KILE JWUMPE SEMƐŊI JWUMPE NINTANMPE

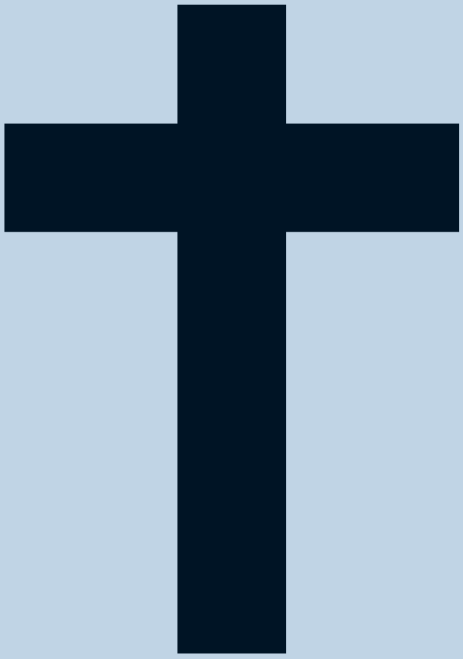

New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

KILE JWUMPE SEMƐŋI JWUMPE NINTANMPE
New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Supyire Sénoufo (Sénoufo, Supyire)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Senoufo, Supyire

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
9c94658e-b59d-5cd7-bd2e-4e0770667d41

Contents

ZIIŊI 1
URUTI 62
MACWO 66
MARIKA 115
LUKA 145
YUHANA 198
KAPYIIŊKII 233
ƆRƆMU SHIINBII 280
1 Kɔrɛnti Shiinbii 300
2 KƆRƐNTI SHIINBII 321
GALATI SHIINBII 334
EFESE SHIINBII 342
FILIPI SHIINBII 349
KƆLƆSI SHIINBII 355
1 TESALONIKI SHIINBII 360
2 TESALONIKI SHIINBII 365
1 TIMƆTI 368
2 TIMƆTI 375
TITI 380
FILEMƆ 383
EBURU SHIINBII 385
YAKUBA 401
1 PIYƐRI 407
2 PIYƐRI 413
1 YUHANA 417
2 YUHANA 422
3 YUHANA 423
ZHUDE 424
KACYEEŊKII 426

Diɲyɛŋi sìiŋkanni séməŋi pi maha u pyi Zhenɛzi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge séməŋi u ɲyɛ Kile Jwumpe Sémpii puni niɲcyiiŋi. U mɛge ɲyɛ Zhenɛzi, kuru mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: «tasìige». Uru séməŋi mɛg'à le tasìige, ɲaha na yɛ u na yu diɲyɛŋi tasìige ná sùpyaŋi niɲcyiiŋi ná *Izirayɛli shiinbii sìiŋkanni kyaa na.

Uru séməŋi na yu kabwɔhii shuunni kyaa na. Mà lwɔ́ kuni 1 na mà sà nɔ 11 wuuni na, kuru cyage na yu diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni sìiŋkanni kyaa na, mu à jwo sùpyaŋi niɲcyiiŋi kani ná kapiini jyeŋkanni diɲyɛŋi i. Sùpyire kapegigii ɲyahaŋi kurugo, Kile à jwo na uru sí múnayaayi puni shi bò ná lùbwɔh'e. Ŋka u à Nuhu shwɔ lire lùbwooni kakyaare na, ɲaha na yɛ u mpyi a tíi.

Mà lwɔ́ kuni 12 wuuni na mà sà nɔ séməŋi takwɔ̀ge na, kuru cyage na yu *Ibirayima ná u tùluge shiinbii kyaa na, ná pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii, pire mpiimu cye kurugo, Kile à jwo na uru sí jwó le ɲìŋke sùpyishiŋi pun'á ke. Uru séməŋi mú à li cyêe na Kile u ɲyɛ Kafooŋi, u ɲyii wuuni li ɲyɛ sùpyire shiŋi puni si dá uru na Ibirayima fiige. U à dá Kile na, ka Kile si u pyi u cevoo maa tunmbyaara le ná u ná u tùluge e.

TUNMBYAARE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwɔhɔl'e; yii maha ŋkâa yiy'á na yii à pyi cìnmpyii, lire ɲyɛ mɛ shinnuu, na yii wà sì kapii pyi u sanŋi na mɛ, fo kacɛnŋkii kanni.

Kile diɲyɛ yaaŋkanni

1 Diɲyɛ tasìige e, Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke dá. 2 Ŋìŋke yyaha baa woge niŋgage ku mpyi. Lùbwɔhɔ ná numpini mpyi ku cyeyi puni i. *Kile Munaani sí mpyi na mpéele kuru lùbwɔhe nìɲyiŋi na.

3 Ka Kile si jwo: «Bɛ̀ɛnmpe pu fworo» ka bɛ̀ɛnmpe si fworo. 4 Kile à bɛ̀ɛnmpe ɲya p'à ɲwɔ, ka u u pu ná numpini láha yiye na. 5 Maa bɛ̀ɛnmpe mɛge le canŋke, maa numpini mɛge le numpilage. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canɲcyiige.

6 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Lwɔhe ku táa, laaga ku pyi ku shwɔhɔl'e.» 7 Maa kuru laage yaa, mà tɛ̀g'a ɲìŋke lwɔhe ná nìɲyiŋi lwɔhe láha yiye na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 8 Ka Kile si kuru laage mɛge le nìɲyiŋi. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canzhɔnwoge.

9 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Nìɲyiŋi ɲwɔhɔ lwɔhe ku bínni cyaga niŋkin i, cyage sanŋke ku pyi tawaga.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 10 Ka u u tawage mɛge le ɲìŋke, lwɔh'à bínni cyage ŋkemu i ke, maa kuru mɛge le suumpe lwɔhe. Maa lire ɲya l'à ɲwɔ.

11 Ŋyɛ ka Kile si jwo na yaayi shiŋi puni yi fyîn ɲìŋke na, sùmaŋi ná cire, yi i yasɛrɛ pyi yi tàanna ná yi shiŋi i. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 12 Ka yaayi shiŋi puni si fyîn ɲìŋke na, sùmaŋi ná cire, maa yasɛrɛ pyi mà tàanna ná yi shiŋi i. Ka Kile si lire ɲya l'à ɲwɔ. 13 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canntanrawoge.

14 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo na bɛ̀ɛnmpe yaayi yi pyi nìɲyiŋi na, yi i canŋke ná numpilage tɛgɛni láha. Yire yi pyi tàafyee mpiimu pi sí raa katáangii ná canyi ná yyeegii cyêre ke. 15 Yire yaayi yi pyi nìɲyiŋi na, yi raa bɛ̀ɛnmpe tîrige ɲìŋke na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 16 Ka Kile si bɛ̀ɛnmɛ yaaya nimbwoyo shuunni yaa. Maa yi puni nimbwɔhe yaha canŋke ɲùŋɔ na, maa nimbileni yaha numpilage ɲùŋɔ na. Maa wɔrigii mú yaa. 17 Kile à yire yaayi yaha nìɲyiŋi na, bà yi si mpyi s'a bɛ̀ɛnmpe kaan ɲìŋke na mɛ. 18 Maa yi tìŋɛ canŋke ná numpilage ɲùŋɔ na, bà yi si mpyi si numpini ná bɛ̀ɛnmpe tɛgɛni láha yiye na mɛ. Ka Kile si lire ɲya l'à ɲwɔ. 19 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi cansicyɛre woge.

20 Ɲyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Ɲyii yaayi yi ɲyaha teetee lwɔhe e, saɲcyɛɛnre mú ti yîri t'a mpéele ɲjaampe e.» 21 Maa lwɔhe ɲyii yaayi nimbwoyi ná lwɔhe ɲyii yaayi shiŋi sanŋi puni yaa teetee, maa yi pyi yi ɲyaha yi tàanna ná yi shiŋi puni i. Maa saɲcyɛɛnre yaa mú mà tàanna ná ti shiŋi i. Maa lire ɲya l'à ɲwɔ. 22 Kile à jwó le y'á, maa jwo yi si teetee yi i suumpe lwɔhe ɲî. Maa jwo na saɲcyɛɛnre mú ti ɲyaha ɲìŋke na. 23 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canŋkaŋkuro woge.

24 Ɲyɛ ka Kile si núr'a jwo ɲìŋke ku ɲî ɲyii yaayi shiŋi puni na, mu à jwo yatɔɔre, ɲìŋke yafiliyi, ná sige yaare, yi puni ná yi shiŋi. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 25 Ka Kile si sige yaare yaa ti shiŋi puni, maa yatɔɔre yaa ti shiŋi puni, maa ɲìŋke yafiliyi yaa yi shiŋi puni mú. Ka u u lire ɲya l'à ɲwɔ.

26 Cyire puni ɲwɔhɔ na, Kile à jwo: «Ɲyɛ numɛ, wuu sùpyaŋi yaa wuye fiige, u u mpyi wuu málwɔrɔ. Bà u si mpyi si mpyi fyaabii puni ɲùŋɔ na, si mpyi saɲcyɛɛnre ɲùŋɔ na, si mpyi yatɔɔre ɲùŋɔ na, si mpyi ɲìŋke ná ku ɲùŋɔ yafiliyi puni ɲùŋɔ na mɛ.»

27 Ka Kile si sùpyaŋi yaa uye málwɔrɔ.

U à u yaa u yabiliŋi fiige.

Maa u yaa nɔ̀ ná ceewe.

28 Ka Kile si jwó le pi na, maa jwo: «Yii si, yii ɲìŋke ɲî, yii i ntèɛn ku ɲùŋɔ na. Yii i mpyi fyaabii ná saɲcyɛɛnre ná ɲyii yaaga maha ɲyii yaaga ku ɲyɛ ɲìŋke na ke, yire ɲùŋɔ na.»

29 Ɲyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Yii wíi. Mii à ɲìŋke sùmaŋi shiŋi puni ná cire shiŋi puni yasɛɛre kan yii á, yi pyi yii yalyîre. 30 Mii à ɲyɛpuruge (ɲyapuruge)* ná wyempuruyi puni kan sige yaare ná yatɔɔre ná saɲcɛɛnr'á, yire si mpyi ti yalyîre.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 31 Ka Kile si li ɲya na uru kapyiiŋkii pun'à ɲwɔ sèe sèl'e. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canbaani woge.

2

1 Ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná yi funŋɔ yaayi pun'à yal'a kwɔ̀ amuni. 2 Kile à kwɔ̀ u báaraŋi puni na ke, ka u u ŋɔ̀ canŋke baashɔnwoge e. 3 Puru ŋɔmpe kurugo, u à báraga le canŋke baashɔnwoge e, maa kuru pyi u wogo, ka kuru canŋke si kuye wwû canyi saɲɲyi i.

4 Ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaaŋkanni l'à pyi lire.

Adama ná Awa kani

Ɲyɛ tèni i Kafooŋi Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaa ke, 5 cige mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a fyîn ɲìŋke na mɛ, sùma mú mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a fyîn mɛ, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile mpyi na sàha zànha cyán mɛ. Sùpya mú mpyi ɲìŋke na si ŋkwɔ̀ raa ku fàa mɛ. 6 Kàŋkuraŋɔ* mpyi maha fwore ɲìŋke e, maha mpyi lwɔhɔ na ku puni lwúu.

7 Ka Kafooŋi Kile si ɲìŋke pwoore tà lwɔ́ mà tɛ̀g'a nɔ̀ŋi* cyeere yaa. Lire kàntugo, ka u u shìŋi kafɛɛge fwɔ a le u múnawyiini i, ka tire cyeere si mpyi ɲyii yaaga.

8 Ka Kafooŋi Kile si cikɔɔgɔ yaa Edɛni kìni canŋa fworompe e, nàŋi u à yaa ke, maa uru yaha wani. 9 Maa ciyi shiŋi puni pyi y'à fyîn ɲìŋke na, cire nisìnante ntemu yasɛɛre t'à táan ke. Maa shìŋi cige yaha cire puni niŋke e, ná cige ŋkemu ku maha sùpyaŋi pyi u à kacɛnni cè a wwû kapiini i ke.

10 Baŋi wà lwɔhɔ mpyi na fwu na fwore Edɛni kìni i, kuru ku mpyi na fwu cire ɲwɔh'i, wani u mpyi a táa baŋkeɲyi sicyɛɛre. 11 Baŋkeŋke niɲcyiige mɛge ɲyɛ Pishɔn, kuru na fwu na ntùuli Kyavila kìni puni funŋke e. Sɛɛnŋi na ɲyɛ lire kìni i. 12 Uru sɛɛnŋi ɲyɛ sɛɛnŋi yabili biliŋi. Sìnmɛ nùguntanga wumɔ mú na ntaa wani, pu mɛge ɲyɛ bideliyɔmu, ná lulushiŋi wà, u mɛge ɲyɛ onikisi. 13 Baŋkeŋke shɔnwoge mɛge ɲyɛ Gikyɔn, kuru na fwu na ntùuli Kushi kìni puni funŋke e. 14 Baŋkeŋke tanrawoge mɛge ɲyɛ Tigiri. Kuru na fwu Asiri kìni canŋafyinmpe e. Sicyɛrewoge mɛge ɲyɛ Efirati.

15 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile si sùpyaŋi yaha Edɛni cikɔɔge e, ur'à ku fàa, u s'a ku kàanmucaa.
16 Maa yi jwo u á: «Mu sí n-jà raa nte cire puni yasɛɛre lyî, 17 ŋka mu aha bú kapiini ná
kacɛnni ɲcèŋi cige yasɛɛre tà lyî canŋke ŋkemu i ke, mu sí n-sìi n-kwû.»
18 Ɲyɛ lire kàntugo, ka Kafooŋi Kile si jwo: «Nàŋi u kwôro uye niŋkin, lire ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.
Mii sí tɛgɛfoo yaa u á ŋgemu u sí n-yaa ná u e ke.» 19 Kafooŋi Kile mpyi a pwoore tà lwɔ́
mà tèg'a sige yaare ná saɲcyɛɛnre puni yaa, ɲyɛ, maa ti puni yaha sùpyaŋi taan, maa u
kàanmucya, pyiŋkanni na u sí ti mɛyi le ke, mɛgɛ maha mɛgɛ u à le ti mú niŋkin niŋkin na ke,
yire mɛyi y'à pyi ti mɛyi. 20 Nàŋi mpyi a mɛyi le yatɔɔre puni na, maa mɛyi le saɲcyɛɛnre
puni na, maa mɛyi le sige yaare puni na, mà li ta yire yaayi puni i u mpyi a tɛgɛfoo ta uye
na, ŋgemu u sí n-yaa ná u e mɛ.
21 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile si nàŋi ŋɔ́n'a cùnnɔ. Mà u yaha puru ŋɔɔmpe na, ka u u u
bèeɲcibileni là niŋkin wwû, maa kyambyimpe pà tèg'a lire wyiini tò. 22 Lire bèeɲcibileni,
Kafooŋi Kile à yaa ceewe, mà kan nàŋ'á. 23 Tèni i nàŋ'à ceeŋi ɲya ke, ka u funntangawuŋi
si jwo
«Anhaan, numɛ sa, mii shiŋi u ŋge.
U kaciiy'à fworo mii kaciiyi i.
U cyeer'à fworo mii cyeere e.
U mɛge sí n-le ceewe,
Ɲaha na yɛ u à fworo nɔ̀ŋi i*.»
24 Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi
shin niŋkin†. 25 Nɔ̀ŋi ná ceeŋi cípyire wuu pi mpyi. Ŋka wà ɲyɛ a mpyi a cwɔ̂nrɔ ná w'e mɛ.

3

Nàŋi ná u cwoŋ'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha

1 Ɲyɛ Kafooŋi Kile mpyi a sige yaare ntemu yaa ke, wwòŋi u mpyi a cyîige tire puni na.
Canŋka, ka wwòŋi si jwo ceeŋ'á: «Sèe wi na Kile à jwo, yii àha ŋkwɔ̀ cikɔɔge cire yasɛɛre
tà lyî mà?» 2 Ka ceeŋi si jwo: «Wuu sí n-jà cikɔɔge cire yasɛɛre lyî yoo!» 3 Ŋka cige ku ɲyɛ
cikɔɔge niŋke e ke, Kile à jwo wuu àha kuru woore lyî mɛ, na wuu bá ká n-sìi n-bwɔ̀n ti
na mɛ, na lire ká mpyi, wuu sí n-kwû!» 4 Ka wwòŋi si jwo ceeŋ'á: «Sèe bà mɛ, yii sì n-sìi
n-kwû mɛ! 5 Kile à yire jwo, ɲaha na yɛ u à cè yii aha kure cige yasɛɛre tà lyî canŋke ŋkemu
i ke, yii sí n-pyi uru Kile yabiliŋi fiige, yii ɲyiigii sí múgo, yii sí kacɛnni cè n-wwû kapiini
i.»
6 Ɲyɛ ka ceeŋi si li ɲya na ŋke cige yasɛɛre sí n-táan sèl'e, ti lem'à ɲwɔ, ti mú sí n-jà sùpya
yákili múgo, si mu pyi kacèŋɛ. Ka u u tà kwɔ̀n a lyî, maa tà kan u pooŋ'á, u à lyî, uru na
mpyi wani ná u e. 7 Pi à tire lyî ke, ka pi i piye pyiŋkanni ɲya, maa ɲcè na pire cípyire wuu
pi ɲyɛ. Ka pi i ntashan cige weɲyi yà kwɔ̀n a tutu mà le piye na.

Kile à laŋaŋke ŋkemu cyán nàŋi ná u cwoŋi ná wwòŋi na ke

8 Ɲyɛ yàkoŋke, nàŋi ná ceeŋ'à Kafooŋi Kile tùnmpe lógo, u u uye ɲaare cikɔɔge e ke, ka
pi i fê a ŋwɔhɔ u yyaha na cire shwɔhɔl'e. 9 Ka Kafooŋi Kile si nàŋi yyere: «Taa mu de?»
10 Ka u u Kile pyi: «Mii à mu tùnmpe lógo cikɔɔge funŋke e ke, ka mii i fyá, ɲaha na yɛ mii
cípyire wu u ɲyɛ, lire l'à mii pyi mii à ŋwɔhɔ.» 11 Ka Kile si jwo: «Jofoo u à mu pyi na mu
cípyire wuŋi u ɲyɛ yɛ? Mii à mu sige cige ŋkemu yasɛɛre na ke, tire tà bà mu à lyî mà?»
12 Ka nàŋi si jwo: «Ceeŋi mu à kan mii á ke, uru u à tà kan mii à lyî dɛ!»
13 Ka Kafooŋi Kile si ceeŋi yíbe: «Ɲaha shi mu à pyi amɛ yɛ?» Ka ceeŋi si jwo: «Wwòŋ'à
mii ɲwɔfaanŋa, ka mii i tà lyî.»
14 Ka Kafooŋi Kile si jwo wwòŋ'á:

---

* **2:23** *Eburubii shɛɛnre e, nɔ̀ŋi ná ceeŋi jwuŋkanni mpyi na ŋko si mpyi niŋkin. † **2:24** Pìi maha jwo: Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔhɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.

«Ná mu s'à ɲɛn'a lire pyi,
mii à mu láŋa
yatɔɔre ná sige yaare sannte puni shwɔhɔl'e,
mu sí raa filili ma yaceni na
s'a nticyɛnŋi mûre
ma shìŋi canmpyaagii puni i.
15 Mii sí pege le mu ná ceeŋi shwɔhɔl'e,
si kuru pege ninuge le mu yasege ná ceeŋi woge shwɔhɔl'e.
U aha mu ta, u sí mu ɲùŋke bwɔ̀n n-jya,
mu mú ká u ta, maa u nɔ nintaani na.»
16 Maa jwo ceeŋ'á
«Mii sí là bâre mu laani ɲjyàŋi na.
Mu lahigii ziŋi sí n-waha sèl'e.
Mu la si mpyi si ma pooŋi jà,
ŋka uru u sí n-pyi mu ɲùŋɔ na.»
17 Maa jwo nàŋ'á
«Mu à ɲɛn'a taha ma cwoŋi ɲwɔmɛɛni fye e,
mii à yi jwo mu á ma hà cige ŋkemu yasɛɛre lyî mɛ,
tire mu à lyî.
Ŋyɛ ɲìŋk'à kèɛge mu kurugo,
mu sí raa ŋkànre sèl'e s'a ma ɲwɔlyiŋi taa ɲìŋke e
ma shìŋi canmpyaagii puni funŋke e.
18 Ŋgure ná ɲyɛpege sí n-fyîn ɲìŋke na,
mu ɲjyìŋi sí raa fworo mu yafaaɲyi i.
19 Mu sí raa lyî ma byɛɛni fùnmpe e,
fo zà mu núruŋɔ ɲìŋke e,
ɲaha na yɛ pworo ti ɲyɛ mu,
mu sí núru n-pa n-pyi tire pwoore ninure.»

Kile à Adama ná Awa kòr'a yige cikɔɔge e

20 Ŋyɛ cyire karigii puni kàntugo, Adama à u cwoŋi mɛge le Awa, ɲaha na yɛ uru u à pyi sùpyire puni nuŋi. (Awa mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ shìŋi.)
21 Ka Kafooŋi Kile si yatɔɔre tà seeyi pyi vàanya mà le Adama ná u cwoŋi na. 22 Maa jwo «Numɛ, sùpyaŋi ɲyɛ wuu fiige, u à kacɛnni ná kapiini cè a wwû yiye e. Wuu u sige u àha ŋkwò shìŋi cige yasɛɛre tà kwòn ɲjyî si ŋkwôro shì na fo tèekwombaa mɛ.» 23 Amuni l'à pyi, ka Kafooŋi Kile si u kòr'a yige Edɛni kìni cikɔɔge e, maa u pyi u sà a ɲìŋke fàa, Kile à u yaa ná ɲìŋke ŋkemu pwoore e ke.
24 Ŋyɛ amuni Kile à Adama ná Awa kòrɔ. Maa sherubɛnbii* pìi yaha cikɔɔge canŋa fworompe e pi a ku kàanmucaa. Maa ŋwɔtɔɔngɔ nawogo yaha ku u fyínge, maa sùpyire tɛgɛlɛ kwòn shìŋi cige na.

4

Kaɲɛ ná Abɛli à sárayi wwû Kile á

1 Ŋyɛ Adama à wwò ná u cwoŋi Awa e, ka u u laa lwó maa Kaɲɛ si, maa jwo: «Ei! Mii à pùnambile si Kafooŋi Kile barag'e.» 2 Lire ɲwɔhɔ na, ka u u núr'a laa lwó, maa Kaɲɛ cɔɔnŋi *Abɛli si. Ka Abɛli si mpa mpyi mpàbyi, ka Kaɲɛ si mpa mpyi faapyi.
3 Tèni là à tòro ke, ka Kaɲɛ si u kɛrɛge yasɛɛre tà pyi sáraga Kafooŋi á. 4 Ka Abɛli mú si u mpàbilini là cû mpàpyire niɲcyiire e mà bò, maa li sìnmpe kyaare pyi sáraga Kafooŋi á. Ka

* **3:24** Sherubɛnbii na ɲyɛ Kile mɛlɛkɛɛbii shiŋi wà, fukanyi maha mpyi pi na, pi maha mpyi Kile ɲwɔ kurugo.

Abɛli ná u sárage kyaa si ntáan Kafooŋi á. 5 Ŋka Kaɲɛ ná u woge kyaa ɲyɛ a mpyi a táan u
á mɛ. Ka lire si Kaɲɛ lùuni yîrige sèl'e, ka u u yyaha tanha.
6 Ŋyɛ ka Kafooŋi si Kaɲɛ yíbe: «Ŋaha k'à mu lùuni yîrige fo mu à yyahe tanha amɛ yɛ?
7 Mu kapyiiŋkii ká ɲwɔ, tá mu ɲùŋke sì n-yîrige mii yyaha taan mà? Ŋka mu kapyiiŋkii ká
mpi, kapiini mpyiŋi lage sí n-pyi mu na bà naŋiyaaga maha mpyi ná kyaare lage e, maa
yatɔɔge pɛr'a sige si ku ta ɲcû mɛ. Ŋka mu s'à yaa mu u ɲcû maye na.»
8 Ŋyɛ canŋka, ka Kaɲɛ si u cɔɔnŋi pyi na pi shà sige e. Mà pi yaha wani, ka Kaɲɛ si ɲcwo
u cɔɔnŋi Abɛli na a bò.
9 Lire kàntugo, ka Kafooŋi si Kaɲɛ yíbe: «Taa mu cɔɔnŋi, Abɛli ɲyɛ ke?» Ka Kaɲɛ si u pyi:
«Mii à cè la? Taha mii u ɲyɛ na cɔɔnŋi saɲcwɔnsigiŋi la?» 10 Ka Kafooŋi si jwo: «Ŋaha
kafiile mu à pyi amɛ yɛ? Mu à ma cɔɔnŋi bò kɛ? Mii à u sìshange ɲya ɲìŋke na ke, l'à pyi
mu à jwo u na ŋkwúuli na mii u uru ŋkooŋi wwû. 11 Ŋyɛ ɲìŋke k'à mu cɔɔnŋi sìshange bya
mu cye kurugo ke, kur'à mu láŋa. 12 Mà lwó numɛ na, mu aha núr'a ɲìŋke fàa, mu saha sì
raa nta pyi k'e mɛ. Mu sí raa fahafaha raa ntùuli ɲìŋke na.»
13 Ka Kaɲɛ si jwo Kafooŋi á: «Mu à mii lùbyage pyi wɛɛge lwɔhɔ, mii sì n-jà ku bya mɛ.
14 Ŋyɛ mu à mii kòr'a yîrige faaŋi tapyige e. Mii sí n-sà ŋwɔhɔ mu yyaha na tatɔɔnge e, s'a
fahafaha raa ntùuli ɲìŋke na. Shin maha shin u à mii ta ke, uru sí mii bò.» 15 Ka Kafooŋi
si jwo Kaɲɛ á: «Lire mpyi ɲyɛ mɛ, shin maha shin u à mu bò ke, lire kapiini fwooni sí n-tò
urufoo na fo tooyi baashuunni.» Ka u u fyè bwɔ̀n Kaɲɛ na, shin maha shin u á círe ná u e
ke, urufoo kà ŋkwɔ̀ u bò mɛ. 16 Ka Kaɲɛ si yîri Kafooŋi taan, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Nɔdi kìni
i Edɛni canŋa fworompe e. *

Kaɲɛ tùluge kani

17 Lire ɲwɔhɔ na, ka Kaɲɛ si ceewe lèŋɛ, maa pùnambile si u na, maa li mɛge le Enɔki.
Ka u u kànha faanra maa u jyaŋi Enɔki mɛge le kuru na. 18 Ŋyɛ Enɔki à Iradi si, ka Iradi
si Mɛkwuyayɛli si, ka Mɛkwuyayɛli si Mɛtushayɛli si, ka uru si Lemɛki si.
19 Lemɛki mpyi ná cyee shuunni i. Wà mɛge na mpyi Ada, u saanŋi woge sí mpyi Zila.
20 Ada à pùnambile si, lire mɛge ɲyɛ Yabali. Uru tùluge shiinbii pi na yatɔɔre byíi, marii
ɲaare na ntùuli. 21 Yabali cɔɔnŋi u mpyi Yubali, uru u mpyi ŋkɔ̀nɔbwɔnbii ná tìmpirewyiibii
tulyage. 22 Zila mú a pùnambile si, lire mɛge mpyi Tubali Kaɲɛ. Ur'à pyi tunntun. U mpyi
maha dàɲyaŋi ná tɔɔnntire yaayi yaa. Tubali Kaɲɛ cɔɔnŋi mpyi pùceebile, u mɛge mpyi
Naama.
23 Canŋka, Lemɛki à jwo u cyeebil'á:
«Ada ná Zila, yii lógo na ɲwɔ na.
Yii niŋgyiigii múgo.
Nɔ̀ maha nɔ̀ cyɛge ká nɔ mii na ke, mii sí n-sìi urufoo bò.
Nàɲjiibile maha nàɲjiibile l'à kampee tìri mii na ke, mii sí n-sìi urufoo bò.»
24 L'à cyêe na Kaɲɛ mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.
Ŋka, mii, Lemɛki, mii mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi beetaanre ná kɛ ná
baashuunni.»
25 Ŋyɛ ka Adama si núr'a pùnambile si u cwoŋi na maa lire mɛge le Sɛti. Ka Awa si jwo:
«Kaɲɛ à *Abɛli bò. Lire e, Kile à pùnambilini labɛrɛ kan mii á Abɛli cyaga.» 26 Ŋyɛ ka Sɛti
mú si pùnambile si, maa li mɛge le Enɔshi.
Lire tèni i, ka sùpyire si nta a li ɲwɔ cû na Kile pêre maa u pyi Kafooŋi Kile.

5

Adama tùluge

1 Adama tùluge shiinbii mɛyi yi ɲyɛ ɲje.

---

* **4:16** Nɔdi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «tukanha baa», Edɛni woge sí ɲyɛ: «kìre nisìnaŋa».

Canŋke Kile à sùpyaŋi yaa ke, u à u yaa uye fiige. 2 U à u yaa nɔ̀ ná ceewe, maa jwó le pi
á, maa pi mɛge le sùpya.
3 Adama à yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ ta, maa pùnambile si uye málwɔrɔ. Maa u mɛge le
Sɛti. 4 Sɛti siŋkwooni ɲwɔhɔ na, Adama à yyee ŋkwuu baataanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke
e u à pyìibii piibɛrii si. 5 U shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beɲjaaga
ná kɛ, ka u u ŋkwû.
6 Sɛti à yyee ŋkuu ná kaŋkuro ta maa Enɔsi si. 7 Enɔsi siŋkwooni kàntugo na, Sɛti à yyee
ŋkwuu baataanre ná yyee baashuunni ta. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 8 Sɛti shìŋi
canmpyaagii pun'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná yyee kɛ ná shuunni, ka u u ŋkwû.
9 Enɔsi à yyee beecyɛɛre ná kɛ ta, maa u jyaŋi Kena si. 10 Kena siŋkwooni kàntugo na,
Enɔsi à yyee ŋkwuu baataanre ná kɛ ná kaŋkuro ta. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si.
11 Enɔsi shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná kaŋkuro, ka u u ŋkwû.
12 Kena à yyee beetaanre ná kɛ ta, maa u jyaŋi Malalɛli si. 13 Malalɛli siŋkwooni kàntugo
na, Kena à yyee ŋkwuu baataanre ná beeshuunni ta. Cyire funŋke e, u à pyìibii piibɛrii si.
14 Kena shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná kɛ, ka u u ŋkwû.
15 Malalɛli à yyee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Yɛrɛdi si. 16 Yɛrɛdi siŋkwooni
kàntugo, Malalɛli à yyee ŋkwuu baataanre ná beɲjaaga ná kɛ ta. Cyire funŋke e u à pyìibii
piibɛrii si. 17 Malalɛli shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baataanre ná yyee beecyɛɛre
ná yyee kɛ ná kaŋkuro, ka u u ŋkwû.
18 Zherɛdi à yyee ŋkuu ná beetaanre ná shuunni ta, maa u jyaŋi Enɔki si. 19 Enɔki
siŋkwooni kàntugo na, Zherɛdi à yyee ŋkwuu baataanre ta. Cyire funŋke e u à pùnampyire
ná pùceepyire si. 20 Zherɛdi shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná yyee
beetaanre ná shuunni, ka u u ŋkwû.
21 Enɔki à yyee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Mɛtushala si. 22 Mɛtushala
siŋkwooni kàntugo, Enɔki à ɲaare Kile kuni i yyee ŋkwuu taanre funŋ'i. Cyire funŋke e u à
pyìibii piibɛrii si. 23 Enɔki shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu taanre ná yyee beetaanre
ná yyee kaŋkuro. 24 Enɔki à u shìŋi puni pyi Kile kuni i. Lire kàntugo, u saha ɲyɛ a kwôro
naha diŋyɛŋi i mɛ, ɲaha na yɛ Kile à u lwó a kàr'a sà yaha uye taan.
25 Mɛtushala à yyee ŋkuu ná beecyɛɛre ná baashuunni ta, maa u jyaŋi Lemɛki si.
26 Lemɛki siŋkwooni kàntugo na, Mɛtushala à yyee ŋkwuu baashuunni ná beecyɛɛre ná
shuunni pyi. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 27 Mɛtushala shìŋi canmpyaagil'à pyi
yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beetaanre ná baaricyɛɛre, ka u u ŋkwû.
28 Tèni i Lemɛki shìŋi mpyi yyee ŋkuu ná beecyɛɛre ná shuunni ke, u cwoŋ'à pùnambile si
u á. 29 U à li mɛge le Nuhu, maa jwo: «Kafooŋi Kile à ɲìŋke kɛ̀ɛge, maa wuu yaha báarawayi
ɲjemu na ke, ŋge pyàŋi u sí n-pa wuu funɲyi ɲíŋɛ, si wuu yige tire kanhare e.»*
30 Nuhu siŋkwooni kàntugo na, Lemɛki à yyee ŋkwuu kaŋkuro ná beecyɛɛre ná yyee kɛ
ná yyee kaŋkuro pyi. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 31 Lemɛki shìŋi canmpyaagil'à
pyi yyee ŋkwuu baashuunni ná yyee beetaanre ná yyee kɛ ná yyee baashuunni, ka u u
ŋkwû.
32 Tèni i Nuhu shìŋi mpyi yyee ŋkwuu kaŋkuro ke, u cwoŋ'à pùnampyire taanre si a taha
tiye na. Tire ti ɲyɛ Shɛmu ná Kyamu ná Zhafɛti.

6

Kile à jwo na uru sí múnayaayi shi bò

1-2 Tèni i sùpyir'à li ɲwɔ cû na ɲyahage ɲìŋke na ke, Kile à ɲyii yaayi ɲjemu dá nìŋyiŋi na
ke, ka yire si li ɲya na pùceepyire t'à si ɲìŋke na ke, tire lem'à ɲwɔ, maa tire tà cwɔɔnrɔ mà
pyi pi cyee. 3 Lire e, Kafooŋi Kile à jwo: «Mii sì ɲɛɛ sùpyire ti kwôro shì na mɛ, ɲaha na yɛ
pi à cyé mii jwumpe na*. Mii sí pi yaha pi yyee ŋkuu ná beɲjaaga ta, si nta pi shi bò. 4 Mà

* **5:29** Nuhu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «funɲiŋɛ». * **6:3** «pi à cyé mii na», lire ɲyɛ mɛ: «pi ɲyɛ kwùŋi tɛɛnre e»

lwɔ́ lire tèni i, yire Kile yaday'à wwɔ̀ ná sùpyiibii pworibil'e, maa pyìi si pi na, pire pyìibii na mpyi sùpyibwoyo nintɔɔnyo. Pire pi mpyi tèecyiini nàntefeebii, pi mɛge mpyi a fworo sèl'e.
5 Ŋyɛ Kafooŋi à li ɲya na sùpyire peg'à pêl'a tòro ɲìŋke na, na pi funŋɔ sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a sìi yaaga mɛ, fo kapiini kanni canŋa maha canŋa. 6 Lire kurugo, u à núr'a li ta sùpyire ɲjaambaaŋ'à pwɔ́rɔ ti ɲjaaŋi na. Ka u u yyaha tanha sèl'e. 7 Maa jwo: «Mii à sùpyire yaa, ŋka mii sí ti shi bò ɲìŋke na, mà bâra yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná saɲcyɛɛnre na, ɲaha na yɛ numɛ mii ɲyin'à fworo yi ɲjaambaaŋi na.» 8 Ŋka Nuhu wi ke, u kyaa mpyi a táan Kafooŋi Kile á.

Kile à jwo uru sí Nuhu ná u pyɛnge shiinbii shwɔ

9 Nuhu taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge: Nuhu mpyi a tíi, tìgire cyaga mpyi u na u tìiŋi sùpyire shwɔhɔl'e mɛ. Kile kuni kanni i u mpyi na ɲaare. 10 Pùnampyire taanreŋi u à ta ke, pire pi ɲyɛ Shɛmu ná Kyamu ná Zhafɛti.
11 Lire tèni i, diɲyɛŋ'à kɛ̀ɛge Kile ɲyii na. Sùpyire mpyi a pi tiye na, cyeyi puni i. 12 Kile à pa li ɲya na diɲyɛŋ'à kɛ̀ɛge, sùpyire puni kapyiiŋkil'à pyi kapegii, 13 kuru cyage e, ka Kile si jwo Nuhu á: «Ná ɲìŋke kàmpanɲyi pun'à ɲî pege na, lire kurugo, mii à li yaha si sùpyire puni shi bò. Mii sí n-sìi ti ná ɲìŋke kɛ̀ɛge siɲcyan. 14 Lire e, mu sí batobwɔhɔ yaa ná cige shìwoge e ná ɲyɛge e† maa u funŋke ná u kàntuge wɔɔgɔ ná mánalwɔhe e.
15 U yaaŋkanni li nde, u tɔɔnmpe ɲyɛ mɛtɛrii ŋkuu ná beeshuunni ná kɛ, u yyeparampe ɲyɛ mɛtɛrii beɲjaaga ná kaŋkuro, u yerempe ɲyɛ mɛtɛrii kɛ ná kaŋkuro. 16 Yapwɔgɔ yaa u na, maa mɛtɛrɛ taaga yaha yapwɔge ná batoŋi ŋkèreŋkii shwɔhɔl'e. Maa tajyìge yaa u ŋkère na, maa u yaa sankazuu: ɲwɔhɔbaga, niŋibaga ná nìɲibaga.
17 Mii wi ke, mii sí n-pa zànbwɔhɔ cyán ɲìŋke na, yaaga maha yaaga ku na ŋɔ̀ni ke, si yire puni shi bò. Yafyin sì n-kwôro ɲyii na mɛ. 18 Mii sí tunmbyaara‡ le ná mu i. Jyè batoŋi i ná ma jyaabii ná ma cwoŋi ná ma napworibil'e.
19-20 Ŋyii yaayi shiŋi puni sí n-pa mu á, saɲcyɛɛnre ná yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi, bà yire si mpyi si ŋkwôro ɲyii na mɛ. Ma a yi shiŋi puni shuunni shuunni nɔ̀ ná ceewe le bakwɔɔge e. 21 Ma a yalyîre shiŋi puni lwɔ́ a le k'e, yii ná yir'á.»
22 Ŋyɛ lire Nuhu à pyi. Kile à kyaa maha kyaa jwo u á ke, u à lire pyi.

7

Nuhu à jyè batoŋi i

1 Lire kàntugo, ka Kafooŋi Kile si yi jwo Nuhu á: «Numɛ, yii jyè uru batoŋi i, mu ná ma pyɛnge shiinbii, ɲaha na yɛ mii à li ɲya mu kanni u à tíi mii yyahe taan sùpyire puni shwɔhɔl'e. 2 Múnayaayi shiŋi puni yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, mu sí yire nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋɛ batoŋi i. Múnayaayi shiŋi puni yi ɲyɛ yi sì n-jà n-kan sáraga Kile á mɛ, ma a yire nɔ̀ niŋkin ná ceewe niŋkin lèŋɛ. 3 Ma a saɲcyɛɛnre shiŋi puni nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋɛ, bà ti shiŋi si mpyi t'àha mpîni mɛ. 4 Ŋaha na yɛ ku sanŋa ɲyɛ cibilaaga niŋkin, mii sí zànhe cyán ɲìŋke na, si nta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. Mii à múnayaaga maha múnayaaga yaa ke, mii sí yire puni shi bò ɲìŋke na.»
5 Kafooŋi à kyaa maha kyaa jwo Nuhu á ke, u à lire pyi.
6 Ŋyɛ canŋke zànbwɔh'à pa ɲìŋke na ke, lir'à pyi mà Nuhu shìŋi ta yyee ŋkwuu baani. 7 Ka Nuhu ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibii si jyè batoŋi i, si shwɔ zànbwɔhe na. 8-9 Múnayaayi yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á, ná ɲje yi ɲyɛ yi sì n-jà n-pyi sáraga Kile á mɛ, ná saɲcyɛɛnre ná ɲìŋke yafiliyi pun'à pa jyè Nuhu fye e batoŋi i, shuunni shuunni, nɔ ná ceewe, bà Kile yabiliŋi mpyi a yi jwo Nuhu á mɛ.

---

† **6:14** «ná ɲyɛge e» lire ɲyɛ mɛ «maa bakwɔɔge táa táa bapyaa fiige»

‡ **6:18** TUNMBYAARE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwɔhɔl'e;

10 Cibilaaga à tòro ke, ka zànbwɔhɔ si ɲcwo ɲìŋke na.

Lubwooni kani

11 Lir'à pyi mà Nuhu shìŋi ta yyee ŋkwuu baani. Lire yyeeni yiŋke shɔnwoge, canmbilini kɛ ná baashɔnwuuni, kuru canŋke ɲìŋke lùbilibii ná nìɲyiŋi wuubii pun'à múgo, ka lwɔhe si fworo mà ɲìŋke cû.

12 Ɲyɛ ka zànhe si ɲcwo ɲìŋke na, canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni.
13 Kuru canŋke yabiliŋi, Nuhu ná u cwoŋi ná u napworibii ná u jyaabii taanreŋi, Shɛmu, Kyamu, ná Zhafɛti à jyè batoŋi i, 14 ná sige yaare ná yatɔɔre shiŋi puni, ná ɲìŋke ɲyiiyaare puni ná saɲcyɛɛnre shiŋi puni. 15 Yire múnayaayi pun'à jyè batoŋi i Nuhu fye e, yaaga maha yaaga ku na ŋɔ̀ni ke, yire puni shuunni shuunn'à jyè. 16 Múnayaayi puni, yi puni shuunni shuunn'à jyè batoŋi i, nɔ̀ ná ceewe, mu à jwo bà Kile à yi jwo Nuhu á mɛ. Lire kàntugo, ka Kafooŋi si ku ɲwɔge tò.

17 Ɲyɛ zànbwɔh'à cwo ɲìŋke na, maa mpa canmpyaa beeshuunni. Lwɔh'à ɲyaha fo mà batoŋi yîrig'a taha, marii ŋkɛ̀ɛge ná u e. 18 Lwɔh'à pa ɲyaha mà dùgo sèl'e ɲìŋke nìɲyiŋi na, ka batoŋi si yîr'a taha. 19 Ka lwɔhe si wá na ɲyahage fo mà ɲaɲyi nintɔɔnyi puni ɲùŋɔ jò. 20 Lwɔh'à ɲaɲyi tò, mà dùg'a nɔ mɛtɛrii baashuunni na. 21 Múnayaayi puni yi mpyi ɲìŋke na ke, yire pun'à kwû: saɲcyɛɛnre ná yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná sùpyire.
22 Múnayaaga maha múnayaaga ku mpyi ɲìŋke na ke, yire pun'à kwû, lwɔhe wuyi kanni y'à kwôro ɲyii na. 23 Kile à yi puni shi tò, mà lwɔ́ sùpyire na mà kàre yatɔɔre na, mà sà nɔ yafiliyi ná saɲcyɛɛnre na. Nuhu ná múnayaayi yi mpyi ná u e batoŋi i ke, yire kanni y'à kwôro ɲyii na.

24 Ka lwɔhe si ɲìŋke ɲùŋɔ jò mà ta canmpyaa ŋkuu ná beeshuunni ná kɛ.

8

Kile à zànbwɔhe yyéŋɛ

1 Ŋka Kile ɲyɛ a funŋɔ wwɔ̀ Nuhu ná sige yaare ná yatɔɔre na batoŋi funŋke e mɛ. U à kafɛɛge pyi ku u fwu ɲìŋke na, ka lwɔhe si wá na ntîre. 2 Ka ɲìŋke lùbilibii ná nìɲyiŋi zànhe wyigigii si ntò, ka ku u yyére. 3 Ka lwɔhe si wá na fwu na ŋkɛ̀ɛge, canmpyaa ŋkuu ná beeshuunni ná kɛŋ'à ta cyi tòro ke, ka lwɔhe fànhe si ɲcyèrɛ.

4 Yiŋke baashɔnwoge, canmpyikɛ ná baashɔnwuuni, ka batoŋi si ntîg'a tɛ̀ɛn Arara kìni ɲaŋke kà ɲuŋ'i. 5 Ka lwɔhe si ŋkwôro na ntîre fo mà sà nɔ̀ yiŋke kɛ woge na, kuru canmpyicyiini ɲaɲyi ɲùɲy'à fworo.

6 Canmpyaa beeshuunni kàntugo, Nuhu mpyi a ɲwɔge ŋkemu yaa batoŋi na ke, ka u u ku múgo. 7 Ka u u fwɔnrɔgɔ yaha a fworo, ka kuru si wá na sì, marii ma, fo ka ɲìŋke lwɔh'à sà ŋkwɔ̀. 8 Ka u u mpánmpɔrɔgɔ yaha k'à fworo, ku sà wíi kampyi lwɔh'a kwɔ̀. 9 Ŋka mpánmpɔrɔg'à fworo ke, ku ɲyɛ a tatɛ̀ɛnge ta mɛ, lwɔhe mpyi ɲìŋke cyeyi puni i, ka ku u núr'a kàre Nuhu yyére. Ka u u cyɛge yige mà tɛ̀g'a ku cû a lèŋɛ batoŋi i.

10 Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro, maa núr'a mpánmpɔrɔge yaha k'à fworo.
11 Yàkoŋke, ka mpánmpɔrɔge si láha a jyè batoŋi i ná olive cige wyempurug'e ɲwɔge e. Lire e, Nuhu à cè na pà a fworo lwɔhe e sèl'e. 12 Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro sahaŋki, maa núr'a mpánmpɔrɔge yige. K'à fworo kuru tɔɔge e ke, ku saha ɲyɛ a núr'a pa u yyére mɛ.

13 Yyeeni Nuhu shìŋ'à pyi yyee ŋkwuu baani ná yyee niŋkin ke, lire yyeeni canmpyicyiini, ɲìŋke mpyi a li ɲwɔ cû na lwɔhe byii. Ka Nuhu si batoŋi nìɲiɲwɔge múgo maa wíi, maa li ɲya na lwɔhe mpyi na ŋkwùu ɲìŋke na. 14 Lire yyeeni yizhwɔnwoge canmpyibeeɲjaaga ná baashwɔnwuuni, lwɔh'à kwɔ̀ ɲìŋke na feefeefee.

15 Lire tèni i, ka Kile si jwo Nuhu á 16 «Fworo batoŋi i, mu ná ma cwoŋi, ná ma jyaabii ná ma napworibii. 17 Sige yaare ná yatɔɔre ti ɲyɛ ná mu i ke, ti shiŋi puni ná ɲìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre, yi puni yige, yi raa sì ɲìŋke cyeyi puni i, yi raa sini yi raa ɲyahage.»

18 Ŋyɛ Nuhu à fworo batoŋi i ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibil'e. 19 Sige yaare
ná yatɔɔre ná ɲìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre pun'à fworo batoŋi i, yi shiŋi pun'à fworo yiye
niŋkin niŋkin.
20 Ka Nuhu si sáraya tawwûgo yaa Kafooŋi Kile mɛge na. Sige yaare ná yatɔɔre ná
saɲcyɛɛnre ti sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, u à tire tà pyi sáraya nizógoyo Kile á. 21 Ka
yire *sárayi nùgutaangawuyi si Kafooŋi Kile lùuni bò. Ka u u jwo uye funŋ'i: «Mii saha sì
ɲɛɛ ɲìŋke kèɛge sùpyire kurugo mɛ, sùpyaŋi múnaani méɛ ká ntaha kapegigii mpyiŋi na, fo
u nimbilere wuŋi. Mii saha sì ɲɛɛ múnayaayi puni shi bò, bà mii à li pyi mɛ.
22 Mà ɲìŋke yaha wani,
ɲɛɛmpe ná sùmakwɔngigii sì n-kwɔ̀ mɛ,
wyeere ná kafwuge sì n-kwɔ̀ mɛ,
nùŋgwɔhe ná bènge sì n-kwɔ̀ mɛ,
numpilage ná canŋke mú sì n-kwɔ̀ mɛ.»

9

Kile à tunmbyara le ná Nuhu i

1 Ŋyɛ Kile à jwó le Nuhu ná u jyaabil'á, maa jwo pi á: «Sege ku táan yii na, yii pyìi
niɲyahamii si, yii i ɲìŋke ɲî.» 2 Yii sí n-sìi n-pyi fyagara yaaga ɲìŋke múnayaayi pun'á, sige
yaare ná yatɔɔre ná saɲcyɛɛnre ná ɲìŋke yafilyi ná fyaabii. Mii sí yi yaha yire puni ɲùŋɔ
na. 3 Mii sí yire múnayaayi puni kan yii á yi pyi kyara, bà mii à fyânha a sùmaŋi kan yii á
mɛ.
4 Ŋka yii àha múnayaage kà pyi kyara si ku múnaani yaha k'e mɛ, lire ɲwɔhɔ ku ɲyɛ, yii
àha ku sìshange yaha k'e si ku pyi kyara mɛ. 5 Yii sìshange ku ɲyɛ yii múnaani ke, yaaga
maha yaaga k'à ku pyi k'à wu ke, mii sí yibige pyi ku kyaa na. Naŋiyaaga ká sùpya bò, mii
sí uru múnaani kyaa yíbe kuru naŋiyaag'á, sùpya ká u supyiɲɛɛ bò, mii sí uru múnaani kyaa
yíbe urufol'á.
6 Kile à sùpyaŋi yaa uye málwɔrɔ.
Lire e, sùpya ká u supyiɲɛɛ múnaani kwɔ̀n,
urufoo wun'à yaa li kwɔ̀n sùpya cye kurugo mú.
7 Ŋyɛ yii pi ke, sege ku táan yii na, yii pyìi niɲyahamii si, yii tèg'a ɲìŋke ɲî.»
8 Lire kàntugo, Kile à núr'a jwo Nuhu ná u pyìibil'á 9 «Numɛ, mii yabiliŋi sí *tunmbyara
le mii ná yii shwɔhɔl'e si ti le ná yii tùluge e, 10 si ti le ná múnayaayi puni i, mu à jwo
saɲcyɛɛnre, yatɔɔre, sige yaare ná yaaga maha yaaga k'á fworo batoŋi i ná yii e ke. 11 Tire
tunmbyaare ti ɲyɛ: zànbwɔhɔ saha sì múnayaayi shi tò ɲìŋke na mɛ, zànbwɔhɔ saha sì ɲìŋke
kèɛge mɛ.
12-13 Ŋyɛ mii à zànhaŋwɔɔge yaa. Kuru ku sí n-pyi mii ná yii ná múnayaayi puni
tunmbyaare tàfyɛŋi. Tire tunmbyaare sí n-kwôro n-yaha fo mu tùluge tègɛni. 14 Mii aha
ɲahaɲyi bínni ɲìŋke niɲyiŋi na, zànhaŋwɔɔge sí n-fworo. 15 Lire tèni i, tunmbyaare mii à le
mii ná yii ná múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke, tire sí n-kwôro mii funŋ'i. Mii saha sì zànbwɔhɔ
cyán ku kwɔ̀ a múnayaayi puni shi tò mɛ. 16 Zànhaŋwɔɔge sí raa n-fworo ɲahaɲyi i. Mii aha
kuru ɲya tère o tère e ke, mii funŋɔ sí n-cwo na tunmbyaare na, nte mii Kile à le mii ná
ɲìŋke múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke.»
17 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, tunmbyaare Kile à le ná ɲìŋke múnayaayi puni i ke, Kile à jwo
Nuhu á na tire tafyɛŋi u ɲyɛ zànhaŋwɔɔge.

Nuhu ná u jyaabii

18 Ŋyɛ Nuhu jyaabii pi ɲyɛ Shɛmu ná Kyamu ná Zhafɛti, u ná pire pi à fworo batoŋi
i. Kyamu u ɲyɛ *Kana tuŋi. 19 Pire pi ɲyɛ Nuhu jyaabii taanreŋi. Ŋìŋke sùpyishiŋi pun'à
fworo pire tùluyi i.

20 Ɲyɛ Nuhu na mpyi faapyi. Uru u ɲyɛ shincyiiwe mà *ɛrɛzɛnŋi fàa. 21 Canŋka, Nuhu
à ɛrɛzɛnŋi sinmpe pà bya, ka pu u u cyán, ka u u ŋkàr'a sà sínni vàanŋke bage e u cípyire
wuŋi i. 22 Ɲyɛ Kana tuŋi Kyamu, ur'à kàr'a sà u tuŋi Nuhu cípyire wuŋi ta u à sínni. Ka u u
fwor'a kàr'a sà yi jwo u sìɲɛɛbii sanmpii shuunniŋ'á, cyíinŋi na. 23 Ka Shɛmu ná Zhafɛti si
vàanntinmbwɔhe kà lwɔ́ a yaha pi fukanyi na, maa jyè kàntugo mà sà pi tuŋi cípyire wuŋi
tò. Pi à kàntugo wà pi tuŋ'á, lire e pi ɲyɛ a u vàanɲyibaawuŋi ɲya mɛ. 24 Sinmp'à pa Nuhu
yaha ke, ka u yyahe si ɲcwo, nde u pyìibii puni kàntugowuŋ'à pyi ke, ka u u lire cè. 25 Maa
jwo
«Mii à Kana láŋa, u pyi u sìɲɛɛbii bilibii kàntugowuŋi.»
26 Maa núr'a jwo
«Mii à Kafooŋi Kile mɛtanga yyere, uru u ɲyɛ Shɛmu u Kileŋi.
Kana u pyi Shɛmu biliwe.
27 Kile u Zhafɛti cyeyaayi ɲyaha, u u u yaha u sà ntèɛn u sìɲɛɛŋi Shɛmu yyére.
U u Kana yaha u pyi pi biliŋi.»
28 Ɲyɛ zànbwɔhe paŋkwooni kàntugo, Nuhu à yyee ŋkwuu taanre ná beeshuunni ná kɛ
pyi sahaŋki. 29 U à kwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beeshuunni ná kɛ.

10

Nuhu pyìibii tùluge.

1 Ɲyɛ zànbwɔhe toroŋkwooni kàntugo na, Nuhu pùnampyire taanreŋi, Shɛmu, Kyamu ná
Zhafɛti, pir'à pùnampyire tà ta. Pire tùluge ku ɲyɛ ŋke. 2 Zhafɛti u pùnampyire ti ɲyɛ, Gomɛri,
ná Magɔgi, ná Madayi, ná Yavani, ná Tubali, ná Mɛshɛki, ná Tirasi. 3 Ɲyɛ Asikɛnazi,
ná Irifati, ná Togarama tùluy'à fworo Gomɛri i. 4 Elisiya, ná Tarisisi, ná Kitimu, ná
Dodanimu tùluyi s'à fworo Zhavani i. 5 Pire pi à kàr'a sà ntèɛn suumpe lwɔhe ɲwɔge taare
e, pimu ná pi cyaga, pimu ná pi shɛɛnrɛ, pimu ná pi tubaya, pimu ná pi shi.
6 Kyamu u pùnampyire ti ɲyɛ Kushi, ná Misirayimu, ná Puti, ná Kana. 7 Kushi u
pùnampyire ti ɲyɛ Seba, ná Kyavila, ná Sabita, ná Arayema, ná Sabiteka. Ɲyɛ Shɛba ná
Dedan tùluy'à fworo Arayema e.
8 Kushi u pyàŋi wà mú u ɲyɛ Nimirɔdu. Uru u à pyi shincyiiwe ɲìŋke na mà fànhe
pyi. 9 Maa mpyi lùuzupege. Lire kurugo, pi mpyi maha ŋko na mucyiin'à pyi lùuzupege
Nimirɔdu fiige. 10 Nimirɔdu à fyânha a tèɛn fànhe na Shiniyari kìni kànyi ɲuŋ'i, yire yi
ɲyɛ: Babɛli ná Erɛki ná Akadi ná Kalinɛ. 11 U à pa yîri lire kìni i, mà kàre Asiri wuuni i,
maa kànya niɲyahaya faanra wani: Ninive ná Erobɔti Iri ná Kalaka 12 ná Eresɛni, Ninive
kànhe ná Kalaka kànbwɔhe shwɔ̀hɔŋi i.
13 Misirayimu, u à pyi Ludi shiinbii, ná Anami shiinbii, ná Lehabi shiinbii, ná Nafitu
shiinbii, 14 ná Paturusi shiinbii, ná Kasiluki shiinbii, ná Kafitori shiinbii tuŋi. Ɲyɛ Filisiti
shiinbil'à fworo Kasiluhi shiinbil'e.
15 Kana à Sidɔn ta u pyàŋi niɲcyiiŋi. Lire kàntugo, u à Kyeti ta. 16 Yebusi shiinbii, ná
Amɔri shiinbii, ná Girigashi shiinbii mú à fworo Kana e, 17 ná Kyivi shiinbii, ná Ariki
shiinbii, ná Sini shiinbii, 18 ná Arivadi shiinbii, ná Zimari shiinbii, ná Kyamati shiinbii.
Ɲyɛ lire kàntugo, Kana bagashiinbil'à caala. 19 Kana shiinbii kìn'à sìi Sidɔn na, mà kàre
Gerari kànmpanŋke na, Gaza taan, maa ŋkàre Sɔdɔmu kànmpanŋke na, ná Gɔmɔri, ná
Adima, ná Zeboyimu, mà sà nɔ̀ fo Lesha na.
20 Ɲyɛ Kyamu tùluyi yi mpyi wani, yi puni ná yi tubaya, ná yi shɛɛnrɛ, ná yi cyaga, ná
yi shi.
21 Shɛmu mú à pùnampyire si. Uru Shɛmu u à pyi Ebɛri shiinbii tulyage. Zhafɛti
yyahawuŋi u mpyi u wi. 22 Shɛmu pùnampyire t'à pyi Ɛlamu, ná Ashuri, ná Arifasadi, ná
Ludi, ná Aramu. 23 Aramu pùnampyire t'à pyi, Uzi, ná Uli, ná Gɛtɛri, ná Masi.

24 Arifasadi, ur'à Shelaki si, ka Shelaki si Ebɛri si. 25 Ebɛri à pùnampyire shuunni si.
Wà mɛge na mpyi Pelɛgi* ɲaha kurugo yɛ uru tìiŋɪ i ɲìŋk'à táa. U sìɲɛɛŋɪ mɛge na mpyi
Yokitan. 26 Ur'à Alimɔdadi si, ná Shelɛfu, ná Kyazamawɛti, ná Yeraki, 27 ná Adoramu, ná
Uzali, ná Dikila, 28 ná Obali, ná Abimayɛli, ná Seba, 29 ná Ofiri, ná Kyavila, ná Yobabu. Ŋyɛ
pire puni pi ɲyɛ Yokitan tùluyi. 30 Pi mpyi a tèɛn Mɛsha ná Sefari ɲaɲyi shwɔ̀hɔŋɪ canŋa
fworompe e.
31 Ŋyɛ Shɛmu tùluyi yi mpyi wani, yi ná yi tubaga, ná yi shɛɛnrɛ, ná yi cyaga, ná yi shi.
32 Ŋyɛ Nuhu pyìibii bayi y'à pyi yire, yi mú ná yi tùluyo, ná yi shi. Sùpyire shiŋɪ u à caala
cyeyi puni i ɲìŋke na, zànbwɔhe paŋkwooni kàntugo na ke, uru pun'à fworo Nuhu pyìibil'e.

11

Babɛli etazhiŋɪ kani

1 Tèecyiini i, diɲyɛŋɪ sùpyire puni mpyi na shɛɛnrɛ niŋkin yu, pi ɲjirigii kɛɛnŋkanni mú
mpyi niŋkin. 2 Pi à yîri canŋa fworompe e mà kàr'a sà kaceebwɔhe kà ta Shiniyari kìni i,
maa ntèɛn kuru cyage e. 3 Canŋka, pi à yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu làfa wu, wuu u u fwɔ
a waha.» Uru làfaŋɪ u pyi bage kafaayi, mánalwɔhe sí mpyi pwoore cyaga. 4 Ka pi i jwo:
«Yii a ma, wuu u kànha faanra, wuu u etazhi faanra, ŋge u sí raa bwùun kileŋɪ na ke. Lire
pyiŋkanni na, wuu mɛge sí n-pêe, wuu sí n-wwɔ̀, yaaga sì n-jà wuu caala ɲìŋke na mɛ.
5 Ŋyɛ ka Kafooŋɪ Kile si ntîge mà pa kànhe ná etazhiŋɪ wíi, ɲje sùpyire mpyi na faanre ke.
6 Maa jwo: «Ŋyɛ yii pi wíi, pi pun'à pyi mu à jwo kìre niŋkin sùpyire ti, pi puni na jwumɔ
niŋkin yu mú. Numɛ, pi à báaraŋɪ sìi. Pi aha ŋkwôro amɛ, pi aha yîri si kyaa maha kyaa
pyi ke, yaaga sì n-jà pi sige lire na mɛ. 7 Wuu tîge, wuu u sà shɛɛnrɛ niɲyahara tîrige bà pi
si mpyi pi àha raa piye jwumpe núru mɛ.» 8 Lire Kafooŋɪ à pyi, maa pi caala a láha piye
na, mà tùugo ɲìŋke cyeyi puni i. Ka pi i kànhe vàanreŋɪ ɲwɔ yyéreŋɛ.
9 Lire kurugo, kuru cyage mɛg'à le Babɛli, ɲaha na yɛ wani Kafooŋɪ à diɲyɛŋɪ sùpyire
puni jwumpe wùrugo, wani Kile à sùpyire kòr'a caala ɲìŋke cyeyi puni i. (Babɛli ɲwɔge ku
ɲyɛ ɲyàhaŋguruguŋɪ.)

Burama tulyeyi

10 Ŋyɛ Shɛmu tùluge ku ɲyɛ ŋke. Mà Shɛmu shìŋɪ yaha yyee ŋkuu, u à Arifasadi si.
Zànbwɔh'à tòro yyee shuunni ka lire si mpyi. 11 Arifasadi zìŋɪ kàntugo, Shɛmu à yyee
ŋkwuu kaŋkuro ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
12 Mà Arifasadi shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná kaŋkuro, u à Shelaki si. 13 Shelaki ziŋɪ
kàntugo, Arifasadi à núr'a yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee taanre ta sahaŋki. Cyire funŋke e
u à pyìibii piibɛrɛ ta.
14 Mà Shelaki shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Ebɛri si. 15 Ebɛri ziŋɪ kàntugo Shelaki
à yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee taanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
16 Mà Ebɛri shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná sicyɛɛre, u à Pelɛgi si. 17 Pelɛgi ziŋɪ
kàntugo na, Ebɛri à yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee beɲjaaga ná kɛ pyi sahaŋki. Cyire funŋke
e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
18 Mà Pelɛgi shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Erehu si. 19 Erehu ziŋɪ kàntugo Pelɛgi à
yyee ŋkwuu shuunni ná baaricyɛɛre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
20 Mà Erehu shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná shuunni, u à Serugi si. 21 Serugi ziŋɪ
kàntugo, Erehu à yyee ŋkwuu shuunni ná baashuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à
pyìibii piibɛrɛ ta.
22 Mà Serugi shìŋɪ yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Nakwɔri si. 23 Nakwɔri ziŋɪ kàntugo,
Serugi à yyee ŋkwuu shuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.

---

* **10:25** Pelɛgi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «k'à táa».

24 Mà Nakwɔri shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná baaricyɛɛre u à Teraka si. 25 Teraka ziŋi
kàntugo, Nakwɔri à yyee ŋkuu ná yyee kɛ ná baaricyɛɛre pyi. Cyire funŋke e u à pyìibii
piibɛrɛ ta.
26 Mà Teraka shìŋi yaha yyee beetaanre ná kɛ, u à Burama ná Nakwɔri ná Aran si.

Teraka ná Burama kani

27 Teraka u tùluge ku ɲyɛ ŋke. U à Burama ná Nakwɔri ná Aran si, ka Aran si Loti si.
28 Aran à kwû mà tufooŋi yaha ɲyii na. U mpyi a si Kalide kìni i, wani u mú à kwû, Uri
kànhe e. 29 Burama ná Nakwɔri, ka pire si cyee lèŋɛ. Burama cwoŋi mɛge mpyi Sarayi,
Nakwɔri wuŋi mɛge sí mpyi Milika, uru na mpyi Aran pworo. U pworoŋi wabɛrɛ mɛge
na mpyi Yisika. 30 Sarayi na mpyi cijiriŋɛ, lire e ur'à pyi pyà baa.
31 Ŋyɛ ka Teraka si Burama, ná Loti, ná Burama cwoŋi, Sarayi lwɔ́ a fworo Uri kànhe
e, Kalide kìni i. Burama na mpyi Teraka jya, Loti sí ɲyɛ u ɲampyige, Sarayi sí ɲyɛ u
napworo. Ka pi i yîri na ŋkɛ̀ɛge zà ntɛ̀ɛn *Kana kìni i. Ŋka pi à nɔ Kyaran kànhe e ke,
ka pi i ŋkwôro wani. 32 Teraka shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu shuunni ná kaŋkuro,
maa ŋkwû Kyaran kànhe e.

12

Kile à Burama yyere maa u pyi u a sì Kana kìni i

1 Ŋyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwo Burama á: «Burama, fworo ma tupyɛnge e, fworo ma
kànhe e, fworo ma kìni i; kìni mii sí n-cyêe mu na ke, ma a sà ntɛ̀ɛn lire e.
2 Mii sí mu pyi sùpyishi niɲyahawa tu,
si jwó le mu á,
si mu mɛge pêe,
si sùpyire sannte pyi ti jwó ta mu cye kurugo.
3 Shin maha shin u à jwó le mu á ke,
mii sí jwó le urufol'á.
Ŋka shin maha shin u à mu cùmɔ lemɛ pi ke,
mii sí urufoo láŋa.
Mii sí jwó le ɲìŋke sùpyishiŋi pun'á,
mu cye kurugo.»
4-5 Ka Burama si ŋkàre bà Kafooŋi à yi jwo u á mɛ. U yyahafooŋi jyaŋi Loti mú à kàre
ná u e. Burama à yîri Kyaran kìni i mà u shìŋi ta yyee beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro, maa
u cwoŋi Sarayi ná Loti ná pi cyeyaayi puni lwɔ́, ná pi báarapyiibii puni, ná yaaga maha
yaaga pi à ta Kyaran kìni i ke, maa fwor'a kàre ná y'e *Kana kìni i.
6 Pi à nɔ Kana kìni i ke, maa ŋkàre fo Sikɛmu kànhe e, fo Mɔri cibwɔhe cyage e. Lire tèni
i, Kana shiinbii na mpyi kìni i. 7 Ka Kafooŋi si uye cyêe Burama na, maa yi jwo u á: «Mii sí
nde kìni kan mu tùlug'á.» Ka Burama si sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi á, ŋge u à uye
cyêe u na ke. 8 Maa yîri kuru cyage e mà kàre ɲàɲyi woge e, Betɛli cannaafyinmpe e. Maa
vàanŋa baya kwòro Betɛli kànhe ná Ayi woge shwɔ̀hɔŋi i. Betɛli à pyi cannacwumpe e, Ayi
sí ɲyɛ cannaafyinmpe e. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi Kile á, maa u mɛge
pêe. 9 Maa yîri kuru cyage e mà kàre yyaha na, na ntɛ̀n na wá Nɛgɛvi síwage kànmpanŋke
na.

Burama à kàre Misira kìni i

10 Ŋyɛ lire tèni i, katibwɔh'à cwo kìni na. Ka Burama si ŋkàre *Misira kìni i, si sà tɛɛnlɛ
pyi wani, ɲaha na yɛ kategе mpyi a pêe kìni i sèl'e. 11 Pi niɲjyìibii Misira e, ka Burama si
jwo u cwoŋi Sarayi á: «Mii à cè na mu lem'à ɲwɔ sèl'e. 12 Misira shiinbii ká mu ɲya, pi sí
n-jwo na mii cwoŋi u ɲyɛ mu, si mii bò, si mu yaha ɲyii na. 13 Lire e, mii na mu ɲáare,
wuu aha nɔ wani, maa jwo na mu na ɲyɛ mii cɔɔn, bà pi si mpyi si mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mu
kurugo, pi àha bú ŋkwɔ̀ na bò mɛ.»

14 Burama ná u cwoŋ'à nɔ Misira e ke, ka Misira shiinbii si li ɲya na u cwoŋi lem'à ɲwɔ sèl'e. 15 Misira saannɲi, Farɔn fyèɲwɔhɔshiinbii mú à u ɲya, maa u kyaa jwo u á ke, ka pi i u lwɔ́ a kàre Farɔn bage e. 16 Lire e, ka Farɔn si Burama* cùmɔ lemɛ ɲwɔ Sarayi kurugo, maa mpàa ná sikyaa, ná nìiyi, ná dùfaanya, ná bilinambaa, ná bilicyee, ná dùfanɲcyee ná ɲwɔhɔɲya mú kan u á.

17 Ŋka Kafooŋi Kile à pa yampimɛ wá Farɔn ná u pyɛnge shiinbii na, Burama cwoŋi Sarayi kurugo. 18 Farɔn à li ɲya amuni ke, ka u u Burama yyere, maa yi jwo u á: «Ɲaha mu à pyi mii na amɛ yɛ? Ɲaha na mu ɲyɛ a sèeŋi jwo mii á na mu cwoŋi wi mà yɛ? 19 Ɲaha na mu à mii pyi na mu cɔɔnŋi wi yɛ, maa mii yaha mii à u lwɔ́ a pyi na cwo yɛ? Ma cwoŋi we, u lwɔ́ a yîri naha!»

20 Maa u shiinbii pyi na pi Burama ná u cwoŋi yige Misira kìni i, pi ná pi cyeyaayi puni.

13

Pyiŋkanni na Loti ná Burama à tèɛn tèɛn piye piye ke

1 Ka Burama si yîri *Misira kìni i maa nta a kàre Nɛgɛvi síwage e ná u cwoŋi ná u cyeyaayi puni i. Loti mú mpyi ná u e. 2 Yatɔɔre ná wyɛ́rɛfyinŋi ná sɛɛnŋi mpyi a ɲyaha Burama á. 3 Lire kàntugo, ka u u yîri Nɛgɛvi síwage e na ntèn na ŋkèɛge fo Betɛli kànmpanŋke na, fo cyage e u mpyi a fyânha a u vàanŋke bayi kwòro ke, Betɛli ná Ayi kànyi shwɔhɔl'e. 4 Cyage e u mpyi a fyânha a *sárayi tawwûge yaa ke, u à nɔ wani ke, maa Kafooŋi Kile mɛge pêe.

5 Loti u mpyi ná Burama e ke, u yatoore ná u pyɛngɛ shiinbii mpyi a ɲyaha mú. 6 Lire na, tatɛɛng'à cyérɛ pi mú shuunni i, ɲaha na yɛ pi cyeyaayi mpyi a ɲyaha sèl'e, pi mú shuunni mpyi na sì n-jà n-kwú cyage niŋkin i mɛ. 7 Mà bâra lire na, *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii mú na mpyi kuru cyage e. Canŋka, ka yogo si mpa yîri Burama yatonahabii ná Loti wuubii shwɔhɔl'e, tatɛɛnge kurugo.

8 Burama à lire ɲya ke, ka u u jwo Loti á: «Maye sanŋa yaha, Loti, wuu àha yogo yaha ku yîri mii ná mu shwɔhɔl'e mɛ, lire ɲyɛ mɛ mii yatonahabii ná mu wuubii shwɔhɔl'e mɛ, ɲaha na yɛ wuu na ɲyɛ cìnmpyii. 9 Kìn'à pêe. Ŋke puni ɲyɛ tatèɛngɛ mà? Ta wá wuu u ntèɛn tèɛn wuu mɛgɛ cyeyi i. Kampyi kàmɛni kànmpanŋke k'à mu táan, ta sì wani, mii sí raa sì kàniŋɛ woge na. Kàniŋɛ kànmpanŋke sí ká nta kuru k'à táan mu á, ta sì wani, mii sí raa sì kàmɛni woge na.»

10 Ka Loti si ɲùŋke yîrig'a Zhurudɛn bafage wíi, lwɔhe mpyi a ɲyaha kuru cyage e. Lire tèni i Kafooŋi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe jyà mɛ, kuru cyage lemɛ mpyi a ɲwɔ fo mà sà nɔ Zowari kànhe na. K'à pyi mu à jwo Kafooŋi cikɔɔge nisìnaŋke ki, mu à jwo Misira kìni li. 11 Loti à kuru ɲya ke, ka u u Zhurudɛn bafage puni lwɔ́ a pyi u wogo, maa ŋkàr'a sà ntèɛn kuru cyage e Betɛli cannɲafyinmpe e. Lire pyiŋkanni na, Burama ná Loti à tèɛn tèɛn piye piye. 12 Ka Burama si ntèɛn Kana kìni i. Ka Loti si ŋkàr'a sà ntèɛn kuru bafage kànyi yà shwɔhɔl'e, maa u vàanŋke bayi kwòro kwòro fo mà sà nɔ Sɔdɔmu kànhe byanhampe e, 13 Sɔdɔmu kànhe shiinbii mpyi shinmpii. Pi mpyi na kapegigii niɲyahagii pyi Kafooŋi yyahe taan.

14 Loti ná Burama tɛɛnŋkwooni kàntugo piye, ka Kafooŋi Kile si jwo Burama á: «Burama, ma ɲyiigii yîrige nìɲyiŋi na, cyage e mu ɲyɛ ke, tèɛn wani ma a wíi suumɔkulo ná wòrokulo yyére, cannɲafyinmɛ ná cannɲacwumɔ yyére. 15 Mu ɲyii wá kìni ndemu na ke, mii sí lire kan mu ná ma tùlug'á tèekwòmbaa. 16 Mii sí mu tùluge ɲyaha bà ɲìŋke nticɛnŋi ɲyɛ mɛ. Kàmpyi sùpya sí n-jà ɲìŋke nticɛnŋi tɔ̀rɔ, ɲyɛ, sùpya mú sí n-jà mu tùluge sùpyire tɔ̀rɔ. 17 Yîri ma a kìni ɲaare, ma a li tɔɔnmpe ná li pèempe wíi, ɲaha na yɛ mu á mii sí li kan.»

18 Ka Burama si vàanŋyi bayi kɔ̀ngɔ, ma a sà ntèɛn Mamire cibwɔyi cyage e, kuru cyage na ɲyɛ Eburɔn taan. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi mɛge na.

---

* **12:16** Farɔn: kuru mɛge na mpyi pèenɛ mɛgɛ ŋkemu ku mpyi na leni Misira kìni saanbii puni na ke

14

Burama à saanbii pìi tùn maa Loti shwɔ pi na

1 Ɲyɛ lire tèni i, Amurafɛli à pyi Shiniyari kìni saannɲi, ka Ariyɔki si mpyi Elasari kànhe
saannɲi, ka Kidɔlamɛri si mpyi Elami kìni saannɲi, ka Tidɛli si mpyi Golimi kùligii saannɲi,
2 pire saanbii shiin sicyɛɛreŋ'à wwɔ maa sà saanli kaŋkuro tùn. Pire saanbii mɛyi yi
ɲyɛ ɲje: Sɔdɔmu saannɲi Bera, ná Gɔmɔri saannɲi Birisa, ná Adima saannɲi Shinɛyabi, ná
Zeboyimi saannɲi Shɛmɛbɛri, ná Bela kànhe saannɲi, Bela mɛge ku ɲyɛ Zowari niɲjaa ke.
3-4 Kuru kàshige ɲùŋke ku mpyi: yyee kɛ ná shuunni funŋ'i, saannɲi Kedolamɛri na mpyi
pire saanbii kaŋkuruŋi ɲùŋɔ na. Ŋka yyeeni kɛ ná taanre wuuni i, pi à ɲùŋɔ kyán u na,
maa piye ta Sidimi bafage e. (Suumpe Lwɔhe Ɲyii Yaaga Baa Woge ku ɲyɛ kuru cyage e
niɲjaa.)
5 Lir'à pyi ke, yyeeni kɛ ná sicyɛɛre wuuni i, ka Kedolamɛri ná u saanɲɛɛbii si yîri, maa
sí ta Arafayiti shiinbii na, lir'à pyi Asiterɔti Karinayimu kànhe e, maa sí ta Zuzi shiinbii
na mú, lir'à pyi Amu kànhe e, maa sí ta Emi shiinbii na mú, Shave Kiriyatamu kànhe e.
6 Maa sí ta Kwori shiinbii na mú, pi ɲaɲyi shwɔhɔl'e, na pi maha yire ɲaɲyi pyi Seyiri;
maa pi kɔ̀r'a sà nɔ fo *Eli Paran taan, síwage ŋkère na. 7 Lire kàntugo, ka pi i mâhana a kàre
Enimishipati kànhe e, pi maha kuru pyi Kadɛshi mú, maa Amalɛki shiinbii tùn mú, maa
sí ta pi kùligii puni na, ná Amɔri shiinbii, pire mpyi a tɛ̀ɛn Kyazazɔn Tamari kànhe e.
8 Ɲyɛ Sɔdɔmu saannɲi, ná Gɔmɔri saannɲi, ná Adima saannɲi, ná Zeboyimu saannɲi, ná Bela
kànhe wuŋi ná pi maha kuru kànhe pyi Zowari ke; pire saanbil'à bégel'a pa yyére kàshige
mɛɛ na, Sidimi bafage e, 9 maa jwo na pire sí Elami saannɲi Kedolamɛri, ná Goyimi saannɲi
Tidɛli, ná Shiniyari saannɲi Amurafɛli, ná Elasari saannɲi Ariyɔki tùn. Ka pire saanbii
sicyɛɛreŋi, ná pire saanbii kaŋkuruŋi si ntùyi taha piye na kàshige e.
10 Ɲyɛ Sidimi bafage mpyi a ɲî mána lwɔhe kacyewyiyi na. Mà pi yaha kàshige na, ka
Sɔdɔmu saannɲi ná Gɔmɔri wuŋi si fê, maa ntîg'a ŋwɔhɔ yire kacyewyiyi i, ka pi sanmpii
si fê a kàre ɲaɲyi ɲuŋ'i. 11 Tèni i Kedolamɛri ná u fyèɲwɔhɔshiinbil'à jà pi na ke, ka pi i
Sɔdɔmu ná Gɔmɔri shiinbii nàfuuŋi ná pi ɲwɔlyiŋi puni kul'a kàre.
12 Burama yyahawuŋi jyaŋi, Loti u mpyi a tɛ̀ɛn Sɔdɔmu kànhe e ke, ka pi i uru ná u
cyeyaayi puni kul'a kàre piye cye e mú. 13 Ka nàŋi wà si fê a shwɔ kàshige na, maa sà yire
yyaha jwo Burama á. (Burama mpyi *Eburu shiŋi nàŋi wà.) Lir'à u ta u à tɛ̀ɛn Mamire
cire cyage e. Mamire à pyi Amɔri u tùluge shinŋi wà. Èsikɔli ná Anɛri mpyi u sìɲɛɛ. Pire
mpii ná Mamire mpyi Burama wwoɲɛɛ. 14 Tèni i Burama à lógo na u cìnmpworoŋi Loti na
ɲyɛ cye e ke, ka u u u nàmbaabii pìi ŋkwuu taanre ná kɛ ná baataanre bégele kàshige mɛɛ
na, mpii pi à si u yabiliŋi pyɛnge e ke. Ka pi i pire saanbii fyè tɔ̀rɔ fo Dan kùluni i. 15 Ka u
u u kàshikwɔɔnbii táa kuruyo kuruyo, maa pire saanbii tùn numpilag'e, maa sí ta pi na,
maa pi kɔ̀r'a sà nɔ Kwoba kànhe na, kuru kànhe na ɲyɛ Damasi suumɔ kùlo kànmpanŋke
na. 16 Maa mpa ná pire saanbii nàfuuŋi niŋkuuŋi i ná u cìnmpworoŋi Loti ná u cyeyaayi
puni ná cyeebii ná sùpyire puni pi mpyi a cû a kàre ke.

Mɛlikisedɛki à jwó le Burama á

17 Ɲyɛ Burama à kàr'a sà Kedolamɛri ná u saanɲɛɛbii tùn maa sí ta pi na ke, u nimpaŋi
ka Sɔdɔmu saannɲi si fwor'a u ɲùŋɔ bê Shava bafage e. Pi mpyi a kuru ŋke mɛge le Saannɲi
Bafage.
18 Ɲyɛ ka Salɛmu saannɲi Mɛlikisedɛki si mpa ná bwúuru ná *ɛrɛzɛn sinm'e Burama á,
uru ŋge sí na mpyi Kile nìɲyi wuŋi sáragawwuŋi wà. 19 Ka u u jwó le Burama á, maa jwo
«Kile nìɲyi wuŋi
ná uru u ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaafooŋi ke,
uru u jwó le mu á, Burama.
20 Kile nìɲyi wuŋi u kêe,
ŋgemu u à mu zàmpɛɛnbii le mu cye e ke.»

Ka Burama si u cyeyaayi puni yahaŋi wwû mà kan Mɛlikisedɛki á.
21 Lire kàntugo, ka Sɔdɔmu saanŋi si jwo Burama á: «Ŋyɛ na shiinbii kan na á, ma a
ŋkwôro ná na nàfuuŋi i.» 22 Ka Burama si u pyi: «Mii sí n-kâa Kafooŋi Kile na, Kile nìɲyi
wuŋi, nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaafooŋi, 23 na mii sì yafyin shwɔ mu na mɛ, ali dìizi mɛɛ, lire ɲyɛ
mɛ tanhaŋa mɛɛrɛ, ɲaha na yɛ ma hà bú ŋkwɔ̀ ɲjwo na mu à mii Burama pyi yaarafoo mɛ.
24 Mii sì yafyin shwɔ mu na mɛ, mii ɲyɛ a jwo nàɲjiibil'á ɲjyìŋi ŋgemu lyî wani, ná mpii
pi à kàre ná mii i kàshige takwɔ̀nge e ke, Anɛri, ná Ɛsikɔli, ná Mamire, pire mpii kɔni sí pi
nàzhanŋi lwɔ́.

15

Kile à tunmbyaara le ná Burama e*

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo na, ka Kafooŋi Kile si uye cyêe Burama na, maa jwo u
á: «Burama, ma hà vyá mɛ, mii u ɲyɛ mu sancwɔnsigiŋi, mii sí kacɛnŋii niɲyahagii pyi mu
á.» 2-3 Ka Burama si u pyi: «Kafooŋi, mii Kileŋi, pyà ɲyɛ mii á mɛ. Ŋaha mu sí n-sìi n-jà
n-kan mii á, ŋkemu ku sí n-jà là ɲwɔ mii na yɛ? Mu ɲyɛ a tùlugo kan mii á mɛ. Mii bilinaŋi,
Eliyezɛri, u à si mii pyɛnge e, ná u tuŋ'à yîri Damasi i ke, uru u sí n-pyi mii koolyiŋi.» 4 Ka
Kafooŋi si Burama pyi: «Uru ŋge bà u sì n-pyi mu koolyiŋi mɛ, mu yabiliŋi sí pyàŋi ŋgemu
si ke, uru u sí mu kɔɔge lyî.»
5 Lire kàntugo, ka Kile si Burama yige ntàani na, maa yi jwo u á: «Burama, ma ɲùŋke yîrige
ma a wɔrigii tɔ̀rɔ kàmpyi mu sí n-jà, ɲaha na yɛ mu tùluge mú sí ɲyaha amuni.» 6 Ŋyɛ ka
Burama si dá Kafooŋi Kile ɲwɔmugure na, ka Kafooŋi Kile si jwo na u à tíi u dániyaŋi cye
kurugo.
7 Lire kàntugo ka Kafooŋi si jwo u á sahaŋki: «Mii u ɲyɛ Kafooŋi, ŋge u à mu yige Uri
kànhe e, Kalide kìni i, maa nde kìni kan mu á ke.» 8 Ka Burama si u pyi: «Kafooŋi, mii
Kileŋi, ɲaha ku sí li cyêe mii na, si mii pyi mii u dá li na, na nde kìni sí n-pa n-pyi mii wuu
yɛ?» 9 Ka u u jwo u á: «Yyee taanre nùcwo, ná yyee taanre sikacwo, ná yyee taanre mpàpoo
cû, ná kuumpaan niŋkin ná mpánmpɔrɔgɔ niɲjaaga niŋkin.» 10 Ka Burama si yire yaayi
puni cû maa yi puni niŋkin niŋkinŋi táa niŋke e, maa yi kwɔnyi yaha yaha yiye sicama
na. Saɲcyɛɛnre ti ke, u ɲyɛ a tire kwɔ̀n kwɔ̀n mɛ. 11 Saɲcyɛɛnre ti maha tiye ɲwɔ caa ná
kyaare e ke, ka tire si wá na ntîre yatɔɔre nimbonte kurugo, ka Burama si wá na ti kɔ̀re.
12 Ŋyɛ canŋaɲyiin'à pa a ŋkɛ̀ɛge tacwuge e ke, ka Burama si ŋɔ́n'a cùnnu. Ka numpini si
u mâhana ka u u fyá sèl'e. 13 Ka Kafooŋi si jwo u á: «Burama, li cè na canŋka, mu tùluge sí
n-kàre kìni labɛr'e si sà mpyi nàmpwuun. Pi sí n-pyi bilii lire kìni i, pi sí kànha fo si nɔ yyee
ŋkwuu sicyɛɛre (400) na. 14 Ŋka kìni li sí pi le tire bilere e ke, lire kìni sí n-kyaala mii cye
e, lire kàntugo, mu tùluge sí n-yîri lire kìni i ná nàfuubwɔhe e. 15 Mu wi ke, mu sí n-kwû
yyeɲiŋke e. Mu sí lyɛge lage kwɔ̀ si nta ŋkwû. 16 Mu tùluge bage sicyɛɛre woge, ku sí núru
n-pa naha, ɲaha na yɛ kìni sùpyire ti ɲyɛ Amɔri shiinbii ke, pi kapegigii ká nɔ tɛgɛni na,
mii sí pi kɔ̀rɔ.»
17 Ŋyɛ canŋa ɲyiin'à cwo mà numpini lèŋɛ tèni ndemu i ke, ka Kile si naŋkyanhii pyi
cyi i nàŋguruge yige marii ɲî na ntùuli yatɔɔre kyaare nintáare ná tiye shwɔhɔl'e. 18 Kuru
canŋke yabiliŋi i, ka Kafooŋi si tunmbyaara le ná Burama e, maa yi jwo u á: «Mii sí nde
kìni kan mu tùlug'á, mà lwɔ́ *Misira baŋi na, mà kàre babwɔhe na, ná pi maha kuru pyi
Efirati. 19 Keni shiinbii ná Kenizi shiinbii, ná Kadimɔni shiinbii, 20 ná Kyeti shiinbii, ná
Perezi shiinbii, ná Arafayi shiinbii, 21 ná Amɔri shiinbii, ná *Kana shiinbii, ná Girigashi
shiinbii, ná Zhebusi shiinbii, pi à tɛ̀ɛn kuru cyage e.»

16

Sumayila ziŋi kani

* **15:** TUNMBYƐƐRE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwɔhɔl'e;

1-3 Ŋyɛ Burama à nɔ yyee kɛ na *Kana kìni i, mà u cwoŋi Sarayi ta u sàha ŋkwɔ̀ a pyà si u á mɛ. Ŋyɛ bilicwoŋi wà na mpyi Sarayi á, u mɛge mpyi Agari, *Misira shin u mpyi u wi. Ka Sarayi si jwo Burama á: «Wíi, Kafooŋi Kile à mii pyi cijiriŋɛ. Maye sanŋi yaha, ma a wwɔ̀ ná mii báarapyiŋi i, li sí n-jà n-ta uru sí pyà si mii á.» Ka u u ɲɛɛ Sarayi jwumpe na. Ŋyɛ Sarayi à u báarapyiŋi Misira shinŋi lwó lire pyiŋkanni na, mà kan u pooŋi Burama á, u pyi u cwo. 4 Ka Burama si wwɔ̀ ná Agari e, ka u u yyére. Tèni i u à li ta na ur'à yyére ke, ka u u wá na yyejyeere pyi ná u kàfeɲcwoŋi i.

5 Sarayi à lire ɲya ke, ka u u yi jwo Burama á: «Nde Agari à pyi mii na numɛ ke, lir'à fworo mu i. Mii à na bilicwoŋi kan mu á. U à uye ɲya u à yyére ke, ka u yyahe si jyè mii woge e. Ŋyɛ Kafooŋi Kile u wuu láha wuye na!» 6 Ka Burama si Sarayi pyi: «Mu bilicwoŋi na ɲyɛ mu yahare e, nde l'à táan mu á ke, lire mu sí n-pyi u na.» Yir'à jwo ke, ka Sarayi si kyaayi shiŋi puni tègɛ Agari ɲuŋ'i, fo ka u u fê a fworo pyɛnge e mà kàre tatɔɔnge e.

7 Ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si Agari ɲya síwage e lùbiliŋi wà taan, uru lùbiliŋi na ɲyɛ Shuri síwage kuni taan. 8 Maa jwo Agari á: «Agari, Sarayi bilicwoŋi, taa mu à yîri ke, taa mu sì ke?» Ka u u jwo: «Mii na fî na kafeɲcwoŋi Sarayi yyaha na.» 9 Ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si jwo: «Núru ma a sì ma kafeɲcwoŋi yyére, ma a sà maye kan u á. 10 Mii sí mu tùluge ɲyaha, fo ku sì n-jà n-tɔ̀rɔ mɛ.

11 Wíi, mu yacerewu u ɲyɛ,
mu sí n-si pùnambile,
ma a u mɛge le Sumayila*
ɲaha na yɛ Kafooŋi à mu nàvunŋɔ parage lógo.
12 Uru pyàŋi sí n-pyi sige dùfaanŋa fiige,
U sí n-pyi sùpyire puni kàshifoo,
sùpyire puni mú sí n-pyi u kàshifoo.
U sí n-láha u cìnmpyiibii na.»

13 Ka Agari si jwo: «Ei! Sèe wi na ŋge u ɲyɛ na mii ɲaa ke, mii à uru ɲya la?» Maa kuru mɛge le Kile na: «Kileŋi u ɲyɛ na mii ɲaa ke». 14 Lire kurugo, Agari mpyi lùbiliŋi ŋgemu taan ke, uru mɛg'à le Lakyayi Ɔrɔyi (kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ŋgemu u ɲyɛ ɲyii na ke, uru na mii ɲaa.») Uru lùbiliŋi na ɲyɛ Kadɛshi kànhe ná Bɛrɛdi kànhe shwɔhɔl'e.

15 Ŋyɛ puru ɲwɔhɔ na, Agari à pùnambile si Burama á. Ka u u li mɛge le Sumayila. 16 Agari à Sumayila si Burama á, mà Burama shìŋi yaha yyee beecyɛɛre ná baani.

17

Burama mɛg'à kɛ̂ɛnŋ'à pyi Ibirayima.

1 Ŋyɛ mà Burama shìŋi yaha yyee beecyɛɛre ná kɛ ná baaricyɛɛre, ka Kafooŋi Kile si núr'a uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ɲyɛ Kile síŋi puni foo. Ta mii ɲyii wogigii kanni pyi tìgire cyaga baa. 2 Lire e, mà tàanna ná wuu *tunmbyaare e, mii sí mu tùluge ɲyaha sèl'e.»

3 Burama à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa ɲùŋke sôgo maa Kile pêe. Ka Kile si núr'a jwo u á sahaŋki 4 «Ŋyɛ wíi, tunmbyaare mii à le ná mu i ke, tire ti ɲyɛ nte: mu sí n-pyi sùpyishi niɲyahawa tu. 5 Mu mɛge saha sì n-pyi Burama mɛ. Ku sí n-kɛ̂ɛnŋɛ n-pyi *Ibirayima (Ibirayima mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ sùpyishi niɲyahawa tu), ɲaha na yɛ sùpyishi niɲyahawa sí n-fworo mu i. 6 Mii sí mu pyìibii ɲyaha sèl'e. Mu pyìibii sí n-pyi sùpyishiŋi niɲyahawa, saanlii niɲyahamii sí n-fworo mu tùluyi i. 7 Tire tunmbyaare sí n-kwôro mii ná mu shwɔhɔl'e, ti sí n-pyi mii ná mu tùluyi shwɔhɔl'e tèrigii puni i mú. Ti sì n-kwɔ̀ mɛ. Lire kurugo, mii sí n-pyi mu ná ma tùluyi u Kileŋi. 8 *Kana kìni i mu ɲyɛ niɲjaa nàmparantɛɛnre ke, mii sí lire kan mu ná ma tùluy'á. Li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni i, mii sí n-pyi pi Kileŋi.»

Kile à pùnampyire ŋkwɔ̀nŋi shɛɛnre jwo Ibirayima á

* **16:11** Sumayila mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile à lógo»

9 Ka Kile si núr'a jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Mu ná ma tùluyi nimpaɲy'à yaa yii yákili
yaha mii *tunmbyaare na, mà tàanna ná pi lyeɲwɔyi i. 10 Nde yii à yaa yii pyi mà yyaha tíi
ná tire tunmbyaare e ke, lire li ɲyɛ nde: mu ná ma tùluyi nimpaɲy'à yaa yii a pùnampyire
puni kwùun. 11 Yii à yaa yii a ŋkwùun, lire li sí n-pyi mii ná yii tunmbyaare tafyeeŋi.
12-13 Pùnampyire pun'à yaa ti kwɔ̀n ti canzege canmpyibataanre wuuni na mà tàanna ná
pi lyeɲwɔyi i. Bilibii pi à si mu pyɛnge e ná mpii mu à shwɔ ke, pire pun'à yaa pi *kwɔ̀n.
Lire e, tunmbyaare tafyeeŋi sí n-pyi yii sɛɛge na si li cyêe na ti sí n-pyi niŋkwombaara.
14 Pùnambilini ndemu ká mpyi li ɲyɛ a kwɔ̀n, maa uru fyèŋi yaha u sɛɛge na mɛ, ur'à yaa
u kɔ̀r'a láha u kìni shiinbii na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a yákili yaha mii tunmbyaare na mɛ.»

Kile à Ishaka ziŋi kyaa jwo

15 Ɲyɛ puru ɲwɔhɔ na, Kile à yi jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Ma hà núru raa ma cwoŋi
Sarayi yiri sahaŋki Sarayi mɛ. Numɛ u mɛge sí n-kɛ̂ɛnŋɛ n-pyi Sara* 16 Mii sí jwó le u á, si
pyà kan u á mu á. Mii sí jwó le u á si u pyi sùpyishi niɲyahawa nu. Saanlii sí n-fworo u e
mú.»
17 Ibirayima à puru lógo ke, ka u u niŋkure sín maa ɲùŋke sôgo, maa Kile pêe. Maa ɲcyàha
maa jwo uye funŋ'i: «Sùpyaŋi u à yyee ŋkuu ta ke, di uru sí pyà ta n-jwo yɛ? Sara shìŋi
na ɲyɛ yyee beecyɛɛre ná kɛ, di uru sí n-jà pyà ta n-jwo sahaŋki yɛ?» 18 Maa jwo Kile á:
«Sumayila yaha u shì ta, ma a jwó le u á.» 19 Ka Kile si u pyi: «Mii à lógo mu ɲwɔ na, ŋka mu
cwoŋi Sara sí n-sìi pùnambile si. Ma a li mɛge le Ishaka. Mii sí n-kwôro na *tunmbyaare
na ná u e, ná u tùluge e. Tire tunmbyaare sì n-kwɔ̀ mɛ. 20 Sumayila wi ke, nde mu à ɲáare u
kyaa na ke, mii sí lire pyi mu á. Mii si jwó le á, si u pyìibii ɲyaha, si u tùluge ɲyaha sèe sèl'e.
U sí ɲùŋufee kɛ ná shuunni si, mii sí u pyi tùlubwɔhɔ tu. 21 Ŋka nde li ɲyɛ mii tùnmbyɛɛre e
ke, pyàŋi Sara sí n-si mu á yyeela numɛ cyiin ke, tire sí n-pyi mii ná ure shwɔhɔl'e mú.»

Ibirayima ŋkwɔ̀nŋi kani

22 Ɲyɛ Kile à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ *Ibirayima á ke, ka u u yîri u taan maa dùgo
nìɲyiŋi na.
23 Ɲyɛ kuru canŋke, Ibirayima à Sumayila *kwɔ̀n, bilibii pi à si u pyɛnge e ná mpii u
à shwɔ ke, maa pire kwɔ̀n. Pùnambile maha pùnambile li ɲyɛ u pyɛnge e ke, Ibirayima à
pire puni kwɔ̀n, bà Kile à yi jwo u á mɛ. 24 Ibirayima yabiliŋ'à kwɔ̀n mà u shìŋi yaha
yyee beecyɛɛre ná kɛ ná baaricyɛɛre. 25 U jyaŋi Sumayila à kwɔ̀n mà u shìŋi yaha yyee
kɛ ná taanre. 26 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, Ibirayima ná u jyaŋi Sumayila à kwɔ̀n cannugo.
27 Bilinambaabii pi à si u pyɛnge e ná mpii u à shwɔ ke, u à pire puni kwɔ̀n mú.

18

Sarayi mpyi a dá na uru sì pyà ta mɛ

1 Ɲcyii karigii puni kàntugo na, Kafooŋi Kile à uye cyêe *Ibirayima na sahaŋki Mamire
cibwoyi taan. Pyiŋkanni na u à uye cyêe Ibirayima na ke, lire li ɲyɛ nde. Canŋka, mà u
nintɛɛnŋi yaha u vàanŋke bage ɲwɔge na canvwuge tèni i, 2 u à pa u ɲùŋke yîrige, maa
wíl'a nàmbaa taanre ɲya pi à yyére u yyetiimpe na. Tèni i u à pi ɲya ke; ka u u fê a pi ɲùŋɔ
bɛ̂, maa niŋkure sín pi taan maa ɲùŋke sôgo, maa pi shɛ́ɛre, 3 maa jwo pi wà niŋkin á: «Mii
ɲùŋufooŋi, kampyi mii kyal'à táan mu á, mii na mu ɲáare, mii u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, ma hà
ntòro na pyɛnge taan mɛ. 4 Yii yyére, pi i mpa ná lwɔhe e, yii tooyi si jyé. Yii i ŋɔ̀ naha ŋke
cige ɲwɔh'i. 5 Mii sí n-sà yalyîre cya mpa ŋkan yii á, bà yii si mpyi si fànha ta si nta yii kuni
lwɔ́ mɛ. Ɲaha kurugo yɛ yii à tòro yii bilinaŋi yyére.» Ka pi i jwo: «Li pyi amuni.»
6 Ka Ibirayima si fyâl'a jyè Sara fye e u vàanŋke bage e, maa yi jwo u á: «Ta fyâa, maa
mbyìmɛ yaɲyɛyi taanre súma, maa tàntɛɛnɲyɛ te.» 7 U à puru jwo ke, maa fê a kàre u
kàcwɔge na, maa u ninage sìnmɛ woge kà cû mà kan u báarapyiŋi wà á. Ka u u kuru bò,

* **17:15** Sara mɛge ku ɲyɛ saanŋi pworoŋi

maa ku yal'a shwɔhɔ fwɔfwɔ. 8 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima si mpa ná nùjirintanhaga ná
nimpuruge e, ná nùkyaare nizhwɔhɔre e, mà pa yaha nàmbaabii taanreŋi taan, maa yyére
pi taan cige mbyìmpe e, ɲjyìŋi ká ŋkùuŋɔ si wà kan pi á. Ka pi taanreŋi si wá na lyî.
9 Ka pi i Ibirayima yíbe: «Taa mu cwoŋi Sara ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «U na ɲyɛ naha
vàanŋke bage e.» 10 Ka pi wà niŋkin si jwo: «Nàkaana ɲyɛ mɛ, mii sí núru n-pa naha mu
yyére yyeela numɛ cyiin. Lire sí mu cwoŋi ta u à pùnambile si.»
Sara mpyi u pooŋi kàntugo, vàanŋke bage e, marii puru jwumpe núru. 11 Lire tèni i,
Ibirayima ná Sara mpyi a lyɛ sèe sèl'e. Sara pyìtaani tèni mpyi a tòro. 12 Ɲyɛ Sara à yire
lógo ke, ka u u ɲcyàha uye funŋ'i. Maa jwo: «Tatange ŋkire mii niɲjyeŋkwoŋi saha sí n-ta
nàŋkwu i fo si zà nɔ pyà nta na yɛ? Mii pyɛngefoo mú à lyɛ.» 13 Ka Kafooŋi si jwo Ibirayima
á: «Ɲaha kurugo Sara à cyàha uye funŋ'i, maa jwo na uru niɲjyeŋkwoŋi saha sì n-jà pyà ta
sèeŋi na mà yɛ? 14 Kani ndire li sí n-jà n-waha fo si Kafooŋi, mii Kile jà yɛ? Yyeela numɛ
cyiin, mii sí n-pa mu yyére. Lire sí mu cwoŋi Sara ta u à pyà ta.» 15 Puru jwump'à jwo ke,
ka Sara fyagara wuŋi si yi kyáala maa jwo: «Mii ɲyɛ a cyàha a dɛ!» Ka Kafooŋi Kile si jwo:
«Mu à sàa cyàha.»

Ibirayima à Kile ɲáare Sɔdɔmu kànhe zhwoŋi kyaa na

16 Ɲyɛ lire kàntugo, ka pire nàmbaabii taanreŋi si yîri na ŋkɛ̀ɛge maa dùgo ɲaŋke kà na
maa Sɔdɔmu kànhe kànmpanŋke wíi. Ka *Ibirayima si pi tùugo. 17 Ka Kafooŋi Kile si
uye yíbe: «Nde mii sí n-pyi Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi na ke, tá mii à yaa mii u lire ŋwɔhɔ
Ibirayima na bɛ? 18 Ɲaha na yɛ nàkaana ɲyɛ sìi mɛ, Ibirayima sí n-pyi tùlubwɔhɔ tu, kuru
tùluge fànhe sí n-pêe. Diɲyɛ tùluyi sanɲyi sí jwó ta u cye kurugo. 19 Mii à u cwɔɔnrɔ bà u si
mpyi si yi jwo u pyìibii ná u pyɛnge shiinbil'á mpii pi na ma u kàntugo ke, na pi à Kafooŋi,
mii Kile kuni ɲaare li ɲaareŋkanni na, pi à li ɲaare ntìiŋi ná sèeŋi ɲuŋ'i. Lire ká mpyi, mii
à kyaa maha kyaa ɲwɔmɛɛ lwɔ́ Ibirayima á ke, mii sí lire pyi u á.» 20 Lire kurugo, Kafooŋi
à jwo Ibirayima á: «Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe shiinbil'à lawwuge ŋkemu ta ke, kur'à
pêe fo mà tòro, pi kapegigil'à ɲyaha sèe sèl'e. 21 Lire na, mii sí n-tîge n-sà wíi, l'aha nta ɲje
pi na yu pi na ke, yire na ntùuli yi jwuŋkanni na, sèeŋi na, si ɲcè.»
22 Ka nàmbaabii shuunniŋi sanmpii si yîri Ibirayima taan mà kàre Sɔdɔmu kànha
kànmpanŋke na. Ɲka Ibirayima niɲjyéreŋ'à kwôro Kafooŋi yyaha taan. 23 Maa file u na
maa jwo: «Mu sí ɲɛɛ shiincɛɛnmpii ná shiinmpiibii shi bò siɲcyan la? 24 Li sí n-jà n-
ta shiincɛɛnmii beeshuunni ná kɛ na ɲyɛ kànhe e. Mu sí ɲɛɛ pire shi bò mú la? Mu sì
kànhe yaha wani pire mpii kurugo mà? 25 Mà shiincɛɛnmpii ná shiinmpiibii puni shi bò
siɲcyan, lire ɲyɛ mɛ mà pi sàraŋi tàanna, mii à cè na mu sì n-sìi ɲɛɛ lire shiŋi i mɛ. Mu
u ɲyɛ diɲyɛŋi sùpyire puni sàrafooŋi mà tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, mu sí n-jà n-pyi na
mu ɲyɛ a kacɛnni cè a wwû kapiini i mà?» 26 Ka Kafooŋi si u pyi: «Mii aha shiincɛɛnmii
beeshuunni ná kɛ ta Sɔdɔmu i, mii sí kànhe puni yaha wani pire mpii kurugo.»
27 Ka Ibirayima si u pyi: «Mii kàfooŋi, mii à cè na mii ɲyɛ yafyin mu taan mɛ, ŋka mii
na mu ɲáare ma a na yaha si jwo sahaŋki. 28 Li sí n-jà n-ta kànhe shiincɛɛnmpii ɲyɛ a
beeshuunni ná kɛ kwɔ̀ mɛ. Shiin kaŋkuro sí n-jà n-fô. Ɲyɛ kaŋkuro kanna ká fô shiin
beeshuunni ná kɛŋi i, pire kaŋkuruŋi kurugo mu sí kànhe puni shi bò la?» Ka u u jwo:
«Mii aha beeshuunni ná kaŋkuro ta, mii sí kànhe yaha wani pire mpii kurugo.»
29 Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Li sí n-jà n-ta kànhe shiincɛɛnmpii ɲyɛ a tòro beeshuunni
na mɛ.» Ka Kafooŋi Kile si jwo: «Pire mpii kurugo mii sì yaaga pyi kànhe na mɛ.»
30 Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Mii kàfooŋi, ma hà lùuni yîrige na taan mɛ. Mii sí n-jwo
sahaŋki, l'aha nta kànhe shiincɛɛnmpii pun'à bê beɲjaaga ná kɛ na de?» Ka u u jwo: «Mii
aha beɲjaaga ná kɛ ta wani, mii sì yaaga pyi kànhe na mɛ.»
31 Ka Ibirayima si jwo: «Mii kàfooŋi, mii na mu ɲáare si jwo sahaŋki, li sí n-jà n-ta kànhe
shiincɛɛnmpii pun'à bê beɲjaaga na?» Ka u u jwo: «Pire beɲjaagaŋi kurugo, mii sì kànhe
shi bò mɛ.»

32 Ka u u núr'a jwo: «Mii kàfooŋi, ma hà lùuni yîrige na taan mɛ, mii jwumpe sí n-yyére
ŋke cyage e. Ŋyɛ kànhe shiincɛɛnmpii puni ká mpyi kɛ de?» Ka u u jwo: «Pire kɛŋi kurugo,
mii sì kànhe shi bò mɛ.»
33 Kafooŋi Kile à jwo a kwɔ̀ ná Ibirayima e ke, maa yîri u taan. Ka Ibirayima si núr'a
kàre u pyɛngɛ.

19

Kile à Loti shwɔ maa Sɔdɔmu ná Gɔmɔri shi bò

1 Ŋyɛ pire *Kile mɛlɛkɛɛbii shuunniŋi pi à yîri *Ibirayima yyére ke, pir'à nɔ Sɔdɔmu i
kuru canŋke yàkoŋke. Maa Loti nintɛɛnŋi ta kànhe shiinbii piyetabeŋke e. U à pi ɲya ke,
ka u u yîr'a pi ɲùŋɔ bê. Maa niŋkure sín, maa ɲùŋke sôgo, maa pi shéére. 2 Maa jwo: «Mii
ɲùŋufeebii, mii na yii ɲáare, yii sumbage lèŋɛ mii, yii bilinaŋi, pyɛnge e, si lwɔhe kan yii
á, yii i yii tooyi jyé, yii i shwɔ̀n naha. Nùmpanŋa ɲyɛsɔɔge na, yii i ntòro ná yii kùsheeni
i.» Ka Kile mɛlɛkɛɛbii si u pyi: «Ɔnhɔ, wuu sí n-shwɔ̀n naha cyíinŋi na.» 3 Ka Loti si yi jwo
a waha pi á, fo pi à kàr'a sà shwɔ̀n u pyɛnge e. Maa ɲjyì nintan shwɔhɔ, maa bwúuruŋi
niɲjîrimbaaŋi wà yaa, ka pi i lyî.
4 Mà nàmpwuunbii yaha sínimbaa, ka Sɔdɔmu kànhe shiinbii si mpa pyɛnge kwûulo.
Nàɲjiibii ná nàŋkolyeebii puni na mpyi wani. 5 Ka pi i Loti yyere maa yi jwo u á:
«Nàmpwuunbii pi à sumbage lèŋɛ mu pyɛnge e ŋke numpilage e ke, taa pi de? Pi yige naha,
wuu u pi shwɔ̀n!» 6 Ka Loti si fwor'a pa pi fye e cyíinŋi na, maa tajyìge ɲwɔge shwɔhɔ
nàmpwuunbii na. 7 Maa jwo sùpyir'á: «Mii cìnmpyiibii, mii à yii ɲáare, yii àha kapii pyi pi na
mɛ. 8 Mii pùcɛrii shuunni na ɲyɛ naha, pi sàha nàmbaa cè mɛ, mii sí pire yige yii á, nde l'à
táan yii á ke, yii i lire pyi pi na. Yii àha yaaga pyi mii nàmpwuunbii na mà dɛ!» 9 Ka kànhe
shiin si jwo Loti á: «Mu u yîr'ani dɛ!» Ka pìi si jwo: «Yii pi ŋge nàŋi wíi dɛ, uru nàmpɔnŋi u à
núr'a kêɛnŋɛ na *saliyaŋi cyêre wuu na numɛ!» Ka pi i jwo Loti á: «Mu aha mpyi mu ɲyɛ a
yîri wuu yyaha na numɛ mɛ, nde wuu sí n-pyi mu na ke, lire sí n-pi mà tòro nàmpwuunbii
wuuni na.» Pi à yire jwo ke, maa Loti ŋɔɔŋ'a lwɔ́ wani fànhe e, maa file na pire na si
pyɛnge ɲwɔge kebe.
10 Lire tèni i, ka Kile mɛlɛkɛɛbii mú shuunniŋi si pyɛnge múgo, maa Loti cû a lèŋɛ ku
funŋke e, maa ku shwɔ̂hɔ. 11 Sùpyire puni ti mpyi pyɛnge ɲwɔge na ke, mɛlɛkɛɛbil'à tire
puni pyi fyinmii, nàɲjii bâra nàŋkolyee na. Pi à pyi fyinmii ke, ka pi i pyɛnge ɲwɔge cya a
kànha.
12 Ka Kile mɛlɛkɛɛbii mú shuunniŋi si jwo Loti á: «Mu nafeebii, mu pùnampyire, mu
pùceepyire, shin maha shin u ɲyɛ mu sùpya ke, pi puni yige ŋke kànhe e. 13 Wuu sí ŋke
kànhe shi bò, ɲaha na yɛ tìgire pi na ɲcyáan ku shiinbii na ke, tire tìgir'à pêe sèl'e Kafooŋi
Kile yyahe taan. Lire e, u à wuu tun wuu u pa ku shi bò.» 14 Ŋyɛ ka Loti si fworo mà kàr'a
sà jwo ná u pùcɛribii tanambaabil'e, maa jwo pi á: «Yii fworo ŋke kànhe e, ɲaha na yɛ
Kafooŋi Kile sí n-pa ku shi bò!» Ŋka pire mpyi a li yaha bàhaga na u ɲyɛ.
15 Ŋyɛ ɲyɛ̀kwɔng'à nɔ ke, ka Kile mɛlɛkɛɛbii si li jwo a waha Loti á sahaŋki: «Yîri
wahawaha, ma a ma cwoŋi ná ma pùceepyire mú shuunniŋi cû cyɛge na, bà pi si mpyi pi
àha bú ŋkwû ná kànhe e tasógoge e mɛ.»
16 Ŋyɛ Kile mɛlɛkɛɛbil'à li ɲya pi à ɲíŋɛ karigii tapyige e ke, ka pi i Loti cû cyɛge na, ná u
cwoŋi ná u pùceepyire mú shuunniŋi, maa fworo ná pi e mà sà yaha kànhe kàntugo, ɲaha
na yɛ Kafooŋi Kile la mpyi si pi shwɔ kwùŋi na. 17 Pi à fwor'a kwɔ̀ kànhe e ke, ka Kile
mɛlɛkɛŋi wà si jwo: «Yii a fî shwomɔ. Yii àha raa wíi kàntugo mɛ. Yii mú sí kà n-yyére ŋke
bafage cyage k'e mɛ. Yii a fî, yii a sì ɲaɲyi cyage e, bà yii si mpyi si shwɔ kwùŋi na mɛ.»
18 Ka Loti si jwo: «Aa! mii ɲùŋufooŋi, wuu sí n-jà kuru cyage ta la? 19 Mu à ɲwɔ wuu na,
maa wuu ɲùɲaara ta mà nɔ fo naha, ŋka wuu sì n-jà n-fê nɔ ɲaɲyi cyage e mɛ, ɲaha na yɛ
mà jwo wuu nɔ wani ke, kakyaare sí n-pyi, wuu sí n-kwû. 20 Kànhe kà ku ŋke, kuru laage
ɲyɛ a tɔɔn mɛ. Wuu sí n-jà n-fê nɔ wani, si sà ŋwɔhɔ, kuru kànhe mú ɲyɛ a pêe mɛ. Yii yiye

sanmii yaha, yii kuni kan wuu á, wuu sà ŋwɔhɔ wani lire kànbileni na. Kànbwɔhɔ bà mo. Yii wuu yaha wuu sà wuye shwɔ wani.» 21 Ka Kile mɛlɛkɛŋi si jwo Loti á: «Ɲyɛ mii sí nde kani niŋkin pyi mu á sahaŋki. Kànhe kyaa mu à jwo ke, mii sì yaaga pyi ku na mɛ. 22 Yii a fyâa, yii sà ŋwɔhɔ wani, ɲaha na yɛ ná yii ɲyɛ a nɔ wani mɛ, kuni ɲyɛ a kan mii á mii i jà a yafyin pyi mɛ. Loti à kuru kànhe yyere nimbilere, lire e, kuru kànhe mɛg'à le Zowari. (Zowari mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ nimbilere.)

23 Loti tèenɔni Zowari kànhe e, lir'à bê ná cannŋaɲyiini tèefworoni i. 24 Lire tèni i, ka Kafooŋi Kile si nage ná ŋkirigiŋi tîrige Sɔdɔmu ná Gɔmɔri ɲuŋ'i zànpya fiige. Kafooŋi yabiliŋi u à lire pyi. 25 Maa yire kànyi puni shi tò, ná bafage, ná ku kànyi shiinbii puni, ná yaaga maha yaaga ku mpyi a fyîn kuru ɲìŋke na ke, yire pun'á súugo kuru nage cye kurugo.

26 Ɲyɛ pi niŋkàribii na, Loti cwoŋ'à yyaha kêɛnŋ'a wíi kàntugo. Ka u u ŋkêɛnŋ'a pyi suuŋkunuŋɔ sùpya fiige.

27 Ɲyɛ kuru cannŋke ɲyɛsɔɔge na, cyage e Ibirayima à jwo ná Kafooŋi i ke, ka u u yîr'a kàre wani kuru tanuge e. 28 Maa ɲùŋke yîrig'a wíi Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi ná kuru bafage kànmpanŋke puni i. Maa naŋgurugo ɲya ku u yîri ɲìŋke na, mu à jwo maan naŋgurugo.

29 CannŋkeKile mpyi na kuru bafage kànyi súuge ke, u funŋk'à cwo Ibirayima na, maa Loti shwɔ nage na. Lire pyiŋkanni na, kànyi na Loti mpyi a tèɛn ke, nag'à yire puni shi tò.

Loti ná u pworibii shuunniŋi kani

30 Ɲyɛ Loti ɲyɛ a ɲɛn'a kwôro Zowari kànhe e mɛ, maa ŋkàr'a sà ntèɛn ɲaŋke kànmpanŋke na, ɲaha na yɛ u mpyi na fyáge. U ná u pworibii mú shuunniŋ'à sà ntèɛn ɲaŋke wyige k'e.

31 Cannŋka, Loti pworoŋi niɲjyêŋ'à jwo nimbilen'á: «Wuu tuŋ'à lyɛ, nɔ̀ mú sì ɲyɛ naha ŋgemu u sí wuu lèŋɛ nàmbaga na, bà li ɲyɛ cyeyi puni i mɛ. 32 Wuu *ɛrɛzɛn sinmɛ kan u bya, bà u funŋke si mpyi si wùrugo mɛ. Lire ká mpyi, wuu u wwɔ̀ ná u e, bà wuu si mpyi si pyìi ta wuu tuŋi tùluge kà mpîni mɛ.» 33 Kuru cannŋke numpilage e, ka pi i sinmpe kan pi tuŋ'á. P'à u cyán ke, ka pworofooŋi niɲjyêŋi si sà sínni ná u e. Ɲka tufooŋi ɲyɛ a u tèesinnini ná u tèeyirini cè mɛ. 34 Ɲyɛg'à múgo ke, ka mucwofooŋi si cɔɔnfooŋi pyi: «Pìlaga mii à sínni ná wuu tuŋi i. Niɲjaa numpilage e, wuu sinmpe pà kan u á, u àha bya a wùrugo, mu sí n-sà sínni ná u e, bà mu mú si mpyi si pyàŋi wà ta, wuu tuŋi tùluge kà mpîni mɛ. 35 Kuru cannŋke numpilage e, ka pi i sinmɛ kan tufooŋ'á sahaŋki, ka u u bya fo mà wùrugo. Ka pworofooŋi nimbileni si sínni ná u e. Tufooŋi ɲyɛ a u tèesínnini ná u tèeyirini cè mú mɛ.

36 Ɲyɛ amuni Loti pworibii mú shuunniŋ'à lahigii lwɔ́ u á. 37 Ka pworofooŋi niɲjyeŋi si si pùnambile na, maa u mɛge le Mwabi. (Mwabi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Tufooŋ'à laa tègɛ u na.») Uru u ɲyɛ Mwabi shiŋi tulyage fo mà pa nɔ niɲjaa na. 38 Ka cɔɔnfooŋi si si pùnambile na mú, maa u mɛge le Bɛni Ami*. Uru u ɲyɛ Amɔni shiŋi tulyage fo mà pa nɔ niɲjaa na.

20

Abimɛlɛki à Ibirayima cwoŋi Sara kwɔ̀n a lwɔ́ si mpyi u cwo

1 Ɲyɛ ka *Ibirayima si yîri u tatɛɛnɲjyɛge e, mà sà ntèɛn Nɛgɛvi síwage yyére, Kadɛshi kànhe ná Shuri kùluni shwɔhɔl'e. Puru ɲwɔhɔ na, u à tɛɛnlɛ pyi Gerari i mú.

2 Ɲyɛ u à nɔ wani ke, maa yi jwo sùpyir'á na Sara na ɲyɛ uru cɔɔn. Cannŋka, ka Gerari saannŋi Abimɛlɛki si Sara ɲya maa u lwɔ́ si mpyi u cwo. 3 Numpilage k'e, ka Kile si uye cyêe Abimɛlɛki ná ŋɔɔge k'e, maa yi jwo u á: «Abimɛlɛki, mu sí n-kwû, ceeŋi mu à lwɔ́ ke, nɔ na ɲyɛ u á.»

4 Ɲyɛ lir'à ta Abimɛlɛki sàha ŋkwɔ̀ a wwɔ̀ ná Sara e mɛ. Ka u u jwo Kile á ŋɔɔge e: «Kafooŋi, mu sí ɲɛɛ mii ná na tùluge shi bò mà li ta wuu ɲyɛ a kapii pyi mà? 5 Nàŋi yabiliŋi bà u à mii pyi na uru cɔɔn wi mà? Ka ceeŋi mú si jwo na uru yyahafoo wi mà? Mii à nde kani pyi ná funvyinge e, mii ɲyɛ a kapii pyi mà dɛ!» 6 Ka Kile si yi jwo Abimɛlɛki á kuru ŋɔɔge

* **19:38** Bɛni Ami mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii cìnmpyiibii pyàŋi».

niŋkinŋi i: «Mii à cè na mu à nde kani pyi ná funvyinge e, na mu ɲyɛ a kapii pyi mɛ, lire na mii ɲyɛ a ɲɛn'a mu yaha mu u wwɔ̀ ná ceeŋi i, si ŋkwɔ̀ kapii pyi mɛ. 7 Numɛ, nàŋi cwoŋi kan u á. U sí jwó le mu á bà mu si mpyi si shwɔ kwùŋi na mɛ, ɲaha na yɛ Kile sùpya u ɲyɛ u wi. Ŋka mu aha mpyi mu ɲyɛ a u cwoŋi kan u á mɛ, li cè na mu ná ma pyɛnge shiinbii puni sí n-kwû.»

8 Ka Abimɛlɛki si yîri kuru ɲyɛsɔɔge na, maa u bilibii puni yyere, maa yi yyahe jwo pi á. Pir'à yi lógo ke, ka pi i fyá sèl'e. 9 Ka Abimɛlɛki si Ibirayima mú yyere, maa u pyi: «Ŋaha shi mu à pyi wuu na amɛ yɛ? Lire tèni i ke, kapiini ndire mii à pyi mu na, fo mà pa nɔ mu u ŋke lawwuge fiige nɔ mii ná na kìni shiinbii na yɛ? Nde mu à sà a pyi amɛ ke, li ɲyɛ a sìi kapyii mɛ. 10 Ŋaha na mu à nde pyi yɛ?» 11 Ka Ibirayima si jwo: «Mii mpyi na sônŋi na sùpya ɲyɛ a sìi nde kìni i ŋgemu u na Kile pêre mɛ. Maa li yaha naye funŋ'i, na pi sí mii bò na cwoŋi kurugo. Lire na, mii à jwo na mii cɔɔn wi. 12 Lire na li wuuni mú i, mii cɔɔn mú wi dɛ! Wuu na ɲyɛ tu na, ŋka wuu ɲyɛ nu na mɛ. Mii cwo mú sí u ɲyɛ u wi. 13 Lire kurugo, canŋke Kile à mii yige na tupyɛnge e ke, mii à yi jwo Sara á: «Nde mii na ɲáare mu á ke, wuu aha nɔ cyaga maha cyag'e, ma a yi jwo sùpyir'á na mii na ɲyɛ mu yyahafoo.»

14 Ka Abimɛlɛki si sikyaa ná mpàa ná nìiyɛ, ná bilinambaa ná bilicyee kan Ibirayima á, maa u cwoŋi Sara núruŋ'a kan u á. 15 Maa jwo Ibirayima á: «Mii kìni li nde mu taan, cyage k'à mu táan ke, sà ntèɛn wani.» 16 Maa jwo Sara á mú: «Mii sí wyèrɛfyinŋi darashii kampwoo kan mu yyahafooŋ'á, lire li sí li cyêe na mu zòvyinre wu u ɲyɛ nde kani i, mu shiinbii puni ɲyii na.»

17 Ka Ibirayima si jwó le Abimɛlɛki á, ka Kile si u cùuŋɔ, maa u cwoŋi ná u bilicyeebii puni cùuŋɔ, ka pi i jà a pyìi si sahaŋki, 18 ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile mpyi a zimbaa yama yaha u pyɛnge shiinbii na, Ibirayima cwoŋi Sara ŋkwɔ̀n ɲjwoŋi kurugo.

21

Ishaka ziŋi kani

1 Ŋyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwumpe mpemu jwo Sara á ke, u funŋɔ mpyi a wwɔ̀ puru na mɛ. Pyàŋi ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwó Sara á ke, u à lire funŋɔ. 2 Tèni kyaa Kile mpyi à jwo *Ibirayima á ke, lir'à nɔ ke, ka Sara si laa lwó maa pùnambile si Ibirayima niɲjyeŋkwoŋ'á.

3 Ŋyɛ lire pùnambilini Sara à si ke, ka Ibirayima si li mɛge le Ishaka. 4 Ishaka ziŋi canmpyibaataanrewuni na, ka Ibirayima si u *kwɔ̀n, bà Kile mpyi a fyânha a yi jwo u á mɛ. 5 Ibirayima na mpyi yyee ŋkuu u jyaŋi Ishaka tèesiini i. 6 Ka Sara si jwo: «Ei! Kile à funntanga ná katanra kyaa pyi mii á nde dɛ!* Shin maha shin ká li lógo, urufoo funŋke sí n-táan sèl'e.» 7 Ka Sara si núr'a jwo: «Jofoo u mpyi si ɲɛɛ ɲjwo Ibirayima á na Sara na sí pùnambile si fo si jirini kan u ŋwɔrɔ yɛ? Ŋka kuru canŋke ku ɲyɛ niɲjaa, mii à pùnambile si u niɲjyeŋkwoŋ'á.»

Ibirayima à u cwoŋi Agari ná u jyaŋi Sumayila yaha

8 Ŋyɛ pyàŋ'à pa lyɛ a nɔ láhama jirimɛ na ke, ka *Ibirayima si ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ maa katáan nimbwoo pyi. 9 Pùnambilini *Misira shiinbii pworoŋi Agari à si Ibirayima á ke, ka Sara si lire ɲya li i Ishaka fwɔ́hɔre. 10 Maa jwo Ibirayima á: «Ŋge bilicwoŋi ná u jyaŋi kòrɔ, ɲaha na yɛ u ná mii jyaŋi Ishaka ɲyɛ a yaa pi wwɔ̀ kɔɔge na mɛ.» 11 Puru jwump'à waha Ibirayima na sèl'e, ɲaha na yɛ Sumayila mú ɲyɛ u pyàŋi wà. 12 Ŋka Kile à jwo Ibirayima á: «Ma hà mpe jwumpe waha maye na mɛ. Sara ká yaaga maha yaaga cya mu á mà yyaha tíi ná bilicwoŋi ná u jyaŋi i ke, ma a lire pyi u á. Ŋaha na yɛ tùluge ɲwɔmɛɛni mii à lwó mu á ke, Ishaka e kuru sí n-fworo 13 Ŋka mu bilicwoŋi jyaŋi wi ke, mii sí supyishiŋi wà yige u e mú, ɲaha na yɛ mu jya wi.»

14 Kuru canŋke nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, Ibirayima à yîri maa yalyîre kan Agari á, maa lwɔhe le bùl'i mà kan u á mú, maa pyàŋi kan u á, maa u kòrɔ, ka u u ŋkàr'a sà a ɲaare na

* **21:6** Ishaka mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «katanra».

mâre Bɛrisheba síwage e. 15 Lwɔh'à kwɔ̀ ke, ka Agari si pyàŋi yaha tahe kà ɲwɔh'i. 16 Maa
ntèɛn u yyetiimpe na mà laaga wwû mɛtɛrii lada fiige, ɲaha na yɛ u la mpyi sì u jyaŋi ɲya
takwûge e mɛ. Ù à tèɛn wani ke, maa wá na mɛɛ súu fo na ŋkwúuli.
17 Ka Kile sí pyàŋi mɛɛni lógo. Ka Kile Mɛlɛkɛŋi si ntèɛn nìɲyiŋi na, maa Agari yyere
maa yi jwo u á: «Agari, ɲaha k'à pyi yɛ? Ma hà vyá mɛ, ɲaha na yɛ Kile à pyàŋi mɛɛni lógo
mà u yaha tahe ɲwɔh'i. 18 Yîri, ma a ma jyaŋi lwɔ́, ma a u cû ná cyeyi shuunniŋi i. Mii sí
sùpyishi niɲyahawa yige u e.» 19 Ka Kile si Agari ɲyiigii múgo, ka u u lùbiliŋi wà ɲya maa
kuru lwɔhe kà kwó a le u bùluŋi i mà pa ŋkan pyàŋ'á, u a bya.
20-21 Ka Kile si pyàŋi ɲwɔhɔ tò, ka u u mpa lyɛ maa ntèɛn Paran síwage e, maa mpa mpyi
lùuzu niɲcɛnŋɛ ná sintaage e. Ka u nuŋi si u pyi u à Misira kìni shiinbii pworoŋi wà lèŋɛ.

Ibirayima ná Gerari saanŋi Abimɛlɛki kàage

22 Canŋka, Abimɛlɛki à pa ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli i, si jwo ná *Ibirayima i.
Maa jwo u á: «Mii à li ɲya na Kile ɲyɛ ná mu i ma karigii puni i. 23 Ɲyɛ numɛ, mii la ɲyɛ
ma a ŋkâa Kile na mii á na mu sì ɲɛɛ mii Abimɛlɛki, lire ɲyɛ mɛ mii tùluge ɲwɔhɔ yaha,
si kapii pyi wuu wà na mɛ, na mu sí raa kacɛnŋkii kanni pyi mii na, s'a cyi pyi kìni i mu
ɲyɛ nàmpantɛɛnre e ke, bà mii à fyânha a cyi pyi mu á mɛ.» 24 Ka Ibirayima si jwo: «Mii sí
n-kâa lire na.»
25 Ŋka bèɛnŋke Abimɛlɛki báarapyiibil'à shwɔ Ibirayima na ke, u à Abimɛlɛki cêɛge lire
na. 26 Ka Abimɛlɛki si Ibirayima pyi: «Mii báarapyiŋi u à lire pyi ke, mii ɲyɛ a u cè mɛ, mu
sí ɲyɛ a yi jwo mii á mɛ. Niɲjaa mii à yi lógo. 27 Ka Ibirayima si mpàa ná sikyaa ná nìiyi
kan Abimɛlɛki á, ka pi i wwoɲɛɛge le piye shwɔhɔl'e.
28 Lire ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima si mpàayaali baashuunni wwû u mpàabil'e mà yaha piyɛ.
29 Ka Abimɛlɛki si u yíbe: «Ŋaha na mu à mpii mpàabii baashuunniŋi wwû mà yaha ŋkère
na yɛ?» 30 Ka u u jwo: «Mu aha ɲɛn'a mpii mpàabii shwɔ mii cye e, lire li sí li cyêe na mii
u à ŋke bèɛnŋke tùgo.»
31 Lire e, pi à kuru cyage mɛge le Bɛrisheba, ɲaha na yɛ kuru cyage e Ibirayima ná
Abimɛlɛki à kâa piy'á.†
32 Tèni i pi à kâa piy'á mà kwɔ̀ ke, ka Abimɛlɛki ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli si
núr'a kàre Filisiti shiinbii kìni i. 33 Ka Ibirayima si támara cige cɛnmɛ Bɛrisheba i, maa
Teekwombaa Kafooŋi Kile mɛge pêe.
34 Lire kàntugo, ka u u ntèɛn nàmpantɛɛnre e mà mɔ Filisiti shiinbii kìni i.

22

Kile à Ibirayima kàanmucya a wíi

1 Ɲyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo, Kile à *Ibirayima kàanmucya mà wíi. Pyiŋkanni na u à
u kàanmucya ke, lire li nde.
Canŋka Kile à u yyere: «Ibirayima!» ka u u jwo: «Yo! Mii u ŋge.» 2 Ka Kile si yi jwo u á:
«Mu jyaŋi niŋkinŋi, Ishaka kyaa l'à táan mu á ke, ta sì ná u e Mɔriya kìni i. Mii sí ɲaŋke kà
cyêe mu na, mu aha nɔ wani, ma a u pyi sáraga nizógogo kuru cyage e.»
3 Ka Ibirayima si sôl'a yîri, maa u dùfaanŋke kà cû, maa u báarapyiibii pìi shuunni yyere
ná u jyaŋi Ishaka. Maa kàɲciiyi yà jya maa yire lwɔ́ na ŋkèɛge sárage tawwûge e, cyage
kyaa Kile à jwo u á ke. 4 Canmpyaa taanre ɲara pi à pyi. Canntanrawoge, ka Ibirayima
si ɲùŋke dùrug'a wíl'a kuru cyage ɲya tatɔɔnge e. 5 Maa jwo u báarapyiibil'á: «Yii tèɛn naha
ná dùfaanŋke e. Mii ná na pyàŋi sí n-kàre ɲaŋke ɲuŋ'i zà Kile pêe. Wuu aha ŋkwɔ̀, wuu si
núru n-pa.»
6 U à yire jwo ke, maa ntíl'a u jyaŋi tugo sárage súugo súugo kàɲciiyi na, maa na ná ŋwɔɔ
lwɔ́, ka pi i wá na ɲaare na ŋkèɛge sìɲcyan kuru cyage e. 7 Ka Ishaka si jwo u tuŋ'á: «Baba!»
ka Ibirayima si jwo: «Yo, na jya.» Ka Ishaka si jwo: «Nage ɲyɛ wuu á, kàɲciiyi mú ɲyɛ wuu

† **21:31** Bɛrisheba mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kàaga bèɛnŋɛ» lire ɲyɛ mɛ: «baashuunni bèɛnŋɛ».

á, ŋka mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, taa lire si ɲyɛ ke?» 8 Ka Ibirayima si jwo: «Mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, Kile yabiliŋi u sí yire cwɔɔnrɔ.» Ka pi mú shuunni si wá na ŋkèɛge.

9 Cyage Kile mpyi a cyêe pi na ke, pi à nɔ wani ke, ka Ibirayima si sárage tawwûge yaa, maa kàɲciiyi dùrugo ku ɲuŋ'i. U à kwɔ̀ ke, maa u jyaŋi Ishaka cû a pwɔ, mà dùrugo ku ɲuŋ'i kàɲciiyi na. 10 Maa ŋwɔɔni wwû si ntègɛ raa u jyaŋi kɔnre. Tèni i u à jwo u sí li taha jyafooŋi yacige e ke, 11 lire tèenuuni i, ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si ntèɛn nìɲyiŋi na maa sêe: «Ibirayima! Ibirayima!» Ka u u jwo: «Yo!» 12 Ka Kafooŋi Mɛlɛkɛŋi si jwo: «Ma hà ma cyɛge yaha ku nɔ pyàŋi na mɛ! Ma hà yaaga pyi u na mɛ! Numɛ, mii à li cè, sèeŋi na, mu na Kile pêre, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi pyi sáraga mà kan mii á mɛ.»

13 Ka Ibirayima si yyahe kêɛnŋ'a wíi wíi, maa mpâl'a mpàpoo ɲya, u ɲɛŋkil'à sùr'a yyére tahe k'e. Ka u u sà uru mpàpooŋi cû a pyi sáraga nizógogo u jyaŋi cyaga. 14 Maa kuru cyage mɛge le Yawe-Jire. (Yawe-Jire mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile sí yi yyaha cwɔɔnrɔ.») Lire kurugo, sùpyire puni maha ŋko niɲjaa: «Wuu aha nɔ Kafooŋi Kile ɲaŋke ɲuŋ'i, Kafooŋi Kile yabiliŋi sí yi yyahe cwɔɔnre.»

15 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si ntèɛn nìɲyiŋi na, maa Ibirayima yyére tozhɔnwogo, 16 maa yi jwo u á: «Kafooŋi Kile jwumpe pu ɲyɛ mpe: «Mii sí n-kâa naye mɛge na, nde mu à pyi amɛ ke, mu ɲyɛ a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi kan sáraga mii á mɛ, 17 lire kurugo, mii sí jwó le mu á, si mu tùluge ɲyaha wɔrigii fiige, ná suumpe lwɔhe nticɛnŋi fiige mú. Mu tùluge sí raa jìni ku zàmpɛɛnbii na. 18 Diɲyɛŋi sùpyishiŋi puni sí raa jwóŋi taa mu tùluge cye kurugo, ɲaha na yɛ mu à ɲɛn'a mii ɲwɔmɛɛni cû.»

19 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima ná u jyaŋi si núr'a kàre báarapyiibii taan. Ka pi i kuni lwó a núru na ŋkèɛge Bɛrisheba e, Ibirayima tatèɛnge e.

Erebeka tulyeyi

20 Ɲyɛ cyire karigii puni kàntugo, y'à pa jwo *Ibirayima á. na u yyahafooŋi Nakwɔri cwòŋi Milika mú à pùnampyire ta. 21 Jyafooŋi niɲcyiiŋi mɛge ɲyɛ Uzi, shɔnwuŋi mɛge sí ɲyɛ Buzi, tanrawuŋi mɛge ɲyɛ Kemuyɛli. Kemuyɛli u à Aramu si. 22 Milika jyaŋi sicyɛrewuŋ'à pyi Kesɛdi, maa Kyazo taha uru na, maa Pidilashi taha uru na, maa Yidilafi taha uru na, maa nta a Betuyɛli taha uru na. 23 Ka Betuyɛli si mpa Erebeka si. Ɲyɛ tire pùnampyire baataanreŋi Milika à si Ibirayima yyahafooŋi Nakwɔri á. 24 Nakwɔri cwoŋi shɔnwuŋi mɛge na mpyi Ereyuma, uru mú à pùnampyire si. Tire pùnampyire ti ɲyɛ nte: Tebaki ná Gakyamu ná Takyashi ná Maaka.

23

Sara kwùŋi kani

1 Sara à yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná baashuunni pyi ke, 2 maa ŋkwû Kiriyati Ariba kànhe e *Kana kìni i. Kuru kànhe mɛge mú ku ɲyɛ Eburɔn. Ka *Ibirayima si mpa ntèɛn u cwoŋi buwuŋi taan marii yamɛɛni súu. 3 Maa ŋkwɔ̀ a pa yîri u taan, mà sà jwo ná Kyiti tùluge shiinbil'e. 4 Maa jwo pi á: «Mii na ɲyɛ nàmpɔnŋɔ naha yii yyére. Yii taare cyage kà pérɛ na á, si na cwoŋi buwuŋi lwó naye yyaha taan zà ntò.» 5 Ka Kyiti shiinbii si Ibirayima pyi: 6 «Wuu ɲùŋufooŋi, mu ɲyɛ shinbwo wuu shwɔhɔl'e. Wuu fanɲyi cyaga maha cyaga k'à mu táan ke, sà ma cwoŋi tò wani. Wuu wà sì ɲcyé si u kwùubii tatoŋke yaha mu á, mu u ma cwoŋi tò mɛ.»

7 Ka Ibirayima si lyêele, maa Kyiti shiinbii shéɛre. 8 Maa yi jwo pi á: «Ɲyɛ yii aha mpyi a ɲɛɛ mii u na cwoŋi tò, lire e mii à yii ɲáare yii Zokyari jyaŋi Efurɔn ɲáare na á. 9 Nàŋgyige ku ɲyɛ u á Makipela e, u kɛrɛge tɛgɛni na ke, na u kuru kan na á. Mii sí ku wyéreŋi puni kan u á mà tàanna ná ku lwɔɔre e, bà kuru cyage si mpyi mii u kwùubii tatoŋke naha yii shwɔhɔl'e mɛ.»

10 Ɲyɛ mà pi yaha puru jwumpe na kànhe shiinbii piyetabeŋke e, Efurɔn yabiliŋi na
mpyi wani ná Kyiti shiinbii sanmpil'e. Ka u u Ibirayima pyi pi puni ɲyii na: 11 «Ɔɔn, mii
ɲùŋufooŋi, wíi, mii sí ɲaŋgyige kan mu á, si kɛrɛge kan mu á si ntaha. Mii sí yire puni kan
mu á na kànhe shiinbii puni ɲyii na. Sà ma buŋi tò.»
12 Ka Ibirayima si lyêele kànhe shiinbii ɲyii na, maa u shéɛre. 13 Maa jwo Efurɔn á
pi puni ɲyii na: «Mii á mu ɲáare, maa kɛrɛge lwɔɔre shwɔ si nta zà na cwoŋi tò wani.»
14 Ka Efurɔn si jwo Ibirayima á: 15 «Mii ɲùŋufooŋi, ŋke kɛrɛge lwɔɔre sì n-tòro wyéɾɛfyinŋi
darashii ŋkwuu sicyɛɛre (400) na mɛ. Ɲaha shi lire sí n-jà n-kèɛge mii ná mu shwɔhɔl'e yɛ?
Sà mà cwoŋi tò.» 16 Efurɔn à wyéɾɛŋi ɲwɔge ŋkemu jwo ke, kur'à bê Ibirayima á, ka u u uru
wyéɾɛŋi tɔ̀rɔ Kyiti shiinbii ɲyii na mà kan Efurɔn á wyéɾɛfyinŋi darashii ŋkwuu sicyɛɛre
mà tàanna ná cwɔ̀hɔmpii tɔrɔmpe e. 17 K'à ta amuni ke, Efurɔn kɛrɛge ku mpyi Makipela
e, Mamire cyage cannɲa fworompe e ke, kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku mpyi kuru cyage e ke, ná
cige maha cige ku ɲyɛ kɛrɛge e ke, 18 yire pun'à pyi Ibirayima wuyo. Kyiti shiinbii puni,
pi mpyi kànhe shiin piye tabeŋke e ke, l'à pyi pire puni ɲyii na.
19 Lire kàntugo, ka Ibirayima si u cwoŋi Sara tò Makipela kɛrɛge ɲaŋgyige e, kuru cyage
ɲyɛ Mamire cyage cannɲa fworompe e. Kuru cyage mɛge mú ku ɲyɛ Eburɔn, maa mpyi
Kana kìni i. 20 Lire pyiŋkanni na, kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku mpyi wani ke, yire pun'à pyi
Ibirayima wuyo, k'à pyi u kwùubii tatoŋke. Kyiti shiinbil'á u à ku shwɔ.

24

Ishaka ná Erebeka nàmbage

1 Ɲyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwó le *Ibirayima á u karigii puni i fo u à pa lyɛ sèl'e.
2 Ɲyɛ cannɲka, Ibirayima á jwo u báarapyiibii puni niɲjyeŋ'á, ŋge u mpyi na u karigii puni
cwɔɔnre ke: «Mii à mu ɲáare, ma cyɛge le na cyiini ɲwɔh'i*, 3 maa ŋkâa Kafooŋi Kile na,
nìɲyiŋi ná ɲìŋke foo, na *Kana kìni i mii à tɛ̀ɛn ke, na mu sì ɲɛɛ lire kìni pùceebilini là lwɔ́
ŋkan mii jyaŋi Ishaka á u cwo mɛ, 4 ŋka mu sí n-kàre mii kìni i, mii cìnmpyiibii yyére zà
ceewe cya u á.»
5 Ka báarapyiŋi si u ɲwɔ shwɔ: «Ceeŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a taha mii fye e lire kìni i mɛ,
lire sanni i ke, tá mii à yaa mii u kàre ná mu jyaŋi i mu cìnmpyiibii yyére u sà ntɛ̀ɛn wani ná
ceeŋi i la? 6 Ka Ibirayima si jwo: «Ɔnhɔ dɛ! ma hà zìi ŋkàre ná na jyaŋi i wani mɛ. 7 Kafooŋi
Kile, nìɲyiŋi foo, u à mii yige na tupyɛnge e ná mii kìni i bà mii si mpyi si mpa naha nde
kìni i mɛ, uru u à jwo ná mii i, maa ŋkâa na uru sí nde kìni kan mii tùlug'á. Uru yabiliŋi
Kile, u sí u mɛlɛkɛŋi yaha mu yyaha na bà mu si mpyi si sà ceewe lwɔ́ na tupyɛnge e mii
jyaŋi mɛɛ na mɛ. 8 Ceeŋi ká ɲcyé paŋa ná mu i, mii kàage tugure sí n-láha mu na, ŋka mii
na li caa mu á, ma hà ŋkàre ná na jyaŋi i wani mɛ!» 9 Ka báarapyiŋi si cyɛge le u ɲùŋufooŋi
Ibirayima cyiini ɲwɔh'i, maa ŋkâa, na nde u à jwo ke, na lire uru sí n-pyi.
10 U à yire jwo ke, maa ɲwɔhɔɲyɔ kɛ cû u ɲùŋufooŋi, Ibirayima ɲwɔhɔɲyi i, maa u
ɲùŋufooŋi yacɛnɲyi shiŋi puni yà lwɔ́ a kàre, Mɛsopotami kìni i, Nakwɔri kànhe na.
11 U à nɔ wani ke, ka u u ɲwɔhɔɲyi pyi y'á sínni kànhe kàntugo ɲcwòoni là ɲwɔ na. Lir'á
bê ná cyeebii yàkoŋɔ ɲwɔ lùkwuuni i. 12 Maa jwo: «Kafooŋi Kile, mu u ɲyɛ mii ɲùŋufooŋi,
Ibirayima u Kileŋi ke, mii na mu ɲáare, maa na niɲjaa karigii cwɔɔnrɔ na á, maa ɲwɔ na
ɲùŋufooŋi na. 13 Ɲyɛ mii niɲjyéreŋi u ŋge, nde ɲcwòoni taan. Kànhe shiinbii pùcyaabii sí
n-pa a lwɔhe kwóre. 14 Mii aha bú pùcwoŋi ŋgemu pyi: «Mii à mu ɲáare ma lùkwoyaage fɛ̂ɛn,
si bya» ka u u ɲɛn'a mii ɲwɔ shwɔ: «Bya, si ma ɲwɔhɔɲyi kan yi bya mú» ke, uru u pyi mu
bilinaŋi Ishaka cwoŋi, ŋgemu mu yabiliŋ'à cyêe mii na ke. Lire e, mii sí n-cè na mu à ɲwɔ
mii ɲùŋufooŋi, Ibirayima na.»
15 Mà u yaha puru jwumpe na, ka Betuyɛli pworoŋi Erebeka si mpa ná u lùkwoyaage e
fukange na, lwɔhe takwóge e. Betuyɛli tuŋi sí mpyi Ibirayima cɔɔnŋi Nakwɔri, u nuŋi sí

* **24:2** Tèecyiini i, kuru cyage sùpyire n'a mpyi na sí raa ŋkâre yaage kà na, amuni pi mpyi maha li pyi.

mpyi Milika. 16 Pùceebile nisìnana li mpyi lili. Li mpyi a nɔ̀ shi cè mɛ. Ka u u ntîge ɲcwòoni i maa u lùkwoyaage ɲî a fworo. 17 Ka Ibirayima báarapyiŋi si fyâl'a file u na, maa u pyi: «Mii à mu ɲáare, ma lùkwoyaage tîrige, si bya.» 18 Ka pùcwoŋi si jwo: «Pa bya, Baba!» maa fyâl'a lwɔhe tîrige, maa u kan u a bya. 19 U à bya a kwɔ̀ ke, ka pùcwoŋi si jwo: «Mii sí mu ɲwɔhɔɲyi kan yi bya mú.» 20 Maa fyâl'a lwɔhe kêɛnŋɛ yatɔɔre yabyage e, maa núr'a kàre fwɔfwɔ mà sà kabɛrɛ kwó. Amuni u à lwɔhɔ niɲyahaga kwó a kan ɲwɔhɔɲy'á y'à bya. 21 Ka nàŋi si yyére na wíi jwumɔbaa, si ɲcè kampyi Kafooŋi sí n-sìi ɲɛɛ uru kùsheeni táan uru na.

22 Ɲwɔhɔɲy'à bya a kwɔ̀ ke, ka nàŋi si múnafegewe sɛɛnwu wwû uye ɲuŋ'i, u mpyi a garamu baani kwɔ̀, ná sɛɛn kanɲcyinnŋii shuunni, cyire niŋkin niŋkinŋi mpyi a ɲyaha garamu ŋkuu na. Maa yire kan Erebeka á. 23 Maa u yíbe: «Jofoo pworo u ɲyɛ mu yɛ? Na pwɔhɔ, tá wuu sí tashwɔngɔ ta mu tuŋi pyɛnge e bɛ?» 24 Ka Erebeka si jwo: «Nakwɔri ná Milika jyaŋi Betuyɛli pworo u ɲyɛ mii.» 25 Maa núr'a jwo: «Yatɔɔrɔ yalyîre niɲyahara sí n-ta wani, yii tashwɔngɔ mú sí n-ta wuu yyére.»

26 Nàŋ'à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa Kafooŋi shéɛre. 27 Maa jwo: «Mii à Kafooŋi Kile kêe, mii ɲùŋufooŋi, Ibirayima u Kileŋi, ɲaha na yɛ u à kacɛnɛ pyi u na ma u ɲwɔmɛɛfente cyêe mii ɲùŋufooŋi na sèl'e. Kafooŋi yabiliŋi u à kàre ná mii i, mii ɲùŋufooŋi cìnmpyiibii yyére.»

28 Ka pùcwoŋi si fê a kàr'a sà yire yyahe jwo u nuŋ'á. 29-30 U yyahafooŋi wà mɛgɛ na mpyi Laban. Tèni i ur'à múnafegeŋi ná kaɲciinŋkii ɲya u cɔɔnŋi cyɛge na, maa u jwumpe lógo nàŋi kànmpanŋke na ke, ka u u yîr'a fê a kàre ɲcwòoni na, nàŋi fye e mà sà u niɲjyéreŋi ta ɲwɔhɔɲyi taan. 31 U à nɔ u na ke, maa jwo: «Yîr'a jyè pyɛnge e. Kafooŋi Kile à jwó le mu á. Ɲaha na mu à tɛ̀ɛn ntàani na yɛ? Mii à cyage kà bégele mu ná ma yatɔɔre mɛɛ na.» 32 Ka pi i yîr'a kàre siɲcyan Laban pyɛnge e. Pi à nɔ ke, ka pi i ɲwɔhɔɲyi tugure tîrige, maa yatɔɔrɔ ɲjyì kan y'á, wyɛrɛ ná ɲyɛ, maa lwɔhe kan nàŋi ná u fyèɲwɔhɔshiinbil'á pi à pi tooyi jyé. 33 Puru ɲwɔhɔ na, pi à pa ná ɲjyì i pi á, ka nàŋi si jwo: «Ná mii ɲyɛ a na kapani jwo mɛ, mii sì n-lyî mɛ. Ka Laban si jwo: «Mpe pu ɲyɛ mu á ke, pu jwo sá.»

34 Ka nàŋi si jwo: «Mii na ɲyɛ Ibirayima báarapyi. 35 Kafooŋi Kile à jwó le mii ɲùŋufooŋ'á sèl'e, maa u pyi yaarafoo, u à mpàa ná sikyaa ná nìiye kan u á, ná wyérɛfyin ná sɛɛn, ná báarapyii, nàmbaa bâra cyee na, ná ɲwɔhɔɲyɔ ná dùfaanya. 36 Mii ɲùŋufooŋi cwoŋi Sara niɲjyeŋkwoŋ'à pùnambile si u á. Lire pùnambilin'á, u à u cyeyaayi puni kan.

37 Canŋka, u à jwo mii á na mii u kâa uru ɲyii na, na Kana kìni i ur'à tɛ̀ɛn ke, na mii sì ceewe lwó uru jyaŋ'á lire kìni i mɛ, 38 na mii u kàre uru tukanhe na, uru shiinbii yyére, si ceewe cya wani uru jyaŋ'á. 39 Ka mii i u pyi: «Ceeŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a pa ná mii i mà dɛ?» 40 Ka u u jwo: «Kafooŋi Kile ɲwɔmɛɛni mii à cû tèrigii puni i ke, uru yabiliŋi u sí u mɛlɛkɛŋi wà le ná mu i, bà mu kuni si mpyi si ntáan, maa ceewe lwó mii tukanhe na ma kan na jyaŋ'á mɛ. 41 Mu aha shà ceeŋi ɲáare mii pyɛngɛ shiinbil'á, pi méɛ ká ɲcyé si u kan mu á, lire tèni i mu kàage tugure sí n-láha mu na.»

42 Ɲyɛ lire e mii à pa yyére nde ɲcwòoni ɲwɔge na, maa jwo: «Kafooŋi Kile, mii ɲùŋufooŋi Ibirayima u Kileŋi, kampyi mu la ɲyɛ mii kùsheeni si ntáan, 43 lire tèni i ke, mii sí n-yyére naha nde ɲcwòoni ɲwɔge na, pùcwoŋi u sí n-pa lwɔhe kwó ke, mii aha bú jwo u á: «Na pwɔhɔ, si bya ma lwɔhe e.» 44 ka u u mii ɲwɔ shwɔ: «Bya, mii sí n-kwɔ̀ kà kan mu ɲwɔhɔɲy'á mú» ke, uru u sí n-pyi mii ɲùŋufooŋi jyaŋi cwoŋi, Kafooŋi Kile yabiliŋ'à ŋgemu cyêe ke.»

45 Ɲyɛ mà mii yaha puru jwumpe na, ka Erebeka si nɔ ná u lùkwoyaage e, fukange na, maa ntîg'a lwɔhe kà kwó ɲcwòoni i. Ka mii u u pyi: «Na pwɔhɔ, si bya.» 46 Ka u u ntíl'a lwɔhe tîrige na mii u bya, maa jwo na uru sí kà yige ŋkan ɲwɔhɔɲy'á. Ɲyɛ ka mii i bya. Puru ɲwɔhɔ na, ka u u kà kwó a kan mii ɲwɔhɔɲy'á y'a bya. 47 Ka mii i u yíbe: «Jofoo pworo u ɲyɛ mu yɛ?» Ka u u jwo: «Nakwɔri ná Milika jyaŋi Betuyɛli pworo u ɲyɛ mii.» Ka mii i fègewe le u múnaani na, maa kaɲciinŋii le u cyeyi na. 48 Lire kàntugo, ka mii i niŋkure

sín Kafooŋi Kile yyahe taan mii ɲùŋufooŋi Ibirayima u Kileŋi, maa u shéɛre, ɲaha na yɛ uru u à kuni niɲcɛnni le mii taan, maa mii pyi mii à ceewe ta na ɲùŋufooŋi jyaŋi mɛɛ na, u cìnmpyiibii shwɔhɔl'e.

49 Kampyi yii la ɲyɛ si kacɛnnɛ pyi mii ɲùŋufooŋ'á si li cyêe na yii na ɲyɛ u cìnmpyii, lire tèni i, yii lire jwo na á, yii aha nta yii mú sì n-jà lire pyi mɛ, yii yire jwo mú, bà mii si mpyi si na takàrege cè mɛ.»

50 Ŋyɛ ka Laban ná Betuyɛli si Ibirayima báarapyiŋi ɲwɔ shwɔ: «Nde kan'à fworo Kafooŋi e. Wuu sì n-jà n-cyé mɛ. 51 Erebeka u ŋge, u lwɔ́ ma a sì, u u sà mpyi mu ɲùŋufooŋi jyaŋi cwoŋi, bà Kafooŋi à li yaa mɛ.» 52 Ibirayima báarapyiŋ'à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín maa yyahe cyígile, maa Kafooŋi pêe. 53 Maa pùcyaga yaaya wwû uye ɲuŋ'i mà kan Erebeka á, wyérɛfyinwuyo, ná sɛɛnwuyo ná vàanɲya, maa yacɛnɲyɛ mú kan pùcwoŋi yyahawuŋi ná u nuŋ'á. 54 Puru ɲwɔhɔ na, ka u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii si lyî maa bya, maa sínni.

Ŋyèg'à múgo ke, ka Ibirayima báarapyiŋi si jwo Erebeka yyahawuŋi ná u nuŋ'á: «Yii kuni yaha, mii sí núru na ɲùŋufooŋi yyére.» 55 Ka pi i jwo: «Pùcwoŋi yaha u tère nimbilere pyi ná wuu e, canmpyaa kɛ fiige. Cyire ká ntòro, yii raa sì ná u e.» 56 Ka nàŋi si jwo: «Kafooŋi à mii kuni táan mà kwɔ̀, yii àha núru na cû n-yaha mɛ. Yii na yaha s'a ŋkɛ̀ɛge na ɲùŋufooŋi yyére.» 57 Ka Erebeka shiinbii si jwo: «Ŋyɛ wuu pùcwoŋi yyere, wuu u u yíbe.» 58 Ka pi i u yyer'a yíbe: «Mu la ɲyɛ si ŋkàre ná ŋge nàŋi i numɛ la?» Ka u u jwo: «Mii kɛ̀ɛge.»

59 Lire pyiŋkanni na, pi à pi cìnmpworocwoŋi Erebeka yaha a kàre ná Ibirayima báarapyiŋi ná u fyèɲwɔhɔshiinbil'e. Báarapyicwoŋi u mpyi a Erebeka byé ke, uru mú a kàre ná pi e. 60 Mà jwo pi kuni lwɔ́ ke, pi à jwó le Erebeka á maa jwo «Wuu cìnmpworocwoŋi,
Kile u pyìi niɲyahaɲyahamii kan ma á,
Kile u pi yaha pi jà pi zàmpɛɛnbii na.» 61 Ka Erebeka ná u báarapyicyeebii si yîr'a kàr'a sà dùgo ɲwɔhɔɲyi ɲuŋ'i, maa ntaha nàŋi fye e.

amuni pi à kàre ná Erebeka e.

62 Lir'á ta Ishaka á yîri Lakyayi Ɔrɔyi lùbiliŋi cyage e maa mpa ntɛ̀ɛn Nɛgɛvi síwage kànmpanŋke na. 63 Canŋka yàkoŋɔ, Ishaka à fwor'a kàr'a sà a uye ɲaare sige e, marii funŋke caa. U à ta u ɲùŋke yîrige si wíi ke, ka u u ɲwɔhɔɲyi ɲya yi i ma. 64 Tèni i Erebeka nimpaŋ'à ɲùŋke yîrig'a Ishaka ɲya ke, ka u u ntîge ɲwɔhɔŋke ɲuŋ'i. 65 Maa jwo Ibirayima báarapyiŋ'á: «Nàŋi ŋgire u na wuu bêni amɛ sige e yɛ?» Ka u u jwo: «Mii ɲùŋufooŋi Ishaka wi.» Erebeka á yire lógo ke, ka u u u vàanŋke kà tɛ̀g'a yyahe tò. 66 Ŋyɛ ka nàŋi si karigii toroŋkanni yyaha jwo Ishaka á.

67 Ŋyɛ ka Ishaka si ŋkàr'a sà Erebeka yaha u nuŋi Sara bage e, maa u pyi u cwo, maa u kyaa táan uy'á. Ka lire si Ishaka funŋke ɲíŋɛ u nuŋi kwùŋi woge na.

25

Ibirayima canmpyaagii sanŋkii toroŋkanni.

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo, ka *Ibirayima si ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ, uru mɛge na mpyi Ketura. 2 Pùnampyire u à si Ibirayima á ke, tire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Zimiran, ná Yokishan, ná Mɛdan, ná Madiyan ná Yishibaki, ná Shukya. 3 Yokishan mú à pùnampyire shuunni si: Sheba ná Dedan. Uru u tùluyi yi ɲyɛ Ashuri shiinbii ná Letushi shiinbii ná Lemi shiinbii. 4 Madiyan u pùnampyire ti mpyi Efa, ná Efɛri, ná Kyanɔki, ná Abida, ná Elida. Ŋyɛ pire pun'á pyi Ketura pyìibii ná u ɲampyire.

5 Ŋyɛ Ibirayima á u kɔɔge puni kan Ishaka á 6 Ŋka mà jwo u kwû ke, u à bùŋyɛ pyi cyeebii sanmpii pyìibil'á maa pi tùugo canŋa fworompe kìrigil'e mà laage tɔɔn u jyaŋi Ishaka na.

7 Ŋyɛ Ibirayima shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkuu ná beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro. 8 U à lyɛ fo mà lyɛge la kwɔ̀. Puru ɲwɔhɔ na, u à kwû maa sà bâra u tulyeyi na. 9-10 Ka u jyaabii mú shuunni, Ishaka ná Sumayila, si u buwuŋi tò Makipela ɲaŋgyige e. Kuru ɲaŋgyige na

mpyi Kyiti shiinbii kɛrɛge k'e Mamire canŋa fworompe e. Kuru cyage Ibirayima mpyi a shwɔ Kyiti shinŋi Zokyari jyaŋi Efurɔn á. Ɲyɛ wani Ibirayima ná u cwoŋi Sara à tò.
11 Ibirayima kwùŋi kàntugo, Kile à jwó le u jyaŋi Ishaka á sèl'e. Ishaka mpyi a tèɛn Lakyayi Ɔrɔyi lùbiliŋi cyage e.

Sumayila tùluge

12 *Ibirayima jyaŋi Sumayila u tùluge ku ɲyɛ ŋke: *Misira shiinbii pworoŋi Agari, Sara bilicwoŋ'à ŋgemu si Ibirayima á ke, 13 u pùnampyire mɛyi yi ɲyɛ ɲje mà tàanna ná pi tèesiini i: pùnambilini niɲcyiini mɛge ku ɲyɛ Nɛbayɔti, uru kàntugo Kedari ná Adibɛli ná Mibisamu 14 ná Mishima ná Duma ná Masa 15 ná Kyadadi ná Tema ná Yeturi ná Nafishi ná Kedima á si.
16 Sumayila pùnampyire ti ɲyɛ tire. Pi mɛyi yi ɲyɛ ɲje mà tàanna ná pi kànyi i. Pi à pyi ɲùŋufee kɛ ná shuunni mà tàanna ná pi tatèɛnŋyi i. 17 Yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ ná baashuunni Sumayila à pyi maa ŋkwû maa sà bâra u tulyeyi na. 18 U pyìibii mpyi a tèɛn mà lwó Kyavila kànhe na, mà kàre fo Shuri woge na, kuru cyage ɲyɛ *Misira kìni ŋkère na, mà kàre Asiri kìni kànmpanŋke na; pi à tèɛn wani pi cìnmpyiibii puni ŋkère na.

Ishaka ŋampii: Ezawu ná Yakuba kani

19 *Ibirayima jyaŋi Ishaka taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge.
Ɲyɛ Ibirayima jya u mpyi Ishaka. 20 Mà Ishaka shìŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Betuyɛli pworoŋi Erebeka lèŋɛ mà pyi u cwo. Erebeka na mpyi Laban cɔɔn. Aramu tùluge shiin pi mpyi pi pi, Mɛsopotami kìni i. 21 Ishaka cwoŋi Erebeka na mpyi cijiriŋɛ, ka u u Kafooŋi Kile ɲáare u na, ka Kile si u ɲaarage shwɔ, ka u u yyere ŋamii laa na. 22 Yacen'à pa lyɛ ke, ka pyìibii si wá na piye fuuli nufooŋi funŋke e, ka u u jwo: «Kampyi amɛ li ɲyɛ, tá ɲùŋɔ saha na ɲyɛ mii u kwôro shì na bɛ?» Maa ŋkàr'a sà Kafooŋi Kile yíbe. 23 Ka Kafooŋi Kile si jwo:
«Sùpyishi shuunni u ɲyɛ mu funŋke e,
mu aha pi si, pi sì n-bê niŋkin na mɛ, pi sí n-láhala.
Pi mú shuunni i, wà fànha sí ɲyaha wà wogo na.
Yyahawuŋi sí n-pyi cɔɔnfooŋi biliwe.»
24 Ɲyɛ Erebeka canzeg'à nɔ, ka u u si ŋamii. 25 Ka pyàŋi niɲcyiiŋi si si maa mpyi bòmbeewe, maa mpyi ná shire e, mu à jwo shire yaaga. Ka pi i u mɛge le Ezawu. 26 Lire kàntugo, ka cɔɔnfooŋi si si, uru nimpaŋ'à yyahafooŋi nintaani cû, ka pi i uru mɛge le *Yakuba*. Pire ŋampil'à si mà Ishaka shìŋi ta yyee beetaanre na.
27 Ɲyɛ pi à pa yyaha cwo, ka Ezawu si wá na lùuzoge pyi fo mà pa mpyi lùuzupege. Ɲka Yakuba sí wi ke, uru ɲùŋke mpyi a ɲíŋɛ, ka uru si ntèɛn pyɛnge e. 28 Ezawu kyaa li mpyi a táan Ishaka á, uru cye kurugo u mpyi maha kyaare taa na ŋkyàa. Ɲka Yakuba kyaa li mpyi a táan Erebeka á.
29-30 Canŋka, Yakuba mpyi na jàhii sore, cyire yyaha mpyi a ɲáaŋa. Ka Ezawu kategewuŋi si yîri sige e mà pa. Maa Yakuba pyi: «Katege naha na ŋko si mii bò, ma jàhigii niɲyɛgii cyìi kan na á ɲjyî.» Lire kurugo, Ezawu mɛg'a le Edɔmu (kuru mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ ku yyah'à ɲáaŋa.) 31 Ka Yakuba si jwo: «Mu aha ɲɛn'a ma lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa mii á jàhigii na fɔlɔ, lire e mii sí cyìi kan mu á.» 32 Ka Ezawu si jwo: «Ei! Katege na ŋko si mii bò, ɲaha lyɛge tɔ̀ɔnŋi sí ɲwɔ mii á yɛ?» 33 Ka Yakuba si jwo: «Kâa na ɲyii na» ka Ezawu si ŋkâa, maa u lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa Yakuba á jàhigii na. 34 Ka Yakuba si nta a jàhigii cyìi ná bwuuruŋi wà kan u á. Ka u u yire lyî maa bya, maa yîr'a tòro.
Lire pyiŋkanni na, Ezawu à u lyɛge ɲjini faha.

---

* **25:26** Yakuba mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ u à nintaani cû, lire ɲyɛ mɛ u à u nàŋwɔhɔrɔ

26

Ishaka ná Abimɛlɛki à wwoɲɛɛgɛ le

1 Ɲyɛ lire kàntugo, ka kategе si mpa jyè lire kìni i. Kuru kategе ná *Ibirayima tìiŋi woge
ɲyɛ a núr'a pyi niŋkin mɛ.
Ka Ishaka si yîri mà kàre Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki yyére, Gerari kànhe e. 2 Ka
Kafooŋi Kile si uye cyêe Ishaka na, maa yi jwo u á: «Ma hà ŋkàre *Misira kìni i mà dɛ! Kìni
mii sí n-cyêe mu na ke, maa ntèɛn wani. 3 Tèɛn naha nde kìni i. Mii sí n-pyi ná mu i si jwó
le mu á, si nde kìni puni kan mu ná ma tùlug'á. Lire pyiŋkanni na, ɲwɔmɛɛni mii à lwɔ́ mu
tuŋi Ibirayima á ke, lire sí n-fûnŋɔ. 4 Mii sí mu tùluge ɲyaha, bà wɔrigil'à á ɲyaha mɛ, si
ŋke cyage puni kan k'á. Ɲìŋke sùpyishiŋi puni si jwóŋi ta mu tùluge cye kurugo, 5 ɲaha na
yɛ Ibirayima á mii ɲwɔmɛɛni cû, nde mii à jwo u á ke, lire u à pyi, u à mii tùnnture ná mii
*saliyaŋi kurigii ɲaara.»
6 Ɲyɛ ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i. 7 Pi n'a mpyi a Ishaka yíbe u cwoŋi kyaa na, u mpyi
maha jwo na uru cɔɔn wi. U mpyi na fyáge na uru ká jwo uru cwoŋi wi, pi sí uru bò, ɲaha
na yɛ Erebeka lemɛ mpyi a ɲwɔ sèl'e.
8 Pi à pa mɔ Gerari i ke, canŋka Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki à wíi finɛtiriŋi i, mà
Ishaka ná u cwoŋi Erebeka ɲya, pi i bâhare siɲcyan mu à jwo wà ná u cwo, 9 ka u u Ishaka
yyere maa yi jwo u á: «Nàkaana baa, mu ná ŋge ceeŋi baharaŋkann'à li cyêe na mu cwoŋi
wi, ɲaha na mu à jwo mii á na mu cɔɔn u ɲyɛ wi yɛ?» Ka Ishaka si jwo: «Mii à yi jwo ɲaha
na yɛ mii mpyi na fyáge na yii sí mii bò u kurugo.» 10 Ka Abimɛlɛki si jwo: «Ɲaha kafiile
mu à pyi amɛ yɛ? L'à kwôro ɲcyɛrɛ, mii shinŋi wà mpyi na sí n-wwɔ̀ ná mu cwoŋi i, mu
mpyi na sí wuu pyi wuu lawwuugo ta.» 11 Maa li jwo a waha u shiinbii pun'á: «Shinŋi
ŋgemu ká bwɔ̀n Ishaka na, lire ɲyɛ mɛ u cwoŋi na ke, urufoo sí n-bò.»
12 Ɲyɛ ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i na faaŋi pyi. Ka Kile si jwó le u á, ka faaŋi si
ntáan u na sèe sèl'e. 13 Ka u cyeyaayi si wá na ɲyahage, fo u à pa mpyi nàfuufembwɔhɔ.
14 Yatoŋkuruɲwɔ shi niɲyahaya na mpyi u á, ná báarapyii niɲyahamii. Ka u ɲyipɛɛnni si
jyè Filisiti shiinbil'e. 15 Lire e, u tuŋi Ibirayima báarapyiibil'à bèɛnŋɛ maha bèɛnŋɛ tùgo u
tìiŋi i ke, ka pi i yire puni tò.
16 Puru ɲwɔhɔ na, ka Abimɛlɛki si jwo Ishaka á: «Ta sì, maa yîri wuu taan, ɲaha na yɛ
mu à fànha tò wuu na. 17 Ka Ishaka si yîri kuru kànhe e, maa ŋkàre Gerari bafage e. Maa
ntèɛn kuru cyage e.
18 Ɲyɛ bèɛnɲyi Ishaka tuŋi Ibirayima mpyi a tùgo, ka Filisiti shiinbii si yi tò Ibirayima
kwùŋkwooni kàntugo ke, ɲyɛ, Ishaka á núr'a yire bèɛnɲyi pwoore wwû. Mɛyi Ibirayima
mpyi a le yi na ke, maa yire mɛyi ninuyi le yi na sahaŋki.
19 Ɲyɛ canŋka, Ishaka báarapyiibil'à bèɛnŋke kà tùgo kuru bafage e mà nɔ lwɔhe na.
20 Gerari yatɔɔnahabil'à lire ɲya ke, ka pi i Ishaka wuubii tùn, maa jwo: «Ŋke lwɔhe ɲyɛ
wuu wogo.» Ka Ishaka si kuru bèɛnŋke mɛge le Yogo. 21 Ka Ishaka báarapyiibii si núr'a
bèɛnŋke kabɛrɛ tùgo, ka pi i núr'a tùn kuru kurugo. Ka Ishaka si kuru cyage mɛge le
Mbembaaŋi. 22 Ka pi i yîri wani, maa sà bèɛnŋke kabɛrɛ tùgo. Sùpya ɲyɛ a yogo *kwɔ̀n
pi na kuru kurugo mɛ. Ka u u kuru mɛge le Tafabwɔhɔ maa jwo: «Numɛ Kafooŋi Kile à
wuu funŋke ɲíŋɛ maa tafabwɔhɔ kan wuu á, wuu sí n-jà ɲyaha numɛ kuru cyage e.»
23 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ishaka si yîri kuru cyage e, maa ŋkàre Bɛrisheba kànhe e. 24 U
canŋkarege numpilage e, Kafooŋi Kile à uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ɲyɛ mu tuŋi
Ibirayima u Kileŋi, ma hà raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ ná mu i. Mii sí jwó le mu á,
si mu tùluge ɲyaha, mii báarapyiŋi Ibirayima kurugo.» 25 Ka Ishaka si sáraya tawwûgo
yaa kuru cyage e, maa Kafooŋi Kile mɛge pêe. Maa u vàanŋke bage kwòro wani, ka u
báarapyiibii si bèɛnŋke kà wwû.
26 Canŋka, Abimɛlɛki ná u ceevooŋi Ahusati ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli à yîri
Gerari i mà kàre Ishaka yyére. 27 Ka Ishaka si pi pyi: «Ɲaha kurugo yii à pa mii yyére

sahaŋki mà li ta mii kyal'à pɛn yii á, yii mú s'a mii kɔ̀r'a yîrige yii cyage e yɛ?» 28 Ka pi i
jwo: «Wuu à li ɲya na Kafooŋi Kile ɲyɛ ná mu i, lire kurugo wuu à pa mu yyére, wuu u
mpa ŋkâa, wuu u wwoɲɛɛge le wuye shwɔhɔl'e. 29 Mii la ɲyɛ maa ŋkâa, na mu sì kawaa
pyi wuu wà na mɛ, mu à jwo bà wuu ɲyɛ wuu ɲyɛ a kapii pyi mu na mɛ, kacɛnŋkii kanni
wuu à pyi mu na. Wuu à mu yaha a yîri wuu yyére yyeɲiŋke e. Ɲyɛ numɛ Kafooŋi Kile
mú à jwó le mu á.»
30 Ka Ishaka si lyìmbwoo shwɔhɔ pi á, ka pi i lyî maa bya. 31 Kuru canŋke nùmpanŋa
ɲyɛsɔɔge na, ka pi i yîri maa wwoɲɛɛge le ná Ishaka e, maa ɲwɔmɛɛ lwó piye shwɔhɔl'e.
Lire ɲwɔhɔ na, ka Ishaka si kuni kan pi á, ka pi i ŋkàre yyeɲiŋke e.
32 Ɲyɛ kuru canŋke yabiliŋi, Ishaka báarapyiibii mpyi na bɛ̀ɛnŋɛ tùru, maa mpa kuru
bɛ̀ɛnŋke kyaa jwo Ishaka á na pir'à ku tùg'a nɔ lwɔhe na. 33 Ka Ishaka si kuru bɛ̀ɛnŋke
mɛge le Sheba*. Lire kurugo, kuru kànhe mɛg'a pa le Bɛrisheba. Kuru mɛge ku na yîri fo
niɲjaa.

Ezawu à Kana kìni cyeebii pìi shuunni lèŋɛ.

34 Mà Ezawu shìŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Kyiti tùluge cyeebii pìi shuunni lèŋɛ
nàmbaga na, Bɛri pworoŋi Yuditi ná Elɔn pworoŋi Basimati. 35 Pire cyeebii shuunniŋi
kan'à Ishaka ná u cwoŋi Erebeka lùgigii yîrige sèl'e.

27

Yakuba à u yyahafooŋi jwóŋi ta naɲwɔhɔre cye kurugo

1 Tèni i lyɛg'à pa nɔ Ishaka na ke, ka u ɲyiɲyaanni si li ɲwɔ cû na ɲcyɛrɛge fo u à pa mpyi
u sàha ɲyɛ na ɲaa na ɲcúu mɛ. Canŋka, ka u u u jyaŋi niɲjyeŋi Ezawu yyere, ka u u shwɔ:
«Yo!» 2 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, ku ke, mii à lyɛ a kwɔ̀, ŋka mii ɲyɛ a naye tèekwûu cè mɛ.
3 Ɲyɛ mii à mu ɲáare, maa ma lùuzoge yaayi lwó, sintaage ná taanpyaagii, maa sà kyara
cya maa ma na á. 4 Kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni ma kan
na á ŋkyà, bà mii si mpyi si jwó le mu á si yaa ná na tèekwûuni i mɛ.
5 Ɲyɛ puru jwumpe Ishaka á jwo u jyaŋi Ezawu á ke, Erebeka mpyi a puru lógo. Ɲyɛ
Ezawu à pa ŋkàre sige e kyaare tacyag'e ke, 6 ka Erebeka si jwo u jyaŋi *Yakuba á: «Mii
à mu tuŋi jwumpe lógo, mpemu u à jwo mu yyahafooŋi Ezawu á ke. 7 U à jwo u á: "Sà
kyaare cya na á, kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni, ma kan na
á, lire ká mpyi, mii sí jwó le mu á Kafooŋi Kile yyahe taan, si nta ŋkwû."»
8 Ɲyɛ Yakuba, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, maa li pyi li jwuŋkanni na. 9 Sà
sikyaa niɲcɛnmii shuunni cû maa ma. Kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mu tuŋ'á ke, mii sí
ti shwɔhɔ amuni, 10 ma sà ŋkan u á u kyà, u u jwó le ma á, mà jwo u kwû ke.»
11 Ka Yakuba si jwo u nuŋ'á: «Nàa, mii tuŋ'à cè na shire na ɲyɛ Ezawu na, shire sí ɲyɛ
mii na mɛ. 12 Mii tuŋi ká bú mpa jwo u sí n-bwɔ̀n mii na, u sí n-cè na Ezawu bà u ɲyɛ mii
mɛ, mii sí n-pyi kafiniviniwe. Lire tèni i ke, mà jwo mii u jwó ta ke, laŋaga mii sí n-ta.»
13 Ka nufooŋi si jwo: «Lire ká bú mpyi, na jya, Kile u kuru laŋaŋke yaha ku cwo na na. Ɲje
mii à jwo ke, lire pyi kanna, sà sikaabii cû a pa.»
14 Ka Yakuba si ntíl'a kàr'a sà pire sikyaabii shuunniŋi cû a pa ŋkan u á. Kyaare
shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan u tuŋ'á ke, ka nufooŋi si ti shwɔhɔ amuni. 15 Maa u jyaŋi niɲcyiiŋi
Ezawu vàaŋŋyi nisìnaŋŋyi yà lwó bage e mà le Yakuba na. 16 Maa pire sikyaabii seeyi tɛ̀g'a
Yakuba cyeyi ná u yacige tò. 17 Bwuruŋi ná kyaare nintáanre u à shwɔhɔ ke, maa yire
kan Yakuba á.
18 Ka Yakuba si ŋkàre ná y'e, u tuŋi yyére. Maa u yyere: «Baba.» Ka Ishaka si jwo: «Yo!
Mii jyaŋi ŋgi u ɲyɛ mu yɛ?» 19 Ka Yakuba si u tuŋi ɲwɔ shwɔ: «Mii u ɲyɛ mu jyaŋi niɲcyiiŋi
Ezawu. Nde mu mpyi a jwo mii á ke, lire mii à pyi. Mii à mu ɲáare, maa yîr'a tɛ̀ɛn, maa

* **26:33** Sheba mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ kàaga

na kyaare tà kyà, maa jwó le na á.» 20 Ka Ishaka si jwo u jyaŋ'á: «Ei! mu à kwɔ̀ a kyaare
ta la?» Ka Yakuba si jwo: «Mu Kafooŋi Kile yabiliŋi u à sige táan mii na.»
21 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, file na na, si bwɔ̀n ma na, si ɲcè kampyi sèe mii jyaŋi Ezawu
u ɲyɛ mu.» 22 Ka Yakuba si file u tuŋi na, ka u u u taala a wíi, maa jwo: «Ei! Yakuba
mɛjwuuni li ɲyɛ nde dɛ! Ŋka u cyeyi ɲyɛ Ezawu wuyi fiige.» 23 Ishaka mpyi a cè na Yakuba
wi mɛ, ɲaha na yɛ shire mpyi u cyeyi na, u yyahafooŋi Ezawu fiige. Ka u u wá na bégele si
jwóŋi le u á. 24 Ŋka mà jwo u jwóŋi le u á ke, u à u yíbe: «Sèe wi, mu u ɲyɛ mii jyaŋi, Ezawu
la?» Ka Yakuba si jwo: «Mii wi.» 25 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, lire tèni i, kyaare tîrige na
taan si tà kyà si nta jwóŋi le ma á.» Ka Yakuba si kyaare tîrige u taan, ka u u tà kyà. Ka
Yakuba si mpa ná *ɛrɛzɛn sinm'e, ka u u puru bya mú. 26 Maa jwo: «Na jya, file na na,
maa na pur'a cû, maa na shéɛre.» 27 Ka Yakuba si file u na, maa u shéɛre amuni. Ishaka
à u vàanɲyi nùge ta ke, ka u u jwó le u á, maa jwo:
«Sèeŋi na, kɛrɛge na Kafooŋi à jwó le? ke,
mii jyaŋi nùg'à táan kuru kɛrɛge fiige.
28 Na jya, Kile u nìɲyiŋi kamɛŋke kan ma á,
u u ɲìŋke nàfuuŋi kan ma á mú,
u u sùmaŋi ná ɛrɛzɛnŋi niɲyahawa kan ma á.
29 Kile u ma yaha kìrigii ɲùŋɔ na,
sùpyishi niɲyahawa s'a niŋkure sínni mu taan.
Kile u ma yaha mà pyi ma sìɲɛɛbii saanwa,
mu sìɲɛɛbii pi a niŋkure sínni mu taan.
Shin maha shin u à mu cùmɔ lemɛ pi ke,
Kile u urufoo láŋa.
Shin maha shin sí u à mu cùmɔ lemɛ ɲwɔ ke,
Kile u jwó le urufol'á.»
30 Ŋyɛ tèni i Ishaka á kwɔ̀ jwóŋi ndeŋi na Yakuba á, Yakuba mú s'à yîri u taan mà kwɔ̀
ke, ka lire si bê ná Ezawu e, u à yîri sige e mú. 31 Ka uru mú si kyaare tà shwɔhɔ a tîrige
tufooŋi Ishaka taan. Maa jwo tufooŋ'á: «Baba, yîri maa ma jyaŋi kyaare nizhwɔhɔre tà
kyà maa jwó le u á.» 32 Ka tufooŋi si jwo: «Jofoo u ɲyɛ mu yɛ?» Ka u u jwo: «Mii u ɲyɛ mu
jyaŋi niɲcyiiŋi Ezawu.»
33 Tèni i Ezawu à yire jwo ke, ka Ishaka si fyá fo na ɲcyêɛnni sèl'e. Maa jwo: «Jofoo sí u
à kyaare bò a shwɔh'a pa ŋkan mii á, mà mu ta mu sàha mpa mà yɛ? Wà a pa ná kyaare
e naha, ka mii i tà kyà maa jwó le u á, u mú sí uru jwóŋi ta.»
34 Ŋyɛ Ezawu à puru lógo u tuŋi ɲwɔ na ke, ka u lùuni si yîri, ka u u ŋkyáala fànha na,
maa tufooŋi ɲáare: «Baba, jwóŋi wà le mii á mú kɛ!» 35 Ka Ishaka si jwo: «Mu cɔɔnŋi u à
fini maa wwû mu ɲwɔh'i, maa mu jwóŋi naɲwɔhɔrɔ dɛ!» 36 Ka Ezawu si jwo: «Ei! Mɛge k'à
le u na Yakuba*, kur'à u cû ke, lire kurugo u à mii nàɲwɔhɔrɔ tooyi shuunni kɛ? U à mii
lyɛge tɔɔnŋi shwɔ a ta, numɛ maa núr'a mii jwóŋi nàŋkaaga mú.» Maa núr'a jwo tufooŋ'á:
«Lire tèni i ke, mu ɲyɛ a sà a jwóŋi wà yaha mii á mà?» 37 Ka Ishaka si jwo Ezawu á: «Na
jya, sèeŋi na, mii à jwóŋi le u á na u pyi mu ɲùŋɔ na, maa jwóŋi le u á, bà u cìnmpyiibii puni
si mpyi u bilii mɛ, maa sùmaŋi ná ɛrɛzɛnŋi jwóŋi le u á. Jwóŋi ŋgire mii sí núru n-le mu á
yɛ?» 38 Ka Ezawu si jwo: «Baba, lire tèni i ke, uru jwóŋi kanni u ɲyɛ mu á la? Jwóŋi wà le
na á mú!» U à puru jwo ke, maa mɛɛ le na súu. 39 Ka tufooŋi si jwo:
«Mu sì ɲìŋke nàfuuŋi ta mɛ,
mu taare sí n-pyi kamɛŋɛ baa.
40 Mu kàshikwɔnŋwɔɔni li sí raa mu ɲwɔ caa.
Mu sí n-pyi ma kàntugowuŋi biliwe,
mu sí raa báare u á mu à jwo faapyinupee,

* **27:36** Yakuba mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ nàɲwɔhɔrɔ

ŋka canŋka, mu sí tire bilere zhwúŋi kebe n-láha ma yacige e
si mpyi may'á.
41 «Ŋyɛ Ishaka à jwóobii mpiimu le Yakuba á ke, pir'à u ɲyipɛɛnni le Ezawu e. L'à pa
nɔ cyage k'e fo Ezawu na yu uye funŋ'i: «Mii tuŋi tèekwûun'á byanhara, u àha ŋkwû, ka
wuu u kwùge pyi a kwɔ̀, mii sí na cɔɔnŋi Yakuba bò.» 42 Ka wà si ŋkàre Erebeka yyére,
maa sà u jyaŋi Ezawu funzɔnnɔre jwo u á. Ka Erebeka si u jyaŋi Yakuba yyere maa yi
jwo u á: «Wíi, mu yyahafooŋi Ezawu à jwo uru sí mu bò, bà uru funŋke si mpyi si ɲíŋɛ mɛ.
43 Lire e, nde mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, mu à yaa mu u fê a kàre Kyaran kìni i,
mii yyahafooŋi Laban yyére. 44 Maa ntɛ̀ɛn uru yyére mà tère pyi, mà jwo mu yyahafooŋi
lùuni li tɛ̀ɛn ke. 45 Sà ntɛ̀ɛn wani fo mu yyahawuŋi lùuni ká ntɛ̀ɛn, nde mu à pyi ke, fo u
funŋɔ ká wwɔ̀ lire na. U funŋɔ ká mpa wwɔ̀, mii sí n-jà mu núruŋɔ n-pa naha. Ná lire bà
mɛ, mii sí n-pɔ̂ɔn yii mú shuunni i cannugo.»

Yakuba à fê Ezawu yyaha na mà kàre Laban yyére, Mɛsopotami kìni i.

46 Ŋyɛ ka Erebeka si ŋkàr'a sà yi jwo Ishaka á na Kyiti shiinbii pworibii Esawu à lèŋɛ
ke, na pire cyeebil'à uru tɛgɛlɛ ta fo mà diɲyɛ la wwû uru na. Maa núr'a jwo na *Yakuba
mú ká uru ceeŋi wà lèŋɛ, lire tèni i ke, ur'à ɲyii yige kwùŋi kurugo mà tòro lire na.

28

1 Ka Ishaka si *Yakuba yyere maa jwó le u á, maa u pyi: «Ma hà ŋkwɔ̀ ma cwoŋi lwɔ́
*Kana kìni pùceepyire e mà dɛ! 2 Ta sì fo Mɛsopotami kìni i, ma nuŋi tuŋi Betuyɛli yyére,
maa sà ma nuŋi yyahafooŋi Laban pwɔrɔŋi wà lwɔ́ a pyi ma cwo kuru cyage e. 3 Kile Siŋi
Punifoo u jwó le ma á, u u pyìi niɲyahamii kan ma á, u ma pyi tùlubwɔhɔ tu. 4 Jwóŋi Kile
à le *Ibirayima á ke, u u uru fiige le mu ná ma tùlug'á, kìni i mu à tɛ̀ɛn nàmpɔnnte e, ná
l'à kan Ibirayima á ke, bà mu si mpyi si lire ta mɛ.»
5 Lire e, Ishaka á Yakuba yaha a kàre Mɛsopotami kìni i, Aramu shinŋi Betuyɛli jyaŋi
Laban yyére. Laban sí u mpyi Yakuba ná Ezawu nuŋi Erebeka yyahafooŋi.

Ezawu à ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ nàmbaga na.

6 Ŋyɛ Ezawu à pa li ɲya na Ishaka á jwó le *Yakuba á, maa u pyi u sà u cwoŋi lwɔ́
Mɛsopotami kìni i ke, maa li ɲya mú na u à jwó le u á, maa yi jwo u á na u àha ceewe lwɔ́
*Kana shiinbii pùceepyire e mɛ. 7 Maa li ɲya mú na Yakuba á u tuŋi ná u nuŋi ɲwɔmɛɛni
cû, maa ŋkàre Mɛsopotami kìni i ke, 8 lire e Ezawu à cè na Kana pùcyaabil'à pɛn u tuŋi
Ishaka á. 9 U à li ɲya amuni ke, ka u u yîr'a kàre *Ibirayima jyaŋi Sumayila yyére, maa u
pwɔrɔŋi wà lwɔ́ nàmbaga na, mà bâra u cyeebii na. Uru pùcwoŋi mɛge na mpyi Makyalati,
u muɲcwoŋi mɛge sí ɲyɛ Nɛbayɔti.

Yakuba ŋɔɔge

10 Ŋyɛ *Yakuba á yîri Bɛrisheba kànhe e na ŋkɛ̀ɛge Kyaran kànhe e. 11 U niŋkàriŋ'à sà nɔ
cyage k'e, numpilag'à wwɔ̀ ke, ka u u shwɔ̀n wani, maa kafaage kà lwɔ́ a pyi ɲùntahaga,
maa sínni.
12 U à ŋɔ́ɔ, mà katannaɲcyiin ɲya l'à sín ɲìŋke na, fo nìɲyiŋi na, ka *Kile mɛ̀lɛkɛɛbii si
wá na dùru, marii ntîre li na. 13 Kafooŋi Kile yabiliŋi mpyi a yyere Yakuba taan, maa
yi jwo u á: «Mii u ɲyɛ Kafooŋi Kile, mu tulyage *Ibirayima ná mu tuŋi Ishaka u Kileŋi.
Cyage e mu à sínni amɛ ke, mii sí kuru cyage kan mu ná ma tùlug'á. 14 Mu tùluge sí ɲyaha
ɲìŋke nticyɛnŋi fiige. Mu sí n-pìli cannafyinmpe ná cannacwumpe e, si mpìli suumɔkulo ná
wòrokul'e. Ŋìŋke supyishiŋi puni sí jwó ta mu ná ma pyɛnge shiinbii cye kurugo. 15 Ma
niŋgyiini táan maa lógo, mii sí n-pyi ná mu i ma tashèyi puni i, s'a mu kàanmucaa, si núru
ná mu i nde kìni i sahaŋki. Mii sì n-sìi mu yyaha maye niŋkin mɛ, ɲwɔmɛɛ maha ɲwɔmɛɛ
mii à lwɔ́ mu á ke, mii sí cyire puni fûnŋɔ.»

16 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yakuba si ɲcêl'a ɲè, maa jwo: «Nàkaana baa, Kafooŋi na ɲyɛ ŋke
cyage e, mii sí ɲyɛ a mpyi a li cè mɛ.» 17 Ka u fyagarawuŋi si jwo: «Ŋke cyage ɲyɛ fyagara
cyaga dɛ! Numɛ mii à cè na Kile pyɛnge ná nìɲyiŋi tajyìge ku ɲyɛ naha.»
18 Ɲyɛ u à yîri kuru ɲyɛsɔɔge na ke, kafaage u mpyi a tèg'a u ɲùŋke taha ke, maa kuru
yîrig'a yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga, maa sìnmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo.
19 Maa kuru cyage mɛge le Betɛli, (kuru ɲwɔhɔ ku ɲyɛ Kile pyɛnge) mà li ta tèecyiini i, kuru
cyage mɛge na mpyi Luzi.
20-21 Ka Yakuba si ɲwɔfaaga fáa Kile á maa jwo: «Kafooŋi Kile, mu aha ɲɛn'a mii tègɛ,
maa mii shwɔ kawagigii na, nde ɲani i, maa yalyîre ná vàanɲyi nindeyi kan mii á, maa
mii pyi mii à núr'a pa yyeɲiŋke e na tupyɛnge e, maa mpyi mii u Kileŋi*, 22 lire ká mpyi,
ŋke kafaage mii à yyéeŋɛ amɛ, mà pyi funɲcwogoyaaga ke, kuru cyage ku sí n-pyi Kile
pyɛnge. Mii aha yaaga maha yaage ta ke, mii sí kuru yáhaŋi wwû ŋkan mu, Kile á.»

29

Yakuba à Leya ná Arasɛli lèŋɛ mà pyi u cyee

1 Lire kàntugo, ka *Yakuba si kuni lwó a kàre cannɲafyinmpe kìrigii kànmpanŋke na. 2 Mà u
niŋkàriŋi yaha, u à sà nɔ bèɛnŋke kà na sige funŋke e. Mpàkuruyo taanre ná sikyaa mpyi a
sínni sínni ku ɲwɔge na. Yatɔɔre tabyage ku mpyi ku ki, kuru bèɛnŋke ɲwɔge mpyi maha
ntùni ná kafaabwɔh'e. 3 Yatɔɔre puni n'a mpyi a pa bínni, pi mpyi maha kuru kafaage
kùuŋkul'a láha bèɛnŋke ɲwɔge na maa ti kan t'a bya, maa ŋkwɔ̀ maa kuru fáage tèg'a ku
ɲwɔ tò. 4 Ka Yakuba si pire yatonahabii yíbe: «Mii cìnmpyiibii, taa yii à yîri ke?» Ka pi i u
pyi: «Wuu à yîri Kyaran kànhe e.» 5 Ka u u jwo: «Ta yii à Nakwɔri ɲambilini, Laban cè bɛ?»
ka pi i jwo: «Ɔɔn.» 6 Ka u u jwo: «U à cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, u à cùuŋɔ, u pworoŋi
Arasɛli nimpaŋi u ŋge ná mpàabil'e.»
7 Ɲyɛ ka Yakuba si jwo yatonahabil'á: «Yatɔɔre tèebínini sàha nɔ mà dɛ! Yii ɲyɛ a cè na
cannɲke saha a ɲyaha mà? Yii yatɔɔre yaha ti i bya, lire kàntugo yii sà a ti nâha.» 8 Ka
yatonahabii si jwo: «Ná yatɔɔre puni ɲyɛ a bín'a kwɔ̀ mɛ, wuu ɲyɛ na lire pyi mɛ. T'aha
bín'a kwɔ̀, wuu maha nta a kafaage láha bèɛnŋke ɲwɔge na, maa ti kan t'a bya.»
9 Mà Yakuba yaha u u yu ná pi e, ka Arasɛli si nɔ wani ná u tuŋi yatɔɔre e. Uru u mpyi
na ti nâha. 10 Tèni i Yakuba à u yalwoŋi Laban pworoŋi Arasɛli ɲya ná yatɔɔre e ke, ka u u
ŋkàr'a sà kafaage láha bèɛnŋke ɲwɔge na, maa ti kan t'à bya. 11 Maa Arasɛli pûr'a cû maa
u yal'a shéɛre sèl'e, ka u ɲyaŋi funntange si ɲyilwɔhe pyi ku u ntîri u ɲyiigil'e. 12 Maa jwo
Arasɛli á na u tuŋi cìnmpworo u ɲyɛ ure, na uru na ɲyɛ Erebeka jya. Ka Arasɛli si fê a kàre
pyɛngɛ maa sà yi jwo u tuŋ'á. 13 Tèni i Laban à u cɔɔnŋi jyaŋi Yakuba kyaa lógo ke, ka u
u fê a kàre u fye e, maa sà u pûr'a cû, maa u shéɛre, maa ŋkàre ná u e pyɛngɛ. Kyaa maha
kyaa l'à pyi ke, ka Yakuba si cyire puni jwo u á. 14 Laban à yire lógo ke, ka u u jwo: «Mà
sèeŋi jwo, mii ná mu na ɲyɛ cìnmpyii. Ka Yakuba si ŋkwôro na báaraŋi pyi Laban yyére mà
nɔ yiŋɛ niŋkin na.
15 Ɲyɛ ka Laban si jwo u á canŋka: «Mii sùpya u ɲyɛ mu, ŋka lire ná li wuuni mu i, mu
ɲyɛ a yaa mu u a báare mii á mana mɛ. Ma sàraŋi jwo na á, s'a uru kaan ma á.»
16 Ɲyɛ lir'à ta pworii shuunni na ɲyɛ Laban á. Niɲjyeŋi mɛge mpyi Leya, nimbileni
woge sí ɲyɛ Arasɛli. 17 Leya lemɛ mpyi a ɲwɔ mà Arasɛli kwɔ̀ mɛ. 18 Ka Arasɛli kyaa si
ntáan Yakuba á. Ka u u jwo Laban á: «Mii sí báaraŋi pyi yyee baashuunni i mu pworoŋi
nimbileŋi, Arasɛli kurugo.» 19 Ka Laban si jwo: «Mii u u kan mu á, lir'à pwórɔ mii u u kan
wabɛr'á. Tèɛn naha ná mii i.» 20 amuni Yakuba à kwôro Laban yyére, maa báaraŋi pyi
yyee baashuunni Arasɛli kurugo. Bà Arasɛli kyal'à táan Yakuba á sèl'e mɛ, ɲcyii yyeegii
baashuunniŋ'à pyi u á canmpyaa fiige.

---

* **28:20-21** maa mpyi mii u Kileŋi: JWUŊKANNI LABƐRƐ: lire ká mpyi, Kafooŋi sí n-pyi mii Kileŋi

21 Cyire yyeegil'à tòro ke, ka Yakuba si jwo Laban á: «Na cwoŋi kan na á, tèn'à fûnŋɔ. Mii la ɲyɛ si u lèŋɛ numɛ.» 22 Ka Laban si kuru cyage sùpyire puni bínni, maa katáan nimbwoo pyi.
23 Ɲyɛ kuru canŋke numpilage e, ka Laban si u pworoŋi Leya lwɔ́ a kàre Yakuba yyére. Ka Yakuba si shwɔ̀n ná u e kuru numpilage e. 24 Laban mpyi a u báarapyipucwoŋi wà kan Leya á, uru mɛge mpyi Zilipa.
25 Ɲyèg'à pa múgo ke, ka Yakuba si li ta na Arasɛli bà mɛ, ŋka Leya wi. Maa jwo Laban á: «Ɲaha mu à pyi ná mii i amɛ yɛ?» Lire tèni i ke, Arasɛli kurugo bà mii à báaraŋi pyi mu á mà? Ɲaha na mu à mii naɲwɔhɔrɔ yɛ?» 26 Ka Laban si jwo u á: «Mà tàanna ná wuu tɛɛnni i, cɔɔnfooŋi ɲyɛ na jà a kan nàmbage e muɲcwofooŋi yyaha na mɛ. 27 Cikwɔɔnre cibilaage sanŋke pyi ná Leya e. K'aha ŋkwɔ̀, wuu sí cɔɔnfooŋi kan mu á mú, maa núr'a yyee baashuunniŋi wabɛrɛ báara pyi mii á.» 28 Ka Yakuba si kuru cibilaage sanŋke pyi ná Leya e, ka Laban si u pworoŋi Arasɛli kan u á. 29 Laban mpyi a u báarapyipucwoŋi wà kan Arasɛli á, uru mɛge mpyi Bila.
30 Ɲyɛ ka Yakuba si shwɔ̀n ná Arasɛli e mú. Ka u kyaa si ntáan u á mà tòro Leya na. Ka Yakuba si núr'a báaraŋi pyi Laban á sahaŋki fo yyee baashuunni.

Yakuba pyìibii kani

31 Ka Kafooŋi Kile si li ɲya na Leya kyaa ɲyɛ a táan *Yakuba á mɛ, ka u u sege táan u na. Maa sege pɛn Arasɛli na. 32 Ka Leya si yyére maa si pùnambile, maa li mɛge le Urubɛn: «Kafooŋi Kile à mii nàvunŋke ɲya, numɛ mii kyaa sí n-táan na pooŋ'á*.»
33 Ka u u núr'a yyére, maa si pùnambile, maa jwo: «Kafooŋi Kile à lógo na mii kyaa ɲyɛ a táan na pooŋ'á mɛ, lire kurugo u à nde pùnambilini kan mii á mú.» Maa li mɛge le Simiyɔn†.
34 Ka Leya si núr'a yyére maa si pùnambile, maa jwo: «Numɛ kɔni, mii pooŋi sí mii mâra, ɲaha na yɛ mii à pùnampyire taanre si u á.» Maa li mɛge le Levi‡.
35 Ka u u núr'a yyére, maa pùnambile sicyɛrewu si, maa jwo: «Numɛ, mii sí Kafooŋi kêe.» Lire kurugo, u à lire mɛge le *Zhuda§. Lire kàntugo, ka u sege si yyére mà tère pyi.

30

1 Ɲyɛ Arasɛli à pa li ɲya na uru sàha ŋkwɔ̀ a pyà ta *Yakuba á mɛ, ka u muɲcwoŋi yiɲcyɛge si jyè u e. Ka u u jwo Yakuba á: «Pyìibii pìi kan mii á mú. Fo lire bà mɛ, mii sí n-kwû.» 2 Ka Yakuba lùuni si yîri Arasɛli taan, maa jwo: «Lire tèni i ke, mii u ɲyɛ Kile la? Kile bà u à mu sige pyìsini na mà?» 3 Ka Arasɛli si jwo: «Mii báarapyipucwoŋi Bila u ŋge, u lwɔ́ a pyi ma cwo, bà u si mpyi si pyìi ta mii á mɛ. Lire ká mpyi, pire pyìibii sí n-pyi mii wuu.» 4 Lire pyiŋkanni na, Arasɛli à u báarapyipucwoŋi Bila kan Yakuba á, u à pyi u cwo.
Ka Yakuba si u lèŋɛ. 5 Ka Bila si mpa laa ta, maa pùnambile si Yakuba á. 6 Ka Arasɛli si jwo: «Kile à mii tànga kan. Nde mii à jwo u á ke, u à lire lógo, maa pùnambile kan mii á. Lire kurugo, Arasɛli à li mɛge le Dan*.
7 Ka Arasɛli báarapyipucwoŋi Bila si núr'a laa lwɔ́ maa pùnambile shɔnwuu si Yakuba á. 8 Ka Arasɛli si jwo: «Sèeŋi na, mii à zhìŋi le ná na muɲcwoŋi i, maa jà u na.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mɛge le Nɛfitali†.
9 Ɲyɛ Leya à pa li ɲya na uru seg'à *kwɔ̀n mà tère pyi ke, ka u u u báarapyipucwoŋi Zilipa kan Yakuba á, u à pyi u cwo.
10 Ka Zilipa si laa lwɔ́, maa pùnambile si Yakuba á. 11 Ka Leya si jwo: «Mii ɲùŋk'à táan dɛ!» Lire kurugo, u à li mɛge le Gadi‡.

---

* **29:32** Urubɛn mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ «Pùnambile li nde», lire ɲyɛ mɛ «U à mii nàvunŋke ɲya.» † **29:33** Simiyɔn ɲwɔhe ku ɲyɛ U à lógo ‡ **29:34** Levi ɲwɔhe ku ɲyɛ U à mii mâra § **29:35** Zhuda ɲwɔhe ku ɲyɛ U à kêe * **30:6** Dan mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ U à mii tànga kan † **30:8** Nɛfitali ɲwɔhe ku ɲyɛ «Mii à jà» ‡ **30:11** Gadi ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲùntanga

12 Ka Zilipa si núr'a pùnambile si Yakuba á. 13 Ka Leya si jwo: «Ei! funntange kyaa li ɲyɛ
nde dɛ! Cyeebii sí n-jwo na mii wuun'à ɲwɔ.» Maa lire pùnambilini mɛge le Ashɛri§
14 Ɲyɛ canŋka, sùmakwɔɔngii tèni i, Urubɛn à fwor'a kàr'a sà mandaragɔri cige* kà ɲya
kɛrɛge e. Ka u u kuru cige fwuugii cyìi tùgo a pa ŋkan u nuŋi Leya á. Ka Arasɛli si jwo
Leya á: «Na pwɔhɔ, maa ma jyaŋi mandaragɔri cige fwuugii cyìi kan na á.» 15 Ka Leya si
jwo: «Na ɲaha? Mu à mii pooŋi shwɔ mii na, lire ɲyɛ a mu funŋke ɲíŋɛ mɛ, fo mu sàha na
ŋko mii u na jyaŋi fwuugii kan mu á si ntaha lire na kɛ?» Ka Arasɛli si jwo: «Ɲyɛ kampyi
lire li, u sí n-pa niɲjaa numpilage pyi ná mu i. Lire sí n-pyi mu jyaŋi fwuugii cyaga.» Ka
Leya si ɲɛɛ.
16 Ɲyɛ yàkoŋke Yakuba niɲjîriŋi kɛrɛge e, ka Leya si ŋkàr'a sà u ɲùŋɔ bê, maa yi jwo u
á: «Mu sí n-shwɔ̀n mii yyére niɲjaa. Mii à na jyaŋi fwuugii tèg'a mu fáa Arasɛli á niɲjaa
kàzhwɔɔnni mɛɛ na.» Ka Yakuba si ŋkàr'a sà shwɔ̀n Leya yyére kuru canŋke numpilage e.
17 Ka Kile si Leya ɲaarage shwɔ. Ka u u laa lwɔ́ maa pùnambilini kaŋkurowuuni si Yakuba á.
18 Maa jwo: «Mii à na báarapyipucwoŋi kan na pooŋ'á ke, lire sàraŋi Kile à kan mii á amɛ.»
Lire kurugo, u à lire pùnambilini mɛge le Isakari†.
19 Ka u u núr'a pa laa lwɔ́ maa pùnambilini baaniwuuni si Yakuba á. 20 Maa jwo: «Kile
à bùɲyɛbwɔhɔ pyi mii á. Numɛ, mii pooŋi sí mii le ɲjire e, ɲaha na yɛ mii à pùnampyire
baani si u á.» Ka u u lire pùnambilini mɛge le Zabulɔn‡.
21 Lire kàntugo, ka u u pùceebile si, maa lire mɛge le Dina.
22 Ɲyɛ ka Kile si funŋɔ cwo Arasɛli na, maa u ɲaariyi shwɔ, ka u sege si ɲwɔ cû. 23 Ka u u
laa lwɔ́ maa si pùnambile. Maa jwo: «Kile à silege láha mii na numɛ.» 24 Maa lire pùnambile
mɛge le Yusufu. Maa jwo: «Kile u pùnambilini labɛrɛ bâra nde na mii á§.»

Yakuba á pa mpyi yaarafoo

25 Ɲyɛ Yusufu siŋkwooni kàntugo Arasɛli á, ka *Yakuba si jwo canŋka Laban á: «Kuni kan
na á, mii sí núru n-kàre na tupyɛnge e. 26 Na cyeebii ná na pyìibii kan na á, pire kurugo
mii à báaraŋi pyi mu á. Pi kan na á, mii kèɛge na tupyɛnge e. Nde mii à pyi mu á ke, mu
yabiliŋ'à li cè.» 27 Ka Laban si u pyi: «Kampyi mii kyal'à táan mu á, mii la ɲyɛ maa ntèɛn
naha. Ɲaha kurugo yɛ mii à cɛɛre pyi mà li ɲya na Kafooŋi Kile à jwó le mii á mu cye
kurugo. 28 Mu sàraŋi ɲyɛ yaage ŋkemu ke, kuru jwo na á, si kuru kan ma á.» 29 Ka Yakuba
si jwo: «Báareŋkanni na mii à báara mu á, ná ɲyahaŋkanni na mu yatɔɔr'à ɲyaha mii cye e
ke, mu à li cè. 30 Yatɔɔre nimpyigire ti mpyi mu á, mà mii ta mii sàha mpa mɛ, tir'à púgo a
pyi kurumbwɔhɔ. Kafooŋi Kile à jwó le mu á mii cye kurugo. Numɛ, mà mii yaha naha,
tèni ndire mii sí n-ta si mbáare na pyɛnge shiinbil'á yɛ?»
31 Ka Laban si jwo: «Ɲaha mu la ɲyɛ mii u kan mu á ma sàraŋi yɛ?» Ka Yakuba si jwo:
«Mii ɲyɛ a tîge yaage kabɛrɛ kurugo mɛ, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, mu aha ntèɛn yire taan,
mii sí núru raa mu yatɔɔre nâha. 32 Ɲyɛ niɲjaa, mii sí n-jyè mu yatɔɔre shwɔhɔl'e si ti wíi
niŋkin niŋkin. Mpàabii puni pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ, ná sikaabii puni pi à ɲéŋɛ ke, pire pi
sí n-pyi mii sàraŋi. 33 Mu aha mpa mii yatɔɔre kàanmucya canŋke ŋkemu i ke, kampyi mii
à tíi, mu sí n-cè. Mu aha bú mpa sika maha sika ta ti shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲéŋɛ
mɛ, lire ɲyɛ mɛ mpà maha mpà u à fíniŋɛ ke, mu kú n-cè n-jwo na mii à uru yû.
34 Ɲyɛ ka Laban si jwo: «Bà mu à yi jwo mɛ, wuu yi pyi amuni.» 35 Ŋka kuru canŋke
yabiliŋi i, Laban à yîri maa sikaabii niɲèŋɛbii, ná mpàabii niŋgwòobii cwɔɔnr'a yaha piye
kanni na, 36 maa pire kan u pyìibil'á pi sà a pire nâha cyage kabɛr'e, bà pi laage si mpyi si
ntɔɔn Yakuba na mɛ. Canmpyaa taanre ɲara pi à pyi, maa nɔ kuru cyage e. Ka Yakuba si
ŋkwôro na Laban yatɔɔre sannte nâha.

---

§ **30:13** Ashɛri ɲwɔhe ku ɲyɛ funntange. * **30:14** Tire sùpyire mpyi na sônnŋi na kuru cige fwuugii na ɲyɛ pyitawyɛrɛ
† **30:18** Isakari ɲwɔhe ku ɲyɛ sàra wi ‡ **30:20** Zabulɔn ɲwɔhe ku ɲyɛ bùɲyɛ, lire ɲyɛ mɛ ɲjire § **30:24** Yusufu
ɲwɔhe ku ɲyɛ «U à wà bâra

37 Ŋyɛ ka Yakuba si kabiipuruyo *kwɔ̀n, pepiliye cige na, ná amandiye cige na, ná
pilatani cige na. Maa cyire kàbigigii kwooyi nimpuruyi yà láhala láhala maa yire tafyinyi
yige yig'a yaha. 38 Maa cyi le le yatɔɔre yabyayi i, bà yatɔɔre si mpyi t'aha a ma tabyage
e ti raa cyi ɲaa mɛ.

Ŋyɛ yatɔɔre tiye tèekɔ̀rɔŋ'à nɔ ke, 39 ka ti i wá na tiye dùru tabyage e, marii cyire kàbigigii
ɲaa, ka li i mpyi amuni, yatɔɔr'à pa a sini ke, ka ti pyìre si ɲéŋɛ.

40 Yakuba mpyi a mpànɛɛbii cwɔɔnr'a yaha piye kanni na. Mpàpeebii n'a mpyi na ŋkor'a
pi dùru tèni ndemu i ke, u mpyi maha pi yaha pi i Laban yatɔɔre niɲɛ̀ŋɛre ná niŋgwòore
ɲaa, bà pi si mpyi pi aha si, pi pyìibii si ɲéŋɛ mɛ. Amuni Yakuba á pyi maa yatɔɔrɔ
niɲyahara ta, maa ti yaha tiye kanni na. 41 Mà bâra lire na, yatɔɔre sèewoore n'a mpyi na
ŋkòr'a tiye dùru tabyage e, Yakuba mpyi maha cyire kàbigigii ɲɛmpe wogigii le lùbyayaayi
i, ti i ɲaa. 42 Ŋka niɲcwɔgɔre n'a mpyi na ma tabyage e, u mpyi maha ɲɛn'a kàbigigii le
lwɔhe e mɛ. Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, mpàpyire ná sikapyire niɲcwɔgɔr'à pyi Laban woro,
ka nintubuunte si mpyi Yakuba woro.

43 Ŋyɛ amuni Yakuba à pa mpyi nàfuufeembwɔhɔ, u à sikyaa ná mpàa niɲyahamii ta.
Báarapyicyee ná báarapyinambaa na mpyi u á, ná ɲwɔ́hɔŋyi ná dùfaanya.

31

Yakuba vèŋi kani

1 Ŋyɛ l'à pa nɔ cyage k'e, fo Laban pyìibil'à jwo na: «*Yakuba à wuu tuŋi cyeyaayi puni
lwɔ́ a pyi u wuyo. Lire pyiŋkanni na, u à uye pyi yaarafoo.» Ka puru jwumpe si nɔ Yakuba
na. 2 Ka Yakuba mú si li ɲya na yyetange ku mpyi Laban á mà yyaha tíi ná ur'e ke, na u
sàha ɲyɛ ná kur'e mɛ.

3 Ŋyɛ canŋka Kafooŋi Kile à jwo Yakuba á: «Núru ma tupyɛnge e, cyage e mu à si ke.
Mii sí n-pyi ná mu i.» 4 Pur'à jwo ke, ka Yakuba si ntɛ̀ɛn u yatɔɔre cyage e sige e, maa
wà tun u à Arasɛli ná Leya yyere. 5 Pi à pa ke, ka u u yi jwo pi á: «Mii à li ɲya yii tuŋi
yyahe e, cùŋkanni na u mpyi a fyânha a mii cû ke, u sàha ɲyɛ amuni ná mii i mɛ. Ŋka mii
tuŋi u Kileŋi à kwôro ná mii i. 6 Yii yabilimpil'à cè na mii à báare yii tuŋ'á ná na fànhe
puni i. 7 Lire ná li wuuni mú i, yii tuŋ'à mii naɲwɔhɔrɔ, maa mii sàraŋi kɛ̂ɛnŋɛ fo tooyo
kɛ. Ŋka Kile ɲyɛ a ɲɛɛ u kapii pyi mii na mɛ. 8 U n'a mpyi a jwo na mii sàraŋi u sí n-pyi
yatɔɔre t'à ɲéŋɛ sèe sèl'e ke, ti puni pyìibii mpyi maha ɲéŋɛ sèl'e. Ŋyɛ u n'a mpyi a núr'a yi
kɛ̂ɛnŋɛ, maa jwo mii sàraŋi u sí n-pyi ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ a ɲéŋɛ sèe sèl'e mɛ, yatɔɔre pyìre
puni mpyi maha sini amuni. 9 Kile u à yii tuŋi yatɔɔre shwɔ u na mà kan mii á. 10 Ŋaha
kurugo yɛ tèni i yatɔɔre mpyi na tiye dùru ke, mii à ŋɔɔgɔ ŋɔ́ɔ, mà li ɲya sikaperigii cyi
mpyi na sikacyeebii dùru ke, cyire pun'á ɲéŋɛ. 11 Lire tèni i, Kile Mɛlɛkɛŋi à mii yyere
ŋɔɔge e: «Yakuba» ka mii i shwɔ. 12 Ka u u jwo: «Ma yyahe yîrige maa wíi: Sikaperigii cyi
wá na dùru sikacyeebii na ke, cyire pun'á ɲéŋɛ ɲéŋɛ.» Maa jwo: «Mii à lire pyi, ɲaha na
yɛ ɲcyii puni Laban à pyi mu na ke, mii à cyire ɲya. 13 Kileŋi u à uye cyêe mu na Betɛli i
ke, mii u ɲyɛ ure. Kuru cyage e, mu à sìnmpe wu kafaage na, maa ku pyi funɲcwoyaaga,
maa ɲwɔ fáa mii, Kile á. Ŋyɛ numɛ yîr'a fworo nde kìni i maraa sì ma tasege e.»

14 Ŋyɛ Arasɛli ná Leya á puru jwumpe lógo ke, ka pi i jwo: «Wuu nàzhan yaaga sàha ɲyɛ
naha mɛ, wuu mú sì kɔɔgɔ ta wuu tuŋi pyɛnge e mɛ. 15 Wuu tuŋ'à wuu cû nàmpwuun fiige
numɛ, u à wuu pérɛ maa uru wyérɛŋi lyî a kwɔ̀.» 16 Maa jwo Yakuba á sahaŋki: «Kile à
nàfuuŋi ŋgemu shwɔ u na, mà kan mu á ke, uru na ɲyɛ wuu ná wuu pyìibii wuu numɛ.
Lire e ke, Kile à ndemu jwo mu á ke, lire pyi.»

17-18 Ka Yakuba si yîri, maa u cyeebii ná u pyìibii dùrugo ɲwɔhɔŋyi ɲuŋ'i, maa kuni lwɔ́
na ŋkɛ̀ɛge u tuŋi Ishaka yyére, *Kana kìni i. Maa ŋkàre ná u yatɔɔre ná u cyeyaayi puni i,
ɲje u à ta Mɛsopotami kìni i ke.

19 Tèni i Yakuba a fê ke, lir'à Laban ta u à kàre u mpàabii shire takwɔ̀nge e. Ɲyɛ pi niŋkàribii na, ka Arasɛli si u tuŋi kacyanhigii yû. 20 Lire pyiŋkanni na, Yakuba á wwû Aramu shinŋi Laban ɲwɔh'i, maa fwor'a kàre, u ɲyɛ a jwo ná u e mɛ. 21 Yaaga maha yaaga ku mpyi u woge ke, u à fyâl'a yire puni lwɔ́ a kàre. U à Efirati baŋi *kwɔ̀n, maa ŋkàre Galadi ɲaɲyi kànmpanŋke na.

Laban à Yakuba fyè tɔ̀rɔ

22 *Yakuba á canmpyaa taanre ɲaara, ka pi i nta a yi jwo Laban á na u à fê. 23 Ka Laban ná u shiinbii pìi si yîri, maa Yakuba fyè tɔ̀rɔ canmpyaa baashuunni i, mà sà u ta Galadi ɲaɲyi shwɔhɔl'e. 24 Ŋka kuru canŋke numpilage e, Kile à uye cyêe Aramu shinŋi Laban na ŋɔɔg'e, maa yi jwo u á: «Maye kàanmucya. Ma hà yaaga pyi Yakuba na mà dɛ!»

25 Ɲyɛ tèni i Laban a Yakuba kɔ̀r'a ta ke, lir'à u ta u à u vàanŋke bayi kwòro kwòro Galadi ɲaɲyi shwɔhɔl'e. Ka Laban ná u fyèɲwɔhɔshiinbii mú si pi wuyi kwòro wani cyage kabɛr'e. 26 Kàntugo, ka Laban si ŋkàr'a sà Yakuba yíbe: «Ɲaha mu à pyi amɛ yɛ? Ɲaha na mu à mii ɲwɔhɔ yaha maa mii pùcɛribii cû a fworo, mu à jwo bilii pi à cû kàshige takwɔ̀nge e yɛ? 27 Ɲaha na mu à wwû mii ɲwɔh'i maa ŋwɔh'a fworo, mu ɲyɛ a yi jwo mii á mà yɛ? Kàmpyi mu mpyi a yi jwo mii á, mii mpyi na sí katáan nimbwo pyi mu ŋkàraŋi mɛgɛ na, ná myahigil'e, ná bàribii ná kɔ̀nɔbil'e. 28 Mu bà ɲyɛ a yyére mii u pishɛɛre kan na pyìibii ná na ɲampyir'á mɛ! Ɲaha funŋɔ baara mu à pyi amɛ yɛ? 29 Cyage e mu ɲyɛ numɛ ke, mii sí n-jà kapii pyi mu na. Ŋka taɲjaa, mu tuŋi u Kileŋi à jwo ná mii i. U à jwo: «Maye kàanmucya, ma hà yaaga pyi Yakuba na mɛ.» 30 Ɲyɛ mii à cè na mu funŋk'à wyèrɛ, mu la ɲyɛ si ŋkàre ma tukanha na. Ŋka ɲaha kurugo mu niŋkàriŋ'à mii kacyanhigii yû yɛ?» 31 Ka Yakuba si u ɲwɔ shwɔ: «Mii mpyi na fyáge na mu sí ma pwɔ̀ribii shwɔ mii na, lire kurugo mii à ŋwɔh'a fê a yîri mu taan. 32 Ŋka mu aha ma kacyanhigii ta naha shin maha shin á, urufoo sí n-bò. Cìnmpyiibii puni pi mpii naha, kampyi mu wá ma yaaga ɲya, ku lwɔ́.» Lir'à ta Yakuba mpyi a cè na Arasɛli u à u tuŋi kacyanhigii yû mɛ.

33 Ɲyɛ ka Laban si sà jyè Yakuba vàanŋke bage e, maa cyeyi puni wíi, maa sà jyè báarapyicyeebii mú shuunni wuyi i, maa wíi mú, maa jyè Leya woge e, maa kuru wíi. Puru ɲwɔhɔ na, maa sà jyè Arasɛli woge e. 34 Taa Arasɛli u mpyi a u tuŋi kacyanhigii ŋwɔhɔ a lwɔ́ a le ɲwɔ́hɔŋke yatɛ̀ɛnŋke ɲwɔh'i, maa ntɛ̀ɛn ku ɲuŋ'i. Ka Laban si cyeyi puni wíi, u ɲyɛ a yaaga ɲya mɛ. 35 Ka Arasɛli si jwo: «Baba, maye sanŋa yaha, cyeebii làdaŋi u naha mii na niɲjaa, lire kurugo mii nàha na sì n-jà n-yîri mɛ.» Ka Laban si u kacyanhigii cya shiŋi puni, u ɲyɛ a cyi ɲya mɛ.

36 Ka Yakuba lùuni si yîri u taan, fo ka ku pyi kàshi maa jwo u á: «Kapiini ndire mii à pyi yɛ? Ɲaha kafiile mii à pyi, ka mu u wá na mii fyè tɔ̀rɔ amɛ yɛ? 37 Mu à mii yaayi puni wíi ke, mu à ma yaaga ɲya la? Mu aha nta mu à kà ɲya, ku cyêe ma shiinbii ná mii wuubii na, pire sí mii ná mu láha wuye na. 38 Yyee beɲjaaga mii à pyi mu á báaraŋi na. Mu mpàacyeebii ná mu sikacyeebil'à pyà maha pyà si ke, pire puni ɲyii wuubii pi à si. Canŋa niŋkin mii ɲyɛ a mu mpàpooŋi wà bò a kyà mɛ. 39 Naŋiyaaga n'a mpyi a mu yatɔɔge kà cû, mii mpyi maha ntɛ̀ɛnn'a yi jwo mu á mɛ, mii yabiliŋi mpyi maha kuru faare cya. Yatɔɔge kà n'a mpyi a yû, l'à pyi canŋke e yoo, l'à pyi numpilage e yoo, mu mpyi maha jwo na mii u ku cyage cya. 40 Canŋke e, kafwuge mpyi maha mii sore, numpilage e, wyeere mpyi maha mii ndîri, fo mii sì n-jà ŋɔ́ɔ mɛ. 41 Cyii yyee beɲjaaga u ɲyɛ ŋge, mii ɲyɛ mu pyɛnge e. Mii à báara mu á yyee kɛ ná sicyɛɛre, mu pworibii mú shuunni kurugo. Puru ɲwɔhɔ na, mii à yyee baani pyi báaraŋi na sahaŋki si nta yatɔɔre tà ta. Ŋka mu à mii sàraŋi kɛ̂ɛnŋɛ fo tooyi kɛ. 42 Mii tulyage *Ibirayima u Kileŋi, ŋgemu yyaha fyagare e mii tuŋi Ishaka na ɲaare ke, kàmpyi uru Kileŋi mpyi ná mii i mɛ, mu mpyi na sí mii cyeŋgayi wuŋi yaha, mii u kàre. Kile à mii kanhare ná mii báaraŋi ɲya, lire kurugo u à tànge kan mii á taɲjaa mu ŋɔɔge e.

Laban ná Yakuba à wwoɲɛɛge le

43 Ŋyɛ ka Laban si *Yakuba ɲwɔ shwɔ: «Mii pyìi pi ɲyɛ mu cyeebii, pi pyìibii mú na ɲyɛ
mii pyìi. Nte yatɔɔre ɲyɛ mii woro, yaaga maha yaaga na mu ɲyii ɲya ke, yire puni ɲyɛ
mii wuyo. Ŋaha mii sí n-jà n-pyi na pworibii ná pi pyìibil'á niŋjaa yɛ?» 44 Maa núr'a jwo
Yakuba á: «Wuu wwoɲɛɛgɛ le, wuu u yaaga yaa mu à jwo shéere wuu ná wuye shwɔhɔl'e,
bà kuru si mpyi s'a wuu funŋɔ cwo tèrigii puni i mɛ.»
45 Ka Yakuba si kafaage kà lwɔ́ a yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga, 46 maa jwo u
shiinbil'á na pi kafaayi yà bíl'a bínni. Y'à bíl'a bín'a kwɔ̀ ke, ka pi puni si wwɔ̀ maa lyî
yire kafaayi ŋkère na. 47 Ka pi i yire kafaayi mɛge le Shéere. Kuru mɛge ku ɲyɛ Laban
shɛɛnre e Yegari Sahaduta maa mpyi Yakuba woore e Galɛdi.
48 Ka Laban si jwo: «Ŋke kafaaɲaŋke ku pyi mu à jwo shéere mii ná mu shwɔhɔl'e niŋjaa.
Lire kurugo, kuru cyage mɛg'à le Galeedi.» 49 Ŋka kuru cyage mɛg'a pa le Mizipa mú,
ɲaha na yɛ Laban à jwo Yakuba á: «Wuu aha mpa mpyi wuu saha ɲyɛ na wuye ɲaa mɛ,
Kafooŋi Kile u pyi wuu kàanmucyafoo.» 50 Ka Laban si jwo Yakuba á sahaŋki: «Mu aha mii
pùcɛribii cùmɔ lemɛ pi, maa cyeebii piibɛrii lwɔ́, sùpya ɲyɛ wuu shèrɛfoo mà dɛ! Ta maye
kàanmucaa, ɲaha na yɛ Kile u ɲyɛ wuu shèrɛfoo.» 51 Maa jwo sahaŋki: «Ŋke kafaaɲaŋke wíi,
na kafaage mii à yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga ke, 52 yire yi pyi wuu shèrɛfoo, mii ɲyɛ a
yaa mii u tòro yire kafaayi taan ná funmpege e si ŋkàre mu yyére mɛ, mu mú sí ɲyɛ a yaa
mu u tòro yi taan si mpa mii fye e ná funmpege e mɛ. 53 *Ibirayima u Kileŋi ná Nakwɔri
u kileŋi, pire pi pyi wuu yukyaabii.» Ka Yakuba si ŋkâa Kile na, uru ŋgemu yyahafyagare
e u tuŋi Ishaka na ɲaare ke.
54 Lire kàntugo, ka Yakuba si yatɔɔge kà pyi sáraga kuru kafaaɲaŋke cyage e. Maa pi
yyer'a pa, ka pi i lyî siɲcyan maa shwɔ̀n wani.

32

Yakuba á bùɲyɛ tùugo u yyahafooŋi Ezawu á

1 Kuru canŋke nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, Laban à yîri maa pishɛɛre kan u pucɛrɛbii ná u
ɲampyir'á, maa jwó le pi á. Puru ɲwɔhɔ na, maa núr'a kàre u pyɛngɛ. 2 Ŋyɛ ka *Yakuba
si ntòro ná ɲaani i. Mà u yaha u u ŋkɛ̀ɛge u à círi ná *Kile mèlɛkɛɛbii pìl'e. 3 Tèni i u à pi
ɲya ke, ka u u jwo: «Kile tatèɛnge kà ku ɲyɛ ŋke!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge le
Tatɛɛnyi Shuunni.
4 Lire kàntugo, ka Yakuba si u shiinbii pìi tun u yyahafooŋi Ezawu yyére Seyiri ɲaɲyi
i, Edɔmu kùluni i. 5 Maa yi jwo pi á na pi sà yi jwo uru ɲùŋufooŋi Ezawu á na u bilinaŋi
Yakuba u à pire tun, na uru na mpyi Laban yyére fo mà pa nɔ niŋjaa na. 6 Maa núr'a
jwo pi á sahaŋki na pi yi jwo u á na nìiyi na ɲyɛ ur'á, mà bâra dùfaanyi na, ná sikyaa ná
báarapyinambaa ná báarapyicyee, na ur'à yire ɲje jwo u ɲùŋufooŋ'á, bà u si mpyi si uru cùmɔ
lemɛ ɲwɔ mɛ.
7 Ŋyɛ ka tùnntunmpii si ŋkàr'a sà tire tùnnture jwo Ezawu á maa núr'a pa yi jwo Yakuba
á: «Wuu à shà mu yyahafooŋi yyére. Nàmbaa ŋkwuu sicyɛɛre na wá u fye e na mu bêni.»
8 Tèni i Yakuba á yire lógo ke, ka u u fyá fo na ɲcyêɛnni. Sùpyire ti mpyi u á ke, ná sikaabii
ná mpàabii ná nìiyi, ná ɲwɔhɔŋyi, u à yire puni táa mà pyi kuruyɔ shuunni. 9 Maa jwo uye
funŋ'i: «Ezawu ká bú ɲcwo kuruŋke kà na, ku sanŋke sí tashwɔgɔ ta.»
10 Maa Kile ɲáare maa jwo: «Kafooŋi Kile, mii tulyage *Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka u
Kileŋi, mu à jwo mii á na mii u núru na kìni i, na tasege e, na mu sí ɲwɔ mii na. 11 Mu à
kacɛnŋii pyi mii á, maa ma ɲwɔmɛɛfente cyêe mii na, mii u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, mà li ta
mii mpyi a yaa ná lire e mɛ. Mii niŋkàriŋi Laban yyére, tèni i mii à Zhurudɛn baŋi jyiile
ke, yafyin mpyi mii cye e mɛ, fo kàbii kanna. Ŋka niŋjaa, mii à na sùpyire ná na yatɔɔre
táa táa kuruɲyi shuunni. 12 Mii à mu ɲáare maa na shwɔ na yyahafooŋi Ezawu na, ɲaha
na yɛ mii na fyáge u aha ŋkwɔ̀ mii ná na cyeebii ná na pyìibii bò mɛ. 13 Kafooŋi Kile, mu

yabiliŋi u à jwo na mu sí ɲwɔ mii á, si mii tùluge ɲyaha bà suumpe lwɔhe nticyɛnŋi ɲyɛ mɛ, fo wà sì n-jà ku tɔrɔ mɛ.»
14 Ɲyɛ Yakuba á Kile ɲáara a kwɔ̀ ke, maa shwɔ̀n wani. Maa yà wwû u cyeyaayi i mà tùugo u yyahafooŋi Ezawu á mà pyi bùɲyɛ. 15 Sikacyee ŋkwuu shuunni ná sikaperii beɲjaaga ná mpacyee ŋkwuu shuunni ná mpàpee beɲjaaga, 16 ná ɲwɔ́hɔɲcyee beɲjaaga ná kɛ ná yi pyìi, ná nùcyee beeshuunni ná nùpyahahii kɛ ná dùfaanɲcyee beɲjaaga ná dùfaanmpee kɛ, 17 maa yire kan u báarapyiibii pi mârа, pi puni ná pi mɛgɛ yatoŋkuruŋɔ. Maa yi jwo pi á: «Yii yaha na yyaha na, yii i laaga le le yatoŋkuruyi ná yiye shwɔhɔl'e» 18 Maa yi jwo yatoŋkuruŋke niɲcyiige fooŋ'á: «Mii yyahafooŋi Ezawu ká bê ná mu i, maa mu yíbe: «Taa mu sì ke? Jofoo u báarapyi u ɲyɛ mu yɛ? Yatokuruŋke ku ŋke mu yyaha na ke, jofoo wogo ki yɛ?» 19 Maa u ɲwɔ shwɔ: «Mu bilinaŋi Yakuba woge ki, u ɲùŋufooŋi Ezawu u bùɲyɛ u ɲyɛ u wi. Uru yabiliŋi mú sí ɲyɛ kàntugo na ma. 20 Puru ninumpe Yakuba á jwo yatoŋkuruyi sanɲyi feebii niŋkin niŋkin á. Maa yi jwo pi á na pi aha ɲcíri ná Ezawu i, pi i puru jwumpe ninumpe taha u á. 21 Maa núr'a jwo pi á: «Yii yi jwo u á na u bilinaŋi Yakuba sí n-pa kàntugo yyére.» Yakuba mpyi na yu uye funŋ'i: «Yatɔɔre nte mii à yaha a kàre naye yyaha na ke, tire ká ŋkan u á, u funŋke sí ɲíŋɛ. Lire e, wuu aha bá wuye ɲya tèni ndemu i ke, lire kú n-jà u pyi u mii bê ná funntange e.

Yakuba á zhì le ná Kile e

22 Ɲyɛ *Yakuba á yire bùɲyɛyaayi yaha a kàre uye yyaha na ke, ka u yabiliŋi si ntèɛn wani kuru canŋke numpilage e. Numpilag'à nɔ cyage e ke, 23-24 ka u u u cyeebii mú shuunniŋi ná u báarapyicyeebii shuunniŋi, ná u pyìibii kɛ ná niŋkinŋi pyi pi à Yabɔki baŋi jyiile ná u cyeyaayi puni i.
25 Puru ɲwɔhɔ na, maa ntèɛn uye niŋkin wani, ka nàŋi wà si mpa zhì le ná u e mà nɔ fo ɲyɛ̀kwɔnge na. 26 Nàŋ'à pa li ɲya na uru sì n-jà Yakuba cyán mɛ, ka u u u bwɔ̀n dìshige na, ka ku u ŋwɔ́hɔrɔ. 27 Maa jwo Yakuba á: «Na yaha s'a ŋkɛ̀ege, ɲaha na yɛ ɲyɛ̀g'à múgo.» Ka Yakuba si jwo: «Ná mu ɲyɛ a jwó le mii á mɛ, mii sì mu yaha mu u ŋkàre mà dɛ!» 28 Ka u u jwo: «Di mu mɛge ɲyɛ yɛ?» Ka u u jwo: «Yakuba.» 29 Ka nàŋi si jwo: «Mu mɛge saha sì n-pyi Yakuba mɛ, ku sí n-pyi *Izirayɛli, ɲaha na yɛ mu à zhì le ná Kile e, mà bâra lire na, mu à sí ta sùpyire na*.» 30 Ka Yakuba si u pyi: «Mii na mu ɲáare, maa ma mɛge jwo na á.» Ka nàŋi si jwo: «Ɲaha na mu na mii mɛge yíbili yɛ?» U à yire jwo ke, maa jwó le Yakuba á. 31 Ka Yakuba si kuru cyage mɛge le Peniyɛli†, maa jwo: «Mii yábiliŋi ɲyiigil'à Kile ɲya, lire na li wuuni mú i, mii à kwôro ɲyii na.»
32 Tèni i Yakuba à yîri Peniyɛli i, mà baŋi *kwɔ̀n ke, lir'à canŋa ɲyiini ta li i fwore. Dìshige ɲjàŋi mpyi a u pyi u u sêgere taɲaarege e. 33 Mà lwó kuru canŋke na, fo mà pa nɔ niɲjaa na, Izirayɛli shiinbii ɲyɛ na yatɔɔgɔ dìshige kapaanre tasogoge kyaare kyàa mɛ, ɲaha na yɛ kuru cyage kapaanre tasogoge e Kile à Yakuba bwɔ̀n.

33

Yakuba ná u yyahafooŋi Ezawu à piye ɲùŋɔ bê

1 Ɲyɛ tèni i *Yakuba à pa ɲùŋke yîrig'a wíi mà Ezawu ɲya u u u bêni ná nàmbaa ŋkwuu sicyɛɛre ke, ka u u u pyìibii táa Leya ná Arasɛli, ná báarapyicyeebii shuunniŋi shwɔhɔl'e. 2 Maa báarapyicyeebii yaha yyaha yyére ná pi pyìibil'e, maa Leya ná u pyìibii taha pire na. Maa nta a Arasɛli ná Yusufu yaha pi puni kàntugo. 3 Ka u yabiliŋi si ntòro pi yyaha na, maa niŋkure sín sín fo tooyi baashuunni, mà jwo u ɲaar'a nɔ u yyahafooŋi Ezawu na ke. 4 Ka Ezawu si fê a u ɲùŋɔ bê, maa u pur'a cû, maa u shéɛre. Ka pi mú shuunni si wá na myahii súu funntange na.

* **32:29** Izirayɛli ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile u ɲyɛ na cyi cwɔɔnre † **32:31** Peniyɛli ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile yyahe

5 Tèni i Ezawu à ɲùŋke yîrig'a cyeebii ná pyìibii ɲya ke, ka u u jwo: «Nte sùpyire ti nte
mu fye e ke, mpirefee pi yɛ?» Ka Yakuba si jwo: «Mii, u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, Kile à ɲwɔ
mii na, maa pyìibii mpiimu kan mii á ke, pire pi.» 6 Ka báarapyicyeebii ná pi pyìibii si file
maa niŋkure sín. 7 Ka Leya ná u pyìibii mú si file, maa niŋkure sín. Kàntugo, ka Yusufu ná
u nuŋi Arasɛli si file maa niŋkure sín.
8 Pi à kwɔ̀ ke, ka Ezawu si Yakuba yíbe: «Ná yatokuruŋke e mu à pa ke, ɲaha wogo ki
yɛ?» Ka Yakuba si u ɲwɔ shwɔ: «Mii la ɲyɛ si ti kan na ɲùŋufooŋ'á bà mii kyaa si mpyi si
ntáan u á mɛ.» 9 Ka Ezawu si jwo: «Mii cɔɔnŋi, yatɔɔrɔ niɲyahara na ɲyɛ mii á mà kwɔ̀,
tèɛn ná ma woore e.» 10 Ka Yakuba si jwo: «Mii na mu ɲáare, kampyi yog'à kwɔ̀ mii ná mu
shwɔhɔl'e, maa ŋge bùɲyɛŋi shwɔ. Mu mii bɛŋkann'à ɲwɔ mu à jwo Kile u à mii ɲùŋɔ bɛ̂.
11 Mii na mu ɲáare maa ŋge bùɲyɛŋi shwɔ, ɲaha na yɛ Kile à jwó le mii á sèl'e, yaaga kuu
ɲyɛ mii na mɛ.» Yakuba á pu jwo a waha amuni ke, ka Ezawu si nta a ɲɛɛ uru bùɲyɛŋi na.
12 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ezawu si jwo: «Ɲyɛ wuu kuni lwɔ́, wuu a sì siɲcyan.» 13 Ka Yakuba
si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, nàŋkopyire karigil'à waha, mpàpyire mú na ɲyɛ mii á, nùnaare tà na
ŋwɔre. Wuu aha ɲani pêe yi fànhe na, canŋa niŋkin kanna, yatɔɔre sí n-kwû. 14 Lire e,
mii ɲùŋufooŋi, yaha ma bilinaŋi yyaha na. Mii sí raa ŋkɛ̀ɛge lùtaan na, yatɔɔre kàntugo ná
nàŋkopyire e, fo zà nɔ na ɲùŋufooŋi yyére Seyiri kùluni i.» 15 Ka Ezawu si jwo: «Lire tèni i,
mii sí na sùpyire tà le ná mu i kuni i.» Ka Yakuba si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, ɲùŋɔ ɲyɛ lire na
mɛ, mii kyaa ká jà a táan mu á mà kwɔ̀, lire kanni sí mii tìn.»
16 Ɲyɛ kuru canŋke yabiliŋi, Ezawu à núr'a kàre Seyiri kùluni i. 17 Ŋka Yakuba ɲyɛ a ɲɛn'a
kàre Ezawu fye e mɛ, maa ŋkàre cyage kabɛr'e, maa baga faanra wani, maa kàcwɔgɔ yaa
u yatɔɔr'á. Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge le Kacwɔgɔ.
18 Yakuba à fworo Mɛsopotami kìni i, ka u niɲcɛnŋɛ wuu si nɔ fo Sikɛmu kànhe e *Kana
kìni i. Ka u u u vàanŋke bayi kwòro kànhe yyaha yyére. 19 Cyage e u mpyi a u vàanŋke
bayi kwòro ke, u à pa kuru cyage shwɔ Kyamɔri shiinbil'á ná wyérɛfyinŋi darashii ŋkul'e.
Kyamɔri u mpyi Sikɛmu tuŋi. 20 Ka Yakuba si sáraga tawwûgo faanra wani, maa ku mɛge
le Eli Ɛlohe *Izirayɛli*.

34

Sikɛmu à Yakuba pworoŋi Dina ɲjini láha u na

1 Ɲyɛ Leya mpyi a pùceebileni ndemu si *Yakuba á, ná li mɛge ɲyɛ Dina ke, canŋka lire
pùceebilin'à kàr'a sà fworo kuru kànhe pùcyepyire tà na*. 2 Tèni i Kyivi kùlunifoo, Kyamɔri
jyaŋi, Sikɛmu à Dina ɲya ke, ka u u u cyán a cû maa wwɔ̀ ná u e. Amuni, Sikɛmu à Dina
ɲjini láha u na.
3 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka Yakuba pworoŋi Dina kani si ŋɔɔmɔ para Sikɛmu yyahe e, ka u u
wá na u fɔ̀ɔnŋi si u ta ndèŋɛ mpyi u cwo. 4 Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, fo Sikɛmu à kàr'a sà yi jwo
u tuŋi Amɔri á, na u Dina cya a kan ur'á, uru u pyi u cwo.
5 Ɲyɛ ka Yakuba si mpa lógo na Sikɛmu à uru pworoŋi Dina ɲjini láha u na. Lir'à Yakuba
jyaabii ta sige e ná yatɔɔre e, ka u u fyâha, u ɲyɛ a yaaga jwo mɛ, fo tèni i pi à pa yîri sige
e ke.
6 Ɲyɛ lire ɲwɔhɔ na, ka Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu si ŋkàre Yakuba yyére mà sà jwo ná u
e. 7 Lir'à Yakuba jyaabii ta pi à pa mà yîri sige e, ka pi i puru jwumpe lógo, ka li i waha pi
na sèl'e, ka pi lùgigii si yîri sèl'e, ɲaha na yɛ Sikɛmu à kyaa pyi, ndemu *Izirayɛli shiinbii
na fún ke, u à wwɔ̀ ná pi cɔɔnŋi Dina e fànhe e, kapyii sí bà mɛ.
8 Ka Kyamɔri si yi jwo Yakuba ná u jyaabil'á, na pi pworoŋi kyal'à táan uru jyaŋi Sikɛmu
á, na ur'à pi ɲáare pi u kan u á u pyi u cwo. 9 Maa núr'a jwo pi á: «Yii wwoɲɛɛge le ná wuu
e, yii sí raa yii pùceepyire kaan wuu á nàmbaga na, yii raa wuu wuubii leŋi mú. 10 Yii sí

* **33:20** kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile, Izirayɛli u Kileŋi * **34:1** Jwuŋkanni labɛrɛ: lire pùceebilin'à yîri na lire kɛ̀ɛge
zà pùcyage kwɔ̀n kuru kànhe pùcyepyire shwɔhɔl'e.

n-kwôro naha ná wuu e. Kìni sí n-yaha yii á, ndemu ká yii táan ke, yii a lire pyi. Yii kwôro naha, yii raa sì yii ɲyii cyeyi puni i, yii ɲìŋke kà shwɔ yiy'á.»
11 Ka Sikɛmu mú si jwo Dina sìɲɛɛbii ná pi tuŋ'á: «Yii ɲɛɛ, yii i nde niŋkinŋi pyi na á sa! Yii aha yaaga maha yaaga ɲáare mii á, mii sí kuru kan yii á. 12 L'aha yii táan, yii cikwɔnwyɛrɛŋi ɲyaha sèe sèl'e, mii sí uru kan yii á, li tɛgɛni li ɲyɛ, yii i pùcwoŋi kan mii á.»
13 Ka Yakuba jyaabii si Sikɛmu ná u tuŋi Kyamɔri ɲwɔ shwɔ ná cwɔ̀ɔre e, pi ɲyɛ a ɲɛn'a tíi u á mɛ, ɲaha na yɛ Sikɛmu mpyi a pi sìɲɛɛŋi Dina ɲjini láha u na. 14 Maa yi jwo Sikɛmu á: «Mà wuu cɔɔnŋi kan nɔ̀ á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a *kwɔ̀n mɛ, lire na ɲyɛ kyaa wuu sì ɲɛɛ ndemu pyi mɛ. Kuru mú sí n-pyi silege wuu á. 15 Ŋje yii à jwo ke, wuu sì ɲɛɛ yire e mɛ, fo yii aha mpyi wuu fiige. Lire ɲwɔhɔ ku ɲyɛ, yii pùnampyire pun'à yaa ti kwɔ̀n.
16 Ŋyɛ yii aha ɲɛɛ lire e, lire tèni i wuu sí raa wuu pworibii kaan yii á, s'a yii wuubii lwúu mú. Wuu sí n-kwôro yii yyére, wuu puni sí n-pyi niŋkin. 17 Ŋka yii aha mpyi yii ɲyɛ a ɲɛɛ wuu jwumpe na, maa yii pùnampyire kwɔ̀n mɛ, wuu sì wuu pworoŋi kan yii á mɛ, wuu mú sí n-kàre.»
18 Ŋyɛ ka puru jwumpe si bɛ̂ Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu á. 19 Ka Sikɛmu si lire kani cû ná sèl'e, ɲaha na yɛ Yakuba pworoŋi kyaa mpyi a táan u á. Pi pyɛnge shiinbii puni mpyi a cyɛge taha Sikɛmu na.
20 Ka Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu si ŋkàre kànhe shiinbii piyetabeŋke e, maa sà jwo ná kànhe shiinbil'e, maa jwo: 21 «Nte sùpyir'à pa ná funɲcɛnŋ'i wuu yyére, wuu pi yaha pi i n-tɛ̀ɛn wuu kìni i, pi raa ɲaare pi a sì pi ɲyii cyeyi puni i. Wuu kìn'à pêe, pi tatɛ̀ɛngɛ sì n-cya n-kànha mɛ. Wuu sí raa pi pworibii lèŋɛ, s'a wuu wuubii kaan pi á mú. 22 Ŋka, wuu nàmbaabii puni niŋkin niŋkinŋi, kà mpyi pi ɲyɛ a kwɔ̀n, bà pi à li pyi mɛ, pi sì ɲɛɛ ntɛ̀ɛn ná wuu e, wuu u mpyi shin niŋkin mɛ. 23 Pi aha ntɛ̀ɛn wuu á, lire tèni i ke, pi yatɔɔre, ná pi cyeyaayi puni sì n-pyi wuu wuyo mà? Pi aha ɲjemu jwo ke, wuu ɲɛɛ yire e.» 24 Shin maha shin u à pa kànhe shiinbii piyetabeŋke e ke, pire pun'à ɲɛɛ Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu ɲwɔjwumpe na, ka kànhe nàmbaabii puni si ŋkwɔ̀n.
25 Ŋyɛ pi kwɔnŋkwooni canmpyitanrawuuni na, mà pi yaha ná nɔɔyi i, li síŋi mpyi pi na mà jà a kàshi sûulo mɛ, ka Yakuba jyaabii pìi shuunni, Dina yyahawuubii, Simiyɔn ná Levi, si pi ŋwɔhɔgii lwɔ́ a kàr'a sà ɲcwo kànhe shiinbii na, maa nàmbaabii puni bò. 26 Maa Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu bò mú, maa pi cɔɔnŋi Dina yige Sikɛmu bage e mà kàre.
27 Lire kàntugo, ka pi ná Yakuba jyaabii sanmpii si mpa kwùubii yaayi niɲcɛnɲyi wwû pi na, maa kuru kànhe nàfuuŋi puni tugo, ɲaha na yɛ Sikɛmu mpyi a pi cɔɔnŋi ɲjini láha u na. 28 Yatɔɔre puni ti mpyi kànhe ná kɛriyi i ke, pi à tire puni lwɔ́, mu à jwo sikaabii ná mpàabii ná nìiyi ná dùfaanyi. 29 Maa kànhe nàfuuŋi puni ná pyìibii, ná cyeebii, ná yaaga maha yaaga ku mpyi kànhe e ke, maa yire puni lwɔ́.
30 Lire kàntugo, ka Yakuba si sêe maa jwo Simiyɔn ná *Levi á: «Yii à mii mɛge kɛ̀ɛge, maa mii la wwû *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii ná kìni shiinbii sanmpii puni na. Mii shiinbii ɲyɛ a ɲyaha mɛ, pi sí n-wwɔ̀, si mpa mii ná na pyɛnge shiinbii puni bò. 31 Ka Simiyɔn ná Levi si u ɲwɔ shwɔ: «Ŋaha na pi mú à wuu cɔɔnŋi pyi mu à jwo fworobacwo yɛ?»

35

Kile à Yakuba pyi u sà ntɛ̀ɛn Betɛli i

1 Ŋyɛ canŋka Kile à jwo *Yakuba á: «Yîri, mà sà ntɛ̀ɛn Betɛli i. Mu aha nɔ wani, maa *sárayi tawwûgo faanra, mii, Kile á. Mii u à naye cyêe mu na, mu nivêŋi ma yyahawuŋi Ezawu yyaha na ke.» 2 Ka Yakuba si yi jwo u pyɛngɛ shiinbii ná u fyèɲwɔhɔshiinbii pun'á: «Yii kacyanhigii puni yige yii shwɔhɔl'e. Mɛsopotami kìni yii à cyi ta. Yii yiye jyè a fíniŋɛ, yii vàanɲyi yabɛrɛ le bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mɛ. 3 Ŋaha na yɛ wuu sí n-kàre

Betɛli i, mii sí sárayi tawwûgo yaa Kile á wani, uru ŋgemu u à mii ɲaariyi lógo maa mii tègɛ na kanhare tèrigil'e, maa ŋkwôro ná mii i na ɲaani i ke.»
4 Ɲyɛ ka Yakuba shiinbii si pi kacyanhigii puni kan u á, ná pi sáraga fègempii. Ka Yakuba si wyige tùgo cibwɔhe kà ɲwɔh'i Sikɛmu taan maa yi le wani. 5 Lire kàntugo, ka pi i ŋkàre. Ka Kile si kuru cyage kànyi shiinbii fùguro sèl'e. Pi sùpya ɲyɛ a ɲɛn'a taha Yakuba shiinbii fye e, si kàshi *kwɔ̀n pi na mɛ.
6 Ɲyɛ Yakuba ná u fyèɲwɔhɔshiinbil'à kàre, mà sà nɔ Luzi i, kuru kànhe mɛge mú na ɲyɛ Betɛli, ku na ɲyɛ *Kana kìni i. 7 Ka Yakuba si sárayi tawwûgo yaa wani, maa ku mɛge le *Eli Betɛli, ɲaha na yɛ Kile à uye cyêe uru na kuru cyage e tèni i uru mpyi na fî u yyahafooŋi yyaha na ke*.
8 Ɲyɛ lire tèni i, ceeŋi u mpyi a Erebeka byé ke, ur'à kwû. Ka pi i u tò Betɛli taan, cige kà ɲwɔh'i, kuru cige mɛge k'à pa le: «Mɛɛsuuni Cige».
9 Ɲyɛ ka Kile si núr'a uye cyêe Yakuba na, maa jwó le u á, lir'à u ta u à yîri Mɛsopotami kìni i. 10 Maa jwo u á: «Mu mɛge ɲyɛ Yakuba, ŋka mu mɛge saha sì n-pyi Yakuba mɛ, ku sí n-pyi *Izirayɛli.» Lire pyiŋkanni na, Kile à Yakuba mɛge le Izirayɛli. 11 Maa núr'a jwo u á: «Mii u ɲyɛ Kile Siŋi Punifoo.
Mii sí pyìi niɲyahamii kan mu á,
si mu pyi sùpyishiŋi wà tulyaga,
sùpyishi niɲyahawa ná saanlii sí n-fworo mu tùluge e.
12 Kìni mii à kan Ibirayima ná Ishaka á ke,
mii sí lire kìni kan mu ná ma tùlug'á.»
13 Ɲyɛ Kile à yîri cyage e u à jwo ná Yakuba e ke. 14 Ka Yakuba si kafaabwɔhɔ yyéeŋɛ kuru cyage e mà pyi funɲcwogoyaaga, maa *ɛrɛzɛn sinmpe pà pyi sáraga mà wu ku na, lire kàntugo maa sìnmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. 15 Ɲyɛ cyage Kile à jwo ná Yakuba e ke, ka u u kuru mɛge le Betɛli.

Bɛnzhama ziŋi ná Arasɛli kwùŋi kani

16 Ɲyɛ ka Yakuba ná u shiinbii si mpa yîri Betɛli i na ŋkɛ̀ɛge Efirata kànhe kànmpanŋke na. Mà pi laage sanŋke yaha ku ɲyɛ a tɔɔn Efirata na mɛ, ka Arasɛli laani si yîri, ka u ziŋi si waha sèl'e. 17 Mà u yaha u u laani yà, tèni i pyàŋ'à pa li ɲwɔ cû na fwore ke, ka lashwoŋi si jwo u á: «Ma hà vyá mɛ, mu à pùnambilini labɛrɛ ta.»
18 Ɲyɛ Arasɛli mpyi na kuro caa. Tèni i u múnaani mpyi na ŋko si fworo u e ke, ka u u pyàŋi mɛge le Bɛni Oni† Ŋka kàntugo, tufooŋ'à pa pyàŋi mɛge le Bɛnzhama‡.
19 Ɲyɛ kuru cyage e Arasɛli à kwû. Ka pi i u tò Efirata kànhe kuni na. Kuru kànhe mɛge k'à pa le Bɛtilehemu. 20 Ka Yakuba si kafaabwɔhɔ yyéeŋɛ Arasɛli kwùunni ɲuŋ'i. Ali niɲjaa kuru kafaage na ɲyɛ wani na Arasɛli kwùunni cyêre.

Urubɛn à wwɔ̀ ná u nubileni l'e

21 Ka *Yakuba si yîri wani mà kàre Migidali Edɛri wòrokulo kànmpanŋke na, maa u vàanŋke bayi kwòro wani, 22 Mà Yakuba yaha kuru cyage e, Urubɛn à wwɔ̀ ná u nubileni Bila e. Yakuba à pa yire cè ke, ka li i waha u na sèl'e.

Yakuba jyaabii mɛyi yi ɲyɛ ɲje

*Yakuba pùnampyire na mpyi kɛ ná shuunni. 23 Mpii u cwoŋi Leya à si ke, pire pi ɲyɛ Urubɛn, jyafooŋi niɲcyiiŋi, ná Simiyɔn, ná Levi, ná *Zhuda, ná Isakari, ná Zabulɔn. 24 U cwoŋi Arasɛli wuubii pi mpyi Yusufu ná Bɛnzhama 25 U cwoŋi Arasɛli u báarapyicwoŋi Bila wuubii pi mpyi Dan ná Nɛfitali. 26 U cwoŋi Leya u báarapyicwoŋi Zilipa wuubii pi mpyi Gadi ná Ashɛri. Pire pi ɲyɛ Yakuba jyaabii. Mɛsopotami kìni i pi à si.

Ishaka kwùŋi kani

---

* **35:7** Eli Betɛli mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kileŋi u à uye cyêe Betɛli i ke † **35:18** Bɛni Oni mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: Pyàŋi mii à ta yyefuge e ke ‡ **35:18** Bɛnzhama mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ pyàŋi u ɲyɛ mii kàniŋɛ cyege na ke, lire ɲyɛ mɛ nɔ ɲyii cwo pyà

27 Ɲyɛ *Yakuba à kàr'a sà nɔ Mamire cyage e, Kiriyati Ariba kànhe taan, cyage e u tulyage Ibirayima mpyi ke, ná u tuŋi Ishaka mú sí ɲyɛ ke. Kuru kànhe ku ɲyɛ Eburɔn mú.
28-29 Ɲyɛ Ishaka à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná beecyɛɛre, ka u jyaabii Ezawu ná Yakuba si u tò. Ka u u sà bâra u tulyeyi na. U mpyi a lyɛ fo mà lyɛge la kwɔ.

36

Ezawu tùluge

1 Ezawu ná pi maha u yiri Edɔmu mú ke, u tùluge ku ɲyɛ ŋke.
2 Ezawu mpyi a u cyeebii lwɔ́ *Kana kìni pùcyaabii shwɔhɔl'e. U cwoŋi wà mɛge na mpyi Ada, Kyiti shinŋi Elɔn pworo u mpyi uru ŋge. Wà mɛge na mpyi Olibama, uru na mpyi Ana pworo, Ana yabiliŋi tuŋi u mpyi Zibeyɔn. Zibeyɔn na ɲyɛ Kyivi shin. 3 Ezawu cwoŋi tanrawuŋi mɛge mpyi Basimati. Uru na mpyi Sumayila pworo, Nɛbayɔti cɔɔn u mpyi uru ŋge. 4 Ezawu cwoŋi Ada u à Elifazi si. Ka u cwoŋi Basimati si Erewɛli si. 5 Ka u cwoŋi Olibama si Yeshi ná Yalamu, ná Kora si. Ezawu pùnampyire ti mpyi tire, Kana kìni i t'à si.
6 Ɲyɛ canŋka Ezawu à yîri ná u cyeebii ná u pyìibii ná u shiinbii sanmpii puni i, ná u yatɔɔre puni, ná yaaga maha yaaga u mpyi a ta Kana kìni i ke, maa ŋkàre kìni labɛr'e mà laaga tɔɔn u cɔɔnŋi *Yakuba na. 7 Pi cyeyaayi ɲyahaŋi kurugo pi mpyi sì n-jà ntɛ̀ɛn piye taan mɛ. Kuru cyage mpyi a cyérɛ pi yatɔɔre e. 8 Lire l'à pyi kaɲuŋɔ, ka Ezawu si ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Seyiri ɲaɲyi i. Ezawu mɛge kà mú ku ɲyɛ Edɔmu.
9 Ɲyɛ Ezawu u mpyi a tɛ̀ɛn Seyiri ɲaɲyi i ke, uru u ɲyɛ Edɔmu shiinbii tulyage. U tùluge ku ɲyɛ ŋke. 10 U yabiliŋi jyaabii mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Elifazi, u cwoŋi Ada jya u ɲyɛ ure, Rewɛli, u cwoŋi Basimati jya u ɲyɛ ure.
11 Elifazi yabiliŋi pyìibii pi ɲyɛ: Temani ná Omaru, ná Zefo, ná Gatamu, ná Kenazi. 12 Elifazi mpyi a bilicwoŋi ŋgemu lèŋɛ ná u mɛge ɲyɛ Timina ke, uru u à Amalɛki si. Pire pi ɲyɛ Ezawu cwoŋi Ada ɲampyire.
13 Ɲyɛ Ezawu jyaŋi Erewele jyaabii pi mpyi Nakyati, Yeraki, Shama ná Miza.
Pire pi ɲyɛ Ezawu cwoŋi Basimati ɲampyire.
14 Ezawu cwoŋi wà mɛge na mpyi Olibama, Ana pworo u mpyi u wi, u tulyage ku ɲyɛ Zibeyɔn. Pùnampyire u à si Ezawu á ke, tire ti ɲyɛ Yeshi, ná Yalamu ná Kora.
15 Ɲyɛ tùluyi y'à fworo Ezawu e ke, yire yi ɲyɛ ɲje. U jyaŋi niɲcyiiŋi Elifazi u tùluyi yi ɲyɛ ɲje: Tɛmana shiinbii ná Omaru wuubii ná Zefo wuubii ná Kenazi wuubii, 16 ná Kora wuubii, ná Gatamu wuubii, ná Amalɛki wuubii. Pire puni pi à pyi Ezawu cwoŋi Ada u ɲampyire.
17 Ezawu jyaŋi Erewele u tùluyi yi mpyi a tɛ̀ɛn Edɔmu kìni i ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Nakyati shiinbii ná Yeraki wuubii ná Shama wuubii ná Miza wuubii. Ezawu cwoŋi Basimati ɲampyire ti ɲyɛ tire.
18 Tùluyi y'à fworo Ezawu ná u cwoŋi Olibama e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Yeshi shiinbii ná Yalamu wuubii ná Kora wuubii. Olibama sí na mpyi Ana pworo.
19 Ɲyɛ yire tùluyi pun'à fworo Ezawu e, pire pi ɲyɛ Ɛdɔmu shiinbii.

Edɔmu kìnifeebii

20-21 Ɲyɛ Ezawu ná u jyaabil'à sà sùpyire ntemu ta Edɔmu kìni i ke, pire pi mpyi Seyiri jyaabii. Seyiri sí mpyi Ɔri tùluge shin. Ɲyɛ tùluyi y'à fworo Seyiri i ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Lotan shiinbii, ná Shobali wuubii, ná Zibeyɔn wuubii, ná Ana wuubii, ná Dishɔn wuubii, ná Ezɛri wuubii, ná Dishan wuubii.
22 Tùluyi y'á fworo Lotan e ke, yire yi ɲyɛ ɲje Ɔri shiinbii ná Ɛmanu wuubii. U cìnmpworocwoŋi mɛge na mpyi Timina.
23 Tùluyi y'à fworo Shobali i ke, yire yi ɲyɛ ɲje Alivan shiinbii ná Manakyati wuubii ná Ebali wuubii ná Shefo wuubii ná Onami wuubii.

24 Zibeyɔn jyaabii pi mpyi: Aya, ná Ana. Uru Ananɟi u à kàr'a sà fworo síwage e lùbilibii
pìi na, pire mpyi na lùfwuge yige, mà u ta u u u tuŋi Zibeyɔn dùfaanyi nâha. 25 Ana jyaŋi
mɛge mpyi Dishɔn, u pworoŋi mɛge sí mpyi Olibama. 26 Tùluyi y'à fworo Dishɔn e ke, yire
yi ɲyɛ ɲje Ɛmadan shiinbii, ná Esibɔn wuubii, ná Yitiran wuubii, ná Keran wuubii.
27 Tùluyi y'à fworo Ezɛri e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Bilan shiinbii, ná Zaavan wuubii, ná Akan
wuubii.
28 Tùluyi y'à fworo Dishan e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Uzi shiinbii, ná Aran wuubii.
29 Ɲùŋufeebii pi à fworo Ɔri tùluge e ke, pire pi ɲyɛ mpii: Lotan, ná Shobali, ná Zibeyɔn,
ná Ana, 30 ná Dishɔn, Ezɛri, ná Dishan. Pire pi à ɲùŋufente pyi Seyiri kìni i.

Edɔmu kìni saanbii

31 Saanbii pi à *saanre pyi Edɔmu kìni i, mà *Izirayɛli kìni ta li saha ŋkwɔ̀ a saanwa ta
mɛ, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: uru saannɟi 32 niɲcyiiŋi u ɲyɛ Beyɔri jyaŋi Bela, u kànhe mɛge na
mpyi Dinaba. 33 Bela à kwû ke, ka Yeraki jyaŋi Yobabu si ntèɛn saanre tatèɛnge e, Bozura
kànha shin u mpyi ure. 34 Yobabu à pa ŋkwû ke, ka Kwushamu si ntèɛn saanre tatèɛnge
e. Uru mpyi na yîri Temani shiinbii kìni i. 35 Kwushamu à pa ŋkwû ke, ka Bedadi jyaŋi
Kyadadi si ntèɛn u tatèɛnge e. Ur'à Madiyan shiinbii bò Mwabi kìni i. U kànhe mɛge na
mpyi Aviti. 36 Kyadadi à pa ŋkwû ke, ka Samula si ntèɛn saanre e u tatèɛnge e. Uru mpyi
na yîri Masireka e. 37 Samula à pa ŋkwû ke, ka Shawuli si ntèɛn saanre e u tatèɛnge e.
Uru mpyi na yîri Erebɔti kànhe e baŋi ɲwɔge na. 38 Shawuli à pa ŋkwû ke, ka Akibori jyaŋi
Bala Kyanani sí ntèɛn saanre e u tatèɛnge e. 39 Ur'à pa ŋkwû ke, ka Kyadari si ntèɛn saanre
tatèɛnge e. U kànhe mɛge na mpyi Pawu. U cwoŋi mɛge na mpyi Mahatabɛli. Mahatabɛli
nuŋi u ɲyɛ Matirɛdi, Matirɛdi tuŋi u mpyi Mɛzahabu.
40-43 Ɲyɛ ɲùŋufeebii pi à fworo Ezawu pyìibil'e ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Timina, ná
Aliva, ná Yekyɛti, ná Olibama, ná Ela, ná Pinɔ, ná Kenazi, ná Tɛmana, ná Mibizari, ná
Magadiyɛli, ná Iramu. Pire pi à ɲùŋufente pyi Edɔmu kìni i. Pi puni mpyi a tèɛn pi mɛgɛ
kùligil'e. Ezawu u à pyi Edɔmu shiinbii tulyage.

37

Yusufu ŋɔɔyi

1 Ɲyɛ Yakuba á tèɛn *Kana kìni i. U tuŋi Ishaka mú mpyi a tɛɛnlɛ pyi wani.
2 Yakuba tùluge taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge.*
Mà Yusufu yaha yyee kɛ ná baashuunni na, u ná u sìɲɛɛbii, Bila jyaabii ná Zilipa
wuubii, mpyi maha mpàabii ná sikyaabii nâha siɲcyan. Yusufu mpyi maha mpaa pire
kakuuyi yu pi tuŋi Yakuba á.

3 Ɲyɛ Yusufu kyaa li mpyi a táan Yakuba* á mà tòro u jyaabii sanmpii na, ɲaha na yɛ u
niɲjyewuŋi u à Yusufu ta. Lire e, Yakuba mpyi a vàanntinmbwɔhɔ nisìnaŋa jwool'a kan u
á. 4 Yusufu yyahafeebil'à li ɲya na pi tuŋ'à u kyaa táan uy'á mà tòro pire na ke, ka Yusufu
kyaa si ntíl'a pɛn pi á. Ali pi sàha mpyi na jwuɲcɛnmɛ yu ná u e mɛ.

5 Canŋka, ka Yusufu si ŋɔɔgɔ ŋɔ́ɔ, maa kuru yyaha jwo u yyahafeebil'á, ka lire si là bâra
pi shwɔ̀hɔŋi mpɛnŋi na. 6 U à yi jwo pi á «Yii na ŋɔɔge lógo! 7 Mii à ŋɔ́ɔ mà wuu ɲya kɛrɛge
e, wuu u sùmaŋi kwùun, marii u pwu kàmpahii. Ka mii u kàmpaani là si mpa yîr'a yyére, ka
yii wogigii si wá na ɲcwo na bûruli na yyéreli na mii wuuni kwûuli, mu à jwo cyi na mii
wuuni pêre.» 8 Ka u yyahawuubii si jwo «Lire tèni i, mu na sônnŋi si ntèɛn wuu ɲùŋɔ na si
mpyi wuu fànhafoo bɛ?» Ka pi i là bâra pi shwɔ̀hɔŋi mpɛnŋi na, u ŋɔɔge kurugo.

9 Lire kàntugo, Yusufu à núr'a ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ, maa kuru mú yyaha jwo u yyahafee-
bil'á. U à jwo «Mii à ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ sahaŋki, mii à canŋa ɲyiini, ná yiŋke, ná wɔrii kɛ ná
niŋkin ɲya cyi à pa cyiye tîrige mii taan.» 10 Maa kuru ŋɔɔge yyaha jwo u tuŋi ɲyii na mú.

---

* **37:3** Yakuba mɛge kà mú ɲyɛ Izirayɛli

Ka tufooŋi si yogo jwo u na, maa u pyi «Ɲaha ŋɔɔgɔ fiige mu à ŋɔ́ɔ amɛ yɛ? Lire tèni i ke,
mu la ku ɲyɛ mii ná mu nuŋi ná mu sìɲɛɛbii, wuu puni s'a niŋkure sínni mu taan kɛ?»
11 Ɲyɛ ka Yusufu ɲyipɛɛnni si jyè u yyahawuubil'e u ŋɔɔyi kurugo, ŋka u tuŋ'à puru
jwumpe yaha uye funŋ'i, marii sɔ̂nnŋi pu na.

Yusufu yyahawuubil'à u pérɛ

12 Ɲyɛ Yusufu yyahawuubil'à pa ŋkàre Sikɛmu kùluni i ná pi tuŋi yatɔɔre e zàa nâha.
13 Canŋka, Yusufu tuŋi Yakuba à u yyer'a tun, maa jwo u á «Mu yyahawuubil'à kàre ná
yatɔɔre e Sikɛmu i, ta ma si ma tun pi yyére.» Ka Yusufu si u pyi «Ɔɔn.» 14 Ka u u jwo «Sà
wíi, kampyi mu yyahawuubii ná yatɔɔre wá cùuŋɔ, maa mpa ná yyaha wwû kur'e.» Ka
Yusufu si yîri Eburɔn bafage e u tuŋi taan mà kàre Sikɛmu kùluni i.
15 Ka nàŋi wà si sà bɛ̂ ná u e sige e u u ɲaare na u yyahawuubii caa, ka u u u yíbe «Ɲaha
mu na ɲcaa yɛ?» 16 Ka u u jwo «Mii na na yyahawuubii caa. Taa pi maha yatɔɔre nâha ke?
Na pwɔhɔ, maa pi saha cyêe na na.» 17 Ka nàŋi si jwo «Pi à yîri naha, mii à lógo pi ɲwɔ na,
na pire na ŋkɛ̀ɛge Dotan e.»
Ka Yusufu si ŋkàre pi fye e mà sà pi ta wani kuru cyage e. 18 Ka u yyahawuubii si u ɲya
tatɔɔnge e u u ma, maa ɲwɔ li na, na pi u bò. 19 Maa jwo piye shwɔhɔl'e «Wuu ŋɔɔyifoo
nimpaŋi u ŋge! 20 Yii a wá, wuu u bò a cyán wyikuuŋke k'e, wuu u sà yi jwo na sige yaage
kà k'à u bò a kyà. Wuu fyâha, wuu raa wíi u ŋɔɔyi ká bú jà a pyi sèe.»
21 Ɲyɛ pi puni niɲjyeŋi, Urubɛn à u cɛɛnbii jwumpe lógo ke, ka u la si mpyi si Yusufu
shwɔ pi na, maa jwo «Wuu àha u bò mɛ! 22 Yii àha ɲɛɛ sùpya bò mɛ! Yii u wà ŋke wyige e,
naha sige e, yii àha kapii pyi u na mɛ.» Urubɛn à puru jwo, ɲaha na yɛ u la mpyi si Yusufu
yige pi kàntugo, si núru ná u e zà ŋkan pi tuŋ'á.
23 Ɲyɛ Yusufu à pa nɔ pi na ke, ka pi i vàanntinmbwɔhe nisìnaŋke dìr'a wwû u na. 24 Maa
u ŋɔɔŋ'a cyán wyige e, lwɔhe mpyi k'e mɛ. 25 Puru ɲwɔhɔ na, maa ntɛ̀ɛn na lyî.
Mà pi yaha ɲjyìŋi na, ka pi i mpa ɲùɲyi yîrig'a wíi mà Sumayila tùluge cwɔhɔmpii pìi
nimpamii ɲya ná ɲwɔ́hɔ kuruŋ'i mà yîri Galadi kùluni i, yire ɲwɔ́hɔɲyi mpyi a tugo sìnmpe
nùgontaanwumpe ná làtikoloŋi na, na ŋkɛ̀ɛge *Misira kìni i. 26 Tèni i Zhuda à pi ɲya ke, ka
u u yi jwo u sìɲɛɛbil'á «Wuu aha wuu cɔɔnŋi bò maa li ŋwɔhɔ, ɲaha lire sí ɲwɔ wuu na yɛ?
27 Yii a wá, wuu u u pérɛ mpii cwɔhɔmpil'á. Wuu àha u bò mɛ. Ŋka wuu li cè a jwo wuu
cɔɔnŋi wi, wuu wà wi.» Ka pi sanmpii si ɲɛɛ u jwumpe na.
28 Ɲyɛ pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à† nɔ wani ke, ka pi i Yusufu yige wyige e, mà
pérɛ pi á wyérɛfyinŋi darashii beɲjaaga na. Ka pi i ŋkàre ná u e Misira kìni i.
29 Ɲyɛ lire kàntugo, Urubɛn à núr'a pa wyige ɲwɔge na, na uru sí Yusufu yige. U à nɔ
wani ke, ka u u fô Yusufu i wyige e. Ka u nàvunŋɔ wuŋi si u vàanntinŋke cû na ɲcwuun.
30 Maa ŋkàre u cɛɛnbii cyage e, maa yi jwo pi á «Ei! Pyàŋi sàha wá bɛ̀ɛnŋke e mà de! Di mii
sí nde kani pyi yɛ?»
31 Ka pi i Yusufu vàanntinmbwɔhe lwɔ́, maa sikapeni là bò, maa ku le kuru sìshange
e. 32 Puru ɲwɔhɔ na, maa kuru vàanntinŋke tùugo pi tuŋ'á maa yi jwo u á «Wuu à ŋke
vàanntinŋke ta sige e, ku wíi, kampyi mu jyaŋi woge ki.» 33 Ka *Yakuba si ku wíi mà ku ta
u jyaŋi Yusufu woge ki. Maa jwo «Ei! mii jyaŋi vàanntinŋke ku ɲyɛ ŋke! Sige yaage kà k'à
u cû maa u sulugo sulugo amɛ.» 34 Ka nàvunŋke si Yakuba pyi u u u vàanntinŋke cwuun,
maa kwùŋi vàaɲɲyi le, marii mɛɛ súu u jyaŋi kwùŋi na, canmpyaa niɲyahagii funŋ'i. 35 Ka
u jyaabii ná u pworibii puni si mpa si u fɔ̀ɔnnɔ, ŋka u la ɲyɛ a mpyi wà si uru fɔ̀ɔnnɔ mɛ.
U mpyi na ŋko «Mii sí n-kwôro mɛɛsuuni na fo sí n-kwû si ŋkàre kwùu kànha na, na jyaŋi
fye e.» Maa ŋkwôro mɛɛsuuni na.
36 Ɲyɛ pire cwɔhɔmpil'à nɔ Misira kìni i ke, ka pi i Yusufu pérɛ Potifara á. Uru u mpyi
Misira kìni saanŋi Farɔn sòrolashiibii ɲùŋufooŋi.

† **37:28** Sumayila shiinbii mɛge kà ku ɲyɛ Madiyan shiinbii mú.

38

Pyinkanni na leŋkwucwoŋi Tamari à pyi maa pyà ta ke

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo na, *Zhuda à yîri u sìɲɛɛbii taan mà sà ntèɛn Adulamu
kànhe shinŋi wà yyére; uru mɛge na mpyi Kyira. 2 Mà u yaha wani kuru cyage e, ka u u
ɲyii yige *Kana kìni pùcwoŋi wà kurugo maa uru lèŋɛ nàmbaga na, uru pùcwoŋi mɛge na
mpyi Shuwa. 3 Ka u u laa lwɔ́ maa si pùnambile, ka Zhuda si li mɛgɛ le Ɛri. 4 Ka u u núr'a
yyére sahaŋki maa si pùnambile, maa lire mɛgɛ le Ona.
5 Lire kàntugo, ka u u núr'a yyére, maa Ona tahare si pùnambile maa lire mɛgɛ le Shela,
lir'à Zhuda ta u à tèɛn Kezibi kànhe e.
6 Ŋyɛ Zhuda jyaŋi niɲcyiiŋi Ɛri à pa nɔ cipɛɛre na ke, ka u u ceewe kan u á, uru ceeŋi
mɛge mpyi Tamari. 7 Ŋka Ɛri mpyi shinpi Kafooŋi Kile ɲyii na. Lire kurugo, u à u múnaani
wwû u e, u ɲyɛ a jà a shì ta mɛ.
8 Ka Zhuda si yi jwo Ɛri cɔɔnŋi Ona á: «Ma yyahafooŋi cwoŋi lèŋɛ zàbanngara na, bà mu
si mpyi si pyìi si u na, mu yyahawuŋi sì mpyi ná tùluge e mɛ. 9 Ŋka Ona mpyi a cè na uru
ká pyà ta u na, kuru tùluge sì n-pyi uru wogo mɛ, lire e tère o tère u à wwɔ̀ ná u e ke, ka u
u li pyi, bà u si mpyi u àha pyà ta u na mɛ. 10 Ŋyɛ bà u à pyi u ɲyɛ a ɲɛɛ si pyìi ta u na mɛ,
ka lire si mpɛn Kafooŋi Kile e, ka u u u múnaani wwû u e, uru mú ɲyɛ a jà a shì ta mɛ.
11 Ka Zhuda si yi jwo u napworoŋi Tamari á: «Ta sì ma tupyɛnge e, maa ntèɛn wani
leŋkwucwɔgɔre e nɔ̀ baa, fo mii jyaŋi sanŋi Shela ká lyɛ a nɔ cipɛɛrɛ na. Zhuda à yire jwo,
ɲaha na yɛ u mpyi na fyáge Shela kà ŋkwɔ̀ ŋkwû u yyahawuubii fiige mɛ, ka Tamari si
ŋkàr'a sà ntèɛn u tuŋi pyɛngɛ.
12 Ŋyɛ canmpyal'à tòro ke, ka Zhuda cwoŋi si ŋkwû, uru na mpyi Shuwa pworo. U à
u cwoŋi kwùŋi yamɛɛni sú a kwɔ̀, ka u funŋke si ɲíŋɛ tèni ndemu i ke, ka u ná u cevooŋi
Kyira, Adulamu shinŋi si ŋkàre Tima e u mpàabii shire takwɔ̀nge e. 13 Mà pi yaha pi sàha
ŋkwɔ̀ a kuni lwɔ́ mɛ, ka wà si sà yire yyaha jwo Tamari á na u natuŋi wá na ŋko raa ŋkɛ̀ɛge
Tima e, u mpàabii shire takwɔ̀nge e. 14 Tèni i Tamari à yire lógo ke, ka u u u leŋkwucwɔgɔre
vàaŋɲyi wwûl'a yaha, maa vàanŋke kà tɛ̀g'a u ɲùŋke tò, maa uye sanŋi puni tò mú, maa
ŋkàr'a sà ntèɛn Enayimu kànhe tajyìɲwɔge na, Tima kànhe kuni mpyi a tòro kuru kànhe
funŋke e. U à nɔ wani ke, maa uye pyi mu à jwo fworobacwo. Ŋyɛ Tamari à lire pyi, ɲaha
na yɛ Shela á pa lyɛ a nɔ cipɛɛrɛ na, ŋka Zhuda ɲyɛ a u pyi u a uru lèŋɛ mɛ.
15-16 Ŋyɛ Zhuda niŋkàriŋ'à sà nɔ wani, maa u ɲya ke, ka u u wá na sɔ̂nŋi na fworobac-
woŋi wà u ɲyɛ u wi, ɲaha na yɛ u mpyi a yyahe tò ná vàanŋ'i, u mpyi a cè na uru
napworoŋi wi mɛ. Ka u u file u na, maa u pyi: «Ceewe, na pwɔhɔ, mu kyaa na naha mii
na» ka Tamari si u natuŋi pyi: «Mii aha ɲɛɛ mu na, ɲaha mu sí n-kan mii á yɛ?» 17 Ka u
natuŋi si jwo: «Mu aha ɲɛɛ, mii sí sika kan mu á.» Ka u napworoŋi si jwo: «Mu à mii ɲya
mii à ɲɛɛ mu na, mu sí ma cyeyaage kà kan mii á, mà jwo sikaŋi u nɔ mii na ke.» 18 Ka
Zhuda si jwo: «Na cyeyaage ŋkire mii sí n-kan mu á yɛ?» Ka ceeŋi si u ɲwɔ shwɔ: «Mu
mɛge tafyeŋ'à sémɛ yaage ŋkemu na ke, ná ku mɛɛre, ná kàbiini li nde mu cye e ke. Ka
Zhuda si yire puni kan u napworoŋ'á, maa sà wwɔ̀ ná u e, ka u u laa lwɔ́. 19 Lire kàntugo,
ka napworoŋi si yîri kuru cyage e maa ŋkàre u tupyɛnge e. Vàaŋɲyi yi mpyi u na ke, maa
yire wwûl'a yaha, maa núr'a u leŋkwucwɔgɔre vàaŋɲyi lwɔ́ a le sahaŋki.
20 Ŋyɛ lire ɲwɔhɔ na, ka Zhuda si uru sikaŋi kan u cevooŋi, Adulamu shinŋ'á, u sà ŋkan
ceeŋ'á, u u uru cyeyaayi shwɔ, u à ma. Ŋka uru ɲyɛ a sà ceeŋi cya a ɲya mɛ. 21 Maa kuru
cyage shiinbii yíbe: «Fworobaacwoŋi u mpyi naha ke, taa u ɲyɛ ke? U mpyi naha kuni
ɲwɔge na.» Ka pi i u pyi: «Fworobaacwo ɲyɛ a tê̂l'a pyi naha mà ɲya mɛ.» 22 Ka u u núr'a
kàre Zhuda yyére, maa yi jwo u á: «Mii ɲyɛ a jà a u cya a ɲya mɛ. Mpii mii à ta wani kuru
cyage e ke, pir'à jwo na fworobacwo sàha ntê̂l'a pyi wani mɛ.» 23 Ka Zhuda si jwo: «Ceeŋi
u kwôro ná y'e kɛ! Wuu àha silege cya ɲjaha wuye ɲuŋ'i mɛ, mii nɔ̀, mii kɔn'à sika tùugo
u á. Mu aha mpyi mu ɲyɛ a u ɲya mɛ, y'á kwɔ̀.»

24 Ɲyɛ yiɲyi taanre tatòroge e, ka pi i sà yi jwo Zhuda á, na u napworoŋi Tamari, na u
à pyi fworobacwo, na u laa wu bá u ɲyɛ. Ka Zhuda si jwo: «Yii u yige kànha kàntugo, yii i
u bò, yii u súugo!» 25 Tèni i pi à jwo na pi sí raa u cwôre ke, ka u u wà tun u natuŋ'á, maa
jwo: «Nàŋi ŋgemu u à laani tègɛ mii na ke, uru mɛge tafyeŋi ɲyɛ yaage ŋkemu na ke, ná ku
mɛɛre ná u kàbiini yi ɲyɛ ɲje, yi kàanmucya kampyi mu à yifooŋi cè.» 26 Ka Zhuda si ntèɛn
li taan na uru wuyo yi, maa jwo na ŋge ceeŋ'à tànga ta uru na. U à nde kani pyi uru na,
ɲaha na yɛ uru ɲyɛ a ɲɛn'a u kan u jyaŋi, Shela á, zàbangara na mɛ.
Ɲyɛ mà láha lire tèni na, Zhuda saha ɲyɛ a sínni ná u e mɛ.
27 Ceeŋi tèetîgin'à pa nɔ ke, ka li i nta ŋamii laa li ɲyɛ u á. 28 Tèni i laan'à pa yîri ke, ka
pyàŋi wà si cyɛge yige, ka lashwoŋi si ku cû, maa dizimɛɛ niɲyaa pwɔ ku na, maa jwo na
ŋge u ɲyɛ niɲcyiiŋi. 29 Ka pyàŋi si núr'a cyɛge lèŋɛ wani, ka shɔnwuŋi si fworo, ka lashwoŋi
si jwo na u à kuni múgo, ka pi i uru mɛge le Perɛzi*. 30 Lire kàntugo, ka u sanŋi si si, ná
dizimɛɛni niɲyaani i cyɛge na, ka pi i uru mɛge le Yeraki.

39

Potifara à Yusufu yaha u pyɛnge karigii puni ɲùŋɔ na

1 Ɲyɛ pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à kàre ná Yusufu i *Misira e, maa u pérɛ Potifara
á, Farɔn sòrolashiibii ɲùŋufeembwɔh'á.
2 Mà u yaha u ɲùŋufooŋi Potifara pyɛnge e, ka Kafooŋi Kile si ŋkwôro ná u e, maa u
karigii puni ɲwɔ u á. 3 Ka Potifara si mpa li ɲya na Kafooŋi Kile na ɲyɛ ná Yusufu i,
u àha cye le kyaa maha kyal'e ke, u maha lire ɲwɔ u cye e. 4 Ka Yusufu kyaa si ntáan
u ɲùŋufooŋ'á fo u à u yaha u pyɛnge karigii ɲùŋɔ na, maa u cyeyaayi puni le u cye e.
5 Potifara à Yusufu yaha u pyɛnge karigii ná u cyeyaayi ɲùŋɔ na ke, ka Kafooŋi Kile si jwó
le Potifara á, maa u pyɛnge ná u sige karigii puni ɲwɔ Yusufu cye kurugo. 6 Lire kurugo,
ka Potifara si u karigii puni puni le Yusufu cye e. U sàha mpyi na bwùun u cyeyaage kà
na sahaŋki mɛ, fo u yalyîre kanni.

Yusufu ɲùŋufooŋi cwoŋ'à ɲyii yige u kurugo

*Ɲyɛ Yusufu na mpyi nàŋjiiwe nisìnaŋa, u lempe mpyi a ɲwɔ sèe sèl'e. 7 Canŋka, Yusufu
ɲùŋufooŋi cwoŋ'à ɲyii yige Yusufu kurugo. Maa jwo «Síni ná mii i.» 8 Ka u u ɲcyé maa
jwo u á «Ɔnhɔ dɛ! Mii ɲùŋufooŋi sàha ɲyɛ na cye leni kyal'e pyɛnge e mɛ. U à u cyeyaayi
puni le mii cye e. 9 Mii ná uru mú à pyi niŋkin ŋke pyɛnge e. U ɲyɛ a mii sige kyaa na mɛ,
fo muye niŋkin, ɲaha na yɛ mu u ɲyɛ u cwoŋi. Di mii sí ɲɛɛ lire kapiini fiige pyi n-jwo Kile
na yɛ?» 10 Canŋa maha canŋa, ceeŋi mpyi maha Yusufu yiri, ŋka Yusufu ɲyɛ a ɲɛn'a sínni
ná u e mɛ.
11 Ɲyɛ canŋka Yusufu à jyè bage e na báaraŋi pyi, lir'à pyɛnge shiinbii puni ta pi à fworo.
12 Ka ceeŋi si Yusufu cû vàanntinŋke na, maa jwo na u sínni ná ur'e. Ka Yusufu si uye dìr'a
shwɔ u na, maa u vàanntinŋke fwôr'a yaha u cye e, maa fê a fworo ntàani na.
13 Ɲyɛ ceeŋ'à Yusufu ɲya u à vàanntinŋke yaha u cye e, maa fworo ntàani na ke, 14 ka u
u u pyɛnge shiinbii puni yyere, maa yi jwo pi á «Yii wíi, ná *Eburu nàŋi i mii pooŋ'à pa
ke, u à pa mpa wuu pyɛnge mɛge kèɛge. U à pa mii fye e si ɲcwo mii na, ka mii i ŋkwúulo
fànha na. 15 U à mii ɲya mii i ŋkwúuli ke, ka u u u vàanntinŋke wwûl'a yaha mii cye e, maa
fê a fworo ntàani na.»
16 Ɲyɛ ka ceeŋi si ntèɛn ná Yusufu vàanntinŋke e na u pooŋi sigili. 17 U pooŋ'à pa ke, ka
u u jwo «Wíi, Eburu bilinaŋ'i mu à pa ke, u la mpyi si mii ɲjini láha mii na. 18 Ka mii i
ŋkwúulo, ka u u u vàanntinŋke yaha mii cye e, maa fê a fworo ntàani na.»
19 Ɲyɛ ceeŋ'à yire jwo Yusufu na ke, ka u pooŋi lùuni si yîri sèl'e. 20 Ka u u Yusufu cû a
le kàsuŋi i ná saanŋi kàsujyiibil'e. U à mɔ wani.

---

* **38:29** Perɛzi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ kun'á múgo

21 Ŋka lire ná li wuuni mu i, Kafooŋi Kile à kwôro ná Yusufu i, maa ɲwɔ u na, ka Yusufu
kyaa si ntáan kasubage ɲùŋufooŋ'á. 22 Ka uru si Yusufu yaha kàsujyiibii puni ɲùŋɔ na,
maa u pyi u a pi kàanmucaa. Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, Yusufu mpyi na karigii puni yyaha
cwɔɔnre kasubage e. 23 Kasubage kàanmucyafooŋ'à pa cyeyi láha karigii puni na, maa cyi
kan Yusufu u u mpyi, ɲaha na yɛ Kafooŋi mpyi ná u e, marii u karigii puni ɲwɔge.

40

Yusufu à kàsujyiibii pìi shuunni ŋɔɔyɔ ɲwɔhe jwo

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii kàntugo, *Misira saanŋi Farɔn* yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná
bwúurufwoobii ɲùŋufooŋ'à kyaa pyi, ndemu lemɛ p'à pi Farɔn ɲyii na ke.
2 Ka u lùuni si yîri pire ɲùŋufeebii mú shuunniŋi taan. 3 Maa jwo na pi pi cû a le kàsuŋi i.
Kuru kasubage na mpyi sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, Yusufu mpyi kàsuŋi ŋgemu
i ke. 4 Sòrolashiibii ɲùŋufeembwɔh'à pi lèŋɛ ná Yusufu i, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Yusufu
u mpyi na pi karigii puni cwɔɔnre. Pi à tère pyi wani kasubage e.
5 Canŋka, mà pi yaha kasubage e, yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná bwúurufwɔɔbii
ɲùŋufooŋ'à ŋɔɔyɔ ŋɔ́ɔ numpilage ninuge e. Pi shin maha shin ná u wogo, wà ná wà wogo
ɲwɔhɔ ɲyɛ niŋkin mɛ. 6 Ŋyɛ ɲyɛsɔɔge na, Yusufu à pa pi kàanmucya ke, ka u u pi yyahayi
ɲya y'à tanha. 7 Ka u u pi yíbe: «Ŋaha na yii yyahay'à tanha niɲjaa yɛ?» 8 Ka pi i jwo: «Wuu
à ŋɔɔyɔ ŋɔ́ɔ, sùpya sí nàha naha ŋgemu u sí n-jà yi ɲwɔhe cè ɲjwo wuu á mɛ.» Ka Yusufu si
jwo «Yii ɲyɛ a cè na Kile u sí n-jà ŋɔɔyi ɲwɔhe jwo mà? Yii yii ŋɔɔyi jwo na á.»
9 Ka saanŋi yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi si u u ŋɔɔge jwo Yusufu á na «Mii ŋɔɔge e,
*ɛrɛzɛn cige mii à ɲya naye yyaha na, 10 ŋkéɲyi taanre na mpyi ku na, ku mpyi a fyèn,
maa se, yasɛɛre s'à nɔ. 11 Farɔn lùbyaceni mpyi mii cye e, ka mii i ɛrɛzɛnŋi nimpiŋi lwɔ́ a
yûg'a le lùbyaceni i mà kan u á.»
12 Ka Yusufu si jwo u á «Mu ŋɔɔge ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke: cige ŋkéɲyi taanreŋi ɲwɔhe ku ɲyɛ
canmpyaa taanre. 13 Canmpyaa taanreŋi ká fûnŋɔ, Farɔn sí mu yige kàsuŋi i si mu pêe si
mu le ma báaraŋi niɲjyeŋi i. Mu sí raa yabyare kaan u á bà mu mpyi a fyânha na li pyi
mɛ. 14 Ŋka mu aha fɛ̀rɛmɛ ta tèni ndemu i ke, ma hà funnɔ wwɔ̀ na na mɛ, maa ɲwɔ na na,
maa na kyaa jwo Farɔn á, bà u si mpyi si mii yige kàsuŋi i mɛ. 15 Ŋaha kurugo yɛ pi à mii
cû fànhe e mà yîri *Eburu shiinbii kìni i mà kàre naha. Pi à mii le kàsuŋi i mà li ta mii ɲyɛ
a kapii pyi mɛ.»
16 Ŋyɛ bwúurufwoobii ɲùŋufooŋ'à li ɲya na Yusufu à u shèrɛfooŋi ŋɔɔge ɲwɔhe jwo a táan
u na ke, ka uru mú si jwo «Mii ŋɔɔge e, sàhagii taanre na mpyi mii a tugo ɲùŋke e, bwúuru
na mpyi cyi e. 17 Sàhani li mpyi cyi puni nìɲyiŋi na ke, Farɔn ɲyii bwúuruŋi shiŋi puni na
mpyi lire e. Ŋyɛ ka saɲcyɛɛnre tà si mpaa uru bwúuruŋi jòore sàhani i mii ɲuŋ'i.»
18 Ka Yusufu si jwo «Mu ŋɔɔge ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke. Sàhagii taanreŋi mú na ɲyɛ canmpyaa
taanre. 19 Canmpyaagii taanre ká fûnŋɔ, Farɔn sí mu yige kàsuŋi i si mu dùrugo cige k'e
si mu bò. Saɲcyɛɛnre sí n-pa a mu jòore.»
20 Ŋyɛ canmpyaagii taanreŋ'à fûnŋɔ ke, ka canmpyitanrewuuni si mpa bê Farɔn
canzege canmbilini na. Kuru canŋke katáanni mɛge na, u à ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ kìni
shinbwoobii puni mɛɛ na. Maa yabyare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná bwúurufwɔɔbii ɲùŋufooŋi
yige kàsuŋi i, u kìni shiinbwobii puni ɲyii na. 21 Maa yabyare yaafeebii ɲùŋufooŋi le u
báaraŋi niɲjyeŋi i, ka uru si wá na yabyaare kaan u á. 22 Ŋka u à bwúuruŋi yaafeebii
ɲùŋufooŋi pwɔ cige e, mà tàanna ná Yusufu jwumpe e.
23 Lire ná li wuuni mú i, mà lwɔ́ yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋ'à fworo kàsuŋi i ke, u ɲyɛ
a sônŋ'a nɔ Yusufu na mɛ, u à funnɔ wwɔ̀ u na punɔ punɔ.

---

* **40:1** Farɔn: kuru mɛge na mpyi pèenɛ mɛgɛ ŋkemu ku mpyi na leni Misira kìni saanbii puni na ke

41

Yusufu à saannɪ Farɔn ŋɔɔyi ɲwɔhɔ jwo

1 Ɲyɛ yyee shuunni kàntugo, ka Farɔn yabiliŋi si ŋɔɔge kà ŋɔ́ɔ. U à ŋɔ́ɔ mà uye ɲya Nili baŋi ɲwɔge na. 2 Maa nìiye nimbwoyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e, mà paa lyî baŋi ɲwɔge na. 3 Maa nìiye niɲcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, yire mú à fworo lwɔhe e, nìiyi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi kàntugo, mà pa yyére yi taan baŋi ɲwɔge na. 4 Ka nìiɲyi niɲcwɔgɔre baashuunniŋi si nìiɲyi nimbwoyi baashuunniŋi kyà. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè ŋɔɔmpe na. 5 Ɲyɛ lire ɲwɔhe na, ka u u núr'a ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ. Maa sùmaɲcahaya baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋi mpyi a bùuŋɔ, u lemɛ mú s'à ɲwɔ. 6 Lire kàntugo, ka sùmaɲcahayi yabɛrɛ baashuunni si fworo kuru sùmacige ninuge na, yire sùmaɲcahayi mpyi a cyérɛ cyérɛ, síwage kafɛɛge mpyi a yi waha. 7 Ɲyɛ sùmaɲcahayi y'á waha waha ke, yir'à sùmaɲcahayi niɲcɛnɲyi lyî. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè mà li ta na ŋɔɔgɔ ur'à ŋɔ́ɔ. 8 Ɲyɛ kuru ɲyèsɔɔge na, ka Farɔn funŋke si mpɛn, ka u u *Misira kìni céefeebii ná ɲcèfeebii puni yyere, maa u ŋɔɔyi yyahe jwo pi á, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a ku kà yyaha cè a jwo u á mɛ. 9 Lire tèni i ke, ka Farɔn yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi si puru jwumpe lógo, maa jwo u á «Ŋgurugoŋi u à mii ta ke, mii funŋ'à cwo uru na niɲjaa.» 10 Maa jwo «Canŋka, mu, Farɔn lùuni mpyi a yîri ma kìni shiinbwoobii pìi taan. Mu mpyi a mii ná bwúurufwoobii ɲùŋufooŋi cû lire tèni i, mà le sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe kàsuŋi i. 11 Mà wuu yaha wani, wuu mú shuunniŋ'à ŋɔɔyɔ ŋɔ́ɔ numpilage ninuge e, yi ŋɔɔyi ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ, yi ɲwɔhe mú ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ. 12 *Eburu nàɲjiiŋi wà u mpyi ná wuu e kàsuŋi i, sòrolashiibii ɲùŋufooŋi báarapyiŋi wà u mpyi a fyânha a pyi u wi. Ur'á wuu à wuu ŋɔɔyi yyaha jwo, ka u u yi ɲwɔhe cè a jwo u á. 13 Pyiŋkanni na u à yi ɲwɔhe jwo wuu á ke, y'à tòro li jwuŋkanni na. Mii à le na báaraŋi niɲjyeŋi i, ka bwúurufwoobii ɲùŋufooŋi si mpwɔ cige e.»

14 Ɲyɛ Farɔn à puru lógo ke, ka u u wà tun u sà Yusufu yyere. Ka pi i fyâl'a sà u yige kàsuŋi i, maa u ɲùŋke ná u mahajwoŋi kûlu, maa vàanɲyi yabɛrɛ le u na, maa ŋkàre ná u e Farɔn yyére. 15 Yusufu à nɔ wani ke, ka Farɔn si jwo u á «Mii à ŋɔɔgɔ ŋɔ́ɔ, sùpya sí ɲyɛ a jà a ku ɲwɔhe cè a jwo mii á mɛ. Mii s'à lógo na ŋɔɔgɔ ká jwo mu á, mu maha jà a ku ɲwɔhe jwo.» 16 Ka Yusufu si jwo saanŋ'á «Sèeŋi na, Kile yabiliŋi u sí mu funŋke ɲíŋɛ si mu ŋɔɔge ɲwɔhe jwo mu á.» 17 Ka Farɔn si u pyi «Mii ŋɔɔge e, mii à naye ɲya Nili baŋi ɲwɔge na. 18 Maa nìiye nimbwɔyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e mà pa a lyî baŋi ɲwɔge na. 19 Lire ɲwɔhe na maa nìiye niɲcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, y'à fworo lwɔhe e. Misira kìni puni i, mii ɲyɛ a yi nìiyi lempe piŋkanni fiige ɲya mɛ. 20 Ɲyɛ ka nìiyi niɲcɔgɔyi si mpa nimbwoyi kyà. 21 Ŋka lire ná li wuuni mú i, l'à pyi mu à jwo yaaga ɲyɛ yi funɲyi i mɛ. Ka yi i ŋkwôro bà yi mpyi mɛ. Lire kàntugo, mii à ɲè. 22 Ɲyɛ mii à núr'a ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ. Kur'e, mii à sùmaɲcahaya baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋ'à bùuŋɔ, u lemɛ mú s'à ɲwɔ. 23 Sùmaɲcahayi yabɛrɛ baashuunn'à fworo yire kàntugo, yi mpyi a cyérɛ cyérɛ, maa waha síwage kafɛɛge cye kurugo. 24 Ɲyɛ sùmaɲcahayi y'à cyérɛ ke, ka yire si niɲcɛnɲyi jò. Ɲyɛ ɲje ŋɔɔyi mii à jwo na céefeebil'á, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a yi ɲwɔhe cè a jwo mɛ.» 25 Ka Yusufu si yi jwo Farɔn á «Ŋɔɔyi shuunniŋi mu à ŋɔ́ɔ ke, yi ɲyɛ niŋkin, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. 26 Nìiyi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi ɲyɛ yyee baashuunni, sùmaɲcahayi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi mú ɲyɛ yyee baashuunni. Yire puni na ɲyɛ ŋɔɔgɔ niŋkin. 27 Nìiyi niɲcwɔgɔyi baashuunniŋi (y'à fworo ɲje sanɲyi kàntugo ke), yire ɲyɛ yyee baashuunni kategе. Sùmaɲcahayi baashuunniŋi y'à cyérɛ, kafɛɛge s'à yi waha ke, yire mú na ɲyɛ yyee baashuunni kategе. 28 Bà mii à yi jwo mu Farɔn á numɛ mɛ, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. 29 Ɲyɛ yyeegii baashuunniŋi cyi na ma ke, sùmaŋi sí ɲwɔ Misira kìni i sèe sèl'e. 30 Ŋka yyeegii cyibɛrii baashuunni sí n-pa kàntugo, cyire ɲyɛ kategе, li sí n-pyi fo sùpyire funŋɔ sí n-wwɔ̀ yyeegii baashuunniŋi sùmataani na. Kategе sí kìni puni kèɛge. 31 Kategе piŋkanni sí n-sìi sùpyire

funŋɔ pyi ku wwɔ̀ yyeegii nintòrogii sùmatani na. 32 Kampyi mu à ɲje ŋɔɔyi ŋɔ́ɔŋkanagii
shuunni ŋɔ́ɔ, lir'à li cyêe sèeŋi na, Kile kayaana li, li sì mɔ si mpyi mɛ. 33 Ɲyɛ numɛ, mu
à yaa mu u wà cya, ŋgemu ɲyɛ yákilifoo maa mpyi kacèŋɛ ke, ma yaha Misira kìni puni
ɲuŋɔ na. 34 Maa sùpyire tà tìŋɛ kìni ɲuŋɔ na ná u e, bà li si mpyi sùmaŋi ŋgemu ká nta ke,
uru u táa tatayi kaŋkuro, si taage niŋkin yaha ŋkère na, Misira kìni puni yyeegii niɲcɛnŋkii
baashuunniŋi funŋke e mɛ. 35 Sùmaŋi ká ɲwɔ yyeegii ɲcyiimu i ke, pi i wà bégel'a yaha
mu, Farɔn mɛge na, kànyi puni na, pi raa u kàanmucaa. 36 Yyeegii baashuunniŋi kategе
ká nɔ Misira kìni na tèni ndemu i ke, sùmaŋi u à bégel'a yaha ke, uru u sí n-tɛ̀gɛ raa sùpyire
ɲwɔ caa. Lire ká mpyi, kategе saha sì kìni kɛ̀ɛge mɛ.»

Yusufu à pyi Misira kìni kacwɔnrɔŋi niɲcyiiŋi

37 Ɲyɛ ɲje Yusufu à jwo ke, yir'à táan Farɔn ná u kìni yyaha yyére shiinbil'á. 38 Ka Farɔn
si jwo pi á «Sùpyaŋi ŋgi u sí n-jà n-ta, Kile à yákili niɲcɛnɲɛ le ŋgemu i ŋge nàŋi fiige yɛ?»
39 Maa jwo Yusufu á «Bà Kile à ɲcyii karigii cyêe mu na mɛ, sùpya saha sì nta ŋgemu u ɲyɛ
yákilifoo, maa mpyi kacèŋɛ mà mu kwɔ̀ mɛ.» 40 Maa núr'a jwo: «Mii sí mu tìŋɛ na pyɛnge
ná na kìni shiinbii ɲùŋɔ na. Mu aha ndemu jwo ke, lire pi sí n-pyi. Mii kanni u sí n-pyi
mu ɲùŋɔ na *saanre tatɛ̀ɛnge kurugo. 41 Mii à *Misira kìni puni ɲùŋufente le mu cye e
niɲjaa.» 42 U à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa u yabiliŋi fànhe kampefegeŋi wwû mà le Yusufu
kampeeni na, maa vàanɲcɛnɲyi le u na, maa sɛɛn ŋkèɲcuro le u na. 43 Maa Yusufu dùrugo
shɔngɔ wòtoro ɲuŋ'i mà taha u yabiliŋi wuŋi fye e. Sùpyire tà na mpyi pi yyaha yyére na
ŋkwúuli, marii yu «Yabwɔhe, yabwɔhe na ma!» Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, Farɔn à Misira kìni
ɲùŋufente puni kan Yusufu á. 44 Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Mii u ɲyɛ saannŋi Farɔn. Ŋka
sùpya saha ɲyɛ a yaa u kyaa pyi Misira kìni puni funŋke e na mu bà u à kuni kan urufol'á
mà yɛ.» 45 Maa Yusufu mɛge le Zafinati Panɛkya. Maa ceewe kan u á, ceeŋi mɛge na mpyi
Asanati. Ceeŋi tuŋi mɛge mpyi Potifira, uru u mpyi Ɔni kànhe sáragawwuŋi. Ka Yusufu si
ntɛ̀ɛn lire pyiŋkanni na Misira kìni puni ɲùŋɔ na. 46 U à báaraŋi sìi Misira saannŋi Farɔn
á, mà u shìŋi ta yyee beɲjaaga ná kɛ. Puru ɲwɔhɔ na, u à yîri Farɔn taan, mà sà Misira
kìni puni ɲaara. 47 Ɲyɛ yyee baashuunni funŋ'i, sùmaŋ'à ɲwɔ sèl'e. 48 Ka Yusufu si cyire
yyeegii baashuunniŋi sùmaŋi wà bégele mà yaha Misira kìni cyeyi puni i. U à kànha maha
kànha wu bégele kuru kànhe e uye kanna na. 49 Sùmaŋi u à bínni ke, uru mpyi a ɲyaha mu
à jwo suumpe lwɔhe ɲwɔge nticyɛnŋi fiige. Pi mpyi a li ɲwɔ cû na u peseli, ŋka pi à pa li
ɲwɔ yyéeŋɛ, ɲaha na yɛ u pèrɛge mpyi na sì n-jà n-cè mɛ.

50 Ɲyɛ mà jwo kategе tèni li nɔ ke, Yusufu mpyi a pùnampyire shuunni si u cwoŋi Asanati
na, Ɔni kànhe sáragawwuŋi Potifira pworoŋi u mpyi u wi. 51 Ka Yusufu si u jyaŋi niɲcyiiŋi
mɛgɛ le Manase, ɲaha na yɛ Kile à uru funŋɔ wwɔ̀ u yyefuge karigii puni na, ɲcyii cyi à
u ta mà u yaha u tupyɛnge e ke* 52 Maa u jyaŋi shɔnwuŋi mɛge le Efirayimu, ɲaha na yɛ
ur'à kyaala kìni ndemu i ke, Kile à pyìibii kan ur'á lire kìni i†. 53 Ɲyɛ yyeegii baashuunniŋi
sùmaŋi u mpyi a ɲwɔ Misira kìni i ke, cyir'à pa ŋkwɔ̀. 54 Lire kàntugo, bà Yusufu mpyi a
yi jwo mɛ, ka yyeegii baashuunniŋi kategе si sìi. Kategе mpyi kìrigii sanŋkii puni i, ŋka
yalyîre na mpyi Misira kìni cyeyi puni i. 55 Ɲyɛ kategе mú a pa nɔ Misira kìni puni na tèni
ndemu i ke, sùpyir'à paa ŋkwúuli Farɔn taan na u yalyîre kan pir'á. Ka u u pi pyi «Yii a sì
Yusufu yyére, u àha ɲjemu jwo yii á ke, yii i lire pyi.» 56 Kuru kateg'à cwo Misira kìni puni
na. Ka Yusufu si sùmaŋi tayahayi ɲwɔ múgo, marii u pérɛli Misira shiinbil'á, ɲaha na yɛ
kategе mpyi a pêe sèl'e kìni i.

57 Mà bâra lire na, kategе mpyi a jyè diɲyɛŋi puni i. Ka sùpyire si wá na yîri kìrigii puni
i, na ma na sùmaŋi shuu Yusufu á, Misira kìni i.

---

* **41:51** Manase mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «U à mii funŋke pyi k'à wwɔ̀.» † **41:52** Efirayimu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «U à pùnampyire kan»

42

Yusufu yyahawuubil'à niŋkure sín u á Misira kìni i

1 Ka *Yakuba si mpa lógo na sùmaŋi na ntaa *Misira e. Ka u u yi jwo u jyaabil'á «Ŋaha
kurugo yii à tèɛn naha na yiye wíi yɛ? 2 Mii à lógo na sùmaŋi na ntaa Misira e. Yii a sì, yii
sà wà shwɔ wani wuu á, bà wuu si mpyi si shwɔ kategе na mɛ.» 3 Ka Yusufu yyahawuubii
kɛŋi si yîr'a kàr'a sà sùmaŋi wà shwɔ Misira e. 4 Ŋka Yakuba ɲyɛ a Yusufu cɔɔnŋi Bɛnzhama
yaha u à kàre ná pi e mɛ, u mpyi na fyáge na kapii kà ŋkwɔ̀ u ta wani mɛ. 5 Ŋyɛ Yakuba
jyaabii kanni bà pi mpyi na sùmaŋi shuu mɛ, ɲaha na yɛ kategе mpyi a jyè *Kana kìni
puni i.

6 Lir'à ta Yusufu u ɲyɛ Misira kìni puni ɲuŋɔ na, uru u mpyi na sùmaŋi péréli sùpyir'á.
Yusufu yyahawuubil'à pa nɔ wani ke, ka pi i niŋkure sín, maa yyahayi sôgo u taan.
7 Yusufu à u yyahawuubii ɲya tèni ndemu i ke, maa ntíl'a pi cè, ŋka u à uye yaha mu
à jwo u ɲyɛ a pi cè mɛ. Maa yu ná pi e, mu à jwo u lùun'à yîri pi taan. Maa jwo «Taa yii à
yîri ke?» Ka pi i u pyi «Wuu à yîri Kana kìni i mpa sùma shwɔ naha.»

8 Yusufu méɛ mpyi a u yyahawuubii cè ke, ŋka pire mpyi a u cè mɛ. 9 Ŋɔɔyi Yusufu mpyi
a ŋóɔ u yyahawuubii kyaa na ke, ka u funŋke si ɲcwo yire na. Maa jwo pi á «Yii à pa mpa
kìni ŋwɔhɔ ŋgíi, cyeyi yii sí n-jà n-tùn l'e ke, si yire cè.» 10 Ka u yyahawuubii si jwo «Wuu
ɲùŋufooŋi, lire bà mɛ! Mu bilibil'à pa mpa sùma shwɔ kanna. 11 Wuu puni ɲyɛ tu niŋkin
pyìi. Sèeŋi wuu na yu. Wuu ɲyɛ a pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ.» 12 Ka Yusufu si núr'a jwo
«Sèe bà mɛ! Yii à pa kìni tawíige e, cyeyi yii sí n-jà n-tùn ke, si yire cè.» 13 Ka pi i jwo «Wuu
na ɲyɛ mu bilii. Wuu na mpyi sìɲɛɛ kɛ ná shuunni, wuu puni na ɲyɛ tu niŋkin pyìi, wuu
à tèɛn Kana kìni i. Wuu puni kàntugo wuŋi ɲyɛ ná wuu tuŋi i pyɛngɛ, wà niŋkin à pînni.»
14 Ka Yusufu si jwo «Ŋje mii à jwo ke, yire yi ɲyɛ sèeŋi. Yii à pa mpa wuu kìni ŋwɔhɔ ŋgíi
kanna. 15 Mii sí yii kàanmucya, ná yii puni nimbileni ɲyɛ a pa mɛ, mii à kâa Farɔn mɛge
na, yii sì n-yîri naha mɛ. 16 Yii wà niŋkin u núru u a sì yii cɔɔnŋi fye e, u raa ma ná u e.
Yii sanmpii sí n-kwôro naha kàsuŋi i. Mii sí yii jwumpe kàanmucya si ɲcè kampyi sèe yii
à jwo. Yii aha mpyi yii ɲyɛ a lire pyi mɛ, lire tèni i ke, mii à kâa Farɔn mɛge na, na yii à pa
kìni ŋwɔh'a wíi.» 17 Yusufu à yire jwo ke, maa pi le kàsuŋi i canmpyaa taanre.

18 Canntanrawoge, ka u u jwo pi á «Numɛ, nde mii sí n-jwo yii á ke, yii aha lire pyi, lire
tèni i ke, mii saha sì yaage pyi yii na mɛ, ɲaha na yɛ mii na fyáge Kile na. 19 L'aha nta yii
na sèeŋi yu, lire tèni i ke, yii wà niŋkin u tèɛn naha kàsuŋi i, yii sanmpii s'a sì ná sùmaŋi i,
yii sà ŋkan yii pyɛngɛ shiinbii kategе wuubil'á. 20 Puru ɲwɔhɔ na, yii ninúrubii yii raa ma
ná yii cɔɔnŋi nimbileni i naha, lire ká mpyi, mii sí n-cè na yii à sèe jwo. Lire e, mii sì yii
bò mɛ.» Ka u yyahawuubii si ntèɛn lire taan.

21 Ka pi i wá na yu piy'á «Sèeŋi na, wuu à kapii pyi wuu cɔɔnŋi Yusufu na, u kyaaga
wuŋ'à wuu ɲáare na wuu uru ɲùɲaare ta, ŋka wuu ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. Lire kurugo, ŋke yyefuge
pun'à wuu ta niɲjaa.» 22 Ka Urubɛn si jwumpe lwɔ́ maa jwo «Mii ná yi jwo yii á na wuu
àha kapii pyi ŋge pyàŋi na mà? Yii ɲyɛ a ɲɛn'a mii jwumpe lógo mɛ. Ku ke numɛ, kuru
kyaage fwooni Kile na ntùni wuu na amɛ.»

23 Ŋyɛ pi ɲyɛ a mpyi a cè na Yusufu na pire jwumpe núru mɛ, ɲaha na yɛ wà u mpyi na
Yusufu jwumpe kɛ̂ɛnŋi pi á. 24 Yusufu à puru jwumpe lógo pi ɲwɔ na ke, ka u u yîri pi
taan mà sà mɛɛ sú. Maa núr'a pa jwo ná pi e. Lire kàntugo, maa Simiyɔn cû pi ɲyii na, mà
le kàsuŋi i.

25 Maa u báarapyiibii pyi na pi pi bɔrigii ɲî sùmaŋi na, pi i pi puni sùmaŋi lwɔɔre le pi
bɔrigil'e, pi i pi kuni ɲjyìŋi kan pi á. Ka báarapyiibii si li pyi amuni. 26 Ka pi i pi bɔrigii
dùrugo dùfaanyi ɲuŋ'i na ŋkèɛge.

27 Pi à sà nɔ cyage k'e, lir'à numpilage ta k'à wwɔ̀, ka pi i shwɔ̀n wani. Ka pi wà niŋkin
si u boni ɲwɔ múgo si yalyîre kan u dùfaanŋk'á, maa u sùmaŋi lwɔɔre ta wani. 28 Maa jwo
pi sanmpil'á «Ei! pi naha mii sùmaŋi lwɔɔre núruŋ'a le mii boni i, u we.» Pi sanmpil'à lire

ɲya ke, ka li i mpɛn pi e. Ka pi i fyá fo na ɲcyêɛnni, maa jwo «Ŋaha Kile à pyi wuu na amɛ yɛ?»

29 Ŋyɛ pi à pa nɔ pi tuŋi Yakuba yyére, Kana kìni i ke, nde l'à pi ta ke, ka pi i lire puni
jwo u á, maa jwo 30 «Misira ɲùŋufooŋi ɲyɛ a jwo ná wuu e tìcɛnmɛ na mɛ. U à jwo na wuu à
kàr'a sà pire kìni ŋwɔhɔ ŋgíi kanna. 31 Wuu à yi jwo na sèeshiin pi ɲyɛ wuu, na wuu ɲyɛ a
pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ. 32 Wuu à yi jwo u á na wuu na mpyi sìɲɛɛ kɛ ná shuunni wuu
tuŋi na, wà niŋkin sàha ɲyɛ mɛ, wuu puni kàntugo wuŋi na ɲyɛ ná wuu tuŋi i, Kana kìni i.

33 Ŋyɛ ka u u jwo «Kani li sí mii pyi mii u dá na yii na ɲyɛ sèeshiin ke, lire li nde. Yii
yii sìɲɛɛŋi wà niŋkin yaha naha, yii sanmpii sí sùmaŋi lwó a sà ŋkan yii pyɛnge shiinbii
kategе wuubil'á. 34 Yii aha ŋkàre, yii núr'a pa ná yii puni kàntugo wuŋi i naha mii yyére.
Lire e, mii sí n-cè na yii ɲyɛ a pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ, na yii na ɲyɛ sèeshiin. Lire ká
mpyi, mii sí yii sìɲɛɛŋi yaha. Lire kàntugo, yii sí n-jà raa sì kìni cyeyi puni i s'a pɛrɛmpe
ná zhwoŋi pyi yiy'á.»

35 Ŋyɛ tèni i pi à pa sùmaŋi wwû pi bɔrigil'e ke, ka pi puni si pi wyérɛŋi ta wani. Pi à u
ɲya ke, ka pi ná pi tuŋi si fyá sèe sèl'e. 36 Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ei! yii sí mii pyi mii u
pɔ̂ɔn ná pyìibil'e dɛ! Yusufu sàha ɲyɛ mɛ, Simiyɔn mú sàha ɲyɛ mɛ, ka yii la si núr'a pyi si
Bɛnzhama shwɔ mii na la? Ŋaha na yii à tire tugure puni tɛ̀gɛ mii ɲuŋ'i yɛ?» 37 Ka Urubɛn
si jwo tufooŋ'á «Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núr'a pa ná Bɛnzhama e mu yyére mɛ, maa na
jyaabii mú shuunni bò! Bɛnzhama yaha na cye e, l'aha fworo cyaga maha cyag'e, mii sí
núru n-pa ná u e mu yyére.» 38 Ka Yakuba si jwo «Ɔnhɔ, mii jyaŋi sì n-sìi n-kàre ná yii e
Misira e mɛ, ɲaha na yɛ u ná ŋge u ɲyɛ jirini na ke, ur'à kwû, maa uye niŋkin yaha. Kyaa
ká bú u kùshewuŋi ta, yii sí mii niɲjyeŋkwoŋi nàvunŋɔ wuŋi yaha mii u kàre kwùu kànha
na.»

43

Yusufu yyahawuubil'à núru na ŋkɛ̀ɛge Misira e ná Bɛnzhama e.

1 Ŋyɛ kategе mpyi na nâare *Kana kìni i. 2 *Yakuba jyaabii mpyi a pa ná sùmaŋi ŋgemu i,
mà yîri *Misira e ke, uru mpyi a kwɔ̀, ka Yakuba si yi jwo pi á «Yii núru, yii a sì Misira e, yii
sà sùmaŋi wà cya.» 3 Ka u jyaŋi *Zhuda si u pyi «Misira nàŋ'à yi jwo a waha, na wuu aha
mpyi wuu ɲyɛ a núr'a shà ná wuu cɔɔnŋi i mɛ, na uru sì wuu cumɔ lemɛ ɲwɔ mɛ. 4 Lire
e, kampyi mu sí ɲɛɛ wuu cɔɔnŋi yaha u kàre ná wuu e, wuu sí sà sùmaŋi shwɔ mpa mu á.
5 Ŋka mu aha mpyi mu sì ɲɛɛ u yaha u kàre ná wuu e mɛ, wuu sì mɛ, ɲaha na yɛ nàŋ'à jwo
na wuu cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ ná wuu e mɛ, na uru si wuu cumɔ lemɛ pi.»

6 Ka tufooŋi Yakuba si jwo «Yii à kapii pyi mii na dɛ! Ŋaha na yii à yi jwo ŋge nàŋ'á na
cɔɔnfooŋi wabɛrɛ na ɲyɛ yii á yɛ?» 7 Ka u pyìibii si u pyi «Nàŋi u à wuu yyahayi fwɔhɔrɔ ná
yibiyi i, wuu ná wuu pyɛngɛ shiinbii kyaa na, u à jwo «Yii tuŋi na ɲyɛ shì na la? Sìɲɛɛŋi
wabɛrɛ na ɲyɛ yii á la?» Ka wuu mú si u ɲwɔ shwɔ: «Ɔɔn.» Di wuu mpyi na sí n-jà n-cè,
na u sí n-jwo, wuu a ma ná wuu cɔɔnŋi i yɛ?»

8 Ka Zhuda si jwo «Baba, pyàŋi yaha na cye e, u raa sì ná wuu e, wuu yaha wuu yîri, wuu
a sì, wuu sà yalyîre cya bà kategе si mpyi k'àha wuu puni bò naha mɛ. 9 Mii sí n-yyére ná
pyàŋi ɲùŋɔ karigil'e. Kyaa ká u ta, maa na yíbe. Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núr'a pa ná u e mu
yyére mɛ, lire tèni i, mii ɲcêɛgɛ wuu u sí n-pyi tèrigii puni i mu yyahe taan. 10 Kàmpyi wuu
mpyi a cwùunnɔ mɛ, numɛ mpyi a wuu ta wuu à tooyi shuunni pyi mà kwɔ̀.»

11 Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ŋyɛ ná yii ŋkàriŋi sí naha pyi fànha, lire tèni i, nde yii sí
n-pyi. Yii wuu kìni yacɛnyi yà le yii bɔrigil'e, yii a sì yii sà ŋkan Misira nàŋ'á: wyɛɛre tà ná
nùguntanga yaayi yà ná sɛɛre tà, ná cire yasɛɛre tà mu à jwo pisitasi ná amandi woore tà.
12 Yii yii wyérɛŋi fiigii shuunni lwó, lire e wyérɛŋi pi à le yii bɔrigil'e ke, yii núru ná u e, pi
sí n-jà n-ta pi à wurugo.

13 Ŋyɛ yii yii cɔɔnŋi lwɔ́, yii i núru yii a sì Misira nàŋi yyére. 14 Kile Siŋi Punifoo u yii
ɲùɲaare le nàŋi i, bà u si mpyi si yii sìɲɛɛŋi sanŋi ná Bɛnzhama yaha pi a ma mɛ. Ŋka
kampyi mii à yaa mii u pɔ̂ɔn ná pyìibil'e, lire tèni i sí n-pɔ̂ɔn pi e.»
15 Ŋyɛ Yusufu yyahafeebil'à uru bùɲyɛŋi lwɔ́, wyérɛŋi i pi mpyi a yaa pi à ŋkɛ̀ɛge ke, maa
uru fiigii shuunni lwɔ́. Ka pi ná Bɛnzhama si yîri mà kàre Yusufu yyére Misira e. 16 Tèni i
Yusufu à Bɛnzhama ɲya ná pi e ke, ka u u jwo u báarapyiibii ɲùŋufooŋ'á «Mpii shiinbii lèŋɛ
pyɛnge e, maa yatɔɔge kà bò a shwɔhɔ, pi sí canŋalyige lyî ná mii yabiliŋi i niɲjaa.»
17 Ka nàŋi si lire pyi. Maa ŋkàre ná pi e Yusufu pyɛnge e. 18 Yusufu yyahafeebil'à pi ɲya
pi à kàre ná pire e Yusufu pyɛnge e ke, ka pi i fyá, maa jwo «Wyérɛŋi u à kwôro toɲcyiige
e wuu bɔrigil'e ke, mu sí n-ta lire kurugo, pi à pa ná wuu e naha ŋke cyage e. sí wwɔ̀ wuu
na ɲcû mpyi pi bilii, si wuu dùfaanyi ta mú.»
19 Tire fyagare funŋke e, pi à file Yusufu báarapyiibii ɲùŋufooŋi na, pyɛnge ɲwɔge na,
maa jwo ná u e. 20 Pi a jwo: «Yàkeŋi yaha, wuu ɲùŋufooŋi, wuu à tềl'a pa sùma shwɔ naha.
21-22 Wuu sùmaŋi shwɔɲcyiini na, wuu à núr'a nɔ wuu tashwɔnge e ke, wuu à bɔrigii múgo
mà sùmaŋi lwɔɔre ta wani, uye ɲwɔ na. Wuu ɲyɛ a wyérɛŋi lefooŋi cè wuu bɔrigil'e mɛ.
Numɛ wuu à núru ná uru wyérɛŋi i wuye cye e mpa ŋkan. Wuu à pa ná wyérɛŋi wabɛr'e
mpa sùmaŋi wà shwɔ.» 23 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si jwo pi á «Tapege ɲyɛ mɛ, yii àha lire
tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii Kileŋi, yii tuŋi u Kileŋi, uru u à uru wyérɛŋi yaha yii bɔrigil'e.
Ná lire bà mɛ, sùmaŋi lwɔɔre yii à kan ke, ur'à nɔ mii na.» Nàŋ'à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa
mpa ná Simiyɔn e mà pa ŋkan pi á.
24 Maa pi lèŋɛ Yusufu bage e, maa lwɔhɔ kan pi à pi tooyi jyé, maa yalyîre kan pi
dùfaanɲy'á. 25 Pi à pa ná bùɲyɛŋi yaayi ɲjemu i Yusufu mɛɛ na ke, ka pi i yire bégel'a yaha,
na u sigili canvwuge na. Yi mpyi a jwo pi á na pi ná Yusufu sí n-pa lyî siɲcyan u pyɛnge
e.
26 Yusufu à pa tèni ndemu i ke, ka pi i yire yaayi kan u á, maa niŋkure sín u taan, maa
fwù kan u á sèl'e. 27 Ka Yusufu si pi yíbe «Yii à cùuŋɔ la? Yii tuŋi kyaa yii à jwo na u à lyɛ
ke, u à cùuŋɔ la? U saha na ɲyɛ ɲyii na la?» 28 Ka pi i u pyi «Mu bilinaŋi u ɲyɛ wuu tuŋi ke,
u ɲyɛ ɲyii na, u à cùuŋɔ.» Ka pi i núr'a niŋkure sín Yusufu taan, maa u shéɛre.
29 Tèni i Yusufu à u jiriŋwɔrɔɲɛɛŋi Bɛnzhama ɲya ke, maa jwo «Yii cɔɔnŋi kyaa yii à jwo
ke, uru u ɲyɛ ŋge la?» Ka pi i jwo «Uru wi.» Ka Yusufu si jwo Bɛnzhama á «Mii jyaŋi, Kile u
jwó le ma á.» 30 Ka Bɛnzhama ɲyaŋi funntange si Yusufu ta fo mà mɛɛsuu tîrige u funŋ'i.
Ka u u fyâl'a jyè u baashɔnge e, maa mɛɛ sú.
31 Puru ɲwɔhɔ na, u à u yyahe jyé, maa fworo u baashɔnge e. Mɛɛsuuni lage saha mpyi
u na, ŋka u à jà a cû uye na. Maa jwo u báarapyiibil'á na pi a ma ná yalyîre e. 32 Ka pi i
Yusufu ɲjyìŋi wwû uye kanni na, maa u sìɲɛɛbii wuŋi wwû uye kanni na. Misira shiinbii
pi mpyi ná pi e ke, maa pire wuŋi wwû uye kanni na, ɲaha na yɛ Misira shiinbii mpyi na
ɲɛɛg'a lyî ná *Eburu shiinbil'e mɛ. Mà tàanna ná pi Kile kuni i, lire ɲyɛ a tíi mɛ. 33 Ka pi
i Yusufu sìɲɛɛbii tìŋɛ u yyaha na, lyɛga lyɛga, mà lwɔ́ niɲjyeŋi na mà kàre nimbileni na.
Ka pi kàkyanhala wuubii si wá na piye wíi. 34 Yalyîre ti mpyi Yusufu taan ke, ka u u tire
tà kan pi á. Maa pi sanmpii nàzhanŋi fiigii kaŋkuro kan Bɛnzhama á. Ka pi i lyî maa bya,
maa mùguro ná Yusufu i.

44

Yusufu à u yyahawuubii kàanmucya a wíi sahaŋki.

1 Ŋyɛ puru ɲwɔhɔ na, Yusufu à yi jwo u báarapyiibii ɲùŋufooŋ'á «Mpii shiinbii bɔrigii ɲî
ɲî sùmaŋi na, pi fànhe sí n-jà ŋgemu na ke, uru kan pi á. Maa pi puni wyérɛŋi taha taha
sùmaŋi na pi bɔrigil'e. 2 Maa nta a mii wyèrɛfyiiŋi fùɲcwokwuuni le pi puni nimbileni
boni i, u wyérɛŋi ɲuŋ'i.» Ŋyɛ bà Yusufu à yi jwo mɛ, ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si li pyi
amuni.

3 Ŋyɛ̀g'à múgo ke, ka pi i kuni kan *Yakuba jyaabil'á. Ka pi i pi tugure taha pi dùfaanyi
ɲuŋ'i mà kàre. 4 Pi à fworo kànhe e ke, mà pi ta pi sàha ŋkwɔ̀ a laaga wwû mɛ, ka Yusufu si
u báarapyiibii ɲùŋufooŋi yyere, maa yi jwo u á na u yîr'a taha pi fye e wahawaha, na u aha
nɔ pi na, u u yi jwo pi á «Ŋaha na yii à kacɛnni fwooni tò ná kapiini i yɛ? 5 Ta yii ɲyɛ a mii
ɲùŋufooŋi fùnɲcwokwuuni lwɔ́ mɛ, ná nde e u maha cɛɛre pyi ke? Yii à kapii nimbwoo
pyi amɛ dɛ!»
6 Nyɛ báarapyiibii ɲùŋufooŋ'à pi kɔ̀r'a ta ke, maa yi jwo pi á amuni. 7 Ka pi i u pyi «Wuu
ɲùŋufooŋi, ɲaha na mu na puru jwumpe shiŋi yu yɛ? Kile u wuu shwɔ lire kani shiŋi na.
8 Wyéréŋi wuu à ɲya wuu bɔrigil'e ke, wuu ɲyɛ a yîri ná u e *Kana kìni i mà pa ŋkan mu
á mà? Di wuu sí n-pyi si wyèrɛfyin, lire ɲyɛ mɛ sɛɛn yu mu ɲùŋufooŋi bage e yɛ? 9 Ŋyɛ
nde fùnɲcwokwuuni ká ɲyɛ wuu shin maha shin ɲuŋ'i ke, yii urufoo bò, wuu sanmpii
sí n-pyi yii bilii.» 10 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si jwo «Ŋyɛ ɲje yii à jwo ke, mii à ɲɛɛ, ŋka
fùnɲcwokwuuni ká nta shinŋi ŋgemu ɲuŋ'i ke, urufoo u sí n-pyi mii biliwe, yaaga sì n-pyi
yii sanmpii na mɛ.»
11 Ka pi puni si ntíl'a pi bɔrigii tîrige, maa cyi múgo. 12 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si wá
na bɔrigii funɲyi wíi. Maa ku sìi pi puni niɲjyeŋi na, mà pa ŋkwɔ̀ nimbileni na. Ka
fùnɲcwokwuuni si sà nta Bɛnzhama boni i. 13 L'à pyi amuni ke, ka li i tatɛ̀ɛnge fô pi na fo
pi na pi vàanntiɲyi cwuun. Maa núr'a pi tugure taha dùfaanyi na, maa núru kànhe e.

Zhuda à Yusufu ɲáare Bɛnzhama kyaa na

14 Ka *Zhuda ná u sìɲɛɛbii si ŋkàre Yusufu pyɛnge e, mà sà u ta wani sahaŋki, maa
niŋkure sín u taan maa u shéɛre. 15 Ka u u jwo pi á «Ŋaha kafiile yii à pyi amɛ yɛ? Yii
ɲyɛ a cè na mii shiŋi maha kaŋwɔhɔni ɲaa mà?» 16 Ka Zhuda si jwo «Wuu ɲùŋufooŋi, ɲaha
wuu sí n-jwo bɛ? Jwumɔ sàha ɲyɛ wuu á mɛ, di wuu sí wuye shwɔ n-jwo nde kani na yɛ?
Kile à wuu ɲwɔhɔ múgo wuu kapyiiŋkil'e. Numɛ, wuu mpii wuu à pyi wuu ɲùŋufooŋi bilii,
wuu ná ŋge u boni i fùnɲcwokwuun'à ɲya ke.» 17 Ka Yusufu si jwo: «Kile u na shwɔ nde
kani shiŋi mpyiŋi na. Mii fùnɲcwokwuun'à ɲya ŋgemu u bor'e ke, uru kanni, u sí n-pyi
mii biliwe. Yii sanmpii pi ke, yaaga ɲyɛ mii ná yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii a sì yii tuŋi yyére.»
18 Ka Zhuda si file Yusufu na, maa yi jwo u á: «Mii ɲùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa
ma bilinaŋi yaha u jwo ná mu i. Ma hà lùuni yîrige na taan mɛ. Sèeŋi na, mu ná saanŋi
Farɔn tayîrige ɲyɛ niŋkin fànhe e. 19 Mii ɲùŋufooŋi, wuu paɲcyiini naha, mu u ná wuu yíbe
na wuu tuŋi saha na ɲyɛ wani la? Na cɔɔnfooŋi wabɛrɛ na ɲyɛ wuu á la? 20 Ka wuu u mu
pyi na wuu tuŋi na ɲyɛ wani, u à lyɛ, na wuu cɔɔnŋi wà na ɲyɛ wani mú, wuu tuŋ'à uru
si, mà u ta u à lyɛ sèl'e mà kwɔ̀. Yyahafoo ná mpyi uru ŋge cɔɔnŋ'á mú, ŋka ur'à kwû, pi
shuunniŋi mpyi jiriŋwɔrɔɲɛɛ. Ŋyɛ cɔɔnfooŋi kanni u ɲyɛ wani numɛ, u kyal'à táan wuu
tuŋ'á sèl'e. 21 Mu à jwo na wuu a ma ná u e mu yyére, bà mu si mpyi si u ɲya mɛ. 22 Ka
wuu u mu pyi na pyàŋi sì n-jà n-yîri u tuŋi taan mɛ. Lire ká mpyi, tufooŋi sí n-kwû. 23 Ka
mu u jwo wuu á na, wuu cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ a pa mɛ, na mu saha sì wuu cumu lemɛ
ɲwɔ mɛ.
24 Tèni i wuu à núr'a kàre wuu tuŋi yyére ke, ka wuu u mu jwumpe niɲjwumpe taha u
á. 25 Canŋke wuu tuŋ'à jwo na wuu núr'a pa sùmaŋi wà shwɔ ke, 26 wuu à yi jwo u á, na
wuu sì n-jà n-pa ná wuu cɔɔnŋi ɲyɛ ná wuu e mɛ, ɲaha na yɛ *Misira nàŋ'à jwo na, wuu
cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ ná wuu e mɛ, uru sì wuu cumu lemɛ ɲwɔ mɛ. 27 Mu bilinaŋi, wuu
tuŋ'à jwo «Yii à cè na mii cwoŋi Arasɛli à pùnampyire shuunni si mii á, 28 niŋkin à wil'a fô,
mii na sônŋi sige yaage kà ku si nta k'à uru cû. 29 Yii aha mpa ŋge lwɔ́ mú, yaaga ká u ta
wani, yii sí mii niɲjyekwɔŋi yaha mii u kwû nàvunŋke e.»
30 Ŋyɛ numɛ wuu aha núr'a kàre mu bilinaŋi, wuu tuŋi yyére, mà li ta pyàŋi u ɲyɛ u
karigii puni ke, uru ɲyɛ ná wuu e mɛ, 31 nàvuŋke sí u niɲjyekwɔŋi bò. Lire tèni i, wuu pi
ɲyɛ mu bilibii ke, wuu pi sí n-pyi lire ɲùŋke. 32 Mii ɲùŋufooŋi, mii u à jwo na mii sí n-yyére
ná pyàŋi ɲùŋɔ karigii puni i. Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núru ná u e u tuŋi yyére mɛ, lire tèni i,

mii ɲcèɛgɛ wuu, u sí n-pyi tèrigii puni i u yyahe taan. 33 Lire kurugo, mii ɲùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa na yaha si ŋkwôro naha pyàŋi cyaga, si mpyi mu biliwe, maa pyàŋi yaha u a sì ná u yyahafeebil'e pyɛngɛ. 34 Di mii sí n-kàre n-jwo na tuŋi yyére mà li ta pyàŋi ɲyɛ ná mii i mà yɛ? Ei! Mii sì n-jà n-kàre zà na tuŋi kyaaga wuŋi ɲya mɛ!»

45

Yusufu à uye cyêe u sìɲɛɛbii na

1 Ɲyɛ *Zhuda à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, Yusufu ɲyɛ a jà a cû uye na sùpyire shwɔhɔl'e mɛ, ka u u sêe maa jwo sùpyire puni ti fworo bage e. Tèni i Yusufu à uye cyêe u sìɲɛɛbii na ke, sùpyaŋi wabɛrɛ mpyi ná pi e mɛ. 2 Yusufu à mɛɛ sú, fo *Misira shiinbii pi mpyi ntaani na ke, pir'à u mɛɛni lógo, ka pure jwumpe si nɔ Farɔn pyɛngɛ.

3 Ka Yusufu si yi jwo u sìɲɛɛbil'á «Mii u ɲyɛ Yusufu! Mii tuŋi saha na ɲyɛ shì na la?» ka pi i fyá fo pi ɲyɛ a jà a u ɲwɔ shwɔ mɛ. 4 Ka u u yi jwo pi á lùtaan na «Yii file na na.» Pi à file u na ke, ka u u jwo «Mii u ɲyɛ yii sìɲɛɛŋi Yusufu, ŋge yii à pérɛ cwɔhɔmpil'á pi i ŋkèɛge Misira e ke. 5 Yii wà ɲyɛ a yaa u funŋke pɛn u u uye la wwû na yii à mii pérɛ naha mɛ. Kile u à mii tùugo naha yii yyaha na, bà mii si mpyi si sùpyire tà shwɔ kwùŋi na mɛ. 6 Kategе yyee shuunni cyi ɲyɛ ɲcyii kìni i. Ɲyɛ faaŋi saha sì n-jà n-pyi mɛ, sùmaŋi mú sì n-kwɔ̀n mɛ, fo yyee kaŋkuro ká ntòro sahaŋki 7 Kile u à mii tùugo yii yyaha na naha, bà yii tùluge si mpyi si ŋkwôro ɲìŋke na si ɲyaha mɛ. 8 Yii bà pi à mii tun naha mɛ, Kile yabiliŋi wi. U à mii tìŋɛ naha, maa mii pyi Farɔn kacwɔnrɔŋi niɲcyiiŋi, maa mii yaha u bage puni ɲùŋke na, maa mii pyi Misira kìni puni ɲùŋufembwɔhe.

9 Ɲyɛ yii a fyâa, yii a sì mii tuŋi yyére, yii i sà yi jwo u á na u jyaŋi Yusufu à jwo na Kile à uru pyi Misira kìni puni ɲùŋufooŋi. Na u a fyâa, u a ma naha uru yyére. 10 Na u sí n-pa n-tèɛn uru taan Gozheni i, u ná u pyìibii ná u ɲampyiyi, ná u yatɔɔre ná u cyeyaayi puni. 11 Na uru sí n-pa yalyîre kan u á, ɲaha na yɛ kategе sí n-pyi yyee kaŋkuro funŋ'i sahaŋki. U aha mpa naha u ná u pyɛngɛ shiinbii ná u yatɔɔre sì n-fô yaag'e mɛ. 12 Yii yabilimpii ɲyii wà li na, mii kàntugo wuŋi Bɛnzhama yabiliŋi ɲyii ɲyɛ li na, na mii Yusufu u ɲyɛ na yu ná yii e. 13 Pèente ti ɲyɛ mii i naha Misira kìni i ke, ná yii yabilimpii mu à ndemu ɲya ke, yii a sì, yii sà li jwo mii tuŋ'á. Lire kàntugo, yii i nta, yii a ma ná na tuŋi i naha fwɔfwɔ.»

14 Ɲyɛ Yusufu à puru jwo ke, maa cyeyi míginɛ u cɔɔnŋi Bɛnzhama yacige e maa mɛɛ sú, ka Bɛnzhama mú si u wuyi míginɛ Yusufu yacige e, maa mɛɛ sú. 15 Ka Yusufu mɛɛsuwuŋi si u cyeyi míginɛ u yyahawuubii puni niŋkin niŋkin yaciy'e. Ka pi i nta a jwo ná u e.

Farɔn à Yakuba yyere na u pa ntèɛn Misira kìni i

16 Ɲyɛ tèni i Yusufu sìɲɛɛbii mpaŋ'à nɔ Farɔn ná u kìni yyaha yyére shiinbii na ke, ka lire si ntáan pi e. 17 Ka Farɔn si Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Yi jwo ma sìɲɛɛbil'á na pi pi dùfaanyi tugo sùmaŋi na, pi núru pi a sì *Kana kìni i. 18 Na pi aha nɔ wani, pi pi tuŋi ná pi pyɛngɛ shiinbii puni lwɔ́, pi a ma, pi pa ntèɛn naha na taan. Mii sí *Misira kìni tacɛnŋke kà kan pi á. Pi sí n-pa a kìni ɲjyìŋi niɲcɛnŋi lyî.» 19 Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Yi jwo ma sìɲɛɛbil'á na mii à jwo pi shɔnyi wòtorobii pìi lwɔ́ naha Misira e, pi i sà pi pyìibii ná pi cyeebii ná pi tuŋi lwɔ́, pi a ma. 20 Pi aha mpyi pi ɲyɛ a jà a pa ná yaayi y'e mɛ, lire kà pi funŋɔ pɛn mɛ, ɲaha na yɛ Misira kìni tacɛnyi puni niɲcɛnŋke ku sí n-kan pi á.»

21 Ɲyɛ Farɔn à ndemu jwo ke, ka *Yakuba jyaabii si lire pyi. Ka Yusufu si shɔnyi wòtorobii pìi kan pi á, mà tàanna ná Farɔn jwumpe e. Maa ɲjyìŋi wà kan pi á na pi a uru lyî kuni na. 22 Maa vàanvɔnyɔ kan pi puni niŋkin niŋkinŋ'á, maa wyèrɛfyiŋi darashii ŋkwuu taanre ná vàanvɔnyɔ kaŋkuro kan Bɛnzhama á. 23 Maa dùfaanmpeeye kɛ tugo Misira ɲjyìŋi niɲcɛnŋi na, maa dùfaancyaa kɛ tugo sùmapyaŋi ná bwúuruŋi ná ɲjyìŋi shiŋi wabɛrɛ na, pi i sà yire puni kan uru tuŋ'á, bà pi si mpyi pi aha ma, pi uru pyi kuni ɲjyìŋi mɛ. 24 Lire ɲwɔhɔ na, u à kuni kan u sìɲɛɛbil'á na pi a sì. Maa jwo pi á «Yii àha ŋkwɔ̀ ntùn kuni na mà dɛ!»

25 Ka pi i yîri Misira e, mà kàr'a sà nɔ Kana kìni i, pi tuŋi Yakuba yyére. 26 Pi à nɔ ke, ka
pi i yi jwo pi tuŋ'á «Yusufu na wá shì na! Uru yabiliŋi u à tèɛn Misira kìni ɲùŋɔ na.» Ka li i
Yakuba pâa maa u yákiliŋi wurugo fo u à fyâha fyiii, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a dá pi jwumpe na
mɛ. 27 Ŋka jyafeebil'à pa a Yusufu jwumpe puni yu u á tèni ndemu i ke, shɔnyi wòtorobii
Yusufu mpyi a yaha a pa u talwɔ́ge e, ka u u pire ɲya ke, ka u yákiliŋi si nta a tèɛn. 28 Maa
jwo «Mii jyaŋi Yusufu na ɲyɛ shì na la? Mii saha ɲyɛ na yaaga caa mà tòro lire na mɛ. Mii
kɛ̀ɛge zà na ɲyiini tègɛ u na mà jwo mii u kwû ke.»

46

Yakuba kàreŋkanni Misira kìni i.

1 *Yakuba niŋkàriŋi *Misira e, u à kàre ná u cyeyaayi puni i. U à sà nɔ Bɛrisheba e ke,
maa sáraya wwû u tuŋi Ishaka u Kileŋi á. 2 Ka Kile si uye cyêe u na kuru numpilage e,
maa u yyere «Yakuba, Yakuba!» Ka u u jwo «Yo!» 3 Ka Kile si jwo «Mii u ɲyɛ Kile, mu tuŋi u
Kileŋi. Ma hà raa fyáge si ŋkàre Misira e mɛ, ɲaha na yɛ mii sí mu tùluge ɲyaha wani kuru
cyage e. 4 Mii, Kile yabiliŋi u sí n-kàre ná mu i Misira e, mii yabiliŋi mú u sí n-pa mu yige
wani si núru mpa naha. Yusufu yyére, mu sí n-kwû, uru mú u sí mu ɲyiigii tò.»
5 Ŋyɛ Yakuba à yîri Bɛrisheba kànhe e. Farɔn mpyi a wòtorobii mpiimu yaha pi sà u lwɔ́
ke, ka u jyaabii si u lèŋɛ pire wòtorobil'e, ná pi cyeebii ná pi pyìibii. 6 Maa pi yatɔɔre mú
lwɔ́, ná yaayi puni pi mpyi a ta *Kana kìni i ke. Ka Yakuba ná u pyɛnge shiinbii puni si
ŋkàre Misira e 7 Lire pyiŋkanni na Yakuba à kàre Misira kìni i ná u pyɛnge shiinbii puni i:
u jyaabii, ná u pùcɛribii, ná u ɲampyire.

Yakuba pyɛngɛ shiinbii mɛyi

8 Ŋyɛ *Yakuba pyìibii ná u ɲampyire pi à kàre *Misira e ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje. U jyaŋi
niɲcyiiŋi mɛge ku ɲyɛ Urubɛn. 9 Urubɛn jyaabii pi mpyi, Kyanɔki, Palu, Kyezirɔn, ná
Karimi. 10 Simiyɔn wuubii pi mpyi Yemuwoli, Yamini, Owadi, Yakɛn, Zokyari, Shawuli.
*Kana shin u mpyi Shawuli nuŋi. 11 *Levi wuubii pi mpyi Gerishɔn, Kehati, Mɛrari.
12 *Zhuda wuubii pi mpyi Ɛri, Ona, Shela, Pɛrɛzi, ná Yeraki. Ŋka Ɛri ná Ona mpyi a kwû
Kana kìni i. Perɛsi u jyaabii pi mpyi Kyezirɔn ná Kyamuli. 13 Isakari wuubii pi mpyi
Tola, Puva, Yobo ná Shimirɔn. 14 Zabulɔn wuubii pi mpyi Sɛrɛdi, Elɔn, ná Yalɛli. 15 Tire
pùnampyire Leya à si Yakuba á, mà pi yaha Mɛsopotami kìni i, ná u pworoŋi Dina. Leya
pyìibii ná u ɲampyire na mpyi shiin beɲjaaga ná kɛ ná taanre. 16-18 Ŋyɛ bilicwoŋi Laban
mpyi a kan u pworoŋi Leya á ke, uru mɛge mpyi Zilipa, u à Gadi ná Ashɛri si Yakuba
á. Gadi jyaabii pi mpyi Sifiyɔn, Kyagi, Shuni, Ezibɔn, Eri, Arɔdi, ná Arɛli. Ashɛri wuubii
pi mpyi Yimina, Yishiva, Yishiwi, Beriya ná pi pùcɛrɛŋi Serakyi. Beriya wuubii pi mpyi
Kyɛbɛri, ná Malikiyɛli. Zilipa pyìibii ná ɲampyire mpyi shiin kɛ ná baani. 19 Yakuba cwoŋi
Arasɛli u jyaabii mpyi Yusufu ná Bɛnzhama. 20 Yusufu à jyaa shuunni ta Misira e, pire
pi mpyi Manase ná Efirayimu. U cwoŋi Asanati, u à pire si u á. Asanati na mpyi Potifira
pworoŋi wà. Potifera na mpyi Ɔni kànhe sáragawwuŋi wà. 21 Bɛnzhama jyaabii pi mpyi
Bela, Bɛkɛri, Ashibɛli, Gera, Naamani, Ɛki, Ɔrɔshi, Mupimi, Kwupimi ná Aridi. 22 Arasɛli
pyìibii ná ɲampyire mpyi shiin kɛ ná sicyɛɛre.
23-25 Ŋyɛ bilicwoŋi Laban mpyi a kan u pworoŋi Arasɛli á, na u mɛge mpyi Bila ke, u à
Dan ná Nɛfitali si Yakuba á. Dan jyaŋi u mpyi Kwushima. Nɛfitali jyaabii pi mpyi Yazɛli,
ná Guni, Yezɛri, ná Shilɛmu. Zilipa pyìibii ná u ɲampyire na mpyi shiin baashuunni.
26 Sùpyire t'à kàre Misira e ná Yakuba e ke, u yabiliŋi jyaabii ná u ɲampyire, pi puni mpyi
shiin beetaanre ná baani. U napworibii ɲyɛ a tòro mɛ.
27 Ŋyɛ jyaa shuunni mú à si Yusufu á Misira e, lire pyiŋkanni na, Yakuba ná u shiinbii
pun'à bê shiin beetaanre ná kɛ na Misira e.

Yakuba ná u pyɛngɛ shiinbil'à nɔ Misira e

28 Ŋyɛ mà jwo *Yakuba u kuni lwɔ́ u a ŋkɛ̀ɛge *Misira kìni i ke, u à *Zhuda yaha a kàre uye yyaha na, Yusufu yyére, u sà yi jwo u á na uru wá na ma Misira e, Gozheni kùluni i.
29 Yusufu à yire lógo ke, ka u u shɔnge wòtoroŋi wà bégel'a kàr'a sà u tuŋi Yakuba ɲùŋɔ bɛ? Gozheni i. U à nɔ u tuŋi na ke, maa u cyeyi míginɛ u tuŋi yacige e, maa mɛɛ sú sèl'e.
30 Ka Yakuba si jwo Yusufu á «Numɛ, mii mɛ́ɛ ká ŋkwû, lire ɲyɛ a waha mii na mɛ, ɲaha na yɛ mii à mu ɲya a kwɔ̀, mà cè na mu saha na ɲyɛ shì na.» 31 Ka Yusufu si yi jwo u sìɲɛɛbii ná u pyɛngɛ shiinbii sanmpil'á «Mii sí sà yi jwo Farɔn á na mii sìɲɛɛbii ná mii tuŋi shiinbii pi mpyi *Kana kìni i ke, na pi à pa. 32 Mii sí yi jwo u á na mii shiinbii na ɲyɛ yatombyii, si yi jwo u á na yii à pa ná yii sikyaabii, ná yii mpàabii, ná yii nìiyi, ná yii cyeyaayi puni i. 33 Farɔn ká yii yyere, maa yii yíbe «Ŋaha báara fiiwe yii na mpyi yɛ?» 34 yii yi jwo u á «Mu bilibii na yatɔɔre byíi mà lwɔ́ pi nàŋkocyɛɛre e fo numɛ, wuu ná wuu tiibii pun'à lire pyi.» Lire ká mpyi, u sí yii yaha yii pi tɛ̀ɛn Gozheni kùluni i, ɲaha na yɛ mà tàanna ná pi Kile kuni i, Misira shiinbii ɲyɛ a yaa pi a wwûu karii na ná yatombyiibil'e mɛ.»

47

Yusufu à u pyɛngɛ shiinbii cyêe Farɔn na

1-2 Ŋyɛ Yusufu à kàre ná u sìɲɛɛbii pìi kaŋkure e, maa sà yi jwo Farɔn á «Mii tuŋi ná mii sìɲɛɛbil'à yîri *Kana kìni i mà pa, ná pi mpàabii, ná sikyaabii, ná nìiyi, ná pi cyeyaayi puni i. Pi ɲyɛ Gozheni kùluni i.» U à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa pire sìɲɛɛbii kaŋkuruŋi cyêe u na.
3 Ka Farɔn si pi yíbe «Báaraŋi ŋgire yii na mpyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲùŋufooŋi, wuu na ɲyɛ yatombyii, wuu tiibii fiige. 4 Wuu à pa nàmpantɛɛnre na mu kìni i. Wuu wuuni i, yalyîre sàha ɲyɛ wuu yatɔɔr'á mɛ. Kateg'à pêe Kana kìni i. Wuu yaha wuu u ntɛ̀ɛn Gozheni kùluni i.»
5 Ka Farɔn si jwo Yusufu á «Ŋyɛ ná mu tuŋi ná mu sìɲɛɛbii s'à pa mu yyére, 6 *Misira kìni li nde mu taan, ma tuŋi ná ma sìɲɛɛbii yaha kìni tacɛnɲyi puni niɲcɛnŋke e, Gozheni kùluni i. Mu aha pìi ta ma cìnmpyibiil'e mpiimu pi à yatombyiini cè sèl'e ke, maa pire yaha pi a mii yabiliŋi yatɔɔre nâha.»
7 Ka Yusufu si mpa ná u tuŋi *Yakuba e mà pa ɲcyêe Farɔn na. Ka Yakuba si jwó le Farɔn á. 8 Farɔn à Yakuba ɲya u à lyɛ ke, ka u u u yyeegii dáŋi yíbe. 9 Ka Yakuba si u pyi: «Mii yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ u ɲyɛ niɲjyee, cyire mii à pyi ɲani na. Mii ɲyɛ a lyɛ sèl'e mɛ, mii tìiŋi mú s'à waha, mii sì n-jà shì nintɔɔnwɔ ta, na tiibii fiige mɛ.» 10 U à puru jwo ke, maa jwó le Farɔn á sahaŋki, maa nta a kàre.
11 Ka Yusufu si cyage kà kan u tuŋi ná u sìɲɛɛbil'á bà Farɔn mpyi a yi jwo mɛ, u à kìni tacɛnŋke kà kan pi á, Gozheni kùluni i. 12 Maa ɲjyì kan pi á mà tàanna ná sùpyire dáŋi i.

Kateg'à nâara Misira e sahaŋki

13 Ŋyɛ ɲjyì yaaga sàha mpyi na ntaa *Misira kìni puni i mɛ, kategе mpyi a nâara sèl'e. Ka Misira ná *Kana kìrigii sùpyire fànhe si ŋkwɔ̀ fo mà cwɔgɔ kategе cye e. 14 Ka Yusufu si sùmaŋi pérɛ pi á, maa cyire kìrigii wyérɛŋi puni shwɔ mà yaha nàfuuŋi tamârage e Farɔn mɛɛ na.
15 Misira kìni ná Kana kìni wyérɛŋ'à pa ŋkwɔ̀ tèni ndemu i ke, ka Misira shiinbii si mpa Yusufu yyére maa yi jwo u á «Yalyîre kan wuu á, ma hà wuu yaha kategе ku bò mɛ. Wyérɛ saha ɲyɛ a sìi wuu á mɛ.» 16 Ka Yusufu si yi jwo pi á «Wyérɛ ká mpyi u ɲyɛ yii á mɛ, yii pa yii yatɔɔre fáa sùmaŋi na.» 17 Ka pi i wá na ma ná pi yatɔɔre e yyeeni puni i Yusufu yyére. Ka u u wá na pi shɔnyi ná mpàabii ná sikyaabii ná nìiyi ná dùfaanyi fáre sùmaŋi na.
18 Lire yyeen'à pa ŋkwɔ̀ ke, ka pi i mpa Yusufu yyére sahaŋki, maa yi jwo u á «Wuu ɲùŋufooŋi, wuu wyérɛŋ'à kwɔ̀, wuu à pa ná wuu yatɔɔre puni i mu yyére. Wuu sì li ŋwɔhɔ mu na mɛ, yaaga sàha ɲyɛ wuu pi kan mu á ná wuu yabilimpii ná wuu taare bà mɛ. 19 Ma hà ɲɛɛ wuu yaha wuu kwû ma taan mɛ, wuu taare kà ŋkwôro sùpyiibaa mɛ. Wuu ná wuu taare shwɔ, yalyîre kan wuu á. Wuu ná wuu taare sí n-pyi Farɔn yahare e. Wuu la ɲyɛ sì ŋkwû si wuu taare yaha sùpyiibaa mɛ, sùma kan wuu á, wuu nûgo. 20 Ka Yusufu si Misira

taare puni shwɔ Farɔn mɛgɛ na, ɲaha na yɛ, kateg'à ta Misira shiinbil'e ke, ka pi i pi taare puni pérɛ Farɔn á.

Lire pyiŋkanni na taare pun'à pa mpyi Farɔn woro. 21 Ka Misira kìni sùpyire puni si mpa mpyi Farɔn bilii, mà lwɔ́ kìni ɲùŋke kà na, ma sà fworo ku sanŋke na. 22 Taare t'à kwôro shwombaa ke, tir'à pyi sáragawwuubii woore. Farɔn mpyi a *saliyaŋi wà tìŋɛ sáragawwuubii kurugo, nte u mpyi na ŋkaan pi á ke, tire mpyi a jà na pi ɲwɔ caa. Lire l'à pi ta pi ɲyɛ a pi taare pérɛ mɛ.

23 Ka Yusufu si yi jwo sùpyir'á «Ɲyɛ numɛ, mii à yii ná yii taare shwɔ a kan Farɔn á niɲjaa. Mii sí sùmashiŋi kan yii á yii nûgo. 24 Ŋka sùmakwɔɔngii ká nɔ, yii sí sùmaŋi táa tatáayi kaŋkuro, si taaga niŋkin kan Farɔn á. U sanŋi sí n-pyi shiŋi, ná yii pyɛngɛ shiinbii ɲwɔlyiŋi.

25 Ka pi i Yusufu pyi «Wuu ɲùŋufooŋi, mu à wuu shwɔ kategе na. Ɲyɛ ná mu s'à lire kacɛnni nimbwoni pyi wuu á, wuu sí n-pyi Farɔn bilii.» 26 Ka Yusufu si to le Misira kìni i: «Nùŋgwɔhɔ maha nùŋgwɔhɔ, yii sí yii sùmaŋi nintaŋi táa tatáayi kaŋkuro si taaga niŋkin kan Farɔn á.» Uru toŋi ɲyɛ wani fo niɲjaa. Sáragawwuubii u taare kanni t'à kwôro ti ɲyɛ a pyi Farɔn wooro mɛ.

27 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, *Izirayɛli shiinbil'à tɛ̀ɛn Gozheni kùluni i, Misira kìni i. Ka pi cyeyaayi ná pi pyìibii si mpa ɲyaha.

28 Lire kàntugo, *Yakuba à yyee kɛ ná baashuunni pyi Misira kìni i. U shìŋi yyeegii pun'à bɛ̂ yyee ŋkuu ná beeshuunni ná baashuunni na. 29 U tèekwûun'à nɔ ke, ka u u u jyaŋi Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Kampyi mii kyal'à táan mu á, ma tàange ná ma ɲwɔmɛfente cyêe na na. Mii aha ŋkwû ma hà na tò Misira e mɛ, mii la ɲyɛ maa ma cyɛge le na cyiini ɲwɔh'i, maa ŋkâa, na mu sì ɲɛɛ mii tò Misira e mɛ. 30 Mii aha ŋkwû, maa na buwuŋi lwɔ́ a yige Misira kìni i, mà sà ntò na tulyeyi tatoŋke e.» Ka Yusufu si jwo ur'à yi lógo, na uru sí li pyi, bà u à yi jwo mɛ. 31 Ka Yakuba si jwo «Lire tèni i, mu sí n-kâa mii á.» Ka Yusufu si ŋkâa. Lire kàntugo, ka Yakuba si niŋkure sín u yasínniŋke ɲùŋɔ yyére, maa Kile pêe.

48

Yakuba à jwó le Yusufu jyaabil'á

1 Lire kàntugo, ka pi i mpa yi jwo Yusufu á, na u tuŋi *Yakuba ɲyɛ a cùuŋɔ mɛ. Ka Yusufu ná u jyaabii shuunniŋi, Manase ná Efirayimu, si ŋkàre Yakuba taan. 2 Tèni i y'à jwo Yakuba á na u jyaŋi Yusufu wá na ma u yyére ke, ka u u ŋkárama a yîr'a tɛ̀ɛn u yasínniŋke na.

3 Yusufu à pa ke, ka u u yi jwo u á «Kile Siŋi Punifol'à uye cyêe mii na Luzi kànhe e, *Kana kìni i, maa jwó le mii á. 4 Maa jwo mii á «Mii sí pyìi niɲyahamii kan mu á, si mu shiinbii ɲyaha, si pi pyi sùpyishi niɲyahawa, si nde kìni kan mu tùlug'á, li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni i.»» 5 Maa núr'a yi jwo Yusufu á «Pùnampyire shuunniŋi mu à ta naha *Misira kìni i, mà mii ta mii sàha mpa mu yyére naha mɛ, Efirayimu ná Manase, pire sí n-pyi mii pyìi, bà Urubɛn ná Simiyɔn ɲyɛ mɛ. 6 Ŋka pyìibii mu sí n-ta pire kàntugo ke, pire sí n-pyi mu yabiliŋi wuu. Pi sí pi nàntan kɔɔge ta Efirayimu ná Manase cye kurugo. 7 Mii na lire pyi Arasɛli kurugo, ɲaha na yɛ mii niɲjîriŋi Mɛsopotami kìni i, mu nuŋi Arasɛli à kwû mii á Kana kìni i, Efirata kànhe taan. Ka mii i u tò kuru cyage e Efirata kànhe kuni na.» (Efirata kànhe pi maha mpyi Bɛtilehemu numɛ.)

8 Yakuba à Yusufu pyìibii ɲya ke, ka u u jwo «Mpii pi ɲyɛ mpii yɛ?» 9 Ka Yusufu si jwo «Kile à pùnampyire shuunniŋi ntemu kan mii á naha Misira e ke, tire ti.» Ka Yakuba si jwo «Maye sanŋa yaha, maa pi file na na, bà mii si mpyi si jwó le pi á mɛ.»

10 Ɲyɛ lyage mpyi a Yakuba ɲyiɲyaani cyéɛŋɛ. U sàha mpyi na ɲaa na ɲcúu mɛ. Ka Yusufu si u pyìibii file u na, ka u u pi lwɔ́ a taha u tooyi na, maa pi pur'a cû. 11 Maa jwo Yusufu á «Mii mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na mii saha sí mu ɲya mɛ. Ŋka li le, Kile à li yaa mii à mu

pyìibii yabilimpii ɲya.» 12 Ka Yusufu si u pyìibii láha u tuŋi tooyi na, maa niŋkure sín ɲìŋke
na u taan maa yyahe cyígile.
13 Lire kàntugo, maa u jyaŋi Efirayimu yaha u kàniŋɛ cyage na, maa Manase yaha u
kàmɛnɛ woge na. Maa file ná pi e u tuŋi na, maa Efirayimu yyéreŋɛ tufooŋi kàmɛni na,
maa Manase yyéreŋɛ u kàniŋke na. 14 Ŋka u tuŋi Yakuba à u cyeyi para a taha, maa u
kàniŋɛ cyɛge taha Efirayimu ɲùŋke na, mà li ta uru u ɲyɛ cɔɔnfooŋi, maa u kàmɛni taha
yyahafooŋi Manase woge na. 15 Maa jwó le Yusufu á maa jwo
«Mii tulyage *Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka, pir'à Kileŋi ŋgemu pêe ke, uru u jwó le mpii
pyìibil'á.
Uru Kileŋi ɲyɛ ná mii i, mà lwɔ́ mii canzege na, mà pa bwɔ̀n numɛ na.
16 Kile Mɛlɛkɛŋi u à mii shwɔ kawagii puni na ke,
Uru u jwó le mpii pyìibil'á.
Mpii pyìibii pi mii mɛge pyi ku kwôro shi,
Mii tulyage Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka mɛge kà mpîni mɛ.
Pi tùluge ku ɲyaha ɲìŋke na.»
17 Ŋyɛ Yusufu à li ɲya na u tuŋ'à u kàniŋɛ cyɛge taha cɔɔnfooŋi Efirayimu ɲùŋke na ke,
ka li i mpɛn u e, ka u u tufooŋi kàniŋɛ cyɛge láha Efirayimu ɲùŋke na mà taha Manase
woge na. 18 Maa jwo «Baba, mu à wurugo, ŋge u ɲyɛ jyafooŋi niɲcyiiŋi ke, uru u ɲùŋke
na mu mpyi a yaa mu u ma kàniŋɛ cyɛge taha.» 19 Ŋka tufooŋi ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa jwo
«Mii jyaŋi, mii à yi cè fo mà ɲwɔ. Manase u tùluge mú sí ɲyaha n-pyi shiŋi wà. U sí n-pyi
shinbwo, ŋka u kàntugo wuŋi sí n-pêe u na. U cɔɔnŋi tùluge sí ɲyaha n-pyi shi niɲyahawa.»
20 Ka Yakuba si jwó le pi á kuru canŋke, maa jwo «*Izirayɛli shiinbii sí raa jwóŋi leni ná
yii mɛge e. Pi sí n-pa a ŋko «Kile u jwó le yii á, bà u à u le Efirayimu ná Manase á mɛ.»»
Lire pyiŋkanni na, Yakuba à Efirayimu yaha Manase yyaha na.
21 Lire ɲwɔhɔ na, ka u u yi jwo Yusufu á «Mii à na tashàge byanhara, ŋka Kile sí n-pyi ná
yii e. U sí yii pyi yii núru yii tulyeyi kìni i, Kana kìni i. 22 Mà bâra lire na, mii sí mu kɔɔge
ɲyaha n-tòro mu sìɲɛɛbii sanmpii woge taan. Mii sí Sikɛmu kùluni kan mu á. Mii à kuru
shwɔ Amɔri shiinbii na, ná na kàshikwɔnŋwɔɔni ná sintaage e.

49

Yakuba à nùmpanŋa jwumpe jwo mà yyaha tíi ná u pyìibil'e

1 Lire kàntugo, ka *Yakuba si u jyaabii yyere maa jwo: «Yii a ma, yii i mpa bínni na taan,
karigii nimpaŋkii cyi sí nɔ yii na ke, mii sí cyire jwo yii á. 2 Yakuba jyaabii, yii a ma yii i
mpa bínni, yii lógo yii tuŋi *Izirayɛli* ɲwɔ na.

3 Urubɛn, mu u ɲyɛ mii jyaŋi niɲcyiiŋi,
Mu u ɲyɛ mii nànte yaage, mii à mu si mà mii ta nàɲjiiwe.
Pèente mu à ta ke, tir'a fànha tò mu sìɲɛɛbii sanmpii woore na.
Fànhe ku ɲyɛ mu i ke, kur'à ɲyaha mu sìɲɛɛbii sanmpii woge na.
4 Ŋka mu na ɲyɛ mu à jwo lwɔhɔ ŋkemu k'à dùgo ɲî a fworo na fwu ke, mu tɛɛnm'à pɛn.
Mu à dùgo ma tuŋi yasínniŋke ɲuŋ'i, maa wwɔ̀ ná ma tuŋi cwoŋi w'e.
Lire kurugo, mu saha sì yyaha yyereŋi ta mɛ

5 Simiyɔn ná *Levi kapyiiŋkii ɲyɛ niŋkin,
pi maha pi kàshikwɔnŋwɔhɔgii lwúu marii kakyaare pyi.
6 Mii ɲyɛ a sìi ná pi e pi ŋgwòŋi i mɛ
Pi kapyiiŋkii mú sí ɲyɛ a táan mii á mɛ
Ŋaha kurugo yɛ mà pi lùyiriwuubii yaha, pi à sùpyire tà bò, pi pege kurugo.
Mà pi yaha bàhage na, pi à nùpyahii cyì sirakapanya *kwɔ̀n.

* **49:2** Yakuba mɛge kà ku ɲyɛ Izirayɛli

7 Mii à pi láŋa pi lùyirini kurugo, ɲaha na yɛ lùyirini l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na.
Mii à pi láŋa pi lùyirintoroni kurugo, ɲaha na yɛ lùyirintoroni l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na
Mii sí pi tùluyi pyi yi láha yiye na Izirayɛli kìni i,
Yi sí n-tɛ̀ɛn n-tɛ̀ɛn yiye Yakuba kìni† puni yyaha kurugo.

8 *Zhuda, mu sìɲɛɛbii sí raa mu pêre,
mu sí ma cyɛge taha ma zàmpɛɛnbii kaɲɛkwuunni na,
mu sìɲɛɛbii sí raa niŋkure sínni mu á.
9 Mii jyaŋi, Zhuda, mu na ɲyɛ mu à jwo cànraga
ku maha sà ɲaare maa sige yaare tà cû a kyà,
maa núr'a pa sínni, maa tooyi sànhana.
Mà ku yaha tasínage e, jofoo u sí ɲɛɛ n-jwo na uru sí ku kòrɔ n-yîrige yɛ?
10 *Saanre kàbiini sì n-fworo Zhuda pyɛnge e mɛ,
ɲùŋufente kàbiini sí n-kwôro u tùluge cye e,
*supyishiŋi sanŋi sí raa làampuŋi kaan u á,
si ŋkúu u á.
11 Zhuda, mu *ɛrɛzɛn cikɔɔge sí ɲwɔ sèe sèl'e,
fo si mpyi mu méɛ ká dùfaanŋke pwɔ k'e, lire sì yaaga kɛ̀ɛge mɛ.
Mu sí raa ma vàanntinŋke jyíi ɛrɛzɛnŋi lwɔh'e
s'a ma vàanntinmbwɔhe jyíi ɛrɛzɛnŋi sinmpe e.
12 Mu ɲyiigii sí raa ɲî ɛrɛzɛnŋi lwɔhe cye kurugo,
nùjirimpe sí mu ŋkyanhagii pyi cyi fíniŋɛ.

13 Zabulɔn tatɛ̀ɛnge sí n-pyi suumpe lwɔhe ɲwɔge na,
batoo nimbwoo sí raa yyereli kuru cyage e,
mu kìni sí n-kàre sà nɔ fo Sidɔn kànha na.

14 Isakari fành'à ɲyaha dùfaanŋa fiige,
u tatɛ̀ɛng'à bɛ yatɔɔre tabyige na,
15 u à tatɛ̀ɛnge ɲya k'à ɲwɔ,
kìni mú s'à táan ke,
ka u u wá na báaraŋi niŋgaŋi pyi
mu à jwo biliwe.

16 Dan sí u kìni shiinbii shwɔ u zàmpɛɛnbii na,
Izirayɛli tùluyi sanɲyi fiige.

17 U na ɲyɛ mu à jwo wwɔ̀ ŋgemu u à sínni kuni i ke,
mu à jwo màcwɔn kuɲcwɔre e,
u maha shɔnyi nɔni tooyi na, shɔndugubil'a sì wá na ɲcwo.

18 Kafooŋi Kile, mii à tɛ̀ɛn ná l'e na mu sí mii shwɔ.

19 Gadi wi ke, kakuumpyiibii pìi sí n-pa n-cwo u na, si u tun.
Ŋka u sí pi kòrɔ n-caala.

20 Ashɛri wi ke, yafaayi sí raa ɲwɔge u kìni i.
Saanbii ɲjyìŋi niɲcɛnŋi sí raa ntaa l'e.

21 Nɛfitali na ɲyɛ mu à jwo cèŋɛ, ŋkemu ku ɲyɛ kuy'á ke, ku maha cèmpyire nisìnante sini.

† **49:7** Yakuba kìni ná Izirayɛli kìni ɲyɛ niŋkin

22 Yusufu fành'à ɲyaha mu à jwo sige dùfaanŋa ku ɲyɛ lwɔhɔ ɲwɔ na;
mu à jwo sige dùfaanmbile kafaawaga ɲuŋ'i.
23 Sintaayifeebil'à taha u fye e,
maa u ŋwɔ ná tàanbil'e, maa u kànha sèl'e.
24 Ŋka u sintaag'à kwôro u cye e,
Yakuba u Kileŋi Siŋifol'à fànha kan u cyey'á.
Uru Kileŋi u ɲyɛ Izirayɛli kàanmucyafooŋi,
uru mú u ɲyɛ Izirayɛli taŋwɔhɔge.
25 Mu tuŋi u Kileŋi u sí mu tègɛ,
Kile Siŋi Punifoo u sí jwó le mu á,
si nìɲyiiŋi zànhe kan mu á,
si jwó le mu á,
si ɲìŋke lùbilibii kan mu á,
si mu pyìibii pyi pi ɲyaha;
si mu yatɔɔre pyi ti púgo.
26 Jwóobii Kile à le mu tuŋ'á ke,
pir'à fànha tò ɲaɲyi niɲjyeyi yacɛnyi na,
Kile u jwó le Yusufu á amuni,
Kile u jwó le u á,
uru ŋgemu u ɲyɛ u cìnmpyiibii ɲùŋɔ na ke.

27 Bɛnzhama na ɲyɛ mu à jwo sige pwun kategе wu.
Ŋyɛ̀ge na, u maha sige yaare tà cû a kyà,
yàkoŋke u maha tà táa táa u pyìibii na.»

28 Ŋyɛ Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à fworo mpii shiin kɛ ná shuunniŋi i. Pi tuŋi Yakuba jwumpe nizanmpe pu mpyi mpe mà yyaha tíi ná pi puni niŋkin niŋkinŋi i, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ.

Yakuba kwùŋi kani

29 Ŋyɛ lire kàntugo, ka *Yakuba si yi jwo a waha u jyaabil'á na: «Mii aha bú ŋkwû, yii i sà na tò na tulyeyi tatoŋke e, ɲaŋgyige ku ɲyɛ Kyiti shinŋi Efirɔn kɛrɛge e ke, wani yii sí n-sà mii tò na tulyeyi taan. 30 Kuru ɲaŋgyige na ɲyɛ Makipela kɛrɛge e, Mamire cyage e, *Kana kìni i. *Ibirayima u à kuru cyage shwɔ Kyiti tùluge shinŋi Efurɔn á, mà pyi u kwùu tatòŋɔ. 31 Wani Ibirayima ná u cwoŋi Sara, ná Ishaka ná u cwoŋi Erebeka à tò, wani mii à na cwoŋi Leya tò mú. 32 Kuru kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku ɲyɛ k'e ke, yire pun'à shwɔ Kyiti shiinbil'á.»
33 Ŋyɛ Yakuba à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ u jyaabil'á ke, maa tooyi dùrugo yasínniŋke na, maa sínni, ka u múnaani si fworo u e.

50

1 Tèni i Yusufu à cè na u tuŋ'à kwû ke, ka u u u yyahe bûru u woge na, maa mɛɛ sú.
2 U à kwɔ̀ mɛɛsuni na ke, maa u wyempyiibii pyi pi à u tuŋi buwuŋi yal'a yaa ná nùguntangayaayi i mà yaha. 3 Ka pi i ŋkwôro u ɲjaaŋi na fo mà sà nta canmpyaa beeshuunni, ɲaha na yɛ *Misira kìni làda u mpyi ure. Ka Misira shiinbii si yamɛɛni sú fo canmpyaa beetaanre ná kɛ. 4 Cyire canmpyaagil'à fûnŋɔ ke, ka Yusufu si yi jwo Farɔn fyèɲwɔhɔshiinbil'á «Kampyi sèe wi, mii kyal'à táan yii á, yii na pwɔhɔ yii sà yi jwo Farɔn á, 5 na mà mii tuŋi yaha u sàha ŋkwû mɛ, u à yi jwo mii á na uru ká ŋkwû, mii i sà uru tò u fanŋke nintùgoge e *Kana kìni i, mii s'à kâa u á na mii sí li pyi. Lire kurugo, mii la ɲyɛ si sà na tuŋi tò si láha núru mpa.» 6 Ŋyɛ puru jwump'à nɔ Farɔn na ke, ka u u yi jwo Yusufu á «Sà ma tuŋi tò Kana kìni i, maa núru, ɲaha na yɛ mu à kâa mà kwɔ̀ u á na

mu sí lire pyi». 7 Yusufu niŋkàriŋi ná u tuŋi buwuŋi i, Farɔn kìni ɲùŋufeebii pun'á sà u
tùugo, Farɔn nàŋkolyeebii ná Misira kìni nàŋkolyeebii sanmpii puni, 8 ná Yusufu pyɛngɛ
shiinbii puni, ná u sìɲɛɛbii, ná u tuŋi pyɛngɛ shiinbii puni. Pyìibii ná yatɔɔre kanni t'à
kwôro Gozheni kùluni i, Misira kìni i. 9 Shɔnyi wòtorobii ná shɔndugubii mú na mpyi ná
pi e. Sùpyiɲyahara ti mpyi tiye fye e na ŋkɛ̀ɛge.
10 Tafafyinge ku ɲyɛ Zhurudɛn baŋi kàntugo, ná ku mɛge ɲyɛ Atadi ke, pi à nɔ wani maa
yamɛɛni sú, maa kwuuyi wà sèl'e. Canmpyaa baashuunni pi à pyi kuru kwùge na wani.
11 Kana shiinbii pi ɲyɛ lire kìni i ke, pir'à kuru kwùge pyiŋkanni ɲya Atadi tafafyinge e ke,
maa jwo «Ŋke à pyi kwùbwɔhɔ Misira shiinbil'á dɛ!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge
le na *Abɛli Misirayimu, kuru cyage na ɲyɛ Zhurudɛn baŋi kàntugo*
12 Lire pyiŋkanni na, *Yakuba mpyi a ɲjemu jwo u pyìibil'á u kwùge kyaa na ke, lire pi
à pyi. 13 Pi à kàre ná u buwuŋi i Kana kìni i. Ɲaŋgyige ku ɲyɛ Makipela kɛrɛge e ke, mà
sà ntò wani. *Ibirayima u mpyi a kuru cyage shwɔ Kyiti tùluge shinŋi Efirɔn á, mà yaha
kwuutatoŋɔ, kuru cyage laage ɲyɛ a tɔɔn Mamire woge na mɛ. 14 Yusufu à u tuŋi tò a
kwɔ̀ ke, ka u u núr'a kàre Misira kìni i. U sìɲɛɛbii ná shin maha shin u mpyi a kàre ná u e
tufooŋi tatoŋke e ke, ka pire puni si núr'a pa Misira e.

Yusufu yyahafeebil'à yàfa cya u á

15 Ɲyɛ Yusufu sìɲɛɛbil'à li ɲya na pire tuŋ'à kwû ke, ka pi i jwo: «Yusufu ká yîri wuu
kurugo numɛ de! Wuu à kapiini ndemu pyi u na ke, u aha jwo u sí lire fwooni tò wuu
na de!» 16 Ka pi i wà yaha a kàr'a sà yi jwo Yusufu á «Mà jwo mu tuŋi u kwû ke, u mpyi a
jwo na 17 wuu sà jwo ná mu i, wuu u mu ɲáare, maa náaŋi maa yàfa ma sìɲɛɛbii na, ɲaha
na yɛ pi à kapii pyi mu na.» Ka pi i jwo Yusufu á «Wuu na ɲyɛ mu tuŋi Kileŋi bilii, náaŋi
(maa yàfa*) maa ma sìɲɛɛbii kapiini yàfa pi na.» Yusufu à puru jwumpe lógo ke, ka u u
mɛɛ sú.
18 Ka u yyahawuubii si ŋkàr'a sà niŋkure sín u taan, maa jwo «Mu bilibii pi mpii.» 19 Ka
u u pi pyi «Yii àha vyá mɛ, mii u ɲyɛ Kile la? 20 Yii pi ke, yii la mpyi si kapii pyi mii na,
ŋka Kile à li kɛ̂ɛnŋ'a pyi kacɛnnɛ, maa li kàntugo pyi nde niɲjaa, bà sùpyire niɲyahara si
mpyi si shwɔ mɛ. 21 Lire e ke, yii àha raa fyáge mɛ, mii sí yii ná yii pyìibii puni le na kaloge
ɲwɔh'i.» Maa jwo ná pi e tìpoom'i, mà pi zòmpii tìŋɛ.

Yusufu kwùŋi

22 Lire kàntugo, Yusufu ná u cìnmpyiibil'à kwôro *Misira e. Yusufu shìŋi tɛgɛn'à pyi yyee
ŋkuu ná kɛ. 23 U à u jyaŋi Efirayimu pyìibii ná u ɲampyire ɲya. Ɲyɛ Manase ɲampyir'à si
ke, ka Yusufu si pire pyi u pyìi. Manase ɲampyire na mpyi Makiri pyìi.
24 Canŋka Yusufu à jwo u sìɲɛɛbil'á «Li sì mɔ mɛ, mii sí n-kwû, ŋka yii i dá li na na Kile sí
yii le u kaloge ɲwɔh'i, si yii yige nde kìni i. Kìni ɲwɔmɛɛni u à lwɔ́ wuu tulyeyi *Ibirayima
ná Ishaka ná *Yakuba á ke, u sí n-kàre ná yii e wani.» 25 Lire kàntugo, Yusufu à u sìɲɛɛbii
pyi «Yii kâa na ɲyii na, na Kile ká bú yii yige Misira e, yii niŋkàribii, yii sí n-kàre ná mii
kaciiyi i.»
26 Ɲyɛ Yusufu à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná kɛ ke, ka pi i u buwuŋi bégele ná
latikol'e mà le keshu funŋ'i mà tò Misira kìni i.

* **50:11** Abɛli Misirayimu, ɲwɔhɔ ku ɲyɛ Misira shiinbii yamɛɛni tasúge.

Uruti

Elimilɛki ná u pyɛnge shiinbil'a kɛ̂ɛnŋɛ Mwabi kìni i

1 Tèni i *Izirayɛli fànhe mpyi yukyaabil'a ke, katibwɔhɔ mpyi kìni i. Lire kurugo, nàŋi
wà ná u cwo ná u jyaabii shuunniŋ'a fworo Bɛtilehemu i, kuru ɲyɛ *Zhuda kìni kànhe kà,
sà tɛɛnlɛ pyi Mwabi kìni i. 2 Nàŋi mɛge na mpyi Elimɛlɛki, ceeŋi woge sí i mpyi Nahami,
pyìibii wuyi sí i mpyi Makulɔn ná Kiliyɔn. Efirata tùluge wuubii pìi pi, mà yîri Bɛtilehemu
kànhe e, Zhuda kìni i. Lire tɛɛnni funŋke e Mwabi i, 3 ka Elimilɛki si ŋkwû, maa Nahami
ná u jyaabii yaha. 4 Ka pire si Mwabi kìni cyeebii pìi lèŋɛ, wà mɛge na mpyi Oripa, sanŋi
woge sí ɲyɛ Uruti. Yyee kɛ fiige pi a pyi, 5 ka Makulɔn ná Kiliyɔn si ŋkwû mú. Ka Nahami
si ŋkwôro nɔ̀ ná pyìi baa.

Uruti a taha Nahami ɲwɔh'i na ŋkɛ̀ɛge Bɛtilehemu i.

6 Ka Nahami si lógo na Kafooŋi Kile na wá u kìni shiinbii tɛ̀gɛ ná yalyire e. Lire e, ka u
u wá na bégele si yîri Mwabi kìni i, s'a wá u kìni i ná u napworibii mú shuunni i. 7 Ka u u
yîri u tatɛɛnge e, u ná u napworibii mú shuunni i, mà kuni lwɔ́ a núru na ŋkɛ̀ɛge *Zhuda
kìni i. 8 Ka Nahami si yi jwo pi a: «Yii núru, yii a sì yii nɛɛbii yyére. Tɛgɛŋkanni na yii a mii
ná niŋkwûubii tɛ̀gɛ ke, Kile u yii tɛ̀gɛ amuni. 9 Kile u yyeɲiŋke kan yii mú niŋkin niŋkin a,
yii nàmbayi i.» Maa tàange fwùu kan pi a, ka pi mú shuunni si mɛɛ le na súu. 10 Ka pi i u
pyi: «Ɔnhɔ, wuu sí raa ŋkɛ̀ɛge ná mu i mu shiinbii yyére.»

11 Ka Nahami si yi jwo pi a: «Mii napworibii, yii núru, yii a sì. Ɲaha kurugo yii sí n-tɛ̀ɛn
mii yyére yɛ? Mii yyeegil'a nɔ cyage ŋkemu i ke, mii saha sì n-jà pyìi si, mpiimu pi sí n-
jà n-pyi yii nàmbaa mɛ. 12 Yii na yaha naha, yii núru yii a sì yii shiin pyɛngɛ, ɲaha na yɛ
mii a lyɛ a kwɔ̀, mii saha sì n-jà nàmbaga jyé mɛ. Mii méɛ n'a mpyi na sí nɔ̀ ta niɲjaa, si
pùnampyire ta u a, 13 yii sì n-jà pire sige fo pi aha lyɛ mɛ. Yii sì n-jà nàmbaabii sanmpii cyé
mɛ. Kafooŋi Kile a yyefuge yaha mii na, yii s'aha ntaha mii fye e, yii sí n-ta kuru yyefuge
e, lire laage sí i ɲyɛ mii na mɛ.» 14 Ka pi mú shuunni si myahii le na súu sahaŋki, ka Oripa
si tàange fwùu kan, maa kàntugo wà pi nacwoŋ'a, ka Uruti si ɲcyé, maa yyére u taan.

15 Ka Nahami si yi jwo u a: «Mu ɲyii wà ma na yyahafooŋi cwoŋi na, u a núru na ŋkɛ̀ɛge
u shiinbii ná u yasunɲy'a. Ma mú u núru u fiige mà sì ma shiinbii pyɛngɛ.» 16 Ka Uruti si
yi jwo:

«Ma hà na kárama si ɲjîri ma taan,
s'a ŋkɛ̀ɛge na shiinbii yyére mɛ.
Cyage maha cyage e mu a kàre ke,
mii mú sí n-kàre wani.
Cyage maha cyage e mu a tɛ̀ɛn ke,
mii mú sí n-tɛ̀ɛn wani.
Mu shiinbii mú sí n-pyi mii shiinbii,
mu Kileŋi mú sí n-pyi mii Kileŋi.
17 Mu aha ŋkwû cyage ŋkemu i ke,
kuru cyage e mii sí n-kwû.
Mii sí n-tɛ̀ɛn ná mu i,
fo mà sà nɔ kwùŋi na.
Cyage e mu sí n-tò ke,
wani mii mú sí n-tò.
Lire ká mpyi li ɲyɛ a pyi mɛ,
Kafooŋi u kawaa pyi mii na!»

18 Nahami a pa ntɛ̀ɛn ná l'e na Uruti na sí n-sìi n-kàre ná u e ke, ka u u puru jwumpe
yyéŋɛ. 19 Ka pi mú shuunni si ŋkàre Betilɛhɛmi i. Pi a nɔ Bɛtilehemu i ke, ka li i kànhe

shiinbii puni kàkyanhala, ka cyeebii si jwo: «Ei! Nahami u ɲyɛ amɛ la?» 20 Ka Nahami si
jwo: «Yii àha núru na yyere Nahami mɛ (Nahami ɲwɔhe ɲyɛ ɲùntangafoo), yii a na yire
Mara (Mara ɲwɔhe sí ɲyɛ ɲùmpɛngɛfoo), ɲaha na yɛ Kafooŋi Siŋi Punifoo la mii lùbyage
pyi wɛɛge lwɔhɔ mii shìŋi funŋke e. 21 Mii niŋkariŋi cyeyi mpyi a ɲî, Kile s'a mii pyi mii a
núru ná cyeŋgaayi i. Yii àha zìi núru na yyere Nahami mɛ. Kafooŋi Siŋi Punifoo u ɲyɛ kani
ɲyafoo ná li cèvoo ke, uru u a pɔnŋi nɔ mii na.»
22 Lire pyiŋkanni na, Nahami a núr'a pa, mà yîri Mwabi kìni i, ná u napworoŋi Uruti i,
u ɲyɛ Mwabi kìni shin ke. Pi tèepani Bɛtilehemu i, lir'a bê ná sùmakwɔɔngil'e.

2

Uruti a báare Bwazi kɛrɛge e

1 Ŋyɛ Nahami pooŋi Elimilɛki pyɛngɛ shin maa mpyi u cévoo, ur'a pyi wani. U mɛge na
mpyi Bwazi, maa mpyi yaara ná mɛgɛfoo.
2 Canŋka, Mwabi Uruti a yi jwo Nahami a: «Mii kèɛge sige e. Ŋgemu ká bú sà mii ɲùɲaara
ta ke, mii sí sà sùma fûgo urufoo fye e. Ka Nahami si jwo: «Ta sì, mii pworoŋi.» 3 Ka Uruti
si yîri, maa ŋkàr'a sà sùmaŋi kɔɔge fûru sùmakwɔɔnbii fye e. U ɲùntancyage k'a pa mpyi, u
a sà bê ná Bwazi kɛrɛge e, Elimilɛki pyɛngɛ shinŋi wà.
4 Canŋk'a ta ku nɔ cyage e ke, ka Bwazi si yîri Bɛtilehemu i mà nɔ wani, maa pi shéɛre,
maa jwo: «Kile u pyi ná yii e.» Ka pi i u ɲwɔ shwɔ,: «Kile u jwó le ma a.» 5 Ka Bwazi si
sùmakwɔɔnbii ɲùŋufooŋi yíbe na: «Jofoo wu u ɲyɛ nde cibileni yɛ?» 6 Ka u u u ɲwɔ shwɔ mà
jwo: «Mwabi kìni cibileni l'a pa ná Nahami i mà yîri Mwabi i ke, lire li. 7 U a kuni cya mii
a, si ntaha sùmakwɔɔnbii fye e, s'a fûru pi kantugo. Mà lwɔ́ ɲyɛge na, u na ɲyɛ u tooyi na,
numɛ u a nè na tèɛn vùŋke e si ŋɔ̀.»
8 Lire kantugo, ka Bwazi si yi jwo Uruti a na: «Niŋgyiini tègɛ, mii pworoŋi, ma hà núru
ɲjîri naha ŋke kɛrɛge taan, s'a ŋkèɛge kabɛr'e s'a sùma fûru mɛ. Ma hà laaga tɔɔn naha na
mɛ, tèɛn mii sùmakwɔɔncyeebii taan. 9 Ma wíi sèl'e, cyage e pi na ntùuli ke, maa ntaha pi
fye e. Mii sí yi jwo nàŋjiipyir'a pi àha raa bâhare ná mu i mɛ. Byage ká ma ta, maa sà bya pi
kucwɔhil'e. 10 Ka Uruti si niŋkure sín, maa yyahe cyígile, maa jwo: «Mii na ɲyɛ nàmpɔnŋɔ,
ka ɲaha sí mu pyi mu a mii ɲaare ta yɛ?» 11 Ka Bwazi si u ɲwɔ shwɔ: «Nde mu a pyi ma
nacwoŋ'a, mu pooŋi ŋkwùŋi kantugo ke, pi a li jwo mii a. Mà bâre lire na, mu a yîri ma
tuŋi ná ma nuŋi taan ma tasege e, maa mpa ntèɛn kìni labɛr'e ná sùpyishiŋi w'e, ŋgemu
u ɲyɛ mu ɲyɛ a pyi a u cè a lyɛ mɛ. 12 Nde mu a pyi ke, Kile u ma sâra lire na. Kafooŋi,
*Izirayɛli Kileŋi ŋge fukanyi ɲwɔh'i mu a maye ŋwɔhɔ ke, u ma kan sèe sèl'e.»
13 Ka Uruti si jwo: «Kàfooŋi Bwazi, mu a sùpygire pyi ná mii i. Mu a màban le mii i, maa
lùtaanjwumbo jwo ná mii i, mà li ta, mii bá ɲyɛ mu bilicwɔŋi wà kwɔ̀ mɛ.»
14 Tèelyîin'a nɔ ke, ka Bwazi si Uruti yyere u pa lyî ná pire e, maa bwúurukwɔnga kan, u
a nígini cyɛnge e, u a lyî. Uruti a pa ntèɛn sùmakwɔɔnbii taan, ka Bwazi si u kan sùmakaaga
na. Ka u u lyî a tìn fo mà u sanŋi yaha. 15 Uruti a sà a fworo sahaŋki, ka Bwazi si yi jwo
u sùmakwɔɔnbil'a: «Yii u yaha ba, u a yúu niŋkwɔnyahaŋi i jwuɲyahama baa.» 16 Yii a
sùmaɲcyahayii yà cyán, ur'a yire bílili. Yii bà sàha yaaga jwo lire na mɛ. 17 Ka Uruti si
sùmaŋi fûg'a canŋke kwɔ̀ Bwazi kɛrɛge e. Yàkoŋke, ka u u u nintaŋi bwɔ̀n mà taha a sàhala
ɲî. 18 U a yîri sige e mà pa, maa mpa u sùmaŋi nivugutaŋi cyêe u nacwoŋi na. Maa u canŋa
lyìge sanŋke wu mà kan u a.

Nahami a Kile mɛtange yyere.

19 Ka nacwoŋi si u yíbe na: «Taa mu a ŋge sùmaŋi puni fûg'a ta niɲjaa ke? Taa mu a
canŋke pyi ke? Kile u jwó le ŋgemu u a ɲùɲaara ta ma na ke, ur'a.» Ka u u nacwoŋi pyi
na ur'a canŋke pyi nàŋi ŋgemu kɛrɛge e ke, na u mɛge na ɲyɛ Bwazi. 20 Ka Nahami si jwo:
«Bwazi mú na ɲyɛ wuu byanhama shin, u na ɲyɛ wuu kɔɔge lyìfooŋi wà, u sàha ŋkwɔ̀ u
cyɛge láha wuu ɲyii wuubii ná niŋkwuubii na mɛ, Kile u jwó le u a.» 21 Ka Uruti si yi jwo

u a, na uru ŋge nàŋi bá a jwo, na uru u ntèɛn u kɛrɛge e sùmakwɔɔnbii kantugo, fo uru sùmaŋi ká *kwɔ̀n a kwɔ̀. 22 Ka Nahami si yi jwo Uruti ɲyii na sahaŋki, na lire nde a táan ur'e, ɲaha na yɛ u aha ŋkàre wabɛrɛ u kɛrɛge e, u sí n-jà yyefugo ta wani. 23 Ka Uruti si ntèɛn Bwazi kɛrɛge e ná u sùmakwɔɔnbil'e, fo ka pi i sà sùmaŋi kùuyi puni kwɔ̀n mà kwɔ̀. Lire tèni i, u mpyi na shùun nacwoŋi yyére.

3

Uruti a kàre Bwazi sùmaŋi fyiini na.

1 Canŋka, Nahami a jwo Uruti a: «Mii pworoŋi, mii sí mu le nàmbage e, bà mu si mpyi sà fèrɛmɛ ná yyeɲiŋɛ ta mɛ. 2 Ŋge nàŋi, Bwazi u mpyi a mu yaha mu u sùmaŋi fûru u báarapyiibii ɲwɔh'i ke, mu a li cè wuu byanhamu shin u ɲyɛ u wi. Ŋke numpilage e, u sí n-sà u sùmaŋi pyàŋi wwû fyiini na. 3 Lire tèni i, mu a yaa mu u wìli, maa ntìri, maa ma vàanɲyi nisìnaɲyi lwɔ́ a le, maraa sì fyiini na. Ŋka ma hà u yaha u ma cè mà u ta u sàha ŋkwɔ̀ a lyî maa bya a kwɔ̀ mɛ. 4 Mu aha shà, mu sí n-sà wíi u tasínage e, cyage e u na uye ŋɔ́ni ke, maa wíi u tooyi yyére, maa vàanntoŋi yîrige, mu sí tasínage ta, maa sínni wani. Nde mu a yaa mu u mpyi ke, u sí lire jwo mu a.» 5 Ka Uruti si u ɲwɔ shwɔ na: «Mu aha ndemu jwo mii a ke, mii sí lire pyi.» 6 Maa ŋkàre sùmaŋi fyiini na. Bà u nacwoŋ'a yi jwo u a mɛ, ka u u sà ntòro amuni. 7 Bwazi a lyî maa bya, u múguro wuŋi, maa ŋkàr'a sà sínni sùmapyaŋi ŋkwùunni taan. Tèni i u a ŋɔ́ɔ ke, ka Uruti si mpeel'a file u na, maa tasínaga ta u tooyi yyére, vàanntoŋi ɲwɔh'i, maa uye sànhana. 8 Numpilag'a lyɛ ke, ka Bwazi si ɲɛ̀, fo na ɲcyêɛnni. L'a pâa u e sèl'e, u a yîr'a ceewe ta u a sínni u tooyi yyére. 9 Ka u u yíbe: «Jo u ɲyɛ mu yɛ?»: «Mii u ɲyɛ Uruti, mu bilicwoŋi. Mii na li ɲáare mu a, maa vànŋke cyɛge kà tò na na, maa na lwɔ́ mà le ma màrampe e. Mu na ɲyɛ wuu pyɛnge kòolyibil'e.» 10 Ka Bwazi si yi jwo Uruti a: «Kile u jwó le ma a. Mu a li cyêe sahaŋki ma nacwoŋi pyɛngɛ shiinbii na, na mu na ɲyɛ ceewe niɲcɛnŋɛ. Mu numɛ kacɛnn'a ɲwɔ niɲcyiini na, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ a ɲyii yige si nàmbaga lèŋɛ nàŋjiiw'a mɛ, fòŋɔfoo bâre ntafoo na mɛ. 11 Lire tèni i, mii pworoŋi, ma hà núru raa fyáge mɛ, mu aha yaaga maha yaaga cya, mii sí lire pyi mu a, ɲaha na yɛ ŋke kànhe shiinbii pun'a li cè na mu na ɲyɛ ceewe niɲcɛnŋɛ. 12 Kuru cyage e, sèe u ɲyɛ u wi, mii na ɲyɛ mu pyɛnge kòolyiŋi wà, ŋka wà a núr'a mu pyɛngɛ shiinbii byanhara mà tòro mii na. 13 Numpilage sanŋke pyi naha. Ŋyège na, mu kyaa ká mpyi u na, u a bú mu lwɔ́, li sí n-pyi kacɛnnɛ. Ŋka u aha mpyi u ɲyɛ a li pyi mɛ, mii s'a na ɲwɔmɛɛni kan mu a, Kafooŋi Kile ɲyii wuŋi mɛge na, mii sí mu lwɔ́. Síni fo ɲyèŋkwɔnge. 14 Ka Uruti si ntèɛn Bwazi tooyi yyére fo ɲyèŋkwɔnge, maa yîri. Bwazi la mpyi wà sì ɲcè na ŋge ceeŋ'a yîri uru yyére fyiini na mɛ. 15 Ka u u jwo na Uruti u u vànŋke sànha u u ku cû sèl'e. U a ku sànha ke, maa ku cû. Ka Bwazi si sùmaŋi yaɲyɛɛyi baani le k'e, maa u tègɛ, ka u u ku tugo maa núr'a kàre pyɛngɛ. 16 Uruti a núr'a pa u nacwoŋi yyére ke, ka uru si u yíbe: «Di y'a tòr'a jwo yɛ, mii napworoŋi?» Nde Bwazi a pyi u a ke, ka u u jyè yi yyahe e mà jwo, 17 maa sùmaŋi cyêe mú, maa núr'a jwo na li ɲyɛ a mpyi a táan Bwazi a uru cyeŋgayi wuŋi si mpa Nahami yyére mɛ. 18 Ka Nahami si jwo: «Tèɛn naha, mii napworoŋi fo wuu aha nde tùgo mà nɔ li tɛgɛni na. Ná Bwazi ɲyɛ a nde kani cwɔɔnrɔ mɛ, u sì taŋɔŋɔ ta wuu ɲyii na mɛ.»

4

Bwazi a Uruti lèŋɛ nàmbaga na

1 Ka Bwazi si ŋkàre kànhe bàanni i, maa sà ntèɛn, koolyiŋi shɛɛnre u a jwo ke, ka uru si mpaa ntùuli, ka Bwazi si u yyere: «Mucyiin pa naha, maa mpa ntèɛn» ka nàŋi si mpa maa ntèɛn. 2 Ka Bwazi si kànhe yyecwugofeebii shiin kɛ yyere mà pa ntìŋɛ ná piye e. Tèni i pir'a pa ntèɛn ke, 3 ka u u yi jwo koolyiŋi ɲyii na: «Mu a li cè, Nahami, u a yîri Mwabi kìni i mà pa, si mpaa lwɔ́foo caa wuu cìnmpworoŋi Elimɛlɛki kɛrɛge na. 4 Mii a li ta maa yi jwo mu niŋgyiigii taan, si yi cyêe mu na naha, mpii pi naha naha ná wuu shiinbii yyecwugofeebii

pi naha naha ke, pire ɲyii na. Mu u ɲyɛ koolyiŋi, kampyi mu sí kɛrɛge lwɔ́, maa ku lwɔ́ Nahami cye e. Kampyi mu sì ku lwɔ́ mɛ, maa yi jwo sí li cè, ɲaha na yɛ wà ɲyɛ mu ná ŋke kɛrɛge shwɔhɔl'e mɛ, mii u a taha mu na.» Ka u u jwo uru sí ku lwɔ́. 5 Ka Bwazi si jwo: «Mu aha kɛrɛge lwɔ́, mu a yaa u leŋkwucwoŋi Uruti lwɔ́ mà pyi ma cwo bà kɔɔge si mpyi si ŋkwôro kufooŋi niŋkwûŋi pyɛnge e mɛ.» 6 Ka nàŋi si jwo: «L'aha mpyi amuni, mii a fworo kɔɔge e, ɲaha na yɛ, mii na fyáge mii kɔɔge kà ŋkwɔ̀ mpînɨ mɛ. Lire tèni i, Bwazi, mu yabiliŋi u ku lwɔ́, sèeŋi na, mii sì n-jà ku lwɔ́ mɛ.» 7 Tèecyiini i, *Izirayɛli shin n'a mpyi na sí li cyêe na nde kani cyiin na yal'a kwɔ̀, u mpyi maha u tanhaŋke wwû maha kan u shɛ̀refooŋ'a. Lir'a pyi kalyee Izirayɛli a ndemu l'a li cyêe na mbè a pyi nde kani na ke. 8 Kuru cyage e, koolyiŋi, ka uru si yi jwo Bwazi a: «Mu yabiliŋi mu u ku lwɔ́.» Maa u tanhaŋke wwû mà kan u a. 9 Bwazi, ka uru si yi jwo yyecwugofeebii ɲyii na, na sùpyire ti mpyi wani u shiinbii ke: «Mii a ku lwɔ́ Nahami cye e, yii mú puni ɲyii na. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ Elimilɛki, Kilwɔn ná Makilwɔn wogo ke, 10 niɲjaa mii a ŋge ceeŋi Mwabi shinŋi Uruti lwɔ́ mà pyi na cwo, Makilwɔn leŋkwucwoŋi, bà kɔɔgefoo mɛge ku mpyi si ŋkwôro ku na mɛ.» 11 Bàanni shiinbii puni, ka pire si jwo l'a pyi pire ɲyii na, maa jwo: «Kile u li pyi ŋge ceeŋi u ŋge u u ŋkor'a jyè mu pyɛnge e ke, u pyi Arasɛli ná Leya fiige, mpii mú shuunni pi a Izirayɛli bage sìi ke. Ma nàfuuŋi u púgo, Efirata tùluge e, mu mɛge ku táan, Kile u ma yaha mà pyà mɛge le Bɛtilehemu kànhe e. 12 Kile u pyìi niɲyahamii kan ma a, nde cibileni na. Ma pyɛnge sí n-pyi Perɛzi woge fiige, ŋge Tamara a si *Zhuda a ke.» 13 Ka Bwazi si Uruti lèŋɛ u cwo, maa wwɔ̀ ná u e tasínage na. Ka Kafooŋi Kile si mpa ná l'e, ka u u laa ta, maa mpa si pùnambile. 14 Ka cyeebii si jwo Nahami a: «Kafooŋi Kile a yaa u kêe. Niɲjaa, u sàha ɲyɛ mu yaha koolyi baa mɛ. Kile u yaha u pyi mɛtangafoo Izirayɛli. 15 Mu ɲyii na yal'a fworo ma napworoŋi na, mà tòro pùnampyire baashuunni na. U na ɲcáa mu na, ur'a si, pyà na ŋgemu u sí n-pa fànhe kabɛrɛ kan mu a, si mu tègɛ ma canmpyaagii sanŋkil'e ke.» 16 Ka Nahami si pyàŋi lwɔ́, maa u ta uye na, maa mpyi u byifoo. 17 Ka u ciɲɛɛbii si múguroŋi pyi ná u e sèl'e, maa pyàŋi mɛgɛ le Obɛdi. Ɲyɛ Obɛdi u a pa mpyi Zhɛse tuŋi, ka uru si mpyi saanrefooŋi *Dawuda tuŋi. 18 Saanrefooŋi Dawuda tasìige ku ŋke: Perezi u a pyi Ezirɔn tuŋi, 19 ka uru si Aramu si, ka Aramu si Aminadabi si, 20 ka uru si Nakisɔn si, ka Nakisɔn si Salamɔ si, 21 ka uru si Bwazi si, ka Bwazi si Obɛdi si, 22 ka uru si Zhɛse si, ka Zhɛse si Dawuda si.

Macwo Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yesu cyelempyaŋi Macwo pi maha u pyi Levi ke, uru u à ŋge séməŋi séməmú nalwɔɔre shwofoo u mpyi u wi. Ŋka mà jwo u pyi Yesu cyelempya ke, u à mú nalwɔɔre shwoshwo báaraŋi yaha. Yesu kareŋkwooni kàntugo nìɲyiŋi na, Macwo à Yesu kapyiiŋkii séməsi li cyêe sùpyaŋi shiŋi u ɲyɛ Yesu ke, si li cyêe mú na Shwofooŋi kyaa Kile mpyi a jwo na u sí n-pa ke, uru u ɲyɛ Yesu.

Yyee niɲyahagii funŋ'i Yahutuubii mpyi na Kile Niɲcwɔnrɔŋi pi Shwofooŋi mpaŋi sigili. Kile tùnntunmpil'à jwo uru Shwofooŋi mpaŋi kyaa na. Macwo séməŋ'à li cyêe na pyàŋi u à si Bɛtilɛhɛmu kànhe e, ná u mɛge ɲyɛ Yesu ke, uru u ɲyɛ uru Shwofooŋi. Karigii cyi à li cyêe na Yesu u ɲyɛ uru Shwofooŋi ke, Macwo séməŋ'à cyire puni kyaa jwo. Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo fo tèemɔni i ke, Macwo à núru puru pà kurugo maa li cyêe na nde Yesu mpyi na mpyi ke, Kile tùnntumpil'à jwo lire kyaa na mà jwo u pa ke.

Macwo mú à li cyêe na Yesu u ɲyɛ Yahutuubii saanŋi ŋgemu u à Kile Saanre ɲwɔ cû ɲìŋke na ke. Mpii pi à taha u fye e ke, pyiŋkanni na Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u pyi ke, u maha pire kâlali lire na. Ti ɲyɛ saanre sannte fiige mɛ. Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u Kile kyaa táan uy'á u tòro wyérɛŋi na, nde u la ɲyɛ sùpyire sannte t'a mpyi ur'á ke, u raa lire pyi t'á (7.12) u u u zàmpɛɛnbii kyaa táan uy'á mú (6.44).

Ŋyɛ sùpyir'à Yesu bò, ŋka Kile à u ɲè. Lire kàntugo Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi a Jwumpe Nintanmpe yu ɲìŋke supyishiŋi pun'á.

Mà jwo Yesu u si ke, Kile mpyi a jwo na u mɛge sí n-pyi: «Emanuwɛli». Kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile na ɲyɛ ná wuu e» (1.23). Yesu cye kurugo, Kile à pa sùpyire shwɔhɔl'e. Mpe jwumpe p'à tɛg'a séməŋi ɲùŋɔ kuu na: «Mii na ɲyɛ ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà nɔ diɲyɛŋi tèekwooni na» (28.20).

Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire mɛyi (Luka 3.23-38)

1 Ŋyɛ Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Yesu à fworo saanŋi
Dawuda e, Dawuda s'à fworo Ibirayima tùluge e.
2 Ŋyɛ Ibirayima à Ishaka si,
ka Ishaka si Yakuba si,
ka Yakuba si Zhuda ná u sìɲɛɛbii si,
3 Ka Zhuda si Pɛrɛzi ná Zera si. (Pire nuŋi mɛge mpyi Tamari.)
Ka Pɛrɛzi si Ɛsirɔn si,
ka Ɛsirɔn si Aramu si,
4 ka Aramu si Aminadabu si,
ka Aminadabu si Nashɔni si,
ka Nashɔni si Salamani si,
5 ka Salamani si Bwazi si. (Uru nuŋi mɛge mpyi Arahabu.)
Ka Bwazi si Obɛdi si. (Uru nuŋi mɛge mpyi Uruti.)
Ka Obɛdi si Zhese si,
6 ka Zhese si saanŋi Dawuda si.
Ka saanŋi Dawuda si Solomani si. (Uru nuŋi u mpyi Uri cwoŋi.)
7 Ka Solomani si Oroboyamu si,
ka Oroboyamu si Abiya si,
ka Abiya si Azafu si.
8 Ka Azafu si Zhozafati si,
ka Zhozafati si Zhoramu si,

ka Zhoramu si Oziyasi si.
9 Ka Oziyasi si Zhoyatamu si,
ka Zhoyatamu si Akazi si,
ka Akazi si Ezekiyasi si,
10 ka Ezekiyasi si Manase si,
ka Manase si Amɔni si,
ka Amɔni si Zhoziyasi si,
11 ka Zhoziyasi si Zhekoniya ná u sìɲɛɛbii si. (Lire tèni i Babilɔn shiinbil'à Izirayɛli shiinbii kul'a kàre piye yyére.)
12 Ɲyɛ pi à pi cye yaha Babilɔn i, ka pi i núr'a pa ke,
ka Zhekoniya si Salatiyɛli si,
ka Salatiyɛli si Zorobabɛli si,
ka Zorobabɛli si Abiyudi si,
13 ka Abiyudi si Eliyakimu si,
ka Eliyakimu si Azori si,
ka Azori si Sadɔki si,
14 ka Sadɔki si Akimu si,
ka Akimu si Eliyudi si,
ka Eliyudi si Eliyazari si,
15 ka Eliyazari si Matan si,
ka Matan si Yakuba si,
16 ka Yakuba si Yusufu si.
Ɲyɛ Yusufu cwoŋi mɛge mpyi Mariyama. Uru u à Yesu si, ŋgemu pi maha yiri Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke.
17 Mà lwó Ibirayima tèni na mà pa nɔ saannŋi Dawuda wuuni na, tulyeye kɛ ná sicyɛɛr'à tòro. Mà lwó saannŋi Dawuda tèni na fo mà sà nɔ tèni i Babilɔn shiinbil'à Izirayɛli shiinbii kul'a kàre piye yyére ke, ka tulyeye kɛ ná sicyɛɛre si ntòro mú. Mà lwó Izirayɛli shiinbii tèecûni na Babilɔn shiinbil'á, mà sà nɔ Kile Niɲcwɔnrɔŋi tèesini na, ka tulyeye kɛ ná sicyɛɛre si ntòro mú.

Yesu ziŋi kani
(Luka 2.1-7)

18 Ɲyɛ Yesu Kirisita siŋkanni l'à pyi nde: Mariyama u ɲyɛ u nuŋi ke, uru na mpyi Yusufu tàcwo. Ŋka mà jwo Yusufu u u lèŋɛ ke, u yacere wu u mpyi Kile Munaani sífente cye kurugo. 19 U tànɔŋi Yusufu mpyi a tíi, u la ɲyɛ a mpyi si Mariyama mɛge kèɛge mɛ. U la mpyi si u nàmbage fyìinnɛ ŋwɔhɔre e.
20 Mà u yaha ná tire sɔ̀nŋɔre e, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na ŋɔɔge k'e, maa jwo: «Dawuda tùluge shinŋi Yusufu, ma hà raa fyáge si ma tàcwoŋi Mariyama lèŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ yaceni li ɲyɛ u á ke, Kile Munaani sífente cye kurugo u à li ta. 21 U sí n-pa si pùnambile, maa li mɛge le Yesu*, ɲaha na yɛ uru u sí n-pa u shiinbii kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.» 22 Ɲcyii karigii pun'à pyi bà li si mpyi Kafooŋi Kile à u tùnntunŋi tun ná jwumpe mpemu i ke, puru si fûnŋɔ mɛ. U mpyi a jwo: 23 «Yii lógo, pùcepyinɔcembaala sí n-pa laa lwó si pùnambile si, uru pyàŋi mɛge sí n-le Emanuwɛli†» kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile ɲyɛ ná wuu e.»
24 Ɲyɛ Yusufu à pa ɲɛ̀ ke, maa li pyi bà Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi mpyi a yi jwo mɛ, maa Mariyama lèŋɛ mà pyi u cwo. 25 Ŋka u ɲyɛ a sínni ná Mariyama i mɛ, fo mà sà nɔ u tèetigeni na. U à tîge pùnambile, ka Yusufu si li mɛge le Yesu.

---

* **1:21** Yesu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile u ɲyɛ Shwofooŋi.» † **1:23** Ezayi 7.14

2

Ncèfeebii pìl'à sà fworo Yesu na, maa u pêe

1 Ɲyɛ Yesu à si Zhude kùluni i, Bɛtilɛhɛmu kànhe e. L'à pyi Saanŋi Erədi tèni i. Ka ɲcèfeebii
pìi si yîri cannŋafyinmpe e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e, 2 maa yíbe: «Yahutuubii saannŋi u à
si numɛ ke, taa u ɲyɛ ke? Wuu à u woni ɲya mà wuu yaha cannŋafyinmpe e. Lire e wuu à
pa mpa u pêe.» 3 Saannŋi Erədi à puru jwumpe lógo ke, ka lire kani si u ná Zheruzalɛmu
shiinbii puni funŋɔ wwòoŋɔ sèl'e. 4 Ka u u Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi
cyelentiibii puni bínni maa pi yíbe na Kile Niɲcwənrəŋi kyaa l'à jwo ke, taa ur'à yaa u si
ke? 5 Ka pire si u pyi: «U à yaa u si Bɛtilɛhɛmu kànhe e, Zhude kùluni i. Yire Kile tùnntunŋ'à
séme na
6 “Bɛtilɛhɛmu u ɲyɛ Zhude kùluni kànhe kà ke,
kuru bà ku ɲyɛ Zhude kùluni kànyi puni nimbileni mà dɛ!
Ɲaha kurugo yɛ ɲùŋufooŋi wà sí n-pa fworo k'e,
ŋgemu u sí n-pyi mii sùpyire, Izirayɛli shiinbii ɲùŋɔ na ke*.”»
7 Ɲyɛ ka Erədi si ɲcèfeebii ŋwɔh'a yyere, maa pi yíbe na tèni ndire e won'à fworo yɛ. 8 Ɲyɛ
lire kàntugo ka u u pi yaha a kàre Bɛtilɛhɛmu kànhe e, pi sà yíbe pyàŋi kyaa na sèl'e, pi aha
u ɲya, pi i mpa yi jwo ur'á, uru sí n-sà u pêe mú. 9 U à puru jwo ke, ka ɲcèfeebii si ŋkàre.
Pi mpyi a fyânha a woni ndemu ɲya cannŋafyinmpe e ke, lire ninuun'à fworo pi yyaha na,
maa pi yyaha cû. Cyage e pyàŋi mpyi ke, l'à nɔ wani ke, maa yyére kuru cyage nìɲyi na.
10 Ɲcèfeebil'à li ɲya l'à yyére ke, ka pi funɲyi si sàa táan. 11 Ka pi i jyè bage e, mà pyàŋi
ná u nuŋi Mariyama ɲya, maa niŋkure sín maa pyàŋi pêe. Lire kàntugo maa pi yaayi ɲwɔ
múgo, maa sɛɛn† ná wusuna‡ ná miri§ kan pyàŋ'á. 12 Lire kàntugo ka Kile si yi jwo pi á
ŋɔɔge k'e, na pi àha núru ŋkàre Erədi yyére mɛ. Ɲyɛ ka pi i kuni labɛrɛ lwó a kàre pi kìni i.

Yesu sifeebil'à fê a kàre ná u e Misira kìni i

13 Ɲyɛ ɲcèfeebii kareŋkwooni kàntugo, Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe Yusufu na
ŋɔɔge k'e, maa u pyi: «Yîri, maa pyàŋi ná u nuŋi lwó, maa fî maa sì Misira kìni i, maa
ntèɛn wani fo mii aha mu pyi ma núru ma a ma tèni ndemu i ke, ɲaha na yɛ Erədi na
pyàŋi caa raa bùu.» 14 Ɲyɛ ka Yusufu si yîri numpilage e, maa pyàŋi ná u nuŋi lwó mà
kàre Misira kìni i. 15 U à kwôro wani fo saannŋi Erədi à pa ŋkwû. Lire pyiŋkanni na, nde
Kafooŋi Kile mpyi a jwo u tùnntunŋi cye kurugo ke, lir'à fûnŋɔ. U mpyi a jwo: «Mii à na
Jyaŋi yyer'a yige Misira kìni i*.»
16 Ɲyɛ saannŋi Erədi à pa li kàanmucya mà li ɲya na ɲcèfeebil'à uru ɲwɔhɔ yaha ke, ka
u lùuni si yîri sèe sèl'e. Maa jwo na pùnampyire ti ɲyɛ Bɛtilɛhɛmu kànhe ná ku kwùumpe
kànyi na, ná pi sàha ntòro yyee shuunni na mɛ, na pi pire puni bò, ɲaha na yɛ mà tàanna
ná ɲcèfeebii jwumpe e, uru pyàŋi mpyi a yaa u ta cyire yyeegii shuunniŋi ɲwɔhəntaan
pùnampyire e. 17 Nde Kile tùnntunŋi Zheremi mpyi a jwo ke, lir'à fûnŋɔ, u mpyi a jwo:
18 «Mɛjwul'à fworo Arama kànhe e,
myahigil'à sú maa yamɛɛni sú sèl'e.
Arasɛli u ɲyɛ na u pyìibii yamɛɛni súu,
u la ɲyɛ wà sì uru fɔ̀ɔnŋɔ mɛ,
ɲaha na yɛ u pyìibil'à wíl'a fô†.»
19 Ɲyɛ saannŋi Erədi à pa ŋkwû ke, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe Yusufu na
ŋɔɔge k'e, mà u yaha Misira kìni i. 20 U à jwo Yusufu á: «Yîri ma a pyàŋi ná u nuŋi lwó ma
a núru ma a sì Izirayɛli kìni i, ɲaha na yɛ mpii pi mpyi na pyàŋi caa raa bùu ke, pire saha
ɲyɛ mɛ.» 21 Ɲyɛ ka Yusufu si yîri maa pyàŋi ná u nuŋi lwó a núr'a kàre Izirayɛli kìni i.

---

* **2:6** Mishe 5.1 † **2:11** Sɛɛnŋi: uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan saanŋ'á ke. ‡ **2:11** Wusunaŋi: uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan Kile á ke. § **2:11** Miri: Uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ntèg'a buŋi bégele si u tò ke. * **2:15** Oze 11.1 † **2:18** Zheremi 31.15

22 Ŋka Yusufu à pa lógo na Arikilasi à tèɛn ɲùŋufente na Zhude kùluni i u tuŋi Erɔdi
kwùŋkwooni kàntugo ke, ka lire si u pyi u u fyáge takarege e wani. Ŋyɛ ka Kile si núr'a
jwo ná u e ŋɔɔge k'e. Ka u u yîri wani mà kàre Galile kùluni i, 23 maa sà ntèɛn kànhe kà
na, kuru mɛge ɲyɛ Nazarɛti. Lire pyiŋkanni na, Kile tùnntunmpii jwump'à fûnŋɔ. Pi mpyi
a jwo: «U sí raa yiri Nazarɛti shinŋi.»

3

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na (Marika 1.1-8; Luka 3.1-20; Yuhana 1.19-28)

1 Ŋyɛ yyee niɲyahagil'à tòro ke, ka Yuhana Batizelipyiŋi si uye cyêe Zhude kùluni síwage
e maa Kile jwumpe yu. 2 U mpyi maha ŋko: «Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toroŋkanni
kêɛnnŋɛ.» 3 Yuhana kyaa Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwo, tèni i u à jwo na:
«Sùpya mɛjwuu na fwore síwage e fànha na
"Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á*."»
4 Ŋyɛ Yuhana vàanntinŋke mpyi a yaa ná ɲwɔhɔŋi shire e, u mpyi a uye pwɔ ná seepwɔge
e. U ɲjyìŋi mpyi kampɛɛnŋyi ná tuwyiyi sɛɛre. 5 Zheruzalɛmu kànhe shiinbii ná Zhude
kùluni kànyi sanŋyi shiinbii puni ná Zhurudɛn baŋi taan shiinbii puni mpyi maha fwore
na sì u yyére. 6 Maa ntèn li taan na pire kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli
Zhurudɛn baŋi lwɔhe e.
7 Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii niɲyahara mpyi na ma si mpa piye batize u yyére. Yuhana
à pire ɲya pi i ma ke, maa jwo: «Yii màcwɔn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi
kanni sí n-jà yii shwɔ Kile lùyirini nimpani na yɛ? 8 Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii
zòompil'à kêɛnnŋɛ. 9 Yii àha ŋkwɔ̀ raa sɔ̂nŋi na li tɛgɛni li ɲyɛ yii tulyage ku ɲyɛ Ibirayima mà
dɛ! Ŋaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ɲje kafaayi kêɛnnŋɛ n-pyi Ibirayima ɲampyire†.
10 Yii li cè na kaciig'à cél'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ na yasɛrɛ
niɲcɛnnɛ seni mɛ, kuru sí n-kwɔ̀n n-wà nage e. 11 Mii wi ke, mii na yii batizeli lwɔhe e si
li cyêe na yii toroŋkann'à kêɛnnŋɛ, ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii
woge na. Ali mà u tanhaɲyi mɛɛre sànha, mii ɲùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa
yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. 12 U ntanhe ɲyɛ u cye e, u u u sùmaŋi nimbwɔnŋi
fwu. U sí u sùmapyaŋi le bwùunni i, si sìmwɔhɔŋke súugo nafugombaage e.»

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize (Marika 1.9-11; Luka 3.21-22)

13 Ŋyɛ ka Yesu si yîri Galile kùluni i, mà kàre Yuhana yyére Zhurudɛn baŋi ɲwɔge na,
si sà uye kan u batize. 14 Ŋka Yuhana la mpyi si ɲcyé maa u pyi: «Mu u à yaa mu u mii
batize, ka mu u núr'a pa mii á la?» 15 Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à yi jwo mɛ, ɲɛɛ wuu u yi
pyi amuni numɛ, ɲaha na yɛ lire cye kurugo wuu sí Kile jwumpe kuni ɲaara si nɔ li tɛgɛni
na.» Ŋyɛ ka Yuhana si ɲɛɛ maa u batize. 16 Yesu à batize a kwɔ̀ ke, maa ntíl'a fworo lwɔhe
e. Lire tèenuuni i, ka nìɲyiŋi si múgo. Ka u u Kile Munaani ɲya li i ntîri mpánmpɔrɔgɔ fiige,
mà pa ntèɛn u na, 17 ka mɛjwuu si fworo nìɲyiŋi i na: «Ŋge u ɲyɛ mii Jyaŋi, u kan'à waha
mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú.»

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔ̀n u kapii pyi (Marika 1.12-13; Luka 4.1-13)

1 Lire kàntugo ka Kile Munaani si Yesu yyaha cû mà kàre síwage e, bà Sitaanniŋi si mpyi
si u sɔ̀n ŋgíi kampyi u sí ɲɛɛ kapii pyi mɛ. 2 Ka u u súnŋi le a ta canmpyaa beeshuunni ná

---

* **3:3** Ezayi 40.3 † **3:9** Yahutuubii mpyi na sɔ̂nŋi na Kile sí pire shwɔ, mà lire ɲùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33, 37, 39: yii yire cyeyi kâla.

numpiliyi beeshuunni, ka kategе si nta a u ta. 3 Sitaanniŋi u maha zɔnŋi pyi ke, ka uru si
file u na maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, yi jwo ɲje kafaay'á na yi kɛ̂ɛnŋ'a pyi bwúuru.»
4 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na
“Yalyire kanni bà ti ɲyɛ na sùpyaŋi ɲwɔ caa mɛ,
ŋka jwumpe puni pu ɲyɛ na fwore Kile ɲwɔge e ke*.”»
5 Ɲyɛ lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Kile kànhe niɲcwɔnrɔge Zheruzalɛmu
i, maa sà dùgo ná u e Kileɲaarebage ɲùɲcyage e, 6 maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu,
kwɔ̀n a cwo ɲìŋke na, ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na
“Kile sí u mɛ̀lɛkɛɛbii pyi pi mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i,
bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwɔ̀ mu tɔɔge kà bânni mɛ†.”»
7 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mú na “Ma hà raa ma Kafooŋi Kile
ɲwɔ cwôre mɛ‡.”»
8 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i ɲaŋke kà nintɔɔnntɔɔngɔ ɲuŋ'i, maa
diɲyɛŋi kìrigii puni nàfuuŋi cyêe u na, 9 maa jwo: «Mu aha ɲɛn'a niŋkure sín mii á maa
mii pêe, mii sí ɲcyii kìrigii ɲùŋufente puni kan mu á.» 10 Ɲyɛ ka Yesu si jwo «Sitaanna wà
we, yîri na taan! Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Ta ma niŋkure sínni ma Kafooŋi Kile
á, ma a uru kanni pêre§.”»
11 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka Sitaanniŋi si láha Yesu na, ka Kile mɛ̀lɛkɛɛbii pìi si file u na, yaayi
kyaa li mpyi u na ke, maa yire kan u á.

Bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo

12 Ɲyɛ Yesu à pa lógo na pi à Yuhana Batizelipyiŋi cû a le kàsuŋi i ke, ka u u núr'a
kàre Galile kùluni i. 13 Ɲka u ɲyɛ a sà ntɛ̀ɛn Nazarɛti kànhe e mɛ, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn
Kapɛrɛnamu kànhe e. Kuru kànhe na ɲyɛ baŋi ɲwɔge na, Zabulɔn ná Nɛfitali taare e. 14 Ɲyɛ
lire pyiŋkanni na, ka Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fûnŋɔ. U mpyi a jwo:
15 «Zabulɔn tùluge taare ná Nɛfitali tùluge taare,
ti ɲyɛ Galile kùluni i, baŋi ɲwɔge na,
Zhurudɛn baŋi cannɲacwumpe e ke,
Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi shiinbii, pi à tɛ̀ɛn t'e ke,
16 pire mpyi numpini i,
bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo pi á,
pi mpyi a tɛ̀ɛn kùluni i, kwùŋi numpini i,
bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo pi á*.»
17 Mà lwó lire tèni na, ka Yesu si li ɲwɔ cû na Kile jwumpe yu, maa yi yu sùpyir'á na:
«Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ.»

Yesu à fyacumii sicyɛɛre yyer'a pyi u cyelempyii
(Marika 1.16-20; Luka 5.1-11)

18 Cannɲka mà Yesu yaha u u ɲaare Galile baŋi ɲwɔge na, u à sìɲɛɛ shuunni ɲya, Simɔ pi
maha mpyi Pyɛri ke, ná Andire. Pi mpyi na cwòo wàa baŋi i. Fyácyaa pi mpyi pi pi. 19 Ka
Yesu si pi pyi: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mɛ, mii sí yii taanna, yii raa sùpyire
caa t'a ma mii á.» 20 Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.
21 Ɲyɛ pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si núr'a sìɲɛɛ shuunni ɲya, pire
pi mpyi Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebedi mpyi a tɛ̀ɛn bakwɔɔge
funŋke e, na pi cwòobii takɛgɛyi yaa. Ka Yesu si pi yyere, 22 ka pi i ntíl'a kàntugo wà
bakwɔɔge ná pi tuŋi na, maa ntaha u fye e.

(Luka 6.17-19)

23 Yesu à Galile kùluni puni ɲaara, u mpyi maha sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambayi
i, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U mpyi maha yampii

---

* **4:4** Duterenɔmu 8.3 † **4:6** Zaburu 91.11, 12 ‡ **4:7** Duterenɔmu 6.16 § **4:10** Duterenɔmu 6.13 * **4:16** Ezayi 8.23--9.1

puni ná cwɔ̀hɔməfeebii puni cùuŋi pi shwɔhɔl'e. 24 Lire e u mɛge mpyi a fworo Siri kìni
puni i. Pi mpyi maha sì ná yampii shiŋi puni i u yyére: cifwure feebii ná jínacyaanbii ná
kìrikirisanŋi feebii ná supyimuruɲyi. Yesu mpyi maha pire puni cùuŋi. 25 Supyikuruŋɔ
nimbwɔhɔ mpyi maha ntaha u fye e, tire sùpyire na mpyi Galile shiin ná Dekapoli kùluni
shiin ná Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni sanni shiin ná Zhurudɛn baŋi kàmpanŋke
sanŋke shiin.

5

Jofoo wuu l'à ɲwɔ yɛ?
(Luka 6.20-23)

1 Ɲyɛ Yesu à kuru supyikuruŋke ɲya ke, maa dùg'a tɛ̀ɛn ɲaŋke kà na. Ka u cyelempyiibii
si file u na. 2 Ka u u jwumpe lwɔ́ maa sùpyire kâlali na:
3 «Mpii pi à pi fànhaɲcyɛrɛre cè Kile kàmpanŋke na ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ pire woro.
4 Mpii pi ɲyɛ na myahii súu ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa pi fɔ̀ɔnŋɔ.
5 Mpii pi ɲyɛ ɲùmpiŋɛfee ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ ɲìŋke ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, kuru sí n-kan pi á kɔɔgɔ.
6 Ntìiŋi lage ɲyɛ mpiimu na bà ɲjyìŋi ná lwɔhe lage maha mpyi wà na mɛ, pire wuun'à
ɲwɔ,
ɲaha na yɛ pi sí n-pa n-tìn.
7 Mpii pi ɲyɛ na ɲùɲaara taa sùpyire sannte na ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa ɲùɲaara ta pi na.
8 Mpii pi ɲyɛ ná zòvyinre e ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ pi sí n-pa Kile ɲya.
9 Mpii pi ɲyɛ na sìsure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa raa pi yiri uru pyìibii.
10 Mpii sùpyire ɲyɛ na ŋkyérege pi Kile ɲwɔmɛɛcuni kurugo ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ pire woro.
11 Sùpyire na yii mpiimu cyere, marii yii kyérege,
marii kafinare ná jwumpimpe shiŋi puni yu yii na,
mii mɛge kurugo ke,
yii wuun'à ɲwɔ.
12 Lire ká mpyi, yii a yógore, yii i mpyi funntange e,
ɲaha na yɛ Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na nìɲyiŋi na.
Kile tùnntunmpii pi à tòro yii yyaha na ke,
amuni pi à pire kyérege.

Yesu wuubii ɲyɛ suumɔ ná bɛ̀ɛnmɛ fiige
(Marika 9.50; Luka 14.34-35)

13 Yii pi ɲyɛ diɲyɛŋi suumpe. Ɲyɛ suumpe tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi
pu táan sahaŋki yɛ? Pu saha sì n-jà yafyin ɲwɔ mɛ, pu sí n-wà cyíinŋi na, sùpyire s'a pu
tánhani.
14 Yii pi ɲyɛ diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe. Kànhe k'à tɛ̀ɛn ɲaŋa ɲuŋ'i ke, kuru sì n-jà ŋwɔhɔ mɛ. 15 Wà
ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile cere ɲwɔh'i mɛ. Ɲka u maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i, bà
u bɛ̀ɛnmpe si mpyi s'a nɔni bage shiinbii puni na mɛ. 16 Lire pyiŋkanni na, yii bɛ̀ɛnmp'à
yaa p'a ɲî sùpyire puni ɲyii na, pi raa yii kacɛnŋkii ɲaa, s'a yii Tuŋi nìɲyi wuŋi pêre.

Yesu à jwo Musa Saliyaŋi kyaa na

17 Yii àha raa sɔ̂nŋi na mii à pa mpa Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii
sanmpii jwumpe fyìinnɛ mɛ. Mii ɲyɛ a pa mpa pu fyìinnɛ mɛ, ŋka mii à pa mpa pu fûnŋɔ.

18 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, fo mà sà nìɲyiŋi ná ɲìŋke kwɔ̀, Saliyaŋi sémɛŋi gyanrampe
pà, lire ɲyɛ mɛ u sémɛbilini là sì n-sìi n-pînni mɛ, fo mà sà nɔ karigii puni tɛgɛni na. 19 Lire
e ke shin maha shin ká ŋge Saliyaŋi tabilere niŋkin kèɛgɛ, maa sùpyire sannte leni lire
kumpiini i ke, urufoo u sí n-pyi Kile Saanre shiinbii puni nimbileni. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na
uru Saliyaŋi kurigii ɲaare marii sùpyire sannte taanni u na ke, urufoo sí n-pyi shinbwo
Kile Saanre e. 20 Mii sí yi jwo yii á, yii aha mpyi yii ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare mà
tòro Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii na mɛ, yii sì n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.

Yesu à pi sɔ̂nŋɔ lùyirini kyaa na

21 Yii à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà sùpya bò mɛ. Shin maha shin u à sùpya
bò ke, urufoo sí n-yíbe lire na*.” 22 Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u lùu
yîrige u shinɲɛɛ taan ke, urufoo sí n-yíbe lire na. Ŋgemu ká u shinɲɛɛ pyi “Sìɲcoŋɔ!” ke,
yukyaala kuruŋke sí urufoo yíbe. Ŋgemu ká u shinɲɛɛŋi pyi “Sìcyerefoo!” ke, urufol'à yaa
u wà nafugombaage e.

23 Lire e ke mu aha a si sáraga wwû Kile á, ka li i ntîge mu funŋ'i na mu shinɲɛɛŋi wà
à mu la wwû, 24 tíl'a sárage yaayi yaha sárayi tawwuge taan ma a núr'a sà jwo a bê ná
urufol'e, ma a nta a pa ma sárage wwû.

25 Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ŋkèɛge wani, mu à yaa mu u jwumabeŋɛ
cya fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaaŋi cye e, uru si ma le u
báarapyiŋi cye e, pi i ma le kàsuŋi i mɛ. 26 Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu
ɲyɛ a lire pyi mɛ, mu sì n-sìi n-fworo wani ná mu ɲyɛ a urufoo fwooni tò feefee mà yɛ!

Yesu à jwo jacwɔɔre ná cíyahani kyaa na

27 Yii à yi lógo na y'à jwo “Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ†.” 28 Mii wi ke, mii sí yi jwo
yii á, shin maha shin u à ceewe wíi fo ká tasinnage wuuni si sà ntîge urufoo funŋ'i ke,
urufol'à jacwɔrɔ pyi a kwɔ̀ ná u e u zòmbilini na. 29 Mu kàniŋɛ ɲyibilini ká a si mu pyi mu
u kapii pyi, li wwûl'a wà tatɔɔnge e. Ŋaha na yɛ mu u mpɔ̂ɔn ma cyeere cyage kà niŋkin
i, lire sí n-pwórɔ mu á pi mu cyeere puni wà nafugombaage e. 30 Mu kàniŋɛ cyɛge ká a
si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà tatɔɔnge e. Ŋaha na yɛ mu u mpɔ̂ɔn ma cyeere
cyage kà niŋkin i, lire sí n-pwórɔ, mu cyeere puni ti ŋkwɔ̀ a sà jyè nafugombaage e.

31 Y'à jwo mú na “Ŋgemu ká u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ ke, urufol'à yaa u cíyaha sémɛ kan u
á‡.” 32 Ŋka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwɔ̀, mà li ta jacwɔrɔ
ɲùŋɔ taan bà u à ku kwɔ̀ mɛ, li maha mpyi mu à jwo urufol'à kuni kan u á, u a jacwɔɔre
pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lèŋɛ ke, urufoo mú à jacwɔrɔ pyi.

Yesu à pi sɔ̂nŋɔ kàage kyaa na

33 Yii mú à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà raa ŋkâre tawage e mɛ, ŋka mu aha
ɲwɔfaaga fáa Kafooŋi Kile á, mu à yaa mu u ku wwû.” 34 Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii ɲyɛ a yaa
yii a ŋkâre punɔ punɔ mɛ. Yii àha raa ŋkâre nìɲyiŋi na mɛ, ɲaha na yɛ uru u ɲyɛ Kile fànhe
tatɛɛnge. 35 Yii àha raa ŋkâre ɲìŋke na mú mɛ, ɲaha na yɛ kuru ku ɲyɛ u tooyi tatahage.
Yii àha ŋkwɔ̀ ŋkâa Zheruzalɛmu kànhe na mɛ, ɲaha na yɛ kuru ku ɲyɛ “Saanbwɔhe kànhe.”
36 Yii àha raa ŋkâre yii ɲùɲyi na mɛ, ɲaha na yɛ yii wà sì n-jà u ɲùɲjuŋke kà niŋkin kɛ̂ɛnŋɛ
mpyi nivyinge, lire ɲyɛ mɛ niŋgwɔhɔ mɛ. 37 Kani ndemu ká mpyi “Ɔɔn” kyaa ke, yii jwo
“Ɔɔn” ndemu sí ká mpyi “Ɔnhɔ” wuu ke, yii jwo “Ɔnhɔ” kàaga baa. Mpemu ká ntaha puru
na ke, pur'à fworo Sitaanniŋi i.

Yesu à jwo na wuu àha raa ŋkooŋgwuure pyi mɛ (Luka 6.29-30)

38 Yii à yi lógo na y'à jwo “Wà ha wà ɲyii jya, urufoo wuuni mú à yaa li jya, wà ha wà
ŋkyàan wwû, urufoo wuuni mú à yaa li wwû§.” 39 Ŋka mii sí yi jwo yii á, wà ha kawaa

---

* **5:21** Ɛkizodi 20.13 † **5:27** Ɛkizodi 20.14 ‡ **5:31** Duterenɔmu 24.1 § **5:38** Ɛkizodi 21.24; Levitiki 24.20; Duterenɔmu 19.21

pyi yii na, yii àha li ŋkooŋi wwû u na mɛ. Wà ha kantawaa bwɔ̀n mu mùmpɛnge k'e, ku sanŋke kɛ̂ɛnnɲɛ urufol'á*. 40 Wà la ká mpyi si mu yyere fànhe yyére si mu vàanntinmbileni shwɔ mu na, ma vàanntinmbwɔhe kan u á mú†. 41 Wà ha tuguro kárama a tɛ̀gɛ mu ɲuŋ'i mà sà yaha culumɛtiri niŋkin na‡, ti tugo mà sà yaha culumɛtirii shuunni na, ná urufol'e. 42 Wà ha mu ɲáare, urufoo kan. Wà ha mu cyeyaaga ɲáare si là pyi ná k'e si núru mpa ku kan mu á, ma hà ɲcyé mɛ.

Yesu à jwo na wuu wuu zàmpɛɛnbii kyaa táan wuy'á (Luka 6.27-28, 32-36)

43 Yii à yi lógo na y'à jwo “Mu kyal'à táan ŋgemu á ke, na ma uru kyaa táan may'á, mu kyal'à pɛn ŋgemu á ke, maa uru kyaa pɛn may'á.” 44 Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á, yii raa Kile ɲáare yii kyéregefeebil'á. 45 Lire e yii sí n-pyi yii Tuŋi nìɲyi wuŋi pyìi. Ŋaha na yɛ uru u maha cannɲaɲyiini pyi li i fwore shinpiibii ná shincɛnmpil'á, maa zànhe kaan shintiibii ná shintiimbaabil'á. 46 Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, sàraŋi ŋgire yii sí n-ta lire e Kile yyére yɛ? Múnalwɔɔre shwofeebii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 47 Yii aha a yii cìnmpyiibii kanni shéɛre, lire ɲyɛ kakyanhala kyaa la? Kilecembaabii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 48 Lire e ke yii pyi tìgire cyaga baa, yii Tuŋi nìɲyi wuŋi fiige.

6

Yesu à jwo fòŋɔfeebii tɛgɛŋkanni kyaa na

1 Yii a yiye kàanmucaa, yii àha raa kacɛnŋkii pyi sùpyire ɲyiɲyage na mɛ. Lire baare e yii sì sàra ta yii Tuŋi nìɲyi wuŋ'á mɛ.

2 Lire e mu aha a si bùɲyɛ pyi fòŋɔfooŋi wà na, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, ma hà li pyi pire fiige mɛ. Pi maha tùnmpe pyi maa piye cyêre Kile Jwumpe kàlambayi ná kànhe kaŋgwɔrɔ tatɛɛnyi i, bà sùpyire si mpyi s'a pi mɛtange yiri mɛ. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 3 Ŋka mu aha si bùɲyɛ pyi wà na, mu kàmɛnɛ cyɛge ɲyɛ a yaa ku mu kàniŋɛ cyɛge kapyiini cè mɛ, 4 bà mu bùɲyɛŋi si mpyi si ŋwɔhɔ mɛ. L'aha mpyi amuni, mu Tuŋi u ɲyɛ na kaŋwɔhigii ɲaa ke, uru sí mu sâra.

Yesu à pi taanna Kileɲarege pyiŋkanni na (Luka 11.2-4)

5 Yii aha a si raa Kile ɲáare, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii àha raa li pyi pire fiige mɛ. Na yyéreli Kile Jwumpe kàlambayi ná kuŋgarigil'e maa Kile ɲáare, bà sùpyire si mpyi s'a pi ɲaa mɛ, lire l'à táan pi á. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 6 Mu wi ke, mu aha a si raa Kile ɲáare, jyè ma bage funŋke e maa ku tò, maa ma Tuŋi Kile ɲáare kuru taŋwɔhɔge e. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u ɲyɛ taŋgwɔhɔge e, maa karigii niŋwɔhigii puni ɲaa ke, uru sí mu sâra. 7 Mu aha a Kile ɲáare, ma hà raa núruli jwumpe kurugo, bà Kilecembaabii maha li pyi mɛ. Ŋaha na yɛ pi maha sɔ̂nnɲi na pire jwuɲyahampe pu sí Kile yaha u pire ɲarege shwɔ. 8 Lire e yii àha mpyi pi fiige mɛ. Yii li cè na yaage ŋkemu kyaa ku ɲyɛ yii na ke, mà jwo yii pi ku ɲáare ke, yii Tuŋi Kile maha ku cè. 9 Lire e ke yii aha a Kile ɲáare, yii jwo

“Wuu Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
mu mɛge ku táan.
10 Ma pyi saanwa sùpyire puni ɲùŋɔ na.
Mu ɲyii wuuni li pyi ɲìŋke na,

---

* **5:39** Yahutuubil'á, mà kantawaa bwɔ̀n sùpya e, lire mpyi mu à jwo mu à urufoo cyahala sèe sèl'e. † **5:40** Yahutuubii yyére, vàanntinŋke pi mpyi maha le a taha ɲwɔhɔ woge na ke, kuru pi mpyi maha ntɛ̀g'a piye tò numpilage e. Lire kurugo cannke kanni i pi mpyi maha jà a kuru nìɲyi vàanntinŋke kan wà á, ŋka numpilage e bà mɛ (Ɛkizodi 22.26; Duterenɔmu 24.13). ‡ **5:41** Kuni mpyi a kan Ɔrɔmu sòrolashiibil'á pi pi yaayi tugure tɛ̀gɛ sùpya ɲuŋ'i pi i u pyi u culumɛtiri niŋkin ná taaga ɲaara ná t'e.

bà li ɲyɛ na mpyi nìɲyiŋi na mɛ.
11 Wuu niɲjaa ɲjyìŋi kan wuu á.
12 Wuu kapegigii yàfa wuu na,
bà wuu maha wuu shinɲɛɛbii wogigii yàfani pi na mɛ.
13 Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kêɛnŋɛ kapegil'á mɛ,
maa wuu shwɔ Sitaanniŋi na.
[Ŋaha na yɛ mu u ɲyɛ fànhe ná síŋi ná pèentefoo,
fo tèekwombaa.
Amiina.]”
14 Yii li cè na sùpyir'à kapegigii ɲcyiimu pyi yii na ke, yii aha cyire yàfa ti na, yii Tuŋi nìɲyi wuŋi mú sí yii wogigii yàfa yii na. 15 Ŋka yii aha mpyi yii ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ, yii Tuŋi mú sì yii wogigii yàfa yii na mɛ.

Yesu à jwo súnŋi kyaa na

16 Yii aha súnŋi le, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii àha yyahayi tanha pire fiige mɛ, pire maha li pyi sùpyire si ɲcè na pi à súnŋi le. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 17 Mu wi ke, mu aha súnŋi le, ma yyahe jyé, maa làtikolo le ma ɲùŋke e, 18 bà sùpyire si mpyi t'àha ŋkwɔ̀ mu súnleni cè mɛ, fo mu Tuŋi u ɲyɛ taŋwɔhɔyi i ke, uru kanni. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u ɲyɛ na kaŋwɔhigii ɲaa ke, uru sí mu sâra.

Nàfuuŋi sèe wuŋi kani ná karigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ a yaa cyi sùpyaŋi funŋɔ pɛn mɛ (Luka 12.22-34)

19 Yii àha raa nàfuuŋi caa raa bégeli yiye mɛɛ na ɲìŋke na mɛ. Ntɔɔnŋi ná zúnŋi maha u kèɛge, nàŋkaabii maha bayi fúruge marii u lwúu. 20 Ŋka yii nàfuu tabegege niɲcɛnŋɛ yaa yiye mɛɛ na nìɲyiŋi na. Wani ntɔɔnŋi ná zúnŋi ɲyɛ na nàfuu kèɛge mɛ, nàŋkaabii mú ɲyɛ na u lwúu mɛ. 21 Ŋaha na yɛ cyage e sùpyaŋi nàfuuŋi ɲyɛ ke, wani u sɔ̀nŋɔre maha mpyi.
22 Sùpyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ u bèɛnmpe. Ŋgemu u ɲyii cyi à ɲwɔ ke, urufoo puni maha mpyi bèɛnmpe e mú. 23 Ŋgemu wogigii sí cyi à kèɛge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. Mu aha jwo na mu na ɲyɛ bèɛnmpe e, mà li ta numpini i mu ɲyɛ, tahala maha ntaha lire numpini na!
24 Yii li cè na báarapyiŋi sì n-sìi n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí ɲùŋufooŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa pɛn uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanŋi na. Ŋyɛ amuni li ɲyɛ, nàfuuŋi lag'à tatɛɛngɛ fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi Kile báarapyii mɛ.
25 Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî, ná vàaŋɲyi yii sí raa leni ke, yire taŋkanni kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Tá sùpyaŋi múnaani tayyérege ɲyɛ a fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vàaŋɲyi na mɛ? 26 Yii saɲcyɛɛnre wíi kɛ! Ti ɲyɛ na ɲɛɛmɛ núru mɛ, ti ɲyɛ na sùma kwùun mɛ, ti ɲyɛ na sùma bégeli bwùunni i mɛ. Ŋka yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, uru na ti ɲwɔ caa. Tá yii ɲyɛ a pwórɔ saɲcyɛɛnre na sèl'e mɛ? 27 Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bâra u shìŋi canmpyaagii na yɛ?
28 Ŋaha na yii à vàaŋɲyi nindeyi kani tèg'a yiye funŋɔ pɛn yɛ? Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sônnŋɔ yire kyaa na kɛ! Yi ɲyɛ na báara pyi mɛ, yi mú ɲyɛ na kòonɔ pînni mɛ. 29 Ŋka saannŋi Solomani ná u nàfuufente puni i, u vàanndeŋke kà lemɛ ɲyɛ a jà a ɲwɔ mà ŋke yafwɔhɔfwɔhɔge kà niŋkin yafyɛnrɛ kwɔ̀ mɛ. 30 Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi ɲyɛ sige e niɲjaa, ná nùmpanŋa yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p'à ɲwɔ amuni, yii ɲyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vàanya kan yii á mà? Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ! 31 Nyɛ yii àha funɲyi pɛn s'a ŋko “Ŋaha wuu sí n-lyî yɛ? Ŋaha wuu sí n-bya yɛ? Taa wuu sí vàanya ta n-le ke?” mɛ. 32 Kilecembaabii pi maha funɲyi pɛn ná yire yaayi kani i tèrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li ɲyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. 33 Mà jwo yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage niɲcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre ná ntìiŋi. Lire ká mpyi, Kile sí yire yaayi sanɲyi puni kan yii á. 34 Yii àha karigii nimpaaŋkii

tɛ̀gɛ yiye funnɔ pɛn mɛ, ɲaha na yɛ nùmpannke sí raa sɔ̂nni kuye na. Cannɲa maha cannɲa ná ku kawaagii cyi ɲyɛ.

7

Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ
(Luka 6.37-38, 41-42)

1 Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ, lire ká mpyi Kile mú sì yii cêɛge mɛ. 2 Ɲaha na yɛ bà yii na sùpyire sannte cêɛge mɛ, amuni Kile mú sí yii cêɛgɛ. Cùŋkanni na yii ɲyɛ na sùpyire sannte cwôre ke, amuni Kile mú sí yii cû. 3 Ɲaha na mu ɲyɛ na ɲyèsɛnni ɲaa ma cìnmpworoŋi ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu wuuni i ke, mu ɲyɛ na uru ɲaa mà yɛ? 4 Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìnmpworoŋ'á na u yyére ma a ɲyèsɛnni wwû u ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi ɲyɛ mu wuuni i yɛ? 5 Mu u à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, fyânha a bànnaŋi wwû ma ɲyiini i, lire ká mpyi, mu sí raa ɲaa raa ɲcwúu ɲyèsɛnni tawwuge e ma cìnmpworoŋi ɲyiini i.

6 Yaayi yi ɲyɛ Kile wuyo ke, yii àha raa yire kaan pwuunbil'á mɛ, lire baare e pi sí n-jà n-yîri yii kurugo si yii sulugo. Yii àha raa yii kɔ́ɔnŋi loŋgara wuŋi cyáan caabii taan mɛ, lire baare e pi sí raa u tánhani.

Kile maha u pyìibii ɲareyi shuu
(Luka 11.9-13)

7 Yii a Kile ɲáare, u sí yii kan, yii a ɲcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.
8 Yii li cè na shin maha shin u ɲyɛ na ɲáare ke, uru maha ntaa.
Shin maha shin u ɲyɛ na ɲcaa ke, uru maha ɲaa.
Shin maha shin ká bàrage kúu ke, ku sí múgo urufol'á.
9 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ kafaaga kan u pyàŋ'á, mà li ta bwúuru u à ɲáare u á yɛ? 10 Lire ɲyɛ mɛ, mà wwò kan u á mà li ta fya u à ɲáare yɛ? 11 Ɲyɛ yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yacɛnɲyɛ kan yii pyìibil'á ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na yii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, ur'à bégel'a tòro yii taan si yacɛnɲyɛ kan u ɲáarafeebil'á mà?

12 Lire e yaaga maha yaaga yii la ɲyɛ sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii lire pyi pi á mú. Yire Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémɛbil'à jwo.

Kurigii shuunniŋi kani
(Luka 13.24)

13 Yii jyè tajyiɲwɔge nimbileni i. Ɲaha kurugo yɛ kuni li maha kakyaare nɔ sùpyaŋi na ke, lire tajyiɲwɔg'à pêe, lire kùn'à pêe, lire e shinɲyahara ɲyɛ na ɲaare. 14 Ɲka kuni li maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, lire tajyiɲwɔg'à cyérɛ, li ɲarama à pɛn, li ɲaarafeebii ɲyɛ a ɲyaha mɛ.

Cige maha ɲcè ku yasɛɛre e
(Luka 6.43-44; 13.25-27)

15 Kafinivinibii pi maha piye pyi Kile tùnntunmii fiige ke, yii a yiye kàanmucaa pire na. Pi aha a ma yii á, pi maha piye pyi mpàa fiige, mà li ta pi funɲy'à pi sige yaayi fiige. 16 Yii sí pi cè pi kapyiiŋkii cye kurugo. Wà sí n-jà ɛrɛzɛn cige yasɛrɛ kwɔ̀n ŋguro cige na la? Lire ɲyɛ mɛ, mà fizhiye cige yasɛrɛ kwɔ̀n ŋguro cige na la? 17 Lire pyiŋkanni na, cicɛnŋke yasɛɛr'à ɲwɔ, cipege woore s'à pi. 18 Cicɛnŋɛ sì n-jà raa yasɛrɛ nimpere seni mɛ. Cipege mú sì n-jà raa yasɛrɛ niɲcɛnnɛ seni mɛ. 19 Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ na yasɛrɛ niɲcɛnnɛ seni mɛ, ku sí n-kwɔ̀n n-wà nage e. 20 Lire e ke yii sí pi cè pi kapyiiŋkil'e, bà cige maha ɲcè ku yasɛɛre e mɛ.

21 Mpii puni pi ɲyɛ na mii pyi “Kafooŋi, Kafooŋi” ke, pire puni sì n-jyè Kile Saanre e mɛ, mii Tuŋi nìŋyi wuŋi ɲyii wuuni pyifeebii kanni pi ɲyɛ jyifeebii. 22 Kuru cannke ká nɔ, shinɲyahara sí n-pa mii pyi “Kafooŋi, Kafooŋi, wuu mpyi na Kile tùnnture yu mu mɛge na, marii jínabii kòre na yige mu mɛge na, marii kabwɔhii niɲyahagii pyi mu mɛge na

mà?” 23 Lire tèni i, mii sí yi jwo tire sùpyir'á “Mii ɲyɛ a sàa yii cè mà ɲya mɛ. Yii yîri na taan, yii kapimpyiibii!”

Yákilifooŋi ná funŋɔ baa shinŋi kani (Luka 6.47-49)

24 Shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa pu kurigii ɲaare ke, urufoo sí n-jà n-tàanna ná yákilifooŋi w'e ŋgemu u à u bage faanra kafaafoge ɲuŋ'i ke. 25 Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwɔh'à cwo, ka dùyi si ɲî na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋɔɔŋi, ŋka ku ɲyɛ a cwo mɛ, ɲaha na yɛ ku nintaani na ɲyɛ kafaafogo ɲuŋ'i.
26 Ŋka shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa mpyi u ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ mu à jwo funŋɔ baa shin, ŋgemu u à u bage faanra nticyɛnŋi ɲuŋ'i ke. 27 Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwɔh'à cwo, ka dùyi si ɲî na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋɔɔŋi, ka ku puni si mpi a wu.»
28 Yesu à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, ka u kàlaŋi pyiŋkanni si sùpyire kàkyanhala. 29 Ŋaha na yɛ u mpyi na pi kâlali ná Kile sífente e. U kàlaŋi pyiŋkanni ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuŋi pyiŋkanni mpyi niŋkin mɛ.

8

Yesu à tògofoo cùuŋɔ (Marika 1.40-45; Luka 5.12-16)

1 Yesu à tîge ɲaŋke na ke, ka shinɲyahara si ntaha u fye e. 2 Ka tògofooŋi wà si file u na maa niŋkure sín u fere e maa jwo: «Kafooŋi, mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniŋɛ.» 3 Ŋyɛ ka Yesu si u cyɛge sànha maa bwɔ̀n u na maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na. 4 Ka Yesu si u pyi: «Cû ma ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuŋɔ*.»

Yesu à sòrolashiibii ɲùŋufooŋi wà báarapyi cùuŋɔ (Luka 7.1-10; Yuhana 4.43-54)

5 Mà Yesu yaha u u jyè Kapɛrɛnamu kànhe e, Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà à file u na maa u ɲáare na: 6 «Kafooŋi, mii báarapyiŋi nizinniŋi na wá bage e. U à mûruŋɔ, maa ŋkyaali sèl'e.» 7 Ka Yesu si u pyi: «Mii u sà u cùuŋɔ la†?» 8 Ka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi si jwo: «Kafooŋi, mii ɲùŋk'à cyérɛ mu u jyè mii pyɛnge e. Mu aha jwuŋkanŋa niŋkin jwo, kuru sí mii báarapyiŋi cùuŋɔ. 9 Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na ɲyɛ mii ɲùŋɔ na, mii sí ɲyɛ pìi ɲùŋɔ na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha ŋkàre. Mii aha wabɛrɛ pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na biliŋi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»
10 Yesu à yire lógo ke, ka li i u kàkyanhala. Mpii pi mpyi u fye e ke, ka u u jwo pir'á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntêl'a sùpya ɲya ná ŋge dániyaŋi fiige e Izirayɛli shiinbii shwɔhɔl'e mɛ! 11 Mii sí yi jwo yii á, shinɲyahara sí raa yîri cannŋafworompe ná cannŋajyimpe e, si mpa lyî ná Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba e Kile Saanre e. 12 Ŋka Izirayɛli shiinbii mɛɛ na Kile Saanre à bégele ke, pire pìi sí n-wà cyíinŋi na numpini i. Wani pi sí raa myahigii súu s'a ŋkyànhigii kùru.»
13 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi pyi: «Ta sì pyɛngɛ. Ná mu à dá mii na, nde mu à cya ke, lire li pyi.» Ka u báarapyiŋi si ntíl'a cùuŋɔ lire tèenuuni i.

Yesu à Pyɛri nafeɲcwoŋi cùuŋɔ (Marika 1.29-34; Luka 4.38-41)

---

* **8:4** Tògofooŋi ká ɲcùuŋɔ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na. † **8:7** Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ pi Kile kuni i mɛ, Yahutu ɲyɛ a mpyi a yaa u jyè uru pyɛnge e mɛ. U aha lire pyi, u mpyi maha ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan.

14 Ɲyɛ Yesu à kàre Pyɛri pyɛngɛ mà sà Pyɛri nafeɲcwoŋi ta tasinnage e cifwuro cye e.
15 Ka Yesu si bwɔ̀n u cyɛge na, ka cifwure si láha u na. Ka u u yîri, maa ɲjyì kan Yesu á.
16 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka pi i wá na ma ná jínacyaanbii niɲyahamil'e Yesu á. Ka u u jínabii
kɔ̀r'a yige pi e ná u ɲwɔjwumpe e, maa yampii puni cùuŋɔ. 17 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, ka
Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fûnŋɔ, u mpyi a jwo: «U à jyè wuu ná wuu cwɔ̀hɔmpe
shwɔhɔl'e, maa wuu yampe láha wuu na‡.»

Mpii la ku ɲyɛ si ntaha Yesu fye e ke (Luka 9.57-62)

18 Ɲyɛ shinɲyahara mpyi a pa Yesu kwûulo, lire kurugo ka u u u cyelempyiibii
pyi pi baŋi jyiile ná ur'e. 19 Ka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà si file u na maa u pyi:
«Cyelentuŋi, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» 20 Ka Yesu si u pyi: «Wyigii na ɲyɛ
sigepwuunbil'á, shèere mú sí ɲyɛ saɲcyɛɛnr'á. Ɲka tashwɔngɔ ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.»
21 Ka u cyelempyaŋi wabɛrɛ si u pyi: «Kafooŋi, yyére, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa
n-taha mu fye e.» 22 Ka Yesu si u pyi: «Taha mii fye e, maa kwùubii yaha pi a piye tùni.»

Yesu à kafeebwɔhe yyéeŋɛ baŋi ɲuŋ'i (Marika 4.35-41; Luka 8.22-25)

23 Ɲyɛ Yesu à jyè bakwɔɔge e, ka u cyelempyiibii si jyè u fye e. 24 Ka kafeebwɔhɔ si yîri
na fwu baŋi ɲuŋ'i, fo lwɔhe na ŋko si bakwɔɔge tò. Lir'à Yesu ta u u ŋwúuni. 25 Ka pi i file
u na, maa u ɲɛ̀ maa jwo: «Kafooŋi, yîri maa wuu shwɔ, lire baare e wuu sí n-kwôro lwɔhe
e.» 26 Ka u u pi pyi: «Ɲaha na yii na fyáge yɛ? Ɲaha na yii dániyaŋ'à cyérɛ yɛ?» Maa yîr'a
yyére maa fànha cyán kafɛɛge ná baŋi lwɔhe na. Ka yi puni si yyére siu! 27 Ka pi puni si
wá na ŋkyáali u na, maa jwo: «Ɲaha supyifiiwe u ɲyɛ ŋge nàŋi, fo ka kafɛɛge ná lwɔhe si
ntɛ̀ɛn u wuuni taan yɛ?»

Yesu à jínacyaan shuunni cùuŋɔ (Marika 5.1-20; Luka 8.26-39)

28 Ɲyɛ ka Yesu si baŋi jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i. Ka jínacyaan shuunni si fworo
fanɲyi i§ mà u ɲùŋɔ bê. Pi mpyi a pi sèe sèl'e, fo wà sàha mpyi na jà a tòro kuru kuuge e
mɛ. 29 Ka pi i wá na yu fànha na: «Kile Jyaŋi, ɲaha mu ɲyɛ na ɲcaa wuu á yɛ? Mu à pa mpa
kawaa pyi wuu na mà ta tèni sàha nɔ mà?»
30 Ɲyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî pi byanhampe e. 31 Ka jínabii si Yesu ɲáare sèl'e
na: «Mu aha wuu kɔ̀r'a yige mpii sùpyiibil'e, ma a wuu yaha wuu sà jyè mpii caabil'e.»
32 Ka u u pi pyi: «Yii a sì.» Ka pi i fworo pire nàmbaabii shuunniŋi i, maa sà jyè pire caabil'e,
ka caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge na, mà cwo cwo baŋi i mà kwû. 33 Ka
cáanahabii si fê a kàre kànhe e, ɲcyii cyi à pyi ke, maa sà cyire yyaha jwo, mà cye cyán
jínacyaanbii wogigii na. 34 Ka kànhe shiinbii puni si ntíl'a fwor'a kàre Yesu ɲùŋɔ tabeŋi i.
Pi à sà u ɲya ke, maa u ɲáare sèl'e na u fworo pire kùluni i.

9

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na (Marika 2.1-12; Luka 5.17-26)

1 Ɲyɛ ka Yesu si jyè bakwɔɔge e, maa baŋi jyiil'a kàre u yabiliŋi kànhe e. 2 Ka pi i mpa u
á ná yaŋi w'e u yasinniŋke e, u mpyi a mûruŋɔ. Yesu à pi ɲya pi à dá uru na ke, maa jwo
supyimuruŋk'á: «Ɲa jya, màban le maye e! Mu kapegigil'à yàfa mu na.»
3 Ɲyɛ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si wá na sônŋi piye funŋ'i na
Yesu na Kile mɛge kɛ̀ɛge. 4 Ka Yesu si ntíl'a pi sɔ̀nŋɔre cè, maa jwo pi á: «Ɲaha na yii ɲyɛ ná
nte sɔ̀nŋɔpeere shiŋi i yɛ? 5 Mà jwo "Mu kapegigil'à yàfa mu na" ná "Yîri, ma a ɲaare" yii
ɲyii na, cyire kapyaagii mú shuunni i, ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 6 Ɲka yii pi li cè na síŋi na

‡ **8:17** Ezayi 53.4 § **8:28** Yahutuubii maha pi fanɲyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú.

ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á naha ɲiŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á:
«Yîri, maa ma yasinniŋke lwɔ́, maa sì pyɛngɛ.» 7 Ka u u ntíl'a yîr'a kàre pyɛngɛ. 8 Sùpyir'à
lire ɲya ke, ka pi i fyá maa Kile pêe, uru ŋgemu u à ŋge síŋi fiigiŋi kan sùpyir'á ke.

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e (Marika 2.13-17; Luka 5.27-32)

9 Yesu à yîri wani ke, u à sà múnalwɔɔre shwofooŋi wà ɲya u à tɛ̀ɛn u báaraŋi tapyige e,
u mɛge mpyi Macwo. Ka Yesu si u pyi: «Yîr'a taha na fye e.» Ka u u yîr'a taha u fye e.
10 Ɲyɛ lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà ntɛ̀ɛn na lyî Macwo bage
e ná mɛpɛngɛ shiinbii niɲyahamil'e mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii ná piibɛrii.
11 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Ɲaha na yii cyelentuŋi na
lyî ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛril'e yɛ?» 12 Yesu à yire lógo ke,
maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa ɲyɛ pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u
kani ɲyɛ. 13 Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i "Yii a ɲùɲaara taa yii shinɲɛɛbii na, lir'à táan
mii á mà tòro sáragawwuuni na*." Ɲyɛ yii sɔ̂nŋɔ puru jwumpe ɲwɔhe na. Ɲaha na yɛ mpii
pi ɲyɛ na piye sɔ̂nŋi na pir'à tíi ke, mii ɲyɛ a pa ɲìŋke na pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi
à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na (Marika 2.18-22; Luka 5.33-39)

14 Lire kàntugo Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibil'à pa Yesu yíbe na ɲaha na pire ná
Farizhɛɛnbii maha súnŋi leni, Yesu cyelempyiibii sí ɲyɛ na u leni mà yɛ? 15 Ka Yesu si pi
pyi: «Cipooŋi ceveebii sí n-jà yyaha tanha, mà pi yaha ná cipooŋi i cikwɔɔnre na la? Ŋka
tèni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.
16 Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ taha na vàanɲjyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi,
vàanvɔnŋke maha vàanɲjyɛge kɛ̀ege, tacwɔng'a sì nâara a pêe. 17 Wà mú sí ɲyɛ na
sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu
yaleŋke jya, maa wu, yaleŋk'a sì ŋkɛ̀ege. Pi maha sinmpuruge leni seeyi boofɔnŋkil'e,
yire mú shuunniŋi y'à bê.»

Yesu à ceeŋi wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲè (Marika 5.21-43; Luka 8.40-56)

18 Ɲyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, Yahutuubii ɲùŋufooŋi wà à pa niŋkure sín u taan
maa jwo: «Yesu! Mii pworoŋ'à kwû numɛ. Maye sanŋa yaha, maa mpa ma cyeyi taha u
na, u sí ɲè.» 19 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ŋkɛ̀ege ná u e.
20 Mà pi niŋkaribii yaha, ceeŋi wà à file Yesu na maa bwɔ̀n u vàanntinŋke zhwɔ̀ɔre na.
Lùwuliŋkwombaayi mpyi uru ceeŋi na yyee kɛ ná shuunni funŋ'i. 21 U mpyi na yu uye
funŋ'i: «Mii aha bú jà a bwɔ̀n u vàanɲyi na, mii sí n-cùuŋɔ.» 22 Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a
wíl'a u ɲya, maa jwo u á: «Na pworo, ma hà raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ mu dániyaŋ'à mu
cùuŋɔ.» Ka ceeŋi si ntíl'a cùuŋɔ.
23 Yesu à sà nɔ uru ɲùŋufooŋi pyɛnge e, maa kwùge tìnmpirigii wyìfeebii ná supyiɲyahare
ɲya ti i ɲyàha na wùruge tiye e ke, maa jwo pi á: 24 «Yii caala a yîri naha, pùceebilini ɲyɛ a
kwû mɛ, li na ŋwúuni.» Ka pi i wá na ɲcyàhali u na. 25 Sùpyir'à fwor'a kwɔ̀ pyɛnge e ke, ka
Yesu si jyè bage e, maa pyàŋi buwuŋi cû cyɛge na, ka u u yîri. 26 Ka lire kani si ɲcaala lire
kùluni puni i.

Yesu à fyinmii shuunni ná búbu cùuŋɔ

27 Yesu à fworo wani na ŋkɛ̀ege ke, ka fyinmii shuunni si ntaha u fye e maa wá na yu
fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùɲaara ta wuu na!» 28 U à sà jyè pyɛnge e ke, ka pire
fyinmpii si file u na. Ka u u pi pyi: «Yii à dá na mii sí n-jà yii cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn,

---

* **9:13** Oze 6.6 † **9:17** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke.

mu sí n-jà, kàfooŋi.» 29 Ka u u bwɔ̀n pi ɲyiigii na maa jwo: «Li sí n-pyi yii á mà tàanna ná
yii dániyaŋi i.» 30 Ka pi i ntíi na ɲaa. Ka u u yi jwo a waha pi á na pi a piye kàanmucaa, pi
àha wà yaha u li cè mɛ. 31 Ŋka pi à yîri wani ke, pi à kàr'a sà a lire kani yu lire kùluni puni
i.
32 Ŋyɛ pir'à yîri Yesu taan ke, ka pìi si mpa ná búbu e. Jínaŋi wà u mpyi u e. 33 Yesu
à jínaŋi kɔ̀r'a yige ke, ka búbuŋi si ntíi na yu. Supyiɲyahare ti mpyi wani ke, ka lire si
tire kàkyanhala, ka ti i wá na ŋko: «Wuu sàha ŋkwɔ̀ a nde kani fiige ɲya Izirayɛli kìni i mɛ!»
34 Ŋka Farizhɛɛnbil'à jwo na jínabii ɲùŋufooŋi fànhe cye kurugo, Yesu ɲyɛ na jínabii kɔ̀re na
yige pifeebil'e.

Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ

35 Ŋyɛ Yesu mpyi na ɲaare na mâre kànbwoyi ná kànpyɛɛre puni na. U mpyi na sùpyire
kâlali Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e,
maa yampii puni ná cwɔ̀hɔmɔfeebii puni cùuŋi. 36 U à supyiɲyahare ɲya ke, ka piɲùɲaare
si u ta sèl'e, ɲaha na yɛ ti mpyi a kànha maa ɲcwɔ̂nrɔ, mu à jwo mpàa pi ɲyɛ piye ɲùŋɔ
kurugo. 37 Ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ.
38 Lire e ke yii kɛrɛge foo ɲáare, u u pìi bâra sùmakwɔɔnbii na.»

10

Yesu à u cyelempyiibii yyer'a tun
(Marika 3.13-19; Luka 6.12-16)

1 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyere, maa fànhe kan pi
á, pi jà pi a jínabii kɔ̀re pi a yige pifeebil'e, pi raa yampii puni ná cwɔ̀hɔmɔfeebii puni
cùuŋi. 2 Tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi yi ɲyɛ ɲje: niɲcyiiŋi u ɲyɛ Simɔ pi maha mpyi
Pyɛri ke, ná u sìɲɛɛŋi Andire ná Zebede jyaabii Yakuba ná u cɔɔnŋi Yuhana 3 ná Filipi
ná Baritelemi ná Tomasi ná Macwo ŋge u mpyi na múnalwɔɔre shuu ke, ná Alife jyaŋi
Yakuba ná Taadi* 4 ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti† ke, ná Zhudasi Isikariyoti ŋge u sí n-pa
Yesu le cye e ke.

(Marika 6.7-13; Luka 9.1-6)

5 Pire shiin kɛ ná shuunniŋi Yesu à yɛrɛ maa nta a pi tun. U à jwo pi á: «Yii àha ɲjyè
Samari shiinbii kànyi ná supyishiŋi sanŋi wuy'e mɛ, 6 ŋka yii a sì Izirayɛli shiinbii yyére,
pire mpiimu pi ɲyɛ mu à jwo mpàpinniyi ke. 7 Mà yii niŋkaribii yaha, yii a Jwumpe
Nintanmpe yu sùpyir'á na Kile Saanre tèn'à byanhara. 8 Yii raa yampii cùuŋi, yii raa
kwùubii ɲɛ̀ni, yii raa tògofeebii cùuŋi, yii raa jínabii kɔ̀re yii a yige sùpyire e. Yii à ti ta
mana, yii a ti kaan mana. 9 Yii àha sɛɛn, lire ɲyɛ mɛ wyérɛ, lire ɲyɛ mɛ wyérɛpya lwɔ́ si
nde yii dufaabil'e mɛ. 10 Yii àha kùshebɔrii lwɔ́ mɛ, yii àha vàanntinyɛ shɔnwuyo lwɔ́ mɛ,
yii àha tanhaɲyi yabɛrɛ lwɔ́ mbâra yii tooyi wuyi na mɛ, yii àha kàbii lwɔ́ mɛ. Yii li cè na
báarapyiŋ'à yaa u a ŋkaan u a lyî.
11 Yii aha jyè kànbwɔh'e, lire ɲyɛ mɛ kànbilere e, yii sùpya cya ŋgemu u sí ɲɛɛ yii sunmbage
na ke. Yii aha uru sùpya ta, yii i ŋkwôro wani fo yii sà nɔ yii tèekani na. 12 Yii aha jyè
pyɛngɛ maha pyɛng'e ke, yii pi shéɛre “Kile u yyeɲiŋke kan yii á.” 13 Kuru pyɛnge shiin ká
yii fwùŋi shwɔ, pi sí kuru yyeɲiŋke ta. Ŋka pi aha mpyi pi ɲyɛ a yii fwùŋi shwɔ mɛ, pi sì
kuru yyeɲiŋke ta mɛ.
14 Yii aha ŋkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yii jwumpe
lógo mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani‡.
15 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e

---

* **10:3** Taadi, kuru ku ɲyɛ u mɛge shɔnwoge. Mɛge niɲcyiige ku ɲyɛ Zhudasi (Luka 6.16). † **10:4** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke». ‡ **10:14** Mà tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu kànha na: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii ɲùŋɔ tuguro ti. Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

ke, nde li sí yire kànyi sùpyire ta ke, lire sí n-waha mà tòro Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe shiinbii wuuni na.»

(Marika 13.9-13; Luka 21.12-17)

16 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii lógo! Mii sí yii tun, ŋka yii sí n-pyi sùpyire shwɔhɔl'e mu à jwo mpàa pi ɲyɛ sige yaaya shwɔhɔl'e. Yii a yiye kàanmucaa bà wwòo ɲyɛ mɛ, yii pyi tatɛɛnnugo sùpyii mpánmpɔrɔyɔ§ fiige. 17 Yii a yiye kàanmucaa sùpyire na, ɲaha na yɛ pi sí n-kwɔ̀ n-pa raa yii yiri yukyaabii yyére, s'a yii bwùun ná kàsɔrigil'e pi Kile Jwumpe kàlambayi i. 18 Pi mú sí n-kwɔ̀ raa yii cwôre raa sì fànhafeebii ná saanbii yyére, mà li ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ mii cyelempyii. Lire cye kurugo yii sí mii kyaa jwo Yahutuubil'á, sí mii kyaa jwo supyishiŋi sanŋ'á mú. 19 Ŋka tèni i pi sí n-pa raa yii leni cye e ke, jwumpe yii sí n-jwo, ná pyiŋkanni na yii sí pu jwo ke, yii àha lire tɛ̀gɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Jwumpe yii à yaa yi jwo ke, lire tèni yabiliŋi i, puru sí n-tîge yii funŋ'i. 20 Yii li cè na yii yabilimpil'e bà puru jwumpe sí n-fworo mɛ, yii Tuŋi u ɲyɛ Kile ke, uru Munaani li sí raa yu yii cye kurugo.

21 Pìi sí n-pa raa pi cìnmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu, pyìibii pìi mú sí n-pa n-yîri pi sifeebii kurugo si pi kan pi bò. 22 Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mɛge kurugo. Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na ke, urufoo sí n-shwɔ. 23 Pi aha yii kyérege kànhe k'e, yii fê a fworo kur'e, yii raa sì kabɛr'e. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mà jwo yii pi Izirayɛli shiinbii kànyi puni ɲaara a kwɔ̀ ke, Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa.

24 Cyelempyaŋi sì n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuŋi na mɛ, biliwe mú ɲyɛ a pêe u kàfooŋi na mɛ. 25 Li tɛgɛni li ɲyɛ cyelempyaŋi u pa mpyi cyelentuŋi fiige, biliŋi mú sí mpa mpyi u kàfooŋi fiige. Ná pi à jà a pyɛngefoo tàanna ná jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli i, mpii pi ɲyɛ pyɛngefoo shiinbii ke, pire wuuni sì n-tòro mà?

(Luka 12.2-9)

26 Lire kurugo yii àha raa fyáge pi na mɛ. Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, cyire puni sí n-pa raa ɲaa. Kyaa maha kyaa li ɲyɛ numpini i ke, lire là mú sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 27 Mii aha jwumpe mpemu jwo yii á numpini i ke, yii a puru yu canŋke e. Mpe mii à jwo yii á katilwɔhɔre e ke, yii dùgo yii a puru jáare katanɲyi ɲuŋ'i. 28 Mpii pi maha jà a sùpyaŋi cyeere bò, ná pi sì n-jà u múnaani bò mɛ, yii àha raa fyáge pire na mɛ. Kileŋi u maha jà a sùpyaŋi múnaani ná u cyeere shi bò nafugombaage e ke, uru na yii à yaa yii a fyáge.

29 Tá zíiziinɛ shuunni maha mpérɛ daashi niŋkin kanna mɛ? Ŋka lire zíiziini là niŋkin sì n-kwû yii Tuŋi Kile pàama mɛ. 30 Yii pi ke, ali ɲùŋjoore ti ɲyɛ yii ɲùŋyi i ke, Kile à tire puni pèrɛgɛ cè. 31 Lire kurugo yii àha núru kyaa tɛ̀gɛ yii yiye funŋɔ pɛn mɛ! Yii shin maha shin kan'à waha Kile na mà tòro tire zíiziinɛ niɲyahara na.

32 Shin maha shin ká yyére li na sùpyire ɲyii na na uru na ɲyɛ mii wu ke, mii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, mii mú sí n-yyére li na uru ɲyii na na urufoo na ɲyɛ mii wu. 33 Ŋka ŋgemu ká mii cyé sùpyire ɲyii na ke, mii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, mii mú sí urufoo cyé uru ɲyii na.

(Luka 12.51-53; 14.26-27)

34 Yii àha raa sɔ̂nŋi na mii à pa si mpa jwumabeŋke le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e ɲìŋke na mà dɛ! Mii ɲyɛ a pa ná yyeɲiŋke e mɛ, ná kàshige e mii à pa. 35 Ŋaha kurugo yɛ mii à pa mpa "jyafooŋi ná tufooŋi láha piye na, si pworofooŋi ná nufooŋi láha piye na, si napworoŋi láha nacwoŋi na. 36 Pìi u zàmpɛnmii sí n-pa n-pyi pi pyɛngɛ shiinbii yabilimpii*." 37 Shinŋi u à u tuŋi, lire ɲyɛ mɛ u nuŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ. Shinŋi u à u jyaŋi, lire ɲyɛ mɛ u pworoŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ. 38 Shinŋi la ku ɲyɛ si mpyi mii

§ **10:16** Yahutuubii mpyi maha mpánmpɔrɔyi wíi fyinmɛ ná tatɛɛnnugo saɲcyɛɛnrɛ. * **10:36** Mishe 7.6

cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi méɛ mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ. 39 Ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo nùmpanŋke sí n-kèɛge, ŋka ŋgemu ká kàntugo wá u niɲjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.

(Marika 9.41)

40 Shin maha shin ká yii cùmu lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ɲwɔ, ŋgemu sí ká mii cùmu lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii tunvooŋi cùmu lemɛ ɲwɔ. 41 Ŋgemu ká Kile tùnntunŋi wà cùmu lemɛ ɲwɔ, mà lire ɲùŋke pyi na u na Kile tùnnture yu ke, tòɔnŋi Kile sí n-pa n-kan Kile tùnntumpil'á ke, uru tòɔnŋi Kile sí n-kan urufol'á. Sùpyire ti ɲyɛ na fyáge Kile na ke, wà ha tire tà cùmu lemɛ ɲwɔ, mà lire ɲùŋke pyi na ti na fyáge Kile na, Kile sí urufoo sâra tire fiige. 42 Ŋgemu ká lùɲiŋɛ fùŋɲcwokwuɲyaga kan ŋge nàŋkocyaaŋi wà á, mà lire ɲùŋke pyi na u na ɲyɛ mii cyelempya ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sìi lire tòɔnŋi ta.»

11

1 Ŋyɛ Yesu à kwɔ̀ yire yɛrɛyi ŋkanŋi na u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋ'á ke, maa ŋkàr'a sà a sùpyire kâlali, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á pi kànyi na.

Yuhana Batizelipyiŋi à tùnntunmii tun Yesu á
(Luka 7.18-35)

2 Ŋyɛ mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha kàsuŋi i, u mpyi a Kile Niɲcwɔnrɔŋi kapyiiŋkii kyaa lógo. Ka u u u cyelempyiibii pìi tun Yesu á 3 pi sà yíbe na: «Ŋge kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u ɲyɛ u wi laa, wuu a wabɛrɛ sigili?»

4 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu ɲya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na 5 “Fyinmpii naha na ɲaa, toŋkɛgɛyifeebii sí i ɲaare, tògofeebii na ɲcùuŋi, ɲùɲcunnibii sí i núru, kwùubii sí i ɲèni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòŋɔfeebil'á. 6 Ŋyɛ mii kapyiiŋkii ká mpyi cyi ɲyɛ a ŋgemu pyi u à cye láha mii na mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.”»

7 Ŋyɛ Yuhana cyelempyiibil'à kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à jwo: «Canŋke yii ná ŋkàre síwage e ke, taha ɲyɛgɛ yii mpyi a kàr'a sà wíi kafɛɛge sí i ku ɲyàha la? 8 Ŋaha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi yɛ? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpii pi maha vàansinayi leni ke, pire maha mpyi saanbii bayi i. 9 Lire sanni i ke, ɲaha yii mpyi a sà wíi yɛ? Kile tùnntunŋɔ la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile tùnntunŋɔ na. 10 Ŋaha kurugo yɛ Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ŋgemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun
u sà mu kuni yaa mu yyaha na*” ke,

uru tùnntunŋi u ɲyɛ Yuhana. 11 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a si ŋgemu u à fànha tò Yuhana Batizelipyiŋi na mɛ, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

12 Mà lwɔ́ Yuhana Batizelipyiŋi Kile jwumpe tèejwuuni na, mà pa nɔ numɛ na, mpii la ku ɲyɛ si jyè Kile Saanre e ke, shinpiibii na pire kyérege, pi s'à piye waha si jyè t'e. 13 Kile tùnntunŋi MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpil'à jwo Kile Saanre kyaa na, fo mà pa nɔ Yuhana tèni na. 14 Kampyi yii sí n-jà n-dá pu na, Eliŋi mpaŋi shɛɛnre Kile Jwumpe Semɛŋi a jwo ke, yii li cè uru u ɲyɛ Yuhana. 15 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.

16 Ná ɲaha shi i mii sí nte sùpyire shiŋi tàanna yɛ? Ti na ɲyɛ mu à jwo nàŋkopyire, ntemu ti ɲyɛ na bâhare kàfuge na ke, tà na bâhare maa ŋko ti shèrɛfeebil'á 17 “Wuu à tìinmpini wyì yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kwôhɔ mɛ. Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mɛɛ sú mɛ.” 18 Yii li cè, Yuhana à pa ke, u mpyi na ɲjyìtɔɔn wu lyî mɛ, u mú mpyi na sinmɛ byii mɛ, ka pi i jwo na jína u ɲyɛ u e. 19 Ŋyɛ Supyaŋi Jyaŋi à pa, maa lyî maa byii, ka pi i jwo na

* **11:10** Malaki 3.1

u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a taha yaage kabɛrɛ na mɛ, fo ɲjyìŋi ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mɛpɛngɛ shiinbii cevoo mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii.

Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha ɲcè urufoo kapyiiŋkil'e.»

Yesu à kànyi yà faha (Luka 10.13-15)

20 Ɲyɛ kànyi na Yesu à tòro maa kakyanhala karii niɲyahagii pyi, ka yire kànyi shiin si mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, ka Yesu si wá na yire shiinbii fare. 21 U à jwo: «Yii Korazɛn kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Yii Bɛtisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e†, cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vàanɲyi, maa cwɔɔnre wu piye na. 22 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí n-pyi yii na ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi wuuni na.

23 Yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sɔ̂nŋi na yii sí n-kàre Kile yyére nìɲyiŋi na bɛ? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, yii sí n-sìi n-tîrige fo ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e. Ɲaha kurugo yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Sɔdɔmu kànhe e cyire mpyi a pyi, ku shiinbii mpyi na sí n-yyére pi kapegigii na. Ku mú mpyi na sí n-pyi wani fo mà sà nɔ niɲjaa na. 24 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha n-tòro Sɔdɔmu kànhe shiinbii wuuni na.»

Yesu u maha taŋɔŋke kan sùpyaŋ'á (Luka 10.21-22)

25 Ɲyɛ Yesu à kwɔ̀ puru na ke, maa jwo: «Tufooŋi Kile, nìɲyiŋi ná ɲìŋke Kafooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ kani mu à ŋwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nàŋkopyire na. 26 Sèe wi, Tufooŋi, mu à lire pyi mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.»

27 Lire kàntugo maa jwo sùpyir'á: «Mii Tuŋi à karigii puni le mii cye e. Sùpya ɲyɛ a Jyafooŋi cè Tufooŋi baare e mɛ. Sùpya mú ɲyɛ a Tufooŋi cè Jyafooŋi baare e mɛ, fo Jyafooŋi la ká mpyi si u cyêe ŋgemu na ke.

28 Yii a ma mii yyére, yii pi à kànha maa ntugo ke, mii sí taŋɔŋɔ kan yii á. 29 Yii a báaraŋi pyi mii á, yii i na yaha s'a yii kɛ̂ɛnŋi. Lire ká mpyi, yii sí taŋɔŋɔ ta, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ ɲùmpiŋɛfoo, mii karigii mú sí ɲyɛ a waha mɛ. 30 Mii báaraŋi pyim'à táan, tugure mii sí n-tɛ̀gɛ yii ɲuŋ'i ke, tir'à faha.»

12

Ɲje Yesu à jwo canŋɔŋke kyaa na ke (Marika 2.23-28; Luka 6.1-5)

1 Ɲyɛ canŋka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e, kuru canŋke na mpyi canŋɔŋɔ. Cyelempyiibii kategе wuubii pi mpyi, ka pi i sùmaɲcahayi yà kwɔ̀n na mínage na ŋkùru*. 2 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, mu cyelempyiibii na canŋɔŋke kafuunŋkii pyi†!»

3 Ka u u pi pyi: «Nde Saanŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà? Canŋka mà u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 4 u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruŋi wà lwɔ́ a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi kyà.

---

† **11:21** Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni ɲjemu y'à cè ná kapegigii mpyiŋi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyɛli 26; Zhowɛli 3.4-8; Amɔsi 1.9-10). * **12:1** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛge e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔ̀n ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). † **12:2** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔ̀nŋɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔ̀n ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛ̂ɛgɛ na pi à báara pyi canŋɔŋke (Ɛkizodi 34.21).

5 Taha yii ɲyɛ a li kâla Kile Jwumpe Semɛŋi i na sáragawwuubii ká báara pyi
Kileɲaarebage e canŋɔŋke e, lire ɲyɛ na ntɔ̀re kapegigil'e mɛ? 6 Mii sí yi jwo yii á, wà na
ɲyɛ naha ŋgemu u à pêe Kileɲaarebage na ke. 7 Jwumpe Kile à jwo na yii aha a ɲùɲaara
taa yiye na, na lir'à táan ur'á mà tòro sáragawwuuni na‡ ke, kampyi yii mpyi a puru ɲwɔhe
cè, sùpyire ti nte yii à ti cêɛgɛ mà li ta ti ɲyɛ a yaaga pyi mɛ, yii mpyi na sì ɲɛɛ lire pyi mɛ.
8 Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canŋɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire
na mɛ.»

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ canŋɔŋke e (Marika 3.1-6; Luka 6.6-11)

9 Lire kàntugo Yesu à yîri wani, maa ŋkàre kuru cyage shiin Kile Jwumpe kàlambage e.
10 Lir'à nàŋi wà ta wani ná cyeŋkwuge e. Ka pi i Yesu pyi: «Mà sùpya cùuŋɔ canŋɔŋke e, tá
lir'à yaa ná mpyi i§?» Kaɲuŋɔ pi mpyi na ɲcaa ná kuru yibige e, si nta tìgire cyán Yesu na.
11 Ka Yesu si pi pyi: «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná mpà niŋkin na ɲyɛ u á, ka uru mpàŋi si
ɲcwo wyige e mà bê ná canŋɔŋke e, urufoo sí ɲɛɛ u yaha wwùmbaa yɛ? 12 Yii ɲyɛ a li cè na
sùpyaŋi tayyéreg'à pêe mpàŋi woge na sèe sèl'e mà? Yii li cè, mà tàanna ná Kile Saliyaŋi
i, kacɛnni mpyiŋ'à ɲwɔ canŋɔŋke e.» 13 Ɲyɛ u à kwɔ̀ puru na ke, maa jwo cyeŋkwugefol'á:
«Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ ku sanŋke fiige.
14 Ɲyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si fwor'a kàr'a sà piye taanna Yesu boŋkanni
na.

Kile báarapyiŋi niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu

15 Yesu à pa yire cè ke, maa yîri kuru cyage e, u niŋkareŋi, shinɲyahara mpyi a taha u
fye e, ka u u yampii puni cùuŋɔ. 16 Maa yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ.
17 Lire pyiŋkanni na, Kile tùnntunŋi Ezayi jwump'à fûnŋɔ, u mpyi a jwo: 18 «Kile à jwo:
“Mii báarapyiŋi u ɲyɛ ŋge, mii à u cwɔɔnrɔ.
U kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiinkil'à táan mii á mú.
Mii sí na Munaani pyi li tɛ̀ɛn u e,
u sí raa supyishiŋi sanŋi leni kuni nintiini i.
19 U sì raa jwumɔ dìrili ná wà e mɛ, u sì raa sêre wà na mɛ.
Wà sì u jwuɲyahama lógo sùpyire tabinniyi i mɛ.
20 Ali kaŋkyaange, u sì ku kebe mɛ,
fùkinaŋi u ɲyɛ na tafuguyo caa ke, u sì uru fùgo mɛ.
U sí n-kwôro pur'e,
fo si ntìiŋi kuni le sùpyire puni taan.
21 Supyishiŋi puni sí n-pa pi sɔ̀nnɔre taha u na*.”»

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kɔ̀re ke (Marika 3.22-30; Luka 11.14-23)

22 Ɲyɛ lire kàntugo, ka pi i mpa ná jínacyanŋi w'e Yesu á. Uru nàŋi mpyi na ɲaa mɛ,
maa mpyi búbu. Ka Yesu si u cùuŋɔ u à jà na yu maa ɲaa. 23 Ka li i sùpyire puni bilibili
fo pi na piye yíbili maa ŋko: «Taha Dawuda Tuluge Shin bà u ɲyɛ ŋge nàŋi mɛ?» 24 Ɲyɛ
Farizhɛɛnbil'à yire lógo ke, ka pi i jwo: «ŋge nàŋi ɲyɛ a sìi na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e
ná fànhe kabɛr'e, jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli woge kàntugo na mɛ!»
25 Ná Yesu sí mpyi a pi funzɔnnɔre cè, ka u u jwo pi á: «Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni
ke, lire maha mpa jya. Kànhe ŋkemu, lire ɲyɛ mɛ pyɛnge ŋkemu shiin ká yîri piye kurugo
ke, kuru maha mpa jya mú. 26 Sitaanniŋi ká a u báarapyiibii kɔ̀re, u na uye tùnni. Lire
ká mpyi, u saanre sì n-kwɔ̀ mà? 27 Yii aha jwo na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná
jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli fànhe e, lire sanni i ke, yii shiinbii pi ɲyɛ na pi kɔ̀re ke, ná jofoo
u fànhe e pire maha pi kɔ̀re yɛ? Yii shiinbii yabilimpii pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ɲuŋ'i.

---

‡ **12:7** Oze 6.6 § **12:10** Farizhɛɛnbii u sɔ̀nnɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tɛ̀gɛ canŋɔŋke. * **12:21** Ezayi 42.1-4

28 Ŋka yii li cè na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná Kile Munaani fànhe e, lir'à li cyêe
na Kile Saanre à nɔ yii na mà kwɔ̀. 29 Wà sì n-jà n-jyè fànhaɲyahagafoo bage e, si u yaayi
lwɔ́, ná u ɲyɛ a bage foo pwɔ a cyán maa nta a jyè mà yɛ. Urufoo ká jà a u pwɔ a cyán, lire
e u maha jà a bage yaayi pyi u ɲɛɛmpe.

Sùpyaŋi sí n-yíbe u ɲwɔjwumpe kurugo

30 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ ná mii i mɛ, urufoo ɲyɛ mii zàmpɛn, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na mii tɛ̀re
na sùpyire wàa tiye na mɛ, urufoo na ti ɲùŋɔ kyánge.
31 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: kapegigii shiŋi puni ná Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe puni sí
n-jà yàfa sùpyire na. Ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kɛ̀ɛge ke, lire sì n-sìi yàfa urufoo
na mɛ. 32 Wà ha jwumpimɛ jwo Supyaŋi Jyaŋi na, lire sí yàfa urufoo na. Ŋka ŋgemu ká
jwumpimɛ jwo Kile Munaani na ke, lire kapiini sì yàfa urufoo na ŋge tìiŋi i mɛ, li mú sì
yàfa urufoo na tìiŋi nimpaŋi i mɛ.
(Luka 6.43-45)
33 Cige ká ɲwɔ, ku maha yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi. Cige ká mpyi ku ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, ku ɲyɛ na
yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi mɛ. Cige shiŋi maha ɲcè ku yasɛɛre cye kurugo. 34 Yii màcwɔn fiige
sùpyiibii! Mà pege yaha yii funŋ'i, yii sì n-sìi n-jà jwuɲcɛnmɛ jwo mɛ. Sùpyaŋi zòmbilin'à
ɲî ndemu na ke, lire u ɲwɔge maha yu. 35 Ŋgemu u zò u à ɲwɔ ke, uru maha jwuɲcɛnmpe
yu. Ŋgemu u ɲyɛ ná zòmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. 36 Mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile
sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, jwumɔ maha jwumɔ sùpyir'à jwo, ná
pu ɲyɛ laaga baa ke, Kile sí ti yíbe puru puni na. 37 Shin maha shin ɲwɔjwumɔ kurugo,
Kile sí n-jwo na u à tíi, lire ɲyɛ mɛ u à cêɛgɛ.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire ɲyɛ a u ɲwɔmɛɛni cû mɛ
Marika 8.11-12; Luka 11.29-32

38 Ɲyɛ ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi ná Farizhɛɛnbii pìi si jwumpe lwɔ́ maa jwo:
«Cyelentuŋi, wuu la naha maa kani là pyi a cyêe wuu na, ndemu li sí li cyêe na mu à
fworo Kile e ke.» 39 Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha
ɲcaa si kakyanhala kani là ɲya tapyige e. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke,
lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na mɛ. 40 Yii li cè, bà Zhonasi a
canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fyabwɔhe funŋke e mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi
mú sí canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fanŋke e. 41 Canŋke Kile sí sùpyire puni
sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, Ninive kànhe shiinbii sí n-pa n-yîri n-yyére si pire
kapimpyiibii cêɛgɛ, ɲaha na yɛ Zhonasi à sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi
toroŋkanni kêɛnŋɛ. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge
na ke, pire kapimpyiibii sí ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ.
42 Kuru canŋke, saancwoŋi u mpyi Sheba kìni ɲùŋɔ na ke, uru mú sí n-pa n-yîri n-yyére
si pire kapimpyiibii cêɛgɛ, ɲaha na yɛ uru saancwoŋi mpyi a yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, mà
sà saanŋi Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u yákili u à
pêe Solomani wuŋi na ke, pi sí ɲyɛ a ɲɛn'a lógo uru ɲwɔ na mɛ.
(Luka 11.24-26)
43 Jína ká fworo sùpya e, u maha sà ɲaara síwage yyaha kurugo maa tatɛɛngɛ cya. U aha
mpyi u ɲyɛ a kà ta mɛ, 44 u maha jwo “Mii sí núru raa wà na tayirige e.” Ɲyɛ u aha núr'a
pa urufoo ta bawaga fiige, ŋkemu k'à pwɔ́, maa ku funŋke bégel'a ɲwɔ ke, 45 u maha núr'a
kàr'a sà jínahii baashuunni lwɔ́ a bâra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha
mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiŋkanni nivɔnn'a sì nâar'a pi mà tòro niɲjyeeni
na. Amuni pire kapimpyiibii wuuni mú sí n-pyi.»

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Marika 3.31-35; Luka 8.19-21)

46 Mà Yesu yaha puru jwumpe na ná sùpyire e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinŋi
na, maa ɲcaa si jwo ná u e. [47 Ka wà si Yesu yyere maa jwo: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii

naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.»] 48 Ka Yesu si urufoo pyi: «Mpire pi ɲyɛ mii nuŋi
ná mii cìnmpyiibii yɛ?» 49 U à puru jwo ke, maa cyɛge sànha u cyelempyiibii kàmpanŋke
na, maa jwo: «Mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii pi ɲyɛ mpii. 50 Yii li cè na mii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi
na ke, ŋge u ɲyɛ na uru ɲyii wuuni pyi ke, uru u ɲyɛ mii cìnmporoŋi ná mii nuŋi.»

13

Ɲɛɛnuguŋi bàtaage
(Marika 4.1-20; Luka 8.4-15)

1 Kuru canŋke yabiliŋi i, Yesu à fworo bage e maa ŋkàr'a sà ntèɛn baŋi ɲwɔge na. 2 Ka
shinɲyahara si mpa bínni u taan, li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka u u jyè a tèɛn bakwɔɔge k'e lwɔhe
ɲuŋ'i, ka sùpyire si yyére kùmpoge na. 3 Ka u u ti kâla karii niɲyahagii na ná bàtaay'i. 4 U
à jwo: «Ɲɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. Mà u yaha u u sùmashiŋi wàa
fini fiige, wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka saɲcyɛɛnre si mpa uru jò.
5 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo niɲyahara mpyi kuru cyage e mɛ. Ka
uru si fyîn wahawaha, ɲaha na yɛ u mpyi a jyè ɲìŋke e sèl'e mɛ. 6 Ɲyɛ canŋk'à pa fworo
ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuuŋi na.
7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si yîr'a uru cû.
8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ná ɲìŋke niɲcɛnŋke e, maa fyîn, maa lyɛ, maa se. Sùmacire tà à
sùmapyaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi beɲjaaga
ná kɛ kɛ.
9 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
10 Ka Yesu cyelempyiibii si file u na, maa u yíbe: «Ɲaha na mu ɲyɛ na bàtaayi yu sùpyir'á
yɛ?» 11 Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e, ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii
á cyire ɲcèŋ'à kan, u sí ɲyɛ a kan sùpyire sannt'á mɛ. 12 Ɲaha kurugo yɛ ŋgemu u à yaaga
cè ke, là sí n-bâra urufoo u taceŋke na sèl'e. Ŋka ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yaaga cè mɛ, urufoo
bá na sɔ̂nŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ urufoo na. 13 Lire kurugo mii
na bàtaayi yu pi á, ɲaha na yɛ pi ɲyiigil'à cwôro, ŋka pi ɲyɛ na ɲaa mɛ, niŋgyigigii na ɲyɛ
pi á, ŋka pi ɲyɛ na núru mɛ, pi ɲyɛ na karii yyaha cìni mɛ. 14 Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a
jwumpe mpemu jwo ke, pur'à fûnŋɔ pi kàmpanŋke na. U mpyi a jwo:
“Yii sí raa núru, ŋka yii sì raa yafyin yyaha cìni mɛ.
Yii ɲyiigii sí n-cwôro ŋka yii sì raa yafyin ɲaa mɛ.
15 Yii li cè, nte sùpyire niŋgyigigil'à waha,
pi à pi niŋgyigigii tò, maa pi ɲyiigii tò,
bà pi si mpyi pi àha raa ɲaa s'a núru mɛ,
pi yákilibii mú ká raa karii yyaha cìni mɛ.
Ɲaha kurugo yɛ pi la ɲyɛ sì núru mpa mii yyére, mii i pi shwɔ mɛ*.”
16 Ŋka yii pi ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii na ɲaa yii ɲyiigil'e, maa núru yii
niŋgyigigil'e. 17 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, nde yii à ɲya maa ndemu lógo ke, Kile tùnntunmii
niɲyahamii ná Kile ɲwɔmɛɛcuvee niɲyahamii la mpyi si lire ɲya, si li lógo. Ŋka pi ɲyɛ a jà
a li ɲya, maa li lógo mɛ.
18 Ɲyɛ kuru bàtaage k'à jwo mà yyaha tíi ná ɲɛɛnuguŋi i ke, yii ku ɲwɔhe lógo. 19 Kuni
ɲwɔge na, sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo shinŋi u à Kile Saanre kani
jwumpe lógo, maa mpyi u ɲyɛ a pu yyaha cè mɛ, ka Sitaanniŋi si mpa pu wwû u funŋ'i
ke.
20 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo maa ntíl'a ɲɛɛ pu na ná funntange e ke. 21 Ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ, ti
ɲwɔmɛɛni kèngɛmɛ ɲyɛ a pɛn mɛ. Kawaa, lire ɲyɛ mɛ yyefugo kyaa ká ti ta Kile jwumpe
kurugo, ti maha fworo Kile kuni i.

* **13:15** Ezayi 6.9-10

22 Ŋgure shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bɛ̂ ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo, ka diɲyɛŋi karigii funmpɛɛnre ná nàfuuŋi lage si pu cwɔ̂nrɔ, pu ɲyɛ a jà a
yasɛrɛ pyi mɛ.
23 Ŋìŋke niɲcɛnŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bɛ̂ ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire ti ɲyɛ
na Kile jwumpe núru maa pu yyaha cìni ke. Tire sùpyire na ɲyɛ sùmaseŋɛ fiige, sùmacire
tà à sùmaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, ka tà si se mà nɔ beetaanre taanre (60) na, ka tà
si se mà nɔ beɲjaaga ná kɛ kɛ na.»

Nyɛ̀pege bàtaage

24 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo:
faapyiŋi wà à sùmashi niɲcɛnŋɛ nûgo u kɛrɛge e. 25 Mà sùpyire yaha ŋɔɔmpe na numpilage
e, u zàmpɛnŋi wà à pa ɲyɛ̀pege kà shi wà kɛrɛge e maa núr'a kàre. 26 Ŋyɛ ka ku ná sùmaŋi
si fyîn maa lyɛ siɲcyan.
27 Kɛrɛge foo báarapyiibil'à sà kɛrɛge ta amuni ke, ka pi i sà u pyi "Ŋùŋufooŋi, sùmashiŋi
mu mpyi a nûgo ma kɛrɛge e ke, taha u bà mpyi a ɲwɔ mɛ? Ŋyɛ̀pege sí ku wá kɛrɛge e ke,
taa kur'à yîri ke?" 28 Ka kɛrɛge foo si jwo "Mii zàmpɛnŋi wà u à ŋke báarapege pyi amɛ."
Ka báarapyiibii si u pyi "Mu la ɲyɛ wuu u sà ku kɔ̀ng'a wwû sùmaŋi shwɔhɔl'e la?" 29 Ka
kɛrɛge foo si jwo "Yii ku yaha wani, lire baare e, ku takɔɔnge e yii sí raa sùmaŋi kɔ̀onge
ná k'e. 30 Yii ku ná sùmaŋi yaha u a lyɛge siɲcyan, sùmakwɔngigii ká nɔ, mii sí yi jwo
sùmakwɔɔnbil'á pi i kuru ɲyɛ̀pege kwɔ̀n a yige sùmaŋi i, pi pwɔ pwɔ pi i ku súugo fɔlɔ, pi i
nta a sùmaŋi kwɔ̀n a le na bwùunni i."»

Kile Saanre maha sìi nimbilere maa mpêre (Marika 4.30-34; Luka 13.18-21)

31 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á. U à jwo: «Kile Saanre na ɲyɛ mu à jwo mutaridi
cige pyà nàŋi wà à ŋgemu nûgo u cikɔɔge e ke. 32 Kuru cige pyàŋ'à yîlege cire sannte puni
wuŋi na. Ŋka u aha nûgo, u maha fyîn maa mpyi cibwɔhɔ mà tòro kaɲyɛge yawyɛɛre puni
taan, fo saɲcyɛɛnre maha ti shèere yaa ku ŋkéɲyi i.»
33 U à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre na ɲyɛ mu à jwo bwúuruŋi yîrigeyirige
yaani. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyìmɛ niɲyaham'i mà cwɔ̀nhɔ, li maha puru
mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige.»
34 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe puni jwo bàtaay'i sùpyir'á. Bàtaayi jwumpe baare e, u mpyi
na pabɛrɛ yu ná t'e mɛ. 35 Lire e jwumpe Kile tùnntunŋi mpyi a jwo ke, pur'à fûnŋɔ, u
mpyi a jwo:
«Bàtaayi mii sí raa yu pi á,
karigii cyi à ŋwɔhɔ fo diɲyɛŋi tasiige e ke, cyire mii sí raa yu pi á†.»

Yesu à ɲyɛ̀pege bàtaage ɲwɔhe jwo

36 Ŋyɛ Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa jyè bage e, ka u cyelempyiibii si file u na,
maa jwo: «Bàtaage mu à jwo mà yyaha tíi ná ɲyɛ̀pege e sùmaŋi shwɔhɔl'e ke, kuru yyaha
jwo wuu á.»
37 Ka u u pi pyi: «Sùmashiŋi niɲcɛnŋi nùgufooŋi u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi. 38 Kɛrɛge e sùmashiŋi
niɲcɛnŋ'à nûgo ke, kuru ku ɲyɛ diɲyɛŋi. Sùmashiŋi niɲcɛnŋi u ɲyɛ mpii pi à ɲɛɛ Kile Saanre
na ke, ɲyɛ̀pege ku ɲyɛ Sitaanniŋi fyèɲwɔhɔshiinbii. 39 Zàmpɛnŋi u à ɲyɛ̀pege wà sùmaŋi
shwɔhɔl'e ke, uru u ɲyɛ Sitaanniŋi. Sùmakwɔɔnre ti ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni, sùmakwɔɔnbii
pi ɲyɛ Kile mèlɛkɛɛbii. 40 Pyiŋkanni na ɲyɛ̀pege maha ŋkɔ̀ong'a wwû sùmaŋi shwɔhɔl'e
maa ku súugo ke, amuni li mú sí n-pyi diɲyɛŋi tèekwooni. 41 Kuru cannŋke Supyaŋi Jyaŋi
sí u mèlɛkɛɛbii tun. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyánge Kile na, ná mpii
pi maha Kile Saliyaŋi kèɛge ke, pi sí pire puni cwɔɔnrɔ n-yige Kile Saanre e, 42 si ŋgà
nafugombaage e. Wani pi sí raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru. 43 Ŋka mpii pi à Kile

† **13:35** Zaburu 78.2

ɲwɔmɛɛni cû ke, pire sí raa bèɛnmpe yige canŋa ɲyii fiige pi Tuŋi Saanre e. Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»

Nàfuuŋi niŋwɔhɔŋi ná kɔ́ɔnŋi kani

44 Kile Saanre na ɲyɛ sahaŋki mu à jwo nàfuu ŋgemu u à ŋwɔhɔ kɛrɛge k'e ke. Nàŋi wà à sà fworo uru nàfuuŋi na taŋwɔhɔge e, maa u yal'a ŋwɔhɔ sahaŋki. U funntanga wuŋi, maa ŋkàr'a sà u cyeyaayi puni pér'a tèg'a kuru kɛrɛge shwɔ.
45 Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: cwɔ̀hɔŋi wà u mpyi na kɔ́ɔn nisinaŋa caa. 46 U à kɔ́ɔnbile loŋgara wu ɲya ke, maa ŋkàr'a sà u cyeyaayi puni pérɛ, maa li shwɔ.

Nde li sí n-pyi diɲyɛŋi tèekwooni i ke

47 Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: fyacuumpii pìi mpyi a cwò wà lwɔhe e, ka uru cwòŋi si fyaabii shiŋi puni cû. 48 U à ɲî ke, ka pi i u dìr'a yige kùmpoge na, maa ntèɛn maa fyaabii niɲcɛnmpii cwɔɔnr'a le yaleŋke e, maa tɔ̀ɔn baa wuubii wà. 49 Ŋyɛ amuni li mú sí n-pyi diɲyɛŋi tèekwooni i. Kile mèlɛkɛɛbii sí shinpiibii cwɔɔnrɔ si ŋgwû shincɛnmpil'e, 50 si pi wà nafugombaage e. Wani pi sí raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru.
51 Yesu à puru jwo ke, maa u cyelempyiibii yíbe na pi à mpe jwumpe lógo la? Ka pi i jwo: «Ɔɔn, wuu à pu lógo.» 52 Ka Yesu si jwo: «Kile Saliyaŋi cyelentuŋi cye k'à le mà yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, uru maha kàla nivɔnnŋɔ ta maha bâra niɲjyeŋi na maha yaha uye e, mu à jwo nàfuɲuŋɔ na yige na ŋkaan.»

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Marika 6.1-6; Luka 4.16-30)

53 Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa yîri wani, 54 maa ŋkàre u tukanhe na. U à nɔ wani ke, maa jyè pi Kile Jwumpe kàlambage e, maa sùpyire kâlali. U kàlaŋi pyiŋkanni mpyi a sùpyire kàkyanhala fo pi na ŋko: «Di u à pyi maa mpyi yákilifoo yɛ? Di u à pyi maa kakyanhala karigii pyi yɛ? 55 Taha cíkyangaŋi tooyo wuŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ? Taha u nuŋi bà u ɲyɛ Mariyama mɛ? U cìnmpyiibii bà pi ɲyɛ Yakuba ná Yusufu ná Simɔ ná Zhude mà? 56 U ná pùcɛribii pi ɲyɛ nu na ke, pire ɲyɛ naha ná wuu e mà? Di u s'à pyi maa jà na ɲcyii karigii pyi yɛ?» 57 Ŋyɛ tire sɔ̀nŋɔr'à pi pyi pi à ɲùŋɔ tugo Yesu na. Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi á: «Kile tùnntunŋɔ maha le ɲjire e cyeyi puni i fo u tukanhe ná u tupyɛnge yɛ!» 58 Ŋyɛ pi dánabaare kurugo, Yesu ɲyɛ a kakyanhala karii niɲyahagii pyi wani mɛ.

14

Yuhana Batizelipyiŋi kwùŋkanni
(Marika 6.14-29; Luka 9.7-9)

1 Ŋyɛ saanŋi Erɔdi à pa a Yesu shɛnrɛ núru ke, 2 maa jwo u báarapyiibil'á: «Yuhana Batizelipyiŋi wi, u à ɲɛ̀ à fworo kwùŋi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amɛ.»
3-4 Yii li cè na Erɔdi mpyi a u sìɲɛɛŋi Filipi cwoŋi kwɔ̀n a lwɔ́ mà pyi u cwo. Uru ceeŋi mɛge na mpyi Erɔdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Erɔdi á na u ɲyɛ a yaa u u sìɲɛɛŋi cwoŋi shwɔ u na mɛ. Ka puru jwumpe si waha Erɔdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cû a pwɔ a le kàsuŋi i. 5 Erɔdi la mpyi si Yuhana bò, ŋka u mpyi na fyáge Yahutuubii yyaha na, ɲaha na yɛ pi puni mpyi a li cè na Yuhana na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ.
6 Ŋyɛ Erɔdi canzeg'à pa mâhana a nɔ lire yyeeni ke, ka u u pìi yyere maa kataan pyi. Ŋyɛ mà pi yaha lire kataanni na, Erɔdiyadi pworoŋ'à pa a ŋkwôhɔli shinyyerebii shwɔhɔl'e, ka lire si ntáan Erɔdi e, 7 fo u à kâa pùcwoŋ'á na u aha yaaga maha yaaga ɲáare ur'á ke, kuru sí n-kan u á. 8 Ka pùcwoŋi nuŋi si jwo a kan pùcwoŋ'á na u sà jwo saanŋ'á na u Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke kwɔ̀n a le ŋkunan'i, u pa ŋkan ur'á. 9 Ka puru jwumpe si saanŋi yyahe pyi k'à tanha. Ŋka u mpyi na sì n-jà n-cyé mɛ, ɲaha na yɛ u mpyi a kâa u shinyyerebii ɲyii na. Ŋyɛ ka u u pìi pyi pi sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n kàsuŋi i pi pa ŋkan

pùcwoŋ'á. 10 Ɲyɛ ka pi i Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n 11 mà le ŋkunan'i, mà kan pùcwoŋ'á, ka u u ku kan u nuŋ'á.
12 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si mpa u buwuŋi lwɔ́ mà sà ntò, maa sà u sànge wyì Yesu á.

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya (Marika 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

13 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe lógo ke, maa yîri kuru cyage e, maa jyè bakwɔɔge k'e, mà kàre sige funŋke e. Sùpyir'à pa u saha cè ke, maa fworo pi kànyi i, maa ŋkàre u fye e tɔɔre na. 14 Yesu à fworo bakwɔɔge e mà pi ɲya pi à ɲyaha sèl'e ke, ka pi ɲùɲaare si u ta sèl'e, yampii pi mpyi tire sùpyire shwɔhɔl'e ke, ka u u pire cùuŋɔ.
15 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Sige funŋke e wuu ɲyɛ, cannŋke s'à kwɔ̀ a kwɔ̀. Sùpyire cye yaha bà ti si mpyi si sà ɲjyì shwɔ ɲwɔkurugo kànyi i mɛ.» 16 Ka Yesu si pi pyi: «Lire ɲyɛ a pi kakarala kwɔ̀ mɛ, yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» 17 Ka pi i u pyi: «Bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni kanna cyi naha wuu ɲuŋ'i.» 18 Ka u u pi pyi: «Yii a ma ná y'e.»
19 Ɲyɛ pi à pa ná y'e ke, ka u u sùpyire pyi t'à tɛ̀ɛn ɲyɛge ɲuŋ'i. Pi à tɛ̀nn'a kwɔ̀ ke, ka u u bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi ná cyire fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́, maa yyahe yîrige nìɲyiŋi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na. Maa bwúuruŋi kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, pi à kan sùpyir'á. 20 Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. Ka pi i ŋkwɔ̀ maa shàhii kɛ ná shuunni ɲî ɲjyìpaanyi na. 21 Pire lyìlyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀, cyeebii ná nàŋkopyire ɲyɛ a tɔ̀rɔ mɛ.

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i (Marika 6.45-52; Yuhana 6.16-21)

22 Ɲyɛ lire ɲwɔhɔ na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile u yyaha na. 23 Ɲyɛ Yesu à ti cye yaha ke, maa ŋkàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na, u kanni. U à kwôro wani fo mà pa nɔ yàkoŋke na.
24 Ɲyɛ bakwɔɔge e cyelempyiibii mpyi na baŋi jyiili ke, lir'à kuru ta ku u byanhare lwɔhe niŋke na. Ka kafɛɛge si wá na fwu na lwɔhe tɛ̀re na bakwɔɔge ŋɔɔŋi na wàa kàmpanɲyi puni na. 25 Ɲyɛ numpilag'à pa lyɛ ke, ka Yesu si yîri na ɲaare na ŋkèɛge pi fye e lwɔhe ɲuŋ'i. 26 Cyelempyiibil'à u nimpaŋi ɲya lwɔhe ɲuŋ'i ke, maa fyá sèl'e fo na ɲcyêɛnni maa jwo: «Buŋi wà fwɔ̀ngɔ ku ɲyɛ ŋke!» Mà pi fyagara wuubii yaha, pi mpyi na kwuuyi wàa. 27 Mà pi yaha pur'e, ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwɔ́ maa pi pyi: «Yii yákilibii tìŋɛ, yii àha vyá mɛ, mii wi.»
28 Ka Pyɛri si jwo: «Kampyi mu u ɲyɛ u wi, na yaha si ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i, si ma ɲùŋɔ bê.» 29 Ka Yesu si u pyi: «Ta ma.» Ka u u fworo bakwɔɔge e na ɲaare na Yesu ɲùŋɔ bêni lwɔhe ɲuŋ'i. 30 Ɲka u à pa kafɛɛge ɲya k'à pêe maa fyá ke, ka u u li ɲwɔ cû na ntîri lwɔhe ɲwɔh'i, maa ŋkwúuli: «Kafooŋi, na shwɔ!» 31 Ka Yesu si ntíl'a cyɛge sànha, maa u cû maa jwo: «Mu dániyaŋ'à cyérɛ dɛ! Ɲaha na mu ɲyɛ a funŋke pyi niŋkin mà yɛ?» 32 Ka Yesu ná Pyɛri si jyè bakwɔɔge e, ka kafɛɛge si ntíl'a yyére. 33 Ɲyɛ lir'à pyi ke, mpii pi mpyi bakwɔɔge e ke, ka pire si niŋkure sín Yesu á maa jwo: «Nàkaana baa, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu.»

Yesu à yamii cùuŋɔ Zhenɛzarɛti kàmpanɲyi na (Marika 6.53-56)

34 Ɲyɛ Yesu ná u cyelempyiibil'à baŋi jyiile ke, maa jyè Zhenɛzarɛti kùluni i. 35 Kuru cyage shiinbii mpyi a Yesu cè, lire e pi à Yesu mpaŋi jwo puru màhampe puni i. Ka sùpyire si wá na ma ná yampii shinŋi puni i Yesu á. 36 Pi mpyi na Yesu ɲáare na u pire yaha pi i bwɔ̀n u vàanntinŋke zhwɔ̀ɔre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha ɲcùuŋi.

15

Karigii cyi ɲyɛ na wuu ɲwɔ́re Kile yyahe taan ke (Marika 7.1-23)

1 Ɲyɛ canŋka Farizhɛɛnbii pìi ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìl'à yîri Zheruzalɛmu kànhe
e mà pa Yesu yyére, maa u yíbe: 2 «Ɲaha na mu cyelempyiibii ɲyɛ na wuu tulyeyi làdaabii
karigii leni ɲjire e mà yɛ? Ɲaha na pi aha a si raa lyî, pi ɲyɛ na pi cyeyi jyíi mà tàanna ná
pire làdaabil'e mà yɛ*?»
3 Ka Yesu si pi pyi: «Ɲaha na yii à kàntugo wà Kile toŋ'á, maa ntaha làdaabii fye e yɛ? 4 Yii
li cè na Kile à jwo "Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe†. Ŋgemu ká jwumpimɛ jwo a wà u tuŋi, lire
ɲyɛ mɛ u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò‡." 5 Ŋka yii pi ke, yii maha yi yu sùpyir'á na "Wà ha
jà a jwo u sifeebil'á na yaayi uru mpyi a yaa u tɛ̀g'a pi tɛ̀gɛ ke, na ur'à yire kan Kile á mà
kwɔ̀, 6 na urufoo méɛ ká mpyi u ɲyɛ na yaaga kaan u sifeebil'á sahaŋki mɛ, na tapege ɲyɛ
yire e mɛ." Mà tàanna ná lire e, yii à kàntugo wà Kile jwump'á, maa ntaha yii làdaabii fye
e. 7 Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke! Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii
kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. U mpyi a jwo na
8 "Kile à jwo 'Nte sùpyire na mii pêre ɲwɔyi i kanna,
mà li ta pi zòompii laag'à tɔɔn mii na.
9 Pi na mii pêre tawage e,
ɲaha na yɛ kàlaŋi pi ɲyɛ na ŋkaan ke,
ur'à lwɔ́ a pwɔ sùpyire làdaabii kanni na§.' "»
10 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à sùpyire yyere maa jwo t'á: «Yii niŋgyigigii pɛrɛ, yii raa núru
sèl'e. 11 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ na jyè sùpyaŋi ɲwɔge e ke, kuru kà ɲyɛ na jà a u ɲwɔ́hɔ
mɛ. Ŋka ɲje yi ɲyɛ na fwore sùpyaŋi ɲwɔge e ke, yire yi maha jà a u ɲwɔ́hɔ.»
12 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Mu ɲyɛ a cè na mu
jwump'à waha Farizhɛɛnbii na mà?» 13 Ka Yesu si pi pyi: «Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ
a cɛnmɛ mii Tuŋi nìŋyi wuŋi cye kurugo mɛ, yire puni sí n-kò n-wà. 14 Yii Farizhɛɛnbii
yaha wani, fyinmii pi à fyinmii yyaha cû. Fyin ká u fyinɲɛɛ kàbii cû, pi mú shuunniŋi sí
n-tîge wyige k'e.»
15 Ka Pyɛri si jwo: «Puru jwumpe ɲwɔhe jwo wuu á.» 16 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii,
ali numɛ yákilitan ɲyɛ yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii ɲyɛ na puru núru mà? 17 Yii ɲyɛ a
li cè na yaaga maha yaaga ku maha jyè sùpyaŋi ɲwɔge e ke, na u yaceni i kuru maha
ŋkàre, u aha shà yaare e, k'a sì fworo mà? 18 Ŋka ɲje yi ɲyɛ na fwore sùpyaŋi ɲwɔge e
ke, u zòŋi i yire maha fwore, yire mú sí yi maha u ɲwɔ́hɔ Kile á. 19 Yii li cè na sùpyaŋi
zòŋi i sɔ̀nnɔpeere maha fwore, mu à jwo: supyibuuni ná jacwɔɔre ná silege baa karigii
ná nàŋkaage ná kafinare ná jwoore. 20 Cyire karigii cyi maha sùpyaŋi ɲwɔ́re Kile á. Lire
baare e mà yalyige lyî cyeyi ɲjyìmbaa, lire ɲyɛ na jìn'a sùpya ɲwɔ́hɔ mɛ.»

Supyishiŋi sanŋi cwoŋi wà à dá Yesu na (Marika 7.24-30)

21 Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanŋke na. 22 Mà pi yaha wani,
Kana shiinbii cwoŋi* wà à pa Yesu á, maa jwo fànha na: «Kafooŋi! Dawuda Tuluge Shinŋi!
Ŋùɲaara ta na na, maa sà na pworoŋi kàanmucya. Jínaŋi wà u wá a u tɛɛnmɛ pɛn.» 23 Yesu
ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwɔ shwɔ mɛ. Ka cyelempyiibii si jwo Yesu á: «Ŋge ceeŋi cye yaha, ɲaha na
yɛ u na ŋkwúuli wuu ɲwɔh'i.» 24 Ka Yesu si pi pyi: «Izirayɛli shiinbii kanni mɛɛ na Kile à
mii tun, pire mpiimu pi ɲyɛ mpàa nimpinnimii fiige ke.»

---

* **15:2** Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiŋkanni là na maa sɔ̂nŋi na lire jyiŋkanni maha pire fíniŋɛ Kile á. Mà tàanna ná Ɛkizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizhɛɛnbil'à jwo na shin maha shin u ɲyɛ na Kileɲarege pyi ke, na pire pun'à yaa ná l'e. † **15:4** Ɛkizodi 20.12; Duterenɔmu 5.16 ‡ **15:4** Ɛkizodi 21.17; Levitiki 20.9 § **15:9** Ezayi 29.13 * **15:22** Ŋge ceeŋ'à fworo supyishiŋi w'e, ŋgemu u mpyi a fyânha a pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnmii ke.

25 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ceeŋ'à pa niŋkure sín Yesu taan maa jwo: «Kafooŋi! Cye le
na á.» 26 Ka Yesu si jwo: «Mà nàŋkopyire yalyire lwɔ́ a wà pwunmpyir'á†, lire ɲyɛ a ɲwɔ
mɛ.» 27 Ka ceeŋi si jwo: «Kafooŋi, yire ɲyɛ sèe, ŋka pyɛngefoo ká a lyî, ɲjyìpaanre ti maha
ɲcwo ɲìŋke na ke, pwunmpyire maha tire lyî.» 28 Ŋyɛ ceeŋ'à yire jwo ke, ka Yesu si jwo:
«Ceewe, ŋka mu naha a dá mii na dɛ! Nde mu à cya mii á ke, lire sí n-pyi mu á.» Ŋyɛ ka u
pworoŋi si ntíl'a cùuŋɔ.

Yesu à shiin kampwɔhii sicyɛɛre ɲwɔ cya (Marika 8.1-10)

29 Ŋyɛ lire kàntugo Yesu à yîri kuru cyage e maa ŋkàre Galile baŋi ɲwɔge na, maa dùg'a
tɛɛn ɲaŋke kà ɲuŋ'i. 30 Ka supyikurumbwɔhɔ si mpa u á. Kuru supyikuruŋke e, pìi mpyi a
pa ná dìshiyifel'e, pìi s'à pa ná fyinmil'e, pìi sí ɲyɛ ná yatanŋkɛgɛyɛfel'e, pìi sí ɲyɛ ná búbul'e,
pìi sí ɲyɛ ná yampii shi niɲyahamil'e. Pi mpyi na ma ná pire yampil'e Yesu á, ka u u pi
cùuŋɔ. 31 Li mpyi a sùpyire bilibili mà búbuubii ɲya pi à jà na yu, yatanŋkɛgɛyifeebii sí i
ɲcùuŋi, dìshiyifeebii sí i ɲaare, fyinmpii sí i ɲaa, lire kurugo pi à Izirayɛli shiinbii u Kileŋi
kêe.

32 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: «Ŋke supyikuruŋke ɲùɲaare naha mii
na, ɲaha na yɛ pi canŋke taanre woge ku ɲyɛ naha mii taan, yalyire ɲyɛ pi á mɛ. Mii
la ɲyɛ si pi cye yaha ɲjyìmbaa mɛ, lire baare e kategе sí pi fànha kwɔ̀ kuni na.» 33 Ka
cyelempyiibii si jwo: «Di wuu si n-jà ɲjyì ta naha ŋke síwage e, si ntɛ̀gɛ ŋke supyikuruŋke
fiige ɲwɔ cya yɛ?» 34 Ka Yesu si pi pyi: «Bwúuru ɲùnyɔ jùuli yi wá yii ɲuŋ'i yɛ?» Ka pi i jwo:
«Bwúuru ɲùnyɔ baashuunni ná fyapyire ti naha wuu ɲuŋ'i.» 35 Ka u u sùpyire pyi t'à tɛɛn
ɲìŋke na, 36 maa bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi ná tire fyapyire lwɔ́, maa fwù kan Kile á
yi kyaa na, maa yi kwɔ̀n kwɔ̀n mà kan u cyelempyiibil'á, ka pire si yi táa ti na. 37 Kuru
supyikuruŋke pun'à lyî a tìn, ka pi i ŋkwɔ̀ maa saanya baashuunni ɲî ɲjyìpaanyi na. 38 Pire
lyìlyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi kampwɔhii sicyɛɛre (4.000) cyeebii ná nàŋkopyire ɲyɛ a
tɔ̀rɔ mɛ.

39 Ŋyɛ lire ɲwɔhɔ na, u à ta a sùpyire cye yaha, maa jyè bakwɔɔge k'e, mà kàre Magadan
kùluni i.

16

Farizhɛɛnbii ná Sadusiibil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke (Marika 8.11-21; Luka 12.54-56)

1 Ŋyɛ canŋka Farizhɛɛnbii ná Sadusiibil'à file Yesu na, si u pɛrɛ ɲcû, maa u pyi na u kani
là pyi ndemu l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke.

[2 Ka Yesu si pi pyi: «Yii aha kileŋi yyahe ɲya k'à ɲáaŋa yàkoŋke, yii maha jwo na zànhe
sì n-pa niɲjaa mɛ. 3 Ŋyège na, yii aha kileŋi yyahe ɲya k'à wwɔ̀, yii maha jwo na zànhe
sí n-pa niɲjaa. Ŋyɛ yii à jà a cyire karigii puni tèepyiiŋkii cè, ka ɲaha si li ta ɲcyii cyi ɲyɛ
na mpyi yii shwɔhɔl'e numɛ ke, yii ɲyɛ a jà a cyire cè mà yɛ?] 4 Mpii pi à pi, maa kàntugo
wà Kile na ke, pire maha ɲcaa si kacyeele ɲya tapyige e. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi
Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na mɛ.» Ŋyɛ u à puru
jwo ke, maa yîri pi taan mà kàre.

5 Lire kàntugo ka Yesu cyelempyiibii si baŋi jyiil'a kàre kùmpoge sanŋke na. Pi à sà nɔ
ke, ka pi i li kàanmucya mà li ta pi funŋ'à wwɔ̀, pi ɲyɛ a bwúuru lwɔ́ mɛ. 6 Ka Yesu si yi jwo
pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na.» 7 Ka
u cyelempyiibii si pi funɲyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwɔhɔl'e: «Bà wuu à pyi
wuu ɲyɛ a pa ná bwúuru i mɛ, lire e u à mpe jwo bɛ?»

8 Ŋyɛ Yesu à pa pi kunuŋke ɲwɔhe cè ke, maa jwo: «Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ! Ŋaha kurugo
bwúuruŋi wuun'à yii funŋɔ wwòoŋɔ yɛ? 9 Ali numɛ yii yákilibii sàha ŋkwɔ̀ a múgo mà?

† **15:26** Sùpyiibii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Yahutuubii mpyi maha pire wíi pwuun fiige.

Canŋke mii à bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi tɛ̀g'a nàmbaa kampwɔhii kaŋkuruŋi (5.000) ɲwɔ cya, ka shàhigii dáŋi ŋgemu si ɲî ɲjyìpaanyi na pi lyìŋkwooni kàntugo ke, yii funŋ'à wwɔ̀ lire na la? 10 Canŋke mii à bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi tɛ̀g'a nàmbaa kampwɔhii sicyɛɛreŋi (4.000) ɲwɔ cya, ka yii i ŋkwɔ̀ maa saanyi ɲî ɲjyìpaanyi na pi lyìŋkwooni kàntugo ke, taha yii funŋ'à wwɔ̀ lire na mú? 11 Ná yii funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ lire na mɛ, mii à yii pyi na yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na, ka yii i wá na sɔ̂nŋi na bwúuru kyaa mii ɲyɛ na yu ke, ɲaha na yii ɲyɛ a jà a puru jwumpe ɲwɔhɔ cè mà yɛ?»

12 Ɲyɛ ka cyelempyiibii si li cè na bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na bà Yesu à jwo pi a piye kàanmucaa mɛ, ŋka Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii kàlaŋi kyaa li.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu (Marika 8.27-30; Luka 9.18-21)

13 Ɲyɛ Yesu à kàr'a sà nɔ Sezare Filipi kùluni na ke, maa u cyelempyiibii yíbe: «Jofoo sùpyire ɲyɛ na Supyaŋi Jyaŋi sɔ̂nŋi yɛ?» 14 Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Zheremi u ɲyɛ mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u ɲyɛ mu.» 15 Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sɔ̂nŋi yɛ?» 16 Ka Simɔ Pyɛri si jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu, Kileŋi ɲyii wuŋi Jyaŋi.»

17 Ka Yesu si u pyi: «Zhonasi jyaŋi Simɔ! Mu wuun'à ɲwɔ. Ɲaha na yɛ sùpya bà u à ŋge sèeŋi cyêe mu na mɛ, mii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, uru u à u cyêe mu na. 18 Mii sí jwo mu á, mii sí mu mɛge le Pyɛri (kuru ɲwɔhe ku ɲyɛ kafaaga.) Mii sí kuru kafaage tɛ̀gɛ na dánafeebii kuruŋke ɲwɔhɔ cyán, kwùŋi mú bà sì n-jà yaaga pyi kuru ŋkemu na mɛ. 19 Mii sí Kile Saanre tirikyanhigii kan mu á. Mu aha ɲcyé kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí ɲcyè ta u à pyi lire na nìɲyiŋi na. Mu aha ɲɛɛ kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí ɲɛɛ ta u à pyi lire na nìɲyiŋi na.» 20 Ɲyɛ ka Yesu si yi jwo a waha cyelempyiibil'á na pi àha ŋkwɔ̀ yi jwo sùpya á na uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo (Marika 8.31-33; Luka 9.22)

21 Ɲyɛ mà lwɔ́ fo lire tèni na, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kâlali na fànha ki uru u kàre Zheruzalɛmu kànhe e, si ŋkyaala sèl'e kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pi sí uru bò, ŋka uru kwùŋi canmpyitanrewuuni, uru sí ɲè. 22 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, ka Pyɛri si u fɛ̂ɛn ŋkere na maa u cɛ̂ɛgɛ na: «Ma hà puru jwo mɛ, Kafooŋi! Kile u ma shwɔ lire na, lire fiige kà zìi ma ta mɛ.» 23 Ka Yesu si Pyɛri wíi ná ɲyiŋkeni i maa jwo: «Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu na mii ɲùŋɔ kyánge. Mu ɲyɛ na sɔ̂nŋi Kile ɲyii wuuni na mɛ, fo sùpyire ɲyii wuuni!»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke (Marika 8.34-9.1; Luka 9.23-27)

24 Ɲyɛ ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. 25 Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 26 Ɲaha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi puni ta ŋge diɲyɛŋi i niɲjaa, mu nùmpanŋke si sà ŋkɛ̀ɛge yɛ? Sùpya sì n-jà yafyin tɛ̀gɛ u múnaani ɲùŋɔ wwû nùmpanŋa mɛ. 27 Yii li cè na canŋka, Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa ná u Tuŋi sìnampe ná u mɛ̀lɛkɛɛbil'e. Kuru canŋke, u sí shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e. 28 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi ɲyɛ naha ke, pìi na ɲyɛ yii e, pire sì n-kwû ná pi ɲyɛ a Supyaŋi Jyaŋi saanra wuŋi nimpaŋi ɲya mà yɛ.»

17

Yesu pyiŋkann'à kêɛnŋɛ
(Marika 9.2-13; Luka 9.28-36)

1 Ɲyɛ canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyɛri ná Yakuba ná u cɔɔnŋi Yuhana lwɔ́, maa ŋkàre ná pire kanni i ɲaŋke kà nintɔɔngɔ ɲuŋ'i. 2 Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkêɛnŋɛ pi ɲyii na. U yyahe mpyi na ɲî canŋa ɲyiini fiige, ka u vàaŋŋyi si fíniŋɛ bèɛnmpe fiige. 3 Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile tùnntunmpiiMusa ná Eli si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre ɲyii na, mà pa a yu ná u e. 4 Ka Pyɛri si jwo Yesu á: «Kafooŋi, wuu à pa naha ke, lir'à ɲwɔ. Mu aha ɲɛɛ, mii sí vùnyɔ taanre kwòro naha, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.»

5 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, ka ɲahaŋa si mpa pi tò, kuru ɲahaŋke mpyi na bèɛnmpe yige. Ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú, yii a núru u ɲwɔ na.» 6 Ɲyɛ cyelempyiibil'à lire mɛjwuuni lógo ke, ka fyagare si pi ta fo pi à cwo cwo ɲìŋke na maa yyahayi cyígile. 7 Ka Yesu si file maa bwɔ̀n pi na maa jwo: «Yii yîri, yii àha raa fyáge mɛ.» 8 Ɲyɛ pi à ta naha yyahayi yîrige ke, pi saha ɲyɛ a wà ɲya mɛ fo Yesu kanni.

9 Mà pi yaha pi i ntîri ɲaŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Nde yii à ɲya ke, yii àha ŋkwɔ̀ li jwo sùpya á mɛ, fo Supyaŋi Jyaŋi ká ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.»

10 Ɲyɛ ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyaŋi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunŋi Eli u à yaa u fyânha a pa Kile Niɲcwɔnrɔŋi yyaha na.» 11 Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyânha a pa si karigii puni kurigii tíi. 12 Ŋka mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwɔ̀, sùpyire ɲyɛ a u cè mɛ, maa u pyi pi ɲyii pyiŋkanni na. Lire pyiŋkanni ninuuni na, pi sí Supyaŋi Jyaŋi kyérege mú.» 13 Ɲyɛ u à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si li cè na Yuhana Batizelipyiŋi kyaa u ɲyɛ na yu.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Marika 9.14-29; Luka 9.37-43a)

14 Ɲyɛ pi à kàr'a sà nɔ sùpyire cyage e ke, ka nàŋi wà si mpa niŋkure sín Yesu fere e maa jwo: 15 «Kafooŋi, mii na mu ɲáare maa ɲwɔ na jyaŋi na, kìrikirisanŋi u ɲyɛ u e na u kànre sèl'e, u maha u cyáan nage e tèrigii cyìl'e, maa u cyáan lwɔhe e tèrigii cyìl'e. 16 Mii à pa ná u e mu cyelempyiibii yyére, ŋka pire ɲyɛ a jà a u cùuŋɔ mɛ.»

17 Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii kapyiiŋkii kwú naye e n-sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Yii a ma ná pyàŋi i na á.» 18 Ɲyɛ pi à pa ná pyàŋi i ke, ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, ka u u fworo pyàŋi i, ka pyàŋi si ɲcùuŋɔ lire tèenuuni i.

19 Ɲyɛ lire kàntugo, ka cyelempyiibii si file Yesu na pi mɛgɛ cyage e maa u yíbe na ɲaha na pire ɲyɛ a jà a ŋge jínaŋi kòr'a yige pyàŋi i mà yɛ? 20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii dániyaŋi ɲcyèrɛŋi u à pa ná l'e. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii dániyaŋi méɛ n'a mpyi a cyérɛ mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ŋke ɲaŋke pyi “Kò a yîri naha ŋke cyage e” ku mú mpyi na sí lire pyi. Yaaga mpyi na sì n-jà yii jà pyige mɛ. [21 Kileɲarege ná súnŋi baare e, ŋge jínaŋi shiŋi ɲyɛ na fwore sùpya e mɛ.]»

Yesu à u kwùŋi ná u ɲɛ̀ŋi kyaa jwo sahaŋki
(Marika 9.30-32; Luka 9.43b-45)

22 Canŋka mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha siɲcyan Galile kùluni i, u à jwo pi á: «Pi sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi le sùpyire cye e pi bò, 23 ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀.» Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e.

Yesu ná Pyɛri à Kileɲaarebage wyérɛŋi sâra

24 Ɲyɛ Yesu ná u cyelempyiibil'à sà nɔ Kapɛrɛnamu kànhe e ke, mpii pi maha Kileɲaarebage wyérɛŋi shuu ke, ka pire si file Pyɛri na maa u pyi: «Taha yii cyelentuŋi

bà ɲyɛ na Kileɲaarebage wyérɛŋi sârali mɛ*?» 25 Ka Pyɛri si pi pyi: «U maha u sârali kɛ!» U à jyè bage e ke, ka Yesu si jwumpe lwó yyecyiige na, maa jwo: «Simɔ, ɲaha mu ɲyɛ na sônnɲi yɛ? Jofoo na ŋge diɲyɛŋi saanbii maha múnalwɔɔre shuu, lire ɲyɛ mɛ na wyérɛwwuuge cyáan yɛ? Pi pyìibii na laa, nàmpwuunbii na?» 26 Ka Pyɛri si jwo: «Nàmpwuunbii.» Ka Yesu si jwo: «Pi pyìibii kɔni ɲyɛ a yaa pi a u sârali mɛ. 27 Ŋka ná wuu la sí ɲyɛ sì ɲcyé u sâraga pi lùgigii cyi kwò a yîri mɛ, lire e, ta sì baŋi ɲwɔge na, maa ma myàhani wà lwɔhe e. L'aha fyaŋi niɲcyiiŋi ŋgemu cû ke, maa uru ɲwɔge múgo, mu sí wyérɛ ta wani, uru sí n-bê mii ná mu wuŋi na.»

18

Sùpyaŋi u ɲyɛ shinbwoŋi Kile Saanre e ke
(Marika 9.33-37; Luka 9.46-48)

1 Ŋyɛ lire tèni i, ka cyelempyiibii si file Yesu na, maa u pyi: «Jofoo u ɲyɛ shinbwoŋi Kile Saanre e yɛ?»
2 Ŋyɛ ka Yesu si pyàŋi wà yyere, maa u yyéeŋɛ pi shwɔhɔl'e, maa jwo: 3 «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a kêɛnŋɛ mà pyi nàŋkopyire fiige mɛ, yii sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ. 4 Lire e shinŋi u à uye tîrige ŋge pyàŋi fiige ke, uru u sí n-pyi Kile Saanre shinbwoŋi.
5 Shin maha shin u à ɲɛn'a ŋge pyàŋi fiige cùmu lemɛ ɲwɔ mii kurugo ke, urufol'à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mú.

Karigii cyi maha sùpyaŋi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Marika 9.42-48; Luka 17.1-2)

6 Nte nàŋkopyire t'à dá mii na mà kwò ke, shin maha shin ká lire là niŋkin ɲùŋɔ kyán, l'à pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà baŋi i.
7 Diɲyɛŋi sùpyire wuun'à kèɛgɛ pi ɲùŋkyan karigii kurugo. Karigii cyi ɲyɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyánge ke, cyire mpyimbaa ɲyɛ mɛ. Ŋka ŋgemu ká mpyi kaɲuŋɔ maa sùpya ɲùŋɔ kyán Kile na ke, urufoo wuun'à kèɛge!
8 Mu cyɛge kà niŋkin, lire ɲyɛ mɛ mu tɔɔge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwòn a wà tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ mu cye niŋkin wuŋi, lire ɲyɛ mɛ mu tɔɔgɔ niŋkin wuŋi u jyè shìŋi niŋkwombaaŋi i, lir'à pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma tooyi shuunniŋi ná ma cyeyi shuunniŋi i.
9 Mu ɲyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ mu ɲyii niŋkin wuŋi u shìŋi niŋkwombaaŋi ta, lir'à pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma ɲyiigii shuunniŋi i.»

Mpàŋi nimpinniŋi bàtaage
(Luka 15.3-7)

10 Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a yiye kàanmucaa dɛ! Yii àha ɲcwô ŋge nàŋkocyaaŋi w'e mɛ. Ŋaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, pi mèlɛkɛɛbii* ɲyɛ nìɲyiŋi na mii Tuŋi Kile yyahe taan tèrigii puni i. [11 Mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire shwɔ.]
12 Ŋaha yii ɲyɛ na sônnɲi yɛ? L'aha mpyi mu à jwo mpàa ŋkuu (100) na ɲyɛ wà á, ka niŋkin si mpînni pire e, tá urufoo sì pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) yaha wabɛr'á ɲaŋke ɲuŋ'i, si sà a nimpinniŋi caa mɛ? 13 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, u aha jà a u cya a ɲya, u ɲyaŋi funntange sí n-pêe u á mà tòro pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) woge na, pire mpiimu pi ɲyɛ pi ɲyɛ a pînni mɛ.
14 Amuni li mú ɲyɛ, yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, li ɲyɛ a táan ur'á ŋge pyàŋi wà niŋkin si mpînni mɛ.»

---

* **17:24** Yahutuubil'á, shin maha shin u mpyi a nɔ yyee beɲjaaga ná kàntugo na ke, yyee maha yyee uru mpyi maha yaa u wyérɛɲwɔge kà sâra Kileɲaarebage e (Ɛkizodi 30.11-16). * **18:10** Yahutuubii mpyi na sônnɲi na shin maha shin ná u mèlɛkɛ u ɲyɛ nìɲyiŋi i, ŋgemu u ɲyɛ na u kàanmucaa ke, na sùpyire ti ɲyɛ ná tayyérege e ke, tire u mèlɛkɛɛbii kanni pi mpyi na sí n-jà nɔ Kile cyage e.

Wurugofooŋi leŋkanni kuntiini i

15 «Mu cìnmpworo ká wurugo mu á, sà u yyer'a fêɛn, mu ná uru kanni, maa u kapyiini
cyêe u na. U aha ɲɛn'a lógo mu á, yii cìnmpworoge sí n-tɛ̀ɛn ku lyempe e. 16 Ŋka u aha mpyi
u ɲyɛ a ɲɛn'a lógo mu á mɛ, shin niŋkin, lire ɲyɛ mɛ shiin shuunni yyer'a bâra maye na,
maa jwo ná u e, bà y'à sémɛ na "Karigii pun'à yaa cyi cwɔɔnrɔ shiin shuunni taanre ɲyii
na†" mɛ. 17 U aha ɲcyé lógogo pir'á, sà yi yyaha jwo dánafeebii kuruŋk'á. U aha mpyi u ɲyɛ
a lógo dánafeebii kuruŋk'á mɛ, ma hà núru raa u leni Kile kuni ɲaarafeebil'e mɛ, ta u wíi
mu à jwo múnalwɔɔre shwofoo.
18 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ɲcyé kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí
ɲcyè ta u à pyi lire na nìɲyiŋi na. Yii aha ɲɛɛ kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire sí ɲɛɛ ta
u à pyi lire na nìɲyiŋi na mú.
19 Mii sí yi jwo yii á mú, sèeŋi na, yii shiin shuunni ká bê li na, maa yaaga maha yaaga
ɲáare mii Tuŋi á, uru u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, u sí kuru kan yii á. 20 Ŋaha kurugo yɛ cyaga
maha cyag'e shiin shuunni taanr'à bínni mii mɛge na ke, mii ɲyɛ pi shwɔhɔl'e.»

Yàfambaaŋi kani

21 Ŋyɛ ka Pyɛri si file Yesu na, maa jwo: «Kafooŋi! Mii cìnmpworo ká ŋkwôro na wuruge
mii á, tooyi jùuli i mii à yaa mii u yàfa u na yɛ? Fo tooyo baashuunni la?» 22 Ka Yesu si u
pyi: «Mii sì n-jwo mu á tooyo baashuunni mɛ. Ŋka mii sí n-jwo mu á tooyo beetaanre ná
kɛ (70) tatɛɛnyɛ baashuunni‡!
23 Lire kurugo Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: saanŋi wà u ná mpyi a li lwɔ́ uye
funŋ'i si u báarapyiibii fwɔhigii pèrɛge cè, bà pi si mpyi si cyi sâra mɛ. 24 Mà u yaha cyire
fwɔhigii kataanmpe na, pi à pa ná báarapyiŋi w'e u yyére, saanŋi miliyoo niɲyahamii
fwoo mpyi uru nàŋi na. 25 Ná lire fwooni sârasara sí mpyi uru báarapyiŋi na mɛ, ka u
ɲùŋufooŋi si jwo na pi u ná u cwoŋi ná u pyìibii ná u cyeyaayi puni pérɛ, bà lire fwooni
si mpyi si ntò mɛ. 26 Ŋyɛ báarapyiŋ'à yire lógo ke, maa niŋkure sín u ɲùŋufooŋi fere e maa
jwo "Mii ɲùŋufooŋi! Maye sanŋa yaha, maa na tàanna, mii sí mu fwooni puni tò mu á."
27 Ŋyɛ u ɲùɲaar'à jyè ɲùŋufooŋi i ke, ka u u lire fwooni puni yaha a cyán, maa u cye yaha.
28 Ŋyɛ ka uru báarapyiŋi si fworo na ŋkɛ̀ɛge mà sà bê ná u báarapyiɲɛɛŋi w'e. U
wyérɛbilere fwoo mpyi uru na, ka u u uru cyán a cwôro yacige e, maa u pyi "Na fwooni
sâra!" 29 Ka u báarapyiɲɛɛŋi si niŋkure sín u fere e, maa u ɲáare sèl'e "Maye sanŋa yaha
maa na tàanna, mii sí mu fwooni tò." 30 Ŋka u ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa nàŋi tò kàsuŋi i, fo u aha
uru fwooni tò.
31 Ŋyɛ u báarapyiɲɛɛbii sanmpil'à lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e sèl'e, ka pi i ŋkàr'a sà yire
paara ɲùŋufooŋ'á. 32 Ka ɲùŋufooŋi si pi pyi pi à u yyere. U à pa ke, ka ɲùŋufooŋi si u pyi
"Shinpi wà we! Mii à mu fwooni puni yaha a cyán, ɲaha na yɛ mu à mii ɲáare. 33 Mii à
mu ɲùɲaara ta taŋkanni ndemu na ke, mu mpyi na sì n-jà ɲùɲaara ta ma báarapyiɲɛɛŋi na
amuni mà?" 34 Ŋyɛ ka ɲùŋufooŋi lùyiri wuŋi si uru báarapyiŋi pyi pi à le kàsuŋi i u a ŋkyaali
fo u aha uru fwooni puni tò.
35 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na li mú ɲyɛ, yii shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na yàfani u cìnmpworoŋi
na ná u zòmbilini puni i mɛ, amuni Kile sí urufoo cû.»

19

Nɔ̀ŋi ɲyɛ à yaa u u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ mɛ
(Marika 10.1-12)

1 Ŋyɛ Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa yîri Galile kùluni i, mà kàre Zhude kùluni i,
Zhurudɛn baŋi kàntugo. 2 Shinɲyahara mpyi a taha u fye e, mpii pi mpyi na yà ke, ka u u
pire cùuŋɔ wani.

† **18:16** Duterenɔmu 17.6; 19.15 ‡ **18:22** Pìi maha jwo: «tooyo beetaanre ná kɛ ná baashuunni (77).»

3 Ka Farizhɛɛnbii pìi si file si u pɛrɛ ɲcû ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná wuu
Saliyaŋi i, tá nɔ̀ŋ'à yaa u jà a u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ ɲùɲyi puni na bɛ?» 4 Ka Yesu si pi pyi:
«Ŋje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Diɲyɛŋi tasiige e, diɲyɛŋi
Davooŋi à "sùpyaŋi yaa nɔ̀ ná ceewe*." 5 "Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si
mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†." 6 Lire e pi saha sì n-pyi shiin
shuunni mɛ, ŋka pi sí n-pyi shin niŋkin. Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niŋkin ke, sùpya
ɲyɛ a yaa u pire láha piye na mɛ.»
7 Ŋyɛ ka Farizhɛɛnbii si núr'a jwo: «Lire sanni i ke, ɲaha na Kile tùnntunŋiMusa s'à jwo
na nɔ̀ ká a ŋko raa u cwoŋi nàmbage kwùu, u nàmbage kwɔ̀kwɔ séméŋi kan ceeŋ'á, u u nta
a ku kwɔ̀ yɛ?» 8 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ɲjíŋgage kurugo, Musa à cyeebii nàmbakwooni kuni
kan yii á. Lire baare e diɲyɛŋi tèesiini i, amuni bà li mpyi mɛ. 9 Ŋka mii sí yi jwo yii á, shin
maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ ɲùŋke kabɛrɛ na, mà ta jacwɔrɔ bà mɛ, maa ceeŋi
wabɛrɛ lèŋɛ ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi.»
10 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Kampyi nɔ̀ŋi tayyérege ku ɲyɛ kure
mà yyaha tíi ná u cwoŋi i, ɲùŋɔ mú bá naha cileŋɛni na mɛ.» 11 Ka Yesu si pi pyi: «Sùpyire
puni sì n-jà cileŋɛmbaani na mɛ, fo Kile ká li pyimɛ táan mpiimu á ke. 12 Karii niɲyahagii
na ɲyɛ wani ɲcyiimu cyi maha jà a nɔ̀ŋi sige cileŋɛni na ke. Pìi na ɲyɛ wani, pi sì n-jà
ceewe lèŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ pi à si amuni. Pìi u cileŋɛmbaani ɲùŋk'à fworo sùpyire e, ɲaha
na yɛ pi à pi nànte kèɛge. Pìi mú maha ɲcyé cileŋɛni na Kile Saanre kurugo. Ŋgemu u sí
n-jà ɲɛɛ puru jwumpe na ke, urufoo u ɲɛɛ pu na.»

Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á (Marika 10.13-16; Luka 18.15-17)

13 Ŋyɛ lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi
taha ti na, si Kile ɲáare t'á mɛ. Ka cyelempyiibii si pi faha. 14 Ka Yesu si jwo: «Yii nàŋkopyire
yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige na na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ sùpyire t'à tiye pyi nte
nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro.» 15 Ŋyɛ u à puru jwo ke, maa u cyeyi taha
ti ɲùɲyi na maa jwó le t'á, maa nta a yîri kuru cyage e mà kàre.

Nàfuufooŋi kani (Marika 10.17-31; Luka 18.18-30)

16 Ŋyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha, nàŋi wà à file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Kacɛnni ndire
mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta yɛ?» 17 Ka Yesu si u pyi: «Ŋaha na mu ɲyɛ
na mii yíbili kacɛnni kyaa na yɛ? Shin niŋkin kanna u à ɲwɔ. Mu la ká mpyi si shìŋi sèe
wuŋi ta, ta Kile toŋi kurigii ɲaare.» 18 Ka nàŋi si Yesu yíbe: «Kurigii ɲcyire yɛ?» Ka Yesu si
jwo: "Ma hà sùpya bò mɛ, ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma
hà vini ntaha wà na mɛ, 19 ma tuŋi ná ma nuŋi pêe‡." "Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á
bà mu kyal'à táan may'á mɛ§."» 20 Ka nàɲjiiŋi si Yesu pyi: «Mii na cyire karigii puni pyi.
Ŋaha shi saha k'à mii fô yɛ?» 21 Ka Yesu si u pyi: «Kampyi mu la ɲyɛ si mpyi tìgirecyaga baa,
ta sì maa sà ma cyeyaayi puni pérɛ, maa uru wyérɛŋi kan fòŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, mu
sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»
22 Ŋyɛ uru nàɲjiiŋ'à puru lógo ke, ka u yyetanha wuŋi si ŋkàre, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ
foo u mpyi u wi.
23 Ŋyɛ ka Yesu si yi jwo u cyelempyiibil'á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, nàfuufooŋi jyìm'à
pɛn Kile Saanre e. 24 Mii sí yi jwo yii á sahaŋki, ɲwɔhɔŋi jyìm'à táan músennɛŋi wyiini i,
mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.» 25 Ka puru si u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà
tòro, ka pi i jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpanŋa ta bɛ?» 26 Ka Yesu si pi wíi wíi
maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ŋka kyaa ɲyɛ na Kile jìni mɛ.»

---

* **19:4** Zhenɛzi 1.27 † **19:5** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔ̀hɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.» ‡ **19:19** Ɛkizodi 20.12-16; Duterenɔmu 5.16-20 § **19:19** Levitiki 19.18

27 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni
na, maa ntaha mu fye e! Wuu nàzhanŋi u ɲyɛ ŋgire yɛ?» 28 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii
sí yi jwo yii á, yaayi puni ká mpa mpyi nivɔnyɔ tèni ndemu i ke, Supyaŋi Jyaŋi ká mpa
ntèɛn u fànhe tatɛɛnge nisinaŋke e tèni ndemu i ke, yii pi ɲyɛ mii fyèɲwɔhɔshiinbii ke, yii
sí n-pa n-tèɛn fànhe tatɛɛnyɛ kɛ ná shuunni i, s'a Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi shiinbii
kêɛnŋi. 29 Ɲyɛ shin maha shin ká ɲɛn'à kàntugo wà u bayi, lire ɲyɛ mɛ u sìɲɛɛbii, lire ɲyɛ
mɛ u sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii, lire ɲyɛ mɛ u kɛrɛyi na mii mɛge kurugo ke, urufoo sí
yire fiigii ŋkuu (100) ta, si shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 30 Ŋka yyahe yyére shiin niɲyahamii sí
n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niɲyahamii mú sí n-pyi yyahe yyére wuu.»

20

Báarapyiibii sàraŋi kani Kile saanre e

1 «Ɲyɛ Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: kɛrɛge fooŋi wà à yîri ɲyèsɔɔge na maa
ŋkàr'à sà a báarapyii caa u ɛrɛzɛn cikɔɔge báaraŋi mɛɛ na. 2 Báarapyiibii kɛrɛge fol'à ta ke,
u ná pir'à bê canmpuŋke sàraŋi na. Ɲyɛ ka u u pi yaha a kàre cikɔɔge e. 3 Canŋk'à pa nɔ
cyage e ke, ka kɛrɛge foo si sà sùpyire tà ta kàfuge na pi à tèɛn là mpyimbaa. 4 Ka u u pi pyi
“Yii yîri mú, yii a sì na ɛrɛzɛn cikɔɔge e, yii i sà a báaraŋi pyi, yii ná sàraŋi u à yaa ke, mii
sí uru kan yii á.” 5 Ka pire si ŋkàre cikɔɔge e. Ɲyɛ ka cikɔɔge foo si núr'a fworo canvwuge
na, maa pìi ta. Canvyinge laage e, maa núr'a pìi ta, maa pire puni pyi pi à kàre kɛrɛge
e. 6 Yàkoŋke laage e u à pa fworo sahaŋki, mà sà pìi ta pi i yyéreli cyage k'e, ka u u jwo
pir'á “Ɲaha na yii à yyérel'a canŋke kwɔ̀ là mpyimbaa yɛ?” 7 Ka pire si u pyi “Mu aha li
ɲya amuni, wà ɲyɛ a wuu lwɔ́ báaraŋi na niɲjaa mɛ.” Ka u u jwo “Yii a sì na ɛrɛzɛn cikɔɔge
e.”
8 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka cikɔɔge foo si jwo u pyɛnge kacwɔnrɔŋ'á “Báarapyiibii
yyere ma a pi sàraŋi kan pi á, ŋka báarapyiibii pi à pa kàntugo ke, ku sìi pire na, ma a sì
niɲcyiibil'á.” 9 Mpii pi à pa yàkoŋke ke, pir'à canmpuŋke sàraŋi ta. 10 Ɲyɛ ka báarapyiibii
niɲcyiibii si file, maa sônŋi na pire u nintaŋi si ɲyaha, ŋka yaaga ɲyɛ a bâra u na mɛ, pi
shin maha shin à canmpuŋke sàraŋi ta mú.
11 Ɲyɛ wyéreŋi kanŋkwooni kàntugo pi á, ka pi i wá na cikɔɔge foo ɲùŋke tare maa ŋko
12 “Mpii pi à pa yàkoŋke ke, tère nimbilere kanna báara pir'à pyi, ka mu u wuu ná pire
u sàraŋi pyi niŋkin, mà li ta wuu à canmpuni pyi báaraŋi na, canŋke kafuge e.” 13 Ka
cikɔɔge foo si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi wà niŋkin á “Na cevoo, mii ɲyɛ a cwo mu na mɛ.
Taha canmpuŋke sàraŋi na bà mii ná mu mpyi a bê mɛ? 14 Ma sàraŋi shwɔ maa yîri naha.
Ŋge u à kan mu á ke, l'à táan mii á mii i uru ninuŋi kan kàntugo yyére shinpaŋ'á. 15 Lire
sanni i, taha mii wu bà u ɲyɛ na wyéreŋi mɛ? Kacɛnni mii à pyi ke, taha lire yiɲcyɛge ku
ɲyɛ mu i?”
16 Amuni li mú ɲyɛ, kàntugo yyére shiin niɲyahamii sí n-pyi yyahe yyére shiin, yyahe
yyére shiin niɲyahamii mú sí n-pyi kàntugo yyére shiin.»

Yesu saha à jwo u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa na
(Marika 10.32-34; Luka 18.31-34)

17 Ɲyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha Zheruzalɛmu kànhe e, u à u cyelempyiibii kɛ ná shuun-
niŋi yyere pi mɛgɛ cyage e kuni na maa jwo: 18 «Wuu niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu i,
wani pi sí Supyaŋi Jyaŋi le Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye
e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, 19 si u le Kilecembaabii cye e, pire sí u fwɔ́hɔrɔ, si u bwɔ̀n
ná tiripaanni i, si u kwòro cige na si mbò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.»

Zebede jyaabii yacyage
(Marika 10.35-45)

20 Ɲyɛ ka Zebede cwoŋi si file Yesu na ná u jyaabil'e, maa niŋkure sín, maa u ɲáare. 21 Ka
Yesu si u yíbe: «Ɲaha shi la ku wá mu na yɛ?» Ka u u jwo: «Mii jyaabii pi mpii ke, mu aha

mpa ntɛɛn ma saanre e tèni ndemu i ke, ma a wà yaha u tɛɛn ma kàniŋke na, ma a u sanŋi yaha ma kàmɛni na.» 22 Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ɲáare mii á ke, yii ɲyɛ a ku shi cè mɛ. Kyaage lwɔhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la?» Ka pi i u pyi: «Ɔɔn, wuu sí n-jà.» 23 Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwɔhe bya mii fiige. Ŋka mà tɛɛn mii kàniŋke ná mii kàmɛni na, mii bà u ɲyɛ yire kanvooŋi mɛ. Mii Tuŋi à yire tatɛɛnyi bégele sùpyire ntemu mɛɛ na ke, u sí yi kan tir'á.»

24 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibii kɛŋi sanŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka pire lùgigii si yîri mpii cìnmpyiibii shuunniŋi taan. 25 Yesu à pa kuru cyage wíl'a ɲya ke, maa yi jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a núru, yii à cè naha ɲìŋke na, kìni ɲùŋufeebii maha ntɛɛn kìni sùpyire ɲuŋ'i fànhe e, kìni shinbwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kìni sùpyire na. 26 Li ɲyɛ a yaa li pyi amuni yii shwɔhɔl'e mɛ. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi shinbwo yii shwɔhɔl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. 27 Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii yyaha yyére shinŋi ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii biliwe. 28 Ŋaha kurugo yɛ Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa diɲyɛŋi i sùpyire si mpa mpyi u báarapyii mɛ. U à pa si mpa uye pyi sùpyire báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinɲyahara kapegigii shwɔshwɔ lwɔrɔ.»

Yesu à fyinmii shuunni ɲyii múgo (Marika 10.46-52; Luka 18.35-43)

29 Yesu ná u cyelempyiibii nivworobii Zheriko kànhe e, supyikurumbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. 30 Fyinmii shuunni mpyi a tɛɛn kuni ɲwɔge na, pir'à pa lógo na Yesu u ɲyɛ na ntùuli ke, ka pi i wá na yu fànha na: «Kafooŋi! Dawuda Tuluge Shinŋi! Ŋùɲaara ta wuu na.» 31 Ka sùpyire si pi faha na pi fyâha. Ŋka pi ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha mɛ, maa là bâra pi sèɛge na: «Kafooŋi! Dawuda Tuluge Shinŋi! Ŋùɲaara ta wuu na!»

32 Ka Yesu si yyére maa pi yyere maa pi yíbe: «Ŋaha yii la ɲyɛ mii u pyi yii á yɛ?» 33 Ka pi i jwo: «Kafooŋi, wuu ɲyiigii múgo, wuu raa ɲaa.» 34 Ŋyɛ ka pi ɲùɲaare si u ta sèl'e, ka u u bwɔ̀n pi ɲyiigii na. Lire tèni mujye e, ka pi i ntìi na ɲaa, maa ntaha u fye e.

21

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e (Marika 11.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

1 Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalɛmu kànhe na, pi mpyi a nɔ Bɛtifajye kànhe na, Olivye cire ɲaŋke kàmpanŋke na. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 2 maa pi pyi: «Kànhe ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha sà nɔ wani, yii sí n-tíi pi ta pi à dùfaanɲcwo ná u pyà pwɔ wani. Yii i yi sànha, yii pa ŋkan na á. 3 Wà ha yà jwo yii na, yii i urufoo pyi “Yi kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na, u aha ŋkwɔ̀ yi na, yi sí n-pa.”»

4 Yesu à yire dùfaanɲyi cya, bà tèecyiini Kile tùnntunŋi jwumpe si mpyi si fûnŋɔ mɛ. U mpyi a jwo: 5 «Yii yi jwo Siyɔn kànhe shiinbil'á na:
“Yii wíi! Yii saanŋi wá na ma yii yyére,
u ɲùŋk'à pi sèl'e,
u à dùg'a tɛɛn dùfaanŋa ɲuŋ'i*,
dùfaannuŋi pyìge kà ɲuŋ'i†.”»

6 Ŋyɛ ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàre, nde Yesu mpyi a jwo ke, maa sà lire pyi. 7 Pi à pa ná dùfaannuŋi ná u pyìge e ke, maa pi vàanɲyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tɛɛn na ŋkèɛge.

8 Sùpyire niɲyahara mpyi kuni ɲwɔge na, ka ti niɲyahara si ti vàanntinɲyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka pìi si weyi kwɔ̀n kwɔ̀n a pìli kuni i‡. 9 Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli maa ŋko:
«Yabwɔhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!

---

* **21:5** Saanwa ká dùgo dùfaanŋa na, lire li mpyi yyeɲiŋke ná maye ntìrigeŋi saɲcyɛɛnni. † **21:5** Zakari 9.9 ‡ **21:8** Saanŋi pi ɲyɛ na mpêre ke, pi maha ɲcyii karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13).

Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke, Kile u jwó le u á§!
Pèente ti taha Kile na nìŋyicyeyi puni i.»
10 Ɲyɛ Yesu à pa jyè Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka kànhe puni si yîr'a taha, fo pi na piye
yíbili: «Taha jofoo u wà urufoo yɛ?» 11 Ka sùpyire si pi pyi: «Yesu wi, Kile tùnntunŋi u à yîri
Nazarɛti i, Galile kùluni i ke.»

Yesu à cwɔ̀hɔmpii kɔ̀r'a yige Kileɲaarebage ntàani na (Marika 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

12 Ɲyɛ ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛrɛmpe ná zhwoŋi
pyi wani ke, maa pire kɔ̀re, maa wyérɛfaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛrɛbii yatɛɛnɲyi
ŋɔɔŋ'a cyán cyán*. 13 Maa pi pyi: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileɲaarebaga†.” Yire y'à sémɛ
Kile Jwumpe Semɛŋi i. Ŋka yii pi ke, yii à ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi “nàŋkaalii tabinniga‡”.»
14 Ka fyinmpii pìi ná dìshiyifeebii pìi si file u na Kileɲaarebage e, ka u u pire cùuŋɔ. 15 Ɲyɛ
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à cyire kakyanhala karigii ɲya
tapyige e, maa nàŋkopyire ɲya ti i yu fànha na: «Yabwɔhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!» ke,
ka pire lùuni si yîri§, 16 maa Yesu pyi: «Ɲje pi ɲyɛ na yu ke, taha mu wá na yi núru mɛ?» Ka
Yesu si pi pyi: «Mii naha na yi núru. Taha yii sàha ŋkwɔ̀ a mpe jwumpe kâla Kile Jwumpe
Semɛŋi i na “Kile à u pèente jwumpe le nàŋkopyire ná jiriŋwɔrɔ pyìibii ɲwɔyi i*” mɛ?»
17 Ka Yesu si yîri pi taan, maa fworo kànhe e, mà kàre Bɛtani kànhe e, maa shwɔ̀n wani.

Yesu à fizhiye cige láŋa (Marika 11.12-14, 20-24)

18 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yesu ninuruŋi na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu i, ka kategе si u ta.
19 Ka u u fizhiye cige ɲya kuni na, maa file ku na. Wyɛɛre baare e, u ɲyɛ a yasɛrɛ ta ku na
mɛ†, maa jwo ku na: «Ma hà zìi núru yasɛrɛ se ɲya mɛ!» Ka cige si ntíl'a waha.
20 Cyelempyiibil'à lire ɲya ke, ka li i pi bilibili fo pi à yíbe na: «Di ŋke fizhiye cig'à pyi
maa waha tèenuuni i yɛ?» 21 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii
à dániyaŋi pyi ná funŋɔ niŋkin i, nde mii à pyi ŋke fizhiye cige na ke, yii sí lire fiige pyi,
lire kanni bà mɛ, yii aha jwo ŋke ɲaŋke ku kò a yîri ku tatɛɛnge e ku sà ɲcwo baŋi i, lire sí
n-pyi. 22 Yii aha Kile ɲáare yaaga maha yaaga kurugo ná dániyaŋi i ke, yii sí kuru ta.»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na (Marika 11.27-33; Luka 20.1-8)

23 Ka Yesu si jyè Kileɲaarebage e, maa sùpyire kâlali. Mà u yaha lire na, ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si shà u yyére, maa u yíbe: «Ná kuni
ndire e mu na ɲcyii karigii pyi yɛ? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?»
24 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa niŋkin na, yii aha mii ɲwɔ shwɔ, lire tèni i,
ŋge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii pyi ke, mii sí n-ta urufoo cyêe yii na. 25 Mii
à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiŋi tun u pa a sùpyire batizeli yɛ? Kile laa,
sùpyire?»
Ɲyɛ ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun,
u sí n-jwo na ɲaha na wuu sí ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 26 Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi
a u tun, sùpyire sì li yaha wuu na mɛ, ɲaha na yɛ pi pun'à tèɛn ná l'e na Yuhana na mpyi

---

§ **21:9** Zaburu 118.26 * **21:12** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo. † **21:13** Ezayi 56.7 ‡ **21:13** Zheremi 7.11 § **21:15** «Nde l'à pi lùuni yîrige ke»: lire bà li ɲyɛ na Yesu à pérɛmpyiibii kòrɔ kanna mɛ, ŋka u à fyinmpii ná dìshiyifeebii yaha pi à jyè Kileɲaarebage e. Lire na mpyi kafuun Yahutuubil'á. * **21:16** Zaburu 8.3 † **21:19** Ŋke fizhiye cige ku ɲyɛ ná weɲyahayi i yasɛrɛ baa ke, kuru na ɲyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii fiige, mpiimu pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke.

Kile tùnntunŋɔ.» 27 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi
a u tun ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ.»
Ka Yesu si pi pyi: «Ɲyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii
pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

Jyafeebii shuunniŋi kani

28 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ɲaha shi yii ɲyɛ na sɔ̂nŋi mpe e yɛ? Nàŋi wà u ná mpyi ná jyafee
shuunni i, maa jwo niɲcyiiŋ'á “Na jya, sà báara na ɛrɛzɛn cikɔɔge e niɲjaa.” 29 Ka jyafooŋi
si jwo “Mii nàha na sì mɛ.” Ŋka kàntugo yyére, u à pa ntêr'a núru, maa ŋkàre cikɔɔge e. 30 Ka
tufooŋi si puru ninumpe taha jyafooŋi shɔnwuŋ'á, ka uru si jwo “Baa, mii sí n-kàre” ŋka
u ɲyɛ a pa ŋkàre mɛ. 31 Pire shiin shuunniŋi i, u ŋgire u à tufooŋi ɲyii wuuni pyi yɛ?»
Ka pi i jwo: «Jyafooŋi niɲcyiiŋi.» Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á,
múnalwɔɔre shwofeebii ná fwòrobacyeebii sí n-jyè Kile Saanre e yii yyaha na. 32 Ɲaha
kurugo yɛ Yuhana Batizelipyiŋi à pa ntìiŋi kuni cyêe yii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mɛ.
Ŋka múnalwɔɔre shwofeebii ná fwòrobacyeebil'à ɲɛn'a dá u na. Yii sí pi à lire ɲya ke, yii
ɲyɛ a ɲɛn'a têr'a núru maa dá u na mɛ.»

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage (Marika 12.1-12; Luka 20.9-19)

33 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii bàtaage kà lógo sahaŋki. Pyɛngefooŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ
yaa, maa ku kwûulo, ɛrɛzɛn lwɔhe maha wwû wyige ŋkemu i ke, maa kuru tùgo, maa
ŋkubaga yaa cikɔɔge kàanmucyafooŋi mɛɛ na. Lire kàntugo maa faafee lwɔ́ a yaha k'e, u
ná pire s'a ku yasɛɛre táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e. 34 Ɲyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre
tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiibii pìi tun u cikɔɔge faafeebil'á pi sà uru nàzhan
yasɛɛre shwɔ pi a ma. 35 Ka faafeebii si pire báarapyiibii cyán a cû, maa wà bwɔ̀n, maa
wà bò, maa u sanŋi wà ná kafaayi i. 36 Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyiibii piibɛrɛ tun pi
á, pire mpyi a ɲyaha mà tòro niɲcyiibii na, ka faafeebii si pire pyi niɲcyiibii fiige. 37 Ka
cikɔɔge foo si ŋkànha a u yabiliŋi jyaŋi tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyaŋi na.” 38 Ŋka
faafeebil'à cikɔɔge foo jyaŋi ɲya ke, maa wá na yu piy'á “Cikɔɔge foo koolyiŋi u ɲyɛ ŋge.
Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.” 39 Ka pi i jyafooŋi cyán a cû mà wà cikɔɔge
kàntugo, maa u bò.»
40 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Numɛ, cikɔɔge foo ká mpa, ɲaha u sí n-pyi
ku faafeebii na bɛ?» 41 Ka pi i u pyi: «Cikɔɔge foo sí pire shinpiibii puni bompere bò, si
cikɔɔge kan piibɛril'á, mpiimu pi sí raa ku yasɛɛre kaan u á ti tèewwuuni i ke.» 42 Ka Yesu
si jwo: «Ɲje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, taha yii ɲyɛ a yire kâla mɛ? Y'à sémɛ:
“Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.
Kafooŋi Kile u à lire pyi,
l'à pyi kakyanhala wuu ɲyii na‡.”
43 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: yii sí n-yige Kile Saanre e, si supyishiŋi wabɛrɛ lèŋɛ
t'e, mpiimu pi sí raa Kile ɲyii wuuni pyi ke. [44 Ɲyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage
ɲuŋ'i ke, urufoo sí n-kyɛɛgɛ n-kyɛɛgɛ, kuru kafaage sí ká ɲcwo shin maha shin ɲuŋ'i ke,
ku sí urufoo cwɔ̀nhɔnɔ.]»
45 Ɲyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbil'à Yesu bàtaayi lógo ke, ka pi i nta a
cè na pire kyaa na u mpyi. 46 Ka pi i wá na ɲcaa si u cû, ŋka pi mpyi na fyáge sùpyire yyaha
na, ɲaha na yɛ sùpyire mpyi a tèɛn ná l'e na u na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ.

22

Cikwɔɔnre lyìmbwooni bàtaage (Luka 14.15-24)

‡ **21:42** Zaburu 118.22,23

1 Ka Yesu si núr'a bàtaaga jwo pi á, u à jwo: 2 «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo:
saannɲi wà à kataan nimbwoo bégele u jyaɲi cikwɔɔnre tooy'e. 3 U à bégel'a kwɔ̀ ke, mpii
pi mpyi a yyere ke, ka u u u báarapyiibii tun pi sà pire pyi pi a ma, ka pi i ɲcyé paŋa. 4 Ka u u
núr'a báarapyiibii pìi tun, maa pire pyi "Yii sà yi jwo shinyyerebil'á na mii naha a lyìmbwoo
yaa, na mii naha a na nupyahigii cyìi ná yatɔɔre sìnmɛ woore tà bò, na mii naha a bégel'a
kwɔ̀, na pi a ma cikwɔɔnre zànnɛɛg'á."
5 Ŋka pi wà ɲyɛ a saannɲi yini lwɔ́ a wíi mɛ. Ka wà bá si yîr'a kàre u kɛrɛge e, ka wà si
ŋkàre u cwɔ̀hɔnt'á, 6 ka pi sanmpii si saannɲi báarapyiibii cyán a cû, maa pi kyérege, maa pi
bò. 7 Ka saannɲi lùuni si yîri, ka u u u kàshikwɔɔnbii yîrige pi à sà pire shinbompii bò, maa
pi kànhe súugo.
8 Ŋyɛ ka u u núr'a jwo u báarapyiibil'á "Cikwɔɔnre ɲjyìŋ'à bégele, ŋka shinyyerebii ná uru
ɲjyìŋi mpyi a yaa mɛ. 9 Yii a sì kuɲuɲyi na, yii aha shin maha shin ɲya ke, yii uru yyere
cikwɔɔnre zànnɛɛge na." 10 Ka báarapyiibii si yîr'a kàre kurigii ɲwɔyi na. Shin maha shin
pi à ta wani ke, maa pire puni yyer'a pa ntɛ̀g'a cikwɔɔnre bage ɲî, shinpii bâra shincɛnmii
na.
11 Ka saannɲi si jyè si shinyyerebii wíi, mà nàŋi wà ta pi shwɔhɔl'e, cikwɔnvaanɲyi baa.
12 Ka saannɲi si u pyi "Na cevoo! Di mu à pyi maa jyè naha mà ta cikwɔnvaanɲyi ɲyɛ mu
na mà yɛ?" Uru nàŋi ɲyɛ a yà ta a jwo mɛ. 13 Ka saannɲi si u báarapyiibii pyi "Yii u tooyi
ná u cyeyi pwɔ, yii i u wà cyíinŋi na numpini i, wani sùpyire maha myahigii súu marii
ŋkyànhigii kùru."»
14 Yesu à bàtaage jwo a kwɔ̀ ke, maa núr'a jwo: «Yii li cè na Kile à shinɲyahara yyere,
ŋka shinɲyahara ɲyɛ a cwɔɔnrɔ mɛ.»

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na (Marika 12.13-17; Luka 20.19-26)

15 Ŋyɛ ka Farizhɛɛnbii si ŋkàr'a sà piye taanna, si kànhaŋa cyán Yesu na, bà pi si mpyi
si u ta ɲcû ná u yabiliŋi ɲwɔjwumpe e mɛ. 16 Maa pi cyelempyiibii pìi ná Erɔdi toŋkuni
shiinbii pìi tun Yesu á*, ka pire si sà u pyi: «Cyelentuŋi! Wuu à li cè na mu ɲyɛ na fyáge
sèeŋi tajwuge e mɛ. Jwumpe mu sí ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na ɲyɛ
sèe, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na mɛ, mu ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ. 17 Lire e ke ma
taɲyage jwo wuu á: wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á la?»
18 Ŋka Yesu mpyi a fworo pire cwofeebii cwɔ̀ɔre ɲwɔhɔ na, ka u u pi pyi: «Yii pi à
fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, ɲaha na yii na mii pɛre si ɲcû yɛ? 19 Wyérɛŋi yii ɲyɛ na ntège
na múnalwɔɔre sârali ke, yii uru wà cyêe na na wee.» Ŋyɛ ka pi i uru wyérɛŋi tɔɔnŋke kà
cyêe u na. 20 Ka u u pi pyi: «Jofoo nàŋja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi na yɛ?» 21 Ka pi i u
pyi: «Saanbwɔhe Sezari.» Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii raa
Kile wuŋi kaan Kile á.» 22 Pi à Yesu ɲwɔshwɔɔre lógo ke, ka li i pi kàkyanhala, ka pi i yîri u
taan mà kàre.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ɲɛ̀ŋi kyaa na (Marika 12.18-27; Luka 20.27-40)

23 Kuru cannuge e, Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file
Yesu na maa jwo: 24 «Cyelentuŋi! Kile tùnntunŋiMusa à jwo "Nɔ̀ ká ceewe lèŋɛ maa ŋkwû
mà ta u ɲyɛ a pyà si u na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ zànbangara na, u u pyìi si u na,
u yyahafooŋi niŋkwuŋi mɛge na." 25 Ŋyɛ sìɲɛɛ baashuunni na mpyi naha wuu yyére. Pi
puni niɲjyeŋ'à ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ŋgemu u à taha u na ke, ka
uru si ceeŋi lèŋɛ. 26 Ka uru mú si mpa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ka tanrewuŋi wuuni
mú si mpyi amuni fo mà sà ŋkwɔ̀ pi baashuunniŋi na. 27 Pire puni kàntugo, ka ceeŋi mú

* **22:16** Erɔdi shiinbii ná Farizhɛɛnbii mpyi na bêni mɛ. Ɔrɔmu shiinbii fànhe mpyi a táan Erɔdi shiinbil'á, ka pi i wá na sônnɲi na múnalwɔɔre ŋgwùŋ'à yaa. Farizhɛɛnbii mpyi na sônnɲi Kafooŋi Kile u ɲyɛ pire ɲùŋɔ na: lire e, mà múnalwɔɔre kan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à ɲɛɛ u fànhe na maa ɲcyé Kafooŋi Kile na.

si mpa ŋkwû. 28 Ɲyɛ ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceeŋi lèŋ'a círi, kwùubii ɲèŋi ká bú nta sèe, pi aha bú ɲè canŋke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á ceeŋi sí n-kan yɛ?»
29 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo, lir'à ta yii ɲyɛ a Kile Jwumpe Semɛŋi yyahe cè, si nta ɲjyére Kile sífente na mɛ. 30 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ɲè a fworo kwùŋi i, nɔ̀ sì ceewe lèŋɛ mɛ, ceewe mú sì n-kan nɔ̀ á mɛ. Ti sí n-pyi Kile mèlɛkɛɛbii fiige. 31 Ɲje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i kwuɲɛni kyaa na ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Kile à jwo 32 “Mii u ɲyɛ Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kileŋi†.” Ɲyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ wani Kile yyére. Sùpyire ɲyii woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ.»
33 Sùpyire ti mpyi na núru Yesu ɲwɔ na ke, u kàlaŋ'à pire puni kàkyanhala.

Kile Saliyaŋi kabilini l'à fànha tò cyi sanŋkii na ke (Marika 12.28-34; Luka 10.25-28)

34 Ɲyɛ Farizhɛɛnbil'à pa lógo na Yesu à jwumpe cyán Sadusiibii na ke, ka pi i ŋkàr'a sà bínni Yesu taan. 35 Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà na mpyi pi e, ka uru la si mpyi si Yesu pɛrɛ ɲcû maa u yíbe: 36 «Cyelentuŋi! Saliyaŋi kabilini ndi l'à fànha tò cyi sanŋkii na yɛ?»
37 Ka Yesu si u pyi: «“Ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini ná ma múnaani ná ma sɔ̀nŋɔre puni i‡.” 38 Saliyaŋi kabilini niɲcyiini li ɲyɛ lire, lire l'à fànha tò cyi sanŋkii puni na. 39 Shɔnwuuni l'à taha lire na ke, lire tayyéreg'à pêe niɲcyiini fiige. Lire li ɲyɛ “ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.” 40 Kile Saliyaŋi kapyaagii sanŋkii puni ná Kile tùnntunmpii jwump'à lwɔ́ a pwɔ ɲcyii kapyaagii shuunniŋi na.»

Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ (Marika 12.35-37; Luka 20.41-44)

41 Mà Farizhɛɛnbii nimbinnibii yaha, Yesu à pi yíbe. 42 U à jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, ɲaha yii ɲyɛ na sôŋŋi mà yyaha tíi ná u e yɛ? Jofoo tùluge e u sí n-fworo yɛ?» Ka pi i Yesu pyi: «Dawuda Tuluge Shin wi.» 43 Ka Yesu si pi pyi: «Mà Kile Munaani yaha l'à Dawuda yyaha cû, ɲaha kurugo u à u yyere uru Kafooŋi yɛ? 44 Yii li cè na Dawuda à jwo “Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á
‘Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i*.’ ”
45 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrɔŋi yiri “Kafooŋi” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»
46 Pi wà ɲyɛ a jà a Yesu ɲwɔ shwɔ mɛ. Mà láha kuru canŋke na, wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a u yíbe mɛ.

23

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii cêɛgɛ (Marika 12.38-40; Luka 11.39-52; 20.45-47)

1 Ɲyɛ supyiɲyahare ti mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u tire ná u cyelempyiibii pyi: 2 «Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii ɲyɛ ndemu laage e ke, lire li ɲyɛ: na Musa Saliyaŋi yyaha yu sùpyir'á. 3 Karigii pi ɲyɛ na yu yii á ke, yii cyire le barag'e yii raa cyi kurigii ɲaare, ŋka nde pi yabilimpii ɲyɛ na mpyi ke, yii àha raa lire pyi mɛ. Ɲaha kurugo yɛ nde pi maha yu ke, lire bà pi maha mpyi mɛ. 4 Pi maha Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire ɲuŋ'i, ti sì n-jà ntemu lwɔ́ mɛ, pi yabilimpii sí ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpyire tègɛ ti ɲjwòŋi na, ali nimbilere mɛ.
5 Pi kapyiiŋkii puni ɲyɛ sùpyire ɲyiɲyaga karigii. Lire kurugo yaayi i pi maha Kile Jwumpe sémɛ maha le a pwɔ pi byahigii ná pi cyeyi na ke, pi maha yire pyi nitabaaya. Mà

† **22:32** Ɛkizodi 3.6 ‡ **22:37** Duterenɔmu 6.5 § **22:39** Levitiki 19.18 * **22:44** Zaburu 110.1

bâra lire na, pi maha pi vàanntinmbwoyi zhwɔ̀ɔnre tɔɔn*. 6 Wà ha pi yyere kataan ɲjyì na,
lire ɲyɛ mɛ pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 7 Sùpyire
tabinniyi i, pi la maha mpyi sùpyire s'a pire pêre s'a pi shéɛre, s'a pi yiri “Cyelentuŋi”.
8 Ŋka yii pi ke, yii àha ɲɛɛ sùpya u a yii pyi “Cyelentuŋi” mɛ, ɲaha na yɛ yii mú puni na ɲyɛ
cìnmpyii, Cyelentu niŋkin u ɲyɛ yii á. 9 Yii àha raa sùpyaŋi wà tufiige yiri “Tufooŋi” ɲìŋke
na mɛ, ɲaha na yɛ Tufoo niŋkin u ɲyɛ yii á, uru u ɲyɛ nìɲyiŋi na. 10 Yii àha sùpyire yaha t'a
yii pyi “Nùŋufooŋi” mɛ, ɲaha na yɛ Nùŋufoo niŋkin u ɲyɛ yii á, uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.
11 Ŋgemu u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e shinbwoŋi ke, urufoo u pyi yii sanmpii báarapyi. 12 Shin
maha shin u à uye dùrugo ke, urufoo sí n-tîrige, ŋka shin maha shin u à uye tîrige ke,
urufoo sí n-dùrugo.
13 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii na Kile Saanre tajyiɲwɔge tùni, yii sì n-jyè mɛ, mpii la ku
ɲyɛ si jyè ke, maa pire tɛgɛlɛ kwɔ̀n.
[14 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii maha leŋkwucyeebii cyeyaayi shuu pi na ná yii ɲwɔtanyi i.
Yii maha Kile ɲáare na mɔni sùpyire ɲyiɲyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa yii ta ke, lire
sí n-waha sèl'e.]
15 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii maha ɲaare ɲìŋke ná lwɔhe cyeyi puni ɲuŋ'i, maa sùpyire
caa na lèŋi yii Kile kuni i. Ŋka yii aha wà ta, nde li sí urufoo pyi u yaa ná nafugombaage
ɲjyìŋi i fo tooyi shuunni mà tòro yii yabilimpii taan ke, lire kuni yii maha le urufoo taan.
16 Yii wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii fyinmii wuubii pi à sùpyire yyaha cû, maa ŋko pi á
na sùpya ká ŋkâa Kileɲaarebage na, kuru ŋgwùŋi ɲyɛ fànha urufoo na mɛ, ŋka wà ha ŋkâa
Kileɲaarebage funŋke sɛɛnŋi na, kuru ŋgwùŋi na ɲyɛ fànha urufoo na. 17 Yii na ɲyɛ funŋɔ
baa shiin maa mpyi fyinmii, sɛɛnŋi u à fànha tò laa, Kileɲaarebage k'à sɛɛnŋi le ɲjire e
ke, kuru k'à fànha tò? 18 Yii à jwo mú na sùpya ká ŋkâa sárayi tawwuge na, na yafyin sì
urufoo ta mɛ, ŋka sárage yaage k'à wwûl'a yaha sárayi tawwuge ɲuŋ'i ke, na sùpya ká ŋkâa
kuru na, na urufol'à yaa u kuru kàage wwû. 19 Fyinmii pi pi! Sárage yaage k'à fànha tò laa,
sárayi tawwuge ku maha sárage le ɲjire e ke, kuru ki? 20 Shinŋi u à kâa sárayi tawwuge
na ke, urufoo mú à kâa ku ɲùŋɔ yaayi puni na. 21 Shinŋi u à kâa Kileɲaarebage na ke,
urufol'à kâa Kileɲaarebage ná ku fooŋi Kile na. 22 Shinŋi u à kâa nìɲyiŋi na ke, urufol'à
kâa Kile saanre yatɛɛnŋke ná ku tɛɛnfooŋi Kile na.
23 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii maha yii nànayeŋi ná kaɲyɛyi yafwɔhɔfwɔhɔre sannte puni
yáhaŋi wwû, mà li ta karigii cyi à fànha tò Saliyaŋi kapyaagii puni na ke, yii à cyire fɛ̂nn'a
yaha ŋkere na. Cyire cyi ɲyɛ: ntìiŋi ná ɲùɲaare ná ɲwɔmɛɛfente. Cyire yii sí mpyi a yaa
yii a mpyi, yii i cyi sanŋkii bâra cyire na. 24 Fyinmii pi pi! Yii à sùpyire yyaha cû mà li ta
yii yabilimpii ɲyɛ na ɲaa mɛ. Yii maha yii lùbyage fyiinnɛ si sisɔnŋi wwû k'e, mà li ta yii
na ɲwɔhɔyi jwoore k'e†!
25 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyíi na fíniŋi, mà li ta yi funɲy'à
ɲî nàŋkaage ná sɔ̀nŋɔpeere na. 26 Yii Farizhɛɛnbii, yii na ɲyɛ fyinmii! Yajigiyi funɲyi yii à
yaa yii fyânha a jyé, lire ká mpyi, kàntugo yyéreŋi mú maha fíniŋɛ.
27 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ yii na ɲyɛ mu à jwo fanɲjyeye, pi à ɲjemu fíniŋɛ ke, mu aha

* **23:5** Yahutuubii mpyi maha Kile Saliyaŋi jwumpe pà sémɛ maha le yatɔɔre seeyi i, maha mpwɔ pi byahigii na, lire ɲyɛ mɛ kàmɛnɛ cyɛge na (Ɛkizodi 13.9; 16; Duterenɔmu 6.8). Pi maha zhwɔ̀ɔre le pi vàanntinɲyi ɲwɔŋkuɲyi na, s'a piye funŋɔ cwo pi Saliyaŋi na (Nɔmburu 15.37-41; Duterenɔmu 22.12). Farizhɛɛnbil'à cyire karigii cû ná sèl'e si li cyêe na pire na Kile ɲáare mà tòro sùpyire sannte na. † **23:24** Yahutuubil'á, sisɔnmpii ná ɲwɔhɔy'à ɲwɔ́hɔ.

yi kàntuge wíi, mu a sì yi lemɛ ta p'à ɲwɔ, yi funŋke s'à ɲî kaciiyi ná kàkyayi na‡. 28 Amuni
yii ɲyɛ, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sùpyire sannte ɲyii na, mà li ta yii à fyìnmɛ tò
wwomɔ na, yii funŋyi s'à ɲî pege na.
29 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii
wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha Kile tùnntunmpii kwɔ̀nhigii yaa na faanre, sùpyire
t'à tíi ke, maa kacɛnŋkuure yaa tire kwɔ̀nhigii na, 30 maa ŋko “Kampyi wuu mpyi wuu
tulyeyi tìiŋi i, wuu mpyi na sì ɲɛɛ n-bâra pi na si Kile tùnntunmpii bò mɛ.”
31 Lire pyiŋkanni na, yii yabilimpil'à li cyêe na mpii pi à Kile tùnntunmpii bò ke, yii mú
à pi pire fiige. 32 Ɲyɛ sòŋke yii tulyey'à lyêele ke, yii yyaha le yii i ku fàl'a nɔ ku tɛgɛni na!
33 Wwòpiyi yà ye! Yii màcwɔn tùlugo sùpyiibii! Di yii sí n-jà n-shwɔ n-jwo nùmpanŋa nage
na yɛ?
34 Lire e ke yii lógo, mii sí raa Kile tùnntunmpii pìi ná yákilifeebii pìi ná Kile Saliyaŋi
cyelentiibii pìi tunni yii á. Yii sí n-bò pi e, si pìi kwòro cige na, si pìi bwɔ̀n Kile Jwumpe
kàlambayi i, si pìi kyérege kànyi yyaha kurugo. 35 Lire e Kile sí n-tîge yii na pire shintiibii
puni mbòŋi i: Abɛli u à tíi ke, mà lwɔ́ uru tèeboni na, fo mà sà nɔ Baraki jyaŋi Zakari mbòŋi
na, Zakari pi à bò Kileɲaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwɔhɔl'e ke. 36 Sèeŋi na mii
sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêɛgɛ tire boore puni kurugo.»

Yesu à jwo Zheruzalɛmu kànhe kyaa na (Luka 13.34-35)

37 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ei! Zheruzalɛmu shiinbii, yii Zheruzalɛmu kànhe shiinbii, yii
pi maha Kile tùnntunmpii bùu, maa Kile jwumpe jwufeebii wàa ná kafaay'i maha bùu ke,
y'à tooyo niɲyahaya kwɔ̀ mii la mpyi si yii bínni yiye e s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnuŋi maha
u pyìre bínni tiye e, maa bûru ti ɲuŋ'i mɛ. Ŋka yii ɲyɛ a ɲɛɛ lire e mɛ. 38 Ku ke numɛ! Kile sí
cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. 39 Yii li cè, mà lwɔ́ numɛ na, yii ɲyiini
saha sì n-tègɛ mii na mɛ, fo cannŋke yii sí n-pa raa ŋko “Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile
mɛge na ke, Kile u jwó le ur'á§.”»

24

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya (Marika 13.1-23; Luka 21.5-24)

1 Ɲyɛ mà Yesu yaha u u si raa fwore Kileɲaarebage e, ka u cyelempyiibii si file u na
maa u pyi na u Kileɲaarebage ɲwɔŋkanni wíi. 2 Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii ɲyɛ na
ɲan'amɛ ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, cannŋa na ma, ku puni sí n-sìi n-pwɔ̀n n-cyán, si ku
ŋkunuŋyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»
3 Ɲyɛ ka Yesu sí n-kàr'a sà ntèɛn Olivye cire ɲaŋke ɲuŋ'i. Ka u cyelempyiibii kanni si
file u na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ? Nde li sí mu
tèenuruni ná diɲyɛŋi tèekwooni cyêe wuu na ke, lire jwo wuu á.»
4 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. 5 Yii li
cè na shinɲyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à
jwo ke, na pire pi ɲyɛ ure. Pi sí raa shinɲyahara ɲwɔ fáanŋi s'a wuruge. 6 Yii sí raa kàshiyi
shɛnrɛ núru yiye táan, s'a yi shɛnrɛ núru laatɔɔnyi i, lire kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na
cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni mɛ. 7 Supyishiŋi wà sí
n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Katibwɔhe ná ɲìŋke
ɲcyèɛnnɛŋi sí n-pyi cyeye niɲyahay'e. 8 Ɲcyii karigii puni na ɲyɛ kanhare tasiige, bà laani
maha yîri maa nta a yaa ná li ziŋi i mɛ.

---

‡ **23:27** Yyee maha yyee, bilereŋkwoŋi kataanni ká byanhara, sùpyire maha kwɔ̀nhigii fíniŋɛ, bà shinparantorobii si mpyi s'a cyi ɲaa raa ɲcwúu, pi àha ŋkwɔ̀ ntòro mbwɔ̀n cyi na mɛ. Ɲaha na yɛ pi aha bwɔ̀n cyi na, pi saha ɲyɛ a fíniŋɛ Kile á mɛ fo mà cibilaage máhana, pi mú saha sì n-jà n-pyi bilereŋkwoŋi kataanni i mɛ. § **23:39** Zaburu 118.26

9 Pi sí n-pa raa yii leni cye e, pi raa yii kyérege, s'a yii bùu, yii kyaa sí n-pɛn supyishiŋi
pun'á mii mɛge kurugo. 10 Lire sí shinɲyahara pyi ti fworo Kile kuni i, s'a tiye leni
zàmpɛɛnbii cye e, si tiye kyaa pɛn tiy'á. 11 Kafinivinibii pìi sí n-pa piye pyi Kile tùnntunmii,
si shinɲyahara wurugo. 12 Pege mpèeŋi kurugo, tàange sí n-pa n-cyérɛ shinɲyahara á.
13 Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntèɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na ke, urufoo sí
n-shwɔ.
14 Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru sí n-jwo diɲyɛŋi
supyishiŋi pun'á, bà pi si mpyi si sèeŋi lógo mɛ. Lire kàntugo diɲyɛŋi tèekwooni sí n-ta
nɔ.
15 Ɲyɛ yapege k'à sàa pɛn Kile á, ná Kile tùnntunŋi Daniyɛli à ku kyaa jwo ke*, yii aha
kuru ɲya Kileɲaarebage sèecyage e tèni ndemu i ke, ŋgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo
u yyaha le u u pu ɲwɔhe cya a cè! 16 Ɲyɛ lire tèni ká nɔ mà shin maha shin ta Zhude kùluni
i ke, pirefee pi a fî pi a wá ɲaɲyi kàmpanŋke na. 17 L'aha ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i
ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwɔ́ bage e mɛ, u u ntíl'a tîge u a fî. 18 L'aha ŋgemu ta
kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyɛngɛ si mpa u vàanntinmbwɔhe lwɔ́ mɛ. 19 Cyire
canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na sèl'e. 20 Yii a Kile ɲáare, bà yii canveŋke
si mpyi k'àha mbê ná wyeere tèni i, lire ɲyɛ mɛ ná cannɔŋke e mɛ. 21 Yire canɲyi sí n-waha
sèl'e. Mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e, mà pa bwɔ̀n niɲjaa na, uru ŋgahaŋi fiige saha mpyi a ɲya mɛ,
fo mà sà diɲyɛ kwɔ̀, uru ŋgahaŋi fiige sàha mú sì n-pyi mɛ. 22 Kàmpyi Kafooŋi Kile mpyi a
uru ŋgahaŋi tèni bere mɛ, sùpya mpyi na sì n-shwɔ mɛ. Ŋka u à u tèni bere u niɲcwɔnribii
kurugo, bà pire si mpyi si shwɔ mɛ.
23 Ɲyɛ shin ká jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na wá naha, lire ɲyɛ mɛ u wá mɛŋi i, yii
àha ndá urufoo na mɛ. 24 Ɲaha kurugo yɛ kafinivinibii pìi sí n-yîri na pire pi ɲyɛ Kile
Niɲcwɔnrɔŋi, pìi sí raa ŋko na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii. Pi sí raa kacyeeŋkii cyêre,
s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi, kampyi pi sí n-jà, s'a Kile niɲcwɔnribii mú bá
wuruge mɛ. 25 Yii lógo! Mii à ɲcyii karigii jwo yii á, mà jwo cyi tèni li nɔ ke.»

Yesu sí núru n-yîri nìɲyiŋi na si mpa
(Marika 13.24-27; Luka 21.25-28)

26 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ɲyɛ wà ha jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na wá síwage e, yii àha
ŋkàre wani mɛ. Wà ha yii pyi na u na wá bage k'e, yii àha ndá yire na mɛ. 27 Bà sùpyire
puni maha kileɲini ɲya l'à yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, maha sà fworo ɲùŋke sanŋke na mɛ,
amuni Supyaŋi Jyaŋi sí ɲya u cannuruge. 28 Cyage e yakwugo ɲyɛ ke, wani cinmpunɲyi
ɲyɛ na bínnini.
29 Cyire canmpyaagii yyefuge ká ntòro,
“Canŋa ɲyiini sí n-tíi n-pyi numpire,
yiŋke sàha mú sì raa bèɛnmɛ yige mɛ.
Wɔrigii sí raa n-cwu,
yire kakyanhala yaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
yire sí n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i†.”
30 Ɲyɛ lire tèni i, Supyaŋi Jyaŋi fyèŋi sí n-ta ɲya nìɲyiŋi na, ɲìŋke supyishiŋi puni sí raa
mɛɛ súu, pi puni sí u nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi i ná fànhe ná sìnampe nimbwompe e. 31 Lire
kàntugo mpurubwɔhɔ mɛɛ sí n-fworo fànha na, u sí u mèlɛkɛɛbii tun diɲyɛŋi kàmpanɲyi
sicyɛɛreŋi puni na, pi i Kile niɲcwɔnribii wà piye na, mà lwɔ́ diɲyɛŋi ɲùŋke kà na mà sà
nɔ ku sanŋke na.»

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Marika 13.28-31; Luka 21.29-33)

32 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi kɛ! K'aha ŋkéɲyɛ nivɔnyɔ yige,
maa fûn tèni ndemu i ke, yii maha jwo na nùŋgwɔh'à byanhara. 33 Lire pyiŋkanni na, yii

* **24:15** Daniyɛli 9.27; 11.31; 12.11 † **24:29** Ezayi 13.10; 34.4

aha mpa cyire karigii puni ɲya cyi i mpyi, yii i ntèɛn ná l'e na tèn'à byanhara, li bá a nɔ.
34 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e‡.
35 Nìŋyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.»

Kile kanni u à Supyaŋi Jyaŋi Yesu tèenuruni cè (Marika 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)

36-37 Ka Yesu si núr'a jwo: «Nde li ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi nùruŋi ke, shin niŋkin ɲyɛ a sìi ŋgemu u à u tèenuruni ná u cannuruge cè mɛ. Ali Kile mèlɛkɛɛbii ná Jyafooŋi ɲyɛ a kuru canŋke cè mɛ. Tufooŋi Kile kanni u à ku cè. Karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. 38 Nuhu tìiŋi i, mà jwo lùbwooni li pa ke, sùpyire mpyi na lyî marii byii, cyeebii mpyi na ŋkaan nàmbaabil'á, nàmbaabii sí i cyeebii lèŋi fo mà sà nɔ canŋke Nuhu à jyè bakwɔɔge e ke, 39 pi mpyi na sônnŋi yafyin na mɛ, ka lùbwooni si mpa pi puni shi bò. Ɲyɛ amuni Supyaŋi Jyaŋi tèenuruni mú sí n-pa n-pyi.
40 Ɲyɛ lire tèni ká shiin shuunni ta kɛrɛge e, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. 41 L'aha cyee shuunni ta pi i sùmaŋi tirili tirage na, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha.
42 Lire e ke yii bégele tèrigii puni i, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a yii Kafooŋi cannuruge cè mɛ.
43 Yii lógo! Kàmpyi bage foo mpyi maha nàŋkaaŋi tèepani cè numpilage e, u mpyi maha sì ɲɛɛ zínni ŋóɔ si u yaha u kakyaare pyi mɛ. 44 Lire kurugo yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, ɲaha na yɛ canŋke ku ɲyɛ yii ɲyɛ a tèɛn ná k'e mɛ, kur'e Supyaŋi Jyaŋi sí n-pa.
45 Ɲyɛ báarapyiŋi na ɲùŋufooŋ'à dá pi sanmpii shwɔhɔl'e, u yákiliŋi mú s'à pêe ke, uru báarapyiŋi shiŋi ɲùŋufooŋi maha yaha u u pyɛnge karigii cwɔɔnre, maa ɲjyìŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tèekanl'e. 46 Lire e báarapyi maha báarapyi ɲùŋufoo, u à pa u ta u u báaraŋi niɲcɛnŋi pyi amuni ke, uru wuuni sí ɲwɔ. 47 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiŋi ɲùŋufooŋi sí u pyɛnge karigii puni ɲùŋufente le u cye e. 48 Ŋka báarapyiibii kacwɔnrɔŋi ŋgemu ká mpyi shinpi maa sônnŋi uye funŋ'i na uru ɲùŋufooŋi sí mɔ lire kùluni i, 49 maa wá na u báarapyiɲɛɛbii bwùun, maa uye yaha ɲjyìŋi ná sinmbyaani laage e ná sinmbyampiyi i ke, 50 canŋke ku ɲyɛ uru báarapyiŋi ɲyɛ a tèɛn ná k'e mɛ, ná tèni li ɲyɛ u ɲyɛ a sônnɔ ná l'e mɛ, u ɲùŋufooŋi sí n-pâa n-pa. 51 U sí uru báarapyiŋi kyérege sèe sèl'e, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, si u ná pire sàraŋi pyi niŋkin. Wani u sí raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru.»

25

Pùceepyire kɛŋi bàtaage

1 Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre ɲjyìŋi sí n-fworo nde kani kurugo: pùceepyire kɛ ti ná fùkinabii lwó a kàre cipooŋi ɲùŋɔ tabeŋke e. 2 Pi shiin kaŋkuro na mpyi funŋɔ baa, pi sanmpii kaŋkuruŋi sí mpyi yákilifee. 3 Mpii pi mpyi funŋɔ baa ke, pir'à pi fùkinabii lwó a kàre, pi ɲyɛ a sìnmɛ lwó piye cye e mɛ. 4 Ŋka yákilifeebil'à pi fùkinabii lwó maa sìnmpe pà lwó piye cye e.
5 Ɲyɛ cipooŋ'à mɔ u ɲyɛ a pa mɛ, ka ŋɔɔmpe si pi puni jà, ka pi i ŋóɔ. 6 Ɲyɛ ɲìŋk'à pa ɲî ke, ka mɛjwuu si fworo fànha na “Cipooŋi u ŋge! Yii fworo, yii i u ɲùŋɔ bê!” 7 Ka tire pùceepyire kɛŋi si ɲè ŋɔɔmpe na, maa pi fùkinabii bégele. 8 Ka funŋɔ baa wuubii si wá na yákili wuubii pyi “Yii sìnmpe pà kan wuu á, ɲaha na yɛ wuu fùkinabii naha na sí raa fùre sìnŋkuuŋi na!” 9 Ka pire si pi pyi “Ná sìnmpe e wuu naha a pa ke, puru naha na sì n-jà wuu ná yii ta mɛ. Yii a sì sìnmpɛrɛbii yyére, yii i sà pà shwɔ.”
10 Ɲyɛ mà pi yaha pi i ŋkèɛge sìnmpe tashwɔge e, ka cipooŋi si mpa. Mpii pi mpyi a bégele ke, ka pire si jyè ná u e cikwɔɔnre bage e, ka pi i ku shwôhɔ.
11 Ɲyɛ tèr'à pyi ke, ka pùceepyire kaŋkuruŋi sanŋi mú si mpa maa jwo “Ɲùŋufooŋi, ɲùŋufooŋi! Ɲwɔge múgo wuu á.” 12 Ka u u pi pyi “Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii ɲyɛ a yii cè mɛ.”»

‡ **24:34** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.»

13 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii bégele tèrigii puni i, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a
Kafooŋi cannuruge ná u tèepani cè mɛ.»

Báarapyiibii taanreŋi bàtaage (Luka 19.11-27)

14 Ka Yesu si núr'a jwo: «Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u báarapyiibii yyere,
maa u nàfuuŋi le pi cye e. 15 U à wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ ŋkwuu kaŋkuro (500) kan wà niŋkin á,
maa ŋkwuu shuunni (200) kan wà á, maa ŋkuu (100) kan tanrewuŋ'á. U à wyérɛfyinŋi
kan pi á mà tàanna ná pi shin maha shin pèrɛge e, pi raa tɔɔn caa u na, maa ŋkàre.
16 Wyérɛfyinŋi ŋkwuu kaŋkuruŋ'à kan ŋgemu á ke, ka uru si ntíl'a kàr'a sà a cwɔhɔnte pyi,
maa ŋkwuu kaŋkuro tɔɔn ta mà bâra u wyérɛɲuŋke na. 17 Ŋkwuu shuunniŋ'à kan ŋgemu
á ke, ka uru mú si li pyi amuni, maa ŋkwuu shuunni tɔɔn ta mà bâra u wyérɛɲuŋke na.
18 Ŋkuuŋ'à kan ŋgemu á ke, ka uru si ŋkàr'a sà wyii kwɔn ɲìŋke na, maa u ɲùŋufooŋi wyérɛŋi
le a ŋwɔhɔ.
19 Tère nimbwol'à tòro ke, ka pire báarapyiibii ɲùŋufooŋi si núr'a pa, maa pi puni yíbe pi
wyérɛfyinŋi báaraŋkanni na. 20 Wyérɛfyinŋi ŋkwuu kaŋkuruŋi mpyi a kan ŋgemu á, ka u
u ŋkwuu kaŋkuro tɔɔn ta mà bâra u na ke, ka uru si file maa jwo "Ŋùŋufooŋi, wyérɛfyinŋi
tɔɔnyɔ ŋkwuu kaŋkuro mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ŋkwuu kaŋkuruŋi wabɛrɛ ta.
U we." 21 Ka ɲùŋufooŋi si jwo "L'à ɲwɔ, mu na ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ maa mpyi dánasupya.
Mu à pyi dánasupya kapyɛɛre e, lire e mii sí kabwɔhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro
siɲcyan."
22 Ŋyɛ wyérɛfyinŋi ŋkwuu shuunniŋi mpyi a kan ŋgemu á ke, ka uru si file maa jwo
"Ŋùŋufooŋi, wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ ŋkwuu shuunni mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà
ŋkwuu shuunniŋi wabɛrɛ ta. U we." 23 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi "L'à ɲwɔ, mu na ɲyɛ báarapyi
niɲcɛnŋɛ maa mpyi dánasupya. Mu à pyi dánasupya kapyɛɛre e, lire e mii sí kabwɔhii le
mu cye e. Ta ma, wuu u múguro siɲcyan."
24 Ŋyɛ wyérɛfyinŋi ŋkuuŋi mpyi a kan ŋgemu á ke, ka uru si file maa jwo "Ŋùŋufooŋi, mii
mpyi a li cè na mu kataanmp'à waha, mu ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, mu maha kuru
sùmaŋi kwɔn, mu ɲyɛ a sùmashi wà cyage ŋkemu i mɛ, mu maha kuru sùmaŋi bégele. 25 Lire
kurugo mii à fyá, maa sà wyige tùgo, maa mu wyérɛŋi le a ŋwɔhɔ ɲìŋke e. Mu wyérɛŋi u
ŋge, u shwɔ." 26 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi "Mu ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ mɛ, kayamafoo u ɲyɛ mu.
Taha mu mpyi a cè na mii ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi kwɔn,
na mii ɲyɛ a sùmashi wà cyage ŋkemu i mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi bégele la? 27 Ŋyɛ mu
à yire puni cè, ɲaha na mu sí ɲyɛ a mpyi a jà a mii wyérɛŋi yaha wyérɛŋi bwùunni na mà
yɛ? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tɔɔnŋi ta.
28 Yii wyérɛfyinŋi ŋkuuŋi shwɔ u na, yii kan kampwooni (1.000) fol'á. 29 Yii li cè, shin
maha shin u ɲyɛ ná yaage e ke, kà sí n-bâra urufoo woge na, ku u ɲyaha. Ŋka shin maha
shin cyeŋgayi wu u ɲyɛ ke, yaaga sì n-kan urufol'á mɛ. Nimbileni urufoo bá na sônŋi uye
cye e ke, lire sí n-shwɔ u na. 30 Yii ŋge báarapyiŋi laaga baa wuŋi wà cyíinŋi na numpini
i, kuru cyage e sùpyire maha mɛɛ súu maa ŋkyànhigii kùru."»

Nùmpanŋa karigii cwɔɔnrɔŋkanni

31 Ka Yesu si núr'a jwo: «Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ná u sìnampe ná u mèlɛkɛɛbii puni i tèni
ndemu i ke, u sí n-tèɛn u fànhe tatɛɛnge nisinaŋke e. 32 Supyishiŋi puni sí n-pa bínni u taan,
u sí pi cwɔɔnrɔ si ŋgwû piye e, bà yatonahaŋi maha mpàabii cwɔɔnr'a wwû sikyaabil'e
mɛ*. 33 U sí mpàabii yaha u kàniŋɛ cyɛge na, si sikyaabii yaha u kàmɛnɛ woge na. 34 Ŋyɛ
mpii pi ɲyɛ kàniŋɛ cyɛge na ke, saanŋi sí n-jwo pir'á "Yii a ma naha, mii Tuŋi à jwó le yii á.
Yii pa jyè u Saanre e, u à tire ntemu bégel'a yaha yii mɛɛ na fo diɲyɛŋi tèesiini i ke. 35 Ŋaha

* **25:32** Yahutuubii yyére, yatonahampii maha mpàabii ná sikyaabii nâhe siɲcyan. Numpilage e, mpàabii la maha mpyi si sínni ntàani na, bage zìnniŋi sí u à táan sikyaabil'á. Ŋyɛ yatonahampii maha pi cwɔɔnr'a wwû piye e.

kurugo yɛ tèni i kategе mpyi mii na ke, yii à mii kan mii à lyî, byag'à mii ta ka yii i mii kan mii à bya. Mii mpyi nàmpɔnnte e, ka yii i mii sunmbage lèŋɛ. 36 Vàanŋkuuŋi mpyi mii na, ka yii i vàanya kan mii á. Mii mpyi na yà, ka yii i sà mii kàanmucya. Mii mpyi kàsuŋi i, ka yii i sà fworo mii na.”

37 Ɲyɛ pire shintiibii sí n-jwo “Kafooŋi, ɲaha tère e wuu à mu kategе wuŋi ɲya, maa mu kan mu à lyî, lire ɲyɛ mɛ mà mu byaga wuŋi ɲya, maa mu kan mu à bya yɛ? 38 Ɲaha tère e wuu à mu nàmpɔnŋɔ wuŋi ɲya, maa mu sunmbage tîrige, lire ɲyɛ mɛ mà mu ɲya vàanŋkuuŋi i, maa vàanya kan mu á yɛ? 39 Ɲaha tère e wuu à mu yaŋgwuŋi, lire ɲyɛ mɛ mu kàsujye wuŋi ɲya, maa sà fworo mu na yɛ?” 40 Saanŋi sí pi pyi “Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ɲcyii kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na, yii li cè na mii na yii à cyi pyi.”

41 Lire kàntugo mpii pi ɲyɛ u kàmɛnɛ cyɛge na ke, u sí pire pyi “Yii à láŋa, yii laaga tɔɔn na na, yii raa sì nafugombaage e, kuru ŋkemu k'à bégel'a yaha Sitaanniŋi ná u mèlɛkɛɛbii mɛɛ na ke. 42 Ɲaha kurugo yɛ kategе mpyi mii na, yii ɲyɛ a mii kan mii a lyî mɛ, byage mpyi mii na, yii ɲyɛ a mii kan mii a bya mɛ. 43 Mii mpyi nàmpɔnnte e, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mii sunmbage lèŋɛ mɛ, vàanŋkuuŋi mpyi mii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a vàanya kan mii á mɛ. Tèni i mii mpyi na yà, ná tèni i mii mpyi kàsuŋi i ke, yii ɲyɛ a ɲɛn'a sà fworo mii na mɛ.”

44 Ɲyɛ pire mú sí u yíbe “Kafooŋi, ɲaha tère e wuu à mu kategе wuŋi ná mu byaga wuŋi ná mu nàmpɔnŋɔ wuŋi ná mu vàanŋkuu wuŋi ná mu yaŋgwuŋi ná kàsujye wuŋi ɲya, maa mpyi wuu ɲyɛ a mu tègɛ mà yɛ?” 45 U sí pi pyi “Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a cyire kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na mɛ, yii mú ɲyɛ a cyi pyi mii na mɛ.” 46 Ɲyɛ pire sí n-pyi yyefuge niŋkwombaage e, ŋka mpii pi à tíi ke, pire sí n-pyi shìŋi niŋkwombaaŋi i.»

26

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò
(Marika 14.1-2; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

1 Ɲyɛ Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe puni na, maa jwo u cyelempyiibil'á: 2 «Yii à li cè na cyi sanŋkii ɲyɛ canmpyaa shuunni bilereŋkwoŋi kataanni sí nɔ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, si u kwòro cige na si mbò.»

3 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sà piye bínni Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Kayifu pyɛnge e, 4 maa bê li na si Yesu cya ɲcû ná cwɔ̀ɔre e, si u bò. 5 Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ɲyɛ a yaa li pyi kataanni tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

Ceeŋi wà à sìnmɛ nùguntanga wumɔ wu Yesu ɲùŋke na
(Marika 14.3-9)

6 Yesu na mpyi Bɛtani kànhe e tògofooŋi* Simɔ bage e. 7 Mà pi yaha talyige e, ceeŋi wà à file u na ná loŋgaracwol'e†, li mpyi a ɲî sìnmpe nùguntanga wumpe loŋgara wumpe pà na, maa puru sìnmpe wu Yesu ɲùŋke na. 8 Ɲyɛ u cyelempyiibil'à lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e fo pi na ŋko: «Ŋge ŋkèɛgɛŋi ɲùŋke ku ɲyɛ ɲaha yɛ? 9 Mpe sìnmpe mpyi na sí n-jà n-pére wyérɛɲyahaga na, si ntaha fòŋɔfeebii tègɛ.»

10 Ɲyɛ mpe pi mpyi na yu ke, ka Yesu si mpa puru cè, maa pi pyi: «Ɲaha na yii ɲyɛ na ŋge ceeŋi cêɛge yɛ? Kacɛnnɛ u à pyi mii na. 11 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e tèrigii puni i, ŋka mii wi ke, mii sì n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ! 12 U à mpe sìnmpe wu mii na, si mii cyeere bégele ɲjaha fanŋke mɛɛ na. 13 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge ceeŋ'à pyi niɲjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwôro sùpyire funŋ'i mɛ.»

---

* **26:6** Pìi na sônŋi na tèni i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwɔ̀. † **26:7** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge ɲyɛ: «alibatiri».

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Marika 14.10-11; Luka 22.3-6)

14 Ɲyɛ wà na mpyi cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, pi mpyi maha uru pyi Zhudasi
Isikariyoti, ka uru si ŋkàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére, 15 maa pi pyi: «Mii aha yii
tɛ̀gɛ, ka yii i Yesu cû, ɲaha yii sí n-kan mii á yɛ?» Ka pire si wyérɛfyinŋi beɲjaaga ná kɛ
kan u á. 16 Mà lwɔ́ lire tèni na, ka Zhudasi si wá na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Marika 14.12-21; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

17 Ɲyɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni canɲcyiige, ka Yesu cyelempyiibii si mpa u
pyi: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ ke?» 18 Ka u u
pi pyi: «Yii shà mucyinn'á kànhe funŋke e, na cyelentuŋ'à jwo na uru tèn'à byanhara, na
uru la ɲyɛ si mpa kataanni ɲjyìŋi lyî ná u cyelempyiibil'e u yyére.» 19 Ɲyɛ ka cyelempyiibii
si li pyi bà Yesu mpyi a yi jwo mɛ, maa kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

20 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntɛ̀ɛn na lyî ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi
i. 21 Mà pi yaha ɲjyìŋi na, ka u u pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin niŋkin na naha
yii shwɔhɔl'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e ke.»
22 Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili:
«Mii la, Kafooŋi?» «Mii la, Kafooŋi?»
23 Ka u u pi pyi: «ŋgemu cyɛge ku naha ná mii woge e yalyire yaage e ke, urufoo kyaa li.
24 Supyaŋi Jyaŋi ŋkwùmbaa ɲyɛ mɛ, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. Ŋka
ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kɛ̀ɛge! Urufoo zimbaaŋi mpyi na sí n-pwórɔ
u ziŋi na.»
25 Zhudasi u mpyi na sí n-pa u le cye e ke, ka uru si u yíbe: «Cyelentuŋi, mii wi la?» Ka
Yesu si u pyi: «Mu yabiliŋi u à yi jwo!»

Wwoɲɛɛge ɲjyìŋi
(Marika 14.22-26; Luka 22.14-20; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

26 Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruŋi lwɔ́, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n
kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Yii ŋge shwɔ a lyî, mii cyeere ti.»
27 Lire kàntugo maa fùnɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu
kyaa na, maa pu kan pi á maa jwo: «Yii puni pi pà bya. 28 Ɲaha na yɛ puru pu ɲyɛ mii
sìshange, tunmbyaare nivɔnnte Kile à le ke, tire sìshange ki, k'à wu shinɲyahara kapegigii
yàfaŋi kurugo. 29 Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo canŋke mii sí núru
pu bya ná yii e mii Tuŋi Saanre e ke.»
30 Ɲyɛ ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa ŋkàre Olivye cire
ɲaŋke ɲuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Marika 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

31 Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Niɲjaa numpilage yabiliŋi i, yii puni sí n-fê si mii
kanni yaha, ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i: "Mii sí mpànahaŋi bò, mpàkuruŋke
puni sí n-caala‡."»
32 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Ŋka mii aha ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i tèni ndemu i ke, mii sí n-sà
yii sige Galile kùluni i.» 33 Ka Pyɛri si u pyi: «Pi sanmpii puni méɛ ká fê, maa mu yaha, mii
kyaa bà mɛ!» 34 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, niɲjaa numpilage yabiliŋi
i, ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.» 35 Ka Pyɛri si
jwo: «Pi méɛ ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sì n-sìi n-jwo na mii ɲyɛ a mu cè mɛ.» Ka
cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi taha.

---

‡ **26:31** Zakari 13.7

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Marika 14.32-42; Luka 22.39-46)

36 Ŋyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàr'a sà nɔ cyage k'e, kuru mɛge na ɲyɛ
Zhetisemani, ka u u pi pyi: «Yii tɛ̀ɛn naha mà jwo mii u sà Kile ɲáare mɛyyere ke.» 37 Ka u
niŋkareŋi si ŋkàre ná Pyɛri ná Zebede jyaabii shuunniŋi i. Ka yyetanhare ná funmpɛɛnre
si sìi u á. 38 Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a pɛn fo na ŋko si mii bò. Yii tɛ̀ɛn naha, yii i
ŋkwôro ɲyii na ná mii i.»
39 Ka u u ŋkàre yyaha yyére, maa uye wà ɲìŋke na, maa yyaha cyígile, maa Kile ɲáare
na: «Tufooŋi, kampyi mu sí ɲɛɛ, na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe mbyaŋi na. Ŋka ma hà na ɲyii
wuuni pyi mɛ, ma ɲyii wuuni pyi.» 40 Lire kàntugo maa núr'a pa u cyelempyiibii yyére,
mà sà pi ta pi i ŋwúuni. Ka u u Pyɛri ɲɛ̀, maa u pyi: «Yii ɲyɛ a jà a nde tèni niŋkinŋi pyi ɲyii
na ná mii i mà? 41 Yii tɛ̀ɛn ɲyii na, yii raa Kile ɲáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi
na, u àha ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà kapii na mɛ. Nàkaana baa, sùpyaŋ'à bégel'a yaha kacɛnŋkii mɛɛ
na, ŋka u fành'à cyérɛ.»
42 Lire kàntugo ka u u núr'a yîri pi taan tozhɔnwogo mà sà Kile ɲáare na: «Mii Tuŋi,
kampyi mii sì n-jà n-shwɔ ŋke kyaage na mɛ, mu ɲyii wuuni li pyi.» 43 Ka u u núr'a pa u
cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à ŋɔ́ɔ, pi mpyi na sì n-jà ɲyiigii múgo n-yaha mɛ.
44 Ka Yesu si núr'a yîri pi taan mà kàre Kile taɲarege e tontanrewogo, maa núru jwumpe
ninumpe kurugo. 45 U à kwɔ̀ ke, maa núr'a pa u cyelempyiibii cyage e maa pi pyi: «Yii
saha na ŋwúuni la? Yii yîri, tèn'à nɔ, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le kapimpyiibii cye e. 46 Yii yîri,
wuu a sì, ŋge u sí mii le cye e ke, uru naha a nɔ naha.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Marika 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

47 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na ɲyɛ cyelempyiibii
kɛ ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shiŋɲyahar'e, kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi mpyi
pire cye e. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pi tun.
48 Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á na: «Yii aha
mii ɲya mii à sùpyaŋi ŋgemu pûr'a cû maa u shɛ́ɛre ke, uru wi. Yii i u cû.» 49 Pi à nɔ ke, ka
Zhudasi si file Yesu na, maa jwo: «Fwù pìlaga na, wuu cyelentuŋi» maa u pûr'a cû. 50 Ka
Yesu si u pyi: «Na cevoo, ndemu tapyige e mu à pa ke, lire pyi.» Ŋyɛ ka sùpyire sannte si
file maa Yesu cû.
51 Ka Yesu cyelempyaŋi wà si u kàshikwɔnŋwɔɔge dìr'a wwû mà taha a sáragawwuubii
ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi niŋgeŋke kà kwɔ̀n a cyán. 52 Ka Yesu si cyelempyaŋi pyi: «Ma
ŋwɔɔni le li fwuuni i, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ na kàshige kwùun ná ŋwɔɔni i ke, ŋwɔɔni li sí
n-tègɛ urufoo bò mú. 53 Taha mu na sɔ̂nŋi na mii sì n-jà na Tuŋi pyi u mèlɛkɛɛ kàshicyeye
kɛ ná shuunni tùugo naha mii á numɛ, pi i nte sùpyire tun mɛ? 54 Ŋka lire ká mpyi, ɲje y'à
jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, di yire sí n-fûnŋɔ n-jwo yɛ?»
55 Ka Yesu si jwo sùpyir'á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i mpa ɲcû, mu
à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. Mii mpyi maha sùpyire kâlali Kileɲaarebage e canŋa maha
canŋa, yii sí ɲyɛ a mii cû mɛ. 56 Ŋka nde mpyiŋi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fûnŋɔ.»
Ŋyɛ ka Yesu cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha.

Yesu na ɲyɛ yukyaabii cye e
(Marika 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

57 Mpii pi à Yesu cû ke, ka pire si ŋkàre ná u e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Kayifu
yyére. Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii mpyi a bínni wani. 58 Mà pi
yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i, Pyɛri à tɛ̀ɛn laage e, marii sì pi fye e fo mà sà jyè sáragawwuubii
ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, maa sà ntɛ̀ɛn pyɛnge saɲcwɔnsigibii shwɔhɔl'e, si karigii sanŋkii
toroŋkanni ɲya. 59 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke shiinbii puni mpyi

na pyiŋkanna caa si Yesu cêɛgɛ ná kafinare e, si u ta mbò§. 60 Ali mà li ta shinɲyahara
mpyi a yà jwo, ŋka pi ɲyɛ a ɲùŋɔ sèe wogo ta ŋkemu ku sí mpa ná l'e u bò mɛ. Ka shiin
shuunni si ŋkwɔ̀ a pa jwo: 61 «Ŋge nàŋ'à jwo na uru sí n-jà Kileɲaarebage jya, si núru ku
faanra canmpyaa taanre funŋ'i.»
62 Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si yîri maa Yesu pyi: «Mpe jwumpe puni p'à jwo
mà yyaha tíi ná mu i ke, ɲaha mu u à cè p'e yɛ?» 63 Ka Yesu si fyâha. Ka sáragawwuubii
ɲùŋufembwɔhe si u pyi: «Kile ɲyii wuŋi mɛge na, kâa wuu á, maa yi jwo wuu á kampyi mu
u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, maa mpyi Kile Jyaŋi?»
64 Ka Yesu si u pyi: «Ŋje mu à jwo ke, yire yi. Ŋka mii sí yi jwo yii á, mà lwɔ́ numɛ na, yii
sí Supyaŋi Jyaŋi nintɛɛnŋi ɲya Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na. Yii mú sí u nimpaŋi ɲya
ɲahaɲyi i mà yîri nìɲyiŋi na.»
65 Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lùyiri wuŋi si u yabiliŋi
vàanntinŋke cwɔn*, maa jwo: «U à Kile mɛge kèɛge, wuu saha ɲyɛ a tîge wà ɲwɔjwumɔ
kurugo mɛ. Yii à u Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe lógo. 66 Ŋaha yii ɲyɛ na sônŋi yɛ?» Ka pi i u pyi:
«U à yaa u bò.» 67 Lire kàntugo ka pi i ntilwɔhe wà u yyahe e, maa kaŋkuruyo cyán u e,
ka pìi si kantawahii bwɔ̀n u e, 68 maa jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi, mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ
Kile tùnntunŋi mà? Ŋge u à mu bwɔ̀n ke, uru mɛge yyere wuu á!»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Marika 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

69 Pyɛri nintɛɛnŋi mpyi pyɛnge e ntàani na, ka báarapyicwoŋi wà si file u na maa jwo:
«Mu mú mpyi ná Galile kùluni shinŋi Yesu e!» 70 Ka Pyɛri si yi kyáala sùpyire puni ɲyii na,
na: «Mii nàha à mu jwumpe yyaha cè mɛ.»
71 Lire kàntugo ka Pyɛri si yîr'a kàre pyɛnge tajyiɲwɔge yyére. Ka báarapyicwoŋi wabɛrɛ
si u ɲya, mpii pi mpyi wani ke, maa jwo pir'á: «Ŋge nàŋi mpyi ná Nazarɛti kànhe shinŋi
Yesu e.» 72 Ka Pyɛri si núr'a yi kyáala na: «Mii à kâa na mii ɲyɛ a ŋge nàŋi cè mɛ!»
73 Tère nimbiler'à tòro ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si file Pyɛri na, maa jwo:
«Nàkaana baa, mu na ɲyɛ pi wà, mu ɲjini lwɔ́ŋkanni naha a li cyêe.» 74 Ŋyɛ ka Pyɛri si
jwo: «Kampyi mii à ŋge nàŋi cè, Kile kà na yaha mɛ!» Ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú.
75 Ka Pyɛri funŋke si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na na: «Ŋkùpecyiini sí mu ta mu à
jwo a nɔ tooyo taanre na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»
Ŋyɛ ka Pyɛri si fworo pyɛnge e maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

27

Pi à kàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére
(Marika 15.1; Luka 23.1-2; Yuhana 18.28-32)

1 Ŋyèsɔɔge na, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii puni ná Yahutuubii kacwɔnribil'à sà piye
ɲya, maa jwo a bê Yesu mbòŋi na, 2 maa u pwɔ maa ŋkàre ná u e fànhafooŋi Pilati yyére*.

Zhudasi kwùŋi kani
(Kapyiiŋkii 1.18-19)

3 Zhudasi u ɲyɛ Yesu lefooŋi pi cye e ke, u à pa li ɲya na pi à jwo na pi sí Yesu bò ke, ka
li i mpɛn u e, ka u u wyérɛfyinŋi beɲjaaga ná kɛŋi núruŋɔ Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Yahutuubii kacwɔnribii na, 4 maa jwo: «Mii à kapii pyi, mii à sùpya kan kwùŋ'á, ŋgemu u
ɲyɛ u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.»

---

§ **26:59** Mà tàanna ná Yahutuubii saliyaŋi i, li mpyi a ɲwɔ mà kyaa cwɔɔnrɔ numpilage e mɛ. Mà bâra lire na, kani li mpyi na sí n-jà n-pa ná kwù i ke, lire mpyi maha yaha canmpyaa shuunni si ntòro. Tèni i pi à Yesu yíbe ke, pi ɲyɛ a tòro cyire kurigil'e mɛ. * **26:65** Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu ɲyɛ a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi a puru jwumpe lógo ke, pire maha yîri maa pi vàaɲyi cwɔn. * **27:2** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

Ka pi i u ɲwɔ shwɔ: «Wuu ɲaha ɲyɛ pur'e mɛ, mu wuyo yi ɲyɛ yire.» 5 Ka Zhudasi
si wyérɛfyinŋi wà Kileɲaarebage e, maa yîri pi taan mà sà uye pwɔ a bò. 6 Ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii si uru wyérɛfyinŋi kuu maa jwo: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi
i, wuu ɲyɛ a yaa wuu u le Kileɲaarebage wyérɛŋi yaleŋke e mɛ, ɲaha na yɛ supyibowyɛrɛ
wi.» 7 Ka pi i jwo a bê li na si sà coge faanrafooŋi wà kɛrɛge shwɔ ná uru wyérɛŋi i, si mpyi
nàmpwuunbii fanɲya. 8 Lire na, pi à kuru kɛrɛge mɛge le: «Sishange Kɛrɛge» mà pa nɔ ná
niɲjal'e.
9 Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile tùnntunŋi Zheremi mpyi a jwo ke, pur'à fûnŋɔ. U mpyi
a jwo: «Pi à wyérɛfyinŋi tɔnmpyara beɲjaaga ná kɛ lwɔ́. Izirayɛli shiinbil'à uru tɔ̀rɔ mà
yaha supyibowyɛrɛ, 10 maa sà coge faanrafooŋi kɛrɛge shwɔ ná ur'e, bà Kafooŋi Kile à yi
jwo mii á mɛ†.»

Pilati à Yesu yíbe
(Marika 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuhana 18.33-38)

11 Ka pi i Yesu yyéeŋɛ fànhafooŋi Pilati yyaha na, ka u u u yíbe na: «Yahutuubii saanŋi u
ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si jwo: «Mu aha jwo amuni yo.» 12 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii
ná Yahutuubii kacwɔnribii si ntîge Yesu na karii niɲyahagil'e, ŋka u ɲyɛ a yafyin jwo mɛ.
13 Ka Pilati si jwo: «Ncyii karigii pi na yu na ntare mu na ke, mu ɲyɛ na cyi núru mà?»
14 Yesu ɲyɛ a sàa yafyin jwo u á mɛ, ka lire si fànhafooŋi kakyanhala sèl'e.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na
(Marika 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

15 Ɲyɛ li mpyi kalyee fànhafooŋ'á, bilereŋkwoŋi kataanni n'a mpyi a nɔ, sùpyire ká
kàsujyiŋi ŋgemu ɲáare u á ke, u maha uru yaha u à fworo. 16 Lire tèni i, wà mpyi kàsuŋi i,
sùpyire puni mpyi a u cè. U mɛge mpyi Barabasi. 17-18 Pilati mpyi a cè na yiɲcyɛge kurugo,
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à Yesu Kirisita le uru cye e. Lire e sùpyir'à bínni ke, ka Pilati
si pi pyi: «Jofoo yii la ɲyɛ mii i yige yɛ? Barabasi laa, Yesu pi maha mpyi Kirisita ke?»
19 Ɲyɛ mà Pilati yaha yukyaalabage e, ka u cwoŋi si tùnnturo yaha a shà u á, na ŋge
nàŋi u ɲyɛ ɲcèɛgɛ cyaga baa ke, na u àha ŋkwɔ̀ u ɲwɔge le u kyal'e mɛ, ɲaha na yɛ karii
niɲyahagil'à uru kànha ŋɔɔge e pìlaga u kyaa na.
20 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sùpyire fɔ̀ɔnŋ'a ta
na ti Barabasi ɲáare, ti i Yesu yaha pi bò. 21 Ka fànhafooŋi si núr'a pi yíbe: «Mpii shiinbii
shuunniŋi i, jofoo yii la ɲyɛ mii i yige yɛ?» Ka pi i jwo: «Barabasi!» 22 Ka Pilati si pi yíbe:
«Yesu pi maha mpyi Kirisita ke, ɲaha mii sí n-pyi uru na yɛ?» Ka pi puni si jwo: «U kwòro
cige na!» 23 Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yɛ?» Ka pi i wá
na ŋkwúuli fànha na: «U kwòro kworokworocige na!»
24 Pilati à li ɲya na uru jwumpe fành'à cyérɛ, tùnmpe sí i ɲyahage na ma ke, ka u u lwɔhɔ
lwɔ́ a u cyeyi jyé sùpyire ɲyii na, maa jwo: «Mii à na cyeyi jyé a yige ŋge nàŋi kani i. Yii á
li ɲyɛ numɛ.» 25 Ka sùpyire puni si u ɲwɔ shwɔ: «U kwùŋi nùmpanŋke tugure ti pyi wuu ná
wuu pyìibii woro.»
26 Lire tèni i ka Pilati si Barabasi yige mà tàanna ná sùpyire ɲyii wuuni i, maa pi pyi pi à
Yesu bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à cyàha Yesu na
(Marika 15.16-20; Yuhana 19.2-3)

27 Ɲyɛ ka Pilati sòrolashiibii pìi si ŋkàre ná Yesu i pi tatɛɛnge e, maa sòrolashiibii piibɛrii
yyér'a pa u kwûulo, 28 maa u vàaɲɲyi wwû u na, maa vàanntinmbwɔhɔ niɲyɛga le u na,
29 maa ŋguro cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò u na, maa kàbii le u kàniŋɛ cyɛge e, marii
niŋkure sínni u taan, marii u fwɔ́hɔre marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à mu shéɛre!»
30 Marii ntilwɔhe wàa u na, maa kàbiini shwɔ u na mà taha na u bwùun ɲùŋke e. 31 Pi à u

† **27:10** Zakari 11.12,13; Zheremi 19.1-13; 32.6-9

fwɔ́hɔr'a kwɔ̀ ke, maa vàanntinmbwɔhe niɲyɛge wwû u na, maa u yabiliŋi vàanɲyi le u na, maa ŋkàre ná u e si sà ŋkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Marika 15.21-32; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

32 Ɲyɛ mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkèɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná Sirɛni kànhe shinŋi w'e, u mɛge mpyi Simɔ. Ɲyɛ ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. 33 Ɲyɛ pi à sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru cyage mɛge pyi: «Ɲuŋkwɔɔge Cyage» 34 maa yasorogo le sinm'e mà kan Yesu á, u bya bà u sɛɛge si mpyi si ɲíŋɛ mɛ. U à ku nɛ́ɛn'a wíi ke, u ɲyɛ a ɲɛn'a ku bya mɛ.

35 Sòrolashiibil'à u kwòr'a kwɔ̀ ke, maa ŋkyaanlwooni tèg'a u vàanɲyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhanŋi cè mɛ. 36 Lire kàntugo maa ntèɛn wani na u kàanmucaa.

37 Ɲyɛ ka wà si u mbòŋi ɲùŋke sém'a taha kworokworocige na u ɲùŋke nìɲyiŋi na. Y'à séme: «ƝGE U ƝYƐ YESU, YAHUTUUBII SAANƝI.»

38 Ɲyɛ pi mpyi a nàŋkaalii shuunni kwòro kworokworociye na Yesu taan. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ u kàmɛni na. 39 Sùpyire nintorore mpyi maha u fwɔ́hɔre, marii ɲùɲyi kwòre, 40 marii ŋko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileɲaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u ɲyɛ amɛ la? Mu yabiliŋi u maye shwɔ. Kampyi Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu, tîge kworokworocige na may'á!»

41 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii mú si wá na u fare marii ŋko: 42 «U à pìi shwɔ, maa mpyi u ɲyɛ a jà a uye shwɔ mɛ. Kampyi uru u ɲyɛ Izirayɛli saanŋi, u tîge cige na numɛ, lire ká mpyi, wuu sí n-dá u na. 43 U à u cyɛge taha Kile na, maa jwo na uru ɲyɛ Kile Jyaŋi. Kampyi u kyal'à táan Kile á, Kile à yaa u u shwɔ numɛ.» 44 Nàŋkaabii pi mpyi a kwòro u taan ke, ka pire mú si wá na u fare amuni.

Yesu kwùŋi
(Marika 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

45 Ɲyɛ canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkoŋke na. 46 Lire tèni i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eli, Eli, lama sabakatani‡?» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi, mii Kileŋi, ɲaha na mu à kàntugo wà mii á yɛ§?» 47 Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile tùnntunŋi Eli yiri, na u pa uru tègɛ.»

48 Lire tèenuuni i, ka pi wà si fê a sà sìcogo fyinmɛ lùtanhage k'e, maa ku nórɔ kàbii na, mà yaha Yesu ɲwɔge taan, u u ku ta a shwɔɔnrɔ. 49 Ka pi sanmpii si jwo: «Wuu a u wíi kampyi Eli sí n-pa u shwɔ.»

50 Ka Yesu si núr'a jwo fànha na, maa u múnaani kan Kile á. 51 Lire tèni i, ka Kileɲaarebage táataa vàanŋke si ntíl'a cwɔn niŋke e, mà lwɔ́ nìɲyiŋi na fo ɲwɔh'i. Ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ, ka kafaabwoyi si jya. 52 Ka fanɲyi si múgo. Kile wuubii pi mpyi a kwû ke, ka pire pìi niɲyahara si ɲè, 53 maa fworo fanɲyi i. (Ɲyɛ Yesu à pa ɲè ke, ka pi i jyè Zheruzalɛmu kànhe e mà piye cyêe shinɲyahara na.) 54 Ɲyɛ Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi ná mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ná u e ke, tèni i pir'à ɲìŋke ɲya k'à cyêɛnnɛ, karigii cyi à pyi ke, maa cyire ɲya ke, ka pi i fyá sèe sèl'e, maa jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi mpyi Kile Jyaŋi.»

55 Cyee niɲyahamii mpyi a yyére tatɔɔnge e marii wíi. Pire cyeebii mpyi a taha Yesu fye e mà yîri Galile kùluni i, marii u tère. 56 Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama u ɲyɛ Yakuba ná Yusufu nuŋi ke, ná Zebede jyaabii nuŋi mpyi pi e.

---

‡ **27:46** Yesu na ŋkwúuli Araméni shɛɛnre e. Tire shɛɛnre e, Eli ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi». Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na tire shɛɛnre núru mɛ, pire mpyi na sônŋi na Kile tùnntunŋi Eli Yesu ɲyɛ na yiri. Yahutuubii pìi na sônŋi na ná Eli ɲyɛ a kwû mɛ, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwɔ (2 Saanbii 2.1-12). § **27:46** Zaburu 22.2

Yesu ntòŋi kani
(Marika 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

57 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka nàfuufooŋi wà si mpa, u mɛge mpyi Yusufu, Arimati kànhe shin u
mpyi u wi. U mú na mpyi Yesu cyelempya. 58 Ka u u nɔ Pilati na, maa sà Yesu buwuŋi
ɲáare u á. Ka Pilati si pi pyi pi u kan u á. 59 Ka Yusufu si Yesu buwuŋi lwɔ́ a sà mpwɔ
vàanntofɔnŋi w'e, 60 maa u le fanŋke e, kuru mpyi a tùgo kafaaga ɲuŋ'i, u mpyi a ku kwɔ̀n
a yaha uye mɛɛ na, bu mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a tò k'e mà ɲya mɛ. Ka u u kafaabwɔhɔ kùuŋkul'a
pa ntò fanŋke ɲwɔge na, maa ŋkàre. 61 Ɲyɛ Magidala Mariyama ná Mariyamaŋi sanŋi
mpyi a tɛ̀nn'a yyaha kan fanŋk'á.

Fanŋke kàanmuɲcyaŋi

62 Kuru canŋa nùmpanŋa mpyi cannɔŋke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Farizhɛɛnbii si ŋkàre siɲcyan Pilati yyére 63 maa jwo: «Ɲùŋufooŋi, l'à tîge wuu funŋ'i na
ŋge kafinivininiŋi, mà u yaha ɲyii na, u mpyi maha jwo uru ká ŋkwû, canmpyaa taanre uru
sí ɲɛ̀. 64 Kuru cyage e, mu à yaa mu u pìi yaha pi a fanŋke kàanmucaa fo canɲyi taanreŋi
ká mpa fûnŋɔ. Lire ká mpyi li ɲyɛ a pyi mɛ, u cyelempyiibii sí n-jà n-pa u buŋi yû, si jwo
na u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Tire kafinare kàntuge sí n-waha si ntòro niɲcyiire na.»
65 Ka Pilati si pi ɲwɔ shwɔ: «Kàanmucyafeebii na ɲyɛ wani, yii a sì, yii i sà pi pyi, pi a ku
kàanmucaa pyiŋkanni l'à táan yii á ke.» 66 Ka pi i ŋkàr'a sà fanŋke yal'a tò, maa fyè bwɔ̀n
kafaage na, maa kàanmucyafeebii tìŋɛ wani.

28

Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i
(Marika 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

1 Ɲyɛ cannɔŋk'à tòro ke, cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na, Magidala Mariyama ná
Mariyamaŋi sanŋ'à pa mpa fanŋke wíi. 2 Ka ɲìŋke si mpâl'a cyêɛnnɛ sèe sèl'e. Kafooŋi
Kile mèlɛkɛŋi wà mpyi a yîri nìŋyiŋi na, maa ntîg'a pa kafaabwɔhe kùuŋkul'a láha a yaha
ŋkere na, maa ntɛ̀ɛn ku na. 3 U mpyi na ɲî kileɲini bèɛnmpe fiige, u vàanɲyi mú s'à fíniŋɛ
weewee. 4 Ka saɲcwɔnsigibii si fyá na ɲcyêɛnni, fo mà sà ɲcírige.
5 Ka mèlɛkɛŋi si jwo cyeebil'á: «Yii àha raa fyáge mɛ. Yesu pi à kwòro cige na ke, mii
à li cè na uru yii na ɲcaa. 6 U ɲyɛ naha mɛ, u à ɲɛ̀ bà u mpyi a yi jwo mɛ! Yii u buwuŋi
tasinnage wíi! 7 Numɛ, yii a sì fwɔfwɔ, yii i sà yi jwo u cyelempyiibil'á na "U à ɲɛ̀ a fworo
kwùŋi i. U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u ɲya wani." Yire yi mpyi mii á, mii u
jwo yii á.»
8 Ka pi fyagara wuubii ná funntanga wuubii si fê a yîri fanŋke na, na fî na ŋkèɛge
fwɔfwɔ si sà yi jwo Yesu cyelempyiibil'á. 9 Ka Yesu si mpâl'a pi ɲùŋɔ bê mà pi yaha kuni
na, maa pi shéɛre. Ka pi i file u na, maa niŋkure sín, maa u cû tooyi na, maa u pêe. 10 Ka
Yesu si jwo: «Yii àha raa fyáge mɛ. Yii a sì, yii sà mii cìnmpyiibii pyi na pi a sì Galile kùluni
i. Wani pi sí sà mii ɲya.»

Sòrolashiibii ná sáragawwuubii kafinare kani

11 Mà cyeebii yaha kuni na, sòrolashiibii pi mpyi na fanŋke kàanmucaa ke, ka pire pìi si
jyè kànhe e, mà sà yi puni yyaha jwo Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'á. 12 Ka sáragawwuubii
ɲùŋufeebii si wwɔ́ ná Yahutuubii kacwɔnribil'e, maa jwo a bê li na, maa wyéreŋyahaga
kan sòrolashiibil'á, 13 maa jwo: «Yii a yi yu yii a ntùuli na u cyelempyiibil'à pa numpilage
e, mà pa u buwuŋi yû, mà yii yaha ŋɔɔmpe na. 14 Fànhafooŋi ká yire lógo, wuu sí n-jà yi
cwɔɔnrɔ ná u e, bà yii si mpyi si shwɔ kyaage na mɛ.» 15 Ka pi i wyéreŋi lwɔ́, maa li pyi bà
pi à yi jwo pi á mɛ. Ka puru jwumpe si ɲcaala Yahutuubii shwɔhɔl'e fo mà pa nɔ niɲjaa
na.

---

* **28:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

Yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii
(Marika 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuhana 20.19-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

16 Ka cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi si ŋkàre Galile kùluni i. Yesu mpyi a ɲàŋke ŋkemu kyaa
jwo pi á ke, ka pi i sà dùgo kuru na, mà u ta wani. 17 Pi à sà u ɲya ke, maa u pêe, ŋka pi pìi
funyɔ mpyi na pi kyáali. 18 Ka Yesu si file pi na, maa pi pyi: «Nìɲyiŋi ná ɲìŋke síŋi pun'à kan
mii á. 19 Lire e yii a sì yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii, yii s'a pi batizeli Tufooŋi
ná Jyafooŋi ná Kile Munaani mɛge na, 20 yii raa pi taanni karigii puni mii à jwo a waha
yii á ke, cyire na. Mii na ɲyɛ ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà nɔ diɲyɛŋi tèekwooni na.»

Marika Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Marika na mpyi Yesu cyelempyaŋi Pyɛri wwoɲɛɛ. Kakyanhala karigii Yesu mpyi a pyi maa kàlaŋi ŋgemu kaan ke, mà bâra lire na, pyiŋkanni na pi à u kwòr'a bò cige na ná pyiŋkanni na Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, Marika à cyire karigii puni lógo Pyɛri ɲwɔ na. Cyi lógoŋkwooni kàntugo u à cyi sém'a kan dánafeebil'á, pire mpyi yyefuge e.

Tèni i Yesu à jwo u yabiliŋi kyaa na ke, u à li cyêe na uru u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi. Lir'à li cyêe na ur'á Kile à síŋi puni kan. Puru funŋke e, sùpyire sàraŋi síŋi ná kapegigii yàfaŋi síŋ'à kan ur'á. Cyire pun'à li cyêe na sùpyaŋi u à fworo Kile e ke, Yesu wi. Marika à li cyêe na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu. U na ɲyɛ Kile, maa mpyi sùpya.

Ná Yesu à kwòro kworokworocige na wuu kurugo, mpii pi maha ntaha u fye e ke, pi à yaa pi kyaala mú u kurugo. Dánafeebil'á Marika à jwumpe jwo ke, wuu ná pire, wuu pun'à yaa wuu bégel'a yaha kyaage mɛɛ na Yesu kurugo. Yesu à jwo: «ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi mɛ́ɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.» (8.34-35).

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Luka 3.1-18; Yuhana 1.19-28)

1 Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa yu ke, puru ɲwɔkwɔɔnre
ti ɲyɛ nte. 2 Kile à fyânha a jwo u tùnntunŋi Ezayi séməŋi i:
«Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun mu yyaha na,
u sà kuni yaa mu mɛɛ na*,
3 sùpya mɛjwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na
"Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á†."»

4 Lire pyiŋkanni na, Yuhana Batizelipyiŋi à kàre síwage e mà sà uye cyêe, marii sùpyire batizeli, marii yi yu pi á na: «Yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, yii i batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ.» 5 Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii niɲyahamii mpyi na sì u yyére, maa ntɛ̀n li taan na pire kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudɛn baŋi lwɔhe e. 6 Ɲyɛ Yuhana vàanntinŋke mpyi a yaa ná ɲwɔhɔŋi shire e, u mpyi maha uye pwu ná seepwɔge e, maa uye ɲwɔ caa ná kampɛɛnɲyi ná tuwyiyi sɛɛre e. 7 U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Ŋge u na ma mii kàntugo ke, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà naye tîrige si nta mpyi u tanhaɲyi mɛɛre sànhafoo, mii ɲùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. 8 Mii wi ke, mii à yii batize lwɔhe e, ŋka uru wi ke, uru sí yii batize ná Kile Munaani i.»

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Luka 3.21-22)

9 Cyire canmpyaagil'e, Yesu à yîri Nazarɛti kànhe e Galile kùluni i mà kàre Yuhana yyére. Ka Yuhana si u batize Zhurudɛn baŋi lwɔhe e. 10 Yesu nivworoŋi lwɔhe e, ka u u nìɲyiŋi ɲya u u múru, ka Kile Munaani si ntîg'a tɛ̀ɛn u na mpánmpɔrɔgɔ fiige. 11 Ka mɛjwuu si fworo nìɲyiŋi i na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiiŋkil'à táan mii á mú.»

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔ̀n u kapii pyi
(Macwo 4.1-11; Luka 4.1-13)

---

* **1:2** Malaki 3.1 † **1:3** Ezayi 40.3

12 Lire kàntugo ka Kile Munaani si ŋkàre ná Yesu e síwage e. 13 U à canmpyaa
beeshuunni pyi wani sige yaare shwɔhɔl'e. Cyire canmpyaagii funŋke e, ka Sitaanniŋi si
file u na, maa ɲcaa si u sɔ̀n ŋgà kapii na. Kile mɛ̀lɛkɛɛbii mpyi ná u e, marii u tɛ̀re.

Yesu à fyacumii sicyɛɛre yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.12-25; Luka 4.14-15; 5.1-11)

14 Ɲyɛ Yuhana Batizelipyiŋi leŋkwooni kàntugo na kàsuŋi i, ka Yesu si ŋkàre Galile kùluni
i, marii Kile Jwumpe Nintanmpe yu, na ntùuli. 15 U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Tèn'à nɔ, Kile
Saanre tèn'à byanhara. Yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, yii dá Jwumpe Nintanmpe na.»
16 Canŋka Yesu niɲaraŋi Galile baŋi ɲwɔge na, u à fyácyaa shuunni ɲya, Simɔ ná u sìɲɛɛŋi
Andire, pi mpyi na cwòo wàa baŋi i. 17 Ka u u yi jwo pi á: «Yii taha na fye e. Bà yii na
fyaabii caa mɛ, mii sí yii taanna yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» 18 Ka pi i ntíl'a pi cwòobii
yaha, maa ntaha Yesu fye e. 19 Ɲyɛ pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si núr'a
sìɲɛɛ shuunni ɲya, pire pi mpyi Zebede jyaabii, Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebede
mpyi a tɛ̀ɛn pi bakwɔɔge funŋke e, na pi cwòobii takɛgɛyi yaa. 20 Ka Yesu si ntíl'a pi yyere,
ka pi i pi tuŋi Zebede ná u báarapyiibii yaha wani bakwɔɔge e, maa ntaha u fye e.

Yesu à jínaŋi wà kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Luka 4.31-37)

21 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Canŋɔŋke, ka u u jyè Kile
Jwumpe kàlambage e, na sùpyire kâlali. 22 Mpii pi mpyi wani na núru u ɲwɔ na ke, u
kàlaŋi pyiŋkanni mpyi a pire kàkyanhala, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a mpyi na pi kâlali Kile Saliyaŋi
cyelentiibii fiige mɛ, ŋka ná Kile sífente e u mpyi na pi kâlali.
23 Lire tèni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na:
24 «Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mu à pa mpa
wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu!» 25 Ka Yesu si fànha
cyán jínaŋi na: «Ma ɲwɔge tò! Maa fworo ŋge nàŋi i!» 26 Ka jínaŋi si nàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ, maa
ŋkwúulo fànha na, maa fworo u e. 27 Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á:
«Ɲaha ku ŋkire yɛ? Kàlavɔnŋɔ ŋge nàŋ'à kan ná Kile fànhe e, u maha fànhe cyáan jínabii mú
na pi i núru u ɲwɔ na!» 28 Ka Yesu mɛge si fworo Galile kùluni puni i.

Yesu à yamii niɲyahamii cùuŋɔ
(Macwo 8.14-17; Luka 4.38-41)

29 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, maa ŋkàre
ná Yakuba ná Yuhana e, Simɔ ná Andire yyére. 30 Pi à sà Simɔ nafeɲcwoŋi ta u à sínni
cifwuro cye e, ka pi i u kyaa jwo Yesu á. 31 Ka Yesu si file u na tasinnage e, maa u cû cyɛge
na a yîrige. Ka cifwure si ŋkwɔ̀, ka u u yîri na sore pi á.
32 Yàkoŋke, canŋa ɲyiin'à cwo ke, ka pi i ŋkàre ná yampii puni ná jínacyaanbil'e Yesu
yyére. 33 Kànhe shinŋyahara mpyi a bínni bage ɲwɔge na. 34 Ka u u yampe shiŋi
niɲyahamafee cùuŋɔ, maa jínacyaanbii niɲyahamii jínahii kɔ̀r'a yige pi e, maa jwumpe
kwɔ̀n jínabii na, ɲaha na yɛ pi mpyi a u cè Kile wuŋi wà.

Yesu kapani
(Luka 4.42-44)

35 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, ka Yesu si yîr'a fworo, maa ŋkàre sige funŋke e
si sà Kile ɲáare. 36 Simɔ ná u shɛ̀rɛfeebil'à yîr'a fô u e ke, maa ŋkàr'a sà a u caa. 37 Pi à
u ɲya ke, maa u pyi: «Sùpyire puni wá na mu caa.» 38 Ka Yesu si pi pyi: «Wuu a sì wuu
taan kànyi na. Mii à yaa mii i Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ɲaha na yɛ mii kapani
li.» 39 Lire e ka u u wá na ɲaare Galile kùluni puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu Kile
Jwumpe kàlambayi i, maa jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e.

Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Luka 5.12-16)

40 Ka tògofooŋi wà si file Yesu na, maa niŋkure sín u fere e, maa u ɲáare fànha na, maa
jwo: «Mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na, si mii fíniŋɛ.» 41 Nàŋi ɲùɲaar'à Yesu ta ke,
ka u u u cyɛge sànha maa bwɔ̀n u na, maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» 42 Ka tòge
si ntíl'a láha u na, ka u u ɲcùuŋɔ. 43 Ka Yesu si u cye yaha, maa li jwo a waha u á: 44 «Cû ma
ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u
ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii ɲcùuŋɔŋi kyaa na ke, maa
kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuŋɔ‡.» 45 Ŋka nàŋi ɲyɛ a jà a cû u ɲwɔge na mɛ. U à
kàr'a sà a yi yu cyeyi puni i, ka li i mpyi Yesu saha sì n-jà n-tíi n-jyè kànha na mɛ. U mpyi
sige funŋke e, ŋka lire ná li wuuni mú i, sùpyire mpyi na yîri cyeyi puni i, na u taa wani.

2

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na (Macwo 9.1-8; Luka 5.17-26)

1 Canmpyal'à tòro ke, ka Yesu si núr'a kàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Ka sùpyire si lógo na u
ɲyɛ wani bage k'e, 2 maa mpa bínni mà bage ɲî. Tatɛɛngɛ sàha mpyi mɛ, bage ɲwɔge mpyi
a ɲî. Ka Yesu si wá na Kile jwumpe yu pi á. 3 Lire na u ɲyɛ, ka pi i mpa ná yaŋi w'e, u
mpyi a mûruŋɔ. Nàmbaa sicyɛɛre mpyi a u tugo. 4 Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ a
jà a nɔ ná u e Yesu na mɛ. Ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa yaŋi ná u
yasinniŋke le a tîrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwɔhɔl'e. 5 Yesu à li ɲya na mpii
nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, mu kapegigil'à yàfa mu na.»
6 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi a tèɛn wani kuru cyage e ke, ka pire si wá na yu piye
funŋ'i: 7 «Ŋaha na ŋge nàŋi ɲyɛ na mpe jwumpe shiŋi yu yɛ? U na Kile mɛge kɛ̀ɛge. Fo Kile
kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegii yàfa u na mɛ!» 8 Ka Yesu si ntíl'a pi funŋɔ sɔ̀nŋɔre
cè, maa yi jwo pi á: «Ŋaha na yii ɲyɛ ná nte sɔ̀nŋɔre shiŋi i yɛ? 9 Mà jwo "Mu kapegigil'à
yàfa mu na" ná "Yîri, ma a ma yasinniŋke lwɔ́ ma a ɲaare" yii ɲyii na cyire kapyaagii mú
shuunni i ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 10 Ŋka yii pi li cè na li síŋi na ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi na,
naha ɲìŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» 11 Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Ta núru na ɲwɔ
na, yîri ma a ma yasinniŋke lwɔ́, ma a sì pyɛngɛ.» 12 Ka nàŋi si ntíl'a yîri, maa u yasinniŋke
lwɔ́ mà fworo sùpyire puni ɲyii na, ka li i pi puni kàkyanhala, ka pi i Kile pêe sèl'e, maa jwo:
«Wuu sàha nde fiige ɲya mɛ!»

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e (Macwo 9.9-13; Luka 5.27-32)

13 Yesu à núr'a kàre Galile baŋi ɲwɔge na. Ka shinɲyahara si wá na ma u yyére, ka u u
wá na pi kâlali. 14 U nintoroŋ'à Alife jyaŋi Levi ɲya u à tèɛn múnalwɔɔre tashwɔge e. Ka
u u yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e». Ka Levi si yîr'a taha u fye e. 15 Canŋka Levi à Yesu
ná u cyelempyiibii yyere pi sà lyî. Múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛrii
mpyi a ɲyaha Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'e, ka Levi si pi niɲyahamii yyere pi sà lyî mú. 16 Kile
Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi Farizhɛɛnbii toŋkuni i ke, pire pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu
cyelempyiibii pyi: «Ŋaha na yii cyelentuŋi na lyî ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ
shiinbii piibɛril'e yɛ?» 17 Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa
ɲyɛ pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani ɲyɛ. Mpii pi ɲyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi
ke, mii ɲyɛ a pa ɲìŋke na pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire
tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na (Macwo 9.14-17; Luka 5.33-39)

18 Ŋyɛ Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii mpyi maha súnŋi leni, ka
sùpyire tà si mpa Yesu pyi: «Ŋaha na Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii

‡ **1:44** Tògofooŋi ká ɲcùuŋɔ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

wuubii maha súnŋi leni, mu cyelempyiibii sí ɲyɛ na u leni mà yɛ?» 19 Ka Yesu si pi pyi: «Cipooŋi ká mpyi ná cikwɔnbil'e, pi sí n-jà n-pyi lyìmbaa lire tèni i la? Mà pi ná uru yaha siɲcyan pi sì n-sìi n-jà n-kwôro lyìmbaa mɛ. 20 Ŋka tèni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.»

21 Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ tègɛ na vàanɲjyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vàanvɔnŋke maha vàanɲjyɛge kèɛge, tacwɔng'a sì nâara a pêe. 22 Wà mú sí ɲyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e* mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yaleŋke jya, maa wu, yaleŋk'a sì ŋkèɛge. Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofɔnŋkil'e!»

Ŋje Yesu à jwo cannɔŋke kyaa na ke (Macwo 12.1-8; Luka 6.1-5)

23 Ŋyɛ canŋka Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canŋke na mpyi cannɔŋɔ. Ka u cyelempyiibii si cye le sùmaŋi i na ŋkwùun na mínage na ŋkùru†. 24 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, ɲaha na mu cyelempyiibii na cannɔŋke kafuunŋkii pyi yɛ‡?» 25 Ka u u pi pyi: «Nde saanŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà? Canŋka mà u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 26 u à jyè Kile bage e, lire tèni i Abyatari u mpyi Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe, maa sárage bwúuruŋi wà lwɔ́ a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi kyà.»

27 Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Canŋɔŋk'à yaa sùpyire mɛɛ na, ku ɲyɛ a yaa ku pyi tuguro pi á mɛ. Sùpyire ɲyɛ a yaa cannɔŋke mɛɛ na mɛ. 28 Lire l'à li ta Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo ali mà yyaha tíi ná cannɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

3

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ cannɔŋke (Macwo 12.9-14; Luka 6.6-11)

1 Canŋka Yesu à núr'a jyè Kile Jwumpe kàlambage e, mà sà nàŋi wà ta wani ná cyeŋkwuge e. 2 Ka pi i wá na u kàanmucaa, kampyi u sí uru nàŋi cùuŋɔ cannɔŋke e, si nta tìgire cyán u na. 3 Ka u u jwo cyeŋkwugefooŋ'á na u yîr'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u ɲaa, 4 maa pi yíbe: «Mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacɛnni mpyiŋi u à ɲwɔ cannɔŋke e laa, kapiini mpyiŋi? Mà sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwû*?» Ka pi puni si fyâha. 5 Ka Yesu si ɲyiŋkeni le pi e, maa yyahe tanha pi na, u à li ta pi ɲyɛ a cyeŋkwugefoo ɲùɲaare ta mɛ. Maa jwo cyeŋkwugefol'á: «Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ. 6 Ŋyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, maa ntíl'a kàr'a sà wwɔ ná Erɔdi toŋkuni shiinbil'e Yesu boŋkanni kyaa na.

Shinɲyahara la ɲyɛ si Yesu ɲya

7 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Galile baŋi kàmpanŋke na. Supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. Tire sùpyire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude wuuni 8 ná Zheruzalɛmu kànhe ná Iduma kùluni ná Zhurudɛn baŋi kàntugo yyére kùluni ná Tiri ná Sidɔn kànyi na. U kapyiiŋkii kyaa sùpyire mpyi na núru, maa ntaha u fye e. 9-10 U mpyi na shinɲyahara cùuŋi, lire e yampii puni la mpyi si bwɔ̀n u na. Ka u u li ɲáare u cyelempyiibil'á na pi bakwɔɔge kà bégel'a yaha ur'á, uru ká bú ŋkwɔ̀ a jà laaga wwû sùpyire na, t'àha bú uru fɛnrɛ mɛ. 11 Jínacyaan n'a mpyi a u ɲya, pi mpyi maha ɲcwo u fere

---

* **2:22** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke. † **2:23** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛg'e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔ̀n ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). ‡ **2:24** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔ̀nnɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔ̀n ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cêɛgɛ na pi à báara pyi cannɔŋke (Ɛkizodi 34.21). * **3:4** Farizhɛɛnbii u sɔ̀nnɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tègɛ cannɔŋke.

e, maa ŋkwúulo, maa jwo: «Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu!» 12 Ŋka Yesu mpyi maha yi jwo a waha pi
á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ.

Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi ɲcwɔɔnrəŋi kani (Macwo 10.1-4; Luka 6.12-16)

13 Lire kàntugo ka Yesu si dùgo ɲaŋke kà na. Mpii kyaa li ɲyɛ u na ke, maa pire yyer'a
yige pi sanmpii shwɔhɔl'e, ka pire si n-kàre u fye e. 14 Shiin kɛ ná shuunni u à cwɔɔnr'a
pyi u tùnntunmpii pi i mpyi ná u e tèrigii puni i, u s'a pi tunni pi raa Kile jwumpe yu,
15 maa fànhe kan pi á, pi jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. 16 Shiin kɛ ná shuunniŋi
u à cwɔɔnrɔ ke, pire mɛyi yi ɲyɛ: Simɔ ná Yesu à u mɛge le Pyɛri ke, 17 ná Zebede jyaabii
Yakuba ná Yuhana, Yesu mpyi maha pire yiri Bwonɛrizhe, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ pi fành'à
ɲyaha kiletinni fiige, 18 ná Andire ná Filipi ná Baritelemi ná Macwo ná Tomasi ná Alife
jyaŋi Yakuba ná Taadi† ná Simɔ, pi maha mpyi Zelɔti‡ ke, 19 ná Zhudasi Isikariyoti, ŋge u
sí n-pa Yesu le cye e ke.

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke (Macwo 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10)

20 Lire kàntugo Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a pa pyɛngɛ, ka shinɲyahara si núr'a pa
pi ɲwɔ tò sahaŋki ná pi funmpɛn karigil'e, fo mà u ná u cyelempyiibii pyi pi ɲyɛ a talyige
ta mɛ. 21 Yesu cìnmpyiibil'à u kapyiiŋkii kyaa lógo ke, maa wá na sɔ̂nŋi na u ɲùmbwuun'à
kɛ̀ɛgɛ, maa shà zà u cû.
22 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi à yîri Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka pire si wá na ŋko
na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli u ɲyɛ Yesu i, na ná uru fànhe e u na jínabii kòre na yige
pifeebil'e.
23 Ŋyɛ ka Yesu si pi yyere, maa bàtaaya jwo pi á. U à jwo: «Sitaanniŋi sí n-jà uye kòrɔ
la? 24 Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni ke, lire kìni fànhe maha ŋkwɔ̀. 25 Pyɛngɛ maha
pyɛngɛ shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru pyɛnge fànhe maha ɲcyérɛ. 26 Sitaanniŋi ká a
u báarapyiibii kòre, u na uye tùnni. Lire ká mpyi, u fànhe sí n-cyérɛ si mpa ŋkwɔ̀. 27 Wà
sì n-jà n-jyè fànhaɲyahagafoo bage e si u yaayi lwɔ́, ná u ɲyɛ a bage foo pwɔ a cyán maa
nta a jyè mà yɛ. Urufoo ká jà a u pwɔ a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ɲɛɛmpe.
28 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpyire kapegigii ná ti Kile mɛkɛɛgɛ karigii puni sí yàfa ti na,
29 ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kɛ̀ɛge ke, lire sì n-sìi yàfa urufoo na mɛ, urufoo sí lire
kapiini tugure lwɔ́ fo tèekwombaa.»
30 Yesu à yire jwo amuni, ɲaha na yɛ pi mpyi na ŋko na jínaŋi wà u ɲyɛ u e.

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke (Macwo 12.46-50; Luka 8.19-21)

31 Mà Yesu yaha kuru cyage e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinŋi na, maa wà tun
u u yyere. 32 Shinɲyahara mpyi a tènn'a u kwûulo, ka pi i mpa yi jwo u á: «Mu nuŋi ná mu
cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.» 33 Ka u u pi pyi: «Mpire pi ɲyɛ mii
nuŋi ná mii cìnmpyiibii yɛ?» 34 Ka u u ɲyiigii yîrig'a le sùpyire e, maa jwo: «Mpii nintɛɛnbii
pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii. 35 Yii li cè, ŋge u ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ke, uru u
ɲyɛ mii cìnmpworoŋi ná mii nuŋi.»

4

Ɲɛɛnuguŋi bàtaage (Macwo 13.1-23; Luka 8.4-15)

1 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à kàre Galile baŋi ɲwɔge na, ka shinɲyahara si mpa bínni u taan,
ka u u wá na ti kâlali sahaŋki. Sùpyir'à pa ɲyaha sèl'e ke, li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka u u jyè a tɛ̀ɛn

† **3:18** Taadi, kuru ku ɲyɛ u mɛge shɔnwoge. Mɛge niɲcyiige ku ɲyɛ Zhudasi (Luka 6.16). ‡ **3:18** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke.»

bakwɔɔge k'e lwɔhe ɲuŋ'i. Ka ti i yyére kùmpoge na, 2 ka u u ti kâla karigii niɲyahagii na
ná bàtaay'i. U à jwo: 3 «Yii a núru, ɲɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. 4 Mà
u yaha u u sùmapyaŋi wàa fini fiige, sùmashiŋi wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka saɲcyɛɛnre si
mpa uru jò.
5 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo niɲyahara mpyi kuru cyage e mɛ. Ka
uru si fyîn wahawaha, ɲaha na yɛ u mpyi a jyè ɲìŋke e sèl'e mɛ. 6 Ŋyɛ canŋk'à pa fworo
ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuuŋi na.
7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si uru cû, u ɲyɛ a jà a yasɛɛre pyi mɛ.
8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ɲìŋke tacɛnŋke na, maa fyîn maa yîri fwɔfwɔ. Sùmacire tà à
sùmapyaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi beɲjaaga
ná kɛ kɛ.
9 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
10 Yesu à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, ka u ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi ná shiin
niŋkin niŋkin si yîri sùpyire sannte taan. Ka pire si sà a u yíbili u bàtaayi ɲwɔhe na. 11 Ka u
u pi pyi: «Kani l'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná l'à ŋwɔhɔ ke, yii á lire ɲcèŋ'à kan. Ŋka mpe
jwumpe puni ɲwɔh'à ŋwɔhɔ sùpyire sannte na. 12 Lire kurugo
“pi na Kile kapyiiŋkii wíi maa ɲcyé cyi ɲyaga,
pi na Kile jwumpe núru maa ɲcyé pu lógogo,
ɲaha na yɛ nde pi la ɲyɛ si zìi vyìinnɛ ke,
lire li ɲyɛ, mà núr'a sà piye kan Kile á,
bà pi kapegigii si mpyi si yàfa pi na mɛ*.”»
13 Ka Yesu si yi jwo pi á sahaŋki: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a ŋke bàtaage yyahe cè mɛ, di
yii sí yi sanɲyi yyahe cè n-jwo yɛ? 14 Ŋɛɛnuguŋi u ɲyɛ Kile jwumpe jwufooŋi. 15 Kuni
ɲwɔge na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe
lógo, kuru tanuge e, ka Sitaanniŋi si pu wwû pi funŋ'i ke. 16 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi
tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, maa ntíl'a ɲɛɛ pu
na ná funntange e ke. 17 Ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ, tire ɲwɔmɛɛni kèngɛmɛ ɲyɛ a
pɛn mɛ. Kawaa, lire ɲyɛ mɛ yyefugo ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworo Kile
kuni i. 18 Ŋgure shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à
Kile jwumpe lógo, 19 ka diɲyɛŋi karigii funmpɛɛnre ná nàfuuŋi lage ná yaayi shiŋi puni
lage si ti ta, ka tire sɔ̀nŋɔre si pu cwɔ̂nrɔ, pu ɲyɛ a jà a yasɛrɛ pyi mɛ. 20 Ŋìŋke niɲcɛnŋke
na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa
ɲɛɛ pu na ke, tire sùpyire ti maha Kile ɲyii wuuni pyi. Tire sùpyire na ɲyɛ sùmaseŋɛ fiige,
sùmacire tà à sùmaŋi se mà nɔ beɲjaaga ná kɛ kɛ na, tà à yasɛɛre pyi mà nɔ beetaanre
taanre (60) na, tà à yasɛɛre pyi mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na.»

Kile jwumpe na ɲyɛ fùkina fiige (Luka 8.16-18)

21 Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile yaaga ɲwɔh'i mɛ, ŋka
u maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i. 22 Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, cyire puni sí n-pa
raa ɲaa. Kyaa maha kyaa l'à yaa numpini i ke, lire là mú sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 23 Ŋgemu
la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
24 Maa núr'à jwo pi á: «Kile jwumpe yii na núru ke, yii pu yaha yiye funŋ'i, ɲaha na yɛ
Kile sí yii kan n-tàanna ná yii lógoŋkanni i. Puru ɲwɔhɔ na, u sí n-pa tà bâra yii niɲcente
na. 25 Lire tèni i, shin maha shin u na ɲcaa si Kile jwumpe yyahe cè ke, Kile sí là taha uru
u niɲcempe na. Ŋka shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na pu núru mɛ, nimbileni u à cè ke, lire
sí n-pînni.»

Kile Saanre na ɲyɛ sùmapya fiige

* **4:12** Ezayi 6.9, 10

26 Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: nàŋi wà u maha sùmashi nûru u kɛrɛge e. 27 Uru nàŋ'à ŋóɔ numpilage e yo, u ɲyɛ ɲyii na canŋke e yo, sùmapyaŋi sí n-fyîn, sùmacire sí raa lyɛge. Ŋka nàŋi sì pà cè lire pyiŋkanni i mɛ. 28 Nìŋke maha sùmaŋi pyi u à fyîn, sùmacige ku maha fyânha a fworo, lire kàntugo sùmaɲcyahaŋk'a sì nta a fworo sùmacige na, kàsanrage na sùmapyaŋi maha mpa fworo sùmaɲcyahaŋke na. 29 Sùmapyaŋi ká lyɛ a nɔ u tɛgɛni na, nàŋi maha ntíl'a kɔ̀nŋaŋi lwó na u kwùun, ɲaha na yɛ sùmakwɔngigii tèn'à nɔ.»

Kile Saanre maha sùi nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-32, 34; Luka 13.18-19)

30 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ná ɲaha shi i mii sí n-jà Kile Saanre tàanna yɛ? Ti ɲyɛ mu à jwo ɲaha bɛ? 31 Ti na ɲyɛ mu à jwo mutaridi cige yasɛrɛ, nàŋi wà à sà ntemu nûgo u cikɔɔge e ke. Kuru cige pyàŋ'à yîlege cire sannte puni wuŋi na. 32 Ŋka u aha nûgo, u maha fyîn, maa yîri maha ntòro kaɲyɛge yawyɛɛre puni taan. Ku maha ŋkéɲyi yige, yire maha mpêe fo saɲcyɛɛnre maha ti shèere yaa yi mbyìmpe e.» 33 Ŋyɛ yire bàtaayi shiŋi niŋyahaya Yesu mpyi maha yu sùpyir'á mà tàanna ná ti yi ceŋkanni i. 34 Puru jwumpe shiŋi baare e, u mpyi na pabɛrɛ yu ná t'e mɛ. Ŋka u ná u cyelempyiibii kanni ká mpyi tèni ndemu i ke, u mpyi maha pu puni ɲwɔhe yu pi á.

Yesu à kafeebwɔhe yyéeŋɛ baŋi ɲuŋ'i
(Macwo 8.23-27; Luka 8.22-25)

35 Kuru canŋke yàkoŋke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Wuu a sì baŋi kùŋke na.» 36 Ka pi i sùpyire cye yaha, maa ŋkàre ná Yesu i baŋi ɲuŋ'i, bakwooyi yabɛrɛ mpyi pi ɲwɔh'i. 37 Ka kafeebwɔhɔ si yîri na fwu, ka lwɔhe si wá na ɲcyânre na jyè bakwɔɔge e fo na ŋko si ku ɲî. 38 Yesu mpyi bakwɔɔge kàntugo yyére mà ɲùŋke taha ɲùntahaga na, na ŋwúuni. Ka pi i u ɲè maa jwo: «Cyelentuŋi, wuu na ŋko si ŋkwôro lwɔhe e, lire ɲyɛ a mu funŋɔ pɛn mà?» 39 U à ɲè ke, maa yîr'a fànha cyán kafɛɛge na, maa lwɔhe pyi ku tèɛn. Ka kafɛɛge si yyére, ka lwɔhe si ntèɛn siu! 40 Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha na yii na fyáge amɛ yɛ? Ŋaha na yii sàha ŋkwɔ̀ a dá mii na mà yɛ?» 41 Ka u cyelempyiibii si fyá sèl'e, marii yi yu piy'á: «Jofoo u ɲyɛ ŋge nàŋi fo ka kafɛɛge ná lwɔhe si ntèɛn u wuuni taan yɛ?»

5

Yesu à jínahii niŋyahamii kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Luka 8.26-39)

1 Ŋyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ baŋi kùŋke na, wani Gadara shiinbii ɲyɛ. 2 Yesu à tîg'a fworo bakwɔɔge e ke, ka jínacyanŋi wà si ntíl'a fworo fanɲyi i*, maa mpa u ɲùŋɔ bê. 3 Uru nàŋi mpyi na shùun fanɲyi i. Sùpya sàha mpyi na sì n-jà u pwɔ mɛ, u mpyi maha u yapwoyi puni kwùun, ali yɔ̀rɔyi. 4 Tooyi niŋyahay'e, pi mpyi maha u cwôre, marii u tooyi ná u cyeyi pwu ná yɔ̀rɔy'e. Ŋka u mpyi maha yire puni kyɛɛge. Sùpyire puni fành'à pa ɲcyérɛ u e, maa u ɲya, maa u yaha wani. 5 Pìlaga bâra canŋa na, nàŋi mpyi maha ɲaare fanɲyi i, marii dùru ɲaɲyi ɲuŋ'i, marii ŋkwúuli, marii uye kúuli na fwóroge kafaayi na.

6 Mà u yaha puru na, u à tèɛn tatɔɔnge e maa Yesu ɲya, maa fê a pa niŋkure sín u taan. 7 Maa jwo fànha na: «Yesu, Kileŋi nìŋyi wuŋi Jyaŋi, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mii na mu ɲáare, Kile kurugo, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!» 8 U à puru jwo, ɲaha kurugo yɛ Yesu mpyi a jínaŋi pyi na u fworo u e. 9 Ka Yesu si nàŋi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge ɲyɛ Shinŋyahara, ɲaha na yɛ wuu à ɲyaha.» 10 Ŋyɛ ka jínacyanŋi si Yesu ɲáare fànha na na u àha pire kòre ɲjige lire kùluni i mɛ.

11 Ŋyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî ɲaŋke kà numpɛngɛ na wani. 12 Ka jínabii si Yesu ɲáare sèl'e, na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e. 13 Ka u u ɲɛɛ. Ka pi i fworo

* **5:2** Yahutuubii maha pi fanɲyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú.

nàŋi i maa sà jyè caabil'e. Lir'à pyi ke, ka caabii si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge na mà cwo cwo baŋi i. Pi mpyi a caalii kampwɔhii shuunni (2.000) kwɔ̀, ka pi puni si ŋkwôro lwɔhe e.

14 Ka caabii kàanmucyafeebii si fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. Ka sùpyire si mpa lire kani wíi. 15 Pi à nɔ Yesu na ke, ka pi i nàŋi ɲya, ŋge e jínabii mpyi ke, u à tèɛn u taan. Vàaŋɲyi na mpyi u na, u mpyi a tèɛn tanuge e, ka pi i fyá.

16 Nde l'à jínacyanŋi ná caabii ta ke, mpiimu pi à lire ɲya ke, ka pire si sà a li yu na ntùuli sùpyir'á, fworoŋkanni na jínabil'à fworo nàŋi i maa jyè caabil'e ke. 17 Sùpyir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi i wá na Yesu ɲáare sèl'e na u fworo pire kùluni i.

18 Yesu niɲjyiŋi bakwɔɔge e, nàŋi i jínabii mpyi ke, ka uru si u ɲáare sèl'e s'a ŋkèɛge ná u e. 19 Ŋka Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa jwo: «Núru, ma a sì pyɛngɛ, kabwooni Kafooŋi Kile ɲùŋaare wuŋ'à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyɛngɛ shiinbil'á.» 20 Ka nàŋi si ŋkàre, nde Yesu à pyi u á ke, mà sà a yire yu na mâre Dekapoli kùluni i. Lir'à sùpyire puni kàkyanhala.

Yesu à ceeŋi wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲè (Macwo 9.18-26; Luka 8.40-56)

21 Yesu à núr'a baŋi jyiil'a kêɛnŋɛ kùŋke sanŋke na ná bakwɔɔge e. U à fworo ke, ka shinɲyahara si mpa u kwûulo. Mà u yaha kuru cyage e, 22 ka Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi wà si nɔ wani, u mɛge mpyi Zharusi. U à Yesu ɲya ke, maa niŋkure sín u taan, 23 maa u ɲáare sèl'e: «Maye sanŋi yaha, mii pworoŋi wá na kuro caa, pa ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si ɲcùuŋɔ mɛ.» 24 Ka Yesu si yîr'a kàre ná u e, ka shinɲyahara si ntaha u fye e fo na u fwòoŋi.

25 Tire sùpyire shwɔhɔl'e ceeŋi wà mpyi wani, yyee kɛ ná shuunni funŋ'i, lùwuliŋkwombaayi mpyi u na. 26 U mpyi a kànha wempyiini taan, u cyeyaare mpyi a kwɔ̀, u à shà wempyii niɲyahamii yyére, ŋka pà ɲyɛ a sàa fworo yampe e mɛ, fo pu na nâare. 27 U à Yesu kyaa lógo ke, ka u u mpa sùpyire shwɔhɔl'e Yesu kàntugo yyére, maa bwɔ̀n u vàaŋɲyi na.

28 U mpyi na yu uye funŋ'i: «Mii aha bú jà a bwɔ̀n u vàaŋɲyi na, mii sí n-cùuŋɔ.» 29 U à bwɔ̀n Yesu vàaŋɲyi na ke, ka lùwuliŋkwombaayi si ntíl'a kwɔ̀, ka u u li cè uye e na ur'à cùuŋɔ. 30 Ka Yesu si ntíl'a li cè uye e na fànhe kà à fworo ur'e, maa yyaha kêɛnŋ'a le sùpyire e, maa jwo: «Jofoo u à bwɔ̀n mii vàaŋɲyi na yɛ?» 31 Ka u cyelempyiibii si u pyi: «Mu ɲyii na ɲyɛ nte sùpyire puni na, t'à mu fɛnrɛ kàmpaŋɲyi puni na, maa núru na yíbili na jo u à bwɔ̀n mu na yɛ?» 32 Lire ná li wuuni mú i, ka Yesu si wá na wíi na mâre sùpyire shwɔhɔl'e, ŋge u à bwɔ̀n u na ke, si uru cè. 33 Ceeŋi u mpyi a bwɔ̀n u na ke, ur'à fyá fo na ɲcyêɛnni, nde l'à u ta ke, u à lire cè, ka u u mpa niŋkure sín Yesu yyaha na, maa sèeŋi puni jwo u á. 34 Ka Yesu si u pyi: «Na pworo, mu dániyaŋ'à mu shwɔ mpe yampe na, ta sì yyeɲiŋke ná fɛrɛmpe e.»

35 Mà u yaha puru jwumpe na, pìl'à yîri ɲùŋufooŋi Zharusi pyɛnge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nɔ mu pworoŋi na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u uye kànha u a ma mɛ.» 36 Ŋka Yesu ɲyɛ a puru jwumpe lwɔ́ a wíi mɛ, maa yi jwo nàŋ'á: «Ma hà raa fyáge mɛ, dá mii na kanna.» 37 Ka pi i yîri na ŋkèɛge Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi yyére. Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpyaŋi wabɛrɛ u kuni bínni ná ur'e mɛ, fo Pyɛri ná Yakuba ná u cìnmpworonaŋi Yuhana. 38 Pi à nɔ ɲùŋufooŋi pyɛnge e ke, ka Yesu si shinɲyahara ɲya ti i ɲyàha na wùruge tiye e, marii myahigii súu marii kwuuyi wàa. 39 U à jyè ke, ka u u pi pyi: «Ŋaha kurugo yii na tùpyaagii wàa marii myahigii súu yɛ? Pyàŋi ɲyɛ a kwû mɛ, u na ŋwúuni!» 40 Ka pi i wá na ɲcyàhali u na. Ka u u pi yige ntàani na. Bage e pyàŋi mpyi a sínni ke, ka u u jyè wani ná pyàŋi sifeebii ná u cyelempyiibii taanreŋi i.

41 Maa pyàŋi buwuŋi cû u cyɛge na, maa yi jwo u á pi shɛɛnre e: «Talita kumi!» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii pworoŋi, ta núru, yîri!» 42 Kuru cyage mujye e, ka pùcwoŋi si yîri na

ɲaare, u mpyi yyee kɛ ná shuunni. Ka lire si sàa pi puni kàkyanhala. 43 Ka Yesu si yi jwo a
waha pi á na pi àha ŋkwɔ̀ wà yaha u nde kani cè mɛ, maa pi pyi na pi ɲjyì kan u á.

6

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Luka 4.16-30)

1 Lire kàntugo Yesu à núr'a kàre u tukanhe Nazarɛti i, u cyelempyiibii mpyi u fye e.
2 Cannɔŋk'à pa nɔ ke, ka u u wá na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambage e. Lir'à u lógofeebii
niɲyahamii kàkyanhala, ka pi i wá na ŋko: «Nte yákilifente ti ɲyɛ u á ke, ná ɲcyii kakyanhala
karigii u na mpyi ke, taa u à jà a cyire puni ta ke? 3 Taha cíkyangaŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ?
Mariyama pyìibii pi ɲyɛ Yakuba ná Zhoze ná Zhude ná Simɔ ná pùcɛribii pi ɲyɛ naha
kànhe e ke, pire mpii yyaha wuŋi bàl'à?» Ɲyɛ tire sɔ̀nŋɔr'à nâara a pi pyi pi a ɲùŋɔ tugo
Yesu na.
4 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi á: «Kile tùnntunŋɔ maha le ɲjire e cyeyi puni i, fo
u cìnmpyiibii ná u tukanhe ná u tupyɛnge yɛ.» 5 Pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ, lir'à u sige u ɲyɛ a
kakyanhala karii niɲyahagii pyi wani mɛ. U à u cyeyi taha yamii niŋkin niŋkin na, maa
pire cùuŋɔ. 6 Pi dánabaare Yesu na, lir'à u kàkyanhala. Ka u u wá na kàlaŋi pyi na ntùuli
kuru kàmpanŋke kànyi na.

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Kile jwumpe yu
(Macwo 10.5-15; Luka 9.1-6)

7 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyere na ntunni shuunni
shuunni pi sà a Kile jwumpe yu. Maa fànhe kan pi á mú, pi a jínabii kòre pi a yige
pifeebil'e. 8 Maa yi jwo pi á: «Fo kàbii bà mɛ, yii àha yaage kabɛrɛ lwɔ́ raa ŋkɛ̀ɛge kuni
i mɛ, yii àha yalyire lwɔ́ mɛ, yii àha boro lwɔ́ mɛ, yii àha wyérɛ lwɔ́ nde dufaabil'e mɛ. 9 Yii
tanhanya lwɔ́, ŋka yii àha vàanntiɲyi shuunni lwɔ́ mɛ.»
10 U à kwɔ̀ maa pi pyi: «Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si ɲɛɛ yii sunmbage
na ke, yii à yaa yii pi tèɛn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. 11 Ɲka yii aha ŋkàre cyage
k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yii jwumpe lógo mɛ, yii nivworobii
kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuu kwɔ̀ kuru kànhe
shiin na.»
12 Ka pi i ŋkàr'a sà a Kile jwumpe yu sùpyir'á, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 13 Marii
jínacyaanbii niɲyahamii jínahii kòre na yige pi e, marii yamii niɲyahamii tìri ná sìnmpe
e marii Kile ɲáare, ka pi i wá na ɲcùuŋi.

Yuhana Batizelipyiŋi kwùŋkanni
(Macwo 14.1-12; Luka 9.7-9)

14 Lire tèni i, Yesu mɛg'à fworo cyeyi puni i, ka saanŋi Erɔdi si u kyaa lógo. Pìi mpyi
na ŋko: «Yuhana Batizelipyiŋi u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala
karigii pyi amɛ.» 15 Pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋiEli u à núr'a pa, pìi mú sí i ŋko na tèecyiini
Kile tùnntunŋi wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.
16 Erɔdi à cyire karigii lógo ke, maa jwo: «Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke mii à pyi pi à kwɔ̀n
ke, uru u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.»
17-18 Yii li cè na Erɔdi mpyi a u sìɲɛɛŋi Filipi cwoŋi kwɔ̀n a lwɔ́ mà pyi u cwo. Uru ceeŋi
mɛge na mpyi Erɔdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Erɔdi á na u ɲyɛ a yaa u u sìɲɛɛŋi
cwoŋi shwɔ u na mɛ. Ka puru jwumpe si waha Erɔdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cû a le
kàsuŋi i.
19 Ka Erɔdiyadi lùuni mú si yîri, maa wá na boŋkanni caa Yuhana na. Ɲka u yabiliŋi
mpyi na sì n-jà mɛ. 20 Erɔdi mpyi na fyáge Yuhana na, ɲaha na yɛ u mpyi a cè na Yuhana
à tíi maa mpyi Kile sùpya. Lire kurugo u mpyi a yaha u na. Erɔdi n'a mpyi a u mɛjwuuni

lógo, u funŋke mpyi maha mpɛn. Lire ná li wuuni mú i, Yuhana jwumpe mpyi maha ntáan u á.
21 Ŋyɛ Erədi canzeg'à pa mâhana a nɔ lire yyeeni ke, ka u u kataan bégele u wwoɲɛɛbii ná
sòrolashiibii ɲùŋufeebii ná Galile kùluni shinbwoobii mɛɛ na. Kuru canŋke Erədiyadi sí u
nimpyiini pyi Yuhana na. 22 Erədiyadi mpyi a nàmbage lèŋɛ saanŋ'á ná pùceebilini ndemu
i ke, mà sùpyire yaha kataanni na, lir'à jyè na ŋkwɔ̂hɔli, ka li kyaa si ntíl'a táan Erədi ná
u shinyyerebil'á. Ka saannɲi si jwo pùceebilin'á: «Ɣaage na mu na ɲcáa ke, ku cyêe, mii sí
ku kan mu á.» 23 Maa ŋkâa pùceebilin'á, na u aha yaaga maha yaaga ɲáare ur'á ke, uru sí
ku kan u á, ali u niɲarege méɛ k'à bê uru kìni taaga niŋkin na. 24 Ka pùceebilini si fworo
ntàani na, maa u nuŋi yíbe: «Ŋaha mii à yaa mii u ɲáare yɛ?» Ka nufooŋi si u pyi: «Yi jwo
u á na u Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke kan ma á.»
25 Kuru cyage mujye e, pùceebilin'à fyâl'a jyè saannɲi yyére maa yi jwo u á: «Mii la ɲyɛ
mà Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke kwɔ̀n a le ŋkunan'i mà kan na á numɛ.» 26 Puru jwump'à
saannɲi yyahe tanha sèl'e, ŋka mà u yaha u à kâa pùcwoŋ'á u shinyyerebii ɲyii na, u la sàha
mpyi si ɲcyé mɛ. 27 Kuru tanuge e, ka u u sòrolashiŋi wà tun u sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, u a
ma. Ka uru si ŋkàre kasubage e mà sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, 28 mà le ŋkunan'i mà pa ŋkan
pùceebilin'á, ka uru sà ŋkan u nuŋ'á.
29 U cyelempyiibil'à u mbòŋi kyaa lógo ke, maa mpa u lwɔ́ a sà ntò.

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya
(Macwo 14.13-21; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

30 Ŋyɛ Yesu tùnntunmpil'à piye bínni u taan, maa pi kapyiiŋkii puni ná pi kàlaŋi nimpyiŋi
puni jwo u á. 31 Sùpyiibii nimpaampii ná niŋkaribii mpyi a ɲyaha a tòro, fo mà Yesu ná u
cyelempyiibii sige yalyire na, ka u u yi jwo pi á: «Yii a wá wuu yîri naha, wuu raa sì wuu
mɛge cyage sige e, yii i sà ŋɔ̀ wani.»
32 Ka pi i bakwɔɔge lwɔ́ mà kàre pi mɛge cyage e sige e. 33 Shinɲyahara à pi niŋkaribii
ɲya mà pi cè. Ka kuru cyage kàmpanɲyi kànyi shinɲyahara si fê à núr'a sà pi caanra sige
e.
34 Yesu à fworo bakwɔɔge e mà pi ɲya pi à ɲyaha sèl'e ke, ka pi ɲùɲaare si u ta sèl'e,
ɲaha na yɛ pi mpyi mu à jwo mpàa pi ɲyɛ piye ɲùŋɔ kurugo. Ka u u wá na pi kâlali
karii niɲyahagii na. 35 U cyelempyiibil'à tèni ɲya li i ntùuli ke, ka pi i file u na maa
jwo: «Cyelentuŋi! Sige funŋke e wuu ɲyɛ, canŋke s'à kwɔ̀ a kwɔ̀. 36 Sùpyire cye yaha t'a sì
sishwɔnbugure ná kànyi na, ti sà yalyire cya a shwɔ.» 37 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii
pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Wuu méɛ ká ŋkàr'a sà shin niŋkin canmpyaa ŋkwuu shuunni
(200) báara sàra tèg'a bwúuru shwɔ mà pa ŋkan pi á, uru sí n-jà pi ta la?» 38 Ka Yesu si núr'a
pi yíbe: «Yii sà wíi! Bwúuru ɲùɲyi jùuli yi wá yii á yɛ?» Ka pi i sà kàanmucyaga pyi, maa mpa
Yesu pyi na bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni yi wá wani.
39 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii pyi na pi sùpyire tìŋɛ tìŋɛ, kuruyo kuruyo ɲyèpuruge
ɲuŋ'i. 40 Ka pi i ntèɛn shiin ŋkuu ŋkuu (100) ná shiin beeshuunni ná kɛ kɛ kuruɲyi i. 41 Ka
Yesu si bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi ná fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́ u cyeyi i, maa yyahe yîrige
nìɲyiŋi i maa fwù kan Kile á yi kyaa na. U à kwɔ̀ ke, maa bwúuruŋi ná fyapyaagii kwɔ̀n
kwɔ̀n mà kan u cyelempyiibil'á pi à táa sùpyire na. 42 Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à
lyî a tìn. 43 Bwúuruŋi ná fyaabii paanyi y'à kwôro ke, yire mpyi a shàhii kɛ ná shuunni ɲî.
44 Mpii pi à lyî ke, pire nàmbaabii kanni mpyi shiin kampwɔhii kaŋkuro (5.000).

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i
(Macwo 14.22-23; Yuhana 6.16-21)

45 Ŋyɛ lire ɲwɔhɔ na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè
bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile u yyaha na, Bɛtisayida kànhe yyére. 46 Yesu à ti cye yaha ke,
maa ŋkàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na. 47 Numpilag'à wwɔ̀ mà u cyelempyiibii ta bakwɔɔge
e baŋi niŋke e, uru kanni u mpyi ɲìŋke na. 48 Numpilyage na, kafɛɛge mpyi na pi bêni, ka

Yesu si li ɲya na pi à kànha bakwɔɔge mpuruŋi taan. Pi sàha mpyi na jìn'a ku pyi ku u ŋkèɛge fwɔfwɔ mɛ. Ka Yesu si yîri na ɲaare na ŋkèɛge pi fye e lwɔhe ɲuŋ'i. U à byanhara
pi na ke, ka u la si mpyi s'a ntùuli pi ŋkere na. 49 Ŋka pi à u nimpaŋi ɲya lwɔhe ɲuŋ'i ke,
pi mpyi na sɔ̂nŋi na buŋi wà fwɔ̀ɔngɔ ki, ka pi i yîri na kwuugii wàa, 50 ɲaha na yɛ pi puni
ɲyii mpyi u na, pi puni zòompii mpyi a kwɔ̀n. Ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwɔ́ maa pi pyi:
«Yii yákilibii tìŋɛ, yii àha vyá mɛ, mii wi.»
51 Ka u u jyè bakwɔɔge e pi fye e, ka kafɛɛge si ntíl'a yyére. Lir'à pi puni kàkyanhala fo pi
funŋɔ jwump'à kwɔ̀. 52 Pi ɲyɛ a mpyi a cè supyishiŋi u ɲyɛ Yesu mɛ. Kakyanhani u à pyi
mà bwúuruɲyahage kan sùpyir'á ke, lir'à pyi pi ɲyii na, ŋka pi funɲyi mpyi a múgo mɛ.

Yesu à yamii cùuŋɔ Zhenɛzarɛti kàmpanɲyi na (Macwo 14.34-36)

53 Nyɛ Yesu ná u cyelempyiibil'à baŋi jyiile ke, maa nɔ Zhenɛzarɛti kùluni i, maa
bakwɔɔge yyéeŋɛ baŋi ɲwɔge na. 54 Pi à fworo bakwɔɔge e ke, ka sùpyire si Yesu ɲya a
cè, 55 maa ŋkàre cyeyi puni i mà sà a Yesu mpaŋi kyaa yu. Cyaga maha cyag'e pi mpyi a
u kyaa lógo ke, pi mpyi maha ma ná yampil'e na yîri kàmpanɲyi puni na, pi yasinniɲyi
ɲuŋ'i. 56 Yesu n'a mpyi a nɔ cyaga maha cyag'e ke, kànbwɔhɔ yo, kànbilere yo, sishwɔn
bùguro yo, sùpyire mpyi maha mpa ná yampil'e maha mpa yaha tafage e, marii u ɲáare
na u pi yaha pi a bwùun u vàanntinŋke zhwɔ̀ɔre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun
u na ke, pire puni mpyi maha ɲcùuŋi.

7

Karigii cyi ɲyɛ na wuu ɲwɔ́re Kile yyahe taan ke (Macwo 15.1-20)

1 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi a yîri Zheruzalɛmu kànhe e, ka pi ná Farizhɛɛnbii si
sà bínni Yesu taan. 2 Maa li kàanmucya mà li ɲya na u cyelempyiibii mpyi na lyî ná cyeyi
niɲwɔhɔyi i Kile yyahe taan, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a yi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e
mɛ.
3 Farizhɛɛnbii ná Yahutuubii sanmpii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha cyeyi yal'a
jyè a fíniŋɛ Kile yyahe taan mà tàanna ná pi tulyeyi làdaabil'e. 4 Lire pyiŋkanni na, pi n'a
mpyi a yîri caange na, pi mpyi maha wìli maha piye fíniŋɛ Kile yyahe taan mà tàanna
ná làdaabil'e, maa nta a lyî. Làdaabii pìi saha na mpyi yaayi ɲjyìŋi kyaa na, mu à jwo:
fùnɲcwoyi ná pwoore cwɔhigii ná dàɲyɛŋi yaayi ná yatɛɛnɲyi.
5 Ka Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si Yesu yíbe: «Ŋaha na mu cyelempyiibii
ɲyɛ na wuu tulyeyi làdaabii* kurigii ɲaare mà yɛ? Ŋaha na pi ɲyɛ na cyeyi jyíi mà tàanna
ná làdaabil'e maa nta na lyî mà yɛ†?» 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na
ke! Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. L'à
séme Ezayi séməŋi i na Kile à jwo:
“Nte sùpyire na mii pêre ɲwɔyi i kanna,
mà li ta pi zòompii laag'à tɔɔn mii na.
7 Pi na mii pêre tawage e,
ɲaha na yɛ kàlaŋi pi ɲyɛ na ŋkaan ke,
ur'à lwɔ́ a pwɔ sùpyire làdaabii karigii na‡.”»
8 Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Yii à cyé Kile toŋi na, maa ntaha sùpyire làdaabii fye e. 9 Yii
na sɔ̂nŋi na yii tànga na ɲyɛ mà cyé Kile toŋi na, maa ntaha yii yabilimpii làdaabii fye e.
10 Kile tùnntunŋi Musa à jwo na “Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe, ŋgemu ká jwumpimɛ jwo a wà u

---

* **7:5** wuu tulyeyi làdaabii: Saliyaŋi Kile mpyi a kan Musa á ke, Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi a wà bâra uru na. Saliyaŋi pi à bâra Musa wuŋi na ke, uru ná Musa wuŋi puni mpyi a tàanna pi ɲyii na. † **7:5** Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiŋkanni là na maa sɔ̂nŋi na lire jyiŋkanni maha pire fíniŋɛ Kile á. Mà tàanna ná Ɛkizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizhɛɛnbil'à jwo na shin maha shin u ɲyɛ na Kile pêre ke, na pire pun'à yaa ná l'e. ‡ **7:7** Ezayi 29.13

tuŋi, lire ɲyɛ mɛ u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò§.” 11-12 Ŋka yii pi ke, yii na sùpyire kâlali ŋge làdaŋi na, u mɛge ɲyɛ Kɔrɔban. Sùpya ká jwo na uru nàfuuŋi na ɲyɛ Kɔrɔban, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ na ur'à u kan Kile á, na fànhe saha ɲyɛ uru na u u sifeebii tègɛ mɛ. 13 Lire pyiŋkanni na, yii làdaabii kurugo, Kile jwump'à pyi kaɲwɔɔ baa sùpyire ɲyii na, ŋka lire kanni bà mɛ, yii na cyire ɲcyii karigii shiŋi niɲyahagii pyi.»

14 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à núr'a sùpyire yyere, maa yi jwo t'á: «Yii puni, yii niŋgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè sèl'e. 15 Yaayi yi na jyìi sùpyaŋi funŋke e ke, kuru kà ɲyɛ a sìi na jìn'a u ɲwɔ́hɔ mɛ. Ŋka ɲjemu yi na fwore sùpyaŋi funŋke e ke, yire yi maha sùpyaŋi ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan. [16 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.]»

17 Tèni i Yesu à yîri sùpyire taan mà jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u yíbe lire tàanlini ɲwɔhe na. 18 Ka u u pi pyi: «Yii yabilimpii, ali numɛ yákilitan ɲyɛ yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii ɲyɛ na puru núru mà? Yaaga maha yaaga k'à yîri cyíinŋi na mà jyè sùpyaŋi funŋke e ke, kuru sì n-jà u ɲwɔ́hɔ mɛ. 19 Tire nte yalyire ɲyɛ na jyè sùpyaŋi zòmbilini funŋke e mɛ, lage e ti maha jyè, lire kàntugo, urufoo ká shà yaare e, ti maha fworo.» Pure jwumpe cye kurugo, Yesu à li cyêe na yalyire pun'à fíniŋɛ.

20 U a jwo: «Ncyii cyi ɲyɛ sùpyaŋi zòŋi na ke, cyire cyi maha u ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan. 21 Naha kurugo yɛ sɔ̀nŋɔpeere maha fwore sùpyaŋi zòmbilini i, mu à jwo tasinnage kɛgɛmɛ karigii ná nàŋkaage ná supyibuuni ná 22 jacwɔɔre ná ntiimbaaŋi ná pege ná nàɲwɔhɔre ná silegebaare ná ɲyipɛɛnni ná jwoore ná yàmpeente ná funŋɔbaare. 23 Cyire ɲcyii kapegigii cyi ɲyɛ na fwore zòmbilini i ke, cyire cyi maha sùpyaŋi ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan.»

Supyishiŋi sanŋi cwoŋi wà à dá Yesu na (Macwo 15.21-28)

24 Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanŋke na. U à nɔ wani ke, maa jyè bage k'e. U la ɲyɛ a mpyi wà sì uru kyaa cè mɛ. Ŋka u ɲyɛ a jà a ŋwɔhɔ mɛ. 25-26 Ka ceeŋi wà si u kyaa lógo, maa ntíl'a pa niŋkure sín u fere e. Uru ceeŋi mpyi Yahutu mɛ, u mpyi na yîri Sirofenisi kùluni i*. Jínaŋi wà mpyi u pworoŋi i, ka u u Yesu ɲáare na u u kɔ̀r'a yige u e. 27 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Yyére nàŋkopyire si lyî a tìn fɔlɔ, ɲaha na yɛ mà nàŋkopyire yalyire lwɔ́ a wà pwunmpyir'á, lire ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.» 28 Ka ceeŋi si u pyi: «Kafooŋi, yire ɲyɛ sèe, ŋka pwuunbii pi maha ntèn tàbalaŋi ɲwɔh'i ke, pire maha nàŋkopyire yalyire paanre lyî.» 29 Ka Yesu si yi jwo u á: «Mu ɲwɔshwɔɔr'à ɲwɔ, mu sí n-jà núru pyɛngɛ, mii à jínaŋi yige mu pworoŋi i.» 30 Ka u u núr'a kàre pyɛngɛ mà sà pyàŋi ta u à sínni yasinniŋke na, jínaŋi mpyi a fworo u e.

Yesu à nàŋi wà niŋgyigii múgo

31 Ka Yesu si yîri Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanŋke na, maa ŋkàre Galile baŋi kàmpanŋke na, maa sà jyè Dekapoli kùluni i. 32 Ka pi i shà ná nàŋi w'e u yyére. Uru nàŋi mpyi ɲùɲcunnɔ, jwumpe s'à waha u á mú sèl'e. Ka pi i Yesu ɲáare na u u cyɛge taha u na, bà u si mpyi si ɲcùuŋɔ mɛ.

33 Ka Yesu si nàŋi cû mà yîri sùpyire taan mà kàre tatɔɔnge e. Kuru cyage e, u à kampeeni le u niŋgyigigil'e, maa ntilwɔhe ta u ɲjini na. 34 Maa ɲùŋke dùrugo kileŋi i, maa ŋɔ̀ a kùuŋɔ, maa jwo: «Efata» lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Yii múgo!» 35 Lire tèni mujye e, ka niŋgyigigii mú shuunni si múgo, ka ɲjini mú si sànha. Ka u u wá na ntíili na yu.

36 Yesu à núr'a pa sùpyire cyage e ke, maa yi jwo a waha pi á, na pi àha sùpyaŋi wabɛrɛ yaha u yi cè mɛ. Ŋka u jwump'à pyi kee p'à pi nâara, ka pi i ntíl'a sà a pu yu na ntùuli. 37 Sùpyire ti mpyi wani ke, li mpyi a pire puni kàkyanhala sèl'e, ka pi i wá na ŋko: «Karigii niɲcɛnŋkii kanni u na mpyi. U maha ɲùɲcunnibii pyi pi i núru, maa búbuubii pyi pi i yu!»

---

§ **7:10** Ɛkizodi 20.12; Duterenɔmu 5.16 Ɛkizodi 21.17; Levitiki 20.9 * **7:25-26** Ŋge ceeŋ'à fworo supyishiŋi w'e, ŋgemu u mpyi a fyânha a pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnmii ke.

8

Yesu à shiin kampwɔhii sicyɛɛre ɲwɔ cya (Macwo 15.32-39)

1 Canŋka shinɲyahara à pa bínni Yesu taan sahaŋki, yalyire sí ɲyɛ a mpyi pi á mɛ, ka
Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: 2 «Ŋke supyikuruŋke ɲùɲaare naha mii na sèe
sèl'e, pi canŋke taanre woge ku ɲyɛ naha mii taan, yalyire ɲyɛ pi á mɛ. 3 Mii aha pi kategе
wuubii yaha a kàre pi kànyi na, pi fànhe sí n-kwɔ̀ kuni na, ɲaha na yɛ pi pìi tayiriy'à tɔɔn.»
4 Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Taa nte sùpyire puni tìntin yalyire sí n-ta naha ŋke síwage e
ke?» 5 Ka Yesu si pi yíbe: «Bwúuru ɲùnyɔ jùuli yi wá yii á yɛ?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»
6 Ka u u sùpyire pyi t'à tèɛn ɲìŋke na. Maa bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi lwɔ́, maa fwù
kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwɔ̀n kwɔ̀n mà kan u cyelempyiibil'á pi táa sùpyire na, ka
pire si u táa pi na. 7 Fyapyire mú na mpyi wani, ka Yesu si tire lwɔ́, maa fwù kan Kile á
ti kyaa na, maa tire mú kan u cyelempyiibil'á pi táa sùpyire na. 8 Kuru supyikuruŋk'à lyî
a tìn, ka pi i ŋkwɔ̀ maa saanya baashuunni ɲî ɲjyìpaanyi na. 9 Pi mpyi a shiin kampwɔhii
sicyɛɛre (4.000) kwɔ̀. Lire kàntugo ka Yesu si pi yaha a kàre.

Farizhɛɛnbil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke (Macwo 16.1-12)

10 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ntíl'a jyè bakwɔɔge k'e mà kàre Dalimanuta kùluni i.
11 Pi à nɔ ke, ka Farizhɛɛnbii pìi si mpa Yesu ɲwɔge waha. Pi à jwo na u kani là pyi u cyêe
pire na ndemu l'à li cyêe u à fworo Kile e ke. Kànhaŋa pi mpyi a cyán Yesu na. 12 Lir'à pɛn
u e ke, ka u u ŋɔ̀ a kùuŋɔ fànhe na, maa jwo: «Ŋaha na nte sùpyire ɲyɛ na kacyeele caa mii
á yɛ? Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, là sì n-cyêe ti na mɛ.» 13 Ka u ná u cyelempyiibii si yîri pi
taan mà jyè bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile.

14 Ka u cyelempyiibii funŋɔ si wwɔ̀ yalyire na, bwúuru ɲùŋɔ niŋkin kanna ku mpyi pi á
bakwɔɔge e. 15 Ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Erɔdi
bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na.» 16 Ka u cyelempyiibii si pi funɲyi cya puru jwumpe na,
maa jwo piye shwɔhɔl'e: «Bà wuu à pyi wuu ɲyɛ a pa ná bwúuru i mɛ, lire e u à mpe jwo
bɛ?»

17 Ŋyɛ Yesu à pa pi kunuŋke ɲwɔhe cè ke, maa jwo: «Ŋaha kurugo bwúuruŋi wuun'à yii
funŋɔ wwòoŋɔ yɛ? Ali numɛ yii yákilibii sàha ŋkwɔ̀ a múgo mà? Yii funɲyi saha à tò la?
18 Ŋyiigii na ɲyɛ yii á, yii ɲyɛ na ɲaa mà? Niŋgyigigii na ɲyɛ yii á, yii ɲyɛ na núru mà? Yii
funɲyi ɲyɛ na ɲcwu kyaa na mà? 19 Canŋke mii à bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi kwɔ̀n kwɔ̀n
mà kan shiin kampwɔhii kaŋkuruŋ'á (5.000) ke, pi lyìŋkwooni kàntugo, shàhigii jùuli yii à
ɲî bwúuru kwɔɔnre na yɛ?» Ka pi i jwo: «Kɛ ná shuunni.» 20 «Lire kàntugo canŋke mii à
bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi tèg'a shiin kampwɔhii sicyɛɛreŋi (4.000) ɲwɔ cya à de? Pi
lyìŋkwooni kàntugo, saanyi jùuli yii à ɲî bwúuru kwɔɔnre na yɛ?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»
21 Ka Yesu si pi pyi: «Ali numɛ, yii funɲyi sàha ŋkwɔ̀ a múgo mà?»

Yesu à fyinŋi wà cùuŋɔ

22 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Bɛtisayida kànhe e. Pi à nɔ wani ke,
ka pi i mpa ná fyinnaŋi w'e, maa Yesu ɲáare na u bwɔ̀n u na. 23 Ka Yesu si u cû cyɛge na,
maa ŋkàre kànhe kàntugo, maa sà u ntilwɔhe tèg'a u ɲyiigii cwuugo, maa cyeyi cyígile cyi
na. U à pa cyeyi láha tèni ndemu i ke, maa u yíbe: «Mu wá na yaaga ɲaa la?» 24 Ka nàŋi si
ɲyiigii múgo maa jwo: «Mii naha na sùpyire ɲaa, ŋka ti naha mu à jwo cire ti ɲaare.»

25 Ka Yesu si núr'a cyeyi cyígile u ɲyiigii na, tèni i u à pa yi láha ke, ka nàŋi si uye ta u
à cùuŋɔ, fo u na ɲaa na ɲcwúu. 26 Ka Yesu si u pyi u núru, u a sì pyɛngɛ, u sàha bú ntòro
kànhe e mɛ.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu (Macwo 16.13-20; Luka 9.18-21)

27 Yesu ná u cyelempyiibil'à wá na ŋkɛ̀ɛge Sezare Filipi kùluni kànyi na. Mà pi yaha
kuni na, ka u u pi yíbe: «Sùpyire na mii sɔ̂nŋi jofoo yɛ?» 28 Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko
Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u ɲyɛ mu, pìi mú sí i ŋko
na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u ɲyɛ mu.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Yii
de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sɔ̂nŋi yɛ?» Ka Pyɛri si u pyi: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu.» 30 Ka
Yesu si yi jwo a waha pi á, na pi àha ŋkwɔ̀ yire jwo sùpya á uru kyaa na mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Macwo 16.21-23; Luka 9.22)

31 Cyire karigii kàntugo, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kâlali, maa jwo: «L'à pyi fànha
kyaa Supyaŋi Jyaŋi u kyaala sèl'e. Kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile
Saliyaŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni u sí ɲɛ̀.»
32 Yesu à cyire karigii jwo a fíniŋɛ pi ɲyii na. Ka Pyɛri si u yyer'a fɛ̂ɛn ŋkere na, maa u
cɛ̂ɛgɛ u jwumpe kurugo. 33 Ka Yesu si yyahe kɛ̂ɛnŋ'a u cyelempyiibii wíi, maa Pyɛri faha:
«Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu ɲyɛ na sɔ̂nŋi Kile ɲyii wuuni na mɛ, fo sùpyire ɲyii
wuuni!»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Luka 9.23-27)

34 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ná shinɲyahara yyere, maa yi jwo pi á:
«Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u
u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige
na. 35 Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ,
ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí
nùmpanŋa ta. 36 Ɲaha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi puni ta ŋge diɲyɛŋi i niɲjaa, mu
nùmpanŋke si sà ŋkɛ̀ɛge yɛ? 37 Sùpya sì n-jà yafyin tɛ̀gɛ u múnaani ɲùŋɔ wwû nùmpanŋa mɛ.
38 Lire kurugo ŋgemu u na ɲcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na sùpyire ɲyii na, nte ti na
kapegigii pyi maa kàntugo wà Kile á ke, Supyaŋi Jyaŋi ká bú mpa ná u Tuŋi sìnampe ná
Kile mɛ̀lɛkɛɛbil'e canŋke ŋkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na.

9

1 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi ɲyɛ naha ke, pìi na ɲyɛ yii e, pire sì n-kwû ná pi
ɲyɛ a Kile Saanre ɲya, ti i ma ná síŋi puni i mà yɛ.»

Yesu pyiŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ
(Macwo 17.1-13; Luka 9.28-36)

2 Canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana lwɔ́, maa ŋkàre ná
pire kanni i ɲaŋke kà nintɔɔngɔ ɲuŋ'i. Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkɛ̂ɛnŋɛ pi
ɲyii na. 3 Ka u vàaŋɲyi si mpâl'a fíniŋɛ fo na ɲî. Yi mpyi a fíniŋɛ fíniŋiŋkanni ndemu na
ke, sùpya ɲyɛ ɲìŋke na ŋgemu u sì n-jà yaaga pyi ku fíniŋɛ amuni mɛ. 4 Kuru tanuge e, ka
tèecyiini Kile tùnntunmpiiEli ná Musa si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre ɲyii na, mà pa
a yu ná u e. 5 Ka Pyɛri si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, l'à ɲwɔ sèl'e. Wuu
yaha wuu u vùnyɔ taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo,
niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» 6 Pyɛri à puru jwumpe jwo uye ɲùŋɔ kurugo, ɲaha na yɛ u ná
u shèrɛfeebii shuunniŋi mpyi a fyá a tòro. 7 Mà pi yaha puru na, ɲahaŋa à tîge mà pi tò,
ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e. Yii a
núru u ɲwɔ na.» 8 Ka Yesu cyelempyiibii si mpâl'a wíi wíl'a maha, pi saha ɲyɛ a sùpya ɲya
mɛ, fo Yesu kanni.

9 Mà pi yaha pi i ntîri ɲaŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á na nde pi à ɲya ke, na pi
àha ŋkwɔ̀ li jwo sùpya á mɛ, fo Supyaŋi Jyaŋi ká ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 10 Ka u cyelempyiibii si
puru jwumpe yaha piye funŋ'i, ŋka pi mpyi na piye yíbili: «Mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ɲwɔhe
ku ɲyɛ ɲaha yɛ?»

11 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyaŋi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunŋi
Eli u à yaa u fyânha a pa Kile Niɲcwɔnrɔŋi yyaha na.» 12 Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u
fyânha a pa si karigii puni kurigii tíi. Ŋka li mú à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Supyaŋi
Jyaŋi à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire kuro mú sì mpyi u e mɛ." Yii à sônŋɔ lire na la? 13 Mii
sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwɔ̀, pi à u pyi pi ɲyii pyiŋkanni na, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile
Jwumpe Semɛŋi i mɛ.»

Yesu à pyàŋi wà jína kɔ̀r'a yige u e
(Macwo 17.14-21; Luka 9.37-43a)

14 Tèni i Yesu ná u cyelempyiibii taanreŋ'à nɔ pi sanmpii cyage e ke, pi à sà shinɲyahara
ta t'à pi kwûulo, Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi a nàkaana ta ná pi e. 15 Sùpyir'à pa
Yesu ɲya ke, l'à pâa pi puni i sèl'e. Ka pi i fê a kàre u fye e maa u shéɛre. 16 Ka Yesu si u
cyelempyiibii yíbe: «Ŋaha shi na yii ná pire na yiye kyáali yɛ?»

17 Ka wà si Yesu pyi tire sùpyire shwɔhɔl'e: «Cyelentuŋi, mii à pa ná na jyaŋi i mu yyére.
Jínaŋi wà u ɲyɛ u e, ur'à u pyi búbu. 18 Uru jínaŋi ká yîri ná u e cyaga maha cyag'e ke, u
maha u cyán ɲìŋke na, u maha ŋkyànhigii kùru, u ɲwɔge mú maha ŋkânŋi, fo u maha mpa
shiile. Mii à mu cyelempyiibii ɲáare pi jínaŋi kɔ̀r'a yige u e, pi ɲyɛ a jà mɛ.» 19 Ka Yesu si
jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii
kapyiiŋkii kwú naye e sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Yii a ma ná pyàŋi i na á.»

20 Ka pi i mpa ná u e. Tèni i jínaŋ'à Yesu ɲya ke, ka u u pyàŋi cyán na kúu ŋkúu ɲìŋke na,
maa u ɲwɔge pyi ku u ŋkânŋi. 21 Ka Yesu si pyàŋi tuŋi yíbe: «Fo ɲaha tère e jínaŋ'à jyè u e
yɛ?» Ka tufooŋi si u pyi: «Mà lwɔ́ fo u nimbilere wuŋi na. 22 Tèni l'e, jínaŋi maha u cyán
nage e, tèni l'e maa u cyán lwɔhe e si nta u bò. Kampyi mu sí n-jà cyaga pyi, wuu ɲùɲaare
ta, maa wuu tɛ̀gɛ.» 23 Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo kampyi mii sí n-jà cyaga pyi. Ŋka mu
aha jà a dá mii na, karigii puni sí n-jà n-pyi mu á.» 24 Ka pyàŋi tuŋi si ntíl'a jwo fànha na:
«Mii à dá, ŋka na tɛ̀gɛ, ɲaha na yɛ mii dániyaŋi fành'à cyérɛ.»

25 Yesu à sùpyire ɲya t'à lwɔ́ a tò u na ke, ka u u fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi: «Jínaŋi,
mu u na jyè sùpyire e marii pi pyi búbuu ná ɲùɲcunnii ke, fworo ŋge pyàŋi i, ma sàha núru
ɲjyè u e mɛ.» 26 Ka jínaŋi si kwuugo wà, maa pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na, maa fworo u e.
Pyàŋ'à pyi mu à jwo u à kwû, fo shinɲyahara à jwo u à kwû. 27 Ka Yesu si u cû cyɛge na a
yîrige, ka pyàŋi si yyére.

28 Yesu à jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u ŋwɔh'a yíbe: «Ŋaha na wuu ɲyɛ a jà a ŋge
jínaŋi kɔ̀r'a yige pyàŋi i mà yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Kileɲarege kanni ku ɲyɛ na jìn'a ŋge
jínaŋi shiŋi kɔ̀r'a yige sùpya e.»

Yesu à u kwùŋi ná u ɲɛ̀ŋi kyaa jwo sahaŋki
(Macwo 17.22-23; Luka 9.43b-45)

30 Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribil'à Galile kùluni jyiile, ŋka u la ɲyɛ a mpyi sùpya si
li cè mɛ, 31 ɲaha na yɛ u mpyi na u cyelempyiibii kâlali, marii yu pi á: «Pi sí n-pa Supyaŋi
Jyaŋi le sùpyire cye e pi bò, ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀.» 32 Pi ɲyɛ a pyi a
puru jwumpe ɲwɔhe cè mɛ, fyagare s'à pi sige pi ɲyɛ a jà a u yíbe mɛ.

Sùpyaŋi u ɲyɛ ɲùŋufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Luka 9.46-48)

33 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Kapɛrɛnamu kànhe e. Tèni i pi a jyè bage e ke, ka u
u pi yíbe: «Ŋaha nàkaana yii mpyi a ta kuni na yɛ?» 34 Ka pi i fyâha, ɲaha na yɛ nàkaante
ɲùŋke ku mpyi na pire puni i, jofoo u ɲyɛ ɲùŋufooŋi yɛ. 35 Ka Yesu si ntɛ̀ɛn, maa pi shiin kɛ
ná shuunniŋi yyere, maa yi jwo pi á: «Ŋgemu la ká mpyi si mpyi ɲùŋufoo ke, urufol'à yaa
u uye pyi kàntugo yyére wuŋi, u raa báare pi sanmpil'á.»

36 Ka Yesu si pyàŋi wà cû a pa pi shwɔhɔl'e, maa u lwɔ́, maa yi jwo pi á na: 37 «Shin maha
shin u à ɲɛn'a ŋge pyàŋi fiige cùmu lemɛ ɲwɔ mii kurugo ke, urufol'à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ

mú. Shin maha shin sí u à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii tunvooŋi cùmɔ lemɛ ɲwɔ.»

Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, uru na ɲyɛ ná wuu e (Luka 9.49-50)

38 Ka Yuhana si yi jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà ɲya u u jínabii kɔ̀re na yige sùpyire e ná mu mɛge e, ka wuu u u sige li na, ɲaha na yɛ wuu wà bà mɛ.» 39 Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mɛ, sùpya sì n-jà raa kakyanhala pyi ná mii mɛge e, si ntíi núru mii mɛge kèɛge ntaha lire na mɛ. 40 Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na ɲyɛ ná wuu e. 41 Amuni li mú ɲyɛ shin maha shin u à fùnɲcwokwuɲyaga lwɔhɔ kan yii á mà lire ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi wuu ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sìi lire tɔ̀ɔnŋi ta.»

Karigii cyi maha sùpyaŋi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na (Macwo 18.6-9; Luka 17.1-2)

42 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Nte nàŋkopyire t'à dá mii na mà kwɔ̀ ke, shin maha shin ká lire là niŋkin ɲùŋɔ kyán, l'à pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà baŋi i. 43 Mu cyɛge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà, maa jyè ná ku sanŋke e shìŋi niŋkwombaaŋi i. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma cyeyi shuunniŋi u jyè nafugombaage e. [44 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ.”] 45 Mu tɔɔge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà, maa jyè shìŋi niŋkwombaaŋi i ná tɔɔgɔ niŋkin i. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma tooyi shuunniŋi u jyè nafugombaage e. [46 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ.”] 47 Mu ɲyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà, mu ɲyii niŋkin wuŋi u jyè Kile Saanre e. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma ɲyiigii shuunniŋi u jyè nafugombaage e. 48 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ*.”

49-50 Kyaage k'à ɲáaŋa nage fiige ke, kuru kyaage Kile sí n-tɛ̀gɛ u shiinbii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. Suump'à táan, suumpe tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahaŋki yɛ? Yii pyi suumɔ niɲcɛnmɛ, yyeɲiŋke ku pyi yii shwɔhɔl'e.»

10

Yesu à jwo na nɔ̀ŋi ná u cwoŋi ɲyɛ a yaa pi piye yaha mɛ (Macwo 19.1-12; Luka 16.18)

1 Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Zhude kùluni i, Zhurudɛn baŋi kàntugo. Wani sahaŋki, ka sùpyire si mpa bínni u taan. Ka u u núr'a cye le u kapyiɲjyeeni i, na ti kâlali. 2 Ka Farizhɛɛnbii pìi si file u na, si u pɛrɛ ɲcû ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná Kile Jwumpe Semɛŋi i, nɔ̀ sí n-jà u cwoŋi yaha la?» 3 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha Kile tùnntunŋiMusa à sémɛ lire nde kyaa na yɛ?» 4 Ka pi i u pyi: «Musa à jwo na mu aha ceeŋi nàmbage kwɔ̀kwɔ séməŋi kan u á, na mu sí n-jà u yaha*.»

5 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ɲjíŋgage kurugo, lir'à sémɛ toŋi i mà kan yii á. 6 Ŋka mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e, Kile à “sùpyaŋi yaa nɔ̀ ná ceewe†.” 7-8 “Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin‡.” Lire e, pi saha sì n-pyi shiin shuunni mɛ, ŋka pi sí n-pyi shin niŋkin. 9 Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niŋkin ke, sùpya ɲyɛ a yaa u pire láha piye na mɛ.»

10 Tèni i pi à núr'a jyè bage e ke, ka Yesu cyelempyiibii si núr'a u yíbe cyire karigii kyaa na. 11 Ka Yesu si pi pyi: «Shin maha shin u à u cwoŋi yaha maa ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ ke,

---

* **9:48** Ezayi 66.24 * **10:4** Duterenɔmu 24.1-4 † **10:6** Zhenɛzi 1.27 ‡ **10:7-8** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔ̀hɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.»

urufol'à jacwɔrɔ pyi mà yyaha tíi ná ceeŋi niɲcyiiŋi i. 12 Ceewe mú ká nàmbaga fworo,
maa nàmbaga lèŋɛ nàŋi wabɛr'á, uru ceeŋi mú à jacwɔrɔ pyi.»

Yesu à jwó le nàŋkopyir'á
(Macwo 19.13-15; Luka 18.15-17)

13 Ŋyɛ lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi
taha ti na, si jwó le t'á mɛ. Ka cyelempyiibii si pi faha. 14 Yesu à lire ɲya ke, ka li i mpɛn
u e, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Yii nàŋkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige mɛ,
ɲaha na yɛ sùpyiibii pi ɲyɛ nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro. 15 Sèeŋi na mii sí
yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a uye tîrige pyà fiige mɛ, urufoo sì n-sìi n-jà n-jyè
Kile Saanre e mɛ.» 16 Ka u u nàŋkopyire cû a ta uye na, maa jwó le t'á.

Nàfuufooŋi kani
(Macwo 19.16-30; Luka 18.18-30)

17 Ŋcyii karigii puni kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à kuni lwɔ́ sahaŋki. Mà pi yaha
pi i ŋkɛ̀ɛge, nàŋi wà à fê a sà niŋkure sín Yesu taan, maa jwo: «Cyelentuŋi niɲcɛnŋi, ɲaha
shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta bɛ?» 18 Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo na mii
à ɲwɔ wa? Kile kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 19 Mu à Kile toŋi kurigii cè mà kwɔ̀
“Ma hà sùpya bò mɛ, ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini
ntaha wà na mɛ, ma hà ɲcwu sùpya na mɛ, ma tuŋi ná ma nuŋi pêe§.”» 20 Ka nàŋi si Yesu
pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyɛɛre e.»
21 Ka Yesu si u wíi, maa u kyaa táan uy'á, maa u pyi: «Yaaga niŋkin k'à mu fô, ta sì, maa
sà ma cyeyaayi puni pérɛ, maa uru wyérɛŋi kan fòŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta
Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.» 22 Puru jwumpe ɲyɛ a u táan mɛ, ka u yyetanha
wuŋi si ŋkàre, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi.
23 Lir'à pyi ke, ka Yesu si yyahe kɛ̂ɛnŋɛ, maa sùpyire wíi wíi, maa yi jwo u cyelempyi-
ibil'á: «Nàfuufooŋi jyìm'à pɛn Kile Saanre e.» 24 Lire ɲwɔmɛɛn'à Yesu cyelempyiibii funŋɔ
wwòoŋɔ, ka u u núr'a pi pyi: «Mii pyìibii, li pyim'à sàa pɛn, wà u jyè Kile Saanre e.
25 Ŋwɔhɔŋi jyìm'à táan músɛnnɛŋi wyiini i mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.» 26 Ka
puru sí nâara a u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i wá na yu piy'á: «Lire sanni i
ke, jofoo u sí n-jà nùmpanŋa ta bɛ?» 27 Ka Yesu si pi wíi wíi, maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ŋka
kyaa ɲyɛ na Kile jìni mɛ, ɲaha kurugo yɛ karigii puni síŋi ɲyɛ u á.»
28 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa u pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na,
maa ntaha mu fye e.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká
ɲɛn'a kàntugo wà u bayi, lire ɲyɛ mɛ u sìɲɛɛbii, lire ɲyɛ mɛ u sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii,
lire ɲyɛ mɛ u kɛrɛy'á, mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, 30 urufoo sí yire yaayi fiige
ŋkuu (100) ta naha ŋge diɲyɛŋi i. Urufoo sí baya ná sìɲɛɛ ná nɛɛ ná pyìi ná kɛrɛyɛ ta, ŋka
sùpyire mú sí urufoo yyaha fwɔ́hɔrɔ mii mɛge ná Jwumpe Nintanmpe kurugo. Diɲyɛŋi
nimpaŋi i, urufoo sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 31 Ŋka yyaha yyére shiin niɲyahamii sí n-pyi
kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niɲyahamii mú sí n-pyi yyaha yyére wuu.»

Yesu saha à jwo u kwùŋi ná u ɲɛ̀ŋi kyaa na
(Macwo 20.17-19; Luka 18.31-34)

32 Yesu ná u fyèɲwɔhɔshiinbii mpyi kuni i na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe e, uru u mpyi
yyaha na. Ŋka pi fyagara wuu pi mpyi a taha u fye e. Ka u u núr'a u cyelempyiibii kɛ
ná shuunniŋi yyer'a file uye na, karigii cyi sí u le ke, maa jyè cyire yyahe e na yu pi
á. 33 Maa jwo: «Wuu niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu kànhe e, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò,
si u kan Kilecembaabil'á. 34 Pire sí u fwɔ́hɔrɔ, si ntilwɔhe wà u na, si u bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e,
si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni u sí ɲɛ̀.»

---

§ **10:19** Ɛkizodi 20.12-16; Duterenɔmu 5.16-20

Zebede jyaabii yacyage
(Macwo 20.20-28)

35 Lire kàntugo ka Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana si file Yesu na, maa u pyi: «Wuu
cyelentuŋi, nde wuu sí n-pa n-cya mu á ke, lire pyi wuu á.» 36 Ka Yesu si pi yíbe: «Ɲaha
yii la ɲyɛ mii u pyi yii á yɛ?» 37 Ka pi i u pyi: «Mu aha mpa mpyi ma Saanre pèente e tèni
ndemu i ke, ma a wuu wà niŋkin yaha ma kàniŋke na, ma a u sanŋi yaha kàmɛni na.»
38 Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ɲáare mii á ke, yii ɲyɛ a ku shi cè mɛ. Kyaage lwɔhe mii
sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la? Kyaage e mii sí mbyîgimɛ ke, yii sí n-jà mbyîgimɛ kur'e
mii fiige la?» 39 Ka pi i u pyi: «Ɔɔn, wuu sí n-jà.» Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwɔhe bya,
sí mbyîgimɛ kyaage e mii fiige. 40 Ŋka mà tɛɛn mii kàniŋke ná mii kàmɛni na, mii bà u ɲyɛ
yire kanvooŋi mɛ. Kile à yire tatɛɛnyi bégele sùpyire ntemu mɛɛ na ke, u sí yire kan pir'á.»
41 Ɲyɛ Yesu cyelempyiibii kɛŋi sanŋ'à puru lógo ke, ka pire lùgigii si yîri Yakuba ná
Yuhana taan. 42 Yesu à pa kuru cyage wíl'a ɲya ke, maa jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a
núru, yii à cè naha ɲìŋke na, mpii pi à yaha kìni ɲùŋufeebii ke, pire maha ntèɛn kìni sùpyire
ɲuŋ'i fànhe e, kìni shinbwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kìni sùpyire na. 43 Ŋka li ɲyɛ a yaa
li pyi amuni yii shwɔhɔl'e mɛ. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi shinbwo yii shwɔhɔl'e ke, urufol'à
yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. 44 Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii yyaha yyére shinŋi ke,
urufoo u pyi pi sanmpii puni biliwe. 45 Ɲaha kurugo yɛ Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa diɲyɛŋi i
sùpyire si mpa mpyi u báarapyii mɛ. U à pa si mpa uye pyi sùpyire puni báarapyi, si uye kan
pi bò, si mpyi shinɲyahara kapegii shwɔshwɔ lwɔrɔ.»

Yesu à fyinŋi wà ɲyii múgo
(Macwo 20.29-34; Luka 18.35-43)

46 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Zheriko kànhe na. Pi nivworobii kànhe e,
shinɲyahara na mpyi pi fye e, pi à Timɛ jyaŋi Baritimɛ fyin wuŋi ta u à tèɛn kuni ɲwɔge
na, na ɲáare. 47 U à lógo na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu u wá na ntùuli ke, ka u u wá na
yu fànha na: «Yesu, Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùɲaara ta na na!» 48 Ka shinɲyahara si u
faha na u fyâha. Ŋka u ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha mɛ, maa là bâra sèɛge na: «Dawuda Tuluge Shinŋi,
ɲùɲaara ta na na!» 49 Ka Yesu si yyére maa jwo: «Yii u yyere.» Ka pi i sà u yyere, maa u
pyi: «Funŋke ɲíŋɛ, ma a yákiliŋi tìŋɛ, Yesu na mu yiri. Yîri, ma a ma.»
50 Fyinŋ'à puru lógo ke, maa u vàanntinŋke wwûl'a wà ɲìŋke na, maa búrug'a yîri na
ŋkèɛge Yesu yyére. 51 U à nɔ u taan ke, ka Yesu si u yíbe: «Ɲaha mu la ɲyɛ mii u pyi mu á
yɛ?» Ka fyinŋi si u pyi: «Cyelentuŋi, mii la ɲyɛ si núru s'a ɲaa.» 52 Ka Yesu si u pyi: «Ta sì,
mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.» Ka u ɲyiigii si ntíl'a múgo, ka u u ntaha Yesu fye e.

11

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

1 Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalɛmu kànhe na, pi mpyi a nɔ Olivye cire ɲaŋke ŋkere
na, Bɛtifajye ná Bɛtani kànyi taan. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 2 maa pi
pyi: «Kànhe ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha nɔ wani, yii sí n-tíi dùfaanŋŋjaaga ta
k'à pwɔ, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a dùgo ku na mà ɲya mɛ. Yii i ku sànha, yii pa ŋkan na á. 3 Wà ha
bú yii yíbe na "Ɲaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?" yii urufoo pyi na "Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi
na. U aha ŋkwɔ̀ ku na, ku sí n-pa."»
4 Ɲyɛ ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàr'a sà dùfaanŋŋjaage ta k'à pwɔ pyɛnge ɲwɔge
na, kuni taan. Ka pi i wá na ku sànre. 5 Sùpyire ti mpyi wani ke, ka tire tà si cyelempyiibii
pyi: «Hɛn! Ɲaha yii na mpyi amɛ yɛ? Ɲaha kurugo yii ɲyɛ na dùfaanŋke sànre yɛ?»
6 Ka cyelempyiibii si pi ɲwɔ shwɔ bà Yesu mpyi a yi jwo pi á mɛ. Ka tire sùpyire si
dùfaanŋke yaha pi cye e na pi a sì ná k'e. 7 Cyelempyiibil'à pa ná dùfaanŋke e Yesu yyére
ke, maa pi vàanɲyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèɛn na ŋkèɛge. 8 Ka shinɲyahara si

ti vàanntinɲyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka niɲyahara si jyè kɛrɛyi i na
wyɛɛre kwùun na ɲcyáan kuni i*. 9 Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na, ná nte ti mpyi u kàntugo
ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli na:
«Yabwɔhe!
Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á†!
10 Yabwɔhe! Yabwɔhe!
Saanre ti ɲyɛ na ma ke,
Kile u jwó le t'á.
Wuu tulyage Dawuda Saanre ti.
Pèente ti taha Kile na nìɲyicyeyi puni i!»
11 Yesu à nɔ Zheruzalɛmu i ke, maa ŋkàre Kileɲaarebage e. U à yaayi puni wíi wíi
ke, maa fwor'a kàre Bɛtani kànhe e ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, ɲaha na yɛ
numpilage mpyi na wwùu.

Yesu à fizhiye cige láŋa (Macwo 21.18-19)

12 Kuru cannŋa nùmpanŋa, pi niɲjiribii Bɛtani i, ka kategе si Yesu ta. 13 Ka u u fizhiye
cige kà ɲya tatɔɔnge e ná wyɛɛre e, maa file ku na a wíi, kampyi u sí yasɛrɛ ta ku na. Ŋka
u à nɔ ku ɲwɔh'i ke, u ɲyɛ a yasɛrɛ ta k'e fo wyɛɛre bà mɛ‡, ɲaha na yɛ ku tèeseni mpyi sàha
ŋkwɔ̀ a nɔ mɛ. 14 Ka Yesu si jwo cig'á: «Sùpya saha sì n-sìi yasɛrɛ ta mu na, si ɲjyî mɛ.» Ka
u cyelempyiibii si puru jwumpe lógo.

Yesu à cwɔhɔmpii kɔ̀r'a yige Kileɲaarebage ntàani na (Macwo 21.12-17; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

15 Kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à nɔ Zheruzalɛmu kànhe e, ka u u ŋkàre
Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛrɛmpe ná zhwoŋi pyi wani ke, maa pire kɔ̀re,
maa wyérɛfaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛrɛbii yatɛɛnɲyi ŋɔɔŋ'a cyán cyán. 16 U ɲyɛ a ɲɛɛ
sùpya u à jyè ná yapɛrɛŋi i Kileɲaarebage ntàani na mɛ§. 17 Puru ɲwɔhɔ na, ka u u wá na
pi puni kâlali, marii ŋko: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileɲaarebaga supyishiŋi pun'á*.” Yire
y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i. Ŋka yii pi ke, yii à ku kêɛnŋ'a pyi “nàŋkaalii tabinniga†”.»
18 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à puru lógo ke, ka pi i wá
na Yesu boŋkanni caa. Pi mpyi na fyáge u na, ɲaha na yɛ u kàlaŋi mpyi a tatɛɛngɛ wwû
shinɲyahar'e. 19 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo kànhe e.

Yesu à jwo dániyaŋi ná Kileɲarege ná kapegigii yàfaŋi kyaa na (Macwo 21.20-22)

20 Kuru cannŋke nùmpanŋa ɲyège na, pi nintorobil'à fizhiye cige ɲya k'à waha fo ndìre e.
21 Ka Pyɛri funnɔ si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, wíi,
fizhiye cige mu à láŋa taɲjaa ke, ku naha a waha.»
22 Ka Yesu si u pyi: «Yii dá Kile na. 23 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpya ká dá Kile na
ná u zòmbilini puni i, urufoo ká jwo na ŋke ɲaŋke ku yîri ku tatɛɛnge e, ku sà ɲcwo baŋi i,
urufoo ká nta u à dá li na, nde u à jwo ke, lire sí n-pyi. 24 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, yii
aha Kile ɲáare yaaga maha yaaga kurugo ke, yii dá li na na yii à kuru yaage ta a kwɔ̀, lire
ká mpyi, Kile sí kuru yaage kan yii á. 25 Ŋka yii aha yîr'a yyére na Kile ɲáare, ka li i ntîge
yii funŋ'i na yii à tîge shin na, yii tire tìgire kwɔ̀, bà yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, uru mú sí

---

* **11:8** Saanŋi pi ɲyɛ na mpêre ke, pi maha cyire karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **11:9** Zaburu 118.26 ‡ **11:13** Ŋke fizhiye cige ku ɲyɛ ná weɲyahayi i yasɛrɛ baa ke, kuru na ɲyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii fiige, mpiimu pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke. § **11:16** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo. * **11:17** Ezayi 56.7 † **11:17** Zheremi 7.11

n-pyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ. [26 Ŋaha na yɛ yii aha mpyi yii ɲyɛ na yiye shwɔ̀hɔlɔ wogigii yàfani yiye na mɛ, yii Tuŋi Kile u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, uru sì n-pa yii kapegigii yàfa yii na mú mɛ.]»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na (Macwo 21.23-27; Luka 20.1-8)

27 Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e, maa sà jyè Kileɲaarebage e. Yesu niɲaraŋi ku funŋke e, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à kàre u yyére. 28 Maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ɲcyii karigii pyi yɛ? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa niŋkin na, yii aha mii ɲwɔ shwɔ, lire tèni i ŋge u à kuni kan mii á mii u a ɲcyii karigii pyi ke, mii sí urufoo cyêe yii na. 30 Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiŋi tun u pa a sùpyire batizeli yɛ? Kile wi laa, sùpyire ti? Yii na ɲwɔ shwɔ!» 31 Ŋyɛ ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ɲaha na wuu sí ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 32 Ŋka wuu mú sì n-jà n-jwo na sùpya u à u tun mà dɛ!» Pi mpyi a fyá sùpyire na, ɲaha na yɛ tire sùpyire puni mpyi na sônŋi na Yuhana na mpyi a sìi Kile tùnntunŋɔ. 33 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ.» Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

12

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage (Macwo 21.33-46; Luka 20.9-18)

1 Lire kàntugo Yesu à bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ yaa, maa ku kwûulo, ɛrɛzɛn lwɔhe maha wwû wyige ŋkemu i ke, maa kuru tùgo, maa ŋkubaga yaa cikɔɔge kàanmucyafooŋi mɛɛ na. Lire kàntugo maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasɛɛre táali, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e. 2 Ŋyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiŋi wà tun cikɔɔge faafeebil'á u sà uru nàzhan ɛrɛzɛnŋi shwɔ u a ma. 3 Ŋka uru tùnntunŋ'à nɔ pi na ke, ka pi i u cû maa u bwɔ̀n, maa u cyeŋgayi wuŋi kɔ̀r'a tùugo. 4 Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun, ka pi i uru bwɔ̀n ɲùŋke e, maa u cyahala sèl'e. 5 Ka u u shin tanrewu tun, ka pi i uru cû a bò. Puru ɲwɔhɔ na, u à shinɲyahara tun, ka pi i pìi bwɔ̀n maa pìi bò. 6 U tùnntunmpil'e, shin niŋkin kanna u mpyi tunmbaa, u jyasege ku mpyi kure, u kyaa mpyi a táan u á sèl'e. Ka u u ŋkànha a uru tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyaŋi na.” 7 Ŋka jyafooŋ'à nɔ wani ke, ka pi i yi jwo piy'á na: “Cikɔɔge foo koolyiŋi u ɲyɛ ŋge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.” 8 Ka pi i u cû maa u bò, maa u wà cikɔɔge kàntugo yyére.

9 Ŋyɛ ɲaha cikɔɔge foo sí n-pyi yɛ? Nàkaana baa, u sí n-pa mpii faafeebii bò si u cikɔɔge le piibɛrɛ cye e.

10 Ŋje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, taha yii ɲyɛ a yire kâla mɛ? Y'à sémɛ
“Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.
11 Kafooŋi Kile u à lire pyi,
l'à pyi kakyanhala wuu ɲyii na*”.»

12 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na u caa si u cû, ɲaha na yɛ pi mpyi a cè na u à ŋke bàtaage jwo a wà pire na. Ŋka supyiɲyahara na mpyi wani kuru cyage e, ka pi i fyá tire na, maa Yesu yaha u a kàre.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na (Macwo 22.15-22; Luka 20.19-26)

* **12:11** Zaburu 118.22,23

13 Lire kàntugo Yahutuubii ɲùŋufeebil'à Farizhɛɛnbii pìi ná Erɔdi toŋkuni shiinbii pìi
yaha a kàre Yesu yyére, bà pi si mpyi si u ta ɲcû u ɲwɔmɛɛni kurugo mɛ†. 14 Ka pire si
sà Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, wuu à li cè na mu ɲyɛ na fyáge sèeŋi tajwuge e mɛ, mu ɲyɛ
na fyáge sùpya na mɛ, mu ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ, mu na sùpyire kâlali ná sèeŋi
i Kile kuni ɲaaraŋkanni na. Lire na, wuu la ɲyɛ si mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre
kaan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á la? 15 Ŋaha mu na sônŋi yɛ?» Ŋka Yesu mpyi a cè na pi à
fyìnmɛ tò wwomɔ na, maa pi pyi: «Ŋaha na yii na mii pɛre si ɲcû yɛ? Yii wyérɛbile kan na
á, si li wíi.» 16 Ka pi i mpa ná l'e, ka u u pi yíbe: «Jofoo nàŋja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi
na yɛ?» Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari». 17 Ka u u pi pyi: «Yii a Sezari wuŋi kaan Sezari
á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.» Ka puru jwumpe si pi puni pâa.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ɲèŋi kyaa na (Macwo 22.23-33; Luka 20.27-40)

18 Ŋyɛ Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file Yesu na maa
u yíbe: 19 «Wuu cyelentuŋi, Kile tùnntunŋiMusa à mpe jwumpe séme wuu Saliyaŋi i na "Nò
ká ceewe lèŋɛ, maa ŋkwû, mà u ta u ɲyɛ a pyà ta ceeŋi na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ
zànbangara na, u u pyìi si u na, u yyahafooŋi niŋkwuŋi mɛge na‡." 20 Ŋyɛ sìɲɛɛ baashuunni
na mpyi wani, pi puni niɲjyeŋi mpyi a ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. 21 Ka
sìɲɛɛŋi shɔnwuŋi si ceeŋi lwó maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ka tanrewuŋi wuuni si
mpyi amuni. 22 Ka pire nàmbaabii baashuunniŋi puni si ceeŋi lèŋɛ mà taha taha piye na,
ŋka pi wà ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Pire puni kàntugo, ka ceeŋi mú si mpa ŋkwû. 23 Ŋyɛ ná
pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceeŋi lèŋ'a círi, kwùubii ɲèŋi ká bú nta sèe, pi aha
bú ɲè canŋke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á, ceeŋi sí n-kan yɛ?»

24 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo sùpyire ɲèŋi kyaa na, lir'à ta yii ɲyɛ a Kile Jwumpe
Semɛŋi yyaha cè, si nta ɲjyére Kile sífente na mɛ. 25 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ɲè a
fworo kwùŋi i, nò sì ceewe lèŋɛ mɛ, ceewe mú sì n-kan nò á mɛ. Ti sí n-pyi Kile mèlɛkɛɛbii
fiige.

26 Ŋje Kile tùnntunŋi Musa à séme kwuɲɛni kyaa na ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Kuru
cyage e, l'à séme na Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan na "Mii u ɲyɛ Ibirayima,
ná Ishaka, ná Yakuba u Kileŋi§."

27 Ŋyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ wani Kile yyére. Sùpyire ɲyii
woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ. Yii na sônŋi na sùpyire sì ɲè n-fworo kwùŋi
i mɛ, kuru cyage e yii à sàa wurugo.»

Kile Saliyaŋi kabilini l'à fànha tò cyi sanŋkii na ke (Macwo 22.34-40; Luka 10.25-28)

28 Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà à Yesu ná nte sùpyire jwumpe lógo, maa li ɲya na Yesu
à pi ɲwɔ shwɔ a ɲwɔ ke, ka u u file Yesu na, maa u yíbe: «Saliyaŋi kabilini ndi l'à fànha
tò cyi sanŋkii na yɛ?» 29 Ka Yesu si u pyi: «Kile Saliyaŋi kabilini niɲcyiini li ɲyɛ "Izirayɛli
shiinbii, yii lógo, wuu Kafooŋi Kile kanni u ɲyɛ Kafooŋi. 30 Ma Kafooŋi Kile kyaa táan
may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma sònŋɔre puni ná ma fànhe puni
i*." 31 Shɔnwuuni li ɲyɛ "Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ."
Kile Saliyaŋi kapyaagii puni i, là ɲyɛ a pêl'a cyire shuunniŋi kwò mɛ†.»

32 Ka uru Kile Saliyaŋi cyelentuŋi si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu à sèe jwo, Kile ɲyɛ
niŋkin, wà saha ɲyɛ a bâra u na mɛ. 33 Bà mu à jwo, ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á, ná

† **12:13** Erɔdi shiinbii ná Farizhɛɛnbii mpyi na bêni mɛ. Ɔrɔmu shiinbii fànhe mpyi a táan Erɔdi shiinbil'á, ka pi i wá na sônŋi na múnalwɔɔre ŋgwùŋ'à yaa. Farizhɛɛnbii mpyi na sônŋi Kafooŋi Kile u ɲyɛ pire ɲùŋɔ na: lire e, mà múnalwɔɔre kan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à ɲɛɛ u fànhe na maa ɲcyé Kafooŋi Kile na. ‡ **12:19** Duterenɔmu 25.5-6 § **12:26** Ɛkizodi 3.6 * **12:30** Duterenɔmu 6.4, 5 † **12:31** Levitiki 19:18

ma zòmbilini puni ná ma yákiliŋi puni ná ma fànhe puni i, maa ma supyiɲɛɛŋi kyaa taan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ, lir'à pwórɔ sárayi nizogoyi ná sárayi kuuyi sanɲyi na.»
34 Yesu à li ɲya na Kile Saliyaŋi cyelentuŋ'à uru ɲwɔ shwɔ ná yákilifente e ke, ka u u u pyi: «Mu laage ɲyɛ a tɔɔn Kile Saanre na mɛ.» Lire kàntugo wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a Yesu yíbe mɛ.

Kile Niɲcwɔnrəŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ
(Macwo 22.41-46; Luka 20.41-44)

35 Mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali Kileɲaarebage e, u à pi yíbe: «Kile Saliyaŋi cyelentiibii maha jwo na Kile Niɲcwɔnrəŋi na ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin. Ŋaha yii na sɔ̂nŋi pur'e bɛ?
36 Jwumpe Dawuda à jwo mà Kile Munaani yaha l'à u yyaha cû ke, yii sɔ̂nŋɔ puru na. U à jwo:
“Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á,
‘Ta ma a pa ntɛ̀ɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i‡.’ ”
37 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrəŋi yiri “Kafooŋi” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»
Shinɲyahare ti mpyi wani na núru Yesu ɲwɔ na ke, puru jwumpe mpyi a táan t'á sèl'e.

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii cɛ̂ɛgɛ
(Macwo 23.1-36; Luka 20.45-47)

38 Mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali, u à yi jwo t'á: «Yii a yiye kàanmucaa Kile Saliyaŋi cyelentiibii na, pi maha vàanntinmbwoyi leni na ɲaare. Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi pi raa pire pêre s'a pire shɛ́ɛre. 39 Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ mɛ wà ha pi yyere kataan ɲjyì na, bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 40 Mà bâra lire na, pi maha lenkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi ɲwɔtanyi i. Pi maha Kile ɲáare na mɔni sùpyire ɲyiɲyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

Bùɲyɛŋi lenkwucwoŋ'à pyi ke
(Luka 21.1-4)

41 Kileɲaarebage e, Yesu mpyi a tɛnn'a yyaha kan bùɲyɛŋi yalenk'á, maa shinɲyahara wyɛ́rɛŋi lenkanni wíi. Nàfuufeebii niɲyahara mpyi na wyɛ́rɛŋi niɲyahawa leni.
42 Lenkwucwoŋi kanhamafooŋi wà mú mpyi a pa bùɲyɛ pyi, ná daashipyara shuunni i. 43 Ka Yesu si u cyelempyiibii yyere, maa yi jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋge lenkwucwo fòŋɔfooŋ'à bùɲyɛŋi ŋgemu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wuŋi na.
44 Ŋaha na yɛ pi sanmpii pun'à wwû pi cyeyaayi niɲyahayi i, mà kan Kile á. Ŋka ŋge lenkwucwoŋi kanhamafooŋi wi ke, u ɲùŋɔ wyɛ́rɛŋi puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwɔɔre mú bá ɲyɛ u á mɛ.»

13

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya
(Macwo 24.1-14; Luka 21.5-19)

1 Yesu ná u cyelempyiibil'à fworo Kileɲaarebage e ke, ka pi wà niŋkin si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu u ŋke Kileɲaarebage ɲwɔŋkanni wíi! Kafaabwoyi y'à tèg'a ku faanra, ku faanraŋkanni s'à ɲwɔ sèl'e!» 2 Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii ɲyɛ na ɲan'amɛ ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sìi n-pwòn n-cyán, si ku ŋkunuɲyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»
3 Ŋyɛ ka Yesu sí n-kàr'a sà ntɛ̀ɛn Olivye cire ɲaŋke ɲuŋ'i, maa yyaha kan Kileɲaarebage á. Ka u cyelempyiibii pìi sicyɛɛre: Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana ná Andire si file u na. Mà

‡ **12:36** Zaburu 110.1

pi kanni yaha ná Yesu i, ka pi i u yíbe: 4 «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ? Cyi tèepyiini ká nɔ, ɲaha ku sí li cyêe wuu na yɛ?»
5 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. 6 Yii li cè na shinɲyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi ɲyɛ ure. Pi sí raa shinɲyahara ɲwɔ fáanŋi s'a wuruge. 7 Yii aha mpa a kàshiyi shɛnrɛ núru yiye táan, maa yi shɛnrɛ núru laatɔɔnyi i, lire kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni mɛ. 8 Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Ɲìŋke ɲcyèɛnnɛŋi ná katibwɔhe sí n-pyi cyeye niɲyahay'e. Cyire ɲcyii na ɲyɛ kanhare tasiige, bà laani maha yîri maa nta a yaa ná li ziŋi i mɛ.
9 Ɲyɛ mii sí yii funŋɔ cwo li na si ɲjaha na sùpyire sí raa yii yiri yukyaabii yyére, pi sí raa yii bwùun mú Kile Jwumpe kàlambayi i. Pi sí raa yii yiri fànhafeebii ná saanbii yyére. Cyire puni sí n-pyi yii na mà li ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ mii cyelempyii. Cyire karigii ɲùŋɔ taan, yii sí mii kyaa jwo pi á. 10 Jwumpe Nintanmpe à yaa pu fyânha a jwo supyishiŋi pun'á. 11 Ɲyɛ sùpyire ká mpa a yii cwôre na ŋkèɛge yukyaabii yyére, lire tèni i jwumpe yii sí n-jwo wani ke, yii àha puru kani tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii aha nɔ wani yukyaabii cyage e, Kile sí n-pa jwumpe mpemu kan yii á lire tèni i ke, yii puru jwo, ɲaha na yɛ yii sì raa yu ná yii funŋɔ sònŋɔre e mɛ, Kile Munaani fànhe sí n-pyi yii e. 12 Pìi sí n-pa raa pi cìnmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu, pyìibii pìi mú sí n-pa raa yîri pi sifeebii kurugo s'a pi kaan pi a bùu. 13 Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mɛge kurugo. Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntèɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na ke, urufoo sí n-shwɔ.
14 Yapege k'à sàa pɛn Kile á ke, yii aha kuru ɲya k'à jyè a tèɛn Kileɲaarebage funŋke e na ku ɲwɔ́re Kile yyahe taan tèni ndemu i ke, ŋgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ɲwɔhe cya a cè! Lire tèni ká nɔ, mà sùpyire ntemu ta Zhude kùluni i ke, pi a fî, pi a wá ɲaɲyi kàmpanŋke na. 15 L'aha ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwɔ́ bage e mɛ, u u ntíl'a tîge u a fî. 16 L'aha ŋgemu ta kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyɛngɛ si mpa u vàanntinmbwɔhe lwɔ́ mɛ. 17 Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na sèl'e. 18 Yii a Kile ɲáare, bà li tèni si mpyi l'àha mbê ná wyeere tèni i mɛ. 19 Cyire canmpyaagii sí n-waha sèl'e. Mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e, mà pa bwɔn niɲjaa na, uru ŋgahaŋi fiige sàha mpyi a ɲya mɛ, fo mà sà diɲyɛ kwɔ̀, uru ŋgahaŋi fiige saha mú sì n-pyi mɛ. 20 Kàmpyi Kafooŋi Kile mpyi a uru ŋgahaŋi tèni bere mɛ, sùpya mpyi na sì n-shwɔ mɛ. Ŋka u à uru ŋgahaŋi tèni bere u niɲcwɔnribii kurugo, bà pire si mpyi si shwɔ mɛ.
21 Ɲyɛ shin ká jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na wá naha, lire ɲyɛ mɛ u wá mɛŋi i, yii àha ndá urufoo na mɛ. 22 Ɲaha kurugo yɛ kafinivinibii pìi sí n-yîri na pire pi ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, pìi sí raa ŋko na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii. Pi sí raa kacyeeŋkii cyêre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi s'a Kile niɲcwɔnribii wuruge, kampyi pi sí n-jà mɛ. 23 Yii a yiye kàanmucaa cyire karigii puni na, mii à cyi puni jwo yii á mà jwo cyi tèni li nɔ ke.

Supyaŋi Jyaŋi Yesu sí núru n-yîri nìɲyiŋi na si mpa (Macwo 24.29-31; Luka 21.25-28)

24 Ɲyɛ yyefuge kàntugo,
“Canŋa ɲyiini sí n-pyi numpire,
yiŋke saha mú sì raa bèɛnmɛ yige mɛ.
25 Wɔrigii sí raa ɲcwu,
yire kakyanhala yaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, yire sí n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i*.”

* **13:25** Ezayi 13.10; 34.4

26 Ɲyɛ lire tèni i, pi sí Supyaŋi Jyaŋi ɲya ɲahaɲyi i, u à yîri nìɲyiŋi na ná fànbwɔhe ná
sìnampe e. 27 Lire kàntugo u sí u mèlɛkɛɛbii tun diɲyɛŋi kàmpanɲyi sicyɛɛreŋi puni na, pi i
Kile niɲcwɔnribii wà piye na, mà lwɔ́ diɲyɛŋi ɲùŋke kà na mà sà nɔ ku sanŋke na.

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Luka 21.29-33)

28 Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi kɛ! K'aha ŋkéɲyɛ nivɔnyɔ yige, maa fûn tèni ndemu i
ke, yii maha ɲcè na nùŋgwɔh'à byanhara. 29 Lire pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii
ɲya cyi i mpyi, yii i li cè na tèn'à byanhara, li bá à nɔ. 30 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii
pi a dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e†. 31 Nìɲyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka
mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.

Kile kanni u à Supyaŋi Jyaŋi Yesu tèenuruni cè
(Macwo 24.36-44)

32 Nde li ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi nùruŋi ke, shin niŋkin ɲyɛ a sìi ŋgemu u à u tèenuruni ná u
cannuruge cè mɛ. Ali Kile mèlɛkɛɛbii ná Jyafooŋi ɲyɛ a kuru canŋke cè mɛ. Tufooŋi Kile
kanni u à ku cè. 33 Yii a yiye kàanmucaa, yii i ŋkwôro ɲyii na, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a u tèepani
cè mɛ. 34 Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u pyɛnge karigii puni táa báarapyiibii
na, maa yi jwo a waha pyɛnge ɲwɔge tɛɛnfooŋ'á, na u a ku kàanmucaa sèl'e, maa ŋkàre.
35-36 Lire pyiŋkanni na, yii bégele tèrigii puni i, yii i ŋkwôro ɲyii na, bà pyɛngefoo si mpyi u
aha mpa, u àha mpa yii ta yii i ŋwúuni mɛ. Ɲaha kurugo yɛ yàkoŋɔ u sí n-pa yo, ɲìɲiŋɛ na
yo, ŋkùuŋi mɛɛni na yo, ɲyègе na yo, yii ɲyɛ a cè mɛ. 37 Mpe mii sí n-jwo yii á ke, puru mii
sí n-jwo pi sanmpii pun'á “Yii kwôro ɲyii na.”»

14

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

1 Cyi sanŋkii mpyi a kwôro canmpyaa shuunni, bilereŋkwoŋi kataanni ná bwúuruŋi
niɲjirigembaaŋi kataanni sí nɔ. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii
mpyi na Yesu caa ɲcû ná cwɔ̀ɔre e, si u bò. 2 Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ɲyɛ a yaa li pyi
kataanni tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

Ceeŋi wà à sìnmɛ nùguntanga wumɔ wu Yesu ɲùŋke na
(Macwo 26.6-13)

3 Yesu ná u cyelempyiibii na mpyi Bɛtani kànhe e, tògofooŋi* Simɔ bage e. Mà pi yaha
talyige e, ceeŋi wà à file u na ná loŋgaracwol'e†, li mpyi a ɲî sìnmpe nùguntanga wumpe
loŋgara wumpe pà na‡. Maa cwooni ɲwɔge kebe, maa sìnmpe nùguntanga wumpe wu
Yesu ɲùŋke na. 4 Ɲyɛ sùpyire ti mpyi ná Yesu i ke, ka tire tà si wá na ŋkunni tiye shwɔhɔl'e
na: «ŋge ŋkèɛgɛŋi ɲùŋke ku ɲyɛ ŋkire yɛ? 5 Mpe sìnmpe n'a mpyi a pɛ́rɛ, pu mpyi na sí
wyɛ́rɛŋyahaga ta, si ntaha fòŋɔfeebii tègɛ. Pu lwɔɔre mpyi na sí n-jà shin niŋkin yyee
niŋkin báara sàra kwɔ̀.» Ka pi i wá na ceeŋi fare. 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii láha ceeŋi na!
Ɲaha na yii ɲyɛ na u cêɛge yɛ? Kacɛnnɛ u à pyi mii na. 7 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e tèrigii
puni i, tèni ndemu ká yii táan ke, yii sí n-jà pi tègɛ, ŋka mii wi ke, mii sì n-pyi ná yii e tèrigii
puni i mà dɛ! 8 Ceeŋ'à u nimpyiini pyi. U à mii cyeere bégel'a yaha na fanŋke sigili§.
9 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge
ceeŋ'à pyi niɲjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwôro sùpyire funŋ'i mɛ.»

---

† **13:30** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.» * **14:3** Pìi na sônŋi na tèni i Yesu à kàre ŋge
nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwɔ̀. † **14:3** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge ɲyɛ: «alibatiri». ‡ **14:3**
Puru sìnmpe mpyi a ta cige ŋgemu i ke, kuru mɛge na ɲyɛ «naridi». § **14:8** Yahutuubil'á, sùpya ká ŋkwû, pi mpyi maha
nùguntanga wyɛrɛ ná sìnmɛ nùguntanga wumɔ tèg'a urufoo tìri. Lire kyaa na, Yesu ɲyɛ ŋke cyage e.

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.14-16; Luka 22.3-6)

10 Zhudasi Isikariyoti na mpyi cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, ka uru si shà Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére, maa yi jwo pi á na uru sí Yesu le pi cye e. 11 Ka puru
jwumpe si pi funɲyi táan sèl'e, ka pi i wyérɛ ɲwɔ jya u á. Mà lwó lire tèni na, ka Zhudasi si
wá na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrəŋi kani
(Macwo 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

12 Ɲyɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni canɲcyiige, Yahutuubii mpyi maha ntêre na
mpàbili pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo. Kuru canŋk'à nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si
u yíbe: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi shwɔhɔ ke?» 13 Ka Yesu si pi
pìi shuunni tun, maa yi jwo pi á: «Yii a sì kànhe e, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwɔhɔ kucwoo
tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyɛnge ŋkemu i ke. 14 Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo
pyɛngefooŋ'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ŋkire e uru ná u cyelempyiibii
sí kataanni ɲjyìŋi lyî yɛ. 15 Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batɔɔnge nìɲyibabilini là
cyêe yii na, l'à bégel'a ɲwɔ sèl'e. Lire babilini i, yii sí kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.»
16 Ka cyelempyiibii si ŋkàre, pi à sà nɔ kànhe e ke, ka pi i sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi
i kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

17 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntɛɛn na lyî ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi
i. 18 Mà pi yaha ɲjyìŋi na siɲcyan, Yesu à pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi
naha na lyî ná mii i ke, yii wà niŋkin naha na sí n-pa mii le cye e.» 19 Ka puru jwumpe si
cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii wi la? Mii wi la?»
20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii shiin kɛ ná shuunniŋi wà wi, ŋge cyɛge ku naha na mii woge e
ɲjyìŋi yaage e ke. 21 Supyaŋi Jyaŋi ŋkwùmbaa ɲyɛ mɛ, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile Jwumpe
Semɛŋi i mɛ. Ɲka ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèɛge! Urufoo zimbaaŋi
mpyi na sí n-pwórɔ u ziŋi na.»

Wwoɲɛɛge ɲjyìŋi
(Macwo 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

22 Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n
kwɔ̀n mà kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Yii ŋge shwɔ a lyî, mii cyeere ti.» 23 Lire
kàntugo maa fùŋɲcwokwuuni lwó, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa
na, maa pu kan pi á, ka pi puni si pu bya. 24 Ka u u pi pyi: «Puru pu ɲyɛ mii sìshange,
tunmbyaare nivɔnnte Kile à le ke, tire sìshange ki, ŋke k'à wu si ntaha shinɲyahara ná
Kile shwɔ̀hɔŋi yaa ke. 25 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo
canŋke mii sí núru pu bya Kile Saanre e ke.»
26 Ɲyɛ ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa ŋkàre Olivye cire
ɲaŋke ɲuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

27 Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, ɲaha na yɛ y'à
sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i "Mii sí mpànahaŋi bò, mpàkuruŋke puni sí n-caala*."»
28 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Ŋka mii aha ɲè a fworo kwùŋi i tèni ndemu i ke, mii sí n-sà
yii sige Galile kùluni i.» 29 Ka Pyɛri si u pyi: «Pi sanmpii puni méɛ ká fê, maa mu yaha, mii
kyaa bà mɛ.» 30 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, niɲjaa numpilage yabiliŋi
i, ŋkùpooŋi mɛɛni shɔnwuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè
mɛ.» 31 Ka Pyɛri si núr'a u ɲwɔmɛɛni taha maa yi jwo a waha: «Pi méɛ ká mpyi na sí mii

* **14:27** Zakari 13.7

bò ná mu i, mii sì n-sìi n-jwo na mii ɲyɛ a mu cè mɛ.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi jwo.

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Macwo 26.36-46; Luka 22.39-46)

32 Ɲyɛ ka pi i nɔ cyage k'e, kuru mɛge ɲyɛ Zhetisemani. Ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii tɛ̀ɛn naha mà jwo mii u sà Kile ɲáare mɛyyere ke.»
33 Ka u niŋkareŋi si ŋkàre ná Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana i. Ka yyetanhare ná funmpɛɛnre si sìi u á. 34 Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a pɛn fo na ŋko si mii bò. Yii tɛ̀ɛn naha yii i ŋkwôro ɲyii na.»
35 Ka u u ŋkàre yyaha yyére, maa uye wà ɲìŋke na, maa Kile ɲáare, bà lire tèni kyaage si mpyi si ɲjà ntòro u taan mɛ. 36 U mpyi na ŋko: «Mii Tu Baba, li fànhe ɲyɛ mu i mà jà a karigii puni pyi. Na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe na. Ɲka ma hà na ɲyii wuuni pyi mɛ, ma ɲyii wuuni pyi.»
37 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i ŋwúuni. Ka u u Pyɛri ɲɛ̀, maa u pyi: «Simɔ, mu na ŋwúuni bɛ? Mu ɲyɛ a jà a nde tèni niŋkinŋi pyi ɲyii na ná mii i mà? 38 Yii tɛ̀ɛn ɲyii na, yii raa Kile ɲáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà kapii na mɛ. Nàkaana baa, sùpyaŋi zòmbilin'à bégel'a yaha kacɛnŋkii mɛɛ na, ŋka u fành'à cyérɛ.»
39 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a file yyaha yyére, maa wá na Kile ɲáare ná puru jwunumpe e. 40 Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à ŋɔ́ɔ, pi mpyi na sì n-jà ɲyiigii múgo n-yaha mɛ. Ɲje pi sí n-jwo Yesu á ke, pi saha ɲyɛ a cè mɛ.
41 Ka Yesu si núr'a kàre yyaha na, maa núr'a pa nɔ u cyelempyiibii na tontanrawoge e, maa pi pyi: «Yii saha na ŋwúuni la? Ɲɔɔmp'à ta, tèn'à nɔ. Numɛ, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le kapimpyiibii cye e. 42 Yii yîri, wuu raa sì, ɲaha na yɛ ŋge u sí mii le cye e ke, uru na naha naha.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Macwo 26.47-56; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

43 Ɲyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na ɲyɛ cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shinɲyahar'e, kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pire tun. 44 Zhudasi u mpyi na sí u le pi cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á: «Yii aha mii ɲya mii à sùpyaŋi ŋgemu pûr'a cû maa u shéɛre ke, urufoo wi. Yii i u cû, yii a sì, yii raa u kàanmucaa sèl'e.» 45 Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si ntíl'a file Yesu na, maa jwo: «Wuu cyelentuŋi» maa u pûr'a cû.
46 Ɲyɛ ka sùpyire si cye taha Yesu na, maa u cû. 47 Ka Yesu cyelempyaŋi wà niŋkin si u kàshikwɔnŋwɔɔge wwû mà taha a Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi niŋgeŋke kà kwɔ̀n a cyán. 48 Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i mpa ɲcû, mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. 49 Mii mpyi ná yii e canŋa maha canŋa. Mii mpyi maha sùpyire kâlali Kileɲaarebage e, yii sí ɲyɛ a mii cû mɛ. Ɲka nde mpyiŋi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fûnŋɔ.»
50 Ka u cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha. 51 Nàɲjiiŋi wà u mpyi a taha u fye e, vàannto kanna u mpyi a taha a uye míginɛ. Ka pi i u cû vàanntoŋi na. 52 Ka u u láha u na, maa wá na fî u cípyire wuŋi.

Yesu na ɲyɛ yukyaabii cye e
(Macwo 26.57-68; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

53 Mpii pi à Yesu cû ke, ka pire si ŋkàre ná u e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe yyére. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii puni ná Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi a piye bínni wani. 54 Mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i, Pyɛri à tɛ̀ɛn laage

e, marii sì pi fye e fo sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e. U à sà nɔ ke, maa jyè pyɛnge e, maa ntèɛn saɲcwɔnsigibii taan na uye ware.

55 Sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke shiinbii puni mpyi na kaɲuŋɔ caa si
Yesu bò. Ŋka pi ɲyɛ a yaaga ta mɛ. 56 Shinɲyahara mpyi na fini Yesu na, ŋka pi jwumpe
ɲyɛ a bê niŋkin na mɛ. 57 Pìl'à pa yîri, maa fini na pir'à lógo na u à jwo: 58 «Mii sí sùpyire
Kileɲaarebage nivanrage cyán, sí núru ku faanra canmpyaa taanre funŋ'i sùpya baa.»
59 Puru mpe ɲùŋɔ taan sahaŋki, pi jwumpe ɲyɛ a jà a pyi niŋkin mɛ.

60 Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si yîri sùpyire shwɔhɔl'e, maa Yesu yíbe: «Mpe
jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ɲaha mu à cè p'e yɛ?» 61 Ka Yesu si fyâha fyii,
u ɲyɛ a yaaga jwo mɛ. Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si núr'a u yíbe: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi
u ɲyɛ mu la? Kileŋi Niɲcɛnŋi Jyaŋi u ɲyɛ mu la?» 62 Ka Yesu si u pyi: «Ɔɔn, mii wi! Yii
sí Supyaŋi Jyaŋi ɲya u à tèɛn Siŋi Punifoo Kile kàniŋɛ cyɛge na, lire kàntugo yii mú sí u
nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi i, mà yîri nìɲyiŋi na.»

63 Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lùyiri wuŋi si u yabiliŋi
vàanntinŋke cwɔn†, maa jwo: «Wuu saha ɲyɛ a tîge wà ɲwɔjwumɔ kurugo mɛ. 64 Yii à u
Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe lógo. Ŋaha yii ɲyɛ na sônnŋi yɛ?» Ka pi puni si ntèɛn li taan na u à
kapii pyi, na u mú s'à yaa u bò. 65 Ka pìi si wá na ntilwɔhe wàa u na, maa u yyahe pwɔ,
maa kaŋkuruyo cyán u e, maa u yíbe: «Mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ mà? Ŋge
u à mu bwɔ̀n ke, uru mɛge yyere wuu á!» Ka pyɛnge saɲcwɔnsigibii si kantawahii bwɔ̀n
bwɔ̀n u e.

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.69-75; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

66 Lir'à Pyɛri ta u mpyi ɲwɔhɔntaan pyɛnge funŋke e. Ka Kile sáragawwuubii
ɲùŋufembwɔhe báarapyicwoŋi wà si mpa 67 Pyɛri ta u u na ware, maa u yal'a wíi maa u
pyi: «Mu mú mpyi ná Nazarɛti Yesu e!» 68 Ka Pyɛri si yi kyáala maa jwo: «Ceewe, mpe mu
na yu ke, mii ɲyɛ a puru cè mɛ.» Lire kàntugo ka Pyɛri si fworo ntàani na mà sà yyére
tajyiɲwɔge na, [ka ŋkùpooŋi si mɛɛ sú.] 69 Lire kàntugo ka uru ceeŋi ninuŋi si núr'a Pyɛri
ɲya kuru cyage e. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka u u tire pyi: «Ŋge nàŋi ɲyɛ pi wà.» 70 Ka Pyɛri
si núr'a yi kyáala. Ŋyɛ tèr'à pyi ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si yi jwo Pyɛri á: «Nàkaana
baa, mu na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshinŋi wà, ɲaha na yɛ mu mú na ɲyɛ Galile kùluni shin.»
71 Ŋyɛ ka Pyɛri si jwo: «Kampyi mii à ŋge nàŋi cè, Kile kà na yaha mɛ!» 72 Ka ŋkùpooŋi
si ntíl'a mɛɛ sú tozhɔnwogo. Ka Pyɛri funŋke si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na na:
«Ŋkùpooŋi mɛɛni shɔnwuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè
mɛ.» Ŋyɛ ka Pyɛri si wá na mɛɛ súu.

15

Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-14; Luka 23.1-5; Yuhana 18.28-38)

1 Kuru canŋke ɲyèsɔɔge na, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii
ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná yukyaala kuruŋke shiinbii sanmpii puni si piye bínni,
maa wwɔ̀ a jwo, maa Yesu cû a pwɔ maa ŋkàre ná u e fànhafooŋi Pilati á*. 2 Ka Pilati
si u yíbe: «Yahutuubii Saanŋi u ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.»

3 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii si tìgire niɲyahara cyán Yesu na. 4 Ka Pilati si núr'a u
yíbe: «Tìgire pi à cyán mu na ke, mu ɲyɛ a pà cè a jwo tire e mà?» 5 Yesu saha ɲyɛ a jwo
mɛ. Ka lire si Pilati kàkyanhala sèl'e.

---

† **14:63** Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu ɲyɛ a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi à puru jwumpe lógo ke, pire maha yîri maa pi vàanɲyi cwɔn. * **15:1** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na (Macwo 27.15-26; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

6 Yyee maha yyee Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni n'a mpyi a nɔ, Pilati mpyi maha
kàsujyi niŋkin yaha, ŋge sùpyire mpyi maha ɲáare u á ke. 7 Nàŋi wà, ná u mɛge na mpyi
Barabasi, uru mpyi a le kàsuŋi i, ɲaha na yɛ u ná u wwoɲɛɛbii mpyi a cânra Ɔrɔmu
shiinbil'á, fo mà booro pyi. 8 Ka sùpyire si file Pilati na, maa u ɲáare na nde u maha
mpyi pir'á yyee maha yyee ke, na u lire pyi. 9 Ka Pilati si pi yíbe: «Li sí n-bê yii á, mii
u Yahutuubii Saanŋi yige kàsuŋi i la?» 10 U mpyi a cè na yiɲcyɛge na Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebil'à Yesu le cye e. 11 Ŋka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à sùpyire sɔn na ti Pilati
ɲáare u Barabasi yige kàsuŋi i, u u Yesu yaha wani.

12 Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Ŋge yii na mpyi Yahutuubii Saanŋi ke, ɲaha yii ɲyɛ na
sônŋi mii i mpyi uru na yɛ?» 13 Ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na!» 14 Ka Pilati
si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yɛ?» Ŋka pi saha na kwuugii wàa
fànha na, marii ŋko: «U kwòro cige na!» 15 Pilati la mpyi si sùpyire ɲyii wuuni pyi, maa
Barabasi yige kàsuŋi i, maa pi pyi pi à Yesu bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà ŋkwòro
kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à Yesu fwɔ́hɔrɔ (Macwo 27.27-31; Yuhana 19.2-3)

16 Ka sòrolashiibii si ŋkàre ná Yesu i pi tatɛɛnge e, maa sòrolashiibii sanmpii yyer'a pa,
17 maa vàanntinmbwɔhɔ niɲyɛga† le u na, maa ŋguro cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò
u na. 18 Lire kàntugo ka pi i wá na u fwɔ́hɔre, marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à
mu shéɛre!» 19 Marii u bwùun ɲùŋke e ná kàbiini i, marii ntilwɔhe wàa u na, marii
niŋkure sínni u taan, maa piye pyi mu à jwo pi na u pêre. 20 Pi à u fwɔ́hɔr'a kwɔ̀ ke, maa
vàanntinmbwɔhe niɲyɛge wwû u na, maa u yabiliŋi vàanɲyi le u na, maa ŋkàre ná u e si sà
ŋkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na (Macwo 27.32-44; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

21 Ɲyɛ mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná nàŋi w'e u à yîri
sige e, u mɛge mpyi Simɔ, Sirɛni kànhe shin u mpyi u wi. Alɛzandiri ná Urufusi yii tuŋi
u mpyi u wi. Ɲyɛ ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. 22 Ka pi i ŋkàre ná u e
cyage mɛge ku ɲyɛ Gɔlikota ke, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ɲuŋkwɔɔge Cyage.» 23 Pi à nɔ wani ke,
maa wyɛɛre tà le sinmpe e mà kan Yesu á u bya, ŋka u ɲyɛ a ɲɛn'a ti bya mɛ. 24 Sòrolashiibil'à
Yesu kwòr'a kwɔ̀ ke, maa ŋkyaanlwooni tèg'a u vàanɲyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi
nàzhanŋi cè mɛ. 25 U à kwòro cige na ɲyɛ̀ge tèni baacyɛɛre wuuni na. 26 U à bò ɲùŋke ŋkemu
na ke, cikwooni na pi mpyi na sí kuru sémɛ ke, pi à li sémɛ kuru cyage e: «YAHUTUUBII
SAANŊI». 27 Nàŋkaalii shuunni mpyi a kwòro ná Yesu i. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí
ɲyɛ u kàmɛni na. [28 Lire pyiŋkanni na, mpe p'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i u kyaa na ke,
pur'à fûnŋɔ:
«U à tɔ̀rɔ ná kapimpyiibil'e.»]

29 Sùpyire nintorore mpyi maha u fwɔ́hɔre, marii ɲùɲyi kwòre, marii ŋko: «Mu u mpyi
maha jwo na mu sí Kileɲaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u ɲyɛ amɛ
la? 30 Mu yabiliŋi u maye shwɔ, maa ntîge kworokworocige na.»

31 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi na u fare, marii ŋko
piy'á: «U à pìi shwɔ, maa mpyi u ɲyɛ a jà uye shwɔ mɛ. 32 Kile Niɲcwɔnrɔŋi! Izirayɛli
Saanŋi! Mu aha jà a tîge ŋke cige na may'á, wuu sí n-dá mu na!» Mpii pi mpyi a kwòro u
taan ke, pire mú mpyi na u fare.

---

† **15:17** Vàanntinŋyɛge»: Yahutuubii yyére, pi mpyi maha kuru vàanntinŋke jwoolo maha ŋkan saanbii ná shinbwoobil'á.

Yesu kwùŋi
(Macwo 27.45-56; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

33 Ɲyɛ canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère
pyi fo mà sà byanhara yàkoŋke na. 34 Lire tèni i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eloyi, Eloyi,
lama sabakatani‡?» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi, mii Kileŋi, ɲaha na mu à kàntugo wà
mii á yɛ?»
35 Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile
tùnntunŋiEli yiri na u pa uru tègɛ.» 36 Ka pire wà niŋkin si fê a sà sìcogo fyinmɛ lùtanhage
k'e, maa ku nórɔ kàbii na, mà yaha Yesu ɲwɔge taan, u u ku ta a shwɔɔnrɔ. Maa jwo: «Yii u
yaha wani, wuu a wíi kampyi Eli sí n-pa u tîrige ŋke cige na.» 37 Ka Yesu si núr'a sêe fànha
na, ka u múnaani si fworo u e.
38 Ɲyɛ ka Kileɲaarebage táataa vàanŋke si ɲcwɔn niŋke e, mà lwɔ́ nìɲyiŋi na fo ɲwɔh'i.
39 Ɲyɛ Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi a yyére Yesu yyaha na ke, u à ta
naha u kwùŋkanni ɲya ke, ka u u jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi mpyi Kile Jyaŋi.»
40 Cyee kuruŋɔ mpyi a yyére laage e, marii wíi. Mariyama u mpyi na yîri Magidala
kànhe e ke, ná Mariyama, u ɲyɛ Yakuba bilere ná Zhoze nuŋi ke, ná Salomɛ mpyi pi e.
41 Pire cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà u yaha Galile kùluni i marii u tɛ̀re. Cyee
niɲyahamii mú mpyi wani, pi mpyi a taha u fye e mà kàre Zheruzalɛmu kànhe e.

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

42 Ɲyɛ yàkoŋke mpyi a nɔ a kwɔ̀, ka pi i wá na canŋɔŋke bégeli, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: kuru
canŋa nùmpanŋa mpyi canŋɔŋke. 43 Arimati kànhe shinŋi Yusufu, uru na mpyi yukyaala
kuruŋke sèe shinŋi wà. U cyɛge mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Ka uru si ɲùŋɔ waha
maa ŋkàre Pilati yyére si Yesu buwuŋi ɲáare u á. 44 Pilati à Yesu kwùŋi lógo ke, l'à u pâa,
ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi yyer'a pa yíbe kampyi u tèekwuun'à mɔ. 45 Tèni i
sòrolashiibii yyaha yyére shinŋ'à Pilati pyi na Yesu à kwû ke, ka u u kuni kan Yusufu á na
u sà u tîrige kworokworocige na. 46 Ka Yusufu si vàanvyinge shwɔ, maa Yesu buwuŋi tîrige
kworokworocige na, mà le k'e, mà sà ntò fanŋke e. Kuru fanŋke mpyi a tùgo kafaaga na.
Ka u u kafaabwɔhɔ kùuŋkul'à pa ntò fanŋke ɲwɔge na. 47 Magidala Mariyama ná Zhoze
nuŋi Mariyama mpyi na Yesu buwuŋi tasinnage wíi.

16

Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i
(Macwo 28.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

1 Ɲyɛ canŋɔŋk'à tòro ke, Magidala Mariyama ná Yakuba nuŋi Mariyama ná Salomɛ, ka
pire mú taanre si ŋkàr'a sà sìnmɛ nùguntanga wumɔ shwɔ si ntègɛ Yesu buwuŋi tìri. 2 L'à
pyi cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na. Tèni i pi à nɔ kafaage fanŋke na ke, canŋa ɲyiini
mpyi na fwore. 3 Pi niŋkaribii mpyi na ŋko piy'á: «Jofoo u sí n-pa kafaabwɔhe kùuŋkuu
n-láha wuu á fanŋke ɲwɔge na yɛ?» 4 Pi à ta naha pi ɲyiigii yîrige ke, ka pi i kafaabwɔhe ta
k'à kùuŋkul'a lwɔ́ fanŋke ɲwɔge na. 5 Pi à nɔ wani ke, maa jyè fanŋke e, mà nàɲjiiwe ɲya
u à vàanvyinge le, mà tèɛn kàniŋke na, ka cyeebii si fyá sèl'e. 6 Ka nàɲjiiŋi si pi pyi: «Yii àha
vyá mɛ. Nazarɛti Yesu pi à kwòro cige na ke, uru yii na ɲcaa la? U à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, u
ɲyɛ naha mɛ. Yii u buwuŋi tasinnage wíi. 7 Yii sà yi jwo Pyɛri ná cyelempyiibii sanmpil'á
“U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u ɲya wani, bà u à fyânha a yi jwo a yaha mɛ.”»
8 Ɲyɛ ka cyeebii si fê a fworo fanŋke e. Pi puni mpyi a fyá fo na ɲcyêɛnni. Li funmpɛɛnr'à
pi pyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yaaga jwo sùpya á mɛ.

---

‡ **15:34** Yesu na ŋkwúuli Aramɛni shɛɛnre e. Tire shɛɛnre e, Eloyi ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi». Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na tire shɛɛnre núru mɛ, pire maha sônŋi na Kile tùnntunŋi Eli Yesu ɲyɛ na yiri. Yahutuubii pìi na sônŋi na, ná Eli ɲyɛ a kwû mɛ, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwɔ (2 Saanbii 2.1-12). * **16:2** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

Mpiimu na Yesu à uye cyêe ke
(Macwo 28.9-10, 16-20; Luka 24.13-49; Yuhana 20.11-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

[9 Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i cibilaage canɲcyiige ɲyèsɔɔge na ke, Magidala Mariyama
na u à fyânha a uye cyêe, ŋge e Yesu à jínabii baashuunniŋi kɔ̀r'a yige ke. 10 Ka uru ceeŋi
si ŋkàr'a sà yi jwo Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Pi mpyi a tèɛn yyetanhare e, marii myahigii
súu. 11 Ŋka tèni i pi a lógo na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, na u wá ɲyii na, na Mariyama à u
ɲya ke, pi ɲyɛ a sàa dá mɛ.
12 Lire kàntugo Yesu à uye kɛ̂ɛnŋ'a cyêe u fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni na mà pi yaha
pi i ŋkèɛge sige e. 13 Ka pire si núr'a pa yi jwo pi sanmpil'á, ŋka pire mú saha ɲyɛ a dá mɛ.
14 Kàsanrage na, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi na mà pi yaha pi i lyî. U à
pi faha pi dánabaare na, ɲaha na yɛ mpii pi à u ɲya u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, maa mpyi ɲyii na
ke, u cyelempyiibii ɲyɛ a ɲɛn'a dá pire jwumpe na mɛ. 15 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si pi pyi:
«Yii a sì diɲyɛŋi ɲùɲyi puni na, yii s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyire pun'á. 16 Ŋgemu ká
dá pu na, maa batize ke, urufoo sí nùmpanŋa ta, ŋka shin maha shin u à pu lógo, maa mpyi
u ɲyɛ a dá pu na mɛ, Kile sí urufoo tùn. 17 Mpii pi à dá mii na ke, pire sí raa kakyanhala
karigii ɲcyiimu pyi ke, cyire cyi ɲyɛ: pi sí raa jínabii kɔ̀re, pi sí raa yu shɛɛnre tabɛr'e, 18 pi
sí raa wwòobii cwôre, ŋka pi sì raa yaage pyi pi na mɛ. Pi méɛ ká bàha bya, ku sì n-jà kapii
pyi pi na mɛ. Pi sí raa cyeyi tare yampii na, s'a Kile ɲáare pi na pi raa ɲcùuŋi.»

Yesu à kò a dùgo nìɲyiŋi na
(Luka 24.50-53; Kapyiiŋkii 1.9-11)

19 Kafooŋi Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwɔ̀ ke, ka Kile si u kò a dùrugo nìɲyiŋi na,
ka u u sà ntèɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na.
20 Ɲyɛ ka u cyelempyiibii si ŋkàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu cyeyi puni i. Kafooŋi
mpyi maha pi tère báaraŋi puni i, kakyanhala karigii pi mpyi maha mpyi Yesu mɛge na
ke, cyire mpyi maha fànha kaan pi jwump'á, mà li cyêe na sèe wi.]

Luka Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Luka na mpyi wempyi, Yahutu bà u mpyi u wi mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Luka la mpyi si Kile Jyaŋi Yesu kyaa jwo pir'á. Lire kurugo mpii pi à Yesu ɲya maa lógo u ɲwɔ na ke, u à file pire na maa Yesu karigii yyaha cya pir'á.

Yesu à si fòŋɔfee pyɛngɛ. Mpànahabii pi à sìi mpànahabii ke, pir'á u ziŋ'à fyânha a jwo. Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ, u à jwo na shin maha shin u à uye cè kapimpyiŋɛ maa ɲɛɛ Yesu na ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. Fòŋɔfeebii ná yampii ná nàŋkopyire ná leŋkwucyeebii ná círimpii ná zàmpɛɛnbii ná supyishiŋi sanŋi u mpyi u ɲyɛ laage e pìl'á mɛ, pire puni kyaa mpyi a táan Yesu á. Tèni i Yesu à kwòro cige na ke, mpii pi à u kwòro ke, u à Kile ɲáare na u yàfa pire na.

Yesu à ɲè a fworo kwùŋi i ke, u à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi tèɛn Zheruzalɛmu kànhe e, pi i Kile Munaani sige, Kile mpyi a lire ndemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ pi á ke. Yesu à puru jwo ke, maa dùg'a kàre nìɲyiŋi na, pi ɲyii na.

Karigii cyi à pyi lire kàntugo ke, Luka à cyire sémɛ séməŋi wabɛr'e, uru mɛge na ɲyɛ: «Yesu Tunntunmpii Kapyiiŋkii Semɛŋi».

Luka séməŋi kasemɛni

1-3 Yyaha yyére shinŋi Tofili, karigii cyi à pyi naha wuu yyére ke, cyire cyìi mii ɲyɛ na séməni si ntun mu á. Shinɲyahara mú à cyìi sémɛ cyire karigil'e, mà tàanna ná sùpyire cyi jwuŋkanni i, mpiimu ɲyii na cyi pun'à pyi ke, ná pire pi à pa mpyi Jwumpe Nintanmpe jwufeebii ke. Lire e mii mú à li ta kacɛnnɛ maa cyi yyaha cya fo cyi tasiige e maa cyi yal'a sémɛ si ŋkan mu á, 4 bà mu si mpyi si li cè na karigii cyi à jwo mu á ke, na cyire na ɲyɛ sèe mɛ.

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yuhana Batizelipyiŋi ziŋi kyaa jwo

5 Tèni i Erɔdi mpyi Zhude kùluni saannŋi ke, Kile sáragawwuŋi wà na mpyi Abiya u sáragawwukuruŋke e, u mɛge mpyi Zakari. U cwoŋi mpyi Arɔn tùluge shin, u mɛge sí mpyi Elizabɛti. 6 Pi mú shuunniŋi mpyi a tíi Kafooŋi Kile yyahe taan, pi mpyi a u ɲwɔmɛɛni cû karigii puni i, marii u toŋi kurigii puni ɲaare. 7 Ŋka pyà mpyi pi á mɛ, ɲaha na yɛ Elizabɛti mpyi cijiriŋɛ. U ná u pooŋi mú sí mpyi a lyɛ a kwɔ̀.

8 Canŋka Zakari mpyi sáragawwubaaraŋi na Kile yyahe taan, ɲaha na yɛ màhani mpyi a nɔ pi sáragawwukuruŋke na. 9 Mà tàanna ná sáragawwuubii làdaabil'e, pi mpyi maha ŋkyaanlwooni tèg'a sáragawwuŋi wà cwɔɔnrɔ, ur'a sì jyè Kileɲaarebage funŋke e maa wusunaŋi súugo. Ɲyɛ ka kuru canŋke wuŋi si mpa bê Zakari na. 10 Mà u yaha u u wusunaŋi súuge, sùpyire puni mpyi ntàani na na Kile ɲáare. 11 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si mpâl'a fworo Zakari na, maa yyére wusunaŋi tasogoge kàniŋɛ cyage na. 12 Zakari à u ɲya ke, maa fyá sèl'e.

13 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Ma hà vyá mɛ Zakari, Kile à mu ɲarege lógo. Mu cwoŋi Elizabɛti sí mu kan pùnambile na, maa li mɛge le Yuhana. 14 Uru pyàŋi ziŋi kani sí n-pyi mu á funntanga ná múguro kyaa. Li mú sí n-pyi shinɲyahara á funntanga kyaa, 15 ɲaha na yɛ u sí n-pyi shinbwo Kafooŋi Kile yyahe taan. U sì raa sinmpe pà tufiige byii mɛ. Kile Munaani sí u ɲî tèrigii puni i, ali mà u yaha zimbaa. 16 U sí Izirayɛli shiinbii niɲyahamii yyaha kêɛnŋɛ Kafooŋi pi Kileŋi á. 17 U kapyiiŋkii sí n-pyi Kile tùnntunŋiEli wogigii fiige. Bà Kile Munaani mpyi a fyânha a fànhe kan Eli á mɛ, amuni li sí fànhe kan u á, u u Kafooŋi kuni bégele, u u tiibii ná pyìibii shwɔ̀hɔŋi yaa. Mpii pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, u sí pire kêɛnŋɛ n-pyi shintiilii, si supyishiŋi wà bégele ɲjaha Kafooŋi yyaha na.»

18 Ka Zakari si jwo mèlɛkɛŋ'á: «Di mii sí puru sèeŋi cè n-jwo yɛ? Ɲaha kurugo yɛ mii ná
na cwoŋi shìŋ'à tòro zi taan.» 19 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Mii u ɲyɛ Gabiriyɛli. Mii u ɲyɛ Kile
taan u tùnnture laage e. U à mii tun mii u pa mpe jwumpe nintanmpe jwo mu á. 20 Mu ɲyɛ
a ɲɛn'a tèɛn mii ɲwɔmugure taan mɛ, mà li ta nde mii à jwo mu á ke, li sí n-pyi li tèepyil'e.
Lire kurugo mu sí n-pyi búbu, mà lwɔ́ numɛ na fo mà sà yaa ná li tèepyiini i.»
21 Lire tèni mpyi a sùpyire puni ta ti i Zakari sigili na ŋkànre, ɲaha na yɛ u mpyi a mɔ
Kileɲaarebage funŋke e. U mɔŋi mpyi a pi puni pâa. 22 U à jà a pa fworo ke, ka u u mpyi
búbu, u ɲyɛ a jà a jwo ná pi e mɛ, ka pi i ɲcè na Kile à kani là cyêe u na Kileɲaarebage
funŋke e. Ka u u wá na yu ná cyeyi i. 23 Ɲyɛ Zakari sáragawwubaaraŋi canmpyaagil'à fûnŋɔ
ke, ka u u ŋkàre pyɛngɛ.
24 Canmpyal'à tòro ke, ka u cwoŋi Elizabɛti si laa ta, maa ŋwɔhɔ yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i.
Maa jwo uye funŋ'i: 25 «Kile à ɲwɔ mii na ná nde e dɛ! U à mii pyìtambaani silege láha mii
na sùpyire ɲyii na.»

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yesu ziŋi kyaa jwo

26 Ɲyɛ Elizabɛti laani yiŋke baani woge e, ka Kile si u mèlɛkɛŋi Gabiriyɛli tun Galile
kùluni kànhe kà na, ku mɛge ɲyɛ Nazarɛti. 27 Pùcwoŋi wà u mpyi wani, u mɛge mpyi
Mariyama. Saanŋi Dawuda tùluge shinŋi Yusufu tàcwo u mpyi u wi. 28 Ka mèlɛkɛŋi si
jyè uru pùcwoŋi yyére, maa jwo: «Mii à mu shéɛre, Kafooŋi Kile à ɲwɔ mu na maa mpyi
ná mu i.» 29 Ka puru jwumpe si Mariyama funŋɔ wwòoŋɔ sèl'e, ka u u wá na uye yíbili
uru fwùŋi ɲùŋke na. 30 Ka mèlɛkɛŋi si yi jwo u á: «Ma hà vyá mɛ Mariyama, Kile à ɲwɔ mu
na. 31 Mu sí laa ta, li sí n-si pùnambile, maa li mɛge le Yesu*. 32 U sí n-pyi shinbwo, u mɛge
sí n-le Kileŋi nìɲyi wuŋi Jyaŋi. Kafooŋi Kile sí u tulyage Dawuda saanre fànhe kan u á.
33 U sí n-pyi Yakuba shiŋi† ɲùŋɔ na fo tèekwombaa. U fànhe sì n-kwɔ̀ mɛ.» 34 Ka Mariyama
si yi jwo mèlɛkɛŋ'á: «Di lire sí n-pyi n-jwo yɛ? Ɲaha kurugo yɛ mii sàha ŋkwɔ̀ a nɔ̀ cè mɛ.»
35 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Kile Munaani sí n-pa n-tèɛn mu ɲuŋ'i. Kileŋi nìɲyi wuŋi u síŋi
sí n-pyi mbyìmɛ fiige mu ɲuŋ'i. Lire kurugo pyàŋi mu sí n-si ke, uru sí n-pyi Kile wu, u
mɛge sí n-le Kile Jyaŋi. 36 Mu cìnmpworocwoŋi Elizabɛti, uru niɲjyeŋkwoŋi mú à laa ta, u
sí pùnambile si. Sùpyire mpyi na uru ŋgemu sônnŋi cijiriŋɛ ke, u laani yibaani woge ku ɲyɛ
ŋke. 37 Sèeŋi na, kyaa ɲyɛ na Kile jìni mɛ.» 38 Ka Mariyama si yi jwo u á: «Kafooŋi bilicwo
u ɲyɛ mii, Kile u li pyi mii á bà mu à yi jwo mɛ.» Ka mèlɛkɛŋi si yîri u taan maa ŋkàre.

Mariyama à sà fworo u cìnmpworocwoŋi Elizabɛti na

39 Cyire canmpyaagil'e, ka Mariyama si yîr'a fyâl'a kàre ɲaɲyi kùluni i, Zhude kànhe kà
na. 40 Maa jyè Zakari pyɛnge e, maa Elizabɛti shéɛre. 41 Tèni i Elizabɛti à Mariyama fwùŋi
lógo ke, ka u pyàŋi si ɲyàha u funŋke e. Ka Kile Munaani si Elizabɛti ɲî, 42 ka u u jwo fànha
na Mariyama á: «Kile à jwó le mu á mà tòro cyeebii puni taan! Pyàŋi mu sí n-si ke, Kile
sí jwó le ur'á mú! 43 Jo u ɲyɛ mii, fo mii Kafooŋi nuŋi yabiliŋi u pa mii yyére yɛ? 44 Ɲaha
kurugo yɛ mii sí yi jwo mu á, tèni i mii à mu fwùŋi lógo ke, funntang'à mii pyàŋi pyi u à
ɲyàha mii funŋke e. 45 Mu wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ kani ɲwɔmɛɛni Kafooŋi Kile à lwɔ́ mu
á ke, mu à ɲɛn'a dá lire na.»

Mariyama à Kile kêe

46 Ɲyɛ ka Mariyama si jwo:
«Mii à Kafooŋi Kile kêe ná na zòmbilini puni i,
47 mii funŋke naha a táan sèl'e mii Shwofooŋi Kile kurugo.
48 Ɲaha na yɛ mii u ɲyɛ u bilicwoŋi ke,
u à ɲɛn'a ɲwɔ mii na, maa kacɛnnɛ pyi mii na,
mii ná na cyɛrɛmpe puni i.

---

* **1:31** Yesu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile u ɲyɛ Shwofooŋi.» † **1:33** Yakuba shiinbii pi maha mpyi Izirayɛli shiinbii.

Mà lwɔ́ numɛ na,
tìiŋi nimpaŋi sùpyire puni sí n-pa raa ŋko na mii wuun'à ɲwɔ.
49 Ɲaha kurugo yɛ Kile Siŋi Punifol'à kabwɔhii pyi mii á,
u mɛg'à táan.
50 Mpii pi maha fyáge u na ke,
u maha pire ɲùɲaara taa tèrigii puni i, maa kacɛnŋkii pyi pi á.
51 U maha kakyanhala karigii pyi
ná u cyɛge fànha ɲyahaga woge e.
Mpii pi ɲyɛ ná yàmpeente funŋke e ke,
u maha pire tîn a caala.
52 U maha fànhafeebii tîrig'a lwɔ́ pi fànhe ɲuŋ'i,
mpii pi à piye tîrige ke, u maha pire dùrugo.
53 U maha yacɛnɲyi kaan kategefeebil'á fo maha pi funɲyi ɲíŋɛ.
U maha nàfuufeebii cyeŋgaya wuubii yare pi i ŋkèɛge.
54-55 Ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwɔ́ wuu tulyey'á ke, u à lire fûnŋɔ.
U à pa u báarapyiibii Izirayɛli shiinbii tègɛ
U maha kacɛnŋkii pyi Ibirayima
ná u tùlug'á tèrigii puni i.»
56 Ɲyɛ ka Mariyama si ŋkwôro Elizabɛti yyére fo mà nɔ yiɲyɛ taanre fiige na, lire kàntugo maa núr'a kàre u kànhe na.

Yuhana Batizelipyiŋi ziŋi kani

57 Ɲyɛ Elizabɛti tèetigen'à pa nɔ ke, ka u u si pùnambile. 58 Tèni i Elizabɛti tɛɛnɲɛɛbii ná u cìnmpyiibil'à lógo na Kafooŋi Kile na wá à kacɛnnɛ nimbwoo pyi u na ke, ka li i mpyi u ná pi á funntanga nimbwɔhɔ.
59 Pyàŋi ziŋi canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i ŋkàre u takwɔnge e. Pi la mpyi si u tuŋi Zakari mɛge le u na, 60 ka pyàŋi nuŋi si jwo: «Ɔnhɔ, u mɛge sí n-le Yuhana.» 61 Ka pi i u pyi: «Ŋka kuru mɛge fiige ɲyɛ mu sùpya na mà dɛ!» 62 Ka pi i Zakari búbu wuŋi kà, maa u yíbe pyàŋi mɛge na. 63 Ka u u pi pyi pi kwɔɔgɔ lwɔ́ a kan ur'á. Pi à pa ná k'e ke, ka u u yi séme ku na: «Pyàŋi mɛge sí n-le Yuhana» ka li i pi puni pâa.
64 Ɲyɛ lire tèenuuni i, ka Zakari ɲjini si sànha, ka u ɲwɔge si múgo, ka u u wá na yu marii Kile pêre. 65 Ka cyire karigii si u tɛɛnɲɛɛbii ná u kwùumpe shiinbii kàkyanhala, fo mà sà nɔ Zhude ɲaɲyi cyeyi kànyi puni na. Pi puni mpyi na cyire karigii shɛɛnre yu pi bàraɲwɔyi i.
66 Ka lire kani lógofeebii puni si li yaha piye funŋ'i, marii sônŋi li na. Pi shin maha shin mpyi na uye yíbili: «Ŋge pyàŋi sí n-pyi ɲaha shi bɛ?» Sèeŋi na, Kafooŋi Kile cyɛge mpyi ná u e.

Zakari à Yesu mpaŋi kyaa jwo

67 Ɲyɛ ka Kile Munaani si pyàŋi tuŋi Zakari ɲî, maa u pyi u à mpe jwumpe jwo:
68-69 «Wuu Kafooŋi Kile kêe,
Izirayɛli shiinbii u Kileŋi,
ɲaha na yɛ u à Shwofoo niɲcɛnŋɛ yige
u báarapyiŋi Dawuda tùluge e mà kan wuu á.
U à pa si mpa u shiinbii tègɛ
si pi ɲùŋɔ wwû bilere e.
70 Uru shɛɛnre Kile tùnntunmpii mpyi a jwo fo tèemɔni i
71 na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,
wuu kyal'à pɛn mpiimu á ke, si wuu shwɔ pire na.
72 Lire cye kurugo, u à kacɛnnɛ pyi wuu tulyeyi na.
Nde u mpyi a jwo u tunmbyaare tooy'e ke, u à lire pyi.
73-74 U mpyi a ɲwɔmɛɛni ndemu lwɔ́ wuu tulyage Ibirayima á,

na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,
bà wuu si mpyi s'a uru pêre fyagara baa mɛ,
u à lire pyi.
75 Kile à lire pyi bà wuu si mpyi s'a katiigii pyi u yyahe taan,
si ntaha uru kanni fye e wuu shìŋi puni i mɛ.»
76 Lire kàntugo ka Zakari si jwo u pyàŋ'á:
«Mii pyàŋi, pi sí n-pa raa mu pyi Kileŋi nìɲyi wuŋi tùnntunŋi,
ɲaha na yɛ mu sí n-pa ɲaara Kafooŋi yyaha na, si u kuni yaa.
77 Mu sí yi yyaha jwo Kile wuubil'á na
u sí pi kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.
78 Wuu Kileŋi ɲùɲaare ná u kacɛnŋkii kurugo,
u à bèɛnmpe yige wuu á mà yîri nìɲyiŋi na, mu à jwo canŋa ɲyiini nivworovɔnni.
79 Mpii pi mpyi a tèɛn kwùŋi numpini i ke, u à bèɛnmpe yige pir'á.
U à yyeɲiŋke kuni le wuu taan.»
80 Ŋyɛ uru pyàŋi mpyi na lyɛge, Kile Munaani sí i fànhe kaan u á. Ka u u ŋkwôro sige funŋke e fo mà sà nɔ u tèecyeeni na Izirayɛli shiinbii na.

2

Yesu ziŋi kani
(Macwo 1.18-25)

1 Ŋyɛ tèni là à pa nɔ, ka saanbwɔhe Ogusiti si tùnnturo tun na sùpyire puni mɛyi yi sémɛ.
2 Lire l'à pyi mɛsemɛni niɲcyiini, l'à pyi mà Kirinisi ta Siri kìni ɲùŋɔ na. 3 Sùpyire puni
mpyi na sì na pi mɛyi sémɛni pi tukanyi na. 4 Ka Yusufu si yîri Nazarɛti kànhe e Galile
kùluni i mà kàre saannŋi Dawuda kànhe na, Bɛtilɛhɛmu i, Zhude kùluni i, ɲaha na yɛ Yusufu
mpyi Dawuda tùluge sùpya. 5 U ná u tàcwoŋi Mariyama mpyi a kàre wani mɛyi zèmɛŋi
kurugo. Mariyama laa wuŋi u mpyi. 6 Mà pi yaha Bɛtilɛhɛmu i, ka Mariyama laani tèesini
si nɔ. 7 Ka u u u jyaŋi niɲcyiiŋi si, maa u le vàaŋɲyi i mà sínniŋɛ yatɔɔre yabyage funŋ'i,
ɲaha na yɛ pi mpyi a tatirige ta nàmpwuunbii tashwɔnge e mɛ.

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yesu ziŋi kyaa jwo mpànahabii pìl'á

8 Ŋyɛ mpànahabii pìi na mpyi puru kwùumpe e. Pi mpyi maha shwùun ɲyii na sige e,
marii pi mpàabii saɲcwɔnŋi sigili. 9 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe pi na, ka
Kafooŋi Kile sìnampe bèɛnmpe si mîni kuru cyage e mà pi kwûulo, ka pi i fyá sèe sèl'e.
10 Ka mèlɛkɛŋi si yi jwo pi á: «Yii àha vyá mɛ, mii sí múguro kyaa nimbwoo jwo yii á, lire sí
n-pyi yii shiŋi puni wuu. 11 Niɲjaa numpilage yabiliŋi i, Shwofol'à si yii á Dawuda kànhe
na. Uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ná Kafooŋi. 12 Amɛ yii sí li cè, yii sí pìnmpiɲɲyɛga ta pi à
le a sínniŋɛ vàaŋɲyi i yatɔɔre yabyage k'e.»
13 Lire tèni i, ka mèlɛkɛkuruŋɔ nimbwɔhɔ si mpâl'a pa bínni uru mèlɛkɛŋi taan, marii
Kile pêre na:
14 «Pèente ti taha Kile na nìɲyiŋi na.
Mpii kyaa l'à táan Kile á ke, yyeɲiŋke ku pyi ɲìŋke na pire shwɔhɔl'e.»
15 Tèni i mèlɛkɛɛbil'à yîri mpànahabii taan mà dùgo nìɲyiŋi na ke, ka mpànahabii si yi
jwo piy'á: «Yii a wá, wuu u shà Bɛtilɛhɛmu i, Kafooŋi Kile à wuu pyi wuu à kani ndemu
cè ke, wuu u sà lire wíi.» 16 Ka pi i fyâl'a kàr'a sà Mariyama ná Yusufu ta wani, maa
pìnmpiɲɲyɛge nizinnage ɲya yatɔɔre lùbyakwɔɔge funŋ'i. 17 Pi à pìnmpiɲɲyɛge ɲya ke,
jwumpe Kile mèlɛkɛŋi mpyi a jwo pi á ku kyaa na ke, ka pi i puru puni jwo, 18 ka li i
mpyi kakyanhala pu lógofeebii pun'á. 19 Ŋka Mariyama wi ke, ur'à cyire karigii yaha u
yákiliŋi na, marii sônnŋi cyi na. 20 Lire kàntugo ka mpànahabii si núr'a kàre pi tayirige e, pi
mpyi na Kile pêre marii u kêre pi karigii nindogogii ná niɲyagii kurugo. Cyire karigil'à
pyi bà Kile mèlɛkɛŋi mpyi a cyi jwo mɛ.

Pi à kàre ná Yesu pìnmpiŋŋyɛ wuŋi i Kileɲaarebage e

21 Pyàŋi canzege canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i u kwɔ̀n, maa u mɛge le Yesu. Kile
mèlɛkɛŋi mpyi a kuru mɛge le pyàŋi na mà jwo u nuŋi u u laani ta ke.
22 Ɲyɛ mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i, sìiveente canmpyaagil'à kwɔ̀ ke, ka Yusufu ná
Mariyama si ŋkàre Zheruzalɛmu kànhe e ná pyàŋi i mà sà ŋkan Kafooŋi Kile á, 23 bà l'à
sémɛ Kafooŋi Kile Saliyaŋi i na: «Pùnampyire niɲcyiire puni sí n-pyi Kafooŋi Kile woro*.»
24 Sárage kyaa Kafooŋi Kile mpyi a jwo Saliyaŋi i mà yyaha tíi ná sìivooŋi tufeempe
kani i ke, pi à kuru wwû mú. Kuru sárage ku mpyi: «Sanmpanra shuunni, lire ɲyɛ mɛ
sanmpanmpwɔrɔŋjaara shuunni†.»
25 Nàŋi wà na mpyi wani Zheruzalɛmu i, u mɛge mpyi Simiyɔn. U mpyi a tíi maa fyáge
Kile na. U mpyi na Izirayɛli shiinbii Tɛgɛfooŋi mpaŋi sigili. Kile Munaani mpyi ná u
e. 26 L'à li cyêe u na na u sì n-kwû ná u ɲyɛ a Kafooŋi Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲya mɛ. 27 Ɲyɛ
tèni i Yesu sifeebil'à sà nɔ ná u e Kileɲaarebage e Kile Saliyaŋi karigii mɛɛ na ke, ka Kile
Munaani si Simiyɔn yyaha cû a lèŋɛ Kileɲaarebage e. 28 Ka u u pìnmpinŋyɛge cû u cyeyi
i, maa Kile kêe na:
29 «Kafooŋi Kile, mii u ɲyɛ mu báarapyiŋi ke, numɛ mu sí n-jà mii yaha mii u kwû yyeɲiŋke
e,
nde mu à jwo ke, mu à lire pyi a kwɔ̀,
30 ɲaha na yɛ Shwofooŋi mu à tun ke, mii ɲyiin'à uru ɲya niɲjaa.
31 Ŋge mu à kan diɲyɛŋi sùpyire shiŋi puni kurugo ke,
32 u sí n-pyi bèɛnmɛ mpemu pu sí mu cyêe supyishiŋi puni na ke,
Izirayɛli shiinbii pi ɲyɛ mu wuubii ke, si pire mɛge pyi ku táan.»
33 Puru jwumpe Simiyɔn mpyi a jwo Yesu kyaa na ke, puru mpyi a Yesu sifeebii
kàkyanhala. 34 Ka Simiyɔn si jwó le pi á, maa yi jwo Yesu nuŋi Mariyama á: «Ŋge
pyàŋi kapani li ɲyɛ Izirayɛli shiinbil'á, mà shinɲyahara cyán si shinɲyahara yîrige. U sí
n-pyi kacyeele, ŋka pìi sí n-cyé li na. 35 Lire pyiŋkanni na, supyiɲyahara funzɔnnɔre sí
n-yige cyíinŋi na. Mu wi ke Mariyama, kani là sí n-pa mu súugo ma zòŋi na, mu à jwo
kàshikwɔnŋwɔɔ l'à mu sú u na.»
36-37 Ciɲjyeŋi wà na mpyi wani, u mpyi a yyee beecyɛɛre ná sicyɛɛre (84) kwɔ̀, uru na
mpyi Kile tùnntunŋɔ, u mɛge mpyi Ana. U tuŋi mɛge mpyi Fanuwɛli. Ashɛri tùluge sùpya
u mpyi u wi. Uru ceeŋi mpyi a yyee baashuunni pyi nàmbage e, ka u pooŋi si ŋkwû. Ka
u u ŋkwôro nɔ̀ baa. Pìlaga bâra canŋa na, u mpyi maha mpyi súnleni ná Kileɲarege na
Kileɲaarebage e. 38 Uru ciɲjyeŋi mú à sà Yesu sifeebii ta wani, maa Kile kêe, mpii pi mpyi
na Zheruzalɛmu kànhe shiinbii ɲùŋgwuure sigili ke, maa Yesu kyaa jwo pir'á.
39 Ɲyɛ Yusufu ná Mariyama à Kafooŋi Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲaara a kwɔ̀ ke, maa
núr'a kàre Nazarɛti i, pi kànhe na, Galile kùluni i. 40 Pyàŋi mpyi na lyɛge ná fànhe e, u
yákiliŋi mpyi a pêe sèl'e. Kile mpyi a ɲwɔ u na maa mpyi ná u e.

Yesu ná u sifeebil'à kàre bilereŋkwoŋi kataanni na

41-42 Yyee maha yyee, Yesu sifeebii mpyi maha ŋkàre ná u e Zheruzalɛmu kànhe e
bilereŋkwoŋi kataann'á mà tàanna ná Yahutuubii làdaŋi i. Ɲyɛ yyeeni kataann'á pi à kàre
mà Yesu shìŋi yaha yyee kɛ ná shuunni na ke, 43 lire kataann'à pa ŋkwɔ̀, ka pi i núru na
ŋkɛ̀ɛge ke, ka Yesu si ntɛ̀ɛn Zheruzalɛmu i u sifeebii pàama.
44 Pi mpyi na sônŋi na Yesu ná pire shèrɛfeebii pi sí n-ta pi i ma siɲcyan. Pi à ɲaara a
canŋke kwɔ̀, pi ɲyɛ a u ɲya mɛ, ka pi i wá na u caa pi cìnmpyiibii ná pi shincempii shwɔhɔl'e.
45 Pi à u cya a kànha pire shwɔhɔl'e ke, maa núru na u caa na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu i.
46 Canmpyaa taanre tatoroge e, ka pi i sà u ta u à tɛ̀ɛn Kileɲaarebage e Kile Saliyaŋi
cyelentiibii shwɔhɔl'e, marii pi jwumpe núru, marii pi yíbili. 47 Mpii pi mpyi na u jwumpe
núru ke, u yákilifente ná u ɲwɔshwɔɔre mpyi a pire puni kàkyanhala. 48 Tèni i u sifeebil'à u

* **2:23** Ɛkizodi 13.2, 12 † **2:24** Levitiki 12.8

ɲya ke, ka li i mpâa pi e, ka u nuŋi si u pyi: «Yesu, ɲaha mu à pyi ná wuu e amɛ yɛ? Mii ná mu tuŋi funmpɛn wuubii mpyi na mu caa.» 49 Ka u u pi pyi: «Ŋaha na yii ɲyɛ na mii caa yɛ? Yii ɲyɛ a cè na mii à yaa mii u a na Tuŋi karigii cwɔɔnre mà?» 50 Ŋka u sifeebii mpyi a puru jwumpe ɲwɔhe cè mɛ.

51 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a kàre ná u sifeebil'e Nazarɛti kànhe e. U mpyi a pi ɲwɔmɛɛni cû. Ka u nuŋi si cyire karigii puni yaha uye funŋ'i, marii sônŋi cyi na.

52 Yesu mpyi na lyɛge, là sí i bârali u yákilifente na. U kyaa mpyi a táan Kile á, maa ntáan sùpyir'á mú.

3

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na (Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Yuhana 1.19-28)

1 Mà saanbwɔhe Tibɛri yaha u saanre yyee kɛ ná kaŋkuro wuuni na, lir'à Pɔnse Pilati ta Zhude kùluni ɲùŋɔ na, Erɔdi sí ɲyɛ Galile wuuni ɲùŋɔ na, u yyahafooŋi Filipi sí ɲyɛ Iture ná Tirasoniti kùligii ɲùŋɔ na, Lizaniyasi sí ɲyɛ Abilɛni kùluni ɲùŋɔ na, 2 Ana* ná Kayifu mú sí ɲyɛ sáragawwuubii ɲùŋufente na, lire yyeeni mà Zakari jyaŋi Yuhana yaha síwage e, Kile à u tun u sà a uru jwumpe yu. 3 Ka u u ŋkàre Zhurudɛn baŋi ɲwɔge kùluni puni i, mà sà a ɲaare na puru jwumpe yu sùpyir'á. U mpyi na yi yu pi á: «Yii yii toroŋkanni kêɛnŋɛ, yii batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ.» 4 Nde Yuhana mpyi na mpyi amuni ke, lire na mpyi a sémɛ tèecyiini Kile tùnntunŋi Ezayi séməŋi i na:

«Sùpya mɛjwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na
“Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á,
5 yii i kacyeyi puni ɲî a tàanna,
yii i ɲaɲyi ná mpògigii puni cɛɛg'a tàanna,
kurigii cyi à nahana ke, yii i cyire yal'a tíi,
kurigii cyi à ɲáhara ke, yii i cyire yal'a ɲwɔ.
6 Lire ká mpyi, sùpyire puni sí li ɲya na Kile u ɲyɛ Shwofooŋi†.”»

7 Ŋyɛ ka shinɲyahara si wá na ma Yuhana yyére si mpa batize, ka u u pi pyi: «Yii màcwɔn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwɔ Kile lùyirini nimpani na yɛ? 8 Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii zòompil'à kêɛnŋɛ. Yii àha zìi raa sônŋi kanna na yii tulyage ku ɲyɛ Ibirayima mà dɛ! Ŋaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ɲje kafaayi kêɛnŋɛ n-pyi Ibirayima ɲampyire‡. 9 Yii li cè na kaciig'à cél'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige ku ɲyɛ, ku ɲyɛ na yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi mɛ, kuru sí n-kwòn n-wà nage e.»

10 Ŋyɛ ka sùpyire si Yuhana yíbe: «Lire tèni i ke, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 11 Ka u u pi pyi: «Vàanntinnyɛ shuunni ɲyɛ ŋgemu á ke, urufol'à yaa u kà kan kà baafooŋ'á. Ŋgemu u ɲyɛ ná yalyire e ke, urufol'à yaa u tà kan kategefooŋ'á mú.»

12 Ŋyɛ múnalwɔɔre shwofeebii pi mpyi a pa mpa batize ke, ka pire mú si Yuhana yíbe: «Cyelentuŋi, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 13 Ka u u pi pyi: «Múnalwɔɔre ɲwɔge pi à pyi yii a shuu sùpyir'á ke, yii àha wyérɛ shwɔ wà na si ntòro kuru ɲwɔge taan mɛ.» 14 Ka sòrolashiibii pìi mú si u yíbe: «Wuu de? Ŋaha wuu à yaa wuu pyi yɛ?» Ka u u pi pyi: «Yii àha sùpyaŋi wà tufiige wyérɛ cyán zhwɔ u na mɛ, yii àha vini ntaha wà na mú mɛ. Ŋka yii sàraŋi u yii funɲyi ɲíŋɛ.»

15 Ŋyɛ sùpyire puni sònŋɔre mpyi a taha Kile Niɲcwɔnrɔŋi nimpaŋi kani na, uru ŋgemu u sí n-pa pi shwɔ ke. Lire e pi mpyi na ŋko piye funŋ'i: «Tá Yuhana bà u à yaa u ta u wi mɛ?» 16 Mà pi yaha ná tire sònŋɔre e piye funŋ'i, ka Yuhana si pi pyi: «Mii wi ke, mii na

---

* **3:2** Ŋge Anaŋi na mpyi nò. † **3:6** Ezayi 40.3-5 ‡ **3:8** Yahutuubii mpyi na sônŋi na Kile sí pire shwɔ, mà lire ɲùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33,37,39: yii yire cyeyi kâla.

yii batizeli lwɔhe e kanna. Ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhaɲyi mɛɛre sànha, mii ɲùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. 17 U ntanhe ɲyɛ u cye e, u u u sùmaŋi nimbwɔnnŋi fwu. U sí sùmapyaŋi le u bwùunni i, si sìmwɔhɔŋke súugo nafugombaage e.»

18 Ŋyɛ Yuhana à yɛrɛyɛ niɲyahaya kan sùpyir'á sahaŋki Yesu kyaa na.

19 Saannŋi Erɔdi mpyi a u sìɲɛɛŋi cwoŋi Erɔdiyadi kwɔ̀n a lwɔ́. Mà bâra lire na, u mpyi a kapyimbaagii ɲcyiimu pyi sahaŋki ke, ka Yuhana si u cêɛgɛ cyire puni na. 20 Lire ɲyɛ a jà a bê Erɔdi á mɛ, ka u u kapiini là bâra là na, maa Yuhana cû a le kàsuŋi i.

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Marika 1.9-11)

21 Ŋyɛ mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha u sàha ŋkwɔ̀ a le kàsuŋi i mɛ, canŋka sùpyire puni mpyi na ma u yyére marii batizeli, ka Yesu mú si mpa batize, maa Kile ɲáare. Mà u yaha kuru ɲarege na, ka nìɲyiŋi si múgo. 22 Ka Kile Munaani si liye pyi mpánmpɔrɔgɔ fiige mà tîg'a tɛ̀ɛn Yesu na, ka mɛjwuu si fworo nìɲyiŋi i na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiiŋkil'à táan mii á mú.»

Yesu à fworo mpiimu i ke
(Macwo 1.1-17)

23 Tèni i Yesu à báaraŋi sìi ke, u shìŋi mpyi a yyee beɲjaaga ná kɛ kwɔ̀. Sùpyire mpyi na sônnŋi na Yusufu jya u ɲyɛ u wi.
Yusufu yabiliŋ'à fworo Aheli i.
24 Aheli à fworo Matati i.
Matati à fworo Levi i.
Levi à fworo Mɛlɛki i.
Mɛlɛki à fworo Zhanayi i.
Zhanayi à fworo Yusufu i.
25 Yusufu à fworo Maticya i.
Maticya à fworo Amɔsi i.
Amɔsi à fworo Nahumu i.
Nahumu à fworo Ɛsili i.
Ɛsili à fworo Nagayi i.
26 Nagayi à fworo Maati i.
Maati à fworo Maticya i.
Maticya à fworo Sɛmɛ i.
Sɛmɛ à fworo Zhosɛki i.
Zhosɛki à fworo Zhoda i.
27 Zhoda à fworo Zhwɔnani i.
Zhwɔnani à fworo Ɛrɛsa i.
Ɛrɛsa à fworo Zorobabɛli i.
Zorobabɛli à fworo Salatiyɛli i.
Salatiyɛli à fworo Nɛri i.
28 Nɛri à fworo Mɛlɛki i.
Mɛlɛki à fworo Adi i.
Adi à fworo Kosamu i.
Kosamu à fworo Elimadan i.
Elimadan à fworo Ɛri i.
29 Ɛri à fworo Zhosuwe e.
Zhosuwe à fworo Eliyɛzɛri i.
Eliyɛzɛri à fworo Zhorimu i.
Zhorimu à fworo Matati i.
Matati à fworo Levi i.
30 Levi à fworo Simiyɔn i.
Simiyɔn à fworo Zhuda i.

Zhuda à fworo Yusufu i.
Yusufu à fworo Zhonamu i.
Zhonamu à fworo Eliyakimu i.
31 Eliyakimu à fworo Mɛlɛya i.
Mɛlɛya à fworo Mɛna i.
Mɛna à fworo Matata i.
Matata à fworo Natan i.
Natan à fworo Dawuda i.
32 Dawuda à fworo Zhese e.
Zhese à fworo Obɛdi i.
Obɛdi à fworo Bwazi i.
Bwazi à fworo Salamɔni i.
Salamɔni à fworo Naasun i.
33 Naasun à fworo Aminadabu i.
Aminadabu à fworo Adimi i.
Adimi à fworo Arini i.
Arini à fworo Esirɔmu i.
Esirɔmu à fworo Pɛrɛzi i.
Pɛrɛzi à fworo Zhuda i.
34 Zhuda à fworo Yakuba i.
Yakuba à fworo Ishaka i.
Ishaka à fworo Ibirayima i.
Ibirayima à fworo Teraka i.
Teraka à fworo Nakwɔri i.
35 Nakwɔri à fworo Serugi i.
Serugi à fworo Erewu i.
Erewu à fworo Pɛlɛgi i.
Pɛlɛgi à fworo Ebɛri i.
Ebɛri à fworo Shelaki i.
36 Shelaki à fworo Kayinamu i.
Kayinamu à fworo Arifasadi i.
Arifasadi à fworo Shɛmu i.
Shɛmu à fworo Nuhu i.
Nuhu à fworo Lemɛki i.
37 Lemɛki à fworo Mɛtusala i.
Mɛtusala à fworo Enɔki i.
Enɔki à fworo Zherɛdi i.
Zherɛdi à fworo Malalɛli i.
Malalɛli à fworo Kena i.
38 Kena à fworo Enɔsi i.
Enɔsi à fworo Sɛti i.
Sɛti à fworo Adama i.
Adama à fworo Kile e.

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔ̀n u kapii pyi (Macwo 4.1-11; Marika 1.12-13)

1 Ɲyɛ mà Yesu yaha u à ɲî Kile Munaani na, u à yîri Zhurudɛn baŋi ɲwɔge na mà kàre síwage e.
2 U à canmpyaa beeshuunni pyi síwage e, u ɲyɛ a yafyin lyî mɛ, ka kategе si u ta. Cyire canmpyaagii funŋke e, ka Sitaanniŋi si file u na maa ɲcaa si u sɔ̀n ŋgà kapii na.
3 Ɲyɛ ka u u Yesu pyi: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, yi jwo ŋke kafaag'á ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi bwúuru.» 4 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i “Yalyire kanni bà ti ɲyɛ na sùpyaŋi ɲwɔ caa mɛ*.”»

---

* **4:4** Duterenɔmu 8.3

5 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si dùgo ná u e nìɲyiŋi na, maa diɲyɛŋi kìrigii puni cyêe u na
yyerege niŋkin, 6 maa u pyi: «Mii sí ɲcyii kìrigii puni ɲùŋufente ná cyi nàfuuŋi kan mu á,
ɲaha na yɛ t'à kan mii á. Shinŋi u à táan mii á ke, ur'á mii sí ti kan. 7 Mu aha ɲɛn'a niŋkure
sín maa mii pêe, yire puni sí n-pyi mu wuyo.» 8 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe
Semɛŋi i:
“Ta ma niŋkure sínni ma Kafooŋi Kile á, maa uru kanni pêre†.”»
9 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Zheruzalɛmu kànhe e, maa sà dùgo ná u
e Kileɲaarebage ɲùɲcyage e, maa yi jwo u á: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, kwɔ̀n a cwo ɲìŋke
na, 10 ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i:
“Kile sí u mèlɛkɛɛbii tun, pi a mu kàanmucaa.
11 Pi sí mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i,
bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwɔ̀ mu tɔɔge kà bânni mɛ‡.”»
12 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i “Ma hà raa ma Kafooŋi Kile ɲwɔ
cwôre mɛ§.”»
13 Ɲyɛ Sitaanniŋi à Yesu sɔ̀n a kànha shiŋi puni u kapii pyi ke, maa yîri u taan maa u
yaha na tèni labɛrɛ sigili.

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Marika 6.1-6)

14 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a kàre Galile kùluni i. Kile Munaani fànhe mpyi u e sèl'e.
Ka u mɛge si fworo lire kùluni puni i. 15 U mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á Kile
Jwumpe kàlambayi i, ka tire puni si wá na u mɛtanga yiri.
16 Ka Yesu si ŋkàr'a sà nɔ Nazarɛti i. Kuru kànhe na u à lyɛ. Canŋɔŋke e, ka u u jyè Kile
Jwumpe kàlambage e bà u mpyi maha ntêe na li pyi mɛ, maa yîr'a yyére si Kile Jwumpe
kâla. 17 Ka pi i Kile tùnntunŋi Ezayi séməŋi kan u á, ka u u u ɲwɔ múgo maa cyage kà kâla:
18 «Kafooŋi Kile Munaani ɲyɛ mii ɲuŋ'i.
U à mii cwɔɔnrɔ na mii u pa Jwumpe Nintanmpe jwo fòŋɔfeebil'á,
si kàsujyiibii ɲjahaŋi kyaa jwo pi á,
si fyinmpii ɲyiigii mùgoŋi kyaa jwo pi á,
mpii pi ɲyɛ cwɔ̀nrɔmpe e ke, si pire yige pi kyéregefeebii cye e,
19 tèni i Kafooŋi Kile sí ɲwɔ sùpyire na si kacɛnnɛ pyi ti na ke, si lire kyaa jwo*.»
20 Lire kàntugo ka Yesu si Kile Jwumpe Semɛŋi ɲwɔ tò maa u kan Kile Jwumpe kàlambage
kacwɔnrɔŋ'á, maa ntèɛn. Ka sùpyire puni si ti ɲyiigii le u e. 21 Ka Yesu si yi jwo pi á: «Kile
Jwumpe yii à lógo numɛ ke, pur'à fûnŋɔ yii ɲyii na niɲjaa.» 22 Pi puni mpyi na u mɛtange
yu. Jwumpe u à jwo ke, ka puru si mpyi kakyanhala pi pun'á. Ka pi i wá na yi yu piye
shwɔhɔl'e: «Taha Yusufu jyaŋi bà mɛ?»
23 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à li cè na yii sí nde tàanlini jwo n-wà mii na “Wempyiŋi, maye
cùuŋɔ ma yabiliŋi” si mii cêɛge na kakyanhala karigii yii à lógo na mii à pyi Kapɛrɛnamu
kànhe e ke, na ɲaha na mii ɲyɛ a cyire fiige pyi naha na tukanhe na mà yɛ?» 24 Maa núr'a
jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunŋi wà tufiige maha le ɲjire e u tukanhe e
mɛ. 25 Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunŋi Eli tìiŋi i, leŋkwucyeebii mpyi a ɲyaha
Izirayɛli kìni i. Yyee taanre ná yiɲyɛ baani funŋ'i zànhe ɲyɛ a pa mɛ, ka katibwɔhɔ si ɲcwo
kìni puni na. 26 Ŋka Kile ɲyɛ a Eli tun Izirayɛli leŋkwucwoŋi wà yyére mɛ, fo kìni labɛrɛ wu,
uru mpyi Sarɛpita kànhe na, Sidɔn kùluni i.
27 Mà bâra lire na, Kile tùnntunŋi Elize tìiŋi i, tògofee niɲyahamii na mpyi Izirayɛli i, ŋka
pi wà ɲyɛ a pa Elize yyére si ticuumpe ta mɛ, fo kìni labɛrɛ wu, u mɛge mpyi Nama, Siri
kìni shin u mpyi u wi.»
28 Mpii puni pi mpyi Kile Jwumpe kàlambage e ke, tèni i pir'à puru jwumpe lógo ke, ka
pi lùgigii si yîri sèl'e. 29 Ka pi i yîri, maa Yesu kɔ̀r'a yige kànhe e. Pi kànhe mpyi a cyán ɲaŋke

† **4:8** Duterenɔmu 6.13 ‡ **4:11** Zaburu 91.11,12 § **4:12** Duterenɔmu 6.16 * **4:19** Ezayi 61.1-2

kà ɲuŋˈi, ka pi i ŋkàre ná u e ɲaŋke ɲùɲcyage e, si u ŋɔɔŋɔ ɲcyán ɲaŋke kacyage e. 30 Ka
Yesu si pi paha a fworo.

Yesu à jínaŋi wà kɔr'a yige nàŋi w'e
(Marika 1.21-28)

31 Ka Yesu si ŋkàre Galile kùluni kànhe kà na, kuru mɛge ɲyɛ Kapɛrɛnamu, maa wá na
sùpyire kâlali canŋɔŋke e. 32 Ka u kàlaŋi si sùpyire kàkyanhala, ɲaha na yɛ u mpyi na pi kâlali
ná Kile sífente e.
33 Lire tèni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na:
34 «Ei! Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mu à pa
mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu!» 35 Ka Yesu si
fànha cyán jínaŋi na: «Ma ɲwɔge tò! Maa fworo ŋge nàŋi i!» Ka jínaŋi si nàŋi cyán sùpyire
shwɔhɔl'e, maa fworo u e. U ɲyɛ a kapii pyi u na mɛ. 36 Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala
fo ti na yu tiy'á: «Mpe ɲyɛ jwumɔ dɛ! U maha fànha cyáan jínabii na ná u sífente e, pi a sì
wá na fwore pifeebil'e.» 37 Ka Yesu mɛge si fworo lire kùluni puni i.

Yesu à Pyɛri nafeɲcwoŋi cùuŋɔ
(Macwo 8.14-17; Marika 1.29-34)

38 Ka Yesu si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, mà kàre Simɔ pyɛngɛ. U à sà Simɔ
nafeɲcwoŋi ta u à sínni cifwuro cye e. Ka pi i li cya Yesu á, u pa ɲwɔ u na. 39 Ka Yesu
si file u na, maa fànha cyán cifwure na, ka ti i láha u na. Ka u u ntíl'a yîri na sore pi á.
40 Canŋaɲyiicwoore na, yama shi maha shi pu mpyi kànhe e ke, ka pi i mpa ná pire
puni i Yesu yyére. Ka u u u cyeyi taha pi puni niŋkin niŋkinŋi na, maa pi cùuŋɔ. 41 U mpyi
na jínacyaanbii niɲyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi na yu fànha na: «Kile
Jyaŋi u ɲyɛ mu!» Ŋka Yesu mpyi maha fànha cyáan pi na, maa jwumpe kwùun pi na, ɲaha
na yɛ pi mpyi a cè na uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

Yesu kapani
(Marika 1.35-39)

42 Ŋyɛ ɲyɛ̀g'à pa múgo ke, ka u u fwor'a kàre sige funŋke e. Shinɲyahara mpyi a fworo
na u caa. Pi à pa u cya a ɲya ke, ka pi la si mpyi u u ŋkwôro ná pire e. 43 Ka u u yi jwo pi
á: «Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, mii à yaa mii u puru jwo kànyi
sanɲy'á, ɲaha na yɛ lire mɛɛ na mii à tun.»
44 Lire e ka Yesu si wá na ɲaare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu Zhude kùluni Kile
Jwumpe kàlambayi i.

5

Yesu à fyacumii taanre yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.18-22; Marika 1.16-20)

1 Ŋyɛ canŋka mà Yesu niɲjyereŋi yaha Zhenɛzarɛti banŋi ɲwɔge na, sùpyire mpyi a yyér'a
u kwûulo Kile jwumpe ndògoŋi kurugo, fo na piye ŋɔɔŋi kàmpanɲyi puni na, na u fɛnre.
2 Ka u u mpa wíl'a bakwooyo shuunni ɲya banŋi ɲwɔge na. Fyácyaabii mpyi a fworo yire
bakwooyi i na pi cwòobii jyìi. 3 Ka Yesu si sà jyè kuru bakwɔɔge k'e, Simɔ woge ku mpyi
ku ki, maa yi jwo Simɔ á: «Bakwɔɔge lwó banŋi ɲwɔge na mà file yyaha yyére dooni.» Simɔ
à lire pyi ke, ka Yesu si ntɛ̀ɛn bakwɔɔge funŋke e, maa Kile jwumpe yu sùpyir'á.
4 Ŋyɛ tèni i u à pa ŋkwɔ̀ Kile jwumpe ɲjwuŋi na ke, maa jwo Simɔ á: «Bakwɔɔge file lwɔhe
tacuguŋke e, yii i yii cwòobii wà, yii i fyaabii pìi cya.» 5 Ka Simɔ si u pyi: «Cyelentuŋi, wuu
à numpilage puni pyi fyácyaani na, wuu ɲyɛ a yafyin ta mɛ, ŋka ná mu s'à jwo amuni, mii
sí cwòŋi wà sahaŋki.» 6 Ŋyɛ pi à cwòobii wà ke, ka pi i fyaa niɲyahamii cû fo cwòobii na
ŋkwùun. 7 Ŋyɛ pi shɛ̀rɛfeebii pi mpyi bakwɔɔge sanŋke e ke, ka pi i pire yyere na pi pa pire
tɛ̀gɛ. Ka pi i bakwooyi shuunniŋi ɲî fyaabii na, fo bakwooyi mpyi na ŋko raa ntîri lwɔhe
ɲwɔhˈi.

8 Simɔ Pyɛri à lire ɲya ke, maa niŋkure sín Yesu fere e, maa jwo: «Kafooŋi, laaga tɔɔn na
na, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ kapimpyiŋɛ.» 9 Fyaabii pi mpyi a cû ke, Simɔ ná u shèrɛfeebii mpyi
a fyá pi ɲyahaŋkanni na. 10 Zebede jyaabii pi mpyi ná Pyɛri e, ná pire pi ɲyɛ Yakuba ná
Yuhana ke, pire mpyi a fyá mú. Ka Yesu si Simɔ pyi: «Ma hà vyá mɛ. Mà lwó numɛ na,
bà mu mpyi na fyaabii caa na ɲcwôre mɛ, amuni mu sí raa sùpyire caa t'a bârali mii na.»
11 Ɲyɛ ka pi i núr'a pa baŋi ɲwɔge na, maa kàntugo wà bakwooyi ná yi funŋɔ yaayi puni
na, maa ntaha Yesu fye e.

Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Marika 1.40-45)

12 Mà Yesu yaha lire kùluni kànhe kà na, tògofooŋi wà na mpyi wani, tòge mpyi a u tɛgɛlɛ
ta sèl'e. Tèni i u à Yesu ɲya ke, ka u u niŋkure sín u fere e, maa yyahe cyígile, maa u ɲáare:
«Kafooŋi, mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniŋɛ.» 13 Ɲyɛ Yesu à yire lógo
ke, maa cyɛge sànha maa bwɔ̀n u na, maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si
ntíl'a láha u na.
14 Ka Yesu si u pyi: «Cû ma ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ. Ŋka ta sì, maa
sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo
tògofeebii ɲcùuŋɔŋi kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe pi na na mu à cùuŋɔ*.»
15 Ɲyɛ ka Yesu mɛge si li ɲwɔ cû na fwore sèl'e. Shinɲyahara mpyi maha mpa a bínnini
u taan, maa u jwumpe núru, u a sì wá na pi cùuŋi. 16 Ŋka Yesu mpyi maha ŋkwɔ̀ a yîri pi
taan, maa sà Kile ɲáare síwage funŋke e.

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Marika 2.1-12)

17 Canŋka mà Yesu yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na, Farizhɛɛnbii pìi ná Kile Saliyaŋi
cyelentiibii pìi mpyi wani. Pire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude kùluni kànyi puni ná
Zheruzalɛmu kànhe na. Ka Yesu si wá na yampii cùuŋi ná Kafooŋi Kile sífente e. 18 Ka
sùpyire tà si yaŋi wà tug'a pa u yasinniŋke e, uru nàŋi mpyi a mûruŋɔ. Pi la mpyi si jyè
bage e si u file Yesu na. 19 Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ a jà a tajyige ta ná u e mɛ;
ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa supyimuruŋke ná ku yasinniŋke le a
tîrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwɔhɔl'e. 20 Yesu à li ɲya na mpii nàmpil'à dá uru
na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Nà wà we, mu kapegigil'à yàfa mu na.» 21 Kile Saliyaŋi
cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si wá na ŋkunni maa jwo: «Ɲaha na
ŋge nàŋi ɲyɛ na Kile mɛge kɛ̀ɛge yɛ? Fo Kile kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegigii yàfa u
na mɛ!»
22 Ɲyɛ Yesu à pa pi kunuŋke ɲùŋke cè ke, maa pi pyi: «Ɲaha na tire nte sònŋɔre shiŋi ɲyɛ
yii funɲyi i yɛ? 23 Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, maa ɲaare” yii ɲyii na,
cyire kapyaagii mú shuunni i ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 24 Ŋka yii pi li cè na síŋi na ɲyɛ
Supyaŋi Jyaŋi á naha ɲìŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á:
«Ta núru na ɲwɔ na. Yîri maa ma yasinniŋke lwó maa sì pyɛngɛ.» 25 Lire tèenuuni i, ka nàŋi
si yîri maa u yasinniŋke lwó a fworo sùpyire ɲyii na, na Kile kêre, na ŋkɛ̀ɛge pyɛngɛ. 26 Ka
li i pi puni bilibili. Pi mpyi na Kile kêre, maa ŋko: «Ei! Wuu à kakyanhala karii ɲya niɲjaa
dɛ!»

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Marika 2.13-17)

27 Lire kàntugo ka Yesu si fworo ntàani na, maa wíl'a múnalwɔɔre shwofooŋi wà ɲya u
à tɛ̀ɛn u báaraŋi tapyige e. U mɛge mpyi Levi. Ka Yesu si yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e.»
28 Ka Levi si báaraŋi puni ɲwɔ yaha maa ntaha Yesu fye e.

---

* **5:14** Tògofooŋi ká ɲcùuŋɔ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta
a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

29 Lire kàntugo Levi à kataan nimbwoo pyi Yesu mɛɛ na u pyɛnge e. Shinɲyahara
mpyi na lyî ná pi e siɲcyan. Pire shwɔhɔl'e, múnalwɔɔre shwofeebii mpyi a ɲyaha.
30 Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii yíbe:
«Ŋaha na yii ɲyɛ na lyî marii byii ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛril'e
yɛ?» 31 Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa ɲyɛ pire na mɛ, mpii pi na
yà ke, pire na u kani ɲyɛ. 32 Mpii pi ɲyɛ na piye sônnŋi na pir'à tíi ke, mii ɲyɛ a pa ɲìŋke na
pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire tayyerege e mii à pa, bà
pi si mpyi si pi toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na (Macwo 9.14-17; Marika 2.18-22)

33 Ka pi i u pyi: «Tèrii niɲyahagil'e Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii
wuubii maha súnŋi leni marii Kile ɲáare, mu wuubii sí maha lyî marii byii canŋa maha
canŋa.» 34 Ka Yesu si pi pyi: «Yii na sônnŋi na yii sí n-jà fànha cyán cifɔnnŋi pooŋi ceveebii
na, pi i súnŋi le mà cipooŋi yaha ná pi e la? 35 Ŋka tèni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi
shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.»
36 Ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ kwùnn'a tɛ̀g'a vàaŋɲjyɛga
tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, mu maha vàanvɔnŋke kɛ̀ɛge, vàanvɔnŋke kwɔnge ná
vàaŋɲjyɛge sí ɲyɛ na jìn'a yiye lwɔ́ mɛ.
37 Wà mú sí ɲyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa
ntanha, pu maha pu yaleŋke jya, maa wu, yaleŋk'a sì ŋkɛ̀ɛge. 38 Sinmpurug'à yaa k'a leni
seeyi boofɔnŋkil'e.
39 Lire ná li wuuni mú i, sùpya ɲyɛ a sìi na sinntanhaga byii maa núr'a yyaha yige
sinmpurugo kurugo mɛ. Ŋaha kurugo yɛ u maha jwo na nintanhage k'à táan.»

6

Ŋje Yesu à jwo canŋɔŋke kyaa na ke (Macwo 12.1-8; Marika 2.23-28)

1 Ŋyɛ canŋka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canŋke na
mpyi canŋɔŋɔ. Ka u cyelempyiibii si sùmaɲcahayi yà kwɔ̀n a cwuugo pi cyeyi i mà kùn*.
2 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Ŋaha na yii ɲyɛ na canŋɔŋke kafuunŋkii pyi
yɛ†?» 3 Ka u u pi pyi: «Nde saannŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà? Canŋka mà u
ná u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 4 u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruŋi wà
lwɔ́ a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa
pi jà a uru bwúuruŋi kyà.» 5 Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa
jwo mà yyaha tíi ná canŋɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ canŋɔŋke e (Macwo 12.9-14; Marika 3.1-6)

6 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke kabɛr'e, Yesu à jyè Kile Jwumpe kàlambage k'e, maa li ɲwɔ
cû na Kile jwumpe yu. Nàŋi wà na mpyi sùpyire shwɔhɔl'e, uru kàniŋɛ cyɛge mpyi a
kwû. 7 Ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii si wá na Yesu kàanmucaa kampyi u
sí ɲɛɛ sùpya cùuŋɔ canŋɔŋke e, si nta tìgire cyán u na. 8 Ka Yesu si pi funzɔnnɔ́re cè, maa
yi jwo cyeŋkwugefooŋ'á na u yîr'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u ɲaa, ka nàŋi si yîr'a
yyére. 9 Mà u yaha tayyérege e, ka Yesu si jwo: «Mii sí yii yíbe, mà tàanna ná Kile Saliyaŋi

† **5:37** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke. * **6:1** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛg'e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔ̀n ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). † **6:2** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔ̀nnɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔ̀n ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cêɛgɛ na pi à báara pyi canŋɔŋke.

i, kacɛnni mpyiŋi l'à ɲwɔ cannɲɔŋke e laa, kapiini mpyiŋi? Mà sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwû?»
10 Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire puni wíi wíl'a mâha, maa jwo cyeŋkwugefol'á: «Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ.
11 Ɲyɛ Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbil'à lire ɲya ke, ka pi lùgigii si yîri. Ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna, nde pi sí n-jà n-pyi Yesu na ke, si lire cè.

Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi ɲcwɔɔnrɔŋi kani (Macwo 10.1-4; Marika 3.13-19)

12 Canŋka Yesu à dùg'a kàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na. U à numpilage puni pyi Kileɲarege na wani. 13 Ɲyèg'à pa múgo ke, ka u u u cyelempyiibii yyere, maa shiin kɛ ná shuunni cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e, mà pyi u tùnntunmii. 14 Pire tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi yi ɲje: Simɔ, ná Yesu à u mɛge le Pyɛri ke, ná Pyɛri sìɲɛɛŋi Andire ná Yakuba ná Yuhana ná Filipi ná Baritelemi 15 ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaŋi Yakuba ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti‡ ke, 16 ná Yakuba jyaŋi Zhudasi ná Zhudasi Isikariyoti ŋge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Macwo 4.23-25)

17 Ɲyɛ ka Yesu si ntîge ná u tùnntunmpil'e ɲaŋke ɲuŋ'i, maa mpa yyére tafage k'e. U cyelempyiibii niɲyahamii ná supyiɲyahara mpyi wani. Tire sùpyire mpyi a yîri Zhude kùluni i, Zheruzalɛmu kànhe ná kùluni cyeyi sanɲyi puni i, mà bâra Tiri ná Sidɔn kànyi na, yire kànyi ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na. 18 Tire sùpyire mpyi a pa si mpa a Yesu jwumpe núru, si ticuumpe ta. Jínabii mpyi mpiimu i ke, pire mpyi na ɲcùuŋi mú. 19 Sùpyire puni mpyi na ɲcaa si bwɔ̀n Yesu na, ɲaha na yɛ shin maha shin n'a mpyi a jà a bwɔ̀n u na ke, fànha mpyi maha fworo u e, maa urufoo cùuŋɔ.

Jofoo wuu l'à ɲwɔ yɛ? (Macwo 5.1-12)

20 Ɲyɛ ka Yesu si yyahe yîrig'a le u cyelempyiibil'e, maa jwo
«Yii pi ɲyɛ fòŋke e ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ yii woro.
21 Kategе ɲyɛ yii mpiimu na numɛ ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii sí n-pa n-tìn.
Yii pi ɲyɛ na myahigii súu numɛ ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii sí n-pa raa ɲcyàhali.
22 Sùpyir'à yii mpiimu kyaa pɛn piy'á, marii yii kɔ̀re na láre piye na, marii yii cyere, marii yii mɛpɛngɛ yu na yii à taha Supyaŋi Jyaŋi fye e ke, yii wuun'à ɲwɔ.
23 Lire ká mpyi yii na tèni ndemu i ke, yii pyi funntange e, yii raa yini, ɲaha na yɛ Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na niɲyiŋi na. Cyire karigii shiŋi pi tulyey'à pyi Kile tùnntunmpii na mú.
24 Ŋka yii pi ɲyɛ ná nàfuuŋi i numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ yyeɲiŋke e yii ɲyɛ ke, kuru sí n-pa n-kwɔ̀.
25 Yii pi à tìn numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ kategе sí n-pa n-cwo yii na.
Yii pi ɲyɛ na ɲcyàhali numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ yii yyahayi sí n-pa n-tanha, fo yii sí raa myahigii súu.
26 Sùpyire puni na yii mpiimu kêre kafinare ɲùŋɔ taan ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ lire pyiŋkanni na, pi tulyey'à kafinivinibii kêe, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Kile tùnntunmii ke.

Yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á (Macwo 5.38-48; 7.12)

27 Ɲyɛ mii lógofeebii, mii sí yi jwo yii á: yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á. Mpii pi ɲyɛ ná pege e mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a kacɛnŋii pyi pire na. 28 Mpii pi ɲyɛ na jwumpimpe yu mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a jwó leni pir'á. Mpii pi à yii cùmu lemɛ pi ke, yii a Kile ɲáare pir'á. 29 Wà ha kantawaa bwɔ̀n mu mùmpɛnge k'e, ku sanŋke kêɛnŋɛ urufol'á. Sùpya ká

‡ **6:15** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke».

mu vàanntinmbwɔhe cyán a shwɔ mu na, ma vàanntinmbileni yaha u cye e mú. 30 Wà ha
mu ɲáare, urufoo kan. Sùpya ká mu yaaga cyán a shwɔ, ma hà ku fwoo jáara u na mɛ.
31 Nde yii la ɲyɛ sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii a lire pyi pi á mú. 32 Yii kyal'à táan
mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, tɔ̀ɔnnɲi ŋgi yii sí n-ta lire e yɛ? Mɛpɛngɛ
shiinbii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 33 Mpii pi ɲyɛ na kacɛnŋkii pyi yii na ke, yii aha a cyi pyi
pire kann'á, tɔ̀ɔnnɲi ŋgi yii sí n-ta lire e yɛ? Mɛpɛngɛ shiinbii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 34 Yii
à cè a jwo na yii sí n-jà yaaga ɲáare n-ta mpiimu á ke, yii aha a pire kanni kaan, tɔ̀ɔnnɲi
ŋgi yii sí n-ta lire e yɛ? Mɛpɛngɛ shiinbii mú na lire pyi. Pi à cè a jwo na mpii pi sí n-jà
pire yaayi cyage núruŋɔ pire na ke, pire na pi maha yi fwɔhigii leni mú. 35 Ŋka yii pi ke,
yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á, yii raa kacɛnŋkii pyi pi na. Yii aha fwoo le pi na, yii i yii
sɔ̀nnɲɔre láha li zàraŋi na. Lire ká mpyi, Kile sí sàra nimbwo kan yii á, lire mú li sí li cyêe
na yii na ɲyɛ Kileŋi nìŋyi wuŋi pyìi, ɲaha na yɛ u à ɲwɔ kacɛnnɛcembaabii ná shinpiibii
na.
36 Yii pyi ɲùɲaarafee, bà yii Tuŋi Kile ɲyɛ ɲùɲaarafoo mɛ.

Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ
(Macwo 7.1-5)

37 Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ, lire ká mpyi Kile mú sì yii cêɛge mɛ. Yii àha raa sùpyire
sannte la wwû mɛ, lire e Kile mú sì yii la wwû mɛ. Wà ha kyaa pyi yii wà na, urufoo u lire
yàfa. Lire ká mpyi, Kile mú sí yii kapegigii yàfa yii na. 38 Yii a sùpyire sannte kaan, lire e
Kile mú sí yii kan, yaage e yii à sumare pyi maa pi sanmpii kan ke, Kile sí kuru yaage ɲî
si ku cúnŋɔ cúnŋɔ si ku fíi si kà bâra ku na fo yaage si ɲî raa wuni.»
39 Lire kàntugo ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Fyinŋi wà sí n-jà u fyinɲɛɛ kàbii cû la?
Lire ká mpyi, pi mú shuunniŋi puni sì n-tîge wyige k'e mà? 40 Cyelempyaŋi taceŋke sì
n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuŋi woge taan mɛ, ŋka cyelempyaŋi cyɛge k'à le a ɲwɔ ke, uru
u taceŋke maha mpyi u cyelentuŋi woge fiige.
41 Ŋaha na mu ɲyɛ na ɲyèsɛnni ɲaa ma cìnmporoŋi ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu
wuuni i ke, mu ɲyɛ na uru ɲaa mà yɛ? 42 Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma
cìnmporoŋ'á na u yyére maa ɲyèsɛnni wwû u ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu wuuni i
ke, mu ɲyii ɲyɛ uru na mà yɛ? Mu u à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, bànnaŋi wwû ma ɲyiini i
fɔlɔ, lire ká mpyi, mu sí raa ɲaa raa ɲcwúu ɲyèsɛnni tawwuge e ma cìnmporoŋi ɲyiini i.

Cige maha ɲcè ku yasɛɛre e
(Macwo 7.16-20; 12.33-35)

43 Cige niɲcɛnŋke ɲyɛ na yasɛrɛ nimpere yaa mɛ, cipege mú ɲyɛ na jìn'a yasɛrɛ niɲcɛnnɛ
yaa mɛ. 44 Cire puni maha ɲcìni ti yasɛɛre cye kurugo, lire ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: wà sì n-jà fizhiye
cige yasɛrɛ kwɔ̀n ŋguro cige na mɛ, wà mú sì n-jà ɛrɛzɛn cige yasɛrɛ kwɔ̀n kìlege taha na
mɛ. 45 Ŋgemu u zò u à ɲwɔ ke, uru maha jwuɲcɛnmpe yu. Ŋgemu u ɲyɛ ná zòmpi i ke, uru
maha jwumpimpe yu. Yii li cè, sùpyaŋi zòmbilin'à ɲî ndemu na ke, lire u ɲwɔge maha yu.»

Yákilifooŋi ná funŋɔ baa shinŋi kani
(Macwo 7.24-27)

46 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ŋaha kurugo yii maha mii pyi “Kafooŋi, Kafooŋi” mà li ta yii sí
ɲyɛ na mii jwumpe kurigii ɲaare mà yɛ? 47 Shin maha shin u à pa mii á, maa mii jwumpe
lógo, maa pu kurigii ɲaare ke, urufol'à fworo yaage ŋkemu na ke, mii sí kuru cyêe yii na.
48 Urufoo na ɲyɛ mu à jwo bafaanraŋi u à ɲìŋke tùgo fo mà sà nɔ kafaage na, maa u bage
nintaani cyán ku na ke. Bag'à faanra a kwɔ̀ ke, ka zànbwɔhɔ si mpa, ka lwɔhe si wá na
fwu na ma na ku kúuli, ŋka bage ɲyɛ a cwo mɛ, ɲaha na yɛ ku nintaan'à cyán a ɲwɔ. 49 Ŋka
shinŋi u ɲyɛ na mii jwumpe núru, maa mpyi u ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ
mu à jwo bafaanraŋi u à u bage nintaani cyán ɲìntiige na ke. Zành'à pa, ka lwɔhe si wá
na fwu na ma na ku kúuli ke, ka bage si ntíl'a pi a wu.»

7

Yesu à sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà bilina cùuŋɔ (Macwo 8.5-13; Yuhana 4.43-54)

1 Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwɔ̀ sùpyir'á ke, maa ŋkàre Kapɛrɛnamu kànhe e.
2 Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e ná biliwe e. Uru
bilinaŋi kani mpyi a waha u na. Ka yampimɛ si mpa uru bilinaŋi cû, fo u na ŋko s'a kuro
caa.
3 Ɲyɛ uru ɲùŋufooŋ'à Yesu kyaa lógo ke, maa Yahutuubii kacwɔnribii pìi tun pi sà Yesu
ɲáare u u mpa uru bilinaŋi cùuŋɔ. 4 Pi à nɔ Yesu yyére ke, maa u ɲáare fànha na, maa
jwo: «Ŋge ɲùŋufooŋ'à yaa ná mpwɔh'e, mu à yaa mu u u pwɔhɔ. 5 Ɲaha kurugo yɛ wuu
Yahutuubii kyal'à táan u á sèl'e. Uru mú sí u à wuu Kile Jwumpe kàlambage faanra.»
6 Ɲyɛ ka Yesu si ɲɛɛ maa ŋkàre ná pi e. Tèni i pi à sà byanhara sòrolashiibii yyaha yyére
shinŋi pyɛnge na ke, lir'à sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi ta u à u ceveebii pìi tun pi sà yi
jwo Yesu á: «Kafooŋi, ma hà maye kànha mpa mii pyɛnge e mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲùŋk'à cyérɛ
mu u jyè mii pyɛnge e. 7 Lire kurugo mii à li kàanmucya mà li ta na mii yabiliŋi ɲyɛ a yaa
mii u shà mu fye e mɛ. Ŋka jwuŋkanŋa niŋkin jwo, kuru sí mii bilinaŋi cùuŋɔ. 8 Mii wi ke,
sòrolashiibii pìi na ɲyɛ mii ɲùŋɔ na, mii sí ɲyɛ pìi ɲùŋɔ na. Mii aha wà pyi "Ta sì" u maha
ŋkàre. Mii aha wabɛrɛ pyi "Ta ma" u maha mpa. Mii aha na biliŋi pyi "Nde pyi" u maha
lire pyi.»
9 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe lógo sòrolashiibii ɲùŋufooŋi ceveebii ɲwɔ na ke, ka uru nàŋi
kani si u kàkyanhala. Supyikuruŋke ku mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u yyaha kɛ̂ɛnŋ'a pi
wíi wíi, maa jwo: «Mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntɛ̂l'a sùpya ɲya ná ŋge dániyaŋi fiige e mɛ,
ali Izirayɛli shiinbii shwɔhɔl'e mii ɲyɛ a u fiige ɲya mɛ.»
10 Mà jwo tùnntunmpii pi núr'a nɔ sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi pyɛnge e ke, pi à sà
uru bilinaŋi ta u à cùuŋɔ.

Yesu à nàŋjiibili niŋkwuu ɲè

11 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ŋkɛ̀ɛge Nayimu kànhe e,
shinɲyahara mpyi a taha pi fye e.
12 Pi à sà byanhara kànhe tajyiɲwɔge na ke, ka pi i ɲcíri ná kànhe shiinbii pìl'e, pi i ŋkɛ̀ɛge
ná nàŋjiibilini là niŋkwul'e fanɲyi i. Leŋkwucwoŋi wà u pyìniŋkinge ku mpyi ku ki. Kànha
shiinbii niɲyahamii mpyi a taha leŋkwucwoŋi na, pi i ŋkɛ̀ɛge uru buŋi tatoŋke e. 13 Kafooŋi
Yesu à uru ceeŋi mɛɛsuwuŋi ɲya ke, ka u ɲùɲaare si jyè u e, ka u u u pyi: «Fyâha, ma hà
raa mɛɛ súu mɛ!»
14 U à yire jwo ke, maa file buŋi lwɔ́feebii na, maa bwɔ̀n kariyi na, ka pi i yyére. Ka u
u jwo buŋ'á: «Nàŋjiiwe, yîri!» 15 Ka nàŋjiiŋi si yîr'a tɛ̀ɛn, maa li ɲwɔ cû na yu, ka Yesu si u
kan u nuŋ'á.
16 Shin maha shin u mpyi wani ke, ka li i pi puni bilibili, fo pi na Kile pêre marii ŋko:
«Kile tùnntunŋi nimbwoŋi wà u à uye cyêe wuu na! Kile à pa u shiinbii tègɛ!» 17 Nde Yesu
à pyi ke, ka sùpyire si sà a lire yu Zhude kùluni ná li kwùumpe kùligii puni i.

Yuhana Batizelipyiŋi à tùnntunmii tun Yesu á (Macwo 11.2-19)

18 Ɲyɛ karigii Yesu à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si ŋkàr'a sà cyire puni yyaha jwo
u á. Yuhana à yire lógo ke, maa u cyelempyiibii pìi shuunni yyér'a 19 tun pi sà Kafooŋi
Yesu yíbe na: «Y'à jwo na ŋge u sí n-pa ke, uru u ɲyɛ mu laa, wabɛrɛ wuu à yaa wuu a
sigili?» 20 Pire cyelempyiibil'à kàr'a sà nɔ Yesu na ke, maa u pyi: «Yuhana Batizelipyiŋi à
wuu tun na wuu pa mu yíbe na "Ŋgemu kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u ɲyɛ u wi laa,
wuu a wabɛrɛ sigili?"»
21 Lire tèni mpyi a Yesu ta u u yamii niɲyahamii ná cwɔ̀hɔmɔfee niɲyahamii cùuŋi,
maa jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e, maa fyinmii niɲyahamii ɲyii múru. 22 Ɲyɛ ka Yesu

si tùnntunmpii pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu ɲya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na: fyinmpii naha na ɲaa, toŋkɛgɛyifeebii sí i ɲaare, tògofeebii sí i ɲcùuŋi, ɲùɲcunnibii sí i núru, kwùubii sí i ɲɛ̀ni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòŋɔfeebil'á. 23 Ɲyɛ mii kapyiiŋkii ká mpyi cyi ɲyɛ a ŋgemu pyi u à cye láha mii na mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

24 Yuhana tùnntunmpil'à núr'a kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à pi pyi: «Canŋke yii ná ŋkàre síwage e ke, taha ɲyɛgɛ yii mpyi a kàr'a sà wíi kafɛɛge sí i ku ɲyàha la? 25 Ɲaha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi yɛ? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpii pi maha vàansinayi leni, maa pi ɲyii karigii pyi, maa pi ɲyii ɲjyìŋi lyî ke, pire maha mpyi saanbii bayi i.

26 Ɲyɛ lire sanni i ke, ɲaha tawiige e yii mpyi a kàre yɛ? Kile tùnntunŋɔ la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile tùnntunŋɔ na. 27 Ɲaha kurugo yɛ Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ŋgemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun
u sà mu kuni yaa mu yyaha na*”
uru tùnntunŋi u ɲyɛ Yuhana.

28 Mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a si ŋgemu u à fànha tò Yuhana na mɛ, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

29 Sùpyire ti mpyi na núru Yuhana ɲwɔ na, mà bâra múnalwɔɔre shwofeebii na ke, pire puni mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na Kile à tíi, maa ɲɛɛ ka Yuhana si pi batize. 30 Ŋka Kile mpyi a ndemu yaa mà yyaha tíi ná sùpyire e ke, Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ɲyɛ a ɲɛɛ lire na mɛ, maa ɲcyé pi ɲyɛ a ɲɛn'a batize mɛ.

31 Ná ɲaha shi i, mii sí nte sùpyire shiŋi tàanna yɛ? Ti ná ɲaha shi k'à fworo bɛ? 32 Ti na ɲyɛ mu à jwo nàŋkopyire, ntemu ti ɲyɛ na bâhare kàfuge na ke, tà na bâhare maa ŋko ti shèrɛfeebil'á:

“Wuu à tìinmpini wyì yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kwɔ̂hɔ mɛ.
Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mɛɛ sú mɛ.”

33 Yii li cè, Yuhana Batizelipyiŋi à pa ke, u mpyi na ɲjyì tɔɔn wu lyî mɛ, u mú mpyi na sinmɛ byii mɛ, ka yii i jwo na jína u ɲyɛ u e. 34 Supyaŋi Jyaŋi à pa, maa lyî maa byii, ka yii i jwo na u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a taha yaage kabɛrɛ na mɛ, fo ɲjyìŋi ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mɛpɛngɛ shiinbii cevoo mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii.

35 Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha ɲcè urufoo kapyiiŋkil'e.»

Yesu à fwòrobacwoŋi wà kapegigii yàfa u na

36 Ɲyɛ Farizhɛnŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Simɔ. Canŋka uru nàŋ'à Yesu yyere na u sà lyî ná ur'e, ka u u ɲɛɛ maa ŋkàre, ka pi i sà ŋkwûulo na lyî.

37 Mà pi yaha wani, ceeŋi wà na mpyi kuru kànhe e, kànhe sùpyire puni mpyi na uru ceeŋi cyêre kampyahii na, u kapegigii kurugo. Uru ceeŋ'à pa ɲcè na Yesu na ɲyɛ uru Farizhɛnŋi bage e ke, ka u u mpa ná loŋgaracwol'e†, l'à ɲî sìnmɛ nùguntanga wumɔ na. 38 Maa ntòro Yesu kàntugo yyére mà sà yyére u tooyi taan, maa mɛɛ sú sèe sèl'e, fo ɲyii lwɔh'à wu mà Yesu tooyi ɲíŋɛ, maa u ɲùɲjoore tɛ̀g'a yi cwuugo, maa yi pûr'a cû, maa puru sìnmpe nùguntanga wumpe tɛ̀g'a yi tìri.

39 Ɲyɛ Farizhɛnŋi u mpyi a Yesu yyere ke, ur'à lire ɲya ke, maa jwo uye funŋ'i: «Kampyi sèeŋi na ŋge nàŋi na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, u mpyi na sí li cè na ceeŋi shiŋi u ɲyɛ na bwùun uru na ke, na u ɲyɛ kapimpyiŋɛ.» 40 Ka Yesu si Farizhɛnŋi funzɔnŋɔre cè, maa u pyi: «Simɔ, jwumɔ na naha mii u jwo mu á.» Ka Simɔ si u pyi: «Ta yu, cyelentuŋi.»

41 Ka Yesu si jwo: «Nàŋi wà fwɔhii na mpyi shiin shuunni na, u kampwɔhii ŋkwuu kaŋkuro (500.000) na mpyi wà na, u sanŋi wuŋi sí ɲyɛ kampwɔhii beeshuunni ná kɛ (50.000). 42 Ná li síŋi sí ɲyɛ a pyi pi wà na mà jà a u fwooni tò mɛ, ka uru nàŋi si cyire

* **7:27** Malaki 3.1 † **7:37** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge ɲyɛ: «alibatiri».

fwɔhigii yàfa pi na. Ŋyɛ pire shiin shuunniŋi i, uru nàŋi kyaa sí n-táan pi jofol'á mà tòro u sanŋi na yɛ?»

43 Ka Simɔ si u pyi: «Mii na sɔ̂nŋi ŋgemu u fwoo li mpyi a pêe sèl'e ke, nàŋi kyaa sí n-táan ur'á mà tòro u sanŋi na.» Ka Yesu si u pyi: «Mu à sèe jwo.»

44 Maa yyaha kɛ̂ɛnŋɛ ceeŋi yyére maa jwo Simɔ á: «Mu à ŋge ceeŋi ɲya la? Mii à pa mu yyére, mu bá ɲyɛ a lwɔhɔ kan mii i na tooyi jyé mɛ. Ŋka ŋge ceeŋi wi ke, u à mii tooyi jyé ná u ɲyilwɔhe e, maa yi cwuugo ná u ɲùɲjoore e. 45 Mu ɲyɛ a mii pûr'a cû maa mii shɛ́ɛre mɛ, ŋka ŋge ceeŋi wi ke, mà lwɔ́ u à jyè bage e ke, u à kwôro na mii tooyi shwɔɔnre ná u ɲwɔge e. 46 Mu ɲyɛ a mii ɲùŋke tìri ná sìnm'e mɛ, ŋka ŋge ceeŋi wi ke, u à mii tooyi tìri ná sìnmɛ nùguntanga wum'i. 47 Lire kurugo mii sí yi jwo mu á, kapegigii u à pyi ke, cyi ná cyi ɲyahaŋi mú i, cyi pun'à yàfa u na. Lire e u à mii kyaa táan uy'á sèe sèl'e. Kapegii nimpyigir'à yàfa ŋgemu na ke, urufoo tàange ɲyɛ a pêe mɛ.»

48 Lire kàntugo ka Yesu si ceeŋi pyi: «Mu kapegigil'à yàfa mu na.» 49 Mpii pi mpyi na lyî siɲcyan ná Yesu i ke, ka pire si wá na ŋko piye funŋ'i: «Ŋaha supyifiiwe u ɲyɛ ŋge nàŋi mà sà nɔ, fo u u sùpyire kapegigii yàfani ti na yɛ?» 50 Ŋka Yesu ɲyɛ a puru jwumpe lwɔ́ a wíi mɛ, maa jwo ceeŋ'á: «Mu dániyaŋ'à mu shwɔ, ta sì yyeɲiŋke e.»

8

Cyeebii pi mpyi a taha Yesu ná u cyelempyiibii ɲwɔh'i ke

1 Lire kàntugo ka Yesu si wá na ɲaare na ntùuli kànbwoyi ná kànpyɛɛre na, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi mpyi ná u e. 2 Cyeebii u à cùuŋɔ, mà bâra mpiimu jínahii u à kɔ̀r'a yige pi e ke, pire pìi mú na mpyi ná u e. Wà mɛge na mpyi Mariyama, pi mpyi maha uru pyi Magidala Mariyama mú (uru ŋge ceeŋi i Yesu mpyi a jínabii baashuunniŋi kɔ̀r'a yige) 3 ná Cwuza cwoŋi Zhanɛ (Cwuza u mpyi na saanŋi Erɔdi karigii cwɔɔnre) ná Suzani ná cyeebii piibɛrii niɲyahamii. Pire cyeebii mpyi maha pi cyeyaayi yà kaan Yesu ná u cyelempyiibil'á, pi i piye tɛ̀re.

Ɲɛɛnuguŋi bàtaage
(Macwo 13.1-23; Marika 4.1-20)

4 Ŋyɛ canŋka shiɲɲyahara à pa bínni Yesu taan, tire sùpyire mpyi a yîri kànya niɲyahaya na, ka u u bàtaaga jwo pi á. U à jwo: 5 «Ŋɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. Mà u yaha u u sùmapyaŋi wàa fini fiige, wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka kuntorobii si uru tánhana, ka saɲcyɛɛnre si mpa u jò. 6 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, maa fyîn. U ɲyɛ a mɔ mɛ, maa waha, ɲaha na yɛ mbyimɛ ɲyɛ a pyi kuru cyage e mɛ. 7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, maa fyîn, maa wá na lyɛge, ka ŋgure si u cû. 8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ná ɲìŋke tacɛnŋke e, maa fyîn, maa lyɛ, maa se. Sùmacige maha sùmacig'à sùmapyaŋi se mà nɔ ŋkuu (100) na.»

Yesu à kuru bàtaage jwo ke, maa jwo fànha na: «Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»

9 Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Kuru bàtaage ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha shi yɛ?» 10 Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire ɲcèŋ'à kan, ŋka sùpyire sannt'á bàtaay'i cyi à jwo:

“bà pi si mpyi s'a pu wíi, pi àha raa pu ɲaa raa ɲcwúu mɛ,
s'a pu núru, pi àha raa pu yyaha cìni mɛ*.”

11 Kuru bàtaage ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: sùmashiŋi u ɲyɛ Kile jwumpe. 12 Kuni ɲwɔge na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka Sitaanniŋi si pu wwû pi funŋ'i, bà pi si mpyi pi àha ndá pu na, si shwɔ mɛ.

---

* **8:10** Ezayi 6.9

13 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi tacwug'à pa bɛ̂ ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ná funntange e, ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ. Pi maha
mpyi Kile kuni i tère nimbilere e kanna, kawaa ká pi ta, pi maha fworo l'e.
14 Ŋgure shwəhəl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bɛ̂ ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo, ŋka mà jwo tère nimbilere li nɔ ke, funmpɛɛnre karigii ná nàfuuŋi lage ná
ŋge diɲyɛŋi múguroŋi karigii maha pu cwɔ̂nrɔ, fo pu yasɛɛre sì n-jà nɔ mɛ.
15 Ŋìŋke niɲcɛnŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bɛ̂ ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ná funŋɔ niŋkin i, maa ŋkwôro pu ɲuŋ'i ná ɲwɔmɛɛ niŋkin i
ke, tire sùpyire ti maha tiye waha tèrigii puni i, marii Kile ɲyii wuuni pyi.

Kile Jwumpe na ɲyɛ fùkina fiige
(Marika 4.21-25)

16 Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile yaaga ɲwɔh'i mɛ. Ŋka u maha mîni maa u dùrugo
yaage kà ɲuŋ'i, bà u si mpyi s'a bèɛnmpe yige bage jyifeebil'á mɛ. 17 Ŋyɛ kyaa maha kyaa
li ɲyɛ numpini i ke, cyire puni sí n-pa n-yige bèɛnmpe na, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke,
lire là sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 18 Lire kurugo jwumpe yii ɲyɛ na núru mii ɲwɔ na ke, yii
yákili yaha pu na sèl'e, ɲaha na yɛ ŋgemu u à yaaga cè ke, kà sí n-bâra urufoo u taceŋke
na. Ŋka ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yafyin cè mɛ, ali u na sɔ̂nŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke,
lire sí n-shwɔ u na.»

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Marika 3.31-35)

19 Ŋyɛ ka Yesu nuŋi ná u cìnmpyiibii si mpa u yyére. Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ
a jà a tabaraga ta u na mɛ. 20 Ka wà si Yesu pyi: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi
na, pi naha na mu kyaa pyi.» 21 Ka Yesu si jwo: «Mpii pi ɲyɛ na Kile jwumpe núru, marii
pu kurigii ɲaare ke, pire pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii.»

Yesu à kafeebwɔhe yyéɛŋɛ baŋi ɲuŋ'i
(Macwo 8.23-27; Marika 4.35-41)

22 Canŋka Yesu à u cyelempyiibii pyi: «Yii a wá, wuu u baŋi jyiil'a kɛ̂ɛnŋɛ kùmpoge
sanŋke na.» Ka pi i jyé bakwɔɔge e na baŋi jyiili. 23 Mà pi yaha pi i ŋkèɛge lwɔhe ɲuŋ'i, ka
Yesu si mpa ŋɔ́ɔ, ka kafeebwɔhɔ si wá na fwu na lwɔhe lwúu na wàa bakwɔɔge funŋke e.
Ku mpyi na ŋko si ɲî lwɔhe na, fo na ŋko s'a ntîri lwɔhe ɲwɔh'i. 24 Ka cyelempyiibii si Yesu
ɲè, maa jwo: «Cyelentuŋi, cyelentuŋi, wuu sí n-kwû dɛ!» Ka Yesu si yîri maa fànha cyán
kafɛɛge na, maa lwɔhe pyi: «Tèɛn tanuge e!» Ka kafɛɛge si yyére, ka lwɔhe si ntèɛn. 25 Ka
u u u cyelempyiibii yíbe maa jwo: «Taha yii bá ɲyɛ a dá mii na mɛ?» Ŋka cyelempyiibii
fyagara wuubii ná pi kakyanhala wuubii pi mpyi, ka pi i wá na piye yíbili: «Jofoo u ɲyɛ
ŋge nàŋi fo ka kafɛɛge ná lwɔhe si ntèɛn u wuuni taan yɛ?»

Yesu à jínahii niɲyahamii kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Marika 5.1-20)

26 Ŋyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si baŋi jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i, lire kùluni
na ɲyɛ Galile wuuni yyetiimpe na baŋi kàntugo. 27 Pi nivworobii bakwɔɔge e, ka kuru
kànhe nàŋi wà si Yesu ɲùŋɔ bɛ̂, jínabii mpyi uru nàŋi i. Li mpyi a mɔ, u sàha mpyi na vàaɲɲyi
leni mɛ, u sàha mpyi na shùun kànhe e mɛ, fo fanɲyi i†. 28 Tèni i uru nàŋ'à Yesu ɲya ke, ka u
u ŋkwúulo, maa ɲcwo Yesu fere e, maa jwo fànha na: «Yesu, Kileŋi nìɲyi wuŋi Jyaŋi, ɲaha
mu ɲyɛ na ɲcaa mii á yɛ? Mii na mu ɲáare, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!»
29 Nàŋ'à yire jwo, ɲaha na yɛ Yesu mpyi a jínaŋi pyi na u fworo u e. Uru jínaŋi mpyi
maha u cyáan tèrii niɲyahagil'e. Sùpyire mpyi maha uru nàŋi cwôre maa u cyeyi ná u
tooyi pwu ná yɔ̀rɔy'e, bà u si mpyi si ntèɛn tanuge e mɛ, ŋka u mpyi maha yire yapwoyi
puni kwùun. Lire kàntugo jínaŋi mpyi maha sì ná u e síwage e.

† **8:27** Yahutuubii maha pi fanɲyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú.

30 Ɲyɛ ka Yesu si nàŋi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge ɲyɛ Shinɲyahara.» U à yire
jwo ɲaha na yɛ jínabii pi mpyi u e ke, pire mpyi a ɲyaha. 31 Ka pire jínabii si Yesu ɲáare na
u àha pire kɔ̀rɔ ŋkàre kacyewyicuguŋke e mɛ.
32 Ɲyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî ɲaŋke kà numpɛngɛ na wani, ka jínabii si Yesu
ɲáare sèl'e na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e, ka u u ɲɛɛ. 33 Ɲyɛ ka jínabii si
fworo nàŋi i maa sà jyè caabil'e. Ka kuru caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge
na mà cwo cwo baŋi i mà kwû.
34 Cáanahabil'à lire ɲya ke, maa fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. 35 Ka
sùpyire si fwor'a kàre si sà cyire karigii ɲya. Nàŋi i jínabii mpyi ke, ka pi i sà u ta u à tèɛn
Yesu fere e ná vàanɲyi i tanuge e, ka pi i fyá. 36 L'à pyi mpiimu ɲyii na ke, ka pire si nàŋi
cuuŋɔŋkanni jwo pi sanmpil'á. 37 Ɲyɛ ka Gadara kùluni shiinbii puni si Yesu ɲáare na u
fworo pire kùluni i, ɲaha na yɛ pi mpyi a fyá u yyaha na sèl'e. Ka Yesu si jyè bakwɔɔge e
s'a ŋkɛ̀ɛge.
38 Nàŋi i jínabil'à fworo ke, ka uru si Yesu ɲáare sèl'e, na uru na ŋkɛ̀ɛge ná u e. Ka Yesu
si u núruŋɔ maa jwo: 39 «Núru, ma a sì pyɛngɛ, kabwooni Kile à pyi mu á ke, ma a sà lire
yyaha jwo ma pyɛngɛ shiinbil'á.» Ka nàŋi si ŋkàre kànhe funŋke e, nde Yesu à pyi u á ke,
maa sà a lire yu na ntùuli cyeyi puni i.

Yesu à ceeŋi wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲɛ̀
(Macwo 9.18-26; Marika 5.21-43)

40 Ɲyɛ tèni i Yesu à núr'a baŋi jyiil'a kɛ̂ɛnŋɛ kùŋke sanŋke na ke, ka shinɲyahara si u
ɲùŋɔ bɛ̂, ɲaha na yɛ pi puni mpyi na u sigili. 41 Kile Jwumpe kàlambage kà ɲùŋufoo na
mpyi wani, uru mɛge mpyi Zharusi, ka uru nàŋi si mpa niŋkure sín Yesu fere e maa u
ɲáare fànha na na u shà uru pyɛnge e, 42 ɲaha na yɛ pworoŋi niŋkinŋi u mpyi u á, ná u
mpyi a yyee kɛ ná shuunni kwɔ̀ ke, uru mpyi na yà, fo u mpyi na ŋko raa ŋkwûu.
Ɲyɛ Yesu niŋkareŋi Zharusi pyɛnge e, sùpyire mpyi a u kwûulo kàmpanɲyi puni na, fo na
u fɛnre piye shwɔhɔl'e.
43 Ceeŋi wà na mpyi tire sùpyire shwɔhɔl'e, lùwuliŋkwombaayi mpyi u na yyee kɛ ná
shuunni funŋ'i. Wempyiibii mpyi a kwɔ̀ u cyeyaare puni na, ŋka wà ɲyɛ a jà a u cùuŋɔ
mɛ.
44 Ɲyɛ ka u u mpa Yesu kàntugo yyére maa bwɔ̀n u vàanɲyi zhwɔ̀ɔre na, ka yampe si ntíl'a
kwɔ̀. 45 Ka Yesu si sùpyire yíbe: «Jofoo u à bwɔ̀n mii na yɛ?» Ka sùpyire puni si wá na ŋko:
«Mii bà mɛ.» Ka Pyɛri si jwo: «Cyelentuŋi, mu ɲyii ɲyɛ sùpyire na t'à mu fɛnrɛ kàmpanɲyi
puni na mà?» 46 Ka Yesu si jwo: «Wà kɔn'à bwɔ̀n mii na, ɲaha na yɛ mii à li kàanmucya mà
li ɲya na fànhe kà a fworo mii i.»
47 Ɲyɛ ceeŋ'à li ɲya na nde ur'à pyi ke, na Yesu à li cè ke, ka u u fyá fo na ɲcyêɛnni, maa
mpa niŋkure sín Yesu fere e, nde l'à u pyi u à bwɔ̀n Yesu na ke, ná pyiŋkanni na u à uye
ɲya u à cùuŋɔ tèenuuni mujye e ke, u à yire yyaha jwo Yesu á sùpyire puni ɲyii na. 48 Ka
Yesu si u pyi: «Na pworo, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ. Kile u yyeɲiŋke kan ma á.»
49 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, tùnntunŋ'à yîri ɲùŋufooŋi Zharusi pyɛnge e mà pa yi
jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nɔ mu pworoŋi na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u
uye kànha u a ma mɛ.» 50 Yesu à yire lógo ke, maa jwo Zharusi á: «Ma hà raa fyáge mɛ, dá
mii na kanna, mu pworoŋi sí n-yîri.»
51 Ɲyɛ pi à sà nɔ Zharusi pyɛnge ɲwɔge na ke, Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpyaŋi wabɛrɛ u jyè ná
ur'e mɛ, fo Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba ná pyàŋi tuŋi ná pyàŋi nuŋi. 52 Sùpyire puni ti
mpyi pyɛnge e ke, pire puni mpyi na myahigii súu marii ŋkwúuli pyàŋi ŋkwùŋi na. Ka
Yesu si pi pyi: «Yii àha raa mɛɛ súu mɛ, pyàŋi ɲyɛ a kwû mɛ, u na ŋwúuni!» 53 Ka pi i wá na
ɲcyàhali u na, ɲaha na yɛ pi à li cè na pyàŋ'à kwû.
54 Ɲyɛ ka Yesu si pyàŋi buwuŋi cû u cyɛge na, maa jwo fànha na: «Pyà, yîri!» 55 U à yire
jwo ke, ka pyàŋi múnaani si núr'a jyè u e, lire tèenuuni mujye e, ka u u yîri, ka Yesu si pi

pyi pi ɲjyì kan u á. 56 Ka lire kani si pyàŋi sifeebii bilibili. Ka Yesu si yi jwo pi á na pi àha nde kani jwo sùpyaŋi wà tufiig'á mɛ.

9

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu (Macwo 10.5-15; Marika 6.7-13)

1 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi pyi pi à bínni u taan, maa síŋi ná fànhe kan pi á, bà pi si mpyi s'a jínabii puni kɔ̀re s'a yige pifeebil'e, s'a yampii cùuŋi mɛ. 2 Lire ɲwɔhɔ na, u à pi tun pi sà a Kile Saanre kyaa yu sùpyir'á, pi raa yampii cùuŋi. 3 U à pi pyi: «Yii àha ŋkwɔ̀ yaaga lwɔ́ yiye cye e lire kùsheeni na mɛ, mu à jwo kàbii, lire ɲyɛ mɛ boro ná bwúuru ná wyérɛ. Yii wà hà ŋkwɔ̀ vàanntinŋke kabɛrɛ lwɔ́ mbâra u yacige woge na mɛ. 4 Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si ɲɛɛ yii sunmbage na, yii tɛ̀ɛn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. 5 Ŋka kànhe ŋkemu shiin kampyi pi ɲyɛ a ɲɛɛ yii i yii sunmbage tîrige pire yyére mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuu kwɔ̀ kuru kànhe shiin na.»

6 Ŋyɛ ka pi i yîr'a kàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu na mâre kànyi puni i, maa yampii cùuŋi.

Saanŋi Erɔdi na uye yíbili na Yesu ɲyɛ jofoo yɛ (Macwo 14.1-12; Marika 6.14-29)

7 Ŋyɛ Yuhana boŋkwooni kàntugo, saanŋi Erɔdi à pa Yesu kapyiiŋkii lógo, ka li i u yákiliŋi wùrugo sèl'e, ɲaha na yɛ pìi mpyi na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 8 Pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u à núr'a pa, pìi mú sí i ŋko na tèecyiini Kile tùnntunŋi wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 9 Ka Erɔdi si jwo: «Mii à pi pyi pi à Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, jofoo shɛnrɛ mii saha sí ɲyɛ na núru amɛ yɛ?» Ka u u wá na Yesu caa si u ɲya.

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya (Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Yuhana 6.1-14)

10 Ŋyɛ Yesu tùnntunmpil'à núr'a pa ke, maa pi kapyiiŋkii puni jwo u á, ka u u yîri ná pi e sùpyire sannte taan mà kàre pi mɛge cyage e Bɛtisayida kànhe kàmpanŋke na. 11 Sùpyir'à pa pi saha cè ke, maa ŋkàre wani pi fye e. Ka u u pi cùmu lemɛ ɲwɔ, maa Kile Saanre kyaa jwo pi á. Mpii pi mpyi na yà pi e ke, maa pire cùuŋɔ.

12 Tèni i canŋk'à pa a ntîri ke, ka Yesu cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi si file u na maa yi jwo u á na u sùpyire cye yaha, bà pi si mpyi si sà ɲjyì ná tashwɔnyɔ cya kànyi ná sishwɔnbugure e mɛ, ɲaha na yɛ sige funŋke e pire ɲyɛ. 13 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni cyi naha wuu á kanna, fo l'aha nta wuu yabilimpii sí n-sà ɲjyì cya mpa ŋkan nte supyiɲyahare pun'á.»

14 Tire sùpyire e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀, ka Yesu si u cyelempyiibii pyi pi à sùpyire tìŋɛ tìŋɛ kuruyo kuruyo, yire kuruɲyi niŋkin niŋkinŋi puni mpyi a shiin beeshuunni ná kɛ kɛ kwɔ̀.

15 Ŋyɛ ka pi i sùpyire puni tìŋɛ tìŋɛ, bà Yesu mpyi a yi jwo mɛ. 16 Ka Yesu si yire bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi ná cyire fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́, maa yyahe yîrige nìɲyiŋi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, pi kan sùpyir'á. 17 Sùpyire puni ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. Ka pi i shàhii kɛ ná shuunni ɲî ɲjyìpaanyi na.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu (Macwo 16.13-21; Marika 8.27-31)

18 Ŋyɛ lire kàntugo, mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha, u à yîri pi taan, maa sà Kile ɲáare. U à kwɔ̀ ke, maa núr'a pa, maa pi yíbe: «Sùpyire na mii sɔ̂nŋi jofoo yɛ?» 19 Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋiEli u ɲyɛ mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii pi à tòro ke, na uru wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.» 20 Ka Yesu

si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sônŋi yɛ?» Ka Pyɛri si u pyi: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu.» 21 Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ŋkwɔ yire jwo sùpya á mɛ.

22 Maa núr'a jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyaŋi Jyaŋi u kyaala sèl'e. Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke (Macwo 16.24-28; Marika 8.34--9.1)

23 Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo u lógofeebii pun'á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntèɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e canŋa maha canŋa, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. 24 Ŋaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 25 Ŋaha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi puni ta ŋge diɲyɛŋi i niɲjaa, mu nùmpanŋke si sà ŋkèɛge yɛ?

26 Lire kurugo ŋgemu u na ɲcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na ke, u aha bú mpa ná u sìnampe ná u Tuŋi wumpe ná Kile mèlɛkɛɛbii wumpe e canŋke ŋkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na. 27 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pìi na ɲyɛ yii e, pi sì n-kwû ná pi ɲyɛ a Kile Saanre ɲya mà yɛ!»

Yesu yyahe pyiŋkann'à kêɛnŋɛ (Macwo 17.1-8; Marika 9.2-8)

28 Ŋyɛ canmpyaa baataanre fiig'à tòro puru jwumpe jwuŋkwooni kàntugo ke, ka Yesu si ŋkàre ná Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba e ɲaŋke kà na, si sà Kile ɲáare. 29 Mà Yesu yaha Kileɲarege na, u yyahe pyiŋkann'à kêɛnŋɛ, ka u vàanɲyi si fíniŋɛ weewee fo na ɲî. 30 Lire tèenuuni i, ka nàmbaa shuunni si mpa jwo ná u e. Pire pi mpyi tèecyiini Kile tùnntunmpiiMusa ná Eli. 31 Pi mpyi a pa ná sìnampe e. Pyiŋkanni na Yesu mpyi na sí n-kàre n-sà u báaraŋi fûnŋɔ si ŋkwû Zheruzalɛmu kànhe e ke, maa lire jwo u á.

32 Lire tèni mpyi a ŋɔɔmpe ta Pyɛri ná u shèrɛfeebii na sèl'e. Ŋɔɔmp'à pa láha pi na ke, ka pi i pire nàmbaabii shuunniŋi niɲjyerebii ɲya ná Yesu i u sìnampe e. 33 Tèni i pire nàmbaabii mpyi na yîri Yesu taan ke, ka Pyɛri si jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, lir'à ɲwɔ sèl'e. Wuu vùnyɔ taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» Pyɛri mpyi a puru jwumpe jwo uye ɲùŋɔ kurugo.

34 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, ka ɲahaŋa si mpa pi tò. Mà ɲahaŋke yaha ku u pi tùni, ka pi i fyá. 35 Ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, mii à u cwɔɔnrɔ. Yii a núru u ɲwɔ na.» 36 Lire mɛjwuuni fworoŋkwooni kàntugo, Yesu baare e, cyelempyiibii saha ɲyɛ a wà ɲya mɛ. Nde pi à ɲya ke, ka pi i lire yaha piye funŋ'i, pi ɲyɛ a yaaga jwo wà á lire tèni i mɛ.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e (Macwo 17.14-18; Marika 9.14-27)

37 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yesu ná u cyelempyiibii nintigibii ɲaŋke na, ka supyikurumbwɔhɔ sí sà u ɲùŋɔ bê. 38 Tire sùpyire shwɔhɔl'e, ka nàŋi wà si jwo fànha na: «Cyelentuŋi, mii na mu ɲáare, maa na jyaŋi kàanmucya. Uru niŋkinŋi u ɲyɛ mii á. 39 Jínaŋi wà u ɲyɛ u e, u aha yîri u kurugo, u maha ŋkwúuli, jínaŋi maha u cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na, u ɲwɔge maha bàafwɔhe yige, u maha u kànha sèl'e, maa nta a fworo u e. 40 Mii à mu cyelempyiibii ɲáare pi jínaŋi kòr'a yige u e, ŋka pi ɲyɛ a jà mɛ.»

41 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii kapyiiŋkii kwú naye e sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Ta ma ná ma jyaŋi i naha.»

42 Ŋyɛ mà pi yaha pi i filili ná pyàŋi i Yesu na, ka jínaŋi si pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na maa u cyán ɲìŋke na. Ŋyɛ ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi u à fworo pyàŋi i, maa u kan u tuŋ'á. 43 Sùpyire ti mpyi wani ke, Kile sífente mpyi a pire puni kàkyanhala.

Yesu à jwo u kwùŋi kyaa na sahaŋki (Macwo 17.22-23; Marika 9.30-32)

Karigii Yesu mpyi a pyi ke, cyire mpyi a sùpyire puni kàkyanhala. Mà pi yaha pur'e, ka
u u yi jwo u cyelempyiibil'á: 44 «Yii mpe jwumpe lóg'a tàra, li saha sì mɔ mɛ, pi sí Supyaŋi
Jyaŋi le cye e, pi i pi ɲyii wuuni pyi u na.» 45 Ŋka cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a puru jwumpe
yyaha cè mɛ, ɲaha na yɛ pu ɲwɔhe mpyi a ŋwɔhɔ pi na, pi mú sí mpyi na fyáge si u yíbe
pu ɲwɔhe na.

Sùpyaŋi u ɲyɛ ɲùŋufoo Kile yyére ke (Macwo 18.1-5; Marika 9.33-37)

46 Ŋyɛ ka nàkaana si mpa yîri cyelempyiibii ná piye shwɔhɔl'e, tire ɲùŋke ku mpyi na
pire puni i jofoo u ɲyɛ ɲùŋufooŋi yɛ. 47 Yesu à pa tire nàkaante ɲùŋke cè ke, maa pyàŋi wà
lwɔ́ a yaha uye taan, 48 maa jwo cyelempyiibil'á: «Shin maha shin u à ŋge pyàŋi cùmu
lemɛ ɲwɔ mii kurugo ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ɲwɔ. Ŋgemu ká mii cùmu lemɛ ɲwɔ
ke, urufoo mú à mii tunvooŋi cùmu lemɛ ɲwɔ. Ŋyɛ ŋgemu u à uye pyi yii puni kàntugo
yyére wuŋi ke, uru u ɲyɛ yii puni ɲùŋufooŋi.»

Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, uru na ɲyɛ ná wuu e (Marika 9.38-40)

49 Ŋyɛ ka Yuhana si jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà ɲya u u jínabii kɔ̀re na yige
sùpyire e ná mu mɛge e, ka wuu u u sige li na, ɲaha na yɛ wuu wà bà mɛ.» 50 Ka Yesu si u
pyi: «Yii àha u sige li na mɛ, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na ɲyɛ
ná wuu e.»
51 Ŋyɛ tèni i Yesu tèefworon'à pa byanhara ŋge diɲyɛŋi i, s'a ŋkɛ̀ɛge nìɲyiŋi na ke, ka u
u sàa li lwɔ́ uye funŋ'i si ŋkàre Zheruzalɛmu kànhe e, 52 maa tùnntunmii tùugo uye yyaha
na, ka pire si ŋkàr'a sà nɔ Samari kànhe kà na, maa sunmbage tatirige cya Yesu mɛɛ na
kuru kànhe shiinbil'á. 53 Ŋka kuru kànhe shiinbii ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, ɲaha na yɛ Zheruzalɛmu i
u mpyi na ŋkɛ̀ɛge.
54 Tèni i u cyelempyiibii pìi shuunni Yakuba ná Yuhana à pa yire lógo ke, maa jwo:
«Kafooŋi, mu sí wuu yaha wuu nage yige nìɲyiŋi na wuu tîrige pi ɲuŋ'i wuu u pi shi bò
mà?» 55 Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e*. 56 Lire kàntugo ka pi i ntòr'a
kàre kànhe kabɛrɛ na.

Mpii la ku ɲyɛ si ntaha Yesu fye e ke (Macwo 8.19-22)

57 Mà pi niŋkaribii yaha, ka nàŋi wà si Yesu pyi: «Kafooŋi, mii sí n-taha mu fye e
ma tasheyi puni i.» 58 Ka u u u pyi: «Wyigii na ɲyɛ sigepwuunbil'á, shèere mú sí ɲyɛ
saɲcyɛɛnr'á. Ŋka tashwɔngɔ ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.» 59 Maa wabɛrɛ pyi: «Taha na fye
e.» Ka uru si jwo: «Kafooŋi, yyére, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.»
60 Ka Yesu si u pyi: «Kwùubii yaha pi a piye tùni, ŋka mu wi ke, ta sì maa sà a Kile Saanre
kyaa yu.» 61 Ka wabɛrɛ si jwo: «Kafooŋi, mii la ɲyɛ si ntaha mu fye e, ŋka na yaha si sà yi
jwo na pyɛngɛ shiinbil'á fɔlɔ.» 62 Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u à nùtuuge cû nùfaaŋi
na, maa wíi kàntugo ke, urufoo ɲyɛ a yaa ná Kile Saanre e mɛ.»

10

Yesu à tùnntunmii beetaanre ná kɛ ná shuunni tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu

1 Lire kàntugo Kafooŋi Yesu à núr'a shiin beetaanre ná kɛ ná shuunni cwɔɔnrɔ u
fyèɲwɔhɔshiinbil'e, mà tun shiin shuunni shuunni uye yyaha na, kànyi puni ná cyeyi
puni i u mpyi a yaa u tòro ke.

---

* **9:55** Sémɛbii pìi maha jwo: «Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e. Sɔ̀nŋɔpeere ti ɲyɛ yii e amɛ ke, yii ɲyɛ a ti shi cè mɛ. Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa si sùpyire shi bò mɛ, ŋka u à pa si pi múnahigii shwɔ.

2 Maa yi jwo pi á: «Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ. Lire e ke yii kɛrɛge foo ɲáare, u u pìi bâra sùmakwɔɔnbii na. 3 Mii à yii tun, yii a sì. Yii sí n-pyi sùpyire shwɔhɔl'e, mu à jwo mpàa pi ɲyɛ sige yaaya shwɔhɔl'e.
4 Yii àha wyérɛ lwó nde yiye ɲuŋ'i mɛ, yii àha boro lwó mɛ, yii àha tanhaɲyi yabɛrɛ lwó mbâra yii tooyi wuyi na mɛ. Mà yii niŋkaribii yaha, yii àha raa yyéreli kuni na s'a fwù pyi mɛ.
5 Yii aha jyè pyɛngɛ maha pyɛng'e ke, yii jwumpe niɲcyiimpe pu pyi "Kile u yyeɲiŋke kan yii á." 6 Ɲyɛ sùpya ká nta kuru pyɛnge e, ŋgemu u ɲyɛ na ɲcáa yyeɲiŋke na ke, urufoo sí kuru yyeɲiŋke dùbabii ta. Ɲka l'aha nta uru sùpya ɲyɛ kuru pyɛnge e mɛ, pire dùbabii sí n-kwôro yii á. 7 Pyɛnge ŋkemu ká ɲɛɛ yii sunmbage na ke, yii tèɛn wani. Pi aha yalyire ná yabyɛɛre ntemu kan yii á ke, yii raa tire lyî, ɲaha na yɛ báarapyiŋi sàraŋ'à yaa u kan u á. Yii àha raa sunmbage kêɛnŋi raa mâre mɛ.
8 Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i ɲɛɛ yii na, maa yalyire ntemu kan yii á ke, yii i tire lyî. 9 Yii i kuru kànhe yampii cùuŋɔ, yii i yi jwo kànhe shiinbil'á na Kile Saanre à byanhara pi na.
10 Ɲka yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i yii sunmbage cyé ke, yii jyè kuru kànhe pyɛnkuuŋi i, yii i yi jwo pi á 11 "Ali yii kànhe bambaŋi u à ta wuu tooyi na ke, wuu sí uru kwòro kwòro n-yaha yii na*. Ɲka lire ná li wuuni mú i, yii li cè na Kile Saanre à byanhara yii na."
12 Mii sí yi jwo yii á, diɲyɛŋi canŋkwɔge, nde li sí kuru kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha mà tòro nde li sí n-pyi Sɔdɔmu kànhe shiinbii na ke.»

Yesu à kànyi yà faha (Macwo 11.20-24)

13 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii Korazɛn kànhe shiinbii, yii wuun'à kèɛge! Yii Bɛtisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni kêɛnŋɛ maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vàanɲyi, maa cwɔɔnre wu piye na†. 14 Lire l'à li ta, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí yii ta ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi‡ wuuni na.
15 Yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sôŋŋi na yii sí n-kàre Kile yyére nìɲyiŋi na bɛ? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, yii sí n-sìi n-tîrige fo ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e.»
16 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a jwo u tùnntunmpil'á: «Ŋgemu ká ɲɛn'a lógo yii ɲwɔ na ke, l'à pyi mu à jwo mii ɲwɔ na urufol'à lógo. Ŋgemu ká yii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii urufol'à cyé mú. Ŋgemu sí u à mii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii tunvooŋi urufol'à cyé mú.»
17 Ɲyɛ ka pire tùnntunmpii beetaanre ná kɛ ná shuunniŋi si ŋkàre mà sà tère pyi, ka pi funntanga wuubii si núr'a pa, maa jwo: «Kafooŋi, mu mɛge cye kurugo, ali jínabil'à kúu wuu á.» 18 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à Sitaanniŋi ɲya, u à yîri nìɲyiŋi na ɲyaa niŋkin, kileɲini fiige, mà pa ɲcwo ɲìŋke na. 19 Ɲyɛ mii à li síŋi kan yii á, yii a ɲaare wwòobii ná nóŋgyahigii ɲuŋ'i, yii i wuu zàmpɛnŋi fànhe fwòoŋɔ yiye tooy'e, yafyin sì n-jà kapii pyi yii na mɛ. 20 Lire ná li wuuni mú i, yii àha funɲyi táan na jínabil'à kúu yii á mɛ, ŋka yii pyi funntange e, ɲaha kurugo yɛ yii mɛy'à séme Arijinaŋi i.»

Sùpya ɲyɛ a Kile cè Jyafooŋi Yesu baare e mɛ (Macwo 11.25-27; 13.16-17)

21 Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si Yesu funŋke pyi k'à táan sèl'e, ka u u Kile kêe maa jwo: «Tufooŋi Kile, nìɲyiŋi ná ɲìŋke Kafooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ kani mu à

* **10:11** Mà ma tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a yaha kànha na»: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii ɲùŋɔ tuguro ti. † **10:13** Nde mpyi kyaa ndemu l'à li cyêe na pi a piye cêɛgɛ pi kapegigii na ke. ‡ **10:14** Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni ɲjemu y'à cè ná kapegigii mpyiŋi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyɛli 26; Zhowɛli 3.4-8; Amɔsi 1.9-10).

ŋwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nàŋkopyire na. Sèe wi, Tufooŋi, mu à lire pyi mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.» 22 Lire kàntugo ka u u jwo sùpyir'á: «Mii Tuŋi à karigii puni le mii cye e. Sùpya ɲyɛ a Jyafooŋi cè Tufooŋi baare e mɛ. Sùpya mú ɲyɛ a Tufooŋi cè Jyafooŋi baare e mɛ, fo Jyafooŋi la ká mpyi si u cyêe ŋgemu na ke.»

23 Lire kàntugo ka Yesu si yyaha kêɛnŋɛ u cyelempyiibii kann'á maa yi jwo pi á: «Karigii yii na ɲaa ke, mpii pi na cyire ɲaa ke, pire wuun'à ɲwɔ. 24 Mii sí yi jwo yii á, nde yii à ɲya maa ndemu lógo ke, Kile tùnntunmii niɲyahamii ná saanlii niɲyahamii la mpyi si lire ɲya, si li lógo. Ŋka pi ɲyɛ a jà a li ɲya maa li lógo mɛ.»

Bàtaage Yesu à jwo mà yyaha tíi ná Samari shinŋi niɲcɛnŋi i ke

25 Canŋka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà à yîr'a yyére si Yesu pɛrɛ ɲcû maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta yɛ?» 26 Ka Yesu si u pyi: «Nde l'à sémɛ Kile Saliyaŋi Semɛŋi i ke, ɲaha mu à cè lire e yɛ?» 27 Ka u u Yesu pyi: «Y'à sémɛ Saliyaŋi Semɛŋi i na "Ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma fànhe puni ná ma sònnɔre puni i. Mà bâra lire na, ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§."» 28 Ka Yesu si u pyi: «Mu ɲwɔshwɔɔr'à ɲwɔ. Mu aha jà na lire pyi, mu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.»

29 Ŋka nàŋi la mpyi si tànga kan uy'á maa jwo: «Jofoo u ɲyɛ mii supyiɲɛɛŋi yɛ?» 30 Ka Yesu si u ɲwɔ shwɔ ná bàtaag'e na:

«Nàŋi wà u ná yîri Zheruzalɛmu kànhe e na ŋkèɛge Zheriko kànhe e. Mà u yaha kuni na, ka kakuumpyiibii pìi si ɲcwo u na, maa u cyeyaayi puni cyán a shwɔ u na, maa u bwɔ̀n fo mà u bânnaga a yaha kwùubii ná ɲyii wuubii shwɔhɔl'e, maa yîri u taan.

31 Lir'à bê ná Kile sáragawwuŋi w'e u u ma lire kuni i, ur'à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, maa fênn'a tòro u taan. 32 Ŋyɛ ka Kileɲaarebage báarapyiŋi wà si mpa a ntùuli lire kuni ninuuni i, uru na mpyi Levi tùluge shin, uru mú à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, maa fênn'a tòro u taan.

33 Lire kàntugo ka Samari shinŋi wà kùshe wu si wá na ma lire kuni i mú. Ur'à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, ka u ɲùɲaare si u ta. 34 Ka u u file u na, maa u nɔɔyi wyɛrɛ yal'a pyi, maa u lwó a dùrugo u dùfaanŋke ɲuŋ'i, maa ŋkàre ná u e nàmpwuunbii tatirige bage k'e, maa yaha u na. 35 Kuru canŋa nùmpanŋa, maa bage sàraŋi wwû uye ɲuŋ'i mà kan bage fooŋ'á, maa yi jwo u á "Yaha ŋge nàŋi na, mu aha wyérɛ maha wyérɛ wwû u ɲùŋɔ taan ke, mii aha núr'a pa, mii sí uru puni núruŋɔ mu na."» 36 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, maa uru Saliyaŋi cyelentuŋi pyi: «Mpii shiin taanreŋi i, mu á, ŋgi u à ŋge nàŋi nimbannaŋi pyi u supyiɲɛɛŋi yɛ?» 37 Ka u u Yesu pyi: «Nàŋi u à u ɲùɲaara ta ke, uru u ɲyɛ u supyiɲɛɛŋi.» Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, maa sà lire fiige pyi.»

Karigii cyi à Marita yyaha ɲî ke, cyire ná Mariyama wuuni ɲyɛ niŋkin mɛ

38 Mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha ɲani na na ŋkèɛge Zheruzalɛmu kànhe e, pi à sà nɔ kànhe kà na, maa sunmbage lèŋɛ ceeŋi wà yyére. Uru ceeŋi mɛge na mpyi Marita. 39 Marita kàntugo wuŋi wà na mpyi wani, uru mɛge mpyi Mariyama, ka uru si ntèɛn Kafooŋi Yesu taan marii u jwumpe núru. 40 Lir'à Marita cyɛge ta k'à cwɔ̂nrɔ sushwɔhɔbaaraŋi na, ka u u file Yesu na maa jwo: «Kafooŋi, taha mu bá u à mii cɔɔnŋi ɲya u à tèɛn, maa mii kanni yaha mii i báaraŋi pyi mɛ? U pyi u yîr'a na tègɛ kɛ!» 41 Ka Kafooŋi si u pyi: «Marita, Marita, mu yyah'à wyèrɛ ná karii niɲyahagil'e maa cyi tèg'a maye funŋɔ pɛn. 42 Ŋka kyaa niŋkin kanna li ɲyɛ tɔɔn wuuni mà tòro cyi sanŋkii puni taan, lire Mariyama à pyi. Sùpya sì n-jà u láha lire mpyiŋi na mɛ.»

11

Yesu à u cyelempyiibii taanna Kileɲarege pyiŋkanni na (Macwo 6.9-13; 7.7-11)

§ **10:27** Duterenɔmu 6.5, Levitiki 19.18

1 Canŋka Yesu mpyi na Kile ɲáare cyage k'e. U à kwɔ̀ Kileɲarege na ke, ka u cyelempyaŋi
wà si u pyi: «Kafooŋi, wuu taanna Kileɲarege pyiŋkanni na, bà Yuhana a u cyelempyiibii
taanna ku na mɛ.» 2 Ka Yesu si u pyi: «Yii aha a si raa Kile ɲáare, yii jwo:
“Tufooŋi,
mu mɛge ku táan.
Ma pyi saanwa sùpyire puni ɲùŋɔ na.
3 Wuu canŋa maha canŋa ɲjyìŋi kan wuu á.
4 Wuu kapegigii yàfa wuu na,
ɲaha na yɛ wuu maha wuu shinɲɛɛbii wogigii puni yàfani pi na.
Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kɛ̂ɛnŋɛ kapegigil'á mɛ.”»
5 Ŋyɛ maa núr'a pi pyi: «L'aha mpyi mu à jwo cevoo na ɲyɛ yii wà á, ka urufoo si yîr'a
kàre ɲìŋiŋke na uru cevooŋi yyére, maa sà u bage kúu mà jwo “Na cevoo, bwúuru ɲùŋyi
taanre kan na á, 6 ɲaha na yɛ mii à nàmpɔnnɔ ta, yalyire sí naha mii u kan u á mɛ.” 7 Yii
na sɔ̂nŋi na uru cevooŋi sí n-tɛ̀ɛn bage funŋke e si jwo “Ma hà zìi mpa na yyaha fwóhɔrɔ
mɛ. Mii à bage tò a kwɔ̀, mii ná na pyìibii naha a sínn'a kwɔ̀, mii saha naha na sì n-jà n-yîri
bwúuru kan mu á mɛ” la? 8 Mii sí yi jwo yii á, u méɛ ká mpyi u ɲyɛ a yîr'a bwúuruŋi kan
mu á yii cempe kurugo mɛ, u mɛkɛgere* yyaha na, yaaga maha yaaga mu ɲyɛ na ɲcaa
ke, u sí n-yîri kuru kan mu á.
9 Mii sí yi jwo yii á, yii a Kile ɲáare, u sí yii kan, yii a ɲcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli,
ku sí múgo yii á.
10 Ŋaha kurugo yɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kile ɲáare ke, Kile sí urufoo kan.
Ŋgemu u ɲyɛ na ɲcaa ke, urufoo sí n-ta.
Ŋgemu ká a bàrage kúuli ke, ku sí múgo urufol'á.
11 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ wwò kan u pyàŋ'á mà li ta fya u à ɲáare u á
yɛ? 12 Lire ɲyɛ mɛ, mà nóŋgyaa lwó a kan u á, mà li ta ŋkùcere u à ɲáare yɛ?
13 Ŋyɛ yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yacɛnɲyɛ kan yii pyìibil'á ke, yii ɲyɛ
a cè a jwo na yii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, na ur'à bégel'a tòro yii taan si u Munaani le u
ɲáarafeebil'e mà?»

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kɔ̀re ke (Macwo 12.22-30; Marika 3.22-27)

14 Canŋka Yesu mpyi na jínaŋi wà kɔ̀re na yige nàŋi w'e, uru jínaŋi mpyi a nàŋi pyi búbu.
Tèni i jínaŋ'à pa fworo u e ke, ka uru nàŋi si li ɲwɔ cû na yu. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka li
i pi puni kàkyanhala.
15 Ŋka pìl'à jwo sùpyire shwɔhɔl'e, na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli† u à síŋi kan Yesu á, u
u jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e. 16 Pìi la na mpyi si Yesu pɛrɛ ɲcû, maa jwo na u kani là pyi
ndemu li sí li cyê pire na na u à fworo Kile e ke.
17 Ŋka Yesu mpyi a pi funzɔnnɔre cè maa yi jwo pi á: «Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni
ke, lire maha mpa jya. Pyɛngɛ maha pyɛngɛ shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru maha mpa
jya mú.
18 Ná yii na sɔ̂nŋi na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli fànhe cye kurugo mii ɲyɛ na jínabii kɔ̀re
na yige sùpyire e, ɲyɛ Sitaanniŋi báarapyiibii ká ntáa maa piye tùnni, pi saanre sì n-kwɔ̀
mà? 19 Yii aha jwo na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná Bɛlizebuli fànhe e, lire sanni
i ke, yii shiinbii pi ɲyɛ na pi kɔ̀re ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kɔ̀re yɛ? Yii shiinbii
yabilimpii pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ɲuŋ'i. 20 Ŋka mii aha a jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e
ná Kile fànhe e, lir'à li cyê na Kile Saanre à nɔ yii na mà kwɔ̀.
21 Yii li cè na fànhaɲyahagafoo ká kàshikwɔnyaaya lwó a tɛ̀ɛn u pyɛnge ɲwɔge na marii
ku saɲcwɔnŋi sigili, sùpya sì n-jà u yaage kà lwó mɛ. 22 Ŋka wabɛrɛ ká mpa ɲcwo
pyɛngefoo na, ŋgemu u à fànha tò u na, maa jà u na ke, pyɛngefoo cyɛge mpyi a taha

* **11:8** Pìi maha jwo: «mu ɲyàhavyɛɛnre». † **11:15** Bɛlizebuli: Sitaanniŋi mɛge kà ku ɲyɛ ku ki.

kàshikwɔnyaayi ɲjemu na ke, urufoo sí yire shwɔ u na, si u cyeyaayi cyán zhwɔ u na, si ntáa.
23 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ ná mii i mɛ, urufoo ɲyɛ mii zàmpɛn, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na mii tère na sùpyire wàa tiye na mɛ, urufoo na ti ɲùŋɔ kyánge.

(Macwo 12.43-45)

24 Jína ká fworo sùpya e, u maha sà ɲaara síwage yyaha kurugo, maa tatɛɛngɛ cya. U aha mpyi u ɲyɛ a kà ta mɛ, u maha jwo “Mii sí núru raa wà na tayirige e.” 25 Ɲyɛ u aha núr'a pa urufoo ta baga fiige ŋkemu k'à pwɔ́ maa ku funŋke bégel'a ɲwɔ ke, 26 u maha núr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwɔ́ a bâra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiŋkanni nivɔnn'a sì nâara a pi mà tòro niɲjyeeni na.»

Shinŋi wuuni l'à ɲwɔ ke

27 Ɲyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka ceeŋi wà si jwumpe lwɔ́ sùpyire shwɔhɔl'e maa jwo u á: «Ceeŋi u à mu si maa mu byé ke, uru wuun'à ɲwɔ dɛ!» 28 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Ŋgemu u ɲyɛ na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii ɲaare ke, urufoo wuun'à sàa ɲwɔ.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire ɲyɛ a u ɲwɔmɛɛni cû mɛ

(Macwo 12.38-42)

29 Sùpyir'à pa bínni mà Yesu kwûulo ke, ka u u jwo: «Nte sùpyir'à pi. Ti la na ɲyɛ mii u kakyanhala kani là pyi si ɲcyêe ti na ndemu l'à li cyêe na mii à fworo Kile e ke. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe ti na mɛ. 30 Nde l'à pyi Zhonasi na ke, lir'à li cyêe Ninive kànhe shiinbii na na Kile u mpyi a u tun. Lire pyiŋkanni na, nde li sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi ta ke, lire li sí li cyêe nte sùpyire na na Kile u à u tun.
31 Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, saancwoŋi u mpyi Sheba kìni ɲùŋɔ na ke, uru sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cêɛgɛ, ɲaha na yɛ uru saancwoŋi mpyi a yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, mà sà saannji Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u yákili u à pêe Solomani wuŋi na ke, ti sí ɲyɛ a ɲɛn'a lógo uru ɲwɔ na mɛ.
32 Kuru canŋke, Ninive shiinbii mú sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cêɛgɛ, ɲaha na yɛ Zhonasi mpyi a sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi toroŋkanni kêɛnŋɛ. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, nte sùpyire sí ɲyɛ a ɲɛn'a ti toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ.»

Bèɛnmpe sèe wumpe kani

(Macwo 5.15; 6.22-23)

33 Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile cere ɲwɔh'i mɛ. Ŋka u maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i, bà u si mpyi s'a bèɛnmpe yige bage jyifeebil'á mɛ. 34 Sùpyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ u bèɛnmpe. Ŋgemu u ɲyii cyi à ɲwɔ ke, urufoo puni maha mpyi bèɛnmpe e mú. Ŋgemu wogigii sí cyi à kèɛge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. 35 Lire e ke yii yiye kàanmucya a wíi, yii bèɛnmpe kà bú ŋkwɔ̀ nta numpire mɛ. 36 Yii ɲyiigii ká ɲwɔ sèe sèl'e, làmpaŋi bèɛnmpe sí yii pyi yii a ɲaa yii a ɲcwúu kuni i.»

Yesu à Farizhɛɛnbii ná Saliyaŋi cyelentiibii cêɛgɛ

(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

37 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Farizhɛnŋi wà si sà u yyere na u pa lyî uru yyére, ka u u ɲɛɛ. Tèni i pi à ɲjyìŋi kwûulo si raa lyî ke, 38 ka li i Farizhɛnŋi kàkyanhala, ɲaha na yɛ u à li kàanmucya mà li ɲya na Yesu ɲyɛ a u cyeyi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e, maa nta na lyî mɛ.
39 Kafooŋi Yesu à li ɲya l'à Farizhɛnŋi kàkyanhala ke, maa pi pyi: «Yii Farizhɛɛnbii pi ke, yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyíi na fíniŋi, mà li ta yii funɲy'à ɲî nàŋkaage ná pege karigii na. 40 Yii na ɲyɛ sìɲconyɔ! Kileŋi u à yaage kàntuge yaa ke, uru mú bà u à ku funŋke yaa

mà? 41 Yii nàŋkaage ná pege yaha, yii raa yii cyeyaayi kaan fòŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, yii
sí n-pyi fyìnmɛ sùpyii.
42 Yii Farizhɛɛnbii pi ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha yii nànayeŋi ná kaɲyɛyi
yafwɔhɔfwɔhɔre sannte puni yáhaŋi wwû, yii sí ɲyɛ na katiigii pyi, maa Kile kyaa táan
yiy'á mɛ. Mà li ta lire l'à yaa li pyi yii kapyiini niɲcyiini, yii i nta a cyi sanŋkii bâra lire na.
43 Yii Farizhɛɛnbii pi ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii aha ŋkàre Kile Jwumpe kàlambayi
i, bwompe tatɛɛnyi yii maha ɲcaa. Sùpyire tabinniyi i yii la maha mpyi sùpyire s'a yii pêre
s'a yii shéɛre. 44 Yii wuun'à kèɛge! Yii na ɲyɛ mu à jwo faŋŋjyeye, sùpyire maha ɲaare na
ntùuli ɲjemu ɲuŋ'i piye pàama ke.»
45 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà si jwo: «Cyelentuŋi,
mpe jwumpe saha ɲyɛ Farizhɛɛnbii kanni wumɔ mà dɛ! Mu na wuu cyere mú dɛ!» 46 Ka
Yesu si u pyi: «Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuun'à kèɛge mú, ɲaha na yɛ yii à Kile Saliyaŋi
pyi tuguro sùpyire ɲuŋ'i, pi sì n-jà ntemu lwɔ́ mɛ. Yii yabilimpii mú sí ɲyɛ na ɲɛɛg'a pi tègɛ
ti ɲjwòŋi na, ali nimbilere mɛ. 47 Yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii tulyey'à Kile tùnntunmpii
mpiimu bò tèecyiini i ke, yii à pire kwɔ̀nhigii yaa na faanre. 48 Lire l'à li cyêe na kapegigii
yii tulyey'à pyi ke, na cyir'à bê yii á, ɲaha na yɛ pir'à Kile tùnntunmpii bò. Ŋka yii pi ke, yii
na pi kwɔ̀nhigii faanre. 49 Kile à tèɛn u yákilifente e maa jwo "Mii sí raa na tùnntunmpii pìi
tunni pi á, pi sí pìi bò si pi sanmpii kyérege." 50 Lire kurugo Kile tùnntunmpii pi à bò mà
lwɔ́ fo tèecyiini i ke, Kile sí n-pa yii ná yii tulyeyi cêɛgɛ pire kyaa na, 51 mà lwɔ́ Abɛli mbòŋi
na, fo mà sà nɔ Kile tùnntunŋi Zakari mbòŋi na, Zakari pi à bò Kileɲaarebage sèecyage ná
sárayi tawwuge shwɔhɔl'e ke. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêɛgɛ tire
boore puni kurugo.
52 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha kurugo yɛ kuni li maha sùpyire
pyi t'à Kile jwumpe cè ke, yii à para pi yaha lire kuni i. Yii yabilimpii ɲyɛ na lire kuni
ɲaare mɛ, mpii la ku ɲyɛ s'a li ɲaare ke, maa pire tɛgɛlɛ kwɔ̀n.»
53 Ɲyɛ puru jwumpe puni kàntugo, ka Yesu si fworo uru Farizhɛnŋi bage e na ŋkèɛge.
Ka Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii lùyiri wuubii si yibiyi shiŋi puni taha u na. 54 Pi
mpyi na lire pyi si nta u pɛrɛ ɲcû u ɲwɔshwɔɔre cye kurugo.

12

Yesu à u cyelempyiibii yɛrɛ na pi àha fyìnmɛ tò wwomɔ na mɛ (Macwo 10.26-27)

1 Lire tèni i, ka supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ si mpa bínni Yesu taan fo na piye fwòoŋi. Pi
mpyi a shiin kampwɔhii lada kwɔ̀. Ka Yesu si jwumpe sìi u cyelempyiibii na maa jwo: «Yii
a yiye kàanmucaa, yii àha fyìnmɛ tò wwomɔ na Farizhɛɛnbii fiige mɛ. Pi na ɲyɛ bwúuruŋi
yîrigeyirige yaani fiige lire ndemu li maha mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe yîrige sùpyaŋi pàama
ke. 2 Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, cyire puni sí n-pa raa ɲaa. Kyaa maha kyaa
li ɲyɛ numpini i ke, lire là mú sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 3 Lire l'à li ta, yii aha jwumɔ maha
jwumɔ ŋwɔh'a jwo numpini i ke, puru sí n-lógo canŋke e, yii aha jwumɔ maha jwumɔ jwo
katilwɔhɔre e yii bayi kùruɲcwɔngil'e ke, puru sí n-pa raa jáare katanɲyi ɲuŋ'i.»

Wuu a fyáge Kile na, wuu ɲyɛ a yaa wuu kyaa tèg'a wuye funŋɔ pɛn mɛ (Macwo 10.28-31)

4 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii pi ɲyɛ mii ceveebii ke, mii sí yi jwo yii á, ŋgemu u ɲyɛ u sì n-jà
yaage kabɛrɛ pyi sùpyaŋi na u mbòŋi kàntugo mɛ, yii àha raa fyáge uru yyaha na mɛ. 5 Yii
à yaa yii a fyáge ŋgemu yyaha na ke, uru u ɲyɛ Kile, ɲaha na yɛ uru u maha jà a sùpyaŋi
wà nafugombaage e u boŋkwooni kàntugo. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii a fyáge Kile na.
6 Tá zíiziinɛ kaŋkuro maha mpérɛ daashii shuunni kanna mɛ? Ŋka Kile à yaha ti puni
niŋkin niŋkinŋi na, marii ti saɲcwɔnŋi sigili. 7 Yii pi ke, yii li cè na yii kan'à waha Kile na

mà tòro tire zíiziinɛ niɲyahara na. Ali ɲùɲjoore ti ɲyɛ yii ɲùɲyi i ke, Kile à tire puni pèrɛgɛ cè. Lire kurugo yii àha núru kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ.»

Mà ɲɛɛ Supyaŋi Jyaŋi Yesu na, lire ɲyɛ mɛ mà cyé u na (Macwo 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

8 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká yyére li na sùpyire ɲyii na na uru na ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi wu ke, Supyaŋi Jyaŋi mú sí n-yyére li na Kile mèlɛkɛɛbii ɲyii na na urufoo na ɲyɛ uru wu. 9 Ŋka ŋgemu ká mii cyé sùpyire ɲyii na ke, mii mú sí urufoo cyé Kile mèlɛkɛɛbii ɲyii na. 10 Sùpya ká ɲcyé Supyaŋi Jyaŋi jwumpe na, lire kapiini sí n-jà yàfa urufoo na. Ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kɛ̀ɛge ke, lire kapiini sì yàfa urufoo na mɛ.

11 Pi aha mpa a yii cyáan na ɲcwôre na ŋkɛ̀ɛge Kile Jwumpe kàlambayi ɲùɲufeebii, lire ɲyɛ mɛ kìni yyaha yyére shiinbii ná yukyaabii yyére tèni ndemu i ke, jwumpe yii sí n-jwo pi i ɲcè na yii na ɲyɛ sèeŋi ɲuŋ'i ke, yii àha puru kani tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ, 12 ɲaha na yɛ lire tèni yabiliŋi i, jwumpe yii à yaa yii jwo ke, Kile Munaani sí puru tîrige yii funŋ'i.»

Nàfuuŋi sèe wuŋi kani ná karigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ a yaa cyi sùpyaŋi funŋɔ pɛn mɛ (Macwo 6.19-34)

13 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka nàŋi wà si jwo u á sùpyire shwɔhɔl'e: «Wuu cyelentuŋi, mii la ɲyɛ maa yi jwo mii yyahafooŋ'á na u wuu tuŋi kɔɔge táa, u u na nàzhan woge kan na á.» 14 Ka Yesu si u pyi: «Ei! Nà wà we! Jofoo u à mii tìŋɛ mà pyi yii kacwɔnrɔŋi, lire ɲyɛ mɛ yii tuŋi kɔɔge táafooŋi yɛ?»

15 Ŋyɛ Yesu à uru nàŋi ɲwɔ shwɔ amuni ke, maa yi jwo u lógofeebii pun'á: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha nàfuuŋi lage yaha ku tatɛɛngɛ fô yii na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi nàfuuŋi méɛ ká ɲyaha fo mà sà mpyi u tayahaga na ɲcaa na ŋkànre, yii li cè na uru nàfuuŋi sì n-jà urufoo sige kwùŋi na mɛ.»

16 Mà tàanna ná puru jwumpe e, ka Yesu sí bàtaaga jwo pi á na: «Nàfuufooŋi wà u ná mpyi ná kɛrɛge e, kuru kɛrɛge yafaayi mpyi na ɲwɔge u á sèl'e. 17 Canŋka ka u u ntɛ̀ɛn maa funŋke cya maa jwo uye funŋ'i "Mii sàha naha na kapyii cè mɛ, ɲaha na yɛ tayahaga ɲyɛ mii niɲjyee sùmaŋi na mɛ." 18 U à funŋke kyáala a kwɔ̀ ke, maa jwo "Nde mii sí n-pyi ke, lire li ɲyɛ, mii sí na bwònhigii jya, si núru nimbwɔhii faanra, si na sùmaŋi ná na yaayi sanɲyi puni le cyire e. 19 Lire ká mpyi, mii sí n-jwo naye funŋ'i, na mii à yyee niɲyahagii ɲjyì bégel'a yaha naye mɛɛ na. Mii saha sì raa naye kànre mɛ, s'a lyî s'a byii si mpyi funntange e kanna." 20 Ŋyɛ uru nàfuufooŋ'à puru jwo uye funŋ'i mà kwɔ̀ ke, ka Kile si jwo u á "Mu funŋɔ baa shinŋi! Ŋke numpilage yabiliŋi i, mu sí n-kwû. Yaayi mu à bégel'a yaha maye mɛɛ na ke, jofoo u sí n-pyi ná yire e yɛ?"

21 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ, shin maha shin u ɲyɛ na nàfuuŋi caa na bínnini ŋge diɲyɛŋi i uye mɛɛ na, mà li ta nàfuu ɲyɛ urufol'á Kile yyére mɛ, urufoo sí n-pa n-kwû n-yîri u taan ŋge nàfuufooŋi fiige.»

22 Ŋyɛ ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî ná vàaɲɲyi yii sí raa leni ke, yire taŋkanni kà yii funŋɔ pɛn mɛ. 23 Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi múnaani tayyéreg'à fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vàaɲɲyi na. 24 Yii saɲcyɛɛnre kàanmucya kɛ! Ti ɲyɛ na faa pyi mɛ, ti ɲyɛ na sùma kwùun mɛ, sùma tabegege mú ɲyɛ t'á mɛ. Ŋka Kile maha ti ɲwɔ caa. Tá yii ɲyɛ a pwɔ́rɔ saɲcyɛɛnre na sèl'e mɛ? 25 Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bâra u shìŋi canmpyaagii na yɛ?

26 Ŋyɛ kampyi funmpɛɛnre sì n-jà yafyin bâra yii shìŋi canmpyaagii na mɛ, ɲaha na yii à yaayi sanɲyi kani tèg'a yiye funŋɔ pɛn yɛ? 27 Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sônnŋɔ yire kyaa na kɛ! Yi ɲyɛ na báara pyi mɛ, yi mú ɲyɛ na kòonɔ pînni mɛ. Ŋka saannŋi Solomani ná u nàfuufente puni i, u vàanndeŋke kà lemɛ ɲyɛ a jà a ɲwɔ mà ŋke yafwɔhɔfwɔhɔge kà niŋkin yafyɛnrɛ kwɔ̀ mɛ. 28 Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi ɲyɛ

sige e niɲjaa, ná nùmpanŋa yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p'à ɲwɔ amuni, yii ɲyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vàanɲyi kan yii á mà? Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ!
29 Yii yalyire ná yii yabyɛɛre taŋkanni ɲyɛ a yaa li tatɛɛnge fô yii na mɛ. 30 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Kile na mɛ, pire pi maha funɲyi pɛn ná yire yaayi kani i tèrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li ɲyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. 31 Mà jwo yii kwôro yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage niɲcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre. Lire ká mpyi, u sí yire yaayi sanɲyi kan yii á.»
32 Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii na ɲyɛ mu à jwo mpàkuruŋɔ nimbilere, ŋka yii àha raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ l'à táan yii Tuŋi Kile e mà yii le u Saanre e. 33 Yii yii cyeyaayi pérɛ, yii i uru wyérɛŋi tèg'a fòŋɔfeebii tègɛ. Yii nàfuu tabegege niɲcɛnŋɛ yaa yiye mɛɛ na nìɲyiŋi na, ŋkemu ku ɲyɛ ku nàfuuŋi sì n-kwɔ̀ mɛ. NàŋkaaIii ná ntɔɔn ɲyɛ kuru cyage e si ŋkwɔ̀ u kèɛge mɛ. 34 Yii li cè, cyage e sùpyaŋi nàfuuŋi ɲyɛ ke, wani u sɔ̀nŋɔre maha mpyi.»

Báarapyiŋi niɲcɛnŋi ná báarapyiŋi nimpiŋi kani (Macwo 24.36-51)

35 Ka Yesu sí núr'a jwo u lógofeebil'á: «Yii yii báarapyi vàanɲyi le yii i bégele tèrigii puni i. Yii i yii làmpaabii mîn'a yaha tèrigii puni i. 36 Yii pyi mu à jwo báarapyii mpiimu pi à bégel'a tɛ̀ɛn pyɛnge e, na pi ɲùŋufooŋi tèepani sigili, u aha yîri cikwɔɔnre cyage e, mà pa tère o tère e, maa mpa pyɛnge ɲwɔge kúu ke, pi i yîr'a ku múgo u á. 37 Ŋyɛ ɲùŋufooŋi ká mpa báarapyiibii mpiimu ta ŋóɔmbaa ke, pire wuuni sí ɲwɔ. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, lire ká mpyi, ɲùŋufooŋi sí uye pwɔ si ɲjyì yaa ŋkan báarapyiibii puni niŋkin niŋkinŋ'á, pi lyî. 38 Lire e ke ɲùŋufooŋ'à pa ɲìɲiŋke na yo, u à pa ŋkùpecyiini na yo, u aha mpa báarapyiibii mpiimu ta ŋóɔmbaa ke, pire wuuni kɔni sí ɲwɔ.
39 Yii li cè na kàmpyi bage fooŋi mpyi maha nàŋkaaŋi tèepani cè, u mpyi maha sí ɲɛɛ u yaha u kakyaare pyi mɛ. 40 Lire e ke yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, ɲaha na yɛ tèni i Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa ke, yii ɲyɛ a lire cè mɛ.»
41 Yesu à puru jwo ke, ka Pyɛri si u pyi: «Kafooŋi, mu à ŋke bàtaage jwo mà yyaha tíi ná wuu kanni i laa, sùpyire puni kyaa li?»
42 Ka Yesu si u pyi: «Báarapyiŋi na, ɲùŋufooŋ'à dá pi sanmpii shwɔhɔl'e, u yákiliŋi mú s'à pêe ke, uru báarapyiŋi shiŋi ɲùŋufooŋi maha yaha u u pyɛnge karigii cwɔɔnre, maa ɲjyìŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tèekanl'e. 43 Ŋyɛ báarapyi maha báarapyi ɲùŋufoo, u à pa u ta u u báaraŋi niɲcɛnŋi pyi amuni ke, uru wuuni sí ɲwɔ. 44 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiŋi ɲùŋufooŋi sí u pyɛnge karigii puni ɲùŋufente le u cye e.
45 Ŋka báarapyiibii kacwɔnrɔŋi ŋgemu ká a sɔ̂nŋi uye funŋ'i na uru ɲùŋufooŋi sí mɔ lire kùluni i, maa wá na u báarapyiɲɛɛbii bwùun, maa uye yaha ɲjyìŋi ná mbyaŋi laage e, maa sinmpe byii na ɲcwo ke, 46 cannŋke ku ɲyɛ uru báarapyiŋi ɲyɛ a tɛ̀ɛn ná k'e ná tèni li ɲyɛ u ɲyɛ a sɔ̂nŋɔ ná l'e mɛ, u ɲùŋufooŋi sí n-pâa n-pa. Kapii maha kapii u à pyi ke, ɲùŋufooŋi sí u kyérege cyire puni na, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, si u ná pire sàraŋi pyi niŋkin.
47 Báarapyiŋi u à ɲùŋufooŋi ɲyii wuuni cè maa mpyi u ɲyɛ na li pyi mɛ, uru báarapyiŋi bwɔɔnre nizhwɔɔre sí ɲyaha dɛ! 48 Ŋka báarapyiŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u ɲùŋufooŋi ɲyii karigii cè mɛ, maa ntòr'a wurug'a kapyimbaala pyi ndemu l'à yaa ná bwɔnr'e ke, urufoo sì bwɔnrɔ niɲyahara shwɔ mɛ.
Amuni li mú ɲyɛ, Kile à yaaya niɲyahaya kan ŋgemu á ke, u maha yaaya niɲyahaya cya urufol'á. U aha karii niɲyahaɲyahagii le ŋgemu cye e ke, u sí urufoo yíbe karii niɲyahaɲyahagii kyaa na mú.»

Sùpyire sí n-láhala tiye na Yesu kurugo (Macwo 10.34-36)

49 Ka Yesu sí núr'a jwo: «Mii à pa mpa nage le ɲìŋke na. Mii la mpyi numɛ si ku ta k'à mîn'a kwɔ̀. 50 Ŋka mii à yaa mii u mbyîgimɛ yyefuge e fɔlɔ, mu à jwo bà sùpyaŋi ká a ŋko

si batize pi maha u mbyîgimɛ lwɔhe e pyiŋkanni ndemu na mɛ. Mii funvwugo wuŋi u ɲyɛ na cyire karigii canmpyige sigili.
51 Yii àha raa sɔ̂nŋi na mii à pa si mpa jwumabeŋke le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e ɲìŋke na mà dɛ! Mii sí yi jwo yii á, mii à pa mpa mbèmbaaŋi le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. 52 Lire kurugo mà lwɔ́ numɛ na, shiin kaŋkuro sí n-pyi pyɛnyi y'e, pi sì n-bɛ̂ mɛ. Shiin taanre sí n-wwɔ̀ s'a shiin shuunni tùnni, shiin shuunni sí n-wwɔ̀ s'a shiin taanre tùnni. 53 Pyɛnyi y'e, tufooŋi sí n-yîri jyafooŋi kurugo, jyafooŋi mú sí n-yîri tufooŋi kurugo. Nufooŋi sí n-yîri pworofooŋi kurugo, pworofooŋi mú sí n-yîri nufooŋi kurugo. Nacwoŋi sí n-yîri napworoŋi kurugo, napworoŋi mú sí n-yîri nacwoŋi kurugo.»

Kacyeeŋkii ɲcèŋi
(Macwo 16.2-3)

54 Supyikuruŋke ku mpyi wani ke, ka Yesu si núr'a jwo kur'á: «Yii aha kileŋi ɲya u à wwɔ̀ canŋacwumpe* e, yii maha jwo na zànha sí n-pa, nàkaana baa ku mú maha mpa. 55 Kafɛɛge ká a fwu na yîri wòro kùl'e, yii maha jwo na kafuge sí n-pêe niŋjaa dɛ! Amuni li mú maha mpyi. 56 Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii à jà a cyire karigii puni tèepyiiŋkii cè, ka ɲaha si li ta ɲcyii cyi ɲyɛ na mpyi yii shwɔhɔl'e numɛ ke, yii ɲyɛ a jà a cyire cè mà yɛ?
(Macwo 5.25-26)

57 Ŋaha na kani yii à yaa yii pyi ke, yii ɲyɛ a jà a lire cè yiy'á si li pyi pyiŋkanna niɲcɛnnɛ na mà yɛ?
58 Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ŋkɛ̀ɛge wani, mu à yaa mu u jwumabeŋɛ cya fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaaŋi cye e, uru si ma le u báarapyiŋi cye e, pi i ma le kàsuŋi i mɛ. 59 Mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu ɲyɛ a lire pyi mɛ, mu sì n-sìi n-fworo wani ná mu ɲyɛ a urufoo fwooni tò feefee mà yɛ!»

13

Yii à yaa yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ

1 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka sùpyire tà si mpa Galile kùluni shiinbii pìi mbò jwo u á. Fànhafooŋi Pilati u mpyi a pìi tun pi à sà pire bò Kileɲaarebage e mà pi yaha pi i sárayi wwû. 2 Ka Yesu si pi pyi: «Nte sùpyire ti nte pi à bò amɛ ke, yii na sɔ̂nŋi na pire kapegigii nimpyiiŋkii cyi mpyi a ɲyaha mà tòro Galile kùluni shiinbii sanmpii wogigii na bɛ? 3 Lire bà mɛ, ŋka mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, yii puni mú sí n-kwû. 4 Silowe batɔɔnge k'à keb'a cwo Zheruzalɛmu kànhe shiinbii kɛ ná baataanreŋi mpiimu ɲuŋ'i mà bò ke, yii na sɔ̂nŋi na pire kapegigii nimpyiiŋkii cyi à ɲyaha mà tòro Zheruzalɛmu kànhe shiinbii sanmpii wogigii na bɛ? 5 Lire bà mɛ, ŋka mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, yii puni mú sí n-kwû.»
6 Ŋyɛ ka Yesu si bàtaaga jwo pi á na: «Nàŋi wà na mpyi ná ɛrɛzɛn cikɔɔge e. Ɛrɛzɛn cire shwɔhɔl'e fizhiye cige na mpyi wani. Cikɔɔge foo mpyi maha sì na kuru cige kàanmucaa u aha ŋkwɔ̀ a yasɛrɛ ta ku na. Ŋka u shèe maha shèe, u mpyi maha sà yafyin ta ku na mɛ. 7 Ka u u yi jwo u báarapyiŋ'á “Wíi, cyi yyee taanre cyi ɲyɛ ɲcyii, mii na ma na ŋke cige kàanmucaa kampyi k'à yasɛrɛ yaa, mii sí sì tà ta ku na mɛ. Ku kwɔ̀n à wà, ɲaha na yɛ ku ɲyɛ cikɔɔge cire sannte shwɔhɔl'e kaɲwɔɔ baa.” 8 Ka báarapyiŋi si u pyi “Mii ɲùŋufooŋi, mii na li caa mu á, maa ku yaha ku niŋjyee pyi, mii sí ku ɲùŋke tùgo n-kwûulo si ŋkyàra le ku taan. 9 Lire ká mpyi, ka ku u yasɛrɛ pyi yyeela, ku sí n-yaha wani. Ŋka k'aha mpyi ku ɲyɛ a yasɛrɛ pyi mɛ, maa nta a ku kwɔ̀n.”»

Yesu à dàfoo cùuŋɔ canŋɔŋke e

10 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke k'e, Yesu mpyi na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambage k'e.
11 Sùpyire shwɔhɔl'e ceeŋi wà na mpyi wani, jínaŋi wà mpyi u e, uru jínaŋi mpyi a yyee

* **12:54** Izirayɛli kìni i, canŋacwumpe e zànhe niŋyahaga maha yîri.

kɛ ná baataanre pyi u e, maa dàŋi yampe yaha u na, fo mà u pyi u saha ɲyɛ na jà a tíl'a yyére mɛ. 12 Ɲyɛ Yesu à u ɲya ke, maa u yyere maa jwo u á: «Ceewe, mu yamp'à láha mu na niɲjaa.» 13 U à puru jwo ke, maa u cyeyi taha u na, lire tèenuuni i, ka ceeŋi tùbuŋi si ntíl'a sànhana, ka u u Kile kêe.

14 Ɲyɛ tèni i Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋ'à Yesu ɲya u à ceeŋi cùuŋɔ cannɔŋke e ke, ka li i u lùuni yîrige sèl'e, ka u u jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Cibilaage e, yii à yaa yii a báaraŋi pyi canmpyaa baani funŋ'i, lire e ke yii a ma, yii a cicuumpe caa cyire canmpyaagil'e, ŋka cannɔŋke e bà mɛ!» 15 Ka Kafooŋi Yesu si u pyi: «Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na u nìiyi, lire ɲyɛ mɛ u dùfaanɲyi sànre cannɔŋke e maa yi kan y'à bya mà yɛ? 16 Ná yii maha jà a lire pyi, ŋge ceeŋi sí u ɲyɛ Ibirayima tùluge shin ke, ka Sitaanniŋi si u cû a pwɔ, fo yyee kɛ ná baataanre e, ka ɲaha si li ta tire pwɔɔre kà ɲjà zànha ndáha uru ceeŋi na cannɔŋke e mà yɛ?» 17 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, ka u zàmpɛɛnbii puni si silege. Ŋka sùpyire sannte puni mpyi funntange e Yesu kabwɔhigii nimpyiiŋkii puni kurugo.

Kile Saanre maha sìi nimbilere maa mpêre (Macwo 13.31-33; Marika 4.30-32)

18 Ɲyɛ ka Yesu si núr'a kàlaŋi sogo maa jwo: «Kile Saanre ɲyɛ mu à jwo ɲaha bɛ? Ná ɲaha shi i mii sí ti tàanna bɛ? 19 Ti na ɲyɛ mu à jwo mutaridi cige yasɛrɛ, nàŋi wà a sà ntemu nûgo u cikɔɔge e ke. Kuru cige pyàŋi maha yîlege, ŋka u aha fyîn, cige maha lyɛge fo maha mpa mpyi cibwɔhɔ, saɲcyɛɛnr'a sì wá na ti shèere yaa ku ŋkéɲyi i.»

20 «Ná ɲaha shi i mii sí Kile Saanre tàanna sahaŋki yɛ? 21 Ti na ɲyɛ bwúuruŋi yîrigeyirige yaani fiige. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyìmɛ niɲyaham'i mà cwɔ̀nhɔ, li maha puru mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige.»

Nùmpanŋke tata kuni na ɲyɛ mu à jwo tajyiɲwɔ nimbilere (Macwo 7.13-14, 21-23)

22 Ɲyɛ lire kàntugo ka Yesu si ntòro ná ɲani i, na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe kàmpanŋke na. U niŋkareŋi mpyi na Kile jwumpe yu sùpyir'á kànbwoyi ná kànpyɛɛre na. 23 Ka nàŋi wà si u pyi: «Kafooŋi, tá nùmpanŋa tafeebii sí ɲyaha bɛ?» Ka Yesu si pi pyi: 24 «Yii fànha le yii i jyè tajyiɲwɔge nimbileni i, ɲaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, tèni là na ma shinɲyahara la sí n-pa n-pyi si jyè kuru tajyiɲwɔge e, ŋka pi sì n-pa jà mɛ. 25 Tèni i bage foo sí n-pa n-yîri si bage tò si ku shwôhɔ ke, lire ká yii ta cyíinŋi na, yii sí raa bage kúuli s'a ŋko “Kafooŋi! Ɲwɔge múgo wuu á.” Lire ká mpyi, Kafooŋi sí n-jwo yii á na uru ɲyɛ a yii cè mɛ. 26 Lire tèni i, yii sí raa ŋko “Ko wuu ná mu à têl'a lyî maa bya siɲcyan kɛ! Mu mú s'à Kile jwumpe jwo wuu á wuu kànhe pyɛnkuuŋi i, ka mu u núr'a jwo na mu ɲyɛ a wuu cè mà?” 27 Yii aha puru jwo, u sí núru yi taha yii á na uru ɲyɛ a yii cè mɛ, na yii yîri uru taan, yii kapimpyiibii.

28 Ɲyɛ mà yii yaha cyíinŋi na, yii aha mpa yii tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná Kile tùnntunmpii puni ɲya Kile Saanre e tèni ndemu i ke, yii nàvunŋɔ wuubii sí raa myahigii súu s'a ŋkyànhigii kùru. 29 Sùpyire tà mú sí raa yîri diɲyɛŋi ɲùŋyi sicyɛɛreŋi na, si mpa jyè Kile Saanre e, si lyî. 30 Lire tèni i, sùpyire ti ɲyɛ numɛ kàntugo yyére ke, tire tà sí n-pa n-pyi yyaha yyére. Mpii pi ɲyɛ numɛ yyaha yyére ke, pire pìi mú sí n-pa n-pyi kàntugo yyére.»

Yesu à jwo Zheruzalɛmu kànhe kyaa na (Macwo 23.37-39)

31 Ɲyɛ lire tèni yabiliŋi i, ka Farizhɛɛnbii pìi si file Yesu na, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u fworo nde kùluni i feefee, ma a sì cyage kabɛr'e, ɲaha na yɛ saanŋi Erɔdi wá na mu caa raa bùu.» 32 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a sì, yii i sà yi jwo Erɔdi cwofooŋ'á, na mii naha na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e marii yampii cùuŋi ɲcyii canmpyaagii shuunniŋi i, cyire ká ntòro, canntanrewoge e mii báaraŋi sí n-kwɔ̀. 33 Mii à yaa mii u cyire canmpyaagii

taanreŋi pyi si sà na báaraŋi fûnŋɔ Zheruzalɛmu kànhe e. Ŋaha kurugo yɛ Kile tùnntunŋi wà tufiige ɲyɛ a yaa u bò cyage kabɛr'e Zheruzalɛmu kàntugo mɛ.»

34 Ka Yesu sí núr'a jwo: «Ei! Zheruzalɛmu shiinbii, yii Zheruzalɛmu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile tùnntunmpii wà ná kafaayi i maha bùu ke, y'à tooyo niɲyahaya kwɔ̀, mii la mpyi si yii bínni yiye e, s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnuŋi maha u pyìre bínni tiye e maa bûru ti ɲuŋ'i mɛ. Ŋka yii ɲyɛ a ɲɛɛ lire e mɛ. 35 Ku ke numɛ! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. Mii sí yi jwo yii á, yii ɲyiini saha sì n-tɛ̀gɛ mii na mɛ, fo canŋke yii sí n-pa raa ŋko "Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛgɛ na ke, Kile u jwó le ur'á*."»

14

Yesu à yaŋi wà cùuŋɔ canŋɔŋke k'e sahaŋki

1-2 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke k'e, Farizhɛɛnbii ɲùŋufooŋi wà mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére, ka Yesu si ɲɛɛ. Sùpyire ti mpyi wani uru shinbwoŋi pyɛnge e ke, nàŋi wà yaŋgwu na mpyi tire shwɔhɔl'e, puru yampe mpyi a u cyeere cyeyi yà pyi y'à fwɔ fwɔ. Ka pi i wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí ɲɛɛ uru yaŋi cùuŋɔ canŋɔŋke e.

3 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, wà à yaa u jà a yaŋa cùuŋɔ canŋɔŋke e la*?» 4 Ka pi i fyâha, pi wà ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwɔ shwɔ mɛ. Ka Yesu si u cyeyi taha yaŋi na maa u cùuŋɔ, maa u pyi u a sì pỳɛngɛ.

5 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná urufoo jyaŋi, lire ɲyɛ mɛ u nùŋi wà ká ɲcwo bɛ̀ɛnŋ'i mà bê ná canŋɔŋke e, urufoo sí ɲɛɛ u yaha wwùmbaa yɛ?» 6 Pi ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwɔ shwɔ mɛ.

Nùŋjirire ná ɲùzogore kani

7 Ŋyɛ Yesu à pa li kàanmucya mà li ɲya na Farizhɛnŋ'à sùpyire ntemu yyere ke, na bwompe tatɛɛnyi kurugo pi puni ɲyɛ na fî ke, ka u u ŋke bàtaage jwo pi á:

8 «Sùpya ká mu yyere cikwɔnrɔ na, ka mu u shà, ma hà zà ntɛ̀ɛn yatɛɛnɲyi puni yyaha yyére woge e mɛ. Ŋaha kurugo yɛ u aha nta u à shinbwoŋi wà yyere ŋgemu u à fànha tò mu na ke, 9 uru ká mpa, ka yii yyerefooŋi si mu pyi, na ma yîri maa kuru yatɛɛnŋke kan uru shinbwoŋ'á, mu silege wuŋi u sí n-yîri n-sà n-tɛ̀ɛn fo kàntugo yyére yatɛɛnŋke e. 10 Lire e mii sí yi jwo yii á, pi aha yii wà yyere lire kataanni fiige na, mu aha shà, sà ntɛ̀ɛn yatɛɛnɲyi puni kàntugo yyére woge e. Lire ká mpyi, mu yyerefooŋi ká li ɲya na mu à yaa ná yatɛɛnŋke yyaha yyére woge e, maa sà mu pyi "Na cevoo, yîri ma a ma naha, yatɛɛnŋke yyaha yyére woge e." Lire tèni i, mu ɲùŋke sí n-yîrige ma lyìɲɛɛbii shwɔhɔl'e.

11 Lire e yii li cè, shin maha shin u à uye dùrugo ke, Kile sí urufoo tîrige, ŋka shin maha shin u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

12 Ŋyɛ nàŋi u mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére ke, ka Yesu si yi jwo ur'á: «Mu aha a ŋko si sùpyii yyere pi pa lyî mu yyére canŋke e, lire ɲyɛ mɛ numpilage e, mu sùpyire niɲjyerere ɲyɛ a yaa ti pyi mu ceveebii ná mu sìɲɛɛbii ná mu cìnmpyiibii ná mu tɛɛnɲɛɛbii nàfuufeebii mɛ. Ŋaha kurugo yɛ pire mú sí n-jà mu yyere canŋka, nde mu à pyi pi á ke, si lire fwooni tò mu á. 13 Ŋka mu aha sí raa kataan pyi, mu à yaa mu u fòŋɔfeebii ná cwɔhɔmɔfeebii ná dìshiyifeebii ná fyinmpii yyere. 14 Lire ká mpyi, mu wuuni sí ɲwɔ, mpii pi à tíi ke, Kile ká pire ɲɛ̀ a yige kwùŋi i canŋke ŋkemu i ke, kacɛnni mu à pyi tire sùpyire na ke, u sí lire fwooni tò mu á, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a mpyi a jà a mu kacɛnni fwooni tò mu á mɛ.»

Lyìmbwooni bàtaage (Macwo 22.1-10)

---

* **13:35** Zaburu 118.26 * **14:3** Farizhɛɛnbii u sɔ̀nnɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwugo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tɛ̀gɛ canŋɔŋke.

15 Ŋyɛ Yesu lyìɲɛɛbil'à puru jwumpe lógo ke, ka pi wà niŋkin si jwumpe lwɔ́ maa jwo u
á: «Mpii pi sí n-jyè Kile Saanre e si lyî ke, pire wuun'à ɲwɔ!» 16 Ka Yesu si uru nàŋi ɲwɔ
shwɔ ná bàtaag'e na:
«Canŋka nàŋi wà u ná ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ, maa shinɲyahara yyere pi sà lyî uru
yyére. 17 Tèelyiin'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiŋi tun u sà sùpyire yyere pi pa lyî. 18 Ŋka pi
pun'à karii mɛgɛ le maa ɲcyé karaga uru ɲjyìŋi talyige e. Shincyiiŋi báarapyiŋ'à yyere ke,
ka uru si yi jwo u á “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na u uye sanŋa yaha na á, mii à kɛrɛgɛ shwɔ,
mii à yaa mii u sà ku kàanmucya.”
19 Ka báarapyiŋi si ŋkàr'a sà wabɛrɛ yyere, ka uru si u pyi “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na
u uye sanŋa yaha na á, mii à nupyahii kɛ shwɔ, mii s'à yaa mii u sà cyi taanna faaŋi na.”
20 Ka u u núr'a kàr'a sà wabɛrɛ yyere, ka uru mú si u pyi “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na
mii à ceewe fúru numɛ. Lire kurugo mii sì n-jà n-shà mɛ.”
21 Ŋyɛ ka báarapyiŋi si núr'a pa puru jwumpe yyaha jwo u ɲùŋufooŋ'á. Ka u lùuni si
yîri, maa jwo báarapyiŋ'á na u fyâl'a sà fòŋɔfeebii ná cwɔ̀hɔmɔfeebii ná dìshiyifeebii ná
fyinmpii yyere, sùpyire tabinniyi ná pyɛnkuuŋi i, u a ma.
22 Ŋyɛ báarapyiŋ'à sà pire yyere ke, maa jwo u ɲùŋufooŋ'á “Mii ɲùŋufooŋi, mii à mu
tùnnture pyi ŋka tatɛɛnyɛ niŋgaya saha na naha dɛ!” 23 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi “Sà ma a
ɲaare ma a mâre kumbwoyi ná kɛrɛkuubil'e, ma a fànha le ma a sùpyire kárama t'a ma, bà
tatɛɛnyi saŋɲyi si mpyi si ɲî mɛ. 24 Mii sí yi jwo yii á, sùpyire t'à yyere yyecyiige na, ka ti i
ɲcyé paŋa ke, pire wà cye sì n-jyè mii ɲjyìŋi i mɛ.”»

Pyiŋkanni na wà sí n-jà n-pyi Yesu cyelempya ke (Macwo 10.37-38)

25 Canŋka mà Yesu yaha ɲani na, supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. Ka u u
yyaha kɛ̂ɛnŋɛ pi á, maa jwo: 26 «Shin maha shin la ku ɲyɛ si mpyi mii cyelempya ke, ná
urufoo ɲyɛ a mii kyaa táan uy'á mà tòro u tuŋi ná u nuŋi ná u cwoŋi ná u pyìibii ná u
sìɲɛɛbii na, maa mii kyaa táan uy'á, ali mà tòro u yabiliŋi na mɛ, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii
cyelempyigire e mɛ. 27 Shinŋi la ku ɲyɛ si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye
e, pi méɛ mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo ɲyɛ a yaa ná mii
cyelempyigire e mɛ.
28 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná urufoo la ɲyɛ si batɔɔngɔ faanra, u sì n-tɛ̀ɛn si funŋke
kyaala fɔlɔ, si li kàanmucya kampyi u sí n-pa n-jà ku faanra n-kwɔ̀ mà yɛ? 29 Ná urufoo
ɲyɛ a lire pyi mɛ, maa ku ɲwɔ cû na faanre, kàntugo ka bage sanŋke si u jà faanraga, mpii
pi na ntùuli marii ku ɲaa ke, pire sí raa urufoo cyàhali, 30 s'a ŋko: “Aa! Ŋge nàŋ'à u bage
ɲwɔ cû na faanre, ka ku u mpa u jà faanraga.”
31 Amuni li mú ɲyɛ, l'aha mpyi mu à jwo saanŋi wà na ŋko raa kàshi kwùun u saanɲɛɛŋi
wà na ná u kàshikwɔɔnbii kampwɔhii kɛŋi i (10.000). Tá u sí n-tɛ̀ɛn si funŋke kyaala si ɲcè
kampyi u kàshikwɔɔnbii sí n-jà u zàmpɛnŋi kàshikwɔɔnbii kampwɔhii beɲjaaganŋi (20.000)
tùn mɛ? 32 Ŋka u aha li kàanmucya mà li ɲya na u sì n-jà uru saanŋi na mɛ, u sí n-wyɛ̀rɛ
sìsurufoo tùugo u sà jwumabeŋɛ cya u á.
33 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ, yii ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a kàntugo wà u cyeyaayi puni na mɛ,
urufoo sì n-jà n-pyi mii cyelempya mɛ.

Yesu wuubii ɲyɛ suumɔ ná bɛ̀ɛnmɛ fiige (Macwo 5.13; Marika 9.50)

34 Suumpe na ɲyɛ yacɛnŋɛ. Ŋka pu tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan
sahaŋki yɛ? 35 Pu saha sì n-jà là ɲwɔ ɲìŋke na mɛ, pu mú sì n-jà n-pyi ŋkyàra mɛ. Pu sí
n-wà cyíinŋi na.
Ŋyɛ shin maha shin la ku ɲyɛ si karii yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru.»

15

Mpàŋi nimpinniŋi bàtaage (Macwo 18.12-14)

1 Ɲyɛ canŋka, mɛpɛngɛ shiinbii pìi niɲyahamii mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii mpyi
a pa bínni Yesu taan s'a u jwumpe núru. 2 Ɲyɛ Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à
lire ɲya ke, ka pi i wá na ŋkunni piye shwɔhɔl'e na: «Ɲaha na ŋge nàŋ'à ɲɛn'a mɛpɛngɛ
shiinbii yaha pi i bârali u na, fo maha bínnini na lyî ná pi e yɛ?»
3 Ɲyɛ Yesu à pi kunuŋke lógo ke, maa ŋke bàtaage jwo pi á na:
4 «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, kampyi mpàa ŋkuu (100) pi ɲyɛ urufol'á, ka wà niŋkin si
mpînni, tá urufoo maha pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) yaha wabɛr'á
sige e, maa sà a nimpinniŋi caa fo u aha ɲya mɛ? 5 U aha u cya a ɲya tèni ndemu i ke, u
funntanga wuŋi sí u lwɔ́ nde yacige e, 6 si mpa pyɛngɛ. U aha mpa ná u e, u sí u ceveebii
ná u tɛɛnɲɛɛbii yyere si jwo "Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii mpàŋi u mpyi a
pînni ke, mii à u ɲya."
7 Mii sí yi jwo yii á, amuni li mú ɲyɛ, kapimpyiŋɛ niŋkin ká u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ,
funntange ku maha mpyi nìɲyiŋi na uru kanni kurugo ke, kur'à pêe sèl'e. Kuru
funntange fiige ɲyɛ na mpyi nìɲyiŋi na, shiin beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛre (99) kurugo
mɛ, pire mpiimu pi ɲyɛ na sɔ̂nŋi na pir'à tíi na pire saha ɲyɛ a yaa pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ
mɛ.»

Wyérɛfyinŋi nimpinnini bàtaage

8 Ka Yesu si núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo na:
«Ceeŋi ŋgire u ɲyɛ, kampyi wyérɛfyinŋi daashii kɛ u ɲyɛ u á, ka niŋkin si ɲcwo mà pînni
bage e, na u sì lùuni táan si làmpa mîni si bage kùruɲcwɔngii puni yaa mpwɔ́, si u cya fo si
u ɲya mà yɛ? 9 U aha u ɲya tèni ndemu i ke, u sí u pucyaabii ná u ciɲɛɛbii yyere si yi jwo
pi á "Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii wyérɛŋi u mpyi a pînni ke, mii à u ɲya."
10 Lire pyiŋkanni na, mii sí yi jwo yii á, kapimpyiŋɛ niŋkin ká u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, kuru
maha mpyi funntanga nimbwɔhɔ Kile mèlɛkɛɛbil'á nìɲyiŋi na.»

Jyafooŋi nimpinniŋi bàtaage

11 Ɲyɛ ka Yesu sí núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo pi á na: «Nàŋi wà u ná mpyi ná jyaa shuunni i.
12 Canŋka ka jyafooŋi nimbileni si jwo tufooŋ'á "Baba, mii nàzhanŋ'à yaa u pyi ŋgemu yii
kɔɔge ke, yii ku táa yii i uru kan na á!" Ɲyɛ ka tufooŋi si ɲɛɛ, maa u nàfuuŋi táa u jyaabii
shuunniŋi shwɔhɔl'e. 13 Canmpyal'à tòro ke, ka jyafooŋi nimbileni si u cyeyaayi puni
pérɛ, maa fwor'a kàr'a sà ntèɛn kìritɔɔnni l'e ná u wyérɛŋi i. Mà u yaha wani, ka u u cye
le ɲùŋɔ baa karigil'e na mpyi, fo mà pa ŋkwɔ̀ u nàfuuŋi na.
14 Tèni i u à u nàfuuŋi kèɛg'a kwɔ̀ feefee ke, ka lire mú si bɛ̂ ná katibwɔh'e k'à cwo lire
kìni na. Ka ŋgahaŋi si li ɲwɔ cû na u taa. 15 Y'à pa u yyaha jà ke, ka u u ŋkàr'a sà jyè báaraŋi
i lire kìni shinŋi wà á, ka uru si ŋkàr'a sà u yaha sige e, u u caabii nâhe. 16 Kategе kurugo,
u la mpyi maha mpyi s'a caabii yalyire lyî. Ɲka wà mpyi maha tà kaan u á mɛ.
17 Ɲyɛ mà u yaha pur'e, ka u u mpa sɔ̂nŋɔ uye funŋ'i canŋka maa jwo "Báarapyii
niɲyahamii na ɲyɛ mii tuŋ'á wuu kìni i, pi puni na lyî na ntìnni fo na cyeyi wwû ɲjyìŋi
i. Ɲka mii wi ke, kategе ku ŋke ku u ŋko raa mii bùu naha. 18 Nde mii sí n-pyi numɛ ke,
lire li ɲyɛ nde: mii sí núru raa wá na tuŋi yyére, sí sà yi jwo u á na mii à kapii pyi Kile na,
maa kapii pyi u na. 19 U saha ɲyɛ a yaa u mii cû u pyà fiige mɛ, ŋka u à yaa u mii cû mu à
jwo u báarapyi."
20 Ɲyɛ u à funŋke kyaala a kwɔ̀ ke, maa kuni lwɔ́ na ŋkèɛge u tuŋi yyére. Mà u yaha u
sàha ŋkwɔ̀ a nɔ pyɛnge na mɛ, ka tufooŋi si u nimpaŋi ɲya tatɔɔnge e, ka u ɲùɲaare si u
ta, ka u u fê a jyafooŋi ɲùŋɔ bɛ̂, maa sà u pûr'a cû mà ta uye na. 21 Ka jyafooŋi si jwo u á
"Baba, mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi mu na dɛ! Mu saha ɲyɛ a sàa yaa mu u mii
cû ma pyà fiige mɛ."

22 Ka tufooŋi si u báarapyiibii yyere maa jwo “Yii fyâl'a sà vàanntinmbwoyi puni nisinaŋke
lwɔ́ yii pa le u na, yii i kampefegeŋi wà le u na, yii i tanhaɲyi yà le u na, 23 yii i sà kàcwɔge
nùŋi niɲcɛnnŋi cû, yii pa bò, wuu u lyî wuu u múguro sèl'e. 24 Ŋaha kurugo yɛ mii jyaŋi u
ŋge ke, mii mpyi a li yaha na u à kwû, ŋka u ɲyii wuŋ'à pa, u mpyi a pînni, ŋka mii à u ɲya
sahaŋki.” Ka múguroŋi si ɲwɔ cû pi á.
25 Lir'à pyi mà uru nàŋi jyaŋi niɲjyeŋi ta sige e. Ŋyɛ tèni i u à yîri sige e na ma mà
pa byanhara pyɛnge na, na yatire tùnmpe núru, maa kwɔ̀hɔkwɔhɔbii ɲaa ke, 26 ka u u
báarapyiŋi wà yyere mà yíbe, nde li ɲyɛ pyɛnge e ke, si lire cè. 27 Ka báarapyiŋi si u pyi “Mu
kàntugo wuŋi u à pa, lire e yii tuŋ'à wuu pyi wuu à sà kàcwɔge nùŋi niɲcɛnŋi cû mà pa bò,
ɲaha na yɛ uru jyaŋi niɲcɛnŋɛ wu à núr'a pa.”
28 Yyaha wuŋ'à puru lógo ke, ka u lùuni si yîri, u ɲyɛ a ɲɛn'a jyè pyɛnge e mɛ. Ka tufooŋi
si fwor'a pa si mpa u fɔ̀ɔnŋɔ si ndèŋɛ pyɛnge e. 29 Ka jyafooŋi si jwumpe lwɔ́ maa jwo
tufooŋ'á “Cyi yyee jùuli cyi ɲyɛ ɲcyii mii na báaraŋi pyi yii á biliwe fiige yɛ? Canŋa niŋkin,
yii sàha mii tun, ka mii i ɲcyé mɛ. Ŋka ali sikabilini nintiini yii ɲyɛ a li kan mà ɲya mii ná
na ceveebil'á wuu u múguro siɲcyan mɛ. 30 Ŋka mu jyaŋi u à mu nàfuuŋi lwɔ́ a sà ŋkɛ̀ɛge
cibahani i ke, ur'à pa ke, ka mu u kàcwɔge nùŋi niɲcɛnŋi cû mà bò u na.”
31 Ka tufooŋi si jwumpe lwɔ́ maa jwo jyafooŋi niɲjyeŋ'á “Mii jyaŋi, ma hà lire waha
maye na mɛ, mii ná mu u ɲyɛ naha tèrigii puni i ke, ko mii cyeyaayi puni ɲyɛ mu wuyo
kɛ! 32 Wuu mpyi a li yaha na mu kàntugo wuŋ'à kwû, ŋka u ɲyii wuŋ'à núr'a pa. U mpyi
a pînni ŋka wuu à núr'a u ɲya. Lire e ke wuu à yaa wuu pyi funntange ná múguroŋi i.”»

16

Báarapyiŋi sìɲcyiimɛ wuŋi bàtaage

1 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo u cyelempyiibil'á na: «Nàfuufooŋi wà u ná mpyi a
báarapyi lwɔ́ a yaha u u u karigii cwɔɔnre. Kàntugo, ka nàfuufooŋi si mpa a núru sùpyire
ɲwɔ na, na u báarapyiŋi wá na u cyeyaayi kɛ̀ɛge. 2 Ka u u báarapyiŋi pyi “Mii à lógo na mu
na mii cyeyaayi kɛ̀ɛge, ɲaha k'à pa ná lire e bɛ? Ŋyɛ bégele ma a ma báaraŋi pyiŋkanni
yyaha jwo na á, ɲaha na yɛ mu báaraŋi sí n-kwɔ̀ niɲjaa.”
3 Ka báarapyiŋi si jwo uye funŋ'i “Mii ɲùŋufooŋ'à jwo na mii báaraŋi sí n-yyére niɲjaa.
Ŋyɛ ɲaha mii sí raa n-pyi bɛ? Faapyi fànha ɲyɛ mii i mɛ. Na ɲáare na lyî, kuru silege mú sí
ɲyɛ mii na. 4 Ŋyɛ nde mii sí n-pyi ke, mii naha a li cè numɛ. Mii aha lire pyi, mii ɲùŋufooŋi
ká mii yaha tèni ndemu i ke, sùpyire sannte sí mii mâra pi pyɛnyi i.”
5 U ɲùŋufooŋi fwɔhigii mpyi mpiimu na ke, ka u u pire yyer'a yíbe niŋkin niŋkin maa
shincyiiŋi pyi “Mii ɲùŋufooŋi jùuli u ɲyɛ mu na yɛ?” 6 Ka u u jwo “U sìɲcɛrii ŋkuu (100)
fwoo li ɲyɛ mii na.” Ka báarapyiŋi si u pyi “Tɛ̀ɛn fwɔfwɔ, maa ma fwɔhigii séməŋi lwɔ́, maa
yi kɛ̂ɛnŋ'a séməɛ na u sìɲcɛrii beeshuunni ná kɛ fwoo li ɲyɛ mu na.”
7 Maa núr'a wabɛrɛ yíbe “Mu de? Mu fwooni ɲyɛ jùuli yɛ?” Ka uru si jwo “Sùmapyaŋi
bɔrii ŋkuu (100).” Ka báarapyiŋi si u pyi “Tɛ̀ɛn, maa ma fwɔhigii séməŋi lwɔ́, maa yi kɛ̂ɛnŋ'a
séməɛ na u sùmapyaŋi bɔrii beecyɛɛre (80) fwoo li ɲyɛ mu na.”
8 Uru báarapyiŋi méɛ ɲyɛ u à u ɲùŋufooŋi nàfuuŋi kɛ̀ɛge ke, ɲùŋufooŋ'à u kêe, ɲaha na
yɛ u à yákili ta maa u nùmpanŋke yaa. Ŋyɛ mpii pi ɲyɛ numpini i ke, pire maha pi ná
piye shwɔ̀hɔŋi karigii cwɔɔnre ná yákilifente e pyiŋkanni ndemu na ke, mii à ŋke bàtaage
jwo pire kyaa na si ntɛ̀gɛ yii yɛrɛ, yii mpiimu pi ɲyɛ bɛ̀ɛnmpe e ke, bà yii si mpyi si yii
nùmpanŋke bégele mɛ.»

Wà sì n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ

9 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Yii àha nàfuuŋi yaha yii karigii puni yyaha yyére mɛ, lire ɲyɛ
a tíi mɛ. Yii a cevee caa yiye na ná u e, lire ká mpyi, yii canmpyaagii ká ŋkwɔ̀ ŋge diɲyɛŋi
i tèni ndemu i ke, Kile sí yii lèŋɛ u pyɛnge e, yii sí n-pyi wani fo tèekwombaa.

10 Shinŋi u maha kapyɛɛre pyi ná fyìnm'i ke, urufoo mú maha kabwɔhigii pyi ná
fyìnmpe e. Ŋka shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na kapyɛɛre pyi ná fyìnm'i mɛ, kabwɔhii méɛ ká le urufoo
cye e, u ɲyɛ na cyi pyi ná fyìnmpe e mɛ.
11 Yii aha mpyi yii ɲyɛ a jà a ŋge diɲyɛŋi nàfuuŋi báara ná fyìnmpe e mɛ, nàkaana baa Kile
mú sì ɲɛɛ sèe nàfuu le yii cye e mɛ.
12 Yaage ku ɲyɛ sùpyaŋi wabɛrɛ wogo ke, yii aha mpyi yii ɲyɛ a kuru báara ná fyìnmpe e
mɛ, ŋke Kile à bégel'a yaha yii yabilimpii mɛɛ na ke, nàkaana baa, u mú sì ɲɛɛ kuru kan yii
á mɛ.
13 Yii li cè na báarapyiŋi sì n-sìi n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí
ɲùŋufooŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa pɛn uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà
u sanŋi na. Ŋyɛ amuni li ɲyɛ, nàfuuŋi lag'à tatɛɛngɛ fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi
Kile báarapyii mɛ.»

(Macwo 11.11-13; 5.31-32; Marika 10.11-12)

14 Ŋyɛ Farizhɛɛnbil'à puru jwumpe puni lógo ke, ka pi i wá na Yesu fwɔ́hɔre, ɲaha na
yɛ nàfuuŋi kani mpyi a pêe pi á. 15 Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi ke, yii maha yiye pyi mu à jwo
yii à tíi sùpyire ɲyii na, mà li ta Kile à yii zòompii cè. Yii li cè, yaage k'à pêe sùpyire ɲyii na
ke, kur'à pɛn Kile á.
16 Ŋyɛ MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwump'à kwôro tooy'e fo mà pa nɔ
Yuhana Batizelipyiŋi tèni na. Mà lwɔ́ Yuhana Batizelipyiŋi na, Jwumpe Nintanmpe p'à
yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru na yu sùpyir'á. Sùpyire puni la mú si ɲyɛ si fànha le
si jyè tire saanre e*. 17 Yii li cè na ɲìŋk'à mpìnni tàaŋa a tòro Kile Saliyaŋi jwumbilini là
niŋkin mpìnni na.
18 Shin maha shin ká u cwoŋi yaha maa ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi. Shin
maha shin u à ciyahawa lèŋɛ ke, urufoo mú à jacwɔrɔ pyi.»

Kanhamafooŋi Lazari ná nàfuufooŋi bàtaage

19 Ka Yesu si núr'a bàtaage kà jwo sùpyir'á na: «Nàfuufooŋi wà na mpyi wani, u mpyi
maha vàanɲyi nisinaɲyi loŋgara wuyi leni, maa u ɲyii karigii pyi, maa u ɲyii ɲjyìŋi lyî
canŋa maha canŋa. 20 Kanhamafooŋi wà nizinniwe mpyi maha mpyi uru nàfuufooŋi
pyɛnge ɲwɔge na. Uru nàŋi cyeere puni mpyi nɔɔyɔ, u mɛge mpyi Lazari†. 21 U la mpyi
maha mpyi s'a uru nàfuufooŋi ɲjyìpaanyi caa raa lyî, ŋka u mpyi maha yi taa mɛ. Mà bâra
lire na, pwuunbii mpyi maha mpa a u nɔɔyi laali.
22 Ka kanhamafooŋi si mpa ŋkwû, ka Kile mèlɛkɛɛbii si mpa u lwɔ́ a kàr'a sà yaha
Ibirayima taan Arijinaŋi i. Lire kàntugo ka nàfuufooŋi mú si mpa ŋkwû, ka pi i sà u
tò. 23 Mà nàfuufooŋi yaha kyaage e ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e, u à wíl'a Lazari ɲya
Ibirayima taan tatɔɔnge e Arijinaŋi i.
24 Ŋyɛ ka nàfuufooŋi si Ibirayima yyere fànha na "Mii tuŋi Ibirayima, ɲùɲaara ta na na,
maa Lazari pyi u sà u kampeeni fyinmɛ lwɔhe e, u pa ntèg'a na ŋkɔ̀ɔnge ɲíŋɛ. Ŋaha kurugo
yɛ kyaage e mii naha naha ŋke nage e ke, kur'à pêe sèl'e!" 25 Ka Ibirayima si u pyi "Na pyà,
mu à yaa mu u li cè na mu à ma tìiŋi puni pyi ntàanŋi kanni na. Ŋka Lazari sí wi ke, ur'à
u tìiŋi puni pyi kanhare e. Numɛ, Lazari ɲyɛ naha yyeɲiŋke e, mu sí ɲyɛ yyefuge e. 26 Mà
bâra lire na, kacyewyicuguŋɔ na ɲyɛ wuu ná yii shwɔhɔl'e. Lire kurugo wà sì n-jà n-yîri
naha wuu yyére, si ŋkàre yii yyére mɛ. Wà mú sì n-jà n-yîri wani yii yyére, si mpa naha
wuu yyére mɛ."
27 Ŋyɛ ka nàfuufooŋi si jwo "Mii tuŋi Ibirayima, l'aha mpyi amuni, mii na mu ɲáare, ma
a Lazari tun diɲyɛŋi i, mii tuŋi pyɛnge e. 28 Sìɲɛɛ kaŋkuro na ɲyɛ wani mii kàntugo. Lazari
yaha u sà pi yɛrɛ, bà pi si mpyi pi àha ŋkwɔ̀ mpa ŋke yyefuge e naha mɛ." 29 Ka Ibirayima
si nàfuufooŋi pyi "Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwumpe na ɲyɛ pi á,

---

* **16:16** Pìi maha jwo: «Shin maha shin la ku ɲyɛ si jyè ke, urufol'à yaa u fànha le u u puru jwumpe cû ná cyeyi
shuunniŋi i.» † **16:20** Lazari mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile u ɲyɛ tɛgɛfooŋi.

pi à yaa pi ɲɛɛ pire jwumpe na.” 30 Ka nàfuufooŋi si jwo “Mii tuŋi Ibirayima, lire kanni sì
n-jà pi pyi pi lógo mɛ, ŋka wà ha ɲè a fworo kwùŋi i maa ŋkàr'a sà jwo ná pi e, lire e pi sí pi
toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ.” 31 Ka Ibirayima sí núr'a u pyi “Pi aha mpyi pi ɲyɛ a ɲɛɛ Kile tùnntunŋi
Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwumpe na mɛ, ali wà méɛ ká ɲè, maa ŋkàr'a sà jwo ná
pi e, pi sì ɲɛɛ urufoo jwumpe na mɛ.”»

17

Wà ɲyɛ a yaa u wà ɲùŋɔ kyán Kile na mɛ
(Macwo 18.6-7, 21-22; Marika 9.42)

1 Canŋka Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Karigii cyi maha sùpyaŋi ɲùŋɔ kyán Kile na ke,
cyire mpyimbaa ɲyɛ a sìi mɛ. Ŋka ŋgemu ká mpyi kaɲuŋɔ maa sùpya ɲùŋɔ kyán Kile na ke,
urufoo wuun'à kɛ̀ɛge! 2 Li bá sí n-pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà
baŋi i, mà tòro u nde nàŋkobilini là niŋkin ɲùŋɔ kyán. 3 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa.

Mu cìnmpworoŋi ká mu mùmpɛnmɛ pyi, u yyere maa u yɛrɛ. U aha mu yɛrɛge lógo,
maa toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ, mu à yaa mu u yàfa u na lire kani i. 4 Canŋke niŋkinŋi i, mu
cìnmpworoŋi ká mu mùmpɛnmɛ pyi mà sà nta fo tooyo baashuunni, tɔɔgɔ maha tɔɔgɔ u
a sì mpa uye mpìnni kan mu á, mu à yaa mu u yàfa u na cyire karigii puni i.»

5 Ka Yesu tùnntunmpii si u pyi: «Kafooŋi, ɲyɛ lire sanni i ke, là bâra wuu dániyaŋi na.» 6 Ka
Kafooŋi si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii dániyaŋi méɛ n'a mpyi a cyérɛ mutaridi
bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ŋke cibwɔhe pyi ku kò kuy'á, ku u sà ɲcûru baŋi i, ku mú mpyi
na sí lire pyi.»

Báarapyiŋi ɲyɛ a yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ

7 Ka Yesu si núr'a jwo: «L'aha mpyi mu à jwo báarapyi na ɲyɛ yii wà á, ka u u yîri faa sige
e, lire ɲyɛ mɛ yatɔɔre tanahage e mà pa, tá urufoo sí ɲɛɛ báarapyiŋi pyi u tíl'a tɛ̀ɛn u u lyî
la? 8 Tá urufoo sì báarapyiŋi pyi u vàanɲwɔhɔyi wwû, u u shwɔhɔ a kan uru u lyî si bya,
lire kàntugo báarapyiŋi si nta a lyî si bya mɛ? 9 Báarapyiŋi méɛ ká u tayyerege ɲî, u ɲyɛ a
yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ!

10 Amuni li mú ɲyɛ, báaraŋi Kile à kan yii á ke, yii aha uru pyi a kwɔ̀, yii li cè na yii ɲyɛ
a yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ. Ŋaha kurugo yɛ nde yii mpyi a yaa yii pyi ke, lire yii à pyi.»

Yesu à tògofee kɛ cùuŋɔ

11 Ŋyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha Zheruzalɛmu kànhe e, u mpyi na ŋkɛ̀ɛge Samari kùluni
ná Galile wuuni tɛgɛŋkuuŋi i. 12 U à sà byanhara kànhe kà na, ka tògofee kɛ si wá na u ɲùŋɔ
bêni, maa ntɛ̀ɛn laage e, 13 maa jwo ná u e fànha na: «Yesu! Cyelentuŋi! Ŋùɲaara ta wuu
na!» 14 Yesu à pi ɲya ke, maa pi pyi: «Yii a sì, yii sà yiye cyêe Kile sáragawwuubii na.» Mà
pi niŋkaribii yaha, ka pi i ɲcùuŋɔ.

15 Ŋyɛ pi wà niŋkin a uye ɲya u à cùuŋɔ ke, maa núru na Kile kêre fànha na, na ma. 16 U à
pa nɔ Yesu na ke, maa niŋkure sín u taan maa yyahe cyígile ɲìŋke na maa fwù kan u á sèl'e.
Uru nàŋi na mpyi Samari shin. 17 Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Tá shiin kɛ bà mii
à cùuŋɔ mɛ? Taa pi sanmpii baacyɛɛreŋi ɲyɛ ke? 18 Ŋge nàŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutu mɛ, uru
kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ta mpii shiin kɛŋi i, si núru n-pa fwù kan Kile á mà?» 19 Maa yi
jwo nàŋ'á: «Yîri ma a sì, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.»

Yii bégele yii a Yesu cannuruge sigili
(Macwo 24.23-28, 37-41)

20 Ŋyɛ lire kàntugo, ka Farizhɛɛnbii si Yesu yíbe Kile Saanre tèesiini kyaa na, ka u u pi
pyi: «Kile Saanre sí n-pyi, ŋka ti sì n-pyi yawiige, 21 sùpyire sí raa ŋkemu cyêre piye na s'a
ŋko “Yii wíi, ti te naha!” lire ɲyɛ mɛ “Ti te mɛŋi i!” mɛ. Yii li cè na Kile Saanre ɲyɛ yii
shwɔhɔl'e.»

22 Maa jwo u cyelempyiibil'á: «Tèni là na ma, canŋke Supyaŋi Jyaŋi à yaa u pa ke, yii la
sí n-sìi n-pyi kuru canŋke ku wyèr'a nɔ, ŋka ku sì nɔ lire tèni i mɛ. 23 Sùpyire sí n-pa raa ŋko

“U naha naha!” lire ɲyɛ mɛ “U wá mɛ yyére!” Ŋka yii àha ntaha pi ɲwɔh'i, si ŋkàre wani mɛ. 24 Bà sùpyire puni maha kileɲini ɲya l'à yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, maha sà fworo ɲùŋke sanŋke na mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi sí ɲya u cannuruge.

25 Ŋka mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, u à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire niɲyahara sí u cyé.

26 Ŋyɛ Supyaŋi Jyaŋi tèenuruni ká byanhara, karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. 27 Nuhu tìiŋi i, sùpyire mpyi na lyî, marii byii, maa cyeebii lèŋi, marii pi pyìibii kaan nàmbaya na, fo mà sà nɔ canŋke Nuhu a jyè bakwɔɔge e, ka lùbwooni si sùpyire sannte puni shi bò ke.

28 Ŋyɛ amuni Loti tèni i sùpyire mú mpyi. Pi mpyi na lyî, maa byii, marii zhwoŋi ná pɛrɛmpe pyi, maa cire cɛnmi, maa bayi faanre. 29 Ŋka canŋke Loti à fworo Sɔdɔmu kànhe e ke, ka nage ná ŋkìrigiŋi si fworo nìɲyiŋi na zànpya fiige, mà wu kànhe sùpyire na, maa pi shi bò, 30 ɲyɛ canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí núru uye cyêe sùpyire na ke, amuni kuru canŋke sí n-pâa pi e.

31 Kuru canŋke ká nɔ, mà ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwó bage e mɛ, u tíl'a tîge u a fî. L'aha mpyi mà ŋgemu ta kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyɛngɛ mɛ. 32 Nde l'à Loti cwoŋi ta ke, yii sônŋɔ lire na kɛ! 33 Shinŋi u ɲyɛ na li caa u niɲjaaŋi si ɲwɔ ke, urufoo nùmpanŋke sí n-kèɛge. Ŋka shinŋi u à u niɲjaaŋi kèɛge mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.

34 Mii sí yi jwo yii á, lire tèni ká bê ná numpilage e, mà shiin shuunni ta pi à sínni yasinniŋɛ niŋkin na, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. 35 L'aha cyee shuunni ta pi i sùma súu siɲcyan, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. [36 L'aha mpyi mà nàmbaa shuunni ta kɛrɛge e, wà niŋkin sí n-lwó si u sanŋi yaha.]»

37 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si Yesu yíbe: «Kafooŋi, taa lire sí n-pyi ke?» Ka u u pi pyi: «Cyage e yakwugo ɲyɛ ke, wani cinmpunɲyi ɲyɛ na bínnini.»

18

Yukyaaŋi nintiimbaaŋi bàtaage

1 Ka Yesu si bàtaaga jwo u cyelempyiibil'á maa li cyêe pi na na pi à yaa pi kwôro Kileɲarege na tèrigii puni i, pi àha sàa le mɛ. 2 U à jwo pi á: «Yukyaaŋi wà u mpyi kànhe kà na, u mpyi na fyáge Kile na mɛ, u kuro mú sí mpyi sùpya e mɛ. 3 Leŋkwucwoŋi wà mú na mpyi kuru kànhe e, sùpyaŋi wà mpyi a u mùmpɛnmɛ pyi. Uru leŋkwucwoŋi mpyi maha sì uru yukyaaŋi yyére tèrigii puni i, bà u si mpyi si u ná uru nàŋi láha piye na mɛ. 4 Ceeŋ'à mɔ uru zhà maa nùruŋi i, ɲaha na yɛ yukyaaŋi la mpyi sì lire pyi mɛ. Ka ceeŋi si li wyèɛŋɛ u ɲwɔh'i, fo u à pa jwo uye funŋ'i “Mii méɛ ɲyɛ mii ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, maa mpyi mii kuro ɲyɛ sùpya e mɛ, 5 ná ŋge leŋkwucwoŋi s'à mii yyaha fwɔ́hɔrɔ mà nɔ ŋke cyage e, mii sí u ná uru nàŋi láha piye na. Ná lire ɲyɛ a pyi mɛ, mii sì yyeɲiŋɛ ta u ɲyii na mɛ.”»

6 Puru jwuŋkwooni kàntugo, ka Kafooŋi Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Yii à uru yukyaaŋi nintiimbaaŋi jwumpe lógo kɛ! 7 Ŋyɛ ná u s'à uru ceeŋi tànga kan, Kile niɲcwɔnribii pi ɲyɛ Kile ɲwɔh'i marii u ɲáare pìlaga bâra canŋa na ke, Kile sí n-sìi pire tànga kan. Yii li cè u à lùuni bò ná pi e. 8 Mii sí yi jwo yii á, Kile sí tànga kan pir'á wahawaha. Ŋka lire ná li wuuni mú i, Supyaŋi Jyaŋi cannuruge ká nɔ ɲìŋke na, tá u ɲyɛ a yaa u pa dánafee ta ku na mɛ?»

Farizhɛnŋi ná múnalwɔɔre shwofooŋi bàtaage

9 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo mà yyaha tíi ná sùpyiibii pìl'e, mpiimu pi ɲyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi maa piye pwɔ́ɔŋɔ sùpyire sannte na ke. U à jwo: 10 «Shiin shuunni pi ná ŋkàre Kileɲaarebage e zà Kile ɲáare. Wà na mpyi Farizhɛn, u sanŋi sí ɲyɛ múnalwɔɔre shwofoo. 11 Mà pi yaha Kileɲaarebage e, ka Farizhɛnŋi sí yîr'a yyére u mɛge cyage e, maa Kile ɲáare na “Kile, mii à fwù kan mu á, ɲaha na yɛ mii à pwórɔ sùpyire sannte na, mpiimu pi ɲyɛ na nàŋkaage pyi, marii jacwɔɔre pyi, mà bâra kapegigii sanŋkii shiŋi puni na ke. Mii à pwórɔ ŋge múnalwɔɔre shwofooŋi na mú. 12 Cibilaaga maha

cibilaaga, mii maha canmpyaa shuunni sún le. Yaaga maha yaaga mii à ta ke, mii maha yire puni yáhaŋi wwû.”
13 Múnalwɔɔre shwofooŋi wi ke, ka uru si yîr'a yyére tatɔɔnge e Kileɲaarebage funŋke e, maa ɲùŋke sôgo, maa mɛjwuuni tîrige maa jwo “Kile, mii na mu ɲáare, maa lùɲiŋɛ wà ma lùuni na, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ kapimpyiŋɛ.”
14 Ŋyɛ mii sí yi jwo yii á, Kile à múnalwɔɔre shwofooŋi kapegigii yàfa u na, ka u u núr'a kàre pyɛngɛ. Ŋka Farizhɛnŋi wi ke, uru u kapegigii ɲyɛ a yàfa u na mɛ. Yii li cè na shin maha shin u à uye pêe ke, Kile sí urufoo tîrige. Ŋgemu u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á (Macwo 19.13-15; Marika 10.13-16)

15 Lire kàntugo ka pi i mpa ná pyìibii pìl'e Yesu yyére, bà u si mpyi si cyeyi taha pi na, si jwó le pi á mɛ. Cyelempyiibil'à lire ɲya ke, mpii pi à pa ná pyìibil'e ke, ka pi i pire faha.
16 Ka Yesu si pyìibii file uye na, maa jwo: «Yii àha pi sige na na mɛ. Yii li cè na sùpyiibii pi ɲyɛ mpii pyìibii fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro.
17 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a uye tîrige pyà fiige mɛ, urufoo sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.»

Nàfuufooŋi kani (Macwo 19.16-30; Marika 10.17-31)

18 Ŋyɛ canŋka, Yahutuubii yyaha yyére shinŋi wà à Yesu yíbe: «Cyelentuŋi niɲcɛnŋi, ɲaha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta bɛ?»
19 Ka Yesu si u pyi: «Ŋaha na mu ɲyɛ na mii yiri niɲcɛnŋi yɛ? Kile kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Mu à sɔ̂nŋɔ lire na la?
20 Mu à Kile Saliyaŋi kurigii cè mà kwɔ̀ “Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà sùpya bò mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, ma tuŋi ná ma nuŋi pêe*.”»
21 Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyɛɛre e.»
22 Ŋyɛ uru nàŋ'à puru jwo ke, ka Yesu si u pyi: «Yaaga niŋkin saha à mu fô, ta sì ma a sà ma cyeyaayi puni pére, ma a yi wyérɛŋi táa táa fòŋɔfeebii na. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Ma a nta a pa ntaha na fye e.»
23 Tèni i uru nàŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka li i mpɛn u e, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi.
24 Yesu à u ɲya u à yyahe tanha ke, maa jwo u á: «Nàfuufeebii jyìm'à sàa pɛn Kile Saanre e.
25 Ŋwɔhɔŋi jyìm'à táan músɛnnɛŋi wyiini i mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.»
26 Ŋyɛ mpii pi à puru jwumpe lógo ke, ka pire si jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpanŋa ta bɛ?»
27 Ka Yesu si pi pyi: «Kani l'à sùpyire jà ke, lire ɲyɛ na Kile jìni mɛ.»
28 Ka Pyɛri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.»
29 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à ɲɛn'a kàntugo wà u pyɛnge, lire ɲyɛ mɛ u cwoŋi, lire ɲyɛ mɛ u cìnmpyiibii, lire ɲyɛ mɛ u sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii na Kile Saanre kurugo ke,
30 urufoo sí pire fiigii niɲyahamii ta mà u yaha naha diɲyɛŋi i, sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta diɲyɛŋi nimpaŋi i.»

Yesu à jwo u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa na sahaŋki (Macwo 20.17-19; Marika 10.32-34)

31 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyére maa yi jwo pi á: «Wuu niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu kànhe e. Kyaa maha kyaa Kile tùnntunmpil'à sémɛ Supyaŋi Jyaŋi kyaa na ke, cyire puni sí n-tòro cyi jwuŋkanni na.
32 U sí n-le Kilecembaabii cye e, pire sí raa u fwɔ́hɔre, s'a u cyere, s'a ntilwɔhe wàa u na,
33 si u bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e, si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.»
34 Cyelempyiibil'à puru jwumpe lógo, ŋka pi mpyi a jà a pu ɲwɔhe cè mɛ, ɲaha na yɛ pu ɲwɔhe mpyi a ŋwɔhɔ pi na.

---

* **18:20** Ɛkizodi 20.12-16, Duterenɔmu 5.16-20

Yesu à fyinnaŋi wà ɲyii múgo
(Macwo 20.29-34; Marika 10.46-52)

35 Ɲyɛ Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribii Zheruzalɛmu kànhe e, pi à sà byanhara
Zheriko kànhe na ke, ka pi i fyinnaŋi wà ta u à tɛ̀ɛn kuni ɲwɔge na na sùpyire ɲáare.
36 Sùpyire màhaŋ'à jyè u niŋgyigigil'e ke, ka u u yíbe: «Ɲaha na sùpyire ɲyɛ na ŋge
màhaŋi pyi amɛ yɛ?» 37 Ka pi i yi jwo u á na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu u ɲyɛ na ntùuli.
38 Fyinnaŋ'à puru lógo ke, maa jwo fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi Yesu, ɲùɲaara ta na
na!» 39 Mpii pi mpyi yyaha yyére ke, ka pire si u faha na u fyâha. Ɲka u ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha
mɛ, maa là bâra u jwuŋkanni na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùɲaara ta na na!»
40 Ka Yesu si yyére, maa pi pyi pi u cû a pa. Pi à pa ná u e ke, ka Yesu si u yíbe: 41 «Ɲaha
mu la ɲyɛ mii u pyi mu á yɛ?» Ka fyinŋi si u pyi: «Kafooŋi, mii la ɲyɛ si núru s'a ɲaa.» 42 Ka
Yesu si u pyi: «Ta ɲaa, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.» 43 Lire tèenuuni i, ka fyinŋi si ntíi na ɲaa,
maa ntaha u fye e, maa Kile kêe. Sùpyir'à lire ɲya ke, maa Kile kêe mú.

19

Yesu ná múnalwɔɔre shwofooŋi Zaŋkɛ kani

1 Ɲyɛ mà Yesu yaha u u ntùuli Zheriko kànhe e, 2 nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e, u
mɛge mpyi Zaŋkɛ. Múnalwɔɔre shwofeebii ɲùŋufooŋi wà u mpyi u wi. Nàfuufoo u mpyi u
wi. 3 U la mpyi si Yesu ɲya, si ɲcè sùpyaŋi u ɲyɛ u wi ke. Ɲka u mbereŋi ná sùpyire ɲyahaŋi
kurugo, u ɲyɛ a jà a Yesu ɲya mɛ. 4 Ka u u fê a kàre yyaha yyére, maa sà dùgo sikomɔri
cige e, kuni ɲwɔge na, bà li si mpyi Yesu ká mpa a ntùuli ku ɲwɔh'i, si u ta ɲya mɛ. 5 Yesu
à pa nɔ kuru cyage e ke, maa ɲùŋke yîrig'a wíi cige e, maa jwo: «Zaŋkɛ, fyâl'a tîge naha,
ɲaha na yɛ mii à yaa mii u sunmbage lèŋɛ mu pyɛnge e niɲjaa.»
6 Ka Zaŋkɛ si fyâl'a tîge maa Yesu ɲùŋɔ bê ná funntange e maa ŋkàre ná u e pyɛnge e.
7 Sùpyire puni ti mpyi wani maa lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e, fo pi na ŋkunni piye shwɔhɔl'e,
marii ŋko: «Ŋge nàŋ'à kàr'a sà sunmbage lèŋɛ ŋge kapimpyiŋi pyɛnge e.»
8 Ɲka mà pi yaha tire jwoore na, Zaŋkɛ niɲjyereŋ'à kwôro Kafooŋi Yesu taan, maa yi jwo
u á: «Kafooŋi, mii sí na cyeyaayi puni taaga niŋkin kan fòŋɔfeebil'á. Yaaga maha yaaga
mii à cyán a shwɔ sùpyire na ke, mii sí yire yaayi puni fiigii sicyɛɛre kan kan pi á.»
9 Ka Yesu si jwo: «Zhwoŋ'à nɔ ŋke pyɛnge na niɲjaa, ɲaha na yɛ ŋge nàŋi mú na ɲyɛ
Ibirayima tùluge shin. 10 Mii sí yi jwo yii á, mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire
cya si pi shwɔ.»

Báarapyiibii bàtaage
(Macwo 25.14-30)

11 Mà sùpyire yaha ti i núru Yesu ɲwɔ na, pi à pa byanhara Zheruzalɛmu kànhe na ke,
ka Yesu si li kàanmucya mà li ɲya na sùpyire sɔ̀nŋɔr'à taha li na na Kile Saanre sí n-sìi lire
tèni yabiliŋi i. Lire kurugo u à ŋke bàtaage jwo pi á 12 na:
«Fànhafooŋi wà jya u ná mpyi na ŋkɛ̀ɛge kìritɔɔnl'e, bà lire kìni saanbwɔhe si mpyi si u
tìŋɛ mpyi saanwa, u u núr'a pa ntɛ̀ɛn u yabiliŋi kìni shiinbii ɲùŋɔ na mɛ.
13 Mà jwo u lire kùluni tɔɔge lwó ke, u à u báarapyii kɛ yyere, maa wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ kɛ
kan pi puni niŋkin niŋkin á, maa pi pyi na pi à cwɔ̀hɔnte pyi ná u e, pi i tɔ̀ɔn ta u na, mà
jwo uru u núr'a pa ke.
14 Ɲka uru ŋge nàŋi kyaa mpyi a táan u kìni shiinbil'á mɛ. U kareŋkwooni kàntugo, ka pi
i tùnntunmii tun saanbwɔh'á, maa yi jwo u á na pire la ɲyɛ u u ŋge nàŋi tìŋɛ pire ɲùŋɔ na
mɛ. 15 Ɲka lire ná li wuuni mú i, saanbwɔh'à u pyi saanwa, ka u u núr'a pa u kìni i. U à pa
ke, maa u báarapyiibii yyere, mpiimu á u niŋkareŋi mpyi a wyérɛŋi kan ke, si ɲcè kampyi
pi à tɔ̀ɔn ta u na. 16 Ka báarapyiŋi niɲcyiiŋi si mpa maa jwo “Kafooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a
kan mii á ke, mii à cwɔ̀hɔnte pyi ná u e, mà u fiigii kɛ tɔ̀ɔn ta.” 17 Ka saanŋi si yi jwo uru

báarapyiŋ'á “Fwù faa na. Mu na ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ. Ná mu s'à pyi dánasupya kapyɛɛre e, mii sí mu tìŋɛ n-pyi ɲùŋufoo kànyi kɛ ɲùŋɔ na.”

18 Ɲyɛ ka báarapyiŋi shɔnwuŋi si mpa maa jwo “Ɲùŋufooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwɔ̀hɔnte pyi ná u e mà u fiigii kaŋkuro ta.” 19 Ka saannŋi si yi jwo ur'á mú “Mii sí mu tìŋɛ kànyi kaŋkuro ɲùŋɔ na.”

20-21 Ka báarapyiŋi wabɛrɛ si mpa maa jwo “Ɲùŋufooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a kan mii á ke, u we, mu yyahafyagar'à mii ta, ka mii i u le a pwɔ vàannŋke k'e, mà bégele, ɲaha na yɛ mu à kyán, mu cyɛge ɲyɛ a yaage ŋkemu yaha mɛ, mu maha kuru lwɔ́, mu ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, mu maha kuru sùmaŋi kwɔ̀n.” 22 Ka saannŋi si yi jwo u á “Mu ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ mɛ. Jwumpe mu à jwo mii na ke, mà tàanna ná pur'e, mu ná ndemu l'à yaa ke, mii sí lire pyi mu na. Mu à cè na mii na ɲyɛ supyikyanga, na mii ɲyɛ a yaage ŋkemu yaha mɛ, mii maha kuru lwɔ́, mii ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, mii maha kuru sùmaŋi kwɔ̀n. 23 Ɲyɛ mu à yire puni cè, ɲaha na mu sí ɲyɛ a mpyi a jà a mii wyérɛŋi yaha wyérɛŋi bwùunni na mà yɛ? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tɔ̀ɔnŋi ta.”

24 Mpii pi mpyi ná saannŋi i wani ke, ka saannŋi si yi jwo pir'á “Yii na wyérɛŋi shwɔ ŋge báarapyiŋi na, yii kan báarapyiŋi niɲcyiiŋ'á, ŋgemu u à cwɔ̀hɔnte pyi mà u wyérɛɲuŋke fiigii kɛ ta ke.” 25 Ka pi i saannŋi pyi “Kafooŋi, wyérɛŋi u ɲyɛ uru báarapyiŋ'á ke, ur'à ɲyaha mà kwɔ̀.” 26 Ka saannŋi si pi pyi “Yii lógo! Shin maha shin u ɲyɛ ná yaage e ke, kà sí n-bâra urufoo woge na. Ɲka shin maha shin cyeŋgaya wu u ɲyɛ ke, yaaga sì n-kan urufol'á mɛ. Nimbileni urufoo bá na sɔ̂nŋi uye cye e ke, lire sí n-shwɔ u na. 27 Ɲyɛ numɛ, mii zàmpɛɛnbii pi mpyi na li kɔ̀re bà mii si mpyi mii àha bú mpyi saanwa pire ɲùŋɔ na mɛ, yii pi cû a yige naha, yii i pi bò na ɲyii na.”»

Saannŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e (Macwo 21.1-11; Marika 11.1-11; Yuhana 12.12-19)

28 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe puni jwo ke, maa ntòro sùpyire yyaha na na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe e. 29 Tèni i pi à sà byanhara Bɛtifajye ná Bɛtani kànyi na, Olivye cire ɲaŋke taan ke, ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 30 maa pi pyi: «Kànhe ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii sí sà pi ta pi à dùfaanŋjaaga pwɔ wani, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a dùgo ku na mà ɲya mɛ. Yii i ku sànha, yii a ma yii pa ŋkan na á. 31 Wà ha yii yíbe na “Ɲaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?” yii i urufoo pyi “Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na.”»

32 Ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàre. Jwuŋkanni na Yesu mpyi a yi jwo pi á ke, ka pi i sà yi ta amu. 33 Tèni i pi à wá na dùfaanŋke sànre ke, ka ku feebii si jwo: «Hɛn! Ɲaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?» 34 Ka pi i pi pyi: «Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na.» Ɲyɛ pi à yire jwo ke, ka dùfaanŋke feebii si pi yaha pi à ku sànha a kàre.

35 Ka pi i mpa ná kuru dùfaanŋke e Yesu yyére, maa pi vàanŋyi yà taha ku na, maa Yesu pyi u à dùgo ku na. 36 Ka pi i wá na ŋkɛ̀ɛge. Mà pi niŋkaribii yaha, ka sùpyire si wá na ti vàanntinŋyi yà wwû na mpìli Yesu yyaha na kuni i*. 37 Pi mpyi a byanhara Zheruzalɛmu kànhe na mà kwɔ̀. Pi à nɔ Olivye cire ɲaŋke tatigige e ke, ka u fyèɲwɔhɔshiinbii puni funntanga wuubii si li ɲwɔ cû na Kile kêre fànha na Yesu kakyanhala karigii kurugo, pi à cyire ɲcyiimu ɲya ke. 38 Pi mpyi na yu fànha na:

«Saannŋi nimpaŋi u ŋge Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á!
Kileŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
uru u ɲyɛ yyeɲiŋkefoo!
Kile mɛge ku kêe nìɲyicyeyi puni i!†.»

---

* **19:36** Saannŋi pi ɲyɛ na mpêre ke, pi maha nde kani pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **19:38** Zaburu 118.26

39 Ɲyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi sùpyire shwɔhɔl'e ke, ka pire pìi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, ma
cyelempyiibii faha, bà pi si mpyi si fyâha mɛ.» 40 Ka Yesu si pi pyi: «Mii cyelempyiibii méɛ
ká fyâha, ɲje kafaayi sí raa ŋkwúuli pi cyaga.»

Yesu à mɛɛ sú Zheruzalɛmu kànhe shiinbii kurugo

41 Ɲyɛ pi à sà byanhara Zheruzalɛmu kànhe ɲwɔge na, ka Yesu si kànhe ɲya ke, maa mɛɛ
sú ku shiinbii kurugo maa jwo: 42 «Kuni i yyeɲiŋke ɲyɛ na ntaa ke, kàmpyi yii mpyi a lire
lwɔ́ a wíi, li mpyi na sí n-táan mii i niŋjaa dɛ! Ɲka lir'à ŋwɔhɔ yii na numɛ.
43 Ɲyɛ canŋa na ma, yii zàmpɛɛnbii sí n-pa n-cwo yii na, si yii kwûulo kaɲcinnɛ fiige,
si kàsɔɔgɔ le ntaha yii kwûulo, si yii fɛnrɛ kàmpanɲyi puni na. 44 Pi sí yii kànhe jya si ku
ŋkunuɲyi puni waraga feefee, si yii puni bò, ɲaha na yɛ Kile à pa yii ntègɛŋi mɛɛ na, ŋka
yii ɲyɛ a li cè ná u e mɛ.»

Yesu à cwɔ̀hɔmpii kɔ̀r'a yige Kileɲaarebage ntàani na (Macwo 21.12-17; Marika 11.15-19; Yuhana 2.13-22)

45 Lire kàntugo ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi pɛrɛmpe na
wani ke, maa pire kɔ̀rɔ‡. 46 Maa yi jwo pi á: «"Mii bage sí n-pyi Kileɲaarebaga." Yire y'à
séme Kile Jwumpe Semɛŋi i. Ɲka yii pi ke, yii à ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi "nàŋkaalii tabinniga§."»
47 Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu Kileɲaarebage ntàani na canŋa maha canŋa. Ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná yyaha yyére shiinbii si wá na
pyiŋkanna caa si u bò. 48 Ɲka u cùŋkanni mpyi a pi funŋɔ wwòoŋɔ, ɲaha na yɛ u jwumpe
mpyi a sùpyire puni ɲùmbogigii shwɔ a ta.

20

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na (Macwo 21.23-27; Marika 11.27-33)

1 Canŋka mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali maa Jwumpe Nintanmpe yu t'á Kileɲaarebage
ntàani na, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii
kacwɔnribii si shà u yyére, 2 maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ɲcyii karigii pyi yɛ?
Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?»
3 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe, 4 jofoo u mpyi a Yuhana tun u pa a sùpyire batizeli
yɛ? Kile laa sùpyire?» 5 Ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi
a Yuhana tun, u sí n-jwo na ɲaha na wuu sí ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 6 Wuu sí ká jwo
na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí wuu wà n-bò ná kafaayi i, ɲaha na yɛ pi pun'à dá na
Yuhana na mpyi Kile tùnntunŋɔ.»
7 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun ke, wuu
ɲyɛ a cè mɛ.» 8 Ka Yesu si pi pyi: «Ɲyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii u a
ɲcyii karigii pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage (Macwo 21.33-46; Marika 12.1-12)

9 Lire kàntugo ka Yesu si bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ yaa,
maa faafee lwɔ́ a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasɛɛre táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e
mà sà mɔ wani. 10 Ɲyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiŋi wà tun
faafeebil'á u sà uru nàzhan ɛrɛzɛnŋi shwɔ, u a ma. Ɲka uru tùnntunŋ'à nɔ pi na ke, ka pi i
u cû maa u bwɔ̀n, maa u cyeŋgaya wuŋi kɔ̀r'a tùugo.

---

‡ **19:45** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage
wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa
núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti
lwɔɔre dùrugo. § **19:46** Ezayi 56.7, Zheremi 7.11

11 Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun pi á, ka pi i uru bwɔ̀n maa u cyahala, maa
uru cyeŋgaya wuŋi kɔ̀r'a núruŋɔ mú.
12 Ka u u núr'a shin tanrewu tun pi á. Ka pi i sà uru cû, maa u bwɔ̀n mà bânnaga, maa
u yige cikɔɔge kàntugo.
13 Ɲyɛ ka cikɔɔge foo si ŋkànha a jwo "Ɲaha mii sí n-pyi numɛ bɛ? Jyaŋi niŋkinŋi u ɲyɛ mii
á, ná u kyal'à táan mii á ke, mii sí uru tun pi á. Shwɔhɔl'e, pi aha uru ɲya, pi sí n-sílege uru
na." 14 Ɲka faafeebil'à cikɔɔge foo jyaŋi ɲya ke, maa wá na yu piy'á "Cikɔɔge foo koolyiŋi
u ɲyɛ ŋge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-ta n-pyi wuu wogo." 15 Ɲyɛ u à pa nɔ pi na ke, ka
pi i u cû a wà cikɔɔge kàntugo maa u bò.»
Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Ɲaha cikɔɔge foo sí n-pyi yɛ? 16 Nàkaana baa, u
aha mpa, u sí pi puni bò si cikɔɔge kan piibɛril'á.»
Ɲyɛ sùpyir'à puru lógo ke, maa jwo: «Ei! Kile u wuu shwɔ lire shiŋi na dɛ!»
17 Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
"Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na*."
Di puru jwumpe ɲwɔhe ɲyɛ yɛ?
18 Ɲyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage ɲuŋ'i ke, urufoo sí n-kyɛɛgɛ n-kyɛɛgɛ, kuru
kafaage sí ká ɲcwo shin maha shin ɲuŋ'i ke, ku sí urufoo cwɔ̀nhɔnɔ.»
19 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile
Saliyaŋi cyelentiibii si wá na ɲcaa si cye taha u na, si u cû lire tèenuuni i, ɲaha na yɛ pi
mpyi a cè a jwo na u à ŋke bàtaage jwo a wà pire na. Ŋka pi mpyi na fyáge sùpyire na.
20 Ɲyɛ ka pi i wá na Yesu kàanmucaa, maa cwòfeebii pìi yaha pi à kàr'a sà piye pyi sèeshiin
si kànhaŋa cyán u na, si nta u cû u ɲwɔjwumpe kurugo, si u le Ɔrɔmu shiinbii fànhafooŋi
u ɲyɛ kuru cyage e ke, uru cye e.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na (Macwo 22.15-22; Marika 12.13-17)

21 Ɲyɛ pire cwòfeebil'à sà nɔ Yesu yyére ke, maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, wuu à li cè na
mu jwumpe ná mu kàlaŋ'à tíi, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na ma kàlaŋi tapyige e mɛ. Jwumpe
mu sí ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na ɲyɛ sèe. 22 Wuu sí mu yíbe, wuu à
yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu Saanbwɔhe Sezari á la?»
23 Ka Yesu si ntíl'a li cè pi e, na cwòfee pi ɲyɛ pi pi, maa pi pyi: 24 «Yii wyérɛbile cyêe na
na wee.» Pi à là cyêe u na ke, ka u u pi pyi: «Jofoo nàŋja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi
na yɛ?» Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari.» 25 Ka Yesu si pi pyi: «Ɲyɛ yii a Sezari wuŋi kaan
Sezari á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.»
26 Ɲyɛ pire cwòfeebii ɲyɛ a jà a jwumɔ niŋkin ta Yesu ɲwɔ na sùpyire ɲyii na, mpe pu sí
n-pa ná l'e pi jà a u cû mɛ. Yesu ɲwɔshwɔɔre mpyi a pi tɛgɛlɛ ta fo pi à fyâha fyi.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ɲèŋi kyaa na (Macwo 22.23-33; Marika 12.18-27)

27 Ɲyɛ Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file Yesu na maa
jwo: 28 «Wuu cyelentuŋi, Kile tùnntunŋiMusa à mpe jwumpe sémɛ wuu Saliyaŋi i na "Nɔ̀ ká
ceewe lèŋɛ, maa ŋkwû, mà u ta u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ zànbangara
na, u u pyìi si u na, u yyahafooŋi niŋkwuŋi mɛge na."
29 Ɲyɛ sìɲɛɛ baashuunni na mpyi wani, pi puni niɲjyeŋi mpyi a ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u
ɲyɛ a pyà ta u na mɛ, 30 ka sìɲɛɛŋi shɔnwuŋi si ceeŋi lwó maa ŋkwû mà u yaha pyàtambaa.
31 Ka tanrewuŋi wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ŋkwɔ̀ pi baashuunniŋi na. Pire sìɲɛɛbii
pun'à uru ceeŋi niŋkinŋi lèŋ'a círi, maa ŋkwû, pi wà ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. 32 Pire puni
kàntugo, ka ceeŋi mú si mpa ŋkwû. 33 Ɲyɛ ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru

* **20:17** Zaburu 118.22

ceeŋi lèŋ'a círi, kwùubii ɲɛ̀ŋi ká bú nta sèe, pi aha bú ɲɛ̀ cannke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á ceeŋi sí n-kan yɛ?»
34 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋge diɲyɛŋi i, nàmbaabii na cyeebii lèŋi, cyeebii sí i nàmbayi jyè,
35 ŋka sùpyire t'à yaa ná diɲyɛŋi nimpaŋi i, ná Kile sí ti ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i ke, tire e, nàmbaabii
sì cyee lèŋɛ mɛ, cyeebii mú sì nàmbaya jyè mɛ. 36 Pi sí n-kwôro shì na fo tèekwombaa, si mpyi
Kile mèlɛkɛɛbii fiige. Ná Kile s'à pi ɲɛ̀ a yige kwùŋi i lir'à li cyêe na pi à pyi Kile pyìi.
37 Kile tùnntunŋi Musa séməŋi mú à yi fíniŋ'a jwo wuu á na kwùubii maha ɲɛ̀ni. Tèni i
Kafooŋi Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan ke, u à jwo "Mii u ɲyɛ Ibirayima ná
Ishaka ná Yakuba u Kileŋi†." 38 Ɲyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ
wani Kile yyére. Sùpyire ɲyii woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ. Kile yyére,
sùpyire puni ɲyii wuu pi ɲyɛ.»
39 U à puru jwo ke, ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi si file u na, maa jwo: «Cyelentuŋi, mu
naha a jwumpe cè dɛ!» 40 Lire kàntugo wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a Yesu yíbe mɛ.

Kile Niɲcwɔnrəŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ
(Macwo 22.41-46; Marika 12.35-37)

41 Ɲyɛ ka Yesu si jwumpe lwɔ́, maa jwo: «Mpii pi maha jwo na Kile Niɲcwɔnrəŋi na ɲyɛ
Dawuda Tuluge Shin ke, ɲaha yii na sɔ̂nnŋi pur'e bɛ? 42 Jwumpe Dawuda à jwo Zaburu
séməŋi i ke, yii sɔ̂nnŋɔ puru na mú. U à jwo:
"Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á,
'Ta ma a pa ntɛ̀ɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
43 fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i‡.' "
44 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrəŋi yiri "Kafooŋi" lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin
kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii faha
(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

45 Mà sùpyire yaha ti i núru Yesu ɲwɔ na, u à yi jwo u cyelempyiibil'á: 46 «Yii a yiye
kàanmucaa, yii àha ŋkwɔ̀ mpyi Kile Saliyaŋi cyelentiibii fiige mɛ. Mà vàanntinmbwoyi le
na ɲaare, lire l'à táan pi á. Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi pi a pire pêre pi raa pire
shéɛre. Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ mɛ wà ha pi yyere kataan ɲjyì na,
bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 47 Mà bâra lire na, pi maha leŋkwucyeebii cyeyaayi puni
shuu pi na ná pi ɲwɔtanyi i. Pi maha Kile ɲáare na mɔni, sùpyire ɲyiɲyage na. Lire kurugo
nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

21

Bùɲyɛŋi leŋkwucwoŋ'à pyi ke
(Marika 12.41-44)

1 Ɲyɛ Yesu à pa wíl'a nàfuufeebii pìi ɲya pi i ma na pi bùɲyɛŋi leni u yaleŋke e.
2 Leŋkwucwoŋi kanhamafooŋi wà mú mpyi a pa bùɲyɛ pyi ná daashipyara shuunni i.
3 Ka Yesu si u lógofeebii pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋge leŋkwucwo fòŋɔfooŋ'à bùɲyɛŋi
ŋgemu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wuŋi na. 4 Ɲaha na yɛ pi sanmpii pun'à wwû
pi cyeyaayi niɲyahayi i, mà kan Kile á. Ŋka ŋge leŋkwucwoŋi kanhamafooŋi wi ke, u ɲùŋɔ
wyérɛŋi puni u à kan Kile á, cannke yalyire lwɔɔre mú bá ɲyɛ u á mɛ.»

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya
(Macwo 24.1-14; Marika 13.1-13)

5 Lire kàntugo ka pìi si jwo ná Yesu i Kileɲaarebage kyaa na na k'à faanra ná kafaayi
nisinaɲyi i, maa sùpyire bùɲyɛ yaayi niŋkanyi tɛ̀g'a ku wiimɛ táan. Ka Yesu si pi pyi: 6 «Ŋke

† **20:37** Ɛkizodi 3.6 ‡ **20:43** Zaburu 110.1

basinaŋke yii ɲyɛ na ɲan'amɛ ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sìi n-pwɔ̀n n-cyán, si ku ŋkunuŋyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»
7 Ka pi i Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ? Cyi tèepyiini ká nɔ, ɲaha ku sí li cyêe wuu na yɛ?»
8 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. Yii li cè na shinɲyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi ɲyɛ ure. Pi sí n-pa raa ŋko sùpyir'á na diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara. Ŋka yii àha ntaha pi fye e mɛ.
9 Yii sí n-pa raa kàshiyi ná ɲyàhaŋguruguŋi kyaa núru, lire kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni mɛ.
10 Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na.
11 Ɲìŋke sí n-pa raa ɲcyêɛnni cyeyi y'e s'a kakyaare pyi sèl'e, yampimpe ná kategе sí n-pyi cyeyi y'e, fyagara yaayi ná kakyanhala kacyeeŋkii yaayi mú sí n-pa raa ɲaa nìɲyiŋi i.
12 Ŋka mà jwo cyire karigii cyi sìi cyi a mpyi ke, pi sí raa yii kyérege, s'a yii cwôre s'a ŋkɛ̀ɛge Kile Jwumpe kàlambayi i, si nta raa yii cêɛge s'a yii tùni kàsuŋi i. Pi sí raa yii yiri saanbii ná fànhafeebii yyére. Pi sí raa cyire puni pyi yii na mii mɛge kurugo. 13 Lire sí n-pyi tère niɲcɛnnɛ yii á yii jà yii a mii kyaa yu pi á. 14 Lire e ke jwumpe yii sí n-jwo si ntègɛ pi ɲùŋɔ bê ke, yii àha puru kani tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. 15 Ɲaha kurugo yɛ mii yabiliŋi u sí puru tîrige yii funŋ'i, si yákili niɲcɛnŋɛ kan yii á, bà yii si mpyi si jwumpe ɲwɔge yaha yii zàmpɛɛnbii na mɛ. 16 Yii sifeebii ná yii sìɲɛɛbii ná yii cìnmpyiibii ná yii ceveebii sí raa yii leni cye e, pi i yii pìi bò. 17 Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mɛge kurugo. 18 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ali yii wà ɲùɲjuŋɔ niŋkin sì n-sìi n-pînni mɛ. 19 Lire kurugo yii yiye waha yii i ntɛ̀ɛn Kile kuni i. Lire ká mpyi, yii sí n-shwɔ.
20 Ɲyɛ yii aha mpa zàmpɛɛnbii ɲya pi à Zheruzalɛmu kànhe kwûulo ná pi kàshicyeyi i tèni ndemu i ke, yii i ntɛ̀ɛn ná l'e ku tèejyaan'à byanhara. 21 Lire tèni ká nɔ, mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pirefee pi a fî, pi a wá ɲaɲyi kàmpanŋke na. L'aha mpiimu ta Zheruzalɛmu yabiliŋi i ke, pirefee pi fê a fworo kànhe e. L'aha mpiimu ta sige e ke, pire kà núru piye ta raa ma kànhe e mɛ. 22 Ɲaha kurugo yɛ cyire canmpyaagil'e, Kile sí Zheruzalɛmu shiinbii sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. Lire mpyiŋi cye kurugo jwumpe Kile tùnntunmpil'à sémɛ ke, puru sí n-fûnŋɔ. 23 Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na sèl'e. Yii li cè, Kile lùuni sí n-yîri kìni sùpyire taan sèl'e, yyefugo nimbwɔhɔ ku sí n-pyi kìni i. 24 Pi zàmpɛɛnbii sí n-pa niɲyahara bò pi e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi i, si pi niɲyahamii cû ŋkàre bilere na diɲyɛ yyaha kurugo. Supyishiŋi sanŋi sí n-pa Zheruzalɛmu jya, si fànha cyán ku na, fo sí n-pa nɔ Kile ɲyii tèni na.

Yesu sí núru n-yîri nìɲyiŋi na si mpa
(Macwo 24.29-31; Marika 13.24-27)

25 Lire kàntugo kakyanhala kacyeeŋkii sí n-pa raa n-pyi canŋa ɲyiini ná yiŋke ná wɔrigil'e. Suumpe lùbwɔhe sí n-pa raa fuuli raa yîri s'a tùnmpe pyi sèl'e. Puru tùnmpe sí supyishiŋi puni pyi u a fyáge sèl'e. 26 Kawaani li sí n-pa diɲyɛŋi ná u funŋɔyaayi ta ke, lire funmpɛɛnre sí pìi bò. Yii li cè nìɲyiŋi yaayi sí n-pa n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i.
27 Ɲyɛ lire tèni i, pi sí Supyaŋi Jyaŋi nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi i, ná sífente ná sìnampe tɛgɛlɛ baa wumpe e.
28 Yii aha cyire karigii ɲya cyi à sìi na mpyi tèni ndemu i ke, yii i yii ɲùɲyi yîrige, yii i yyahayi le nìɲyiŋi i, ɲaha na yɛ tèni i Kile sí yii shwɔ ke, lire tèn'à byanhara.»

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Marika 13.28-31)

29 Ɲyɛ ka Yesu si yyecyeenɛ pyi na: «Yii fizhiye cige ná cire sannte puni kàanmucya a wíi kɛ! 30 Yii aha mpa ti ɲya ti i fûnni, yii maha ntɛ̀ɛn ná l'e na nùŋgwɔh'à byanhara. 31 Lire

pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii ɲya cyi i mpyi, yii i ntɛ̀ɛn ná l'e na Kile Saanre tèn'à byanhara. 32 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e*. 33 Nìɲyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.

34 Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha yii sɔ̀nŋɔre taha lyìmbwooni ná sinmbyaani ná ŋge diɲyɛŋi yaayi ɲcyaŋi na fo mii cannuruge ku pa n-pâa yii e mɛ. Bà fyaŋi maha mpâl'a uye ɲya cwoŋi i mɛ, 35 amuni mii cannuruge sí n-pâa diɲyɛŋi sùpyire puni i. 36 Lire e yii àha sàa le mɛ, yii kwôro Kileɲarege na tèrigii puni i, bà yii si mpyi si fànha ta, si shwɔ kawaagii nimpaaŋkii na, si jà ɲjyére Supyaŋi Jyaŋi yyahe taan mɛ.»

37 Canŋke e Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu sùpyir'á Kileɲaarebage e, ŋka numpilage e, ɲaŋke pi maha mpyi Olivye cire ɲaŋke ke, u mpyi maha ŋkàr'a sà shwɔ̀n wani. 38 Nyèsɔɔge na, sùpyire puni mpyi maha ŋkàre Kileɲaarebage e, maha sà a núru u ɲwɔ na.

22

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.1-5, 14-16; Marika 14.1-2, 10-11; Yuhana 11.45-53)

1 Ɲyɛ Yahutuubii mpyi maha kataanni là pyi, pi mpyi maha lire mɛge pyi bilereŋkwoŋi kataanni, lire ɲyɛ mɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni. Lire kataann'à pa byanhara ke, 2 ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si wá na pyiŋkanna caa si Yesu ŋwɔhɔ mbò, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge sùpyire na.

3 Ɲyɛ Zhudasi pi maha mpyi: «Isikariyoti» ke, Sitaanniŋi mpyi a sɔ̀nŋɔpeere tà tîrige uru funŋ'i. Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi wà u mpyi u wi. 4 Ɲyɛ ka u u yîr'a kàr'a sà jwo a ɲwɔ ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufeebil'e, bà u si mpyi si pyiŋkanna ta si Yesu le cye e mɛ. 5 Ka lire si ntáan pi e sèl'e, ka pi i wyérɛ ɲwɔ jya u á. 6 Ɲyɛ ka u u ɲɛɛ, maa li ɲwɔ cû na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e, sùpyire pàama.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Macwo 26.17-25; Marika 14.12-21; Yuhana 13.21-30)

7 Ɲyɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni tooy'e, canŋke Yahutuubii mpyi a yaa pi yatɔɔre tà pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo ke, 8 ka Yesu si Pyɛri ná Yuhana tun maa yi jwo pi á: «Yii a sì, yii sà kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.» 9 Ka pi i Yesu yíbe: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà li karigii cwɔɔnrɔ ke?» 10 Ka u u pi pyi: «Yii aha sà nɔ kànhe tajyiɲwɔge na, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwɔhɔ kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyɛnge ŋkemu i ke. 11 Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo pyɛngefooŋ'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ŋkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni ɲjyìŋi lyî yɛ. 12 Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batɔɔnge nìɲyibabilini là cyêe yii na, l'à bégel'a ɲwɔ sèl'e. Kuru bage e, yii sí kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.»

13 Ɲyɛ ka Pyɛri ná Yuhana si ŋkàr'a sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Wwoɲɛɛge ɲjyìŋi
(Macwo 26.26-30; Marika 14.22-26; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

14 Ɲyɛ tèelyiin'à nɔ ke, ka Yesu ná u tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si ɲjyìŋi kwûulo na lyî. 15 Ka u u yi jwo pi á: «Mii à sàa li lwɔ́ naye funŋ'i fo tèemɔni i si zìi nde kataanni ɲjyìŋi lyî ná yii e, si nta ŋkyaala. 16 Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì n-sìi ŋge ɲjyìŋi fiige lyî mɛ, fo canŋke Kile sí u kalyiini ɲùŋke pyi ku fûnŋɔ u Saanre e ke.»

17 Lire kàntugo ka u u fùnɲcwokwuu lwɔ́ ná ɛrɛzɛn sinm'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa jwo cyelempyiibil'á: «Yii ɛrɛzɛn sinmɛ shwɔ a táa yiye na, yii bya. 18 Mii sí yi jwo yii á, mà láha niɲjaa na, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo Kile Saanre tèni ká nɔ.»

---

* **21:32** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.»

19 Lire kàntugo ka Yesu si bwúuruŋi lwɔ́, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n
kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Ŋge bwúuruŋi u ɲyɛ mii cyeere, t'à kan yii
kurugo ke. Yii a nde pyi, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 20 Ŋyɛ pi à kwɔ̀ ɲjyìŋi na ke,
ka Yesu si fùnŋɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa jwo cyelempyiibil'á: «Nde
fùnŋɲcwokwuuni li ɲyɛ Kile tunmbyaare nivɔnnte, t'à le ná yii e mii sìshange niŋguŋke cye
kurugo ke.
21 Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii li cè, ŋgemu u sí n-pa mii le cye e ke, urufoo cyɛge na
naha ná mii woge e ɲjyìŋi yaage e. 22 Sèeŋi na, Kile à li lwɔ́ Supyaŋi Jyaŋi u bò. Ŋka ŋgemu
u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèɛge!»
23 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibil'à yire lógo ke, ka pi i wá na piye yíbili na jofoo u ɲyɛ pire
shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ n-pa lire kapiini shiŋi pyi yɛ.

Jwuɲyahama à yîri cyelempyiibii shwɔhɔl'e na jofoo u ɲyɛ pire shwɔhɔl'e ɲùŋufooŋi yɛ

24 Lire kàntugo ka jwuɲyahama si mpa yîri cyelempyiibii shwɔhɔl'e. Puru
jwuɲyahampe ɲùŋke ku mpyi na jofoo u ɲyɛ pire shwɔhɔl'e ɲùŋufooŋi yɛ. 25 Ka Yesu
si pi pyi: «Yii li cè, naha ɲìŋke na, saanbii maha fànhe pyi kìni sùpyire ɲuŋ'i. Mpii ɲuŋ'i pi
sí ɲyɛ na kuru fànhe pyi ke, pi la maha mpyi pire s'a pi kêre s'a ŋko na pi na ɲyɛ sèeshiin.
26 Ŋka yii wuuni ɲyɛ a yaa li pyi amuni mɛ, yii puni yyaha yyére shinŋ'à yaa u pyi yii
puni kàntugo yyére shinŋi. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii puni ɲùŋufooŋi ke, urufol'à yaa u
uye pyi yii puni báarapyi.
27 Báarapyiŋi u maha ɲjyìŋi sore u ɲùŋufooŋ'a sì ntèɛn maa lyî kanna ke, pire shiin
shuunniŋi i, ŋgire u ɲyɛ yyaha yyére shinŋi yɛ? Tá ŋge u à tèɛn marii lyî kanna ke, uru
bà mɛ? Ŋka mii wi ke, mii ɲyɛ báarapyi yii shwɔhɔl'e.
28 Yii pi ke, yii à kwôro ná mii i na yyefuge tèrigil'e. 29 Lire kurugo bà mii Tuŋi à mii tìŋ'a
pyi saanwa mɛ, amuni mii mú sí yii tìŋɛ n-pyi saanlii. 30 Lire e yii sí n-pa lyî si bya ná mii
i, mii Saanre e. Yii sí n-pa n-tèɛn saanre tatɛɛnyi y'e, s'a Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi
shiinbii kêɛnŋi.»

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Yuhana 13.36-38)

31 Lire kàntugo ka Yesu si jwo Simɔ Pyɛri á: «Simɔ! Simɔ! Sitaanniŋi à li cya si yii ɲyàha
ŋgùrugo, bà sùmapyaŋi maha ɲyàha a wùrugo tafwɔge e ntanh'e mɛ. 32 Ŋka mii à Kile ɲáare
mu kurugo, bà mu si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Mu aha maye cêɛge ma kapyiini na,
si núru raa ma mii yyére tèni ndemu i ke, ma a màban le ma cìnmpyiibii dánafeebil'e.» 33 Ka
Simɔ Pyɛri si Yesu pyi: «Kafooŋi, l'à pyi kàsujyire yo, l'à pyi kwù yo, mii à bégele cyire puni
mɛɛ na ná mu i.» 34 Ka Yesu si u pyi: «Pyɛri, mii sí yi jwo mu á, niɲjaa ŋkùpecyiini sí mu ta
mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»
35 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Tèni i mii à yii tun, maa yii pyi na yii
àha wyérɛ ná boro ná tanhaɲyi yabɛrɛ lwɔ́ mbâra yii tooyi wuyi na mɛ, tá yaaga kul'à yii
ta bɛ?» Ka pi i u pyi: «Yaaga kuu ɲyɛ a wuu ta mɛ.» 36 Ka Yesu si jwo: «Numɛ, wyérɛ na ɲyɛ
yii ŋgemu á ke, urufoo u u lwɔ́, yii ŋgemu u ɲyɛ ná bor'e ke, urufoo u li lwɔ́, ŋgemu u ɲyɛ
kàshikwɔnŋwɔɔ baa ke, urufoo u u vàanntinŋke pér'a tèg'a là shwɔ. 37 Ŋaha kurugo yɛ mii
sí yi jwo yii á, Kile tùnntunmpil'à jwumpe mpemu sémɛ mii kyaa na ke, puru tèefunŋɔn'à
byanhara. Y'à sémɛ na "Pi à u cû kapimpyiŋɛ fiige*." Nde l'à sémɛ mii kyaa na ke, lire
tèepyiin'à byanhara.» 38 Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafooŋi, kàshikwɔnŋwɔhii shuunni cyi
ɲcyii.» Ka Yesu si pi pyi: «Yi à ta†.»

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Macwo 26.36-46; Marika 14.32-42)

* **22:37** Ezayi 53.12 † **22:38** Pìi maha jwo: «Ka Yesu si pi pyi "Cyire ká mpyi na sí n-jà yo!"»

39 Ŋyɛ lire kàntugo, ka Yesu si yîri wani mà kàre Olivye cire ɲaŋke na, bà u mpyi maha
ntêe na li pyi mɛ. Ka u cyelempyiibii si ŋkàre u fye e. 40 Pi à sà nɔ kuru cyage e ke, ka Yesu
si pi pyi: «Yii a Kile ɲáare bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà
kapii na mɛ.»
41 Yesu à puru jwo ke, maa yîri cyelempyiibii taan, maa laaga nimbilere le u ná pi
shwɔhɔl'e, maa niŋkure sín, maa Kile ɲáare. 42 U Kileɲarege e, u à jwo: «Tufooŋi, kampyi
mu sí ɲɛɛ, na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe mbyaŋi na. Ŋka ma hà na ɲyii wuuni pyi mɛ, ma
ɲyii wuuni pyi.» [43 Ŋyɛ lire tèni i, ka Kile mèlɛkɛŋi wà si yîri nìŋyiŋi na, maa màban le
u e. 44 Yesu yákiliŋi mpyi a wùrugo sèl'e, ka u u núr'a là bâra Kileɲarege na, fo u fùnmp'à
kêɛnŋ'a pyi sìshan na ɲcwo ɲìŋke na.]
45 U à kwɔ̀ Kileɲarege na ke, maa yîr'a kàre u cyelempyiibii cyage e, mà sà pi nàvunŋɔ
wuubii ta pi à ŋɔ́ɔ. 46 Maa pi ɲɛ̀, maa jwo: «Di k'à ta a jwo, ka yii i ŋɔ́ɔ yɛ? Yii yîri, yii i Kile
ɲáare, bà li si mpyi Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà kapii na mɛ.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Yuhana 18.3-11)

47 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka pi i wíl'a supyikuruŋɔ ɲya ku u ma. Zhudasi
u mpyi Yesu cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi wà ke, uru u mpyi a ku yyaha cû. Pi à pa
nɔ Yesu na ke, ka Zhudasi si file u na, maa u pûr'a cû, maa u shéɛre. 48 Ka Yesu si jwo:
«Zhudasi, uru fwùŋi mu à pyi si Supyaŋi Jyaŋi le cye e kɛ!»
49 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibil'à pa li ɲya ná Yesu tacuŋke e pi à pa ke, ka pi i Yesu
yíbe: «Kafooŋi, wuu kàshikwɔnŋwɔhigii lwɔ́ pi mɛɛ na la?» 50 Ka pi wà niŋkin si ntíl'a u
kàshikwɔnŋwɔɔge tèg'a Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi kàniŋɛ niŋgeŋke kwɔ̀n
a cyán. 51 Ka Yesu si jwo: «Yii kakyaare ɲwɔ yaha!» U à yire jwo ke, maa nàŋi niŋgeŋke
lwɔ́ a sogo.
52 Lire kàntugo Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii
ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pa Yesu tacuŋke e ke, ka u u yi jwo
pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i, si mpa ɲcû mu à jwo kakuumpyi
u ɲyɛ mii, 53 mà li ta, tèni i mii mpyi maha mpyi ná yii e cannɲa maha cannɲa Kileɲaarebage
e ke, yii ɲyɛ a yaaga pyi mii na mɛ. Ŋka nde tèni na ɲyɛ yii ná numpinifoo‡ wuu.»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.57-58, 69-75; Marika 14.53-54, 66-72; Yuhana 18.12-18, 25-27)

54 Ŋyɛ ka pi i Yesu cû a kàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e. Mà pi niŋkaribii
yaha, ka Pyɛri si ntɛ̀ɛn laage e, marii sì pi fye e, fo mà sà jyè pyɛnge e. 55 Pi mpyi a na le,
na ware ntàani niŋke e, ka Pyɛri si mpa ntɛ̀ɛn pi shwɔhɔl'e.
56 Ŋyɛ báarapyicwoŋi wà à pa Pyɛri nintɛɛnŋi ɲya nage taan ke, maa u yal'a wíi, maa
jwo: «Ŋge nàŋi na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'e.» 57 Ka Pyɛri si yi kyáala: «Ceewe, mii ɲyɛ a
u cè mɛ.»
58 Lire kàntugo ka nàŋi wà si Pyɛri wíi maa jwo: «Mu mú na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshinŋi
wà.» Ka Pyɛri si jwo: «Sèe bà mɛ!»
59 Ŋyɛ tèr'à pyi ke, ka wabɛrɛ si núr'a yi jwo a waha na: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi na mpyi
ná Yesu i, ɲaha na yɛ Galile kùluni shin u ɲyɛ u wi.» 60 Ka Pyɛri si u pyi: «Mii nàha a mu
jwumpe yyeshage cè mà dɛ!»
Ŋyɛ mà Pyɛri yaha puru na, ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú. 61 Ka Kafooŋi Yesu si yyaha
kêɛnŋɛ maa Pyɛri wíi. Ka u funŋke si ɲcwo Kafooŋi jwumpe niɲjwumpe na na: «Mà jwo
ŋkùpecyiini li mɛɛ sú niɲjaa ke, lire sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a
mii cè mɛ.»
62 Ŋyɛ ka Pyɛri si fworo pyɛnge e, maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

‡ **22:53** Sitaanniŋi u ɲyɛ numpinifoo.

Pi à kàre ná Yesu i Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbii yyére
(Macwo 26.59-68; Marika 14.55-65; Yuhana 18.19-24)

63 Ɲyɛ mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ke, ka pire si wá na u fwɔ́hɔre, maa u bwùun.
64 Maa u yyahe pwɔ, maa u yíbe: «Mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ mà? Ŋge u à
mu bwɔ̀n ke, uru mɛge yyere wuu á!» 65 Maa jwuɲjwumbaampe pabɛrɛ niɲyahama jwo
u na.
66 Ɲyɛ ɲyɛ̀g'à pa múgo ke, ka Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii
ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si piye bínni, maa ŋkàre ná Yesu i pi yukyaala kuruŋke yyére.
67 Maa u yíbe: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu la? Yi yyaha jwo wuu á.» Ka u u pi pyi: «Mii
méɛ ká yi jwo yii á, yii sì n-dá yi na mɛ. 68 Mii sí ká yii yíbe, yii sì ɲɛɛ mii ɲwɔ shwɔ mɛ.
69 Ŋka mà lwɔ́ numɛ na Supyaŋi Jyaŋi sí n-sà n-tèɛn Kile Siŋifoo kàniŋɛ cyɛge na.»
70 Ɲyɛ Yesu à yire jwo ke, ka pi puni si u pyi: «Lire sanni i ke, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu la?»
Ka u u pi pyi: «Ɲje yii à jwo ke, yire yi ɲyɛ yi yi.» 71 Ka pi i jwo: «Wuu saha ɲyɛ a tîge wà
ɲwɔjwumɔ kurugo mɛ, ɲaha na yɛ wuu yabilimpil'à lógo u ɲwɔ na mà kwɔ̀.»

23

Pi à kàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére
(Macwo 27.1-2, 11-14; Marika 15.1-5; Yuhana 18.28-38)

1 Ɲyɛ ka pi puni si yîri siɲcyan, maa ŋkàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére*. 2 Pi à sà nɔ
wani ke, maa fin'a taha Yesu na Pilati á na: «Wuu à sà ŋge nàŋi ta u u sùpyire ɲùŋɔ kyánge,
na pi ɲyɛ a yaa pi a múnalwɔɔre kaan saanbwɔhe Sezari á mɛ. U à jwo na uru u ɲyɛ Kile
Niɲcwɔnrɔŋi, na uru na ɲyɛ saanwa.» 3 Ka Pilati si Yesu yíbe: «Yahutuubii saanŋi u ɲyɛ
mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.» 4 Ka Pilati si jwo Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná sùpyire sannt'á: «Mii nàha tìgire cyaga ta ŋge nàŋi na, ŋkemu ku sí n-pa ná l'e
u bò mɛ.» 5 Ka pi i núr'a yi jwo a waha Pilati á: «U wá na sùpyire ɲùŋɔ kyánge ná u jwumpe
e Yahutuubii kùluni puni i, mà lwɔ́ Galile kùluni na, fo mà pa nɔ naha wuu na.»

Pi à kàre ná Yesu i saanŋi Erɔdi yyére

6 Tèni i Pilati à yire lógo ke, maa pi yíbe na Galile kùluni shin u ɲyɛ ŋge nàŋi la. 7 Ka pi i
u pyi: «Ɔɔn.» Ka Pilati si pi pyi: «Yii a sì ná u e, saanŋi Erɔdi yyére, ɲaha na yɛ uru u ɲyɛ
Galile kùluni ɲùŋɔ na, ŋka u ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe e ɲcyii canmpyaagil'e.»
8 Ɲyɛ pi à sà nɔ ná Yesu i saanŋi Erɔdi yyére ke, ka li i ntáan Erɔdi i sèl'e, ɲaha na yɛ
u mpyi a Yesu kyaa lógo tèemɔni i, u la mpyi Yesu si kakyanhala kani là pyi uru ɲyii na.
9 Lire kurugo Erɔdi à yibiyi niɲyahaya pyi u na. Ŋka u ɲyɛ a yafyin jwo mɛ. 10 Ɲyɛ lir'à Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mú ta pi à kàre wani Erɔdi yyére. Ka
pire si wá na sêre Yesu na, maa kafinare shiŋi puni fini u na. 11 Ka Erɔdi ná u sòrolashiibii
si Yesu fwɔ́hɔrɔ maa u faha sèl'e. Maa vàanntinŋɛ nisinaŋa le u na, maa pi pyi pi à núr'a
kàre ná u e Pilati yyére.
12 Pilati ná Erɔdi mpyi a bêni mɛ. Ŋka mà lwɔ́ kuru canŋke na, pi à pyi cevee.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na
(Macwo 27.15-26; Marika 15.6-15; Yuhana 18.39--19.16)

13 Pi à núr'a sà nɔ ná Yesu i Pilati yyére ke, ka Pilati si bínn'a tèɛn ná Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbii ná Yahutuubii sanmpil'e, 14 maa jwo: «Yii
à pa ná ŋge nàŋi i naha mii yyére, maa jwo na u wá na sùpyire ɲùŋɔ kyánge. Ŋka mii à u
yíbe yii puni ɲyii na, yaaga maha yaaga yii à jwo a taha u na ke, mii ɲyɛ a kuru kà zò ta
u na mɛ. 15 Erɔdi mú sí ɲyɛ a tìgire cyaga ta u na mɛ, lire kurugo u à u núruŋ'a tùugo naha
wuu á. Mii á, ŋge nàŋi kɔni ɲyɛ a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò mɛ. 16 Lire kurugo
mii sí na sòrolashiibii pyi, pi u bwɔ̀n si u cye yaha.»

---

* **23:1** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

[17 Ŋyɛ yyee maha yyee, Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni i, Pilati mpyi maha
kàsujyiŋi wà cye yaha, lire na mpyi kalyee.] 18 Ka sùpyire puni si bínn'a jwo fànha na:
«Ŋge nàŋi bò, maa Barabasi cye yaha!» 19 Mà li ta, Barabasi mpyi a ɲyàhaŋguruguŋi wà
pyi kànhe e, maa booro pyi, lire kurugo pi mpyi a u cû a tò kàsuŋi i.
20 Pilati la mpyi si Yesu cye yaha, lire e u à núr'a pi yíbe. 21 Ka pi i sêe maa jwo: «U kwòro
cige na! U kwòro cige na!»
22 Ka Pilati si núr'a jwumpe lwɔ́ tontanrewogo maa jwo: «Kapiini ndire ŋge nàŋ'à sàa
pyi bɛ? Mii nàha à ɲùŋɔ ta ŋkemu ku sí u pyi u bò mɛ. Lire e ke mii sí sòrolashiibii pyi pi u
bwòn si u cye yaha.»
23 Ka pi i núr'a sêe fànha na: «U kwòro cige na!» Ŋyɛ pi màhaŋ'à pa Pilati yyaha jà ke,
24 ka u u ɲɛɛ maa pi ɲyii wuuni pyi.
25 Pi mpyi a Pilati ɲáare na u nàŋi ŋgemu cye yaha, mà li ta uru nàŋi mpyi a
ɲyàhaŋguruguŋi ná boore pyi ke, ka Pilati sí uru cye yaha. Nde pi à cya u á Yesu kyaa
na ke, maa lire pyi pi á.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Macwo 27.32-56; Marika 15.21-41; Yuhana 19.17-30)

26 Mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkèɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná nàŋi w'e u à yîri sige e,
u mɛge mpyi Simɔ, Sirɛni kànhe shin u mpyi u wi. Ka pi i Yesu kworokworocige kárama
a tègɛ u ɲuŋ'i, maa u pyi u à taha Yesu fye e.
27 Supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha pi fye e na ŋkèɛge mú. Cyeebii pìi na mpyi pi e,
nàvunŋke mpyi a pire pyi pi i myahii súu Yesu kurugo. 28 Ka Yesu si yyaha kêɛnŋɛ maa
pire cyeebii wíi maa jwo: «Zheruzalɛmu kànhe cyeebii, yii àha raa mɛɛ súu mii kurugo mɛ.
Yii a mɛɛ súu yii ná yii pyìibii kurugo. 29 Ŋaha kurugo yɛ cijiriɲyi yi ɲyɛ yi sàha pyìi si mà
ɲya nta raa ŋko mà pyìi kan pi à ŋwɔr'a ɲya mɛ, tèni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ŋko, pire
wuun'à ɲwɔ. 30 Lire tèni i, sùpyire sí raa ŋko ɲaɲy'á “Yii cwo wuu ɲuŋ'i!” s'a ŋko mpògogil'á
“Yii cɛɛg'à wuu ɲwɔ tò†!” 31 Ŋaha kurugo yɛ pi aha ɲcyii karigii shiŋi pyi cipuruge na, ɲaha
pi sí n-pyi cíwage na yɛ‡?»
32 Pi mpyi na ŋkèɛge ná kapimpyimii shuunni i si zà bò ná Yesu i mú.
33 Ŋyɛ pi à sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru cyage mɛge pyi: «Ŋuŋkwɔɔge Cyage» maa Yesu
ná pire kapimpyiibii shuunniŋi kwòro ciyi na wani. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ
u kàmɛni na.
34 Ka Yesu si jwo: «Tufooŋi, yàfa pi na, ɲaha na yɛ nde pi à pyi ke, pi ɲyɛ a li kapii cè mɛ.»
Lire kàntugo ka sòrolashiibii si ŋkyaanlwooni tèg'a u vàanɲyi táa piye na. 35 Shinɲyahara
mpyi a yyére wani marii wíi. Ka Yahutuubii yyaha yyére shiinbii si wá na Yesu fwɔ́hɔre
na: «U à sùpyire tà shwɔ, u uye shwɔ numɛ kɛ! Lire e wuu sí n-sìi n-cè na uru u ɲyɛ Kile
Niɲcwɔnrɔŋi.» 36 Ka sòrolashiibii mú si file u na ná lùtanhage e maa u fwɔ́hɔrɔ 37 maa
jwo: «Kampyi mu u ɲyɛ Yahutuubii saanŋi, maye shwɔ.» 38 Pi mpyi a yi sém'a tàra Yesu
kworokworocige nìɲyiŋi na na «YAHUTUUBII SAANŊI U ŊYƐ ŊGE.»
39 Ŋyɛ kapimpyiibii pi mpyi a kwòro ná Yesu i ke, ka uru wà si u faha maa jwo: «Mu
ɲyɛ a jwo na mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mà? Maye shwɔ, maa wuu shwɔ mú!» 40 Ka
kapimpyiŋi sanŋi si u shèrɛfooŋi cêɛge maa jwo: «Mu ɲyɛ na fyáge Kile na mà? Ko kuru
yyefuge ninuge e mu ná uru ɲyɛ! 41 Wuu pi ke, ŋke yyefuge ɲyɛ wuu niɲcyaga, ɲaha na
yɛ kapiini wuu à pyi ke, lire l'à ku nɔ wuu na. Ŋka ŋge nàŋi wi ke, u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.»
42 U à puru jwo ke, maa Yesu ɲáare na: «Yesu, mu aha mpa ntèɛn ma saanre tatɛɛnge e
tèni ndemu i ke, ma a yákili yaha na na.» 43 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á,
niɲjaa mu sí n-pyi ná mii i Arijinaŋi i.»

† **23:30** Oze 10.8 ‡ **23:31** Naha ŋke cyage e, Yesu a uye tàanna ná cipuruge e maa Yahutuubii tàanna ná cíwage e.

Yesu kwùŋi
(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Yuhana 19.28-30)

44 Canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo
mà nɔ canvyinge na. 45 Vàanŋke k'à tɛ̀g'a Kileɲaarebage táa mà pyi shuunni ke, ka kuru
si ɲcwɔn niŋke e.
46 Ka Yesu si jwo fànha na: «Tufooŋi, mii sí na múnaani yaha mu cye e!» U à yire jwo ke,
ka u múnaani si fworo u e.
47 Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi wani tayyérege e ke, ur'à lire ɲya ke,
ka u u Kile pêe maa jwo: «Sèeŋi na, ŋge nàŋi mpyi a tíi!»
48 Sùpyire ti mpyi a pa cyire karigii tawiige e ke, ka pire puni nàvunŋɔ wuubii si núru
na ŋkèɛge pi pyɛnyi i maa myahigii súu. 49 Yesu ceveebii ná cyeebii pi mpyi a taha Yesu
fye e mà yîri Galile kùluni i ke, pire puni mpyi a yyére tatɔɔnge e, maa ɲcyii karigii wíi
tapyige e.

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Yuhana 19.38-42)

50-51 Yahutuubii kànhe mɛgɛ pi maha mpyi Arimati ke, nàŋi wà na mpyi na yîri kuru
kànhe na, u mɛge na mpyi Yusufu. U mpyi Yahutuubii yukyaala kuruŋke e. Uru nàŋi na
mpyi sùpya niɲcɛnnɛ, maa ntíi. U sònnɔre mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Yukyaala
kuruŋke shiinbii sanmpii mpyi a jwo a bê kani ndemu na Yesu kyaa na maa li pyi ke, u
ɲyɛ a ɲɛn'a jyè lire e mɛ. 52 Maa ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi ɲáare Pilati á, si sà ntò. 53 Pilati à ɲɛɛ
ke, ka Yusufu si ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi tîrige kworokworocige na, maa u pwɔ vàanntoŋi
w'e, mà sà ntò. Fanŋke e u à sà Yesu tò ke, kuru mpyi a tùgo kafaaga ɲuŋ'i, bu mpyi na
sàha ŋkwɔ̀ a tò kur'e mà ɲya mɛ. 54 Kuru canŋa nùmpanŋa mpyi na sí n-pyi canŋɔŋke.
55 Cyeebii pi mpyi a Yesu tùug'a yîri fo Galile kùluni i mà pa ke, ka pire si ŋkàre ná Yusufu
e fanŋke na si sà Yesu buwuŋi sínniŋkanni ɲya fanŋke funŋke e. 56 Lire kàntugo ka pi i núr'a
kàre pyɛngɛ, maa sà sìnmɛ nùguntanga wumɔ ná wusuna yaa mà yaha. Canŋɔŋk'à nɔ ke,
mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, ka pi i ŋɔ̀.

24

Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Yuhana 20.1-10)

1 Cibilaage canɲcyiige* ɲyèkwɔnge na, sìnmpe nùguntanga wumpe ná wusunaŋi pire
cyeebii mpyi a yal'a yaha ke, ka pi i yire lwɔ́ na ŋkèɛge fanŋke na. 2 Kafaage ku mpyi a
tɛ̀g'a fanŋke ɲwɔ tò ke, pi à sà nɔ wani ke, ka pi i sà kuru ta k'à kùuŋkul'a láha fanŋke ɲwɔge
na. 3 Ka pi i jyè fanŋke e maa wíi, ŋka pi ɲyɛ a Kafooŋi Yesu buwuŋi ɲya mɛ. 4 Ka li i pi
bilibili. Mà pi yaha pur'e, ka pi i mpâl'a nàmii shuunni ɲya pi à vàanvyinweeweere le mà
yyére.
5 Ka pire cyeebii fyagara wuubii si niŋkure sín maa yyahayi cyígile ɲìŋke na. Ka pire
nàmpii shuunniŋi si jwo pi á: «Ŋaha na yii ɲyɛ na ɲyii shinŋi caa kwùubii shwɔhɔl'e yɛ?
6 U ɲyɛ naha mɛ. U à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Jwumpe u mpyi a jwo yii á mà u yaha ná yii e
Galile kùluni i ke, yii funŋɔ cwo puru na. 7 U mpyi a jwo na "Fànha ki, Supyaŋi Jyaŋi u le
kapimpyiibii cye e, pi i u kwòro cige na. U kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀ n-fworo
kwùŋi i."»
8 Pi à puru jwo a kwɔ̀ ke, ka cyeebii funɲyi si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na.
9 Ka pi i yîri fanŋke na maa ŋkàr'a sà yi puni yyaha jwo cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi
ná pi shèrɛfeebii sanmpii pun'á. 10 Cyeebii pi mpyi a kàre fanŋke na ke, pire pi mpyi:
Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, uru ná Zhanɛ ná Yakuba nuŋi Mariyama
mà bâra cyeebii piibɛrii na. Pire cyeebii pun'à yîri fanŋke na, maa mpa jwumpe ninumpe

* **24:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

jwo Yesu tùnntunmpil'á. 11 Ŋka pi mpyi na sônŋi na ɲùŋɔ baa jwumɔ cyeebil'à jwo. Pi ɲyɛ
a dá pu na mɛ. 12 Lire ná li wuuni mú i, ka Pyɛri si yîri maa fê a kàre fanŋke na, maa sà
jâara a wíi ku funŋke e. Lempe kanni baare e, u ɲyɛ a yafyin ɲya mɛ. Ka li i u bilibili, ka u
u núr'a kàre pyɛngɛ.

Yesu à uye cyêe u fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni na, pi i ŋkèɛge Emayusi kànhe e (Marika 16.12-13)

13 Kuru canŋke ninuge e, Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni mpyi na ŋkèɛge kànhe kà
na, kuru kànhe mɛge na mpyi Emayusi. Ku ná Zheruzalɛmu kànhe laage mpyi a tòro
culumɛtirii kɛ ná shuunni na mɛ. 14 Karigii cyi mpyi a pyi lire tèni i ke, pi mpyi na cyire
puni yu piy'á, na ŋkèɛge. 15 Mà pi yaha jwumpe na piye shwɔhɔl'e, ka Yesu yabiliŋi si file
pi na, maa kuni bínni ná pi e. 16 Pi mpyi na Yesu ɲaa, ŋka l'à pyi mu à jwo yaage kà k'à
para pi yyaha na, mà pi pyi pi ɲyɛ a jà a u cè mɛ.

17 Ka Yesu si pi yíbe: «Ŋaha shi yii na yu, na ŋkèɛge amɛ yɛ?» Ka pi yyetanha wuubii
si yyére. 18 Ŋge mɛge ku mpyi pi e Kilopasi ke, ka uru si jwo: «Karigii cyi à pyi numɛ
Zheruzalɛmu i ke, mu kanni baare e, sùpya ɲyɛ a sìi Zheruzalɛmu i cyi cèmbaa mɛ.»

19 Ka Yesu si pi yíbe: «Ŋaha shi k'à pyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Kile tùnntunŋi Yesu u mpyi
a yîri Nazarɛti kànhe e, ná Kile mpyi a fànha le u jwumpe ná u kapyiiŋkil'e sùpyire ɲyii
na ke, nde l'à u ta ke, lire kɛ! 20 Wuu Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná wuu yyaha yyére
shiinbil'à u le cye e, pi à u kwòro cige na a bò. 21 Wuu mpyi na sônŋi na uru u sí n-pa
Izirayɛli shiinbii ɲùŋɔ wwû bilere e. Ŋka u à kwû ke, cyi canmpyaa taanre u ɲyɛ ŋge.
22 Wuu kuruŋke e, cyeebii pìl'à pa jwumpe pà jwo wuu á, mpemu p'à sàa wuu bilibili
sèe sèl'e ke. Ŋyège na, pi à sôl'a kàre u fanŋke na, 23 maa mpa wuu pyi na pire ɲyɛ a sà u
buwuŋi ta wani mɛ, na pir'à Kile mèlɛkɛɛbii pìi ɲya, ka pire mèlɛkɛɛbii si yi jwo pir'á na
Yesu à ɲè a fworo kwùŋi i. 24 Bà cyeebil'à yi jwo wuu á mɛ, wuu shèrɛfeebii pìi mú à shà
fanŋke na, mà sà yi ta amuni, ŋka pire mú ɲyɛ a u ɲya mɛ.»

25 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yákili baafeebii, yii dama ɲyɛ a táan Kile tùnntunmpii jwumpe
na mà dɛ! 26 Lire kyaalaŋkanni na, bà Kile Niɲcwɔnrɔŋi mpyi a yaa u kyaala u u nta a jyè
Kile sìnampe e mà?»

27 Lire kàntugo mà lwó Kile tùnntunŋi Musa séməbii na, mà sà nɔ fo Kile tùnntunmpii
sanmpii puni séməbii na, jwumpe p'à séme u kyaa na pire séməbil'e ke, ka u u puru yyaha
jwo pi á.

28 Kànhe na pi mpyi na ŋkèɛge ke, pi à sà nɔ kuru na ke, ka Yesu si uye pyi mu à jwo u
ko raa ntùuli s'a ŋkèɛge yyaha yyére. 29 Ka pi i u ɲáare na u àha ŋkàre mɛ, na numpilage
na ŋko raa wwùu. Ka u u jyè pyɛnge e maa ntèɛn wani ná pi e. 30 Tèni i pi à pa ŋkwûulo s'a
lyî ke, ka u u bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á, maa u kwɔn kwɔn a kan pi á. 31 Lir'à pyi
ke, ka pi yákilibii si múgo, ka pi i ɲcè na Yesu wi. Lire kàntugo ka u u mpâl'a pînni pi na.

32 Ka pi i wá na yi yu piy'á na: «Tèni i u mpyi na Kile Jwumpe Semɛŋi yyaha yu wuu
á kuni na ke, wuu funɲyi mpyi a táan sèe sèl'e dɛ!» 33 Ka pi i ntíl'a yîri, maa núr'a kàre
Zheruzalɛmu kànhe e, mà sà cyelempyiibii sanmpii kɛ ná niŋkinŋi ná pi shèrɛfeebii ta pi
à bínni. 34 Ka pire cyelempyiibii si jwo pi á na Kafooŋi Yesu à ɲè nàkaana baa, na Simɔ
yabiliŋ'à u ɲya!

35 Ŋyɛ nde l'à mpii shiin shuunniŋi ta mà pi niŋkaribii yaha ke, ná pyiŋkanni na pi à Yesu
cè, tèni i u à bwúuruŋi kwɔn kwɔn mà kan pi á ke, ka pi i yire puni yyaha jwo.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na (Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Yuhana 20.19-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

36 Mà cyelempyiibii yaha puru jwumpe na, ka pi i mpâl'a Yesu niɲjyereŋi ɲya piye
shwɔhɔl'e. Ka u u jwo: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á.» 37 Ka pi i fyá fo mà tatɛɛngɛ fô piye
na, ɲaha na yɛ pi mpyi na sônŋi na buŋi wà fwɔ̀ngɔ pir'à ɲya. 38 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha
na yii ɲyɛ na fyáge bɛ? Ŋaha k'à nte sɔ̀nŋɔre shiŋi tîrige yii funŋ'i yɛ? 39 Yii na kantahigii

ná na tooyi wíi, yii i ɲcè na mii wi. Yii bwɔ̀n na na a wíi, bufwɔɔngɔ ɲyɛ na mpyi ná cyere
ná kaciiy'i mii fiige mɛ.» 40 Mà u yaha puru jwumpe na, u à u kantahigii ná u tooyi cyêe
pi na.
41 Pi mpyi a dá Yesu ɲɛ̀ŋi na mɛ, ɲaha na yɛ u ɲɛ̀ŋi mpyi a pi funɲyi táan fo mà pi bilibili.
Ka Yesu si pi yíbe: «Yalyige na wá naha yii á la?» 42 Ka pi i fyafwɔgɔ kan u á. 43 Ka u u ku
shwɔ a kyà pi ɲyii na. 44 Maa jwo: «Tèni i mii mpyi ná yii e ke, mii à yi jwo yii á na yaaga
maha yaaga k'à sémɛ mii kyaa na MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémébii ná
Zaburu séméŋi i ke, cyire pun'à yaa cyi tòro cyi jwuŋkanni na.»
45 Ɲyɛ u à yire jwo ke, maa pi yákilibii múgo, bà pi si mpyi si Kile Jwumpe Semɛŋi ɲwɔhe
cè mɛ. 46 Maa núr'à jwo pi á: «L'à sémɛ amuni na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-kyérege n-bò, ŋka u
kwùŋi canntanrawoge u sí ɲɛ̀. 47 Na mà lwɔ́ Zheruzalɛmu kànhe na, Jwumpe Nintanmpe
sí n-jwo u mɛge na supyishiŋi pun'á, na pi pi toroŋkanni kêɛnŋɛ pi i láha kapegigii na, bà
Kile si mpyi si cyi yàfa pi na mɛ. 48 Ɲyɛ kyaa maha kyaa mii à pyi ke, yii à cyire puni ɲya
tapyige e, yii a cyi yu yii a mâre. 49 Yii tɛ̀ɛn Zheruzalɛmu i, mii Tuŋi Kile à sífente ntemu
ɲwɔmɛɛ lwɔ́ ke, fo mii aha tire tîrige yii ɲuŋ'i tèni ndemu i ke.»

Yesu à kò a dùgo nìɲyiŋi na
(Marika 16.19-20; Kapyiiŋkii 1.9-11)

50 Lire kàntugo ka Yesu si ŋkàre ná u cyelempyiibil'e Bɛtani kànhe taan. Pi à sà nɔ wani
ke, ka u u u cyeyi yîrige, maa jwó le pi á. 51 Mà u yaha u u dùbabii leni pi á, u à kò a yîri
pi shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na. 52 Ka cyelempyiibii si wá na u kêre. Pi à kwɔ̀ ke, ka pi
funntanga wuubii si núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e.
53 Canŋa maha canŋa pi mpyi maha piye bínnini Kileɲaarebage e, marii Kile kêre.

Yuhana Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana à mpe jwumpe sémɛ, bà pu lógofeebii si mpyi si dá li na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ná Kile Jyaŋi mɛ (20.30-31). Yesu ɲwɔjwumpe ná u kapyiiŋkii ɲwɔhe k'à ŋwɔhɔ ke, Yuhana à cyaga yaha sèl'e kur'á.

Séməŋ'à táa tatɛɛnyɛ shuunni. Tatɛɛnge niɲcyiige na Yesu kakyanhala karigii cyìi baashuunni kyaa yu (1--12). Cyi na yiri kacyeeŋkii, ɲaha kurugo yɛ cyi à li cyêe na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu. Yesu ná mpii pi à bínn'a tɛ̀ɛn jwumɔ na ke, ŋke cyage na yu lire kyaa na mú, mu à jwo u ná Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shinŋi (3) u ná Samari shiinbii cwoŋi (4) u ná yampii (5--9).

Kàlaŋi Yesu ɲyɛ na ŋkaan ke, ur'à li cyêe na uru u ɲyɛ:
Ŋjyìŋi u à yîri nìɲyiŋi i ke
Mpànahaŋi niɲcɛnŋi
Diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe
Tajyiɲwɔge
Kuni i wà sí n-jà nɔ Kile yyére ke
Sèeŋi
Ŋge u maha kwùubii ɲɛ̀ni ke
Ŋge u maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke.
Lire cyèeŋkanni na, Yesu à uye cyêe diɲyɛŋi puni na.

Séməŋi tatɛɛnge shɔnwoge na yu Yesu vworoŋi kyaa na diɲyɛŋi i, s'a ŋkɛ̀ɛge Tufooŋi Kile yyére (13--21). Yesu na yu ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i maa pi yɛrɛge mà yyaha tíi ná u tèefworoni i pi shwɔhɔl'e (13--16). Yesu à u Tuŋi Kile ɲáare u cyelempyiibii kyaa na, maa pi le u cye e (17).

Kàntugo yyére, Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbil'à u cû, ka pi i u bò kworokworocige na, maa u buwuŋi tò (18--19). Lire ɲwɔhe na, ka u u ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i maa uye cyêe u cyelempyiibii na (20--21).

Yesu na mpyi Yahutu, u cyelempyiibii mú sí mpyi Yahutuu, ŋka Yesu kyaa mpyi a pɛn Yahutuubii ɲùŋufeebil'á. Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii pi mpyi Yesu zàmpɛɛnbii.

Yuhana séməŋi ɲyɛ na Yesu ziŋi ná u nàŋkocyɛɛre kyaa yu mɛ. Ŋka u à yi fíniŋ'a jwo na Kile Jwumpe pu ɲyɛ Yesu, puru ná Kile u à wwɔ̀ fo tasiige e. Yesu cye kurugo, Kile à pa ntɛ̀ɛn sùpyire shwɔhɔl'e. Lire pyiŋkanni na, ti sí n-jà n-pyi Kile pyìi. Mà Yesu yaha ɲìŋke na, u à sénmɛg'a wwɔ̀ ná Tufooŋi i maa u tùnnture pyi. Shin maha shin u na Kile caa ke, urufoo sí n-jà u cè Yesu cye kurugo.

Kile Jwumpe à pyi sùpya

1 Mà jwo diɲyɛŋi u sìi ke, Jwumpe mpyi wani mà mɔ. Pu mpyi ná Kile e. Puru Jwumpe
pu mpyi Kile yabiliŋi. 2 Ŋge u ɲyɛ puru Jwumpe ke, u mpyi wani ná Kile e, mà jwo diɲyɛŋi
u sìi ke. 3 Uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. Yaaga maha yaaga k'à dá ke, kuru kà ɲyɛ
a dá u baa mɛ. 4 Ur'e shìŋi niŋkwombaaŋ'à fworo, uru u maha bɛ̀ɛnmpe kaan sùpyir'á.
5 Puru bɛ̀ɛnmpe na ɲî numpini i, ŋka numpini ɲyɛ a jà pu na mɛ*. 6 Tèni là à pa nɔ, ka Kile
si nàŋi wà pyi u tùnntunŋɔ, u mɛge na mpyi Yuhana. 7 U à pa mpa a bɛ̀ɛnmpe kyaa yu,
bà sùpyire puni si mpyi si dá pu na u jwumpe cye kurugo mɛ. 8 Uru yabiliŋi bà u mpyi
puru bɛ̀ɛnmpe mɛ, u mpyi a pa si mpa pu kyaa jwo kanna. 9 Ŋge u mpyi bɛ̀ɛnmpe sèesee
wumpe ke, ur'à pa diɲyɛŋi i mpa bɛ̀ɛnmpe kan sùpyir'á.

---

* **1:5** Pìi maha jwo: «Puru bɛ̀ɛnmpe na ɲî numpini i, ŋka numpini ɲyɛ a ɲɛɛ pu na mɛ.»

10 U mpyi diɲyɛŋi i, diɲyɛŋ'à dá u cye kurugo, lire ná li wuuni mú i, diɲyɛŋi sùpyir'à u cyé. 11 U à pa u yabiliŋi shiinbii yyére, pi ɲyɛ a ɲɛɛ u na mɛ. 12 Ŋka mpii pi à ɲɛɛ u na maa dá u mɛge na ke, u à kuni kan pire pun'á pi pyi Kile pyìi. 13 Pi ɲyɛ a Kile pyìfente ta sùpyire woore taŋkanni na mɛ. Pi ɲyɛ a ta nɔ ná u cwo pyìi taŋkanni na mɛ. Sùpya ɲyii kyaa bà l'à pi pyi amuni mɛ. Ŋka Kile yabiliŋi u à ɲɛɛ maa pi pyi u pyìi.

14 Ŋyɛ puru Jwumpe à pa mpyi sùpya, maa ntèɛn wuu shwɔhɔl'e mà tère pyi. Wuu à u pèente ɲya. Uru u ɲyɛ Jyafooŋi niŋkinŋi mà fworo Tufooŋi Kile e ke, ur'e tire pèente ɲyɛ. Uru u à ɲwɔ wuu na sèl'e, maa sèeŋi cyêe wuu na.

15 Ŋyɛ Yuhana à Yesu kyaa jwo. U à jwo fànha na: «Ŋge kyaa mii mpyi a jwo na u sí n-kwɔ̀ n-pa mii kàntugo ke, ur'à fànha tò mii na, ɲaha na yɛ mà jwo mii u si ke, u mpyi wani mà kwɔ̀.»

16 U à ɲwɔ wuu na sèl'e maa kacɛnni là tèg'a kacɛnni là fûnŋɔ wuu á†. 17 Yii li cè, Kile mpyi a u Saliyaŋi kan Musa cye kurugo, numɛ u à ɲwɔ wuu na maa sèeŋi cyêe wuu na Yesu Kirisita cye kurugo. 18 Sùpya sàha ŋkwɔ̀ a Kile ɲya a ɲya mɛ. Ŋka Jyafooŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Kile yabiliŋi, maa mpyi Tufooŋi Kile taan ke, uru u à Kile pyiŋkanni cyêe wuu na.

Pi na Yuhana yíbili uye kyaa na (Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Luka 3.1-18)

19 Ŋyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebil'à sáragawwuubii pìi ná Levi tùluge shiinbii pìi yîrige Zheruzalɛmu kànhe e mà tun Yuhana á, pi sà u yíbe na jofoo u ɲyɛ u wi yɛ? 20 Pi à u yíbe ke, u ɲyɛ a yaaga ŋwɔhɔ pi na mɛ, u à tíl'a jwo pi á: «Mii bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ.» 21 Ka pi i u yíbe: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Mu u ɲyɛ Kile tùnntunŋiEli la?» Ka Yuhana si pi pyi: «Ɔnhɔ, uru bà u ɲyɛ mii mɛ.» Ka pi i núr'a u pyi: «Kile tùnntunŋi wuu na sigili ke, uru u ɲyɛ mu la‡?» Ka u u núr'a jwo: «Ɔnhɔ.» 22 Ka pi i ŋkànha a jwo: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Yà jwo wuu á, wuu sà jwo wuu tunveebil'á. Jofoo mu yabiliŋi na maye sɔ̂nŋi yɛ?» 23 Ka Yuhana si pi ɲwɔ shwɔ ná Kile tùnntunŋi Ezayi ɲwɔjwumpe e na:

«Mɛjwul'à fworo síwage e fànha na
“Yii kuro nintiile yal'a yaha Kafooŋi mɛɛ na.”
Ŋyɛ mii Yuhana u ɲyɛ ná lire mɛjwuuni i§.»

24 Sùpyire ti mpyi a tun Yuhana yyére ke, Farizhɛɛnbii pìi na mpyi ná pi e. 25 Ka pire si núr'a u yíbe: «Mu bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ, mu ɲyɛ Eli mɛ, mu sí ɲyɛ Kile tùnntunŋi niziginŋi mɛ, ka ɲaha si mu ta mu u sùpyire batizeli yɛ?» 26 Ka Yuhana si pi pyi: «Mii na sùpyire batizeli lwɔhe e kanna. Yii shwɔhɔl'e, nàŋi wà na ɲyɛ wani, yii ɲyɛ a u cè mɛ, 27 uru sí n-pa mii kàntugo, ŋka mii ɲùŋk'à cyérɛ u tanhaɲyi mɛɛre zànhaŋi i u tooyi na*.»

28 Cyire karigil'à pyi Bɛtani kànhe e, Zhurudɛn baŋi kàntugo. Kuru cyage e, Yuhana mpyi na sùpyire batizeli.

Yesu u ɲyɛ Kile Mpabilini

29 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yuhana à Yesu ɲya u u sì u yyére ke, maa jwo sùpyir'á: «Yii wíi, Kile Mpabilini li ɲyɛ nde, lire li sí n-pa diɲyɛ sùpyire kapegigii yàfa ti na. 30 Uru kyaa mii mpyi a fyânha a jwo yii á, tèni i mii à jwo “Nàŋi wà na ma mii kàntugo, ŋka u à pêe mii na, maa mpyi mii yyaha na, ɲaha na yɛ mii à si mà u ta.” 31 Mii yabiliŋi mpyi a cè na uru wi mɛ. Ŋka mii à pa mpa a sùpyire batizeli lwɔhe e, bà Izirayɛli shiinbii si mpyi si u cè mɛ.»

32 Puru kàntugo, mpe Yuhana à jwo: «Mii à Kile Munaani ɲya l'à yîri nìɲyiŋi na mpánmpɔrɔgɔ fiige, mà pa ntèɛn Yesu na. 33 Mii yabiliŋi mpyi a u cè mɛ. Ŋka ŋge u à mii tun mii u pa a sùpyire batizeli lwɔhe e ke, uru u à yi jwo mii á na mii aha bú Kile Munaani

† **1:16** Pìi maha jwo: «Wuu à kacɛnni là ta là kàntugo.» ‡ **1:21** Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunŋɔ sigili ŋgemu u ɲyɛ Musa fiige ná u mpyi na sí n-pa tèrigii nizanŋkil'e ke. Pìi mpyi na sɔ̂nŋi na uru Kile tùnntunŋi u sí n-pyi Kile Niɲcwɔnrɔŋi (Duterenɔmu 18.15-18; Kapyiinkii 3.22). § **1:23** Ezayi 40.3 * **1:27** Yahutuubii mpyi maha pi nàmpwuunbii tanhaɲyi mɛɛre sànha, maa pi tooyi jyé. Pi bilibii pi mpyi maha lire pyi. Pi nàmpwuunbii sunmage shwoŋkanni li mpyi lire.

ɲya l'à tîg'a pa ntèɛn ŋgemu na ke, uru u sí raa sùpyire batizeli ná Kile Munaani i. 34 Mii à li ɲya li jwuŋkanni na. Lire e mii à jwo sùpyir'á na “Ŋge nàŋi u ɲyɛ Kile Jyaŋi†.”»

Yesu cyelempyiibii niɲcyiibii

35 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yuhana mpyi a yyére wani ná u cyelempyiibii pìi shuunni i. 36 Ka u u Yesu nintoroŋi wíi, maa jwo: «Yii wíi, Kile Mpabilini li ɲyɛ nde!»

37 Yuhana cyelempyiibii mpii shuunniŋ'à puru jwumpe lógo ke, maa ntaha Yesu fye e. 38 Yesu à yyahe kɛ̂ɛnŋ'a wíl'a pi ɲya pi à taha uru fye e ke, maa pi yíbe: «Ŋaha yii na ɲcaa yɛ?» Ka pi i u pyi: «Arabi (lire ɲwɔhe ku ɲyɛ cyelentuŋi) taa mu à tîrige ke?» 39 Ka u u pi pyi: «Yii a ma, yii sí ku ɲya.» Ka pi i ŋkàre ná u e, maa sà pyɛnge ɲya, maa ntèɛn wani. Canvyinge tèni li mpyi li li, ka pi i canmpaange pyi ná u e.

40 Mpii nàmbaabii shuunniŋi pi mpyi a Yuhana jwumpe lógo, maa ntaha Yesu fye e ke, pire wà mɛge na mpyi Andire, Simɔ Pyɛri sìɲɛɛŋi. 41 Ka Andire si ntíl'a kàr'a sà u sìɲɛɛŋi Simɔ cya a ɲya, maa yi jwo u á: «Wuu à Masiyaŋi ɲya.» (Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.) 42 Maa ntíl'a tòro Simɔ yyaha na mà kàre Yesu yyére. Pi à sà nɔ u na ke, ka Yesu si wá na Simɔ wíi maa ŋkwɔ̀ a jwo: «Mu u ɲyɛ Simɔ, Yuhana jyaŋi, pi sí n-pa a mu yiri Sefasi.» (Girɛkiibii shɛɛnre e, pi maha jwo: «Pyɛri».)

Filipi ná Natanayɛli à taha Yesu fye e

43 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka Yesu si yîri na ŋkèɛge Galile kùluni i, mà bɛ̂ ná Filipi i, maa u pyi: «Taha na fye e!» 44 Filipi na mpyi Bɛtisayida kànhe shin. Andire ná Pyɛri kànhe ku ɲyɛ kuru mú. 45 Filipi à sà Natanayɛli ɲya ke, maa u pyi: «Nàŋi kyaa Kile tùnntunŋi Musa à jwo u Saliyaŋi séməŋi i, ná Kile tùnntunmpii sanmpii mú à u kyaa jwo ke, wuu à u ɲya. U à yîri Nazarɛti kànhe e, u mɛge ɲyɛ Yesu, Yusufu jyaŋi.» 46 Ka Natanayɛli si jwo: «Yacɛnŋɛ sí n-sìi n-jà n-fworo Nazarɛti‡ i la?» Ka Filipi si u pyi: «Ta ma wuu u shà, mu yabiliŋi sí n-sà ɲya.»

47 Yesu à Natanayɛli ɲya u u sì u á ke, maa jwo: «Ŋge à sìi Izirayɛli shinŋi yabiliŋi, ɲaha na yɛ u funŋk'à sàa fíniŋɛ.» 48 Ka Natanayɛli si jwo: «Taa mu à mii cè ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mii mpyi a mu ɲya fizhiye cige§ ɲwɔh'i, maa mu cè, ka Filipi si nta a mu yyere.» 49 Ka Natanayɛli si jwo: «Cyelentuŋi, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu, Izirayɛli Saanŋi.» 50 Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à mu pyi na mii à mu ɲya fizhiye cige ɲwɔh'i mɛ, lire kanni kurugo mu à dá mii na la? Mu sí n-pa karigii cyiibɛrɛ ɲya ɲcyiimu cyi à pêe nintoroni na ke!» 51 Maa núr'a jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, canŋka yii sí n-kwɔ̀ nìɲyiŋi ɲya u à múgo, si Kile mèlɛkɛɛbii ɲya pi i dùru na ntîri Supyaŋi Jyaŋi ɲuŋ'i*.»

2

Yesu à lwɔhɔ kɛ̂ɛnŋ'a pyi ɛrɛzɛn sinmɛ

1 Ŋyɛ canmpyaa shuunn'à tòro, ka pi i wá na cikwɔnrɔ pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i. Yesu nuŋi na mpyi wani tire cikwɔɔnre cyage e. 2 Yesu ná u cyelempyiibii mpyi a yyere wani. 3 Ŋyɛ mà pi yaha cikwɔɔnre múguroŋi na, ka ɛrɛzɛn sinmpe si mpa ŋkùuŋɔ. Ka Yesu nuŋi si yi jwo u á: «Pi sinmp'à kwɔ̀.» 4 Ka Yesu si u pyi: «Nufooŋi, mii à mu ɲáare, ma hà ma ɲwɔge le na karigil'e mɛ. Tèni sàha ŋkwɔ̀ a nɔ mii á mɛ.»

5 Ŋyɛ ka u nuŋi si yi jwo báarapyiibil'á: «U aha mpa kyaa maha kyaa jwo yii á ke, yii i lire pyi.»

---

† **1:34** Sémɛbii pìi maha jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi». ‡ **1:46** Nazarɛti na ɲyɛ kànbilere ndemu li ɲyɛ wà mpyi a li le ɲjire e mɛ. Wà mpyi na sí Yesu le ɲjire e u tasege e mɛ. § **1:48** Fizhiye cige»: kuru cige ŋkéɲyi mpyi a lyêele na ŋko raa bwùun ɲìŋke na. Kuru cige ɲwɔh'i Yahutuubii mpyi maha sì na pi funɲyi caa Kile jwumpe na, maa Kile ɲáare, maa Kile Jwumpe Semɛŋi kâlali. * **1:51** Yesu cye kurugo, u cyelempyiibii sí Kile sìnampe ɲya, bà Yakuba à pu ɲya ŋɔɔge e, tèni i u à katanŋacyiinni ɲya l'à sín ɲìŋke na maa sà sín kileŋi na mɛ (Zhenɛzi 28.12).

6 Lir'à cwoyo baani ta wani. Yahutuubii mpyi maha piye jyíi na fíniŋɛ ná yire cwoyi lwɔhe e, mà tàanna ná pi Kile kuni i. Lwɔhe litirii ŋkuu (100) fiige mpyi maha jyè yire cwoyi niŋkin niŋkinŋi i. 7 Ka Yesu si báarapyiibii pyi: «Yii ɲje cwoyi ɲî ɲî lwɔhe na.» Ka pi i yi ɲî fo mà nɔ yi ɲwɔyi na.
8 Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Yii kà kwó numɛ, yii sà ŋkan cikwɔɔnre ɲjyìŋi táafooŋ'á.» Ka pi i sà kà kan u á. 9 Ka ɲjyìŋi táafooŋi si lwɔhe bya a wíi, mà ku ta ɛrɛzɛn sinmɛ, u sí ɲyɛ a pu tayirige cè mɛ. Ŋka báarapyiibii pi mpyi a lwɔhe kwó ke, pire mpyi a pu tayirige cè. Ka u u ntíl'a cifɔnnŋi pooŋi yyere, 10 maa yi jwo u á: «Sùpyire puni maha fyânha a ɛrɛzɛn sinmpe nintanmpe kan pu byafeebil'á, pi aha niɲyahama bya, mpe pu ɲyɛ pu ɲyɛ a táan amuni mɛ, puru maha nta a kan pi á. Ŋka mu wi ke, ɛrɛzɛn sinmpe nintanmpe mu à yaha kàntugo!»
11 Ŋyɛ lire l'à pyi kyaa niɲcyiile, mà li cyêe na Yesu na ɲyɛ kakyanhala sùpya. Lir'à pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i. Lire pyiŋkanni na, Yesu à u sífente cyêe sùpyire na, ka u cyelempyiibii si dá u na. 12 Lire kàntugo Yesu ná u nuŋi ná u cìnmpyiibii ná u cyelempyiibil'à kàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Pi ɲyɛ a mɔ wani mɛ.

Yesu à cwɔhɔmpii kɔr'a yige Kileɲaarebage ntàani na (Macwo 21.12-13; Marika 11.15-17; Luka 19.45-46)

13 Ŋyɛ Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara. Ka Yesu si ŋkàre Zheruzalɛmu kànhe e, 14 mà sà sùpyire ta ti i nìiyɛ ná mpàa ná kùmpanhii pérɛli Kileɲaarebage ntàani na, wyérɛfaabii nintɛɛnbii na mpyi wani mú*.
15 Ka u u mɛɛrɛ pyi kàsoro mà tèg'a pi puni kɔr'a yige Kileɲaarebage ntàani na, maa pi mpàabii ná pi nìiyi kɔrɔ, maa wyérɛfaabii wyérɛŋi lwó a wu, maa pi tàbalibii ŋɔɔŋ'a cyán cyán. 16 Maa jwo sanmpanmpɛrɛbil'á: «Yii ɲje yaayi lwó a yige naha, yii àha na Tuŋi bage kêɛnnɛ mpyi yapɛrɛmbaga mɛ.» 17 Yesu à lire pyi ke, ka u cyelempyiibii funnɔ si ɲcwo li na na l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu bage kani na mii súuge naŋkyaan fiige†.»
18 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu yíbe: «Kakyanhala kani ndi mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u ɲcè na ɲcyii karigii puni mpyiŋi kun'à kan mu á yɛ?» 19 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ŋke Kileɲaarebage jya, mii sí ku núruŋɔ n-faanra canmpyaa taanre funŋ'i!» 20 Ka pi i jwo: «Ei! Pi à yyee beeshuunni ná baani pyi ŋke Kileɲaarebage vaanraŋi na. Jofoo niŋkin u ɲyɛ mu, si ŋkwɔ̀ mpa ku faanra ŋkwɔ̀ canmpyaa taanre funŋ'i yɛ?»
21 Ŋka Kileɲaarebage kani Yesu à jwo ke, u yabiliŋi cyeere kyaa u mpyi na yu. 22 Ŋyɛ Yesu à pa ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke, ka li i ntîge u cyelempyiibii funŋ'i na Yesu mpyi a ŋke cyage jwo. Ka pi i dá Kile Jwumpe Semɛŋi ná Yesu ɲwɔjwumpe na.
23 Tèni i Yesu mpyi Zheruzalɛmu i Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni na ke, shiɲyahara à u kakyanhala karigii ɲya, ka cyire si pi pyi pi à dá u na. 24 Yesu mpyi a pi puni zòompii cè, lire kurugo u mpyi a dá pi na mɛ. 25 U à shin maha shin funnɔ kani cè, lire kurugo ɲùŋɔ sàha mpyi sùpya u à u supyiɲɛɛŋi yu u á mɛ.

3

Kile Munaani maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan

1 Farizhɛnnŋi wà na mpyi wani, u mɛge na mpyi Nikodɛmu, maa mpyi Yahutuubii ɲùŋufoo. 2 Canŋka numpilage e, u à kàre Yesu á maa sà yi jwo u á: «Cyelentuŋi, wuu à li cè na Kile à mu yaha a pa, mu u mpa a wuu kâlali, ɲaha na yɛ kakyanhala karigii mu na mpyi ke, wà sì n-jà cyire pyi ná Kile ɲyɛ a sìi ná urufol'e mɛ.» 3 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, sùpya sì n-jà n-jyè Kile Saanre e, ná u ɲyɛ a núr'a si nìɲyiŋi na

* **2:14** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo. † **2:17** Zaburu 69.10

mɛ.» 4 Ka Nikodɛmu si jwo: «Sùpya ká lyɛ a kwɔ̀, di u sí núru n-si sahaŋki yɛ? Wà sí n-jà
núru u nuŋi funŋke e si si la?»
5 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, shin maha shin ká mpyi u ɲyɛ a
si lwɔhe ná Kile Munaani fànhe e mɛ, uru sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ. 6 Ŋgemu
ká si sùpyii siŋkanna na ke, urufoo na ɲyɛ shintiiwe, ŋka ŋgemu ká si Kile Munaani síŋi
i ke, Kile Munaani na ɲyɛ urufol'e. 7 Mii à jwo na yii núr'a si nìɲyiŋi na ke, lire kà ma
kàkyanhala mɛ. 8 Cyage k'à táan kafɛɛg'á ke, wani ku maha fwu na ŋkɛ̀ɛge, mu maha ku
fwɔfwɔ tùnmpe núru. Ŋka mu sì ku tayirige cè mɛ, mu mú sì ku takarege cè mɛ. Amuni
Kile Munaani maha mpyi sùpyaŋi i.»
9 Ka Nikodɛmu si jwo: «Di cyire karigii sí n-jà n-pyi n-jwo yɛ?» 10 Ka Yesu si u pyi: «Mu
u ɲyɛ Izirayɛli shiinbii cyelentu ke, mu yabiliŋi saha ɲyɛ cyire karigii ɲcèmbaa la? 11 Sèeŋi
na mii sí n-sìi yi jwo mu á, ɲje wuu à cè ke, yire wuu na yu. Ŋje wuu à ɲya ke, yire wuu
na yu mú. Ŋka yii la ɲyɛ sì ɲɛɛ wuu niɲjwumpe na mɛ. 12 Mii na ɲìŋke karigii kyaa yu yii á,
yii sí ɲyɛ a dá mɛ, mii aha bú mpa a nìɲyiŋi wogigii kyaa yu yii á, di yii sí n-jà n-dá n-jwo
yɛ? 13 Mà li ta wà ɲyɛ a dùgo nìɲyiŋi na mɛ, fo ŋge u à yîri wani mà tîge naha ɲìŋke na ke,
uru u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi.
14 Bà Kile tùnntunŋiMusa à dàɲyɛŋi yal'a pyi wwò fiige, maa cyiin cûru, maa u dùrugo
sùpyire shwɔhɔl'e mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi sí n-sìi n-dùrugo, 15 bà li si mpyi ŋgemu ká dá
u na ke, uru si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ.»
16 Kile à sàa diɲyɛ sùpyire kyaa táan uy'á fo u à u Jyaŋi niŋkinŋi kan sáraga, ŋgemu ká dá
u na ke, urufoo nùmpanŋke kà ŋkɛ̀ɛge mɛ, ŋka u shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 17 Kile ɲyɛ a u Jyaŋi
tun diɲyɛŋi i u pa yoge kwɔ̀n sùpyire na mɛ. Ŋka u à u tun, bà sùpyire si mpyi si shwɔ u
cye kurugo mɛ. 18 Ŋgemu ká dá u na ke, uru nàzhan ɲyɛ Kile yoge e mɛ. Ŋgemu sí u ɲyɛ u
ɲyɛ a dá u na mɛ, yog'à kwɔ̀n urufoo na mà kwɔ̀, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a dá Kile Jyaŋi niŋkinŋi
mɛge na mɛ. 19 Kile yoge ɲùŋke ku ɲyɛ: bèɛnmp'à pa diɲyɛŋi i, ka sùpyire si ɲcyé pu na,
maa ntaha numpini fye e, ɲaha na yɛ pi kapyiiŋkii ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 20 Shin maha shin u
na kapegigii pyi ke, bèɛnmpe ɲyɛ a táan urufol'á mɛ. U ɲyɛ na ɲɛɛg'a fworo bèɛnmpe na,
sùpyire s'a u kapyiiŋkii ɲaa mɛ. 21 Ŋka ŋgemu ká mpyi sèeŋi ɲuŋ'i ke, uru maha fworo
bèɛnmpe na, bà sùpyire si mpyi s'a u kapyiiŋkii ɲaa, si ɲcè na u na ɲyɛ Kile kuni i mɛ.

Ŋje Yuhana à jwo Yesu kyaa na ke

22 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàre Zhude kùluni i. U à tɛ̀ɛn wani ná pi
e mà canmpyaa pyi, marii sùpyire batizeli. 23 Yuhana mú mpyi na sùpyire batizeli cyage
k'e, ɲaha na yɛ lwɔhe mpyi a ɲyaha wani. Kuru cyage mɛge mpyi Enɔni, maa mpyi Salɛmi
taan. Ka sùpyire si wá na sì u yyére, u sí i ti batizeli. 24 Lir'à pyi a Yuhana ta u sàha jyè
kàsuŋi i mɛ.
25 Canŋka Yuhana cyelempyiibii pìi ná Yahutuŋi wà à nàkaana ta. Tire mpyi a lwɔ́
a pwɔ Yahutuubii Kile kuni ɲjyìviniŋi kyaa na. 26 Tire nàkaante ɲùŋɔ taan, Yuhana
cyelempyiibil'à kàr'a sà yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, mu ná nàŋi u mpyi siɲcyan Zhurudɛn
baŋi kùŋke na ke, mu à ŋgemu kyaa jwo ke, u we, u u sùpyire batizeli numɛ. Sùpyire puni
mú si wá na ŋkɛ̀ɛge u yyére.»
27 Ka Yuhana si pi pyi: «Kile ká mpyi u ɲyɛ a ndemu le sùpyaŋi i mɛ, u ɲyɛ na lire taa mɛ.
28 Yii yabilimpii na ɲyɛ mii shérii, mii à yi jwo yii á na mii bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ,
ŋka Kile à mii yaha a pa u yyaha na. 29 Cikwɔɔnre tèepyiini i, cipooŋi ká jwo na uru ná u
cifɔnŋ'à bê, u cevooŋi funŋke maha ntáan sèl'e. Amuni, mii funŋke puni mú maha ntáan,
tère o tère e mii à lógo na sùpyire niɲyahara wá a taha Yesu fye e ke.
30 Numɛ, là à yaa l'a bârali Yesu tayyérege na, là s'a fwore mii woge e, 31 ɲaha na yɛ ŋge
u à yîri nìɲyiŋi na mà pa ke, uru u ɲyɛ sùpyire puni ɲùŋɔ na. Ŋge u à ta naha ɲìŋke na ke,
uru na ɲyɛ ɲìŋke wu, ɲìŋke karigii uru mú sí raa yu. Ŋka ŋge u à yîri nìɲyiŋi na ke, uru u
ɲyɛ diɲyɛŋi puni ɲùŋɔ na. 32 Nde u à ɲya, ná nde u à lógo ke, lire u na yu, shinɲyahara sí

ɲyɛ a ɲɛɛ u jwumpe na mɛ. 33 Ŋka ŋgemu ká ɲɛɛ u jwumpe na ke, urufol'à li fíniŋ'a cyêe na
ur'à dá li na na Kile na sèeŋi yu. 34 Ŋge Kile à tun ke, Kile Munaani à kan ur'á tɛgɛlɛ baa,
lire e u à jà na Kile jwumpe yu sùpyir'á. 35 Jyafooŋi kyal'à táan Tufooŋi á, fo ka u u yaayi
puni le u cye e. 36 Ŋgemu ká dá Jyafooŋi na ke, urufol'à shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Ŋgemu
ká ɲcyé u na ke, urufoo sì uru shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ, ŋka Kile lùuni sí n-yîri n-yaha
urufoo taan.»

4

Yesu na yu ná Samari kùluni cwoŋi i

1 Yesu à pa ɲcè na Farizhɛɛnbil'à pa lógo na uru na cyelempyiibii pìi taa na batizeli,
pi mú s'à ɲyaha Yuhana wuubii na. 2 Mà sèeŋi jwo, Yesu yabiliŋi bà u mpyi na sùpyire
batizeli mɛ, u cyelempyiibii pi mpyi na li pyi. 3 Yesu à pa pi jwumpe niŋjwumpe lógo ke,
maa fworo Zhude kùluni i maa núru na ŋkèɛge Galile wuuni i. 4 U niŋkareŋi mpyi a yaa
u Samari kùluni jyiile, u u nta a nɔ Galile wuuni na. 5 Ka u u sà nɔ Samari kànhe kà na,
kuru mɛge mpyi Sikari. Tèecyiini i, Yahutuubii tulyage Yakuba mpyi a kɛrɛge ŋkemu kan
u jyaŋi Yusufu á ke, Sikari na ɲyɛ kuru taan. 6 Yakuba bèɛnŋke na mpyi wani. Yesu à
ɲaara a kànha ke, maa sà ntèɛn kuru bèɛnŋke taan. Canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i.

7 Ka Samari shiinbii cwoŋi wà si mpa mpa lwɔhɔ kwó. Ka Yesu si jwo u á: «Lwɔhe kà
kan na á, si bya.» 8 Lir'à u cyelempyiibii ta pi à jyè kànhe e si ɲjyì cya zhwɔ. 9 Ka ceeŋi si
u pyi: «Na ɲaha? Mu na ɲyɛ Yahutu, mii sí ɲyɛ Samari shin, ɲaha na mu na ma lùbyage
ɲáare mii á yɛ?» (Lire kajwuuni ɲùŋke ku ɲyɛ Yahutuubii ná Samari shiinbii ɲyɛ a mpyi
na wwùu kyaa na mɛ.) 10 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Yaage Kile maha ŋkaan mana ke, kàmpyi
mu mpyi a kuru cè, sùpyaŋi u na mu ɲáare lùbyage na ke, kàmpyi mu mpyi a uru cè, mu
u mpyi na sí u ɲáare, u mpyi na sí lwɔhɔ kan mu á, ŋkemu ku maha shìŋi sèe wuŋi kan
sùpyaŋ'á ke.»

11 Ka ceeŋi si jwo Yesu á: «Ŋùŋufooŋi, bèɛŋɲcere ɲyɛ mu á mɛ, ŋke bèɛnŋke s'à cûgo sèl'e,
taa mu sí kuru lwɔhe ta si ŋkan mii á ke? 12 Wuu tulyage Yakuba u à ŋke bèɛnŋke kan wuu
á ke, mu à pêe uru na la? U ná u pyìibii ná u yatɔɔre mpyi na ŋke bèɛnŋke lwɔhe byii.»

13 Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u ɲyɛ na ŋke bèɛnŋke lwɔhe byii ke, byage saha sí
urufoo ta. 14 Ŋka ŋgemu ká mii lùkange bya ke, byage saha sì n-sìi urufoo ta mɛ. Ŋaha na
yɛ lwɔhe mii sí n-kan u á ke, kuru sí n-pyi u funŋke e lùbili. Uru lùbiliŋi sí u pyi u shìŋi
niŋkwombaaŋi ta.»

15 Ka ceeŋi si jwo: «Ŋùŋufooŋi, kuru lwɔhe kà kan na á, byage kà n-sìi núru na ta mɛ,
mii sàha kà núru mpa lwɔhɔ kwó naha mɛ.»

16 Ka Yesu si jwo: «Sà ma pooŋi yyere, ma a ma.» 17 Ka ceeŋi si u pyi: «Nɔ ɲyɛ mii á mɛ.»
Ka Yesu si u pyi: «Mu u jwo na nɔ ɲyɛ mu á mɛ, mu à sèe jwo. 18 Mu à nàmbaya kaŋkuro jyé
mà kwɔ, ŋge á mu ɲyɛ numɛ ke, uru mú bá ɲyɛ mu poo mɛ. Sèe mu à jwo.»

19 Ka ceeŋi si u pyi: «Ŋùŋufooŋi, mii naha li ɲya, Kile tùnntunŋɔ u ɲyɛ mu. 20 Wuu
tulyey'à Kile pêe ŋke ɲaŋke na, ŋka yii Yahutuubii, yii maha jwo na Zheruzalɛmu kanni i
Kile tapeeŋke ɲyɛ.» 21 Ka Yesu si u pyi: «Ceewe, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, mu à yaa mu u dá
yire na, tèni là sí n-kwɔ̀ nɔ, yii saha sì raa sì ŋke ɲaŋke na, lire ɲyɛ mɛ Zheruzalɛmu kànhe
e si nta raa Tufooŋi pêre mɛ. 22 Yii Samari shiinbii na ŋgemu pêre ke, yii ɲyɛ a uru cè mɛ,
wuu Yahutuubii, wuu sí na ŋgemu pêre ke, wuu à uru cè, ɲaha na yɛ Shwofooŋi à fworo
Yahutuubil'e. 23 Tèni sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a kwɔ̀, mpii pi ɲyɛ Tufooŋi pèeveebii sèe wuubii
ke, Kile Munaani li sí raa sèeŋi cyêre Kile karigii kyaa na pir'á. Tire sùpyire shiŋi Tufooŋi
Kile na ɲcaa t'a uru pêre. 24 Kile na ɲyɛ Munaa, wà ɲyɛ na u ɲaa mɛ. Sùpyire sí n-jà raa u
pêre kanna tèni i Kile Munaani sí sèeŋi cyêe ti na ke.»

25 Ka ceeŋi si u pyi: «Mii à cè na Masiyaŋi sí bá n-pa (ŋge pi na yiri Kile Niɲcwɔnrɔŋi
ke). U aha mpa, u sí yaayi puni yyaha jwo wuu á.» 26 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Mii u na yu
ná mu i ke, mii u ɲyɛ ure.»

27 Mà Yesu ná ceeŋi yaha puru jwumpe na, ka cyelempyiibii si ntíl'a nɔ wani. Ka li i pi
kàkyanhala*. Li mpyi pi funŋ'i mà u yíbe ɲaha kurugo u na yu ná ŋge ceeŋi i yɛ, lire ɲyɛ
mɛ ɲaha u na ɲcaa u á yɛ, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a u yíbe mɛ. 28 Ka ceeŋi si u kucwooni yaha
bɛ̀ɛnnŋke taan, maa jyè kànhe e, maa yi jwo sùpyir'á: 29 «Yii a ma yii pa wíi. Nàŋi wà u ŋge
u à mii kapyiiŋkii puni cè a jwo mii á. Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa li na yu ke, u sí n-jà n-pyi
ure.» 30 Ka sùpyire si fworo kànhe e, na ŋkɛ̀ɛge Yesu yyére.

31 Mà ceeŋi yaha kànhe e, ka Yesu cyelempyiibii si yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, mu à
yaa mu u mpa lyî amuni.» 32 Ka u u pi pyi: «Yalyige na ɲyɛ mii á, mii u lyî, yii ɲyɛ a ŋkemu
cè mɛ.» 33 Ka u cyelempyiibii si wá na yi yu piye shwɔhɔl'e na wà u à pa yalyire kan u á
bɛ? 34 Ka Yesu si jwo: «Ŋge u à mii tun ke, mii u uru ɲyii wuuni pyi, tùnnture u à kan mii
á ke, mii u tire pyi fo ti tɛgɛni, mii yalyire ti ɲyɛ tire. 35 Yii maha jwo yiɲyɛ sicyɛɛre yi ɲyɛ
nùgunte ná sùmakwɔɔnni shwɔhɔl'e. Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii yyahayi yîrige, yii i sùpyire
nimpante wíi. Ti na ɲyɛ bà sùma maha nɔ a tɛ̀ɛn kɛrɛge e, na ŋkwɔ̀nŋi sigili mɛ. 36 Ŋge u na
sùmaŋi kwùun ke, uru na u sàraŋi tal'a kwɔ̀. Uru sàraŋi u ɲyɛ: sùpyire u na ntaa ke, tir'à
shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Lire pyiŋkanni na, ɲɛɛnuguŋi ná sùmakwɔnŋi na múgure siɲcyan.
37 Tàanlini l'à jwo na "Wà na núru, wabɛrɛ sí i ŋkwùun" ke, l'à sèe jwo. 38 Mii à yii tùugo yii
sà kɛrɛge ŋkemu sùma kwɔ̀n ke, yii ɲyɛ a ku fàa mɛ. Mpii pi à báaraŋi pyi ke, ka yii i pire
kanhare tɔ̀ɔnŋi ta.»

39 Ka Samari kànhe sùpyire niɲyahara si dá Yesu na, ceeŋi jwumpe cye kurugo, u mpyi
a yi jwo pi á na Yesu à uru kapyiiŋkii puni cè a jwo ur'á. 40 Tire sùpyir'à nɔ Yesu taan
ke, maa u ɲáare na u tɛ̀ɛn wani pire yyére, ka u u ntɛ̀ɛn wani mà canmpyaa shuunni pyi,
41 maa jwo ná pi e, ka Samari shiinbii niɲyahamii si dá Yesu na sahaŋki, ɲaha na yɛ u
yabiliŋi u à jwo ná pi e. 42 Ka pi i yi jwo ceeŋ'á: «Numɛ wuu saha ɲyɛ a dá Yesu na mu
ɲwɔjwumpe kanni kurugo mɛ, wuu à lógo u yabiliŋi ɲwɔ na, wuu à li cè na uru u ɲyɛ
diɲyɛŋi Shwofooŋi, sèeŋi na.»

Yesu à shinbwoŋi wà jya cùuŋɔ
(Macwo 8.5-13; Luka 7.1-10)

43 Cyire canmpyaagii shuunniŋ'à tòro ke, ka Yesu si yîri wani mà kàre Galile kùluni i
ná u cyelempyiibil'e. 44-45 U à nɔ wani ke, sùpyire ti mpyi a kàre Zheruzalɛmu kànhe e
Yahutuubii kataanni cyage e, maa núr'a pa ke, pir'à u bê ná funntange e, ŋka lir'à ta pi à
Yesu kapyiiŋkii puni ɲya a kwɔ̀ wani. Yesu yabiliŋi mpyi a jwo: «Kile tùnntunŋɔ maha le
ɲjire e u tukanhe e mɛ.»

46 Yesu à núr'a pa Kana kànhe e, Galile kùluni i. Wani u mpyi a lwɔhe kɛ̂ɛnŋ'a pyi ɛrɛzɛn
sinmɛ. Fànhafembwɔhe kà na mpyi Kapɛrɛnamu kànhe e, u jyaŋi mpyi na yà sèl'e. 47 Kuru
fànhafembwɔh'à lógo na Yesu à fworo Zhude kùluni i, mà kàre Galile wuuni i ke, maa ŋkàr'a
sà u ɲáare na u shà ná ur'e Kapɛrɛnamu kànhe e u sà uru jyaŋi cùuŋɔ, ɲaha na yɛ u à yà
fo sí raa ŋkwûu. 48 Ka Yesu si u pyi: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a kacyeeŋii ná kabwɔhii ɲya mɛ,
yii sì n-sìi n-dá mɛ.» 49 Ka shinbwoŋi si Yesu pyi: «Ŋùŋufooŋi, ta ma, wuu a sì fwɔfwɔ, fo
lire bà mɛ, mii pyàŋi sí n-kwû.» 50 Ka Yesu si yi jwo u á: «Ta sì, mu jyaŋi na ɲyɛ ɲyii na.»

Ka u u dá Yesu jwumpe na, maa ntíl'a yîr'a kàre. 51 Mà u yaha u u ŋkɛ̀ɛge pyɛngɛ, u
bilibil'à u ɲùŋɔ bê, maa yi jwo u á: «Mu pyàŋi na wá ɲyii na!» 52 Ka u u pi yíbe: «Tèni ndire
e u à pwɔ́rɔ yɛ?» Ka pi i u pyi: «Cifwur'à u yaha, taɲjaa mà canŋke yaha ɲùŋɔ niŋi i.»

53 Ka tufooŋi funŋɔ si ɲcwo na tèni i Yesu mpyi a u pyi: «Mu jyaŋi na ɲyɛ ɲyii na» ke, lire
tèenuuni i pyàŋ'à cùuŋɔ. Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni si dá Yesu na.

54 Lire l'à pyi kacyeeni kakyanhala wuuni shɔnwuuni nde Yesu à pyi ke, u à li pyi mà
u ta u à yîri Zhude kùluni i na ŋkɛ̀ɛge Galile wuuni i.

---

* **4:27** Li mpyi a cyelempyiibii kàkyanhala, ɲaha na yɛ Yahutuubii cyelentu ɲyɛ a mpyi a yaa u jwo ná ceewe e mɛ, mà
bâra lire na, Samari shiinbii ná Yahutuubii mpyi a táan mɛ.

5

Yesu à faanwa cùuŋɔ Bɛtisayida kànhe e

1 Puru ɲwɔhɔ na, Yahutuubii kataanni là mpyi na mpyi Zheruzalɛmu kànhe e, ka Yesu
si núr'a kàre wani. 2 Ŋcwɔ̀gɔ na mpyi wani, mpàabii tajyige taan, pi mpyi maha kuru
ɲcwɔ̀ge mɛge yiri Eburubii shɛɛnre e: «Bɛtizata». Ŋkubaya kaŋkuro na mpyi wani kuru
cyage e. 3 Yamii niɲyahamii mpyi maha sínnini yire ŋkubayi ɲwɔh'i. Pìi na mpyi fyinmii,
pìi sí ɲyɛ dìshiyifee, pìi sí ɲyɛ faanlii. [Pi puni mpyi maha sínnini wani na ɲcwɔ̀ge lwɔhe
tèeɲyahani sigili, 4 ɲaha na yɛ Kile mèlɛkɛŋi wà mpyi maha yîri nìɲyiŋi i maha mpa kuru
lwɔhe ɲyàha tèrigii cyìl'e. Lwɔhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, yamafoo maha yamafoo ká
fyânha a jyè k'e ke, uru wumpe mpyi maha láha u na.]
5 Nàŋi wà na mpyi pi shwɔhɔl'e, u yamp'à u ta fo mà nɔ yyee beɲjaaga ná kɛ ná
baataanre na. 6 Yesu à nàŋi nizinniŋi ɲya, maa ɲcè na u à mɔ yampe na mà tòro ke, maa
u yíbe: «Mu la ɲyɛ si ɲcùuŋɔ la?» 7 Ka nàŋi si u pyi: «Na cevoo, sùpya ɲyɛ mii á ŋge u sí n-jà
mii lèŋɛ ɲcwɔ̀ge e mɛ. Ku lwɔhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, mii la ká mpyi si jyè, wà maha
mii caanra.» 8 Ka Yesu si u pyi: «Yîri, ma a ma yasinniŋke lwɔ́, ma a ɲaare.» 9 Ka nàŋi si
ntíl'a cùuŋɔ maa ku lwɔ́ na ɲaare.
Ŋyɛ kuru canŋke sí mpyi Yahutuubii canŋɔŋɔ, 10 ka Yahutuubii ɲùŋufeebii pìi si jwo nàŋi
niɲcuuŋ'á: «Niɲjaa ɲyɛ canŋɔŋke, mu ɲyɛ a yaa mu u ma yasinniŋke tùgo ma a ɲaare mɛ*.»
11 Ka nàŋi si pi pyi: «Ŋge u à mii cùuŋɔ ke, ur'à jwo "Ma yasinniŋke lwɔ́, ma a ɲaare!"» 12 Ka
pi i núr'a u yíbe: «Jofoo u à mu pyi "Ma yasinniŋke lwɔ́ ma a ɲaare" yɛ?» 13 Ŋka ŋge u à u
cùuŋɔ ke, u sàha mpyi a uru cè mɛ, sùpyire mpyi a ɲyaha kuru cyage e, ka Yesu si mpînni
ti shwɔhɔl'e.
14 Lire kàntugo Yesu à sà u ɲya Kileɲaarebage ntàani na, maa u pyi: «Lógo, mu à cùuŋ'a
kwɔ̀. Ma hà núru cye le kapiini labɛr'e nde li sí mu pyi mu u kyaa ta nde l'à waha niɲcyiini
na mɛ.» 15 Ka nàŋi si ŋkàr'a sà yi jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á na Yesu u à uru cùuŋɔ. 16 Ka
pi i wá na pyiŋkanna caa si kapii pyi Yesu na, ɲaha na yɛ u à wà cùuŋɔ canŋɔŋke e. 17 Ka
Yesu si pi pyi: «Mii Tuŋi na báaraŋi pyi tèrigii puni i, lire kurugo mii mú à yaa mii a báare†.»
18 Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si nâara na u caa raa bùu, ɲaha na yɛ u
kuro ɲyɛ canŋɔŋke e mɛ, maa núr'a jwo na uru Tuŋi u ɲyɛ Kile, maa uye tàanna ná Kile e.

Kile à kuni kan Yesu á u sùpyire sâra

19 Ka Yesu si núr'a jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, Jyafooŋi sì
n-jà yaaga pyi uy'á mɛ, u aha ndemu ɲya u Tuŋi u u mpyi ke, lire u maha mpyi. Karigii
puni Tufooŋi maha mpyi ke, cyire Jyafooŋi maha mpyi mú, 20 ɲaha na yɛ Jyafooŋi kyal'à
táan Tufooŋi á. Lire e u maha u karigii nimpyiiŋkii puni cyêre u na. Karigii cyi à pêe yii
niɲyaŋkwɔgigii na ke, u sí cyire cyêe u na u pyi, bà li si mpyi si yii kàkyanhala mɛ. 21 Bà
Tufooŋi na sùpyire ɲɛ̀ni na yige kwùŋi i, marii shìŋi kaan t'á mɛ, amuni Jyafooŋi maha
shìŋi kaan u ɲyii wuubil'á. 22 Tufooŋi bà u sí sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e mɛ,
u à kuni kan Jyafooŋi á u a lire pyi, 23 bà sùpyire puni si mpyi s'a Jyafooŋi pêre, Tufooŋi
pèeŋkanni na mɛ. Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na Jyafooŋi pêre mɛ, Tufooŋi u à u tun ke, u mú
ɲyɛ na uru pêre mɛ.
24 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká mii jwumpe lógo maa dá mii tunvooŋi na
ke, urufol'à shìŋi niŋkwombaaŋi ta. U nàzhan saha ɲyɛ Kile yoge e mɛ, u à fworo kwùŋi i
mà jyè shìŋi niŋkwombaaŋi i mà kwɔ̀.
25 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á sahaŋki, tèni là na ma, li bá à nɔ a kwɔ̀, kwùubii sí
raa Kile Jyaŋi mɛjwuuni núru, mpiimu ká u jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ke, pire sí shìŋi

---

* **5:10** Musa Saliyaŋi mpyi a li cyêe na báara kà raa mpyi canŋɔŋke e mɛ. Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à là bâra u na na wà
mɛ́ɛ ká tuguro lwɔ́ kuru canŋke, urufol'à báara pyi. † **5:17** Y'à jwo Zhenɛzi 2.2-3 i na Kile à ŋɔ̀ u báaraŋi na canŋɔŋke.
Yahutuubil'à dá yire na maa ɲɛɛ li na piye funŋ'i na Kile na nìɲyiŋi ná ɲìŋke kêɛnŋi canŋɔŋke e mú. Ná li sí ɲyɛ amuni,
pi ɲyɛ a yaa pi Yesu cêɛgɛ mɛ.

niŋkwombaaŋi ta. 26 Bà Tufooŋi ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋifoo mɛ, amuni u à Jyafooŋi pyi uru
shìŋi kanfoo mú, 27 maa kuni kan u á u sùpyire sâra u tàanna ná pi kapyiiŋkil'e, ɲaha na
yɛ uru u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi. 28 Jwumpe puni mii à jwo a kwɔ̀ ke, puru kà yii kàkyanhala
mɛ, tèni là na ma, kwùubii puni sí raa Supyaŋi Jyaŋi mɛjwuuni núru. 29 Kwùubii puni sí ɲɛ̀
n-fworo pi fanɲyi i. Mpii pi à kacɛnŋii pyi ke, pire sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta, kapimpyiibii
nàntannŋi u ɲyɛ kwùŋi. 30 Mii sì n-jà kyaa pyi naye e mɛ, nde mii Tuŋi à jwo ke, ná lire e
mii sí sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. Mii sùpyire sàraŋkann'à tíi, ɲaha na yɛ mii
ɲyɛ na li pyi na ɲyii wuuni mɛ, fo na tunvooŋi ɲyii wuuni.

Yesu à jwo na uru jwumpe na ɲyɛ sèe

31 Kàmpyi mii yabiliŋi u mpyi na yu naye kyaa na, mii jwumpe mpyi na sì n-jà n-pyi sèe
mɛ. 32 Wabɛrɛ u à mii kyaa jwo, mii à cè u jwumpe ɲyɛ sèe. 33 Ɲyɛ yii à pìi tun Yuhana á, ka
u u sèeŋi kanni jwo pi á mii kyaa na. 34 Mii wi ke, mii ɲyɛ a naye tíiŋɛ sùpya ɲwɔmuguro
na mɛ, ŋka mii na ɲcyii karigii yu yii á, bà yii si mpyi si shwɔ mɛ. 35 Yuhana à pyi bà fùkina
ɲyɛ na ɲî yii shwɔhɔl'e mɛ. Puru bèɛnmpe kurugo yii à tère nimbilere pyi funntange e.
36 Kani là à mii kyaa jwo, lire fành'à ɲyaha mà tòro Yuhana jwumpe na. Karigii Tufooŋi
à kan mii á maa jwo na mii u cyi pyi a fûnŋɔ ke, cyire kyaa na mii ɲyɛ. Sèeŋi na, ɲcyii
karigil'à li cyêe na Tufooŋi u à mii tun. 37 Tufooŋi u à mii tun ke, uru u maha mii kyaa
yu. Ɲka yii sàha u mɛjwuuni lógo mà ɲya mɛ, yii sàha u ɲya mà ɲya mɛ. 38 U jwumpe ɲyɛ
a tatɛɛnge ta yii e mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a dá u tùnntunŋi na mɛ. 39 Yii na Kile Jwumpe
Semɛŋi kâlali ná funɲiŋke e, ɲaha na yɛ yii na sɔ̂nŋi na yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta u e, uru
sí u ɲyɛ na mii kyaa yu. 40 Lire ná li wuuni mú i, yii ɲyɛ a ɲɛn'a pa mii á bà yii si mpyi si
uru shìŋi ta mɛ.

41 Sùpyire t'a mii pêre, lire bà mii ɲyɛ na ɲcaa mɛ. 42 Mii à li cè mú na tàange ɲyɛ yii
zòompii na mà yyaha tíi ná Kile e mɛ. 43 Mii à pa na Tuŋi mɛge na, ka yii i mii cyé, ŋka
kàmpyi sùpyaŋi wabɛrɛ u mpyi a pa uye mɛge na, yii mpyi na sí ɲɛɛ uru na. 44 Yii shinɲɛɛbii
pi a yii pêre, lire l'à táan yii á. Mà li ta ŋge u à sìi Kile ke, pèente uru maha ŋkaan ke, yii
ɲyɛ na tire caa mɛ. Ɲyɛ di yii sí n-jà n-dá mii na n-jwo yɛ? 45 Yii àha raa sɔ̂nŋi na mii u
sí na Tuŋi sɔ̀n yii na mɛ. Kile tùnntunŋiMusa na yii sɔ̀nŋɔr'à taha ke, uru u sí u sɔ̀n yii na.
46 Kàmpyi sèeŋi na yii mpyi a dá Musa na, yii mpyi na sí n-dá mii na mú, ɲaha na yɛ u à
mii kyaa jwo u séməŋi i. 47 Ɲyɛ yii aha mpyi yii ɲyɛ a dá uru séməŋi jwumpe na mɛ, di yii
sí n-jà n-dá n-jwo mii ɲwɔjwumpe na yɛ?»

6

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya
(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Luka 9.10-17)

1 Lire kàntugo Yesu à kàre Galile baŋi kùŋke na, uru baŋi mɛge mú na ɲyɛ Tibɛriyadi.
2 Shinɲyahara mpyi a taha u ɲwɔh'i, ɲaha na yɛ u mpyi na kakyanhala karigii ɲcyiimu
pyi na yampii cùuŋi ke, pi ɲyii mpyi cyire na. 3 Pi à nɔ baŋi kùŋke na ke, ka Yesu
ná u cyelempyiibii si sà dùgo ɲaŋke kà na, maa ntɛ̀ɛn wani. 4 Yahutuubiibilereŋkwoŋi
kataanni sí mpyi a nɔ a kwɔ̀. 5 Mà pi yaha wani, Yesu à wíl'a sùpyire niɲyahara ɲya ti i
sì u yyére, ka u u jwo Filipi á: «Taa wuu sí bwúuru ta n-shwɔ n-kan nte sùpyire puni ti lyî
ke?» 6 Yesu à puru jwo si Filipi zò shwɔ. Sèeŋi na, u mpyi a u nimpyiini cè a kwɔ̀. 7 Ka
Filipi si u pyi: «Wuu méɛ ká sà shin niŋkin canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tɛ̀g'a
bwúuru shwɔ mà pa ntáa nte sùpyire na, ti puni sì bwúuru kwɔnrɔ ta mɛ.» 8 Mà pi yaha
puru jwumpe na, Yesu cyelempyaŋi pi maha mpyi Andire, Simɔ Pyɛri sìɲɛɛŋi ke, ka uru
si jwo Yesu á: 9 «Mii à bwúuru* ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni ɲya nàɲjiibilini là á
naha. Ɲka ɲaha yire sí n-jà ɲwɔ nte sùpyire puni na yɛ?»

---

* **6:9** Bwúuruŋ'à yaa ná sùmashiŋi ŋgemu i ke, uru mɛge ɲyɛ orizhi.

10 Ka Yesu si pi pyi: «Yii sùpyire pyi ti tèɛn.» Ka ti i ntèɛn ɲyɛge na, ɲaha na yɛ kuru
cyage ɲyɛge mpyi a ɲyaha. Nàmbaabii mpyi a kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀. 11 Ka Yesu
si bwúuru ɲùɲyi lwɔ́ maa fwù kan Kile á, maa yi kan pi à táa sùpyire nintɛɛnre na, maa
fyaabii kan pi à táa ti na mú. Ka ti puni si lyî a tìn.
12 Ti pun'à lyî a tìn ke, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Paanyi y'à kwôro ke, yii yire kuu,
bà yi si mpyi y'àha ŋkɛ̀ɛge mɛ.» 13 Ka pi i yire kul'a tèg'a shàhii kɛ ná shuunni ɲî.
14 Lire kakyanhala kani Yesu à pyi ke, sùpyir'à lire ɲya, maa jwo: «Sèeŋi na, ŋge u ɲyɛ
Kile tùnntunŋi, ŋge kyaa l'à jwo na u sí n-pa diɲyɛŋi i ke†.»
15 Yesu à li ɲya na sùpyire la ɲyɛ si uru cû fànhe e si mpyi saannŋi ke, ka u u yîri ti taan,
maa núr'a dùgo ɲaŋke ɲuŋ'i uye niŋkin.

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i
(Macwo 14.22-33; Marika 6.45-52)

16 Yàkoɲwɔɔr'à nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si ŋkàre baŋi ɲwɔge na. 17 Numpilag'à wwɔ̀
a Yesu yaha u sàha ŋkwɔ̀ a nɔ pi yyére mɛ. Ka pi i bakwɔɔge kà lwɔ́ si jyiile s'a ŋkɛ̀ɛge
Kapɛrɛnamu kànhe e. 18 Mà pi yaha bakwɔɔge e ka kafeebwɔhɔ si yîri na lwɔhe ɲyàha
sèl'e. 19 Pi à culumɛtirii kaŋkuro pyi na sì baan'á lwɔhe ɲuŋ'i ke, ka pi i Yesu ɲya u u ɲaare
lwɔhe ɲuŋ'i, na sì pi á, ka fyagare si pi cû sèl'e. 20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha vyá mɛ, mii
wi.» 21 Lire tèni i, l'à táan pi á Yesu u jyè ná pire e bakwɔɔge e, ka pi i ntíl'a nɔ pi tashage
e.

Sùpyire na Yesu caa

22 Kuru canŋa nùmpanŋa, sùpyire ti mpyi a kwôro wani baŋi kùŋke na ke, ka tire si ɲcè
na bakwɔɔgɔ niŋkin ku mpyi wani, maa ɲcè na Yesu ɲyɛ a jyè kur'e ná u cyelempyiibil'e
mɛ, ɲaha na yɛ pire kanni pi à jyè a kàre. 23 Ŋka bakwooyi yabɛrɛ mpyi a yîri Tibɛriyadi
kànhe e. Kafooŋi Yesu à fwù kan Kile á, maa bwúuruŋi táa táa sùpyire na cyage ŋkemu
i ke, yi mpyi a yyére kuru cyage taan. 24 Ŋyɛ sùpyir'à pa li ɲya na Yesu ɲyɛ wani mɛ, u
cyelempyiibii mú sí ɲyɛ wani mɛ, maa jyè yire bakwooyi i mà kàre Kapɛrɛnamu kànhe e
Yesu tacyage e.

Yalyire ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke

25 Pi à sà Yesu ɲya baŋi kùŋke sanŋke na ke, maa jwo: «Cyelentuŋi, tèni ndire e mu à pa
naha yɛ?» 26 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, kakyanhala karigii yii à
ɲya mii u mpyi ke, cyire kurugo bà yii na mii caa mɛ, ŋka yalyire yii à lyî fo mà tìn ke, tire
kurugo yii na mii caa. 27 Yalyire ti na fwɔ́nre ke, yii àha raa báare tire kurugo mɛ, nte ti
ɲyɛ ti ɲyɛ na fwɔ́nre mɛ, ná ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii a báare tire kurugo.
Supyaŋi Jyaŋi u ɲyɛ tire yalyire kanvooŋi, ɲaha na yɛ Tufooŋi à uru cwɔɔnr'a yaha lire
mɛɛ na.»
28 Ka pi i Yesu yíbe: «Ŋaha wuu à yaa wuu a mpyi Kile ɲyii kani yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi:
«Kile ɲyii kani li ɲyɛ yii dá u tùnntunŋi na.»
30 Ka pi i núr'a u pyi: «Kakyanhala kani ndire mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u jà a dá
mu na yɛ? Ŋaha mu sí n-pyi yɛ? 31 Mà wuu tulyeyi yaha síwage e, pi à maniŋi lyî bà l'à sémɛ
Kile Jwumpe Semɛŋi i “U mpyi maha yalyire kaan pi i lyî ntemu t'à yîri nìɲyiŋi i ke‡.”»
32 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yalyire t'à yîri nìɲyiŋi i ke, Kile
tùnntunŋiMusa bà u à tire kan mɛ. Ŋka mii Tuŋi kanni u maha sèe yalyire kaan, ntemu t'à
yîri nìɲyiŋi i ke. 33 Ŋaha na yɛ yalyire Kile maha ŋkaan ke, tire ti ɲyɛ nte t'à yîri nìɲyiŋi i
ke, tire ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan diɲyɛ sùpyir'á.» 34 Ka pi i u pyi: «Kafooŋi, mu à
yaa mu a tire yalyire kaan wuu á tèrigii puni i.»
35 Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ɲyɛ yalyire nte ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyir'á ke.
Ŋgemu ká mpa mii á ke, kategе saha sì n-sìi urufoo ta mɛ; ŋgemu ká dá mii na ke, byaga

† **6:14** Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunŋi wà sigili, Musa fiige (Duterenɔmu 18.15). Pìl'à kàlaŋi wà kan na uru sí
bwúuruŋi pyi u yîri nìɲyiŋi i, u tîge ɲìŋke na, bà Musa à li pyi mɛ. ‡ **6:31** Ɛkizodi 16.4; Nɛɛmi 9.15; Zaburu 78.24, 25

saha sì n-sìi urufoo ta mɛ. 36 Bà mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀ mɛ, yii à mii ɲya, yii sí sàha
ɲɛn'a dá mii na mɛ. 37 Mpii mii Tuŋi na ŋkaan mii á ke, pire puni sí raa ma mii á. Ŋgemu
ká mpa mii á ke, mii sì n-sìi uru kɔ̀rɔ n-yige cyíinŋi na mɛ. 38 Mii ɲyɛ a yîri nìɲyiŋi na mà
pa ɲìŋke na si mpa a na ɲyii wuuni pyi mɛ, mii à pa mpa a na tunvooŋi ɲyii wuuni pyi.
39 Mii tunvooŋi ɲyii wuuni li ɲyɛ, mpii puni u à kan mii á ke, mii àha zìi ŋkwɔ̀ pi wà niŋkin
yaha u pînni mɛ, ŋka mii u pi puni ɲɛ̀ a yige kwùŋi i diɲyɛ cannŋkwɔge. 40 Nde li ɲyɛ mii
Tuŋi ɲyii wuuni ke, lire li ɲyɛ shin maha shin ká Jyafooŋi ɲya, maa dá u na ke, urufoo sí
shìŋi niŋkwombaaŋi ta, mii mú sí urufoo ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ cannŋkwɔge.»

41 Yesu à jwo na uru u ɲyɛ yalyire t'à yîri nìɲyiŋi i ke, ka puru jwumpe si mpɛn
Yahutuubii ɲùŋufeebil'e, ka pi i wá na ŋkunni piye shwɔhɔl'e. 42 Maa jwo: «Yusufu jyaŋi
Yesu bàl'à? Wuu à u tuŋi cè mà u nuŋi cè, ka u u mpa a ŋko na ur'à yîri Kile yyére la?»

43 Ka Yesu si jwo: «Yii kunuŋke ɲwɔ yaha. 44 Sùpya sì n-pa mii á, Tufooŋi u à mii tun
ke, ná uru bà u à pa ná u e mɛ. Urufoo ká mpa mii á, mii sí u ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ
cannŋkwɔge. 45 Kile tùnntunmpii sémébil'e, yii sí mpe jwumpe ta wani “Kile yabiliŋi sí pi
puni kâla§.” Shin maha shin ká Tufooŋi jwumpe lógo, maa ɲɛɛ pu na ke, uru sí n-pa mii á.
46 Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na wà a Tufooŋi ɲya mɛ, fo ŋge u à yîri Kile yyére ke. Uru u à Tufooŋi
ɲya. 47 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu u à dá mii na ke, shìŋi niŋkwombaaŋi na ɲyɛ
urufol'á. 48 Yalyire ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyir'á ke, mii u ɲyɛ tire. 49 Mà yii
tulyeyi yaha síwage e, pi à maniŋi lyî. Lire ná li wuuni mú i, pi à kwû. 50 Ŋka nte t'à yîri
nìɲyiŋi na mà tîge ɲìŋke na ke, ŋgemu ká tire lyî ke, u saha sì n-kwû mɛ. 51 Mii u ɲyɛ tire
yalyire shìŋi woore mà yîri nìɲyiŋi na. Shin maha shin u à tire yalyire tà lyî ke, urufoo sí
shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Yalyire mii sí n-kan diɲyɛŋi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta ke, mii cyeere
ti ɲyɛ tire.»

52 Yesu à yire jwo ke, ka nàkaante si yîri Yahutuubii shwɔhɔl'e na: «Di ŋge nàŋi sí n-jà u
cyeere kan wuu lyî yɛ?»

53 Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yii aha mpyi yii
ɲyɛ a Supyaŋi Jyaŋi kyaare kyà, maa u sìshange bya mɛ, yii sì shìŋi niŋkwombaaŋi ta
mɛ. 54 Ŋgemu ká mii cyeere kyà maa mii sìshange bya mú ke, shìŋi niŋkwombaaŋi na ɲyɛ
urufol'á. Mii sí urufoo ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ cannŋkwɔge, 55 ɲaha na yɛ mii cyeere ti ɲyɛ
yalyire sèe woore, mii sìshange mú sí ɲyɛ lùbyage sèe woge. 56 Ŋgemu ká mii cyeere kyà
maa mii sìshange bya ke, urufoo sí n-kwôro mii wwoɲɛɛge e, mii mú sí n-kwôro urufoo
woge e. 57 Tufooŋi u ɲyɛ shìŋifoo ke, ur'à mii tun, ur'e mii à shìŋi ta, lire pyiŋkanni na,
ŋgemu ká mii cyeere kyà ke, urufoo sí shìŋi sèe wuŋi ta mii cye kurugo. 58 Yalyire t'à yîri
nìɲyiŋi na ke, tire ti ɲyɛ nte. Yii tulyey'à ntemu lyî maa ŋkwû ke, ti ɲyɛ tire fiige mɛ. Ŋgemu
ká tire yalyire lyî ke, urufoo sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.»

59 Ŋyɛ Yesu à sùpyire kâla ná mpe jwumpe e Kapɛrɛnamu kànhe Kile Jwumpe kàlambage
e.

Yesu jwumpe maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan

60 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka u cyelempyiibii niɲyahamii si jwo: «Sèeŋi
na, mpe jwump'à waha a tòro. Jo u sí ɲɛɛ mpe e yɛ?»

61 Yesu à cè na ɲje ur'à jwo ke, na yir'à waha u cyelempyiibii na, lire e pi na ŋkunni,
ka u u yi jwo pi á: «Mpe jwump'à yii yà mú la? 62 Yii aha bá Supyaŋi Jyaŋi ɲya u u dùru
u tayirige e nìɲyiŋi na de? Ŋaha yii sí n-jwo yɛ? 63 Kile Munaani li maha shìŋi sèe wuŋi
kaan sùpyaŋ'á, ná lire bà mɛ, sùpyaŋi yabiliŋi fànhe sì n-jà yaaga pyi mɛ. Jwumpe mii à
jwo yii á ke, p'à fworo Kile Munaani i, pu sí maha uru shìŋi kaan. 64 Ŋka pìi na ɲyɛ yii e,
pi ɲyɛ a dá mɛ.»

---

§ **6:45** Ezayi 54.13

Ŋyɛ mà lwɔ́ fo tasiige e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá mɛ, ná ŋge u sí Yesu le cye e ke, u mpyi a pire cè. 65 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Lire kurugo mii à yi jwo yii á na sùpya sì n-jà n-pa mii á ná Tufooŋi Kile ɲyɛ a li fànhe kan urufol'á mà yɛ.»
66 Mà lwɔ́ kuru canŋke na, u cyelempyiibii niɲyahamil'à núru u fye e, pi saha ɲyɛ a ɲɛn'a taha u ɲwɔh'i mɛ. 67 Ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi pyi: «Yii sí de, yii sí ɲɛɛ n-kàre mú la?» 68 Ka Simɔ Pyɛri si u pyi: «Kafooŋi, jofoo yyére wuu sí raa ŋkèɛge, shìŋi niŋkwombaaŋi jwumpe sí ɲyɛ mu á yɛ? 69 Wuu à li cè maa dá li na na ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu.»
70 Ka Yesu si pi pyi: «Tá mii bà u à yii kɛ ná shuunniŋi cwɔɔnrɔ mɛ? Ŋka yii wà niŋkin na naha zàmpɛn.» 71 Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi kyaa Yesu mpyi a jwo ke, uru u sí n-pa u le cye e, maa li ta u na ɲyɛ cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi niɲcwɔnrɔbil'e.

7

Yesu cìnmpyiibii ɲyɛ a dá u na mɛ

1 Lire kàntugo Yesu à tòro ná ɲani i Galile kùluni i, u ɲyɛ a ɲɛn'a jyè Zhude kùluni i mɛ, ɲaha na yɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii mpyi na u caa si mbò. 2 Yahutuubii vùnɲyi kataanni mpyi a byanhara a kwɔ̀. 3 Ka Yesu cìnmpyiibii si mpa u fye e, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u yîri naha numɛ mà kàre Zhude kùluni i, bà mu cyelempyiibii pi ɲyɛ kuru cyage e ke, pire si mpyi si mu kakyanhala karigii ɲya mɛ. 4 Ŋgemu la ká mpyi sùpyire si u cè ke, uru ɲyɛ a yaa u a karigii pyi ŋwɔhɔre e mɛ. Ncyii kakyanhala karigii mu na mpyi amɛ ke, li pyi bà diɲyɛŋi puni si mpyi si cyi ɲya mɛ.»
5 Yesu cìnmpyiibii mpyi na puru puni yu, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a dá u na mɛ. 6 Ka Yesu si pi pyi: «Lire tèepyiini sàha ŋkwɔ̀ a nɔ mii á mɛ. Tère o tère l'à táan yii á ke, yii maha yii ɲyii wuuni pyi. 7 Yii kyaa sì n-jà n-pɛn diɲyɛ sùpyir'á mɛ, ŋka mii kyal'à pɛn t'á, ɲaha na yɛ mii na li yu t'á na ti kapyiiŋkii ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 8 Yii pi ke, yii a sì kataann'á. Ŋka mii wi ke, mii kèɛge numɛ mɛ, ɲaha na yɛ tèni sàha nɔ mii á mɛ.» 9 U à yire jwo pi á ke, maa ntèɛn wani Galile kùluni i.

Yesu à kàre vùnɲyi kataanni cyage e

10 Ŋyɛ Yesu cìnmpyiibil'à kàr'a kwɔ̀ kataann'á ke, ka Yesu si ŋwɔh'a kàre uye niŋkin. 11 Lir'à ta Yahutuubii ɲùŋufeebii mpyi na u caa sùpyire shwɔhɔl'e, fo na yíbili: «Taa u ɲyɛ ke?»
12 Sùpyire shwɔhɔl'e, jwumɔ niɲyahama mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na. Pìi mpyi na ŋko: «Ŋge nàŋi ɲyɛ sùpya niɲcɛnŋɛ» pìi sí i ŋko: «Sèe bà mɛ, u na sùpyire leni kuni nimpiini i.» 13 Mpe jwumpe puni mpyi na ŋwɔhɔni na yu, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge Yahutuubii ɲùŋufeebii na.

Yahutuubii pìl'à nàkaana pyi ná Yesu i

14 Tèni i kataann'à nɔ niŋke e ke, ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na, maa cye le na sùpyire kâlali. 15 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na ŋkyáali marii ŋko: «Di ŋge nàŋ'à pyi maa Kile Jwumpe Semɛŋi cè na yu amɛ, wà sí ɲyɛ a u kâla pu na mà yɛ?»
16 Ka Yesu si jwo pi á: «Jwumpe na mii na sùpyire kâlali ke, mii wumɔ bà mɛ, mii tunvooŋi wumɔ pi. 17 Ŋgemu la ká mpyi s'a Kile ɲyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-pa n-cè kampyi mii kàlaŋ'à fworo Kile e, lire ɲyɛ mɛ mii yabiliŋi i u à fworo. 18 Ŋgemu ká a yu u yabiliŋi mɛge na ke, uye pèente urufoo maha ɲcaa. Ŋka ŋgemu la ká mpyi u tunvooŋi s'a mpêre ke, urufoo cye e sèeŋi ɲyɛ. Kafinara ɲyɛ urufoo karigil'e mɛ. 19 Kile tùnntunŋiMusa bà u à Saliyaŋi kan yii á mà? Yii wà sí ɲyɛ na cyire karigii kuni ɲaare mɛ. Nyɛ ɲaha na yii sí na mii caa raa bùu yɛ?» 20 Ka pìi si jwo sùpyire shwɔhɔl'e: «Jínacyan u ɲyɛ mu, sùpya ɲyɛ na mu caa raa bùu mà dɛ!»
21 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à sàa ta naha kabwoo niŋkin pyi cannɔŋke e ke, ka lire si yii kàkyahanla la? 22 Yii maha pùnampyire kwùun cannɔŋke e, maa jwo na Musa u à lire kuni

kan yii á (mà li ta Musa bà u à ŋkwɔ̀nŋi sìi mɛ, ŋka yii tulyeyi yi.) 23 Ná yii maha pùnampyire
kwùun canŋɔŋke e, si nta raa Musa Saliyaŋi kuni ɲaare, ɲyɛ ɲaha na yii na ntîri mii na na
mii à sùpya nimpuŋɔ cùuŋɔ canŋɔŋke e yɛ? 24 Yii àha raa sùpyire la wwû kaɲyaani kanni
na mɛ, ŋka yii fyânha a sèeŋi cya yii cè, yii i nta a pà jwo.»

25 Mà Yesu yaha jwumpe na, Zheruzalɛmu kànhe shiinbii pìi mpyi na ŋko: «Tá nàŋi pi
na ɲcaa si mbò ke, uru bà u ɲyɛ ŋge mɛ? 26 Ŋka u we, u u yu sùpyire shwəhəl'e, pi s'à fyâha
maa u yaha wani. Kampyi wuu ɲùŋufeebil'à tɛ̀ɛn li taan na Kile Niɲcwɔnrəŋi kyaa l'à jwo
ke, na uru wi de? 27 Wuu s'à ŋge nàŋi tayirige cè, mà li ta Kile Niɲcwɔnrəŋi ká mpa, sùpya
niŋkin sì u tayirige cè mɛ.»

28 Ŋyɛ mà Yesu yaha kàlaŋi na Kileɲaarebage e, u à jwo fànha na: «Yii à mii cè, maa mii
tayirige cè mú la? Ŋka mii ɲyɛ a pa nay'á mɛ, sèeŋi na wà u à mii tun, yii ɲyɛ a u cè mɛ.
29 Mii s'à u cè, ɲaha na yɛ mii à yîri u yyére, uru mú sí u à mii tun.» 30 Yesu à yire jwo ke,
pi la mpyi si u cû. Ŋka sùpya ɲyɛ a jà mɛ, ɲaha na yɛ u tèecûni mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a nɔ mɛ.
31 Lire ná li wuuni mú i, sùpyire shwəhəl'e shinɲyahara à dá Yesu na, tire sùpyire mpyi na
ŋko: «Kile Niɲcwɔnrəŋi ká bú mpa, kakyanhala kani ndire u sí n-pa n-pyi mà núr'a tòro
ŋge nàŋi wuuni taan yɛ?»

Yahutuubii ɲùŋufeebil'à pìi tun pi sà Yesu cû

32 Mpe sùpyire mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na ke, p'à jyè Farizhɛɛnbii niŋgyigigil'e. Ŋyɛ
ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii pìi tun
pi sà Yesu cû. 33 Ka Yesu si jwo: «Mii saha sí tère nimbilere pyi yii shwəhəl'e, lire ká ntòro,
mii sí núru na tunvooŋi yyére. 34 Yii sí raa mii caa, yii sì mii ɲya mɛ, ɲaha na yɛ cyage e mii
sí n-pyi ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ.» 35 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na ŋko piy'á: «Lire tèni
i ke, taa ŋge nàŋi la ɲyɛ s'a ŋkɛ̀ɛge, marii ŋko na wuu sì n-jà uru ɲya mà yɛ? Yahutuubii pi
à caala a kàr'a sà ntɛ̀ɛn Girɛkiibii shwəhəl'e ke, kampyi pire yyére u la ɲyɛ s'a ŋkɛ̀ɛge, si sà
a pi kâlali de? 36 Di mpe jwumpe ɲwɔhe ɲyɛ yɛ “Yii sí raa mii caa, yii sì mii ɲya mɛ, ɲaha
na yɛ cyage e mii sí n-pyi ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ”?»

Yesu à jwo uru sí Kile Munaani kan dánafeebil'á

37 Ŋyɛ kataanni canzanŋk'à nɔ ke, kuru sí k'à pyi canmbwɔhe, ka Yesu si yîr'a yyere
sùpyire yyaha na, maa jwo fànha na: «Byaga ká wà ta, urufoo u a ma mii yyére, u u mpa
bya. 38 Ŋgemu ká dá mii na ke, lwɔhe ku maha shìŋi kaan ke, kuru sí raa fwu raa fwore
urufoo funŋke e ba fiige, bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ.» 39 Kile Munaani li mpyi
na sí n-pa n-kan dánafeebil'á ke, lire kyaa Yesu mpyi na yu amɛ. Lire tèni i Kile Munaani
mpyi na sàha ŋkan mɛ, ɲaha na yɛ Yesu mpyi na sàha dùgo nìɲyiŋi na u pèente e mɛ.

Sùpyire ɲwɔjwump'à táa Yesu kyaa na

40 Sùpyire shwəhəl'e, shinɲyahara à Yesu jwumpe lógo ke, ka pìi si wá na ŋko: «Nàkaana
ɲyɛ mɛ, Kile tùnntunŋi wuu na sigili ke, uru u ɲyɛ ŋge nàŋi.» 41 Pìi bá mpyi na ŋko na Kile
Niɲcwɔnrəŋi wi. Ka pìi si jwo: «Di Kile Niɲcwɔnrəŋi sí n-jà n-yîri Galile kùluni i n-jwo yɛ?
42 Li ɲyɛ a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kile Niɲcwɔnrəŋi sí n-fworo saannŋi Dawuda
tùluge e mà? Maa núr'a sémɛ “U sí n-yîri Dawuda kànsege na, Bɛtilɛhɛmu kànhe e.”» 43 Ka
sùpyire funzɔnŋɔre si ntáa Yesu kyaa na. 44 Pìi mpyi wani sùpyire shwəhəl'e, pire la mpyi
si u cû, ŋka pi wà ɲyɛ a cye taha u na mɛ.

45 Ka Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii si núr'a kàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Farizhɛɛnbii yyére. Ka pire si pi yíbe: «Di k'à ta a jwo, ka yii i mpa maa u yaha yɛ?»
46 Ka pi i pi pyi: «Wuu sàha ŋkwɔ̀ a ŋge nàŋi jwumpe fiige lógo wuu niŋgyigigil'e mɛ!» 47 Ka
Farizhɛɛnbii si pi pyi: «Yii mú à yiye yaha u à wurugo la? 48 Tá yii sàha ŋkwɔ̀ a lógo na
wuu ɲùŋufooŋi wà niŋkin, lire ɲyɛ mɛ Farizhɛnŋi wà niŋkin à dá u na? 49 Mpii pi à dá u na
ke, pire wà ɲyɛ a yaage cè MusaSaliyaŋi i mɛ, pi pun'à láŋa.»

50 Pi wà na mpyi wani, uru mɛge mpyi Nikodɛmu. Uru u mpyi a shà Yesu yyére canŋka
numpilage e. Ka uru si jwumpe lwɔ́, maa jwo Farizhɛɛnbil'á: 51 «Mà tàanna ná wuu
Saliyaŋi i, wuu sì n-sìi n-jà yoge kwɔ̀n shin na, mà li ta wuu ɲyɛ a fyânha a lógo u ɲwɔ
na, lire ɲyɛ mɛ wuu ɲyɛ a u kapyiini cè mɛ.» 52 Ka pi i u pyi: «Lire e ke Galile kùluni shin
mú u ɲyɛ mu la? Sà Kile Jwumpe Semɛŋi wíi, mu sì n-sìi li ɲya wani na Kile tùnntunŋi wà
sí n-yîri Galile e mɛ.»
[53 Pi à puru jwo ke, ka pi puni si yîr'a caala mà kàre pi pyɛnyi i.

8

Pi à ceewe cû ná nàŋi w'e

1 Ka Yesu si ŋkàr'a sà dùgo Olivye cire ɲaŋke na. 2 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na,
maa núr'a pa Kileɲaarebage ntàani na. Shinɲyahara à pa bínni u taan, ka u u ntɛ̀ɛn na
pi kâlali. 3 Mà u yaha u u sùpyire kâlali, Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi ná Farizhɛɛnbii pìl'à
shà ná ceewe e u yyére, na u à ta a cû ná nàŋi w'e jacwɔrɔ na. Pi à u yyéeŋɛ Yesu taan,
sùpyire shwɔhɔl'e, 4 maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, ŋge ceeŋ'à ta a cû ná nàŋi w'e u u jacwɔɔre
pyi. 5 Mà li ta Kile tùnntunŋiMusa s'à jwo Saliyaŋi i na uru ceeŋi shiŋ'à yal'a wà a bò ná
kafaay'e. Ɲaha mu s'à jwo yɛ?»
6 Kànhaŋa pi à cyán Yesu na ná ŋke yibige e, bà pi si mpyi si u ta ɲcû u yabiliŋi
ɲwɔjwumpe kurugo mɛ. Ŋka Yesu à lyêele na séməni ɲìŋke na ná kampeeni i. 7 Ka pi i
ŋkwôro na u yíbili. Ka u u ŋkwɔ̀ a yîr'a yyére maa pi pyi: «Ŋge u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e kapii baa
ke, uru u fyânha a kafaaga lwɔ́ a tɛ̀g'a u wà.»
8 Yesu à puru jwo ke, maa núr'a lyêele na séməni ɲìŋke na. 9 Mpii pi à pa ná ceeŋi i ke,
pir'à Yesu ɲwɔjwumpe lógo ke, ka pi i wá na fwore niŋkin niŋkin, mà lwɔ́ nàŋkolyeebii na
fo mà pa nɔ kàntugo wuubii na. Yesu kanni u à kwôro wani ná ceeŋi i. 10 Yesu à pa ɲùŋke
yîrig'a wíi, u ɲyɛ a sùpya ɲya ná ceeŋi i mɛ, maa jwo: «Ceewe, mpii pi à mu la wwû ke, taa
pi ɲyɛ ke? Wà ɲyɛ a jwo mu à yaa mu u bò mà?» 11 Ka ceeŋi si Yesu pyi: «Kafooŋi, wà ɲyɛ
a yire jwo mɛ.» Ka Yesu si jwo: «Ɲyɛ mii mú sì n-jwo mu à yaa mu u bò mɛ. Ta sì, ŋka ma
hà núru lire kapiini fiige pyi mɛ.»]

Yesu u ɲyɛ Kile bɛ̀ɛnmpe, mpe p'à pa diɲyɛŋi i ke

12 Lire kàntugo Yesu à núr'a jwumpe lwɔ́ maa jwo sùpyir'á: «Mii u ɲyɛ diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe.
Ŋgemu ká ntaha mii fye e ke, urufoo saha sì n-sìi ɲaare numpini i mɛ, ŋka urufoo sí n-pyi
bɛ̀ɛnmpe e mpe pu sí shìŋi niŋkwombaaŋi nɔ urufoo na ke.»
13 Ka Farizhɛɛnbii si u pyi: «Mu yabiliŋi kanni u ɲyɛ na maye kyaa yu, mu jwump'à
wuu pɛn.»
14 Ka Yesu si pi pyi: «Mii yabiliŋi méɛ ká sí i na naye kyaa yu, sèeŋi mii na yu yii á, ɲaha
na yɛ mii à naye tayirige cè, maa na takarege cè. Yii sí pi ke, yii ɲyɛ a mii tayirige cè mɛ,
yii mú ɲyɛ a mii takarege cè mɛ. 15 Yii na mii karigii wíi mà tàanna ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni
i. Mii wi ke, mii ɲyɛ na sùpya kapyiŋii wíi lire pyiŋkanni na mɛ. 16 Mii aha a sùpyire karigii
kataampe cwɔɔnre tèni ndemu i ke, mii maha li pyi ná ntìiŋi i, ɲaha na yɛ mii kanni bà u
maha mpyi mɛ, Tufooŋi u à mii tun ke, uru maha mpyi ná mii i. 17 L'à séme yii yabilimpii
Saliyaŋi i, na shiin shuunni ɲwɔjwumpe ká mpyi niŋkin kyaa na, lire li ɲyɛ sèeŋi. 18 Mii
yabiliŋi na naye kyaa yu, Tufooŋi u à mii tun ke, uru mú na mii kyaa yu.»
19 Ka pi i Yesu pyi: «Taa mu tuŋi ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «Yii ɲyɛ a mii yabiliŋi cè mɛ, si
nta ɲjyére mii Tuŋi na la? Yii n'a mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tuŋi cè mú.»
20 Yesu à mpe jwumpe puni jwo mà u yaha Kileɲaarebage ntàani na u u kàlaŋi pyi Kile
bùɲyɛŋi yaayi yaleŋke taan. Sùpya ɲyɛ a jà a u cû mɛ, ɲaha na yɛ u tèecûni mpyi na sàha
ŋkwɔ̀ a nɔ mɛ.

Yesu à uye cyêe

21 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii sí n-pa n-kàre, mii sí ká bú n-kàre, yii sí n-pa a mii caa. Ŋka
yii sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e. Cyage e mii kɛ̀ɛge ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ.»
22 U à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na yu piy'á: «Taha u sí uye bò maa
ŋko na cyage e uru sí n-kàre ke, na wuu sì n-jà nɔ wani mɛ?»
23 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ta naha ŋke ɲìŋke na, mii s'à yîri nìɲyiŋi na. Naha ŋge diɲyɛŋi
wuu pi ɲyɛ yii, ŋka mii ɲyɛ naha diɲyɛŋi wu mɛ. 24 Lire na, mii à yi jwo yii á na yii sí n-kwû
ná yii kapegigii tugure e. Yii aha mpyi yii ɲyɛ a dá li na na “Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke”* mɛ,
yii sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e.»
25 Ka pi i Yesu pyi: «Jo u ɲyɛ mu lire sanni i yɛ?» Ka u u pi pyi: «Mii ɲyɛ ŋgemu ke,
mii à fyânha a yire jwo yii á. 26 Karii niɲyahagii na ɲyɛ mii u jwo yii á si yii cêɛgɛ yii
kapyiiŋkii niɲyahagil'e. Ɲje mii à lógo na tunvooŋ'á ke, yire mii na yu diɲyɛ sùpyire pun'á.
Mii tunvooŋi u ɲyɛ sèeŋifoo.»
27 Pi ɲyɛ a mpyi a li cè na Yesu na yu Tufooŋi Kile kyaa na mɛ. 28 Lire kurugo ka Yesu
si yi jwo pi á: «Yii aha mpa Supyaŋi Jyaŋi yîrige nìɲyiŋi na tèni ndemu i ke, yii sí n-ta n-cè
na “Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke†.” Yii sí n-ta n-cè na mii ɲyɛ a sìi na yaage pyi nay'á mɛ, nde na
Tufooŋi à mii kâla ke, lire kanni mii na mpyi. 29 Sèe, mii tunvooŋi ɲyɛ ná mii i, u ɲyɛ a mii
yaha naye niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ nde l'à bɛ̂ u á ke, lire mii maha mpyi tèrigii puni i.»
30 Yesu à puru jwo ke, ka shinɲyahara si dá u na.

Yesu à pêe Ibirayima na

31 Yahutuubii pi à dá Yesu na ke, ka u u jwo pir'á: «Yii aha mii ɲwɔjwumpe cû, sèeŋi na
yii à pyi mii cyelempyii. 32 Lire tèni i, yii sí sèeŋi cè, sèeŋi mú sí yii yige bilere e.»
33 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Wuu na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin. Wuu ɲyɛ a
sàa pyi a ɲya wà biliwe mɛ, ka ɲaha sí mu ta mu à jwo na wuu sí n-fworo bilere e yɛ?»
34 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká ŋkwôro na kapegigii pyi ke,
urufoo na ɲyɛ kapegigii biliwe. 35 Mà li ta biliŋi ɲyɛ pyɛnge ŋkemu i ke, u ɲyɛ a sìi na jìn'a
pyi kuru pyɛnge shin mɛ, ŋka pyɛngefoo jyaŋi u à sìi pyɛnge shinŋi yabiliŋi. 36 Jyafooŋi
ká yii shwɔ kapegigii bilere na, lire e yii sí n-sìi n-fworo t'e. 37 Mii à li cè na yii na ɲyɛ
Ibirayima tùluge shiin, lire ná li wuuni mú i, yii na ɲcaa si mii bò, ɲaha na yɛ mii jwumpe
ɲyɛ a tatɛɛngɛ wwû yii e mɛ. 38 Mii wi ke, karigii mii à ɲya na Tuŋi á ke, cyire mii na yu.
Ɲcyii yii mú à lógo yii tuŋ'á ke, cyire yii na mpyi.»
39 Ka pi i u pyi: «Wuu tuŋi u ɲyɛ Ibirayima.» Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi sèeŋi na
Ibirayima pyìi, karigii u mpyi na mpyi ke, yii mú mpyi na sí raa cyire pyi. 40 Mà jwo yii
pi à lire pyi ke, ka yii i wá na mii caa raa bùu na mii na sèeŋi yu yii á, bà mii à u lógo
Kile á mɛ. Ibirayima sí ɲyɛ a lire fiige pyi mà ɲya mɛ. 41 Yii tuŋi maha karigii ɲcyiimu pyi
ke, cyire yii maha mpyi.» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲyɛ kàsɔɔgɔ kùŋɔ pyìi mɛ. Wuu Tuŋi na ɲyɛ
niŋkin, Kile wi.» 42 Ka Yesu si pi pyi: «Kàmpyi sèe Kile u ɲyɛ yii Tuŋi, mii kyaa mpyi na sí
n-táan yii á, ɲaha na yɛ mii à fworo Kile e, uru u à mii yaha a pa naha. Mii ɲyɛ a pa nay'á
mɛ, uru u à mii tun. 43 Ɲaha na yii ɲyɛ na mii jwumpe yyaha cìni mà yɛ? Mii à li ta, yii
la ɲyɛ sì pu lógo mɛ. 44 Sitaanniŋi u ɲyɛ yii tuŋi, lire e l'à táan yii á, yii pi a u ɲyii wogigii
pyi. Supyiboŋɔ u ɲyɛ u wi, fo mà lwɔ́ tasiige e, u sàha ntêl'a sèeŋi jwo a ɲya mɛ, ɲaha na
yɛ sèebili niŋkin ɲyɛ u funŋke e mɛ. U aha fini, u maha jwo a tàanna ná u funŋɔ sɔnŋɔre e,
ɲaha na yɛ kafinare jwufoo wi, kafinare tuŋi mú wi. 45 Ŋka mii wi ke, sèeŋi kanni mii na
yu, lire kurugo yii ɲyɛ a dá mii na mɛ. 46 Yii puni shwɔhɔl'e, jofoo niŋkin u sí n-jà li cyêe
na mii à kapii pyi yɛ? Mii sí i sèeŋi yu yii á, ka yii i mpyi yii ɲyɛ a dá mii na ɲaha na mà
yɛ? 47 Ŋgemu ká mpyi Kile wu ke, urufoo maha Kile jwumpe núru. Mu aha yii ɲya yii ɲyɛ
na pu núru mɛ, yii ɲyɛ Kile wuu mɛ.»

---

* **8:24** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke.» † **8:28** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke.»

48 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu pyi: «Wuu tànga na ɲyɛ mà jwo mu na ɲyɛ Samari
shin kanna, jína na ɲyɛ mu i.» 49 Ka Yesu si pi pyi: «Jína ɲyɛ mii i mɛ. Sèeŋi na, mii na na
Tuŋi pêre, yii sí ɲyɛ na mii pêre mɛ. 50 Mii ɲyɛ na na yabiliŋi mpèeŋi caa mɛ, ŋka wà u ɲyɛ
wani, uru u ɲyɛ na mii mpèeŋi caa, uru u sí n-pa tànge kan mii á. 51 Sèeŋi na mii sí n-sìi
yi jwo yii á, ŋgemu ká mii jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ke, urufoo sì n-sìi n-kwû mɛ.»
52 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu pyi: «Numɛ wuu à li cè sèeŋi na na jína na ɲyɛ mu
i. Ibirayima à kwû, Kile tùnntunmpii puni mú à kwû, ka mu u ɲɛn'a jwo na ŋgemu ká mu
jwumpe lógo maa pu kurigii ɲaare ke, urufoo saha sì n-kwû mɛ. 53 Mu à pêe wuu tulyage
Ibirayima na la? Ur'à kwû, Kile tùnntunmpii mú à kwû. Jofoo mu na maye sônŋi yɛ?»
54 Ka Yesu si pi pyi: «Mii n'a mpyi na naye pêre, mii mpèeŋi mpyi na sì là ɲwɔ mɛ. Ŋka mii
Tuŋi u na mii pêre. Yii à jwo na uru u ɲyɛ yii Kileŋi, 55 mà li ta, yii ɲyɛ a u cè mɛ, mii s'à
u cè. Mii n'a mpyi a jwo na mii ɲyɛ a u cè mɛ, mii mpyi na sí n-pyi yii fiige kafiniviniwe.
Ŋka mii à u cè, maa u jwumpe kurigii ɲaare. 56 L'à táan yii tulyage Ibirayima á mà mii
canmpaŋke ɲya. U à ku ɲya ke, ka u funŋke si ntáan sèl'e.» 57 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si
Yesu pyi: «Ei! mu sàha yyee beeshuunni ná kɛ ta mɛ, maa jwo mu à Ibirayima ɲya la?»
58 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mà Ibirayima ta u sàha si mɛ “Mii u
ɲyɛ.”»
59 Puru jwumpe kurugo, ka pi i kafaaya lwɔ́ si ntègɛ Yesu wà‡, ŋka u à ŋwɔh'a fworo
Kileɲaarebage e mà kàre.

9

Yesu à fyinŋi wà cùuŋɔ

1 Yesu nintoroŋ'à fyinŋi wà ɲya, uru nàŋi fyin wuŋi u à si. 2 Ka Yesu cyelempyiibii si u
yíbe: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha k'à ŋge nàŋi fyin wuŋi pyi u à si yɛ? U kapegigii fyè wi laa, u
sifeebii wogigii fyè?» 3 Ka Yesu si pi pyi: «U fyinnte ná u kapegigii ná u sifeebii wogigii
ɲyɛ cyiye kur'e mɛ, l'à pyi si Kile sífente cyêe. 4 Wuu à yaa wuu mii tunvooŋi tùnnture pyi
canŋke e, lire tèni ká ntòro wuu taan, numpilage sí n-wwɔ̀, báara saha sì n-jà n-pyi mɛ.
5 Mà mii yaha naha diɲyɛŋi i, mii u ɲyɛ diɲyɛŋi bèɛnmpe.» 6 Yesu à puru jwo ke, maa
ntilwɔhe cyán ɲìŋke na mà tèg'a pworo fànhara, maa tire tèg'a fyinnaŋi ɲyiigii cwuugo,
7 maa yi jwo u á, na u sà u yyahe jyé Silowe ɲcwɔ̀ge e (Silowe ɲwɔhe ku ɲyɛ: «tùnntunŋɔ»).
Ka fyinŋi si ŋkàr'a sà ku jyé, ka u ɲyiigii si múgo, ka u u núru.
8 Ŋyɛ u tɛɛnɲɛɛbii ná mpii pi mpyi maha u nintɛɛnŋi ɲaa u u sùpyire ɲáare ke, ka pire si
piye yíbe: «Ei! Tá ŋge nàŋi bà wuu mpyi maha ɲaa u à tèɛn na ɲáare mɛ?» 9 Ka pìi si jwo:
«Uru wi» ka pìi si jwo: «Uru bà mɛ, u málwɔrɔ ti kanna.» Ka nàŋi yabiliŋi si mpa jwo: «Mii
wi.» 10 Ka pi i u yíbe: «Di mu ɲyiigil'à pyi maa múgo yɛ?» 11 Ka u u jwo pi á: «Nàŋi pi maha
mpyi Yesu ke, uru u à pworo fànhara a tìri mii ɲyiigii na, maa jwo na mii i sà yyahe jyé
Silowe ɲcwɔ̀ge e. Ka mii i ŋkàr'a sà ku jyé. Mii à ku jyé ke, ka mii i ntíi na ɲaa na ɲcwúu.»
12 Ka pi i u yíbe: «Taa uru nàŋi ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «Mii ɲyɛ a u takarega cè mɛ.»
13 Ŋyɛ nàŋi ɲyiigii cyi à múgo ke, ka pi i ŋkàre ná u e Farizhɛɛnbii yyére. 14 Canŋke Yesu à
pwoore fànhara a tèg'a u ɲyiigii tìri cyi i nta a múgo ke, kuru na mpyi Yahutuubiicanŋɔŋɔ*.
15 Lire kurugo Farizhɛɛnbii mú à u yíbe ɲyiigii múguŋkanni na. Ka u u jwo pi á: «Pworo u
à fànhara a tìri mii ɲyiigii na, ka mii i sà yyahe jyé maa ntíi na ɲaa.» 16 Ka Farizhɛɛnbii
pìi si jwo: «Nàŋi u à fyinŋi cùuŋɔ ke, u sì n-jà n-yîri Kile yyére mɛ, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a
canŋɔŋke le dá e mɛ.» Ŋka pìl'à jwo: «Kàmpyi u mpyi kapimpyi, u mpyi na sì n-sìi n-jà
ɲcyii kakyanhala karigii pyi mɛ.» Lire pyiŋkanni na, pi ɲyɛ a jà a bê niŋkin na mɛ.

---

‡ **8:59** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, wà ká Kile mɛge kèɛge, urufoo mpyi maha yaa u wà ná kafaay'e. * **9:14** Yahutuubii Saliyaŋi ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ báaraŋi wà tufiige u a mpyi canŋɔŋke e mɛ, lire mpyi na fún pi á. Pi mpyi maha sônŋi na mà yaŋa cùuŋɔ, lire na ɲyɛ mu à jwo urufol'à báara pyi.

17 Ka pi i núr'a nàŋi yíbe: «Mu wi ke, ɲaha mu na sɔ̂nnŋi ma ɲyiigii múgufooŋi kyaa na yɛ?» Ka u u pi pyi: «Kile tùnntunŋɔ wi.» 18 Ŋka Yahutuubii ɲùŋufeebii ɲyɛ a ɲɛn'a dá li na na u à si fyin, kàntugo ka u ɲyiigii si nta a múgo mɛ. Lire e pi à u sifeebii yyere, 19 maa pi yíbe: «Sèe wi ŋge nàŋi ɲyɛ yii jya la? Sèe u fyin wuŋi u à si la? U aha nta u à si fyin, di u à pyi marii ɲaa numɛ yɛ?» 20 Ka u sifeebii si jwo: «Wuu à li cè na wuu pyà wi, maa li cè wuu à u si fyin. 21 Ŋka bà u à pyi marii ɲaa numɛ mɛ, wuu ɲyɛ a cè mɛ. Wuu mú sí ɲyɛ a u ɲyiigii múgufooŋi cè mɛ. U saha ɲyɛ pyà mɛ, yii à yaa yii i u yíbe, u yabiliŋi sí yi jwo yii á.» 22 Nàŋi sifeebil'à yire jwo Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha fyagare na. Pi mpyi a jwo a bɛ̂ li na na ŋgemu ká jwo na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke, pi sí urufoo kɔ̀rɔ n-yige Kile Jwumpe kàlambage e†. 23 Lire na, u sifeebil'à jwo na u saha ɲyɛ pyà mɛ, pi u yíbe.

24 Ka Farizhɛɛnbii si núr'a nàŋi yyere, maa u pyi: «Sèeŋi jwo Kile yyahe taan, nàŋi u à mu ɲyiigii múgo ke, wuu à u cè kapimpyi.» 25 Ka nàŋi si jwo: «U à pyi kapimpyi yo, u ɲyɛ a pyi kapimpyi mà yo, mii ɲyɛ a yire cè mɛ, ŋka kani niŋkinŋi mii à cè ke, lire li ɲyɛ mii mpyi fyin, ŋka numɛ mii na ɲaa na ɲcwúu.» 26 Ka pi i núr'a u yíbe: «Ŋaha u à pyi mu na yɛ? Di u à mu ɲyiigii múg'a jwo yɛ?» 27 Ka nàŋi si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, ŋka yii ɲyɛ a lógo mii ɲwɔ na mɛ, ɲaha yyaha yii la ɲyɛ mii u núr'a jwo yii á yɛ? Taha yii la mú ɲyɛ si mpyi u cyelempyii la?» 28 Ka pi i u cyahala, maa jwo: «Mu u ɲyɛ u cyelempyaŋi, wuu sí na ɲyɛ Kile tùnntunŋiMusa cyelempyii. 29 Wuu à cè na Kile à jwo ná Musa e, ŋka ŋge nàŋi wi ke, wuu bá ɲyɛ a u tayirige cè mɛ.» 30 Ka u u pi pyi: «Nde ɲyɛ kakyanhala dɛ! Yii à jwo na yii ɲyɛ a u tayirige cè mɛ, u s'à mii ɲyiigii múgo. 31 Wuu pun'à cè na Kile ɲyɛ na núru kapimpyi á mɛ. Ŋge u na u pêre marii u ɲyii wogigii pyi ke, uru ɲwɔ na u maha núru. 32 Mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e, wuu sàha sàa lógo na sùpyaŋi u à si fyin ke, na wà à jà a uru ɲyiigii múgo mɛ. 33 Kàmpyi ŋge nàŋi mpyi a fworo Kile e mɛ, u mpyi na sì n-jà yaaga pyi mɛ.» 34 Ka Farizhɛɛnbii si jwo nàŋ'á: «Mu à si kapimpyi, tacɛnŋɛ ɲyɛ mu i mɛ! Ka mu u ŋkwɔ̀ a pa a wuu leni kure e la?» Maa u kɔ̀rɔ.

35 Ŋyɛ Yesu à pa lógo na pi à nàŋi kɔ̀rɔ ke, maa sà u yíbe: «Mu à dá Supyaŋi Jyaŋi na la?» 36 Ka nàŋi si u yíbe: «Wuu cyelentuŋi, jofoo kyaa na mu ɲyɛ yɛ? Mii la ɲyɛ si u cè si dá u na.» 37 Ka Yesu si u pyi: «Uru mu à ɲya amɛ, u u yu ná mu i.» 38 Ka nàŋi si jwo: «Kafooŋi, mii à dá mu na» maa niŋkure sín Yesu taan. 39 Lire tèni i, ka Yesu si jwo: «Mii à pa diɲyɛŋi i si mpa sùpyire kapyiiŋkii kataampe cwɔɔnrɔ, bà fyinmpii si mpyi s'a ɲaa, ɲyafeebii si mpyi fyinmii mɛ.»

40 Farizhɛɛnbii pi mpyi wani maa puru lógo ke, ka pire si u pyi: «Mà tàanna ná mu jwuŋkanni i, wuu mú na ɲyɛ fyinmii bɛ?» 41 Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi fyinmii, yii kapegigii tugure mpyi na sí n-láha yii na, ŋka yii na sɔ̂nŋi na yii ɲyiigil'à múgo ke, lire e yii kapegigii tugure sí n-kwôro yii na.»

10

Yesu u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi

1 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká a ɲcaa si jyè mpàbage e, u sí ɲyɛ a jyè mpàbage ɲwɔge e mɛ, maa dùgo kàsɔɔge na a jyè ke, urufoo na ɲyɛ nàŋkaawa, maa mpyi nàŋkalyɛga. 2 Ŋka ŋgemu ká jyè mpàbage ɲwɔge e ke, uru u ɲyɛ mpànahaŋi yabiliŋi. 3 Mpàbage kàanmucyafooŋi maha yîr'a ku múgo u á. Mpàabii maha u mɛjwuuni núru, u maha u yabiliŋi mpàabii yiri niŋkin niŋkin pi mɛyi na, maha yige ntàani na. 4 U aha u wuubii nâha a yige ntàani na, u maha ɲaare pi yyaha na pi a sì ntaha u fye e, ɲaha na yɛ pi à têe u mɛjwuuni na a kwɔ̀. 5 Pi sì n-sìi n-taha nàmpɔnŋɔ fye e mɛ, pi bá sí raa fî u yyaha na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a u mɛjwuuni cè mɛ.» 6 Yesu à ŋke bàtaage jwo pi á, ŋka pi ɲyɛ a ku ɲwɔhe cè mɛ.

† **9:22** Pi aha wà kɔ̀rɔ Kile Jwumpe kàlambage e, sùpyire sannte mpyi maha urufoo wíi mu à jwo u à kwû, pi kuro sàha maha mpyi urufol'e mɛ.

7 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mii u ɲyɛ mpàbage ɲwɔge.
8 Mpii pi à pa mii yyaha na ke, pire puni na ɲyɛ nàŋkaalii, pi mú na ɲyɛ nàŋkalyɛye, ŋka
mpàabii ɲyɛ a lógo pi á mɛ. 9 Mii sí u ɲyɛ mpàbage ɲwɔge. Ŋgemu ká jyè mii i ke, urufoo
sí n-shwɔ. Uru sí raa jyè, s'a fwore u ɲɛɛmpe. Mii sí raa yalyire kaan urufol'á mú.
10 Nàŋkaaŋi kapani li ɲyɛ nàŋkaage ná boore ná kakyaare kanni. Ŋka mii wi ke, mii à
pa si shìŋi niŋkwombaaŋi ná fɛrɛmpe kan na mpàabil'á.
11 Mii u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi. Mpànahaŋi niɲcɛnŋi maha u múnaani kan bà u mpàabii
si mpyi si shwɔ mɛ. 12 Sàrampanahawa ɲyɛ mpàabii foo mɛ. U aha sige yaaga ɲya, u maha
fê maa mpàabii yaha. Sige yaage maha pìi cû, pi sanmpil'a sì ɲcaala. 13 Sàrampanahaŋi sí
n-fê, ɲaha na yɛ wyérɛ u caa, u kuro ɲyɛ mpàabil'e mɛ.
14-15 Mii wi ke, mii u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi. Bà Tufooŋi Kile à mii cè, ka mii mú si u
cè mɛ, amuni mii à na mpàabii cè, mii mpàabii s'à mii cè mú. Mii sí na múnaani kan na
mpàabii kurugo. 16 Mpàabii pìi na ɲyɛ mii á, pi ɲyɛ ŋke mpàbage e mɛ*. Mii à yaa mii i pi
nâha a pa, pi i mpa mii mɛjwuuni lógo. Lire e pi puni sí n-pa wà piye na mpyi mpàbaga
niŋkin, mpànahawa niŋkin sí n-pyi pi ɲùŋɔ na. 17 Mu aha mii Tuŋi ɲya u à mii kyaa táan
uy'á, lir'à ta mii sí na múnaani kan, si núru li shwɔ. 18 Sùpya sì n-jà mii múnaani wwû mii i
fànhe e mɛ. Mii sí li kan nay'á. Síŋi ɲyɛ mii á mà li kan, síŋi ɲyɛ mii á mà li shwɔ sahaŋki.
Yire mii Tuŋi à jwo mii u pyi.»
19 Yesu ɲwɔjwumpe mpe kurugo, Yahutuubii ɲwɔmyahigil'à táa sahaŋki. 20 Niɲyahara
mpyi na ŋko: «Jína na ɲyɛ u e, sìcyere mú na ɲyɛ u e. Ŋaha kurugo yii à yyére marii u
jwumpe núru yɛ?» 21 Ka pìi si jwo: «Ei! mpe ɲyɛ jínacyan jwumɔ mɛ. Jínacyan sí n-jà fyinmii
pyi pi a ɲaa la?»

Yesu à jwo uru u ɲyɛ Kile Jyaŋi

22 Ŋyɛ YahutuubiiKileɲaarebage kataanni li maha mpyi Zheruzalɛmu kànhe e yyee
maha yyee ke, lir'à pa nɔ mà bê ná wyeere tèni i. 23 Mà pi yaha lire kataanni na, ka Yesu
si wá na ɲaare na mâre Kileɲaarebage ntàani na, saanŋi Solomani ŋkubabwɔhe ɲwɔh'i.
24 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii pìi si mpa Yesu kwûulo maa u yíbe: «Ŋaha tère e mu sí wuu
yige numpini i yɛ? Kampyi mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, yire fíniŋ'a jwo wuu á.»
25 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, ŋka yii ɲyɛ a dá mii na mɛ. Karigii mii
na mpyi na Tuŋi mɛge na ke, cyire maha mii kyaa yu. 26 Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii
ɲyɛ a dá mii na mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ mii mpàabii pìi mɛ. 27 Mii mpàabii na mii mɛjwuuni
núru, mii à pi cè, pi maha ntaha mii fye e mú. 28 Mii sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan pi á, pi
nùmpanŋke sì n-kɛ̀ɛge mɛ. Sùpya saha sì n-jà pi dìri n-shwɔ mii na mɛ. 29 Mii Tuŋi u à pi
kan mii á ke, ur'à pêe diɲyɛŋi yaayi puni na. Wà mú sì n-jà pi dìri n-shwɔ Tufooŋi na mɛ.
30 Mii ná Tufooŋi na ɲyɛ niŋkin.»
31 Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si núr'a kafaaya bíle si ntègɛ u wà mbò.
32 Ka Yesu si pi pyi: «Kacɛnŋkii niɲyahagii mii à ta Tufooŋi á, maa cyire pyi yii ɲyii na ke,
cyire shwɔhɔl'e li ndi kurugo yii la ɲyɛ si mii wà mbò yɛ?» 33 Ka pi i u pyi: «Mu kacɛnni là
kurugo bà mɛ, ŋka mu Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe kurugo. Mu shintiiwe, ka mu u wá na maye
pyi Kile.»
34 Ka Yesu si pi pyi: «Li ɲyɛ a sémɛ yii yabilimpii Saliyaŋi i na Kile à jwo “Yii na ɲyɛ
kileebii pìi†” mà? 35 Wuu s'à li cè na Kile Jwumpe Semɛŋi sì n-jà n-kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, Kile s'à
jwumpe kan mpiimu á ke, u na pire yire “kileebii” pìi. 36 Mii wi ke, Tufooŋi à mii cwɔɔnr'a
tun naha diɲyɛŋi i. Mii à jwo na mii u ɲyɛ Kile Jyaŋi ke, ka yii i mpyi di mà jwo na mii
na Kile mɛge kɛ̀ɛge yɛ? 37 Karigii mii à pyi ke, kampyi yii à li ɲya na cyire ɲyɛ mii Tuŋi
wogigii mɛ, yii àha ndá na jwumpe na mɛ. 38 Ŋka yii aha nta yii à cè na mii à ɲcyii karigii
pyi mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, yii méɛ ká mpyi yii ɲyɛ a dá mii na mɛ, yii dá li na na

* **10:16** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ná pi sí n-pa dá Yesu na ke, pire kyaa na Yesu ɲyɛ naha ŋke cyage e. † **10:34** Zaburu 82.6

cyire karigil'à fworo Kile e. Lire tèni i yii sí li cè na sèeŋi na, mii ná Tufooŋi à sàa wwɔ̀.»
39 Lire tèni i, ka pi i núr'a yîri s'a Yesu cwôre puru jwumpe kurugo, ŋka u à shwɔ pi na.
40 Ka Yesu si núr'a kàr'a sà ntèɛn Zhurudɛn baŋi kùŋke na, cyage e Yuhana mpyi a fyânha
na sùpyire batizeli ke. 41 Ka sùpyire niɲyahara si shà u yyére kuru cyage e. Marii ŋko tiy'á:
«Yuhana ɲyɛ a kakyanhala karii pyi wuu á mɛ, ŋka yaaga maha yaaga u à jwo ŋge nàŋi
kyaa na ke, yire pun'à pyi sèe.» 42 Ka pi niɲyahara si dá Yesu na wani.

11

Lazari kwùŋkanni

1-2 Bɛtani kànhe e, sìɲɛɛ taanre na mpyi wani: Mariyama ná Marita ná Lazari.
Mariyamaŋi u mpyi a sìnmpe nùguntanga wumpe wu Kafooŋi Yesu tooyi na, maa pu
cwuugo ná u ɲùŋjoore e ke, uru sìɲɛɛŋi Lazari mpyi na yà sèl'e. 3 Ka sìɲɛɛbii pùcɛribii si
wà tun u sà yi jwo Yesu á: «Kafooŋi, mu cevooŋi naha a pyi yampi.» 4 Yesu à tire tùnnture
lógo ke, maa jwo: «Mpe yampe ɲyɛ a pa si Lazari bò mɛ. Ŋka p'à pa si pèenɛ taha Kile mɛge
na, bà pèenɛ si mpyi si ntaha Kile Jyaŋi na mú mɛ.»
5 Marita ná Mariyama ná Lazari, pire shiin taanreŋi kyaa mpyi a táan Yesu á. 6 U à
Lazari yampe kyaa lógo ke, maa ntèɛn wani kuru cyage e, mà canmpyaa shuunni pyi.
7 Lire kàntugo maa jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a wá, wuu núru wuu a sì Zhude kùluni
i.» 8 Ka u cyelempyiibii si jwo: «Cyelentuŋi, li ɲyɛ a mɔ mɛ, Zhude shiinbii la mpyi si mu
wà mbò ná kafaayi i, ka mu u núr'a jwo wuu a sì wani la?» 9 Ka u u jwo: «Tá bèɛnmpe
ɲyɛ canŋke e mà lwɔ́ ɲyège na fo yàkoŋke na mɛ? Ŋyɛ ŋge u na ɲaare canŋke e ke, u uye
burugumɔ ɲyɛ a táan mɛ, ɲaha na yɛ diɲyɛŋi bèɛnmpe na ɲyɛ wani. 10 Ŋka sùpya ká a ɲaare
numpini i, u uye burugumɔ ɲyɛ a pɛn mɛ, ɲaha na yɛ bèɛnmpe ɲyɛ wani mɛ.»
11 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si pi pyi: «Wuu cevooŋi Lazari à ŋɔ́ɔ, mii sí n-sà u ɲè.» 12 Ka
cyelempyiibii si jwo: «Kafooŋi, kampyi ŋɔɔmpe kanni pi, u sí n-yîri.» 13 Lazari kwùŋi kyaa
Yesu mpyi na yu, ŋka u cyelempyiibii mpyi na sônnŋi na ŋɔɔmpe yabiliŋi kyaa u na yu.
14 Ka Yesu si núr'a yi fíniŋ'a jwo pi á: «Lazari à kwû. 15 L'à pyi mii kàntugo na ke, l'à táan mii
i, ɲaha na yɛ nde sí yii pyi yii i dá mii na. Numɛ yii a wá, wuu a sì u taan.» 16 Cyelempyaŋi
mɛge ku ɲyɛ Tomasi, ná pi maha u pyi: «Ŋaŋi» ke, ka uru si jwo u shèrɛfeebil'á: «Yii a wá,
wuu a sì ná wuu cyelentuŋi i, wuu u sà ŋkwû ná u e.»

Yesu à Lazari buwuŋi ɲè

17 Ŋyɛ Yesu à nɔ Bɛtani kànhe e, mà pi ta pi à Lazari le fanŋke e, canŋke sicyɛɛre woge e
u à nɔ wani*. 18 Bɛtani ná Zheruzalɛmu kànhe laage ɲyɛ a mpyi a tɔɔn mɛ. Ku laage ɲyɛ a
tòro culumɛtirii taanre na mɛ. 19 Yahutuubii niɲyahamii mpyi a shà Marita ná Mariyama
yyére mà sà fwù pyi, pi sìɲɛɛŋi ŋkwùŋi na.
20 Marita à pa lógo na Yesu na ma, u s'à byanhara kànhe na ke, maa yîr'a sà u ɲùŋɔ bê,
ka Mariyama si ntèɛn bage e. 21 Marita à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo: «Kafooŋi, kàmpyi mu
mpyi naha, mii sìɲɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ. 22 Ŋka mii à cè, cyage e wuu ɲyɛ amɛ ke,
mu aha kyaa maha kyaa ɲáare Kile á ke, u sí lire pyi mu á.» 23 Ka Yesu si jwo: «Marita,
mu sìɲɛɛŋi sí ɲè n-fworo kwùŋi i!» 24 Ka Marita si jwo: «Mii à cè diɲyɛ canŋkwɔge kwùubii
ká mpa a ɲèni, mii sìɲɛɛŋi mú sí ɲè.» 25 Ka Yesu si jwo: «Mii u ɲyɛ kwùubii ɲèfooŋi maa
mpyi shìŋi niŋkwombaaŋifooŋi. Ŋgemu ká dá mii na ke, urufoo méɛ ká ŋkwû, u sí shìŋi
niŋkwombaaŋi ta. 26 Ŋgemu ká uru shìŋi ta maa dá mii na ke, urufoo saha sì n-sìi n-kwû
mɛ. Marita, mu à dá lire na la?» 27 Ka u u jwo: «Ɔɔn Kafooŋi, mii à dá li na na mu u ɲyɛ
Kile Niɲcwɔnrɔŋi, Kile Jyaŋi, ŋge u mpyi a yaa u pa diɲyɛŋi i ke.»
28 Ŋyɛ Marita à puru jwo ke, maa núr'a kàre pyɛnge e, maa sà u sìɲɛɛŋi Mariyama
ŋwɔh'a yyere maa yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋ'à pa, u à jwo mà shà.» 29 Mariyama à yire

* **11:17** Yahutuubii cyelentiibii mpyi maha sônnŋi na sùpyaŋi ká ŋkwû, u múnaani maha ntèɛn u taan maha canmpyaa taanre pyi; cyire kàntugo urufoo ɲyɛ na jìn'a yîri sahaŋki mɛ.

lógo ke, maa yîri fwɔfwɔ mà kàre Yesu yyére. 30 Lir'à Yesu ta u sàha jyè kànhe e mɛ. Cyage e
Marita à u bɛ̂ a ta ke, wani u saha mpyi. 31 Yahutuubii pi mpyi na Mariyama fɔ̀ɔnŋi bage
e ke, pir'à u ɲya u à pâl'a fworo ke, maa yîr'a taha u fye e mú, pi mpyi na sɔ̂nŋi na u à kàre
fanŋke na zà a mɛɛ súu.
32 Mariyama à sà nɔ Yesu na ke, maa ɲcwo u fere e, maa jwo: «Kafooŋi, kàmpyi mu mpyi
naha, mii sìɲɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ.» 33 Yesu à Mariyama ɲya u u mɛɛ súu, Yahutuubii
pi mpyi wani kuru cyage e ke, maa pire ɲya pi i mɛɛ súu mú ke, ka u lùuni si yîri, ka u u
yyahe tanha, 34 maa pi yíbe: «Taa yii à Lazari buwuŋi yaha ke?» Ka pi i jwo: «Kafooŋi, pa
ku cyage wíi.» 35 Ka Yesu si mɛɛ sú. 36 Yahutuubii pi à Yesu mɛɛsuwuŋi ɲya ke, ka pire si
jwo: «Yii wíi, ŋge nàŋi kyaa mpyi a táan u á dɛ!» 37 Ka pìi si jwo: «Uru u à fyin nàŋi ɲyiigii
múgo, u mpyi na sì n-jà Lazari sige kwùŋi na mà?»
38 Puru jwumpe saha à Yesu lùuni yîrige sèe sèl'e. Ɲyɛ pi à sà nɔ fanŋke na, kur'à pyi
kafawyige, maa kafaaga tɛ̀g'a ku tò. 39 Ka Yesu si pi pyi: «Yii kafaage láha fanŋke ɲwɔge
na.» Buŋi sìɲɛɛŋi Marita mpyi wani, ka uru si Yesu pyi: «Kafooŋi, mu sí u nùge ta ku u
fwore, u canmpyaa sicyɛɛre cyi ɲyɛ niɲjaa fanŋke e.» 40 Ka Yesu si u pyi: «Mii ɲyɛ a yi jwo
mu á na mu aha dá mii na na mu sí Kile sífente ɲya mà?» 41 Ka pi i kafaage láha fanŋke
ɲwɔge na. Ka Yesu si ɲùŋke dùrugo nìɲyiŋi i, maa jwo: «Tufooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha
na yɛ mu à mii ɲarege shwɔ. 42 Mii wi ke, mii à cè na mu maha ɲɛɛge mii ɲareyi puni i,
ŋka mii na yu amɛ, bà sùpyire puni ti naha a mii kwûulo ke, tire si mpyi si dá li na na mu
u à mii tun mɛ.» 43 U à puru jwo ke, maa jwo fànha na: «Lazari, yîr'a fworo naha!» 44 Ka u
u ntíl'a fworo fanŋke e, u tooyi ná u cyeyi mpyi a pwɔ, u yyahe s'à tò ná vàanɲyi i, ka Yesu
si pi pyi pi yire puni sànhana a láha u na, pi i u yaha u a sì.

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Marika 14.1-2; Luka 22.1-2)

45 Yahutuubii pi mpyi a kàre Mariyama yyére, maa Yesu kapyiiŋkii ɲya ke, pi niɲyahara
à dá u na. 46 Ŋka pire pìl'à kàr'a sà Yesu kapyiiŋkii kyaa jwo Farizhɛɛnbil'á.
47 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si piye ɲya, maa wwɔ̀ a jwo ná
yukyaala kuruŋke e Yesu kakyanhala karigii kyaa na. Pi mpyi na piye yíbili: «Ŋge nàŋ'à
kakyanhala karii niɲyahagii pyi! Ɲaha wuu sí n-pyi yɛ? 48 Wuu aha u yaha u u ɲcyii
karigii pyi, sùpyire puni sí n-dá u na. Lire e ke Ɔrɔmu shiinbii sí n-pa wuu Kileɲaarebage
jya, si wuu shiŋi puni bò.» 49 Wà na mpyi pi e, pi maha uru pyi Kayifu. Uru u mpyi Kile
sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lire yyeeni. Ka uru si pi pyi: «Yii ɲyɛ a yaage cè mɛ! 50 Yii ɲyɛ
a cè shin niŋkin u kwû kìni puni kurugo, lir'à pwórɔ kìni sùpyire puni ti kɛ̀ɛgɛ mà?» 51 Ɲyɛ
Kayifu mpyi a puru jwumpe yige uye e mɛ. Bà u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lire
yyeeni mɛ, lire kurugo Kile à puru jwumpe le u ɲwɔge e, u jwo na Yesu à yaa u kwû
Izirayɛli kìni sùpyire cyaga. 52 Ŋka Izirayɛli sùpyire kanni kurugo bà u sí n-kwû mɛ. Kile
pyìibii pi ɲyɛ diɲyɛ yyaha kurugo ke, u à yaa u kwû si pire puni wà piye na, si mpyi niŋkin.
53 Kuru canŋke, Yahutuubii ɲùŋufeebil'à bɛ̂ li na na Yesu à yaa u bò. 54 Ka Yesu si láha
uye ɲcyèeŋi na sùpyir'á. Maa yîri wani mà kàre kànhe kà na síwage taan, kuru mɛge ɲyɛ
Efirayimu, mà sà tère pyi wani ná u cyelempyiibil'e.
55 Ɲyɛ Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ka shinɲyahara si yîri cyeyi
yabɛre e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e mà kataanni ta li sàha nɔ mɛ, si mpa piye fíniŋɛ
Kile yyahe taan. 56 Pi mpyi na Yesu caa, maa ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Maa wá na
piye yíbili: «Di ku ɲyɛ yɛ? Lire e ke u sì n-pa kataanni na mà?» 57 Lir'à Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii ta pi à yi jwo sùpyir'á mà kwɔ̀ na shin maha shin ká Yesu saha
cè ke, urufoo u sà yi jwo pir'á, bà pire si mpyi si u ta ɲcû mɛ.

12

Mariyama à Yesu tooyi tìri ná sìnmɛ nùguntan wum'i

1 Yahutuubiibilerenkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ku sanŋa mpyi canmpyaa baani.
Ka Yesu si núr'a kàre Bɛtani kànhe e. Lazari u mpyi a ɲè a yige kwùŋi i ke, uru na mpyi
kuru kànhe e. 2 Ka pi i yal'a shwɔhɔ Yesu á kuru kànhe na, Marita u mpyi na tire yalyire
karigii cwɔɔnre. Lazari mú na mpyi ná Yesu i talyige e. 3 Mà pi yaha pi i lyî, Mariyama
à sìnmɛ nùguntan wumɔ loŋgara wumɔ* bwuu wu Yesu tooyi na, maa u ɲùɲjoore tɛ̀g'a yi
cwuugo. Ka sìnmpe nùge si bage funŋke puni ɲî. 4 Yesu cyelempyaŋi mɛge ku ɲyɛ Zhudasi
Isikariyoti, ŋge u mpyi na sí n-pa Yesu le cye e ke, ka uru si jwo: 5 «Ɲaha na mpe sìnmpe
ɲyɛ a pérɛ maa pu wyérɛŋi kan fòŋɔfeebil'á mà yɛ? Pu lwɔɔre mpyi na sí n-jà shin niŋkin
yyee niŋkin báara sàra kwɔ̀.» 6 Zhudasi mpyi a puru jwumpe jwo fòŋɔfeebii kurugo mɛ, u
na mpyi nàŋkaawa, uru u mpyi na wyérɛŋi bégeli, u mpyi maha wyérɛŋi lwúu. 7 Ka Yesu
si jwo: «Láha ceeŋi na! Mii canntoŋke kurugo u à nde pyi. 8 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e
tèrigii puni i, mii sí sì n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ!»

Sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à jwo pire sí Lazari bò

9 Ɲyɛ Yahutuubil'à lógo na Yesu na ɲyɛ Bɛtani kànhe e ke, ka pi niɲyahamii si ŋkàre wani.
Pi ɲyɛ a mpyi a kàre Yesu yabiliŋi kanni ɲyaŋi kurugo mɛ, ŋka Lazari u à ɲè a yige kwùŋi i
ke, si uru ɲya mú. 10 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à puru lógo ke, maa jwo: «Kampyi lire li,
wuu sí Lazari bò» 11 ɲaha na yɛ Lazari kurugo Yahutuubii niɲyahamii mpyi na dániyaŋi
pyi Yesu na, marii fwore pire ɲwɔh'i.

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Marika 1.1-11; Luka 19. 28-40)

12 Ɲyɛ kuru canŋke nùmpanŋa na, shinɲyahara na mpyi Zheruzalɛmu kànhe e Yahutuu-
bii bilerenkwoŋi kataann'á, pi à lógo na Yesu na wá kuro na. 13 Ka pi i sháhaŋkeɲyi kyɛɛgɛ
maa fworo na Yesu bêni. Pi mpyi na ŋko fànha na:
«Yabwɔhe!
Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á!
Izirayɛli saanŋi wi†.»
14 Yesu à dùfaanɲjaaga ta a dùg'a tɛ̀ɛn, mu à jwo bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
15 «Siyɔn kànhe pyìibii, yii àha raa fyáge mɛ!
Yii wíi, yii saanŋi na ma,
u à tɛ̀ɛn dùfaanɲjaaga‡ ɲuŋ'i§.»
16 Cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a pu yyaha cè lire tèni i mɛ, ŋka Yesu à pa ɲè a fworo kwùŋi
i, mà jyè Kile pèente e ke, lire kani li mpyi a sémɛ u kyaa na ke, ka pi funɲyi si nta a cwo
lire na, maa li ɲya na l'à tòro li jwuŋkanni na.
17 Ɲyɛ sùpyire ti mpyi ná Yesu i, Lazari buwuŋi taɲɛŋke e fanŋke na ke, tire mpyi na lire
kani yyaha yu. 18 Lire kakyanhani Yesu à pyi ke, lire kyaa sùpyir'à lógo maa fwor'a kàr'a
sà u ɲùŋɔ bɛ̂. 19 Farizhɛɛnbil'à lire ɲya ke, maa wá na yu piy'á: «Yii yabilimpii ɲyii wà u
na kɛ! Ali yafyin, wuu sì n-jà li pyi ŋge nàŋi na mɛ, ɲaha na yɛ diɲyɛ pun'à taha u fye e.»

Nùmpanŋke ná pèente taŋkanni

20 Kataanni tèni i, mpii pi mpyi a pa Zheruzalɛmu i mpa Kile ɲáare ke, Girɛkiibii pìi
na mpyi pire shwɔhɔl'e. 21 Ka pire Girɛkiibii pìi sí yîr'a nɔ Filipi na, ŋge u mpyi na yîri
Bɛtisayida kànhe e, Galile kùluni i ke, maa jwo: «Wuu na mu ɲáare, wuu la ɲyɛ si Yesu
ɲya.» 22 Ka Filipi si ŋkàr'a sà yi jwo Andire á, ka pi mú shuunni si yîr'a kàre Yesu yyére,
mà sà yi jwo. 23 Ka Yesu si pi pyi: «Tèn'à nɔ numɛ, Supyaŋi Jyaŋi u jyè u pèente e.» 24 Maa
núr'a jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, sùmabilini ká mpyi li ɲyɛ a jyè ɲìŋke e maa
fwɔ́nhɔ mɛ, li maha ŋkwôro liye niŋkin, ŋka l'aha jyè ɲìŋke e maa fyîn a fworo, li maha

---

* **12:3** Puru sìnmpe mpyi a ta cige ŋgemu i ke, kuru mɛge mpyi: «naridi». † **12:13** Zaburu 118.25, 26 ‡ **12:15** Saanwa ká dùgo dùfaanŋa na, lire li mpyi yyeɲiŋke ná maye ntìrigeŋi saɲcyɛɛnni. § **12:15** Zakari 9.9

yasɛrɛ niɲyahara pyi. 25 Ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa
ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 26 Shin maha shin
la ká mpyi s'a báare mii á ke, u à yaa u taha mii fye e. Cyage e mii ɲyɛ ke, mii báarapyiŋi
sí n-pyi wani mú. Ŋgemu ká a báare mii á ke, Tufooŋi sí urufoo pêe.»

Yesu à u kwùŋi kyaa jwo

27 Ka Yesu si núr'a jwo: «Numɛ, mii funŋk'à pɛn, tá mii ɲyɛ a yaa mii u Tufooŋi ɲáare u na
shwɔ nde tèni yyefuge na mɛ? Ŋka mii à pa diɲyɛŋi i nde tèni yyefuge mɛɛ na. 28 Tufooŋi,
ma mɛge mpèeŋi cyêe.» Ka mɛjwuu si yîri nìɲyiŋi na: «Mii à ku pêe mà kwɔ̀, ŋka mii sí ku
pêe sahaŋki.»
29 Sùpyire ti mpyi wani kuru cyage e, maa lire mɛjwuuni lógo ke, ka pìi si jwo: «Kileŋ'à
tîn.» Ka pìi si jwo: «Kile mèlɛkɛŋi wà u à jwo ná u e.» 30 Ka Yesu si pi pyi: «Nde mɛjwuuni
ɲyɛ a fworo nìɲyiŋi na mii kurugo mɛ, yii kurugo l'à fworo. 31 Numɛ Kile sí yoge kwɔ̀n
diɲyɛ sùpyire na, si ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi kɔ̀rɔ ɲjîrige u ɲùŋufente na. 32 Mii aha bú yîri
ɲìŋke na mà dùgo nìɲyiŋi na, mii sí sùpyire puni yyaha kêɛnŋɛ naye yyére.» 33 Yesu mpyi
na sí n-kwû pyiŋkanni ndemu na ke, lire u mpyi a jwo a cyêe sùpyire na amɛ. 34 Ka sùpyire
si u pyi: «L'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Kile Niɲcwɔnrɔŋi sì n-sìi n-kwû mɛ." Ŋka
mu à jwo na Supyaŋi Jyaŋi à yaa u lwɔ́ a yîrige nìɲyiŋi na. Lire tèni i ke, jo u ɲyɛ Supyaŋi
Jyaŋi yɛ?» 35 Ka Yesu si pi pyi: «Bɛ̀ɛnmpe saha ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, pu sì mɔ sahaŋki mɛ, yii
a ɲaare pu na, bà numpini si mpyi l'àha bú mpâa yii e mɛ, numpini ɲaarafooŋi ɲyɛ a u
tashage cè mɛ. 36 Bɛ̀ɛnmpe na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e numɛ, ŋge u à puru bɛ̀ɛnmpe kan ke, yii
dá uru na, bà yii si mpyi si mpyi puru bɛ̀ɛnmpe e mɛ.»
Yesu à puru jwo ke, maa yîri pi taan ma kàre cyage kabɛr'e, maa sà ŋwɔhɔ wani.

Yahutuubii ɲùŋufeebii ɲyɛ a dá Yesu na mɛ

37 Yesu mɛ́n'à kakyanhala karii niɲyahagii pyi sùpyire ɲyii na ke, lire ɲyɛ a pi pyi pi à
dá u na mɛ. 38 Lir'à pyi ke, Kile tùnntunŋi Ezayi à jwumpe mpemu jwo tèecyiini i ke, pur'à
fûnŋɔ na:
«Kafooŋi Kile, jofoo u à dá wuu jwumpe na yɛ?
Jofoo na Kafooŋi Kile à u sífente cyêe yɛ*?»
39 Nde li mpyi a pi pyi pi sì n-jà n-dá mɛ, Ezayi à lire yyaha jwo. U à jwo:
40 «Kile à pi pyi fyinmii,
maa pi funɲyi tò,
ɲaha na yɛ nde pi la ɲyɛ si zìi vyìinnɛ ke,
lire li ɲyɛ ɲyiɲyaani
ná karigii yyahe ɲcèŋi
ná pi mpaŋi mii Kile yyére si ticuumpe ta†.»
41 Ezayi mpyi a Yesu pèente ɲya, maa u kyaa jwo, lire kurugo u mpyi a puru jwumpe jwo.
42 Ŋka puru jwumpe ná pu wuuni mú i, Yahutuubii ɲùŋufeebii niɲyahamil'à dá Yesu
na, ŋka Farizhɛɛnbii yyaha fyagare kurugo, pi ɲyɛ a ɲɛn'a yi jwo a yige mɛ, pi àha bú ŋkwɔ̀
pi kɔ̀re ɲjige Kile Jwumpe kàlambage e mɛ. 43 Sùpyire t'a Yahutuubii ɲùŋufeebii pêre, lir'à
táan pi á mà tòro Kile u a pi pêre.

Yesu jwumpe ná Tufooŋi wumpe ɲyɛ niŋkin

44 Canŋka Yesu à jwo fànha na: «Ŋgemu ká dá mii na ke, urufoo ɲyɛ a dá mii kanni na mɛ,
urufoo mú à dá mii tunvooŋi na. 45 Ŋgemu ká mii ɲya ke, urufoo mú à mii tunvooŋi ɲya.
46 Mii wi ke, mii à pa ŋge diɲyɛŋi i si mpyi bɛ̀ɛnmɛ, bà shin maha shin u à dá mii na ke,
urufoo kà núru ɲaare numpini i mɛ. 47 Ŋgemu ká mii jwumpe lógo, u sí ɲyɛ na pu kurigii
ɲaare mɛ, mii bà u sí yoge kwɔ̀n urufoo na mɛ. Mii ɲyɛ a pa si mpa yoge kwɔ̀n diɲyɛŋi na
mɛ, mii à pa si mpa u shwɔ. 48 Ŋgemu ká mii ná na jwumpe cyé ke, yoge sí n-kwɔ̀n urufoo

* **12:38** Ezayi 53.1 † **12:40** Ezayi 6.10

na. Mii jwumpe niɲjwumpe pu sí yoge kwɔ̀n urufoo na diɲyɛŋi canŋkwɔge. 49 Mii ɲyɛ a
jwo naye ɲùŋɔ kurugo mɛ, mii Tuŋi u à mii tun ke, uru u à mii jwumpe niɲjwumpe puni
cyêe mii na. 50 Mii mú s'à cè na puru jwumpe pu maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyaŋ'á.
Tufooŋi à yi jwo mii á jwuŋkanni ndemu na ke, amuni mii à yi taha yii á.»

13

Yesu à u cyelempyiibii tooyi jyé

1 Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni mpyi a nɔ a kwɔ̀, Yesu mpyi a cè na uru tèefworon'à
nɔ ŋge diɲyɛŋi i s'a ŋkɛ̀ɛge u Tuŋi Kile yyére. Ɲyɛ ka u u u tàange tɛgɛlɛ baa woge cyêe u
diɲyɛŋi tàanɲɛɛbii na.
2 Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na numpilaga lyìge lyî, lir'à Sitaanniŋi ta u à sɔ̀nnɔre
le Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi i u u Yesu le cye e. 3 Yesu mpyi a cè na Tufooŋi à sífente
puni le uru cye e, maa ɲcè mú na ur'à fworo Kile e, na uru sí núru n-kàre Kile yyére.
4 Ka u u yîri talyige e, maa u vàanntinmbwɔhe wwû mà yaha, maa vàaŋŋke kà lwɔ́ mà
tɛ̀g'a uye bînni*. 5 Maa lwɔhe kà le yaage k'e mà tɛ̀gɛ na u cyelempyiibii puni niŋkin
niŋkinŋi tooyi jyíi, maa yi cwuuge ná vàaŋŋke e.
6 U à pa nɔ Simɔ Pyɛri na ke, ka uru la si mpyi si ɲcyé, maa jwo: «Kafooŋi, mu yabiliŋi u
sí mii tooyi jyé la?» 7 Ka Yesu si u pyi: «Nde mii na mpyi ke, mu sì n-jà lire ɲwɔhe cè numɛ
mɛ, fo kàntugo yyére.» 8 Ka Pyɛri si jwo: «Ɔnhɔ! Mu sì n-sìi mii tooyi jyé mɛ.» Ka Yesu si
jwo: «Mii aha mpyi mii ɲyɛ a mu tooyi jyé mɛ, mii ná mu kawwoo saha ɲyɛ mɛ.» 9 Ka
Simɔ Pyɛri si jwo: «Kafooŋi, l'aha mpyi amuni, ma hà na tooyi kanni jyé mɛ, mii cyeyi ná
ɲùŋke mú jyé.» 10 Ka Yesu si jwo: «Ŋgemu u à wùl'a cwó ke, urufoo tɛgɛni li ɲyɛ mà tooyi
jyé. Ɲyɛ yii s'à fíniŋɛ, ŋka yii puni bà mɛ.» 11 Yesu mpyi a cè na wà sí uru le cye e, u bá
mpyi a urufoo cè, lire na u à jwo pi puni ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ.
12 Yesu à pi tooyi jyé a kwɔ̀ ke, maa u vàanntinŋke le maa ntɛ̀ɛn talyige e maa pi yíbe:
«Nde mii à pyi yii na numɛ ke, yii à lire ɲwɔhe cè la? 13 Yii maha mii yiri “Cyelentuŋi” ná
“Kafooŋi.” Yii tànga na ɲyɛ, mii u ɲyɛ ure. 14 Ɲyɛ mii u ɲyɛ yii Kafooŋi ná Cyelentuŋi ke,
mii à yii tooyi jyé, kuru cyage e yii mú à yaa yii a yiye tooyi jyíi. 15 Mii à nde pyi a cyêe
yii na, bà mii à li pyi mɛ, yii mú s'à li pyi ná yiye e. 16 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á,
báarapyiŋi sì n-jà n-pêe u ɲùŋufooŋi na mɛ, tùnntunŋi mú sì n-jà n-pêe u tunvooŋi na mɛ.
17 Numɛ, yii à ɲcyii karigii cè, yii aha ɲɛɛ na ntùuli cyi jwuŋkanni na, yii wuuni sí ɲwɔ.
18 Yii puni kyaa na bà mii ɲyɛ mɛ, mpii mii à cwɔɔnrɔ ke, mii à pire cè. Ɲka Kile Jwumpe
Semɛŋi à mpemu jwo ke, p'à yaa pu fûnŋɔ. L'à sémɛ
“Mii lyìɲɛɛŋ'à mii tɔɔge lwó†.”
19 Mii na puru yu yii á numɛ, si yaa ná li tèepyiini i l'à nɔ, l'aha bú nɔ, bà yii si mpyi si ɲcè
na “Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke‡.” 20 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká ɲɛɛ mii tùnntunŋi
na ke, urufol'à ɲɛɛ mii na, ŋgemu sí ká ɲɛɛ mii na ke, urufol'à ɲɛɛ mii tunvooŋi na mú.»

Yesu à jwo na Zhudasi sí uru le cye e
(Macwo 26.20-25; Marika 14.17-21; Luka 22.21-23)

21 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u funŋke si mpɛn sèl'e. Ka u u pu fíniŋ'a jwo pi
á: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, shin niŋkin na naha yii shwɔhɔl'e, ŋge u sí n-pa mii le
cye e ke.»
22 U à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si wá na piye wíi, shinŋi kyaa na Yesu ɲyɛ ke, pi
ɲyɛ a cè mɛ. 23 Yesu cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan u á sèl'e ke, uru u mpyi a tɛ̀ɛn u taan
talyige e. 24 Ka Simɔ Pyɛri si cyɛge yîrige u á, na u Yesu yíbe shinŋi kyaa na u ɲyɛ ke. 25 Ka
uru cyelempyaŋi si fɛ̂ɛn Yesu kàmpanŋke na, maa u yíbe: «Kafooŋi, jofoo kyaa na mu ɲyɛ

* **13:4** Yire vàaŋŋyi ná yi leŋkanni Yesu mpyi a le ke, bilibii pi mpyi maha mpyi amuni, bilibii báara u mpyi tooyi ɲjyìŋi
mú. † **13:18** Zaburu 41.10 ‡ **13:19** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ
ke.»

yɛ?» 26 Ka Yesu si u pyi: «Mii sí ŋke bwúurukwɔnge fyinmɛ. Mii aha ku kan ŋgemu á ke, urufoo kyaa li. Amuni u à bwúuruŋi lwɔ́, maa u kan Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi á.» 27 Cyage e bwúuruŋ'à kan Zhudasi á ke, ka Sitaanniŋi si ntíl'a jyè u e. Ka Yesu si u pyi: «Nde mu la ɲyɛ si mpyi ke, li pyi fwɔfwɔ.»

28 Ŋka Yesu lyìɲɛɛŋi wà mpyi a mpe jwumpe ɲwɔhɔ cè mɛ. 29 Zhudasi u mpyi na wyérɛŋi bégeli ke, ka pìi si wá na sônŋi na Yesu à u tun u sà kataanni yaayi yà shwɔ, lire ɲyɛ mɛ u sà fòŋɔfeebii pìi kan§. 30 Zhudasi à bwúurukwɔnge shwɔ a lyî cyage ŋkemu i ke, maa ntíl'a funŋke wyèrɛŋ'a fworo. Numpilage mpyi a wwɔ̀ a kwɔ̀.

Yesu à to nivɔnŋɔ kan u cyelempyiibil'á

31 Ŋyɛ Zhudasi Isikariyoti à fworo ke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Supyaŋi Jyaŋi sí u pèente ta numɛ, Kile pèente sí raa ɲaa u e. 32 Lire ká mpyi, li saha sì mɔ mɛ, Kile sí u sífente kan Supyaŋi Jyaŋi á pi ŋgwòŋi funŋke e. 33 Mii pyìibii, mii saha sì mɔ ná yii e mɛ. Yii sí raa mii caa, ɲje mii à jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á ke, mii sí yire jwo yii á numɛ mú, cyage e mii na ŋkèɛge ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ. 34 Lire kurugo mii sí to nivɔnŋɔ kan yii á. Yii yiye kyaa táan yiy'á. Bà yii kyal'à táan mii á mɛ, yii yiye kyaa táan yiy'á lire pyiŋkanni na. 35 Tàange ká mpyi yii shwɔhɔl'e, lire e sùpyire puni sí n-cè na yii ɲyɛ mii cyelempyii.»

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Luka 22.31-34)

36 Ka Simɔ Pyɛri si Yesu yíbe: «Kafooŋi, lire tèni i ke, taa mu kèɛge ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mu sì n-jà n-pa mii fye e numɛ mɛ, kàntugo yyére, mu sí n-ta n-pa mii fye e.» 37 Ka Pyɛri si núr'a u pyi: «Kafooŋi, ɲaha kurugo mii sì n-jà n-pa mu fye e numɛ mà yɛ? Mii à tèɛn li tɛɛnl'e si na múnaani kan mu kurugo.» 38 Ka Yesu si u pyi: «Sèe la? Mu sí ɲɛɛ ma múnaani kan mii kurugo la? Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»

14

Yesu à jwo na uru u ɲyɛ kuni l'à kàre Kile yyére ke

1 Lire kàntugo Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Yii àha kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii dá Kile na, yii dá mii na mú. 2 Mii Tuŋi pyɛnge e, tatɛɛngɛ na ɲyɛ wani sèl'e, kàmpyi lire bà mɛ, mii mpyi na sì ɲɛɛ n-jwo na mii sí tatɛɛngɛ bégele n-yaha yii yyaha na mɛ. 3 Mii aha cyage bégel'a kwɔ̀, mii sí núru n-pa yii fye e, si yii lwɔ́ si ŋkàre cyage e mii sí n-pyi ke. 4 Cyage e mii na ŋkèɛge ke, yii à lire kuni cè a kwɔ̀.»

5 Ka Tomasi si Yesu pyi: «Kafooŋi, wuu bá ɲyɛ a mu tashage cè mɛ, di wuu sí n-pyi si kuni cè yɛ?» 6 Ka Yesu si u pyi: «Mii u ɲyɛ kuni, mii u ɲyɛ ná sèeŋi i, mii u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋifooŋi. Sùpya sì n-jà nɔ Tufooŋi yyére ná urufoo ɲyɛ a tòro mii yyére mɛ. 7 Kàmpyi yii mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tuŋi cè mú. Numɛ yii à u cè, yii à u ɲya mú.»

8 Ka Filipi si jwo: «Kafooŋi, Tufooŋi cyêe wuu na, lire kanni sí wuu tìn.» 9 Ka Yesu si u pyi: «Filipi, niɲjaa kyaa bà l'à mii ná yii yaha siɲcyan mɛ, mu sí sàha ŋkwɔ̀ a mii cè mà? Shinŋi u à mii ɲya ke, urufol'à Tufooŋi ɲya mú. Ka mu u núr'a jà a jwo na mii u Tufooŋi cyêe yii na la? 10 Lire tèni i ke, mu ɲyɛ a dá li na na mii ná Tufooŋi à sàa wwɔ̀ mà? Mpe mii na yu yii á ke, mii ɲyɛ na pu yige naye e mɛ. Mii ná Tufooŋi u à wwɔ̀, ka u u wá na u karigii pyi mii cye kurugo. 11 Yii dá na jwumpe na na mii ná Tufooŋi a sàa wwɔ̀. Mii jwumpe ká mpyi pu ɲyɛ a yii tìn mɛ, yii dá li na mii kapyiiŋkii kurugo. 12 Mii kèɛge Tufooŋi yyére, lire kurugo sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká dá mii na ke, karigii mii na mpyi ke, urufoo mú sí n-jà raa cyire pyi, urufoo sí n-pa raa cyìi pyi ɲcyiimu cyi à pêe ndògogii na ke. 13 Yii aha kyaa maha kyaa ɲáare Tufooŋi á ná mii mɛge e ke, mii sí lire pyi, bà Jyafooŋi

§ **13:29** Bilereŋkwoŋi kataanni i, Kileɲaarebage ɲwɔyi mpyi maha múg'a yaha. Lire pyiŋkanni na, fòŋɔfeebii mpyi maha sa ntèɛn wani, sùpyir'a sì wá na si na yaayi kaan pi á.

si mpyi si Tufooŋi pèente cyêe sùpyire na mɛ. 14 Yii aha kyaa maha kyaa ɲáare ná mii mɛge e ke, mii sí lire pyi.

Yesu à jwo na Kile Munaani sí n-pyi ná uru cyelempyiibil'e

15 Kampyi mii kyal'à táan yii á, yii sí raa mii toŋi kurigii ɲaare. 16 Mii sí Tufooŋi ɲáare u u Tɛgɛfooŋi wabɛrɛ kan yii á, bà uru si mpyi si ŋkwôro ná yii e tèrigii puni i mɛ. 17 Kile Munaani li ɲyɛ uru Tɛgɛfooŋi. Lire maha sèeŋi yu, diɲyɛ sùpyire sì n-jà li ta mɛ, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ na li ɲaa, nta ɲjyére si li cè mɛ. Ŋka yii pi ke, yii à li cè, ɲaha na yɛ li ɲyɛ yii taan maa mpyi yii e mú. 18 Mii sì yii yaha círimii fiige mɛ. Ŋka mii sí núru n-pa yii fye e. 19 Li saha sì mɔ mɛ, diɲyɛ sùpyire saha sì raa mii ɲaa mɛ, ŋka yii pi ke, yii sí raa mii ɲaa. Mii sí bá ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i, lire kurugo yii mú sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 20 Kuru canŋke ká nɔ, yii sí n-cè na mii à wwɔ̀ ná Tufooŋi i, yii sí n-cè na yii à wwɔ̀ ná mii i mú, mii mú s'à wwɔ̀ ná yii e. 21 Ŋgemu ká mii toŋi karigii lógo, maa cyi kurigii ɲaare ke, urufol'à mii kyaa táan uy'á. Ŋgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, mii Tuŋi mú sí urufoo kyaa táan uy'á, mii mú sí urufoo kyaa táan nay'á, si naye cyêe urufoo na.»

22 Yesu cyelempyaŋi wà mɛge na mpyi Zhudasi, uru ná Zhudasi Isikariyoti ɲyɛ shinnu mɛ, ur'à jwo: «Kafooŋi, ɲaha na mu sí maye cyêe wuu na, si mpyi mu sì maye cyêe diɲyɛ sùpyire na mà yɛ?» 23 Ka Yesu si u pyi: «Ŋgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii ɲaare. Mii Tuŋi mú sí urufoo kyaa táan uy'á. Wuu sí n-pa n-tèɛn urufoo yyére. 24 Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a mii kyaa táan uy'á mɛ, urufoo sì raa mii jwumpe kurigii ɲaare mɛ. Mpe yii na núru mii ɲwɔ na ke, mii ɲyɛ a pu yige naye e mɛ, Tufooŋi u à mii tun ke, ur'e p'à fworo. 25 Mii na ɲje puni yu yii á, mà mii yaha ná yii e sahaŋki. 26 Tufooŋi sí n-kwɔ̀ Tɛgɛfooŋi ŋgemu tun yii á mii mɛge na, ná uru u ɲyɛ Kile Munaani ke, karigii puni mii à jwo yii á ke, uru sí yii funŋɔ cwo cyire na.

27 Mii kèɛge, ŋka mii sí yyeɲiŋke kan yii á. Yeɲiŋke ku ɲyɛ mii á ke, kuru ná diɲyɛŋi woge ɲyɛ niŋkin mɛ, lire e yii funmpɛɛnre ná fyagare láha yiye na. 28 Yii à yi lógo mii ɲwɔ na mà kwɔ̀ na mii na ŋkèɛge, ŋka mii sí núru n-pa yii yyére. Kampyi yii à mii kyaa táan yiy'á, yii sí raa múgure na mii kèɛge Tufooŋi yyére, ɲaha na yɛ Tufooŋ'à pêe mii na. 29 Mii à yii sônŋ'a yaha numɛ, si yaa ná ɲcyii karigii tèepyiini i l'à nɔ, bà yii si mpyi si dá mii jwumpe na li tèepyiini i mɛ.

30 Mii saha sì n-jwo ná yii e si mɔ mɛ, ɲaha na yɛ ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋ'à yîri mii fye e. Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na u à fànha ta mii na mɛ. 31 Nde Tufooŋi à jwo mii á ke, lire mii maha mpyi, bà diɲyɛ sùpyire si mpyi si ɲcè na mii à Tufooŋi kyaa táan nay'á mɛ.» Yesu à puru jwo ke, maa jwo: «Yii a wá, wuu yîri naha.»

15

Yesu à jwo na uru na ɲyɛ ɛrɛzɛn cige

1 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii u ɲyɛ ɛrɛzɛn cige sèe woge, mii Tuŋi u ɲyɛ ku faafooŋi. 2 Ŋkéŋɛ maha ŋkéŋɛ ku ɲyɛ mii na, ku sí ɲyɛ na yasɛrɛ pyi mɛ, u sí kuru kwɔ̀n n-wà. Ŋka ŋkéŋɛ maha ŋkéŋɛ ku ɲyɛ mii na, marii seni ke, u sí kuru bînni, là s'a bârali ku zeŋi na. 3 Kàlaŋi mii à kan yii á ke, uru kurugo yii à fíniŋ'a kwɔ̀ Kile yyahe taan. 4 Yii tèɛn mii wwoɲɛɛge e, mii sí n-tèɛn ná yii e mú. Ɛrɛzɛnŋi ŋkéŋke sì n-jà n-se ná ku ɲyɛ a ta cige na mà yɛ. Amuni yii ɲyɛ, ná yii ɲyɛ a tèɛn mii wwoɲɛɛge e mɛ, yii sì n-jà yafyin pyi Kile a mɛ. 5 Mii u ɲyɛ ɛrɛzɛn cige, yii pi ɲyɛ ku ŋkéɲyi. Ŋgemu ká ntèɛn mii wwoɲɛɛge e, ka mii i ntèɛn urufoo woge e ke, urufoo sí raa kacɛnŋii niɲyahagii pyi Kile á. Mii aha mpyi mii ɲyɛ ná yii e mɛ, yii sì n-jà yafyin pyi Kile á mɛ.

6 Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a tèɛn mii wwoɲɛɛge e mɛ, urufoo sí n-wà cyíinŋi na, bà ɛrɛzɛnŋi ŋkéɲyi maha ŋkwɔ̀n a wà mɛ. Yi sí n-waha, pi sí yi lwɔ́ n-wà nage e. 7 Yii aha ntèɛn mii wwoɲɛɛge e, ka mii jwumpe si ŋkwôro yii funŋ'i, kyaa maha kyaa yii na ɲcaa

ke, yii aha lire ɲáare, li sí n-pyi yii á. 8 Yii aha kacɛnnɲii niɲyahagii pyi Kile á, lire li sí li
cyêe na yii ɲyɛ mii cyelempyii. Lire e mii Tuŋi mɛge sí n-pêe.
9 Bà mii kyal'à táan na Tuŋi á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á. Yii tèɛn mii tàange e. 10 Yii
aha a mii toŋi kurigii ɲaare, yii sí n-kwôro mii tàange e, bà mii à na Tuŋi wuŋi kurigii
ɲaara maa ŋkwôro u tàange e mɛ.
11 Mii na mpe puni yu bà funntange ku ɲyɛ mii i ke, kuru si mpyi si yii ɲî mɛ. Lire e yii
funntange sí n-fûnnɔ. 12 Mii toŋi u ŋge: yii yiye kyaa táan yiy'á, bà yii kyal'à táan mii á mɛ.
13 Mà ma múnaani kan kwùŋ'á ma ceveebii kurugo, tàange sì n-tòro kuru na mɛ. 14 Nde
mii à jwo yii á ke, yii aha a lire pyi, lire e yii sí n-pyi mii cevee. 15 Mii saha sì raa yii yiri
na báarapyii mɛ, ɲaha na yɛ báarapyiŋi sì n-jà u kàfooŋi karigii puni cè mɛ. Ŋka mii à yii
pyi na ceveebii, ɲaha na yɛ kyaa maha kyaa mii à ta na Tuŋi á ke, mii à yii kâla cyire puni
na. 16 Yii bà pi à mii cwɔɔnrɔ mà dɛ! Ŋka mii u à yii cwɔɔnrɔ mà pyi tùnntunmii, yii raa
báare Kile á, u u mpyi báara ŋgemu tɔ̀ɔnŋi u ɲyɛ u sì n-kwɔ̀ mɛ. Lire pyiŋkanni na, yii aha
kyaa maha kyaa ɲáare mii Tuŋi á ná mii mɛge e ke, u sí lire kan yii á. 17 Nde mii na ɲcaa
yii á ke, lire li ɲyɛ yii yiye kyaa táan yiy'á.»

Diɲyɛ sùpyire sí n-pa dánafeebii tùn

18 «Yii kyaa ká mpɛn diɲyɛ sùpyir'á, yii li cè na mii kyal'à fyânha a pɛn pi á. 19 Yii ná diɲyɛ
sùpyire n'a mpyi niŋkin, yii kyaa mpyi na sí n-táan pi á, ɲaha na yɛ yii mpyi na sí n-pyi pi
á. Ŋka yii saha ɲyɛ pi á mɛ, mii à yii cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e. Lire kurugo yii kyal'à pɛn pi á.
20 Jwumpe mii à fyânha a jwo yii á ke, yii funŋke cwo puru na na báarapyiŋi sì n-jà
n-pêe n-tòro u ɲùŋufooŋi na mɛ. Ná pìl'à mii kyérege, pìi sí yii kyérege mú. Ná pìl'à ɲɛɛ mii
jwumpe na, pìi sí ɲɛɛ yii wumpe na mú. 21 Ŋyɛ cyire karigii puni sí n-pyi yii na mii mɛge
kurugo, ɲaha na yɛ ŋge u à mii tun ke, pi ɲyɛ a uru cè mɛ. 22 Mii n'a mpyi mii ɲyɛ a pa maa
jwo ná pi e mɛ, làwwugo mpyi na sì n-jà n-cyán pi na mɛ. Ŋka numɛ tashwɔgɔ ɲyɛ pi na
mɛ. 23 Mii kyal'à pɛn ŋgemu á ke, mii Tuŋi kyaa mú à pɛn urufol'á. 24 Karigii cyi à sìi sùpya
sàha cyi pyi a ɲya mɛ, kàmpyi mii mpyi a cyire pyi a cyêe pi na mɛ, pi kapegigii yoge sàha
mpyi na sì n-jà n-kwɔ̀n pi na mɛ. Ŋka numɛ, pi mén'à cyi ɲya ke, lire ná li wuuni mú i, pi
à mii ná Tufooŋi kyaa pɛn piy'á. 25 Lire pyiŋkanni na, ɲje yi mpyi a sémɛ pi Kile Jwumpe
Semɛŋi i na “Pi à mii kyaa pɛn piy'á ɲùŋɔ baa*” ke, yir'à fûnŋɔ.
26 Ŋyɛ Tɛgɛfooŋi mii sí n-tun yii á, si ɲjîri Tufooŋi yyére ke, uru u ɲyɛ Kile Munaani, li
maha sèeŋi yu. L'aha mpa, li sí raa mii kyaa yu sùpyir'á. 27 Yii mú sí raa mii kyaa yu
sùpyir'á, ɲaha na yɛ mii ná yii na ɲyɛ siɲcyan fo mii karigii tasiige e.»

16

Kile Munaani kapyiiŋkii

1 Ka Yesu si núr'à jwo: «Mii à ɲcyii karigii puni jwo yii á, bà li si mpyi, tèni ká nɔ, yaaga kà
ɲjà yii kêɛnnɛ ɲjige Kile kuni i mɛ. 2 Pi sí n-pa raa yii kɔ̀re s'a yige Kile Jwumpe kàlambayi
i. Tèni labɛrɛ sí n-pa nɔ, ŋgemu ká jà a yii wà bò ke, urufoo sí raa sônnŋi na ur'à báara Kile
á amuni. 3 Pi sí cye le cyire karigii puni i s'a mpyi yii na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a Tufooŋi Kile
cè mɛ, pi ɲyɛ a mii cè mú mɛ. 4 Mii à ɲcyii karigii puni jwo yii á mà yaha, li ɲùŋke ku ɲyɛ
cyi tèepyiini ká nɔ, yii i li cè na mii à cyi jwo yii á mà kwɔ̀.
Mii ɲyɛ a cyi jwo yii á fo tasiige e mɛ, ɲaha na yɛ mii mpyi ná yii e. 5 Numɛ mii kèɛge na
tunvooŋi yyére, sùpya ɲyɛ a ta yii e mà mii takarege yíbe mɛ. 6 Ŋka mii à jà a mpe jwumpe
jwo ná yii e ke, ka yii yyahayi si ntanha. 7 Lire ná li wuuni mú i, sèeŋi mii na yu, mii
ŋkàreŋ'à pwórɔ yii á, ɲaha na yɛ ná mii ɲyɛ a kàre mɛ, Tɛgɛfooŋi sì n-pa yii á mɛ. Ŋka mii
aha ŋkàre, mii sí u tùugo yii á. 8 U aha mpa, u sí diɲyɛ sùpyire kapegigii cyêe pi na, si li
cyêe pi na na pi ɲyɛ a tíi Kile yyahe taan mɛ, pi karigii sɔ̀nnɔŋkanni sí ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 9 U sí
pi kapiini cyêe pi na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a dá mii na mɛ. 10 U sí li cyêe pi na na pi ɲyɛ a tíi

* **15:25** Zaburu 35.19; 69.5

mɛ, ɲaha na yɛ mii sí núru n-kàre na Tuŋi yyére, yii saha sì mii ɲya mɛ. 11 U sí li cyêe pi na
na pi sɔnŋɔŋkanni ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, ɲaha na yɛ yog'à kwɔ̀n a kwɔ̀ ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi na.
12 Karii niɲyahagii na ɲyɛ mii u jwo yii á sahaŋki, ŋka cyi fành'à pêe yii na numɛ. 13 Lire
e Kile Munaani li maha sèeŋi cyêre ke, lire ká mpa, li sí yii yyaha cû, si sèeŋi puni cyêe.
Li jwumpe sì raa fworo li yabiliŋi i mɛ. Mpe li sí n-lógo ke, puru li sí n-jwo yii á. Li sí raa
karigii nimpaaŋkii yu yii á mú. 14 Li sí pèente taha mii na, ɲaha na yɛ mii jwumpe li sí raa
yu yii á. 15 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ Tufooŋi á ke, kuru na ɲyɛ mii á. Lire kurugo mii à
jwo na Kile Munaani li sí mii jwumpe lwɔ́ s'a yu yii á.»

Yesu ŋkàreŋi sí u cyelempyiibii yyahayi tanha

16 Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Ɲcyèrɛ, yii saha sì mii ɲya mɛ. Ɲcyèrɛ, yii sí mii ɲya
sahaŋki.» 17 Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii pìi si wá na piye yíbili: «Ɲje u à jwo
ke, yire ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha yɛ? U à jwo “Ɲcyèrɛ yii saha sì mii ɲya mɛ, ŋka lire kàntugo,
ɲcyèrɛ yii sí mii ɲya.” U à jwo mú “Mii kèege Tufooŋi yyére.” 18 Uru ɲcyèrɛŋi ɲwɔhe ku ɲyɛ
ɲaha yɛ? Wuu ɲyɛ a uru yyaha cè mɛ.» 19 Yesu à cè na pi sí raa uru yíbili ke, maa jwo:
«Mii à jwo “Ɲcyèrɛ yii saha sì mii ɲya mɛ, maa núr'a jwo ɲcyèrɛ yii sí mii ɲya ke” lire na yii
na yiye yíbili la? 20 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yii sí mɛɛ sú, yii sí n-paara, ŋka diɲyɛ
sùpyire sí múguro. Yii yyahayi sí n-tanha, ŋka yii yyetanhare sí n-kêɛnŋɛ mpyi funntanga.
21 Ceeŋi yaceni ká yîri, li ziŋi funmpɛɛnre maha u pyi u a yyahe tanha, ɲaha na yɛ pyàŋi
tèesini yyefug'à nɔ u na. Ŋka u aha si a kwɔ̀, kuru funntange cye e, u maha funŋɔ wwɔ̀
yyefuge na. 22 Amuni yii wuuni sí n-pyi. Yii sí yyaha tanha numɛ, ŋka mii saha sí yii ɲya.
Lire tèni i, yii ná funntange ku sí n-pyi, sùpya sì n-jà kuru shwɔ yii na mɛ.
23 Kuru canŋke ká nɔ, yii saha sì yaaga yíbe mii á mɛ. Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á,
yii aha mii Tuŋi ɲáare kyaa maha kyaa na ná mii mɛge e ke, u sí lire pyi yii á. 24 Yii sàha
ŋkwɔ̀ a yaaga ɲáare Tufooŋi á ná mii mɛge e mɛ. Yii u ɲáare, u sí yii kan. Lire ká mpyi, yii
funntange sí n-fûnŋɔ.

Yesu cyelempyiibii sí raa Kile ɲáare Yesu mɛge na

25 Ɲyɛ mii à jwo ná yii e tàanliŋkil'e, ŋka tèni là sí n-pa nɔ, mii saha sì raa yu ná yii e
amuni mɛ, mii sí raa fíniŋi raa yu yii á Tufooŋi kyaa na. 26 Kuru canŋke ká nɔ, yii sí raa
Tufooŋi ɲáare ná mii mɛge e, li saha sì nɔ mii u a u ɲáare yii kyaa na mɛ. 27 Ɲaha na yɛ
Tufooŋi yabiliŋ'à yii kyaa táan uy'á, na yii á mii kyaa táan yiy'á, maa dá li na na mii à
fworo ur'e. 28 Sèe wi, mii à fworo Tufooŋi i, maa mpa diɲyɛŋi i, numɛ mii na yîri diɲyɛŋi
i s'a ŋkèɛge Tufooŋi yyére.»

Yesu à fànha ta diɲyɛŋi na mà kwɔ̀

29 Yesu à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si jwo: «Wíi, mu na fíniŋi na yu, mu saha ɲyɛ na
tàanliŋii yu mɛ. 30 Numɛ wuu à cè na mu à karigii puni cè a kwɔ̀, mu saha ɲyɛ na ntèn pi
i mu yíbe mɛ, lire e wuu à dá na mu à fworo Kile e.»
31 Ka Yesu si pi pyi: «Sèe yii à dá mii na numɛ la? 32 Ɲyɛ tèni là sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a
kwɔ̀, yii puni sí n-fê n-caala, shin maha shin sí n-kàre u pyɛnge e, si mii kanni yaha. Ŋka
sèeŋi na, mii kanni bà u sì n-pyi mɛ, Tufooŋi ɲyɛ ná mii i. 33 Mii à mpe jwo, bà yii si mpyi
si yyeɲiŋke ta mii ná yii wwoɲɛɛge e mɛ. Yii sí n-kyaala naha diɲyɛŋi i, ŋka yii màban le
yiye e, mii à fànha ta diɲyɛŋi na mà kwɔ̀.»

17

Yesu à Kile ɲáare uye kyaa na

1 Yesu à puru jwo ke, maa u ɲyiigii yîrige nìɲyiŋi na, maa jwo: «Tufooŋi, tèn'à nɔ numɛ,
mu u pèenɛ taha ma Jyaŋi na, bà u si mpyi si pèenɛ taha mu na mú mɛ. 2 Ɲyɛ mu à fànhe
kan u á sùpyire puni ɲùŋɔ na, mpii mu à kan u á ke, u u shìŋi niŋkwombaaŋi kan pir'á.
3 Pi shìŋi niŋkwombaaŋi sí u ɲyɛ pi mu kanni cè Kileŋi sèe wuŋi, pi i mu tùnntunŋi Yesu

Kirisita cè mú. 4 Mii à mu pêe naha ɲìŋke na. Tùnnture mu mpyi a kan mii á ke, t'à fûnŋɔ.
5 Tufooŋi, na pêe maye yyére numɛ, bà mii mpyi a pêe mu taan mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ.

Yesu à Kile ɲáare u cyelempyiibii kyaa na

6 Sùpyire mu à cwɔɔnrɔ diɲyɛŋi i mà kan mii á ke, mii à mu mɛge cyêe ti na. Pi mpyi mu wuu, mu s'à pi kan mii á, pi mú s'à ɲɛɛ mà mu jwumpe yaha piye funŋ'i. 7 Numɛ, pi à cè na yaaga maha yaaga mu à kan mii á ke, na kur'à fworo mu i. 8 Jwumpe mu à jwo mii á ke, puru mii à jwo pi á mú, pi s'à ɲɛɛ pu na. Pi à tɛ̀ɛn li taan sèeŋi na na mii à yîri mu yyére, maa dá li na na mu u à mii tun.

9 Mii ɲyɛ na mu ɲáare diɲyɛ sùpyire kyaa na mà dɛ. Mpii mu à kan mii á ke, pire kyaa na mii na mu ɲáare, ɲaha na yɛ pire pi ɲyɛ mu wuubii. 10 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ mii á ke, kuru na ɲyɛ mu wogo, yaaga maha yaaga ku ɲyɛ mu á ke, kuru mú na ɲyɛ mii wogo. Mii cyelempyiibii pi sí mii pèente pyi ti cè. 11 Mii sí n-fworo ŋge diɲyɛŋi i, mii kɛ̀ɛge mu yyére, pi sí n-kwôro naha. Tufooŋi niɲcɛnŋi, pi mâra ma tàanna ná ma mɛge mpèeŋi i, mu a kuru ŋkemu kan mii á ke, bà pi si mpyi si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mɛ. 12 Tèni i mii mpyi ná pi e ke, mii à pi mâra mà tàanna ná mu mɛge mpèeŋi i, mu à ŋkemu kan mii á ke. Mii à pi puni kàanmucya maa pi shwɔ, pi wà ɲyɛ a pînni mɛ, fo li mpyi a jwo a yaha ŋge u sí n-pînni ke, mpe pu mpyi a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, ka lire si puru pyi p'à fûnŋɔ.

13 Ŋka numɛ mii kɛ̀ɛge mu yyére, mii na ɲcyii puni yu mà mii yaha naha diɲyɛŋi i, bà pi si mpyi si mii funntange puni ta mɛ. 14 Mii à pi kâla mu jwumpe na. Pi kyal'à pɛn diɲyɛ sùpyir'á ɲaha na yɛ pi ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wuu mɛ, bà mii ɲyɛ mii ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wu mɛ. 15 Mii ɲyɛ na mu ɲáare maa pi lwɔ́ a yige naha diɲyɛŋi i mà dɛ, mii na mu ɲáare ma raa pi kàanmucaa Sitaanniŋi na. 16 Pi ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wuu mɛ, bà mii mú ɲyɛ mii ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wu mɛ. 17 Sèeŋi cyêe pi na, bà pi si mpyi si piye puni kan mu á mɛ. Mu jwumpe pu ɲyɛ uru sèeŋi. 18 Bà mu à mii tun diɲyɛŋi i mɛ, amuni mii à pi tun wani mú. 19 Mii à naye puni kan mu á pi kurugo, bà pi mú si mpyi si piye puni kan mu á mɛ.

Yesu à Kile ɲáare dánafeebii sanmpii kyaa na

20 Mii ɲyɛ na mu ɲáare pire kanni kyaa na mɛ, mpii pi sí n-dá mii na pi jwumpe kurugo ke, mii na mu ɲáare pire kyaa na mú, 21 bà pi puni si mpyi si mpyi niŋkin mɛ. Tufooŋi, mii ná mu à sàa wwɔ̀ pyiŋkanni ndemu na ke, pi puni pi pyi niŋkin ná wuu e amuni, lire e diɲyɛ sùpyire sí n-dá li na na mu u à mii tun.

22 Pèente mu à kan mii á ke, tire mii à kan pi á, bà pi si mpyi si wwɔ̀ si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mɛ. 23 Pyiŋkanni na mii ná pir'à wwɔ̀ mà pyi niŋkin, ka mii ná mu si wwɔ̀ mà pyi niŋkin ke, pi wwɔ̀ pi i mpyi niŋkin amuni. Lire ká mpyi, diɲyɛ sùpyire sí n-cè na mu u à mii tun, si ɲcè na mu à pi kyaa táan may'á, bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ. 24 Tufooŋi, mii aha mpyi cyage ŋkemu i ke, sùpyire mu à kan mii á ke, mii la ɲyɛ tire ti tɛ̀ɛn, tir'à mii pèente wíi wani, mu à tire ntemu kan mii á ke, ɲaha na yɛ mu à mii kyaa táan may'á, mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ. 25 Tufooŋi, mu u à tíi ke, diɲyɛ sùpyire ɲyɛ a mu cè mɛ, ŋka mii wi ke, mii à mu cè, mii cyelempyiibii mú à cè na mu u à mii tun. 26 Mii à pi pyi pi à mu cè, mii sí pi pyi pi mu cè sahaŋki. Bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ, kuru tàange fiige ku pyi pi shwɔhɔl'e, mii ná pire si wwɔ̀ wuu u mpyi niŋkin.»

18

Pi à sà Yesu cû
(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Luka 22.47-53)

1 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Sedɔrɔn dùge kàntugo. Cikɔɔgɔ na mpyi kuru cyage e, ka pi i jyè kuru funŋke e. 2 Yesu mpyi a têe na sì ná u cyelempyiibil'e kuru cyage e. Ɲyɛ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a kuru cyage saha cè. 3 Mà Yesu ná u cyelempyiibii sanmpii yaha kuru cyage e, ka Zhudasi

si nɔ wani. Sòrolashikuruŋɔ ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii pìi na mpyi ná Zhudasi i. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii pi mpyi a pire tun ná Zhudasi i. Fùkinahii ná bèɛnmɛ yaayi yabɛrɛ ná kàshikwɔnyaaya na mpyi pi cye e. 4 Karigii cyi mpyi na sí Yesu ta ke, u mpyi a cyire cè a kwɔ̀. Ka u u file pi na, maa pi yíbe: «Jofoo yii na ɲcaa yɛ?» 5 Ka pi i u pyi: «Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu.» Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ŋge!»

Lir'à ta Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi pi shwɔhɔl'e. 6 Tèni i Yesu à jwo: «Mii u ŋge!» ke, ka pi i wá na núruli kàntugo fo mà sà ɲcwo ɲìŋke na. 7 Ka u u núr'a pi yíbe: «Jofoo yii na ɲcaa yɛ?» Ka pi i jwo: «Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu.» 8 Ka u u núr'a pi pyi: «Mii ɲyɛ a jwo yii á mà kwɔ̀ na mii u ŋge mà? Kampyi mii yii saha na ɲcaa, yii na fyèɲwɔhɔshiinbii yaha pi a sì.» 9 Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu à jwo na: «Mii Tuŋi, shin maha shin mu à kan mii á ke, u wà ɲyɛ a pînni mɛ*» ka puru si fûnŋɔ.

10 Lir'à Simɔ Pyɛri ta ná kàshikwɔnŋwɔɔg'e, ka u u ku dìr'a wwû mà tèg'a Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi kàniŋɛ niŋgeŋke kwɔ̀n a cyán. Uru báarapyiŋi mɛge na mpyi Malikusi. 11 Ka Yesu si Pyɛri pyi: «Ŋwɔɔni le li fwuuni i. Lire sanni i ke, kyaage lwɔhe mii Tuŋi à yaha mii mɛɛ na ke, mu la ɲyɛ mii u ku bya mà?»

12 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, ka sòrolashiibii ná pi ɲùŋufooŋi ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii si u cû maa u cyeyi pwɔ. 13 Maa fyânha a kàre ná u e Ana† yyére, Kayifu nafenaŋi u ɲyɛ ure. Kayifu u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lire yyeeni. 14 Uru u mpyi a Yahutuubii ɲùŋufeebii yɛrɛ na: «L'à pwórɔ shin niŋkin kanna u kwû sùpyire puni cyaga.»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.69-70; Marika 14 14.66-68; Luka 22.55-57)

15 Pi niŋkaribii ná Yesu i, Simɔ Pyɛri ná cyelempyaŋi wabɛr'à taha pi fye e, màceŋɛ na mpyi uru cyelempyaŋi ná sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe shwɔhɔl'e. Lire kurugo u mú à jyè ná pi e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e. 16 Pyɛri mpyi a kwôro pyɛnge ɲwɔge na, cyíinŋi na. Ŋge cyelempyaŋi u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe shinceŋi ke, ka uru si fworo cyíinŋi na, bilicwoŋi u mpyi na pyɛnge ɲwɔge kàanmucaa ke, maa jwo ná ur'e, maa Pyɛri lèŋɛ pyɛnge funŋke e.

17 Ɲyɛ Pyɛri niŋjyiŋi, ka uru bilicwoŋi si jwo u á: «Tá mu mú ɲyɛ ŋge nàŋi cyelempyaŋi wà mɛ?» Ka Pyɛri si jwo: «Ɔnhɔ, mii ɲyɛ u wà mɛ!» 18 L'à pyi wyeere tèni i, báarapyiibii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii mpyi a yyére na kyànhigii nage ware, Pyɛri mú mpyi a yyére na ku ware ná pi e.

Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔh'à Yesu yíbe
(Macwo 26.59-66; Marika 14.55-64; Luka 22.66-71)

19 Ɲyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔh'à Yesu yíbe u cyelempyiibii ná u kàlaŋi kyaa na. 20 Ka Yesu si u pyi: «Mii ɲyɛ a kyaa jwo ŋwɔhɔre e mɛ. Tère maha tère mii mpyi maha sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambayi ná Kileɲaarebage e, cyeyi i Yahutuubii maha piye bínnini ke. Mii ɲyɛ a yafyin jwo ŋwɔhɔre e mɛ. 21 Ɲaha kurugo mu saha na mii yíbili yɛ? Mpii pi à ɲɛn'a mii jwumpe lógo ke, sà pire yíbe ɲje mii à jwo pi á ke, pir'à yi lógo fo mà ɲwɔ.»

22 Yesu à puru jwo ke, Kileɲaarebage kàanmucyafooŋi u mpyi a yyére u taan ke, ka uru si kantawaa bwɔn u e, maa u pyi: «Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ɲwɔ mu à shwɔ amɛ la?» 23 Ka Yesu si nàŋi pyi: «Kampyi jwumpimɛ mii à jwo, cyage k'à pu pi ke, kuru jwo na á. Kampyi jwumpimɛ bà mɛ, ɲaha na mu à mii bwɔn yɛ?» 24 Ɲyɛ ka Ana‡ si u cyempwɔ wuŋi tùugo sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Kayifu yyére.

Pyɛri saha à jwo na uru ɲyɛ Yesu cyelempya mɛ
(Macwo 26.71-75; Marika 14.69-72; Luka 22.58-62)

---

* **18:9** Yuhana 6.39 † **18:13** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀. ‡ **18:24** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀.

25 Mà Simɔ Pyɛri yaha u u nage ware, wà à u pyi: «Tá mu mú ɲyɛ ŋge nàŋi cyelempyaŋi
wà mɛ?» U ɲyɛ a tɛ̀ɛn li taan mɛ, maa jwo: «Ɔnhɔ, mii ɲyɛ u wà mà dɛ!»
26 Ɲyɛ nàŋi niŋgeŋke Pyɛri a kwɔ̀n ke, Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi wà
na mpyi uru cìnmpworo. Ka uru báarapyiŋi si Pyɛri pyi: «Lire sanni i ke, mii yabiliŋi ɲyiigii
ɲyɛ a kànha a mu ná uru ɲya cikɔɔge e mà?» 27 Ka Pyɛri si núr'a yi kyáala. Ka ŋkùpooŋi si
ntíl'a mɛɛ sú.

Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-31; Marika 15.1-20; Luka 23.1-5, 13-25)

28 Lire kàntugo pi à yîri ná Yesu i Kayifu yyére maa ŋkàre fànhafooŋi pyɛngɛ§. L'à pyi
ɲyɛ̀sɔɔge na. Ɲka Yahutuubii ɲyɛ a ɲɛn'a jyè fànhafooŋi pyɛnge e mɛ. Lir'à pyi bà pi fwɔnrɔ
baa wuubii si mpyi si bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi lyî Kile yyahe taan mɛ*. 29 Lire kurugo
fànhafooŋi Pilati à fworo pi fye e cyíinŋi na, maa pi yíbe: «Ŋge nàŋi làwwuge ɲùŋke ku ɲyɛ
ŋkire yii á yɛ?» 30 Ka pi i u pyi: «Ŋge nàŋi n'a mpyi u ɲyɛ a kapii pyi mɛ, wuu mpyi na sí u
le mu cye e mɛ.» 31 Ka Pilati si pi pyi: «Yii yabilimpii pi u cû yii i u kataanmpe cwɔɔnrɔ
yii tàanna ná yii Saliyaŋi i.» Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Kuni ɲyɛ a kan wuu á, wuu
sùpya bò mɛ.»
32 Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu mpyi a jwo u mbòŋi kyaa na ke, ka puru si fûnŋɔ. 33 Lire
tèni i, ka Pilati si núr'a jyè u bage e, maa Yesu yyere, maa u yíbe: «Yahutuubii Saannji u ɲyɛ
mu la?» 34 Ka Yesu si u pyi: «Mu à yi jwo maye e laa, pìi pi à yi jwo mu á mii kyaa na?» 35 Ka
Pilati si u pyi: «Mu à mii ɲya Yahutu la? Mu kìni shiinbii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii
pi à mu le mii cye e. Ɲaha mu à pyi yɛ?» 36 Ka Yesu si u pyi: «Mii Saanre ɲyɛ naha diɲyɛŋi
woro mɛ. Kàmpyi ti mpyi naha woro, mii fyèɲwɔhɔshiinbii mpyi na sí kàshige kwɔ̀n, bà
Yahutuubii ɲùŋufeebii si mpyi pi àhaɲjà mii cû mɛ, ŋka sèeŋi na, mii Saanre ɲyɛ naha woro
mɛ.» 37 Ka Pilati si u pyi: «Lire e ke saanwa u ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabiliŋi
u à jwo na mii ɲyɛ saanwa! Mii à pa si diɲyɛŋi i, si sèeŋi cyêe sùpyire na. Shin maha shin
la ku ɲyɛ s'a ɲaare sèeŋi fye e ke, urufoo sí ɲɛɛ raa mii jwumpe núru.» 38 Ka Pilati si jwo:
«Ɲaha k'à sìi sèeŋi yɛ?»
U à puru jwo ke, maa fwor'a kàre Yahutuubii yyére sahaŋki, maa sà yyére pi yyaha na,
maa pi pyi: «Mii nàha sàa tìgire cyage ta ŋge nàŋi na mɛ! 39 Ɲyɛ ná lire na ɲyɛ kalyee, yyee
maha yyee bilereŋkwoŋi kataanni ká nɔ, mii maha yii sùpya yige kàsuŋi i, li sí n-bɛ̂ yii
á mii u Yahutuubii Saannji yige la?» 40 Ka Yahutuubii si jwo fànha na: «Ɔnhɔ, uru yaha
wani! Barabasi yige!» Mà li ta uru ŋge na mpyi kapimpyi.

19

1 Ɲyɛ Pilati à yi ɲya amuni ke, maa jwo na pi Yesu cû, pi i u bwɔ̀n ná kàsor'e. 2 Ka
sòrolashiibii si ŋguro cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò u na, maa saanlii vàanntinmbwɔhɔ
niɲyɛga le u na. 3 Maa file u na, marii ŋko: «Yahutuubii Saannji, wuu à mu shéɛre!» Maa
wá na kantawahigii bwùun u e.
4 Ka Pilati si núr'a fworo cyíinŋi na, maa sùpyire pyi: «Mii sí yii yaha yii fworo ná u e
tafage e, bà yii si mpyi si ɲcè na mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na mɛ.» 5 Ka Yesu si fworo
tafage e, ŋgure nìntoŋke ɲyɛ u ɲùŋke na, saanbii vàanntinmbwɔhe sí ɲyɛ u yacige e. Ka Pilati
si jwo sùpyir'á: «Nàŋi u ŋge.»
6 Tèni i Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲyiigil'à tègɛ Yesu
na ke, ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!» Ka Pilati si jwo: «Yii

§ **18:28** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò. * **18:28** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutu mɛ, Yahutu n'a mpyi a jyè uru wà pyɛnge e, li mpyi maha mpyi mu à jwo uru Yahutuŋi à ɲwɔ́hɔ Kile á. Lire n'a mpyi a pyi, uru Yahutuŋi mpyi na jà a lire yyeeni bilereŋkwoŋi kataanni pyi sahaŋki mɛ.

yabilimpii pi u cû, yii sà ŋkwòro cige na*, mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na mɛ.» 7 Ka
Yahutuubii ɲùŋufeebii si Pilati pyi: «Saliyaŋi wà na ɲyɛ wuu á, mà tàanna ná ur'e, u à yaa
u bò, ɲaha na yɛ u à jwo uru u ɲyɛ Kile Jyaŋi.»
8 Pilati à puru lógo ke, ka là si bâra u fyagare na sahaŋki. 9 Ka u u núr'a jyè ná Yesu i
bage e, maa u yíbe: «Taa mu à yîri ke?» Ka Yesu si fyâha u na. 10 Ka Pilati si u pyi: «Mu à
fyâha mii na la? Mu ɲyɛ a cè na síŋi ɲyɛ mii á mà mu yaha, lire ɲyɛ mɛ mà mu kwòro cige
na mà?» 11 Ka Yesu si u pyi: «Kile u à uru síŋi kan mu á niɲjaa. Ná lire bà mɛ, mu mpyi na
sì n-jà kyaa pyi mii na mɛ. Lire e ŋge u à mii cû mà le mu cye e ke, urufoo u kapiin'à pêe
mu wuuni na.»
12 Yesu à puru jwo ke, ka Pilati si wá na kaɲuŋɔ caa si Yesu ta ɲjaha. Ŋka Yahutuubii
saha mpyi ŋko fànha na: «Mu aha ŋge nàŋi yaha, mu saha sì n-pyi Ɔrɔmu saanbwɔhe
Sezari cevooŋi mɛ. Shin maha shin u à uye pyi saanwa ke, urufoo sí n-pyi Sezari
zàmpɛn.»
13-14 Kuru canŋke nùmpanŋa na mpyi bilereŋkwoŋi kataanni. Canvwuge na, Pilati à
puru jwumpe lógo ke, maa Yesu yige cyíinŋi na sahaŋki. Tafabwɔhɔ na mpyi wani, k'à
yaa ná kafaayi i, Eburubii shɛɛnre e ku mɛge ɲyɛ: «Gabata». Ka Pilati si ntɛ̀ɛn wani u
yukyaala tatɛɛnge e, maa jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á: «Yii saanŋi u ɲyɛ ŋge!» 15 Ka pi i
wá na ŋko fànha na: «Yii u bò! Yii u bò! Yii u kwòro cige na!» Ka Pilati si pi pyi: «Mà
yii saanŋi yabiliŋi kwòro cige na la?» Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Saanwa
ɲyɛ wuu á mà tòro Sezari na mɛ†!» 16 Kàntugo ka Pilati si Yesu yaha pi á pi sà ŋkwòro
kworokworocige na.

Yesu à kwòro cige na
(Macwo 27.32-44; Marika 15.21-32; Luka 23.26-43)

Ka sòrolashiibii si Yesu cû a kàre. 17 Maa fworo ná u e kànhe kàntugo, maa u
kworokworocige tègɛ u yabiliŋi ɲuŋ'i. Ka pi i ŋkàre cyage k'e, pi maha kuru yiri:
«Ɲuŋkwɔɔge Cyage» Eburubii shɛɛnre e pi maha ku yiri: «Gɔlikota». 18 Kuru cyage e
pi à Yesu kwòro cige na, maa shiin shuunni kwòro ciyi na u taan. Wà mpyi u kàniŋke
na, u sanŋi sí ɲyɛ u kàmɛni na. 19 Ka Pilati si pi pyi pi à sémɛrɛ pyi mà dùrugo Yesu
kworokworocige na na: «YESU NAZARƐTI KANHE SHINNƖ, YAHUTUUBII SAANNƖ.»
20 Yahutuu niɲyahara à tire sémɛre kâla, ɲaha kurugo yɛ Yesu takworoge ná kànhe laage
mpyi a tɔɔn mɛ. Mà bâra lire na, tire sémɛre mpyi a séme Eburubii ná Ɔrɔmu shiinbii ná
Girɛkiibii shɛɛnre e. 21 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii si ŋkàr'a sà yi jwo Pilati á na u
mpyi a yaa u séme: «Yahutuubii Saanŋi» mɛ, u mpyi a yaa u séme na ŋge nàŋ'à jwo na uru
u ɲyɛ Yahutuubii Saanŋi. 22 Ka Pilati si pi pyi na nte t'à séme a kwɔ̀ ke, tire ti sí n-sìi n-yaha
wani.
23 Ɲyɛ sòrolashiibil'à Yesu kwòr'a kwɔ̀ cige na ke, maa u vàaɲɲyi lwɔ́ a táa tataayi
sicyɛɛre, pi shin maha shin à taaga lwɔ́, ka pi i u vàanntinmbwɔhe lwɔ́ mú, kuru na mpyi
jwòoŋkuriibaa. 24 Maa jwo piy'á na pi àha kuru vàanntinŋke táa mɛ, na pi ŋkyaanlwooni pyi,
ŋge u sí ku ta ke, urufoo sí n-cè. Jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, lir'à pyi bà
puru si mpyi si fûnŋɔ mɛ. L'à séme:
«Pi à mii vàaɲɲyi táa piye na,
maa ŋkyaanlwooni pyi mii vàanntinmbwɔhe kurugo‡.»
Lire nde sòrolashiibil'à pyi.
25 Yesu nuŋi ná u nuŋi sìɲɛɛŋi ná Kilopasi cwoŋi Mariyama ná Mariyama mà yîri
Magidala kànhe e, pire mpyi a yyére Yesu kworokworocige taan. 26 Yesu à u nuŋi ɲya,
maa u ɲyii cyelempyaŋi ɲya u taan ke, maa jwo nufooŋ'á: «Nàa, mu jyaŋi u ɲyɛ ŋge.»

---

* **19:6** «Yii yabilimpii pi u cû, yii sà ŋkwòro cige na»: puru jwumpe e, Pilati mpyi na pi fwɔ́hɔre; u mpyi a sàa li cè na Ɔrɔmu shiinbii ɲyɛ na ɲɛɛg'a kuni kan Yahutuubil'á pi sùpya bò mɛ. † **19:15** Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile cè mɛ, Yahutuubii mpyi na ɲɛɛge urufoo u pyi pire saanŋi mɛ. Lire e ke pi ɲyɛ a sèeŋi jwo mpe jwumpe e mɛ. ‡ **19:24** Zaburu 22.19

27 Maa núr'a jwo u cyelempyaŋ'á: «Mu nuŋi u ɲyɛ ŋge.» Mà lwɔ́ kuru canŋke na, ka
cyelempyaŋi si u kɛ̂ɛnŋɛ uye yyére.

Yesu kwùŋi kani
(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Luka 23.44-49)

28 Lire kàntugo mà Yesu yaha u à cè na karigii pun'à fûnŋɔ, u à jwo: «Byage naha mii
na.» U à puru jwo bà Kile Jwumpe Semɛŋi si mpyi si fûnŋɔ mɛ. 29 Lir'à cwooni là ta wani,
l'à ɲî lùtanhaga na. Ka sòrolashiibii si sìcogo fyinmɛ kuru lwɔhe e mà dùrugo kàbii na, mà
yaha Yesu ɲwɔge taan, lire kàbiini na mpyi izope cige. 30 Yesu à kuru lùtanhage nɛ́ɛnɛ ke,
maa jwo: «Numɛ cyi pun'à fûnŋɔ.» Lire kàntugo u à ɲùŋke sôgo maa u múnaani kan Kile á.

Sòrolashiŋi wà à Yesu buwuŋi fûru

31 Nyɛ kuru canŋke nùmpanŋa mpyi Yahutuubiicannɔŋɔ, kuru mpyi a pêe cannɔɲyi
saŋɲyi na. Lire kurugo Yahutuubii ɲùŋufeebii la ɲyɛ a mpyi pi kwôro ciyi na cannɔŋke
e mɛ. Ka pi i ŋkàre Pilati á maa sà u ɲáare na u pire yaha pi sà pi tooyi bwɔ̀n a kyɛɛgɛ, pi
i wyèr'a kwû, pi i pi buwuubii tîrige ciyi na. 32 Ka sòrolashiibii si ŋkàre, mpii shuunniŋi
pi mpyi a kwòro Yesu taan ke, ka pi i niɲcyiiŋi tooyi kyɛɛgɛ, maa nta a shɔnwuŋi wuyi
kyɛɛgɛ. 33 Pi à nɔ Yesu na ke, mà uru ta u à kwû a kwɔ̀. Lire kurugo pi saha ɲyɛ a uru
u tooyi kyɛɛgɛ mɛ. 34 Lire ná li wuuni mú i, sòrolashiŋi wà à Yesu sú a fûru ŋkere na ná
tàanbil'e. Ka sìshange ná lwɔhe si ntíi na fwore kuru tafuruge e.
35 Sùpyaŋi u à ɲcyii karigii sémɛ ke, uru yabiliŋi u à cyi ɲya, u jwumpe mú na ɲyɛ sèe. U
à cè cɛcɛ na sèeŋi uru na yu, bà yii si mpyi si dá mú mɛ. 36 Ɲyɛ ɲcyii karigii mpyiŋ'à Kile
Jwumpe Semɛŋi fûnŋɔ. L'à sémɛ:
«U kaciige kà sì n-kebe mɛ§.»
37 L'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi cyage k'e mú na:
«ŋge pi à sú a fûru ke, pi sí n-pa yyahayi le u e si raa wíi*.»

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Luka 23.50-56)

38 Lire kàntugo Arimati kànhe shinŋi Yusufu à kàre Pilati yyére si Yesu buwuŋi ɲáare u
á. Yesu cyelempyaŋi wà u mpyi u wi, ŋka u mpyi na uye ŋwɔhɔni Yahutuubii ɲùŋufeebii
yyaha fyagare na. Pilati à ɲɛɛ ke, ka Yusufu si ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi lwɔ́. 39 Ɲyɛ
Nikodɛmu, ŋge u ná ntêl'a kàre Yesu fye e canŋka numpilage e ke, ka uru si mpa ná miri
ná aloyesi sìnmɛ lwɔhe e, pu nùg'à táan, pu s'à wùrugo, pu s'à cúluyi beɲjaaga ná kɛ kwɔ̀.
40 Ka pire shiin shuunniŋi si pi pyi pi à Yesu buwuŋi lwɔ́, maa u le u tòto vàanɲyi i, maa
puru sìnmpe nùguntanga wumpe wu u na, bà Yahutuubii maha pi kwùubii bégeli mà jwo
pi pi tò mɛ. 41 Cyage e Yesu à kwòro cige na ke, cikɔɔgɔ na mpyi wani, fanŋa nivɔnŋɔ na
mpyi kuru cikɔɔge e, bu mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a tò kur'e mà ɲya mɛ. 42 Kuru yàkoŋke ku mpyi
Yahutuubii cannɔŋke zònnɔŋi. Kuru fanŋke laage mú sí ɲyɛ a mpyi a tɔɔn mɛ, lire kurugo
ka pi i Yesu buwuŋi le wani.

20

Cyelempyiibil'à sà Yesu fanŋke niŋgage ta
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Luka 24.1-12)

1 Cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na, ɲyɛge mpyi na sàha jà a cwó mɛ, Magidala
Mariyama à kàre fanŋke na mà sà li ta kafaage pi mpyi a tèg'a ku ɲwɔ tò ke, kur'à lwɔ́
wani. 2 Nyɛ ka u u fê a kàre Simɔ Pyɛri ná cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu á sèl'e ke,

§ **19:36** Ɛkizodi 12.46; Nɔmburu 9.12; Zaburu 34.21. Yyee maha yyee bilereŋkwoŋi kataanni ká nɔ, Izirayɛli shiinbii mpyi maha mpàbili bò maha mpyi sáraga pi kapegigii yàfaŋi kurugo. Lire mpàbili kaciige kà maha yaa ku kebe mɛ. Yesu u à lire mpàbilini fáa, lire e Kile ɲyɛ a ɲɛɛ Yesu kaciige kà si ŋkebe mɛ. * **19:37** Zakari 12.10 * **20:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

pire yyére, maa pi pyi: «Pi à Kafooŋi buwuŋi lwɔ́ a yige fanŋke e, wuu sí ɲyɛ a u tayahaga cè mɛ.»
3 Ka Pyɛri ná uru cyelempyaŋi si fworo na ŋkɛ̀ɛge fanŋke na. 4 Pi mú shuunni mpyi na fî, ŋka cyelempyaŋ'à Pyɛri caanra fanŋke na. 5 U à lyêele ke, maa lempe ɲya ɲìŋke na, ŋka u ɲyɛ a jyè mɛ. 6 Li ɲyɛ a mɔ mɛ, ka Simɔ Pyɛri si nɔ wani, maa ntíl'a jyè fanŋke e, maa lempe wíi. 7 Vàaŋɲyi yi mpyi a tɛ̀g'a Yesu ɲùŋke tò ke, yire na mpyi a kúrul'a yaha yi mɛgɛ cyage e, yi ná lempe ɲyɛ a mpyi tanuge e fanŋke e mɛ.
8 Ɲyɛ cyelempyaŋi u mpyi a fyânha a nɔ ke, ka uru mú si jyè maa ɲya, maa dá. 9 Fo mà sà nɔ lire tèni na, cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a yi yyaha cè na Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo na Yesu mpyi na sí n-sìi ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i mɛ. 10 Puru ɲwɔhɔ na, cyelempyiibii mú shuunn'à núr'a kàre pyɛngɛ.

Yesu à uye cyêe Magidala Mariyama na (Macwo 28.9-10; Marika 16.9-11)

11 Ɲyɛ ka Mariyama si mpa yyére fanŋke ɲwɔge na, maa mɛɛ le na súu. Ka u mɛɛsuwuŋi si ŋkwɔ̀ a lyêel'a wíi fanŋke e, 12 mà Kile mɛ̀lɛkɛɛbii pìi shuunni ɲya ná vàanvyinɲyi i, pi à tɛ̀ɛn Yesu buwuŋi tasinnage e. Pi wà à tɛ̀ɛn Yesu ɲùŋke tayahage e, ka u sanŋi si ntɛ̀ɛn Yesu tooyi woge e. 13 Ka pi i u yíbe: «Ceewe, ɲaha na mu na mɛɛ súu yɛ?» Ka u u pi pyi: «Pi à mii Kafooŋi buwuŋi lwɔ́ a yige, mii sí ɲyɛ a u tayahaga cè mɛ.» 14 U à ta u puru jwo a kwɔ̀ ke, maa yyaha kɛ̂ɛnŋ'a wíi mà Yesu ɲya u à yyére, ŋka u ɲyɛ a mpyi a cè na uru wi mɛ. 15 Ka Yesu si jwo: «Ceewe, ɲaha na mu na mɛɛ súu yɛ? Jofoo mu na ɲcaa yɛ?» Ka u u wá na sônŋi na cikɔɔge faafooŋi wi, ka u u u pyi: «L'aha nta mu u à Yesu lwɔ́, u saha cyêe na na si sà u lwɔ́.» 16 Ka Yesu si jwo: «Mariyama!» Ka u u yyaha kɛ̂ɛnŋɛ Yesu yyére maa jwo Eburubii shɛɛnre e: «Araboni!» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Cyelentuŋi!» 17 Ka Yesu si u pyi: «Ma hà na cû n-yaha mɛ, mii sàha ŋkwɔ̀ a dùgo Tufooŋi yyére mɛ, ŋka sà yi jwo mii cìnmpyiibil'á na mii naha na dùru na Tuŋi yyére, uru mú sí u ɲyɛ yii Tuŋi, na mii naha na dùru na Kileŋi yyére, uru mú sí u ɲyɛ yii Kileŋi.» 18 Ka Mariyama si ŋkàr'a sà a yi yu cyelempyiibil'á: «Mii à Kafooŋi ɲya!» Ɲje Yesu à jwo u á ke, maa wá na yire yu.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na (Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Luka 24.36-49)

19 Kuru cannuge, cibilaage canɲcyiige yàkoŋke, Yesu cyelempyiibii mpyi a bínni bag'e, maa ku shwɔ̂hɔ piye na Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha fyagare na. Ka Yesu si mpa yyére pi shwɔhɔl'e maa pi pyi: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á.» 20 Mà u yaha puru na, u à u kantahigii ná u kàmpanŋke cyêe pi na. Cyelempyiibil'à Kafooŋi ɲya ke, ka pi funŋke si ntáan sèl'e. 21 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á! Bà Tufooŋi à mii tun mɛ, amuni mii à yii tun.» 22 Yesu à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa ɲwɔge kafɛɛge fwɔ pi na, maa pi pyi: «Yii Kile Munaani ta.» 23 Yii aha mpiimu kapegigii yàfa pi na ke, pire wogigii sí n-yàfa pi na, yii aha ɲcyé mpiimu wogigii na ke, pire wogigii sí n-kwôro pi na.

Yesu à uye cyêe Tomasi na

24 Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi na canŋke ŋkemu i ke, ŋge mɛge ku ɲyɛ pi e Tomasi ná pi maha u pyi: «Ŋaŋi» ke, uru ɲyɛ a mpyi ná pi e mɛ. 25 Ka cyelempyiibii sanmpii si u pyi: «Wuu à Kafooŋi ɲya!» Ka u u pi pyi: «Mii aha mpyi mii ɲyɛ a sìkanŋkii fyèŋi ɲya u cyeyi i mɛ, mii sí ɲyɛ a na kampeeni tɛ̀gɛ fyèŋi na, maa bwɔ̀n u ŋkèni tafuruge nɔɔpiige na mɛ, mii sì n-dá mɛ.»
26 Cibilaaga niŋkin à tòro ke, ka cyelempyiibii si núr'a piye bínni bage e, maa ku shwɔ̂hɔ piye na, Tomasi na mpyi ná pi e lire tèni i, ka Yesu sí mpa yyére pi shwɔhɔl'e, maa jwo: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á.» 27 Maa Tomasi yyere na u file uru na, maa jwo: «Kampeeni taha naha, na cyeyi wíi, ma cyɛge file, maa ku le na ŋkèni tafuruge e. Fworo dánabaare e, ma a dá.» 28 Ka Tomasi si u pyi: «Mii Kafooŋi ná mii Kileŋi!» 29 Ka Yesu si u pyi: «Mu à mii ɲya ke, lire e mu à dá, mpii pi à dá mii na, mà li ta pi ɲyɛ a mii ɲya mɛ, pire wuun'à ɲwɔ.»

Yuhana sémɛŋi kasemɛni

30 Ŋyɛ Yesu à kakyanhala karii niɲyahagii pyi u cyelempyiibii ɲyii na, cyire kyaa ɲyɛ
a jwo ŋge sémɛŋi i mɛ. 31 Ŋka ɲcyii cyi à sémɛ ke, cyir'à sémɛ bà yii si mpyi si dá li na na
Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ná Kile Jyaŋi mɛ. Yii aha dá u na, yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta
u mɛge kurugo.

21

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii pìi baashuunni na

1 Ŋyɛ cyire karigii kàntugo, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na sahaŋki Tibɛriyadi baŋi
ɲwɔge na. Amɛ u à uye cyêe pi na: 2 kuru cyage e, Yesu cyelempyiibii pìi baashuunni na
mpyi wani, pire e Simɔ Pyɛri, ná Tomasi pi maha mpyi: «Ŋaŋi» ke, ná Natanayɛli u à yîri
Galile kùluni i Kana kànhe e ke, ná Zebede jyaabii mú shuunni. 3 Ka Simɔ Pyɛri si pi pyi:
«Mii na ŋkèɛge fyaa tacuŋi i.» Ka cyelempyiibii sanmpii si jwo: «Wuu mú na ŋkèɛge ná
mu i.» Ka pi i fworo lire e, mà sà jyè bakwɔɔge e na cwòobii wàa lwɔhe e, ŋka kuru canŋke
numpilage e, pi ɲyɛ a fya niŋkin ta mɛ.

4 Ŋyèg'à pa múgo ke, ka pi i Yesu niɲjyereŋi ɲya baŋi ɲwɔge na, ŋka pi ɲyɛ a núr'a u cè
mɛ. 5 Ka Yesu si pi pyi: «Na pyìi, yii à fyaabii pìi ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲyɛ a yaaga ta
mɛ.» 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii cwòŋi wà bakwɔɔge kàniŋke na, yii sí pìi ta.» Pi à cwòŋi wà
ke, fyaabii ɲyahaŋi cye e pi ɲyɛ a jà a cwòŋi dìr'a yige lwɔhe e mɛ. 7 Cyelempyaŋi kyaa li
mpyi a táan Yesu á ke, ka uru si jwo Pyɛri á: «Kafooŋi wi!» Simɔ Pyɛri u mpyi a u vàanɲyi
wwû marii fyaabii caa ke, tèni i u à lógo: «Kafooŋi wi!» ke, ka u u láha a yi le maa jyè lwɔhe
e. 8 Ka cyelempyiibii sanmpii si wá na ŋkèɛge bakwɔɔge e kùmpoge yyére, cwòŋi mpyi a
ɲî fyaabii na, ka pi i wá na u dìrili. Pi ná lwɔhe ɲwɔge laage mpyi a tɔɔn mɛ, ku mpyi a
kuye wwû mɛtirii ŋkul'e (100) mɛ.

9 Pi à nɔ kùmpoge na maa ntîge ke, ka pi i naŋkyanhii ɲya, fyaa sí ɲyɛ cyi ɲuŋ'i, bwúuru
mú na mpyi wani. 10 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma ná yii fyaabii niɲcumpii pìl'e.» 11 Ka Simɔ
Pyɛri si dùgo kùmpoge na, maa cwòŋi dìr'a yige ná fyabwoyi i. Pi puni na mpyi ŋkuu ná
beeshuunni ná kɛ ná taanre (153) ŋka fyaabii na pi ɲyahaŋi mú i, cwòŋi ɲyɛ a cwɔn mɛ.
12 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma, yii pa lyî.» Cyelempyaŋi wà ɲyɛ a ɲɛn'a u yíbe na: «Jo u ɲyɛ
mu yɛ?» mɛ, ɲaha na yɛ pi mpyi a cè na Kafooŋi wi. 13 Ka Yesu si file, maa bwúuruŋi lwɔ́,
maa u táa pi na, maa fyaabii mú kan pi á.

14 Kuru k'à pyi Yesu tontanrawoge mà uye cyêe u cyelempyiibii na, mà lwɔ́ u à ɲè a
fworo kwùŋi i ke.

Yesu à Pyɛri yíbe

15 Pi à lyî a kwɔ̀ ke, ka Yesu si jwo Simɔ Pyɛri á: «Yuhana jyaŋi Simɔ, tàange ku ɲyɛ mu i
mà yyaha tíi ná mii i ke, tá kur'à pêe mà tòro ŋke ku ɲyɛ pi sanmpil'e mà yyaha tíi ná mii
i bɛ?» Ka Pyɛri si u pyi: «Ɔɔn, Kafooŋi! Mu yabiliŋi ɲyɛ a cè na mu kyal'à táan mii á mà?»
Ka Yesu si jwo u á na u a uru mpàpyiyi ɲwɔ caa. 16 Maa núr'a jwo tozhɔnwogo: «Yuhana
jyaŋi Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka u u jwo: «Ɔɔn, Kafooŋi! mu à cè na mu kyal'à
táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii kàanmucaa. 17 Ka Yesu si núr'a jwo
tontanrewogo: «Yuhana jyaŋi Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka Pyɛri si yyaha tanha na
Yesu à uru yíbe a ta taanre na u kyal'à táan ur'á la, maa Yesu pyi: «Kafooŋi, mu à karigii
puni cè, mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii ɲwɔ
caa.

18 Maa núr'a u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, mu nàɲjiiwe wuŋi mpyi maha
vàanntinŋke le, maa maye pwɔ, cyage k'à táan mu á ke, maa ŋkàre wani. Ŋka mu aha mpa
lyɛ, mu sí cyeyi yîrige*, wabɛrɛ sí mu vàanntinŋke le mu na, si mu pwɔ si ŋkàre ná mu i
cyage ku ɲyɛ ku ɲyɛ a táan mu á mɛ.»

---

* **21:18** «Mu sí cyeyi yîrige»: lire na mpyi kyaa mà li cyêe na pi sí Pyɛri kwòro cige na, si mbò.

19 Kwùŋkanni na Pyɛri mpyi na sí n-kwû si pèenɛ taha Kile na ke, lire Yesu mpyi na yu
ná mpe jwumpe e. Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si Pyɛri pyi: «Taha na fye e.»

Cyelempyaŋi kyaa l'à táan Yesu á ke

20 Cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, Pyɛri à yyaha kêɛnŋ'a wíi mà uru ɲya u u
ma pi kàntugo. Canŋka mà pi yaha pi i numpilaga lyìge lyî, uru cyelempyaŋi u ná mpyi a
tèɛn maa fêɛn Yesu kàmpanŋke na, maa u yíbe: «Kafooŋi, jofoo u sí mu le cye e yɛ?» 21 Ɲyɛ
Pyɛri à uru cyelempyaŋi ɲya ke, maa jwo Yesu á: «Kafooŋi, ŋge de, ɲaha ku sí uru ta yɛ?»
22 Ka Yesu si u pyi: «Mii la ká mpyi uru u kwôro kwùmbaa fo mii cannuruge, mu ɲaha ku
ɲyɛ lire e yɛ? Mu wi ke, taha mii fye e kanna.» 23 Puru jwumpe cye kurugo, dánafeebil'à
jwo cyeyi puni i na uru ŋge cyelempyaŋi sì n-kwû mɛ. Mà li ta Yesu ɲyɛ a jwo Pyɛri á na
u sì n-kwû mɛ. Mpe Yesu à jwo ke, puru p'à pyi: «Mii la ká mpyi u kwôro kwùmbaa fo zà
nɔ mii cannuruge na, mu ɲaha ku ɲyɛ lire e yɛ?»

24 Uru cyelempyaŋi ninuŋi u à ɲcyii karigii puni jwo, uru mú sí u à cyi sémɛ. Wuu mú
s'à cè na cyi na ɲyɛ sèe.

25 Ɲyɛ Yesu à karigii cyiibɛrii niɲyahagii pyi. Li n'a mpyi a yaha na cyire karigii cyi le
cyi mɛgɛ sémii niŋkin niŋkin i, mii na sônŋi pire sémɛbii tayahaga mpyi na sì n-ta diɲyɛŋi
i mɛ.

Yesu Tunntunmpii Kapyiiŋkii Semɛŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Karigii Yesu à pyi ɲìŋke na ke, Luka à cyire yyaha jwo u sémɛŋi niɲcyiiŋi i. Ŋge sémɛŋi shɔnwuŋi i, pyiŋkanni na Yesu à kàre nìɲyiŋi na, ná pyiŋkanni na u à Kile Munaani tun u fyèɲwɔhɔshiinbil'á ke, u na yire yyaha yu. Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, Kile Munaani à Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii yyaha cû, ka pi i puru jwo diɲyɛŋi cyeyi puni i.

Pi n'a mpyi na puru Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, ŋgemu ɲwɔmɛɛ Kile mpyi a lwɔ́ na u sí sùpyire shwɔ ke. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pi n'a mpyi na pu yu pir'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Kileŋi u à yaayi puni dá ke, na uru la ɲyɛ si pi ná uye shwɔ̀hɔŋi yaa. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á na li síŋi ɲyɛ Kile na mà yampii cùuŋɔ si pi shwɔ Sitaanniŋi na. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á mú na Yesu à kwû kworokworocige na, sùpyire kapegigii tugure yàfaŋi kurugo; na sùpyir'à yaa ti toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ, ti i dá Yesu na, bà Kile Munaani si mpyi si ti yyaha cû mɛ.

Karigii tèesiini i, Yesu tùnntunmpii mpyi na sɔ̂nŋi na Yahutuubii làda karigii tayyérege na ɲyɛ Yesu kuni ɲaaraŋi i. Ka Kile Munaani si yi fíniŋ'a cyêe pi na na Jwumpe Nintanmpe na ɲyɛ supyishiŋi puni wumɔ. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ mà toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ maa dá Yesu na. Lire e ke mà maye kan pi à kwɔ̀n si nta mpyi Yahutu mà tàanna ná pi làdaabil'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ maa dá Yesu na ke, lire mpyiŋi fànha ɲyɛ pire ɲuŋ'i mɛ.

Jwumpe Nintanmpe à jwo cyaga maha cyag'e ke, pìl'à ɲɛɛ pu na, ka pìi si pu cyé. Cyeye niɲyahay'e mpiimu pi à pu cyé ke, pir'à Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii kyérege, maa pi le kàsuŋi i. Poli na mpyi pi kyéregefeebil'e, ka Yesu si uye cyêe u na maa u pyi u tùnntunŋɔ. Lire kàntugo ka Poli si wá na ɲaare na mâre kànyi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu maa dánafeebii kuruɲyi tìŋi. U à ŋgaha niɲyahawa ta uru báaraŋi i. Luka u à ŋge sémɛŋi sémɛ ke, uru na mpyi ná u e lire kùsheeni là na.

Yesu à jwo cyelempyiibil'á na pi sí Kile Munaani ta

1-2 Mii cìnmpworoŋi Tofili, mà lwɔ́ tèni i Yesu à u karigii sìi na mpyi maa sùpyire yɛrɛge ná Kile jwumpe e, fo mà sà nɔ u tèekoɲjirini na mà kàre nìɲyiŋi na ke, mii mpyi a cyire puni yyaha jwo mu á na sémɛŋi niɲcyiiŋi i. Ŋka mà jwo Yesu u kàre nìɲyiŋi na ke, tùnntunmpii u mpyi a cwɔɔnrɔ ke, karigii pire mpyi a yaa pi a mpyi ke, Kile Munaani mpyi a u pyi u à cyire puni jwo pi á. 3 Yesu ɲɛŋkwooni kàntugo mà fworo kwùŋi i, u à uye cyêe pi na pyiŋkannigii niɲyahagii na. U à lire pyi canmpyaa beeshuunni funŋ'i bà pi si mpyi si ɲcè na, sèeŋi na, uru na ɲyɛ ɲyii na mɛ. U mpyi maha Kile Saanre kyaa yu pi á mú. 4 Canŋka mà u ná pi yaha pi i lyî siɲcyan, u à yi jwo pi á na pi àha laaga tɔɔn Zheruzalɛmu kànhe na mɛ, na yaage ɲwɔmɛɛni Tufooŋi à lwɔ́, ná uru mpyi a ku kyaa jwo pi á ke, pi kuru sige, 5 na Yuhana à pi batize ná lwɔhe e, ŋka mà jwo canmpyaa cyi tòro ke, pi sí batize ná Kile Munaani i.

Yesu à kò a dùgo nìɲyiŋi na
(Marika 16.19-20; Luka 24.50-53)

6 Ŋyɛ mà tùnntunmpii nimbinnibii yaha Yesu taan, pi à u yíbe: «Kafooŋi, lire tèni i mu sí Izirayɛli shiinbii saanre núruŋɔ pi á la*?» 7 Ka u u pi pyi: «Mii Tuŋi à tèni ná canmbilini ndemu bégele ná u yabiliŋi sífente e ke, yii àha raa lire caa si ɲcè mɛ. 8 Ŋka Kile Munaani

* **1:6** Yesu tùnntunmpii mpyi na Kile Niɲcwɔnrɔŋi mpaŋi sigili Yahutuubii sanmpii fiige, u u mpa pire yige Ɔrɔmu shiinbii fànɲyage e, u u Izirayɛli shiinbii wà piye na, bà pi mpyi saanŋi Dawuda tìiŋi ná saanŋi Solomani tìiŋi i mɛ.

sí n-tîge yii ɲuŋ'i si fànha kan yii á, lire ká mpyi, yii sí raa mii kyaa yu Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni sanni puni ná Samari kùluni i, fo mà sà nɔ diɲyɛŋi cyeyi puni i.»

9 Ɲyɛ u à puru jwo ke, mà u tùnntunmpii yaha pi i u wíi, u à kò a yîri pi shwɔhɔl'e mà kàre
nìɲyiŋi na, ka ɲahaŋke kà si u ŋwɔhɔ pi na. 10 Mà pi yaha pi à yyahayi yîrig'a le nìɲyiŋi i,
na u niŋkareŋi wíi, pi à pâl'a nàmbaa shuunni ɲya pi à vàanvyinɲyɛ le a yyére pi taan. 11 Ka
pire shiin shuunniŋi si jwo: «Galile kùluni shiinbii, di k'à ta a jwo ka yii i yyére na nìɲyiŋi
wíi yɛ? Yesu u à kò a yîri yii shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na ke, canŋka u sí núru n-pa bà yii
à u niŋkareŋi ɲya nìɲyiŋi na mɛ.»

Macyasi à Zhudasi tayyérege lwɔ́

12 Ɲyɛ ka Yesu tùnntunmpii si yîri Olivye cire ɲaŋke na, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu
kànhe e. Kuru cyage ná Zheruzalɛmu mpyi a culumɛtiri niŋkin kwɔ̀. 13 Pi à núr'a nɔ kànhe
e ke, batɔɔnge nìɲyibabilini i pi mpyi maha ntêe na piye bínnini ke, ka pi i dùg'a jyè lire e.
Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba ná Andire ná Filipi ná Tomasi ná Baritelemi ná Macwo ná
Alife jyaŋi Yakuba ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti†, ná Yakuba jyaŋi Zhude, pire pi mpyi.
14 Pire puni mpyi maha piye bínnini tèrii niɲyahagil'e, marii Kile ɲáare ná funŋɔ niŋkin i.
Cyeebii pìi ná Yesu nuŋi Mariyama ná Yesu cìnmpyiibii mú mpyi maha mpyi ná pi e.

15 Ɲyɛ pi canmbinniyi canŋke kà, mà pi nimbinnibii yaha, pi mpyi a shiin ŋkuu ná
beɲjaaga (120) kwɔ̀, ka Pyɛri si yîr'a yyére pi shwɔhɔl'e maa jwo: 16 «Mii cìnmpyiibii, Kile
Munaani mpyi a Dawuda yyaha cû, ka u u jwumpe mpemu jwo ná p'à séme Kile Jwumpe
Semɛŋi i, na Zhudasi u sí n-tòro sùpyire yyaha na, si Yesu le cye e ke, fànha kyaa li mpyi li
li, puru jwumpe pu fûnŋɔ. 17 Zhudasi sí na mpyi wuu kuruŋke sùpya, wuu ná uru mpyi
na báara niŋkin pyi.»

18 (Ɲyɛ pi à sàraŋi ŋgemu kan u á u kapiini nimpyiini ɲùŋɔ taan ke, u à sà kɛrɛgɛ shwɔ
ná ur'e. Lire kàntugo u à cwo a jya, ka u funŋɔ yaayi si ɲcɛɛg'a mâha. 19 L'à pyi kyaa
Zheruzalɛmu kànhe shiinbii puni mpyi a ndemu cè ke, fo ka pi i mpa kuru cyage mɛge le
pi shɛɛnre e: «Akɛlidama» kuru ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: «Sishange Kɛrɛge».)

20 Ɲyɛ Pyɛri à shà yyaha na ná jwumpe e sahaŋki maa jwo na: «Y'à séme Zaburu séməŋi
i na
“U pyɛnge niŋgage ku kwôro,
Sùpya kà ntèɛn k'e mɛ‡.”
“Wabɛrɛ u u báaraɲwɔge lwɔ́§.”

21-22 Lire kurugo mà Kafooŋi Yesu yaha u u ɲaare na ntùuli ná wuu e cyeyi yyaha
kurugo, mpii pi mpyi maha mpyi ná wuu e ke, wuu à yaa wuu shin niŋkin cwɔɔnrɔ pire
e, wuu bâra wuye na, wuu raa yi yu sùpyir'á na Yesu à ɲɛ̀ sèeŋi na. Mà lwɔ́ canŋke Yuhana
à Yesu batize ke, fo mà sà nɔ canŋke u à kò a yîri wuu shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na ke,
mpii pi à cyire karigii puni ɲya tapyige e ke, uru wà u à yaa u pyi urufoo.»

23 Ɲyɛ ka pi i shiin shuunni cyêe, Yusufu pi maha mpyi Barisabasi, lire ɲyɛ mɛ Zhutusi
ke, uru ná Macyasi. 24 Lire kàntugo maa Kile ɲáare na: «Kafooŋi, mu u à sùpyire puni
zòompii cè ke, mpii shiin shuunniŋi i, ŋge mu à cwɔɔnrɔ ke, uru cyêe wuu na, 25 bà u si
mpyi si Zhudasi tayyérege lwɔ́ tùnnture báaraŋi i, Zhudasi à kuru ŋkemu yaha maa ŋkàre
u yabiliŋi cyage e ke.»

26 Ɲyɛ ka pi i ŋkyaanlwooni pyi, ka ŋkyaanlwooni si Macyasi cyêe, ka uru si bâra Yesu
tùnntunmpii kɛ ná niŋkinŋi na.

2

Kile Munaani à tîge dánafeebii ɲuŋ'i

† **1:13** Zelɔti»: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke». ‡ **1:20** Zaburu 69.26 § **1:20** Zaburu 109.8

1 Pantekɔtiŋi canŋke, dánafeebii puni mpyi a bínni cyaga niŋkin i. 2 Ka tùnmbwɔhɔ si
mpâl'a fworo nìɲyiŋi na, mu à jwo kafeebwɔhɔ tùnmɔ, bage e pi mpyi a bínni ke, mà kuru
ɲî. 3 Ka pi i ɲjirii ɲya na fiige cyi à láha láha cyiye na mà pa ntèɛn ntèɛn pi puni niŋkin
niŋkinŋi na. 4 Ka Kile Munaani si pi puni ɲî, maa pi shin maha shin pyi u u shɛɛnre tabɛrɛ
yu mà tàanna ná Kile Munaani ti kanŋkanni i urufol'á.
5 Yahutuubii pi mpyi na fyáge Kile na diɲyɛŋi puni yyaha kurugo ke, lir'à pire pìi ta
Zheruzalɛmu kànhe e. 6 Ɲyɛ puru tùnmp'à fworo ke, ka pire si sà piye bínni wani, pi puni
kakyanhala wuu pi mpyi, ɲaha na yɛ pi shin maha shin mpyi na u tatɛɛnge shɛɛnre núru
pi ɲwɔ na. 7 Li mpyi a pi puni bilibili fo mà pi yîrige pi yákilibii ɲuŋ'i. Ka pi i wá na piye
yíbili maa ŋko: «Nte sùpyire ti ɲyɛ na yu amɛ ke, taha Galile kùluni i bà pi pun'à yîri mɛ?
8 Di l'à pyi wuu shin maha shin sí i u tatɛɛnge shɛɛnre núru pi ɲwɔ na yɛ? 9 Pariti kìni
ná Mɛdi kìni ná Elamu kìni shiin na ɲyɛ wuu e, pìi na ɲyɛ wuu e pir'à yîri Mɛzopotami
kìni i, pìi s'à yîri Zhude ná Kapadɔsi ná Pɔn wuuni ná Azi kùligil'e, 10 ná Firijyi wuuni ná
Panfili wuuni ná Misira wuuni ná Libi kìni cyage ku ɲyɛ Sirɛni kànhe taan ke, wuu pìi
s'à yîri Ɔrɔmu kànbwɔhe e. 11 Yahutuu na ɲyɛ wuu e, pìi sí ɲyɛ Yahutuu mɛ, ŋka pi à jyè
Yahutuubii Kile kuni i. Pìi na ɲyɛ wuu e, pir'à yîri Kɛrɛti kìni ná Arabubii wuuni i. Di
pi à pyi maa jìni na Kile kabwɔhigii nimpyiiŋkii yu, wuu shin maha shin sí i cyi núru u
tatɛɛnge shɛɛnre e yɛ?»
12 Ɲyɛ mà pi kakyanhala wuubii yaha fo pi ɲyɛ a pi niɲjwuyo cè mɛ, ka pi i wá na piye
yíbili: «Nde ɲwɔhe k'à sìi ŋki bɛ?» 13 Ka pìi si wá na pi fwɔ́hɔre maa ŋko: «Sinmpe pu ɲyɛ pi
na!»

Pyɛri à jwo ná sùpyire e

14 Ɲyɛ ka Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si yîr'a yyére, ka Pyɛri si jwo fànha na: «Yii pi
à tèɛn Zhude kùluni ná yii mpii puni pi naha naha Zheruzalɛmu kànhe e ke, yii niŋgyigigii
múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè. 15 Sinmɛ bà pu ɲyɛ nte sùpyire na mà tàanna
ná yii sànŋɔŋkanni i mɛ, ɲaha na yɛ ɲyège tèni baacyɛɛre wuuni li ɲyɛ numɛ, sinmɛ tèebyaa
sàha ŋkwɔ̀ a nɔ, wà u kwɔ̀ a bya a wùrugo mɛ. 16 Kile tùnntunŋi Zhowɛli mpyi a ndemu jwo
ke, lire li ɲyɛ na mpyi numɛ. 17 U mpyi a jwo na Kile à jwo:
“Diɲyɛŋi canzanɲyi ká nɔ,
mii sí na Munaani pyi li tîge sùpyire puni ɲuŋ'i.
Yii nàɲjiipyire ná yii pùceepyire sí raa Kile tùnnture yu.
Mii sí naye cyêe yii nàɲjiibii na, si karigii yyaha cyêe pi na.
Yii nàŋkolyeebii sí raa mii karigii ɲaa ŋɔɔyi i.
18 Sèe wi, cyire canmpyaagil'e,
mii sí na Munaani pyi li tîge
mii bilinambaabii ná mii bilicyeebii ɲuŋ'i.
Pi sí n-pyi mii tùnntunmii.
19 Mii sí kakyanhala yaayi yà pyi yi fworo nìɲyiŋi na,
si kakyanhala kacyeeŋkii cyìi yaa ɲìŋke na,
sìshange ná nage ná ŋguruge sí n-pyi.
20 Canŋaɲyiini sí n-kêɛnŋɛ n-pyi numpire.
Yiŋke sí ɲáaŋa mu à jwo sìshan.
Cyire puni kàntugo, Kafooŋi canmbilini sí nɔ.
Li sí n-pyi canmbwɔhɔ, sí n-pyi canmbile ndemu sìnampe sí n-pêe ke.
21 Ɲyɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kafooŋi mɛge yiri ke, urufoo sí n-shwɔ*.”»
22 Ɲyɛ Pyɛri à kwɔ̀ Zhowɛli jwumpe niɲjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Yii, Izirayɛli
shiinbii, yii niŋgyigigii pɛrɛ, yii raa núru. Yii à li cè na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu na mpyi
sùpya, ŋgemu cye kurugo Kile à u fànhe cyêe yii na ná kabwɔhigii ná kakyanhala karigii

* **2:21** Zhowɛli 2.28-32

ná kacyeeŋkii mpyiŋi i yii shwɔhɔl'e ke. 23 Ŋka nde Kile mpyi a yaa mà yyaha tíi ná u e,
mà tàanna ná u karigii puni ɲcèŋi i ke, lire yii à pyi. Yii à u le shinpiibii cye e pi à kwòro
cige na mà bò. 24 Ŋka Kile à u ɲùŋɔ wwû kwùŋi yapwoyi i, maa u ɲè a yige kwùŋi i. Ŋaha
kurugo yɛ li fànhe mpyi kwùŋi na u jà a u cû a yaha wani mɛ. 25 Saanŋi Dawuda à fyânha
a jwo u kyaa na, u mpyi a jwo:
"Mii maha na Kafooŋi ɲaa naye taan tèrigii puni i,
ɲaha na yɛ u maha mpyi mii kàniŋke na,
bà li si mpyi yaaga kà n-jà mii cúnŋɔ ɲjîrige na tayyérege e mɛ.
26 Lire kurugo mii zòmbilin'à ɲî funntange na,
mii jwumpe puni sí ɲyɛ funntanga jwumɔ.
Mii à tèɛn ná l'e, ali mii kwuŋkwooni kàntugo,
mii cyeere sí ɲíŋɛ mii na.
27 Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi, mu sì ɲɛɛ mii múnaani yaha
li kwôro kwùŋi numpini i mɛ.
Mu mú sì ɲɛɛ ma báarapyiŋi niɲcɛnŋi yaha u fwɔ́nhɔ fanŋke e mɛ.
28 Mu à nùmpanŋke tata kuni le mii taan
Mà mu yaha ná mii i, mu sí mii pyi mii i ɲî funntange na†."»

29 Ŋyɛ Pyɛri à kwɔ̀ Dawuda jwumpe niɲjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Mii cìnmpyiibii,
yii na yaha si wuu tulyage Dawuda kani fíniŋɛ ɲjwo yii á. Tèni i u à mpe jwumpe jwo ke,
u mpyi a pu jwo a wà uye na mɛ, ɲaha kurugo yɛ wuu à li cè na u à kwû, u buwuŋ'à tò.
Ali niɲjaa u kwùunni na ɲyɛ naha wuu yyére. 30 Dawuda na mpyi Kile tùnntunŋɔ, u mú
mpyi a li cè na Kile à kâa ur'á na uru na sí n-pa u ɲambilini là tìŋɛ u fànhe tatɛɛnge e u
kàntugo. 31 Kile à wyèr'a yi jwo Dawuda á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-pa ɲè n-fworo kwùŋi
i. Lire kurugo Dawuda à jwo na "U sì n-kwôro kwùŋi numpini i mɛ, u cyeere sì n-fwɔ́nhɔ
fanŋke e mɛ‡." 32 Yesu kyaa li, Kile à u ɲè a yige kwùŋi i. Lir'à pyi wuu mú puni ɲyii na.
33 U à dùg'a kàr'a sà ntèɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na. Kile Munaani ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwɔ́ wuu
á ke, Tufooŋi Kile à lire kan u á, ka u u li yaha l'à tîge wuu ɲuŋ'i. Lire yii ɲyɛ na ɲaa amɛ,
maa núru li ɲwɔ na. 34 Yii li cè na Dawuda yabiliŋi ɲyɛ a dùgo niɲyiŋi na mɛ, ŋka lire ná li
wuuni mú i, u à jwo
"Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á
'Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
35 mii sí n-pa mu zàmpɛɛnbii le mu tooyi ɲwɔh'i§.' "»

36 Ŋyɛ Pyɛri à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Lire e ke yii Izirayɛli shiinbii pun'à
yaa yii li cè na nàkaana baa na Yesu yii à kwòro cige na ke, Kile à uru pyi Kafooŋi ná uru
Kile Niɲcwɔnrɔŋi.»

37 Pi à puru lógo ke, ka pu u pi zòompii cúnŋɔ sèl'e, ka pi i Pyɛri ná tùnntunmpii sanmpii
pyi: «Wuu cìnmpyiibii, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 38 Ka Pyɛri si pi pyi: «Yii yii toroŋkanni
kêɛnŋɛ, yii puni niŋkin niŋkinŋ'à yaa yii batize Yesu Kirisita mɛge na, bà yii kapegigii si
mpyi si yàfa yii na mɛ. Lire ká mpyi, yii sí Kile Munaani ta. 39 Ŋaha kurugo yɛ Kile à u
Munaani ɲwɔmɛɛni lwɔ́ yii ná yii tùlug'á, mà bâra mpii pi ɲyɛ tatɔɔnyi i ke. Mpii wuu
Kafooŋi Kile sí n-pa n-yyere si mpyi u pyìi ke, l'à lwɔ́ pire pun'á.»

40 Pyɛri à jwumɔ niɲyahama jwo pi á sahaŋki Yesu kyaa na, maa pi yɛrɛ na pi núru
ŋge diɲyɛŋi sùpyire nintiimbaare ɲwɔh'i, bà Kile si mpyi si pi shwɔ mɛ. 41 Sùpyire t'à dá
u jwumpe na ke, ka pire si batize. Mpii pi à bâra dánafeebii kuruŋke na kuru canŋke ke,
pire mpyi a shiin kampwɔhii taanre (3.000) kwɔ̀.

Dánafeebii wwoɲɛɛge pyiŋkanni

42 Yesu tùnntunmpii mpyi maha yɛrɛyi ɲjemu kaan ke, dánafeebii mpyi a piye waha maa
yire núru tèrigii puni i, maa ŋkwôro wwoɲɛɛge e. Pi mpyi maha bwúuruŋi kwùun na ntáali

† **2:28** Zaburu 16.8-11 ‡ **2:31** Zaburu 16.10 § **2:35** Zaburu 110.1

piye na na lyî, maa Kile ɲáare siɲcyan. 43 Sùpyire puni mpyi ná fyagare e, ɲaha na yɛ kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii mpyi na mpyi Yesu tùnntunmpii cye kurugo. 44 Shin maha shin u mpyi a dá Yesu na ke, pire puni mpyi a wwɔ maa mpyi niŋkin, pi cyeyaayi puni mpyi kàŋgwɔrɔ wuyo. 45 Tèrigii cyìl'e, pi mpyi maha pi taare tà ná pi cyeyaayi yà pérɛli, maa yire wyérɛŋi táali piye na mà tàanna ná shin maha shin ɲùŋɔ tugure e.

46 Pi mpyi maha piye bínnini canŋa maha canŋa, ná sɔ̀nŋɔrɔ niŋkin i Kileɲaarebage e, maa Kile pêre. Pi mpyi maha bínnini pi pyɛnyi i, maa bwúuruŋi kwùun na ntáali piye na maa pi ɲjyìŋi lyî ná funntange ná funɲcɛnŋi i. 47 Pi mpyi maha Kile kêre, pi kyaa mpyi a táan sùpyire pun'á. Mpii Kafooŋi à shwɔ ke, u mpyi maha pire bârali pi kuruŋke na canŋa maha canŋa.

3

Pyɛri à cwɔ̀hɔməfooŋi wà cùuŋɔ

1 Canŋka yàkoŋɔ, Kileɲarege tèni i, Pyɛri ná Yuhana à kàre Kileɲaarebage e. 2 Lir'à pi ta pi à sà faannji wà yaha Kileɲaarebage tajyiɲwɔge kà na, pi maha ŋkemu pyi: «Tajyiɲwɔge Nisinaŋke» ke. Amuni u mpyi a si. Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha mpa u yaha kuru cyage e, sùpyire ti ɲyɛ na jyè Kileɲaarebage e ke, bà u si mpyi s'a pire ɲáare mɛ. 3 Uru faanŋ'à Pyɛri ná Yuhana ɲya tajyige e maa pi ɲáare. 4 Ka pi i u yal'a wíi, ka Pyɛri si jwo: «Wuu wíi.» 5 Ka nàŋi si yyahe yîrig'a le pi e. U mpyi na sɔ̂nŋi na pi sí yaaga kan ur'á.

6 Ɲyɛ ka Pyɛri si u pyi: «Wyérɛ, lire ɲyɛ mɛ sɛɛn ɲyɛ mii á mii u kan mu á mɛ, ŋka yaage ku ɲyɛ mii á ke, mii sí kuru kan mu á. Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu Kirisita mɛge na, yîri ma a ɲaare!» 7 U à yire jwo ke, maa nàŋi cû kàniŋɛ cyɛge na mà yîrige. Ɲyɛ ka nàŋi tooyi ná u nintajyiigii si ntíl'a cyiye ta.

8 Ka u u yi a yîr'a yyére, maa li ɲwɔ cû na ɲaare, maa sà jyè Kileɲaarebage e* ná Pyɛri ná Yuhana i, maa ɲaare, maa yini, maa Kile kêre. 9 Sùpyire pun'à u ɲya u u ɲaare marii Kile kêre. 10 Pi mpyi a li cè na nàŋi u mpyi maha ntɛ̀n Kileɲaarebage Tajyiɲwɔge Nisinaŋke na maa sùpyire ɲáare ke, uru wi. Pyiŋkanni na uru nàŋ'à pyi maa jà na ɲaare ke, ka lire si sùpyire bilibili.

11 Nàŋi mpyi a taha a yaha Pyɛri ná Yuhana fye e. Ka sùpyire kàkyanhala wuubii si fê a kàr'a sà bínni pi taan, Kileɲaarebage ŋkubabwɔhe kà ɲwɔh'i, pi mpyi a Saannji Solomani mɛge le kuru ŋkubage na. 12 Pyɛri à sùpyire ɲya ke, maa jwo: «Wuu cìnmpyiibii, Izirayɛli shiinbii, ɲaha na nde kan'à yii kàkyanhala yɛ? Ɲaha na yii na wuu wíl'amɛ mu à jwo wuu yabilimpii sífente ná wuu Kile yyahafyagare t'à wuu pyi wuu à ŋge nàŋi pyi u à yîri na ɲaare yɛ? 13 Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná wuu tulyeyi sanɲyi u Kileŋi, u à u báarapyiŋi Yesu ɲùŋke yîrige ná l'e. Yii à u le fànhafooŋi Pilati cye e, ka uru si li ta na yaaga ɲyɛ a yaa ku pyi u na mɛ, ka yii i ɲcyé u na Pilati ɲyii na. 14 Ŋge u à ɲwɔ maa ntíi ke, yii à cyé uru na, ŋge u à boore pyi ke, maa Pilati ɲáare na u uru cye yaha. 15 Ŋge u ɲyɛ na shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii à uru bò, ŋka Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i. Wuu à u ɲya u ɲɛŋkwooni kàntugo. 16 Ŋge nàŋi u ŋge yii i ɲaa, ná yii à u cè ke, wuu à dániyaŋi pyi Yesu na, lire cye kurugo, u à jà a yîr'a yyére. Wuu à dániyaŋi pyi Yesu mɛge na, lire l'à ŋge nàŋi yampe kwɔ̀ feefee bà yii puni ɲyii wá u na mɛ.

17 Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na li ɲcèmbaaŋi u à yii ná yii ɲùŋufeebii pyi yii à lire kani pyi. 18 Lire e ke Kile à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo ke, pur'à fûnŋɔ. U mpyi a jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi à yaa u kyaala. 19 Lire e ke yii yii toroŋkanni kêɛnnɛ, yii i yiye kan Kile á, bà u si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ. 20 Lire ká mpyi, Kafooŋi Kile sí taŋɔŋɔ kan yii á. Mà bâra lire na, ŋge u à yaha yii yahare e ke, u sí uru tùugo yii á, Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke, uru kyaa li. 21 Ŋka u à yaa u tɛ̀ɛn nìɲyiŋi na fo

* **3:8** Kuru k'à pyi urufoo canɲcyiige mà jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e, ɲaha na yɛ Yahutuubii Saliyaŋi i, kafuun li mpyi li li cwɔ̀hɔməfoo u jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e.

u aha yaayi puni pyi y'à núru yi lyempe e, yire Kile à jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo.
22 Ŋyɛ Kile tùnntunŋiMusa à jwo
“Bà wuu Kafooŋi Kile à mii tun mɛ, amuni u sí n-pa yii cìnmpworoŋi wà pyi u tùnntunŋɔ
mii fiige. U aha jwumɔ maha jwumɔ jwo yii á ke, yii i ɲɛɛ puru na.
23 Shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲɛɛ uru tùnntunŋi jwumpe na mɛ, urufoo sí n-bò n-yige
sùpyire shwɔhɔl'e†.”
24 Ŋyɛ mà lwó Kile tùnntunŋi Samuwɛli na, Kile tùnntunmpii pun'à jwo nde tèni kyaa na mú, Musa fiige. 25 Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo ke, pur'à jwo yii á mú. Tunmbyaare Kile à le ná yii tulyeyi i, tèni i u à jwo Ibirayima á na uru sí jwó le ɲìŋke supyishiŋi pun'á u tùluge cye kurugo ke, tire tunmbyaar'à le ná yii e mú‡. 26 Lire e Kile à u báarapyiŋi yaha a pa yii Izirayɛli shiinbii mɛɛ na yyecyiige na, u u jwó le yii á, yii i láha pege karigii na.»

4

Pi à kàre ná Pyɛri ná Yuhana i yukyaabii yyére

1 Ŋyɛ mà Pyɛri ná Yuhana yaha jwumpe na, Kile sáragawwuubii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná Sadusiibii pìl'à nɔ wani. 2 Li mpyi a sàa pɛn pi e mà Pyɛri ná Yuhana ɲya pi i sùpyire yɛrɛge ná Kile Jwumpe e na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, na lir'à li cyêe na sùpyire sí n-pa ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i nùmpanŋa. 3 Ka pi i pi cû a le kàsuŋi i fo mà sà nɔ kuru canŋa nùmpanŋa na, ɲaha na yɛ numpilage mpyi a wwɔ̀ a kwɔ̀. 4 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mpii pi mpyi na Pyɛri ná Yuhana jwumpe núru ke, pire niɲyahamil'à dá Yesu na, ka lire si dánafeebii kuruŋke shiinbii pyi pi à kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀.
5 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yahutuubii ɲùŋufeebii ná kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cye-lentiibil'à pa piye bínni Zheruzalɛmu kànhe e. 6 Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Ana* mú mpyi wani, mà bâra Kayifu ná Yuhanaŋi wabɛrɛ ná Alɛzandiri ná sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛngɛ shiinbii puni. 7 Ka pi i ŋkàr'a sà Pyɛri ná Yuhana yige kàsuŋi i mà pa yyéeŋɛ piye shwɔhɔl'e, maa pi yíbe: «Ná fànhe ŋkire e, lire ɲyɛ mɛ ná mɛge ŋkire e yii à ŋge nàŋi cùuŋɔ yɛ?»
8 Ŋyɛ mà Pyɛri yaha u à ɲî Kile Munaani na u à jwo: «Yii pi ɲyɛ wuu Yahutuubii ɲùŋufeebii ná kacwɔnribii ke, 9 ná yii sí naha a wuu yíbe faanŋi ná u cuuŋɔŋkanni kyaa na niɲjaa, 10 yii puni, mà bâra Izirayɛli shiinbii sanmpii puni na, yii li cè na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu Kirisita mɛge na ŋge nàŋ'à cùuŋɔ. Yesu yii à kwòro cige na mà bò, ka Kile si u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, uru mɛge na ŋge nàŋi niɲjyereŋi u ŋge yii yyaha na ke, u à cùuŋɔ. 11 Yesu kyaa l'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na
“Yii bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.”
12 Ŋyɛ shwofooŋi wà saha ɲyɛ uru baare e mɛ. Mɛge cye kurugo wuu sí nùmpanŋa ta ke, kuru ɲyɛ a le sùpyaŋi wà tufiige na ŋke ɲìŋke na Yesu baare e mɛ.»
13 Yahutuubii ɲùŋufeebii ná kacwɔnribil'à Pyɛri ná Yuhana ɲya pi i yu fyagara baa ke, ka li i pi kàkyanhala, ɲaha na yɛ pi mpyi a li cè na Pyɛri ná Yuhana ɲyɛ a kâla sèl'e mɛ, ka pi i li kàanmucya mà li ɲya na pi ná Yesu u mpyi. 14 Ŋyɛ nàŋi u à cùuŋɔ ke, pi à uru niɲjyereŋi ɲya Pyɛri ná Yuhana taan ke, pi ɲyɛ a yà ta si ɲjwo mɛ.
15 Ka pi i Pyɛri ná Yuhana pyi pi à fworo ntàani na, maa ŋkwôro na piye yíbili: 16 «Ŋaha wuu à yaa wuu pyi mpii shiinbii na bɛ? Kakyanhala kani pi à pyi ke, Zheruzalɛmu shiinbii pun'à li cè, wuu mú sì n-jà nàkaana pyi lire e mɛ. 17 Ŋka nde kani ɲyɛ a yaa li cɛɛg'a nɔ cyeyi puni i mɛ, lire e ke wuu pi yyere, wuu u pi fùguro, bà li si mpyi pi àha núru kuru mɛge kyaa jwo sùpyaŋi wà tufiig'á mɛ.»

---

† **3:23** Duterenɔmu 18.15, 18, 19 ‡ **3:25** Zhenɛzi 22.18; 26.4 * **4:6** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀. † **4:11** Zaburu 118.22

18 Ka pi i Pyɛri ná Yuhana yyere maa yi jwo a waha pi á, na pi àha núru Yesu kyaa jwo
sùpyaŋi wà tufiig'á, lire ɲyɛ mɛ si sùpyaŋi wà kâla ná u kani i mɛ. 19 Ka Pyɛri ná Yuhana si
pi pyi: «Ŋcyii kapyaagii mú shuunniŋi i, li ndi l'à tíi Kile á yɛ? Mà yii ɲwɔmɛɛni cû laa, mà
Kile ɲwɔmɛɛni cû? Yii yabilimpii pi yi kàanmucya dɛ! 20 Nde wuu kɔn'à ɲya maa li lógo ke,
wuu sì n-jà n-pyi ná wuu ɲyɛ na lire yu mɛ.»
21 Ka pi i pi fùguro sahaŋki maa pi yaha. Pi ɲyɛ a mpyi a cè yaage pi sí n-pyi pi na
mɛ, ɲaha na yɛ kakyanhala kani li mpyi a pyi ke, sùpyire mpyi na Kile kêre lire kurugo.
22 Nàŋi u mpyi a cùuŋɔ lire kakyanhala cuuŋɔŋkanni na ke, uru shìŋi mpyi a ɲyaha yyee
beeshuunni na.

Dánafeebil'à Kile ɲáare

23 Pi à Pyɛri ná Yuhana cye yaha ke, ka pi i ŋkàre Yesu tùnntunmpii sanmpii cyage e. Ŋje
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à jwo pi á ke, maa sà yire puni
yyaha jwo pi á. 24 Ŋyɛ pi à yire lógo ke, ka pi puni si wwɔ̀ sɔ̀nŋɔrɔ niŋkin na maa Kile ɲáare
fànha na: «Kafooŋi, mu u à nìŋyiŋi ná ɲìŋke dá, maa suumpe lwɔhe ná ku funŋɔ yaayi puni
dá. 25 Wuu tulyage Dawuda u ɲyɛ mu báarapyiŋi ke, mu à ma Munaani pyi l'à u yyaha cû,
ka u u jwo
“Ŋaha kurugo supyishiŋ'à ɲùŋɔ kyán yɛ?
Ŋaha na kìrigii sùpyire maha vùnmpwɔɔre pyi yɛ? Ti ɲyɛ ɲùŋɔ baa.
26 Saanbii pi ɲyɛ ɲìŋke na ke, pir'à piye bégele kàshige mɛɛ na,
ka ɲùŋufeebii si piye bégele Kafooŋi Kile ná u Niɲcwɔnrɔŋi mɛɛ na‡.”
27 Sèe wi dɛ! Ŋke kànhe e, saanŋi Erɔdi ná Pɔnse Pilati à wwɔ̀ ná Izirayɛli shiinbii ná
supyishiŋi sanŋi i, báarapyiŋi mu à cwɔɔnr'a yaha maye mɛɛ na, ná uru u ɲyɛ Yesu ke,
maa ntùŋke taha uru na. 28 Lire mpyiŋi cye kurugo, kyaa maha kyaa mu à kyaala a yaha
fo tèemɔni i mà tàanna ná ma sífente ná ma ɲyii wuuni i ke, cyire pi à pyi. 29 Ŋka Kafooŋi,
pi à wuu fùguro ná jwumpe mpemu i numɛ ke, mu à puru lógo. Wuu pi ɲyɛ mu báarapyii
ke, wuu tègɛ, wuu raa mu jwumpe yu fyagara baa. 30 Li síŋi yaha wuu na, wuu jà wuu a
yampii cùuŋi, wuu raa kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii pyi mu báarapyiŋi niɲcɛnŋi Yesu
mɛge na.»
31 Pi à Kile ɲáar'a kwɔ̀ ke, cyage e pi mpyi a bínni ke, ka kuru cyage ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ, ka
Kile Munaani si pi puni ɲî, ka pi i wá na Kile jwumpe yu fyagara baa.

Dánafeebii cyeyaayi pun'à pyi kàŋgwɔrɔ wuyo

32 Dánafeebii kuruŋke mpyi a wwɔ̀ maa pi zòompii ná pi sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, fèreŋɛ yaaga
saha ɲyɛ a mpyi pi wà á mɛ, pi yaayi puni mpyi kàŋgwɔrɔ wuyo. 33 Sífente na mpyi Yesu
tùnntunmpil'á sèe sèl'e pi i yi yu sùpyir'á na Kafooŋi Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Kile mpyi
a ɲwɔ pi puni na maa pi tègɛ sèl'e. 34 Kanhamafoo ɲyɛ a mpyi pi e mɛ, ɲaha na yɛ mpii
pi mpyi ná taare e, lire ɲyɛ mɛ pyɛnyi i ke, pire mpyi maha yire pérɛli, 35 maa ma na uru
wyérɛŋi kaan Yesu tùnntunmpil'á. Pi mpyi maha uru wyérɛŋi táali piye na, maha ntàanna
ná pi shin maha shin ɲùŋɔ tugure e. 36 Ŋyɛ nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi
Yusufu, Levi tùluge shin u mpyi u wi, u mpyi na yîri Sipiri kìni i. Yesu tùnntunmpii mpyi a
u mɛge le Barinabasi, kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ŋgemu u maha màban leni sùpyire e ke.»
37 Kɛrɛgɛ na mpyi uru nàŋ'á, ka u u ku pérɛ, maa mpa ná ku wyérɛŋi i mà pa ŋkan Yesu
tùnntunmpil'á.

5

Ananiyasi ná u cwoŋi Safira kani

1 Ŋyɛ nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Ananiyasi, u cwoŋi mɛge sí ɲyɛ Safira,
ka pire mú si taare tà pérɛ. 2 Ka pi mú shuunni si bê li na, ka u u taare wyérɛŋi táa, maa
taaga ŋwɔhɔ, maa ŋkàre ná ku sanŋke e mà sà ŋkan Yesu tùnntunmpil'á. 3 Ka Pyɛri si u pyi:

‡ **4:26** Zaburu 2.1, 2

«Ananiyasi, di mu à pyi maa Sitaanniŋi yaha u à sɔ̀nnɔpeere tɛ̀g'a mu zɔ̀mbilini ɲî fo mu à ma taare wyérɛŋi wà ŋwɔhɔ maa mpa finɛ Kile Munaani á yɛ? 4 Mà mu yaha mu sàha ŋkwɔ̀ a taare pérɛ mɛ, taha mu woro bà ti mpyi ti ti mɛ? Mu à ti pérɛ ke, taha mu wu bà u mpyi ti wyérɛŋi mɛ? Ɲaha k'à nde kani mpyiŋi sɔ̀nnɔre tîrige mu funŋke e yɛ? Sùpya á bà mu à finɛ mà dɛ! Kile á mu à finɛ.»

5 Ananiyasi à puru lógo ke, maa ɲcwo ɲìŋke na mà kwû. Mpii pi à yire lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e. 6 Ka nàŋjiibii si yîri maa u buwuŋi pwɔ a sà ntò. 7 Ɲyɛ tèr'à pyi ke, ka Ananiyasi cwoŋi si nɔ wani, nde l'à u pooŋi ta ke, u mpyi a lire cè mɛ. 8 Ka Pyɛri si u pyi: «Sèeŋi jwo na á, kampyi ŋge dáŋi na taar'à pérɛ.» Ka ceeŋi si jwo: «Ɔɔn, uru na t'à pérɛ.» 9 Ka Pyɛri si u pyi: «Ɲaha k'à pa ná l'e, ka yii i jwo a ɲwɔ si Kafooŋi Munaani ɲwɔ cû yɛ? Ɲyɛ mpii pi à sà mu pooŋi tò ke, pire pi mpii cyíinŋi na, pi mú si n-kàre ná mu i.» 10 Ka ceeŋi si ntíl'a cwo ɲìŋke na Pyɛri fere e mà kwû. Ka nàŋjiibii si jyè pyɛnge e, mà u ta u à kwû. Ka pi i u lwɔ́ a kàr'a sà ntò u pooŋi taan. 11 Ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ná sùpyire puni t'à puru jwumpe lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e.

Yesu tùnntunmpil'à kakyanhala karii niŋyahagii pyi

12 Kacyeeŋii niŋyahagii ná kakyanhala karii niŋyahagii mpyi maha mpyi sùpyire shwɔhɔl'e Yesu tùnntunmpii cye kurugo. Dánafeebii puni mpyi maha piye bínnini Kileɲaarebage ntàani na, saanŋi Solomani ŋkubabwɔhe ɲwɔh'i. 13 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ, pire wà ɲyɛ a mpyi na ɲɛɛg'a bâra pi na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha pi pêre sèl'e. 14 Nàmbaabii ná cyeebii pi mpyi na ma na piye kaan Kafooŋi á ke, là mpyi na bârali pire na sèl'e. 15 Kakyanhala karigii nimpyiiŋkii kurugo, sùpyire mpyi maha ma na yampii sínniŋi bàmbahaŋyi, lire ɲyɛ mɛ dèmɛbii na pyɛnkuubil'e, bà li si mpyi li mɛ́ɛ ka bê shin niŋkin na, Pyɛri nintoroŋi nàŋjaŋi ká ntò ŋgemu na ke, urufoo si ɲcùuŋɔ mɛ. 16 Shiŋɲyahara mú mpyi maha yîri ná yampii ná jínacyaanbil'e Zheruzalɛmu kwùumpe kànyi na, na ma na ɲcyêre Yesu tùnntunmpii na, pi puni mú sí mpyi maha ɲcùuŋi.

Pi à Yesu tùnntunmpii kyérege

17 Ɲyɛ ka yiɲcyɛge si jyè Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná u fyèɲwɔhɔshiinbii Sadusiibil'e.

18 Ka pi i cye taha Yesu tùnntunmpii na, maa pi cû a le kasubabwɔhe e. 19 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si mpa kasubage ɲwɔ múgo numpilage e, maa pi yige, maa pi pyi: 20 «Yii a sì Kileɲaarebage e, yii i sà a ŋge shìŋi kani sénmɛge yii a yu sùpyir'á.» 21 Ɲyɛ pi à yire lógo ke, kuru canŋa nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, ka pi i ŋkàre Kileɲaarebage e, maa sà a sùpyire kâlali.

Tèr'à pyi ke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná u fyèɲwɔhɔshiinbii si yukyaala kuruŋke ná Izirayɛli shiinbii kacwɔnribii puni yyer'a bínni, maa sòrolashiibii pyi pi sà Yesu tùnntunmpii yige kasubage e, pi a ma. 22 Ka pire si ŋkàre, pi ɲyɛ a sà tùnntunmpii ta wani mɛ, maa núr'a sà pi pyi: 23 «Wuu à kàr'a sà kasubage ta k'à yal'a tò, ku saɲcwɔnsigibii mú si wá a mpyi na ku saɲcwɔnŋi sigili. Ŋka wuu à ku múgo ke, wuu ɲyɛ a sùpya ta wani k'e mɛ.»

24 Ɲyɛ Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à puru lógo ke, pi saha ɲyɛ a pi nimpyii cè mɛ, ka pi i wá na piye yíbili li pyiŋkanni na. 25 Mà pi yaha puru na, ka wà si mpa pi pyi: «Nàmpii yii à cû a le kàsuŋi i ke, pi wá na sùpyire kâlali Kileɲaarebage e.» 26 Ɲyɛ ka Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná u shiinbii pìi si yîr'a kàr'a sà pi yyer'a pa. Pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi cû fànhe e mɛ, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge sùpyire kà ŋkwɔ̀ pire wà mbò ná kafaayi i mɛ.

27 Pi à nɔ ná pi e yukyaala kuruŋke yyére ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si pi pyi: 28 «Taha wuu ɲyɛ a mpyi a yi jwo a waha yii á na yii àha núru raa sùpyire kâlali ná Yesu mɛge e mɛ? Ku ke, yii à Zheruzalɛmu kànhe puni shwɔ a ta ná yii kàlaŋi i, mà bâra lire na, yii sí ŋge nàŋi mbòŋi tugure pyi ti pyi wuu woro.» 29 Ka Pyɛri ná Yesu tùnntunmpii sanmpii si pi pyi: «Wuu pi Kile ɲwɔmɛɛni cû, wuu à lire funŋɔ cè mà tòro wuu yii ɲwɔmɛɛni cû.

30 Yesu yii à kwòro cige na mà bò ke, wuu tulyeyi u Kileŋi à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, 31 maa u
pyi u à dùg'a kàr'a sà ntèɛn uru kàniŋɛ cyɛge na, maa u pyi Ɲùŋufooŋi ná Shwofooŋi, bà
u si mpyi si Izirayɛli shiinbii pyi pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ pi i láha kapegigii na, Kile si cyi
yàfa pi na mɛ. 32 Wuu ná Kile Munaani na cyire karigii shɛɛnre yu, Kile à lire ndemu kan
u ɲwɔmɛɛni cùveebil'á ke.» 33 Yukyaala kuruŋk'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo pi la
mpyi si Yesu tùnntunmpii bò.
34 Ɲyɛ Farizhɛnŋi wà na mpyi pi shwɔhɔl'e, uru mɛge na mpyi Gamaliyɛli, Kile Saliyaŋi
cyelentu u mpyi u wi, sùpyire puni mpyi na u pêre, ka uru si yîr'a yyére yukyaala kuruŋke
shwɔhɔl'e maa jwo na pi Yesu tùnntunmpii yige ntàani na tère nimbilere funŋ'i. 35 Pi à
fworo ntàani na ke, ka u u jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Mii cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbii, nde yii
la ɲyɛ si mpyi mpii shiinbii na ke, yii a yiye kàanmucaa dɛ! 36 Ɲaha kurugo yɛ li sàha mɔ mɛ,
nàŋi wà mpyi a yîri naha, u mɛge mpyi Tedasi. U mpyi a uye pyi shinbwo fo shiin ŋkwuu
sicyɛɛre (400) fiige mpyi a taha u fye e. Ɲka pi à pa u bò ke, ka u shiinbii puni si ɲcaala,
ka yire si yyére wani. 37 Lire kàntugo Galile kùluni shinŋi wà à yîri sùpyire mɛsemɛni tèni
i, uru nàŋi mɛge mpyi Zhudasi, u mpyi a shinɲyahara yákilibii kɛ̂ɛnnɛ pi à taha u fye e.
Ɲka uru mú à bò, ka u fyèɲwɔhɔshiinbii puni si ɲcaala.
38 Lire kurugo numɛ, mii sí ɲjemu jwo yii á ke, yire yi ɲyɛ, yii àha mpii shiinbii kani
pwɔ yii múnahigii na mɛ, yii pi yaha pi a sì. Kampyi pi funŋɔ kani, lire ɲyɛ mɛ pi kapyin'à
fworo sùpyire e, li sí n-pa n-yyére. 39 Ɲka kampyi Kile e l'à fworo, yii sì n-jà li kèɛgɛ mɛ. Yii
a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ̀ nta yii i Kile tùnni mɛ.»
Ɲyɛ ka yukyaala kuruŋke si ɲɛɛ Gamaliyɛli jwumpe na, 40 maa Yesu tùnntunmpii yyer'a
pa, maa pi bwɔ̀n, maa pi pyi na pi àha núru Yesu mɛge kyaa jwo sùpya á mɛ, maa pi cye
yaha pi a sì. 41 Ka tùnntunmpii funntanga wuubii si yîri yukyaala kuruŋke taan mà kàre
ɲaha kurugo yɛ Kile à li ta na pi à yaa pi kyaala Yesu mɛge kurugo, ka lire si mpyi pi
á ɲùɲjirire kyaa. 42 Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha sùpyire yɛrɛge Kileɲaarebage ná
pyɛnyi i tèrigii puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

6

Kacwɔnribii tɛgɛfeebii kani

1 Ɲyɛ cyire canmpyaagil'e là mpyi na bârali cyelempyiibii ɲyahaŋi na. Dánafeebii
kuruŋke e, mpii pi mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu ke, ka pire si wá na Eburubii shɛɛnre
jwufeebii ɲùɲyi tare, ɲaha na yɛ pi mpyi a li kàanmucya mà li ɲya na pire u kàmpanŋke
leŋkwucyeebii ɲyɛ a cû cùŋkanna niɲcɛnnɛ na yalyire kàmpanŋke na mɛ*. 2 Ɲyɛ ka Yesu
tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si cyelempyiibii puni yyer'a bínni, maa yi jwo pi á: «Wuu
aha Kile Jwumpe ɲjwuŋi yaha maa wuye pwɔ ɲjyìŋi karigii kanni ɲcwɔɔnrɔŋi na, lire
ɲyɛ a tíi mɛ. 3 Lire e ke wuu cìnmpyiibii, yii nàmbaa baashuunni cwɔɔnrɔ yiye shwɔhɔl'e,
mpiimu pi ɲyɛ ná mɛtange e maa mpyi yákilifee, maa ɲî Kile Munaani na ke. Wuu sí
ɲjyìŋi kataanmpe le pire cye e. 4 Wuu pi ke, wuu sí wuye pwɔ Kileɲarege ná Kile jwumpe
ɲjwuŋi na.» 5 Ka puru jwumpe si ntáan sùpyire puni i, ka pi i shiin baashuunni cwɔɔnrɔ.
Pi niɲcyiiŋi u à pyi Ecyɛni, u mpyi a dá Kile na sèl'e, Kile Munaani mpyi a u ɲî, uru ná
Filipi ná Porokori ná Nikanɔri ná Timɔ ná Parimɛnasi ná Antiyɔshi kànhe shinŋi Nikola
u mpyi a fyânha a pyi Yahutuubii Kile kuni i ke. 6 Ka pi i mpa pire shiin baashuunniŋi
cyêe Yesu tùnntunmpii na, ka pire si Kile ɲáare pi na, maa cyeyi taha pi ɲùɲyi na, maa jwó
le pi á.

---

* **6:1** Yahutuubii mpyi a táa mà pyi kuruyo shuunni: 1 mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Izirayɛli taare e mɛ, maa Girɛkiibii shɛɛnre
yu, ná tire ti ɲyɛ pi nushɛɛnre ke; 2 mpii pi ɲyɛ Izirayɛli taare e maa Eburubii shɛɛnre yu ke. Mpii pi à tèɛn cyeyi yabɛre
e nàmpɔnnte e ke, ŋgemu ká lyɛ ke, uru maha núr'a kàre Izirayɛli kìni i, ɲaha na yɛ Yahutuubii la mpyi pire puni si ntò
Izirayɛli taare e. Mpii pi à kwû Zheruzalɛmu i maa pi cyeebii yaha ke, pire leŋkwucyeebii mpyi maha ntèɛn wani. Lire
kurugo leŋkwucyeebii niɲyahamii mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu.

7 Kile Jwumpe mpyi na ɲcaali, cyelempyiibii sí i ɲyahage fwɔfwɔ Zheruzalɛmu kànhe
e, Kile sáragawwuubii niɲyahamii sí i ɲɛɛge Yesu na.

Yahutuubil'à Ecyɛni cû

8 Kile mpyi a ɲwɔ Ecyɛni na sèl'e, maa síŋi kan u á. U mpyi maha kakyanhala karigii
ná kacyeeŋkii pyi sùpyire shwɔhɔl'e. 9 Ŋyɛ Kile Jwumpe kàlambage pi maha mpyi: «Bilibii
niɲjahabii kàlambage» ke, Sirɛni kànhe shiinbii ná Alɛzandire kànhe shiinbii pìi mpyi a
yîri kuru kàlambage e, mà bâra Silisi kùluni shiinbii pìi ná Azi shiinbii pìi na, ka tire sùpyire
si mpa nàkaana pyi ná Ecyɛni i. 10 Ŋka Kile Munaani mpyi a Ecyɛni yyaha cû maa u pyi u
u yákilifente jwumpe mpemu yu ke, pi ɲyɛ a jà a ɲwɔshwɔrɔ ta puru na mɛ.

11 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka pi i wyérɛŋi tèg'a sùpyire tà sɔn a yaha Ecyɛni na, ka pire si fin'a
taha u na maa jwo: «Wuu à u jwumpe lógo, u à Kile tùnntunŋiMusa ná Kile mɛge kèɛge.»
12 Lir'à pyi ke, ka sùpyire ná kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii lùgigii si yîri Ecyɛni
taan, maa u cyán a cû fànhe e, maa ŋkàre ná u e yukyaala kuruŋke yyére. 13 Pi mpyi a kàre
ná kafinivinibii pìl'e mú, ka pire si fini na: «Ŋge nàŋi maha jwumpimpe yu Kileɲaarebage
ná Musa Saliyaŋi na tèrigii puni i. 14 Wuu à lógo u ɲwɔ na na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu
na sí n-pa Kileɲaarebage jya, si Kile tùnntunŋi Musa làdaabii kêɛnŋɛ.»

15 Ka yukyaala kuruŋke shiinbii puni si yyahayi le Ecyɛni i na wíi, mà u yyahe ɲya k'à
pyi mu à jwo Kile mèlɛkɛŋi wà wogo ki.

7

Ecyɛni à Yahutuubii funŋɔ cwo Kile Jwumpe na

1 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si Ecyɛni pyi: «Ŋje pi na yu mu na ke, sèe wi la?»
2 Ka u u pi pyi: «Mii cìnmpyiibii ná mii tiibii, yii lógo na ɲwɔ na. Mà wuu tulyage Ibirayima
yaha Mɛzopotami kìni i, sìnampe fooŋi Kile à uye cyêe u na mà u ta u sàha ntèɛn Kyaran
kànhe e mɛ. 3 Maa yi jwo u á na u fworo u tupyɛnge e, u fworo u kìni i, kìni uru sí n-cyêe
u na ke, u raa sì lire e*. 4 Ŋyɛ ka Ibirayima si yîri Kalide shiinbii kùluni i, maa ŋkàr'a sà
ntèɛn Kyaran kànhe e. U tuŋi kwùŋkwooni kàntugo, kìni i yii ɲyɛ amɛ ke, ka Kile si u pyi u à
núr'a pa naha. 5 Kile ɲyɛ a mpyi a u mɛgɛ cyaga kan u á kìni i mɛ, ali cyaga nimbilere ɲyɛ a
mpyi a kan u á mɛ. Ŋka Kile mpyi a ɲwɔmɛɛni lwɔ́ u á na uru sí kìni kan u á, u kwùŋkwooni
kàntugo, li mú sí n-pyi u tùluge wuu, mà li ta kuru canŋke na, pyà ɲyɛ a mpyi Ibirayima
á mɛ. 6 Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na u tùluge sí n-pa n-pyi nàmpɔnnte e kìni labɛr'e,
pi sí n-pyi bilii, pi sí pi kyérege yyee ŋkwuu sicyɛɛre (400) funŋ'i. 7 Ŋka kìni shiinbil'á pi sí
bilere pyi ke, uru Kile yabiliŋi u sí lire kìni shiinbii tùn†. Lire kàntugo pi sí n-yîri wani si
mpa uru Kile pêe naha ŋke cyage e. 8 Lire kàntugo ka Kile si tunmbyara le ná Ibirayima
e, maa ŋkwɔ̀nnŋi pyi tire fyèŋi. Lire kurugo Ibirayima à u jyaŋi Ishaka kwɔ̀n u canzege
canmpyibaatanrewuuni. Ishaka mú à pa Yakuba ta ke, maa uru kwɔ̀n, ka Yakuba mú si
wuu tulyeyi kɛ ná shuunniŋi kwɔ̀n.

9 Wuu tulyeyi i, wà mɛge na mpyi Yusufu, uru yiɲcyɛge mpyi pi sanmpil'e, ka pi i u
pérɛ, u à kàr'a sà mpyi biliwe Misira kìni i. Ŋka Kile mpyi ná u e, 10 maa u shuu yyefuge
karigii puni na. Kile mpyi a yákilifente kan u á, maa u kyaa pyi l'à táan Misira kìni saanŋi
Farɔn á, ka uru si u tìŋɛ Misira kìni ná u pyɛnge puni ɲùŋɔ na. 11 Ŋyɛ ka katibwɔhɔ si mpa
ɲcwo Misira kìni puni ná Kana kìni puni na. Sùpyire mpyi na ŋkyaali sèl'e. Wuu tulyeyi
mpyi na ɲjyì taa na lyî mɛ. 12 Yakuba à pa lógo na ɲjyì na wá na ntaa Misira kìni i ke, maa
wuu tulyeyi tun pi toɲcyiige e pi sà wà shwɔ, pi a ma. 13 Ŋyɛ pi à pa shà pi tozhɔnwoge na
sùmaŋi tashwɔge e ke, ka Yusufu si nta a uye cyêe u cìnmpyiibii na. Lir'à pyi ke, ka Farɔn si
nta a Yusufu cìnmpyiibii cè. 14 Lire kàntugo ka Yusufu si pi tun pi à kàr'a sà u tuŋi Yakuba
ná u pyɛngɛ shiinbii lwɔ́ mà pa. Pi shiin beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro (75) pi mpyi. 15 Lire
pyiŋkanni na, Yakuba à kàre Misira kìni i. Wani u à kwû, mà bâra wuu tulyeyi saɲyi na

* **7:3** Zhenɛzi 12.1 † **7:7** Zhenɛzi 15.13, 14

mú. 16 Ibirayima mpyi a fanŋke ŋkemu shwɔ Kyamɔri jyaabil'á Sikɛmu kànhe e ke, ka pi i
pi buwuubii tug'a kàr'a sà ntò wani kuru fanŋke e.
17 Ɲyɛ ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ Ibirayima á ke, lire tèefunŋɔn'à pa na byanhare ke, ka
wuu shiŋi si mpa ɲyaha maa mpêe Misira kìni i. 18 Pi à kwôro Misira kìni i fo mà sà nɔ
saannŋi wà u tìi na. Uru saannŋi ɲyɛ a mpyi a yafyin cè Yusufu kataanmpe e mɛ. 19 Uru
saanŋ'à wuu shiŋi sùpyire kyérege cwɔ̀ɔre e. U mpyi maha pi pyi pi i pi pyìibii lwúu na
wàa, bà pi si mpyi s'a ŋkwûu mɛ. 20 Lire tèni i Kile tùnntunŋiMusa à si. U lemɛ mpyi a ɲwɔ,
u kyaa mpyi a táan Kile á, ka u sifeebii si u ŋwɔhɔ yiɲyɛ taanre funŋ'i bage e maa u ɲwɔ
caa. 21 U à pa ŋwɔhɔ jà, ka pi i u yige bage e ke, ka saannŋi Farɔn pworoŋi si u lwɔ́ na
byíi mu à jwo u yabiliŋi jya wi. 22 Lire pyiŋkanni na, yaaga maha yaaga na Misira kìni
shiinbii mpyi a taanna ke, Musa mpyi a taanna yire puni na. Fànhe na mpyi u jwumpe
ná u kapyiiŋkii puni i. 23 Ɲyɛ Musa shìŋ'à pa nɔ yyee beeshuunni na ke, u cìnmpyiibii pi
ɲyɛ Izirayɛli shiinbii ke, ka u u li lwɔ́ uye funŋ'i si sà fworo pi na. 24 U à sà nɔ wani mà
sà Misira shinŋi wà ta u u u cìnmpworoŋi wà bwùun, ka Musa si u cìnmpworonaŋi shwɔ
maa u ŋkooŋi wwû fo mà Misira shinŋi bò. 25 Musa mpyi na sônnŋi na lire mpyiŋi sí uru
cìnmpyiibii pyi pi li cè na Kile na sí pi yige bilere e uru cye kurugo, ŋka u cìnmpyiibii ɲyɛ a
jà a yi yyaha cè mɛ. 26 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka Musa si sà u cìnmpyiibii pìi shuunni ta
pi i ntùnni, ka u u wá na ɲcaa si pi jwo nde piye e maa jwo pi á “Yii na ɲyɛ cìnmpyii, ɲaha
kurugo yii ɲyɛ na ntùnni yɛ?” 27 Ŋge u mpyi na u shinɲɛɛŋi bwùun ke, ka uru si Musa
ŋɔɔŋ'a wà maa jwo: “Jofoo u à mu tìŋɛ mà pyi wuu ɲùŋufooŋi ná wuu yukyaaŋi yɛ? 28 Bà
mu à Misira shinŋi bò taɲjaa mɛ, taha amuni mu la ɲyɛ si mii bò‡?” 29 Nàŋ'à puru jwo ke,
ka Musa si fê a kàre Madiyani kìni i. Maa ceewe fúru wani maa pùnampyire shuunni ta u
na.
30 Ɲyɛ yyee beeshuunni kàntugo, canŋka mà Musa yaha Sinayi ɲaŋke byanham'i, ka
Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na, nage mpyi na ɲî tahe ŋkemu na ke, kuru funŋke e.
31 Musa à lire ɲya ke, ka li i u kàkyanhala. Ka u u file ku na si ku yaa ŋgíi, ka Kafooŋi Kile si
u pyi 32 “Mii u ɲyɛ mu tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kileŋi§.” Ka Musa si fyá
fo na ɲcyêɛnni, u saha ɲyɛ a ɲɛn'a ku wíi mɛ. 33 Ɲyɛ ka Kafooŋi si u pyi “Ma tanhaɲyi wwû
ma tooyi na, ɲaha na yɛ cyage e mu à yyére amɛ ke, kuru na ɲyɛ Kile wogo. 34 Yyefuge e
mii shiinbii ɲyɛ Misira kìni i ke, mii à kuru ɲya, mii à pi parage lógo mú. Mii à tîg'a pa si
mpa pi ɲùŋɔ wwû bilere e. Ɲyɛ numɛ, mii sí mu tun Misira e*.”
35 Ɲyɛ Izirayɛli shiinbii mpyi a cyé Musaŋi ŋgemu na, maa u pyi “Jofoo u à mu tìŋɛ
mà pyi wuu ɲùŋufooŋi ná wuu yukyaaŋi yɛ?” ke, uru Musaŋi Kile à tun u à sà mpyi pi
ɲùŋufooŋi, si pi yige bilere e, Kile mèlɛkɛŋi u à uye cyêe u na tahe nage woge e ke, uru
mèlɛkɛŋi cye kurugo. 36 Uru Musaŋi u à pi yige bilere e Misira e, maa kakyanhala karigii
ná kacyeeŋkii pyi Misira kìni ná Suumpe Lwɔhe Niɲyage ná síwage e yyee beeshuunni
funŋ'i. 37 Uru Musaŋi ninuŋi mú u à yi jwo Izirayɛli shiinbil'á na, bà Kile à uru tun mɛ,
amuni Kile sí n-pa tùnntunŋɔ yige pi shiŋi i uru fiige†. 38 Mà sùpyire yaha t'à bínni síwage
funŋke e, Kile Mɛlɛkɛŋi u mpyi na yu Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, uru Musaŋi ninuŋi u mpyi
uru Mɛlɛkɛŋi ná wuu tulyeyi shwɔhɔl'e. U à jwumɔ báraga wumɔ jwo u á, ka u u pu jwo
wuu á. 39 Ŋka wuu tulyeyi ɲyɛ a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ, pi à pu cyé maa sônnŋi si núru s'a
wá Misira kìni i. 40 Ka pi i Arɔn pyi “Yasunɲyi yà yaa ɲjemu yi sí wuu yyaha cû ke, ɲaha
na yɛ Musaŋi u à pyi kaɲuŋɔ mà wuu pyi wuu à fworo Misira e ke, yaage k'à u ta ke, wuu
ɲyɛ a cè mɛ‡.” 41 Ɲyɛ cyire canmpyaagil'e, ka pi i nunaga yaa mà pyi kacyiin, maa kuru
sunni. Kuru nunage pi à yaa ná pi yabilimpii cyeyi i ke, maa kuru kataanni pyi. 42 Ɲyɛ
ka Kile lùuni si yîri, maa kàntugo wà pi á, maa pi yaha pi i nìɲyiŋi yaayi pêre mu à jwo bà
Kile tùnntunŋi wà mpyi a yi sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na

‡ **7:28** Ɛkizodi 2.14 § **7:32** Ɛkizodi 3.6 * **7:34** Ɛkizodi 3.5, 7, 8, 10 † **7:37** Duterenɔmu 18.15, 18 ‡ **7:40** Ɛkizodi 32.1

“Yii Izirayɛli shiinbii, yatɔɔre yii à pyi sáraga, mà bâra sárayi yii à wwû yyeegii beeshuun-
niŋi funŋ'i
mà yii yaha síwage e ke, taha mii á yii à yire wwû la?
Mii á bà yii à yire wwû mà dɛ!
43 Yii yasunŋke mɛge ku ɲyɛ Mɔlɔki§ ke, kuru u vàanŋke bage yii à tug'a kàre.
Mà bâra lire na, woni mɛge ku ɲyɛ Erefan ke, lire shiŋi yii à yaa na mpêre.
Lire e ke mii sí yii cû n-kàre fo Babilɔn kàntugo*.”»
44 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Mà wuu tulyeyi yaha ɲani na
síwage e, tunmbyaare vàanŋke bage na mpyi pi á. Kuru bage mpyi maha li cyêe na Kile
na ɲyɛ ná pi e. Kile mpyi a yaaŋkanni ndemu cyêe Musa na ke, lire yaaŋkanni na u mpyi
a ku yaa. 45 Lire kàntugo lyeɲwɔge ku mpyi a taha wuu tulyeyi woge na ke, ka u u kuru
bage kan pir'á. Kìni shiinbii Kile mpyi na sí n-kɔ̀rɔ n-yige si li kan Izirayɛli shiinbil'á ke,
ka Zhosuwe si pi yyaha cû mà kàre lire kìni i ná kuru bage e. Tunmbyaare vàanŋke bag'à
kwôro wani pi á fo mà sà nɔ saanŋi Dawuda tìiŋi na.
46 Dawuda kyaa mpyi a táan Kile á, ka u u li cya Kile á si baga faanra u á, uru ŋgemu u
ɲyɛ Yakuba u Kileŋi ke. 47 Ŋka saanŋi Solomani u mpyi Dawuda jyaŋi ke, uru u à pa mpyi
kuru bage faanrafooŋi.
48 Ŋka wuu à yaa wuu li cè na nìɲyiŋi u Kileŋi ɲyɛ na ntɛ̀n sùpyaŋi bafanrage e mɛ, bà
Kafooŋi Kile à yi jwo u tùnntunŋi wà cye kurugo mɛ, na
49 “Nìɲyiŋi u ɲyɛ mii saanre yatɛɛnŋke,
ɲìŋke sí ɲyɛ mii tooyi tayahage.
Bage ŋkire yii saha sí n-jà n-faanra mii á,
kuru si mpyi mii taŋɔŋke yɛ?
50 Mii cyɛge bà k'à yire yaayi puni yaa mà†?”»
51 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Yii à kwɔ̀n, ŋka yii à yii zòompii
ná yii niŋgyigigii tò Kile yini yyaha na, maa ɲcyé Kile Munaani na. Yii à pyi yii tulyeyi
fiige. 52 Yii tulyey'à Kile tùnntunmpii puni kyérege. Ŋge u à sàa tíi ke, mpii pi à uru mpaŋi
kyaa jwo ke, pi à pire bò. Numɛ, ka yii i núr'a pa wwû uru sùpyaŋi nintiiŋi ɲwɔh'i mà
bò. 53 Yii pi à Kile Saliyaŋi ta Kile mèlɛkɛɛbii cye kurugo ke, yii ɲyɛ a ɲɛɛ na uru Saliyaŋi
kurigii ɲaare mɛ.»

Ecyɛni boŋkanni

54 Yukyaabil'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo mà tatɛɛnge fô pi na Ecyɛni kurugo.
55 Ŋka mà Ecyɛni yaha u à ɲî Kile Munaani na, u à yyahe yîrig'a le nìɲyiŋi i, mà Kile sìnampe
ɲya, maa Yesu ɲya u à yyére Kile kàniŋɛ cyɛge na, 56 ka u u pi pyi: «Yii lógo, mii naha
nìɲyiŋi ɲya u à múgo, Supyaŋi Jyaŋi s'à yyére Kile kàniŋɛ cyɛge na.»
57 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwo ke, ka pi i ŋkwúulo fànha na, maa pi niŋgyigigii tò, maa ŋkàr'a
sà bôgoro u na, 58 maa u cû a yige kànhe kàntugo yyére, maa sà u wà ná kafaayi i mà bò.
Mpii pi à fin'a taha u na ke, pire mpyi a pi vàanntiŋɲyi wwû a kan nàɲjiiŋi wà á, uru mɛge
na mpyi Soli.
59 Mà pi yaha pi i Ecyɛni wàa ná kafaayi i, u à Kile ɲáare na: «Kafooŋi Yesu, mii sí na
múnaani kan mu á!» 60 Maa niŋkure sín maa jwo fànha na: «Kafooŋi, ma hà nde kapiini
fwooni tò pi na mɛ!» U à puru jwo ke, ka u múnaani si fworo u e.

8

Soli à dánafeebii kyérege

§ **7:43** Amɔriti shiinbii yasunŋke mɛge ku ɲyɛ kure. Kuru yasunŋke kyal'à pɛn Kile á mà tòro yasunɲyi sanɲyi na. Ku tèesunni i, nàŋkopyire ku maha mpyi pi i ŋkaan k'á sáraga. (Levitiki 18.21; 20.2-5; 1 Saanbii 11.7; 2 Saanbii 23.10; Zheremi 32.35). * **7:43** Amɔsi 5.25-27 † **7:50** Ezayi 66.1-2

1 Soli mú mpyi a ɲɛɛ Ecyɛni mbòŋi i. Kuru canŋke, ka pi i li ɲwɔ cû na Zheruzalɛmu
kànhe dánafeebii kyérege sèe sèl'e. Kuru yyefuge mpèeŋi kurugo, tùnntunmpii baare e,
dánafeebii puni mpyi a caala mà kàre Zhude kùluni ná Samari wuuni i. 2 Mpii pi mpyi
na fyáge Kile na ke, ka pire pìi si Ecyɛni lwɔ́ a kàr'a sà ntò, maa u kwùŋi yamɛɛni sú sèl'e.
3 Soli sí wi ke, uru mpyi a sàa uye pwɔ si dánafeebii kuruŋke shi tò. U mpyi maha jyè
pyɛnyi i, maa dánafeebii, nàmbaabii bâra cyeebii na, maa pire cwôre na sì na leni kàsuŋi i.

Filipi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni i

4 Ɲyɛ dánafeebii pi mpyi a fê a yîri Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire mpyi na ɲaare na mâre
na Jwumpe Nintanmpe yu. 5 Pire e, wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Filipi, ka uru si
ŋkàre Samari kànhe e mà sà na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa yu sùpyir'á. 6 Kakyanhala karigii
Filipi mpyi na mpyi kànhe shiinbii sí i cyi ɲaa marii cyi kyaa núru ke, cyire mpyi a pi puni
pyi pi a niŋgyigigii pɛrɛ sèl'e maa u jwumpe núru. 7 Filipi mpyi na jínacyaanbii niɲyahamii
jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi maha ŋkwúuli fànha na maa fwore pifeebil'e. U
mpyi na supyimuruyo niɲyahaya ná dìshiyifee niɲyahamii cùuŋi. 8 Lire mpyi a pyi kuru
kànhe shiinbil'á funntanga nimbwɔhɔ.
9 Ɲyɛ nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe na, uru mɛge na mpyi Simɔ. U mpyi maha
jinamahare pyi, u kapyiiŋkii mpyi maha Samari kùluni shiinbii puni kàkyanhala. U mpyi
a uye pyi shinbwo. 10 Shinbwo bâra shinbilere na, sùpyire puni mpyi a ɲɛɛ u á. Pi mpyi
maha ŋko na: «Kile sífente ti ɲyɛ sífente nimbwɔɔre ke, tire ti ɲyɛ ŋge nàŋ'á.» 11 Pi puni
mpyi a ɲɛɛ u á, ɲaha na yɛ mà lwɔ́ fo tèemɔni i, u mpyi a pi tɛgɛlɛ ta ná u jinamahare
karigil'e.
12 Ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe Filipi à jwo pi á Kile Saanre ná Yesu Kirisita kyaa na ke,
ka pi i dá puru na, maa batize, nɔ bâra ceewe na. 13 Ka Simɔ mú si dá puru jwumpe na,
maa batize, maa ŋkwôro Filipi taan. Kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii u mpyi na ɲaa cyi
i mpyi ke, cyire mpyi a u bilibili.
14 Yesu tùnntunmpii pi mpyi a kwôro Zheruzalɛmu kànhe e ke, pir'à lógo na Samari
kànhe shiinbii pìi na wá a dá Kile jwumpe na ke, ka pi i Pyɛri ná Yuhana tun pi á. 15 Pyɛri
ná Yuhana à nɔ Samari kànhe e ke, maa Kile ɲáare dánafeebil'á, bà pi si mpyi si Kile
Munaani ta mɛ. 16 Ɲaha na yɛ Kile Munaani mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a tîge pi ɲuŋ'i mɛ, pi mpyi
a batize kanna Kafooŋi Yesu mɛge na. 17 Ɲyɛ ka Pyɛri ná Yuhana si pi cyeyi taha pi ɲùŋyi
na, ka Kile Munaani si jyè pi e.
18 Ɲyɛ Simɔ à tùnntunmpii ɲya pi à pi cyeyi taha dánafeebii na, ka Kile Munaani si jyè pi
e ke, ka u u wyérɛ ɲwɔ jya Pyɛri ná Yuhana á, 19 maa pi pyi: «Yii kuru fànhe kà kan na á
mú, bà li si mpyi mii aha na cyɛge taha shin maha shin ɲùŋke na ke, Kile Munaani si jyè
urufol'e mɛ.»
20 Ka Pyɛri si u pyi: «Ná mu sí naha na sɔ̂nŋi na Kile màkange maha jà a shwɔ wyérɛŋi
na, mu ná ma wyérɛŋi puni u kèɛge siɲcyan. 21 Mu nàzhan ɲyɛ a sìi nde kani i mɛ, ɲaha na
yɛ mu zòŋi ɲyɛ a ɲwɔ Kile yyahe taan mɛ. 22 Ma toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, ma a ma sɔ̀nŋɔŋkanni
nimpiini yaha, ma a li ɲáare Kile á, kampyi li sí n-jà n-pyi, u u li yàfa ma na. 23 Ɲaha
kurugo yɛ mii naha a li ɲya mu i, na mu a ɲî ɲyipɛɛnni na, maa mpyi biliwe kapegigii
mpyiŋi kàmpanŋke na.»
24 Ɲyɛ ka Simɔ si Pyɛri ná Yuhana pyi: «Yii yabilimpii pi Kafooŋi ɲáare na á, ɲje yii à jwo
ke, bà u si mpyi si mii shwɔ yire puni na mɛ.»
25 Pyɛri ná Yuhana à Kafooŋi kani ná u jwumpe jwo sùpyir'á mà kwɔ̀ ke, maa núru na
ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe e. Pi niŋkaribii mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni
kànyi niɲyahaya na, na ŋkɛ̀ɛge.

Filipi ná Ecwopi kìni shinŋi kani

26 Ka Kafooŋi Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si Filipi pyi: «Yîri maa sì wòro kùl'e yyére kàmpanŋke
na. Kuni l'à yîri Zheruzalɛmu kànhe e mà kàre Gaza kànhe e, ná wà saha ɲyɛ na ntùuli

l'e mɛ, ma a lire lwɔ́.» 27 Ka Filipi si ntíl'a yîr'a kàre. U niŋkareŋi, ka u u bɛ̂ ná Ecwopi
kìni shinŋi w'e, u à yîri Kile tapeeŋke e Zheruzalɛmu i. Uru nàŋi na mpyi fànhafembwɔhɔ.
Saancwoŋi u mpyi Ecwopi kìni ɲùŋɔ na, ná u mɛge mpyi Kandasi ke, uru u mpyi uru
saancwoŋi nàfuuŋi puni tabegege ɲùŋɔ na. 28 U mpyi a núru na ŋkɛ̀ɛge pyɛngɛ. U mpyi a
tɛ̀ɛn u shɔnge wòtoroŋi funŋke e maa Kile tùnntunŋi Ezayi Semɛŋi kâlali.
29 Ka Kile Munaani si Filipi pyi: «File ŋge wòtoroŋi na.» 30 Ka u u fê a file wòtoroŋi na,
mà sà Ecwopi shinŋi ta u u cyage kà kâlali Kile tùnntunŋi Ezayi séməŋi i. Ka u u u pyi:
«Cyage mu ɲyɛ na ŋkâlali amɛ ke, mu à ku yyaha cè la?» 31 Ka u u Filipi pyi: «Di mii sí ku
yyaha cè, ná wà bà u a ku yyaha jwo mii á mà yɛ?» Maa li cya Filipi á na u dùg'a tɛ̀ɛn uru
ŋkere na wòtoroŋi ɲuŋ'i. 32 Ka u u dùg'a tɛ̀ɛn u ŋkere na. Cyage u mpyi na ŋkâlali ke, kuru
ku ɲyɛ:
«U à pyi mu à jwo mpàŋi pi à cû na ŋkɛ̀ɛge taboŋke e ke,
mu à jwo mpàŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na yu u shire kwɔnfeebii cye e mɛ.
U ɲyɛ a yafyin jwo mɛ.
33 U à uye tîrige, ŋka pi ɲyɛ a tànga kan u á mɛ.
Ná pi à u shi tò ŋke ɲìŋke na,
di wà sí n-jà u tùluge kyaa jwo n-jwo yɛ*?»
34 Ka nàŋi si Filipi pyi: «Jofoo kyaa Kile tùnntunŋi ɲyɛ na yu amɛ yɛ? U yabiliŋi laa,
wabɛrɛ? Mii na mu ɲáare, ma a yi yyaha jwo na á.» 35 Ka Filipi si jwumpe lwɔ́, maa uye
tígile kuru takalage na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, maa puru fíniŋ'a
jwo u á. 36 Mà pi niŋkaribii yaha, pi à sà nɔ lwɔhe kà na, ka nàŋi si u pyi: «Lwɔhe ku ŋke
dɛ, mii sì n-jà batize mà?» [37 Ka u u jwo: «Mu aha dá Yesu na ná ma zòmbilini puni i, mu
sí n-jà batize.» Ka u u u pyi: «Mii à dá li na na Yesu Kirisita u ɲyɛ Kile Jyaŋi.»] 38 Ɲyɛ ka u
u wòtoroŋi yyéeŋɛ, ka pi i ntîge lwɔhe e, ka Filipi si u batize. 39 Pi à fworo lwɔhe e ke, ka
Kafooŋi Kile Munaani si Filipi lwɔ́ a yîri nàŋi taan, u saha ɲyɛ a u ɲya mɛ, ka u funntanga
wuŋi si kuni lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge.
40 Filipi wi ke, ka uru si sà uye ta Azoti kànhe e, maa yîri wani mà kàre Sezare kànhe e.
U niŋkareŋi Sezare e, kànha maha kànha na u à tòro ke, u à Jwumpe Nintanmpe jwo yire
puni na.

9

Soli à dá Yesu na pyiŋkanni ndemu na ke

1 Ɲyɛ lire tèni i Soli saha mpyi a uye pwɔ Kafooŋi Yesu cyelempyiibii vùguroŋi na. U
mpyi maha ŋko na uru ká pi ŋgemu ta ke, na uru sí urufoo bò. Canŋka ka u u ŋkàre Kile
sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, 2 maa sà yi jwo u á na u sémii yaa u kan ur'á. U la
mpyi si sà pire séməbii kan Kile Jwumpe kàlambayi ɲùŋufeebil'á Damasi kànhe e, bà li si
mpyi, nɔ̀ bâra ceewe na, u aha shin maha shin ta u à jyè Yesu kuni i ke, si urufoo pwɔ s'a
ma Zheruzalɛmu kànhe e mɛ.
3 Mà u niŋkareŋi yaha, u à sà byanhara Damasi kànhe na ke, ka bɛ̀ɛnmɛ si mpâl'a yîri
nìɲyiŋi na mà pa u kwûulo. 4 Ka u u ɲcwo ɲìŋke na, ka mɛjwuu si fworo na: «Soli, Soli,
ɲaha kurugo mu ɲyɛ na mii kyérege yɛ?» 5 Ka u u jwo: «Jofoo u ɲyɛ mu yɛ, ɲùŋufooŋi?» Ka
mɛjwuuni si núr'a fworo maa jwo: «Mii u ɲyɛ Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege. 6 Numɛ, yîri
ma a sì kànhe funŋke e, nde mu à yaa mu u pyi ke, pi sí lire jwo mu á wani.»
7 U kùsheɲɛɛbii fyagara wuubii mpyi a yyére jwumɔ baa, pi mpyi na jwumpe núru, ŋka
pi mpyi na sùpya ɲaa mɛ. 8 Ka u u yîr'a yyére, u ɲyiigii mpyi a múgo, ŋka u mpyi na ɲaa cyi
e mɛ, ka pi i u cû cyɛge na mà kàre Damasi kànhe e. 9 U à canmpyaa taanre pyi, u ɲyɛ na
ɲaa mɛ, u ɲyɛ na lyî mɛ, u ɲyɛ na byii mɛ.

---

* **8:33** Ezayi 53.7, 8

10 Ɲyɛ Yesu cyelempyaŋi wà na mpyi Damasi kànhe e, uru mɛge na mpyi Ananiyasi, ka
Kafooŋi si uye cyêe uru na maa u pyi: «Ananiyasi!» ka u u jwo: «Mii u ŋge, Kafooŋi.» 11 Ka
Kafooŋi si jwo: «Pyɛnkuuŋi pi maha mpyi kuntiige ke, yîri ma a kuru lwɔ́, ma a sì Zhuda
pyɛnge e. Tarisi kànhe shinŋi mɛge pi maha mpyi Soli ke, ma a sà uru yibige pyi. U numɛ
wuŋi na ɲyɛ Kileɲarege na. 12 Mà u yaha Kileɲarege na, u à mu Ananiyasi ɲya, mu à jyè
bage e, ma a ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si núru s'a ɲaa mɛ.»
13 Ka Ananiyasi si jwo: «Ei Kafooŋi! Mu wuubii pi ɲyɛ Zheruzalɛmu i ke, kyéregeŋkanni
na ŋge nàŋ'à pire kyérege ke, shinɲyahara à lire jwo mii á. 14 Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebil'à kuni kan u á naha wuu yyére, na u aha shin maha shin ta u u mu mɛge yiri
ke, u u pirefee cû a pwɔ.»
15 Ka Kafooŋi si Ananiyasi pyi: «Ta sì, ɲaha na yɛ mii à ŋge nàŋi cwɔɔnrɔ, bà u si mpyi
s'a báare mii á, si mii mɛge cyêe supyishiŋi sanŋi ná pi saanbii ná Izirayɛli shiinbii na mɛ.
16 Yyefuge k'à yaa ku u ta mii mɛge kurugo ke, mii yabiliŋi sí kuru cyêe u na.»
17 Ɲyɛ ka Ananiyasi si yîr'a kàre, maa sà jyè bage e, maa u cyeyi taha Soli na, maa jwo:
«Mii cìnmpworonaŋi Soli, Kafooŋi Yesu u à uye cyêe mu na mà mu nimpaŋi yaha kuni na
ke, uru u à mii tun mu á, bà mu si mpyi si núru s'a ɲaa, Kile Munaani si mu ɲî mɛ.»
18 Ka yaayi yà si ntíl'a fworo Soli ɲyiigil'e fyákwooyo fiige, mà cwo ɲìŋke na. Ka u u núru
na ɲaa, maa yîri, ka pi i u batize. 19 Lire kàntugo ka pi i ɲjyì kan u á, ka fànhe si jyè u e.
Yesu cyelempyiibii pi mpyi Damasi kànhe e ke, ka u u canmpyaa pyi pire taan.

Soli à Jwumpe Nintanmpe sìi na yu

20 Ka Soli si ntíl'a li ɲwɔ cû na yi yu Kile Jwumpe kàlambayi i, na Yesu u ɲyɛ Kile Jyaŋi.
21 Mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, ka pire puni kakyanhala wuubii si wá na ŋko:
«Taha ŋge nàŋi bà u mpyi maha Yesu mɛge yyerefeebii kyérege Zheruzalɛmu kànhe e mɛ?
U kapani ɲùŋke bà ku mpyi naha, si mpa tire sùpyire shiŋi cû si pi pwɔ si raa sì Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére Zheruzalɛmu i mà?»
22 Ɲyɛ Soli jwumpe mpyi a li ɲwɔ cû na sùpyire yákilibii kêɛnŋi. Yahutuubii pi mpyi
Damasi kànhe e ke, li mpyi a pire bilibili, fo pi sàha mpyi a niɲjwuyo cè mɛ, u mpyi maha
yi fíniŋi na yu pi á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.
23 Ɲyɛ tèr'à pyi ke, ka pi i bê li na, maa li lwɔ́ piye funŋ'i si Soli bò. 24 Ŋka kuru vùnŋke pi à
pwɔ Soli na ke, u à pa fworo kuru ɲwɔhɔ na. Pi mpyi na kànhe tajyiɲwɔyi puni kàanmucaa
pìlaga bâra canŋa na, bà pi si mpyi si u ta mbò mɛ.
25 Canŋka numpilage e, ka Soli cyelempyiibii si u le shàhala funŋ'i, maa mɛɛre pwɔ li
na mà yige káaŋke kàntugo, bà u si mpyi si shwɔ mɛ.
26 Ka Soli si ŋkàre Zheruzalɛmu i. U à nɔ wani ke, ka u la si mpyi si jyè Yesu
cyelempyiibii kuruŋke e, ŋka pi puni mpyi na fyáge u na. Pi ɲyɛ a mpyi a dá li na na Soli
na ɲyɛ sèeŋi na Yesu cyelempya mɛ. 27 Barinabasi sí wi ke, ka uru si ŋkàre ná Soli i Yesu
tùnntunmpii yyére. Mà Soli niŋkareŋi yaha Damasi kànhe e, ɲyaŋkanni na u à Kafooŋi ɲya
mà u yaha kuni na ke, ná jwuŋkanni na Kafooŋi à jwo ná u e ke, ná pyiŋkanni na Soli à Yesu
mɛge fíniŋ'a jwo fyagara baa Damasi kànhe e ke, ka Barinabasi si yire puni yyaha jwo
tùnntunmpil'á. 28 Mà lwɔ́ lire tèni na, ka Yesu tùnntunmpii si ɲɛɛ Soli na, ka u u wá na sì na
Jwumpe Nintanmpe yu Kafooŋi Yesu mɛge na fyagara baa Zheruzalɛmu kànhe e, marii
ma. 29 Yahutuubii pi mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu ke, u ná pire mpyi maha Kafooŋi kani
nàkaante pyi, ŋka pire mú mpyi na pyiŋkanna caa si u bò. 30 Dánafeebii sanmpil'à yire lógo
ke, maa u tùugo Sezare kànhe e. Lire kàntugo maa u yaha u à kàre Tarisi kànhe e.
31 Ɲyɛ mà lwɔ́ lire tèni na, dánafeebii pi mpyi Zhude ná Galile ná Samari kùligil'e ke, ka
pire puni si yyeɲiŋke ta. Pi mpyi maha piye tɛ̀re, maa ɲaare Kafooŋi yyahafyagare e. Kile
Munaani mpyi a pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i, là sí i bârali pi ɲyahaŋi na.

Pyɛri à Tabita buwuŋi ɲè

32 Pyɛri mpyi maha ɲaare na mâre kìni yyaha kurugo, maa dánafeebii kàanmucaa.
Canŋka dánafeebii pi mpyi Lida kànhe e ke, ka Pyɛri si ŋkàr'a sà fworo pire na, 33 mà sà
nàŋi wà ta u à yyee baataanre pyi yampe tasinnage e. Uru nàŋi mɛge mpyi Ɛnɛ. U mpyi
a mûruŋɔ. 34 Ka Pyɛri si jwo: «Ɛnɛ, Yesu Kirisita à mu cùuŋɔ, yîri ma a ma yasinniŋke yaa
may'á.» U à yire jwo ke, ka Ɛnɛ si ntíl'a yîri. 35 Lida ná Sarɔn kànyi shiinbii pun'à lire ɲya
ke, ka pi i piye kan Kafooŋi á.
36 Ɲyɛ ceeŋi wà na mpyi Zhope kànhe e, cyelempya u mpyi u wi, u mɛge mpyi Tabita.
Kuru mɛge ku ɲyɛ Girɛkiibii shɛɛnre e: «Dorokasi» kuru ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ceŋke». Uru ceeŋi
mpyi maha kacɛnŋkii pyi tèrigii puni i, maa fòŋɔfeebii tère.
37 Mà Pyɛri yaha Lida kànhe e, ka yama si Tabita ta cyire canmpyaagil'e, ka u u ŋkwû.
Ka pi i u buwuŋi wìli, maa u lwó a sà yaha batɔɔnge nìɲyibabilini l'e. 38 Lida kànhe ná
Zhope kànhe laage mpyi a tɔɔn mɛ. Cyelempyiibii pi mpyi Zhope kànhe e ke, pir'à lógo na
Pyɛri na ɲyɛ Lida kànhe e ke, ka pi i shiin shuunni tun pi sà u ɲáare, na u pa numɛ sasa.
39 Ɲyɛ pi à sà tùnnture jwo ke, ka Pyɛri si ntíl'a yîr'a kàre ná pi e. U à nɔ wani ke, ka pi i dùgo
ná u e batɔɔnge nìɲyibabilini i. Leŋkwucyeebii pi mpyi wani ke, ka pire puni mɛsuwuubii
si file u na. Vàanntinmpyɛɛre ná vàanntinmbwoyi Tabita mpyi a yaa pi á mà u yaha shì na
ke, maa yire cyêe Pyɛri na. 40 Ka u u sùpyire puni yige ntàani na, maa niŋkure sín ɲìŋke na,
maa Kile ɲáare. Lire kàntugo maa yyahe kɛ̂ɛnŋɛ buŋi yyére maa jwo: «Tabita, yîri!» Ka u u
ɲyiigii múgo. U à Pyɛri ɲya ke, maa yîr'a tèɛn. 41 Ka Pyɛri si u cû cyɛge na, maa u tègɛ, ka
u u yîri. Lire kàntugo ka Pyɛri si leŋkwucyeebii ná Kile wuubii sanmpii yyere, maa Tabita
ɲyii wuŋi cyêe pi na. 42 Zhope shiinbii pun'à lire kani lógo. Ka pi niɲyahamii si mpa dá
Kafooŋi na. 43 Ka Pyɛri si ntɛ̀ɛn mà tère nimbwoo pyi Zhope e, seefanhaŋi wà pyɛngɛ*.

10

Pyiŋkanni na Kile à Pyɛri taanna Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na supyishiŋi sanŋ'á ke

1 Nàŋi wà na mpyi Sezare kànhe e, uru mɛge mpyi Kɔrinɛyi. Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha
yyére shinŋi wà u mpyi u wi. Sòrolashiibii kuruŋke ɲùŋɔ na u mpyi ke, pi mpyi maha kuru
mɛge pyi Itali sòrolashikuruŋke. 2 U ná u pyɛngɛ shiinbii mpyi a piye pwɔ sèl'e Kile na,
maa mpyi ná Kile yyaha fyagare e. U mpyi maha Yahutuubii fòŋɔfeebii tère sèl'e, u mpyi
maha Kile ɲáare tèrigii puni i.
3 Ɲyɛ canŋka yàkoŋɔ*, mà u yaha u bage e, ka Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na,
maa u pyi: «Kɔrinɛyi!» 4 Ka Kɔrinɛyi fyagara wuŋi si yyahe yîrig'a le mèlɛkɛŋi i, maa
jwo: «Ɲùŋufooŋi, ɲaha shi yɛ?» Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Kileɲareyi mu ɲyɛ na mpyi, maa
fòŋɔfeebii tère ke, yir'à pyi sáraga nùguntanga wugo fiige mà nɔ Kile na. 5 Numɛ, ma
shiinbii pìi yaha pi shà Zhope kànhe e, nàŋi mɛge ku ɲyɛ Simɔ, ná pi maha u pyi Pyɛri
ke, pi i sà uru yyere. 6 U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, uru mɛge mú na ɲyɛ Simɔ. U bage
na ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na.»
7 Ɲyɛ mèlɛkɛŋ'à puru jwumpe jwo a kwɔ maa ŋkàre ke, ka Kɔrinɛyi si u báarapyiibii pìi
shuunni yyere, sòrolashiŋi u mpyi na fyáge Kile na u sòrolashikuruŋke e ke, mà bâra uru
na. 8 Jwumpe mèlɛkɛŋi à jwo u á ke, maa puru puni jwo pi á, maa pi tun Zhope kànhe e.
9 Kuru canŋa nùmpanŋa, pire shiin taanreŋ'à kàr'a sà byanhara Zhope kànhe na mà
canŋke yaha ɲùŋɔ niŋi i ke, ka Pyɛri si dùgo bage kàtanŋke na, maa Kile ɲáare. 10 Kateg'à
pa u ta ke, ka u u jwo na uru sí n-lyî. Mà pi yaha pi i yalyire sore u á, ka Kile si kani là
cyêe u na. 11 Ka u u nìɲyiŋi ɲya u à múgo, maa yaage kà ɲya vàanŋa nitabaaga fiige, ku
mbìiŋkii sicyɛɛreŋi s'à pwɔ, k'à yîri nìɲyiŋi na, na ntîri ɲìŋke na. 12 Sige yaare shiŋi puni

---

* **9:43** Yahutuubil'á, shinŋi u ɲyɛ na yatɔɔre seeyi báare ke, urufoo maha ɲwóhɔ Kile á, u mú sì n-jà n-file Kile na
mɛ. Puru funŋke e, Pyɛri u ɲyɛ Yahutu ke, mu aha uru ɲya u à ɲɛn'a kàre seefanhaŋi Simɔ pyɛnge e, lir'à li cyêe na u
sònŋɔŋkanni na ŋkɛ̂ɛnŋi. * **10:3** Yahutuubii yàkoŋke Kileɲarege tèni li mpyi li li.

ná ɲìŋke yafiliyi shiŋi puni ná saɲcyɛɛnre shiŋi puni mpyi kuru vàanŋke funŋ'i†. 13 Ka
mɛjwuu si fworo na: «Pyɛri, yîri ma a bùu ma a ŋkyàa.» 14 Ka Pyɛri si jwo: «Lire sí n-jà
n-pyi la Kafooŋi? Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ku ɲyɛ a yaa k'a lyî mɛ, lire ɲyɛ mɛ k'à ɲwɔ́hɔ
ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà ɲya mɛ.» 15 Ka mɛjwuuni si núr'a fworo maa jwo: «Yaage
Kile à pyi na k'à fíniŋɛ ke, ma hà ɲjwo na kur'à ɲwɔ́hɔ mɛ.» 16 Lir'à pyi mà nɔ tooyo taanre
na ke, ka vàanŋke si ntíl'a núr'a dùgo nìɲyiŋi na.

17 Lire kani Pyɛri à ɲya ke, mà u funmpɛn wuŋi yaha u u uye yíbili li ɲwɔhe na, lire tèni
mpyi a Kɔrinɛyi tùnntunmpii ta pi à nɔ Zhope kànhe e, maa seefanhaŋi Simɔ pyɛnge yibige
pyi, ka pi i ku saha cyêe pi na, ka pi i ŋkàr'a sà yyére pyɛnge ɲwɔge na, 18 maa yini pyi,
maa jwo: «Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke, naha u sunmbage ɲyɛ la?» 19 Lire tèni saha mpyi
a Pyɛri ta u u uye yíbili lire kani ɲwɔhe na. Ka Kile Munaani si jwo: «Pyɛri, shiin taanre
pi mpii pi i mu kyaa pyi pyɛnge ɲwɔge na. 20 Yîri numɛ sasa, ma a ntîge, ma a sì ná pi e
fyagara baa, ɲaha na yɛ mii u à pi tun mu á.» 21 Ka Pyɛri si ntîg'a pa, maa jwo: «Sùpyaŋi
yii ɲyɛ na ɲcaa ke, mii wi, yii kà kan!» 22 Ka pi i u pyi: «Sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi
mɛge ku ɲyɛ Kɔrinɛyi ke, uru u à wuu tun. U na ɲyɛ sùpya ŋgemu u à tíi, maa fyáge Kile na
ke. Yahutuubii puni na u mɛtange yîri. Kile mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe u na, maa yi jwo u á
na u mu yyer'a shà u pyɛnge e, na jwumɔ na ɲyɛ mu á, mu u jwo u á.» 23 Ka Pyɛri si pi pyi
pi à jyè pyɛnge e, maa tashwɔngɔ kan pi á. Ɲyɛ̀g'à múgo ke, ka u ná pire si ŋkàre, mà bâra
Zhope kànhe cìnmpyiibii dánafeebii pìi na.

24 Kuru canŋa nùmpanŋa, pi à sà nɔ Sezare kànhe e, mà sà Kɔrinɛyi ta u u pi sigili. U
mpyi a u cìnmpyiibii ná u ceveebii sèe wuubii yyere uye yyére. 25 Ɲyɛ Pyɛri à sà nɔ na ŋko
raa jyè pyɛnge e ke, ka Kɔrinɛyi si mpa u ɲùŋɔ bê, maa niŋkure sín ɲìŋke na u fere e, si u
pêe. 26 Ka Pyɛri si u cû cyɛge na mà yîrige, maa jwo: «Mii mú na ɲyɛ sùpya mu fiige!» 27 Ka
Pyɛri ná Kɔrinɛyi si wá na yu na ŋkɛ̀ɛge mà sà jyè bage e, mà sà shinɲyahara ta pi à bínni
wani. 28 Ka Pyɛri si pi pyi: «Yii à li cè na mà tàanna ná wuu Yahutuubii saliyaŋi i, wuu
ɲyɛ a yaa wuu a bârali supyishiŋi sanŋi na mɛ, lire ɲyɛ mɛ mà jyè u wà pyɛnge e mɛ. Ɲka
Kile à li cyêe mii na na mii ɲyɛ a yaa mii u sùpyaŋi wà tufiige pyi na u à ɲwɔ́hɔ, lire ɲyɛ
mɛ u ɲyɛ fíniŋimbaa Kile yyahe taan mɛ. 29 Lire l'à li ta, yii à mii yyere, ka mii i ntíl'a pa
jwuɲyahama baa. Ɲyɛ numɛ, yii à mii yyere ndemu na ke, mii la na ɲyɛ si lire cè.»

30 Ka Kɔrinɛyi si Pyɛri pyi: «Cyi canmpyaa sicyɛɛre u ɲyɛ niɲjaa, mà mii yaha Kileɲarege
na yàkoŋke na pyɛnge e, mii à pâl'a nàŋi wà ɲya u à vàanvyinweeweere le mà yyére mii
yyahe taan, maa jwo 31 “Kɔrinɛyi, Kile à mu ɲarege shwɔ, ntègɛŋi mu à pyi fòŋɔfeebil'á
ke, Kile funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ uru na mɛ. 32 Pìi tun Zhope kànhe e, Simɔ pi maha mpyi Pyɛri
ke, pi i sà uru yyere pi a ma. U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, pi maha uru mɛge pyi Simɔ
mú. U pyɛnge na ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na.”

33 Lir'à pyi ke, ka mii i ntíl'a pìi tun pi sà mu yyere. Mu pama lem'à ɲwɔ. Numɛ, wuu
puni pi mpii Kile yyahe taan, yaaga maha yaaga Kafooŋi à pyi mu u jwo wuu á ke, wuu
la ɲyɛ si yire lógo.»

34 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Numɛ mii à li cè sèeŋi na, Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ
sùpya na mɛ. 35 Shin maha shin u ɲyɛ na fyáge Kile na, maa ɲaare ntìiŋi i ke, u méɛ ká nta
supyishi o shi ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. 36 Kile à u jwumpe jwo Izirayɛli shiinbil'á.
Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na yyeɲiŋke kaan ke, maa puru jwo pi á Yesu Kirisita cye
kurugo, uru ŋgemu u ɲyɛ sùpyire puni Kafooŋi ke.

37 Yuhana Kile jwumpe jwuŋkwooni kàntugo maa batizeliŋi pyi, karigii cyi à pyi mà
lwɔ́ Galile kùluni na, mà sà nɔ Zhude wuuni na ke, yii à cyire cè. 38 Pyiŋkanni na Kile à
Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu cwɔɔnrɔ, maa u Munaani tè̀g'a u ɲî, maa fànha kan u á ke, yii
à lire cè. U mpyi na ɲaare na mâre, maa kacɛnŋkii pyi sùpyire na. Mpii pi mpyi Sitaanniŋi
bilere e ke, maa pire puni yige tire bilere e, ɲaha na yɛ Kile mpyi ná u e. 39 Karigii puni

† **10:12** Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, Kile mpyi a pi pyi na pi àha raa kyaare shiŋi wà kyàa mɛ.

u à pyi Zheruzalɛmu kànhe ná Yahutuubii kànyi sanɲyi na ke, wuu na ɲyɛ cyire shérii. Pi
à u kwòro cige na mà bò. 40 U kwùŋi canmpyitanrewuuni, Kile à u ɲè a yige kwùŋi i, maa
u pyi u à uye cyêe sùpyire na. 41 Sùpyire puni bà t'à u ɲya mɛ. Kile mpyi a fyânha a wuu
mpiimu cwɔɔnrɔ mà pyi u shérii ke, wuu pi à u ɲya. U ɲɛŋkwooni kàntugo mà fworo kwùŋi
i, wuu pi à lyî maa bya ná u e. 42 U à tùnnture le wuu cye e, na wuu a Jwumpe Nintanmpe
yu sùpyir'á, wuu raa yi fíniŋi wuu a yu pi á, na Kile à Yesu tìŋɛ u u kwùubii ná ɲyii wuubii
sâra u tàanna ná pi kapyiiŋkil'e. 43 Kile tùnntunmpii puni mpyi a jwo u kyaa na na shin
maha shin u à dá u na ke, u mɛge fànhe cye kurugo, urufoo kapegigii sí yàfa u na.»

44 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, Kile Munaani à
tîge pire puni ɲuŋ'i. 45 Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a shà ná Pyɛri e ke, li mpyi a sàa pire
kàkyanhala mà Kile ɲya u à u Munaani sùguro supyishiŋi sanŋi ɲuŋ'i mú. 46 Ɲaha kurugo
yɛ pi mpyi a tire sùpyire ɲya ti i yu shɛɛnre tabɛr'e, maa Kile mɛge kêre Kile Munaani cye
kurugo.

Ɲyɛ ka Pyɛri si jwo: 47 «Tá wuu saha sí n-jà nte sùpyire sige t'àha batize lwɔhe e mɛ? Bà
wuu à Kile Munaani ta mɛ, amuni pi mú à li ta.»

48 Ɲyɛ u à puru jwo ke, maa pi pyi pi à pi batize Yesu Kirisita mɛge na. Pi batizeŋkwooni
kàntugo, ka pi i li cya Pyɛri á na u canmpyaa pyi ná pire e.

11

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, Pyɛri à cyire jwo Zheruzalɛmu dánafeebil'á

1 Yesu tùnntunmpii ná dánafeebii pi mpyi Zhude kùluni i ke, pire mpyi a lógo na
supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pìi mú na ɲyɛ a ɲɛɛ Kile Jwumpe na.

2 Ɲyɛ Pyɛri à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e ke, Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a
ŋkwɔ̀nnŋi le barag'e ke, ka pire si u faha, 3 maa jwo: «Ɲaha na sùpyire ti ɲyɛ ti ɲyɛ a kwɔn
mɛ, mu à ɲɛn'a sà wwɔ ná pire e, fo mà lyî ná pi e yɛ?» 4 Ɲyɛ karigii cyi à pyi ke, ka Pyɛri
si jyè cyire yyahe e niŋkin niŋkin mà jwo pi á.

5 U à jwo: «Mà mii yaha Zhope kànhe e Kileɲarege na canŋka, Kile à kani là cyêe mii
na, ka mii i yaage kà ɲya vàanŋa nitabaaga fiige, ku mbìiŋkii sicyɛɛreŋi s'à pwɔ, k'à yîri
nìɲyiŋi na na ntîri, mà pa yyére mii taan. 6 Ka mii i ku yal'a wíi. Yatɔɔre ná sige yaare
ná ɲìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre, yire yi mpyi kuru vàanŋke e. 7 Ka mii i mɛjwuu lógo na
“Pyɛri, yîri ma a bùu ma a ŋkyàa.” 8 Ka mii i jwo “Lire sí n-jà n-pyi la Kafooŋi? Ɲaha na yɛ
yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ku ɲyɛ a yaa k'a lyî mɛ, lire ɲyɛ mɛ mà ɲwóhɔ ke, mii sàha sàa
kuru kà lyî mà ɲya mɛ.” 9 Ka mɛjwuuni si núr'a fworo nìɲyiŋi na “Yaage Kile à pyi na k'à
fíniŋɛ ke, ma hà ɲjwo na kur'à ɲwóhɔ mɛ.” 10 Lir'à pyi mà nɔ tooyo taanre na, ka vàanŋke
ná ku funnŋɔ yaayi si nta a dùgo nìɲyiŋi na. 11 Pyɛnge e mii mpyi ke, lire tèn'à nàmbaa
taanre ta pi à yyére kuru pyɛnge ɲwɔge na. Pi mpyi a pire tun mii á mà yîri Sezare kànhe
e. 12 Ka Kile Munaani si yi jwo mii á na mii u a sì ná pi e fyagara baa. Cìnmpyinambaabii
baaniŋi u ŋge ke, pire pi à mii tùugo mà kàre Sezare e, ka wuu u sà jyè Kɔrinɛyi pyɛnge
e. 13 Ɲyaŋkanni na u à Kile mèlɛkɛŋi niɲjyereŋi ɲya u bage e, ka mèlɛkɛŋi si ɲjemu jwo u á
ke, ka u u jyè yire yyahe e mà jwo wuu á, na mèlɛkɛŋ'à jwo na uru u pìi tun Zhope kànhe
e, Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke, pi i sà uru yyére pi a ma. 14 Pyiŋkanni na u ná u pyɛngɛ
shiinbii sí n-pa n-shwɔ ke, na mii Pyɛri u sí n-pa lire jwo u á.

15 Ɲyɛ mii à jwumpe sìi ke, ka Kile Munaani si ntíl'a tîge pi ɲuŋ'i bà li mpyi a fyânha a
tîge wuu ɲuŋ'i mɛ. 16 Lir'à pyi ke, jwumpe Kafooŋi mpyi a jwo ke, ka mii funnɔ si ntíl'a
cwo puru na. U mpyi a jwo na “Yuhana à sùpyire batize ná lwɔhe e, ŋka yii pi ke, ná Kile
Munaani i yii sí batize.” 17 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, wuu pi à dá Kafooŋi Yesu Kirisita na ke,
Kile à ɲwɔ wuu na maa màkange ŋkemu kan wuu á ke, kuru ninuge u à kan pi á, lire e ke,
di mii mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni fyìinnɛ n-jwo yɛ?»

18 Mpii pi mpyi wani maa Pyɛri jwumpe lógo ke, ka pire funɲyi si nta a ɲíŋɛ, ka pi i Kile
kêe maa jwo: «Sèe wi, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Kile à pyiŋkanna kan pir'á bà pi si
mpyi si pi toroŋkanni kêɛnnɲɛ, si nùmpannɲa ta mɛ.»

Antiyɔshi kànhe dánafeebii kuruŋke tasiige

19 Yyefuge ku mpyi a dánafeebii ta Ecyɛni boŋkwooni kàntugo na ke, kuru mpyi a pi pyi pi
à fê a caala. Ka pi pìi si ŋkàre fo Fenisi kùluni ná Sipiri kìni i, ka pìi si ŋkàre Antiyɔshi kànhe
e. Yahutuubii baare e, pire ɲyɛ a mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu wabɛr'á mɛ. 20 Lire ná li
wuuni mú i, dánafeebii pìi mpyi a yîri Sipiri kìni ná Sirɛni kànhe e mà pa Antiyɔshi kànhe
e. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kafooŋi Yesu i
ke, ka pire si puru jwo pi á. 21 Kafooŋi à pire dánafeebii tègɛ sèl'e pi báaraŋi i, ka lire si
shinɲyahara pyi t'à dá u na, maa tiye kan u á.

22 Zheruzalɛmu kànhe dánafeebii kuruŋk'à yire lógo ke, ka pi i Barinabasi tun Antiyɔshi
kànhe e. 23 Pyiŋkanni na Kile mpyi a ɲwɔ Antiyɔshi kànhe dánafeebii na ke, Barinabasi à
nɔ wani maa lire ɲya ke, ka u funŋke si ntáan, ka u u màban le pi e, maa pi pyi na pi piye
waha pi i ŋkwôro Kafooŋi kuni i. 24 Yii li cè na Barinabasi na mpyi sùpya niɲcɛnnɲɛ. Kile
Munaani mpyi a u ɲî, u dániyaŋi mpyi a pêe, ka shinɲyahara si ɲɛɛ Kafooŋi na.

25 Lire kàntugo ka Barinabasi si ŋkàre Tarisi kànhe na mà sà a Soli caa. 26 U à u cya a
ɲya ke, maa núr'a kàre ná u e Antiyɔshi e. Pi à yyee niŋkin pyi wani, pi mpyi maha sì na
bínnini ná cyelempyiibil'e, maa shinɲyahara kâla Kile kuni na. Antiyɔshi kànhe e, pi à
cyelempyiibii mɛgɛ le: «kerecyɛnbii*». Lire l'à pyi ku toɲcyiige.

27 Kile tùnntunmpii pìi mpyi a yîri Zheruzalɛmu i cyire canmpyaagil'e mà pa Antiyɔshi
kànhe e. 28 Wà mɛge na mpyi pi e Agabusi. Mà Kile Munaani yaha l'à uru yyaha cû, ur'à
jwo na katibwɔhɔ na sí n-pa n-pyi diɲyɛŋi cyeyi puni i. Ɲyɛ saannɲi Kolodi tèni i, lir'à pa
mpyi. 29 Lir'à pyi ke, cyelempyiibii pi mpyi Antiyɔshi e ke, ka pire si li lwɔ́ piye funŋ'i,
cìnmpyiibii dánafeebii pi ɲyɛ Zhude kùluni i ke, si cyeyi wà yiye na mà tàanna ná pi shin
maha shin pèrɛge e si ntègɛ pire tègɛ. 30 Yaayi pi à wà yiye na mà ta ke, ka pi i yire kan
Barinabasi ná Soli á pi sà ŋkan Zhude kùluni dánafeebii kacwɔnribil'á.

12

Yakuba mbòŋi ná Pyɛri kàsujyiini kani

1 Lire tèni i, saannɲi Erɔdi mpyi na dánafeebii pìi kyérege. 2 U à Yuhana cìnmpworonaŋi
Yakuba bò ná kàshikwɔnnɲwɔɔni i. 3 U à lire ɲya l'à táan Yahutuubil'e ke, bwúuruŋi
niɲjirigembaaŋi kataanni i, ka u u pi pyi pi à Pyɛri cû mú. 4 Pi à Pyɛri cû ke, ka u u pi
pyi pi à u le kàsuŋi i, maa sòrolashii kɛ ná baani pyi pi i u kàanmucaa. U la mpyi kataanni
ká ntòro si nta u yíbe sùpyire ɲyii na. 5 Mà Pyɛri yaha kàsuŋi i, dánafeebii mpyi a kwôro
Kileɲarege na u á.

6 Canmbilini i Erɔdi mpyi na sí Pyɛri yíbe sùpyire ɲyii na ke, numpilage ku sí n-tòro
lire canmbilini sí n-ta a nɔ ke, kuru numpilage e, mà Pyɛri nimpwɔŋi yaha ná yɔ̀rɔyɔ
shuunni i sòrolashiibii pìi shuunni shwɔhɔl'e, u mpyi na ŋwúuni. Sòrolashiibii pìi mpyi a
yyére kasubage ɲwɔge na maa ku kàanmucaa. 7 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si mpâl'a jyè
kasubage e, ka ku puni si mpyi bèɛnmɛ, ka mèlɛkɛŋi si Pyɛri bwɔ̀n bwɔ̀n ŋkere na mà ɲɛ̀,
maa jwo: «Yîri fwɔfwɔ!» Ka yɔ̀rɔyi si ntíl'a kwɔ̀n a láha u cyeyi na mà cwo, ka u u yîri. 8 Ka
mèlɛkɛŋi si jwo: «Seepwɔge tèg'a maye bînni, ma a ma tanhaɲyi pwɔ.» Ka u u li pyi amuni.
Ka mèlɛkɛŋi si núr'a jwo: «Ma vàanntinmbwɔhe le, ma a ma na fye e.» 9 Ka u u fwor'à taha
u fye e. Nde mèlɛkɛŋ'à pyi ke, u ɲyɛ a mpyi a cè na lire na ɲyɛ sèe mɛ. U mpyi na sônnɲi
na ŋɔɔgɔ uru ɲyɛ na ŋwúuni. 10 Sòrolashiibii pi ɲyɛ na kasubage kàanmucaa ke, ka Pyɛri
ná mèlɛkɛŋi si ŋkàr'a sà ntòro pire sòrolashikuruŋke niɲcyiige taan, maa ŋkàr'a sà ntòro
kuruŋke shɔnwoge taan, tɔɔnnte bàrage ku mpyi a tèg'a tajyiɲwɔge tò, ná ku ɲwɔge mpyi

* **11:26** Kerecyɛnbii ɲwɔhe ku ɲyɛ: Yesu Kirisita fyèɲwɔhɔshiinbii.

a kan kànhe funŋke yyére ke, mà jwo pi nɔ kuru na ke, ka ku u múgo kuy'á, ka mèlɛkɛŋi
ná Pyɛri si fworo na ŋkèɛge. Mà pi niŋkaribii yaha, ka mèlɛkɛŋi si mpâl'a pînni u na.
11 Lir'à pyi ke, ka Pyɛri yákiliŋi si nta a múgo, ka u u jwo: «Numɛ sèeŋi na, mii à dá li
na na Kafooŋi u à u mèlɛkɛŋi wà tun u à pa mii shwɔ Erɔdi na, Yahutuubii la mpyi si
kapegigii ɲcyiimu pyi mii na ke, si mii shwɔ cyire puni na mú.»
12 Pyɛri yákiliŋ'à pa ntèɛn ke, Yuhana pi maha mpyi Marika ná u nuŋi mɛge ɲyɛ
Mariyama ke, ka u u ŋkàre uru Mariyamaŋi pyɛnge e. Dánafee niŋyahamii mpyi a bínni
wani, maa Kile ɲáare. 13 U à nɔ maa bage ɲwɔge kúu ke, báarapyicwoŋi wà na mpyi wani
na Ɔrɔda, ka uru si yîr'a pa si mpa ku múgo. 14 U à Pyɛri mɛjwuuni lóg'a cè ke, funntange
kurugo, mà jwo u pyɛnge ɲwɔge múgo ke, ka u u fê a kàr'a sà yi jwo pi sanmpil'á, na Pyɛri
niŋyjereŋi na wá pyɛnge ɲwɔge na. 15 Ka pi i jwo: «Taha mu ɲùmbwuuni bà ɲyɛ a ɲwɔ mɛ?»
Ka Ɔrɔda si núr'a jwo: «Sèe, uru u wá sìi u wi!» Ka pi i núr'a jwo: «Mèlɛkɛŋi u maha u
kàanmucaa ke, uru u sí n-ta u à uye pyi u fiige mà pa.»
16 Mà pi yaha puru na, ka Pyɛri si ŋkwôro na pyɛnge ɲwɔge kúuli. Pi à pa ɲwɔge múgo
mà u ɲya ke, ka li i pi bilibili. 17 Ka u u cyɛge yîrige pi á, maa pi pyi pi à fyâha. Pyiŋkanni
na Kafooŋi à u yige kàsuŋi i ke, ka u u yire puni yyaha jwo pi á. Maa yi jwo pi á na pi sà
yi yyaha jwo Yakuba* ná cìnmpyiibii sanmpil'á, maa yîri wani mà kàre cyage kabɛr'e.
18 Ɲyèg'à pa múgo ke, ka sòrolashiibii si wá na ɲyàha na wùruge piye e, maa piye yíbili:
«Di Pyɛri à pyi a jwo yɛ?» 19 Ka Erɔdi si pi pyi pi à sà a u caa, ŋka pi ɲyɛ a u ɲya mɛ. Ka
Erɔdi si sòrolashiibii yyer'a yíbe, maa pi pyi pi à pi bò†. Lire kàntugo maa yîri Zhude kùluni
i, mà kàre Sezare kànhe e mà sà tère pyi wani.

Erɔdi kwùŋkanni

20 Lire mpyi a saanŋi Erɔdi lùuni ta l'à yîri Tiri ná Sidɔn kànyi shiinbii taan sèe sèl'e.
Ka pire si bê niŋkin na, maa sà jwo a ɲwɔ ná saanŋi bage ɲùŋufooŋi i, uru mɛge na mpyi
Bilasitusi. Lire kàntugo maa ŋkàr'a sà saanŋi ɲáare na u uye sanŋi yaha u u yoge kwɔ̀,
ɲaha na yɛ Erɔdi kìni i pire mpyi na pi ɲjyìŋi taa.
21 Canmbilini na pi mpyi a bê si cyire karigii yyaha cwɔɔnrɔ ke, lir'à pa nɔ ke, ka Erɔdi
si u fànhe vàanntinŋke le, maa mpa ntèɛn saanre yatɛɛnŋke e, jwumpe pu ɲyɛ u á ke, maa
puru jwo sùpyir'á. 22 U à kwɔ̀ u jwumpe na ke, ka sùpyire si jwo fànha na: «Kile u à mpe jwo
lire baare e, sùpya bà mɛ!» 23 Lire tèenuuni i, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si ntíl'a fyɛɛnre
cyán Erɔdi i mà bò, ɲaha na yɛ pèente t'à yaa ti taha Kile na ke, u ɲyɛ a tire taha u na mɛ.
24 Kile Jwumpe mpyi na ɲcaali, dánafeebii sí i ɲyahage. 25 Barinabasi ná Soli à kwɔ̀
pi báaraŋi na Zheruzalɛmu kànhe e ke, maa núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e. Pi niŋkaribii,
Yuhana pi maha mpyi Marika ke, maa ŋkàre ná ur'e.

13

Kile Munaani à Barinabasi ná Soli cwɔɔnr'a yaha piye kanni na

1 Kile tùnntunmii ná cyelentii na mpyi Antiyɔshi kànhe dánafeebii kuruŋke e. Pire mɛyi
yi ɲyɛ: Barinabasi ná Simiyɔn pi maha mpyi: «Nizhɛri» ke, ná Lusisi uru mpyi a yîri Sirɛni
kànhe e, ná Manayeni uru ná saanŋi Erɔdi mpyi a lyɛ pyɛnnuge e, ná Soli. 2 Canŋka
mà dánafeebii yaha pi a súnŋi le maa Kile pêre, ka Kile Munaani si jwo ná pi e na: «Yii
Barinabasi ná Soli yaha piye kanni na mii á, báaraŋi mɛɛ na mii à pi yyere ke, bà pi si
mpyi si uru pyi mɛ.» 3 Pi à súnŋi le maa Kile ɲáare a kwɔ̀ ke, maa pi cyeyi taha Barinabasi
ná Soli ɲùŋke na, maa pi yaha pi à kàre Kile báaraŋi na.

Barinabasi ná Soli à kàre Sipiri kìni i

---

* **12:17** Yakubaŋi kyaa l'à jwo naha ke, Yesu cìnmpworoŋi kyaa li. † **12:19** Ɔrɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafooŋi ká mpyi u ɲyɛ na ku kàanmucaa na ɲwɔge mɛ, ka kàsujyiŋi wà si fworo, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafooŋi na.

4 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, Kile Munaani à Barinabasi ná Soli tun pi à kàre Selusi kànhe na.
Pi à nɔ wani ke, ka pi i jyè bakwɔɔge k'e maa ŋkàre Sipiri kìni i, lire kìni na ɲyɛ lwɔhe niŋke
e. 5 Pi à sà nɔ Salamisi kànhe e ke, ka pi i wá na ɲaare na Kile jwumpe yu YahutuubiiKile
Jwumpe kàlambayi i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, uru mpyi a pi tɛ̀gɛ pi báaraŋi i.
6 Lire kàntugo ka pi i kìni puni jyiil'a sà nɔ Pafɔsi kànhe na. Yahutu nàŋi wà na mpyi
kuru kànhe na, uru mɛge na mpyi Bariyesu. Jinamaha u mpyi u wi. U mpyi maha fini na
uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ. 7 Uru jinamahaŋi mpyi ná Sipiri kìni ɲùŋufooŋi Sɛrijusi Polusi
i. Sɛrijusi Polusi yákiliŋi mpyi a ɲwɔ, ka u u Barinabasi ná Soli yyere, ɲaha na yɛ u la mpyi
si Kile jwumpe lógo. 8 Pi mpyi maha uru jinamahaŋi pyi Girɛkiibii shɛɛnre e: «Elimasi».
Ka u u wá na Barinabasi ná Soli kyáali. U la mpyi si kìni ɲùŋufooŋi ɲùŋɔ kyán bà u si mpyi
u àha ndá Yesu na mɛ.
9 Soli pi maha mpyi: «Poli» ke, mà u yaha u a ɲî Kile Munaani na, u à jinamahaŋi yal'a
wíi, 10 maa jwo: «Mu funŋk'à ɲî cwɔ̀ɔre ná kafinare na, Sitaanniŋi sùpya u ɲyɛ mu, mu
kafuunni li ɲyɛ mà katiile pyi. Kafooŋi Kile kurigii cyi à tíi ke, ɲaha tère e mu sí cyire
ŋkɛ̀ɛgɛŋi ɲwɔ yaha yɛ? 11 Yi lógo! Numɛ, Kafooŋi sí mu pyi fyin. Mu sí tère pyi, mu sì
canŋaɲyiini bɛ̀ɛnmpe ɲya mɛ.»
Lire tèenuuni i, ka Elimasi ɲyiigii si ntíl'a wwɔ̀, ka numpini si jyè u yyahe e, ka u u
wá na cyɛge fyínge na mâre na wà caa ŋgemu u si u cyɛge cû, si u yyaha cû ke. 12 Kìni
ɲùŋufooŋ'à lire ɲya ke, maa dá Yesu na. Nde u mpyi a lógo Kafooŋi kyaa na ke, lire mpyi
a u kàkyanhala sèe sèl'e.

Poli ná Barinabasi à kàre Antiyɔshi kànhe e

13 Lire kàntugo ka Poli ná u shèrɛfeebii si yîri Pafɔsi kànhe e, maa jyè bakwɔɔge k'e mà
kàre Pɛrigɛ kànhe e, kuru kànhe na mpyi Panfili kùluni i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika»
ke, ka uru si láha pi na, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e.
14 Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si yîri Pɛrigɛ kànhe e mà kàre Antiyɔshi kànhe e,
kuru na ɲyɛ Pisidi kùluni i. Yahutuubiicanŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka pi i ŋkàr'a sà jyè a tɛ̀ɛn
Kile Jwumpe kàlambage e. 15 Ɲyɛ cyag'à pa ŋkâla a kwɔ̀ mà fworo MusaSaliyaŋi ná Kile
tùnntunmpii sanmpii sémɛbil'e ke, ka kàlambage ɲùŋufeebii si pi pyi pi à yi jwo Poli ná
Barinabasi á: «Cìnmpyiibii, kampyi yɛrɛgɛ jwumɔ na wá yii á mà jwo sùpyir'á, yii pu jwo.»
16 Ɲyɛ ka Poli si yîri, maa cyɛge yîrige sùpyir'á, maa pi pyi na pi fyâha. Pi à fyâha ke, ka
u u jwo: «Yii Izirayɛli shiinbii ná yii mpii puni pi ɲyɛ na fyáge Kile na ke, yii lógo na ɲwɔ
na. 17 Wuu pi ɲyɛ Izirayɛli shiŋi ke, wuu u Kileŋi à wuu tulyeyi cwɔɔnrɔ, maa pi pyi pi à
ɲyaha mà pi yaha bilere e Misira kìni i. Lire kàntugo maa pi yige lire kìni i ná u fànhe e.
18 U à kwôro ná pi e síwage funŋke e, maa pi karigii kwú uye e, mà sà nɔ yyee beeshuunni
laage na.
19 Lire kàntugo u à supyishi kuuyo baashuunni shi bò a yige Kana kìni i, maa pire
u taare kan pi á. 20 Pi à tire taare fente pyi mà sà nɔ yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee
beeshuunni ná kɛ (450) laage na. Lire kàntugo ka u u kacwɔnribii pìi tìŋɛ wuu tulyeyi
ɲuŋ'i fo mà sà yaa ná Kile tùnntunŋi Samuwɛli u tìiŋi i. 21 Puru funŋke e, ka wuu tulyeyi
si li cya na u saanŋi wà kan pir'á. Ɲyɛ Kisi u ɲyɛ Bɛnzhama u tùluge shin ke, ka Kile si uru
jyaŋi Sawuli pyi u à pyi pi saanŋi yyee beeshuunni funŋ'i.
22 Ɲyɛ ka Kile si mpa ɲcyé Sawuli na, maa Dawuda kan pi á, pi à pyi pi saanŋi. Uru
kyaa na Kile à jwo na "Sùpyaŋi shiŋi mii ɲyɛ na ɲcaa, ná uru u ɲyɛ mii ɲyii wuŋi ke, uru
u ɲyɛ Zhese jyaŋi Dawuda. Uru u sí n-pa mii ɲyii karigii puni pyi." 23 Bà Kile mpyi a li
ɲwɔmɛɛni lwó mɛ, Dawuda tùluge shin u à pa mpyi Izirayɛli shiinbii Shwofooŋi. Uru u
ɲyɛ Yesu.
24 Mà jwo uru Shwofooŋi u pa ke, Yuhana mpyi a fyânha a yi jwo Izirayɛli shiinbii
pun'á, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ pi i láha kapegigii na, pi i batize. 25 Yuhana báaraŋi
mpyi na byanhare u takwɔɔre na ke, u mpyi maha ŋko sùpyir'á na "Yii na sônŋi na jofoo

u ɲyɛ mii yɛ? Shwofooŋi yii ɲyɛ na sigili ke, uru bà u ɲyɛ mii mà dɛ! Ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, mii ɲùŋke bá à cyérɛ u tanhaɲyi mɛɛre zànhaŋi i."
26 Mii cìnmpyiibii, wuu pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii ke, mà bâra yii mpii puni pi ɲyɛ
na fyáge Kile na ke, wuu á uru zhwoŋi jwump'à jwo. 27 Yii li cè na Zheruzalɛmu kànhe
shiinbii ná pi ɲùŋufeebii mpyi a cè na Yesu u ɲyɛ uru Shwofooŋi mɛ. Kile tùnntunmpii
jwumpe pi mpyi na ŋkâlali canŋəŋə maha canŋəŋə ke, pi mpyi a puru yyaha cè mɛ. Ŋyɛ
pi Yesu ntùnŋi cye kurugo, Kile tùnntunmpii jwump'à tòro pu jwuŋkanni na. 28 Ali mà li ta
pi ɲyɛ a ɲùŋə ta, ŋkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mɛ, lire ná li wuuni mú i, pi à fànhafooŋi Pilati
ɲáare si u ta mbò kworokworocige na. 29 Kile tùnntunmpii mpyi a yaaga maha yaaga séme
Yesu kyaa na ke, tèni i cyire pun'à fûnŋə ke, ka pi i u tîrige kworokworocige na mà sà ntò
fanŋke e.
30 Ŋka Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i. 31 Mpii pi mpyi a taha u fye e mà yîri Galile kùluni i, mà
kàre Zheruzalɛmu i ke, u ɲɛŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe pire na canmpyaa niɲyahagii
funŋ'i. Pire mú pi ɲyɛ na u kyaa yu sùpyir'á numɛ.
32 Mii ná Barinabasi sí wi ke, Jwumpe Nintanmpe ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ wuu
tulyey'á ke, puru wuu mú ɲyɛ na yu yii á. 33 Wuu pi ɲyɛ pi tùluge shiin ke, Kile à lire
ɲwɔmɛɛni fûnŋə wuu á, Yesu ɲɛ̀ŋi cye kurugo, bà l'à séme Zaburu sémɛŋi kuni shɔnwuuni
i na
"Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
Niɲjaa mii à pyi mu Tuŋi*."
34 Kile à Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, lire e u saha sì n-fwɔ́nhɔ mɛ, yire y'à jwo
"Yaayi niɲcɛnɲyi ɲwɔmɛɛni mii à lwɔ́ Dawuda á ke,
mii sí yire kan yii á†."
35 Y'à séme Zaburu sémɛŋi cyage kabɛr'e lire ɲwɔmɛɛni kyaa na na
"Mu sì ɲɛɛ ma báarapyiŋi niɲcɛnŋi buwuŋi yaha u fwɔ́nhɔ fanŋke e mɛ‡."
36 Dawuda sí wi ke, Kile mpyi a ndemu yaa ke, Dawuda à báaraŋi pyi mà tàanna ná lire
e. U à báaraŋi pyi a kwɔ̀ ke, u a kwû, maa sà bâra u tiibii na, maa fwɔ́nhɔ mú. 37 Ŋka Kile
à Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, u ɲyɛ a fwɔ́nhɔ mɛ.
38 Mii cìnmpyiibii, yii à yaa yii li cè na uru cye kurugo, yii kapegigii sí n-jà yàfa yii na.
Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi mpyi na sì n-jà cyi yàfa yii na mɛ. 39 Ŋka yii shin maha shin
u à dá Yesu na ke, urufoo wogigii puni sí yàfa u na.
40 Lire e ke nde Kile tùnntunmpil'à jwo ke, yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi lire kà ŋkwɔ̀
nɔ yii na mɛ. Pire cye kurugo Kile à jwo
41 "Yii wíi, yii pi ɲyɛ yii ɲyɛ a Kile jwumpe yaha laage e mɛ,
nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire sí yii kàkyanhala, puru funŋke e yii sí n-kwû.
Yii tèɛn ná l'e, mii sí n-pa kani là pyi yii tìiŋi i,
ndemu li ɲyɛ, wà méɛ n'a mpyi a li jwo yii á,
yii mpyi na sì n-dá li na mɛ§."»
42 Ŋyɛ Poli ná Barinabasi mpyi na fwore Kile Jwumpe kàlambage e ke, pi à li cya pi
á, na pi pa yà jwo pir'á nde kani ninuuni kyaa na canŋəŋke nimpaŋke na. 43 Sùpyire
mpyi na ɲcaali ke, mpii pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka pire niɲyahamii ná Yahutuu
niɲyahamii si ntaha Poli ná Barinabasi ɲwɔh'i, ka pi i wá na màban leni pi e, maa pi pyi,
na Kile à ɲwɔ pi na maa pi le kuni ndemu i ke, na pi kwôro lire e.
44 Ŋyɛ canŋəŋk'à núr'a nɔ ke, ka kànhe shiinbii fànha si ŋkàr'a sà bínni, maa Kafooŋi
Jwumpe lógo Poli ná Barinabasi ɲwɔ na. 45 Yahutuubii ɲùŋufeebil'à tire supyiɲyahare
ɲya ke, ka yiɲcyɛge si jyè pi e, ka pi i wá na Poli ná Barinabasi jwumpe ndire páanni, maa
pi cyere.

---

* **13:33** Zaburu 2.7 † **13:34** Ezayi 55.3 ‡ **13:35** Zaburu 16:10 § **13:41** Abakuki 1.5

46 Ŋyɛ ka Poli ná Barinabasi si yi fíniŋ'à jwo pi á: «Yii Yahutuubil'á, Kile Jwumpe mpyi
a yaa pu fyânha a jwo. Ŋka ná yii s'à cyé pu na, maa li cyêe na yii ɲyɛ na ɲcaa shìŋi
niŋkwombaaŋi na mɛ, lire e ke mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, wuu sí n-kàre pire yyére.
47 Ŋaha kurugo yɛ yire Kafooŋi Kile à jwo wuu á u Jwumpe Semɛŋi i na
"Mii à mu tìŋɛ, bà mu si mpyi si mpyi bèɛnmɛ supyishiŋi pun'á,
si zhwoŋi jwumpe jwo diɲyɛŋi cyeyi puni i mɛ*."»
48 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pir'à puru jwumpe lógo ke, pi funntanga wuubil'à
Kafooŋi Jwumpe le barag'e. Mpii pi mpyi shìŋi niŋkwombaaŋi ntaŋi laage e ke, ka pire
puni si dá Yesu na.
49 Lire pyiŋkanni na, Kafooŋi Jwumpe mpyi na ɲcaali lire kùluni puni i. 50 Cyeebii
mɛgɛfeebii pi mpyi a jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si pire ná
kànhe shinbwoobii sɔ̀n mà yaha Poli ná Barinabasi na, ka pi i pi kyérege, maa pi kɔ̀r'a
yige pi kùluni i. 51 Poli ná Barinabasi nivworobil'à pi tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu pi
na†. Lire kàntugo maa ŋkàre Ikoni kànhe e. 52 Cyelempyiibii pi mpyi Antiyɔshi kànhe e ke,
pire mpyi a ɲî funntange ná Kile Munaani na.

14

Poli ná Barinabasi à Kile jwumpe jwo Ikoni kànhe e

1 Ŋyɛ nde l'à pyi Antiyɔshi kànhe e ke, lire ninuuni l'à pyi Ikoni kànhe e. Poli ná
Barinabasi à sà nɔ Ikoni i ke, maa ŋkàre YahutuubiiKile Jwumpe kàlambage e, maa Kile
Jwumpe jwo fo ka Yahutuu niɲyahamii ná supyishiŋi sanŋi sùpyire tà niɲyahara si dá
Yesu na. 2 Ŋka Yahutuubii pi mpyi a cyé si piye kan Yesu á ke, ka pire si dánafeebii mɛyi
kèɛgɛ supyishiŋi sanŋ'á, ka pire si yîri dánafeebii kurugo. 3 Lire ná li wuuni mú i, Poli ná
Barinabasi à kwôro wani mà tère nimbwoo pyi. Pi mpyi a pi cyɛge taha Kafooŋi Yesu na
maa u kyaa yu sùpyir'á fyagara baa. Kafooŋi mpyi maha fànhe kaan pi á, pi i kakyanhala
karigii ná kacyeeŋkii pyi. Lire cye kurugo pi mpyi maha li cyêe na jwumpe pi ɲyɛ na yu
na Kile à ɲwɔ ke, na puru na ɲyɛ sèe. 4 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka kànhe shiinbii si ntáa, ka taage
kà si mpyi ná Yahutuubii kàmpanŋke e, ka ku sanŋke si mpyi ná Yesu tùnntunmpil'e.
5 Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi ná pi ɲùŋufeebii mpyi a bê li na, si Poli ná Barinabasi
kyérege, si pi wà mbò ná kafaayi i. 6 Poli ná Barinabasi à pa ɲcè na pi na pire taboŋɔ caa
ke, maa fê a kàre Likayoni kùluni i, Lisitiri ná Dɛribe ná yi kwùumpe kànyi na. 7 Mà pi
yaha wani, pi mpyi maha Jwumpe Nintanmpe yu.

Pìi mpyi na sɔ̂nŋi na Poli ná Barinabasi na ɲyɛ yasunyɔ

8 Nàŋi wà na mpyi Lisitiri kànhe e, u tooyi mpyi a fàan. U mpyi a si cwàhɔmɔfoo.
9 Canŋka mà Poli ná Barinabasi yaha pi i yu ná sùpyire e, uru nàŋi nintɛɛnŋi na mpyi
sùpyire shwɔhɔl'e. U mpyi na Poli jwumpe núru. Ka Poli si mpa u yal'a wíi mà li ɲya na
dániyaŋi ɲyɛ u á, u jà a cùuŋɔ. 10 Ka u u jwo fànha na: «Yîri, ma a ntíl'a yyére ma tooyi
na!» Ka nàŋi si yi a yîr'a yyére, maa ntíi na ɲaare. 11 Sùpyir'à lire ɲya ke, maa jwo fànha na
pi shɛɛnre e: «Kakyanhala! Yasunŋyi yà à yiye kɛ̂ɛnŋ'a pyi sùpyii, mà tîg'a pa wuu yyére!»
12 Ka pi i Barinabasi mɛgɛ le Zusi, pi yasunmbwɔhe mɛge ku mpyi kure. Yasunŋke mɛge
ku mpyi Ɛrimɛsi ke, kuru ku mpyi maha Zusi tùnnture yu, ka pi i kuru mɛge le Poli na,
ɲaha na yɛ uru mpyi maha jwumpe yu. 13 Yasunŋke Zusi bage na mpyi kànhe tajyiɲwɔge
na. Ŋge u mpyi maha kuru sunni ke, ka uru si nupyahigii cyìi cû, maa cire yafyɛɛnre
myígile cyi yaciyi i, mà pa yyéeŋɛ yyéeŋɛ kànhe tajyiɲwɔge na. U ná sùpyire la mpyi si
yire nìiyi bò si mpyi sáraga Poli ná Barinabasi á.
14 Poli ná Barinabasi à pa yire cè ke, ka pi nàvunŋɔ wuubii si pi vàanntiŋɲyi cwɔn cwɔn,
maa fyâl'a pi ɲùŋɔ bê, maa jwo fànha na: 15 «Wuu cìnmpyiibii, ɲaha kurugo yii ɲyɛ na nde
pyi yɛ? Wuu na ɲyɛ sùpyii, yii fiige. Wuu à pa mpa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, na yii

* **13:47** Ezayi 49.6 † **13:51** Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

kàntugo wà ɲcyii laaga baa karigii na, Kileŋi ɲyii wuŋi u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná ku funŋɔ yaayi dá ke, yii i yyaha kɛ̂ɛnŋɛ uru Kileŋi á. 16 Tèni là à tòro, Kile mpyi a supyishiŋi puni yaha pi i pi ɲyii kurigii ɲaare. 17 Ŋka lire ná li wuuni mú i, Kile maha u tàange cyêre yii na ná kacɛnŋii niɲyahagil'e: u maha zànhe kaan yii á na yîri nìɲyiŋi na, maa yii sùmaŋi pyi u u ɲwɔge u tèefaani i, maa ɲjyìŋi kaan yii á fo maha yii funɲyi táan.»

18 Poli méɛ ɲyɛ u à mpe jwumpe puni jwo ke, pi à kànha maa jà a sùpyire sige nìiyi mbòŋi na, si mpyi sáraga pi á.

19 Lire kàntugo ka Yahutuubii pìi si yîri Antiyɔshi kànhe ná Ikoni kànhe e, maa mpa sùpyire sɔ̀n a wà pi na, ka pi i Poli wà a cyán ná kafaayi i, maa u filil'a sà ɲcyán kànhe kàntugo. Pi mpyi na sɔ̂nŋi na u à kwû. 20 Ŋka cyelempyiibil'à pa bínni u taan ke, ka u u yîri mà jyè kànhe e. Kuru canŋa nùmpanŋa, ka u ná Barinabasi si yîri wani mà kàre Dɛribe kànhe na. 21 Ŋyɛ Poli ná Barinabasi à Jwumpe Nintanmpe jwo Dɛribe kànhe e, ka shinɲyahara si dá Yesu na, maa mpyi u cyelempyii.

Poli ná Barinabasi à núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e

Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si núr'a kàre Lisitiri kànhe e, maa yîri wani mà kàre Ikoni kànhe e, maa núr'a yîri wani mà kàre Antiyɔshi kànhe e, kuru na ɲyɛ Pisidi kùluni i. 22 Pi nintorobii na yire kànyi na, pi mpyi maha màban leni cyelempyiibil'e, maa pi yɛrɛge bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Pi mú mpyi maha yi yu pi á na: «Wuu à yaa wuu yyefugo karii niɲyahagii kwú wuye e si nta ɲjyè Kile Saanre e.»

23 Dánafeebii kuruɲyi yi mpyi yire kànyi na ke, ka Poli ná Barinabasi si kacwɔnribii pìi cwɔɔnr'a yaha yire kuruɲyi puni niŋkin niŋkinŋi ɲùŋɔ na. Lire kàntugo maa súnŋi le, maa Kile ɲáare pi kyaa na. Kafooŋi Yesu na pi à dá ke, maa pi kyaa le uru cye e.

24 Lire kàntugo maa Pisidi kùluni jyiile maa ŋkàre Panfili wuuni i. 25 Pi à Kile jwumpe jwo Pɛrigɛ kànhe e mà kwɔ̀ ke, maa ŋkàre Atali kànhe e.

26 Pi à nɔ wani ke, maa jyè bakwɔɔge e mà kàre Antiyɔshi kànhe e. Báaraŋi u ŋge Poli ná Barinabasi à pyi amɛ ke, wani kuru kànhe na dánafeebii mpyi a Kile ɲáare pi na maa pi le Kile cye e uru báaraŋi mpyiŋi mɛɛ na, bà Kile si mpyi si ɲwɔ pi na si pi tɛ̀gɛ mɛ. 27 Pi à nɔ wani ke, maa dánafeebii puni bínni. Kile mpyi a pi pyi pi à jà a yaaga maha yaaga pyi ke, mà bâra pyiŋkanni na Kile mpyi a dániyaŋi kuni cyêe supyishiŋi sanŋi na ke, maa yire puni yyaha jwo dánafeebil'á. 28 Maa ntɛ̀nn'a tère nimbwoo pyi ná pi e wani.

15

Dánafeebil'à mpìnni nimbwo pyi Zheruzalɛmu i

1 Yahutuubii dánafeebii pìi mpyi a yîri Zhude kùluni i mà pa Antiyɔshi kànhe e, cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, maa mpa a pire kâlali maa ŋko pir'á na: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a kwɔ̀n mà tàanna ná Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi i mɛ, yii sì nùmpanŋa ta mɛ.» 2 Poli ná Barinabasi ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ, ka ti i mpyi nàkaana pi shwɔhɔl'e fo mà ti ɲáaŋa. Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ fo ka li i yaa mà Poli ná Barinabasi ná piibɛrii tun Zheruzalɛmu kànhe e, pi sà mpe jwumpe cyêe Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii na.

3 Ka dánafeebii kuruŋke si pi tùugo. Pi niŋkaribil'à tòro Fenisi kùluni ná Samari wuuni i. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pyiŋkanni na pir'à piye kan Yesu á ke, ka pi i lire yyaha jwo cyire kùligii cìnmpyiibil'á. Puru jwumpe mpyi a cìnmpyiibii puni funɲyi táan sèl'e. 4 Poli ná u shèrɛfeebil'à sà nɔ Zheruzalɛmu i ke, ka dánafeebii kuruŋke ná Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii si pi ɲùŋɔ bɛ̂ a ɲwɔ. Yaaga maha yaaga pi à jà a pyi Kile fànhe cye kurugo ke, ka pi i yire puni yyaha jwo pi á. 5 Farizhɛɛnbii pi mpyi a dá Yesu na ke, ka pire pìi si yîri maa jwo: «Supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à dá Yesu na ke, fànha kyaa li pire pi kwɔ̀n, mà bâra lire na, pi à yaa pi a Musa Saliyaŋi kurigii sanŋkii ɲaare.»

6 Lir'à pyi ke, ka tùnntunmpii ná kacwɔnribii si bínn'a tɛ̀ɛn, maa piye ɲya puru jwumpe na. 7 Pi à puru jwumpe dìri piye shwɔhɔl'e mà mɔ, ka Pyɛri si mpa yîri maa jwo:

«Mii cìnmpyiibii, yii à li cè, mà lwɔ́ fo tèemɔni i Kile à mii cwɔɔnrɔ yii shwɔhɔl'e, bà mii si mpyi s'a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi sanŋ'á, pi i pu lógo, si dá Yesu na mɛ. 8 Kile sí u à sùpyire puni zòompii cè ke, ur'à li cyêe na ur'à ɲɛɛ supyishiŋi sanŋi na, lire kurugo u à u Munaani le pi e bà u à li le wuu e mɛ. 9 Kile ɲyɛ a sìɲcwɔɔnrɔgɔ pyi wuu ná pire shwɔhɔl'e mɛ. U à pi zòompii fíniŋɛ, ɲaha na yɛ pi à dániyaŋi pyi Yesu na.

10 Ŋyɛ wuu Yahutuubii, tugure ti ɲyɛ wuu ná wuu tulyeyi ɲyɛ a jà ti na mɛ, ɲaha na yii à cyé Kile ɲyii wuuni na si tire tègɛ mpii cyelempyiibii ɲuŋ'i yɛ? 11 Yii àha funŋɔ wwɔ̀ li na na bà wuu à dá li na mɛ, amuni pire mú à dá li na na Kafooŋi Yesu à ɲwɔ wuu na maa wuu shwɔ.»

12 Ka sùpyire puni si fyâha maa núru, kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii Barinabasi ná Poli à pyi Kile fànhe cye kurugo supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, ka pi i cyire jwo pi á. 13 Pi à jwo a kwɔ̀ ke, ka Yakuba* si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii lógo na ɲwɔ na. 14 Mà lwɔ́ fo ku tasiige e, Kile à yákili yaha supyishiŋi sanŋi na, maa pìi cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e mà pyi uye wuu pyiŋkanni ndemu na ke, Simɔ Pyɛri à yire jwo yii á. 15 Puru jwumpe ná Kile tùnntunmpii jwump'à pa bɛ̂ niŋkin na, bà yi mpyi a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na

16 “Lire kàntugo mii sí núru n-pa,
Dawuda bage k'à cwo ke, mii sí kuru faanra sahaŋki.
Mii sí n-pa ku ŋkunuɲyi yîrige si ntíi sahaŋki,
17 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, bà pire puni si mpyi si mpa mii Kafooŋi Kile á, s'a mii pêre mɛ.
Mii à supyishiŋi sanŋi yyer'a pyi naye wuu, pi raa mii pêre†.
18 Cyire karigii mii Kafooŋi Kile à cyêe fo tèemɔni i.”

19 Lire kurugo mii Yakuba á, supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à piye kan Kile á ke, wuu àha núru tuguro taha pire ɲuŋ'i mɛ. 20 Ŋka wuu lɛtɛrɛ kan pi á, wuu u yi jwo pi á na pi àha raa yasunɲyi kyaare kyàa mɛ, pi àha raa jacwɔrɔ pyi mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan ɲyɛ a fworo k'e mɛ, pi àha kuru kyà mɛ, pi àha raa sìshange lyî mɛ. 21 Yii à li cè na mà lwɔ́ fo tèemɔni i, canŋɔŋɔ maha canŋɔŋɔ, Musa Saliyaŋi jwumpe na ŋkâlali Kile Jwumpe kàlambayi i kànyi puni i.»

Yesu tùnntunmpil'à lɛtɛrɛ tun supyishiŋi sanŋi dánafeebil'á

22 Yakuba a jwo a kwɔ̀ ke, ka tùnntunmpii ná kacwɔnribii ná dánafeebii kuruŋke shiinbii puni si bɛ̂ li na na pi pìi cwɔɔnrɔ piye shwɔhɔl'e pi bâra Poli ná Barinabasi na, pi tun Antiyɔshi kànhe e. Ŋyɛ Zhude pi maha mpyi Barisabasi ke, ka pi i uru ná Silasi cwɔɔnrɔ, pire shiin shuunniŋi tayyérege mpyi a pêe cìnmpyiibii dánafeebii shwɔhɔl'e. 23 Lɛtɛrɛŋi pi mpyi a sém'a kan pi á pi sà ŋkan ke, yi mpyi a sémɛ ur'e na:

«Wuu cìnmpyiibii dánafeebii pi à fworo supyishiŋi sanŋi i ná pi ɲyɛ Antiyɔshi kànhe ná Siri kìni ná Silisi wuuni i ke, wuu fwù na ɲyɛ yii na. Wuu pi ɲyɛ Yesu tùnntunmpii ke, wuu ná dánafeebii kuruŋke kacwɔnribii pi à ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á. 24 Wuu à lógo na pìi na ɲyɛ a yîri naha wuu yyére mà kàr'a sà yii yákilibii wùrugo ná jwumpe p'e fo mà yii funɲyi pyi y'à pɛn, mà li ta wuu bà pi à pi tun mɛ.

25 Lire kurugo wuu pun'à wwɔ̀ a tèɛn maa bɛ̂ li na, si pìi tun yii á, mà bâra wuu ntàannamacinmpyiibii Barinabasi ná Poli na. 26 Pire shiin shuunniŋ'à piye kan wuu Kafooŋi Yesu báaraŋ'á fo na ŋko si mpɔ̂ɔn pi múnahigil'e. 27 Wuu à Zhude ná Silasi tun mà bâra pi na, ɲje wuu à jwo séməŋi i ke, pire yabilimpii sí yire jwo yii á.

28 Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na, ka wuu u ɲɛɛ li na ke, lire li ɲyɛ, wuu ɲyɛ a yaa wuu tugure tabɛrɛ tègɛ yii ɲuŋ'i, ná ɲcyii kapyaagii bà mɛ. Wuu sí yi jwo n-waha yii á, 29 yii àha raa yasunɲyi kyaare kyàa mɛ, yii àha raa sìshange lyî mɛ, yatɔɔge k'à kwû

* **15:13** Yakuba na mpyi Yesu cìnmpworo maa mpyi Zheruzalɛmu dánafeebii kuruŋke yyaha yyére shinŋi. † **15:17** Amɔsi 9.11, 12

mà ta sìshan ɲyɛ a fworo k'e mɛ, yii àha kuru kyaare kyà mɛ, yii láha jacwɔɔre na. Yii aha láha cyire karigii mpyiŋi na, lir'à ɲwɔ. Wuu fwù ɲyɛ yii na.»

30 Ŋyɛ ka pi i pi yaha pi à kàre. Pi à sà nɔ Antiyɔshi kànhe e ke, maa dánafeebii bínni, maa lɛtɛrɛŋi kan pi á. 31 Ka pi i u kâla, yɛrɛyi jwumpe pu mpyi u e ke, puru jwumpe mpyi a sàa pi funɲyi táan. 32 Zhude ná Silasi u ɲyɛ Kile tùnntunmpii ke, ka pire si yɛrɛyɛ niɲyahaya kan cìnmpyiibii dánafeebil'á, maa màban le pi e Kile kuni i, 33 maa ntɛ̀ɛn wani mà tère pyi ná pi e. Lire kàntugo ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi tùugo. Cyage e pi mpyi a yîri ke, ka pi i núr'a kàre wani pi tunveebii yyére. [34 Ka Silasi si li lwɔ́ uye funŋ'i si ntɛ̀ɛn Antiyɔshi kànhe e.]

35 Ka Poli ná Barinabasi si tère pyi Antiyɔshi e. Sùpyire tabɛrɛ niɲyahara mpyi a bâra pi na, pi i sùpyire kâlali, maa Kafooŋi jwumpe yu pi á, puru pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe.

Poli ná Barinabasi à láha piye na

36 Lire kàntugo ka Poli si Barinabasi pyi: «Wuu à Kafooŋi jwumpe jwo kànyi ɲjemu na ke, wuu núr'a shà wani, wuu sà dánafeebii kàanmucya kampyi pi wá na sì yyaha na Kile kuni i.»

37 Mà pi yaha pi i ŋko raa núruli, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, Barinabasi la mpyi uru si ŋkàre ná pire e. 38 Ka Poli si jwo na u ɲyɛ a yaa u kàre ná pire e mɛ, ɲaha na yɛ mà pire yaha Panfili kùluni i, u à núru pire fye e, u saha ɲyɛ a pire tɛ̀gɛ pi báaraŋi na mɛ. 39 Ŋyɛ ka li i mpyi jwuɲyahama pi shwɔhɔl'e fo ka pi i láha piye na. Ka Barinabasi si Marika bâra uye na, ka pi i jyè bakwɔɔge e, mà kàre Sipiri kìni i. 40 Poli wi ke, ka uru si Silasi bâra uye na. Ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi kyaa le Kile cye e, bà Kafooŋi si mpyi si ɲwɔ pi na, si pi tɛ̀gɛ mɛ. 41 Lire kàntugo ka pi i ŋkàre Siri kìni i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. Lire tooy'e, pi mpyi maha màban leni dánafeebil'e.

16

Timɔti à bâra Poli ná Silasi na

1 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ŋkàre Dɛribe kànhe e, maa yîri wani mà kàre Lisitiri kànhe e. Cyelempyaŋi wà na mpyi wani Lisitiri kànhe e, uru mɛge na mpyi Timɔti. U nuŋi na mpyi dánafoo, Yahutu u mpyi ure, ŋka u tuŋi na mpyi Girɛki. 2 Cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi Lisitiri kànhe e, mà bâra mpii pi mpyi Ikoni kànhe e ke, pire mpyi na u mɛtange yiri. 3 Lire kurugo Poli la mpyi si u pyi u báarapyiɲɛɛ. Ŋyɛ Yahutuubii pi mpyi wani ke, pire kurugo, ka Poli si u kwɔ̀n, ɲaha na yɛ sùpyire puni mpyi a cè na u tuŋi na ɲyɛ Girɛki*. 4 Pi niŋkaribii na, kànha maha kànha na pi à tòro ke, Yesu tùnntunmpii ná Zheruzalɛmu kànhe dánafeebii kacwɔnribii mpyi a karigii ɲcyiimu jwo ke, ka pi i cyire jwo yire kànyi dánafeebil'á, maa li cya pi á, na pi a cyi kurigii ɲaare. 5 Là mpyi na bârali dánafeebii kuruɲyi fànhe ɲyahaŋi na, pìi sí i bârali pi na canŋa maha canŋa.

Kile kacyeeni l'à Poli pyi u à kàre Masedoni kùluni i ke

6 Ŋyɛ Poli ná u shèrɛfeebii la mpyi si sà Kile jwumpe jwo Azi kùluni i, ŋka Kile Munaani ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. Lire e ka pi i Firijyi kùluni jyiile mà kàre Galati kùluni i. 7 Pi à sà byanhara Misi kùluni na ke, ka pi la si mpyi si ŋkàre Bitini wuuni i, ŋka Yesu Munaani † ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. 8 Ŋyɛ ka pi i Misi kùluni jyiile mà kàre Torasi kànhe na. 9 Mà Poli yaha wani, Kile à kani là cyêe u na. Canŋka numpilage e, u à Masedoni kùluni shinŋi wà niɲjyerewe ɲya, ka uru si jwo: «Poli, mii na mu ɲáare, ta ma Masedoni i ma a wuu tɛ̀gɛ.»

---

* **16:3** Ná Timɔti nuŋi sí mpyi Yahutu, lire e pi mú mpyi maha u wíi Yahutu. Ŋka Yahutuubii pi jà pi a u wíi Yahutu sèe wu, u mpyi a yaa u kwɔ̀n mà tàanna ná pi saliyaŋi i. Poli à Timɔti pyi u à uye kan pi à kwɔ̀n bà u si mpyi si mpyi Yesu Kirisita shɛnrɛ jwufoo niɲcɛnŋɛ Yahutuubii shwɔhɔl'e mɛ. † **16:7** Yesu Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

10 Ɲyɛ Poli à yire jwo wuu á ke, ka wuu‡ u ntíl'a li lwɔ́ wuye funŋ'i si ŋkàre Masedoni
i, ɲaha na yɛ wuu à li ɲya na nàkaana baa, Kile à li cyêe wuu na na wuu sà Jwumpe
Nintanmpe jwo wani shiinbil'á.

Lidi à uye kan Kafooŋi á Filipi kànhe na

11 Ka wuu u yîri Torasi kànhe e, maa bakwɔɔge lwɔ́ maa ntíl'a kàre Samɔtirasi kànhe
e. Kuru canŋa nùmpanŋa, maa ŋkàre Nɛyapolisi kànhe e. 12 Maa yîri wani mà kàre
Filipi kànhe na, kuru ku ɲyɛ Masedoni kùluni kànhe niɲcyiige, maa mpyi Ɔrɔmu shiinbii
màrampe e. Wuu à canmpyaa pyi kuru kànhe e. 13 Canŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka wuu u ŋkàre
kànhe kàntugo yyére dùge ɲwɔge na, ɲaha na yɛ wuu à li ta na wani pi maha Kileɲarege
pyi§. Wuu à sà cyeebii mpiimu ta pi à bínni wani ke, wuu à Kile jwumpe jwo pir'á. 14 Pire
cyeebil'e, wà mɛge na mpyi Lidi, uru mpyi a yîri Cyatiri kànhe e, u mpyi na fyáge Kile na.
Uru ceeŋi mpyi maha vàaŋŋyi niɲyɛyi loŋgara wuyi pérɛli. Ka Kafooŋi Kile si u zòmbilini
múgo, maa u pyi u à ɲɛɛ Poli jwumpe na. 15 Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni si batize. Lire
kàntugo ka u u wuu pyi: «Ná yii s'à dá li na na sèeŋi na mii à naye kan Kafooŋi á, yii a ma
mii pyɛnge e.» U à wuu kárama fo wuu à ɲɛɛ.

Pi à Poli ná Silasi cû a tò kàsuŋi i

16 Canŋka mà wuu niŋkaribii yaha Kileɲarege cyage e, wuu à círi ná bilicwoŋi w'e.
Jínaŋi wà na mpyi u e, uru jínaŋi mpyi maha u pyi u u cɛɛre pyi. Uru ceeŋi mpyi maha
wyérɛɲyahaga taa lire céepyiini i na ŋkaan u ɲùŋufeebil'á. 17 Ka uru ceeŋi si ntaha wuu
ná Poli fye e, maa ŋko fànha na: «Mpii shiinbii na ɲyɛ Kileŋi nìɲyi wuŋi báarapyii. Kuni i
zhwoŋi ɲyɛ na ntaa ke, lire pi ɲyɛ na ɲcyêre yii na.»
18 Ceeŋ'à lire pyi canmpyaa niɲyahagii funŋ'i, li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ. Canŋka ka Poli lùyiri
wuŋi si yyaha kêɛnŋɛ u á, maa jínaŋi pyi: «Yesu Kirisita mɛge na, fworo ŋge ceeŋi i.» Ka
jínaŋi si ntíl'a fworo u e. 19 Uru bilicwoŋi ɲùŋufeebil'à li ɲya na wyérɛŋi pire ɲyɛ na ntaa
u céepyiini cye kurugo ke, na lire kuni na ŋko s'a ntùni ke, ka pi i Poli ná Silasi cû, cyage
e sùpyire maha bínnini ke, maa ŋkàre wani ná pi e fànhafeebii yyére. 20 Pi à nɔ wani ke,
maa jwo yukyaabil'á: «Mpii shiinbii wá na wuu kànhe ɲyàha na wùruge. Yahutuu pi ɲyɛ
pi pi. 21 Pi wá na karigii ɲcyiimu yu sùpyir'á ke, kapyimbaagii cyi ɲyɛ cyi cyi, wuu Ɔrɔmu
shiinbii sì ɲɛɛ cyi na, si nta ɲjyere cyi mpyi na mɛ.»
22 Sùpyir'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri Poli ná Silasi taan. Ka yukyaabii si pi pyi pi à
pi vàaŋŋyi dìril'a wwû pi na, maa pi bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e. 23 Pi à pi bwɔ̀n sèl'e mà kwɔ̀ ke,
maa pi le kàsuŋi i, maa kasubage kàanmucyafooŋi pyi u a pi kàanmucaa sèl'e. 24 Pi à puru
jwo kàanmucyafooŋ'á ke, ka u u ntíl'a Poli ná Silasi lèŋɛ kasubage bapyɛɛgii puni kàntugo
yyére wuuni i, maa pi tooyi le a shwôhɔ cinŋke kà na.
25 Ɲyɛ ɲìɲiŋke byanhampe e, Poli ná Silasi mpyi na Kile ɲáare, maa Kile pèente myahigii
cêe, kàsujyiibii sanmpii sí i núru. 26 Mà pi yaha puru na, ka ɲìŋke si mpâl'a cyêɛnnɛ, maa
kasubage cúnŋɔ cúnŋɔ sèe sèl'e, ka ku ɲwɔyi puni si ntíl'a múgo, ka kàsujyiibii puni yɔ̀rɔyi
si ŋkwɔ̀n ŋkwɔ̀n a láha pi na. 27 Ka kasubage kàanmucyafooŋi si ɲɛ̀. U à kasubage ɲwɔyi
ɲya y'à múgo ke, maa wá na sônŋi na kàsujyiibil'à fê a fworo, maa u ŋwɔtɔɔnge dìr'a wwû
si ntɛ̀gɛ uye bò*. 28 Ka Poli si jwo fànha na: «Ma hà kapii pyi maye na mɛ! Wuu puni na
naha naha!»
29 Ɲyɛ ka kasubage kàanmucyafooŋi si bɛ̀ɛnmɛ cya. U fyagara wuŋi fo na ɲcyêɛnni, maa
fyâl'a jyè babilini i, mà sà ɲcwo Poli ná Silasi fere e. 30 U à yîri ke, maa pi yige ntàani na,

‡ **16:10** Luka à jwo: «wuu»: lir'à li cyêe naha ŋke cyage e u à bâra Poli na, pi i báare siɲcyan. § **16:13** Filipi kànhe Yahutuubii nàmbaabii ɲyɛ a mpyi a kɛ kwɔ̀ mɛ. Lire e kuni ɲyɛ a mpyi a kan pi á pi Kile Jwumpe kàlambaga cyán wani mɛ. Lire kurugo Yahutuubii mpyi maha piye bínnini lwɔhe ɲwɔge na kànhe kàntugo. Làdaabii pi mpyi maha mpyi tufeempe ntaŋi kurugo ke, kuru lwɔhe pi mpyi maha ntɛ̀gɛ na pire pyi. * **16:27** Ɔrɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafooŋi ká mpyi u ɲyɛ na ku kàanmucaa na ɲwɔge mɛ, ka kàsujyiŋi wà si fworo, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafooŋi na.

maa jwo: «Na cìnmpyii, ɲaha mii à yaa mii u pyi si nùmpanŋa ta yɛ?» 31 Ka pi i u pyi: «Dá
Kafooŋi Yesu na, lire ká mpyi, mu ná ma pyɛngɛ shiinbii sí nùmpanŋa ta.»
32 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si Kafooŋi jwumpe jwo u ná u pyɛngɛ shiinbii pun'á.
33 Kuru numpililyage e, ka kasubage kàanmucyafooŋi si ŋkàre ná Poli ná Silasi i, maa sà pi
nɔɔyi wyɛrɛ pyi, maa ntíl'a batize mà bâra u pyɛngɛ shiinbii puni na. 34 Lire kàntugo maa
Poli ná Silasi pyi pi à dùgo u bage nìɲyiŋi na, maa pi kan pi à lyî. Uru nàŋi ná u pyɛngɛ
shiinbii puni mpyi funntange e, ɲaha na yɛ pi mpyi a piye kan Kile á.
35 Nyɛ ɲyɛ̀g'à pa múgo ke, ka yukyaabii kuruŋke si pìi tun pi sà yi jwo kasubage
kàanmucyafooŋ'á na u Poli ná Silasi cye yaha. 36 Ka kasubage kàanmucyafooŋi si sà Poli
pyi: «Fànhafeebii naha a tùnntunmii yaha pi à pa yi jwo mii á na mii u yii cye yaha. Yii sí
n-jà n-fworo s'a sì yyeɲiŋke e.» 37 Ka Poli si pi pyi: «Pi ɲyɛ a wuu yal'a yíbe mɛ, maa wuu
bwɔ̀n, mà li ta wuu na ɲyɛ Ɔrɔmu shiin†. Lire kàntugo pi à wuu le kàsuŋi i. Numɛ, pi la na
ɲyɛ si núru wuu ŋwɔhɔ ɲjige kàsuŋi i la? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, fo pire yabilimpii pi pa wuu
yige.»
38 Ka tùnntunmpii si núr'a kàr'a sà yire jwo yukyaabil'á. Pi à lógo na Poli ná Silasi na ɲyɛ
Ɔrɔmu shiin ke, ka pi i fyá, 39 maa ŋkàr'a sà piye mpìnni kan Poli ná Silasi á, maa pi yige
kàsuŋi i, maa li ɲáare pi á na pi fworo kànhe e. 40 Pi à fworo kàsuŋi i ke, maa ŋkàre Lidi
yyére, mà sà dánafeebii ta wani, maa pi yɛrɛ maa màban le pi e, maa nta a kàre.

17

Nyàhaŋguruguŋi u à pyi Tesaloniki kànhe e ke

1 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ntòro Anfipolisi kànhe e, maa yîri wani maa sà ntòro
Apoloni kànhe e mà kàre Tesaloniki kànhe e. Kile Jwumpe kàlambage kà na mpyi wani
Yahutuubil'á. 2 Bà Poli mpyi maha ntêe na li pyi mɛ, cannɔŋke ká nɔ, u mpyi maha ŋkàre
Kile Jwumpe kàlambage e. Cannɔɲyi taanre funŋ'i, ɲje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke,
ka u ná wani shiinbii si jwo yire kyaa na. 3 U mpyi maha yi fíniŋi na yu pi á, maa li cyêre pi
na na fànha ku mpyi ku ki Kile Niɲcwɔnrɔŋi u kyéreg'a bò, u u ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. U mpyi
maha pi pyi: «Yesu kyaa mii ɲyɛ na yu yii á ke, uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.» 4 Yahutuubii
pìi mpyi a ɲɛɛ puru jwumpe na, maa bâra Poli ná Silasi na. Mpii pi mpyi na fyáge Kile na
Girɛkiibil'e ke, ka pire niɲyahamii ná cyeebii mɛgɛfeebii pìi niɲyahamii mú si dá.
5 Ka lire yiɲcyɛge si jyè Yahutuubii ɲùŋufeebil'e, ka pire si kànhe supyifahafahayi yà
yyer'a wà yiye na, maa yi sɔ̀n mà wà Poli ná Silasi na. Ka yire si jwuɲyahama yîrige
sùpyire shwɔhɔl'e fo mà kànhe puni ɲyàha a wùrugo. Maa piye tug'a kàre Zhasɔn pyɛnge
e, mà sà a Poli ná Silasi caa si ɲcû raa ma sùpyire cyage e. 6 Pi ɲyɛ a sà Poli ná Silasi ta wani
mɛ, maa Zhasɔn ná dánafeebii piibɛrii cû a kàre fànhafeebii cyage e maa jwo fànha na: «Nte
sùpyire ti ɲyɛ na diɲyɛŋi puni ɲyàha na wùruge ke, numɛ pir'à nɔ naha wuu yyére! 7 Zhasɔn
yyére pi à sunmbage lèŋɛ, mà li ta karigii cyi ɲyɛ cyi ná Ɔrɔmu saanbwɔhe saliyaŋi ɲyɛ
a bê mɛ, cyire pi ɲyɛ na yu. Pi wá na ŋko na saanŋi wabɛrɛ na ɲyɛ, na uru mɛge na ɲyɛ
Yesu.»
8 Puru jwumpe ndògoŋi mpyi a sàa kànhe shiinbii ná fànhafeebii yákilibii wùrugo. 9 Mà
tàanna ná saliyaŋi i, wyérɛ Zhasɔn ná u pyɛngɛ shiinbil'à kan a yaha fànhafeebil'á pi i nta
a pi yaha.

Poli ná Silasi à Kile jwumpe jwo Bere kànhe e

10 Numpilag'à pa wwɔ̀ ke, ka dánafeebii si ntíl'a Poli ná Silasi pyi pi à kàre Bere kànhe e.
Pi à sà nɔ wani ke, maa ntíl'a jyè YahutuubiiKile Jwumpe kàlambage e. 11 Yahutuubii pi
mpyi Bere kànhe e ke, pire mpyi funɲcɛnŋɛfee mà tòro Tesaloniki kànhe wuubii na. Kile
jwumpe ndògoŋi mpyi a táan pir'á sèe sèl'e. Jwumpe Poli ná Silasi mpyi maha yu ke, pi

† **16:37** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Ɔrɔmu shiin mɛ, yukyaabii mpyi maha pi pyi pi à pire bwɔ̀n maa nta a pi yíbe. Ŋka li mpyi na fún mà Ɔrɔmu shin pyi amuni. Poli ná Silasi mpyi Ɔrɔmu shiin, lire e ke pi mpyi a yaa pi bwɔ̀n mɛ.

mpyi maha puru kàanmucaa canŋa maha canŋa, si ɲcè kampyi pu ná Kile Jwumpe Semɛŋi wumpe na ɲyɛ niŋkin. 12 Lir'à pyi ke, ka Yahutuubii niɲyahamii si dá Yesu na. Girɛkiibii shwɔhɔl'e, ka cyeebii mɛgɛfeebii niɲyahamii ná nàmbaabii niɲyahamii mú si dá Yesu na. 13 Ŋka Tesaloniki kànhe Yahutuubii pìl'à lógo na Poli ná Silasi wá na Kile jwumpe yu Bere kànhe e ke, ka pire si ŋkàr'a sà Bere kànhe shiinbii sɔ̀n a wà pi na. 14 Ɲyɛ ka cìnmpyiibii dánafeebii si ntíl'a Poli pyi u à kàre suumpe lwɔhe ɲwɔge na, maa sà bakwɔɔge kà lwɔ́, ka Silasi ná Timɔti si ntɛ̀ɛn wani Bere kànhe e. 15 Mpii pi mpyi a kàr'a sà Poli tùugo ke, pir'à kàr'a sà u yaha fo Atɛni kànhe e. Pi ninurubii na, ka Poli si yi jwo pi á na pi sà yi jwo Silasi ná Timɔti á, na pi a fyâa, pi a sì uru ɲwɔh'i.

Poli à jwo ná Atɛni kànhe ɲcèfeebil'e

16 Mà Poli yaha u u Silasi ná Timɔti sigili Atɛni kànhe e, u à li kàanmucya mà li ɲya na kành'à ɲî yasunŋyi na, ka lire si sàa pɛn u e. 17 Ɲyɛ Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi u mpyi na fyáge Kile na ke, u mpyi maha sì na yu ná pire e Kile Jwumpe kàlambage e. Canŋa maha canŋa, u mpyi maha sì sùpyire tabinniyi i, u aha sà mpiimu ta wani ke, u mpyi maha jwo ná pire e. 18 Ka Epikuri toŋkuni shiinbii pìi ná Sitoyiki toŋkuni shiinbii pìi si mpa na yu ná Poli i*. Pi pìl'à jwo: «Ɲaha jwuɲyahama ŋge nàŋi ɲyɛ na yu yɛ?» Ka pìi si jwo: «Yasunŋyi yi ɲyɛ yi ɲyɛ naha wuu yyére mɛ, li naha kee yire kyaa u ɲyɛ na yu.» Pi à yire jwo ɲaha na yɛ Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo pi á Yesu ná kwuɲɛni kyaa na†.

19 Ka pi i Poli yyer'a kàre kànhe jwumpe tabinnige e, pi maha kuru cyage mɛgɛ pyi: «Areyopazi». Pi à nɔ wani ná u e ke, maa jwo: «Ná kàlaŋi nivɔnŋi i mu à pa ke, wuu la ɲyɛ ma a yà jwo wuu á uru kàmpanŋke na. 20 Ɲaha kurugo yɛ jwumpe mu ɲyɛ na yu ke, puru na ɲyɛ jwumɔ nivɔnmɔ wuu á, lire kurugo, wuu la na ɲyɛ ma a pu yyaha yal'a jwo wuu á.»

21 Atɛni kànhe shiinbii puni ná nàmpwuunbii pi mpyi pi shwɔhɔl'e ke, pire mpyi maha pi tèni fànha lwɔ́ kafɔnni kani ndògoŋi ná li bàraŋi na.

22 Mà Poli niɲjyereŋi yaha kànhe jwumpe tabinnige e, u à jwo: «Yii Atɛni kànhe shiinbii, mii à li kàanmucya mà li ɲya na yii na Kile caa cyaŋkannigii shiŋi puni na. 23 Ɲaha kurugo yɛ mà mii yaha ɲani na yii kànhe e, yaaga maha yaaga yii ɲyɛ na sunni ke, mii à yire puni ɲya. Ali mii à sémɛre tà ɲya t'à sémɛ tasunŋke k'e, na “Kileŋi u ɲyɛ sùpya ɲyɛ a u cè mɛ.” Uru Kileŋi yii ɲyɛ na mpêre mà li ta yii ɲyɛ a u cè mɛ, uru kyaa mii ɲyɛ na yu yii á.

24 Uru u ɲyɛ Kile. Uru u à diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni dá ke, uru u ɲyɛ niɲyiŋi ná ɲìŋke Kafooŋi. U ɲyɛ na ntɛ̀n sùpya bafanrage e mɛ. 25 Kile ɲyɛ a tîge na sùpya u báara pyi si ntaha uru tɛ̀gɛ mɛ, ɲaha na yɛ uru u maha shìŋi ná ŋɔni ná yi sanŋyi puni kaan sùpyire pun'á. 26 U à supyishiŋi puni pyi u à fworo shin niŋkin i, maa pi pyi pi à tɛ̀ɛn ɲìŋke cyeyi puni i, maa tèrigii láha láha cyiye na, maa pi tatɛɛnyi tɛgigii láha láha cyiye na mà kan pi á. 27 U à lire pyi bà pi puni si mpyi s'a uru Kile caa, bà wà maha yaaga caa na mâre mɛ, mà li ta u laage ɲyɛ a tɔɔn wuu wà tufiige na mɛ. 28 Ɲaha kurugo yɛ uru u à wuu dá, maa shìŋi kan wuu á, maa wuu pyi wuu u jìni na ɲyàha. Mpii pi maha myahigii cêe yii shwɔhɔl'e ke, yire pire pìl'à jwo na “Wuu à fworo Kile e.”

29 Ɲyɛ ná wuu s'à fworo Kile e, lire e ke sùpyaŋi cyɛg'à yaayi ɲjemu yaa na mpêre mu à jwo sɛɛnŋi wuyi, lire ɲyɛ mɛ wyérɛfyinŋi wuyi, lire ɲyɛ mɛ kafaayi loŋgara wuyi ke, wuu ɲyɛ a yaa wuu a sɔ̂nŋi na yire yaayi sùpyaŋ'à yaa ná u sɔ̀nŋɔre e ke, na Kile na ɲyɛ yire

---

* **17:18** Mà tàanna ná Epikuri toŋkuni shiinbil'e sùpyaŋi maha mpyi shì na ntàanŋi kanni mɛɛ na, na Kile kuro ɲyɛ ɲìŋke e mɛ, na karigii puni na ɲyɛ ɲùŋɔ kurugo wogii. Sitoyiki toŋkuni shiinbii ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ sùpyire t'a ntàanŋi kanni caa mɛ. Mà tàanna ná pire sɔ̀nŋɔŋkanni i, ɲìŋke kataanmp'à cwɔɔnrɔ mà tàanna ná saliya e, lire e ke, sùpyir'à yaa pi piye waha pi i uru saliyaŋi yaha ɲjire e. Pi mpyi a karii soro, pi la mpyi si fànha ta pi funŋɔ karigii puni ná cyereyampe na ná pi yákilibil'e. † **17:18** «Kwuɲɛni»: Girɛkiibii shɛɛnre e, cyee mɛgɛ ki. Poli mpyi na Yesu ná kwuɲɛni kyaa yu ke, lire mpyi a pi pyi pi i sɔ̂nŋi na yasunŋyi yà shuunni kyaa Poli ɲyɛ na yu. Yasunmpɛɛge ku ɲyɛ yesu ná yasunɲcwɔge ku ɲyɛ kwuɲɛni ke, pi mpyi na sɔ̂nŋi na yire kyaa Poli ɲyɛ na yu.

fiige mɛ. 30 Mpii pi à pi tìiŋi pyi Kile ɲcèmbaaŋi i ke, Kile ɲyɛ a pire cû a tàanna ná lire e mɛ. Ŋka Kile na yi yu numɛ sùpyire pun'á cyeyi puni i, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ pi i mpa ur'á. 31 Ŋaha kurugo yɛ Kile à canŋke kà tègɛ, ŋkemu i u sí n-pa diɲyɛŋi sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e ke. U yabiliŋi shincwɔnrɔŋi cye kurugo u sí lire pyi. U à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, lire cye kurugo u à li cyêe sùpyire na na uru Kile à u cwɔɔnrɔ.»

32 Ŋyɛ pi à kwùubii ɲɛ̀ŋi jwumpe lógo Poli ɲwɔ na ke, ka pìi si wá na u fwɔ́hɔre, ka pìi si jwo: «Wuu sí n-pa pu sanmpe lógo canŋke kabɛrɛ.» 33 Ŋyɛ ka Poli si yîri pi taan mà kàre. 34 Lire ná li wuuni mú i, pìi mpyi a taha u fye e, maa dá Yesu na. Pire e, wà mɛge na mpyi Denisi. Kànhe jwumpe cwɔɔnrɔfooŋi wà u mpyi ure. Ceeŋi wà mú na mpyi, uru mɛge na mpyi Damarisi, mà bâra piibɛrii na.

18

Poli à kàre Kɔrɛnti kànhe e

1 Lire kàntugo Poli à yîri Atɛni kànhe e, mà kàre Kɔrɛnti kànhe e. 2 U à sà Yahutu nàŋi wà ta wani, uru mɛge na mpyi Akilasi. Pɔn kùluni shin u mpyi u wi. U nimpavɔnŋi u mpyi mà yîri Itali kìni i ná u cwoŋi Pirisili i, ɲaha na yɛ saanŋi Kolodi mpyi a jwo na Yahutuubii puni pi fworo Ɔrɔmu kànbwɔhe e. Ka Poli si bâra pi na. 3 Ná u ná pire sí mpyi na vàanɲyi bayi báaraŋi ninuŋi pyi, ka u u ntɛ̀ɛn pi yyére maa tère pyi ná pi e báaraŋi na. 4 Cannɔɲyi puni i, u mpyi maha sì na yu ná Yahutuubii ná Girɛkiibil'e Kile Jwumpe kàlambage e, maa ɲcaa pyiŋkannigii puni na, si pi pyi pi dá Yesu na. 5 Mà lwɔ́ Silasi ná Timɔti à yîri Masedoni kùluni i mà shà ke, Poli saha ɲyɛ a labɛrɛ bâra Kile jwumpe ɲjwuŋi na mɛ*. U mpyi maha yi fíniŋi na yu Yahutuubil'á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi. 6 Ŋka Yahutuubii ɲyɛ a ɲɛɛ Poli jwumpe na mɛ, maa u cyere. Lir'à pyi ke, ka u u u vàanntinŋke ɲâhara mà wà pi na†, maa yi jwo pi á: «Yii méɛ ká mpyi yii ɲyɛ a shwɔ nùmpanŋa yoge na mɛ, mii kuro saha ɲyɛ yire e mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, numɛ mii sí raa wá pire yyére si sà Jwumpe Nintanmpe jwo pir'á.»

7 Ŋyɛ ka Poli si yîri wani mà kàre nàŋi wà pyɛngɛ, uru mɛge na ɲyɛ Titusi Zhutusi. Uru nàŋi mpyi na fyáge Kile na, u pyɛnge mpyi a tíiŋɛ Kile Jwumpe kàlambage na. 8 Ka Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi Kirisipusi ná u pyɛngɛ shiinbii puni si mpa dá Kafooŋi Yesu na. Kɔrɛnti kànhe shiinbii pi mpyi na núru Poli ɲwɔ na ke, ka pire niɲyahamii si mpa dániyaŋi pyi, maa batize.

9 Canŋka numpilage e, Kafooŋi à kani là cyêe Poli na maa jwo: «Ma hà raa fyáge mɛ, ta yu, ma hà vyâha mɛ, 10 mii na ɲyɛ ná mu i, wà mú sì n-jà nɔ mu na si kapii pyi mu na mɛ, mii wuubil'à ɲyaha naha ŋke kànhe e.»

11 Ŋyɛ ka Poli si ntɛ̀ɛn mà yyee niŋkin ná yiɲye baani pyi wani kuru kànhe e na sùpyire kâlali Kile jwumpe na.

12 Ŋyɛ mà Galiyɔn yaha Akayi kùluni ɲùŋufente na, canŋka Yahutuubii pìl'à jwo a ɲwɔ, maa ŋkàr'a sà Poli cû a kàre u yyére, u u sà u yíbe. 13 Pi à sà nɔ ná u e Galiyɔn yyére ke, maa jwo: «Ŋge nàŋi wá na sùpyire yákilibii kɛ̂ɛnŋi na pi a Kile pêre pyiŋkanni labɛrɛ na, ndemu l'à kàntugo wà wuu Saliyaŋi á ke.»

14 Ŋyɛ mà Poli yaha u u ŋko raa yu, ka Galiyɔn si jwumpe lwɔ́ maa jwo Yahutuubil'á: «Kampyi kapii, lire ɲyɛ mɛ kapyimbaala ŋge nàŋi mpyi a pyi, mii mpyi na sí ɲɛɛ yii Yahutuubii jwumpe lógo. 15 Ŋka ná li s'à pa nta na jwumpe pà ná mɛyi yà ná yii Saliyaŋi karigii cyìi nàkaana ti ɲyɛ ti ti, yii yabilimpii pi yi yyaha cwɔɔnrɔ. Mii la ɲyɛ sì yogo kwɔ̀n wà ná mpe e mɛ.» 16 Galiyɔn à puru jwo ke, maa pi pyi pi fworo yukyaala bage e. 17 Lir'à pyi ke, Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi mɛge ku ɲyɛ Sɔsitɛni ke, ka pi i uru cyán a cû,

* **18:5** Filipi kànhe dánafeebil'à wyérɛ kan Silasi ná Timɔti á pi tùugo Poli á. Lire mpyi a Poli pyi u à yyeɲiŋɛ ta u Kile báaraŋi i, ka lire si u pyi u saha ɲyɛ a uye yaha wyérɛ cya báara na mɛ. Yii 2 Kɔrɛnti Shiinbii 11.9 ná Filipi Shiinbii 4.14-15 ná Kapyiiŋkii 17.15 wíi. † **18:6** Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

maa u yal'a jya yukyaala bage yyaha yyére, ka Galiyɔn si uye pyi mu à jwo u ɲyɛ na pi ɲaa mɛ.

Poli à núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e

18 Cyire puni kàntugo, Poli à mɔ Kɔrɛnti kànhe e sahaŋki maa nta a kuni cya dánafeebil'á,
ka u ná Pirisili ná Akilasi si jyè bakwɔɔge e mà kàre Siri kìni kàmpanŋke na. Lire mpyi a
Poli ta u à ɲwɔfaaga fáa Kile á, lir'à pyi ke, ka u u u ɲùɲjoore kwɔ̀n Sanŋkere kànhe e maa
nta a kàre. 19-21 Pi à sà nɔ Efese kànhe e ke, ka Poli si ŋkàre Kile Jwumpe kàlambage e, maa
sà jwo ná Yahutuubil'e. Ka pire si u ɲáare na u tɛ̀ɛn wani pire yyére u tère pyi, ŋka Poli ɲyɛ
a ɲɛɛ mɛ, maa kuni cya pi á, maa jwo na l'aha ntáan Kile e, na uru na sí núru n-pa pi yyére.
Lire kàntugo maa yîri u shèrɛfeebii Pirisili ná Akilasi taan maa ŋkàr'a sà jyè bakwɔɔge e
mà kàre. 22 Pi à sà nɔ Sezare kànhe e ke, ka Poli si fwor'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e mà sà
dánafeebii kuruŋke shéɛre, maa yîri wani mà kàre Antiyɔshi kànhe e. 23 U à tère pyi wani
maa nta a kàre Galati kùluni i, maa yîri wani mà kàre Firijyi wuuni i. Lire ɲani tooy'e, u
à màban le cyelempyiibii puni i, bà pi si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i mɛ.

Apolosi à kàr'a sà a Kile jwumpe yu Efese ná Kɔrɛnti kànyi na

24 Lire tèni i, Yahutuŋi wà na mpyi a yîri Alɛzandire kànhe e mà pa Efese kànhe e, uru
mɛge mpyi Apolosi, u mpyi a jwumpe cè, maa Kile Jwumpe Semɛŋi cè sèe sèl'e. 25 Pi mpyi
a u kâla Kafooŋi Yesu kuni ɲaaraŋkanni na, ŋka nde li ɲyɛ batizeliŋi kani ke, u taceŋke
mpyi a láha Yuhana Batizelipyiŋi u kàlaŋi na. Lire ná li wuuni mú i, u mpyi maha Yesu
kani fíniŋi na yu ná u zòmbilini puni i sùpyir'á. 26 U mpyi maha yu sùpyire yyaha yyére
fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. Pirisili ná Akilasi à u jwumpe lógo ke, maa u yyer'a
kàre, maa Kile kuni yal'a cyêe u na.
27 Akayi kùluni zhèŋi lage mpyi a pa mpyi Apolosi na, ka cìnmpyiibii dánafeebii si màban
le u e, maa lɛtɛrɛ sém'a kan Akayi kùluni cyelempyiibil'á, maa yi jwo pi á na u aha nɔ wani
pi yyére, pi i u cùmu lemɛ ɲwɔ. U à pa shà ke, ka Kile si ɲwɔ u na, ka u kàlaŋi niŋkanŋi si
fànha kan dánafeebil'á, maa pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i. 28 U mpyi maha Yahutuubii
tawurugoyi cyêre pi na sùpyire shwɔhɔl'e. Wà mpyi na sì n-jà u kyáala mɛ. U mpyi maha
Kile Jwumpe Semɛŋi yyahe fíniŋi na yu pi á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

19

Poli na Kile jwumpe yu Efese kànhe e

1 Mà Apolosi yaha Kɔrɛnti kànhe e, Poli à Azi ɲaɲyi jyiile mà kàre Efese kànhe e, mà sà
cyelempyiibii pìi ta wani, 2 maa pi pyi: «Tèni i yii à dá Yesu na ke, yii à Kile Munaani ta
la?» Ka pi i u pyi: «Wuu bá sàha ŋkwɔ̀ a Kile Munaani kyaa lógo mà ɲya mɛ.» 3 Ka u u
núr'a pi pyi: «Lire sanni i ke, batizeliŋi shiŋi ŋgire pi à pyi yii na yɛ?» Ka pi i u pyi: «Yuhana
Batizelipyiŋi mpyi na ŋgemu pyi ke.» 4 Ka u u jwo: «Mpii pi mpyi maha pi toroŋkanni
kɛ̂ɛnnɛ ke, pire Yuhana mpyi maha batizeli lwɔhe e. Ŋka u mpyi maha yi yu sùpyir'á na
ŋgemu u sí n-pa uru kàntugo ke, na pi dá uru na, uru u ɲyɛ Yesu.» 5 Ŋyɛ pi à yire lógo ke,
maa nta a batize Kafooŋi Yesu mɛge na. 6 Ka Poli si u cyeyi taha pi ɲùɲyi na, maa Kile
ɲáare pi na, ka Kile Munaani si ntîge pi ɲuŋ'i, ka pi i wá na yu shɛɛnre tabɛr'e, maa Kile
tùnnture yu. 7 Tire sùpyire mpyi a shiin kɛ ná shuunni kwɔ̀.
8 Mà Poli yaha kuru kànhe e, u mpyi maha sì na Kile Saanre kani fíniŋi na yu sùpyir'á
fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. U mpyi maha pyiŋkannigii puni pyi bà u lógofeebii
si mpyi si ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ. U à lire pyi fo mà sà nɔ yiɲyɛ taanre na. 9 Ŋka
shinɲyahara mpyi a pi niŋgyigigii waha, maa ɲcyé si ndá Poli jwumpe na, maa Kafooŋi
kuni fwɔ́hɔre sùpyire ɲyii na. Ŋyɛ ka Poli si cyelempyiibii yyer'a yîri pi taan, maa ŋkàre
ná pi e Tiranusi kàlambage e, maa sà a pi kâlali wani canŋa maha canŋa. 10 Poli à lire pyi
mà nɔ yyee shuunni na. Lir'à pyi ke, Yahutuubii ná supyishi maha shi u mpyi Azi kùluni
i ke, pire pun'à Kafooŋi jwumpe lógo.

Yahutuubii pi mpyi na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ke, pire kani

11 Kakyanhala karigii cyi à sìi sùpya sàha sàa cyi ɲya mɛ, Kile mpyi maha cyire pyi Poli
cye kurugo. 12 Vàaŋŋyi, lire ɲyɛ mɛ sìcuyi yi mpyi a bwɔ̀n Poli na ke, pi mpyi maha yire
lwúu maha sì na ntare yampii ná jínacyaanbii na. Lire mpyi maha yampii pyi pi i ɲcùuŋi,
maa jínacyaanbii jínabii pyi pi i fwore pi e.
13 Yahutuubii pìi na mpyi wani, pire mpyi maha ɲaare na mâre, marii jínabii kɔ̀re na
yige pifeebil'e. Ka pire la si mpyi s'a jínabii kɔ̀re s'a yige pifeebil'e ná Kafooŋi Yesu mɛge e
mú. Pi aha jínacyanŋi wà ɲya, pi mpyi maha jwo: «Yesuŋi kyaa Poli maha yu ke, uru mɛge
na, yii fworo!» 14 Yahutuubii sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kà mɛge na mpyi Sikɛva. Uru
pyìibii nàmbaa baashuunni mú mpyi maha uru ŋge báaraŋi pyi. 15 Ŋyɛ canŋka, pi à puru
jwumpe jwo ná jínacyanŋi w'e, ka jínaŋi si jwo: «Mii à Yesu cè, Poli ɲyɛ sùpyaŋi ŋgemu ke,
mii à uru cè mú, ŋka yii de? Mpire pi ɲyɛ yii yɛ?»
16 Nàŋi i jínabii ɲyɛ ke, ka uru si ɲcwo pi na, maa pi kyérege sèe sèl'e fo mà pi bânnaga,
ka pi cípyire wuubii si fê a fworo u bage e.
17 Yahutuu yo, supyishiŋi sanŋi yo, shin maha shin u mpyi Efese kànhe e ke, pire pun'à
nde kani lógo maa fyá. Ka Kafooŋi Yesu mɛge sí n-pêe.
18 Mpii pi mpyi a dá Yesu na ke, pire niɲyahamii mpyi na ma na yyéreli sùpyire
yyaha na, maa pi kapegigii nimpyiinkii yu. 19 Mpii pi mpyi na sìŋkanmpe pyi ke, pire
niɲyahamil'à pa ná pi sìŋkanmpe séməbil'e, ka pi i mpa pi bínni piye ɲuŋ'i, maa pi súugo
sùpyire ɲyii na, maa pire séməbii lwɔɔre wà tiye na, ka pi lwɔɔre sí mpa bê wyérɛfyinŋi
kampwɔhii beeshuunni ná kɛ (50.000) na.
20 Lire pyiŋkanni na, Kafooŋi jwumpe mpyi na ɲcaali cyeyi yyaha kurugo fwɔfwɔ maa
fànha taa.

Nyàhaŋguruguŋi u à pyi Efese kànhe e ke

21 Cyire karigii toroŋkwooni kàntugo, mà Kile Munaani yaha l'à Poli yyaha cû, u à li lwɔ́
uye funŋ'i si ntòro Masedoni ná Akayi kùligil'e si raa wá Zheruzalɛmu kànhe e. U mpyi
maha yi yu na uru ká nɔ wani, na ur'à yaa u sà fworo Ɔrɔmu kànbwɔhe e mú. 22 Ŋyɛ ka u
u u ɲaaraɲɛɛbii pìi shuunni yaha pi à kàre Masedoni i, pire pi mpyi Timɔti ná Erasiti. Ka
u yabiliŋi si ntɛ̀ɛn mà tère pyi sahaŋki Azi kùluni i.
23 Kafooŋi Yesu kuni kani mpyi a ɲyàhaŋgurugo nimbwo yîrige lire tèni i. 24 Sɛɛnbuŋi
wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Demɛtirusi, wyérɛfyinŋi u mpyi na bùu. Yasunŋke
mɛge pi maha mpyi Aritɛmisi* ke, uru nàŋi mpyi maha kuru yasunŋke bage shiŋi yaa ná
wyérɛfyinŋi i na mpérɛli. U ná u báarapyiibii mpyi maha wyérɛɲyahaga taa uru báaraŋi i.
25 Ŋyɛ canŋka, ka uru nàŋi si u báarapyiibii ná sɛɛnbuubii puni yyer'a bínni maa jwo: «Mii
cìnmpyiibii, yii à li cè na ŋge báaraŋi i wuu ɲyɛ na wuu ɲwɔlyiŋi taa. 26 Ŋka nde ŋge Poliŋi
ɲyɛ na mpyi ke, yii na li núru maa li ɲaa. U à jwo na sùpyire maha kacyanhigii ɲcyiimu
yaa ná pi cyeyi i ke, na cyire ɲyɛ yafyin mɛ. Nde kani ɲyɛ Efese kànhe kanni ɲùŋɔ kyaa
mà dɛ, li na ŋko si mpyi Azi kùluni puni ɲùŋɔ kyaa. U s'à shiŋɲyahara ɲùmbogii kɛ̂ɛnŋɛ ná
puru jwumpe e mà kwɔ̀. 27 Ná wuu ɲyɛ a wuye waha mɛ, wuu là nta kuni sí n-tò, mà bâra
lire na, wuu yasunɲcwɔge mɛge ku ɲyɛ Aritɛmisi ke, kuru yasunŋke bage saha sì n-pa
n-pyi laage e mɛ. Kuru yasunŋke Azi kùluni shiinbii ná kìni shiinbii puni ɲyɛ na sunni ke,
pèenɛ saha sì n-pa n-taha ku na mɛ.»
28 U à puru jwo ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire lùyiri wuubii si wá na yasunŋke báami
maa ŋko fànha na: «Wuu Efese kànhe shiinbii yasunɲcwɔge Aritɛmisi fiige ɲyɛ mɛ!»
29 Ŋyɛ ka pi i kànhe puni ɲyàha a wùrugo ná puru tùnmpe e. Lire mpyi a Poli ɲaaraɲɛɛbii
pìi shuunni, Gayusi ná Asitariki ta wani. Masedoni kùluni shiin pi mpyi pire, ka sùpyire
si ntíl'a pire cyán a cû mà kàre tafage e. 30 Poli yabiliŋi la mpyi si ŋkàre sùpyire tabinnige

* **19:24** Shiŋɲyahara mpyi na sônŋi na kuru yasunŋke na ɲyɛ ceewe ŋgemu u maha pyìibii kaan sùpyir'á, maa sùmaŋi pyi u u ɲwɔge ke. Efɛsi kànhe e kuru yasunŋke tabwɔhe mpyi.

e, ŋka cyelempyiibii ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. 31 Azi kùluni fànhafembwoyi yà mú na mpyi wani, yire
na mpyi Poli cevee, ka pire si tùnnturo tun u á, na u àha zhà sùpyire tabinnige e mɛ.
32 Lire tèni mpyi a jwumpe ta p'a ɲyaha sùpyire shwɔhɔl'e, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a mpyi
niŋkin mɛ. Nde na pi mpyi a bínni ke, shinɲyahara na mpyi wani, pi ɲyɛ a mpyi a lire cè
mɛ.
33 Yahutuŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Alɛzandiri. Ka pi i uru ŋɔɔŋ'a kàr'a
sà yyéeŋɛ sùpyire yyaha yyére. Ka u u cyɛge tèg'a sùpyire pyi na ti fyâha. U la mpyi si u
Yahutuɲɛɛbii tùbile kòrɔ sùpyire shwɔhɔl'e. 34 Ŋka sùpyir'à pa ɲcè na Yahutu u ɲyɛ u wi ke,
ka pi puni si bínn'a jwo fànha na: «Wuu Efese kànha shiinbii yasunɲcwɔge Aritɛmisi fiige
ɲyɛ mɛ!» Maa ŋkwôro lire na fo na ŋko si nɔ lɛrii shuunni fiige na.
35 Sémɛsemɛŋi u mpyi kànhe e ke, uru u à pa jà a sùpyire pyi t'à fyâha, maa jwo: «Efese
kànhe shiinbii, sùpyire pun'à li cè na yasunɲcwɔge Aritɛmisi k'à yîri nìɲyiŋi na mà cwo
ke, na Efese kànhe ku ɲyɛ kuru ná ku bage kàanmucyafooŋi. 36 Sùpya sì n-jà yire kyáala mɛ.
Lire e ke yii yii funɲyi ɲíŋɛ, yii àha raa karigii pyi ɲùŋɔ kurugo mɛ. 37 Yii à mpii nàmpii cû
mà pa naha, mà li ta pi ɲyɛ a yafyin yû yasunŋke bage e mɛ, pi mú ɲyɛ a jwumpimɛ jwo mà
yyaha tíi ná wuu yasunŋke e mɛ. 38 Demɛtirusi ná u báarapyiɲɛɛbii la ká mpyi si sùpyaŋi
wà cêɛgɛ kani là na, pi a sì yukyaala bage e yukyaabii yyére ná lire kani i. 39 Kampyi
pabɛrɛ sí na wá yii á, wuu mpìnniŋi canŋke, wuu sí puru cwɔɔnrɔ. 40 Lire baare e nde li
nde wuu à pyi amɛ niɲjaa ke, wuu sí n-jà ɲcèɛgɛ ta l'e, ɲaha na yɛ pi aha wuu yíbe, wuu sì
n-jà ɲùŋɔ ta sùpyire kabinnini na mɛ.» 41 U à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa sùpyire cye yaha.

20

Nde Poli à pyi Masedoni ná Gɛrɛsi kùligil'e ke

1 Ɲyɛ màhaŋ'à pa fyâha ke, ka Poli si cyelempyiibii yyer'a bínni maa pi yɛrɛ, lire kàntugo
maa kuni cya pi á maa ŋkàre Masedoni kùluni i. 2 U à yɛrɛyɛ niɲyahaya kan lire kùluni
dánafeebil'á maa nta a jyiil'a kàre Girɛsi kùluni i. 3 U à yiɲyɛ taanre pyi wani. Tèni i u à
uye bégele si jyè bakwɔɔge e raa ŋkèɛge Siri kìni i ke, ka u u lógo na Yahutuubii pìi na wá
a vùnŋɔ pwɔ u mɛɛ na. Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka u u li lwɔ́ uye funŋ'i si núru ntòro Masedoni i
s'a wá. 4 Mpii pi mpyi a u tùugo ke, pire pi mpyi Bere kànhe shinŋi Pirusi jyaŋi Sopatɛri
ná Asitariki ná Sekundusi, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Tesaloniki kànhe e, mà bâra
Gayusi na, uru mpyi a yîri Dɛribe kànhe e, ná Timɔti, ná Tisike ná Torofimu, pire shiin
shuunniŋi mpyi a yîri Azi kùluni i. 5 Ka pire si ŋkàre wuu yyaha na maa sà wuu sige Torasi
kànhe e. 6 Bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni toroŋkwooni kàntugo, ka wuu u bakwɔɔge
kà lwɔ́ Filipi kànhe e, maa canmpyaa kaŋkuro ɲara pyi maa nta a nɔ Torasi kànhe e, maa
ntèɛn wani mà cibilaaga pyi.

Poli à bu ɲè Torasi kànhe e

7 Cibilaage canɲcyiige* ka wuu u wwɔ̀ maa Kafooŋi ɲjyìŋi lyî siɲcyan. Poli la mpyi s'a
ŋkèɛge kuru cannɲa nùmpanŋa na. Ɲyɛ ka u u Kile Jwumpe jwo ná dánafeebil'e fo mà sà
ɲìŋke ɲî. 8 Wuu mpyi a bínni batɔɔnge nìɲyibabilini l'e, bèɛnmɛ yaaya niɲyahaya mpyi a
mîni mîn'a yaha lire babilini yyaha kurugo. 9 Nàɲjiiŋi wà na mpyi ná wuu e, uru mɛge
na mpyi Etikusi, uru mpyi a tèɛn finɛtiriŋi ɲwɔge na. Poli à mɔ jwumpe na ke, ka uru si
mpa ŋɔ́n'a funŋɔ wwɔ̀ uye na. Pur'e u à kwôro mà bwɔ̀n a pôl'a yîri batɔɔnge nìɲyibabilini
tanrewuuni i mà pa ɲcwo. Pi à ta pi sà u yîrige ke, mà u ta u à kwû. 10 Ka Poli si ntîg'a kàre
maa sà lyêele u ɲuŋ'i, maa u cû u cyeyi na maa jwo: «Yii àha raa fyáge mɛ, u na ɲyɛ ɲyii
na!»
11 Lire kàntugo ka Poli si núr'a dùgo maa sà bwúuruŋi lwɔ́ maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a táa pi à
lyî, maa ŋkwɔ̀ maa jwumpe sogo mà sà nɔ fo cannɲaɲyiini tèefworoni na, maa nta a kàre.
12 Ɲyɛ ka pi i nàɲjiiŋi tùug'a kàre pyɛnge e, u mpyi ɲyii na, ka lire si màban lèŋɛ dánafeebil'e.

* **20:7** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

Poli na Efese kànhe dánafeebii kacwɔnribii yɛrɛge

13 Lire kàntugo ka wuu u bakwɔɔge lwɔ́ a kàre Azosi kànhe e. Poli mpyi a jwo na uru
sí raa ɲaare s'a wá tɔɔre na kuru kànhe na. Wani u mpyi na sí sà bâra wuu na bakwɔɔge
e. 14 U à sà wuu ta Azosi kànhe e ke, maa bâra wuu na, ka wuu u bakwɔɔge lwɔ́ mà kàre
Mitilɛni kànhe e, 15 maa yîri wani mà kàr'a sà nɔ kuru canŋa nùmpanŋa na Kiyɔsi kìni
sìcampe na. Kuru canŋa nùmpanŋa, maa nɔ Samɔsi kìni i. Kuru canŋa nùmpanŋa, maa nɔ
Milɛti kànhe e. 16 Yii li cè na Poli la mpyi si ntòro Efese kànhe taan yyérembaa. U la ɲyɛ a
mpyi si mɔ Azi kùluni i mɛ. U funŋke mpyi a wyèrɛ, ɲaha na yɛ u la mpyi, ná labɛrɛ ɲyɛ a
pyi mɛ, si Pantekɔtiŋi kataanni ɲùŋɔ bê Zheruzalɛmu kànhe e.

17 Lire e ka u u ntèɛn Milɛti kànhe e maa tùnnturo tùugo Efese kànhe dánafeebii kuruŋke
kacwɔnribil'á, na pi pa.

18 Pi à pa ke, ka u u pi pyi: «Mà lwɔ́ mii à pa naha Azi kùluni i ke, fo mà pa nɔ niɲjaa
na, yii à mii toroŋkanni cè yiye shwɔhɔl'e. 19 Mii à naye tîrige pyiŋkannigii puni na, maa
báaraŋi pyi Kafooŋi á, maa ŋkyaala fo mà ɲyilwɔhe wu, ɲaha na yɛ Yahutuubil'à vùnɲyi
pwɔ tooyo niɲyahay'e mii na, maa yyefugo niɲyahaga nɔ mii na. 20 Lire ná li wuuni mú
i, yaaga maha yaag'e yii tɔ̀ɔn ɲyɛ ke, mii ɲyɛ a kuru kà ŋwɔhɔ yii na mɛ. Sùpyire shwɔhɔl'e
yo, yii pyɛnyi i yo, mii à yii kâla yire na.

21 Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, mii à yi jwo a waha pi á na pi pi toroŋkanni
kêɛnŋɛ, pi i piye kan Kile á, pi i dá wuu Kafooŋi Yesu na. 22 Ɲyɛ numɛ, mii niŋkareŋi u ŋge
Zheruzalɛmu i, nde li sí n-sà mii ta wani ke, mii ɲyɛ a lire cè mɛ. Ɲka Kile Munaani fànhe
ku ɲyɛ mii na. 23 Nde mii à cè ke, lire li ɲyɛ: kànha maha kànha na mii na ntùuli ke, Kile
Munaani maha li cyêe mii na na kàsujyiini ná yyefuge ku ɲyɛ mii yyaha na wani. 24 Ɲka
mii múnaani kani ɲyɛ a mii funŋɔ pɛn mɛ. Nde l'à mii funŋɔ pɛn ke, lire li ɲyɛ: Kafooŋi
Yesu à báaraŋi ŋgemu le mii cye e ke, mii u jà a uru pyi a ɲwɔ si nɔ u tɛgɛni na. Uru u ɲyɛ,
Kile à ɲwɔ wuu na maa kani ndemu pyi ke, mà lire jwumpe jwo sùpyir'á.

25 Ɲyɛ yii mpiimu yyére mii à tòro maa Kile Saanre jwumpe jwo ke, mà lwɔ́ numɛ na,
yii saha sì mii ɲya mɛ. 26 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á niɲjaa, yii ŋgemu ká kani là para
ke, urufoo ɲùŋɔ tuguro ti ɲyɛ tire, ti saha ɲyɛ mii woro mɛ. 27 Ɲaha kurugo yɛ yii zhwoŋi
kàmpanŋke na, kyaa maha kyaa li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni ke, mii ɲyɛ a lire là ŋwɔhɔ yii na
mɛ. 28 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, Kile Munaani à yii tìŋɛ yatoŋkuruŋke ŋkemu ɲùŋɔ na
ke, yii raa kuru kàanmucaa. Kile Jyaŋi à u sìshange wu, ka Kile si dánafeebii mpiimu cya
mà wà piye na ke, yii yaha pire na, yii raa pi ɲwɔ caa. 29 Mii à li cè, mii kareŋkwooni
kàntugo, bà sigepwuunbii maha jyè mpàkuruŋke shwɔhɔl'e maa ku bwɔ̀n a caala mɛ,
amuni sùpyire tà sí n-pa jyè yii shwɔhɔl'e si yii wurugo. 30 Ali yii shwɔhɔl'e, pìi sí n-pa
raa fini si cyelempyiibii pìi fáanŋa si ŋgurugo pi i ntaha pire fye e. 31 Lire e ke yii yákili
yaha yiye na, yii funɲyi cwo li na na mii à yyee taanre pyi na yii puni yɛrɛge pìlaga bâra
canŋa na, fo tooyi y'e mii mpyi maha ɲyilwɔhe wuuni yii kurugo.

32 Ɲyɛ numɛ, mii sí yii le Kile cye e. Jwumpe p'à li cyêe na Kile à ɲwɔ wuu na ke, puru
pu sí n-jà fànha kan yii á si yii pyi yii a sì yyaha na Kile kuni i, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́
ke, si yire kan yii á mà bâra u wuubii puni na. 33 Mii ɲyɛ a ɲyii yige sùpya wyérɛ, lire ɲyɛ
mɛ sɛɛn, lire ɲyɛ mɛ u vàanya kurugo mɛ. 34 Yii yabilimpil'à li cè na mii à báaraŋi pyi ná na
cyeyi i, bà mii si mpyi si jà ɲjyére ná naye e, mà bâra na shèrɛfeebii na mɛ. 35 Mii à li cyêe
yii na pyiŋkannigii puni na, na amuni wuu à yaa wuu a báaraŋi pyi, wuu raa fòŋɔfeebii
tère, mà bâra lire na, wuu u funŋɔ cwo Kafooŋi Yesu jwumpe na. U à jwo na "Jwóŋi na
ntaa ŋkanŋi i mà tòro ntaŋi taan."»

36 Poli à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, maa niŋkure sín maa Kile ɲáare ná pi e. 37 Lire
kàntugo ka dánafeebii puni mɛsuwuubii si wá na Poli pûruli na ɲcwôre maa pi fwùŋi
nizanŋi kaan u á. 38 Pi yyetanha wuubii pi mpyi, ɲaha na yɛ u mpyi a jwo na pi saha
sì uru ɲya mɛ, ka pi i ŋkàr'a sà u tùug'a yaha bakwɔɔge talwɔge e.

21

Poli à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e

1 Wuu à pishɛɛreŋi kan a kwɔ̀ ke, maa jyè bakwɔɔge e, maa ntíl'a kàre Kɔsi kìni i. Kuru canŋa nùmpanŋa, maa ŋkàre Ɔrədi i, maa yîri wani mà kàre Patara kànhe e. 2 Wuu à sà bakwɔɔge kà ta wani ku u ŋko raa ŋkɛ̀ɛge Fenisi kùluni i, ka wuu u jyè kur'e mà kàre. 3 Wuu à kàr'a sà byanhara Sipiri kìni na fo na li ɲaa ke, ka wuu u li kwɔ̀n a yaha wuu kàmɛnɛ cyɛge na, maa ŋkàre Siri kìni i. Wuu à sà nɔ Tiri kànhe na ke, maa yyére wani, ɲaha na yɛ yaayi yi mpyi bakwɔɔge e ke, wani kuru kànhe na yire mpyi na sí n-tîrige. 4 Ka wuu u jyè kànhe e mà sà cyelempyiibii pìi ta wani, maa ntɛ̀nn'a canmpyaa baashuunni pyi ná pi e. Kani li mpyi na sí n-pa Poli ta Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka Kile Munaani si lire cyêe pi na. Lir'à pyi ke, ka pi i yi jwo Poli á na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ.

5 Cyire canmpyaagii baashuunniŋ'à tòro ke, ka wuu u kuni cya. Ka cyelempyiibii puni si fworo ná pi cyeebii ná pi pyìibil'e, maa wuu tùug'a fworo kànhe e. Wuu à sà nɔ suumpe lwɔhe ɲwɔge na ke, ka wuu puni si niŋkure sín lwɔhe ɲwɔge na, maa Kile ɲáare. 6 Wuu à pishɛɛreŋi kan wuy'á mà kwɔ̀ ke, ka wuu u bakwɔɔge lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge. Dánafeebii pi ke, ka pire si núr'a kàre kànhe e.

7 Ɲyɛ ɲani wuu à pyi suumpe lwɔhe ɲuŋ'i mà yîri Tiri kànhe e ke, Pitolemayisi kànhe e wuu à lire ɲùŋke kuu. Ka wuu u fworo bakwɔɔge e mà kàre kànhe e mà sà dánafeebii shéɛre, maa canmbile niŋkin pyi ná pi e. 8 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka wuu u ŋkàre Sezare kànhe e, maa sà sunmbage lèŋɛ Filipi yyére. Jwumpe Nintanmpe jwufooŋi wà u mpyi u wi. Nàmbaabii baashuunniŋi pi mpyi a cwɔɔnrɔ pi a Yesu tùnntunmpii tɛ̀gɛ Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire wà u mpyi u wi mú. 9 Pùcepyilyeye sicyɛɛre na mpyi u á, yire mpyi maha Kile tùnnture yu sùpyir'á.

10 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi Filipi pyɛnge e. Mà wuu yaha wani, ka Agabusi si yîri Zhude kùluni i mà pa. Kile tùnntunŋɔ u mpyi u wi. 11 U à pa wuu ta wani ke, maa Poli seepwɔge lwɔ́, maa ku tɛ̀g'a u yabiliŋi tooyi ná u cyeyi pwɔ maa jwo: «Kile Munaani à jwo na ŋgemu u ɲyɛ ná ŋke seepwɔge e ke, Yahutuubii ɲùŋufeebii sí n-pa urufoo cû Zheruzalɛmu kànhe e, si urufoo pwɔ amɛ si nde supyishiŋi sanŋi cye e.» 12 Wuu à puru jwumpe lógo ke, ka wuu ná kuru cyage dánafeebii puni si wá na Poli ɲáare na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ. 13 Ka Poli si jwo: «Ɲaha na yii ɲyɛ na mɛɛ súu amɛ yɛ? Yii àha na yákiliŋi wùrugo mà dɛ! Mii à ɲɛɛ na mpwɔŋi i fo mà sà nɔ na mbòŋi na Zheruzalɛmu i Kafooŋi Yesu mɛge kurugo.» 14 Wuu à pa li ɲya na wuu sì n-jà u zhèŋi fyìinnɛ Zheruzalɛmu kànhe e mɛ, ka wuu u u yaha wani, maa jwo: «Kafooŋi ɲyii wuuni li pyi.»

15 Canmpyal'à tòro ke, ka wuu u wuye bégele, maa yîri Sezare kànhe e mà kàre Zheruzalɛmu i. 16 Sezare kànhe cyelempyiibii pìi mpyi a kàre ná wuu e. Pire pi à wuu yyaha cû a kàre, ka wuu u sà wuu sunmbage lèŋɛ Sipiri kìni shinŋi wà yyére, uru nàŋi mɛge mpyi Minasɔn. Cyelempyaŋi wà u mpyi u wi fo tèemɔni i.

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, Poli à cyire yyaha jwo Zheruzalɛmu dánafeebil'á

17 Wuu à sà nɔ Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka dánafeebii si wuu ɲùŋɔ bê ná funntange e. 18 Kuru canŋa nùmpanŋa, Poli à kàre ná wuu e Yakuba yyére. Dánafeebii kuruŋke kacwɔnribii puni mpyi a piye bínni wani mú. 19 Fwùŋi pyiŋkwooni kàntugo, Poli à jwumpe lwɔ́, karigii Kile à pyi mà u yaha supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, maa cyire puni yyaha jwo pi á niŋkin niŋkin. 20 Pi à puru lógo ke, maa Kile kêe. Lire kàntugo maa jwo Poli á: «Wuu cìnmpworonaŋi, mu ɲyɛ a ɲya mà? Yahutuu kampwɔhii niɲyahamil'à dá Yesu na naha, ŋka ali numɛ, pi à piye pwɔ Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na. 21 Ɲyɛ pìl'à pa yi jwo pi á na mu à jwo na Yahutuubii pi à tɛɛn supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, na pire kà núru raa Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, na pi àha raa pi pyìibii kwùun sahaŋki mɛ, na pi àha núru raa làdaabii karigii pyi mɛ. 22 Lire e ke ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ? Ɲaha

kurugo yɛ pi sí mu mpaŋi cè. 23 Ŋyɛ wuu sí ɲjemu jwo mu á ke, yire mu à yaa mu u pyi. Nàmbaa sicyɛɛre na ɲyɛ naha wuu shwɔhɔl'e, pire mpyi a ɲwɔ fáa Kile á. 24 Jyè ná pi e Kileɲaarebage e, maa maye fíniŋɛ ná pi e, maa pi fíniŋɛfiniŋɛ yaare lwɔɔre wwû, pi i pi ɲùɲyi kûlu*. Lire ká mpyi, Yahutuubii sí n-cè na jwumɔ maha jwumɔ sùpyire ɲyɛ na yu na ntare mu na ke, na puru pà ɲyɛ sèe mɛ, ŋka na mu yabiliŋi na Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare.

25 Ŋyɛ mpii pi à dá Yesu na supyishiŋi sanŋi i ke, ɲje wuu à jwo pir'á ke, yire yi ɲyɛ: pi àha raa yasunɲyi kyaare kyàa mɛ, pi àha raa sìshange lyî mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan ɲyɛ a fworo k'e mɛ, pi àha kuru kyà mɛ, pi àha raa jacwɔɔre pyi mɛ.»

26 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka Poli si bâra pire nàmbaabii na, maa sà uye fíniŋɛ ná pi e. Lire kàntugo ka u u ŋkàr'a sà jyè Kileɲaarebage e, canmpyaagii pi sí n-pyi si fíniŋɛ ke, cyire canmpyaagii sí n-kwɔ̀ canŋke ŋkemu i ke, maa kuru canŋke cyêe. Kuru canŋke ninuge e, pi shin maha shin sárage mpyi a yaa ku wwû.

Pi à sà Poli cû Kileɲaarebage e

27 Canmpyaagii baashuunniŋi sùpyaŋi mpyi maha mpyi si nta víniŋɛ ke, cyir'à pa byan-hara cyi takwɔɔre na, lire mpyi a Azi kùluni Yahutuubii ta pi à Poli ɲya Kileɲaarebage funŋke e, ka pire si jwuɲyahama pyi maa sùpyire yîrig'a yaha Poli fye e, pi à cû. 28 Pi mpyi na màhaŋi jyii maa ŋko: «Izirayɛli shiinbii, yii pa wuu tègɛ! Ŋge nàŋi u maha ɲaare cyeyi puni i maa ŋko na wuu shiŋi ɲyɛ yafyin mɛ, na wuu Saliyaŋi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, na wuu maha wuu Kileŋi pêre cyage ŋkemu i ke, na kuru ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Mà bâra lire na, u à pa ná supyishiŋi sanŋi sùpyire t'e wuu Kileɲaarebage funŋke e mà pa kuru cyage nisinaŋke ɲwɔ́hɔ wuu á†.»

29 Pi mpyi na puru yu, ɲaha na yɛ pi mpyi a Poli ná Efese kànhe shinŋi Torofimu ɲya siɲcyan kànhe funŋke e, ka pi i wá na sônnŋi na Poli à kàre ná u e Kileɲaarebage funŋke e. 30 Li mpyi a kànhe puni ɲyàha a wùrugo, ka sùpyire si wá na fî na fwore kàmpanɲyi puni na. Ka pi i sà Poli cyán a cû, maa u dìr'a yige Kileɲaarebage e, maa ntíl'a ku ɲwɔyi tò. 31 Mà pi yaha pi i Poli boŋkanna caa, ka pìi si sà yi jwo sòrolashiibii ɲùŋufembwɔh'á na: «Zheruzalɛmu kànhe puni na wá a ɲyàha a wùrugo!» 32 Ka uru si ntíl'a sòrolashiibii pìi ná pi yyaha yyére shiin yîrige pi a fê a kàre pi cyage e. Yahutuubil'à sòrolashiibii ná pi ɲùŋufembwɔhe ɲya ke, maa Poli bwɔɔnre ɲwɔ yaha.

33 Ŋyɛ ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si file, maa Poli cû, maa pi pyi pi à u pwɔ ná yɔ̀rɔyɔ shuunni i. Pi à u pwɔ ke, ka u u sùpyire yíbe: «Jofoo u ɲyɛ u wi yɛ? Ŋaha shi u à pyi yɛ?» 34 Sùpyire puni mpyi na màhaŋi jyii, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a mpyi niŋkin mɛ. Màhaŋi ɲyahaŋi kurugo, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe ɲyɛ a jà a yafyin yyaha cè pi jwumpe e mɛ, ka u u sòrolashiibii pyi pi à kàre ná Poli i pi káaŋke funŋke e. 35-36 Pi à kàr'a sà nɔ tajyiɲwɔge na ke, ka supyiɲyahara si lwɔ́ a tò pi na ná kafuge e, maa ŋko: «Yii u bò!» Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka sòrolashiibii si Poli lwɔ́.

Poli à uye jwo a fíniŋɛ sùpyir'á

37 Tèni i pi mpyi na ŋko raa jyè ná Poli i káaŋke funŋke e ke, u à sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe yíbe: «Ŋùŋufooŋi, mii sí n-jà n-jwo ná mu i la?» Ka uru si jwo: «Taha mu à Girɛkiibii shɛɛnre cè? 38 Li sàha mɔ mɛ, Misira kìni shinŋi u mpyi a pa ɲùŋɔ kyán naha maa ŋkàre ná shiin kampwɔhii sicyɛɛre e (4.000) síwage funŋke e supyibuuni mɛɛ na ke, taha uru bà u naha mu mo!» 39 Ka Poli si u pyi: «Mii na ɲyɛ Yahutu, mii à yîri Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i. Mii na yîri kànbwɔhɔ na, ŋkemu mɛgɛ k'à pêe ke. Mii na mu ɲáare, ma a na yaha si ɲjwo ná sùpyire e.» 40 Ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si kuni kan Poli á, mpe pu

---

* **21:24** Ŋwɔfaage mpii Yahutuubii mpyi a fáa ke, ná kuru tèni mpyi a fûnŋɔ mɛ, pi ɲùɲyi ɲyɛ a mpyi a yaa yi kûlu mɛ.

† **21:28** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire mpyi a yaa pi a jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e mɛ (Ezekiyɛli 44.7).

ɲyɛ u á ke, u u puru jwo. Ɲyɛ mà u niɲjyereŋi yaha babwɔhe tajyiɲwɔge na, ka u u cyɛge yîrige sùpyir'á. Pi pun'à pa fyâha ke, ka u u jwo ná pi e Eburubii shɛɛnre e. U à jwo:

22

1 «Mii cìnmpyiibii ná mii tiibii, mii na li caa yii á, yii i lógo na ɲwɔ na. Mii sí jwumɔ jwo si ntɛ̀gɛ naye fíniŋɛ yii á.» 2 Sùpyir'à u ɲya u u yu ná pi e pi yabilimpii shɛɛnre e ke, ka pi puni si fyâha fyii, ka Poli si jwo: 3 «Mii na ɲyɛ Yahutu, mii à si Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i, ŋka naha a Zheruzalɛmu kànhe e pi à mii byé. Mii cyelentuŋi u mpyi Gamaliyɛli. Uru u à mii yal'a kâla wuu tulyeyi Saliyaŋi na. Mii mú mpyi a naye pwɔ sèl'e Kile na, bà yii naha yiye pwɔ u na niɲjaa mɛ. 4 Mpii pi mpyi na Yesu kuni ɲaare ke, mii mpyi maha pire kyérege fo maha pìi bùu. Mii mpyi maha lire kuni ɲaarafeebii cwôre, nɔ̀ bâra ceewe na, na mpwu na leni kàsuŋi i. 5 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná Yahutuubii kacwɔnribii puni pi ɲyɛ mii shéribii lire kani i. Pire pi mpyi a sémɛ yal'a kan mii á mii u sà ŋkan Damasi kànhe Yahutuubil'á, maa li cyêe na mii aha sà lire Kile kuni ɲaarafooŋi shin maha shin ta ke, si u pwɔ s'a ma Zheruzalɛmu kànhe e, pi i mpa pi kyérege. 6 Mà mii niŋkareŋi yaha Damasi kànhe e, canvwuge laage e mii à sà byanhara kànhe na ke, ka mii i bɛ̀ɛngɛ ɲya k'à pâl'a yîri nìɲyiŋi i mà pa mii kwûulo. 7 Ka mii i wwûl'a cwo ɲìŋke na, ka mɛjwuu si fworo na "Soli Soli, ɲaha na mu ɲyɛ na mii kyérege yɛ?"

8 Ka mii i jwo "Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ mu yɛ?" Ka mɛjwuuni si fworo "Mii u ɲyɛ Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege." 9 Ɲyɛ mpii pi mpyi ná mii i ke, pir'à bɛ̀ɛnge ɲya, ŋka shinŋi u mpyi na yu ná mii i ke, pi ɲyɛ a mpyi a urufoo jwumpe lógo mɛ. 10 Ka mii i jwo "Kafooŋi, ɲaha mii à yaa mii i mpyi yɛ?" Ka Kafooŋi si jwo "Yîri ma a sì Damasi kànhe e, yaaga maha yaaga mu à yaa mu u pyi ke, pi sí sà yire puni jwo mu á."

11 Ɲyɛ ná bɛ̀ɛnge sí mpyi a mii ɲyiigii bya mà mii pyi mii saha ɲyɛ na ɲaa mɛ, mpii pi mpyi ná mii i ke, ka pire si mii cû na cyɛge na, mà kàre Damasi kànhe e. 12 Nàŋi wà na mpyi wani Damasi kànhe na, u mɛge mpyi Ananiyasi, u mpyi na fyáge Kile na, maa MusaSaliyaŋi kurigii ɲaare cyi ɲaaraŋkanni na. Damasi kànhe Yahutuubii puni mpyi maha u mɛtanga yiri. 13 Ka uru si mpa mii fye e, maa mpa yyére mii taan maa jwo "Mii cìnmporoŋi Soli, ma ɲyiigii múgo ma raa ɲaa." Ka mii ɲyiigii si ntíl'a múgo, ka mii i wíl'a u ɲya. 14 Ka u u jwo "Mà niɲjaa yaha u sàha nɔ mɛ, wuu tulyeyi u Kileŋi à mu cwɔɔnrɔ, bà mu si mpyi si u ɲyii wuuni cè mɛ, ŋgemu u a sàa tíi ke, si uru ɲya, si lógo u yabiliŋi ɲwɔ na. 15 Ɲaha kurugo yɛ mu sí n-pyi u shɛnrɛ jwufoo, nde mu à ɲya maa ndemu lógo ke, si cyire puni yyaha jwo sùpyire pun'á. 16 Lire e ke numɛ ma hà núru yi le shuunni i mɛ, yîri ma a batize, ma a Kafooŋi Yesu mɛge yyere bà mu kapegigii si mpyi si jyé ndáha mu na mɛ."

17 Ɲyɛ ka mii i mpa núr'a kàre Zheruzalɛmu i. Canŋka mà mii yaha Kileɲarege na Kileɲaarebage e, Kile à kani là cyêe mii na. 18 Ka mii i Kafooŋi ɲya. Ka u u jwo mii á "Fyâl'a fworo Zheruzalɛmu i, ɲaha na yɛ jwumpe mu sí n-jwo mii kyaa na ke, ŋke kànhe shiinbii sì ɲɛɛ pu na mɛ." 19 Ka mii i u pyi "Kafooŋi, mii mpyi maha jyè Kile Jwumpe kàlambayi i, maa dánafeebii cyán na ɲcwôre, maa pi bwùun, maa pi leni kàsuŋi i pyiŋkanni ndemu na ke, pi à lire cè. 20 Ecyɛni u mpyi maha mu kyaa yu ke, tèni i pi à uru bò ke, mii yabiliŋi mpyi wani kuru cyage e. Mii mpyi a ɲɛɛ u mbòŋi i. Mpii pi à u wà a bò ke, mii bá u mpyi a pire vàanntinmbwoyi shwɔ a cû." 21 Ka Kafooŋi si jwo mii á "Fworo kànhe e, mii sí mu tun tatɔɔnge e supyishiŋi sanŋi sùpyir'á."»

22 Ɲyɛ sùpyire puni mpyi a fyâha maa núru fo Poli à jwo mà pa nɔ ŋke cyage na. Ɲka tèni i u à mpe jwumpe jwo ke, ka pi puni si wá na màhaŋi jyii maa ŋko: «Yii u bò, ŋge sùpyaŋi shiŋi ɲyɛ a sàa yaa u yaha shì na mɛ!»

23 Maa wá na màhaŋi jyii fànha na, maa pi vàanntiŋɲyi wwû na fyínge, maa nticyɛnŋi kure na wàa nìɲyiŋi i.

24 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si sòrolashiibii pyi na pi Poli lèŋɛ
babwɔhe e, pi i u bwɔ̀n ná tiripaanni i, nde u à pyi ka sùpyire si wá na màhaŋi jyii u
kurugo ke, pi i u kárama u u li jwo. 25 Mà pi yaha pi i u pwu ná yapwɔyi i s'a u bwùun,
sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi ŋgemu u mpyi wani u taan ke, ka u u uru pyi: «Mà tàanna
ná saliyaŋi i, yii à yaa yii i Ɔrɔmu shin bwɔ̀n u yíbembaa la?»
26 Ur'à yire lógo ke, maa ŋkàr'a sà ɲùŋufembwɔhe pyi: «Ɲaha mu la ɲyɛ si mpyi ŋge nàŋi
na amɛ yɛ? Ko Ɔrɔmu shin u wá u wi.» 27 Ka ɲùŋufembwɔhe si sà Poli pyi: «Ɔrɔmu shin u
ɲyɛ mu la? Yi yyaha jwo na á.» Ka Poli si jwo: «Ɔɔn.» 28 Ka u u jwo: «Wyérɛɲyahaga mii à
sâra maa nta a pyi Ɔrɔmu shin dɛ!» Ka Poli si jwo: «Mii wi ke, mii à si Ɔrɔmu shin.»
29 U à yire jwo ke, mpii pi mpyi na ŋko s'a u bwùun ke, ka pire si ntíl'a yîri u taan.
Sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe yabiliŋ'à ta u cè na Ɔrɔmu kìni shin ur'à pyi pi pwɔ ke, ka
fyagare si jyè u e.

Pi à kàre ná Poli i yukyaala kuruŋke yyére

30 Ɲùŋke na Yahutuubii mpyi na Poli cêɛge ke, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe la mpyi a sìi si
kure cè. Kuru canŋa nùmpanŋa, ka u u Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke
yyer'a bínni, maa yɔ̀rɔyi wwû Poli na, maa ŋkàr'a sà u yyéeŋɛ pi yyaha yyére.

23

1 Ka Poli si yukyaala kuruŋke wíl'a mâha maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, mii à sàa Kile ɲyii
wuuni pyi fo mà pa nɔ niɲjaa na ná zòvyinre e.» 2 Mpii pi mpyi Poli taan ke, ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Ananiyasi si pire pyi na pi u bwɔ̀n u ɲwɔge na. 3 Ka Poli
si jwo: «Mu à fyìnmɛ tò wwomɔ na, Kile mú sí mu bwɔ̀n. Mu à tîg'a tɛ̀ɛn naha na mu na
yogo kwùun mii na mà tàanna ná Saliyaŋi i, mà li ta mu yabiliŋ'à Saliyaŋi kyáala. Mu à
jwo na pi mii bwɔ̀n, mà tàanna ná Saliyaŋi i, lire sí ɲyɛ a yaa li pyi mɛ.» 4 Mpii pi mpyi u
taan ke, ka pire si jwo: «Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe mu ɲyɛ na ɲcyere amɛ la?» 5 Ka
u u pi pyi: «Mii cìnmpyiibii, mii ɲyɛ a mpyi a cè na Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ki mɛ,
lire baare e mii mpyi na sì ɲɛɛ yi jwo mɛ. Ɲaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i
na “Ma hà jwumpimɛ jwo yii shiŋi yyaha yyére shinŋi na mɛ*.”»
6 Poli mpyi a cè na yukyaala kuruŋke kàmpanŋke kà na mpyi Sadusii, ku sanŋke sí ɲyɛ
Farizhɛɛn, ka u u jwo fànha na pi shwɔhɔl'e: «Mii cìnmpyiibii, mii na ɲyɛ Farizhɛn, mii
sifeebii na ɲyɛ Farizhɛɛn! Mii à na sɔ̀nŋɔre taha li na na kwùubii sí ɲɛ̀ nùmpanŋa ke, lire
kurugo yoge ɲyɛ na ŋko raa ŋkwùun mii na amɛ!»
7 Ɲyɛ u à yire jwo ke, ka jwuɲyahama si yîri Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii shwɔhɔl'e, ka
sùpyire si ntáa. 8 Sadusiibii maha ŋko na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, na mèlɛkɛɛ ɲyɛ mɛ, na
jínahii ɲyɛ mɛ, mà li ta Farizhɛɛnbil'à dá na yire puni na ɲyɛ. 9 Là mpyi na bârali màhaŋi
ɲyahaŋi na, ka Farizhɛɛnbii kàmpanŋke Saliyaŋi cyelentiibii pìi si mpa yîri maa ɲcyere
maa jwo: «Wuu nàha sàa tapege ɲya ŋge nàŋi na mɛ. Li sí n-jà n-ta mèlɛkɛŋi wà, lire ɲyɛ
mɛ jínaŋi wà u à jwo ná u e.»
10 Màhaŋ'à pa ɲyaha fo sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe mpyi na sɔ̂nŋi na pi sí Poli dìri
n-wáaga piye shwɔhɔl'e. Ɲyɛ ka u u sòrolashiibii pìi pyi na pi tîge, pi i sà u cyán a shwɔ
sùpyire na pi a ma pi babwɔhe e.
11 Ɲyɛ kuru canŋa nùmpanŋa numpilage e, ka Kafooŋi si uye cyêe Poli na maa jwo:
«Maye waha, mu à mii kyaa jwo Zheruzalɛmu kànhe shiinbil'á pyiŋkanni ndemu na ke,
amuni mu à yaa mu u sà mii kyaa jwo Ɔrɔmu kànbwɔhe shiinbil'á mú.»

Yahutuubil'à vùnŋɔ pwɔ Poli na

12 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyɛ̀ge na, ka Yahutuubii pìi si vùnŋɔ pwɔ Poli mɛɛ na, maa
ŋkâa piy'á na pi wà sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ, fo pire ká bú Poli bò. 13 Mpii pi
mpyi a kuru vùnŋke pwɔ ke, pire mpyi a ɲyaha shiin beeshuunni na. 14 Ka pire si ŋkàre

* **23:5** Ɛkizodi 22.28

Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii yyére maa sà pi pyi: «Wuu à kâa wuy'á na wuu wà sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ, fo wuu aha Poli ta à bò tèni ndemu i ke. 15 Lire e ke yii ná yukyaala kuruŋk'à yaa yii bê li na, yii i pìi tun pi sà sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe ɲáare, na u Poli yaha u pa, na yii sí n-pa u karigii kàanmucya si vyiinnɛ. Wuu pi ke, wuu sí n-bégele si u sige, si u cya mbò mà u yaha kuni na.»

16 Ŋka kuru vùnŋke pi mpyi a pwɔ ke, Poli cìnmpworocwoŋi jyaŋi mpyi a fworo ku ɲwɔhɔ na. Babwɔhe e Poli mpyi ke, maa ŋkàr'a sà jyè kuru bage e, maa yi yyaha jwo u á. 17 Ŋyɛ ka Poli si sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà yyere maa jwo: «Mii na mu ɲáare ma a shà ná ŋge nàɲjiiŋi i ma ɲùŋufembwɔhe yyére, jwumɔ na ɲyɛ u á mà jwo u á.»

18 Ka uru yyaha yyére shinŋi si ŋkàre ná u e u ɲùŋufembwɔhe yyére maa sà jwo: «Ŋùŋufooŋi, Poli u ɲyɛ kàsuŋi i ke, uru u à mii yyere maa jwo na mii u pa ná ŋge nàɲjiiŋi i mu yyére, na jwumɔ na ɲyɛ u á mà jwo mu á.» 19 Ka ɲùŋufembwɔhe si nàɲjiiŋi cû cyage na, maa fɛ̂ɛn ná u e, maa u yíbe: «Ŋaha shi ku ɲyɛ mu á mà jwo mii á yɛ?» 20 Ka nàɲjiiŋi si u pyi: «Yahutuubii pìl'à bê li na na pire sí n-pa yi jwo mu á na ma Poli yaha u shà nùmpanŋa, na yukyaala kuruŋk'à jwo na kuru la na ɲyɛ si sà u karigii yaa vyiinnɛ sahaŋki. 21 Ŋka ma hà ndá pi jwumpe na mɛ, ɲaha na yɛ pi pìi na wá a mà vùnŋɔ pwɔ u na si u bò mà u yaha kuni na. Mpii pi à kuru vùnŋke pwɔ ke, pir'à ɲyaha shiin beeshuunni na. Pi à kâa piy'á na pi sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ fo pire ká bú Poli bò tèni ndemu i ke. Pi à bégele li mɛɛ na mà kwɔ̀, mu ɲwɔshwɔɔre kanni pi ɲyɛ na sigili.» 22 Ka ɲùŋufembwɔhe si nàɲjiiŋi cye yaha maa u pyi: «Ma hà ɲjwo sùpya á na mu à ɲcyii karigii yyaha jwo mii á mɛ.»

Pi à Poli tùugo fànhafooŋi Felisi yyére

23 Lire kàntugo ka ɲùŋufembwɔhe si sòrolashiibii yyaha yyére shiinbii pìi shuunni yyere maa pi pyi: «Yii sòrolashii ŋkwuu shuunni (200) ná shɔnfemii beetaanre ná kɛ (70) mà bâra shiin ŋkwuu shuunni (200) mpiimu pi à se tàanbii na ke, yii pire bégel'a yaha. Pi sí n-kàre numpilage tèni baacyɛrewuuni na Sezare kànhe na. 24 Yii shɔnyi yà bégele, bà Poli niɲcɛnŋɛ wu si mpyi si nɔ fànhafooŋi Felisi yyére mɛ.»

25 U à puru jwo ke, maa séme sém'a kan Felisi á ŋgemu funŋ'i u à jwo:

26 «Mii Kolodi Lisiyasi u à ŋge séməŋi séme si ŋkan fànhafooŋi niɲcɛnŋi Felisi á. Mii fwù na ɲyɛ mu na.

27 Nàŋi u ŋge mii à tùugo wani mu yyére ke, Yahutuubii pìi mpyi a u cû raa bùu. Mii à lógo na Ɔrɔmu shin u ɲyɛ u wi ke, ka mii i na sòrolashikuruŋke kà yaha k'à sà u shwɔ pi na. 28 Nde u à pyi ka pi i u cɛ̂ɛge ke, mii la mpyi si lire cè, ka mii i pi pyi pi à kàre ná u e pi yukyaala kuruŋke yyére.

29 Mii à pa li kàanmucya mà li ɲya na pi Saliyaŋi kurugo pi à u cɛ̂ɛgɛ, lire baare e u ɲyɛ a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò, lire ɲyɛ mɛ mà u le kàsuŋi i mɛ.

30 Numɛ, pi à pa yi jwo mii á na pi wá à vùnŋɔ pwɔ u mɛɛ na. Lire kurugo mii à tíl'a u tùugo wani mu yyére. Mpii pi ɲyɛ na u cɛ̂ɛge ke, ɲùŋke na pi ɲyɛ na u cɛ̂ɛge ke, mii à yi jwo pi á, pi a sì mu yyére pi i sà ku yyaha jwo mu á. Yire yi mpyi mii á mà jwo mu á.»

31 Ka sòrolashiibii si li pyi bà y'à jwo pi á mɛ maa ŋkàre ná Poli i kuru numpilage e fo Antipatirisi kànhe na. 32 Kuru cannŋa nùmpanŋa, sòrolashiibii pi mpyi tɔɔre na ke, ka pire si shɔnyifeebii yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná u e, maa núr'a kàre pi babwɔhe e. 33 Shɔnyifeebil'à sà nɔ Sezare kànhe e ke, maa séməŋi ná Poli kan fànhafooŋi Felisi á. 34 Fànhafooŋ'à séməŋi kâla ke, maa Poli yíbe na kùluni ndire e u à yîri yɛ†. Ka u u jwo na ur'à yîri Silisi kùluni i. 35 Ka u u Poli pyi: «Mpii pi à mu cɛ̂ɛgɛ ke, pi aha nɔ naha, mii sí jwumpe kan mu á.» U à kwɔ̀ ke, maa pi pyi pi Poli lèŋɛ saanŋi Erɔdi saanre bage e, pi raa u kàanmucaa.

† **23:34** Felisi la mpyi si ɲcè kampyi kìrigii ɲùŋɔ na uru ɲyɛ ke, lire l'e Poli à yîri, puru funŋke e si ɲcè kampyi uru si n-jà Poli yíbe.

24

Pi à Poli cêɛgɛ fànhafooŋi Felisi á

1 Ŋyɛ canmpyaa kaŋkur'à tòro ke, Ananiyasi u ɲyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ke,
ka uru si mpa Sezare kànhe e ná Yahutuubii kacwɔnribii pìl'e mà bâra Tɛritulusi na, uru
na mpyi yoge tùpyikɔrɔwɔ. Karigii cyi à tòro pi ná Poli shwɔhɔl'e ke, ka pi i mpa cyire tìgire
cyán u na fànhafooŋi Felisi á. 2 Ka pi i Poli yyer'a pa. Nde na pi à u cêɛgɛ ke, ka Tɛritulusi si
jwumpe lwɔ́ si lire yyaha jwo Felisi á. U à jwo: «Fànhafooŋi niɲcɛnŋi, mu u à wuu kìni pyi
l'à tɛ̀ɛn yyeɲiŋke e. Mu yákilifente kurugo, ŋkɛ̀ɛnŋɛ niɲyahawa à pyi kìni i, li yyaha yyére
zhèŋi kurugo. 3 Cyire shiŋi mu ɲyɛ na mpyi wuu á cyeyi puni ná tèrigii puni i ke, wuu
fwù na ɲyɛ mu na sèe sèl'e cyire kurugo. 4 Ŋka mii la ɲyɛ sì mu cû ɲjaha mɛ, lire kurugo
mii na li caa mu á ma a maye sanŋa yaha ma a lógo wuu ɲwɔ na tère nimbilere funŋ'i.
5 Wuu à li kàanmucya mà li ɲya na ŋge nàŋ'à pyi yapege sùpyire shwɔhɔl'e. U à Yahutuubii
puni yákilibii ɲyàha a wùrugo diɲyɛŋi cyeyi puni i. Uru u ɲyɛ Nazarɛti shiinbii Kile kuni
yyaha yyére shinŋi. 6 U la bá mpyi si wuu Kileɲaarebage pyi ɲjirivaha yaaga, ka wuu
u u cû. [Wuu la mpyi si yoge kwɔ̀n u na, si ntàanna ná wuu Saliyaŋi i, 7 ŋka sòrolashiibii
ɲùŋufembwɔhe Lisiyasi à u cyán a shwɔ wuu na fànhe e, maa jwo na wuu pa u kacɛgɛni
ɲùŋke jwo naha mu á.] 8 Wuu à u cêɛgɛ yaaga maha yaaga na ke, mu yabiliŋi ká u yíbe,
mu sí li cè na yire puni na ɲyɛ sèe.» 9 Yahutuubii sanmpii pi mpyi wani ke, ka pire si sogo
puru jwumpe na, maa jwo: «Sèe u à jwo!»

Poli à uye jwo a fíniŋɛ Felisi á

10 Ŋyɛ ka fànhafooŋi si kuni kan Poli á u jwumpe lwɔ́. Ka u u jwo: «Mii à li cè, cyi à yyee
niɲyahagii kwɔ̀, mu u ɲyɛ wuu shiŋi yukyaalaŋi. Lire kurugo mii sì n-fyá si naye tànga
jwo mu á mɛ. 11 Li sàha ŋkwɔ̀ a tòro canmpyaa kɛ ná shuunni na mɛ, mii à kàr'a sà Kile pêe
Zheruzalɛmu kànhe e. Li méɛ ká bê mu á, mu sí n-jà puru jwumpe kàanmucya si pu sèe
ná pu kafinara cè. 12 Canŋa niŋkin wà ɲyɛ a mii ɲya mii i nàkaana pyi ná sùpya e, lire ɲyɛ
mɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyánge Kileɲaarebage e, lire ɲyɛ mɛ Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ
mɛ kànhe yyaha kurugo mɛ. 13 Nte sùpyire sì yafyin ta si ɲjwo na lire li ɲyɛ mii kacɛgɛni
ɲùŋke mɛ. 14 Mii sí yi jwo mu á, mii na báaraŋi pyi wuu tulyeyi u Kileŋi á kuni labɛr'e. Pi
à jwo na lire Kile kuni ɲyɛ sèe mɛ. Yaaga maha yaaga sí k'à sémɛ Saliyaŋi sémɛŋi ná Kile
tùnntunmpii sémɛbil'e ke, mii à dá yire puni na. 15 Mii à na sɔ̀nŋɔre taha yaage ŋkemu na
ke, kuru ninuge na pi à pi sɔ̀nŋɔre taha, na shincɛnŋɛ bâra shinpi na, Kile sí sùpyire puni
ɲè nùmpanŋa. 16 Lire kurugo mii à naye waha bà mii si mpyi si mpyi tìgire cyaga baa Kile
ná sùpyir'á mɛ.

17 Yyee niɲyahagii toroŋkwooni kàntugo, mii à núr'a kàre Zheruzalɛmu i, mii shiŋi
sùpyiibii pi ɲyɛ wani ke, maa sà wyérɛ kan fòŋɔfeebil'á, maa sáraya wwû Kile á. 18 Ŋyɛ
yire na mii mpyi, ka pi i sà mii ta wani Kileɲaarebage ntàani na. Karigii sùpyaŋi maha
mpyi si nta víniŋɛ Kile yyahe taan ke, cyire nizanŋkii mii mpyi na mpyi. Shinɲyahara
ɲyɛ a mpyi wani mɛ, ɲyàhaŋgurugo ɲyɛ a mpyi wani mɛ. 19 Mii ná Azi kùluni Yahutuubii
pìi pi mpyi wani. Pire pi mpyi a yaa pi pyi naha, kampyi mii à kapyimbaala pyi, pire
mpyi na sí mii cêɛgɛ mu á. 20 Lire ɲyɛ mɛ, tèni i pi à mii yyéeŋɛ sùpyire yyaha yyére maa
yoge kwɔ̀n mii na ke, kampyi mii à kapyimbaala pyi, sùpyire ti naha naha ke, pi yi jwo.
21 Mà mii niɲjyereŋi yaha pi yyaha yyére, mii à jwo fànha na “Mii à tɛ̀ɛn ná l'e na kwùubii
sí ɲè n-fworo kwùŋi i nùmpanŋa. Lire kurugo yoge ɲyɛ na ŋkwùun mii na yii yyaha yyére
niɲjaa.” Puru jwumpe mii à jwo ke, mii kacɛgɛni ɲùŋke ku ɲyɛ kuru la?»

22 Ŋyɛ Felisi mpyi a Kafooŋi Yesu kuni karigii yyaha cè sèl'e, lire e u à jwumpe núruŋ'a
yaha canŋke kabɛrɛ na maa pi pyi: «Yii a sì, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe Lisiyasi ká bú mpa,
mii sí yii kataanmpe kàanmucya.»

23 Lire kàntugo ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà pyi na u Poli lèŋɛ kasubage e
u raa u kàanmucaa, na u àha u fége n-tòro mɛ, na u shinceŋi wà la ká mpyi si mpa fworo u
na, si yaage kà kan u á, u àha urufoo sige lire na mɛ.
24 Canmpyal'à tòro ke, ka fànhafooŋi Felisi si mpa ná u cwoŋi Durusili i. Yahutu u mpyi
u cwoŋi, maa pi pyi pi a sà Poli yyere. Poli a pa ke, pyiŋkanni na sùpyaŋi sí n-jà n-dá Yesu
Kirisita na ke, maa yire yyaha jwo pi á. 25 Pyiŋkanni na sùpyaŋ'à yaa u a ɲaare ntìiŋi i,
ná pyiŋkanni na u à yaa u cû uye na ke, ná pyiŋkanni na Kile sí n-pa sùpyire puni sâra si
ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, mà Poli yaha u u yire yyaha yu, ka Felisi fyagara wuŋi si u
pyi: «Wuu niɲjaa wuyi yaha amɛ, mu sí n-jà raa sì, mii aha tèni labɛrɛ ta, mii sí núru mu
yyere.» 26 Felisi la mpyi Poli si wyérɛ kan ur'á, lire kurugo u mpyi maha u yîri tère maha
tère maa yu ná u e. 27 Pi a yyee shuunni pyi pur'e, lire kàntugo, ka Pɔrisusi Fɛsitusi si mpa
Felisi fáa kìni ɲùŋufente na. Felisi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire kurugo u
mpyi a Poli tò a yaha kàsuŋi i.

25

Poli à jwo na uru karigii cyi sà ɲcwɔɔnrɔ saanbwɔhe Sezare yyére

1 Canŋke Fɛsitusi à tɛ̀ɛn kùluni ɲùŋufente na ke, canmpyaa taanr'à tòro ke, u à yîri
Sezare kànhe na mà kàre Zheruzalɛmu kànhe e. 2 U à nɔ wani ke, nàvunŋke ku ɲyɛ Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbil'e mà yyaha tíi ná Poli i ke,
ka pire si sà kuru paara u á, 3 maa li ɲáare u á na u Poli yaha u núru u a ma Zheruzalɛmu
i. Yii li cè na pi mpyi a vùnŋɔ pwɔ Poli na si u cya mbò mà u yaha kuni na. 4 Ka Fɛsitusi si
yi jwo pi á na Poli na ɲyɛ kàsuŋi i Sezare kànhe e, na ɲcyèrɛ uru mú sí núru n-kàre wani.
5 Maa yi jwo pi á na: «Kampyi yii la ɲyɛ si tìgire cyán ŋge nàŋi na, yii yii yyaha yyére shiinbii
yaha pi a ma Sezare kànhe e. Pi aha nɔ wani, nde na pi ɲyɛ na tìgire cyáan u na ke, pi i sà
lire jwo.»
6 Fɛsitusi ɲyɛ a tòro canmpyaa baataanre, lire ɲyɛ mɛ canmpyaa kɛ na Zheruzalɛmu i
mɛ, maa núr'a kàre Sezare kànhe e. Canŋke u à shà ke, kuru canŋa nùmpanŋa, u à kàr'a sà
ntɛ̀ɛn yukyaala bage e, maa pi pyi pi à sà Poli yyere. 7 Poli à pa ke, Yahutuubii pi mpyi
a yîri Zheruzalɛmu i mà pa ke, ka pire si mpa yyér'a u kwûulo, karigii cyi à pi ke, maa u
cɛ̂ɛgɛ na u à cyire niɲyahagii pyi, mà li ta pi yabilimpii mpyi na sì n-jà pi jwumpe pyàagii
cyêe sùpya na mɛ. 8 Ɲyɛ ka Poli si jwumpe lwɔ́ si uye fíniŋɛ maa jwo: «Mii ɲyɛ a yafyin pyi
ndemu l'à para Yahutuubii Saliyaŋi i, lire ɲyɛ mɛ mà Kileɲaarebage kafuun pyi, lire ɲyɛ
mɛ mà saanbwɔhe Sezari mùmpɛnmɛ pyi mɛ.»
9 Ɲyɛ Fɛsitusi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire e u à Poli pyi: «Mu la ɲyɛ si
ŋkàre Zheruzalɛmu i pi i sà mu karigii cwɔɔnrɔ mii ɲyii na la?» 10 Ka Poli si u pyi: «Cyage
e saanbwɔhe Sezari maha pi pyi pi i karigii cwɔɔnre ke, mii niɲjyereŋi u ŋge kuru cyage
e mà kwɔ̀, naha mii karigil'à yaa cyi cwɔɔnrɔ. Mii ɲyɛ a yafyin pyi Yahutuubii na mɛ, mu
yabiliŋ'à lire cè. 11 Mii n'a mpyi a ta mii à wurugo, lire ɲyɛ mɛ mà kapii pyi ndemu l'à mii
kabonɔ kwɔ̀ ke, mii mpyi na sì n-cyé na mbòŋi i mɛ. Ɲka pi na mii cɛ̂ɛge ndemu na ke, sèe
ká mpyi u ɲyɛ a ta lire e mɛ, wà ɲyɛ a yaa u mii le pi cye e mɛ. Mii la na ɲyɛ saanbwɔhe
Sezari u mii karigii cwɔɔnrɔ.»
12 Ɲyɛ ka Fɛsitusi ná u jwuɲɛɛbii si sà piye taanna. Pi à kwɔ̀ ke, ka u u Poli pyi: «Ná
mu s'à jwo na mu karigii cyi sà ɲcwɔɔnrɔ saanbwɔhe yyére, mu sí sà yyéeŋɛ saanbwɔhe
yyahe taan.»

Saanŋi Agiripa la ɲyɛ si lógo Poli ɲwɔ na

13 Canmpyal'à tòro ke, ka saanŋi Agiripa ná u cɔɔnŋi Berenishi* si ŋkàre Sezare kànhe
e mà sà fworo Fɛsitusi na. 14 Ɲyɛ pi à canmpyaa niɲyahagii pyi Sezare kànhe e ke, ka
Fɛsitusi si Poli kyaa jwo saanŋ'á na: «Nàŋi wà na ɲyɛ Felisi u à le kàsuŋi i naha. 15 Tèni i mii

* **25:13** Ceewe mɛge ku ɲyɛ Berenishi.

à shà Zheruzalɛmu kànhe e ke, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à ŋge nàŋi kyaa jwo mii á, maa li cya mii á na mii u tùn. 16 Ka mii i pi pyi na Ɔrɔmu fànhafeebii ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpya tùn, mà li ta mpii pi ɲyɛ na urufoo cêɛge ke, u ná pirefee ɲyɛ a tèɛn maa jwo piye ɲyii na urufoo sí uye taŋkanna jwo mà yɛ.

17 Ŋyɛ ka pi pìi si mpa ná mii i naha. Wuu à nɔ naha ke, mii ɲyɛ a yi le shuunni i mɛ, kuru canŋa nùmpanŋa ka mii i ŋkàre yukyaala bage e maa ntíl'a pi pyi pi à u yyer'a pa. 18 Mpii pi mpyi na u cêɛge ke, ka pire si jwumpe lwɔ́ maa pi wumpe jwo. Ŋka kapii maha kapii mii mpyi na sɔ̂nŋi u sí n-ta u à pyi ke, pi ɲyɛ a lire là jwo mɛ. 19 Pi Kile kuni karigii na pi mpyi na piye kyáali kanna. Tire nàkaante mpyi a yyaha tíi ná nàŋi wà kyal'e, uru mɛge na ɲyɛ Yesu. Pi mpyi na ŋko na u à kwû, Poli sí i ŋko na u à ɲè. 20 Mii wi ke, mii ɲyɛ a mpyi a cè nde mii sí n-pyi mpe kataanmpe e mɛ. Ŋyɛ ka mii i Poli yíbe kampyi u sí ɲɛɛ n-kàre Zheruzalɛmu i, u kataanmpe si sà ɲcwɔɔnrɔ wani. 21 Ŋka Poli à jwo na mà uru karigii yaha saanbwɔhe ku cwɔɔnrɔ, lire kurugo mii à pi pyi pi à u yaha kasubage e fo mii aha a si u tùugo saanbwɔhe yyére tèni ndemu i ke.»

22 Ka Agiripa si Fɛsitusi pyi: «Mii yabiliŋi la na ɲyɛ si lógo uru nàŋi ɲwɔ na.» Ka Fɛsitusi si jwo: «Nùmpanŋa mu sí n-lógo u ɲwɔ na.»

23 Ŋyɛ kuru canŋa nùmpanŋa, ka Agiripa ná Berenishi si piye yal'a le vàanɲyi i, ka shinɲyahara si pi ɲùŋɔ bɛ̂ mà lèŋɛ bàanni i. Pi ná sòrolashiibii ɲùŋufembwoyi ná kànhe shinbwoobii pi mpyi. Ka Fɛsitusi si pi pyi pi à pa ná Poli i.

24 U à pa ke, ka Fɛsitusi si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Saanŋi Agiripa ná yii mpii pi naha naha ná wuu e ke, yii ɲyii ɲyɛ ŋge nàŋi na, mà lwɔ́ Zheruzalɛmu na, mà pa nɔ naha, Yahutuubii pun'à piye nàvunŋɔ jwo mii á u kyaa na, maa jwo na u saha ɲyɛ a sàa yaa u yaha shì na mɛ. 25 Mii sí wi ke, mii u kàanmucyage e, mii ɲyɛ a yafyin ɲya u à pyi ndemu l'à u kabonɔ kwɔ̀ mɛ. Ná u yabiliŋi s'à jwo na uru kataanmpe pu le saanbwɔhe cye e, lire kurugo mii à li lwɔ́ si u tùugo wani. 26 Mii nàha a jwumɔ ta si zémɛ u kyaa na si ŋkan saanbwɔh'á mɛ, lire kurugo mii à pa u yyéeŋɛ yii yyahayi taan, mu saanŋi Agiripa kaɲyɛɛ na, bà li si mpyi u aha bú yíbe, ka u u ɲjemu jwo ke, si yire sémɛ mɛ. 27 Ŋaha kurugo yɛ mà kàsujyi tùugo Ɔrɔmu i, ɲùŋke na u à le kàsuŋi i ke, mà li ta kuru ɲyɛ a cè mɛ, ɲùŋɔ ɲyɛ lire na mii á mɛ.»

26

Saanŋi Agiripa à jwumpe kan Poli á

1 Ka Agiripa si Poli pyi: «Jwump'à kan mu á, mpe pu ɲyɛ mu á ke, mu sí n-jà puru jwo.» Ka Poli si cyɛge yîrige maa jwumpe lwɔ́ si uye fíniŋɛ. 2 U à jwo: «Saanŋi Agiripa, l'à táan mii i mà naye ta mu yyahe taan niɲjaa, si li cyêe mu na na Yahutuubil'à yaaga maha yaaga jwo a taha mii na ke, na kuru kà ɲyɛ sèe mɛ. 3 Mu yabiliŋ'à Yahutuubii làdaabii karigii puni ná pi nàkaante pyiŋkanni cè. Lire e ke mii na mu ɲáare ma a ma lùuni bò, ma a lógo na ɲwɔ na.

4 Pyiŋkanni na mii à na nàŋkocyɛɛre pyi, ná ɲaaraŋkanni na mii mpyi na ɲaare mà lwɔ́ fo tasiige e na shiŋi shwɔhɔl'e Zheruzalɛmu kànhe e ke, Yahutuubii pun'à lire cè. 5 Mà lwɔ́ fo tèemɔni i, pi pun'à li cè na Farizhɛɛnbii toŋkuni i mii ɲyɛ, Yahutuubii Kile kuni ɲaarafeebil'e, pire toŋkuni karigii cyi à waha mà tòro pi sanmpii wogigii na. Pi sí n-jà n-pyi mii shérii, kampyi pi la na ɲyɛ si sèeŋi jwo.

6 Ŋyɛ ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ wuu tulyey'á ke, mii à na sɔ̀nŋɔre taha lire na ke, lire l'à pi ta pi i yoge kwùun mii na numɛ. 7 Wuu shiŋi tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à* pi sɔ̀nŋɔre taha li na na Kile sí lire ɲwɔmɛɛni fûnŋɔ, lire kurugo pi na Kile pêre pìlaga bâra canŋa na. Saanŋi Agiripa, mii mú à na sɔ̀nŋɔre taha lire na ke, lire kurugo Yahutuubii na mii cêɛge amɛ!

* **26:7** Yakuba jyaabii kɛ ná shuunniŋi i Yahutuubii tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à fworo, pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii.

8 Yii Yahutuubii, ɲaha k'à li ta yii ɲyɛ a dá li na na Kile sí n-jà kwùubii ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i mà yɛ?

9 Mii mú mpyi na sônnŋi na fànha ki, mii i sàa Nazarɛti kànhe shinnŋi Yesu mɛge tùn. 10 Lire mii à pyi Zheruzalɛmu i. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á, ka mii i Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii niɲyahamii le kàsuŋi i. Pi aha ŋko si pi bò, mii mú mpyi maha jwo na mii à ɲɛɛ. 11 Tèrii niɲyahagil'e, mii mpyi maha ɲaare Kile Jwumpe kàlambayi i, maa pi kyérege. Mii la mpyi maha mpyi si pi kárama ɲjige pi Kile kuni i. Mii lùuni mpyi a sàa yîri pi taan fo mii mpyi maha ɲaare kànkwoore na, maa pi kyérege.

12 Lire pyiŋkanni na, sáragawwuubii ɲùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á báaraŋi ŋgemu mɛɛ na ke, canŋka mii à yîri na ŋkɛ̀ɛge Damasi kànhe dánafeebii mɛɛ na. 13 Saanŋi Agiripa, mà mii niŋkareŋi yaha, canŋk'à pa nɔ ɲùŋɔ niŋi i ke, ka mii i mpâl'a bɛ̀ɛngɛ ɲya k'à yîri nìɲyiŋi na. Kuru bɛ̀ɛnge mpyi a pêe canŋke woge na, ka ku u mpa mii ná na shèrɛfeebii kwûulo. 14 Ka wuu puni si wwûl'a cwo ɲìŋke na. Ka mii i mɛjwuu lógo wuu Eburubii shɛɛnre e na “Soli, Soli, ɲaha na mu na mii kyérege amɛ yɛ? Mu à ma ntùŋke taha mii na, lire e mu à maye bânni bà faapyinuŋi niɲcyiŋi maha uye bânni tùuge na mɛ.” 15 Ka mii i yíbe “Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ mu yɛ?” Ka Kafooŋi si mii ɲwɔ shwɔ “Mii u ɲyɛ Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege. 16 Ŋyɛ yîr'a yyére numɛ. Mii à naye cyêe mu na bà mu si mpyi s'a báare mii á mɛ. Ŋyaŋkanni na mu à mii ɲya niɲjaa ke, mu sí raa lire yu sùpyir'á. Mii sí n-pa naye cyêe mu na si karigii ɲcyiimu jwo mu á ke, mu sí raa cyire yu pi á mú. 17 Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋ'á mii sí mu tun ke, mii sí n-pyi ná mu i, si mu shwɔ pi na. 18 Mii sí mu tun pi á, bà mu si mpyi si pi ɲyiigii múgo, si pi yige numpini i si mpa bɛ̀ɛnmpe na, si pi yige Sitaanniŋi fànhe ɲwɔh'i, pi i piye kan Kile á, bà pi si mpyi pi aha dá mii na, pi kapegigii nimpyiiŋkii si yàfa pi na, pi ná Kile wuubii sanmpii si mpyi koolyiɲɛɛ mɛ.”

19 Ŋyɛ saanŋi Agiripa, mà láha lire tèni na, nde Kile à cyêe mii na ke, lire kyaa mii ɲyɛ na yu. 20 Damasi kànhe shiinbil'á mii à fyânha a yi jwo, lire kàntugo maa yi jwo Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii sanmpii pun'á fo mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi shiinbii na. Mii à yi jwo pi á pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, pi i núru Kile á, pi raa karii pyi ɲcyiimu cyi sí li cyêe na pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ sèeŋi na ke. 21 Lire kurugo Yahutuubil'à sà mii cû mà mii yaha Kileɲaarebage e, maa ŋko raa mii bùu. 22 Ŋka Kile à kwôro ná mii i, maa mii tègɛ fo mà pa nɔ niɲjaa na. Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii mpyi a fyânha a kani ndemu shɛnrɛ jwo na li sí n-pa n-pyi ke, mii mú sí na ɲyɛ naha si lire kyaa jwo sùpyire pun'á, shinbwoo bâra sùpyire sannte na. Mii mú sí ɲyɛ na yaaga bârali lire na mɛ. 23 Pi mpyi maha yi yu na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-kyaala n-kwû, na uru mú u sí n-pyi shincyiiwe si ɲɛ̀ vworo kwùŋi i, si bɛ̀ɛnmpe kyaa jwo wuu shiŋi ná supyishiŋi sanŋ'á.»

24 Mà Poli yaha puru jwumpe na u u uye tànga yu, ka Fɛsitusi si sêe u na: «Poli, sìcyer'à jyè mu i! Mu à kàlaŋi pyi fo mà sà ma ɲùŋke pyi k'à yîri!» 25 Ka Poli si u pyi: «Mii ɲùŋufooŋi, sìcyere ɲyɛ mii i mà dɛ! Sèeŋi jwumpe kanni mii ɲyɛ na yu, pu mú s'à fíniŋɛ. 26 Saanŋi Agiripa yabiliŋ'à ɲcyii karigii puni cè, lire l'à mii ta mii i cyi yu fyagara baa u yyahe taan. Mii à tɛ̀ɛn ná l'e na u à cyi puni cè, ɲaha na yɛ li là ɲyɛ a pyi ŋwɔhɔre e mɛ. 27 Saanŋi Agiripa, Kile tùnntunmpil'à ɲjemu jwo ke, mu ɲyɛ a dá yire na mà? Mii à li cè na mu à dá yire na.» 28 Ka Agiripa si u pyi: «Poli, mu naha na sônnŋi na mu sí n-jà mii kɛ̂ɛnŋɛ mpyi dánafoo dɛ!» 29 Ka u u u pyi: «L'à pyi numɛ yo, l'à pyi canŋke kabɛrɛ yo, mii na Kile ɲáare l'àha ndâ mu kanni na mà dɛ, ŋka li pyi yii puni pi naha na mii jwumpe núru niɲjaa ke, yii puni pi pyi mii fiige, ŋka pi àha yɔ̀rɔyɔ tègɛ yii pwɔ mii fiige mɛ.»

30 Ŋyɛ ka saanŋi ná fànhafooŋi ná Berenishi, mà bâra mpii pi mpyi ná pi e ke, ka pire puni si yîri na fwore, 31 maa ŋko piy'á: «ŋge nàŋi naha a kyaa pyi ndemu l'à u kabonɔ kwɔ̀, lire ɲyɛ mɛ mà u kalenɛ kwɔ̀ kàsuŋi i mɛ.» 32 Ŋyɛ ka Agiripa si yi jwo Fɛsitusi á: «Kàmpyi ŋge nàŋi naha mpyi a u kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e mɛ, u cye naha a mpyi sí n-jà n-yaha numɛ.»

27

Poli ná kafeebwɔhe kani suumpe lwɔhe ɲuŋ'i

1 Tèni i pi la mpyi si wuu lèŋɛ bakwɔɔge e wuu a ŋkèɛge Itali kìni i ke, pi à Poli ná
kàsujyiibii pìi kan sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà á, uru mɛge na mpyi Zhuliyusi. Uru
nàŋi na mpyi Ɔrɔmu shiinbii sòrolashikurumbwɔhe kà ɲùŋɔ na, pi mpyi maha kuru mɛge
pyi: «Saanbwɔhe Sorolashikuruŋke.» 2 Ɲyɛ ka wuu u jyè bakwɔɔge k'e, kuru mpyi a yîri
Adaramiti i na ŋkèɛge Azi kùluni kàmpanŋke na. Asitariki na mpyi ná wuu e. Tesaloniki
kànhe shin u mpyi u wi, Masedoni kùluni i. 3 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka wuu u nɔ Sidɔn
kànhe e. Zhuliyusi mpyi a Poli cùmu lemɛ ɲwɔ, maa kuni kan Poli á u sà fworo u ceveebii
na, yaayi kyaa li ɲyɛ u na ke, bà u si mpyi si sà yire cya pi á mɛ. 4 Lire kàntugo wuu à yîri
wani maa kuni lwɔ́ na ŋkèɛge mà sà ntòro Sipiri kìni ŋkere na, ɲaha na yɛ kafɛɛge mpyi na
wuu ɲùŋɔ bêni. 5 Ka wuu u ŋkàre suumpe lwɔhe ɲuŋ'i mà sà ntòro Silisi kùluni ná Panfili
wuuni taan, maa ŋkàre mà sà nɔ Mira kànhe na Lisi kùluni i. 6 Ɲyɛ ka sòrolashiibii yyaha
yyére shinŋi si bakwɔɔge kà ta wani k'à yîri Alɛzandire kànhe e na ŋkèɛge Itali kìni i, maa
wuu pyi wuu à fworo bakwɔɔge niɲcyiige e mà jyè kur'e.

7 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi lwɔhe ɲuŋ'i. Bakwɔɔge ɲyɛ a mpyi a jà na ŋkèɛge
fwɔfwɔ mɛ. Wuu à kànha sèl'e maa nta a jà a nɔ Kinidi kànhe sìcampe na. Ɲyɛ ná kafɛɛge
mpyi a wuu kárama pɛn kuru kàmpanŋke na, ka wuu u ntòro Kɛrɛti kìni ŋkere na, mà kàre
Salamɔni kàmpanŋke na. 8 Kuru kàmpanŋke shemɛ mpyi a pɛn, ŋka wuu à wuye waha
maa ŋkàre mà sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru mɛge pyi: «Bakwooyi Tayyerege Niɲcɛnŋke».
Kuru cyage na ɲyɛ Lase kànhe ŋkere na.

9 Tère nimbwoo mpyi a tòro wuu na kuni na mà kwɔ̀. Bakwofeni mpyi a pa mpyi farati,
ɲaha na yɛ wyeere tèni mpyi a nɔ a kwɔ̀, Yahutuubii súnŋi tèni mpyi a tòr'a kwɔ̀. Ɲyɛ ka
Poli si u taɲyage jwo. 10 U à jwo: «Mii ceveebii, mii naha a li kàanmucya mà li ɲya na wuu
kùsheeni sì ɲùŋɔ kuu ná kakyara nimbwɔrɔ ɲyɛ a fworo l'e mɛ. Yaayi wuu à le bakwɔɔge
e ke, ti sì n-dâ yire ná bakwɔɔge na mà dɛ! Wuu yabilimpii pi ɲyɛ k'e ke, wuu múnahigii
na ɲyɛ ku ɲwɔge e mú.»

11 Ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mpyi a dá bakwɔɔge fèvooŋi ná ku ɲùŋufooŋi
wumpe na mà tòro Poli wumpe táan. 12 Kuru cyage bakwooyi tayyérege mú ɲyɛ a mpyi
a ɲwɔ wyeere tèni i mɛ. Lire kurugo mpii pi mpyi bakwɔɔge e ke, pire niɲyahara mpyi
a li ta na pi pyiŋkanna cya pi i yîri wani kuru cyage e, pi a sì Fenikisi kànhe bakwooyi
tayyérege e Kɛrɛti kìni i, pi i sà wyeere tèni pyi wani. Kuru cyag'à yyaha kan canŋacwumpe
e. Kafeebwoyi ɲyɛ na nɔni kuru cyage na mɛ.

13 Ɲyɛ kafɛɛgɛ nimbiler'à pa na fwu na yîri wòro kùl'e ke, ka pi i wá na sônnŋi na pire sí
n-jà n-kàre. Tɔɔnmpirige pi maha ntɛ̀g'a bakwɔɔge yyéeŋɛ ke, maa kuru wwû wani, ka
bakwɔɔge si wá na ŋkèɛge Kɛrɛti kìni ŋkere na. 14 Li ɲyɛ a mɔ mɛ, ka kafeebwɔhɔ si yîri na
fwu na yîri suumɔ kùl'e na ŋkèɛge canŋafyinmpe e na ɲcwûunni wuu ɲuŋ'i. Pi maha kuru
kafeebwɔhɔ mɛge pyi: «Erakilɔn». 15 Ka kuru kafeebwɔhe si mpa bakwɔɔge lwɔ́. Wuu ɲyɛ
a jà a ku kêɛnŋɛ mɛ, ka wuu u wuye yaha ku cye e. 16 Kafɛɛg'à kàre ná wuu e, ka wuu u
sà ntòro kìre nimbilere ŋkere na, suumpe lwɔh'à li kwûulo, li mɛge ɲyɛ Koda. Kuru cyag'à
pa jyè wuu ná kafɛɛge shwɔhɔl'e maa ku tɛgɛlɛ kwɔ̀n wuu na dooni ke, bakwobileni* li
mpyi wuu á ke, ka wuu u wuye waha maa lire ŋáhana a yige lwɔhe e, ŋka báara u mpyi
lire tayigege e dɛ!

17 Ɲyɛ wuu à núr'a pa bakwobileni lèŋɛ ke, maa mɛɛrɛ tèg'a bakwobwɔhe yal'a pwɔ.
Vàanŋke ku maha bakwɔɔge pyi ku u ŋkèɛge ke, maa kuru tîrige, ɲaha na yɛ wuu mpyi na
fyáge kafɛɛge kà ŋkwɔ̀ bakwɔɔge lwɔ́ si ŋkàre zà yaha nticyɛnŋi ɲuŋ'i Libi kìni kàmpanŋke
na mɛ, maa wuye yaha kafɛɛge cye e ku u ŋkêɛnŋi. 18 Kafeebwɔhe fànha mpyi na mpêre fo
li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, kuru canŋa nùmpanŋa, ka pi i wá na bakwɔɔge funŋɔ yaayi yà wwû na

* **27:16** Bakwobileni maha mpyi nimbwɔhe funŋke e. Nimbwɔhe ká ŋkèɛge, sùpyire maha jyiile ná nimbileni i.

wàa lwɔhe e. 19 Ku canntanrewoge, ka bakwɔɔge feveebii yabilimpii si pi báarapyiyaayi
yà wwûl'a wà lwɔhe e. 20 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi, canŋaɲyiini bâra wɔrigii na,
wuu ɲyɛ a kuru kà ɲya mɛ. Kafeebwɔhe fànhe mpyi na ɲyahage na wá, fo wuu puni mpyi
a li yaha na wuu wà saha sì n-shwɔ mɛ.

21 Wuu mpyi a mɔ maa yalyige lyî. Ka Poli si mpa yîr'a yyére sùpyire yyaha na, maa
jwo: «Mii ceveebii, yii mpyi a yaa yii i mii jwumpe lógo, wuu u ntèɛn Kɛrɛti kìni i. Lire n'a
mpyi a pyi, ŋke kafeebwɔhe ku ŋke k'à wuu ta, ka wuu u mpôɔn yaayi ɲjemu i ke, lire là
mpyi na sì n-pyi mɛ. 22 Ŋka numɛ, mii sí yi jwo yii á, yii àha vyá mɛ, yafyin sì yii wà ta mɛ.
Bakwɔɔge kanni i wuu sí n-pôɔn. 23 Kileŋi ŋgemu wu u ɲyɛ mii, mii sí i báare u á ke, yii li
cè na uru mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe mii na pìlaga, 24 maa yi jwo mii á na mii àha raa fyáge
mɛ, na mii à sàa yaa mii yyéeŋɛ saanmbwɔhe Sezari yyahe taan. Kile à ɲwɔ mii na maa
mii ɲareyi lógo. Shin maha shin u ɲyɛ ná mii i bakwɔɔge e ke, u sí wuu puni shwɔ. 25 Lire
e ke mii ceveebii, yii àha raa fyáge mɛ. Mii à dá Kile na. Ŋje y'à jwo mii á ke, yire puni sí
n-tòro yi jwuŋkanni na. 26 Ŋka bakwɔɔge sí n-kèɛge ná wuu e lwɔhe niŋke kìni l'e.»

27 Kuru ku mpyi wuu numpili kɛ ná sicyɛrewoge suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, kafeebwɔhe sí
i wuu lwúu na ŋkèɛge ku ɲyii cyeyi i. Suumpe lwɔhe ɲuŋ'i wuu mpyi ke, kuru mɛge na
mpyi Adiriyatiki. Ŋìŋk'à paɲî ke, ka bakwɔɔge feveebii si wá na sônŋi na wuu à byanhara
kùmpoge na. 28 Ka pi i mɛɛrɛ le a tîrige lwɔhe e maa ku súma mà ku cùgumpe ta mɛtirii
beɲaaga ná kɛ ná baashuunni. Ka pi i file yyaha na, maa núr'a ku súma mà ku ta mɛtirii
beɲaaga ná baataanre. 29 Pi mpyi na fyáge bakwɔɔge kà ŋkwɔ̀ zà ŋkúu kafaage kà na
lwɔhe e mɛ. Ŋyɛ tɔɔnmpiriyi pi maha ntèg'a bakwɔɔge yyéeŋɛ ke, ka pi i yire sicyɛɛre
tîrige lwɔhe e bakwɔɔge kàntugo yyére, maa ntèɛn pi funvwugo wuubii na ɲyège sigili.
30 Ŋyɛ mà pi yaha pur'e, mpii pi mpyi na bakwɔɔge fî ke, pir'à bakwobileni yig'a tîrige
lwɔhe e, maa piye pyi mu à jwo tɔɔnmpirige kà pire la ɲyɛ si ntîrige bakwɔɔge yyaha
yyére, mà li ta tafeŋɛ pi mpyi na ɲcaa bakwobileni cye kurugo. 31 Ka Poli si sòrolashiibii
ná pi yyaha yyére shinŋi pyi: «Ná bakwɔɔge feveebii ɲyɛ a tèɛn bakwɔɔge funŋke e mɛ, yii
sì n-sìi n-shwɔ mɛ.» 32 Ŋyɛ mɛɛre ti mpyi a tèg'a bakwobileni pwɔ ke, ka sòrolashiibii si tire
kwɔ̀n, maa li yaha l'à kàre lwɔhe ɲuŋ'i.

33 Ŋyɛ ɲyèg'à pa byanhara ke, ka Poli si li cya pi pun'á na pi ɲjyì cya pi lyî. U à jwo:
«Canmpyaa kɛ ná sicyɛɛre cyi ɲyɛ ɲcyii, yii funmpɛn wuubii pi ɲyɛ, yii sàha ɲjyì sèe wu lyî
mɛ. 34 Lire e mii na li caa yii á, yii ɲjyì cya yii lyî. Lire li sí yii pyi yii fànha ta yii i shwɔ.
Mii sí yi jwo yii á, yii wà ɲùɲjuŋɔ niŋkin sì n-sìi n-pînni mɛ.»

35 Poli à yire jwo ke, maa bwúuruŋi lwó maa fwù kan Kile á pi puni ɲyii na, maa u kwɔ̀n
kwɔ̀n, maa wà lwó na lyî. 36 Pi sanmpil'à lire ɲya ke, ka pi puni yákilibii si ntèɛn, ka pi i
wá na lyî mú. 37 Wuu shiin ŋkwuu shuunni ná shiin beetaanre ná kɛ ná baani (276) pi
mpyi bakwɔɔge e. 38 Wuu pun'à lyî a tîn ke, sùmapyaŋi u mpyi bakwɔɔge e ke, ka pi i uru
wu lwɔhe e, bà bakwɔɔge si mpyi si faha mɛ.

39 Ŋyèg'à pa múgo mà wuu ta wuu à nɔ cyage ŋkemu i ke, bakwɔɔge feveebii ɲyɛ a mpyi
a kuru cyage cè mɛ. Ka pi i lùŋkuuŋi wà ɲya, ɲìŋke mpyi a fworo wani, ka pi la si mpyi
s'a ŋkèɛge wani kuru cyage e. 40 Ŋyɛ tɔɔnmpirige ku maha ntèg'a bakwɔɔge yyéeŋɛ ke,
pi à kuru sànha mà tîrige lwɔhe e, mɛɛre ti maha ntèg'a bakwɔɔge yafeŋke pwɔ ke, maa
tire sànha mú, maa vàanŋa nitabaaga pìli bakwɔɔge yyaha yyére, bà kafɛɛge si mpyi s'a
ŋkèɛge ná k'e suumpe lwɔhe ɲwɔge na mɛ. 41 Pur'e pi ɲyɛ, ka bakwɔɔge si ŋkàr'a sà dùgo
nticyɛn ɲaŋke kà ɲuŋ'i, lùŋkuubii pìi shuunni shwɔhɔl'e. Bakwɔɔge munag'à kàr'a sà ɲcûru
nticyɛnŋi i, ku ɲyɛ a jà a fworo mɛ. Lir'à lwɔhe ta ku u fuuli na yîri na ma na bakwɔɔge
kàntugo yyéreŋi bwùun, fo mà sà kuru kèɛge.

42 Sòrolashiibii la mpyi si kàsujyiibii bò, bà li si mpyi pi wà kà ŋkwɔ̀ lwɔhe ɲà vworo si
shwɔ mɛ. 43 Ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi la mpyi Poli sì bò mɛ. Lire kurugo nde
sòrolashiibii la mpyi si mpyi ke, ka u u pi sige lire na. Mpii pi na jìni lùɲani na ke, ka u

u jwo na pire pi fyânha a cwo lwɔhe e, pi i ku ɲà pi sà fworo kùmpoge na. 44 Maa yi jwo
pi sanmpil'á na pi cikwooyi yà, lire ɲyɛ mɛ bakwɔɔge jyayi yà lwɔ́ pi i dùgo yire ɲuŋ'i pi i
fànha le, pi i lwɔhe jyiile yire ɲuŋ'i. Amuni l'à pyi, ka pi puni si jyiil'a kàre kùŋke na, yaaga
ɲyɛ a pi wà ta mɛ.

28

Karigii cyi à pyi mà Poli yaha Maliti kìni i ke

1 Ɲyɛ wuu shwoŋkwooni kàntugo, ka pi i yi jwo wuu á na kuru cyage mɛge na ɲyɛ Maliti.
2 Lire kìni shiinbil'à wuu cùmu lemɛ ɲwɔ sèl'e. Ná zànhe sí mpyi na ɲcwo wyeere sí ɲyɛ,
ka pi i nabwɔhɔ le, maa wuu puni pyi wuu à pa ntènn'a kuru kwûulo na ware. 3 Poli à pa
yîri si kàŋkyaanyi yà fâara si mpa le nage e, lir'à màcwɔnŋi wà ta wani yire kàŋkyaanyi i. Yi
taleŋke e, nage kafug'à jyè uru màcwɔnŋi i ke, ka u u yîr'a kwòro Poli cyɛge na. 4 Kànhe
shiinbil'à wwòŋi ɲya u u fánŋi Poli cyɛge na ke, ka pi i wá na yu piy'á na: «Nàkaana baa,
ŋge nàŋi sí n-ta shinbu. U méɛ ɲyɛ u à shwɔ lwɔhe na ke, wuu yasunŋke “Seeŋifoo” ɲyɛ na
ŋko si u yaha u shì shà mɛ.»
5 Ɲyɛ ka Poli si wwòŋi ɲâhara a cyán nage e. Wwòŋi tanɔŋke ɲyɛ a mpyi a yafyin pyi u
na mɛ. 6 Sùpyire mpyi na sônnŋi na kuru cyɛge sí n-fwɔ, na u sí n-cwo n-kwû lire tèenuuni
i. Pi à u ɲyii cyán mà mɔ, pi ɲyɛ a yafyin ɲya k'à u ta mɛ, ka pi funzɔnnɔre si ŋkɛ̂ɛnnɛ, maa
jwo na yasunŋke kà ku ɲyɛ Poli.
7 Cyage e wuu mpyi ke, kìnifooŋi cyage kà na mpyi kuru ŋkere na, uru nàŋi mɛge na
mpyi Pubilusi. U mpyi a wuu ɲùŋɔ bɛ̂ a ɲwɔ, maa wuu pyi wuu à wuu sunmbage lèŋɛ
u pyɛnge e canmpyaa taanre funŋ'i. 8 U tuŋi mpyi tasinnage e cifwure ná tɔ̀gɔtɔgɔniŋi
cye e. Ka Poli si ŋkàr'a sà fworo u na, maa u cyɛge taha u na, maa Kile ɲáare u á, ka u u
ɲcùuŋɔ. 9 Lir'à pyi ke, ka kuru cyage yampii puni si wá na sì Poli yyére, ka u u wá na pi
cùuŋi. 10 Kuru cyage shiinbil'à pèente shiŋi puni taha wuu na. Wuu tèekaren'à pa nɔ, ka
wuu u wá na ŋko raa jyè bakwɔɔge e ke, yaayi kani li mpyi wuu na ke, pi à yire puni kan
wuu á.

Poli à nɔ Ɔrɔmu kànbwɔhe e

11 Yiɲyɛ taanre wuu à pyi kuru cyage e. Bakwɔɔge k'à yîri Alɛzandire kànhe e ná pi
maha ku pyi: «Ŋampii*» ná ku mpyi a yyér'a kafeebwoyi tèni pyi wani ke, wuu tèekaren'à
pa nɔ ke, ka wuu u jyè kur'e na ŋkɛ̀ɛge. 12 Wuu à sà nɔ Sirakusi kànhe na ke, maa
canmpyaa taanre pyi wani. 13 Wuu à yîri wani ke, maa ŋkɛ̀ɛge suumpe lwɔhe ɲwɔ kurugo
mà sà nɔ Erezho kànhe na, maa shwɔ̀n wani. Kuru canŋa nùmpanŋa, mà wuu niŋkaribii
yaha, ka kafeebwɔhɔ si yîri na fwu wuu kàmɛnɛ yyére. Canmpyaa shuunni wuu à pyi
kuni na, maa nta a nɔ Puzɔli kànhe na. 14 Wuu à sà dánafeebii pìi ta wani kuru kànhe na,
ka pire si li cya wuu á na wuu cibilaaga niŋkin pyi wani ná pire e. Puru funŋke e wuu à
pa yîri wani mà kàre Ɔrɔmu kànbwɔhe e.
15 Ɲyɛ Ɔrɔmu dánafeebil'à wuu kyaa lógo na wuu wá na sì wani pi yyére ke, ka pi pìi si
mpa wuu ɲùŋɔ bɛ̂ fo Apwusi caange na. Cyage mɛge pi maha mpyi: «Nampwuunbii Tatiriyi
Taanreŋi» ke, ka pìi si mpa wuu ɲùŋɔ bɛ̂ wani. Poli à pi ɲya ke, maa ntíl'a fwù kan Kile
á, ka màban si jyè u e. 16 Wuu à sà nɔ Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, ka pi i ŋkàr'a sà Poli yaha u
mɛgɛ cyage e, maa sòrolashiŋi wà yaha u u u kàanmucaa.

Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Ɔrɔmu kànbwɔhe e

17 Ɲyɛ canmpyaa taanr'à pa ntòro ke, ka Poli si Yahutuubii ɲùŋufeebii yyere uye yyére.
Pi à pa bínni ke, ka u u jwo: «Mii cìnmpyiibii, pi à mii cû Zheruzalɛmu kànhe e, maa mii le
Ɔrɔmu fànhafeebii cye e mà li ta mii ɲyɛ a yafyin pyi wuu shiŋi sùpyire na mɛ, mii mú ɲyɛ
a yafyin pyi ndemu l'à para ná wuu tulyeyi làdaabil'e mɛ. 18 Pir'à mii yíb'a kwɔ̀ ke, pi la

* **28:11** Bakwofempii mpyi maha pire ŋampii sunni bà pi si mpyi s'a pire kàanmucaa lwɔhe ɲuŋ'i mɛ.

mpyi si mii yaha, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a yafyin ta mii à pyi ndemu li sí n-pa ná l'e pi mii bò mɛ. 19 Ŋka Yahutuubii ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ pi mii yaha mɛ, lire kurugo, li mpyi a pyi fànha kyaa mii na, mii i na kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e. Ŋka wuu shiŋi sùpyire ɲcèɛgɛ funŋɔ ɲyɛ a mpyi mii á mà dɛ! 20 Lire na mii à li cya si yii ɲya si jwo ná yii e. Izirayɛli shiinbii sɔ̀nŋɔr'à taha Shwofooŋi ŋgemu na ke, yii li cè na uru kurugo pi à mii pwɔ ná ɲje yɔ̀rɔyi i.»

21 Ka pi i Poli pyi: «Zhude kùluni shin sàha sémɛ kan naha wuu á mu kyaa na mɛ, wuu cìnmpworoŋi wà mú sàha ŋkwɔ̀ a yîri wani mà pa yafyin jwo, lire ɲyɛ mɛ mà mu mɛpɛngɛ jwo wuu á mɛ. 22 Ŋka ɲje yi ɲyɛ mu á ke, wuu la ɲyɛ ma a yire jwo wuu á, ɲaha na yɛ wuu à li cè na Kile kuni i mu ɲyɛ ke, sùpyir'à ntùŋke taha lire na cyeyi puni i.»

23 Nyɛ ka pi i canŋke kabɛrɛ tɛ̀g'a kan piy'á. Kur'à pa nɔ ke, ka shinɲyahara si bâra sùpyire na mà piye ta Poli cyage e. Mà lwɔ́ ɲyɛ̀ge na fo mà sà nɔ yàkoŋke na, ka Poli si wá na Kile Saanre kyaa yu pi á, maa pyiŋkannigii puni cya ná MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii séməbii jwumpe e, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. 24 Ka pìi si dá Poli jwumpe na, ŋka pìi ɲyɛ a dá pu na mɛ. 25 Tire sùpyire ɲyɛ a bɛ̂ niŋkin na mɛ. Ŋka mà jwo pi caala ke, ka Poli si kyaa niŋkin jwo pi á, u à jwo: «Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii tulyeyi na, Kile Munaani fànhe cye kurugo ke, puru mpyi a sìi sèe. 26 Kile mpyi a u pyi
“Sà yi jwo ŋge supyishiŋ'á na:
‘Yii sí n-sìi raa núru, ŋka yii sì raa yafyin yyaha cìni mɛ.
Yii sí n-sìi raa wíi, ŋka yii sì raa yafyin ɲaa mɛ.’
27 Ŋaha kurugo yɛ ŋge supyishiŋ'à cyé si pi zòompii kɛ̂ɛnŋɛ,
maa pi niŋgyigigii tò,
maa pi ɲyiigii tò,
bà pi ɲyiigii si mpyi cyi àha raa ɲaa mɛ,
pi niŋgyigigii kà hà raa núru mɛ,
pi zòmpyaagii kà hà ŋkɛ̂ɛnŋɛ mɛ.
Lire l'à pi ta pi ɲyɛ a ɲɛn'a yyaha kɛ̂ɛnŋɛ mii yyére, si shwɔ mɛ†.”»

28 Ka Poli si núr'a pi pyi: «Supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, yii li cè na Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na sùpyire zhwoŋi kyaa yu ke, Kile à puru tun pir'á. Pire pi ke, pire sí pu lógo.»

[29 Poli à puru jwo ke, ka Yahutuubii si yîri na ŋkɛ̀ɛge, maa piye kyáali sèl'e na wá.]

30 Poli à yyee nimpuŋii shuunni pyi bage k'e Ɔrɔmu kànbwɔhe e. U mpyi maha kuru bage sârani. Sùpyire ti mpyi maha sì u yyére ke, u mpyi maha tire puni cwôre na ɲwɔge. 31 U mpyi maha sùpyire kâlali Kile Saanre kyaa na, maa Kafooŋi Yesu Kirisita kyaa yu pi á fyagara baa, wà mú mpyi maha u sige uru báaraŋi mpyiŋi na mɛ.

† **28:27** Ezayi 6.9, 10

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Ɔrɔmu dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli na mpyi Yahutu, u à si Siri kìni i, Tarisi kànhe e. Ŋka Zheruzalɛmu kànhe e u à lyɛ, wani u à Kile Jwumpe taanna mú. Poli mpyi a uye pwɔ Yahutuubii làda karigii na sèl'e. U mpyi maha dánafeebii kyérege sèl'e. Ŋka Kafooŋi Yesu à uye cyêe u na, maa u yyer'a pyi u tùnntunŋɔ supyishiŋi sanŋ'á.

Poli la mpyi si ŋkàre Ɔrɔmu kànbwɔhe e si Jwumpe Nintanmpe jwo, si yîri wani si ŋkàre Ɛsipaɲi kìni i si sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ŋka u ɲyɛ a jà a li pyiŋkanni ta mɛ.

Dánafeebii kuruŋke ku mpyi Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, kuru shiinbii mpyi Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi.

Ŋyɛ ka Poli si mpa lógo na dánafeebii pi mpyi a fworo Yahutuubii shiŋi i, ná mpii pi mpyi a fworo supyishiŋi sanŋi i ke, na ŋgaha na wá uru supyishiŋi kuuyi shuunniŋi shwɔhɔl'e: Yahutuubii mpyi a supyishiŋi sanŋi le barag'e mɛ, ɲaha kurugo yɛ pi mpyi a li ta na supyishiŋi sanŋi ɲyɛ na Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ. Supyishiŋi sanŋi mpyi na sônnŋi na pir'à pwórɔ, ɲaha kurugo yɛ pire ɲyɛ a pwɔ uru Saliyaŋi na mɛ.

Ka Poli si li cyêe pi kuuyi shuunniŋi na na Kile ɲyɛ a sùpya pwóɔŋɔ sùpya na mɛ, Jwumpe Nintanmpe na ɲyɛ sùpyire puni wumɔ, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na.

Sùpyire pun'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na. Kile lùun'à yîri sùpyire puni taan (1.18--3.20). Ŋka Yesu u ɲyɛ u ɲyɛ a kapii pyi mɛ, ur'à kwû sùpyire puni cyaga. U kwùŋ'à sùpyire kapegigii yàfa ti na. Lire e shin maha shin u à dá u na ke, Kile maha pire tòre shintiibil'e (3.21--5.21). Pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi na u à tíi ur'á ke, Jwumpe Nintanmpe na lire cyêre. Dániyaŋi kanni kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige na, mà sà nɔ takwɔge na (1.17).

Poli à li cyêe na Kile Saliyaŋi na ɲyɛ yacɛnnɛ, ŋka li fànhe ɲyɛ sùpyaŋi i, u jà u a u kurigii ɲaare mɛ. Ŋka Kile à ɲùɲaara ta wuu na, maa u Munaani tun l'à wuu tègɛ (6--8).

Ŋyɛ Poli à jwo mà yyaha tíi ná Yahutuubil'e, u a jwo: Yahutuubii pìi mén'à Kile Niɲcwɔnrɔŋi cyé ke, Kile ɲyɛ a u shiinbii cyé mɛ. U à ɲwɔ pi na maa pi cwɔɔnrɔ. Canŋka Izirayɛli shiinbii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta Yesu Kirisita cye kurugo (9--11).

Mà tàanna ná Kirisita kacɛnni nimpyiini i wuu mú pun'á, pyiŋkanni na dánafeebil'à yaa pi piye pwɔ u na, pi i piye kyaa táan piy'á ná pi zòmpyaagii puni i ke, Poli à lire cyêe pi na (12--16).

Lɛtɛrɛŋi tasiige

1 Mii Poli na ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi. Kile à mii cwɔɔnrɔ maa mii yyere mà pyi Yesu
tùnntunŋɔ, bà mii si mpyi s'a u Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á mɛ. 2 Kile mpyi a puru
Jwumpe Nintanmpe ɲwɔmɛɛni lwó fo tèemɔni i u Jwumpe Semɛŋi i u tùnntunmpii cye
kurugo. 3 Puru Jwumpe Nintanmpe na u Jyaŋi shɛnrɛ yu, uru ŋgemu u à pa mpyi sùpya
maa mpyi saanŋi Dawuda tùluge shin ke. 4 U à ɲè a fworo kwùŋi i, Kile Munaani à li cyêe
na Kile Jyaŋi wi, uru u ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita, uru u ɲyɛ síŋifoo. 5 Uru cye kurugo
Kile à ɲwɔ mii na, maa mii pyi tùnntunŋɔ Kafooŋi mɛtange kurugo, bà supyishiŋi puni si
mpyi si dá u na s'a u pêre mɛ. 6 Yii mú na ɲyɛ tire sùpyire e, yii Kile à yyere yii pyi Yesu
Kirisita wuu ke. 7 Yii pi ɲyɛ Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, yii pun'á mii à ŋge lɛtɛrɛŋi kan. Kile à
yii kyaa táan uy'á, maa yii yyer'a pyi u wuu. Wuu Tunŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita
pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli la ɲyɛ si sà fworo Yesu dánafeebii na Ɔrɔmu kànbwɔhe e

8 Yyecyiige na, mii à fwù kan na Kileŋi á, Yesu Kirisita mɛge na yii puni kurugo, ɲaha
na yɛ yii dániyaŋi kyaa na yu diɲyɛŋi cyeyi puni i. 9 Mii na báare Kile á ná na zòmbilini

puni i, u Jyaŋi Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi cye kurugo. Kile à li cè na mii na sônŋi yii
kyaa na, na Kileɲareyi puni i. 10 Tère o tère e mii ɲyɛ na Kile ɲáare ke, mii maha li cya u
á, kampyi u ɲyii wuuni li ɲyɛ li li, u na yaha si tère ta sà fworo yii na. 11 Yii li cè na mii la
à sìi si yii ɲya, Kile Munaani à kàlaŋi ŋgemu kan mii á ke, bà mii si mpyi si sà yii taanna
uru na, yii i fànha ta mɛ. 12 Mii la ɲyɛ si màban le yii e bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile
kuni i mɛ. Mà bâra lire na, mii la ɲyɛ yii Kile kuni yyaha yyére zhèŋi si màban le mii i.

13 Mii cìnmpyiibii, mii la na ɲyɛ yii li cè, na mii mpyi a li lwɔ́ tooyo niɲyahay'e naye funŋ'i,
si sà fworo yii na, bà mii si mpyi si báara pyi yii yyére si u fyè ɲya yii shwɔhɔl'e, bà mii à u
ɲya supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e mɛ. Ŋka ali numɛ, mii sàha jà a shà mɛ. 14 Kànbwɔhɔshiin
bâra ɲyɛgɛɲwɔhɔshiin na, mpii pi à kâla ke, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kâla mɛ, sùpyire
puni fwoo na ɲyɛ mii na Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kàmpanŋke na. 15 Lire kurugo l'à
sàa táan mii á, mà sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii Ɔrɔmu shiinbil'á mú.

16 Mii ɲyɛ na sílege si Jwumpe Nintanmpe jwo mɛ, ɲaha kurugo yɛ mpiimu ká dá pu
na ke, Kile sífenɛ ti ɲyɛ pu pi mà pire shwɔ, mà lwɔ́ Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishiŋi
sanŋi na. 17 Yii li cè, pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi u à tíi u yyaha taan ke, Jwumpe
Nintanmpe maha lire cyêre. Dániyaŋi kanni cye kurugo lire maha jà a pyi, mà lwɔ́ tasiige
e, mà sà nɔ takwɔge e. Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Sùpyaŋi u à tíi ke, dániyaŋi
cye kurugo uru maha mpyi ɲyii na*.»

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ

18 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na, maa mpyi pi ɲyɛ a tíi mɛ, Kile lùyirini na liye cyêre
mà yîri nìɲyiŋi i pire mɛɛ na, ɲaha na yɛ pi ntiimbaaŋi kurugo, pi à cyé sèeŋi na. 19 Mà
li ta, nde wà sí n-jà n-cè Kile kyaa na ke, lir'à fíniŋɛ pi á. Kile yabiliŋ'à lire fíniŋ'a cyêe pi
na. 20 Kile sífente tɛgɛlɛ baa woore ná u yabiliŋi ɲyɛ yaage ŋkemu ke, yire na ɲyɛ yaaya
niɲyambaaya. Ŋka mà lwɔ́ diɲyɛŋ'à dá ke, yaayi Kile à dá ke, u sífente tɛgɛlɛ baa woore
ná u kileere na ɲaa na ɲcwúu yire cye kurugo. Lire e ke tànga tataga ɲyɛ sùpya á mɛ. 21 Ali
mà li ta pi à Kile cè, u ná pèente t'à yaa ke, pi ɲyɛ a tire taha u na mɛ, pi ɲyɛ na fwù kaan
u á mú mɛ. Pi sònŋɔre na ɲyɛ laaga baa, pi yákilibii puni sí ɲyɛ numpire. 22 Pi à piye yaha
yákilifee, mà li ta sìɲcomii pi.

23 Kile u ɲyɛ u ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, pi à uru sìnampe fáa ná yaayi yà malwɔɔre e, ɲjemu yi
ɲyɛ na ŋkwûu ke, mu à jwo: sùpyaŋi ná saɲcɛɛnre ná tooyo sicyɛɛre yaayi ná ɲìŋke yafiliyi.

24 Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i katupwɔhɔyi pyi mà tàanna ná pi ɲyii wuuni i,
fo ka pi ɲjini si láha pi na. 25 Pi à Kile sèeŋi fáa kafinare na, maa u yadayi pêre maa yi
kêre, maa ɲcyé yi Davooŋi na, uru sí u à yaa ná ŋkèeŋi i fo tèekwombaa. Amiina. 26 Lire
kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i pi ɲyii karigii silege baa wogigii pyi. Tasinnage k'à yaa
k'a mpyi nònŋi ná ceeŋi shwɔhɔl'e ke, pi cyeebil'à kuru kêɛnŋɛ na mpyi ná piye e. 27 Lire
pyiŋkanni na, nàmbaabii mú à cyeebii yaha wani, ka pi nàmbaɲɛɛbii lage si shwɔ pi e. Ɲyɛ
nàmbaabil'à silegebaare pyi ná pi nàmbaɲɛɛbil'e, maa pi kapiini sàraŋi ta. 28 Ɲyɛ ná pi sí
ɲyɛ a li ta kacɛnnɛ si Kile cè mɛ, lire e Kile à pi yaha piy'á ná pi sònŋɔŋkanni nimpiini i,
ka pi i wá na kapyimbaagii pyi. 29 Pi zòompil'à ɲî ntiimbaaŋi karigii shiŋi puni ná pege
na, pi ɲyɛ na ntìnni mɛ, maa mpyi ɲyipɛɛnfee. Pi zòompil'à ɲî yiɲcyɛge ná boore ná yoge
ná nàɲwɔhɔre ná zòŋkuuyi ná jwoore na. 30 Mɛkɛɛgɛfee pi, maa mpyi Kile zàmpɛnmii. Pi
ɲyɛ na silege mɛ, yàmpeenɛ ná funmbwɔhɔ sùpyii pi. Tèrigii puni i, kapegii nivɔnŋii yyaha
pi na ɲcaa. Pi ɲyɛ a pi sifeebii ɲwɔmɛɛni cû mɛ. 31 Yákili baafee pi, ɲwɔmɛɛfee bà mɛ,
sùpyigire ɲyɛ pi e mɛ, ɲùɲaara ɲyɛ pi e mɛ. 32 Ali mà li ta pi à Kile Saliyaŋi cè, na cyire
ɲcyii karigii pyifeebil'à yaa ná kwùŋi i, pi ɲyɛ a li dâ cyi mpyiŋi kanni na mà dɛ! Ŋka mpii
pi ɲyɛ na cyi pyi ke, pi maha màban leni pire e.

---

* **1:17** Abakuki 2.4

2

Shinŋi u ɲyɛ na sùpyire sannte cêɛge ke, urufoo maha ɲcèɛgɛŋi nɔ uye na

1 Ŋyɛ mu shin maha shin u maha sùpyire sannte cêɛge ke, tànga ɲyɛ a sìi mu á mɛ. Mu
aha a sùpyire sannte cêɛge, mu maha ɲcèɛgɛŋi cyán maye na, ɲaha na yɛ karigii na mu na
sùpyire sannte cêɛge ke, mu mú na cyire pyi. 2 Wuu à li cè na mpii pi ɲyɛ na cyire karigii
pyi ke, Kile sí pire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e. 3 Mu u ɲyɛ na cyire
karigii pyifeebii cêɛge mà li ta cyire mu mú ɲyɛ na mpyi ke, mu na sônŋi mu sí n-shwɔ
Kile yibige na bɛ? 4 Lire e ke Kile u à karii kwú ke, mu na uru ticɛnmpe ná u lùtaanni tɛgɛlɛ
baa wuuni ɲjini fare la? Mu ɲyɛ a cè na Kile tìcɛnmp'à yaa pu mu pyi mu u ma toroŋkanni
kêɛnŋɛ mà? 5 Mu niŋgyiwaani ná mu toroŋkanni ŋkèɛnŋɛmbaaŋi kurugo, mu na nàvunŋke
bínnini maye yyaha na canŋka mɛɛ na, kuru ŋkemu i Kile sí u lùyirini ná u yukyaani cyêe
sùpyire na ntìiŋi funŋke e ke. 6 U sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e*. 7 Mpii
pi à piye waha maa kacɛnŋkii pyi bà pi si mpyi si mpyi shinbwoo Kile yyahe taan, u u pi
kêe, pi i mpyi ná u e tèrigii puni i mɛ, u sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan pir'á. 8 Ŋka mpii pi ɲyɛ
na nàkaante pyi, maa ɲcyé sèeŋi na, maa ɲɛɛ ntiimbaaŋi na ke, nàvunŋke ná lùyirini sí nɔ
pire na. 9 Shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na yyecyiige na,
mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi na, kyaage ná yyefuge sí pire puni ta. 10 Ŋka shin maha shin u
ɲyɛ na kacɛnŋkii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi na, ŋkèeŋi ná
pèente ná yyeɲiŋke sí n-kan pire pun'á. 11 Ŋaha na yɛ Kile ɲyɛ a sùpya pwóɔŋɔ sùpya na mɛ.
12 Mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi ɲyɛ a MusaSaliyaŋi cè mɛ, yoge sí n-kwɔ̀n pire na u
baa. Ŋka mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi à Musa Saliyaŋi cè ke, yoge sí n-kwɔ̀n pire na
si ntàanna ná u e. 13 Mpii pi ɲyɛ na Musa Saliyaŋi jwumpe núru kanna ke, pire bà pi à tíi
Kile á mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ na u kurigii ɲaare ke, pire Kile sí n-pyi na pi à tíi. 14 Supyishiŋi
sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a Musa Saliyaŋi cè mɛ, pire ká a ɲaare na ntàanna ná u e piy'á, pi méɛ ɲyɛ
Saliyaŋi cèmbaa ke, pi maha li cyêe pi ɲaaraŋkanni cye kurugo, na pir'à pi nimpyiini cè.
15 Pi maha li cyêe na ɲje Saliyaŋi ɲyɛ na yu ke, yir'à tèɛn pire funŋ'i. Pi zòmpyaagii maha
lire cyêre. Tèrigii cyìl'e, pi sònnɔre maha pi cêɛge; tèrigii cyìl'e ti maha pi tànga kaan. 16 Ŋyɛ
bà mii à li jwo Jwumpe Nintanmpe e mɛ, canŋke Kile sí shin maha shin sâra si ntàanna
ná u kapyiiŋkil'e Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru canŋke, sùpyire numpire karigii puni
ɲwɔhɔ sí múgo.

Kile à Yahutuubii cêɛgɛ mú

17 Ŋyɛ mu u à maye pyi Yahutu, ma a ma sònnɔre taha MusaSaliyaŋi na, ma a maye pêe
na mu na ɲyɛ Kile wu ke, 18 mu à Kile ɲyii wuuni cè, mu s'à taanna Musa Saliyaŋi karigii
na, ka mu u kacɛnni cè. 19 Mu à maye pyi fyinmpii kàbicuŋi, mpii pi ɲyɛ numpini i ke, ma
a maye pyi pire bèɛnmpe. 20 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kyaa cè mɛ, maa mpyi nàŋkopyire fiige
ke, mu à jwo na mu u ɲyɛ pire cyelentuŋi, mà li ɲùŋke pyi na mu à sèeŋi kuni ɲcèŋi puni
ta Saliyaŋi i.

21 Ŋyɛ mu u ɲyɛ na sùpyire sannte kâlili ke, maye kâla kɛ! Mu u ɲyɛ na ŋko na nàŋkaage
ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, mu sí i ku pyi mà de? 22 Mu u ɲyɛ na ŋko na jacwɔrɔ kà raa mpyi mɛ, mu
sí i ti pyi mà de? Mu u ɲyɛ na ŋko na kacyinzunn'à pɛn mu á, mu sí maha kacyinmbayi
yaayi nàŋkaage mà de? 23 Mu u à maye pêe na mu à Musa Saliyaŋi karigii cè, mu sí ɲyɛ na
u kurigii ɲaare mɛ. Lire e mu à Kile ɲjini faha! 24 Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi
i na: «Yii Yahutuubii kurugo, supyishiŋi sanŋ'à Kile mɛge kèɛge†.»

25 Sèe wi, mu aha a Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare, kaɲwɔɔ maha mpyi ŋkwɔ̀nŋi na, ŋka
ná mu ɲyɛ na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, mu ŋkwɔ̀nŋi maha mpyi laaga baa. 26 L'aha mpyi
mu à jwo shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii ɲaare, tá li sí n-pyi Kile
á mu à jwo u à kwɔ̀n mɛ? 27 Uru nàŋi ɲyɛ a kwɔ̀n u cyeere e mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii

---

* **2:6** Zaburu 62.13; Taanliŋkii 24.12 † **2:24** Ezayi 52.5; Ezekiyɛli 36.22-23

ɲaare. Ɲyɛ mu u ɲyɛ mu ɲyɛ na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, uru nàŋi u sí mu cêɛgɛ. Mà li ta,
Saliyaŋi à sém'a kan mu á, mu mú s'à kwɔ̀n. 28-29 Mà si Yahutu cye kurugo, lire kanni ɲyɛ
na wà pyi Yahutu sèe wuu mɛ. Fyèŋi mú sí u à bwɔ̀n cyeere na mà tàanna ná Yahutuubii
karigil'e ke, uru bà u ɲyɛ ŋkwɔ̀nŋi sèe wuŋi mɛ. Yahutuŋi sèe wuŋi u ɲyɛ shinŋi u ɲyɛ
u wi funŋɔ karigil'e ke, Kile Munaani maha ŋkwɔ̀nŋi ŋgemu pyi zòmbilini i ke, uru u ɲyɛ
ŋkwɔ̀nŋi sèe wuŋi. Sùpyir'á bà Yahutuŋi sèe wuŋi maha u ŋkèeŋi taa mɛ; Kile á u maha u
taa.

3

Sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ à tíi mɛ

1 Ɲyɛ l'aha nta amuni, ɲaha k'à Yahutuŋi wwû supyishiŋi sanŋi i yɛ? Kaɲwɔɔ na ɲyɛ
ŋkwɔ̀nŋi na bɛ? 2 Kaɲwɔɔ nimbwoo na ɲyɛ u na kàmpanŋyi puni na! Yahutuubil'á Kile à
fyânha a u Jwumpe kan. 3 Ɲyɛ ná Yahutuubii pìi sí ɲyɛ a pyi ɲwɔmɛɛ niŋkinfee mɛ, lire sí
Kile pyi u yîri u ɲwɔmɛɛni ɲuŋ'i la? 4 Sèeŋi na, lire sì n-pyi mɛ. Wuu à yaa wuu li cè na
Kile na sèeŋi yu, sùpyire puni sí ɲyɛ kafinivinimii bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ,
na:
«Kile, sùpyir'à yaa ti li cè na mu jwump'à tíi.
Pi aha mu cêɛgɛ, mu à yaa mu u ta tàngafoo*.»
5 Ŋka kapegigii wuu ɲyɛ na mpyi ke, cyire ká li cyêe na Kile à tíi, ɲaha saha yɛ? Kile
lùuni ká yîri wuu taan, tá wuu à yaa wuu jwo na u ɲyɛ a tíi mɛ? (Naha mii na yu funŋɔ
baa shin fiige.) 6 Kaɲɛɛ bà mɛ! Kampyi Kile mpyi a tíi mɛ, di u mpyi na sí diɲyɛŋi sùpyire
kapegigii fwooni tò pi na n-jwo yɛ?
7 Ɲyɛ pìi mú sí n-jà n-jwo: «Mii kafinare cye kurugo, Kile sèeŋi ká fwor'a yyére u pèente
kurugo, lire e, ta mii saha à yaa mii i ɲcû mu à jwo kapimpyiŋɛ?» 8 Ɲyɛ pìi ká a puru yu,
ɲaha na wuu àha n-jwo na: «Wuu à kapegigii pyi, kacɛnŋkii si nta a fworo cyi e mà yɛ»?
Pìi na mii cêɛge na mii à yire jwo. Pire sì n-sìi n-shwɔ Kile yoge na mɛ.
9 Di yi ɲyɛ yɛ? Wuu Yahutuubil'à pwórɔ sùpyire sannte na la? Mà byanhara bá la! Mii
à fyânha a li cyêe, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, pi puni na ɲyɛ kapegigii tugure
ɲwɔh'i, 10 bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ a tíi mɛ, ali shin niŋkin!
11 Wà ɲyɛ a sìi yákilifoo mɛ,
wà ɲyɛ na Kile caa mɛ!
12 Pi pun'à kuni niɲcɛnni yaha,
pi pun'à pyi kaɲwɔɔ baa.
Wà ɲyɛ na kacɛnnɛ pyi mɛ,
ali shin niŋkin†!
13 Pi ŋkɔ̀ɔnyi na ɲyɛ mu à jwo fanmugoɲahaga.
Pi maha pi ɲjirigii tègɛ na pi sanmpii wuruge‡.
Pi ɲwɔshɛɛnr'à pi mu à jwo màcwɔn shɔnrɔ§.
14 Laŋaŋke jwumpe ná jwumpimpe kanni pu maha fwore pi ɲwɔyi i*.
15 Pi supyibo ton'à wyèrɛ.
16 Pi maha ŋkèɛgɛŋi ná yyefuge yare pi tatoroyi puni i.
17 Pi ɲyɛ a yyeɲiŋke kuni cè mɛ†.
18 Pi ɲyɛ a sìi na fyáge Kile na mɛ‡.»
19 Ɲyɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i Saliyaŋi kyaa na. Wuu s'à cè na wuu
Yahutuubil'á y'à sém'a kan, bà li si mpyi sùpya kà tànga ta mɛ, sùpyire puni si ɲcêɛgɛ Kile
yyahe taan. 20 Lire kurugo Kile yyahe taan, sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà n-tíi Saliyaŋi kurigii

---

* **3:4** Zaburu 51.6 † **3:12** Zaburu 14.1-3; 53.2-4; Ekileziyasi 7.20 ‡ **3:13** Zaburu 5.10 § **3:13** Zaburu 140.4
* **3:14** Zaburu 10.7 † **3:17** Ezayi 59.8 ‡ **3:18** Zaburu 36.2

ɲaaraŋi cye kurugo mɛ. Nde kanni Saliyaŋi maha jà a pyi ke, lire li ɲyɛ, u maha sùpyaŋi pyi u à kapiini cè.

Sùpyaŋi ká dá Kile na, Kile maha jwo na u à tíi

21 Ŋka numɛ, pyiŋkanni na wuu si n-jà n-tíi Kile yyahe taan ke, Kile à lire cyêe wuu na. Lire ɲyɛ a lwɔ́ a pwɔ Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na mɛ. Yire Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpil'à jwo. 22 Kile maha sùpyire pyi shintiilii dániyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita na, wà ɲyɛ a wwû w'e mɛ. 23 Sùpyire pun'à kapegigii pyi, lire l'à pi nàzhan yige Kile sìnampe e. 24 Ŋka Kile à ɲwɔ pi na maa pi pyi pi à tíi mana, Yesu Kirisita à pi ɲùŋɔ wwû pi kapegigil'e ke, lire cye kurugo. 25-26 Kile à Yesu yaha a pa, pi i u kwòro cige na, bà u si mpyi si Kile lùuni tìŋɛ, si wuu kapegigii yàfa wuu na, u sìshange ŋguŋi cye kurugo mɛ. Mà ta lire sàha mpyi mɛ, Kile lùtaanni kurugo, u ɲyɛ a mpyi a sùpyire cû a tàanna ná ti kapyiiŋkil'e mɛ. Numɛ, Yesu à pa, mpii pi à dá u na ke, ali mà ta pi à kapegigii pyi, Kile à jwo na pi à tíi. Lire Kile à pyi ke, ntiimbaa bà mɛ, ɲaha na yɛ Yesu à pi kapegigii tugure lwɔ́.

27 Ŋyɛ tá tànga saha na ɲyɛ wà a u uye pêe? Ɔnhɔ! Ŋaha kurugo yɛ nde li ɲyɛ na wíi ke, Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi bà mɛ, ŋka dániyaŋi. 28 Sèe wi, wuu à li cè na sùpyire ntìiŋi na ntaa dániyaŋi cye kurugo, ŋka Musa Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi i bà mɛ. 29 Taha Yahutuubii kanni wu u ɲyɛ Kile? Supyishiŋi sanŋi wu mú bàl'à? Ɔɔn kɛ! Supyishiŋi sanŋi wu wi mú dɛ! 30 Ŋaha kurugo yɛ Kile niŋkin u ɲyɛ. Uru u sí Yahutuubii pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo, si supyishiŋi sanŋi mú pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo.

31 Ŋyɛ wuu aha dániyaŋi kaɲwɔɔni jwo amuni, lir'à li cyêe na Musa Saliyaŋi na ɲyɛ kaɲwɔɔ baa la? Mà byanhara bá la! Wuu bá maha u kaɲwɔɔni yal'a cyêe.

4

Pyiŋkanni na Kile à Ibirayima pyi na u à tíi ke

1 Ŋyɛ Ibirayima u mpyi wuu Yahutuubii tùluge sìifooŋi ke, ɲaha wuu sí n-jwo uru kyaa na yɛ? 2 Kampyi yi mpyi a jwo na Ibirayima à tíi u kapyiiŋkii kurugo, u mpyi na sí n-jà uye pêe, ŋka ná yire sí bà y'à jwo mɛ, u sì n-jà uye pêe Kile yyahe taan mɛ. 3 Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi*.» 4 Shin ká báara pyi, u sàraŋ'à yaa u kan u á. Uru sàraŋi ɲyɛ a kan mana mɛ, ŋka u ná ur'à yaa. 5 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u sɔ̀nŋɔre taha u katiigii nimpyiiŋkii na mɛ, maa dá li na na Kile maha kapegigii pyifeebii kapegigii yàfani pi na ke, Kile maha urufoo le shintiibil'e u dániyaŋi kurugo.

6 Lire pyiŋkanni na, sùpyaŋi Kile à pyi u à tíi mà ta u kapyiiŋkii fye bà mɛ, saanŋi Dawuda mú à mɛɛ cêe urufoo wuuni ɲwɔŋi kyaa na:

7 «Mpiimu u ntiimbaa karii cyi à yàfa pi na,
ka toro si ntaha pi kapegigii na ke,
pire wuun'à ɲwɔ.
8 Kafooŋi Kile ɲyɛ a shinŋi ŋgemu cû a tàanna ná u kapegigil'e mɛ,
urufoo wuun'à ɲwɔ†.»

9 Ŋyɛ mpii pi à kwɔ̀n ke, pire kanni wuuni l'à ɲwɔ laa, niŋkwɔnmbaabii wuuni mú à ɲwɔ? Wuu à yi jwo a kwɔ̀ na: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi». 10 Tèni i Kile à u cè shintiiwe ke, u mpyi a kwɔ̀n laa, u mpyi na sàha ŋkwɔ̀n mɛ? U niŋkwɔnnŋi bà mɛ, ŋka u niŋkwɔnmbaaŋi. 11 Lire kàntugo ka u u ŋkwɔ̀nnŋi fyèŋi ta, ŋgemu u à li cyêe na Kile mpyi a u cè shintiiwe u dániyaŋi kurugo mà u ta kwɔ̀nmbaa ke. Lire pyiŋkanni na, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, ŋka pi à dá Kile na, ka Kile si jwo na pi à tíi ke, Ibirayima à pyi pire puni tuŋi dániyaŋi kuni i, ali pi méɛ nta pi ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ. Kile à pire cè shintiilii. 12 Mpii pi à kwɔ̀n ke, Ibirayima mú u ɲyɛ pire tuŋi. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kwɔ̀n

* **4:3** Zhenɛzi 15.6 † **4:8** Zaburu 32.1-2

cyeere e kanna mɛ, ŋka pi na dániyaŋi kuni ɲaare wuu tuŋi Ibirayima fiige ke, pire kyaa mii ɲyɛ na yu. Ur'à dá Kile na mà ta u sàha ŋkwɔ̀n mɛ.
13 Ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ Ibirayima ná u tùlug'á na pi sí diɲyɛŋi ta kɔɔgɔ ke, li ɲyɛ a lwɔ́ mà li ɲùŋke pyi na Ibirayima na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, u à dá Kile na ka Kile si jwo u à tíi ke, lire kurugo l'à lwɔ́. 14 Lire ɲwɔmɛɛni n'a mpyi a lwɔ́ a pwɔ Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na, dániyaŋi kaɲwɔɔ mpyi na sì n-pyi mɛ, Kile ɲwɔmɛɛni mpyi na sì n-pyi laage e mú mɛ. 15 Yii li cè na Kile lùyirini ɲùŋke ku ɲyɛ Saliyaŋi, ŋka ná Saliya ɲyɛ mɛ, wà mpyi na sì u kafuun pyi mɛ.
16 Lire pyiŋkanni na, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, dániyaŋi kurugo l'à lwɔ́, bà yi si mpyi s'a ntaa mana mɛ. Wuu pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii ke, wuu à tèɛn ná l'e, wuu sí yire ta dániyaŋi cye kurugo, ali wuu méɛ ká mpyi wuu ɲyɛ na Yahutuubii làda karigii pyi mɛ. Mpii pi à dá Kile na Ibirayima fiige ke, pire puni mú sí yire ta. Uru u ɲyɛ wuu puni tuŋi Kile kuni i. 17 Amuni y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à mu pyi supyishi niɲyahawa tu‡.» Kile u maha kwùubii ɲèni, yaayi yi ɲyɛ yi mpyi mɛ, maa yire dá ke, uru u à mpe jwo. Ibirayima à dá Kile na maa mpyi wuu tuŋi Kile yyahe taan.
18 Sɔ̀nŋɔrɔ mpyi na sì n-jà n-taha kani ndemu na mɛ, Ibirayima à dá maa u sɔ̀nŋɔre taha lire na. Lire e u à pa mpyi supyishi niɲyahawa tu bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ na: «Mu tùluge shiinbii sí ɲyaha wɔrigii fiige§.» 19 Ibirayima mpyi a byanhara yyee ŋkuu (100) na mà kwɔ̀. Ali mà u yaha u u sɔ̂nŋi na ur'à lyɛ pyìtaa na, u cwoŋi Sara sí ɲyɛ cijiriŋɛ, u ɲyɛ a u sɔ̀nŋɔre láha Kile na mɛ. 20 Ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a láha lire na mà ɲya mɛ. Lire bá mpyi a u pyi u à dá Kile na sèl'e, maa u pêre. 21 Ibirayima mpyi a sàa dá li na na ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, u sí n-jà li fûnŋɔ. 22 Lire e u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi. 23 «Kile à jwo na u à tíi» puru jwumpe ɲyɛ a sémɛ uru kanni kurugo mɛ. 24 Kile u à wuu Kafooŋi Yesu ɲè a yige kwùŋi i ke, wuu mpiimu pi à dá uru na ke, p'à sémɛ wuu kurugo mú, ɲaha kurugo yɛ wuu mú sí n-pyi na wuu à tíi. 25 Kile à u kan kwùŋ'á wuu kapegigii kurugo, maa u ɲè a yige u e, bà wuu si mpyi si ntíi uru yyahe taan mɛ.

5

Wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋ'à yaa

1 Lire pyiŋkanni na, wuu à pyi shintiilii Kile yyahe taan, wuu dániyaŋi kurugo, lire e wuu ɲyɛ yyeɲiŋke e ná Kile e numɛ, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 2 Yesu barag'e, wuu dániyaŋi kurugo, wuu à Kile ticɛnmpe cè, maa pu taa numɛ canŋa maha canŋa. Wuu funŋy'à sàa táan, ɲaha na yɛ wuu à dá li na na Kile sí wuu pyi shinbwoo uye yyére. 3 Mà bâra lire na, wuu à kwôro funntange e yyefuge tèni i, ɲaha na yɛ wuu à li cè na yyefuge maha ma ná mayezhiiliŋi i. 4 Mayezhiiliŋi maha ma ná sítaare e zòzhwɔɔre na. Síŋi ká nta, sɔ̀nŋɔre tatahage mú maha nta. 5 Tire sɔ̀nŋɔre tatahage sì wuu ɲwɔhɔ yaha mɛ, ɲaha na yɛ Kile à wuu zòmpyaagii ɲî u tàange na u Munaani cye kurugo, u à lire ndemu kan wuu á ke.
6 Mà wuu yaha wuu fànhaɲcyɛrɛre e, Kile ɲyii tèn'à nɔ ke, ka Kirisita si ŋkwû maa wuu nimpiibii shwɔ. 7 Shinŋi u à tíi ke, li sí n-waha sùpya u ɲɛɛ si ŋkwû uru kurugo; ŋka shinŋi u ɲyɛ na ŋkanŋi pyi sèl'e ke, wà bá kú n-jà ɲùŋɔ waha si ɲɛɛ ŋkwû uru kurugo. 8 Ŋka Kile à li cyêe wuu na na ur'à sàa wuu kyaa táan uy'á. Mà wuu yaha kapegigii mpyiŋi i sahaŋki, Kirisita à kwû wuu kurugo. 9 U à u sìshange wu mà pyi sáraga maa wuu pyi shintiilii numɛ Kile yyahe taan. Ná lire s'à pyi, wuu à sàa tèɛn ná l'e na Yesu Kirisita sí wuu shwɔ Kile lùyirini na. 10 Mà wuu yaha Kile zàmpɛnmii, Kile à wuu ná uru shwɔ̀hɔŋi yaa u Jyaŋi ŋkwùŋi cye kurugo. Mà wuu ná u shwɔ̀hɔŋi yaha u à yaa, nàkaana baa, wuu sí n-shwɔ u Jyaŋi ɲèŋi cye kurugo. 11 Lire kanni bà mɛ, wuu funntanga wuu pi ɲyɛ Kile wwoɲɛɛge e wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo, uru u à wuu ná Kile pyi wuu à wwɔ̀.

‡ **4:17** Zhenɛzi 17.5 § **4:18** Zhenɛzi 15.5

Kapegigii sùiŋkanni ná cyi láhaŋkanni

12 Kapegigil'à jyè diɲyɛŋi i shin niŋkin cye kurugo, uru u ɲyɛ Adama, ka kapegigii si
mpa ná kwùŋi i. Lire pyiŋkanni na, kwùŋ'à nɔ sùpyire puni na, ɲaha na yɛ pi pun'à
kapegigii pyi. 13-14 Yii li cè, mà lwɔ́ Adama tèni na mà pa nɔ Kile tùnntunŋiMusa wuuni
na, sùpyire mú mpyi na kapegigii pyi. Lire tèni i, Kile mpyi na sì n-jà yoge kwɔ̀n pi na na
pi à Musa Saliyaŋi kuni yaha mɛ, ɲaha na yɛ uru Saliyaŋi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ à kan pi á
mɛ. Pi mú ɲyɛ a mpyi a Adama kapiini nimpyiini shi pyi mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi
mpyi maha ŋkwûu. Ɲyɛ nde Adama mpyi a pyi ke, lire mpyi a kyaa nɔ sùpyire na. Amuni
li mú ɲyɛ, Yesu Kirisita u mpyi na sí n-pa ke, nde ur'à pa mpyi ke, lir'à kyaa nɔ sùpyire na.

15 Ŋka Kile à kani ndemu pyi mana ke, lire tayyérege ná Adama kapiini nimpyiini woge
ɲyɛ sumara mɛ. Shin niŋkin kapii ká mpyi kaɲuŋɔ mà kwùŋi nɔ shinɲyahara na, yii li cè
na kacɛnni Kile à sàa pyi shinɲyahara á shin niŋkin cye kurugo, ná uru u ɲyɛ Yesu Kirisita
ke, lire sì n-jà n-jwo si nɔ li tɛgɛni na mɛ. 16 Mà bâra lire na, Kile kacɛnni tayyérege ná
shin niŋkinŋi kapiini tayyérege ɲyɛ niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ shin niŋkin kapii kurugo, Kile
à sùpyire puni cêɛgɛ. Ŋka kapegii niɲyahagii pyiŋkwooni kàntugo, Kile kacɛnni nimpyiini
kurugo, pi sí n-jà n-tíi Kile yyahe taan. 17 Shin niŋkin kanna u à kapiini pyi, ka lire si
sùpyire pyi ti i ŋkwûu. Ná lire s'à pyi, nàkaana baa, shin niŋkin cye kurugo mú, mpiimu
ká ɲɛɛ Kile ticɛnmpe na, ka u u pi pyi na pi à tíi ke, pire sí sí ta, mà lwɔ́ numɛ na, fo
tèekwombaa. Uru shinŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita.

18 Ɲyɛ shin niŋkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cêɛgɛ, lire pyiŋkanni na mú, shin
niŋkin kacɛnnɛ kurugo, sùpyire pun'à pyi shintiilii maa shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 19 Shin
niŋkin Kile ɲwɔmɛɛyahani kurugo, shinɲyahara à pyi kapimpyimii. Lire pyiŋkanni na
mú, shin niŋkin Kile ɲwɔmɛɛcunte kurugo, shinɲyahara sí n-pyi shinztiilii Kile yyahe
taan.

20 Kile à Saliyaŋi kan, bà sùpyire si mpyi si ɲcè na pir'à kapegii niɲyahagii pyi mɛ. Ŋka
cyage e kapegigil'à ɲyaha ke, Kile kacɛnŋkii maha núr'a ɲyaha sèl'e cyi na. 21 Tèni l'e,
sùpyire mpyi na sì n-jà n-pyi ná ti ɲyɛ na kapegigii pyi mɛ; lire na kwùŋ'à nɔ ti na. Ŋka
Kile à ɲwɔ wuu na maa jwo na wuu à tíi, lire e, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo,
wuu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.

6

Wuu à kwû kapegigii kàmpanŋke na, maa mpyi ɲyii na, ná Kirisita e

1 Ɲyɛ wuu ɲaha jwo bɛ? Wuu à yaa wuu kwôro kapegigii mpyiŋi i, Kile ticɛnmpe si
mpêe la? 2 Mà byanhara bá la! Wuu pi ɲyɛ mu à jwo kwùu, kapegigii kàmpanŋke na ke,
ɲaha na wuu saha sí n-kwôro kapegigil'e yɛ? 3 Wuu mpii pi à batize Yesu Kirisita mɛge
na ke, yii ɲyɛ a cè na l'à pyi mu à jwo wuu à kwû ná u e mà? 4 Uru batizeliŋi kurugo, l'à
pyi mu à jwo wuu à le fanŋke e ná u e, bà Kirisita à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i Tufooŋi sífente cye
kurugo mɛ, amuni wuu sí shìŋi nivɔnŋi ta.

5 Sèeŋi na, ná wuu s'à wwɔ̀ ná u e u kwùŋi shiŋi i, wuu mú sí n-wwɔ̀ ná u e u ɲɛ̀ŋi shiŋi
i. 6 Wuu li cè na wuu à wuu pyiŋkanni niɲjyeeni kwòro cige na ná Kirisita e, kapegigii
mpyiŋi lage ku mpyi maha mpyi wuu na ke, bà kuru si mpyi si ŋkwɔ̀ mɛ. Wuu saha ɲyɛ
ku bilere e mɛ. 7 Ɲaha na yɛ shinŋi u à kwû ke, uru saha ɲyɛ kapegigii fànhe ɲwɔh'i mɛ.

8 Ná wuu à kwû ná Kirisita e, wuu à dá li na mú na wuu sí n-kwôro ná u e ɲyii na.
9 Ɲaha na yɛ wuu à li cè na Kirisita à ɲɛ̀, u saha sì n-kwû mɛ, kwùŋi saha sì n-jà u na mɛ.
10 U niŋkwuŋi, u à kwû tɔɔgɔ niŋkin si kapegigii fànhe kwɔ̀. Numɛ, mà u yaha ɲyii na, u
na karigii puni pyi si Kile pêe. 11 Lire pyiŋkanni na mú, yii a yiye tɔ̀re kwùubil'e kapegigii
kàmpanŋke na. Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, yii a yiye tɔ̀re ɲyii wuubil'e, yii raa yii
karigii puni pyi Kile mɛge mpèeŋi kurugo. 12 Lire e yii àha núru kapegigii mpyiŋi lage
yaha ku fànha ta yii na mɛ. Mà yii yaha yii sí n-pa n-kwû n-fworo ŋge diɲyɛŋi i, yii àha
núru ɲɛɛ u ɲyii karigii na mɛ. 13 Yii àha núru yii cyeere yataɲyi yaha ntiimbaaŋi karigii

lage e mɛ. Ná yii s'à ɲɛ̀ mà fworo kwùŋi i, yii yiye puni kan Kile á. Yii yii yatanɲyi yaha katiigii mpyiŋi laage e. 14 Yii li cè na kapiini fànhe saha ɲyɛ yii na mɛ, ɲaha na yɛ yii saha ɲyɛ MusaSaliyaŋi fànhe ɲwɔh'i mɛ, ŋka Kile ticɛnmpe funŋke e yii ɲyɛ.

15 Ŋyɛ ná wuu sí ɲyɛ Musa Saliyaŋi fànhe ɲwɔh'i mɛ, fo Kile ticɛnmpe funŋke e, tá lir'à li cyêe na wuu à yaa wuu a kapegigii pyi? Mà byanhara bá la! 16 Yii à li cè na yii aha yiye kan shin á s'a u pêre, yii maha mpyi urufoo biliwe. Lire e yii aha a kapegigii pyi, yii maha mpyi cyire bilii, cyire sí cyi maha ma ná kwùŋi i, ŋka yii aha a Kile pêre, yii maha mpyi u bilii, lire sí li maha ma ná ntìiŋi i. 17 Wuu fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ yii pi mpyi kapegigii bilii ke, numɛ, kàlaŋi u à kan yii á ke, yii à ɲɛɛ uru na ná yii zòmpyaagii puni i. 18 Yii à fworo ntiimbaaŋi bilere e mà jyè ntìiŋi bilere e. 19 Kileŋi ná sùpyire karigii ɲcyii yyaha cèmɛ sì n-táan mɛ, lire kurugo, mii à nde tàanlini jwo yii á mà yyaha tíi ná bilere kani i. Yii mpyi a fyânha a yiye puni yaha ɲwɔhɔmpe ná ntiimbaaŋi bilere e, tire ntemu ti maha ma ná ɲùŋkyaanre e Kile na ke. Lire pyiŋkanni na, yii yiye puni kan bilii fiige ntìiŋi karigii mpyiŋi mɛɛ na, bà yii si mpyi si fíniŋɛ mɛ. 20 Tèni i yii mpyi kapegigii bilere e ke, yii kuro ɲyɛ a mpyi ntìiŋi karigil'e mɛ. 21 Yii na silege karigii ɲcyiimu tapyige e numɛ ke, tɔ̀ɔnŋi ŋgire yii mpyi maha ntaa cyi mpyiŋi i yɛ? Cyire karigii maha ma ná kwùŋi i. 22 Ŋka numɛ, yii à fworo kapegigii bilere e mà pyi Kile bilii. Lire e yii maha sì yyaha na Kile ɲyii karigii mpyiŋi i. Tɔ̀ɔnŋi yii sí n-ta lire e ke, uru u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi.

23 Ŋyɛ yii li cè na kapiini fwotonte ti ɲyɛ kwùŋi. Ŋka Kile maha yaage ŋkemu kaan mana wuu ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo ke, kuru ku ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi.

7

1 Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na ɲje mii na yu yii á ke, yii à yi cè a kwɔ̀, ɲaha na yɛ yii à saliyaŋi karigii cè. Yii à li cè na sùpyaŋi ká mpyi shì na, lire e saliyaŋi fànhe maha mpyi u na. 2 Yyecyeenɛ na, ceeŋi u ɲyɛ nàmbage e ke, mà u pooŋi yaha shì na, saliyaŋi maha pi pwɔ piye na. Ŋka nɔ̀ŋi ká ŋkwû, saliyaŋi fànhe saha ɲyɛ ceeŋi na nɔ̀ŋi kàmpanŋa na mɛ*. 3 Ŋyɛ mà u pooŋi yaha shì na, u aha ŋkàre nɔ̀ŋi wabɛr'á, u à jacwɔrɔ pyi. Ŋka u pooŋi ká ŋkwû, saliyaŋi saha ɲyɛ u ɲuŋ'i mɛ, u aha ŋkàre nɔ̀ŋi wabɛr'á, u ɲyɛ a jacwɔrɔ pyi mɛ.

4 Mii cìnmpyiibii, amuni yii wuuni mú ɲyɛ. Li mpyi mu à jwo MusaSaliyaŋi u mpyi yii pooŋi. Ŋka numɛ, l'à pyi mu à jwo yii à kwû ná Kirisita e. Lire e ke yii pooŋi fànhe saha ɲyɛ yii na mɛ. Yii na ɲyɛ nɔ̀ŋi wabɛr'á ŋgemu u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi s'a kacɛnŋii pyi s'a Kile pêre mɛ. 5 Yii li cè na tèni i wuu mpyi na wuu ɲyii karigii pyi ke, Musa Saliyaŋi mpyi a wuu ɲyii karigii nimpegigii lage pyi k'à wuu yaha kapegigii na, ɲcyiimu ná Saliyaŋi mpyi a kàntugo wà yiy'á ke. Lire mpyi a wuu le kwùŋi kuni i. 6 Numɛ wuu à fworo Musa Saliyaŋi bilere e, ɲaha kurugo yɛ wuu mpyi uru ŋgemu cye e kasujyii fiige ke, wuu à kwû uru kàmpanŋke na. Saliyaŋi nizemɛŋi u ɲyɛ ke, wuu mpyi maha ɲcaa s'a ɲaare s'a ntàanni ná ur'e, ŋka numɛ, Kile Munaani à fànhe kan wuu á, wuu u ɲaare ɲaaraŋkanna nivɔnnɔ na.

Musa Saliyaŋi maha kapegigii cyêre

7 Ŋyɛ mpe funŋke e, ɲaha mii la ɲyɛ si jwo yɛ? MusaSaliyaŋi na ɲyɛ kapii la? Mà byanhara bá la! Saliyaŋi u à mii pyi mii à kapiini cè. Uru baare e, mii mpyi na sì n-cè na ɲyipɛɛnni na ɲyɛ kapii mɛ. Ŋje y'à jwo Saliyaŋi i na: «Ma hà ma supyiɲɛɛŋi cyeyaage ɲyipɛɛn pyi mɛ» yire y'à mii pyi mii à li cè kapii†. 8 Ŋyɛ Saliyaŋi à pyi kaɲuŋɔ mà kapegigii mpyiŋi lage tîrige mii funŋ'i pyiŋkannigii niɲyahagii na. Ŋaha na yɛ Saliyaŋi kàmpyi u ɲyɛ mɛ, wuu mpyi na sí wuu kapegigii cè mɛ. 9 Tèni l'e, mii mpyi a Saliyaŋi cè mɛ, ŋka tèni i u à cyêe mii na ke, ka mii i nta a cè na mii na kapegigii pyi, 10 na mii laage mpyi a tɔɔn Kile na. Lire e Saliyaŋi u mpyi a yaa u shìŋi niŋkwombaaŋi kuni le mii taan ke, u à kwùŋi kuni

* **7:2** Ɔrɔmu shiinbii yyére, wà fànha mpyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋɛ wani. † **7:7** Ɛkizodi 20.17; Duterenɔmu 5.21

le mii taan. 11 Kapegigii mpyiŋi lage ku ɲyɛ mii i ke, kur'à mii wurugo, maa mii pyi mii à kwû Saliyaŋi cye kurugo.
12 Ŋyɛ Saliyaŋi à fworo Kile e, ɲje y'à jwo u e ke, yire mú à tíi, maa ɲwɔ. 13 Lire e ke yaage k'à ɲwɔ ke, kuru k'à pyi kaɲuŋɔ si mii bò la? Mà byanhara bá la! Ŋka kuru yaag'à pyi kaɲuŋɔ mà kapegigii mpyiŋi lage pêe mii funŋ'i, ka lire si mii pyi mii à kwû. Lir'à pyi mii si li cè na mii kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ. Mii aha ɲcè na mii à Kile Saliyaŋi kuni yaha, mii maha ɲcè na mii sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a sàa ɲwɔ mɛ.
14 Sèeŋi na, wuu à li cè na Saliyaŋi à yîri Kile yyére, ŋka mii na ɲyɛ sùpya, ŋgemu fànha k'à cyérɛ ke. Mii na ɲyɛ mu à jwo biliwe kapegigii mpyiŋi kàmpanŋke na. 15 Ŋaha na yɛ nde mii na mpyi ke, mii ɲyɛ na lire yyaha cìni mɛ. Nde l'à táan mii á ke, mii ɲyɛ na lire pyi mɛ, nde l'à pɛn mii á ke, lire mii maha mpyi.
16 Ŋyɛ nde l'à pɛn mii á ke, ná lire mii maha mpyi, lire e ke, mii à li cè na Saliyaŋi à ɲwɔ. 17 Ŋka mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, ɲaha na yɛ kapegigii mpyiŋi lage ku ɲyɛ mii i ke, kuru ku maha mii yaha li na. 18 Mii à li cè na kacɛnŋkii mpyiŋi fànha ɲyɛ mii i mɛ. Sèeŋi na, mii la maha mpyi s'a katiigii pyi, ŋka mii maha jà mɛ. 19 Kacɛnŋkii mii la maha mpyi s'a mpyi ke, mii ɲyɛ na jìni na cyire pyi mɛ fo kapegigii, cyire lage sí ɲyɛ mii na mɛ. 20 Nde l'à pɛn mii á ke, mii aha a lire pyi, lir'à li cyêe na mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, ŋka kapegigii mpyiŋi sɔ̀nŋɔre ti ɲyɛ mii i ke, tire fànhe ku ɲyɛ mii na.
21 Mii à nde kani kàanmucya naye e, tère o tère e mii la ɲyɛ s'a kacɛnŋii pyi ke, kapiini mpyiŋi lage ku maha mii ta. 22 Kile Saliyaŋi kyal'à sàa táan mii á. 23 Ŋka mii maha kani labɛrɛ fànha ɲya naye na, ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ mii ɲyii wuuni mɛ. Lire li maha mii yaha kapegigii mpyiŋi na, mii a sì mpyi cyi biliwe. 24 Ei! Mii wuun'à kèɛge dɛ! Mii sɔ̀nŋɔpeere ti sí kwùŋi nɔ mii na ke, jofoo u sí mii shwɔ tire na yɛ? 25 Wuu Kile kêe, ɲaha na yɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à wuu shwɔ.
Ŋyɛ mii la na ɲyɛ s'a Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, ŋka kapegigii mpyiŋi lage kurugo, mii ɲyɛ a jà a li pyi mɛ.

8

Naaraŋkanni l'à táan Kile Munaani á ke

1 Ŋyɛ numɛ, mpii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile saha sì tìgire cyán pire na mɛ. 2 Kile Munaani maha shìŋi ŋgemu kaan Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, lire fành'à mii ɲùŋɔ wwû kapegigii ná kwùŋi fànhe e. 3 Sùpyaŋi fành'à cyérɛ, lire kurugo wuu ɲyɛ a jà na MusaSaliyaŋi kurigii ɲaare si ntíi mɛ. Lire e Kile à u yabiliŋi Jyaŋi tun, u à pa sùpya wuu kapimpyiibii fiige, maa u pyi kapegigii yàfaŋi sárage. 4 U à lire pyi, bà wuu si mpyi s'a ɲaare ntìiŋi i Kile Saliyaŋi yi jwuŋkanni na mɛ. Numɛ, wuu saha ɲyɛ na ɲaare wuu ɲyii wuuni i mɛ, ŋka wuu na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i.
5 Yii li cè, shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná u ɲyii wuuni i ke, u ɲyii karigii kanni na urufoo maha sônŋi. Ŋka shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, lire ɲyii karigii na urufoo maha sônŋi. 6 Na sônŋi ma ɲyii karigii na, lire maha kwùŋi nɔ mu na, ŋka na sônŋi Kile Munaani ɲyii karigii na, lire maha shìŋi ná yyeɲiŋke kaan. 7 Mpii pi maha sônŋi pi ɲyii karigii kanni na ke, pire na ɲyɛ Kile zàmpɛnmii. Ŋaha na yɛ pi ɲyɛ na ɲɛɛge na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, pi bá jìni mɛ. 8 Lire l'à li ta, mpii pi na sônŋi pi ɲyii karigii kanni mpyiŋi na ke, pire sì n-jà Kile ɲyii karii pyi mɛ. 9 Yii pi ke, yii ɲyɛ na ɲaare na ntàanni ná yii ɲyii wuuni i sahaŋki mɛ, Kile Munaani ɲyii wuuni yii ɲyɛ na mpyi, ɲaha na yɛ Kile Munaani na ɲyɛ yii e.
Ná Kirisita Munaani* ɲyɛ ŋgemu i mɛ, urufoo ɲyɛ Kirisita wu mɛ. 10 Yii méɛ ɲyɛ yii sí n-kwû yii kapegigii kurugo ke, ná Kirisita sí na ɲyɛ yii zòmpyaagil'e, Kile Munaani sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan yii á, ɲaha na yɛ Kile à jwo na yii à tíi. 11 Ná Kile s'à Yesu ɲè a yige kwùŋi

* **8:9** Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

i u Munaani cye kurugo, Kile Munaani sí ɲyɛ yii e, yii aha ŋkwû, Kile sí yii ɲɛ̀ u Munaani cye kurugo mú.

12 Lire e ke cìnmpyiibii, wuu à yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i, ŋka wuu ɲyɛ a yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná wuu ɲyii wuuni i mɛ. 13 Yii aha a ɲaare na ntàanni ná yii ɲyii wuuni i, yii sí n-kwû, ŋka yii aha yii ɲyii karigii nimpegigii bò Kile Munaani barag'e, yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.

14 Ɲyɛ mpii pi na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, pire puni na ɲyɛ Kile pyìi. 15 Ɲaha na yɛ Kile Munaani li ɲyɛ yii e ke, lire kurugo, yii saha sì n-pyi bilii mɛ, yii mú saha sì raa fyáge mɛ. Li sí yii pyi Kile pyìi, si yii pyi yii jà yii a ŋko fànha na Kile á: «Baba, Tufooŋi!» 16 Lire Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn ná l'e wuye funŋ'i na wuu na ɲyɛ sèeŋi na Kile pyìi. 17 Ɲyɛ ná wuu sí ɲyɛ u pyìi, wuu à pyi u koolyii mú, maa mpyi Kirisita koolyiɲɛɛ. Ná wuu s'à pyi ná u e u yyefuge e, wuu mú sí n-pyi ná u e u sìnampe e.

Sìnampe nimpampe kani

18 Mii à li cè na yyefuge e wuu ɲyɛ amɛ numɛ ke, kuru ɲyɛ yafyin mɛ, sìnampe nimpampe Kile sí n-kan wuu á ke, ku bá sì n-jà n-tàanna ná pur'e mɛ. 19 Yii li cè na canŋke Kile sí u pyìibii sìnampe cyêe ke, Kile yadayi puni funvwugo wuyi yi ɲyɛ na kuru canŋke sigili. 20 Yaayi Kile à dá ke, yire pun'à pa mpyi kaɲwɔɔ baa. Lire ɲyɛ a pyi yire yaayi ɲyii kyaa mà dɛ! Kile u à li pyi l'à pyi amuni. Lire ná li wuuni mú i, sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga saha na ɲyɛ. 21 Bà biliŋi maha fworo bilere e mɛ, amuni yaayi Kile à dá ke, yire sí n-pa n-fworo vwɔ̀nhɔŋi i. Lire pyiŋkanni na, Kile pyìibii na ɲyɛ sìnampe mpemu i ke, yire yaayi sí n-pyi pur'e. 22 Wuu à li cè, ali niɲjaa, yaayi puni na ŋkyɛ̀n yyefuge cye e, layirilifoo fiige. 23 Lire kanni bà mɛ, wuu mú na ŋkyɛ̀n. Yaayi Kile sí n-pa n-kan wuu á ke, Kile Munaani à kan wuu á mà pyi yire niɲcyiige. Kile sí n-pa yaayi puni kan u pyìibil'á mà bâra cyeere nivɔnnte na canŋke ŋkemu i ke, mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, wuu mú na ŋkyɛ̀n. 24 Kile à wuu shwɔ, ŋka wuu sàha ŋkwɔ̀ a yire yaayi puni ta mɛ. Wuu à wuu sɔ̀nŋɔre taha yire na. Yii li cè na mu aha yaage ŋkemu ta a kwɔ̀ ke, mu sàha maha kuru nta sɔ̂nŋi mɛ. 25 Ɲyɛ yaage na wuu na sɔ̂nŋi ke, ná wuu sàha ku ta mɛ, wuu wuu funɲyi ɲíŋɛ wuu raa ku sigili.

26 Kile Munaani maha wuu tɛ̀re wuu fànhaɲcyɛrɛrɛ karigil'e mú. Ɲaha na yɛ wuu à yaa wuu Kile ɲáare kani ndemu na ke, wuu maha lire cè mɛ. Kile Munaani maha Kile ɲáare wuu kurugo fo maha kyɛ̀nŋkanni là pyi, wuu ɲyɛ a ndemu yyaha cè mɛ. 27 Kile u maha sùpyaŋi zòmbilini karigii yyaha caa ke, nde u Munaani ɲyɛ na ɲcaa ke, uru u à lire cè. Yii li cè na mpii pi ɲyɛ Kile wuubii ke, Kile Munaani maha u ɲáare pire kurugo maha ntàanna ná Kile ɲyii wuuni i. 28 Mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, wuu à li cè na yaayi puni maha báaraŋi pyi siɲcyan pire ntɛ̀gɛŋi kurugo, u à pire mpiimu yyere mà tàanna ná u kayaaɲjahani i ke. 29 Kile à fyânha a mpiimu cwɔɔnrɔ ke, u à wyɛ̀r'a li lwɔ́ uye funŋ'i, si pire pyi u Jyaŋi fiige, bà u Jyaŋi si mpyi si mpyi shinɲyahara yyaha wu mɛ. 30 Mpiimu u karii Kile à fyânha a cwɔɔnrɔ ke, u à pire yyere. U à pi yyere ke, maa pi pyi na pi à tíi. Nàkaana baa, u mú sí pi pyi shinbwoo uye yyére.

Tàange ku ɲyɛ Yesu Kirisita e ke, yafyin sì n-jà wuu láha kuru na mɛ

31 Ɲyɛ ɲaha wuu saha sí raa yu yɛ? Ná Kile sí ɲyɛ ná wuu e, ɲaha wà sí n-jà n-pyi wuu na yɛ? 32 Kile ɲyɛ a ɲɛn'a u yabiliŋi Jyaŋi shwɔ kyaage na mɛ, ŋka u à u yaha u à kwû mà pyi sáraga wuu puni kurugo, ɲaha ku sí li ta na u àha yaayi puni kan wuu á u Jyaŋi cye kurugo mà yɛ? 33 Mpii Kile à cwɔɔnrɔ ke, jofoo u sí n-jà tìgire cyán pire na yɛ? Wà sì n-jà mɛ, ɲaha na yɛ Kile u à pi pyi pi à tíi. 34 Jofoo u sí n-jà pi cɛ̂ɛgɛ yɛ? Wà sì n-jà mɛ, ɲaha na yɛ Yesu Kirisita à kwû wuu cyaga, lire kanni bà mɛ, u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, u à sà ntɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na, maa Kile ɲáare wuu á. 35 Tàange ku ɲyɛ Kirisita e mà yyaha tíi ná wuu e ke, ɲaha ku sí n-jà wuu láha kuru na yɛ? Yyefuge sí n-jà la? Lire ɲyɛ mɛ fyagare,

lire ɲyɛ mɛ wuu ŋkyèregeŋi, lire ɲyɛ mɛ kategе, lire ɲyɛ mɛ fòŋke, lire ɲyɛ mɛ kawaa, lire ɲyɛ mɛ boore la? 36 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Mu kurugo, wuu maha mpyi kwùŋi laage e canmpuni,
pi maha wuu pyi mu à jwo mpàa, pi na ŋkèɛge ná mpiimu i taboŋ'i ke†.»
37 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ŋge u à wuu kyaa táan uy'á ke, uru fànhe cye kurugo, wuu à sí ta yire yyefuyi puni na. 38 Sèeŋi na, mii à sàa dá li na na kwùŋi yo, shìŋi yo, mèlɛkɛɛbii yo, jínabii yo, numɛ yaayi yo, yaayi nimpayi yo, 39 nìɲyiŋi fànhe yaayi yo, ɲìŋke ɲùŋɔ wuyi yo, yaaga maha yaaga k'à dá ke, tàange ku ɲyɛ Kile á mà yyaha tíi ná wuu e, u à kuru ŋkemu cyêe wuu na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru kà sì n-jà wuu láha kuru na mɛ.

9

Kile à Izirayɛli shiinbii cwɔɔnrɔ

1 Sèeŋi mii ɲyɛ na yu yii á, kafinara bà mɛ, ɲaha kurugo yɛ mii ɲyɛ Kirisita wu, mii zòmbilini yyaha Kile Munaani à cû ke, lir'à li cyêe mii na na sèeŋi mii ɲyɛ na yu na: 2 mii yyetanha wu ná mii nàvunŋɔ wu u ɲyɛ mii shiŋi shiinbii taan. 3 Laŋaŋke méɛ n'a mpyi a cwo mii na pi cyaga, maa mii yige Kirisita wwoɲɛɛge e bà pi si mpyi si jyè kuru wwoɲɛɛge e mɛ, lire mpyi na sí n-táan mii i. 4 Pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii, Kile à pi pyi u pyɛngɛ shiin. U à sìnampe kan pi á, maa tunmbyaare le ná pi e, maa Saliyaŋi kan pi á, pyiŋkanni na pi à yaa pi a uru pêre ke, maa lire cyêe pi na, maa yaayi ɲwɔmyahigii lwɔ́ pi á. 5 Pi à fworo tiibii niɲcyiibil'e. Pire cye na Kirisita à pa, uru u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na, uru u ɲyɛ Kile. U à yaa u a mpêre tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina.
6 Izirayɛli shiinbii niɲyahamii mén'à Kile cyé ke, lire ɲyɛ a li cyêe na yaayi ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ ke, na cyir'à pyi kaɲwɔɔ baa mà dɛ! Yii li cè na Izirayɛli shiinbii puni ɲyɛ Izirayɛli tùluge shiin mɛ. 7 Ibirayima tùluge shiinbii puni ɲyɛ Ibirayima pyìi mɛ. Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na: «Ishaka pyìibii pi sí n-pyi mu tùluge shiinbii*.» 8 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, pyìibii pi à ta mà tàanna ná sùpyire ɲyii wuuni i kanna ke, pire ɲyɛ Kile pyìi mɛ. Mpii pi à ta mà tàanna ná Kile ɲwɔmɛɛni i ke, pire pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii. 9 Kile ɲwɔmɛɛni jwumpe pu ɲyɛ mpe: «Yyeela numɛcyiin, mii sí núru n-pa, lire sí pyà ta Sara á†.» 10 Lire kanni bà mɛ. Wuu sônnɔ Erebeka na mú! Ur'à u ŋampii laani lwɔ́ wuu tulyɛge Ishaka á. 11-13 Mà pyìibii yaha pi sàha si, si ŋkwɔ̀ kacɛnnɛ, lire ɲyɛ mɛ kapii pyi mɛ, Kile mpyi a yi jwo Erebeka á na yyahafooŋi Ezawu sí n-pyi kàntugo wuŋi Yakuba báarapyi‡. Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à Yakuba funŋɔ lwɔ́ mà tòro Ezawu na§.» Kile à yire jwo mà pi ta pi sàha si mɛ. Lir'à li cyêe na kani Kile à bégel'a yaha ke, u na u báaraŋi pyi na ntàanni ná lire e, u ɲyɛ na u pyi mà tàanna ná sùpyaŋi kapyiiŋkil'e mɛ.

Kile maha sùpyire cwɔɔnre maha ntàanna ná u ɲyii wuuni i

14 Ŋyɛ ɲaha wuu sí n-jwo yɛ? Lire e ke Kile ɲyɛ a tíl'à bɛ? Ɔnhɔ! Lire bà mɛ! 15 Sèeŋi na, u à yi jwo Musa á na: «Shinŋi na mii la ɲyɛ si ɲùɲaara ta ke, mii sí ti ta uru na, shinŋi i mii la ɲyɛ si ɲùŋke pi ke, mii sí ku pi ná ur'e*.» 16 Lire e ke sùpya ɲyii wuu, lire ɲyɛ mɛ u kapyiŋii sì n-jà lire pyi li pyi mɛ, fo Kile ká ɲùɲaara ta ŋgemu na ke. 17 Kile Jwumpe Semɛŋi i, Kile à jwo Farɔn á na: «Mii à mu tìŋɛ saanre tatɛɛnge e bà mii fànhe ná mii mɛge si mpyi si nɔ ɲìŋke cyeyi puni i mu cye kurugo mɛ†.» 18 Lire e ke shinŋi na Kile la ɲyɛ si ɲùɲaara ta ke, u maha ti ta urufoo na, u la ká mpyi si ŋgemu niŋgyii waha ke, u maha li waha. 19 Wà sí n-jà mii yíbe na «Ŋaha na Kile maha núru na wuu cêɛge yɛ? Jofoo u sí n-jà n-cyé u ɲyii wuuni i yɛ?» 20 Mu u ɲyɛ sùpya kanna ke, ɲaha ku ɲyɛ mu, ka mu u wá na Kile kyáali yɛ? Pwoore cwooni sí n-jà li yaafooŋi pyi na ɲaha na u à lire yal'amɛ yɛ la‡? 21 Pwoore cwɔ̀nhɔfooŋi

† **8:36** Zaburu 44.23 * **9:7** Zhenɛzi 21.12 † **9:9** Zhenɛzi 18.10, 14 ‡ **9:11-13** Zhenɛzi 25.23 § **9:11-13** Malaki 1.2,3 * **9:15** Ɛkizodi 33.19 † **9:17** Ɛkizodi 9.16 ‡ **9:20** Ezayi 29.16; 45.9; Zheremi 18.6

bà u maha ti pyi u ɲɛɛmpe mà? L'aha u táan, ná pwoore ninure e, u sí n-jà loŋgara cwoo,
lire ɲyɛ mɛ cwotiile yaa. 22 Kile la mpyi si li cyêe na uru lùun'à yîri, si u sífente cyêe mú.
Ŋka cyire cwɔhigii cyi mpyi a yaa cyi kèɛge ná Kile lùuni mpyi a yîri cyi taan ke, Kile à li
kwû uye e, maa ɲcû uye na cyi taan. 23 Mpii na u à ɲùɲaara ta maa pi bégel'a yaha pi i jyè
nìɲyiŋi i ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire puni na na u pèente na ɲyɛ tɛgɛlɛ baa. 24 Wuu u à
yyere ke, Yahutuubii kanni shwɔhɔl'e bà u à wuu yyere mɛ, u à wuu pìi yyere mà fworo
supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e mú. 25 Yire y'à jwo Kile tùnntunŋi Oze séməŋi i na:
«Mpii pi ɲyɛ pi mpyi mii shiin mɛ,
mii sí pire pyi na shiin.
Supyishiŋi u ɲyɛ mii mpyi a u kyaa táan nay'á mɛ,
mii sí uru kyaa táan nay'á sèl'e§.
26 Cyage e yi mpyi a jwo pi á na
“Yii ɲyɛ mii shiinbii mɛ” ke,
kuru cyage ninuge e pi sí raa yiri Kile ɲyii wuŋi pyìibii*.»

Nje Kile à jwo Izirayɛli shiinbii kyaa na ke

27 Kile tùnntunŋi Ezayi mú mpyi a jwo Izirayɛli shiinbii kyaa na na:
«Izirayɛli shiinbii méɛ ká sàa ɲyaha suumpe lwɔhe ɲwɔge nticɛnŋi fiige,
pi shin paanra kanna ti sí n-shwɔ.
28 Yii li cè na jwumpe Kafooŋi Kile à jwo ke,
u sí pu fûnŋɔ feefee ɲìŋke na fwɔfwɔ†.»
29 Kile tùnntunŋi Ezayi mú mpyi a fyânha a jwo na:
«Kàmpyi Siŋi Punifoo Kile ɲyɛ a mpyi a shinpaanra yaha t'à kwôro wuu shiŋi i mɛ,
wuu shiŋi mpyi na sí n-tò Sɔdɔmu fiige,
wuu shiŋi mpyi na sí n-tò Gɔmɔri fiige‡.»

Mpii pi à dá Kirisita na ke, Kile à jwo na pire pun'à tíi

30 Ŋyɛ supyishiŋi sanŋi shiinbii pi mpyi pi mpyi na ntìiŋi caa mɛ, pir'à ntìiŋi ta pi
dániyaŋi kurugo; 31 mà li ta, Izirayɛli shiinbii pi mpyi na sônŋi si ntìiŋi ta MusaSaliyaŋi
kurigii ɲaaraŋi kurugo ke, pire ɲyɛ a u ta mɛ. 32 Naha na lir'à pyi yɛ? Pire pi ke, mà jwo pi
dániyaŋi pyi si u ta ke, pi mpyi na u caa ná pi kapyiiŋkil'e. Ŋyɛ l'à pyi mu à jwo pi à búrugo
kafaage na mà cwo. 33 Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Yii wíi, kafaage na sùpyire sí raa búruge ke, mii à kuru yaha Siyɔn kànhe e.
Kafaage ku sí raa sùpyire cyáan ke, mii à kuru yaha wani.
Ŋka ŋgemu u à dá ku na ke, urufoo sì n-sílege mɛ§.»

10

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, nde mii na ɲcaa ná na zòmbilini puni i, maa Kile ɲáare li na na
shiŋi Izirayɛli shiinbii kurugo ke, lire li ɲyɛ, pi nùmpanŋa ta. 2 Sèeŋi na, mii à li ɲya na
pi à piye pwɔ sèl'e Kile kuni ɲaaraŋi na, ŋka pi ɲyɛ a li yyaha cè mɛ. 3 Pyiŋkanni na Kile
maha sùpyaŋi pyi na u à tíi ke, pi ɲyɛ a lire yyaha cè mɛ, maa ntìiŋi caa ná pi yabilimpii
kapyiiŋkil'e. Lire pyiŋkanni na, kuni i Kile maha sùpyaŋi pyi u à tíi ke, pi à cyé lire na.
4 Kirisita u ɲyɛ Saliyaŋi tɛgɛni, bà li si mpyi, shin maha shin u à dá u na ke, Kile sí urufoo
le shintiibil'e mɛ.
5 Ntìiŋi u maha ntaa Saliyaŋi cye kurugo ke, Kile tùnntunŋiMusa à jwo uru kyaa na na:
«Ŋgemu ká jà na Saliyaŋi kurigii puni ɲaare ke, urufoo sí shì ta lire cye kurugo*.» 6 Ntìiŋi u
maha ntaa dániyaŋi kuni i ke, shinŋi u ɲyɛ na ɲáare lire kuni i ke, urufoo sí n-jà n-jwo Kile
tùnntunŋi Musa fiige na: «Li ɲyɛ a nɔ yii pi dùgo nìɲyiŋi i† (yii sà Kirisita cya yii tîrige mɛ.)
7 Li mú ɲyɛ a nɔ yii tîge kacyewyicuguŋke e (yii i Kirisita pyi u ɲè a fworo kwùŋi i mɛ.)»

---

§ **9:25** Oze 2.22 * **9:26** Oze 1.10 † **9:28** Ezayi 10.22, 23 ‡ **9:29** Ezayi 1.9 § **9:33** Ezayi 8.14; 28.16 * **10:5** Levitike 18.5 † **10:6** Duterenɔmu 30.12

8 Ŋka ɲaha Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo yɛ? U à jwo: «Jwumpe na ɲyɛ mu taan, mu ɲwɔge e ná mu zòmbilini i‡.» Puru jwumpe pu ɲyɛ dániyaŋi jwumpe, wuu na puru mpemu yu sùpyir'á ke. 9 Mu aha ɲɛn'a yyére li na ma ɲwɔge e na Yesu u ɲyɛ Kafooŋi, maa dá li na ná ma zòmbilini puni i na Kile à u ɲè a yige kwùŋi i, mu sí nùmpanŋa ta. 10 Wà ha dá Kirisita na u zòŋi na, Kile maha jwo na urufol'à tíi. Wà ha yyére li na u ɲwɔge e sùpyire ɲyii na na Yesu u ɲyɛ Kafooŋi, urufoo sí nùmpanŋa ta. 11 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shin maha shin u à dá u na ke, urufoo sì n-sílege mɛ§.» 12 Lire e ke Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, wà ɲyɛ a wwû w'e mɛ. Kafooŋi ninuŋi u ɲyɛ pi puni ɲùŋɔ na. Mpiimu ká u ɲáare ke, u maha pire kan fo maha pi funɲyi ɲíŋɛ. 13 Ŋaha na yɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shin maha shin ká Kafooŋi Kile mɛge yyere ke, urufoo sí n-shwɔ*.»

Yahutuubil'à cyé Jwumpe Nintanmpe na

14 Ŋyɛ wà sí n-jà n-jwo, ná pi ɲyɛ a dá u na mɛ, di pi sí n-jà u yyere n-jwo yɛ? Ná pi ɲyɛ a u kyaa lógo mɛ, di pi sí n-jà n-dá u na n-jwo yɛ? Ná wà ɲyɛ na u kyaa yu mɛ, di pi sí u kyaa lógo n-jwo yɛ? 15 Ná pìi ɲyɛ a tun u shɛɛnre ɲjwuŋi mɛɛ na mɛ, di u shɛnrɛ sí raa yu s'a ŋko yɛ? Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi na ma ná Jwumpe Nintanmpe e ke, pire pama lem'à ɲwɔ cyeyi puni i†.» 16 Ŋka sùpyire puni ɲyɛ a dá Jwumpe Nintanmpe na mɛ. Ŋyɛ yire Kile tùnntunŋi Ezayi à jwo na: «Kafooŋi Kile, Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo ke, jofoo u à dá pu na yɛ‡?» 17 Dániyaŋi maha ntaa Jwumpe Nintanmpe ndògoŋi cye kurugo, puru Jwumpe Nintanmpe à fworo Kirisita e. 18 Yíbige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Yahutuubii ɲyɛ a pu ta a lógo mɛ?» Pi à pu lógo kɛ! Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Pi à yi§ jwumpe lógo ɲìŋke cyeyi puni i,
yi jwump'à nɔ diɲyɛŋi ɲùɲyi puni na*.»

19 Yíbige wà saha sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Izirayɛli shiinbii ɲyɛ a mpe jwumpe yyaha cè mɛ?» Kile tùnntunŋiMusa mpyi a jwo na Kile à jwo:

«Supyishiŋi u ɲyɛ yii ɲyɛ a u le dá e mɛ, mii sí uru yiɲcyɛge lèŋɛ yii e,
yii na supyishiŋi ŋgemu sɔ̂nŋi yákili baafee ke, mii sí uru nàvunŋke pyi ku yii ta†.»

20 Ezayi mú à jwo fyagara baa na Kile à jwo:

«Mpii pi mpyi pi mpyi na mii caa mɛ, pir'à mii ɲya,
mpii pi mpyi pi mpyi na mii yíbili mɛ, mii à naye cyêe pire na‡.»

21 Ŋka nde li ɲyɛ Izirayɛli shiinbii kàmpanŋke ke, Kile à jwo:

«Mii à canmpuni pyi na na cyɛge kaan sùpyire t'á,
ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ ná pèen'i mɛ, maa ɲùŋɔ kyán ke§.»

11

Kile ɲyɛ a cyé Izirayɛli shiinbii na mɛ

1 Ŋyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Lire e ke Kile à u shiinbii, Izirayɛli shiinbii cyé bɛ?» Mà byanhara bá la! Ŋaha na yɛ mii yabiliŋi na ɲyɛ Izirayɛli shin, maa mpyi Ibirayima tùluge shin, mà fworo Bɛnzhama bage e. 2 Sùpyire Kile à cwɔɔnrɔ mà lwɔ́ fo ku tasiige e ke, u ɲyɛ a pi cyé mɛ. Ŋje Kile tùnntunŋi Eli à jwo Kile á Izirayɛli shiinbii kyaa na ke, Kile Jwumpe Semɛŋi à ɲjemu jwo mà yyaha tíi ná yire e ke, yii ɲyɛ a yire cè mà? 3 U à jwo: «Kafooŋi, pi à mu tùnntunmpii bò, maa mu sárayi tawwuyi jya. Mii kanni u à kwôro, pi la na ɲyɛ si mii mú bò*.» 4 Ŋka di Kile à u ɲwɔ shwɔ a jwo yɛ? U à jwo: «Mii à shiin kampwɔhii baashuunni (7.000) bégel'a yaha naye mɛɛ na, pire wà ɲyɛ a u niŋkure

‡ **10:8** Duterenɔmu 30.14 § **10:11** Ezayi 28.16 * **10:13** Zhowɛli 2.32 † **10:15** Ezayi 52.7 ‡ **10:16** Ezayi 53.1 § **10:18** Canŋaɲyiini ná yiŋke ná wɔrigii, cyire kyaa li ɲyɛ naha ŋke cyage e. * **10:18** Zaburu 19.5 † **10:19** Duterenɔmu 32.21 ‡ **10:20** Ezayi 65.1 § **10:21** Ezayi 65.2 * **11:3** 1 Saanbii 19.10, 14

sín Baali† taan mɛ.» 5 Lire pyiŋkanni na mú, niɲjaa Izirayɛli shiinbii paanra na ɲyɛ wani,
Kile à ɲwɔ pire na, maa pi cwɔɔnrɔ. 6 Ná u s'à ɲwɔ pi na maa pi cwɔɔnrɔ, pi kapyiiŋkii bà
cyi à lire pyi l'à pyi mɛ. Kampyi pi kapyiiŋkii fyè u mpyi u wi, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo
fwotonɔ na Kile ɲyɛ, ná lire bà mɛ, u ɲyɛ a ɲwɔ pi na mɛ.
7 Ɲyɛ ɲje mii sí n-jwo ke, yire yi ɲyɛ: nde Izirayɛli shiinbii mpyi na ɲcaa ke, pi ɲyɛ a lire
ta mɛ. Mpii Kile à cwɔɔnrɔ ke, pire pi à lire ta. Pi sanmpil'à pi niŋgyigigii waha. 8 Yire y'à
jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Kile à pi yákilibii tò,
maa pi ɲyiigii pyi cyi ɲyɛ na ɲaa mɛ,
maa pi niŋgyigigii pyi cyi ɲyɛ na núru mɛ,
fo mà pa nɔ niɲjaa na‡.»
9 Saannŋi Dawuda mú à jwo:
«Ɲjyìŋi pi à wwɔ̀ a lyî ke,
Kile à uru pyi pi á kànhaŋa k'a pi cwôre,
maa u pyi pi á kaɲuŋɔ sí raa pi cyáan,
lire si mpyi pi kapyiini sàraŋi.
10 Na pi ɲyiigii cyi wwɔ̀, pi àha raa ɲaa mɛ,
pi tùbuubii pi kûr'a yaha tèrigii puni i§.»

Izirayɛli shiinbii nùmpanŋke kani

11 Ɲyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Izirayɛli shiinbii sí n-kwôro pi
taburuguɲcwoge e?» Mà byanhara bá la! Pi ɲcwuŋ'à pyi kaɲuŋɔ, ka supyishiŋi sannŋi
si nùmpannŋa ta. Lir'à pyi bà yiɲcyɛge si mpyi si jyè Izirayɛli shiinbil'e mɛ. 12 Ɲyɛ Izirayɛli
shiinbii ŋgurugoŋi ká mpyi kaɲuŋɔ mà kacɛnŋii nimbwɔhii pyi ɲìŋke na, ka pi ɲcwuŋi si
mpyi kaɲuŋɔ mà supyishiŋi sannŋi pyi u à tɔ̀ɔn nimbwo ta, lire e ke pi puni ká núr'a pa Kile
á tèni ndemu i ke, nàkaana baa, là sí n-bâra kacɛnŋkii ɲyahaŋi na. 13 Yii pi ɲyɛ supyishiŋi
sannŋi wuubii Yahutuubii shwɔhɔl'e ke, ná yii e mii ɲyɛ na yu. Mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ
ŋgemu u à tun supyishiŋi sanŋ'á ke. Mii à uru báaraŋi cû ná na cyeyi shuunniŋi i, 14 bà
yiɲcyɛge si mpyi si mpêe mii cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbil'e, lire si pi pìi pyi pi shwɔ mɛ.
15 Kampyi Kile à pi yaha ŋkere na ke, lir'à pyi kaɲuŋɔ mà Kile ná diɲyɛ sùpyire shwɔ̀hɔŋi
yaa, Kile ká núr'a pi bâra uye na tèni ndemu i ke, karigii niɲcɛnŋkii cyi sí n-pyi ke, yii
sônnŋɔ cyire na kɛ. Li sí n-pyi mu à jwo mpii pi mpyi a kwû ke, pir'à núr'a ɲè.
16 Sùmaŋi niɲcyiiŋi u à nɔ pi à kwɔ̀n ke, uru ká yaha Kile mɛɛ na, u mbyìmpe ká ntɛ̀g'a
bwúuru yaa, uru mú na ɲyɛ Kile wu. Cige ndìre ká yaha Kile mɛɛ na, ku ŋkéɲyi mú maha
mpyi u wuyo. 17 Izirayɛli shiinbii na ɲyɛ mu à jwo olivye cige, ŋkemu k'à cɛnmɛ kɛrɛge
e ke, yii supyishiŋi sannŋi sí ɲyɛ mu à jwo ɲyɛge funnɔ woge. Pi à kɛrɛge woge ŋkéɲyi
yà kwɔ̀n, maa ɲyɛge funnɔ woge ŋkéɲyi yà kwɔ̀n a pwɔ yire takwɔnyi i, bà yii si mpyi si
ku tunmpe pà ta mɛ. 18 Lire e ke ma hà raa ŋkéɲyi niŋkwɔnɲyi fwɔ́hɔre si maye pêe mɛ.
Mu aha maye pêe, li cè na mu bà u à ndìre yyéeŋɛ mɛ, ŋka ndìre t'à mu yyéeŋɛ. 19 Mu sí
n-jà n-jwo na yire ŋkéɲy'à kwɔ̀n, si mu pwɔ yi takwɔnyi i. 20 Sèe mu à jwo. Yi dánabaare
kurugo y'à kwɔ̀n, maa mu pwɔ yi takwɔnyi i mu dániyaŋi kurugo. Ŋka ma hà maye pêe
ná lire e mɛ! Fyá Kile na! 21 Kile ká mpyi u ɲyɛ a ɲùɲaara ta cige yabiliŋi ŋkéɲyi na mɛ,
mu ɲyɛ a cè na u sí n-jà mu mú pyi amuni mà? 22 Kile kacɛnni ná u kawaani nimpyiini
wíi kɛ! Mpii pi à cwo ke, u à kawaa pyi pire na, maa kacɛnnɛ pyi mu na. Maye waha
maa ŋkwôro puru ticɛnmpe e dɛ, lire baare e mu mú sí n-kwɔ̀n. 23 Izirayɛli shiinbii mú
ká fworo pi dánabaare e, Kile sí núru pi pwɔ pi talyɛge e, ɲaha na yɛ sí na ɲyɛ Kile na mà pi
pwɔ sahaŋki. 24 Mu u à kwɔ̀n ɲyɛge olivye cige na mà pa mpwɔ kɛrɛge olivye cige ŋkéɲyi

† **11:4** Baali»: Sùpyire ti mpyi a tɛ̀ɛn Izirayɛli shiinbii ŋkere na ke, pire yasunmbwɔhe kà mɛgɛ ki. Izirayɛli shiinbii niɲyahamii mú mpyi a li ɲwɔ cû na ku pêre (1 Saanbii 19.18). ‡ **11:8** Duterenɔmu 29.4; Ezayi 29.10 § **11:10** Zaburu 69.23-24

takwɔnge e mà ta yii ɲyɛ niŋkin mɛ, mu ɲyɛ a cè a jwo na yire pwɔhɔmɔ sí n-táan yi ɲùŋke na mà tòrọ mu taan mà?
25 Mii cìnmpyiibii, kani l'à ŋwɔhɔ ke, mii la ɲyɛ yii i lire cè, bà li si mpyi, yii pi ɲyɛ supyishiŋi sanŋi shiinbii ke, yii àha ŋkwɔ̀ yiye pyi yákilifee mɛ. Supyishiŋi sanŋi shiinbii pi sí n-shwɔ ke, Izirayɛli shiinbii pìi sí pi niŋgyigigii waha fo sà yaa ná pire e pi à fûnŋɔ.
26 Lire ká mpyi, Izirayɛli puni sí n-shwɔ bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Shwofooŋi sí n-yîri Siyɔn kànhe e,
U sí n-pa Yakuba tùluge shiinbii pyi pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, pi raa fyáge Kile na.»
27 Yire Kile mpyi a jwo u Jwumpe Semɛŋi i na: «Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e ke, tire ti ɲyɛ nte: mii sí pi kapegigii yàfa pi na*.»
28 Jwumpe Nintanmpe kàmpanŋke na, pi à cyé puru na ke, pi à pyi Kile zàmpɛnmii, ka lire si yii pyi yii à tɔ̀ɔn ta. Kile pi ɲcwɔɔnrɔŋi kàmpanŋke na, pi kyaa saha à táan u á pi tulyeyi kurugo. 29 Ɲaha na yɛ Kile ká yaage ŋkemu kan ke, u saha ɲyɛ na kuru shuu mɛ, u à ŋgemu yyere ke, u ɲyɛ na urufoo cyíge sahaŋki mɛ. 30 Tèni l'e, yii ɲyɛ a mpyi a Kile ɲwɔmɛɛni cû mɛ, ŋka numɛ, Izirayɛli shiinbil'à cyé Kile na ke, lir'à Kile pyi u à ɲùɲaara ta yii na. 31 Lire pyiŋkanni ninuuni na, Izirayɛli shiinbil'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha, bà li si mpyi, Kile à ɲùɲaara ta yii na pyiŋkanni ndemu na ke, u u ɲùɲaara ta pi na numɛ mú. 32 Yii li cè na Kile à sùpyire puni yaha ti ɲwɔmɛɛ yahare e, si ŋkwɔ̀ mpa ɲùɲaara ta ti puni na.

Kile yákilifente kani

33 Ei! Tɛgɛlɛ ɲyɛ Kile nàfuufente ná u yákilifente ná u ɲcèŋi na mɛ!
Karigii u à bégel'a yaha ke, wà sì n-jà cyire yyaha cè mɛ.
Wà ɲyɛ a u kurigii cè mɛ.
34 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Jofoo u à Kafooŋi Kile sɔ̀nŋɔre cè yɛ?
Jofoo u ɲyɛ u yɛrɛfooŋi yɛ†?
35 Jofoo u à fyânha a yaaga fwoo le u na,
u u mpa urufoo fwooni tò yɛ‡?»
36 Yii li cè na yaayi pun'à fworo Kile e,
maa mpyi u mɛɛ na,
maa mpyi u wuyo.
Pèente ti taha u na fo tèekwombaa.
Amiina.

12

Naaraŋkanni nivɔnni kani

1 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, ná Kile s'a ɲùɲaara ta wuu na, lire e ke, mii na li caa yii á, yii yiye puni kan u á sáraga niɲcɛnŋɛ* fiige, ŋkemu ku ɲyɛ Kile yahare e, maa ntáan u á ke. Kile pèeŋkanni niɲcɛnni li ɲyɛ lire. 2 Yii àha raa yii karigii pyi diɲyɛ sùpyire wogigii fiige mɛ, ŋka yii Kile yaha u a yii kɛ̂ɛnŋi, u u yákilii nivɔnmii kan yii á. Lire ká mpyi, nde li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni, maa ɲwɔ, maa ntáan ná cyaga ɲyɛ a li fô mɛ, yii sí lire cè.
3 Kile à ɲwɔ mii na maa sífente ntemu kan mii á ke, mà tàanna ná tire e, mii sí yi jwo yii pun'á, yii àha yiye pêe si ntòro mɛ. Yii yiye tîrige, fànhe Kile à kan yii á yii dániyaŋi kurugo ke, yii a yii karigii pyi yii a ntàanni ná kur'e. 4 Wuu cyeere na ɲyɛ niŋkin, ŋka ti yataŋɲy'à ɲyaha, yi puni ná yi báara sí u ɲyɛ. 5 Lire pyiŋkanni na, wuu dánafeebil'à ɲyaha, ŋka wuu na ɲyɛ cyere niŋkin Kirisita wwoɲɛɛge e. Wuu pun'à pwɔ pwɔ wuye na. 6 Kile à ɲwɔ wuu na, maa màkanyi ɲjemu kan wuu á wuu a báare ke, yir'à ɲyaha. Kile tùnnture ɲjwuŋi màkange ɲyɛ ŋgemu á ke, urufoo u a ti yu u tàanna ná u dániyaŋi i. 7 Dánafeebii ntɛ̀gɛŋi màkang'à kan

* **11:27** Ezayi 59.20, 21; 27.9; Zheremi 31.33, 34 † **11:34** Ezayi 40.13 ‡ **11:35** Zhobu 41.2 * **12:1** Pìi maha jwo: «sáraga ɲyii wogo».

ŋgemu á ke, urufoo u a pi tɛ̀re. Ŋgemu wogo ku ɲyɛ na kàlaŋi kaan sùpyir'á ke, urufoo u a lire pyi. 8 Yɛrɛge màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire yɛrɛge. Sùpyire ŋkanŋi màkange ɲyɛ ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire kaan sèl'e. Yyahe yyére shingire màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a ti pyi ná sèl'e. Kanhamafeebii ntɛ̀gɛŋi màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a li pyi ná funntange e.

9 Tàange sèe woge ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, yii a kapegigii fún, yii i ŋkwôro yii a kacɛnŋkii pyi. 10 Tàange ku maha mpyi cìnmpyiibii ná piye shwɔhɔl'e ke, kuru ku pyi yii shwɔhɔl'e. Shin maha shin u a li caa si mpyi shincyiiŋi sí raa pi sanmpii pêre. 11 Yii àha mpyi sàafee mɛ, yii pyi màbanfee. Yii a báare Kafooŋi á ná yii zòmpyaagii puni i. 12 Sɔ̀nŋɔre tatahage ku ɲyɛ yii á ke, yii pyi funntange e kuru kurugo. Yii funɲyi ɲíŋɛ yyefuge tèni i, yii yiye waha Kileɲarege na. 13 Yaayi kuuŋi u ɲyɛ yii cìnmpyiibii dánafeebii na ke, yii yire kan pi á, yii raa nàmpwuunbii cwôre yii a ɲwɔge yii pyɛnyi i.

14 Mpii pi na yii kyérege ke, yii a jwó leni pir'á. Yii àha pi láŋa mɛ, yii a jwó leni pi á. 15 Mpii pi ɲyɛ funntange e ke, yii pyi funntange e ná pire e; mpii pi na mɛɛ súu ke, yii a mɛɛ súu ná pire e. 16 Yii yii sɔ̀nnɔre pyi niŋkin, yàmpeenɛ kà mpyi yii e mɛ, yii yiye tîrige, yii àha yiye yaha yákilifee mɛ.

17 Yii àha kapii fwoo tò ná kapil'e mɛ, yii yiye waha yii raa kacɛnŋii pyi sùpyire puni na. 18 Yii fànha le bà yyeɲiŋke si mpyi si ŋkwôro yii ná pi sanmpii shwɔhɔl'e, kampyi lire sí n-jà n-pyi mɛ. 19 Mii ntàannamacinmpyiibii, wà ká yii mùmpɛnmɛ pyi, yii àha yii wuuni ŋkooŋi láha mɛ, yii li yaha Kile á. Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii u sí yii tùbileni kɔ̀rɔ, mii u sí yii ŋkooŋi wwû†.» Kafooŋi Kile u à jwo amuni. 20 Y'à jwo mú na: «Kategе ká mpyi mu zàmpɛnnŋi na, ɲjyì kan u á. Byage ká mpyi u na, lwɔhɔ kan u á. Mu aha lire pyi, li maha mpyi mu à jwo nàŋkyanhii mu à wwû u ɲùŋke e‡.» 21 Ma hà kapegigii mpyiŋi lage yaha ku fànha ta ma na mɛ, maye waha ma a kacɛnŋkii pyi, ma a fànha ta kapegigii mpyiŋi na.

13

Dánafeebil'à yaa pi piye tîrige fành'á

1 Sùpyire pun'à yaa ti tiye tîrige fành'á, ɲaha na yɛ fànha ɲyɛ wani, ŋkemu k'à tìŋɛ Kile pàama mɛ, fànhafeebii pi ɲyɛ ke, Kile u à pi tìŋɛ. 2 Lire e ke ŋgemu u à cyé fànhafeebii wuyi na ke, urufol'à cyé Kile wuyi na mú. Mpii pi à cyé amuni ke, pire maha ɲcɛ̀ɛgɛŋi pyi u à nɔ piye na. 3 Mpii pi na kacɛnŋkii pyi ke, pire ɲyɛ na fyáge fànhe yyaha na mɛ, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, pire pi maha fyáge ku yyaha na. Kampyi mu la ɲyɛ s'a fyáge ku yyaha na mɛ, ta kacɛnŋii pyi. Lire ká mpyi, mu sí ŋkèe ta. 4 Fànhafeebii na ɲyɛ Kile báarapyii yii tɔ̀ɔnŋi kurugo. Ná mu ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, mu sí raa fyáge pi na, ɲaha na yɛ kàshikwɔnyaage ɲyɛ pi cye e tawage e mɛ. Kile báaraŋi na pi ɲyɛ s'a kapegigii pyifeebii kapyiiŋkii ŋkooŋi wwû pi na. 5 Lire e ke sùpyir'à yaa ti tiye tîrige fành'á. Yyefuge pi maha ntɛ̀gɛ sùpyire na ke, pi àha li pyi kuru yyaha na kanna mà dɛ, ŋka pi li pyi, ɲaha na yɛ li kun'à tíi.

6 Lire na yii na múnalwɔɔre sârali mú. Mpii pi maha ti shuu ke, Kile u à pire yaha uru báaraŋi na, pi raa u pyi pi a ɲwɔge. 7 Shin maha shin à yaa ná ndemu i ke, yii lire kan u á. Shinŋ'á yii à yaa yii a múnalwɔɔre kaan ke, yii a ti kaan ur'á. Cùuy'à yaa y'a ŋkaan ŋgemu á ke, yii a yi kaan ur'á. Shinŋi na yii à yaa yii a fyáge ke, yii a fyáge uru na. Shinŋi yii à yaa yii a mpêre ke, yii a uru pêre.

8 Tàange baare e, yafyin kà zìi mpyi yii ná yii supyiɲɛɛbii shwɔhɔl'e mɛ. Ŋgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo na Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲáare. 9 Yii li cè na ɲje y'à jwo Kile Saliyaŋi i na: «Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà sùpya bò mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà ma supyiɲɛɛŋi cyeyaage ɲyipɛɛn pyi mɛ*» ke, yire ná Saliyaŋi

† **12:19** Duterenɔmu 32.35 ‡ **12:20** Taanliŋkii 25.21, 22 * **13:9** Ɛkizodi 20.13-15, 17; Duterenɔmu 5.17-19, 21

kapyaagii sanŋkil'à lwɔ́ a pwɔ nde kabilini na: «Ma shinɲɛɛŋi kyaa táan may'á ma yabiliŋi fiige†.» 10 Tàange ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo ɲyɛ na kawaa pyi u shinɲɛɛŋi na mɛ. Ɲyɛ mu aha sùpyire sannte kyaa táan may'á, mu à Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲaara.

Wuu bégele, wuu a wuu Kafooŋi cannuruge sigili

11 Yii mpe lóg'a tara, tèni i wuu ɲyɛ numɛ ke, yii à lire cè. Tèn'à nɔ wuu ɲɛ̀ a yîri ŋɔɔmpe na, ɲaha na yɛ tèni i wuu à jyè Kile kuni i ke, wuu à zhwoŋi byanhara numɛ mà tòro lire tèni na. 12 Numpilag'à nɔ cyage e, ɲyɛge na ŋko raa múru. Lire e ke wuu numpire karigii ɲwɔ yaha, wuu bɛ̀ɛnmpe kàshikwɔnyaayi le wuye na. 13 Wuu a ɲaare ntìiŋi i, bà sùpyaŋi maha ɲaare canŋke e mɛ. Wuu láha ɲjyìntoroŋi ná sinmbyaani ná jacwɔɔre ná silegebaare ná yukwɔɔnni ná yiɲcyɛge na. 14 Yii Kafooŋi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwɔ́ yii karigii puni i, yii àha raa yii cyeere ɲyii karigii pyi mɛ.

14

Dánafeebii ɲyɛ a yaa pi a piye cɛ̂ɛge mɛ

1 Mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, yii pire cùmu lemɛ ɲwɔ, yii àha raa pi jwumpe cyíge mɛ. 2 Wà na ɲyɛ wani, ur'à cè a jwo na uru sí n-jà raa yalyire puni lyî, wà sí ɲyɛ wani ŋgemu u ɲyɛ u sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, faayaayi kanni uru na lyî. 3 Ŋge u ɲyɛ na yi puni lyî ke, uru kà raa yi puni lyìmbaafooŋi fare mɛ, yi puni lyìmbaafooŋi mú kà raa yi puni lyìfooŋi fwɔ́hɔre mɛ, ɲaha na yɛ Kile à ɲɛɛ uru na mú. 4 Di mu ɲyɛ na maye sônŋi maa wabɛrɛ báarapyi cɛ̂ɛge yɛ? U à báaracɛnŋɛ pyi yo, u ɲyɛ a báaracɛnŋɛ pyi mà yo, mu kuro ɲyɛ yire e mɛ, u ná u ɲùŋufooŋi shwɔhɔl'e yire ɲyɛ. U mú sí báaracɛnŋɛ pyi, ɲaha na yɛ síŋi na ɲyɛ Kafooŋi na mà lire pyi. 5 Wà maha canmpyaagii cyìi sônŋi na cyir'à ɲwɔ mà tòro cyi sanŋkii na, wabɛrɛ sí i sônŋi na canmpyaagii pun'à tàanna. Shin maha shin u u sònŋɔŋkanni yaha li pyi sèe. 6 Shinŋi u à canŋke kà pwɔ́ɔŋɔ canɲyi sanɲyi na ke, urufoo maha lire pyi Kafooŋi pèente kurugo. Shinŋi u ɲyɛ na yalyire puni lyî ke, uru mú na lire pyi Kafooŋi pèente kurugo, ɲaha na yɛ u maha fwù kaan Kile á ti kyaa na. Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na yalyire puni lyî mɛ, uru mú maha lire pyi Kafooŋi pèente kurugo, ɲaha na yɛ uru mú maha fwù kaan Kile á. 7 Sèeŋi na, wuu wà tufiige ɲyɛ na u shìŋi pyi uye kurugo mɛ, wuu wà mú sí ɲyɛ na ŋkwûu uye kurugo mɛ. 8 Mà wuu yaha shì na, wuu ɲyɛ Kafooŋi wuu, wuu mú sí ká ŋkwû, wuu na ɲyɛ Kafooŋi wuu. Lire e ke wuu ɲyɛ shì na yo, wuu à kwû yo, wuu na ɲyɛ Kafooŋi wuu. 9 Lire kurugo Kirisita à kwû maa ɲɛ̀ si mpyi kwùubii ná ɲyii wuubii Kafooŋi.

10 Ɲyɛ mu wi ke, ɲaha na mu ɲyɛ na ma cìnmporoŋi cɛ̂ɛge yɛ? Mu sí wi ke, ɲaha na mu ɲyɛ na ma cìnmporoŋi fare yɛ? Wuu shin maha shin sí Kile yibige ɲwɔ shwɔ canŋka.
11 Kafooŋi Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i na:
«Mii ɲyii wuŋi u ɲyɛ,
sùpyire puni sí raa niŋkure sínni mii yyahe taan,
pi puni sí raa mii pêre*.»
12 Lire pyiŋkanni na, wuu shin maha shin sí u kapyiŋii yyaha jwo Kile á.

Yii àha raa yii cìnmpyiibii ɲùŋɔ kyánge mɛ

13 Ɲyɛ wuu wuye ɲcɛ̀ɛgɛŋi ɲwɔ yaha, yii àha yaaga yaha yii cìnmporoŋi yyaha na si u yyaha kwɔ̀n, lire ɲyɛ mɛ si u pyi u cwo mɛ. 14 Mii à li cè maa dá li na, na Kafooŋi Yesu barag'e, yaage kà tufiige ɲyɛ a ɲwɔ́hɔ mɛ. Ŋka wà ha ŋkemu pyi na k'à ɲwɔ́hɔ ke, kuru maha ɲwɔ́hɔ urufol'á. 15 Mu aha ɲcè na mu shinɲɛɛŋi sí ɲîge mu yalyige na, ma hà ku lyî u ɲyii na mɛ, ná lire bà mɛ, mu sí tàange kuni yaha u kàmpanŋke na. Mu cìnmporoŋi kurugo Kirisita à kwû ke, ma hà mpyi kaɲuŋɔ si u ɲùŋɔ kyán yalyire kurugo mɛ. 16 Ma hà ma mɛge yaha ku kɛ̀ɛge yaaga kurugo, na k'à táan mu á mɛ. 17 Yii li cè na Kile Saanre

† **13:9** Levitike 19.18 * **14:11** Ezayi 45.23

kani ɲyɛ a yyaha tíi ná ɲjyìŋi ná yabyɛɛre e mɛ, ŋka Kile Munaani maha ntìiŋi ná yyeɲiŋke ná funntange ŋkemu kaan ke, ná yire e t'à yyaha tíi. 18 Shinŋi u ɲyɛ na báare Kirisita á lire pyiŋkanni na ke, urufoo kyaa li maha ntáan Kile á, sùpyire mú maha urufoo kêre.

19 Ŋyɛ nde li sí yyeɲiŋke kan wuu á, si wuu pyi wuu fànha ta wuu ná wuye shwɔhɔl'e Kirisita kuni i ke, wuu wuye waha lire na. 20 Ma hà Kile báaraŋi kèɛge yalyire ɲùŋɔ taan mɛ. Sèe wi, yalyire pun'à ɲwɔ, ŋka ntemu ɲjyì sí n-jà n-pyi kaɲuŋɔ si mu cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán ke, tire ɲjyìŋi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 21 Kyara yo, sinmbyaa yo, yaaga maha yaaga ku sí n-jà n-pyi kaɲuŋɔ si mu cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán ke, kuru yaha wani, lire l'à pwɔ́rɔ. 22 Nde mu ɲyɛ na sônŋi mà yyaha tíi ná ŋke cyage e ke, lire yaha mu ná Kile shwɔhɔl'e. Shinŋi u ɲyɛ u funŋke ɲyɛ a cɛɛnnɛ ná u kapyiiŋkil'e mɛ, uru wuun'à ɲwɔ. 23 Ŋka mu funŋke ká ɲcɛɛnnɛ yalyige kà ɲjyì na, maa núr'a ku lyî, Kile sí mu cêɛgɛ, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ a li pyi ná dániya e mɛ. Kani sí li ɲyɛ li ɲyɛ a pyi ná dániya e mɛ, lire maha mpyi kapii.

15

Dánafeebil'à yaa pi piye cùmɔ lemɛ ɲwɔ

1 Wuu mpiimu pi à fànha ta Kile kuni i ke, mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta l'e mɛ, wuu pi fànhaɲcyɛrɛrɛ karigii kwú wuye e. Wuu àha raa wuu ɲyii karigii kanni caa raa mpyi mɛ. 2 Shin maha shin à yaa u a u shinɲɛɛŋi ɲyii karii pyi ɲcyiimu cyi sí là ɲwɔ u na, si u pyi u a sì yyaha na Kile kuni i ke. 3 Yii li cè na ali Kirisita ɲyɛ a u yabiliŋi ɲyii wuuni pyi mɛ, mà tàanna ná yi jwuŋkanni i Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi à mu faha ke, mii pirefel'à faha*.» 4 Yaaga maha yaaga ku mpyi a sémɛ fo tèemɔni i Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yire pun'à sémɛ si wuu kâla, bà wuu zòompii si mpyi si ntàra, wuu u wuye waha, wuu u sònŋɔrɔ tatahaga ta mɛ. 5 Kile u maha wuu pyi wuu a wuye waha, maa wuu zòompii taali ke, uru u yii sònŋɔre pyi niŋkin, bà Yesu Kirisita ɲyɛ na li caa mɛ, 6 bà wuu puni si mpyi si wuu Kafooŋi Yesu Tuŋi Kile pêe ná yákili niŋkin ná mɛɛ niŋkin i mɛ. 7 Bà Kirisita à yii cùmu lemɛ ɲwɔ mɛ, yii a yiye cùmu lemɛ ɲwɔge amuni, lire sí pèenɛ taha Kile mɛge na. 8 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kirisita à pyi Yahutuubii báarapyi, ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ pi tulyey'á ke, bà cyire si mpyi si fûnŋɔ mɛ. Lir'à li cyêe na Kile ká ndemu jwo ke, u maha lire pyi. 9 U kapani ɲùŋke ku ɲyɛ mú, bà supyishiŋi sanŋi si mpyi s'a Kile pêre u kacɛnŋkii kurugo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Lire kurugo mii sí mu pêe supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e,
mii sí mɛɛ cêe si mu kêe†.»

10 Y'à sémɛ mú na:

«Supyishiŋi sanŋi puni, yii pyi funntange e ná Kile shiinbil'e siɲcyan‡.»

11 Y'à núr'a sémɛ mú na:

«Supyishiŋi puni, yii a Kafooŋi kêre.
Sùpyire puni, yii a u pêre§.»

12 Kile tùnntunŋi Ezayi mú à jwo na:

«Sùpya sí n-pa n-fworo Zhese tùluge e,
u sí n-pa n-yîri si mpyi supyishiŋi sanŋi ɲùŋufooŋi,
pi mú sí pi sònŋɔre taha u na*.»

13 Kileŋi u maha sònŋɔre tatahage kaan ke, uru u funntanga nimbwɔhɔ ná yyeɲiŋke kan yii á, yii dániyaŋi kurugo, bà li si mpyi ɲwɔmɛɛni u à lwɔ́ wuu á ke, Kile Munaani fànhe si yii pyi yii yii sònŋɔre taha lire na sèl'e mɛ.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

14 Mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ yii kàmpanŋke ke, mii à sàa li cè na yii à sàa yiye yaha cènmpe mpyiŋi laage e, ɲcèŋi sèe wuŋi mú sí na ɲyɛ yii e, na yii sí n-jà raa yiye yɛrɛge. 15 Ŋka

---

* **15:3** Zaburu 69.10 † **15:9** 2 Samuwɛli 22.50; Zaburu 18.50 ‡ **15:10** Duterenɔmu 32.43 § **15:11** Zaburu 117.1 * **15:12** Ezayi 11.10

ŋge lɛtɛrɛŋi i, mii à naye waha maa karigii cyìi sémɛ si yii funɲyi cwo cyi na. Mii à lire pyi, ɲaha na yɛ Kile à ɲwɔ mii na, 16 maa mii pyi Yesu Kirisita báarapyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e. Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi báaraŋi mii ɲyɛ na mpyi ke, uru na ɲyɛ mu à jwo sáragawwu báara, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, bà pire si mpyi si mpyi sáraga fiige ŋkemu k'à táan Kile á, ka Kile Munaani si ku yaha kuye kanna na, uye mɛɛ na ke. 17 Lire e ke Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, mii sí n-jà raa ŋkwɔ́hɔli ná na báaraŋi nimpyiŋi i Kile á. 18 Sèeŋi na, mii aha a si yaaga jwo, nde Kirisita à pyi mii cye kurugo ke, lire kanni mii maha jwo. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, u à mii tègɛ, maa pire pyi pi à ɲɛn'a Kile ɲwɔmɛɛni cû mii jwumpe ná mii kapyiiŋkii cye kurugo. 19 Lir'à pyi kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii cye kurugo, Kile Munaani sífente funŋke e. Lire pyiŋkanni na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, puru kàmpanŋke na, mii à sàa báaraŋi pyi mà nɔ u tɛgɛni na mà lwɔ́ Zheruzalɛmu kànhe e mà sà nɔ Iliri kùluni puni i. 20 Kirisita kyaa sàha jwo a ɲya cyeyi ɲjemu i mɛ, mii à naye waha maa Jwumpe Nintanmpe jwo yire cyeyi i, bà li si mpyi, mii àha ŋkwɔ̀ raa wà fyè tare mɛ. 21 Ŋka l'à pyi mu à jwo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«U kyaa ɲyɛ a jwo mpiimu á mɛ, pire sí u ɲya,
Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a u kyaa lógo mɛ, pire sí u cè†.»
22 Ŋyɛ lire l'à sàa mii tɛgɛlɛ kwɔ̀n fo tooyo niɲyahay'e yii yyére zhèŋi na.

23 Ŋyɛ numɛ, mii báaraŋ'à kwɔ̀ naha ɲcyii kùligil'e. Ná cyi naha a yyee lada kwɔ̀, mii la mpyi si sà fworo yii na, 24 mii niŋkareŋi Ɛsipaɲi kìni i, mii sí n-yyére si tère pyi yii yyére. Mii aha a ŋkèɛge, yii i na tègɛ bà mii si mpyi si nɔ wani mɛ. 25 Ŋka mii sí n-fyânha n-shà Zheruzalɛmu i, Kile wuubii pi ɲyɛ wani ke, mii sí n-sà ntègɛ kan pir'á. 26 Yii li cè na dánafeebii pi ɲyɛ Masedoni ná Akayi kùligil'e ke, pir'à cyeyi wà yiye na si ntègɛ Zheruzalɛmu dánafeebii fòŋɔfeebii tègɛ. 27 Pi à li lwɔ́ piye e si pi tègɛ, ŋka sèeŋi na, pi ná li mpyiŋ'à yaa, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ nàfuu fiige Kile maha ŋgemu kaan ke, Zheruzalɛmu Yahutuubii dánafeebil'á pi à puru ta. Lire e ke pi aha pi tègɛ ná pi cyeyaayi i, lire na ɲyɛ pi nimpyii. 28 Ŋyɛ mii aha cyire karigii cwɔɔnrɔ, maa uru wyérɛŋi kan, mii sí n-tòro yii yyére s'a wá Ɛsipaɲi kìni i. 29 Mii mú s'à li cè na mii aha nɔ wani yii yyére, Kirisita sí jwóŋi lwɔ́ wuu na sèe sèl'e.

30 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, ná wuu sí ɲyɛ Kafooŋi Yesu Kirisita wuu, Kile Munaani s'à wuu pyi wuu u wuye kyaa táan wuy'á, mii na li caa yii á, yii raa Kile ɲáare mii á na zhìleni na, 31 Zhude kùluni shiinbii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, bà mii si mpyi si shwɔ pire na, ntègɛŋi mii sí sà n-kan Kile wuubil'á Zheruzalɛmu i ke, pi i ɲɛɛ uru na ná funntange e mɛ. 32 Lire ká mpyi, Kile ká ɲɛɛ, mii funntanga wuŋi sí nɔ yii yyére, mà bâra lire na, yii sí màban le mii i. 33 Yyeɲiŋkefoo Kile u pyi ná yii puni i. Amiina.

16

Poli à u ceveebii shɛ́ɛre

1 Mii sí wuu cìnmpworocwoŋi Febe kyaa jwo yii á, mɛtangafoo u ɲyɛ u wi, Sanŋkere dánafeebii kuruŋke tɛgɛfooŋi wà wi. 2 U aha nɔ yii yyére, yii i u cùmu lemɛ ɲwɔ Kafooŋi mɛge kurugo, mu à jwo bà l'à yaa l'a mpyi Kile wuubii shwɔhɔl'e mɛ. U aha ntègɛ cya yii á kyaa maha kyal'e ke, yii u tègɛ. U yabiliŋ'à shinɲyahara tègɛ mà cye cyán mii yabiliŋi na.

3 Yii Pirisili ná Akilasi shɛ́ɛre. Pire na ɲyɛ mii báarapyiŋɛɛ Yesu Kirisita báaraŋi i. 4 Pire mpyi na ŋko si mpɔ̂ɔn pi múnahigil'e mii wuuni zhwoŋi kurugo. Mii kanni bà u ɲyɛ na pi kêre mɛ, supyishiŋi sanŋi dánafeebii kuruɲyi puni mú na pi kêre. 5 Dánafeebii pi maha piye bínnini pi pyɛnge e ke, yii pire shɛ́ɛre mú. Yii mii ntàannamacinmpworoŋi Epayinɛti shɛ́ɛre. Uru u à pyi shincyiiŋi mà dá Kirisita na Azi kùluni i. 6 Mariyama u à báaraɲyahage pyi yii á ke, yii uru shɛ́ɛre. 7 Yii Andoronikusi ná Zhuniyasi shɛ́ɛre. Mii ná pire ɲyɛ supyishi

† **15:21** Ezayi 52.15

niŋkin, wuu à pyi kàsuŋi i siɲcyan. Pi mɛy'à fworo sèl'e Yesu tùnntunmpii shwɔhɔl'e, pi mú à jyè Kirisita kuni i mii yyaha na.
8 Yii Anpiliyasi shéɛre, mii ntàannamacinmpworo wi Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 9 Yii Urubɛn shéɛre, wuu báarapyiɲɛɛ u ɲyɛ ure Kirisita báaraŋi i, yii i mii ntàannamacinmpworoŋi Sitasisi shéɛre. 10 Yii Apɛlɛsi shéɛre, ur'à ɲɛɛ yyefuge na Kirisita mɛge kurugo. Yii Arisitobuli pyɛngɛ shiinbii shéɛre. 11 Yii mii cìnmpworonaŋi Erɔdiyɔn shéɛre. Narisisi pyɛngɛ shiinbii pi à dá Kafooŋi na ke, yii pire shéɛre. 12 Yii Tirifɛni ná Tirifosi shéɛre, pire cyeebii shuunniŋi na báaraŋi pyi Kafooŋi á. Yii mii ntàannamacinmpworocwoŋi Pɛrisidi shéɛre, ur'à uye kan Kafooŋi báaraŋ'á sèl'e. 13 Yii Kafooŋi niɲcwɔnrɔŋi Urufusi ná u nuŋi shéɛre, mii nu mú u ɲyɛ ure. 14 Yii Asɛnkiriti ná Filegɔn ná Ɛrimɛsi ná Patorobasi ná Ɛrimasi shéɛre, cìnmpyiibii sanmpii pi ɲyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéɛre mú. 15 Yii Filologi ná Zhuli ná Nɛrɛ ná u cìnmpworocwoŋi shéɛre mà bâra Olɛnpi na. Dánafeebii sanmpii pi ɲyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéɛre. 16 Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnŋi i, Kirisita dánafeebii kuruɲyi pun'à yii shéɛre.

Yɛrɛyi nizanɲyi

17 Mii cìnmpyiibii, mpii pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii shwɔhɔl'e, maa pi wuruge, maa ntùŋke taha wuu kàlaŋi na ke, mii na li caa yii á, yii a yiye kàanmucaa pire na. 18 Wuu Kafooŋi Kirisita á bà tire sùpyire ɲyɛ na báare mɛ, pi fucɛrigil'á pi maha báare. Mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ̀ a fànha ta Kile kuni i mɛ, pi maha pire wuruge ná jwuntanmpe ná kàyituwɔgɔre e. 19 Yii pi ke, yii à Kafooŋi ɲwɔmɛɛni cû pyiŋkanni ndemu na ke, sùpyire pun'à lire cè. Lire e ke mii funntanga wuŋi u à sìi yii kurugo. Mii na li caa yii á, yii pyi yákilifee, yii raa kacɛnŋii pyi, yii i láha kapegigii na feefee. 20 Ɲyɛ li saha sì mɔ mɛ, yyeɲiŋke kanvooŋi Kile sí Sitaanniŋi tîrige n-cyán yii a fwòoŋi ná yii tooy'e. Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. 21 Mii báarapyiɲɛɛŋi Timɔti à yii shéɛre. Lusisi ná Zhasɔn ná Sosipatɛri à yii shéɛre, mii ná pire mpii na ɲyɛ shinnuu. 22 Ɲyɛ mii Tɛritusi u à Poli tèg'a ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ ke, mii mú à yii shéɛre Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 23 Gayusi yyére mii ɲyɛ nàmpɔnnte na ke, ur'à yii shéɛre. Uru yyére dánafeebii maha piye bínnini mú. Kànhe wyérɛmaraŋi Erasiti ná wuu cìnmpworoŋi Karitusi à yii shéɛre.
[24 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. Amiina.]
25 Wuu pèenɛ taha Kile na. Jwumpe Nintanmpe mii ɲyɛ na yu Yesu Kirisita kyaa na yii á ke, sí na ɲyɛ Kile á mà puru pyi pu fànha kan yii á. Puru cye kurugo, Kile à u kaŋwɔhɔni cyêe, u mpyi a lire ŋwɔhɔ mà lwɔ́ fo diɲyɛŋi tèesiini i. 26 Numɛ, l'à yige bèɛnmpe na. Ɲyɛ Kile tùnntunmpii sémɛbii cye kurugo, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire pun'à lire kaŋwɔhɔni cè. Kileŋi u ɲyɛ wani fo tèekwombaa ke, uru u à li kuni kan, bà sùpyire puni si mpyi si dá uru na s'a uru pêre mɛ.
27 Kile kanni u ɲyɛ yákilifooŋi ke, pèente ti taha u na tèrigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo fo tèekwombaa. Amiina.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Kɔrɛnti kànhe na mpyi kànbwɔhɔ, yasunɲyi mpyi a ɲyaha k'e sèl'e. Cikwuŋi ná nàŋkwuŋi mpyi na mpyi pyiŋkannigii puni na kuru kànhe e.

Yesu tùnntunŋi Poli à yyee niŋkin ná paanga pyi Kɔrɛnti kànhe e. Lire tèni i, u à Jwumpe Nintanmpe jwo wani, ka pìi si piye kan Yesu á (Kapyiiŋkii 18.1-18). Poli kareŋkwooni kàntugo, ɲyahaŋgurug'à jyè dánafeebii ná piye shwɔhɔl'e. Poli à yire lógo maa ŋge lɛtɛrɛŋi tun si pi yɛrɛ, maa li cyêe pi na, na dánafeebii wwoɲɛɛge na ɲyɛ mu à jwo cyere, ti ɲùŋke ku ɲyɛ Yesu Kirisita kanni. Tire cyeere yatanɲyi pun'à yaa yi yiye kyaa táan yiy'á, yi raa yiye tɛ̀re (13).

Dánafeebii kuruŋke e, pìi mpyi a lɛtɛrɛ tùugo u á, maa yibiyi yà pyi u na. Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi séme maa ɲwɔshwɔrɔ kan yire yibiyi na, yire yi mpyi:

Dánafeebii sí n-jà fúru pyi la? (7)
Mpii pi ɲyɛ na zunŋi pyi ke, dánafeebii sí n-jà n-lyî pire yyére la? (8--10)
Di dánafeebil'à yaa pi a báare ná Kile Munaani màkanyi i yɛ? (12--14)
Dánafooŋi kwùŋi kàntuge ɲyɛ ɲaha shi yɛ? (15)

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u à yyer'a pyi Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii
ná wuu cìnmpworoŋi Sositɛni u à ŋge lɛtɛrɛŋi séme si ŋkan 2 yii dánafeebii kuruŋk'á, Kɔrɛnti
kànhe e, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu Yesu Kirisita cye kurugo ke, u à yii yyer'a pyi u
wuu, mà bâra mpii puni pi ɲyɛ na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge yiri cyeyi puni i, maa
u pyi pi Kafooŋi wuu fiige ke, 3 wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na,
pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kɔrɛnti dánafeebii kurugo

4 Mii fwù ɲyɛ Kile na tèrigii puni i, ɲaha na yɛ u à ɲwɔ yii na, yii ná Yesu Kirisita
wwoɲɛɛge kurugo. 5 Mà yii yaha kuru wwoɲɛɛge e, yii à Kile màkanyi shiŋi puni ta, mà
cye cyán jwumpe ná ɲcèŋi na. 6 Ɲaha kurugo yɛ jwumpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke,
pur'à tatɛɛngɛ wwû yii e. 7 Lire e canŋke wuu Kafooŋi Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, mà yii
yaha yii i kuru canŋke sigili, Kile màkange kà tufiige kuu ɲyɛ yii na mɛ.

8 Uru Kile mú u sí yii tègɛ si fànha kan yii á, bà yii si mpyi si ŋkwôro u kuni i fo sà nɔ
li tɛgɛni na, si mpyi tìgire cyaga baa Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge mɛ. 9 Kile na ɲyɛ
ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, uru u à yii yyere bà yii si mpyi si mpyi u Jyaŋi, wuu Kafooŋi Yesu
Kirisita wwoɲɛɛge e mɛ.

Poli à li cya Kɔrɛnti dánafeebil'á na pi bê

10 Mii cìnmpyiibii, mii na li ɲáare yii á, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, yii i bê niŋkin
na, yii àha n-láha yiye na mɛ. Yii bê, yii i mpyi ná sònŋɔrɔ niŋkin i, yii i yii karigii kapyiini
ɲùŋke yaha ku pyi niŋkin. 11 Ɲaha kurugo yɛ mii cìnmpyiibii, mii à lógo Kilowe pyɛngɛ
shiinbii pìi ɲwɔ na, na mbèmbaaŋi na wá yii shwɔhɔl'e, 12 na pìi na wá na ŋko yii shwɔhɔl'e
na pire na ɲyɛ mii Poli wuu, pìi sí i ŋko na pire na ɲyɛ Apolosi wuu, pìi sí i ŋko na pire na
ɲyɛ Pyɛri wuu, pi sanmpii sí i ŋko na pire na ɲyɛ Kirisita wuu. 13 Mii sí yii yíbe, Kirisita
à táa la? Taha Poli u à kwòro kworokworocige na yii kurugo, lire ɲyɛ mɛ taha Poli mɛge
na yii à batize? 14 Mii Poli à Kile shɛ́ɛre, ɲaha na yɛ Kirisipusi ná Gayusi baare e, mii ɲyɛ
a yii wà tufiige batize wani mɛ. 15 Lire e yii wà sì n-sìi n-jà n-jwo na ur'à batize mii mɛge

na mɛ. 16 Mii funŋɔ naha mpyi a wwɔ̀, mii mú u à Sitefanasi pyɛngɛ shiinbii batize, pire baare e, mii naha a dá na mii sàha à sùpya batize wani yii yyére mɛ.

Sùpyire yákilifente ɲyɛ Kile ɲyii na sìɲcomɔ

17 Yii li cè na báaraŋi niɲcyiiŋi mɛɛ na Kirisita à mii tun ke, uru bà u ɲyɛ batizeliŋi mɛ, Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo u à mii tun. Mii mú sí ɲyɛ na tire tùnnture pyi mà tàanna ná sùpyire yákilifente e mɛ, bà li si mpyi sùpyire kà raa dìrili mii jwuŋkanni kurugo mɛ, ŋka pi a dìrili Kirisita kwùŋi kurugo kworokworocige na. 18 Mpii pi ɲyɛ kuni nimpiini i, ná Kile sí n-pa pi shi bò ke, jwumpe pu ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kirisita kwùŋi i kworokworocige na ke, puru na ɲyɛ sìɲcomɔ pire mpil'á. Ŋka wuu mpii pi ɲyɛ kuni niɲcɛnni i, ná Kile sí n-pa wuu shwɔ ke, Kile sífente ti ɲyɛ ti ti wuu á.

19 Ŋyɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Mpii pi na piye sɔ̂nŋi yákilifee ke, mii sí pire sìɲcompe cyêe.
Mpii pi na piye sɔ̂nŋi na pir'à kyaa cè ke, mii sí li cyêe na pire ɲyɛ a yafyin cè mɛ*.»

20 Mà tàanna ná lire e, taa yákilifeebii ɲyɛ ke? Mpii pi na piye sɔ̂nŋi na pir'à Kile Saliyaŋi cè ke, taa pire ɲyɛ ke? Taa ŋge diɲyɛŋi jwuɲceempii ɲyɛ ke? Kile à li cyêe na ŋge diɲyɛŋi yákilifente na ɲyɛ sìɲcomɔ. 21 Mà tàanna ná Kile yákilifente e, u à li lwɔ́ ŋge diɲyɛŋi yákilifeebii kà n-jà uru cè ná pi yabilimpii yákilifente e mɛ. Lire kurugo jwumpe wuu ɲyɛ na yu, ná diɲyɛŋi sùpyire na pu sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, Kile à li lwɔ́ sùpyire t'à dá puru jwumpe na ke, si pire shwɔ.

22 Ŋyɛ Yahutuubii la maha mpyi s'a kakyanhala karigii ɲaa tapyige e si nta ndá puru jwumpe na. Girɛkiibii sí na ɲcaa pire yákilibii si múgo si nta ndá pu na. 23 Wuu pi ke, Kirisita kani wuu ɲyɛ na yu na u à kwû kworokworocige na ke, puru na ɲyɛ jwuɲjwumbaama Yahutuubil'á, maa mpyi sìɲcomɔ supyishiŋi sanŋ'á. 24 Ŋka Kile à mpiimu yyer'a pyi u wuu ke, pi à pyi Yahutuu yo, pi à pyi Girɛkii yo, pir'á Kirisita na Kile sífente ná u yákilifente cyêre. 25 Ŋaha kurugo yɛ kani Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, lir'à fànha tò pi yákilifente na. Nde Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔ̂nŋi na fànhaɲcyɛrɛrɛ ti ɲyɛ ti ti ke, lir'à fànha tò sùpyire na.

26 Mii cìnmpyiibii, yyereŋkanni na Kile à yii yyer'a pyi uye wuu ke, yii lire kàanmucya a wíi kɛ! Mà tàanna ná sùpyire kàanmucyage pyiŋkanni i, yákilifee niɲyahamii ɲyɛ yii e mɛ, sífee niɲyahamii ɲyɛ yii e mɛ, yii niɲyahamii mú sí ɲyɛ a si shinbwoo pyɛnyi i mɛ. 27 Ŋyɛ karigii diɲyɛŋi sùpyire na sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, cyire Kile à cwɔɔnr'a tèg'a diɲyɛŋi yákilifeebii sílege. Ŋcyii pi ɲyɛ na sɔ̂nŋi fànhaɲcyɛrɛrɛ wogigii ke, maa cyire cwɔɔnr'a tèg'a fànhafeebii sílege. 28 Karigii cyi ɲyɛ ɲùŋɔ baa diɲyɛ sùpyire ɲyii na, ná pi kuro ɲyɛ cyi e mɛ, cyire karigii Kile à cwɔɔnrɔ, pi na ɲcyiimu sɔ̂nŋi sèe wogii ke, mà tèg'a cyire kèɛge. 29 U à lire pyi, bà li si mpyi sùpyaŋi wà tufiige kà ŋkwɔ̀ uye pêe uru Kile yyahe taan mɛ.

30 Uru u à wuu le Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. Kile à pyi kaɲuŋɔ, ka Yesu Kirisita si wuu pyi yákilifee, maa jwo na wuu à tíi, maa wuu pyi Kile wuu, maa wuu ɲùŋɔ wwû kapegigii bilere e. 31 Ŋyɛ bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ: «Ŋgemu la ká mpyi si pèenɛ taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafooŋi Kile na†.»

2

Poli ɲyɛ a Kile jwumpe jwo ná sùpyire yákilifente e mɛ

1 Mii cìnmpyiibii, tèni i mii à sà Kile jwumpe jwo yii yyére ke, mii ɲyɛ a naye pêe na mii à jwumpe cè, lire ɲyɛ mɛ na mii yákiliŋ'à pêe mà tòro pi sanmpii wuŋi na mɛ. 2 Ŋaha kurugo yɛ mii ɲyɛ a li lwɔ́ naye funŋ'i, si yaage kabɛrɛ kyaa jwo yii á, Yesu Kirisita kàntugo na mɛ, si u kwùŋi kyaa jwo yii á kworokworocige na. 3 Mii fànhe mpyi a cyérɛ wani yii shwɔhɔl'e, fyagare mpyi maha mpyi mii na fo mii mpyi maha ɲcyêɛnni sèl'e. 4 Tère o tère e mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, ná sùpyire yákilifente e bà mii mpyi maha pu yu

* **1:19** Ezayi 29.14 † **1:31** Zheremi 9.24

si nta yii ɲùmbogigii kɛ̂ɛnnŋɛ ná p'e mɛ. Ŋka ná Kile Munaani sífente e mii mpyi maha pu yu, 5 bà li si mpyi yii dániyaŋi kà ntaha sùpyire yákilifente na mɛ, fo Kile sífente.

Kile maha u yákilifente kaan wuu á, u Munaani cye kurugo

6 Kile jwump'à tatɛɛngɛ wwû mpiimu zòmpyaagil'e ke, pire maha yákilifente taa wuu jwumpe e. Ŋka Kile sí n-pa ŋge diɲyɛŋi sùpyire ná u ɲùŋufeebii mpiimu shi bò ke, yákilifente ti ɲyɛ pir'á ke, tire shiŋi bà mɛ. 7 Kile yákilifente shɛnrɛ wuu ɲyɛ na yu ke, sùpya mpyi a ti shi cè mɛ, ɲaha na yɛ Kile mpyi a ti ŋwɔhɔ. Mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a lire kaŋwɔhɔni yaa, bà wuu si mpyi si mpyi shinbwoo si ntèɛn ná u e u cyage nisinaŋke e mɛ. 8 Ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi wà ɲyɛ a tire yákilifente cè mɛ. Ná lire bà mɛ, pi mpyi na sì ɲɛɛ Kafooŋi Peentefoo kwòro kworokworocige na mɛ. 9 Bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpya ɲyii sàha ŋkwɔ̀ a ndemu ɲya mɛ,
ná niŋgyii sàha ŋkwɔ̀ a li lóg'a ɲya mɛ,
ná li sàha ŋkwɔ̀ a tîge sùpya funŋ'i mà ɲya mɛ,
mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, lire u à bégel'a yaha pire mɛɛ na*.»

10 Wuu pi ke, Kile à lire kani cyêe wuu na, u Munaani cye kurugo. Lire li maha karigii puni yyaha caa, ali karigii Kile à ŋwɔhɔ ke, li maha cyire puni yyaha caa, si cyi cè, 11 bà li ɲyɛ sùpya sì n-jà u supyiɲɛɛŋi funzɔnŋɔre cè ná u yabiliŋi bà mɛ, amuni li mú ɲyɛ sùpya sì n-jà Kile funŋɔ karigii cè mɛ, Kile Munaani kanni l'à cyi cè. 12 Wuu sí pi ke, Kile à u Munaani le wuu e, lire l'à wuu ná sùpyire sannte sɔ̀nŋɔŋkanni pyi l'à wwû liye e. U à lire pyi bà li si mpyi, u à ɲwɔ wuu na maa yaayi ɲjemu kan wuu á ke, wuu u yire cè mɛ. 13 Ná sùpyire yákilifente e bà wuu ɲyɛ na yire yaayi kyaa yu mɛ. Ŋka Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na ke, lire wuu ɲyɛ na yu sùpyir'á, wuu na li yu bà Kile Munaani à li jwo mɛ. 14 Ŋka Kile Munaani ká mpyi li ɲyɛ a tèɛn sùpyaŋi ŋgemu i mɛ, urufoo ɲyɛ na ɲɛɛge Kile Munaani karigii na mɛ, ɲaha na yɛ u maha cyire karigii sɔ̂nŋi sìɲcomɔ. U sì n-jà cyi yyaha cè mɛ, ɲaha na yɛ Kile Munaani kanni cye kurugo sùpyaŋi maha jà a cyi yyaha cè. 15 Kile Munaani ɲyɛ sùpyaŋi ŋgemu i ke, uru u maha yaayi puni cè a wwû yiye e. Shintiiwe mú sí ɲyɛ na n-jà a urufoo kapyiiŋkii cè a wwû cyiye e mɛ. 16 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpya ɲyɛ a sìi ŋgemu u à Kafooŋi funzɔnŋɔre cè mɛ?
Sùpya mú ɲyɛ a sìi ŋgemu u sí n-jà u yɛrɛ mɛ†.»

Ŋka wuu pi ke, Kile Munaani ɲyɛ wuu mpiimu i ke, wuu à Kirisita funzɔnŋɔre cè.

3

Kile báarapyiibii puni tayyérege ɲyɛ niŋkin

1 Mii cìnmpyiibii, mà sèeŋi jwo, mpii pi à Kile Munaani yaha l'à pi yyaha cû ke, jwuŋkanni na mii maha yu ná pire e ke, mii ɲyɛ a jà a jwo ná yii e lire jwuŋkanni na mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ na pi ɲyii karigii kanni pyi ke, mii à jwo ná yii e mu à jwo ná pire e mii ɲyɛ na yu. Mii na yii sɔ̂nŋi mu à jwo pìnmpinŋyɛya mà yyaha tíi ná Kirisita kuni i. 2 Jwumpe mii à jwo yii á ke, pur'à pyi mu à jwo jirimɛ mii à kan yii á. Mii ɲyɛ a ɲɛn'a yawaya kan yii a lyî mɛ, ɲaha na yɛ yii mpyi na sì n-jà yawaya lyî mɛ. Ali numɛ yii sì n-jà yawaya lyî mɛ, 3 ɲaha na yɛ yii saha na yii ɲyii karigii pyi. Sèe wi dɛ! Ná yiɲcyɛge ná mbèmbaaŋi sí ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, lire l'à li cyêe na yii ná sùpyire sannte ɲyɛ a wwû yiye e mɛ. Yii ná pi kapyiiŋkii pun'à pyi niŋkin. 4 Ŋyɛ ná yii pìi s'à jwo na yii na ɲyɛ Poli wuu, ka pìi si jwo na pire na ɲyɛ Apolosi wuu, mà tàanna ná lire e, tá yii ná sùpyire sannte sɔ̀nŋɔŋkann'à wwû liye e bɛ?

5 Yii li cè na Apolosi wi yo, mii Poli wi yo, Kile báarapyii pi ɲyɛ wuu kanna. Wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà yii lèŋɛ Kile kuni i, wuu mú

* **2:9** Ezayi 64.4 † **2:16** Ezayi 40.13

pun'à wuu báaraŋi pyi mà tàanna ná Kafooŋi u kanŋkanni i wuu shin maha shin á. 6 L'à
pyi mu à jwo mii à cige cɛnmɛ, ka Apolosi si ku lwɔ̀, ŋka Kile u à cige pyi k'à yîri. 7 Lire e ke
l'à pyi cige cɛnmɛfooŋi yo, l'à pyi ku lwɔfooŋi yo, pi wà tayyérege ɲyɛ a pêe mɛ. Kile kanni
u tayyérege k'à pêe, ɲaha na yɛ uru u maha cige pyi ku u lyɛge. 8 Cige cɛnmɛfooŋi ná ku
lwɔfooŋi mú à tàanna. Kile sí pi shin maha shin sâra si ntàanna ná pi báaraŋi nimpyiŋi i.
9 Mà tàanna ná lire e, wuu na ɲyɛ báarapyiŋɛɛ Kile báaraŋi i, yii pi ɲyɛ Kile cikɔɔge.

Yesu u ɲyɛ Kile bage nintaani

Yii mú pi ɲyɛ Kile bage. 10 Mà tàanna ná Kile màkange e mii á, mii à kuru bage ɲwɔhɔ
cyán bafaanrawa niɲcɛnŋɛ fiige, ka piibɛrɛ si mpa ku faanra a dùrugo. Ŋka shin maha
shin la ku ɲyɛ si vaanra pyi kuru bage nintaani ɲuŋ'i ke, urufoo u u báaraŋi pyimɛ cè
dɛ! 11 Ŋaha kurugo yɛ bage nintaani l'à cyán ke, lire li ɲyɛ Yesu Kirisita. Sùpya saha sì
n-jà nintaani labɛrɛ cyán lire kàntugo na mɛ. 12 Bafaanribii pìi sí báara niɲcɛnŋɛ pyi, si pi
vaanraŋi pyi kuru bage nintaani na ná sɛɛnŋi i, lire ɲyɛ mɛ ná wyérɛfyinŋi i, lire ɲyɛ mɛ
ná kafaayi loŋgara wuyi i. Ŋka pìi sí báarapege pyi si vaanraŋi pyi ná cire e, lire ɲyɛ mɛ
ná ɲyèsigire e, lire ɲyɛ mɛ ná kàcyeere e. 13 Ŋka yii li cè, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra
si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, shin maha shin à báaraŋi ŋgemu pyi ke, uru shi sí n-cyêe
kuru canŋke. Nage cye kurugo shin maha shin u báara shi sí n-cè. 14 Nage ká mpyi ku
ɲyɛ a ŋgemu u tafaanraga súugo mɛ, urufoo sí tɔ̀ɔn ta. 15 Ŋka nage ká ŋgemu u tafaanraga
súugo ke, urufoo sì tɔ̀ɔn ta mɛ. Urufoo kɔni sí n-shwɔ sa! Ŋka li sí n-pyi mu à jwo nage e
urufol'à jyè a fworo.

16 Yii ɲyɛ a li cè na Kileɲaarebage ku ɲyɛ yii, Kile Munaani à tɛ̀ɛn kuru ŋkemu i mà?
17 Shin maha shin ká kuru bage jya, Kile sí urufoo shi bò, ɲaha na yɛ Kile wogo ki, yii sí
pi ɲyɛ kuru bage.

18 Wà ha uye ɲwɔ fáanŋa mà dɛ! Yii wà ha nta u u sônŋi na uru na ɲyɛ yákilifoo mà tàanna
ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni i, urufoo u uye pyi sìɲcoŋɔ. Lire ká mpyi, urufoo sí yákilifente sèe
woore ta. 19 Ŋaha kurugo yɛ karigii diɲyɛŋi sùpyire ɲyɛ na sônŋi yákilifenɛ ke, cyire na ɲyɛ
sìɲcomɔ Kile ɲyii na. Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Kànhaɲyi ŋge diɲyɛŋi yákilifeebii
maha ɲcyáan ke, Kile maha pi pyi pi i ɲcwôre yire na*.»

20 Y'à sémɛ mú na:
«Mpii pi ɲyɛ na piye sônŋi yákilifee ke, Kafooŋi à pire funzɔnŋɔre cè.
Pi funzɔnŋɔre ɲyɛ u á laaga baa†.»

21 Lire kurugo wà ɲyɛ a yaa u a ŋkwɔ̂hɔli na uru na ɲyɛ mucyiin wu mɛ, ɲaha na yɛ
yaayi puni ɲyɛ yii wuyo. 22 L'à pyi mii Poli yo, l'à pyi Apolosi yo, l'à pyi Pyɛri yo, l'à pyi
diɲyɛŋi yo, l'à pyi shìŋi yo, l'à pyi kwùŋi yo, l'à pyi numɛ yaayi yo, l'à pyi yaayi nimpayi
yo, yire puni na ɲyɛ yii wuyo. 23 Yii yabilimpii pi ke, yii na ɲyɛ Kirisita wuu, Kirisita sí
ɲyɛ Kile wu.

4

Yesu tùnntunmpii báaraŋi ná pi yyefuge kani

1 Lire kurugo yii li cè na wuu na ɲyɛ Kirisita báarapyii kanna, maa mpyi kacwɔnrii
fiige. Karigii Kile mpyi a ŋwɔhɔ sùpyire na tèecyiini i ke, Kile à cyire cyêe wuu na, bà wuu
si mpyi s'a cyi yyaha yu sùpyir'á mɛ. 2 Nde sí li ɲyɛ na ɲcaa báarapyiibil'á ke, lire li ɲyɛ pi
pyi sèeshiin pi raa pi báaraŋi pyi pi a ɲwɔge. 3 Mii wi ke, l'à pyi yii jworo yo, l'à pyi sùpyire
sannte jworo yo, mii kuro ɲyɛ tire e mɛ. Mii mú sí ɲyɛ a naye cɛ̂ɛgɛ na báaraŋi nimpyiŋi
na mɛ, 4 ɲaha na yɛ mii ɲyɛ a naye pɛn na báaraŋi wà tufiige e mɛ. Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe
na mii báaraŋi puni pyiŋkann'à ɲwɔ mà dɛ! Kafooŋi kanni u sí n-jà u ɲwɔ ná u ɲwɔmbaa
jwo.

---

* **3:19** Zhobu 5.13 † **3:20** Zaburu 94.11

5 Lire kurugo yii àha tànga kan sùpya á, lire ɲyɛ mɛ si u cêɛgɛ mà li tèni ta li sàha nɔ mɛ. Yii Kafooŋi cannuruge sige. U aha mpa, karigii cyi à ŋwɔhɔ numpini i numɛ ke, u sí n-pa cyire yige bèɛnmpe na, si sùpyire funzɔnŋɔre yige cyíinŋi na. Ɲyɛ kuru canŋke, shin maha shin à yaa ná ŋkèeŋi ŋgemu i mà tàanna ná u báaraŋi nimpyiŋi i ke, Kile sí uru kan urufol'á. 6 Mii cìnmpyiibii, mii à mii ná Apolosi kani lwɔ́ a pyi yyecyeenɛ mà tɛ̀g'a yii le kur'e, si li cyêe yii na, na yii ɲaaraŋkann'à yaa li tàanna ná Kile Jwumpe Semɛŋi yi jwuŋkanni i. Lire e yii wà ɲyɛ a yaa u kàsimɛŋii yogolo na uru na ɲyɛ wà wu, s'a u shinɲɛɛŋi fwɔ́hɔre mɛ. 7 Mu u ɲyɛ na sônnŋi na mu à pwɔ́rɔ pi sanmpii na ke, di mu ɲyɛ na maye sônnŋi bɛ? Ɲaha ku ɲyɛ mu á mà ta Kile bà u à ku kan mu á mà yɛ? Ɲyɛ ná Kile sí u à yi kan mu á, mu kàsimɛnŋkii kayogoni li ɲyɛ ndire, kee mu yabiliŋi u à yi ta may'á yɛ?

8 Yii pi ke, yii na sônnŋi na yii à yaayi puni ta mà kwɔ̀, na yii funɲy'à ɲíŋ'a kwɔ̀, yii na sônnŋi na ɲùŋufent'à le yii cye e mà kwɔ̀, maa wuu yaha. Ŋka mii la ɲyɛ yii i mpyi ɲùŋufee sèeŋi na, bà wuu mú si mpyi si ntɛ̀ɛn ná yii e ɲùŋufente e mɛ. 9 Yii li cè, wuu pi ɲyɛ Yesu tùnntunmpii ke, li ɲyɛ mu à jwo Kile à wuu yaha sùpyire puni kàntugo. L'à pyi mu à jwo kwùŋi laage e wuu ɲyɛ. Wuu à pyi yawiiye diɲyɛ ɲwɔhɔyaayi pun'á, sùpyire bâra mɛ̀lɛkɛɛbii na. 10 Wuu à pyi sìcyerefee fiige Kirisita mɛge kurugo, ŋka yii pi ke, yii na sônnŋi na yii à Kirisita yákilifente puni ta a kwɔ̀. Yii à jwo na wuu pi ɲyɛ fànhaɲcyɛrɛrɛ sùpyiibii, maa yiye sônnŋi na yii pi ɲyɛ fànhaɲyahaga wuubii. Sùpyire ɲyɛ a wuu le dá e mɛ, ŋka yii pi ke, pi à yii pêe. 11 Ali numɛ, wuu na ŋkyaali kategе ná byage cye e, maa mpyi vàanŋkuuŋi i. Sùpyire maha wuu bwùun, wuu na ɲaare na mâre cyeyi yyaha kurugo. 12 Wuu na báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà wuu si mpyi s'a wuu ɲùŋɔ karigii yaa mɛ. Mpii pi maha wuu cyere ke, wuu maha jwó leni pir'á. Pi maha wuu kyérege, ŋka wuu maha li kwú wuye e. 13 Sùpyire méɛ ká a jwumpimpe yu wuu na, wuu maha jwuɲcɛnmpe tɛ̀g'a pi ɲùŋɔ bê. Ali numɛ wuu na ɲyɛ mu à jwo yakuuyo ná kàkyaya sùpyire ɲyii na.

14 Mii ɲyɛ a mpe jwumpe sémɛ si yii sílege mɛ, ŋka mii à yii yɛrɛ ná p'e, ɲaha na yɛ yii pi ɲyɛ mu à jwo mii pyìibii, yii kyal'à táan mii á sèl'e. 15 Ali li méɛ nta cyelentii niɲyahaɲyahamii pi ɲyɛ na Kirisita kyaa yu yii á, yii li cè na yii tuŋi na ɲyɛ niŋkin. Mii wi, ɲaha na yɛ mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka yii i dá Yesu Kirisita na. 16 Mà tàanna ná lire e, mii na li caa yii á, yii raa yii karigii pyi mii wogigii fiige. 17 Lire e Timɔti u ɲyɛ mii jyaŋi mà tàanna ná Kafooŋi wwoɲɛɛge e ke, mii sí uru tun yii á. U kyal'à táan mii á, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi Kafooŋi báaraŋi i. U aha nɔ yii na tèni ndemu i ke, mii karigii pyiŋkanni li ɲyɛ ndemu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, u sí yii funŋɔ cwo lire na, bà mii ɲyɛ na li yu na mâre cyeyi puni i dánafeebii kuruɲy'á mɛ.

18 Pìi na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, mpiimu pi na sônnŋi na mii saha sì n-shà wani yii yyére mɛ, maa li ɲwɔ cû na piye yare tabwoyi i. 19 Ŋka Kafooŋi ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii sí núru n-kàre wani yii yyére, mpii pi ɲyɛ ná tire yàmpeente e ke, kampyi jwumbwompe kanni pi na yu, lire ɲyɛ mɛ kampyi Kile sífente ɲyɛ pi á sèeŋi na, si lire cè. 20 Ɲaha kurugo yɛ Kile Saanre ɲyɛ jwumbwoɲjwuu mɛ, Kile sífenɛ ti ɲyɛ ti ti. 21 Ɲyɛ di yii ko numɛ bɛ? Yii la ɲyɛ mii u shà yii yyére ná kasor'e laa, ná ntàannamagare ná ɲùmpiŋke e?

5

Silegebaare kani l'à pyi Kɔrɛnti dánafeebii shwɔhɔl'e ke

1 Mii cìnmpyiibii, wuu à lógo na silegebaara kani là à pyi yii shwɔhɔl'e, ali Kilecembaabii mú bà sì ɲɛɛ ndemu pyi mɛ. Pi à jwo na yii wà na wá a u tuŋi cwoŋi lèŋɛ. 2 Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pêe, mà li ta lire mpyi a yaa li pyi yyetanhara kyaa yii á, bà yii si mpyi si lire kapiini pyifooŋi yige yiye shwɔhɔl'e mɛ.

3 Mii laage kɔn'à tɔɔn yii na, ŋka mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e Kile Munaani cye kurugo. Nde l'à yaa li pyi ŋge kapimpyiŋi na ke, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, mii à lire lwɔ́ naye funŋ'i mà kwɔ̀. 4 Lire pyiŋkanni na, mii ná yii ká bínn'a tɛ̀ɛn, Kafooŋi Yesu fànhe cye

kurugo, 5 urufol'à yaa u le Sitaanninɲi cye e, u u ŋkyaala, bà li si mpyi kapegigii mpyinɲi lage
ká wwû u na, ka u u cyi ɲwɔ yaha tèni ndemu i ke, Kile si u shwɔ Kafooŋi Yesu cannuruge
mɛ.
6 Yii na yiye pêre tawage e, yii ɲyɛ a cè a jwo na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani
nimbileni maha ntɛ̀g'a farani mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige» mà? 7 Lire kurugo
yii kapimpyinɲi yige yiye shwɔhɔl'e, bwúuruŋi yîrigeyirige yaani l'à lyɛ ke, u na ɲyɛ lire
fiige, bà yii si mpyi si ntɛ̀ɛn fwɔnrɔ baa mbyìvɔnmɔ niɲcwɔnhɔmɔ fiige mɛ. Yii li cè na
yatɔɔge Yahutuubii mpyi maha bò pi bilereŋkwoŋi kataanni i ke, Yesu à bò kuru yatɔɔge
fiige, maa wuu kapegigii yàfa wuu na. Lire e wuu ɲyɛ numɛ mu à jwo mbyìvɔnmɔ
niɲcwɔnhɔmɔ, bwúuruŋi yîrigeyirige yaani ɲyɛ a le mpemu i mɛ. 8 Lire kurugo bwúuruŋi
u à yaa ná yîrigeyirige yaani niɲjyeeni i ke, wuu àha kataanni pyi ná ur'e mɛ, uru u ɲyɛ
katupwɔhɔyi ná pege. Bwúuruŋi u à yaa yîrigeyirige yaani baa ke, wuu wuu kataanni pyi
ná ur'e, uru u ɲyɛ zòvyinre ná sèejwuuni.
9 Lɛtɛrɛŋi mii à fyânha a kan yii á ke, ur'e mii mpyi a yi jwo yii á na yii àha jacwoobii
pyi yii kapyiɲɛɛ mɛ. 10 Ŋka mii ɲyɛ a jwo yii á na mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ,
ná pi na jacwɔɔre pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàɲwɔhɔrɔ pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàŋkaage pyi, lire ɲyɛ
mɛ na kacyanhigii sunni ke, na yii àha pire pyi yii kapyiɲɛɛ mà dɛ! Lire baare e li sí n-pyi
kee yii sí n-fworo diɲyɛŋi i dɛ! 11 Pu kajwuuni ɲùŋke ku mpyi ŋke: shin maha shin u à uye
pyi na uru na ɲyɛ Kile kuni i, maa ŋkwôro na jacwɔɔre pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàɲwɔhɔre pyi,
lire ɲyɛ mɛ na kacyanhigii sunni, lire ɲyɛ mɛ na jwumpimpe yu, lire ɲyɛ mɛ mà uye yaha
sinmbyaani kanni laage e, lire ɲyɛ mɛ na nàŋkaage pyi ke, yii àha cyire karigii pyifeebii
pyi yii kapyiɲɛɛ mɛ, yii bá kà ɲɛɛ pi a lyî ná yii e mɛ.
12-13 Yii li cè, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, mii kuro ɲyɛ pire wogigil'e mɛ, Kile u sí
pire wogigii cwɔɔnrɔ. Ŋka yii ná mpii pi ɲyɛ wwoɲɛɛ Kile kuni i ke, yii pi à yaa yii a pire
karigii cwɔɔnre. Y'à sémɛ na: «Yii kapimpyinɲi kɔ̀r'a yige yiye shwɔhɔl'e*.»

6

Dánafeebii ɲyɛ a yaa pi a piye yiri fànhe e mɛ

1 Yii Kile wuubii kuruŋke e, kyaa ká jyè wà ná u cìnmpworoŋi wà shwɔhɔl'e, ɲaha na
urufoo maha u cìnmpworoŋi yyere fànhe e yukyaabii Kilecembaabii yyére, mà li ta yii
Kile wuubii pi à yaa yii a yii karigii cwɔɔnre yɛ? 2 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e
mɛ, yii ɲyɛ a cè a jwo na yii Kile wuubii pi sí n-pa pire u karigii cwɔɔnrɔ mà? Ŋyɛ ná yii sí
pi sí n-pa pire u karigii cwɔɔnrɔ, ɲaha na yii ɲyɛ na yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi kapyɛɛre cwɔɔnre
mà yɛ? 3 Yii ɲyɛ a li cè na ali wuu sí n-pa raa mèlɛkɛɛbii ɲùŋɔ karigii cwɔɔnre mà? Ná wuu
sí n-pa raa pire ɲùŋɔ wogigii cwɔɔnre, tá jwumɔ saha na ɲyɛ yii á, yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi
wogigii ɲcwɔɔnrɔŋi na? 4 Kyaa sí ká jyè yii wà ná u shinɲɛɛ shwɔhɔl'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
na sônŋi dánafeebii sɔ̀nŋɔŋkanni na mɛ, ɲaha kurugo yii maha ŋkàr'a sà lire cwɔɔnrɔ pire
yyére yɛ?
5 Puru kajwuuni li ɲyɛ yii i li cè na silege ku ɲyɛ ku ki yii á. Safɛ, yákilifoo ɲyɛ yii e, ŋgemu
u sí n-jà kyaa cwɔɔnrɔ yii wà ná u cìnmpworoŋi wà shwɔhɔl'e mà kɛ? 6 Tá kacɛnnɛ li ɲyɛ li
li, cìnmpyiibii pi à piye yiri fànhafeebii yyére, mpiimu bá pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ?
7 Mbèmbaaŋi u pyi yii shwɔhɔl'e, fo ku sà nɔ yii à yiye yiri fànhe e, lire kann'à yii kacɛgɛlɛ
kwɔ̀. Ŋaha na wà ká yii mùmpɛnmɛ kyaa pyi, yii ɲyɛ na jìn'a li kwú yiye e mà yɛ? Ŋaha na
wà ká yii nàɲwɔhɔrɔ, yii maha lire kwú yiye e mà yɛ? 8 Yii ɲyɛ na lire pyi mo! Marii pi
sanmpii mùmpɛnmɛ karigii pyi, maa pi nàɲwɔhɔre, yii sí na ɲyɛ cìnmpyii mà tàanna ná
Kile kuni i.
9 Mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na pire nàzhan à fworo Kile Saanre e
mà? Yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋi mà dɛ! L'à pyi jacwoo yo, l'à pyi kacyinzunmii yo, l'à pyi
mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kúu pi fúrupyiɲɛɛbii na mà yo, nàmbaabii pi maha wwùu ná piye e nɔ̀ ná

* **5:12-13** Duterenɔmu 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7

ceewe wwoŋkanni na ke, l'à pyi pire yo, 10 l'à pyi nàŋkaabii yo, l'à pyi nàɲwɔhɔre pyifeebii yo, mpii pi à piye yaha sinmbyaani kanni laage e ke, l'à pyi pire yo, l'à pyi jwumpimpe jwufeebii yo, mpii pi maha sùpyire yaayi cyáan na shuu pi na ke, l'à pyi pire yo, yii li cè na pire wà tufiige nàzhan ɲyɛ Kile Saanre e mɛ. 11 Mà li ta yii pìi mpyi na cyire karigii pyi. Ŋka wuu Kileŋi Munaani cye kurugo, yii à jyé a fíniŋɛ, maa yii yaha yiye kanni na, mà pyi Kile wuu, maa yii pyi yii à tíi Kile yyahe taan Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na.

Wuu cyeer'à dá Kafooŋi Yesu ɲyii wuuni mpyiŋi mɛɛ na

12 Yii à jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan yii á, ŋka mii sí yi jwo yii á, tɔ̀ɔn ɲyɛ karigii puni i mɛ. Mii mú sí n-jà n-jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan mii á, ŋka mii kɔni sì naye pyi biliwe fiige kani là tufiige e mɛ. 13 Yii mú à jwo na yalyire maha shwɔhɔ fuceni mɛɛ na, na fuceni mú à dá yalyire mɛɛ na, na canŋka Kile sí yi mú shuunniŋi shi bò, ŋka mii sí yi jwo yii á, sùpyaŋi cyeere ɲyɛ a dá jacwɔɔre mpyiŋi mɛɛ na mɛ. T'à dá Kafooŋi Yesu ɲyii wuuni mpyiŋi mɛɛ na, Kafooŋi mú u ɲyɛ ti foo. 14 Kile à Kafooŋi ɲɛ̀ mà yige kwùŋi i. Kile sí n-pa wuu mú ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i ná u sífente e. 15 Yii ɲyɛ a li cè na yii pi ɲyɛ Kirisita cyeere yataɲɲyi mà? Mà Kirisita yataɲɲyi lwó a bâra fwòrobacwoŋi wuyi na, lire ɲyɛ a sìi kacɛnnɛ mɛ. 16 Taha yii bà ɲyɛ a cè na shinŋi u à wwɔ̀ ná fwòrobacwo e ke, na urufoo ná fwòrobacwoŋi maha mpyi shin niŋkin mɛ? Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Pi mú shuunniŋi sí n-pyi shin niŋkin*.» 17 Ŋka yii li cè na shinŋi u à uye pwɔ Kafooŋi na ke, urufoo ná Kafooŋi maha mpyi sɔ̀nŋɔrɔ niŋkin.

18 Lire kurugo yii àha zìi ɲɛɛ jacwɔɔre mpyiŋi i mɛ. Kapegigii sanŋkii puni sùpyaŋi maha mpyi ke, cyire ɲyɛ na jyè u cyeere e mɛ. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na jacwɔɔre pyi ke, urufoo maha u cyeere yakɛ lwó. 19 Yii ɲyɛ a li cè na yii shin maha shin cyeere ti ɲyɛ Kileɲaarebage, Kile Munaani à tɛ̀ɛn kuru ŋkemu i mà? Kile à u Munaani pyi l'à tɛ̀ɛn yii e, lire e yii ɲyɛ yiye wuu mɛ. 20 Ŋaha kurugo yɛ Kile à yii ɲùŋɔ wwû ná loŋgare e. Lire kurugo yii a Kile pêre ná yii cyeere yataɲɲyi puni i.

7

Fúruŋi karigii cùŋkanni

1 Lɛtɛrɛŋi yii mpyi a tùugo mii á ke, u ɲwɔshwɔɔre ti ɲyɛ nte. Yii à jwo na kacɛnni li ɲyɛ li li, nɔ̀ŋi u kwôro ceewe baa. 2 Yire na ɲyɛ sèe, ŋka jacwɔɔre mpyiŋi yyaha na, nàmbaabii pun'à yaa pi cyee lèŋɛ, cyeebii puni mú à yaa pi pyi nàmbay'e. 3 Nɔ̀ŋi ɲyɛ a yaa u tasinnage kwɔ̀n u cwoŋi na mɛ. Ceeŋi mú ɲyɛ a yaa u tasinnage kwɔ̀n u pooŋi na mɛ. 4 Ŋaha kurugo yɛ ceeŋi ɲyɛ uye wu mɛ, nɔ̀ŋi u ɲyɛ u fooŋi. Nɔ̀ŋi mú ɲyɛ uye wu mɛ, ceeŋi u ɲyɛ u fooŋi. 5 Nɔ̀ŋi ná u cwoŋi ɲyɛ a yaa pi a tasinnage kwùun piye na mɛ, fo pi mú shuunni ká bɛ̂ li na si tère yaha piye na Kileɲarege mɛɛ na. Ŋka lire tèni ká ntòro, pi à yaa pi núru piy'á, bà Sitaanniŋi si mpyi u àha ɲjà pi sɔ̀n ŋgà jacwɔɔre na mɛ. 6 Mii à puru jwo si ntɛ̀gɛ yii yɛrɛ, fànha bà mii ɲyɛ na ɲcyáan yii na mɛ.

7 Mu aha li yaha mii na, sùpyire puni mpyi a yaa pi kwôro mii fiige. Ŋka shin maha shin ná u Kile màkanga ku ɲyɛ, Kile maha kani là pyipyi fànha kan wà á, maa labɛrɛ pyipyi fànha kan wabɛr'á.

8 Leŋkwunambaabii* ná leŋkwucyeebii pi ke, mii sí yi jwo pir'á na pi aha jà a kwôro amuni mii fiige, lir'à ɲwɔ. 9 Ŋka pi aha li ɲya na pi sì n-jà cû piye na mɛ, pi fúru pyi†, lir'à pwórɔ tasinnage kani li tatɛɛnge fô pi na.

10 Mpii pi à fúru pyi ke, mii sí yi jwo pir'á, mii yabiliŋi ɲwɔmuguro bà mɛ, Kafooŋi Yesu ɲwɔmuguro ti, na fúrucwo ɲyɛ a yaa u nàmbaga fworo mɛ. 11 Ŋka là ká mpa ná l'e u à

---

* **6:16** Zhenɛzi 2:24 * **7:8** Pìi maha jwo: «Mpii pi ɲyɛ pi sàha a fúru pyi mɛ, pire». † **7:9** Kɔrɛnti shiinbii yyére, wà à fànha pyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage leni wani.

nàmbaga fworo, u ɲyɛ a yaa u kabɛrɛ jyè mɛ, u à yaa u kwôro amuni, lire ɲyɛ mɛ nɔ̀ŋi ɲuŋ'i u à fworo ke, u núr'a sà uye kan u á. Nɔ̀ŋi mú sí ɲyɛ a yaa u u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ mɛ.
12 Ŋje mii sí n-jwo mà yyaha tíi ná pi sanmpil'e ke, Kafooŋi i bà yir'à fworo mɛ, mii yabiliŋi ɲwɔmuguro ti ɲyɛ tire. L'aha nta ceewe na ɲyɛ dánafooŋi wà á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, ka ceeŋi si ɲɛn'a tɛ̀ɛn urufol'á nàmbage e, urufoo ɲyɛ a yaa u u nàmbage kwɔ̀ mɛ. 13 L'aha nta mú na nɔ̀ na ɲyɛ dánafeeɲcwoŋi wà á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, nɔ̀ŋi ká ɲɛn'a u mâra, u ɲyɛ a yaa u nàmbaga fworo mɛ. 14 Ŋaha kurugo yɛ ceeŋi kurugo, Kile maha jwó le nɔ̀ŋ'á mà li ta nɔ̀ŋi ɲyɛ Kile kuni i mɛ. Amuni li mú ɲyɛ, nɔ̀ŋi kurugo, Kile maha jwó le ceeŋ'á mà li ta ceeŋi ɲyɛ Kile kuni i mɛ. Lire baare e pi pyìibii mpyi na sì n-fíniŋɛ Kile yyahe taan mɛ, mà li ta Kile à jwó le pi á. 15 Ŋka ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, uru ká ndàhaŋi cya, mu u ɲyɛ dánafooŋi ke, ma hà u sige mɛ. Li saha sì n-pyi fànha mu ná uru u kwôro yiye ɲuŋ'i mɛ. Ŋka mu à yaa mu u maye waha yii i bê. Ŋaha kurugo yɛ Kile à wuu yyere bà wuu si mpyi si ntɛ̀ɛn yyeɲiŋke e mɛ. 16 Mu u ɲyɛ Kile kuni i maa mpyi fúrucwoŋi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma pooŋi lèŋɛ Kile kuni i. Mu u ɲyɛ Kile kuni i maa mpyi cipooŋi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma cwoŋi lèŋɛ Kile kuni i.
17 Ŋka nde Kafooŋi Yesu à pyi shin maha shin á, ka Kile si urufoo yyere mà pyi uye wu mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. Yire ninuyi mii ɲyɛ na yu dánafeebii kuruɲyi pun'á. 18 L'aha nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta u à kwɔ̀n a kwɔ̀ ke, urufoo u kwôro amuni. Li sí ká nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta kwɔ̀nmbaa ke, urufoo kà núru uye kan pi kwɔ̀n mɛ‡. 19 Wà à kwɔ̀n yo, wà ɲyɛ kwɔ̀nmbaa yo, lire là ɲyɛ na wíi mɛ. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare. 20 Kile à shin maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. 21 L'aha nta Kile yin'à nɔ mu na mà mu ta bilere e, ma hà lire tègɛ maye funŋɔ pɛn mɛ. Ŋka mu aha pyiŋkanna ta si ɲjà vworo t'e, lire pyi. 22 Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi ká ŋgemu yyere mà u ta bilere e ke, urufoo maha fworo bilere e Kafooŋi cye kurugo. Amuni li mú ɲyɛ, Kafooŋi ká ŋgemu yyere mà urufoo ta u ɲyɛ bilere e mɛ, urufoo maha mpyi Kirisita biliwe. 23 Kile à yii ɲùŋɔ wwû ná loŋgare e, lire e yii àha núru ɲɛɛ sùpyire t'a yii kɛ̂ɛnŋi ná pi sɔ̀nŋɔŋkanni i mɛ. 24 Mii cìnmpyiibii, Kile à yii shin maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro lire pyiŋkanni na Kile yyahe taan.

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fúru pyi mɛ

25 Ŋyɛ nàmbaabii ná cyeebii pi ɲyɛ pi sàha fúru pyi mɛ, nde li ɲyɛ pire u kàmpanŋke ke, mii ɲyɛ a Kafooŋi Yesu ɲwɔmuguro ta mà yyaha tíi ná pire e mɛ. Ŋka mii yabiliŋi sí na taɲyage jwo, yii mú s'a yaa yii dá mii jwumpe na, ɲaha na yɛ Kile à ɲùɲaara ta mii na, maa mii pyi dánasupya. 26 Mà tàanna ná numɛ tìiŋi yyefuge karigil'e, mii taɲyage ku ɲyɛ ŋke: pi shin maha shin à yaa u kwôro bà u ɲyɛ mɛ. 27 Ŋgemu u ɲyɛ ná ceewe e ke, urufoo kà u nàmbage kwɔ̀ mɛ. Ŋgemu u ɲyɛ ceewe baa ke, urufoo u kwôro ceewe baa. 28 Ŋka lire ná li wuuni mú i, nɔ̀ŋi ŋgemu ká uye ɲya u sí n-jà ceewe lèŋɛ ke, lire ɲyɛ kapii mɛ. Pùcwoŋi ŋgemu ká li ɲya na uru sí nàmbaga jyè ke, lire ɲyɛ kapii mɛ. Ŋka kyaage ku sí n-pa fúrupyiibii ta ke, mii la ɲyɛ yii i shwɔ kuru na.
29 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, ɲje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi ɲyɛ ɲje, diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara, lire e mà lwó numɛ na, fúru na ɲyɛ mpiimu shwɔhɔl'e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, fúruŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. 30 Mpii pi ɲyɛ na myahigii súu ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, mɛɛsuuni ɲyɛ a yaa li pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Mpii pi ɲyɛ funntange e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, funntange ɲyɛ a yaa ku pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Mpii pi ɲyɛ na zhwoŋi pyi ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, zhwoŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. 31 Mpii pi ɲyɛ na là taa ŋge diɲyɛŋi i ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, ŋge diɲyɛŋi làntaŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ diɲyɛŋi sí n-pa n-kwɔ̀.

‡ **7:18** Lire tèni i Yahutuubii kanni pi mpyi na ŋkwùun. Supyishiŋi sanŋi mpyi na ŋkwùun mɛ.

32 Mii la ɲyɛ yii i mpyi funmpɛɛnre e mɛ. Nɔ̀ŋi u ɲyɛ ceewe baa ke, uru maha jà a uye
pwɔ Kafooŋi báaraŋi na bà u kyaa si mpyi si ntáan Kafooŋi á mɛ. 33 Nɔ̀ŋi sí u à ceewe
lèŋɛ ke, fúruŋi karigii maha uru yyaha ɲî, u maha li kɔ̀re si ntáan u cwoŋ'á. 34 Nyɛ lire
pyiŋkanni na, u yákiliŋi maha ntáa u cwoŋi kàmpanŋke ná Kile kàmpanŋke shwɔhɔl'e.
Amuni li mú ɲyɛ, Kafooŋi báaraŋi maha ceeŋi nɔ̀ baa wuŋi ná pùceebilini yyaha ɲî. Pi
maha u pyi bà pi si mpyi si piye puni kan Kafooŋi á mɛ. Ŋka ceeŋi u ɲyɛ nàmbag'e ke,
nàmbage karigii maha uru yyaha ɲî. U maha li kɔ̀re si ntáan u pooŋ'á.
35 Mii ɲyɛ na mpe yu si yii kárama ɲjaha kani là na mà dɛ! Yii nàfanŋi kurugo mii ɲyɛ na
pu yu. Kuni i yii nàfanŋi ɲyɛ ke, lire mii la ɲyɛ yii lwɔ́, yii i yiye puni kan Kafooŋi báaraŋi
mɛɛ na.
36 Ŋyɛ wà ha nta u à cyé u tàcwoŋi lwɔgɔ, ka li i mpa ntîge urufoo funŋ'i na ur'à u yakɛ
lwɔ́, u ndèŋɛŋi lage ká nta k'à tatɛɛngɛ fô urufoo na, u u lèŋɛ, lire ɲyɛ kapii mɛ. 37 Ŋka
cileŋɛmbaani fànha ká mpyi ku ɲyɛ a cyán tànɔŋi na mɛ, fo u à li lwɔ́ uye funŋ'i na uru sì
ceewe lèŋɛ mɛ, u aha jà a cû uye na, maa li lwɔ́ uye funŋ'i na uru sì nɔ u tàcwoŋi na mɛ,
lir'à ɲwɔ.
38 Lire e tànɔŋi ŋgemu ká u tàcwoŋi lwɔ́ ke, lir'à ɲwɔ, ŋka ŋgemu ká u tàcwoŋi yaha
lwɔ́mbaa ke, lir'à ɲwɔ sèl'e.
39 Ŋwɔɲyɛga niŋkin na, ceewe maha ceewe poo u ɲyɛ shì na ke, nàmbage maha u pwɔ
u pooŋi na. Ŋka nɔ̀ŋi ká mpyi u saha ɲyɛ shì na mɛ, cyage k'à ceeŋi táan ke, u sí n-jà n-
sà nàmbage kabɛrɛ jyè wani, li tɛgɛni li ɲyɛ, nɔ̀ŋ'á u sí n-shà ku jyè ke, uru u pyi dánafoo.
40 Ŋka mii na sônnŋi na li sí n-pwɔ́rɔ uru ceeŋ'á u kwôro leŋkwucwɔgɔre e. Mii à tɛ̀ɛn ná l'e
na mpe jwump'à bê Kile Munaani ɲyii wuuni na.

8

Poli à jwo yasunɲyi kyaare kyaa na

1 Nde li ɲyɛ yasunɲyi kyaare kàmpanŋke ke, bà yii à yi jwo na wuu mú pun'à kyaa cè
mɛ, yire na ɲyɛ sèe. Ŋka mà li yaha maye funŋ'i na mu à kyaa cè, lire maha sùpyaŋi pyi
u à uye pêe. Mà li ta ntàannamagare maha pi sanmpii tɛ̀gɛ sèl'e pi i sì yyaha na Kile kuni
i. 2 Wà ha nta u u sônnŋi na ur'à kyaa cè, urufoo u li cè na yaaga saha a urufoo fô. 3 Ŋka
ŋgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi Kile cevoo*.
4 Yibige yii à pyi na: «wuu sí n-jà raa yasunɲyi kyaare kyàa laa, wuu sì n-jà raa ti kyàa
mɛ†?» ke, mii sí yii ɲwɔ shwɔ numɛ. Wuu à li cè na sùpyire maha sônnŋi na yasunɲyi yi
ɲyɛ pire u kileebii mà li ta yire yasunɲyi ɲyɛ Kile mɛ, Kile na ɲyɛ niŋkin. 5 Li méɛ ká nta
sùpyire na nìɲyiŋi yaayi yà ná ɲìŋke wuyi yà sônnŋi kileebii pìi, maa sônnŋi na kafeebil'à
ɲyaha pir'á, 6 wuu kɔn'á, Kile na ɲyɛ niŋkin, uru u ɲyɛ wuu Tuŋi, maa mpyi yaayi puni
Davooŋi, uru mɛɛ na wuu ɲyɛ shì na. Kafoo niŋkin mú sí u ɲyɛ, uru u ɲyɛ Yesu Kirisita.
Uru cye kurugo, Kile à yaayi puni dá maa shìŋi kan wuu á mú.
7 Ŋka dánafeebii puni ɲyɛ a uru sèeŋi cè mɛ. Pìi na ɲyɛ pi e, zunŋi mpyi a tatɛɛngɛ wwû
pi e, ali niɲjaa pi aha ntòr'a yasunŋɔ kyara kyà, pi maha sônnŋi na pire saha na zunŋi
pyi. Pi ɲyɛ a sèeŋi cè sèl'e mɛ, lire e pi maha sônnŋi na yasunɲyi kyaare maha pire ná Kile
shwɔ̀hɔŋi kɛ̀ɛge. 8 Li ɲyɛ mu à jwo yalyige ku maha wuu kyaa táan Kile á mà dɛ! Wuu à
lyî yo, lire sì yafyin bâra wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi na mɛ. Wuu ɲyɛ a lyî mà yo, lire sì yafyin
yige wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi i mɛ. 9 Ti ɲjyìŋi ná ti ɲjyìmbaaŋi i, nde l'à táan yii á ke, yii sí

---

* **8:3** Pìi maha jwo: «Ŋka ŋgemu u à Kile kyaa táan uy'á ke, Kile maha urufoo cè.» † **8:4** Mpii pi maha zunŋi pyi ke,
pi aha yatɔɔgɔ tɛ̀g'a zun pyi, ku kyaare ntemu ká ŋkwôro ke, pi maha tire pérɛ caange na. Dánafeebii mpyi maha sônnŋi
na pire ká tire kyaare tà kyà, tá li sí n-pyi mu à jwo pire na ɲyɛ kuru yasunŋke wwoɲɛɛge e mɛ? Sùpyire t'à karii yyaha
cè sèl'e Kile kuni i ke, pire maha ɲcè na tapege ɲyɛ tire kyaare shiŋi ŋkyàŋi i mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ pi sàha mɔ Kile kuni
i si karii yyaha cè sèl'e l'e mɛ, mu aha tire kyaare kyà pire wà ɲyii na, lire maha jà a urufoo yákiliŋi kànha. Yii Ɔrɔmu
shiinbii 14 wíi mú.

n-jà lire pyi. Ŋka yii a yiye kàanmucaa, mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ̀ a Kile kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ, bà li si mpyi yii àha mpyi kaɲuŋɔ si pire wurugo mɛ.
10 Mu u ɲyɛ na maye sɔ̂nŋi na mu à kyaa cè ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a sèeŋi cè sèl'e mɛ, uru wà ká mu ɲya mu à tɛ̀ɛn yasunŋke kà tasunŋ'i na lyî, tá lire sì màban lèŋɛ urufol'e yasunɲyi kyaare ŋkyàŋi na mɛ? 11 Lire ká mpyi, uru cìnmpworoŋi kurugo Kirisita à kwû mú ke, tá mu u ɲcèŋi shiŋi sì n-pyi kaɲuŋɔ si uru wuuni pyi li kɛ̀ɛge mɛ? 12 Mu aha lire pyi, mu maha uru cìnmpworoŋi yakɛ lwɔ́, ɲaha na yɛ kani u ɲyɛ na sɔ̂nŋi kapyimbaala ke, li maha mpyi kee mu à u sɔ̀n a wà lire na. Lire mpyiŋi tooy'e, Kirisita na mu maha lire kapiini pyi.
13 Lire kurugo kampyi yalyige kà ku sí n-pyi kaɲuŋɔ mii i na cìnmpworoŋi wà yaha u kapii pyi, mii sí raa kuru yalyige fún, bà li si mpyi mii àha ŋkwɔ̀ na cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán mɛ.

9

Yesu tùnntunmpii tayyérege

1 Taha yii na sɔ̂nŋi na mii sì n-jà raa na ɲyii karigii pyi mɛ? Taha Yesu tùnntunŋɔ bà u ɲyɛ mii mɛ? Taha yii na sɔ̂nŋi na mii ɲyɛ a wuu Kafooŋi Yesu ɲya mɛ? Báaraŋi mii à pyi Kafooŋi á ke, taha yii bà pi ɲyɛ uru yasɛɛre mɛ? 2 Ŋyɛ sùpyire sannte méɛ ká a sɔ̂nŋi na mii ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ, yii kɔn'à yaa yii li cè na mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ. Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi Yesu tùnnture mii à pyi yii á, ka yii i jyè u wwoɲɛɛge e ke, lire l'à li cyêe nàkaana baa na mii na ɲyɛ u tùnntunŋɔ.
3 Mpii pi ɲyɛ na mii ɲùŋke tare na mii ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ, nde mii maha ntɛ̀g'a jwumpe cyán pire na ke, lire li ɲyɛ nde: 4 tá mii ɲyɛ a yaa mii a lyî s'a byii Yesu tùnnture báaraŋi i mɛ? 5 Taha yii bà na sɔ̂nŋi na mii mú sí n-jà dánafooŋi wà lèŋɛ n-pyi na cwo, mii ná uru s'a ɲaare na báaraŋi tooy'e, bà Yesu tùnntunmpii sanmpii ná Kafooŋi cìnmpyiibii ná Pyɛri à li pyi mɛ? 6 Taha yii na sɔ̂nŋi na mii ná Barinabasi kanni u à yaa wuu a báaraŋi pyi wuu raa wuye ɲwɔ caa la? 7 Jofoo yii à tê l'a ɲya u à kàre sòrolashigire e, maa yyére ná uye e sàra baa yɛ? Lire ɲyɛ mɛ, cikɔɔge fooŋi ŋgire u ɲyɛ u ɲyɛ na u cire yasɛɛre lyî mà yɛ? Lire ɲyɛ mɛ, jofoo u maha nìiyɛ nâha, u àha ŋkwɔ̀ nùjirimpe pà lyî mà yɛ?
8 Yyecyeente mii à pyi ke, sùpyire kanni bà pi ɲyɛ na sɔ̂nŋi amuni mɛ, yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i mú. 9 Kile tùnntunŋiMusa à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu aha a sùmaŋi bwùun ná nìiyi i, si u pyàŋi wwû, ma hà yi ɲwɔyi pwɔ mɛ*.» Yii na sɔ̂nŋi na puru jwump'à li cyêe na Kile na sɔ̂nŋi nìiyi kanni na la? 10 Wuu pi ɲyɛ Kile báarapyiibii ke, tá wuu kurugo bà u à yi séme mɛ? Sèeŋi na, wuu kurugo u à yi séme, ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na faaŋi pyi ke, u maha u pyi ná làntaŋi funŋke e. Ŋge u maha sùmaŋi bwùun si u pyàŋi wwû ke, u maha u bwùun ná làntaŋi funŋke e mú.
11 Wuu à Kile jwumpe jwo yii á ke, l'à pyi mu à jwo nùgunɔ wuu à pyi. Ŋyɛ numɛ tá wuu aha yii cyeyaayi yà ta mà tɛ̀g'a wuye tɛ̀gɛ, lir'à para bɛ? 12 Ná pìi sí na yii cyeyaayi yà taa na mpyi pi ɲɛɛmpe, tá wuu wuuni bà l'à lyɛ mɛ?
Ŋka wuu ɲyɛ a tîge lire kurugo mɛ. Wuu à karigii puni kwú wuye e, bà li si mpyi Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, wuu àha mpyi kaɲuŋɔ si puru yyaha yyére zhèŋi fyìinni mɛ. 13 Yii à li cè cɛcɛ na mpii pi ɲyɛ na báaraŋi pyi Kileɲaarebage e ke, na wani pire ɲwɔcyɛɛre maha fwore. Mpii pi ɲyɛ na sárayi wwû wani sárayi tawwuge na ke, pire nàzhan maha mpyi yire sárayi yaayi i. 14 Amuni li mú ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe yu ke, Kafooŋi à jwo na pire u ɲwɔcyɛɛre t'a fwore uru báaraŋi i.
15 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, mii ɲyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Mii mú sí ɲyɛ a mpe séme si yaaga cya yii á mɛ, ɲaha na yɛ mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana ke, lir'à mii ɲùŋke yîrige. Mii à na kwùŋi funŋɔ lwɔ́ mà tòro mii u pɔ̂ɔn tire

* **9:9** Duterenɔmu 25.4 Lire tèni i Yahutuubii tɛɛnni i, nìiyi pi mpyi maha ntɛ̀g'a sùmaŋi fwòoŋɔ maa u pyàŋi wwû.

ɲùɲjirire e. 16 Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi ɲyɛ mii á yàmpeenɛ kyaa mɛ, ɲaha na yɛ kyaa li ndemu mpyiŋi fànha ku ɲyɛ mii ɲuŋ'i ke, lire kurugo, ná mii ɲyɛ na pu yu mɛ, mii pɔɔn u ɲyɛ lire e. 17 Kampyi mii mpyi a li lwɔ́ naye e s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, mii mpyi na sí raa sàra shuu li ɲùɲɔ taan, ŋka ná li fànha s'a cyán mii na, pu ɲjwuŋi u ɲyɛ mii nàzhan. 18 Lire e ke mii sàraŋi u ɲyɛ ɲaha shi bɛ? Ɲùɲjirire mii ɲyɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi i sùpyir'á mana, yaaga shwombaa ke, tire ti ɲyɛ mii sàraŋi.

19 Sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà fànha cyán mii na, mà lire ɲùŋke pyi na u na mii sârali mɛ. Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii à naye tîrige mu à jwo biliwe sùpyire pun'á, bà shinɲyahara si mpyi si dá Yesu na mɛ. 20 Mii aha mpyi Yahutuubii shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. MusaSaliyaŋi fànha ɲyɛ mii na mɛ, ŋka mpii pi à piye pwɔ uru Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na sèl'e ke, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. 21 Musa Saliyaŋi fànha ɲyɛ mpiimu na mɛ, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii maha lire pyi, mà li ta mii na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ Kirisita Saliyaŋi kuni i. 22 Mpii pi ɲyɛ sùpyire ɲyɛ a pi le dá e mɛ, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii à naye pyi sùpyire shiŋi puni fiige, bà li si mpyi pyiŋkannigii puni na, pi pìi si dá Yesu na si shwɔ mɛ. 23 Mii na cyire karigii puni pyi, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi s'a sì yyaha na, mii yabiliŋi sí na nàzhan ta p'e mɛ.

24 Yii à li cè cɛcɛ na mpii pi maha kajatafɛɛre fî ke, pi maha ɲyaha tafeŋke e, ŋka shin niŋkin u maha ti nàfanŋi ta. Ɲyɛ yii yiye waha amuni Kile kuni i, bà yii si mpyi si li nàfanŋi ta mɛ. 25 Mpii pi maha kajatafɛɛre fî ke, pi maha piye fége pyiŋkannigii puni na, maa ɲcû piye na karigii cyi tapyige e. Ŋka yaage pire maha nta tire tafɛɛre e ke, kuru na ɲyɛ yakwɔgɔ. Wuu sí pi ke, wuu na wuu woore fî yaage ŋkemu kurugo ke, kuru na ɲyɛ yakwombaaga. 26 Lire kurugo mii na na tafɛɛre fî maa yákili yaha ti kafeni na. Mii ɲyɛ mu à jwo kaŋkuruwaŋi u maha kaŋkurubogigii wàa tawage e mɛ. 27 Ŋka mii na naye kyérege sèl'e, nde l'à táan mii cyeer'á ke, lire bà mii ɲyɛ na mpyi mà dɛ! Mii na Kile ɲyii wuuni caa raa mpyi, bà li si mpyi Kile Jwumpe jwuŋkwooni kàntugo sùpyir'á, mii àha ŋkwɔ̀ na tafɛɛre kuzheeni bwɔnmpoo mɛ.

10

Karigii cyi à nɔ Izirayɛli shiinbii na ná cyi na dánafeebii yɛrɛge ke, cyire kani

1 Mii cìnmpyiibii, nde l'à wuu tulyeyi ta mà pi yaha ná Kile tùnntunŋiMusa e síwage funŋke e ke, mii la ɲyɛ yii i sɔ̂nnɔ lire na. Pi pun'à ɲaara ɲahaŋke ɲwɔh'i, maa suumpe lwɔhe jyiile mú. 2 L'à pyi mu à jwo pi à batize kuru ɲahaŋke ná suumpe lwɔhe e maa shwɔ Misira shiinbii na Musa cye kurugo. 3 Yalyire ti mpyi na yîri nìɲyiŋi na ke, pi puni pi mpyi na tire lyî. 4 Lwɔhe Kile à kan pi á ke, pi puni pi à kuru bya. Kile mpyi a kafaage kà pyi k'à taha pi fye e, kuru mpyi maha lwɔhe kaan pi á. Kirisita u mpyi kuru kafaage*. 5 Ŋka lire ná li wuuni mú i, pi niɲyahaɲyahara à Kile mùmpɛnmpe pyi. Lire kurugo pi à kwû síwage yyaha kurugo.

6 Ɲcyii karigii cyi à pi ta ke, cyir'à wuu yɛrɛ, bà wuu si mpyi wuu àha ŋkwɔ̀ ɲyii yige karigii nimpegigii kurugo pi fiige mɛ. 7 Yii àha ɲɛɛ kacyinzunni i, bà pi pìi mpyi maha li pyi mɛ. Y'à sémɛ pi kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i:

«Sùpyir'à tɛ̀ɛn maa lyî maa bya, lire kàntugo maa yîri na bâhare pi kacyiinni taan†.»

8 Wuu àha wuye yaha jacwɔɔre laage e bà pi pìl'à li pyi, ka Kile si shiin kampwɔhii beɲjaaga ná taanre (23.000) bò pi e canŋa niŋkin mɛ. 9 Wuu àha raa Kafooŋi ɲwɔ cwôre, bà pi pìl'à li pyi, ka wwòobii si pire nɔ a bò mɛ. 10 Yii àha raa Kile ɲùŋke tahare bà pi pìl'à

* **10:4** Yahutuubii cyelentiibii kàlaŋi funŋke e, pi mpyi a jwo na kafaage e lwɔhe mpyi maha fwore ke, na kuru ku mpyi a taha Izirayɛli shiinbii fye e síwage funŋke e. Nɔmburu 20.8-11 na yu kuru kafaage kyaa na. † **10:7** Ɛkizodi 32.6

li pyi mɛ. Ŋyɛ mpii pi à lire pyi ke, Kile mèlɛkɛŋi u maha kakyaare pyi ke, ka Kile si uru yaha u à pa pire bò.
11 Cyire karigil'à nɔ pi na, maa mpyi yyecyeenɛ wuu á. Wuu mpii pi ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni byanhampe e ke, cyi à sémɛ si wuu yɛrɛ bà wuu si mpyi s'a wuye kàanmucaa mɛ. 12 Lire kurugo shinŋi u ɲyɛ na sônŋi na ur'à fànha ta Kile kuni i ke, urufoo u a uye kàanmucaa, u àha ŋkwɔ̀ ɲcwo mɛ. 13 Pyiŋkanni na Sitaanniŋi ɲyɛ na yii sɔ̀nni na wàa kapegigii na ke, amuni u ɲyɛ na li pyi sùpyire sannte na. Ŋka Kile na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, u sì ɲɛɛ Sitaanniŋi u yii tɛgɛlɛ ta fo si ntòro yii pèrɛge taan mɛ. Kawaa méɛ ká yii ta, Kile sí fànha kan yii á, bà yii si mpyi si li kwú yiye e fo si sà nɔ li tɛgɛni na mɛ.
14 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii láha kacyinzunni na feefee. 15 Yii na ɲyɛ yákilifee. Kampyi sèe mii à jwo, yii à yaa yii li cè. 16 Wuu aha a Kafooŋi ɲjyìŋi lyî, wuu maha fwù kan Kile á yabyɛɛre ntemu kurugo maa ti bya ke, tá tire maha li cyêe na wuu ná Kirisita na ɲyɛ wwoɲɛɛ u sìshange cye kurugo mɛ? Bwúuruŋi wuu maha ŋkwɔ̀n ŋkwɔ̀n a táa wuye na ke, tá uru maha li cyêe na wuu ná Kirisita na ɲyɛ wwoɲɛɛ u cyeere cye kurugo mɛ? 17 Bwúuru niŋkin u ɲyɛ, uru u ɲyɛ Yesu cyeere. Wuu méɛ ɲyɛ wuu à ɲyaha ke, wuu mú pun'à wà wuye na mà pyi cyere niŋkin. Ŋaha kurugo yɛ wuu mú pun'à wà ta uru bwúuruŋi niŋkinŋi i‡.
18 Amuni li mú ɲyɛ Yahutuubii pi maha sárayi kyaare kyàa ke, Kileŋi á tire kyaar'à pyi sáraga ke, pi ná uru Kileŋi maha mpyi wwoɲɛɛ. 19 Yii na sônŋi na jwumpe mii à jwo amɛ ke, na pur'à li cyêe na kacyiinni na ɲyɛ yaaga la? Lire ɲyɛ mɛ, li maha sun ná kyaare ntemu i ke, na tire na ɲyɛ ná tayyérege e la? Yire bà mɛ! 20 Mpe mii la ɲyɛ si jwo ke, puru pu ɲyɛ: sùpyire ti ɲyɛ na kacyanhigii sunni ke, Kileŋi sèe wuŋi bà pi ɲyɛ na mpêre mɛ. Jínabii pi maha sunni. Mii la sí ɲyɛ yii ná jínabii pi pyi wwoɲɛɛ mɛ. 21 Yii sì n-jà raa byii Kafooŋi fùŋɲcwokwuuni i, s'a byii jínabii wuuni i mɛ. Yii sì n-jà raa Kafooŋi ɲjyìŋi lyî s'a jínabii wuŋi lyî mɛ. 22 Taha yii la ɲyɛ si Kafooŋi lùuni yîrige la? Yii na sônŋi na yii aha lire pyi, ku ɲwɔge sí n-táan yii na la?

Kacyinzunkyaare ŋkyaŋi ná ti ŋkyambaaŋi kani

23 Yii pìl'à jwo na karigii puni kun'à kan yii á, ŋka tɔ̀ɔn ɲyɛ karigii puni mpyiŋi i mɛ. Karigii puni kun'à kan yii á, ŋka karigii puni sì n-jà sùpyire sannte tègɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 24 Yii wà ɲyɛ a yaa u a u yabiliŋi kanni tɔ̀ɔnŋi caa mɛ, shin maha shin à yaa u a pi sanmpii tɔ̀ɔnŋi caa.
25 Kyara maha kyara ti ɲyɛ na mpérɛli caange na ke, yii aha ti ta, yii ti kyà yibige baa. 26 Ŋaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ŋìŋke ná ku ɲùŋɔ yaayi puni ɲyɛ Kafooŋi wuyo§.»
27 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, uru wà ká yii yyere yii sà lyî uru yyére, ka yii i ɲɛɛ maa ŋkàre, u aha yalyige maha yalyige kan yii á ke, yii ku lyî, yibige baa. 28 Ŋka u aha jwo yii á na: «Ŋke yatɔɔg'à bò kacyiin na» u jwumpe kurugo, yii àha tire kyaare kyà mɛ, bà urufoo yákiliŋi si mpyi u àha ŋkwɔ̀ ŋgùrugo mɛ. 29-30 Ti ŋkyàŋi sì yaaga kɛ̀ɛge yii á mɛ. Ŋka urufol'á, li sí n-jà yaaga kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ u sí n-jà raa sônŋi na yii na ɲyɛ kacyinzunmii.
Lire nde baare e, mii sì n-cyé yalyige kà tufiige na sùpyire yyaha fyagare na mɛ. Yalyige kurugo, mii à fwù kan Kile á maa ku lyî ke, ɲaha na sùpyaŋi wabɛrɛ sí mii cêɛgɛ kuru ɲjyì na yɛ?
31 Mii sí yi jwo yii á, ɲwɔɲyɛga niŋkin na, l'à pyi ɲjyì yo, l'à pyi yabyara yo, l'à pyi yii kapyii yo, cyire karigii pun'à yaa cyi pèenɛ taha Kile mɛge na. 32 L'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girɛkii yo, l'à pyi dánafee yo, yii àha sùpyaŋi wà tufiige mùmpɛnmɛ pyi mɛ. 33 Yii na pyiŋkanni lwó. Mii à naye waha, bà mii kyaa si mpyi si ntáan sùpyire pun'á karigii puni i mɛ. Mii ɲyɛ na ŋkòre naye kurugo mɛ, ŋka pi sanmpii kurugo mii ɲyɛ na ŋkòre, bà shinɲyahara si mpyi si dá Yesu na, si shwɔ mɛ.

---

‡ **10:17** Ŋke cyage na yu Kirisita wwoɲɛɛge kyaa na. § **10:26** Zaburu 24.1

11

1 Yii a mii pyimpe taanni, bà mii yabiliŋi ɲyɛ na Kirisita pyimpe taanni mɛ.

Kileɲarege tapyiyi i, ceeŋ'à yaa u u ɲùŋke tò

2 Mii à yii kêe, ɲaha na yɛ yii à yákili yaha mii na karigii puni i, yɛrɛyi mii à kan yii á ke, marii yire kurigii ɲaare. 3 Lire ná li wuuni mú i, mii la ɲyɛ yii i li cè, bà Kirisita ɲyɛ nàmbaabii puni ɲùŋke, Kile sí ɲyɛ Kirisita ɲùŋke mɛ, amuni nɔŋi mú ɲyɛ ceeŋi ɲùŋke*.

4 Ŋyɛ mà tàanna ná lire e, nɔ̀ ká a Kile ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na Kile tùnnture tà yu dánafeebil'á mà ɲùntoŋɔ ta u ɲùŋke na, urufoo maha u ɲùŋke† faha. 5 Ceewe mú ká a Kile ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na Kile tùnnture tà yu dánafeebil'á, mà li ta u ɲyɛ a u ɲùŋke tò mɛ, u maha u ɲùŋke‡ faha, li maha mpyi mu à jwo ceeŋi u à u ɲùŋke§ kûlu ke. 6 Ceeŋi ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na u ɲùŋke tùni Kileɲarege tèni i mɛ, u ku kûlu kɛ! Kampyi ceeŋi ɲùɲjoore ŋkwɔ̀nŋi, lire ɲyɛ mɛ u ɲùŋke ŋkùluŋi na ɲyɛ silege kyaa, lire e ke, u a ku tùni. 7 Nɔ̀ŋi kɔni ɲyɛ a yaa u a ɲùntoŋɔ tùni Kileɲarege tèni i mɛ, ɲaha na yɛ nɔ̀ŋi u ɲyɛ Kile malwɔɔre, u sìnampe mú maha pèenɛ taha Kile na. Ceeŋi sí wi ke, uru sìnampe maha pèenɛ taha nɔ̀ŋi na. 8 Yii li cè, tèni i Kile à diɲyɛŋi dá ke, nɔ̀ŋi bà u à fworo ceeŋi i mɛ, ŋka ceeŋi u à fworo nɔ̀ŋi i. 9 Nɔ̀ŋi mú sí ɲyɛ a dá ceeŋi mɛɛ na mɛ. Ŋka ceeŋi u à dá nɔ̀ŋi mɛɛ na. 10 Lire kurugo cyeebil'à yaa pi a pi ɲùɲyi tùni Kileɲarege tapyige e, lire sí n-pyi kyaa ndemu li sí li cyêe na pi sí n-jà raa Kile pêre, bà Kile mɛ̀lɛkɛɛbii lùgigii si mpyi cyi àha ɲjîri pi taan mɛ*. 11 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mà wuu yaha Kafooŋi wwoɲɛɛge e, ceeŋi sì n-jà n-kàre nɔ̀ŋi yaha mɛ, nɔ̀ŋi mú sì n-jà n-kàre ceeŋi yaha mɛ. 12 Ŋaha kurugo yɛ diɲyɛŋi tèesiini i, ceeŋ'à fworo nɔ̀ŋi i. Ŋka numɛ nàmbaabii maha fwore cyeebil'e. Kile u ɲyɛ cyire karigii puni ɲùŋke.

13 Yii na ɲyɛ yákilifee. Kampyi kacɛnnɛ li ɲyɛ li li, ceeŋi u u ɲùŋke múg'a yaha Kileɲarege tèni i, yii à yaa yii li cè. 14 Mà tàanna ná sùpyigire yyeshage e, silege ku ɲyɛ ku ki, nɔ̀ŋi u pyi ná ɲùɲjuɲyahare e. 15 Mà li ta niɲjuɲyahare na ɲyɛ pèenɛ kuro ceeŋ'á. Yii li cè na Kile à ɲùɲjuɲyahare kan ceeŋ'á ti i mpyi u ɲùntoŋɔ. 16 Wà ha mpe jwumpe cyé, urufoo u li cè na wuu ɲyɛ a têe li na cyeebii pi a Kile ɲáare pi ɲùɲyi ntòmbaa dánafeebii tabinniyi i mɛ.

Kafooŋi Yesu ɲjyìŋi lyìŋkanni
(Macwo 26.26-29; Marika 14.22-25; Luka 22.15-20)

17 Nde mii sí n-jwo yii á numɛ ke, mii ɲyɛ a yii kêe lire e mɛ, ɲaha na yɛ yii mpìnniŋi na ndemu kɛ̀ɛge yii á ke, u ɲyɛ na lire ɲwɔge yii na mɛ. 18 Li niɲcyiini li ɲyɛ, y'à jwo mii á na yii mpìnniŋi cyeyi i, na yii ɲyɛ na ɲwɔmɛɛ niŋkin yu mɛ, mii s'à dá li na, na sèe sí n-ta puru jwumpe e. 19 (Mbèmbaaŋ'à yaa u pyi yii shwɔhɔl'e, lire ká mpyi mpii pi à dá Kile na sèeŋi na ke, pire sí n-cè.) 20 Yii maha yiye bínnini Kafooŋi Yesu ɲjyìŋi mɛɛ na, ŋka lyìŋkanni nimpiini na yii maha u lyî ke, lire maha li cyêe na Kafooŋi ɲjyìŋi bà yii na lyî mɛ. 21 Ŋaha kurugo yɛ yii aha ŋkwûulo uru ɲjyìŋi mɛɛ na, yii shin maha shin funvwugo wuŋi maha ɲcaa si uru ɲjyìŋi lyî si ɲjaha u zànnɛɛge laage e. Li maha mpa mpyi fo pìi kategе wuu maha mpyi, mà li ta pìl'à lyî a tìn maa bya fo mà wùrugo. 22 Lire sanni i ke, taha pyɛnyɛ ɲyɛ yii á mɛ? Yii sì n-jà raa lyî s'a byii yii pyɛnyi i mà? Taha yii la ɲyɛ si ɲùzogoro nɔ fòŋɔfeebii na si dánafeebii kuruŋke ɲjini faha? Lire sanni i ke, yii la ɲyɛ mii u ɲaha jwo yɛ? Yii la ɲyɛ mii u yii kêe la? Sèeŋi na, mii sì n-sìi n-jà yii kêe mpe ɲùŋɔ taan mɛ!

23 Jwumpe Kafooŋi à jwo mii á ke, puru mii à taha yii á, mii sí núru pu kurugo sahaŋki: canŋke numpilage e Kafooŋi Yesu à le cye e ke, u à bwúuruŋi lwɔ́, 24 maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Ŋge bwúuruŋi u ɲyɛ mii

---

* **11:3** Pìi maha jwo: «bà Kirisita ɲyɛ nàmbaabii puni ɲùŋɔ na, Kile sí ɲyɛ Kirisita ɲùŋɔ na mɛ, amuni nɔ̀ŋi mú ɲyɛ ceeŋi ɲùŋɔ na.» † **11:4** Pìi maha jwo: «ɲùŋufooŋi». ‡ **11:5** Pìi maha jwo: «ɲùŋufooŋi». § **11:5** Lire tèni i, ceeŋi ɲùɲjwoore ti mpyi u ɲjire cyage (11.15 wíi). Lire e ceeŋi ɲùɲjwoore ŋkwɔ̀nŋi, lire ɲyɛ mɛ u ɲùŋke ŋkùluŋi mpyi a sìi silege. * **11:10** Pìi maha jwo: «Lire kurugo dánafeebii tabinniyi i, ceeŋ'à yaa u u ɲùŋke tò, lire li maha li cyêe na u à uye tîrige nɔŋ'á, bà Kile mɛ̀lɛkɛɛbii lùgigii si mpyi cyi àha ɲjîri u taan mɛ.»

cyeere t'à kan yii kurugo ke, yii a nde pyi yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 25 Lire pyiŋkanni na mú, pi à kwɔ̀ ɲjyìŋi na ke, u à fùnɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa jwo: «Nde fùnɲcwokwuuni li ɲyɛ Kile tunmbyaare nivɔnnte, ntemu t'à le ná mii sìshange e ke. Yii a byii nde fuɲcwokwuuni i, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 26 Ŋyɛ fo mà sà yaa ná Kafooŋi tèenuruni i, yii aha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùnɲcwokwuuni i tère o tère e ke, Kafooŋi kwùŋi shɛnrɛ yii maha jwo amuni.

27 Lire kurugo ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na Kafooŋi bwúuruŋi lyî u lyìŋkanna na maa byii u fùnɲcwokwuuni i li byaŋkanna na mɛ, urufol'à kapii pyi Kafooŋi na, bà Kafooŋi bofeebil'à kapii pyi u na mɛ. 28 Lire kurugo yii shin maha shin à yaa u uye kàanmucya, u u nta u a uru bwúuruŋi lyî, u raa byii lire fùnɲcwokwuuni i. 29 Ŋaha kurugo yɛ wà ha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùnɲcwokwuuni i, maa mpyi u ɲyɛ a li lwɔ́ a wíi na dánafeebii pi ɲyɛ Kirisita cyeere mɛ, urufoo na li caa Kile sí urufoo tùn. 30 Lire kurugo yii niɲyahara à pyi yamii, ka pìi si ŋkwû yii e. 31 Wuu aha wuye kàanmucya maa nta a uru bwúuruŋi kyà, maa bya lire fùnɲcwokwuuni i, Kile saha sì wuu tùn mɛ. 32 Ŋka Kafooŋi à wuu sâra numɛ mà tàanna ná wuu kapyiiŋkil'e, maa wuu le kur'e, bà li si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ wuu tùn ná Kilecembaabil'e mɛ.

33 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii aha bínni tère o tère e Kafooŋi ɲjyìŋi mɛɛ na ke, yii pyi ná sùpyigire e pi sanmpii kàmpanŋke na, yii raa wwùu yii a u lyî. 34 Kategе ká mpyi ŋgemu na ke, urufoo u lyî u pyɛnge e, u u nta u a ma Kafooŋi ɲjyìŋi talyige e, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ̀ kapyimbaala pyi uru ɲjyìŋi talyige e, Kile si yii sâra a tàanna ná lire e mɛ.

Mii aha nɔ wani yii yyére tèni ndemu i ke, karigii sanŋkii cyi à yáaŋa a yaha ke, mii sí cyire cwɔɔnrɔ.

12

Kile Munaani màkanyi kani

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ Kile Munaani màkanyi kani ke, mii la ɲyɛ yii i ŋkwôro numpini i yire kàmpanŋke na mɛ. 2 Pyiŋkanni na yii mpyi mà yii yaha yii sàha Kile cè mɛ, yii sɔ̂nŋɔ lire na kɛ! Yii mpyi a yiye pwɔ kacinŋkwuŋi na sèl'e, mà li ta cyire kacyanhigii ɲyɛ na jà a jwo mɛ. 3 Lire kurugo mii sí yi fíniŋɛ n-jwo yii á, Kile Munaani à sùpyaŋi ŋgemu yyaha cû ke, urufoo sì n-jà jwumpimɛ jwo Yesu na mɛ. Sùpya mú sì n-jà n-jwo na: «Yesu u ɲyɛ Kafooŋi» ná Kile Munaani bà l'à urufoo yyaha cû mɛ.

4 Kile Munaani màkanyi shiŋ'à ɲyaha, ŋka Kile Munaani ninuuni li maha yi puni kaan. 5 Báaraŋi Kile Munaani maha ŋkaan ke, u shiŋ'à ɲyaha. Ŋka Kafooŋi ninuŋ'á uru báaraŋi puni maha mpyi. 6 Karigii pyiŋkannigil'à ɲyaha. Ŋka Kileŋi ninuŋi u maha cyire karigii pyipyi fànha kaan cyi pyifeebii pun'á. 7 Kile Munaani à báaraŋi wà kan dánafeebii puni niŋkin niŋkinŋ'á pi kuruŋke ntɛ̀gɛŋi mɛɛ na.

8 Yii li cè na Kile Munaani à yákilifente jwumpe ɲjwuŋi kan pìl'á. Lire Kile Munaani ninuun'à ɲcèŋi jwumpe ɲjwuŋi kan piibɛril'á. 9 Lire Kile Munaani ninuun'à dániyaŋi shiŋi wà kan pìl'á, maa pyiŋkanna kan piibɛril'á pi i yampii cùuŋi. 10 Li maha pìi pyi pi i jìni na kakyanhala karigii pyi, maa Kile tùnnture pyipyi fànhe kan pìl'á, li maha pìi pyi pi i jìni na Kile karigii ná Sitaanniŋi wogigii cìni na wwû cyiye e, li maha pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre tabɛrɛ yu, maa pìi pyi pi i jìni na tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋi. 11 Kile Munaani ninuuni li maha cyire karigii puni pyipyi fànhe kaan cyi pyifeebil'á. Mà tàanna ná li ɲyii wuuni i, l'à kani là pyipyi fànha kan pìl'á, maa labɛrɛ pyipyi fànha kan piibɛril'á.

12 Sùpyaŋi cyeere na ɲyɛ niŋkin, ŋka u yataŋɲyi maha ɲyaha. U yataŋɲyi ná yi ɲyahaŋi mú i, yi puni maha wà yiye na maha mpyi cyere niŋkin. Yii li cè na wuu mpii pi ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e ke, amuni wuu mú ɲyɛ. 13 Ŋaha kurugo yɛ wuu mú puni à batize Kile Munaani niŋkinŋi cye kurugo, maa wwɔ̀ maa mpyi cyere niŋkin, lire Munaani niŋkinŋi cye kurugo, l'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girɛkii yo, l'à pyi bilii yo, li ɲyɛ a pyi bilii mà yo, Kile Munaani niŋkinŋi l'à tîg'a tèɛn wuu mú puni i.

14 Sùpyaŋi cyeere ɲyɛ yatanŋa niŋkin kanna mɛ, ŋka yi maha ɲyaha. 15 Tɔɔge ká jwo
na kuru nàzhan ɲyɛ cyeere e mɛ, mà lire ɲùŋke pyi na kuru ɲyɛ cyɛgɛ mɛ, tá lire sí n-jà
ku nàzhan yige cyeere e bɛ? 16 Nyɛ niŋgeŋke ká jwo na kuru ɲyɛ cyeere yatanŋke kà mɛ,
mà lire ɲùŋke pyi na kuru ɲyɛ ɲyii mɛ, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e? 17 Kampyi
cyeere yatanŋyi puni mpyi ɲyii, di sùpyaŋi mpyi na sí raa núru raa ŋko yɛ? Kampyi ti puni
mpyi niŋgenyɛ, di sùpyaŋi mpyi na sí raa nùge taa raa ŋko yɛ? 18 Mà sèeŋi jwo, Kile ɲyɛ a
cyeere dá amuni mɛ, u à ti yatanŋyi puni niŋkin niŋkinŋi dá mà tàanna ná u ɲyii wuuni
i. 19 Kampyi yatanŋa niŋkin kanna ku mpyi, wà mpyi na sì raa ku pyi cyeere mɛ. 20 Lire
kurugo sùpyaŋi cyeere yatanŋy'à ɲyaha, ŋka cyere niŋkin ti ɲyɛ ti ti.
21 Lire e ɲyiini sì n-jà n-jwo na lire kuro ɲyɛ cyɛge e mɛ. Nùŋke mú sì n-jà n-jwo na kuru
kuro ɲyɛ tooyi i mɛ. 22 Ŋka yatanŋyi yi ɲyɛ cyeere e fànha baa ke, yire tayyéreg'à pêe sèl'e.
23 Yatanŋyi wuu ɲyɛ na sɔ̂nŋi na yi ɲyɛ kuru fiige silege wuyo mɛ, wuu maha yákili yaha
yire na mà tòro yatanŋyi sanŋyi na. Yatanŋyi yi ɲyɛ silege cyeyi wuu cyeere e, ná yi ɲyɛ
a yaa y'a ɲaa cyíinŋi na mɛ, wuu maha yaha yire na sèl'e. 24 Yatanŋyi yi ɲyɛ yi ɲyɛ silege
wuyo wuu cyeere e mɛ, wuu ɲyɛ na yare yire na sèl'e mɛ. Yatanŋyi ɲjemu wuu ɲyɛ na
sɔ̂nŋi na yi ɲyɛ tɔɔn wuyo mɛ, Kile à cyeere dá maa yire yatanŋyi le dá e. 25 Kile à lire
pyi, bà cyeere yatanŋyi si mpyi y'àha ndáha ndáha yiye na mɛ. Ŋka yi puni y'a yiye tère.
26 Yatanŋke kà ha mpyi ná tayaɲcyage e, cyeere puni ti maha yà. Yatanŋke kà ha ŋkèe ta,
cyeere puni ti maha mpyi kuru funntange e.
27 Yii pi ke, yii pi ɲyɛ Kirisita cyeere, yii shin maha shin à pyi tire cyeere yatanŋke
kà. 28 Lire kurugo Kile à pìi tìŋɛ dánafeebii kuruŋke e u báaraŋi mɛɛ na. Yyecyiige na,
u à Yesu tùnntunmpii tìŋɛ, li shɔnwuuni maa Kile tùnnture pyifeebii tìŋɛ, li tanrewuuni
maa cyelentiibii tìŋɛ. Lire ɲwɔhɔ na, u à kakyanhala karigii pyifeebii tìŋɛ, mpii pi
maha yampii cùuŋi ke, maa pire tìŋɛ, maa dánafeebii tɛgɛfeebii tìŋɛ, maa yyaha yyére
shiinbii tìŋɛ, maa pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre tabɛrɛ yu. 29 Tá y'à jwo na pi puni pi pyi
Yesu tùnntunmii? Lire ɲyɛ mɛ, Kile tùnnture pyifee? Lire ɲyɛ mɛ, cyelentii? Lire ɲyɛ mɛ,
kakyanhala karii pyifee? 30 Lire ɲyɛ mɛ, pi a yampii cùuŋi? Lire ɲyɛ mɛ, na yu shɛɛnre
tabɛr'e? Lire ɲyɛ mɛ, na tire shɛɛnre yyaha yu pi sanmpil'á? Tá lire kani là niŋkin pyipyi
fành'à kan pi pun'á? 31 Yii a Kile Munaani màkanyi puni niɲcɛnŋyi caa. Lire e mii sí lire
kuni niɲcɛnni le yii taan numɛ.

13

Ntàannamagare kani

1 Nyɛ wuu méɛ ká shɛɛnre puni cè na yu, mà bâra Kile mèlɛkɛɛbii woore na mú, ná
ntàannamagare ɲyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, wuu jwumpe maha mpyi màhawaya. Li maha
mpyi mu à jwo tɔɔnŋɔ, lire ɲyɛ mɛ yatinŋɛ wuu ɲyɛ na bwùun ɲùŋɔ kurugo. 2 Kile méɛ
ká wuu pyi u tùnntunmii, karigii cyi à ŋwɔhɔ ke, maa wuu pyi wuu u jìni na cyire yige
bèɛnmpe na, maa ɲcèŋi shiŋi puni kan wuu á, ali wuu dániyaŋi fànhe méɛ ká sàa ɲyaha fo
na jìni na ɲaɲyi pyi yi i ŋkùni na yîri yi tatɛɛnyi i, ná ntàannamagare ɲyɛ wuu zòmpyaagil'e
mɛ, wuu ɲyɛ yafyin mɛ. 3 Wuu méɛ ká wuu cyeyaayi puni táa fòŋɔfeebii na pi à tègɛ na
piye ɲwɔ caa, mà li táan wuy'á pi wuu kyérege Kirisita kurugo, ná ntàannamagare ɲyɛ wuu
zòmpyaagil'e mɛ, lire sì yafyin ɲwɔ wuu na mɛ.
4 Ntàannamagare ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo lùuni maha bò, u maha kacɛnŋkii pyi sùpyire
sannte na, ɲyipɛɛn ɲyɛ na mpyi u e mɛ, bwomɔ ɲyɛ na mpyi u e mɛ, yàmpeenɛ ɲyɛ na
mpyi u e mɛ. 5 Urufoo ɲyɛ na jyè ɲùzogoro karil'e mɛ, u yabiliŋi nàfan karigii kanni bà
urufoo maha mpyi mɛ, urufoo ɲyɛ na mpyi lùfwuufoo mɛ, u ɲyɛ na wà nàvunŋjaga yare
uye funŋ'i mɛ. 6 Ntiimbaaŋi karigii ɲyɛ na urufoo funŋɔ tánge mɛ. Ŋka ntìiŋi karigii cyi
maha u funŋke táan. 7 U maha ɲcû uye na karigii puni i, u maha dá Kile na karigii puni
i, u maha u sɔ̀nŋɔre taha karigii puni na, maa karigii puni kwú uye e. 8 Ntàannamagare

sì n-sìi n-kwɔ̀ mɛ, ŋka Kile tùnnture báaraŋi sí n-pa n-kwɔ̀, mpii pi ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, lire sí n-pa n-kwɔ̀, ɲcèŋi u ɲyɛ wuu e ke, uru sí n-pa n-kwɔ̀. 9 Yii li cè na wuu ɲyɛ a karigii puni cè mɛ. Wuu taceŋke ɲyɛ a pêe Kile tùnnture báaraŋi i mɛ. 10 Ŋka Kile ká u báaraŋi fûnŋɔ canŋke ŋkemu i ke, wuu karigii nivunŋɔmbaagii sí n-kwɔ̀.

11 Tèni i wuu mpyi nàŋkocyɛɛre e ke, nàŋkocyɛɛre mpyi maha ɲaa wuu jwumpe ná wuu sɔ̀nnɔŋkanni ná wuu karigii kàanmucyaŋkanni i. Ŋka wuu à pa lyɛ ke, wuu à lire puni ɲwɔ yaha. 12 Numɛ, wuu ɲyɛ na karigii ɲaa na ɲcwúu mɛ, li na ɲyɛ mu à jwo bà wà maha uye wíi dùba e mɛ*. Canŋa na ma, wuu sí raa karigii ɲaa raa ɲcwúu. Numɛ wuu taceŋke ɲyɛ a pêe mɛ, ŋka kuru canŋke, bà Kile à wuu cè feefee mɛ, amuni wuu sí n-pa Kile karigii yyaha cè. 13 Nyɛ kapyaa taanre cyi ɲyɛ, cyire sì n-sìi n-kwɔ̀ mɛ, cyire cyi ɲyɛ: dániyaŋi ná sɔ̀nnɔre tatahage ná ntàannamagare, ŋka nde li ɲyɛ cyi puni nimbwooni ke, lire li ɲyɛ ntàannamagare.

14

Kile tùnntur'à yaa t'a mpyi dánafeebii shɛɛnre niɲcente e

1 Lire kurugo ntàannamagar'à yaa ti pyi yii yacyage niɲcyiige. Kile Munaani maha màkanyi ɲjemu kaan ke, yii raa yire caa mú. Ŋka Kile tùnnture ɲjwuŋi màkange wuuni l'à lyɛ. 2 Ŋaha kurugo yɛ shinŋi u ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, ná sùpyire e bà urufoo maha yu mɛ, ná Kile e u maha yu, ɲaha na yɛ wà ɲyɛ na u jwumpe yyaha cìni mɛ. Karigii cyi ɲyɛ cyi yyaha ɲyɛ a cè mɛ, Kile Munaani sífente cye kurugo u maha cyire kyaa yu. 3 Ŋka ŋgemu u ɲyɛ na Kile tùnnture yu ke, ná sùpyire e urufoo maha yu, maa ti tɛ̀re ti i sì yyaha na Kile kuni i, maa màban leni t'e, maa ti zòmpyaagii tàali. 4 Shinŋi u ɲyɛ na yu shɛɛnre tabɛr'e ke, ti maha urufoo kanni tɛ̀re u u sì yyaha na Kile kuni i. Mà li ta shinŋi u ɲyɛ na Kile tùnnture yu ke, urufoo maha dánafeebii kuruŋke puni tɛ̀re pi i sì yyaha na Kile kuni i.

5 Yii puni ká a jìni na shɛɛnre tabɛrɛ yu, lir'à táan mii i. Ŋka nde l'à táan mii i sèe sèl'e ke, lire li ɲyɛ yii puni pi a Kile tùnnture yu. Kile tùnnture jwufooŋi tayyéreg'à fànha tò shɛɛnre tabɛrɛ jwufooŋi woge na, fo wà ha nta na tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋi, bà ti si mpyi si dánafeebii kuruŋke tɛ̀gɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 6 Mii cìnmpyiibii, yii yabilimpii pi li kàanmucya a wíi kɛ! Mà jwo mii u pa Kile tùnnture tà jwo yii á, si kani là cyêe yii na Kile kuni i, lire ɲyɛ mɛ si yɛrɛge kà kan yii á ke, kampyi shɛɛnre tabɛr'e mii mpyi a pa jwo ná yii e, ɲaha tɔ̀ɔn yii mpyi na sí n-ta lire e yɛ?

7 Nde li ɲyɛ yatinɲyi kàmpanŋke, mu à jwo tìinmpini, lire ɲyɛ mɛ ŋkɔ̀nnɔŋi ke, kuru ká mpyi ku ɲyɛ a bwɔ̀n ku bwɔ̀nnkanna na mɛ, mɛɛni li ɲyɛ na bwùun ke, di wà sí n-jà lire cè n-jwo yɛ? 8 Tìinmpini pi maha wyì maha ntɛ̀g'a kàshikwɔɔnbii wà piye na ke, ná lire ɲyɛ a wyì li wyìŋkanna na mɛ, jofoo u sí uye bégele kàshige mɛɛ na yɛ? 9 Amuni li mú ɲyɛ yii á, yii pi ɲyɛ na yu shɛɛnre tabɛr'e ke, yii lógofeebii ká mpyi pi ɲyɛ na yii jwumpe núru mɛ, ɲje yii ɲyɛ na yu ke, di pi sí yire cè n-jwo yɛ? Li maha mpyi mu à jwo ná kafɛɛge e yii ɲyɛ na yu. 10 Shɛɛnre shiŋ'à ɲyaha diŋyɛŋi i, ŋka tire shɛɛnre puni na núru ti jwufeebil'á. 11 Mii aha mpyi mii ɲyɛ na shɛɛnre tà núru mɛ, ti jwufooŋi maha mpyi nàmpɔnnɔ mii á, mii mú maha mpyi nàmpɔnnɔ ti jwufooŋ'á. 12 Nyɛ ná Kile Munaani màkanyi lage sí ɲyɛ yii na, ɲje yi sí n-sìi n-jà dánafeebii pyi pi a sì yyaha na Kile kuni i ke, yii a yire caa ná yii cyeyi shuunniŋi i.

13 Lire kurugo shinŋi u ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, urufoo u a Kile ɲáare, bà u si mpyi s'a ti kɛ̂ɛnŋi mɛ. 14 Ŋaha kurugo yɛ mii aha a Kile ɲáare shɛɛnre tabɛr'e, mii kɔni maha mpyi Kileɲarege na, ŋka mii ɲyɛ na na jwumpe yyaha cìni mɛ. 15 Lire e ke ɲaha mii à yaa mii u pyi yɛ? Mii sí n-jà raa Kile ɲáare shɛɛnre tabɛr'e, ŋka shɛɛnre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa u ɲáare tire shɛɛnre e. Mii sí n-jà raa Kile pèente myahigii cêe shɛɛnre tabɛr'e, ŋka

* **13:12** Tɔɔnnte shiŋi wà tèecyiini shiinbii mpyi maha ntɛ̀g'a dùbaŋi yaa, lire mpyi maha sùpyaŋi pyi u jìn'a uye wíl'a cwó u e mɛ. Dùbaŋi yyahe ɲyɛ a mpyi maha ɲcwó mɛ.

shɛɛnre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa cyi cêe tire shɛɛnre e. 16 Ŋyɛ mu aha a fwù kaan
Kile á shɛɛnre tabɛr'e, wà ha nta dánafeebii kuruŋke e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na tire shɛɛnre
núru mɛ, di urufoo sí n-jà n-jwo: «Amiina» mà li ta u ɲyɛ a mu jwumpe lógo mà yɛ? 17 Mu
fwùŋi niŋkanŋi méɛ ká nta u à ɲwɔ sèl'e, u sì n-jà urufoo tègɛ Kile kuni i mɛ.

18 Mii à Kile shéɛre, ɲaha na yɛ u à mii tègɛ mii à jà na yu shɛɛnre sannte e mà tòro yii
puni na. 19 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii aha mpyi dánafeebii kuruŋke e, mà ɲwɔɲyɛya
kaŋkuro kanna jwo dánafeebii shɛɛnre nindogore e, mii maha lire funŋɔ lwɔ́ maha ntòro
mii u canmpuni lwɔ́ jwumpe na shɛɛnre tabɛr'e pi ɲyɛ na tire ntemu núru mɛ.

20 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa sɔ̂nŋi nàŋkopyire sɔ̀nŋɔŋkanni na mɛ. Ŋka kapegigii
kàmpanŋke na, yii yiye pyi pìnmpinɲyɛyɛ fiige. Yákilifente kàmpanŋke na, yii yiye pyi
shinlyee. 21 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kafooŋi Kile à jwo: «Nàmpwuunbii pìi mii
sí n-tun na shiinbil'á. Pire sí n-jwo ná pi e shɛɛnre tabɛr'e. Ŋka lire ná li wuuni mú i, pi
sì mii ɲwɔmɛɛni cû mɛ*.» 22 Mà tàanna ná lire katoroŋkwooni i, ɲje mii sí n-jwo ke, yire yi
ɲyɛ: wà ha shɛɛnre tabɛrɛ jwo, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, lire maha li cyêe pire na
na Kile sí yoge kwɔ̀n pire na. Puru jwumpe ɲyɛ a yyaha tíi ná dánafeebil'e mɛ. Wà ha Kile
tùnnturo jwo, lire maha li cyêe dánafeebii na na Kile ɲyɛ pi shwɔhɔl'e. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
Kile kuni i mɛ, puru jwumpe ɲyɛ a yyaha tíi ná pire e mɛ.

23 Ŋyɛ l'aha mpyi kee yii dánafeebii kuruŋk'à bínni, ka yii puni si wá na shɛɛnre tabɛrɛ
yu, shincyi ká mpa yii ta pur'e, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile cè mɛ, tá u sí n-jwo na yii funɲy'à
shwɔ yii na mɛ? 24 Ŋka l'aha mpyi mu à jwo Kile tùnnture yii ɲyɛ na yu, ka u u mpa jyè yii
kuruŋke shwɔhɔl'e, u aha yii jwumpe lógo, lire sí u pyi u cè na sèeŋi yii ɲyɛ na yu, si u pyi
u cè na uru kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ. 25 Yaaga maha yaaga k'à ŋwɔhɔ urufoo zòŋi na ke, yire
puni sí n-yige cyíinŋi na, fo u sí yyahe cyígile si niŋkure sín si Kile kêe, si jwo sèeŋi na, Kile
na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e.

Kile pèente karigii sogolo ŋkann'à yaa li ɲwɔ

26 Mii cìnmpyiibii, yii à yaa yii ndemu pyi ke, lire li ɲyɛ: yii aha yiye bínni Kile pèente mɛɛ
na, mɛɛ ká mpyi wà á, urufoo u li cêe. Yɛrɛgɛ jwumɔ ká mpyi wà á, urufoo u pu jwo, Kile
ká nta u à kani là cyêe wà na, urufoo u li jwo. Kile ká nta u à shɛɛnre tabɛrɛ le wà ɲwɔ e,
urufoo u ti jwo. Kile ká nta u à pyiŋkanna kan wà á u u jà a tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋɛ, urufoo u ti
kɛ̂ɛnŋɛ. Ŋka cyire karigii pun'à yaa cyi dánafeebii tègɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i. 27 Mpii
pi ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, pire ɲyɛ a yaa pi tòro shiin shuunni taanre na mɛ, pi raa
yu niŋkin niŋkin, li i nta wà mú na ɲyɛ wani ŋgemu u sí n-jà raa tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋi ke.
28 Kɛ̀ɛnŋɛfoo ká mpyi u ɲyɛ a ta tire shɛɛnre na mɛ, ti jwufeebil'à yaa pi fyâha, pi raa yu
piye funŋ'i ná Kile e.

29 Nde li ɲyɛ Kile tùnntunmpii kàmpanŋke ke, pire shiin shuunni taanr'à yaa pi a yu
niŋkin niŋkin. Pi sanmpii s'a pi jwumpe núru pi raa pu kàanmucaa. 30 Ŋka Kile ká nta
u à kani là cyêe wabɛrɛ na, ŋgemu u à fyânha a jwumpe lwɔ́ ke, ur'à yaa u fyâha, u u u
yaha u li jwo. 31 Yii ɲyɛ a yaa yii bínni yii a Kile tùnnture yu mɛ, yii a ti yu niŋkin niŋkin, bà
ti si mpyi si dánafeebii le kur'e, si màban le pi e mɛ. 32 Yii li cè na li síŋi ɲyɛ Kile tùnntunŋi na
mà jà a cû u ɲwɔge na, si pi sanmpii yaha pi jwo a kwɔ̀. 33 Ŋaha kurugo yɛ ɲyàhaŋguruguŋi
ɲyɛ a táan Kile á mɛ, mà karigii yal'a sogolo yyeɲiŋke e, lire l'à táan u á, bà li ɲyɛ na mpyi
dánafeebii kuruɲyi puni i mɛ.

34 Cyeebil'à yaa pi fyâha mpìnniŋi cyeyi i, ɲaha na yɛ kuni ɲyɛ a kan pi á, pi jà pi a yu
yire cyeyi i mɛ. Pi à yaa pi piye tîrige, bà MusaSaliyaŋi à yi jwo mɛ. 35 Pi la ká mpyi si

* **14:21** Tèni i Izirayɛli shiinbil'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha ke, Kile à jwo na uru sí Babilɔn shiinbii kàshicyɛge yaha ku pa pi tùn pi i jà pi na. Shɛnrɛ nàmpɔnnɔ Babilɔn shiinbii mpyi na yu. Izirayɛli shiinbil'à pi ɲya pi i tire shɛɛnre yu ke, ka lire si li cyêe pi na na Kile à tùn ná pire Izirayɛli shiinbil'e e (Ezayi 28.11-12.)

yibige pyi cyage kà na, pi aha nɔ pyɛngɛ pi kuru yibige pyi pi nàmbaabii na. Ŋaha kurugo yɛ li lemp'à pi ceewe u a jwumpe lwúu dánafeebii kuruŋke e†.
36 Taha yii na sɔ̂nŋi na yii baga jwumɔ pu ɲyɛ Kile jwumpe? Lire ɲyɛ mɛ, taha yii na
sɔ̂nŋi na yii kanni na puru jwump'à nɔ? 37 Wà ha nta u u sɔ̂nŋi na Kile Munaani maha
jwumpe leni uru ɲwɔ e na yu pi sanmpil'á, u li cè na yɛrɛge mii ɲyɛ na sémɛni si ŋkan yii á
amɛ ke, kur'à fworo Kafooŋi Yesu i. 38 Wà ha ŋke yɛrɛge jwumpe cyé, yii àha núru urufoo
le laage e mɛ.
39 Mii cìnmpyiibii, ɲwɔɲyɛga niŋkin na, yii a Kile tùnnture báaraŋi caa yii a mpyi. Wà ha
a si raa yu shɛɛnre tabɛr'e, yii àha urufoo sige lire na mɛ. 40 Li tɛgɛni li ɲyɛ, yii karigii puni
cyi pyi ná ɲjire e, yii i cyi sogoloŋkanni yaha li ɲwɔ.

15

Kirisita à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke, kwùubii mú sí ɲɛ̀

1 Nyɛ mii cìnmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á, ka yii i dá pu na, maa yiye pwɔ
pu na ke, mii la ɲyɛ si yii funŋɔ cwo puru na. 2 Puru jwumpe cye kurugo, kuni li maha
sùpyire shwɔ ke, lire yii à lwɔ́. Yii aha ŋkwôro lire kuni i, Kile sí yii shwɔ. Ŋaha na yii na
sɔ̂nŋi na yii dániyaŋi kapyiini ɲyɛ ɲùŋɔ baa yɛ?
3 Jwumpe p'à jwo mii á, ná pu tayyéreg'à pêe ke, mii à puru jwo yii á. Puru pu ɲyɛ:
Kirisita à kwû wuu kapegigii yàfaŋi kurugo, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i
mɛ. 4 U buwuŋ'à le fanŋke e, u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u à ɲɛ̀, bà l'à fyânha a jwo Kile
Jwumpe Semɛŋi i mɛ. 5 U ɲɛŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe Pyɛri na, lire kàntugo, maa uye
cyêe u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi na. 6 Lire kàntugo cìnmpyiibii dánafeebii na u à uye
cyêe tère niŋkin i ke, pir'à ɲyaha shiin ŋkwuu kaŋkuro (500) na. Shinpaanra kanna pi à
kwû pire e, lire baare e, pi niɲyahamii saha na ɲyɛ shì na. 7 Lire kàntugo u à uye cyêe
Yakuba na, maa uye cyêe u tùnntunmpii sanmpii puni na.
8 Pire puni kàntugo, u à uye cyêe mii Poli na mú, mii u ɲyɛ mu à jwo pìnmpinŋyaga
niɲjyembaga ŋkemu k'à si ke. 9 Yii li cè, mii u ɲyɛ Yesu tùnntunmpii puni kàntugo yyére
wuŋi. Mii bá mpyi a yaa mii u tɔ̀rɔ u tùnntunmpil'e mɛ, ɲaha na yɛ mii mpyi maha Kile
dánafeebii kuruŋke kyérege sèl'e. 10 Ŋka tayyérege e mii ɲyɛ niɲjaa ke, Kile u à ɲwɔ mii na
maa mii yaha kur'e. Tawage e bà u à sàa ɲwɔ mii na mà dɛ! Mii bá à báaraŋi pyi mà tòro
Yesu tùnntunmpii sanmpii na, ŋka ná na yabiliŋi fànhe e bà mii à u pyi mà dɛ! Kile u à ɲwɔ
mii na maa mii pyi mii à u pyi. 11 Lire e ke l'à pyi mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á
yo, l'à pyi Yesu tùnntunmpii sanmpii yo, Jwumpe Nintanmpe ninumpe wuu ɲyɛ na yu, yii
mú s'à dá pu na.

Dánafeebii ɲɛ̀ŋi kani

12 Nyɛ ná wuu s'à jwo yii á na Kirisita à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, ɲaha na yii pìi maha jwo
na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mà yɛ? 13 Kampyi yii na sɔ̂nŋi na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ,
lir'à li cyêe na yii ɲyɛ a dá na Kirisita mú à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i mɛ. 14 Kampyi Kirisita ɲyɛ
a ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i mɛ, Jwumpe Nintanmpe wuu ɲyɛ na yu ke, puru kajwuuni mpyi na
sí n-pyi ɲùŋɔ baa, yii dániyaŋi kapyiini mú mpyi na sí n-pyi ɲùŋɔ baa.
15-16 Nyɛ jwumpe wuu ɲyɛ na yu na ntare Kile na ke, puru mpyi na sí n-pyi kafinara,
ɲaha na yɛ wuu à jwo na Kile à Kirisita ɲɛ̀ a yige kwùŋi i. Kampyi yii na sɔ̂nŋi na kwuɲɛnɛ
ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, lir'à li cyêe na yii na sɔ̂nŋi na Kirisita mú ɲyɛ a ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i mɛ.
17 Kàmpyi Kirisita ɲyɛ a mpyi a ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i mɛ, ɲùŋɔ mpyi na sí n-pyi yii dániyaŋi
kapyiini na mɛ, yii kapegigii tugure mú mpyi na sí n-kwôro yii ɲuŋ'i. 18 Lire mpyi na sí li
cyêe mú na mpii pi à kwû mà pi ta pi à dá Kirisita na ke, na pir'à pînni. 19 Kampyi wuu à

† **14:35** Pìi na sɔ̂nŋi na Poli à cyeebii sige pi àha raa pi nàmbaabii yíbili Kile pèente tèni i mɛ. Pìi sí na sɔ̂nŋi na Poli ɲyɛ a kuni kan cyeebil'á pi a Kile tùnnture jwufeebii jwumpe ɲwɔhe tùru mɛ. Pìi sí i sɔ̂nŋi na mpii pi à ntùŋke taha Poli na ke, pire jwumpe pu ɲyɛ 14.35 i. 14.36 i Poli ɲyɛ a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ.

wuu sɔ̀nnɔre taha Kirisita na numɛ tìiŋi kanni kurugo, lire e ke wuu pi ɲyɛ diɲyɛ sùpyire puni kanhamafeebii.
20 Ŋka sèeŋi na, Kirisita à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Mpii pi à kwû ke, Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi
i yyecyiige na, maa li cyêe na kwùubii mú sí n-pa ɲɛ̀. 21 Yii li cè, bà kwùŋ'à jyè diɲyɛŋi i
shin niŋkin cye kurugo mɛ, amuni kwuɲɛni mú à jyè shin niŋkin cye kurugo. 22 Sùpyire
puni sí n-kwû, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ Adama wwoɲɛɛge e. Amuni li mú ɲyɛ, dánafeebii puni sí
núru ɲɛ̀, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e. 23 Ŋka shin maha shin ná u tèeɲɛnɛ li ɲyɛ,
Kirisita u à pyi shincyiiwe mà ɲɛ̀, lire kàntugo, mpii pi ɲyɛ u wuubii ke, u aha bú núr'a
pa canŋke ŋkemu i ke, pire mú sí ɲɛ̀. 24 Lire kàntugo diɲyɛŋi sí n-kwɔ̀. Kirisita sí ɲùŋufente
puni ná sífente puni ná fànhafente puni shi kwɔ̀, si Saanre le Tufooŋi Kile cye e. 25 Yii li cè
na fànha ku ɲyɛ ku ki, Kirisita u tèɛn ɲùŋufente na fo si zà yaa ná Kile e, u à u zàmpɛɛnbii
puni le u tooyi ɲwɔh'i. 26 Zàmpɛnŋi nizanŋi u sí shi bò ke, uru u ɲyɛ kwùŋi. 27 Y'à sémɛ Kile
Jwumpe Semɛŋi i na: «Kile à síŋi kan u á yaayi puni na*.» Ŋka puru jwumpe e, l'à fíniŋɛ
na síŋi ɲyɛ Yesu á mà pyi Kile ɲùŋɔ na mɛ, ɲaha na yɛ Kile u à síŋi kan u á u pyi yaayi puni
ɲùŋɔ na. 28 Ŋyɛ yaayi puni ká bú ŋkúu Kirisita á tèni ndemu i ke, uru u ɲyɛ Jyafooŋi ke,
Kile ká síŋi kan u á yaayi puni na tèni ndemu i ke, u mú sí uye tîrige Kile á. Lire ká mpyi,
Kile sí n-pyi yaayi puni ná sùpyire puni ɲùŋɔ na.
29 Mpii pi maha piye batizeli kwùubii kurugo ke, yii sônnɔ pire na mú kɛ, kampyi
kwuɲɛnɛ ɲyɛ a sìi nùmpanŋa mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye batizeli pi kurugo yɛ†? 30 Wuu
mú de? Kampyi kwuɲɛnɛ ɲyɛ mɛ, ɲaha kurugo wuu maha wuu múnahigii péréli tèrigii
puni i yɛ? 31 Mii cìnmpyiibii, mii sí n-sìi yi jwo n-waha yii á, mii na ɲyɛ kwùŋi ɲwɔge e
canŋa maha canŋa. Sèeŋi na, mà yii yaha wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, yii pi
à mii ɲùŋke yîrige. 32 Zhìŋi mii à le ná Efese kànhe sige yaayi i ke, kampyi nùmpanŋa ɲyɛ
wani mɛ, ɲaha lire zhìleni mpyi na sí ɲwɔ mii na yɛ? Kampyi kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ,
mii sí n-jà n-jwo sùpyire sannte fiige na:
«Wuu a lyî, wuu raa byii,
ɲaha na yɛ wuu aha ŋkwû, y'à kwɔ̀‡.»
33 Yii a yiye kàanmucaa: «Sùpyaŋi ɲaaraɲɛɛŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, uru u maha u
wurugo, maa u le kumpiini i.» 34 Yii yákili ta, yii i láha kapegigii na, lire l'à ɲwɔ. Pìi na ɲyɛ
yii shwɔhɔl'e, pi sàha ŋkwɔ̀ a Kile cè mɛ! Mii na yire yu yii i li cè na yii silege kyaa li ɲyɛ li
li.

Dánafeebii sí ɲɛ̀ ná cyere nivɔnni i

35 Mii méɛ ɲyɛ mii à mpe jwo ke, mii à li cè na wà sí n-jà mii yíbe na di kwùubii sí ɲɛ̀
n-jwo yɛ? Ná cyeere shiŋi ntire e pi sí n-pyi yɛ? 36 Sìɲcoŋɔ kà ke, sùmaŋi mu maha nûgo
ke, u mpùrampe ká fwónhɔ, u maha fyîn mà? 37 Sùmashiŋi mu maha nûgo, mu à jwo kàlage.
Lire baare e ku cige nimpuŋke bà mu maha sà ɲcûru mɛ. 38 Ŋyɛ u nùguŋkwooni kàntugo,
Kile maha u pyi u à fyîn maa u pyi u à pyi sùmacige, maha bê ná u ɲyii wuuni i. Sùmaŋi
shiŋi puni ná u cire ti ɲyɛ.
39 Amuni ɲyii yaayi puni cyeere mú ɲyɛ, kà ná kà woro ɲyɛ niŋkin mɛ. Sùpyire cyeere
na ɲyɛ ti yɛ, yatɔɔre woore sí ɲyɛ ti yɛ, saɲcɛɛnre woore na ɲyɛ ti yɛ, fyaabii woore na
ɲyɛ ti yɛ. 40 Yaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, yire cyeere na ɲyɛ ti yɛ, ɲje yi ɲyɛ ɲìŋke na ke, yire
woore mú sí ɲyɛ ti yɛ. Ŋyii yaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, yire sìnampe ná ɲìŋke wuyi sìnampe
ɲyɛ niŋkin mɛ. 41 Canŋaɲyiini sìnampe na ɲyɛ pu yɛ, yiŋke sìnampe na ɲyɛ pu yɛ, wɔrigii
sìnampe mú sí na ɲyɛ pu yɛ, ali wɔrigii sìnamp'à wwû puye e.
42 Ŋyɛ kwùubii ká a sì ɲɛ̀, amuni li mú sí n-pyi. Bà sùmabilini ká nûgo, li mpùrampe maha
fwónhɔ mɛ, amuni li ɲyɛ, buŋi ká ntò, u maha fwónhɔ, ŋka u aha ɲɛ̀ tèni ndemu i ke, u saha

* **15:27** Zaburu 8.7 † **15:29** Pìi maha jwo: «Ŋyɛ ɲaha kurugo pìi maha piye kan pi a batize maa piye le kwùŋi ɲwɔge e yɛ? Kampyi sèe wi na kwuɲɛnɛ ɲyɛ mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye le kwùŋi ɲwɔge e maa piye kan pi a batize yɛ?» ‡ **15:32** Ezayi 22.13

ɲyɛ na fwɔ́nre mɛ. 43 Buŋi ká ntò, u lemɛ maha mpi, wà kuro sàha maha mpyi u e mɛ, ŋka u aha ɲè, u maha mpyi ná sìnampe e. Pi aha u tò, fànha maha mpyi u e mɛ, ŋka u aha ɲè, u maha mpyi ná fành'e. 44 Cyeere múnaa baa woore ti maha ntò, ŋka ti múnaa woore ti maha ɲè. Sùpyire cyeere na ɲyɛ wani, Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire na ɲyɛ wani mú. 45 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Adama u ɲyɛ sùpyaŋi niɲcyiiŋi, Kile à u dá maa múnaani le u e§.» Ŋka Adamaŋi u sí n-pa kàsanraga na, ná uru u ɲyɛ Yesu Kirisita ke, uru u maha shìŋi kaan sùpyir'á Kile Munaani cye kurugo. 46 Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire bà ti ɲyɛ niɲcyiire mɛ, supyicyeere ti ɲyɛ niɲcyiire, lire kàntugo Kile Munaani woore maha nta a pa. 47 Adamaŋi niɲcyiiŋi na ɲyɛ ɲìŋke wu, Kile à u yal'a yige pwoore e, ŋka Adamaŋi shɔnwuŋi ɲyɛ nìɲyiŋi wu. 48 Sùpyaŋi u à yal'a yige ɲìŋke e ke, bà uru ɲyɛ mɛ, yaaga maha yaaga k'à fworo ur'e ke, amuni yire puni ɲyɛ. Ŋge sí u ɲyɛ nìɲyiŋi wuŋi ke, bà uru ɲyɛ mɛ, yaaga maha yaaga k'à fworo ur'e ke, amuni yire puni mú ɲyɛ. 49 Sùpyaŋi u à yal'a yige ɲìŋke e ke, bà wuu ɲyɛ uru fiige mɛ, ŋge u ɲyɛ nìɲyiŋi wuŋi ke, amuni wuu mú sí n-pyi uru fiige.

50 Mii cìnmpyiibii, ɲje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi ɲje: cyeere ti ɲyɛ wuu na amɛ ke, wuu sì n-jà n-jyè Kile Saanre e ná tire e mɛ. Cyeere ti sí n-pa n-fwɔ́nhɔ ke, mà tire yaha wuu na, wuu sì n-jà n-pyi kwùmbaa mɛ.

51 Kani li mpyi a ŋwɔhɔ ke, mii sí lire yyaha jwo yii á, lire li ɲyɛ, wuu puni sì n-kwû mɛ, ŋka wuu cyeere puni sí n-kɛ̂ɛnŋɛ. 52 Li sí n-pyi tère niŋkin ná wiile niŋkin tìinmpini wyìzanni na. Diɲyɛŋi canŋkwɔge tìinmpini ká wyì tèni ndemu i ke, mpii pi à kwû ke, pire sí ɲè, pi saha sì n-kwû mɛ, wuu cyeere puni sí n-kɛ̂ɛnŋɛ.

53 Yii li cè na cyeere ti ɲyɛ wuu na ke, tir'à yaa ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere, ntemu ti ɲyɛ ti sì n-fwɔ́nhɔ mɛ. T'à yaa ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere ntemu ti ɲyɛ ti sì n-kwû mɛ. 54 Ŋyɛ wuu cyeere ká bú ŋkɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere nivwɔnhɔmbaara ná niŋkwumbaara tèni ndemu i ke, jwumpe p'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, puru sí n-fûnŋɔ. Y'à sémɛ: «Sí à ta kwùŋi na, kwùŋi shi à pînni feefee*!»

55 «Kwù wà we, taha mu síŋi ɲyɛ ke?
Kwù wà we, taha mu bàhe ɲyɛ ke†?»

56 Kapegigii mpyiŋi ɲyɛ baha fiige, ŋkemu ku maha kwùŋi pyi u u nɔni wuu na ke. Saliyaŋi kuni ɲaaraŋ'à wuu jà ke, lire l'à pa ná l'e kapegigil'à fànha ta wuu na. 57 Ŋka wuu à fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ uru u à wuu pyi wuu à sí ta kwùŋi na, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo.

58 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii fànha le yiye e, yii àha yafyin yaha ku yii pyi yii a núruli kàntugo mɛ, yii a sì yyaha na Kafooŋi báaraŋi i tèrigii puni i. Yii li cè mà yii yaha Kafooŋi báaraŋi na, kanhare yii à pyi ke, tire sì n-sìi n-pyi ɲùŋɔ baa mɛ.

16

Wyérɛŋi Kɔrɛnti dánafeebil'à bínni si ntègɛ Zheruzalɛmu wuubii tègɛ ke

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, wyérɛŋi u ɲyɛ na bínnini si ntègɛ Kile wuubii tègɛ Zheruzalɛmu kànhe e ke, yii mú à yaa yii a lire pyi bà mii à yi jwo Galati kùluni dánafeebii kuruɲy'á mɛ. 2 Cibilaaga maha cibilaaga, canɲcyiige* yii shin maha shin à yaa u wwû u ɲùŋɔ wyérɛŋi i, mà tàanna ná u cyentage e, u yaha uye kanni na, bà li si mpyi mii aha nta si nɔ yii yyére ke, mii i sà uru wyérɛŋi ta u à bínn'a kwɔ̀ mɛ. 3 Mii aha bú nɔ wani tèni ndemu i ke, tùnntunmpii yii sí n-cwɔɔnrɔ ke, mii sí sémɛ taha pire na ná wyérɛŋi i pi sà ŋkan Zheruzalɛmu kànhe e. 4 L'aha mii kakarala kwɔ̀, mii ná pire sí n-kàre siɲcyan.

5 Mii la ɲyɛ si ɲara pyi Masedoni kùluni i, si nta raa sì yii yyére, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si ntòro Masedoni i. 6 Mii aha nɔ wani yii yyére, shwɔhɔl'e mii sí tère nimbilere, lire ɲyɛ

§ **15:45** Zhenɛzi 2.7 * **15:54** Ezayi 25.8 † **15:55** Oze 13.14 * **16:2** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

mɛ mii sí wyeere tèni pyi ná yii e, bà yii si mpyi si mii tègɛ mii i na tashage ta mɛ. 7 Ŋaha
kurugo yɛ numɛ tɔɔge e, mii la ɲyɛ sì sà yii ɲya kanna si ntòro mɛ, ŋka mii la ɲyɛ si tère pyi
yii taan, Kafooŋi ká ɲɛɛ. 8 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii sí n-kwôro Efese kànhe e, fo zà nɔ
Pantekɔtiŋi kataanni na, 9 ɲaha na yɛ Kile à sàa li laage kan mii á, mii u báarabwɔhɔ pyi
wani, ali mà li ta mii zàmpɛɛnbil'à ɲyaha wani.
10 Timɔti ká nɔ wani yii yyére, yii i u cùmu lemɛ ɲwɔ, bà li si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ màban
fô uye na mɛ, ɲaha na yɛ u na báare mii fiige Kafooŋi á. 11 Yii àha ŋkwɔ̀ u wíi ɲcwô mɛ! Yii u
tègɛ u kùsheeni na bà u niɲcɛnŋɛ wu si mpyi si nɔ mii na mɛ, ɲaha na yɛ mii ná cìnmpyiibii
naha na u sigili naha.
12 Nde li ɲyɛ wuu cìnmpworoŋi Apolosi u kàmpanŋke ke, mii à màban le u e sèl'e, bà u ná
cìnmpyiibii sanmpii si mpyi si sà fworo yii na mɛ. Ŋka u à yi jwo mii á na sèeŋi na, li tèni
sàha nɔ mɛ. Li tèni ká nɔ u á, u sí li pyi.
13 Yii kwôro ɲyii na, yii yiye waha yii i ŋkwôro Kile kuni i, yii àha màban yaha u fô yii na
mɛ, yii fànha le. 14 Ntàannamagar'à yaa t'a ɲaa yii kapyiiŋkii puni i.
15 Mii cìnmpyiibii, mii sí kyaa niŋkin cya yii á sahaŋki. Yii à li cè na Sitefanasi ná u pyɛngɛ
shiinbii pi à pyi dánafeebii niɲcyiibii Akayi kùluni i, pi à piye pwɔ Kile wuubii ntègɛŋi na
mú. 16 Yii à yaa yii a núru tire sùpyire shiŋ'á, mà bâra mpii puni pi à piye pwɔ Kile báaraŋi
na ke.
17 Mii funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha na yɛ Sitefanasi ná Foritunatusi ná Akayikusi naha
ná mii i. Yii n'a mpyi naha, nde yii mpyi na sí n-pyi ke, pi à lire pyi. 18 Pi à mii funŋke
ɲíŋɛ, bà pi à yii funɲyi ɲíŋɛ mɛ. Yii a nte sùpyire shiŋi mɛtanga yiri.
19 Azi kùluni dánafeebii kuruɲy'à yii shéɛre. Akilasi ná Pirisili à yii shéɛre ná dánafeebii
pi ɲyɛ na bínnini pi pyɛnge e ke, pir'à yii shéɛre sèl'e Kafooŋi mɛge na. 20 Mii cìnmpyiibii
pun'à yii shéɛre.
Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnŋi i.
21 Mii Poli yabiliŋi u à ŋge fwùŋi séme ná na cyɛge e.
22 Kafooŋi kyaa ká nta l'à pɛn ŋgemu á ke, Kile u urufoo láŋa.
«Kafooŋi, ta ma!»
23 Kafooŋi Yesu u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á!
24 Yii mú puni kyal'à táan mii á, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ sahaŋki mà kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebii kuruŋk'á. U lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi i, u mpyi a jwo na uru la ɲyɛ si sà yyaha yige pi na. Uru lɛtɛrɛŋi tuugoŋkwooni kàntugo u ɲyɛ a jà a wyèr'a kàre mɛ, ɲaha kurugo yɛ u wwoɲɛɛŋi Timɔti mpyi a yîri Kɔrɛnti kànhe e ná jwumpe p'e mà yyaha tíi ná dánafeebii kuruŋke e, mpemu p'à waha Poli na ke.

Dánafeebii mpyi a ɲɛɛ kafinivinibii pìi jwumɔ na, pire mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii. Pire kafinivinibii u kàlaŋi mpyi a kàntugo wà Jwumpe Nintanmpe na, Poli mpyi a fyânha a puru mpemu jwo dánafeebil'á ke. Pire kafinivinibii mpyi maha yi yu dánafeebil'á na Poli ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ. Lire mpyi a Poli lùuni pyi l'à yîri, ka u u lɛtɛrɛ sémɛ ná jwuŋgam'i mà tùugo Kɔrɛnti dánafeebil'á. Uru lɛtɛrɛŋi kyaa ɲyɛ a cè mɛ, ɲaha kurugo yɛ u à pînni. Titi u mpyi a sà uru lɛtɛrɛŋi kan Kɔrɛnti shiinbil'á.

Ɲyɛ lire kàntugo ka Poli ná Titi si núr'a piye ɲya, ka Titi si yi jwo u á na u lɛtɛrɛŋi jwumpe na wá a ŋkɛ̀ɛnnŋɛ lèŋɛ Kɔrɛnti dánafeebii toroŋkanni i (7.1-7). Lire ná li wuuni mú i, Poli mpyi a li cè na dánafeebii pìi saha na ɲyɛ wani, mpiimu pi ɲyɛ na uru mɛpɛngɛ yu ke. Lire kurugo u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ.

Nde l'à u zhèŋi fyìinnɛ pi yyére ná nde l'à u ta u à jwuŋgampe jwo pi na ke, u à lire yyaha jwo pi á. Mà bâra lire na, u à li cyêe pi na na uru funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha kurugo yɛ jwumpe ur'à jwo a tùugo pi á ke, pur'à ŋkɛ̀ɛnnŋɛ pyi u à jyè pi karigil'e (1--7).

Wyérɛŋi pi mpyi na bínnini Zheruzalɛmu fòŋɔfeebii ntègɛŋi mɛɛ na ke, u à màban le pi e lire wyérɛ binnini na (8--9).

Lɛtɛrɛŋi takwɔɔre e, u à jwumpe waha mà yyaha tíi ná kafinivinibil'e, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii ke, u à li cyêe pi na na uru Poli à sìi Yesu tùnntunŋɔ. Poli à yire jwo, ɲaha kurugo yɛ u la mpyi pire kafinivinibii si dánafeebii le kumpiini i mɛ (10--13).

Lɛtɛrɛŋi tasiige

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu cìnmpworoŋi Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ, yii Kile dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Kɔrɛnti i ná yii mpii puni pi ɲyɛ Kile wuu Akayi kùluni i ke, si ntun yii á. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á u ntègɛŋi kurugo

3 Wuu Kile kêe, uru u ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi. Uru u ɲyɛ ɲùɲaare punifoo, uru u maha wuu tɛ̀re tèrigii puni i, 4 maa màban leni wuu e yyefuge shiŋi puni tèrigil'e. Lire e wuu maha jìni na màban leni yyefuge shiŋi puni feebil'e, bà u maha u leni wuu e mɛ. 5 Yii li cè na, bà wuu maha yyefuge taa sèl'e Kirisita mɛge kurugo mɛ, amuni Kile mú maha màban leni wuu e sèl'e Kirisita cye kurugo. 6 Mu aha wuu ɲya yyefuge e, lire ɲùŋke ku ɲyɛ si màban le yii e, yii raa sì yyaha na Kile kuni i. Kile ká màban le wuu e, lire ɲùŋke ku ɲyɛ si màban le yii e, si yii pyi yii jà a wuu kyaage shiŋi kwú yiye e. 7 Wuu à sàa dá li na na yafyin sì n-jà yii pyi yii fworo Kile kuni i mɛ, ɲaha na yɛ wuu à li cè na, bà yii ɲyɛ na yii nàzhan lwúu ná wuu e kyaage e mɛ, amuni yii mú ɲyɛ na yii nàzhan lwúu màbanŋi ntaŋi i ná wuu e.

8 Ɲyɛ cìnmpyiibii, yyefuge e wuu à tòro Azi kùluni i ke, wuu la na ɲyɛ yii i kuru cè. Ku fànhe mpyi a pêe mà tòro wuu pèrɛge na, fo wuu sàha mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na wuu sì n-shwɔ kwùŋi na mɛ. 9 Wuu mpyi a sàa li yaha na pi sí wuu bò, lire e wuu sàha mpyi a wuu sònnɔre taha wuye na mɛ, fo Kile na, uru u maha kwùubii ɲèni ke. 10 Uru u à wuu shwɔ

uru kwùŋi na, u sí n-pa wuu shwɔ sahaŋki. Sèe wi, wuu à tèɛn ná l'e na u saha sí n-pa wuu shwɔ. 11 Yii mú na wuu tère ná Kileɲarege e. Yire Kileɲareyi niɲyahayi kurugo, kacɛnni Kile à pyi wuu á ke, shinɲyahara na fwù kaan u á lire kurugo.

Poli à u tashage kɛ̂ɛnŋɛ

12 Nde l'à wuu ɲùɲyi yîrige ke, lire li ɲyɛ wuu toroŋkanni diɲyɛŋi i, mà cye cyán tèni i wuu mpyi yii shwɔhɔl'e ke. Wuu à li cè wuye e na wuu à lire pyi ná funvyinge ná sèeŋi i, Kile barag'e. Sùpyire yákilifente bà t'à lire pyi mɛ, ŋka Kile ntègɛŋi cye kurugo l'à pyi. 13-14 Yii li cè na nde yii à kâla wuu lɛtɛribil'e maa li yyaha cè ke, wuu ɲyɛ a yafyin sémɛ mà tòro lire na mɛ. Wuu Kafooŋi Yesu cannuruge wuu pi sí n-pyi kaɲuŋɔ si yii ɲùɲyi yîrige, yii sí n-pyi kaɲuŋɔ si wuu wuyi yîrige. Yii à ɲcyèrɛ cè lire kani i mà kwɔ̀, ŋka mii na sônnŋi yii sí n-pa li puni yyaha cè sèl'e.

15 Mii à dá lire na, lire e, mii la mpyi si sà fworo yii na, si ɲwɔ yii na sahaŋki. 16 Mii la mpyi si ntòro yii yyére, si ŋkàre Masedoni kùluni i, si yîri wani, si núru mpa yii yyére, bà yii si mpyi si mii tègɛ mii i jà a kàre Zhude kùluni i mɛ. 17 Ɲyɛ mii ɲyɛ a pa shà mɛ, lir'à li cyêe na li ɲyɛ a mpyi mii sèe na mà? Taha mii na na karigii pyi mà tàanna ná diɲyɛŋi sùpyire pyiŋkanni i, maha jwo: «ɔɔn» maa núr'a kɛ̂ɛnŋ'a jwo: «ɔnhɔ» la? 18 Kile u ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkin fooŋi ke, uru u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi, mpe mii à jwo yii á ke, puru ɲyɛ a mpyi: «ɔɔn» ná «ɔnhɔ» tanuge e mɛ. 19 Ɲaha na yɛ Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa mii ná Silivɛn ná Timɔti à jwo yii á ke, uru mú mpyi na «ɔɔn» ná «ɔnhɔ» yu kani ninuuni i mɛ, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi. 20 Uru cye kurugo, Kile ɲwɔmyahigii puni maha fûnŋɔ, uru cye kurugo mú, wuu maha jwo: «Amiina» maa Kile mɛge pêe. 21 Kile yabiliŋi u maha wuu ná yii fànhe ɲyahage Kirisita wwoɲɛɛge e, uru mú u à wuu cwɔɔnrɔ mà pyi uye wuu, 22 maa u fyèŋi bwòn wuu na, maa u Munaani le wuu e. Lire kurugo yacɛnyi sanɲyi Kile à bégel'a yaha wuu mɛɛ na ke, wuu à tèɛn ná l'e na wuu sí yire ta.

23 Yii li cè, mii la ɲyɛ a mpyi si ŋgaha nɔ yii na mɛ, lire kurugo mii ɲyɛ a núr'a shà wani yii yyére Kɔrɛnti kànhe e mɛ. Mii aha finɛ, Kile kà na yaha mɛ, uru u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi. 24 Wuu ɲyɛ na ŋko si fànha cyán yii na yii ɲaaraŋkanni i Kile kuni i mɛ, ɲaha na yɛ yii à fànha ta l'e. Ɲka wuu la na ɲyɛ si yii tègɛ bà yii funɲyi si mpyi si ntáan mɛ.

2

1 Lire e mii la saha ɲyɛ a mpyi si ntòro yii yyére, wuu kwɔ̀ a sà wuye yyahayi tanha mɛ, 2 ɲaha na yɛ mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, jofoo u sí n-jà mii funŋke pyi ku táan yɛ? Yii kanni pi sí n-jà mii funŋke pyi ku táan, ŋka mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, di yii sí n-jà lire pyi n-jwo yɛ? 3 Lire kurugo mii mpyi a lɛtɛrɛ tun yii á, bà li si mpyi, mii aha nɔ yii yyére, yii pi à yaa yii mii funŋke táan ke, mii àha ŋkwɔ̀ sà yyetanhara ta wani mɛ. Mii à dá li na na mii funntange na ɲyɛ yii puni funntanga. 4 Mii nàvunŋɔ wu ná mii yyetanha wu u mpyi a lɛtɛrɛ sém'a tun yii á, mii mpyi na ɲyilwɔhe tîrige. Lire ɲyɛ a pyi si yyetanhara nɔ yii na mɛ, ŋka si li cyêe yii na na yii kyal'à waha mii na sèl'e.

5 Ŋgemu u à pyi yyetanhare ɲùŋke ke, mii Poli kanni yyahe bà urufol'à tanha mɛ! Yii puni yyahayi urufol'à tanha. Ŋka mii la ɲyɛ sì jwo ntòro mɛ, lire e mii sí n-jwo, yii pìi yyahaya u à tanha. 6 Yii shinɲyahara à bê maa ndemu pyi urufoo na ke, lir'à yaa. 7 Ŋka numɛ, yii yàfa u na, yii i màban le u e, bà li si mpyi u yyahe kà ŋkwɔ̀ ntanha si u yákiliŋi ɲyàhaŋgurugo mɛ. 8 Lire kurugo mii na li caa yii á, yii i li cyêe u na na u kyal'à táan yii á. 9 Lɛtɛrɛŋi mii mpyi a sémɛ mà tùugo yii á ke, mii mpyi a uru sémɛ mú si yii zò shwɔ ŋgíi si ɲcè kampyi yii na mii jwumpe puni kurigii ɲaare. 10 Yii aha yàfa ŋgemu na ke, mii mú sí yàfa urufoo na. Kirisita u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi, yii aha mii ɲya lire na, mii à li pyi yii kurugo, 11 bà li si mpyi, Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀ tajyige ta wuu shwɔhɔl'e mɛ, ɲaha na yɛ wuu à sàa u funzɔnnɔre cè.

12 Ɲyɛ mii à nɔ Torasi kànhe e ke, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke,
Kafooŋi mpyi a kuni pwɔ́ mii á puru ɲjwuŋi kurugo. 13 Lire ná li wuuni mú i, mii yákiliŋi
mpyi a tɛ̀ɛn mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ a mpyi a na cìnmpworoŋi Titi ɲya mɛ. Ɲyɛ ka mii i kuni
cya pi á, maa ŋkàre Masedoni kùluni i.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

14 Wuu fwù kan Kile á, uru u maha wuu pyi yawiiye ɲjemu yi maha Kile sífente cyêre
wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo ke. U maha wuu pyi wuu u Kirisita kyaa yu cyeyi
puni i. Lir'à Kirisita kani pyi l'à nɔ cyeyi puni i, bà wusunaŋi nùge maha ŋkèɛge kafɛɛge
e mɛ. 15 Yii li cè na mpii pi ɲyɛ zhwoŋi kuni i ná mpii pi ɲyɛ kwùŋi wuuni i ke, Kirisita
cye kurugo, wuu na ɲyɛ mu à jwo wusuna nùguntanga wu Kile á, ŋgemu nùgo ku maha
nɔni pire puni na ke. 16 Mpii pi ɲyɛ kwùŋi kuni i ke, pir'á nùgumpɛngɛ ki, ŋkemu ku sí
kwùŋi nɔ pi na ke; mpii sí pi ɲyɛ zhwoŋi kuni i ke, pir'á nùguntanga ki, ŋkemu ku maha
shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke*.

Ɲyɛ jofoo u sí n-jà ŋge báaraŋi shiŋi na yɛ? 17 Shiŋɲyahara à Kile jwumpe pyi nàfuu
cya kuro, ŋka wuu ɲyɛ pire fiige mɛ. Kile u à wuu tun, u à li cè na wuu na u jwumpe yu
fyìnmpe funŋke e, Kirisita wwoɲɛɛge e.

3

1 Ɲyɛ tá puru jwump'à li cyêe na wuu na wuye mɛtanga yu yii á bɛ? Bà pi sanmpii
maha li pyi mɛ, wuu à yaa wuu a lɛtɛrii kaan yii á, mpiimu pi ɲyɛ na wuu mɛtanga yu
laa, yii a pire fiigii tùuge wuu á? 2 Yii yabilimpii pi ɲyɛ wuu lɛtɛrɛŋi, ŋgemu u à sémɛ wuu
zòmpyaagii na ke, sùpyire puni sí n-jà u kâla si u yyaha cè. 3 Sèeŋi na, yii na ɲyɛ lɛtɛrɛ,
Kirisita à ŋgemu sémɛ wuu cye kurugo ke. U ɲyɛ a sémɛ ná séméŋkyaani i mɛ, ŋka ná Kile
ɲyii wuŋi Munaani i u à sémɛ. U ɲyɛ a sémɛ kafaatenyɛ na mɛ, ŋka sùpyaŋi zòmbilini na u
à sémɛ*.

4 Kirisita cye kurugo, wuu à sàa dá lire na Kile yyahe taan. 5 Wuu ɲyɛ a li yaha wuye
funŋ'i na báaraŋi wuu ɲyɛ na mpyi ke, na wuu fànhe k'à u pyi mɛ, Kile fànhe cye kurugo
wuu maha jà a u pyi. 6 Uru u à pyiŋkanna kan wuu á wuu pyi u báarapyii, wuu raa
tunmbyaare nivɔnnte kyaa yu sùpyir'á. Tire tunmbyaare ɲyɛ mu à jwo saliya ŋgemu u
à sémɛ mɛ, Kile Munaani i t'à fworo. Saliyaŋi maha mpa ɲùŋɔ kuu kwùŋi na, ŋka Kile
Munaani maha ma ná shìŋi niŋkwombaaŋi i.

7 Saliyaŋi u maha mpa ɲùŋɔ kuu kwùŋi na ke, Kile mpyi a uru karigii sémɛ kafaatenyɛ
ɲuŋ'i. Uru Saliyaŋi mpyi a pa ná sìnampe mpemu i ke, puru mpyi maha Kile
tùnntunŋiMusa yyahe pyi ku u ɲî, fo Izirayɛli shiinbii mpyi na jà a ku wíi mɛ, mà li ta
puru sìnampe mpyi na sì mɔ mɛ. 8 Ɲyɛ Saliyaŋi kuni sìnampe ká mpêe lire pyiŋkanni na, tá
Kile Munaani kuni wumpe cye sì n-tòro mɛ? 9 Kuni li maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na ke, lire
sìnampe ká mpêe amɛ, ndemu li maha sùpyaŋi pyi u à tíi Kile yyahe taan ke, lire u sìnampe
cye sì n-tòro mà? 10 Sìnampe p'à fyânha a tòro ke, puru ɲyɛ a sìi yafyin numɛ wumpe tɛgɛlɛ
baa wumpe taan mɛ. 11 Yaage ku ɲyɛ yakwɔgɔ ke, kuru ká sìnama ta, ŋke ku ɲyɛ ku sì
n-kwɔ̀ mɛ, kuru wuuni ɲyɛ a tòro mà?

12 Tire sɔ̀nŋɔre tatahage ku ɲyɛ wuu á, lire l'à wuu ta wuu u karigii pyi fyagara baa.
13 Wuu ɲyɛ na li pyi Musa fiige mɛ. Uru mpyi maha vàanŋa tò u yyahe na, Izirayɛli shiinbii
kà ŋkwɔ̀ u yyahe sìnampe ɲya takwɔge e mɛ. 14 Pi yákilibii mpyi a pa ntò. Lire l'à pi ta ali
niɲjaa, pi aha a tunmbyaare niɲjyɛɛre jwumpe kâlali, li maha mpyi mu à jwo vàanŋa k'à

---

* **2:16** Kàshige ká ŋkwɔ̀n a kwɔ̀, mpii pi a pyi javeebii ke, pire maha ntàanna piye na, bilibii pi à ta kàshige cyage e ke, maa pire tàanna pi kàntugo maha mpa jyè kànhe e. Kànhe shiinbii funntanga wuubii maha cige wyɛɛre niɲcɛnnte tà kwɔ̀n maha ɲcyán ɲcyán pyɛnkuuŋi i, maa nùguntanga yaayi yà súugo. Kuru nùguntange ku maha fwore ke, kuru maha ntáan kàshikwɔɔnbil'á. Ɲka ku maha mpyi bilibil'á kwù nùgo. * **3:3** Saliyaŋi u mpyi a kan Musa á ke, uru mpyi a sémɛ kafaatenyɛ na (Ɛkizodi 24.12). Kile tùnntunŋi Zheremi a jwo na Kile sí u Saliyaŋi nivɔnŋi sémɛ sùpyire zòmpyaagil'e (Zheremi 31.33).

para pi yyaha na, maha pi pyi pi sì raa pu yyaha cìni mɛ. Kirisita wwoɲɛɛge kanni cye kurugo kuru vàaŋke sí n-jà n-láha wà yyaha na. 15 Ali niɲjaa, pi aha a Musa sémɛbii kâlili, kuru vàaŋke maha pi yákilibii tò. 16 Ŋka ŋgemu ká núru maa uye kan Kafooŋi á ke, kuru vàaŋke maha láha urufoo yyaha na. 17 Kafooŋi kyaa l'à jwo naha ke, Kile Munaani kyaa li. Kafooŋi Munaani† ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo sàha maha mpyi bilere e mɛ. 18 Vàaŋa ɲyɛ a para wuu mpiimu yyaha na mɛ, wuu puni pi maha Kafooŋi sìnampe ɲaa‡. Lire kurugo canŋa maha canŋa, wuu maha ŋkɛ̂ɛnŋi na mpyi Kafooŋi fiige, sìnampe pà sí i bârali pà na. Kafooŋi Munaani cye kurugo lire maha mpyi.

4

1 Kile à ɲùɲaara ta wuu na, maa ŋge báaraŋi le wuu cye e. Lire e sàage ɲyɛ na jyè wuu e mɛ. 2 Wuu à numpire karigii puni ɲwɔ yaha, ɲùzogore na ntaa cyire ɲcyiimu i ke. Wuu ɲyɛ na nàɲwɔhɔrɔ pyi mɛ, wuu mú ɲyɛ na Kile Jwumpe labali na yu mɛ, sèeŋi wuu ɲyɛ na fíniŋi na yu, bà sùpyire puni si mpyi si jà li cè piye e na wuu na ɲyɛ sèeshiin mɛ. Kile u ɲyɛ wuu shèrɛfooŋi cyire karigil'e. 3 Lire ná li wuuni mú i, Jwumpe Nintanmpe wuu ɲyɛ na yu ke, puru ká nta pu ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ, mpii pi ɲyɛ kwùŋi kuni i ke, pir'á pu ɲyɛ amuni. 4 Tire sùpyire ti ɲyɛ ti ɲyɛ Kile kuni i mɛ, Sitaanniŋi u ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi ke, ur'à ti yákilibii tò. Lire e Kirisita u ɲyɛ Kile nàɲjaŋi ke, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na uru sìnampe cyêre ke, puru maha fíniŋɛ pi á mɛ. 5 Wuu ɲyɛ na wuye kyaa yu yii á mà dɛ! Yesu Kirisita kyaa wuu ɲyɛ na yu, uru u ɲyɛ Kafooŋi. Wuu pi ke, wuu na báare yii á Yesu kurugo. 6 Kileŋi u à jwo tèecyiini i na: «Bèɛnmpe pu láha numpini na» ke, uru ninuŋi u à bèɛnmpe le wuu zòmpyaagil'e, bà li si mpyi, Kile sìnampe pu ɲyɛ Yesu Kirisita yyahe e ke, wuu u puru cè mɛ.

Poli fànhe méɛ ɲyɛ k'à cyérɛ ke, u màbanŋ'à ɲyaha

7 Ŋyɛ uru ɲcèŋi sèe wuŋi ɲyɛ wuu e, ali mà li ta wuu fành'à cyérɛ. Li ɲyɛ mu à jwo nàfuubwɔhɔ k'à le pworocwol'e bà li si mpyi si ɲcè na sífente kakyanhala woore ɲyɛ a fworo wuu e mɛ, ŋka Kile e t'à fworo. 8 Kyaage shiŋi pun'à tègɛ wuu na, ŋka wuu maha tafworoŋɔ ta. Wuu yákilibil'à wùrugo, ŋka sɔnŋɔrɔ tatahaga ɲyɛ a fô wuu na mɛ. 9 Pi maha wuu kyérege, ŋka Kile à kwôro ná wuu e. Pi maha wuu bwùun na ɲcyáan, ŋka wuu maha yîri. 10 Pi maha wuu caa raa bùu tèrigii puni i bà pi à Yesu bò mɛ, ŋka Kile maha wuu wwû bà sùpyire puni si mpyi si ɲcè na Yesu na ɲyɛ ɲyii na mɛ, na uru cye kurugo wuu ɲyɛ ɲyii na. 11 Mà wuu yaha ɲyii na, wuu na ɲyɛ kwùŋi laage e tèrigii puni i Yesu kurugo bà sùpyire puni si mpyi si ɲcè na Yesu na ɲyɛ ɲyii na, maa fànhe kaan wuu cyeere fànha baa woor'á mɛ. 12 Lire e wuu na ɲyɛ kwùŋi ɲwɔge e bà yii si mpyi si shìŋi sèe wuŋi ta mɛ.

13 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à dá Kile na, lire kurugo mii à jwo u mɛge na.» Wuu mú à dá u na, lire kurugo, wuu na u jwumpe yu. 14 Wuu à li cè na Kile u à Kafooŋi Yesu ɲè a yige kwùŋi i ke, uru mú u sí wuu ɲè ná Yesu i, si wuu ná yii bínni u yyahe taan. 15 Ŋyɛ yii kurugo ɲcyii karigii pun'à nɔ wuu na, bà shinɲyahara si mpyi s'a bârali Kile kasinani ceveebii na, lire si fwùŋi niŋkanŋi pyi u ɲyaha, u mɛge si mpêe mɛ.

16 Lire l'à sàage pyi ku ɲyɛ a jyè wuu e mɛ. Wuu cyeere fànhe méɛ ká a ɲcyérɛŋi, là na bârali wuu múnahigii fànhe na canŋa maha canŋa. 17 Yyefuge nimbileni i wuu ɲyɛ numɛ ke, kuru na wuu bégeli Kile sìnampe tɛgɛlɛ baa wumpe mɛɛ na, puru sì n-kwɔ mɛ. 18 Sùpyaŋi maha yaayi ɲjemu ɲaa ke, wuu ɲyɛ na yire caa mɛ. Ŋje yi ɲyɛ wà ɲyɛ na yi ɲaa mɛ, yire wuu ɲyɛ na ɲcaa, ɲaha na yɛ yaayi sùpyaŋi maha ɲaa ke, yire sí n-kwɔ; ɲje yi ɲyɛ wà ɲyɛ na yi ɲaa mɛ, yire ɲyɛ na ŋkwùu mɛ.

† **3:17** Kafooŋi Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin. ‡ **3:18** Pìi maha jwo: «Wuu pi maha Kafooŋi sìnampe wíi, maa pu cyêre mu à jwo dùba e pu ɲyɛ.»

5

1 Cyeere ti ɲyɛ wuu na ŋke ɲìŋke na ke, tire na ɲyɛ mu à jwo vùnŋɔ. Wuu à li cè na kuru
ká ɲcwo, Kile à baga niɲcɛnŋɛ yaha wuu yahare e nìɲyiŋi na, sùpya cye bà k'à kuru yaa
mɛ, kuru ɲyɛ na ŋkèɛge mɛ. 2 Mà wuu yaha kuru vùnŋke e, wuu na ŋkyèn, ɲaha na yɛ wuu
la à sìi si ŋkàre kuru bage e Kile yyére si cyere nivɔnnɔ ta. 3 Sèeŋi na, wuu sí cyere nivɔnnɔ
ta, wuu cyere baa wuu sì n-pyi mɛ. 4 Mà wuu yaha kuru vùnŋke e, wuu na ŋkyaali maa
ŋkyèn. Li ɲyɛ mu à jwo na wuu la na ɲyɛ Kile u tire cyeere láha wuu na mà dɛ! Wuu la na
ɲyɛ u cyeere nivɔnnte bâra, tire ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ na fwɔ́nre mɛ, bà tire si mpyi, cyeere
ti ɲyɛ na fwɔ́nre ke, si tire fáa mɛ. 5 Kile yabiliŋi u à wuu dá tire cyeere nivɔnnte mɛɛ na.
U à u Munaani kan wuu á. Lire e ke wuu à tèɛn ná l'e na u sí tire cyeere nivɔnnte kan
wuu á.
6 Lire kurugo wuu yákilibil'à tèɛn tèrigii puni i, ali mà li ta wuu à cè na mà wuu yaha
nte cyeere e, wuu ná Kafooŋi laag'à tɔɔn wuye na. 7 Wuu ɲyɛ na u ɲaa mɛ, ŋka wuu à dá
u na, maa ɲaare u kuni i. 8 Sèeŋi na, wuu yákilibil'à sàa tèɛn, wuu la mú sí ɲyɛ si fworo
nte cyeere e si sà ntèɛn Kafooŋi yyére. 9 Lire l'à li ta, wuu à kàre Kafooŋi yyére yo, wuu
ɲyɛ ɲìŋke na yo, wuu maha wuye waha maa u ɲyii karigii pyi. 10 Ɲaha kurugo yɛ wuu
pun'à yaa wuu sà yyére Kirisita yyahe taan, u u shin maha shin sâra u tàanna ná urufoo
kapyiŋkil'e ɲìŋke na, katiigii bâra kapegigii na.

Kirisita à wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaa

11 Lire kurugo wuu na fyáge Kafooŋi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, bà pi
si mpyi si ɲɛɛ pu na mɛ. Kile à wuu karigii puni cè. Mii na sônŋi na wuu kapyiiŋkii na
ɲyɛ yii funŋ'i mú. 12 Wuu ɲyɛ na puru yu si wuye cyêe yii na sahaŋki mɛ, ŋka wuu na
pu yu si pyiŋkanna kan yii á, bà yii si mpyi si ɲùɲjirire ta wuu báaraŋi nimpyiŋi kurugo
mɛ. Lire pyiŋkanni na, karigii cyi ɲyɛ na ɲaa ke, mpii pi ɲyɛ na piye pêre ná cyire e maa
niɲyambaagii yaha ke, pire ká a yà yu yii na, yii sí tajwugo ta. 13 L'aha nta wuu funɲyi
ɲyɛ wuu á mɛ, kuru ɲyɛ tapege mɛ, wuu ná Kile shwɔhɔl'e yire ɲyɛ. Li mú sí ká nta na wuu
funɲyi na ɲyɛ wuu á, yii kurugo lir'à pyi. 14 Yii li cè na bà Kirisita à wuu kyaa táan uy'á
mɛ, wuu na wuu karigii puni pyi kuru tàange kurugo. Wuu à dá li na na uru niŋkinŋi u à
kwû sùpyire puni cyaga, lir'à pyi mu à jwo ti pun'à kwû. 15 U à kwû sùpyire puni cyaga, bà
li si mpyi mpii pi ɲyɛ shì na ke, pire kà ha raa pi ɲyii karigii pyi sahaŋki mɛ, ŋka Kirisita
u à kwû maa ɲɛ̀ pi kurugo ke, pi a pi karigii pyi pi a ntàanni ná uru ɲyii wuuni i.
16 Lire kurugo numɛ, wuu saha ɲyɛ na sùpya cwôre na ntàanni ná sùpyire sònŋɔŋkanni i
mɛ. Tèni l'e, wuu mpyi a Kirisita cû mà tàanna ná sùpyire sònŋɔŋkanni i. Ŋka numɛ, wuu
saha ɲyɛ a u cû amuni mɛ. 17 Ŋgemu ká mpyi Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo maha mpyi
shinfɔnŋɔ. U maha toroŋkanni niɲjyeeni yaha, maa nivɔnnɔ lwɔ́. 18-19 Cyire karigii pun'à
fworo Kile e. U à wuu ná uye shwɔ̀hɔŋi yaa Kirisita cye kurugo, maa uru báaraŋi le wuu
cye e na wuu a yi yu sùpyir'á, na Kirisita cye kurugo Kile à u ná sùpyire shwɔ̀hɔŋi yaa. U
saha ɲyɛ a ti kapegigii wíi kyaa mɛ. U à wuu tun na wuu a puru jwumpe yu sùpyir'á.
20 Lire e ke wuu maha yu Kirisita cyaga numɛ. Li ɲyɛ mu à jwo Kile yabiliŋi u ɲyɛ na
yu wuu cye kurugo. Kirisita mɛge na, wuu na li caa yii á, yii yii ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaha u
ɲwɔ. 21 Kirisita u ɲyɛ u ɲyɛ a kapii pyi mà ɲya mɛ, Kile à uru pyi u à wuu kapegigii tugure
lwɔ́, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan Kirisita cye kurugo mɛ.

6

1 Wuu ná Kile na ɲyɛ báarapyiɲɛɛ. Lire kurugo wuu na li caa yii á, Kile à ɲwɔ yii na maa
ndemu pyi yii á ke, yii àha lire yaha li pyi kaɲwɔɔ baa mɛ. 2 Yii li cè na Kile à jwo:
«Tèni l'à táan mii á ke, lire e mii à mu ɲarege shwɔ,
zhwoŋi canŋke, mii à mu tègɛ*.»
Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yii lógo, Kile ɲyii tèni li ɲyɛ numɛ, zhwoŋi canŋke ku ɲyɛ niɲjaa.

---

* **6:2** Ezayi 49.8

3 Wuu la ɲyɛ sì wurugo sùpyaŋi wà tufiig'á, wà u kwɔ̀ a ɲcèɛgɛ cyaga ta wuu báaraŋi
na mɛ. 4 Lire e wuu maha li cyêre wuu kapyiiŋkii puni cye kurugo na wuu na ɲyɛ Kile
báarapyii. Wuu maha kyaage ná kanhare ná yyefuge kwú wuye e. 5 Bwɔɔnre yo, kàsujyiini
yo, mà sùpyire sɔ̀n a yaha wuu na yo, báarawayi yo, ŋɔ́ɔmbaaŋi yo, ɲjyìmbaaŋi yo, wuu
maha cyire puni kwú wuye e. 6 Wuu na báare ná zòvyinre e, wuu à sèeŋi cè. Wuu lùun'à
táan, wuu zòŋ'à ɲwɔ. Kile Munaani maha wuu tère, tàange sèe woge na ɲyɛ wuu e. 7 Wuu
na sèeŋi jwumpe yu, Kile sífente na ɲyɛ wuu á. Wuu à ntìiŋi pyi wuu kàshikwɔnyaayi, si
wuu zàmpɛɛnbii tùn, si wuye mâra. 8 Pìi maha wuu pêre, pìi maha wuu fare, pìi maha
wuu mɛpɛnge yîri, pìi maha wuu mɛtange yîri. Pìi maha sônŋi na wuu maha pire ɲwɔ
fáanŋi, mà li ta sèeŋi wuu maha yu. 9 Pi maha piye pyi mu à jwo pi ɲyɛ a wuu cè mɛ,
mà li ta sùpyire pun'à wuu cè. Pi maha wuu wíi kwùu fiige, mà li ta wuu ɲyɛ ɲyii na. Pi
maha wuu kyérege, ŋka wuu ɲyɛ a kwû mɛ. 10 Pi maha sônŋi na wuu yyah'à tanha, mà li
ta wuu funntanga wuubii pi ɲyɛ tèrigii puni i. Pi maha wuu sônŋi fòŋɔfee, mà li ta wuu
à shinɲyahara pyi t'à pyi yaarafee. Pi maha sônŋi na yaaga ɲyɛ wuu cye e mɛ, mà li ta
yaayi puni ɲyɛ wuu wuyo.
11 Kɔrɛnti shiinbii, wuu à fíniŋ'a jwo yii á. Wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e. 12 Wuu ɲyɛ
a cyé si yii kyaa táan wuy'á mɛ, ŋka yii à cyé si wuu kyaa táan yiy'á. 13 Ɲyɛ mii na yu ná
yii e mu à jwo mii pyìi. Yii wuu kyaa táan yiy'á, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á mɛ.

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii karigii pyiŋkanni cè ná pire e

14 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ná pire ɲyɛ a yaa yii pyi pwoo mɛ. Katiigii
ná kapegigii sí n-jà n-shà kununi i la? Bèɛnmpe ná numpini sí n-jà n-shà siɲcyan la?
15 Wwoɲɛɛge ŋkire ku ɲyɛ Kirisita ná Sitaanniŋi shwɔhɔl'e yɛ? Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni
i mɛ, wwoɲɛɛge ŋkire ku ɲyɛ pire ná Kile kuni ɲaarafeebii shwɔhɔl'e yɛ? 16 Ɲgwòŋi ŋgire u
ɲyɛ Kileɲaarebage ná kacyinmbage shwɔhɔl'e yɛ? Wuu pi ɲyɛ Kileŋi ɲyii wuŋi bage, bà
Kile à yi jwo na:
«Mii sí n-tèɛn pi shwɔhɔl'e,
si mpyi ná pi e.
Mii sí n-pyi pi Kileŋi,
pi sí n-pyi mii shiinbii†.
17 Lire kurugo Kafooŋi Kile à jwo:
“Yii fworo pi shwɔhɔl'e,
yii wâl'a láha pi na,
yii àha mbwɔ̀n yaɲwɔhɔge kà tufiige na mɛ.
Lire ká mpyi, mii sí ɲɛɛ yii na‡,
18 si mpyi yii Tuŋi,
yii sí n-pyi mii pùnampyire ná mii pùceepyire.”
Kafooŋi Kile Siŋi Punifoo u à jwo amuni.»

7

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile s'à cyire ɲwɔmyahigii lwɔ́ wuu á, lire kurugo wuu
wuu cyeere ná wuu zòmpyaagii fíniŋ'a yige kaɲwɔhɔyi puni i, wuu wuye waha wuu raa
sì yyaha na fyìnmpe karigil'e, wuu raa ɲaare Kile yyahafyagare e.

Poli funntange ɲùŋke

2 Wuu na li caa yii á, yii ɲɛɛ wuu na. Wuu ɲyɛ a kapyimbaala pyi wà na mɛ, wuu ɲyɛ a
wà wuu kèɛge mɛ, wuu mú ɲyɛ a wà yaaga nàɲwɔhɔrɔ mɛ. 3 Puru kajwuuni bà li ɲyɛ si yii
cêɛgɛ mà dɛ! Mii à fyânha a yi jwo yii á, na yii kyal'à táan wuu á sèl'e. Yafyin sì n-jà wuu
láha wuye na diɲyɛŋi i mɛ, ali kwùŋi mú sì n-jà mɛ. 4 Mii à sàa dá yii na, maa naye pêe ná

† **6:16** Levitiki 26.12; Zheremi 32.38; Ezekiyɛli 37.27 ‡ **6:17** Ezayi 52.11

yii kani i sèl'e. Numɛ, mii yákiliŋ'à tèɛn sèl'e. Wuu méɛ ɲyɛ yyefuge e ke, mii funŋk'à táan sèl'e.
5 Sèeŋi na, mà lwɔ́ wuu à nɔ Masedoni kùluni i ke, wuu ɲyɛ a yyeɲiŋɛ ta mɛ. Yyefuge shiŋi puni na ɲyɛ wuu na. Pi mpyi na yoge kwùun wuu na kàmpanɲyi puni na, fyagare sí mpyi wuu e. 6 Ŋka Kile u maha cwònrɔmɔfeebii fɔ̀ɔnŋi ke, uru u à wuu fɔ̀ɔnŋɔ Titi mpaŋi cye kurugo. 7 Ɲyɛ Titi mpaŋi kanni bà mɛ, ŋka yii kan'à u funŋke ɲíŋɛ ɲiŋɛŋkanni ndemu na ke, lir'à wuu puni funɲyi ɲíŋɛ mú. U à yi jwo wuu á na mii seepɛnge na wá yii na, na kani li mpyi a pyi ke, na lir'à yii yyahayi tanha, na numɛ yii à mii kani cû ná yii cyeyi shuunniŋi i. Lir'à là bâra mii funntange na.
8 Lɛtɛrɛŋi mii à tùugo yii á ke, u jwumpe mén'à yii yyahayi tanha ke, mii ɲyɛ a naye cêɛgɛ mɛ. Mii mpyi na ŋko si naye cêɛgɛ tèni l'e li mpyiŋi i, ɲaha na yɛ mii à li cè na u mpyi a yii yyahayi tanha, ŋka lir'à pyi tère nimbilere funŋ'i kanna. 9 Lire e mii funntanga wu u ɲyɛ numɛ. Yii yyetanhare bà t'à mii funŋke táan mɛ, ŋka l'à pyi kaɲuŋɔ mà yii pyi yii à yii toroŋkanni kêɛnŋɛ ke, lire l'à mii funŋke táan. Yii yyahay'à tanha mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, lire e ke, nde wuu à pyi yii na ke, lire ɲyɛ a para mɛ. 10 Yii li cè na yyetanhare t'à sùpyaŋi ta mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, tire maha u pyi u à u toroŋkanni kêɛnŋɛ maa shwɔ. Maye ɲcèɛgɛ ɲyɛ lire e mɛ. Ŋka yyetanhare ntemu ká mpyi ŋge diɲyɛŋi woro ke, tire maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na. 11 Yyetanha kani l'à yii ta mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, lir'à ŋkèɛnŋi ŋgemu lèŋɛ yii karigil'e numɛ ke, yii uru kàanmucya. Kani l'à pyi yii shwɔhɔl'e ke, yii à li lwɔ́ yiye e si weŋkuro kwòn lire na numɛ. Lire kanni bà mɛ, yii à li cyêe na yii saha ɲyɛ a ɲɛɛ lire kapiini pyifooŋi na yiye shwɔhɔl'e mɛ. Lire kan'à sàa yii lùuni yîrige. Yii mú à fyá sèl'e. Yii la mpyi a sìi si núru mii ɲya, yii à yii pèrɛge pyi maa lire kani pyifooŋi tùn. Yii à li cyêe pyiŋkannigii puni na, na yii à yiye fíniŋ'a yige lire kani i. 12 Lire e mii ɲyɛ a mpyi a lɛtɛrɛŋi tùugo yii á, kapiini pyifooŋi, lire ɲyɛ mɛ l'à pyi ŋgemu na ke, pire wà kurugo mɛ. Yii à wuu kani cû ná yii cyeyi shuunniŋi i pyiŋkanni ndemu na Kile yyahe taan ke, mii mpyi a u tùugo yii á, yii puni si lire cè. 13 Lire l'à wuu funɲyi pyi y'à ɲíŋɛ.
Lire kanni bà mɛ, ŋka yii à Titi yákiliŋi tìŋɛ tiŋɛŋkanni ndemu na, ka u u yîri yii yyére ná funntange ŋkemu i ke, lir'à wuu funɲyi pyi y'à táan sèe sèl'e mú. 14 Mii à yii mɛtanga yyere u á, yii mú ɲyɛ a mii sílege mɛ. Yaaga maha yaaga wuu à jwo yii á ke, yir'à pa nta sèe. Amuni, ɲje wuu à jwo Titi á yii kyaa na ke, yire mú à pa nta sèe. 15 Tèni i u à shà yii yyére ke, yii à u ɲwɔmɛɛni cû, maa u cùmu lemɛ ɲwɔ pèente funŋke e pyiŋkanni ndemu na ke, u funŋɔ ɲyɛ à wwɔ̀ lire na mɛ, lir'à là bâra u tàange na mà yyaha tíi ná yii e. 16 Mii funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha na yɛ mii sí n-jà n-dá yii na karigii puni i.

8

Ntègɛŋi Kɔrɛnti dánafeebil'à pyi Zheruzalɛmu wuubil'á ke

1 Mii cìnmpyiibii, Kile à ɲwɔ Masedoni kùluni dánafeebii na ɲwɔŋkanni ndemu na ke, wuu sí lire yyaha jwo yii á. 2 Pi à kyaala sèl'e, ŋka pi funɲyi mpyi a táan sèl'e. Kuru funntange kurugo, ali mà li ta fòŋɔfee pi à sìi pi pi, Kile wuubii pi ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe e ke, pi à ŋkanŋi pyi sèl'e pir'á. 3 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pi à pi pèrɛge pyi, pi bá à tòro pi pèrɛge taan. Wà bà u à fànha cyán pi na mà dɛ! Pi à li lwɔ́ piye e. 4 Pi à sàa wuu ɲáare, na Kile wuubii pi ɲyɛ Zheruzalɛmu i ke, na wuu kuni kan pir'á, pire mú si pi tègɛ. 5 Lire kanni bà pi à pyi mɛ, Kafooŋi á pi à piye kan yyecyiige na, maa nta a piye kan wuu á mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i. Lire pi à pyi ke, lir'à tòro wuu sònŋɔŋkanni taan. 6 Lire kurugo wuu à li cya Titi á u shà yii yyére, báaraŋi niɲcɛnŋi ɲwɔ u à cû na yii wyérɛŋi bínnini ke, u u sà uru fûnŋɔ. 7 Dániyaŋi i yo, Kile Jwumpe ɲjwuŋi i yo, ɲcèŋi i yo, mà karigii puni pyi ná sèl'e yo, mà wuu kyaa táan yiy'á sèl'e, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e mɛ, yii a sàa ɲwɔ cyire karigii puni i. Ɲyɛ bà yii à ɲwɔ cyire karigil'e mɛ, yii yiye waha yii i mpyi amuni ŋge wyérɛŋi ŋkanŋi kàmpanŋke na mú.

8 Fànha bà mii ɲyɛ na ŋko si ɲcyán yii na mà dɛ! Pi sanmpil'à piye waha maa ndemu
pyi ke, lire mii ɲyɛ na yu yii á, si yii tàange kàanmucya kampyi tàange sèe wogo ku ɲyɛ ku
ki. 9 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à ɲwɔ yii na ɲwɔŋkanni ndemu na ke, yii à lire cè. Pèente
ná yaayi puni mpyi u á, ŋka yii kurugo, u à cyé yire puni na, bà yii si mpyi si Kile yaayi
niɲcɛnɲyi ta mɛ.
10-11 Ŋyɛ na taɲyage mii sí n-jwo yii á. Yii à fyânha a uru wyérɛŋi mbìnniŋi kani sônŋ'a
ta, maa li ɲwɔ cû taɲjyee. Lire e numɛ, mii na sônŋi yii aha lire kani pyi mà nɔ li tɛgɛni
na, lire sí n-pwórɔ. Yii li pyi ná uru yákiliŋi niɲcɛnŋi i, ŋgemu i yii à li ɲwɔ cû ke, yii tàanna
ná yii pèrɛge e. 12 Sùpya la ká mpyi si kyaa pyi uye e Kile kurugo, lir'à táan Kile á. Ŋka u
pèrɛge ɲyɛ ŋkemu ke, kuru na Kile maha ɲcáa. Ŋke ku ɲyɛ ku ɲyɛ u á mɛ, Kile sì kuru cya
u á mɛ.
13 Mii ɲyɛ a jwo na yii pi sanmpii wuuni ɲjaaŋi tèg'a yii wuuni kèɛge mɛ, ŋka mii la ɲyɛ
sùpyire puni si ntàanna. 14 Sí na ɲyɛ yii na niɲjaa, lire e ke, mpii pi ɲyɛ sí baa ke, yii pire
tègɛ. Sí ká mpa mpyi pire na canŋka mà yii ta sí baa, pire sí n-jà yii tègɛ. Lire ká mpyi, yii
puni sí n-tàanna, 15 bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ, na:
«Ŋgemu u à yalyire niɲyahara kuu ke, uru woore paanga ɲyɛ a kwôro mɛ;
ŋgemu u à nimpyigere kuu ke, uru woore mú ɲyɛ a u kùuŋɔ mɛ*.»
16 Wuu à fwù kan Kile á, u à Titi pyi u à yii kani cû ná u cyeyi shuunniŋi i wuu fiige.
17 Wuu à li cya u á, u sà fworo yii na, ka u u ɲɛɛ, ŋka lire mpyi a u ta u à li lwɔ́ uye e mà kwɔ̀,
ɲaha na yɛ li mpyi a sàa táan u e. 18 U ná wuu cìnmpworonaŋi wà wuu sí n-tun yii yyére.
Dánafeebii kuruɲyi puni na uru cìnmpworonaŋi kêre Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo.
19 Mà bâra lire na, dánafeebii kuruɲy'à u le ná wuu e wuu kùsheɲɛɛ lire wyérɛ binnini na.
Wuu na uru báaraŋi niɲcɛnŋi pyi Kafooŋi pèente kurugo, si li cyêe na wuu la na ɲyɛ si
wuu cìnmpyiibii tègɛ.
20 Wuu à kuru wyérɛɲyahage karigii cwɔɔnrɔ amuni, bà li si mpyi wà kà ŋkwɔ̀ cwò
cyaga ta wuu báaraŋi na mɛ. 21 Wuu la ɲyɛ s'a wuu karigii pyi ntìiŋi i Kafooŋi yyahe taan
kanna mɛ, ŋka sùpyire yyahe taan mú.
22 Wuu sí wuu cìnmpworonaŋi wabɛrɛ bâra pi na si ntun yii á. Wuu à uru ŋge kàanmucya
karii niɲyahagil'e, mà li ɲya na u à uye kan Kile báaraŋ'á. U bá à là bâra u uye kanŋkanni
na báaraŋ'á numɛ, ɲaha na yɛ u à dá yii na sèl'e. 23 Titi wi ke, uru na ɲyɛ mii wwoɲɛɛ ná mii
báarapyiɲɛɛ. Wuu na báare yii á. Dánafeebii kuruɲyi y'à wuu cìnmpyiibii mpii shuunniŋi
tun. Pi na báaraŋi pyi Kirisita mɛge mpèeŋi kurugo. 24 Lire kurugo yii li cyêe pi na na pi
kyal'à táan yii á, dánafeebii kuruɲyi y'à pi tun ke, yire si ɲcè na wuu ɲyɛ na yii kêre tawage
e mɛ.

9

1 Ŋyɛ wyérɛŋi yii ɲyɛ na bínnini si ntègɛ Zheruzalɛmu shiinbii tègɛ ke, ɲùŋɔ saha ɲyɛ mii
i yà jwo yii á uru kyaa na mɛ. 2 Ŋaha na yɛ funɲcɛnŋke ku ɲyɛ yii á uru báaraŋi mɛɛ na
ke, mii à ku cè. Mii à yii mɛtanga yyere kuru kyaa na Masedoni dánafeebii shwɔhɔl'e.
Mii à yi jwo pi á na mà lwɔ́ fo taɲjyee na, Akayi kùluni dánafeebil'à bégele si Kile wuubii
tègɛ Zheruzalɛmu i. Kuru funɲcɛnŋke ku ɲyɛ yii á ke, kur'à màban le pi shinɲyahar'e pi à
ntègɛŋi pyi sèl'e.
3 Lire ná li wuuni mú i, mii sí mpii cìnmpyiibii tun yii yyére, ŋkèeŋi nimbwoŋi yii à ta
ŋge wyérɛŋi kyaa na ke, uru kà mpyi laaga baa mɛ, pi i sà yii ta yii à bégele bà mii mpyi
a yi jwo mɛ. 4 Ná lire bà mɛ, Masedoni dánafeebii pìi ká shà ná mii i, mà sà li ta yii ɲyɛ a
bégele mɛ, ku sí n-pyi silege wuu á, ŋka yii wuuni cye sí n-tòro. 5 Lire e mii à li ɲya na mii
à yaa mii i mpii cìnmpyiibii ɲáare, pi raa wá na yyaha na yii yyére, wyérɛŋi ɲwɔmɛɛni yii
à lwɔ́ ke, pi i sà uru karigii cwɔɔnrɔ mà jwo mii u nɔ wani ke. Lire sí li cyêe na yii à u kan
ná funŋɔ niŋkin i, mà ta fànha ɲyɛ a cyán yii na mɛ.

---

* **8:15** Ɛkizodi 16.18

6 Yii li cè na mu aha sùmashi nimpyigere nûgo, sùma nimpyigere mu maha ŋkwɔ̀n. Mu
sí kà niɲyahawa nûgo, mu maha niɲyahawa kwɔ̀n. 7 Pèrɛge shin maha shin à lwɔ́ uye
funŋ'i si ŋkan ke, urufoo u kuru kan. U li pyi ná funntange e, l'àha mpyi mu à jwo fànha
kyaa mɛ, ɲaha na yɛ shinŋi u à ŋkanŋi pyi ná funntange e ke, uru kyaa li maha ntáan Kile
á. 8 Síŋi na ɲyɛ Kile á si kacɛnŋkii shiŋi puni pyi yii á, bà yii si mpyi s'a yii màkwuɲwɔyaayi
puni taa tèrigii puni i fo si shinɲyahara tègɛ tɛgɛŋkannigii niɲyahagii na, 9 bà y'à séme Kile
Jwumpe Semɛŋi i sùpyaŋi niɲcɛnŋi kyaa na mɛ na:
«U maha fòŋɔfeebii kaan sèl'e,
u cènmpe ɲyɛ a sìi na ŋkwùu mɛ*.»
10 Kile u maha sùmashiŋi kaan faapyiŋ'á, maa yalyire kaan u á ke, uru sí yii cyeyaayi
ɲyaha mú, bà pi sanmpii si mpyi s'a yaaya niɲyahaya taa yii á mɛ. 11 Yii sí yaayi shiŋi
puni ta, bà yii si mpyi s'a pi sanmpii kaan sèl'e tèrigii puni i mɛ. Lire ká mpyi, wyérɛŋi yii
sí n-kan wuu sà ŋkan ke, shinɲyahara sí fwù kan Kile á uru kyaa na. 12 Uru wyérɛŋi yii
sí n-bínni ke, uru sí Kile wuubii wuuni ɲwɔ Zheruzalɛmu kànhe e. Lire kanni bà mɛ, li sí
n-pyi kaɲuŋɔ pi si fwù kan Kile á sèl'e. 13 Pi aha uru ntègɛŋi ta, pi sí Kile kêe, ɲaha na yɛ pi
sí li cè na Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita e ke, na yii à dá puru na, maa pu
kurigii ɲaare, maa yii cyeyaayi táali sèl'e ná pi e, mà bâra sùpyire sannte na. 14 Ɲwɔŋkanni
na Kile à sàa ɲwɔ yii na ke, lire kurugo pi sí raa Kile ɲáare yii á, si yii kyaa táan piy'á sèl'e.
15 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, Kile à yabwɔhe ŋkemu kan wuu á mana, ná sùpya sì n-jà yi yyaha
jwo mɛ, wuu u pêe kuru kurugo.

10

Poli à uye tànga jwo u tùnnture báaraŋi i

1 Mii cìnmpyiibii, pìl'à jwo na mii Poli ká mpyi yii shwɔhɔl'e, mii maha mpyi fyagarafoo,
ŋka mii aha mpyi latɔɔnge e, mii maha mpyi nɔ̀. Mii na li caa yii á Kirisita ɲùmpiŋke ná
u cènmpe kurugo, 2 mii aha nɔ wani yii yyére, mii la ɲyɛ sì sà jwuŋgama jwo yii na mɛ.
Ɲka mpii pi ɲyɛ na ŋko na wuu na wuu karigii pyi mà tàanna ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni i ke,
mii kɔni sí n-sà jwuŋgama jwo pire na. 3 Sèe wi, wuu puni na ɲyɛ sùpyii, ŋka kàshige wuu
ɲyɛ na ŋkwùun ke, wuu ɲyɛ na ku kwùun mà tàanna ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni i mɛ. 4 Ɲaha
na yɛ wuu kàshikwɔnyaayi ɲyɛ a yîri sùpyire yyére mɛ, Kile yabiliŋi fanhaɲyahaga yaaya
yi. Wuu maha Sitaanniŋi fànhe kèɛge ná y'e, ɲaha na yɛ wuu maha sùpyire sɔ̀nŋɔre laaga
baa woore shi tò. 5 Yampeente jwumpe pu maha sùpyire sige ti si Kile cè mɛ, wuu maha
ɲɛɛ puru pà tufiige na mɛ. Wuu maha sùpyire sɔ̀nŋɔre puni kêɛnŋi, bà ti si mpyi si ɲɛɛ
Kirisita na mɛ. 6 Yii aha u ɲwɔmɛɛni cû karigii puni i tèni ndemu i ke, mpii pi sí n-cyé u
na ke, wuu sí pire tùn.
7 Yii maha karigii cwôre cyi ɲyaŋkanni na, mà ta yii ɲyɛ a cyi ɲwɔhe cè mɛ. Yii wà ká
nta u à dá li na na uru na ɲyɛ Kirisita wu, urufoo u li cè na bà uru ɲyɛ Kirisita wu mɛ,
amuni wuu mú ɲyɛ. 8 Fànhe Kafooŋi à kan wuu á ke, mii méɛ ká nta mii i ŋko si naye pêe
si ntòro ná kuru kani i, kuru silege ɲyɛ mii na mɛ. Kuru fành'à kan wuu á, si yii tègɛ yii a sì
yyaha na Kile kuni i, ku ɲyɛ a kan wuu á si yii wuuni kèɛge mɛ. 9 Yii àha raa sônŋi na mii
à na lɛtɛribii tùugo yii á si yii pyi yii fyá mɛ. 10 Ɲaha na yɛ pìl'à jwo na mii lɛtɛribii jwumpe
fành'à ɲyaha maa súuli, ŋka na mii aha mpyi yii shwɔhɔl'e, mii fànhe maha ɲcyérɛ, mii
jìn'à jwuntarama jwo mɛ. 11 Pirefee pi li cè, bà wuu à yi jwo wuu lɛtɛribil'e mɛ, wuu aha
nɔ wani, amuni wuu sí li pyi.
12 Mpii pi maha piye kêre ke, taha yii na sônŋi na wuu ɲyɛ pire fiige? Wuu sì ɲɛɛ wuye
tàanna ná pi e mɛ! Pi maha piye tàanni ná piye e, maa piye wíi. Lir'à li cyêe na pi ɲyɛ a
cyìige mɛ. 13 Wuu pi ke, wuu ɲyɛ na wuye dùruge na ntùuli wuu pèrɛge taan mɛ. Báaraŋi
Kile à le wuu cye e, ná yii mú na ɲyɛ u e ke, ur'à láha cyage ŋkemu i ke, wani wuu maha

* **9:9** Zaburu 112.9

wuye dùrug'à láha. 14 Wuu pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á Kirisita kyaa na. Lire e ke wuu à nɔ wani yii yyére ke, wuu saha ɲyɛ a tòro wuu tɛgɛni taan mɛ. 15 Lire e wuu ɲyɛ a tòro wuu báaraŋi tɛgɛni taan, mà sà pi sanmpii wuŋi lwɔ́, si wuye pêe ná ur'e mɛ. Yii dániyaŋi ká mpa mpêe, wuu na sônnŋi wuu báaraŋi sí n-shà yyaha na yii yyére, si ntàanna ná Kile u tɛgɛni niɲcyeeni i. 16 Lire ká mpyi, kìrigii cyi ɲyɛ yii kàntugo ke, wuu sí n-jà Jwumpe Nintanmpe caala si nɔ cyire e, mà ta wuu ɲyɛ a wuye pêe ná piibɛrii báara nimpyi i mɛ.

17 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ŋgemu la ká mpyi si pèenɛ taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafooŋi Kile na*.» 18 Yii li cè, sùpyaŋi u ɲyɛ na uye mɛtanga yu ke, Kafooŋi Kile sì ɲɛɛ urufoo na mɛ, u yabiliŋi na ŋgemu mɛtanga yu ke, uru na u maha ɲɛɛ.

11

Poli ná tùnntunmpii kafinivinibii kani

1 Ei! Mii cìnmpyiibii, kampyi yii mpyi na sí ɲɛɛ mii sìɲcompe kwú yiye e tère nimbilere e, lire mpyi na sí n-táan mii i. Ɲyɛ yii pu kwú yiye e. 2 Yii tàange na ɲyɛ mii i fo mà pyi yiɲcyɛgɛ, lire s'à fworo Kile e, ɲaha na yɛ li na ɲyɛ mu à jwo mii à yii cû nɔ̀ niŋkin mɛɛ na, uru u ɲyɛ Kirisita. Mii la ɲyɛ si yii kan u á pùcepyinɔcembaala fiige. 3 Ŋka mii na fyáge yii yákilibii ká ŋkwɔ̀ ŋkêɛnŋɛ, pwɔŋkanni na yii à yiye pwɔ Kirisita na ke, yii i lire yaha, bà wwòŋ'à cwɔ̀ɔre tèg'a Awa ɲwɔ fáanŋa a wurugo mɛ. 4 Ɲaha na yɛ mii à li ɲya na wà ká mpa yabɛrɛ jwo yii á Yesu kyaa na ɲjemu yi ɲyɛ yi ná wuu wuyi ɲyɛ niŋkin mɛ, yii maha ɲɛɛ yire na. Wà mú ká múnaani labɛrɛ kyaa jwo yii á ndemu li ɲyɛ li ná yii zòmpyaagii funŋɔ wuuni ɲyɛ niŋkin mɛ, lire ɲyɛ mɛ mà jwumpe nintanmpe pabɛrɛ jwo yii á, mpemu pu ɲyɛ pu ná wuu wumpe ɲyɛ niŋkin mɛ, yii maha ntíl'a dá puru na, 5 mà li ta, pire yii ɲyɛ na sônnŋi tùnntunmii, maa sônnŋi mɛgɛfee pi ke, mii á pi ɲyɛ a pwórɔ mii na cyaga maha cyag'e mɛ. 6 Ali mii méɛ ká mpyi mii ɲyɛ a jwumpe cè sèl'e mɛ, nde li ɲyɛ ɲcèŋi kuni ke, mii à là cè lire e. Wuu à lire cyêe yii na pyiŋkannigii puni ná karigii puni i.

7 Mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana, mii ɲyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Lir'à li cyêe na mii à naye tîrige maa yii dùrugo. Lire na ɲyɛ kapyimbaala la? 8 Mii à ɲɛɛ dánafeebii kuruɲyi yà cyeyaaya na, maa ɲɛɛ pi i mii sâra, bà mii si mpyi si jà raa báare yii á mɛ. 9 Tèni i mii mpyi yii yyére ke, mii cyɛge mpyi a kùuŋɔ, ŋka mii ɲyɛ a ɲɛn'a naye tíiŋɛ yii wà na mɛ. Yaayi kani li mpyi mii na ke, cìnmpyiibii pi à yîri Masedoni kùluni i ke, pir'à pa yire kan mii á. Mii ɲyɛ a sàa ɲɛɛ mà na tugure tègɛ yii wà ɲuŋ'i mɛ, mii mú sì ti tègɛ yii wà ɲuŋ'i mɛ. 10 Lir'à pyi kaɲuŋɔ mà mii ɲùŋke yîrige. Akayi kùluni puni i, sùpya sì n-jà lire wwû mii i mɛ. Mii na puru yu mà taha Kirisita sèeŋi na, uru sèeŋi u ɲyɛ mii zòmbilini i. 11 Mii à jwo na mii ɲyɛ a ɲɛn'a na tugure tègɛ yii ɲuŋ'i mɛ, lir'à li cyêe na yii kyal'à pɛn mii á la? Kile à li cè na yii kyal'à táan mii á.

12 Ɲyɛ mii sí raa na báaraŋi pyi bà mii à têe na u pyi mɛ, bà li si mpyi, tùnntunmpii pi ɲyɛ na piye pêre na pire na ɲyɛ wuu fiige ke, pire kà n-jà raa piye tàanni ná wuu e mɛ. 13 Tùnntunmii kafinivinimii pi. Pi maha sùpyire wuruge, maa piye pyi mu à jwo Kirisita tùnntunmii. 14 Li ɲyɛ a sàa pâa wuu e mɛ, ɲaha na yɛ Sitaanniŋi yabiliŋi maha uye pyi bèɛnmpe mèlɛkɛ fiige. 15 Lire e ke l'àha yii pâa si Sitaanniŋi báarapyiibii ɲya pi à piye pyi báarapyii sèe wuu fiige mɛ. Yii li cè na Kile sí n-pa pi puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e.

16 Mii sí yi taha yii á, wà tufiige kà n-sìi raa sônnŋi na sìcyere ti ɲyɛ mii i mɛ. Ŋka yii méɛ ká nta yii sônnŋi na mii na ɲyɛ sicyerefoo, yii ɲɛɛ na sicyeere na tère nimbilere funŋ'i, bà mii si mpyi si naye pêe mɛ. 17 Mpe mii sí n-jwo numɛ ke, Kafooŋi bà u à puru jwo a kan mii á mɛ. Mii sí n-jwo sicyerefoo fiige. 18 Ná shinɲyahara s'à tiye pêe mà tàanna ná sùpyire pyiŋkanni i, mii mú sí naye pêe, 19 ɲaha na yɛ yii maha sìcyerefeebii karigii kwú yiye e jwuɲyahama baa, mà li ta yii na sônnŋi na yii na ɲyɛ yákilifee. 20 Tire sùpyire ti maha yii cû

* **10:17** Zheremi 9.23

bilii fiige, maa yii cyeyaayi lyî, maa yii nàɲwɔhɔre, maa piye pêre yii na, maa yii bwùun yii yyahayi i ke, yii maha tire karigii kwú yiye e. 21 Wuu ɲyɛ a ɲɛn'a lire fiige pyi mɛ, lire na yii ɲyɛ na wuu sônnɲi fànha baa shiin la? Tá kur'à yaa ku pyi wuu á silege?

Mii sí n-jwo mu à jwo sicyerefoo. Pi sanmpii maha piye pêe ná ndemu i ke, mii mú sí n-jà naye pêe ná lire e. 22 Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Eburu shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà. Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Izirayɛli shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà. Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà. 23 Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Kirisita báarapyii, mii na ɲyɛ Kirisita báarapyi mà tòro pi taan. Mii na yu ɲùmbwuyirilifoo fiige. Mii à báaraŋi pyi mà tòro pi taan, mii kàsuŋi jyìigil'à ɲyaha pi wogigii na, mii bwɔɔnre nizhwɔɔr'à sàa ɲyaha. Mii múnaan'à pyi kwùŋi ɲwɔge e tooyi ɲjemu i ke, yir'à ɲyaha pi wuyi na. 24 Yahutuubii pìl'à mii bwòn fo tooyo kaŋkuro, tɔɔgɔ maha tɔɔgɔ tiripaanni ɲèɛ beɲjaaga ná kɛ ná baacyɛɛre pi à le mii i. 25 Ɔrɔmu fànhafeebil'à mii bwòn tooyo taanre ná kàbil'e. Tɔɔge k'e, sùpyir'à mii wà si mbò ná kafaayi i. Bakwɔɔg'à kèɛge ná mii i tooyo taanre suumpe lwɔhe ɲuŋ'i. Mii à canmbile niŋkin ná numpilaga niŋkin pyi suumpe lwɔhe niŋke e. 26 Mii à kùshɛgii niɲyahagii pyi, cyire tooy'e, mii múnaani mpyi kwùŋi ɲwɔge e mu à jwo: lwɔhe tajyiilige e ná nàŋkaabii cye e ná mii shiŋi sùpyiibii ná supyishiŋi sanŋi wuubii cye e. Kànhe e yo, sige e yo, suumpe lwɔhe ɲuŋ'i yo, mii cìnmpyiibii pi à piye pyi dánafee mà ta dánafee bà mɛ, pire cye e yo, mii múnaani mpyi kwùŋi ɲwɔge e. 27 Mii à báaraŋi pyi sèl'e, maa kanhare kwú naye e. Mii à numpiliye niɲyahaya pyi mii ɲyɛ a ŋɔ́ɔ mɛ. Mii à kategе ná byage shwɔ. Tèrii niɲyahagil'e, mii maha ɲjyì ta mɛ. Mii à wyeere shwɔ, vàanya mpyi mii á mɛ. 28 Mà bâra yire puni na, canŋa maha canŋa mii funŋk'à pɛn ná dánafeebii kuruɲyi puni i. 29 Wà fànha ká nta k'à cyérɛ, mii woge mú à cyérɛ. Wà ká kapii pyi, lire maha waha mii na sèl'e.

30 Kampyi mii à yaa mii i naye pêe, mii sí naye pêe na fànhaɲcyɛrɛre kurugo. 31 Kile u ɲyɛ Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi ke, ur'à li cè na mii ɲyɛ a finɛ mɛ. Uru u à yaa ná pèente e tèrigii puni i fo tèekwombaa. 32 Mà mii yaha Damasi kànhe e, fànhafooŋi u mpyi na saannɲi Aretasi karigii cwɔɔnre kuru kànhe e ke, uru mpyi a pìi yaha pi a tajyiɲwɔyi kàanmucaa, bà pi si mpyi si mii ta ɲcû mɛ. 33 Ŋka dánafeebil'à mii le shàhal'e mà yige ŋkunuŋke wyige e, kànhe kàntugo. Lire l'à pyi mii shwoŋkanni.

12

Karigii Kile à cyêe Poli na ke

1 Fo mii i naye pêe, ali mà li ta kaɲwɔɔ ɲyɛ lire na mɛ. Lire e ke karigii Kafooŋi à cyêe mii na, maa ɲcèŋi ŋgemu kan mii á ke, mii sí yà jwo yire e numɛ. 2 Mii à nàŋi wà cè*, ŋgemu u à dá Kirisita na ke, Kile à u lwɔ́ a kàre nìɲyiŋi tanrewuŋi i†, li yyee kɛ ná sicyɛɛre u ɲyɛ ŋge. Lir'à pyi mà uru nàŋi ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii ɲyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. 3 Mii kɔn'à cè na uru nàŋ'à shà Arijinaŋi i maa mpa. Lir'à pyi mà u ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii ɲyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. 4 U à shà Arijinaŋi i maa jwumpe mpemu lógo ke, puru yyaha sì n-jà n-jwo mɛ, sùpya bà ɲyɛ a yaa u a puru jwumpe yu u ɲwɔge e mɛ. 5 Ŋyɛ mii sí n-jà naye pêe si li cyêe na mii u ɲyɛ uru nàŋi, ŋka mii sì lire pyi mɛ. Mii aha a si naye pêe, karigii cyi ɲyɛ na mii fànhe ɲcyèrɛŋi cyêre ke, cyire kanni kàmpanŋke na mii sí naye pêe. 6 Mii la méɛ ká mpyi si naye pêe, tire ɲyɛ sìcyere mɛ, ɲaha na yɛ sèeŋi mii sí n-jwo. Ŋka mii sì lire pyi mɛ, ɲaha na yɛ mii na ndemu pyi, maa ɲjemu yu ke, mii la na ɲyɛ sùpyire ti mii cû a tàanna ná yire e kanna. 7 Mii la ɲyɛ sùpyire ti pèenɛ taha mii na, mà li ɲùŋke pyi na mii à kakyanhala karii ɲya mɛ.

---

* **12:2** Poli ká jwo na ur'à Kirisita cyelempyaŋi wà cè, uye kyaa na u ɲyɛ. † **12:2** Nìɲyiŋi tanrewuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi tɛgɛni. Mà tàanna ná Yahutuubii sɔnnɔŋkanni i, kuru cyage e Kile à tèɛn, pi maha ku pyi Arijinaŋi mú.

Lire e Kile à yyefuge kà tègɛ mii ɲuŋ'i, bà ŋguro maha sùpya súuli u cyeere e mɛ. Li ɲyɛ mu à jwo Sitaanniŋi tùnntunŋi wà u à yyefuge yaha mii na, bà li si mpyi, mii àha naye pêe mɛ. 8 Mii à Kafooŋi ɲáare tooyo taanre, u kuru yyefuge láha na na, ŋka u ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, 9 maa mii ɲwɔ shwɔ na ur'à cènmpe mpemu pyi mii á ke, na puru sí mii ta, ɲaha na yɛ tèni i sùpyaŋi fành'à cyérɛ ke, lire tèni i uru fànhe maha kuye yal'a cyêe. Lire kurugo li maha ntáan mii á mà naye dùrugo na fànhaɲcyɛrɛre tèni i, bà Kirisita fànhe si mpyi si tatɛɛngɛ wwû mii i mɛ. 10 Lire e mii fànhe ká ɲcyérɛ, lire ɲyɛ mɛ pi aha mii cyahala, lire ɲyɛ mɛ mà kawaa pyi mii na, lire ɲyɛ mɛ mà mii kyérege, lire ɲyɛ mɛ mà nàvunŋɔ kyaa pyi mii na Kirisita kurugo, li maha ntáan mii i, ɲaha na yɛ lire tèni i Kirisita maha u fànhe le mii i.

Kɔrɛnti shiinbii kan'à Poli funŋɔ pɛn

11 Tèni i mii mpyi a naye pêe ke, mii mpyi na yu sicyerefoo fiige, ŋka yii pi à mii pyi mii à li pyi. Yii pi mpyi a yaa yii a mii mɛtange yu, ɲaha na yɛ li méɛ ká nta na mii ɲyɛ yaaga mɛ, pire tùnntunmpii yii ɲyɛ na sônnŋi shinbwoo ke, pi ɲyɛ a pwórɔ mii na yafyin kàmpanŋa na mɛ. 12 Karigii cyi à li cyêe na mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ ke, mii mpyi a naye waha maa cyire pyi yii shwɔhɔl'e. Yii à Kile sífente fyèŋi ná kabwɔhigii ná kakyanhala karii niɲyahagii ɲya mii cye kurugo. 13 Mii ɲyɛ a na tugure yaha yii ɲuŋ'i mɛ, lire kanni baare e, ɲaha mii à pyi dánafeebii kuruɲyi sanɲy'á ná mii ɲyɛ a li fiige pyi yii á mà yɛ? Yii tànga ku ɲyɛ mii na, yii yàfa na na.

14 Yii wíi, na tontanrewog'á mii ɲyɛ na sì wani yii yyére, ŋka mii méɛ sì na tugure yaha yii ɲuŋ'i mɛ, ɲaha na yɛ yii cyeyaayi kurugo bà mii ɲyɛ mɛ, yii yabilimpii kurugo mii ɲyɛ. Pyìbilere ɲyɛ na wyérɛ caa na li sifeebii ɲwɔ caa mɛ, ŋka sifeebii pi maha wyérɛŋi caa na pyìbileni ɲwɔ caa. 15 Mii wi ke, mii sí ɲɛɛ na cyeyaayi puni kan yii kurugo ná funntange e, si naye kan ntaha yi na mú. Ɲyɛ mii aha yii kyaa táan nay'á amuni, lire li sí yii pyi na yii àha mii kyaa táan yiy'á sahaŋki mà?

16 Yii à li cè na mii ɲyɛ a naye tíiŋɛ wà tufiige na mɛ, ŋka yii pìi saha na ŋko na mii à cyìige dɛ, na mii à yii wyérɛŋi wà lyî sìɲcyiimpe e. 17 Lire e ke mpii mii à tun yii á ke, pire wà à yii yaaga nàɲwɔhɔr'a pa ŋkan mii á la? 18 Mii à li cya Titi‡ á, u shà yii yyére ná wuu cìnmpworonaŋi i. Taha Titi à yii wyérɛ nàɲwɔhɔrɔ la? Taha mii ná Titi sònŋɔŋkanni wá niŋkin karigil'e mɛ? Taha wuu ɲaaraŋkanni wá niŋkin mɛ?

19 Mà lwó tèemɔni i, yii na sônnŋi na tànga wuu ɲyɛ na ɲcaa yii á, lire sí bà mɛ. Wuu maha yu Kile yyahe taan, Kirisita wwoɲɛɛge e. Wuu ntàannamacinmpyiibii, yaaga maha yaaga wuu à jwo ke, wuu à yire puni jwo, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 20 Mii na fyáge si zhà yii yyére, mii àha ŋkwɔ̀ sà yii ta yii à pyiŋkanni labɛrɛ lwó ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ a táan mii á mɛ. Lire baare e nde mii sí n-pyi ke, lire mú sì n-táan yii á mɛ. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, mii na fyáge, mii àha ŋkwɔ̀ zà mbèmbaaŋi ná yiɲcyɛge ná lùyirini ná ɲyipɛɛnni ná jwoore ná mɛkɛgɛre ná yàmpeente ná ɲyàhaŋguruguŋi ta yii shwɔhɔl'e mɛ. 21 Mii na fyáge, mii aha shà yii yyére, Kile kà ŋkwɔ̀ mii sílege yii á sahaŋki mɛ. Mii na fyáge, sùpyire t'à kapegigii pyi, maa mpyi ti ɲyɛ a láha ti katupwɔhɔyi ná ti jacwɔɔre ná ti silege baa karigii na mɛ, mii àha ŋkwɔ̀ mɛɛ sú tire kurugo mɛ.

13

Yɛrɛyi nizanɲyi

1 Mii tontanrawoge ku sí n-pyi ŋke yii yyére. Wuu sí n-sà kapegigii pyifeebii sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e, bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shiin shuunni taanre ká kani ndemu ɲya tapyige e ke, lire kani sí n-cwɔɔnrɔ si ntàanna ná pire niɲjwuyi i*.» 2 Mii tozhɔnwoge yii yyére, mpii pi mpyi a kapegigii pyi ke, mii mpyi a pire puni yɛrɛ, mà bâra sùpyire sannte na. Numɛ, mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii sí yi jwo yii á sahaŋki, mii

‡ **12:18** Poli mpyi a jwo uru cìnmpworonaŋi kyaa na mà kwɔ̀ (8.22). * **13:1** Duterenɔmu 19.15

aha sà mpiimu ta pi i kapegigii pyi sahaŋki ke, mii sì ku táan pirefee na mɛ. 3 Ná yii s'à
jwo na yii la ɲyɛ si ɲcè na Kirisita u à u jwumpe le mii ɲwɔge e, yii sí li cè. Kirisita fànhe
ɲyɛ a cyérɛ yii karigil'e mɛ, u maha u sífente cyêre yii na. 4 Sèe wi, tèni i pi mpyi na u kwòre
cige na ke, u mpyi a uye pyi fànha baa yaaga, ŋka u à ɲè a fworo kwùŋi i Kile sífente cye
kurugo. Wuu fành'à cyérɛ, bà Kirisita woge mpyi a cyérɛ mɛ. Ŋka wuu aha núr'a shà yii
yyére, yii sí li ɲya wuu karigii pyiŋkanni i, na Kile maha fànhe kaan wuu á, bà u à ku kan
Kirisita á mɛ.
5 Yii yiye kàanmucya sèe sèl'e kampyi sèeŋi na yii na ɲaare Kile kuni i. Yii ɲyɛ a li cè yiye
e na Yesu Kirisita na ɲyɛ yii e mà? U aha nta u ɲyɛ yii e mɛ, lir'à li cyêe na yii à kùuŋ'a cwo
Kile kuni i. 6 Ŋka mii na sɔ̂nnŋi yii sí li cè yiye e na wuu ɲyɛ a kùuŋ'a cwo Kile kuni i mɛ.
7 Wuu na Kile ɲáare, yii àha ŋkwɔ̀ kapii pyi mɛ. Li kapyiini ɲùŋke bà ku ɲyɛ si li cyêe yii na
na wuu na jìn'a kyaa pyi mɛ, ŋka li kapyiini ɲùŋke ku ɲyɛ si yii ɲya kacɛnnɛ tapyige e. Yii a
kacɛnŋii pyi, ali lire méɛ ká nta li sí li cyêe na wuu à wurugo, lire ɲyɛ tapege mɛ. 8 Wuu sì
n-jà Kile sèeŋi fyìinnɛ mɛ, nde kanni wuu sí n-jà n-pyi ke, lire li ɲyɛ mà u pyi u a sì yyaha
na. 9 Wuu fànhe méɛ ká nta k'à cyérɛ, ka yii woge si mpêe, lire na ɲyɛ wuu á funntanga.
Wuu Kileɲarege ku ɲyɛ, yii ndìre le Kile kuni i.
10 Mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ŋkan yii á, bà li si mpyi,
mii aha nɔ yii yyére, mii àha zà yafyin cwɔɔnrɔ ná fahan'i si ntàanna ná Kafooŋi fànhe
niŋkange e mii á mɛ. U à kuru fànhe kan mii á, si yii tɛ̀gɛ yii a sì yyaha na Kile kuni i. Ku
ɲyɛ a kan si yii ɲùŋɔ kyán Kile kuni na mɛ.

Jwumpe nizanmpe

11 Ɲyɛ numɛ, mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e. Nde li sí yii pyi yii ndìre le Kile kuni i
ke, yii a lire pyi. Yii a màban leni yiye e. Yii yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, yii i yyeɲiŋke yaha ku
pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e. Lire ká mpyi, Kileŋi u maha tàange ná yyeɲiŋke kaan ke, uru
sí n-pyi ná yii e. 12 Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnnŋi i. Kile wuubii pi ɲyɛ
naha ke, pire pun'à yii shéɛre. 13 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, tàange ku ɲyɛ
Kile e ke, kuru ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, yii i mpyi Kile Munaani wwoɲɛɛge e.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Galati kùluni dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Kìni mɛge pi maha mpyi Turiki numɛ ke, Galati shiinbii mpyi a tɛ̀ɛn lire kìni i cyage k'e. Poli à tooyo shuunni pyi pi yyére na Jwumpe Nintanmpe yu, puru ɲjwuŋi tooy'e pìi mpyi a dá Yesu na. Ɲyɛ Poli Kile jwumpe jwuŋkwooni kàntugo Galati shiinbil'á, Yahutuubii pìi mpyi a shà maa pi pyi na Yesu Kirisita dániyaŋi kanni sì n-jà sùpya shwɔ u kapegigii na mɛ, fo mu aha a Yahutuubii làdaabii kurigii ɲaare mú. Lire e pi mpyi na yu na fànha ku ɲyɛ ku ki dánafeebii puni pi kwɔ̀n mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e.

Poli à jwo na mu à pyi Yahutu yo, mu ɲyɛ a pyi Yahutu mà yo, sùpyire puni sí n-shwɔ Yesu Jwumpe Nintanmpe mpemu kurugo ke, na tire sùpyire kàlaŋ'à kàntugo wà puru jwump'á. Poli à lógo na Galati dánafeebii wá na ŋko raa kàntugo wàa Kile kun'á, si ntaha pire kafinivinibii ɲwɔh'i ke, ka u u ŋge lɛtɛrɛŋi ném'a tùugo pi á, maa pi yɛrɛ, bà pi si mpyi si ŋkúu Jwumpe Nintanmpe na, si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Yɛrɛyi Poli à kan pi á ke, yire yi ɲyɛ ɲje.

U à li cyêe pi na na ur'à uye kan Kile á, na Kafooŋi Yesu u à uru tun uru u a Jwumpe Nintanmpe yu. U à li cyêe pi na mú, na uru ná Zheruzalɛmu dánafeebii kuruŋk'à bín'a tɛ̀ɛn, dánafeebii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, maa jwo pire kyaa na. Nde na pir'à bê ke lire li ɲyɛ nde: pire dánafeebii ɲyɛ a yaa pi pyi Yahutuubii saliyaŋi ɲwɔh'i mɛ (1--2).

U à uye tígile Kile Jwumpe Semɛŋi na, maa yi yyaha jwo pi á na Yahutuubii saliyaŋi kuni ɲaaraŋi i bà zhwoŋi ɲyɛ na ntaa mɛ; ŋka mu aha dá Yesu Kirisita na, lire kanni li sí n-jà sùpya shwɔ (3--4).

Lɛtɛrɛŋi takwɔɔre e, u à yi jwo a waha pi á na pi piye yaha Kile Munaani l'a ŋkɛ̂ɛnŋi, ɲaha kurugo yɛ lire li maha sùpyaŋi yige Musa Saliyaŋi tugure ɲwɔh'i, maa fànhe kan u á, u u kacɛnŋkii shiŋi puni pyi. Kacɛnŋkii puni yyaha yyére wuuni sí li ɲyɛ tàange (5--6).

Poli à fwù kan Galati dánafeebii kuruŋy'á

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo yii á. Mii u pyi Yesu Kirisita tùnntunŋɔ, sùpya bà u à lire yaa mɛ, sùpya bà u à mii tun mɛ. Yesu Kirisita u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i Tufooŋi cye kurugo ke, uru ná Tufooŋi Kile u à wwɔ̀ lire na. 2 Mii cìnmpyiibii puni pi naha ná mii i ke, mii ná pire pi à wwɔ̀ maa ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo Galati kùluni dánafeebii kuruŋy'á. 3 Wuu Tuŋi Kile ná Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi yyeɲiŋke kan yii á. 4 Yesu Kirisita u à uye kan mà pyi sáraga si wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu si mpyi si fworo ŋge diŋyɛŋi nimpiŋi karigii puni i mà tàanna ná Tufooŋi Kile ɲyii wuuni i mɛ. 5 Pèente ti taha Kile na tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

L'à Poli pâa, u lógo na Galati dánafeebil'à kuni labɛrɛ lwɔ́

6 L'à mii pâa sèl'e mà lógo na yii à wyèrɛ na ŋko raa kàntugo wàa Kile á, uru ŋgemu u à yii yyere maa ɲwɔ yii na maa yii shwɔ ke, mpii pi ɲyɛ na yii shwoŋkanni jwumpe labali na yu ke, maa ntaha pire jwumpe ɲwɔh'i, 7 mpemu ná Jwumpe Nintanmpe ɲyɛ niŋkin mɛ. Tire sùpyire na yii wuruge, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, marii ɲcaa s'a puru kɛ̂ɛnŋi.

8 Wuu à ɲjemu jwo yii á Yesu kyaa na ke, l'à pyi wuu yabilimpii yo, l'à pyi Kile mɛ̀lɛkɛ mà yîri nìŋyiŋi na yo, wà ha mpa yabɛrɛ jwo yii á, Kile u urufoo láŋa. 9 Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, mii sí núru yi taha, Jwumpe Nintanmpe yii à lógo wuu ɲwɔ na, maa ɲɛɛ pu na ke, shin maha shin ká puru labala a jwo yii á jwuŋkanni labɛrɛ na ke, Kile u urufoo láŋa.

10 Ɲaha yii na sônnŋi numɛ bɛ? Mii na ɲcaa si ntáan sùpyir'á laa, mii na ɲcaa si ntáan Kile á? Sùpyire ɲyii wuuni mii na mpyi bɛ? Mii n'a mpyi na sônnŋi si ntáan sùpyir'á, mii mpyi na sì n-pyi Kirisita báarapyi mɛ.

Pyiŋkanni na Poli à pyi Yesu tùnntunŋɔ ke

11 Mii la ɲyɛ yii li cè mii cìnmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á ke, pu ɲyɛ a
fworo sùpya e mɛ. 12 Mii ɲyɛ a pu ta sùpya á mɛ, wà mú sí ɲyɛ a mii kâla pu na mɛ, ŋka Yesu
Kirisita yabiliŋi u à pu cyêe mii na.
13 Yii à mii pyiŋkanni kyaa lógo mà mii yaha Yahutuubii Kile kuni i. Yii mú s'à cè na mii
à Kile dánafeebii kuruŋke kyérege fo mà tòro. Mii mpyi na li kɔ̀re si ku jya. 14 Yahutuubii
Kile kuni ɲaaraŋi i, mii mpyi na yyeɲwɔge shiinbii puni yyaha na. Mii tiibii làdaabii kani
mpyi a sàa waha mii na.
15 Ŋka Kile à ɲwɔ mii na mà mii ta mii sàha si mɛ, maa mii cwɔɔnrɔ, mii a báare ur'á.
16 Amuni, li mú à pyi, l'à sàa bê u á mà u Jyaŋi cyêe mii na, mii s'a u kyaa yu supyishiŋi
sanŋ'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, mii ɲyɛ a sùpya yíbe si nta li pyi mɛ. 17 Mpii pi à pyi
Yesu tùnntunmii mii yyaha na ke, mii ɲyɛ a shà Zheruzalɛmu i si pi ɲya mɛ. Mii à tíl'a kàre
Arabubii kìni i, maa yîri wani mà kàre Damasi kànhe e.
18 Yyee taanre kàntugo na, mii à kàre Zheruzalɛmu kànhe e, mà sà canmpyaa kɛ ná
kaŋkuro pyi Pyɛri yyére si u cè. 19 Ŋka uru ná Kafooŋi Yesu cìnmpworoŋi Yakuba baare
e, mii saha ɲyɛ a Yesu tùnntunŋi wabɛrɛ ɲya mɛ. 20 Kampyi kafinara mii na séməni na
ntùuge yii á, Kile u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi.
21 Lire kàntugo mii à kàre Siri kìni i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. 22 Ŋka fo mà sà
nɔ lire tèni na, Zhude kùluni dánafeebii kuruɲyi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a mii cè mɛ. 23 Pi mpyi
a lógo kanna na ŋge u mpyi na pi kyérege si nta pi sige pi àha ndá Jwumpe Nintanmpe na
mɛ, na uru u na pu yu sùpyir'á numɛ. 24 Lire e ke pi na Kile mɛtange yiri mii kurugo.

2

Jwumpe Nintanmpe Poli mpyi na yu ke, Yesu tùnntunmpii sanmpil'à ɲɛɛ puru na

1 Ŋyɛ yyee kɛ ná sicyɛɛr'à tòro ke, ka mii i núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e ná Barinabasi
i. Titi mpyi a kàre ná wuu e mú. 2 Mii à nde kùluni tɔɔge lwɔ́, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋi u
à li cyêe mii na. Mii à nɔ wani ke, maa bínn'a tɛ̀ɛn ná dánafeebii ɲùŋufeebil'e. Jwumpe
Nintanmpe mii na yu supyishiŋi sanŋ'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ka mii i jyè puru
yyahe e mà jwo dánafeebii ɲùŋufeebil'á. Mii la ɲyɛ a mpyi tafɛɛre mii à fê taɲjaa ná niɲjaa
Yesu Kirisita kurugo ke, tire ti kwôro kaɲwɔɔ baa mɛ.
3-5 Ŋyɛ mà mii yaha wani, kafinivinibii pìi mpyi a piye pyi dánafee fiige maa ŋwɔhɔ a
jyè wuu shwɔhɔl'e si nta ɲcè pyiŋkanni na Yesu Kirisita à wuu shwɔ MusaSaliyaŋi bilere
na ke, si lire kɛ̀ɛge si nta wuu yaha bilere e sahaŋki. Ali mà li ta mii ɲaaraɲɛɛŋi Titi mpyi
Yahutu mɛ, pi la mpyi u u ŋkwɔ̀n fànhe e mà tàanna ná Musa Saliyaŋi i. Ŋka wuu ɲyɛ a
ɲɛn'a wuye yaha pi cye e tère niŋkin i, maa lógo pi ɲwɔ na mɛ, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ
sèeŋi ke, bà puru si mpyi si ŋkwôro yii á mɛ. Wuu ná Zheruzalɛmu dánafeebii kacwɔnribii
mpyi a wwɔ̀ ɲwɔmɛɛ niŋkin na, pi ɲyɛ a ɲɛn'a fànha cyán Titi na u u ŋkwɔ̀n mɛ. 6 Jwumpe
Nintanmpe wuu na yu ke, pi sí ɲyɛ a ɲɛn'a yaaga bâra puru na mɛ. (Sèeŋi na, pi tayyérege
mpyi ŋkemu ke, kuru ɲyɛ yaaga mii á mɛ, ɲaha kurugo yɛ Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya
na mɛ.) 7 Sèeŋi na, pi à li ta na Kile à mii tun mii u sà a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi
sanŋ'á, bà u à Pyɛri tun u sà a pu yu Yahutuubil'á mɛ.
8 Kileŋi u à fànhe kan Pyɛri á maa u tun Yahutuubil'á ke, uru mú u à fànhe kan mii á maa
mii tun supyishiŋi sanŋ'á. 9 Amuni, Yakuba ná Pyɛri ná Yuhana pire pi ɲyɛ ɲùŋufeebii,
maa ntɛ̀ɛn li taan na Kile à ɲwɔ mii na, mii u a nte tùnnture pyi. Lire na pi à Barinabasi
cyɛge ná ndoge cû, si li cyêe na wuu ná pire na ɲyɛ wwoɲɛɛ. Wuu à bínn'a tɛ̀ɛn maa ɲwɔ li
na na pire sí n-sà a Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á. Wuu pi ke, wuu sí n-sà a pu yu
supyishiŋi sanŋ'á. 10 Pi à wuu ɲáare kanna na wuu àha funŋɔ wwɔ̀ dánafeebii fòŋɔfeebii
na wani mɛ. Mii s'à fère sín maa lire pyi.

Poli à Pyɛri la wwû Antiyɔshi kànhe e

11 Ɲyɛ tèni i Pyɛri à pa Antiyɔshi kànhe e ke, l'à fwor'a yyére na u karigii pyiŋkanni mpyi
a ɲwɔ mɛ, lire e mii à u tìŋɛ maa u cêɛgɛ sùpyire puni ɲyii na. 12 Pyɛri làwwuge ɲùŋke ku
ŋke: u mpyi a fyânha na lyî ná supyishiŋi sanŋi dánafeebil'e, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka pìl'à
yîri Yakuba yyér'a pa, pire mpyi maha jwo na supyishiŋi sanŋ'à yaa u kwɔ̀nYahutuubii
fiige, u à fyá pire na, maa li ɲwɔ cû na láre supyishiŋi sanŋi dánafeebii na, fo mà pa
kàntugo wà pi á. 13 Lir'à pyi ke, ka Antiyɔshi kànhe Yahutuubii dánafeebii sanmpii si mpyi
ɲwɔmyahigii shuunnifee Pyɛri fiige. Ali Barinabasi yabiliŋi mpyi a taha pi fye e. 14 Mii
à pa li kàanmucya mà li ta Jwumpe Nintanmpe na sèeŋi ŋgemu yu ke, pi ɲyɛ na ɲaare uru
sèeŋi fye e mɛ, ka mii i yi jwo Pyɛri á pi puni ɲyii na:

«Mu u ɲyɛ Yahutu ke, Kile kuni yyahe yyére zhèŋi kurugo mu à ɲɛn'a Yahutuubii làdaabii
pìi yaha maa mpyi supyishiŋi sanŋi fiige, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka numɛ, ɲaha na mu la ɲyɛ
si supyishiŋi sanŋi kêɛnŋɛ fànhe e si mpyi Yahutuu yɛ? 15 Mii ná mu, wuu à si Yahutuu,
wuu ɲyɛ supyishiŋi sanŋi fiige ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile kuni cè mɛ. 16 Ɲka lire ná li wuuni
mú i, wuu à cè na sùpya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan mà lire ɲùŋke pyi na u à MusaSaliyaŋi
kurigii ɲaara mɛ. Dániyaŋi kanni cye kurugo Yesu Kirisita na, sùpya maha ntíi Kile yyahe
taan. Lire kurugo wuu mú à dá Yesu Kirisita na, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan
mɛ. Lire ɲyɛ Saliyaŋi kapyii mɛ, ɲaha na yɛ sùpya sì n-sìi n-jà n-tíi ka lire ɲùŋke si nta na
u à Saliyaŋi kurigii ɲaara mɛ.»

17 Wuu pi ke, wuu na ɲcaa si ntíi Yesu cye kurugo, ŋka l'aha mpa nta na wuu na
kapegigii pyi, lir'à li cyêe na Kirisita e cyi à fworo la? Mà byanhara bá la! 18 Mu aha
fworo Musa Saliyaŋi kuni i mà pa Yesu Kirisita wuuni i, kàntugo yyére maa núr'a fwor'a
jyè lire kuni niɲjyeeni i, lire cye kurugo mu maha núr'a pyi Saliyaŋi kèɛgɛfoo.

19 Mii wi ke, mii à fworo Musa Saliyaŋi i. Lire e ke mii saha ɲyɛ uru Saliyaŋi ɲwɔh'i
mɛ. Uru Saliyaŋi yabiliŋi ŋgahaŋi u à mii pyi mii à fworo u e. Cyire pun'à pyi, bà mii
si mpyi si nta mpyi Kile sùpya mɛ. 20 L'à pyi mu à jwo mii ná Kirisita à kwòro siɲcyan
kworokworocige na. Lire kurugo mii yabiliŋi sàha bà u ɲyɛ na naye karigii cwɔɔnre mɛ.
Ɲka Kirisita na ɲyɛ mii i. Kyaa maha kyaa mii na mpyi numɛ ke, mii à na cyɛge taha Kile
Jyaŋi na maa nta a li pyi. Uru u à mii kyaa táan uy'á, maa uye kan sáraga mii kurugo.
21 Kile à ɲwɔ mii na maa yaage ŋkemu kan mii á ke, mii sì n-cyé kuru na mɛ. Kàmpyi Kile
mpyi a jwo na mu aha ntaha Musa Saliyaŋi fye e na mu à tíi uru yyahe taan, lire tèni i
ke, Kirisita kwùŋi mpyi na sí n-pyi kaɲwɔɔ baa dɛ!

3

Kile à jwo na sùpyaŋi maha ntíi u dániyaŋi kurugo

1 Yii Galati dánafeebii funŋɔ baa sùpyiibii! Jofoo u à yii le kuni nimpiini i yɛ? Mà li ta
ɲùŋke na Yesu à kwòro cige na ke, mii à kuru fíniŋ'a jwo yii á. 2 Yii li cè na yii ɲyɛ a Kile
Munaani ta MusaSaliyaŋi kuni ɲaaraŋi cye kurugo mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo
maa dá pu na ke, puru cye kurugo yii à li ta. 3 Di yii à pyi maa mpyi funŋɔ baa shiin bɛ?
Kani yii à sìi ná Kile Munaani síŋi i ke, ɲaha na yii la ɲyɛ s'a lire pyi numɛ ná yii yabilimpii
sífente e yɛ? 4 Karigii puni Kile à pyi yii á ke, cyir'à pyi kaɲwɔɔ baa kɛ? Ɲka cyire sí ɲyɛ a
yaa cyi pyi kaɲwɔɔ baa mà dɛ! 5 Yii wíi! Kile ká u Munaani yaha l'à pa yii yyaha cû, ka
yii i kakyanhala karii pyi, yii àha raa sɔ̂nŋi na yii na Musa Saliyaŋi kuni ɲaare ke, na lire
kurugo u à li pyi mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, lire kurugo u à
lire pyi.

6 Ɲyɛ nde Ibirayima à pyi ke, lire tayyéreg'à pêe wuu á. U à dá Kile na, lire cye kurugo
Kile à jwo na u à tíi*. 7 Lire e ke yii li cè, mpii pi à dá Kile na ke, pire pi ɲyɛ Ibirayima tùluge
shiinbii sèesee wuubii. 8 Kile Jwumpe Semɛŋi mú s'à jwo a kwɔ̀ na Kile na sí supyishiŋi
sanŋi pyi shintiilii u yyahe taan, pi dániyaŋi kurugo. Lire kurugo u à jwo Ibirayima á na:

* **3:6** Zhenɛzi 15.6

«Mii sí jwó le supyishiŋi pun'á mu cye kurugo[†].» 9 Ibirayima à dá Kile na, ka Kile si jwó le
u á, amuni li mú ɲyɛ shin maha shin ká dá Kile na ke, u sí jwó le urufol'á Ibirayima fiige.
10 Mpii pi na Musa Saliyaŋi kuni ɲaare marii sɔ̂nŋi na Kile sí jwó le pir'á ke, pir'à cwo
laŋaŋke e mà kwɔ̀. Ŋaha kurugo yɛ l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yaaga maha yaaga
k'à sémɛ Saliyaŋi i ke, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na cyire kapyaagii kurigii puni ɲaare mɛ,
urufol'à láŋa[‡].»
11 Ŋyɛ nàkaana baa, sùpya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan Saliyaŋi cye kurugo mɛ, ɲaha
na yɛ l'à sémɛ mú na: «Shinŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo, uru maha mpyi ɲyii na§.»
12 Musa Saliyaŋi kuni ná dániyaŋi wuuni ɲaaraŋi ɲyɛ niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ l'à sémɛ mú
na: «Ŋgemu la ká mpyi si shìŋi ta Saliyaŋi cye kurugo ke, urufol'à yaa u Saliyaŋi kurigii
puni ɲaara*.»
13 Ŋka Kirisita à wuu laŋaŋke lwɔ́ wuu cyaga, maa wuu shwɔ Saliyaŋi laŋaŋke na. L'à
sémɛ mú na: «Shin maha shin pi à dùrugo cige e mà u bò ke, urufol'à láŋa[†].» 14 Lir'à pyi,
Kile à dùbabii mpiimu le Ibirayima á ke, bà pire si mpyi si nɔ supyishiŋi sanŋi na mú Yesu
Kirisita cye kurugo mɛ. Kile à u Munaani ɲwɔmɛɛni ndemu lwɔ́ ke, bà wuu si mpyi si lire
ta dániyaŋi cye kurugo mɛ.

Musa Saliyaŋi ɲyɛ a Kile ɲwɔmɛɛni fyìinnɛ mɛ

15 Mii cìnmpyiibii, mii sí kani là yyaha jwo yii á mà tàanna ná sùpyire karigii pyiŋkanni
i. Shiin shuunni ká tunmbyara le, pire mú shuunni i, shin niŋkin sì n-jà tire kèɛge mɛ,
u mú sì n-jà yaaga le tire e mɛ. 16 Ŋyɛ amuni Kile à tunmbyara le ná Ibirayima ná u
tùluge e. Li ɲyɛ a sémɛ: «Ibirayima ná u tùluyi i» mɛ. Li n'a mpyi a sémɛ amuni, li mpyi
na sí n-pyi mu à jwo u tùluy'à ɲyaha. Ŋka l'à sémɛ: «Ibirayima ná u tùluge e[‡]» kuru ku ɲyɛ
Kirisita. 17 Mii jwumpe ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke: Kile à tire tunmbyaare le, yyee ŋkwuu sicyɛɛre
ná yyee beɲjaaga ná kɛ (430) kàntugo, ka MusaSaliyaŋi si nta a pa. Uru Saliyaŋi sì n-jà
Kile ɲwɔmɛɛni fyìinnɛ, si nta raa ŋko, mà li shi bò mɛ. 18 Kàmpyi Kile mpyi a sùpyire pyi u
koolyii mà tàanna ná Saliyaŋi kuni ɲaaraŋi i, li sàha mpyi na sì n-pyi ɲwɔmɛɛni kayaala
mɛ. Mà li ta Kile à ɲwɔ Ibirayima na ɲwɔmɛɛni cye kurugo.

Ŋaha kurugo Kile à Saliyaŋi kan yɛ?

19 L'aha mpyi amuni, ɲaha kurugo Kile à Saliyaŋi kan yɛ? U à u kan bà wuu si mpyi si
u kafuunŋkii cè mɛ. L'à pyi si yaa ná Ibirayima tùluge mpaŋi i, kur'á Kile à nde ɲwɔmɛɛni
lwɔ́.
Ŋyɛ Kile mèlɛkɛɛbii ná pi toromayyahafooŋi cye kurugo Saliyaŋi à nɔ sùpyire na. 20 Ŋka
tèni i Kile à lire ɲwɔmɛɛni lwɔ́ Ibirayima á ke, u kuro ɲyɛ a mpyi toromayyahafooŋi i mɛ.
Kile yabiliŋi ye niŋkin u à tíl'a yi jwo Ibirayima á. 21 Tá lir'à li cyêe na Saliyaŋi à kàntugo
wà Kile ɲwɔmyahigil'á? Mà byanhara bá la! Kàmpyi Saliyaŋi mpyi na sí n-jà shin pyi Kile
sùpya, u mpyi na sí n-jà sùpyire pyi ti tíi mú Kile yyahe taan. 22 Ŋka Kile Jwumpe Semɛŋi
à jwo na kapegigii mpyiŋ'à fànha ta sùpyire puni na. Lire e ke yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́
ke, pyiŋkanni niŋkinŋi na wà sí n-jà yire ta ke, lire li ɲyɛ mà dá Yesu Kirisita na.
23 Mà uru dániyaŋi tèni yaha li sàha nɔ mɛ, Musa Saliyaŋi u mpyi a tɛ̀ɛn sùpyire puni
ɲuŋ'i mà wuu pyi kàsujyii fiige. U à tɛ̀ɛn wuu ɲuŋ'i fo mà sà nɔ tèni i Kile kun'à cyêe wuu
na, ka wuu u dá Kirisita na ke. 24 Lire pyiŋkanni na, Musa Saliyaŋi à wuu le kuni i fo mà
sà ŋkan Kirisita á, bà wuu si mpyi s'a ntɔ̀re ná shintiibil'e Kile yyahe taan dániyaŋi cye
kurugo mɛ. 25 Numɛ mà wuu yaha wuu à dá Kirisita na, wuu saha ɲyɛ Musa Saliyaŋi cye
e mɛ.

Kile pyìfente taŋkanni

---

† **3:8** Zhenɛzi 12.3; 18.18; 22.18 ‡ **3:10** Duterenɔmu 27.26 § **3:11** Abakuki 2.4 * **3:12** Levitiki 18.5 † **3:13** Duterenɔmu 21.23 ‡ **3:16** Zhenɛzi 12.7; 13.15; 24.7

26 Yii pun'à pyi Kile pyìi dániyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. 27 Yii mpii pi
à batize Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, yii à Kirisita yabiliŋi pyiŋkanni lwɔ́. 28 Lire e mu
à pyi Yahutu yo, mu à pyi supyishiŋi sanŋi yo, mu à pyi biliwe yo, mu ɲyɛ a pyi biliwe
mà yo, mu à pyi nɔ̀ yo, mu à pyi ceewe yo, sùpya ɲyɛ a wwû sùpya e mɛ. Yii puni na ɲyɛ
niŋkin Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo. 29 Ŋyɛ yii aha nta Kirisita wuu, yii mú na ɲyɛ
Ibirayima tùluge shiin. Yaage ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ Ibirayima á ke, yii sí kuru ta mú.

4

1 Yii na yaha si yi yyaha jwo yii á. Li na ɲyɛ bà tufoo maha ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u pyà á mɛ.
Mà pyàŋi yaha nàŋkocyɛɛre e, u maha mpyi biliwe fiige, mà li ta u tuŋi yaayi puni ɲyɛ u
wuyo. 2 U byífeebii ná mpii pi na u karigii cwɔɔnre ke, pire maha yaha u na, fo tèni kyaa
u tuŋ'à jwo ke, lire ká nɔ.
3 Wuu mú pi ke, wuu mpyi mu à jwo nàŋkopyire mà wuu yaha diɲyɛŋi yasunɲyi làdaabii
bilere e. 4 Ŋka Kile ɲwɔmɛɛni tèn'à fûnŋɔ ke, ka u u u Jyaŋi tun u à si sùpya mà yaha
MusaSaliyaŋi ɲwɔh'i, 5 mpii pi ɲyɛ uru Saliyaŋi ɲwɔh'i ke, bà u si mpyi si pire ɲùŋɔ wwû
bilere e, Kile si pi pyi u pyìi mɛ. 6 Nde l'à li cyêe na yii na ɲyɛ Kile pyìi ke, lire li ɲyɛ Kile
à u Jyaŋi Munaani* tun yii zòompii na, lire l'à li ta yii aha Kile ɲáare yii maha jwo: «Baba,
wuu Tu Kile!»
7 Ŋyɛ lir'à li cyêe na yii à fworo bilere e. Yii à pyi numɛ Kile pyìi. Ná yii s'à pyi u pyìi de,
yaayi puni u à bégel'a yaha u pyìibii mɛɛ na ke, yii pi ɲyɛ yire tafeebii.

Poli funŋk'à pɛn ná Galati dánafeebil'e

8 Ŋyɛ tèecyiini i, yii mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a pyi ná Kile e mɛ, lire e yii mpyi a yiye le yasunɲyi
bilere e, ɲjemu yi ɲyɛ yi ɲyɛ Kile sèe wuŋi mɛ. 9 Ŋka numɛ yii ɲyɛ ná Kile e, a fo Kile bà
u ɲyɛ ná yii e, ɲaha na yii la ɲyɛ si núru yiye le yire diɲyɛŋi yasunɲyi làdaabii bilere e yɛ?
Yire yasunɲyi ɲyɛ fànha ná kaɲwɔɔ baa dɛ! 10 Yii maha canmpyaagii cyìi tɔ̀re canntanya,
yiɲyi yà na ɲyɛ amuni, tèrigii cyìi na ɲyɛ amuni, yyeegii cyìi na ɲyɛ amuni, ɲaha na bɛ?
11 Yii kapyiiŋkil'à mii funŋɔ pɛn, fo mii na sônŋi mii kanhare puni sí n-pyi kaɲwɔɔ baa.
12 Mii cìnmpyiibii, mii à fworo Yahutuubii làdaabii bilere e maa mpyi yii supyishiŋi sanŋi
fiige. Mii na yii ɲáare, yii i mpyi mii fiige, yii àha yiye le tire bilere e mɛ.
Mà mii yaha yii yyére yii ɲyɛ a mii mùmpɛnmɛ pyi mɛ. 13 Yii à li cè na yampe p'à mii pyi
mii à tɛɛn yii shwɔhɔl'e na toɲcyiige, maa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á. 14 Mii yamp'à
yii tɛɛnmɛ pɛn, ŋka yii ɲyɛ a ɲjíge maa ɲcyé mii na mɛ, yii à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mu à jwo
Kile mèlɛkɛŋi wà, mu à jwo Yesu Kirisita yabiliŋi wi. 15 Lire tèni i, yii yyahayi mpyi a táan
ná mii i sèl'e. Numɛ taa kuru yyetange de! Mii à dá li na na mii kyaa mpyi a táan yii á,
kàmpyi li mpyi na sí n-jà n-pyi, yii mpyi na sí yii ɲyiigii wwû n-kan mii á. 16 Lire e ke mii
na sèeŋi yu yii á ke, lire l'à mii pyi yii zàmpɛn bɛ?
17 Sùpyire ti na Jwumpe Nintanmpe labali na yu ke, tire na dìrili yii kurugo, ŋka sèeshiin
bà mɛ. Pi la ɲyɛ si mii ná yii láha wuye na, bà yii si mpyi si zìi ntaha pire fye e mɛ. 18 L'à
ɲwɔ yii kwôro kuni niɲcɛnni i tèrigii puni i, ali mii méɛ ká mpyi mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e
tèni ndemu i mɛ. 19 Mii pyìibii, mii na ŋkànre yii kurugo sahaŋki layirilifoo fiige, fo Yesu
Kirisita ká yii zòompii puni shwɔ a ta. 20 Cyage e mii ɲyɛ amɛ ke, li mpyi na sí n-táan mii
i mà pyi yii shwɔhɔl'e nde tèni i, si jwuŋkanni kêɛnŋɛ ná yii e, ɲaha na yɛ nde mii sí n-pyi
yii á ke, mii ɲyɛ a li cè mɛ.

Kile ɲwɔmɛɛni ná Kile Saliyaŋi na ɲyɛ Ibirayima cyeebii shuunniŋi fiige

21 Mii à jwo yo! Yii mpii la ku ɲyɛ si mpyi MusaSaliyaŋi ɲwɔh'i ke, ɲje Saliyaŋi Semɛŋi
à jwo ke, yii ɲyɛ a yire lógo mà? 22 L'à sémɛ na Ibirayima à pùnampyire shuunni ta, wà à ta
bilicwo á, wà s'à ta u cileŋɛŋ'á. 23 Bilicwoŋi pyàŋ'à ta mà tàanna ná u sifeebii ɲyii wuuni
i, ŋka cileŋɛŋi wuŋ'à ta mà tàanna ná Kile ɲwɔmɛɛni i.

---

* **4:6** U Jyaŋi Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

24 Mpe jwumpe ɲwɔh'à cûgo, mpii cyeebii shuunniŋi na ɲyɛ mu à jwo tunmbyara tatɛɛnyɛ shuunni Kile à ntemu pyi ke. Agari u ɲyɛ bilicwoŋi ke, uru u ɲyɛ mu à jwo tunmbyaare Kile à le ná Musa e Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, u pyìibii maha sini bilii. 25 Ŋyɛ Agari na ɲyɛ Sinayi ɲaŋke fiige Arabubii kìni i, maa mpyi naha Zheruzalɛmu kànhe fiige mú, kuru ná ku shiinbii na ɲyɛ bilere e†. 26 Ŋka Zheruzalɛmu kànhe ku ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, kuru ɲyɛ bilere e mɛ, kuru mú sí ku ɲyɛ wuu nuŋi. 27 L'à sémɛ na:
«Cijiriŋɛ, ta múgure sèl'e,
mu u ɲyɛ mu sàha laa yaŋkanna cè mɛ, ta ŋkwúuli funntange e,
ɲaha na yɛ ceeŋi nɔ̀ŋ'à wâl'a yaha ke,
uru pyìibii sí ɲyaha n-tòro nɔ̀ɲyiicwoŋi wuubii na‡.»
28 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii à pyi Ishaka fiige, pyìibii ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ maa pi kan Ibirayima á ke, pire pi ɲyɛ yii.
29 Bilicwoŋi pyàŋ'à ta u sifeebii ɲyii taŋkanni na, cileŋɛŋi wuŋ'à ta Kile Munaani sífente cye kurugo. Ŋka bilicwoŋi pyàŋ'à têe na cileŋɛŋi wuŋi yyahe fwɔ́hɔre, fo mà sà nɔ niɲjaa na. 30 Ŋyɛ ɲaha Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo yɛ? Y'à sémɛ:
«Ma bilicwoŋi ná u jyaŋi kɔ̀rɔ, ɲaha na yɛ u nàzhan ɲyɛ kɔɔge e ná cileŋɛŋi jyaŋi i mɛ§.»
31 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, wuu ɲyɛ bilicwoŋi pyìi mɛ, ŋka cileŋɛŋi pyìibii pi à sìi wuu.

5

Yii àha núru yiye le Musa Saliyaŋi bilere e mɛ

1 Kirisita à wuu yige bilere e, bà wuu si mpyi si mpyi wuye wuu, sèeŋi na mɛ. Lire e yii kwôro pur'e, yii àha núru yiye le bilere mɛɛre na mɛ. 2 Yii lógo! Mii Poli, mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dá li na na yii à yaa yii kwɔ̀n si nta zhwɔ, lire e Kirisita kaɲwɔɔ saha ɲyɛ yii á mɛ. 3 Mii sí núru pu taha yii á, shin maha shin u à uye kan pi à kwɔ̀n ke, urufol'à yaa u a MusaSaliyaŋi kurigii puni ɲaare. 4 Yii pi na ɲcaa si ntíi Kile yyahe taan Musa Saliyaŋi cye kurugo ke, yii à kàntugo wà Yesu Kirisita na, lire e Kile sì ɲwɔ yii na si yii shwɔ mɛ. 5 Wuu pi ke, Kile Munaani à wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn li taan na wuu sí n-tíi Kile yyahe taan wuu dániyaŋi kurugo. 6 Wuu aha mpyi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, l'à pyi ŋkwɔ̀n yo, l'à pyi ŋkwɔ̀nmbaa yo, lire là ɲyɛ na wíi mɛ. Nde li na wíi ke, lire li ɲyɛ mà dá Yesu Kirisita na. Wuu ná wuye shwɔ̀hɔlɔ kapyiiŋkii tàange maha lire cyêe.
7 Yii fèŋkanni mpyi a ɲwɔ sèeŋi kuni i, jofoo u à yii yige l'e yɛ? 8 Yii li cè na yii yyerefooŋi Kile kapyii bà mɛ. 9 Yii ɲyɛ a cè na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani nimbileni maha mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige» mà? 10 Lire ná li wuuni mú i, mii à cyɛge taha Kafooŋi Yesu na na yii sɔ̀nŋɔŋkanni ná mii wuuni sí n-pyi niŋkin. Ŋka shin maha shin ká yii wurugo ke, Kile sí yoge kwɔ̀n urufoo na.
11 Mii cìnmpyiibii, mii wi ke, mii n'a mpyi na Kile jwumpe yu mà yyaha tíi ná ŋkwɔ̀nnŋi i, na sùpya sì n-jà n-shwɔ u baa mɛ, shin mpyi na sì n-sìi mii yyaha fwɔ́hɔrɔ niɲjaa mɛ. Jwumpe mii na yu, na Yesu Kirisita à kwû kworokworocige na ke, puru mpyi na sì n-sìi n-waha wà na mú mɛ. 12 Mii la ku ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na yii wuruge na yige sèeŋi kuni i ná ŋkwɔ̀nnŋi kani i ke, pi àha li dá ŋkwɔ̀nnŋi na mɛ, pi piye tùnŋɔ!

Yii Kile Munaani yaha li yii yyaha cû

13 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, Kile à yii yyer'a yige bilere e, ŋka yii àha lire pyi kaɲuŋɔ s'a yii ɲyii wogigii pyi mɛ. Yii yiye kyaa táan yiy'á, yii raa ɲwɔge yiye na. 14 Ŋaha na yɛ Kile Saliyaŋi puni na ntaa mpe jwumpe niŋkinŋi i: «Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á, bà mu yabiliŋi kyal'à táan may'á mɛ*.» 15 Ŋka yii yabilimpii ká yîri yiye fye e, marii yiye nɔni, marii yiye kyaa sige yaaya fiige, yii a yiye kàanmucaa yii àha yiye kɛ̀ɛge ŋkwɔ̀ mɛ.

---

† **4:25** Pyiŋkanni na Yahutuubii mpyi na Kile pêre maa piye pwɔ Musa Saliyaŋi na fo mà sà mpyi bilii fiige ke, ná lire e Poli à Zheruzalɛmu tàanna naha ŋke cyage e. ‡ **4:27** Ezayi 54.1 § **4:30** Zhenɛzi 21.10 * **5:14** Levitiki 19.18

16 Mpe mii la ɲyɛ si jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ: yii a ɲaare yii yyaha tíi ná Kile Munaani ɲyii wuuni i, lire ká mpyi, yii saha sì raa yii ɲyii karigii nimpegigii pyi mɛ. 17 Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi ɲyii wogigii ɲyɛ a táan Kile Munaani á mɛ, Kile Munaani ɲyii wuuni sí ɲyɛ a táan sùpyaŋ'á mɛ. Cyire kapyaagii shuunniŋ'à tùn. Lire e Kile Munaani ká mpyi yii e, yii saha sì raa yii ɲyii karigii pyi mɛ. 18 Yii aha Kile Munaani yaha l'à yii yyaha cû, Musa Saliyaŋi fànhe saha sì n-pyi yii na mɛ.

19 Wuu aha ntaha wuu ɲyii wuuni fye e, wuu kapyiiŋkii cyi maha mpyi ɲcyii: jacwɔɔre
ná katupwɔhɔyi ná silege baa karigii 20 ná kacyinzunni ná sìŋkanmpe ná pege ná yoge
ná yiɲcyɛge ná lùyirintoroni ná fadiyaŋi ná mbèmbaaŋi ná ndàhalaŋi 21 ná ɲyipɛɛnni ná
sinmbyaani ná lakyanhayi ná cyire fiige karigii. Mii à fyânha a yi jwo, ŋka mii sí yi taha,
shin maha shin u kapyiŋii ká mpyi cyire ɲcyii, urufoo nàzhan ɲyɛ Kile Saanre e mɛ.

22 Kile Munaani ká sùpyaŋi ŋgemu yyaha cû ke, urufoo kapyiiŋkii cyi maha mpyi ɲcyii:
tàange ná funntange ná yyeɲiŋke ná lùtaanni ná sùpyigire ná cènmpe ná dánasupyigire ná
23 ɲùmpiŋke ná cùmayenaŋi. Uru saliya ɲyɛ ŋgemu u ɲyɛ na cyire karigii shiŋi tùnni mɛ.

24 Mpii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wuubii ke, pir'à pi ɲyii karigii ná pi mùntanma wogigii bò,
bà Yesu Kirisita à bò kworokworocige na mɛ.

25 Kile Munaani cye kurugo wuu à shìŋi nivɔnŋi ta, lire kurugo, wuu Kile Munaani
yaha li wuu yyaha cû. 26 Wuu wà kà uye pêe mɛ, wuu àha raa wuye ɲwɔ cwôre mɛ, wuu
àha raa wuye yiɲcyɛge pyi mɛ.

6

1 Mii cìnmpyiibii, yii pi à yiye yaha Kile Munaani li i ŋkêɛnŋi ke, wà ká Kile kafuun pyi,
yii urufoo yɛrɛ ná lùtaanni i, yii i u le kuni nintiini i. Yii mú s'a yiye kàanmucaa lire fiige kà
ŋkwɔ̀ yii ta mɛ. 2 Yii yiye tègɛ yii i yiye tugure lwɔ́, lire pyiŋkanni na, yii sí KirisitaSaliyaŋi
fûnŋɔ. 3 Ŋgemu ká a sônnŋi na ur'à pwórɔ pi sanmpii na, mà li ta u ɲyɛ a sìi yafyin mɛ,
urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi. 4 Shin maha shin à yaa u uye toroŋkanni kàanmucya sèl'e. L'aha
nta l'à ɲwɔ, urufol'à yaa u pyi funntange e, u sí ɲyɛ a yaa u wabɛrɛ wuu fwɔ́hɔrɔ mɛ. 5 Ŋaha
kurugo yɛ Kile sí shin maha shin yíbe u kapyiiŋkii kyaa na.

6 Ŋyɛ ŋgemu ká a yii kâlali Kile jwumpe na ke, yii a yii cyeyaayi yà kaan urufol'á.

Nde mu à pyi ke, lire tɔ̀ɔnŋi mu maha nta

7 Yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋa mɛ, sùpya sì n-jà raa Kile fare mɛ. Sùpyaŋi ká yaage shiŋi
ŋgemu nûgo ke, kuru shiŋi u maha ŋkwɔ̀n. 8 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ na ŋgemu ká a u karigii
pyi mà tàanna ná u ɲyii wuuni i ke, kwùŋi u ɲyɛ na urufoo sigili. Ŋka ŋgemu ká a u karigii
pyi mà tàanna ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, Kile Munaani sí urufoo tôɔn ná shìŋi
niŋkwombaaŋi i. 9 Ŋyɛ l'aha mpyi amuni, wuu àha ŋkànha kacɛnŋkii mpyiŋi taan mɛ, ɲaha
kurugo yɛ wuu aha màban le kacɛnŋkii mpyiŋi i, tèni là na ma, wuu sí n-pa li tɔ̀ɔnŋi ta.
10 Lire kurugo wuu a kacɛnŋkii pyi sùpyire pun'á tère o tère e wuu à li laage ta ke. Ŋka
wuu cìnmpyiibii dánafeebii wuuni l'à lyɛ.

Jwumpe nizanmpe

11 Ŋyɛ yii nte sémɛre nintibuunte wíi, mii yabiliŋi cyɛge k'à ti sém'a tùugo yii á. 12 Mpii
la ku ɲyɛ yii raa ŋkwùun fànhe e ke, pi na lire pyi si nta ntáan sùpyir'á. Kabile niŋkin ɲwɔh'i
pi ɲyɛ, pi la ɲyɛ sùpyire s'a pi yyaha fwɔ́hɔre na pi na yu na Kirisita kwùŋi kanni u sí n-jà
sùpyaŋi shwɔ mɛ. 13 Mà li ta, pire pi à kwɔ̀n ke, pi yabilimpii ɲyɛ na ɲaare mà yyaha tíi
ná MusaSaliyaŋi i mɛ. Pi la ɲyɛ yii i ŋkwɔ̀n si nta raa piye cyêre na yii à ɲɛn'a taha pire
fye e. 14 Mii wi ke, mii ɲyɛ a sìi na li caa si naye jwo si cye taha yaaga na mà tòro wuu
Kafooŋi Yesu Kirisita kworokworocige na mɛ. Kuru kworokworocige kurugo diɲyɛŋi
tɔ̀ɔnŋ'à kwɔ̀ mii á, mii tɔ̀ɔnŋi mú s'à kwɔ̀ ŋge diɲyɛŋi i. 15 Wà à kwɔ̀n yo, wà ɲyɛ a kwɔ̀n
mà yo, yaaga ɲyɛ lire e mɛ, zòŋi nivɔnŋi Kile maha le wuu e ke, uru u na wíi. 16 Mpii pi

na li kuni ɲaare ke, Kile u yyeɲiŋke kan pir'á, u u ɲùɲaara ta pi na. Kile sùpyire kyaa na mii ɲyɛ, tire ti ɲyɛ Izirayɛli.
17 Sùpya kà núru na kànha mɛ, nɔɔpiiyi yi ɲyɛ mii cyeere na ke, Yesu kurugo mii à yire ta.
18 Mii cìnmpyiibii, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii puni niŋkin niŋkinŋi na u u jwó le yii á. Amiina!

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Efese kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Efese u mpyi Azi kùluni kànbwɔhe, numɛ pi maha lire mɛge pyi Turiki. Poli u à Jwumpe Nintanmpe jwo kuru kànhe shiinbil'á, ka pìi si ɲɛɛ pu na, maa dá Kafooŋi Yesu na. Lire l'à pyi dánafeebii kuruŋke sìiŋkanni wani. U à yyee taanre pyi kuru kànhe e Kile jwumpe ɲjwuŋi na. Puru funŋke e u à dánafeebii kuruɲyi yà tìŋɛ tìŋɛ kuru kwùumpe kànyi puni na.

Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a kan ɲje dánafeebii kuruɲy'á, maa Kile kayaani jwo. Lire kayaani li ɲyɛ, mà nìɲyiŋi yaayi puni ná ɲìŋke yaayi puni le ɲùŋufoo niŋkin cye e. Uru ɲùŋufooŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita (1.10). Kirisita à kwû, lire cye kurugo, u à Yahutuubii dánafeebii ná supyishiŋi sanŋi dánafeebii shwɔ, maa pi puni wà piye na mà pyi kuruŋɔ niŋkin. Lire kurugo mpii pi à dá Kirisita na ke, ɲcɛɛnnɛŋi u mpyi ŋge supyishiŋi shuunniŋi shwɔhɔl'e ke, ur'à kwɔ̀ (1--3).

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, pi raa piye tɛ̀re bà cyeere niŋkinŋi yatanɲyi maha báare siɲcyan mɛ. Poli à li cyêe dánafeebii na na Kile sífent'à fànha tò sífente sannte puni na. Lire e u à li cya dánafeebil'á, pi Kile kàshikwɔnyaayi puni lwɔ́, bà pi si mpyi si yyere Sitaanniŋi ná u nàɲwɔhɔre karigii puni sige mɛ (4--6).

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu, ná yii à taha Yesu Kirisita fye e tèrigii puni i [Efese kànhe e] ke. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Kacɛnŋkii Kile à pyi Yesu Kirisita cye kurugo ke

3 Wuu wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi Kile kêe, u à wuu wuuni ɲwɔ, yacɛnɲyi Kile Munaani maha ŋkaan ke, maa yire puni kan wuu á nìɲyiŋi na, wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo. 4 Uru cye kurugo, mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a wuu cwɔɔnrɔ, bà wuu si mpyi si fíniŋɛ, si mpyi tìgire cyaga baa u yyahe taan mɛ. 5 U à wuu kyaa táan uy'á, lire na, mà ta diɲyɛ sàha dá mɛ, u à li lwɔ́ uye funŋ'i si wuu pyi u pyìi Yesu Kirisita cye kurugo. Lire l'à pyi u ɲyii wuuni mà yyaha tíi ná wuu e. 6 Lire e ke wuu pèenɛ taha u na, u kacɛnni nimbwooni kurugo. U à lire pyi wuu á u Jyaŋi Yesu Kirisita cye kurugo, uru ŋgemu kyaa l'à waha u á sèl'e ke.

7 Yesu Kirisita à uye pyi sáraga, maa wuu ɲùŋɔ wwû u sìshange cye kurugo, maa wuu kapegigii yàfa wuu na, mà tàanna ná Kile kacɛnni nimbwooni mpyiŋi i. 8 Kile à sàa cyire pyi maa yákilifente shiŋi puni ná ɲcèŋi shiŋi puni kan wuu á. 9 Mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, kani u mpyi a yal'a yaha Yesu Kirisita cye kurugo, ná li mpyi a ŋwɔhɔ ke, u à lire cyêe wuu na. 10 Lire li ɲyɛ: tèni ká fûnŋɔ, u sí nìɲyiŋi yaayi ná ɲìŋke wuyi puni le ɲùŋufoo niŋkin cye e, uru u ɲyɛ Kirisita.

11 Kirisita cye kurugo mú, Kile à wuu cwɔɔnrɔ mà pyi uye wuu. U mpyi a lire kani yaa fo tèemɔni i mà tàanna ná u ɲyii wuuni i. 12 Lire e wuu pi à pyi shincyiibii mà wuu sɔ̀nŋɔre taha Kirisita na ke, wuu sí n-pyi kaɲuŋɔ Kile mɛge ku pêe.

13 Yii mú pi ke, yii na ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e, mà lwɔ́ yii à sèeŋi jwumpe lógo yii zhwoŋi kyaa na ke, puru pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe. Yii à dá Kirisita na ke, Kile à fyè bwɔ̀n yii na u Munaani ŋkanŋi cye kurugo yii á, u mpyi a lire ndemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ ke. 14 Yacɛnɲyi Kile à yal'a yaha u wuubii mɛɛ na ke, Kile Munaani l'à wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na wuu sí yire ta, Kile ká u wuubii ɲùŋɔ wwû feefee tèni ndemu i ke, bà u si mpyi si ŋkêe u mɛge mpèeŋi kurugo mɛ.

Poli à Kile ɲáare dánafeebil'á

15 Pyiŋkanni na yii à dá Kafooŋi Yesu na sèl'e, ná pyiŋkanni na yii à Kile wuubii sanmpii
kyaa táan yiy'á sèl'e ke, mii à lire lógo. 16 Lire kurugo mii maha fwù kaan Kile á tèrigii
puni maa u ɲáare yii kyaa na. 17 Mii ɲarege funŋke e, mii maha li caa wuu Kafooŋi Yesu
Kirisita u Kileŋi á, uru ŋgemu u ɲyɛ Tufooŋi sìnampefoo ke, u yákilifente kan yii á sèl'e, u u
uye cyêe yii na, bà yii si mpyi si u sénmɛgɛ ɲcè mɛ. 18 Mii na u ɲáare mú u u yii yákilibii
múgo. Lire ká mpyi, u à yii yyere maa sònnɔre tatahage ŋkemu kan yii á ke, yii sí kuru cè,
kuru ku ɲyɛ yaayi nisinaɲyi niɲyahayi u à yal'a yaha u wuubii mɛɛ na ke. 19 Mii na li ɲáare
u á mú, bà yii si mpyi si u sífente kakyanhala woore cè wuu dánafeebii kàmpanŋke na mɛ.
20 Tire sífente cye kurugo mú, u à Kirisita ɲè a yige kwùŋi i, maa u pyi u à sà ntèɛn u kàniŋɛ
cyɛge na, nìɲyiŋi na. 21 Yaayi niɲyambaayi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná sífente ná fànhafente ná
kafente e ke, Kile à u tìŋɛ yire puni ɲùŋɔ na, mà bâra mɛgɛ maha mɛgɛ ku ɲyɛ na yiri yi
na numɛ, ná mɛgɛ maha mɛgɛ ku sí n-pa raa yiri yi na tìiŋi nimpaŋi i ke, u à u tìŋɛ yire
puni ɲùŋɔ na. 22 Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, maa u pyi dánafeebii kuruŋke ɲùŋufooŋi,
23 kuru ŋkemu ku ɲyɛ u cyeere ke. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ u e ke, yire puni ɲyɛ kur'e
maa mpyi cyeyi puni i.

2

Mà fworo kwùŋi i maa mpyi shì na

1 Yii pi ke, tèni l'e, yii mpyi mu à jwo kwùu yii ntiimbaaŋi ná yii kapegigii kurugo. 2 Yii
mpyi maha cyire karigii pyi ŋge diɲyɛŋi sùpyire sannte fiige. Fànha yaayi yi ɲyɛ kafɛɛge
e ke, yire ɲùŋufooŋi ɲyii wuuni yii mpyi na mpyi. Mpii sí pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, uru
u ɲyɛ na báaraŋi pyi pire e, ali numɛ. 3 Wuu mú puni mpyi pire fiige, wuu mpyi maha
wuu karigii pyi mà tàanna ná wuu yabilimpii ɲyii wuuni i, nde l'à táan wuu cyeer'á ná
nde l'à tîge wuu funŋ'i ke, lire wuu mpyi maha mpyi. Lire kurugo Kile lùuni mpyi a yîri
wuu taan pi sanmpii fiige.

4 Ŋka Kile ɲùɲaar'à pêe sèl'e. U à wuu kyaa táan uy'á sèl'e. 5 Lire kurugo wuu pi mpyi
kwùu fiige wuu kapegigii kurugo ke, u à wuu ɲè a yige kwùŋi i ná Kirisita e. Yii li cè na
Kile à ɲwɔ yii na, maa yii shwɔ. 6 Wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, Kile à wuu ɲè a yige
kwùŋi i ná u e, bà wuu si mpyi si ntèɛn ná u e nìɲyiŋi i mɛ. 7 U à lire pyi Yesu Kirisita cye
kurugo, bà u si mpyi si u kacɛnni tɛgɛlɛ baa wuuni cyêe lyeɲwɔyi nimpayi na mɛ. 8 Yii li cè
na Kile à ɲwɔ yii na, maa yii shwɔ yii dániyaŋi cye kurugo. Yii yabilimpil'e bà lir'à fworo
mɛ. Kile u à lire pyi yii á mana. 9 Lire ɲyɛ a pyi yii kacɛnŋkii cye kurugo mɛ, lire e sùpyaŋi
wà tufiige sì n-jà uye pêe mɛ. 10 Yii li cè na Kile à wuu pyi shinfɔnmii wuu ná Yesu Kirisita
wwoɲɛɛge cye kurugo, kacɛnŋkii mpyiŋi mɛɛ na, u mpyi a cyire ɲcyiimu yal'a yaha, bà
wuu si mpyi s'a cyi pyi mɛ.

Kirisita kwùŋ'à Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi pyi pi à wwɔ

11 Ɲyɛ pyiŋkanni na yii mpyi yyecyiige na ke, yii sônnɔ lire na kɛ! Yii pi ɲyɛ yii ɲyɛ
Yahutuu mɛ, Yahutuubii mpyi maha yii pyi na yii ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, maa ŋko na pir'à kwɔ̀n,
mà li ta cyeere kanni na uru ŋkwɔ̀nŋ'à pyi. 12 Lire tèni i, yii mpyi a Kirisita cè mɛ, yii
mpyi Izirayɛli shiinbil'e mɛ, tunmbyaare Kile mpyi a le ná u shiinbil'e maa yaayi ɲjemu
ɲwɔmɛɛ lwó ke, yii nàzhan mpyi yire e mɛ. Yii mpyi sɔ̀nnɔrɔ tatahaga baa, yii mpyi a Kile
cè mɛ. 13 Ɲyɛ yii laage ku mpyi a fyânha a tɔɔn Kile na ke, Yesu Kirisita à u sìshange wu mà
pyi sáraga, kuru kurugo yii à byanhara Kile na numɛ.

14 Uru u à yyeɲiŋke kan, maa Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi wà piye na mà pyi
niŋkin. Màpɛnge ku mpyi pi shwɔhɔl'e kàsɔɔgɔ fiige ke, maa kuru kwɔ̀. 15 U kwùŋi cye
kurugo, u à MusaSaliyaŋi ná u toŋi karigii fànhe kwɔ̀. Lire pyiŋkanni na, maa supyishiŋi
kuuyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi supyishi nivɔnnɔ niŋkin, maa yyeɲiŋke pyi k'à pa pi
shwɔhɔl'e. 16 U kwùŋi cye kurugo kworokworocige na, u à màpɛnge kwɔ̀ pi shwɔhɔl'e,
maa yire kuruɲyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi niŋkin, maa pi ná Kile shwɔ̀hɔŋi yal'a

ɲwɔ. 17 Mpii laage ku mpyi a tɔɔn Kile na, ná mpii pi mpyi a byanhara Kile na ke, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná yyeɲiŋke e ke, u à pa puru jwo pi á. 18 Uru cye kurugo, wuu supyishiŋi kuuyi shuunniŋi sí n-jà tabaraga ta Tufooŋi Kile na, Kile Munaani ninuuni cye kurugo. 19 Lire kurugo yii saha ɲyɛ nàmpwuun, lire ɲyɛ mɛ shintahantorii mɛ, ŋka yii à bâra Kile wuubii na numɛ, maa mpyi pyɛnnugo shiin Kile bage e. 20 Yii na ɲyɛ baga, Kile à ŋkemu faanra ke. Yesu tùnntunmpii ná Kile tùnntunmpii pi ɲyɛ kuru bage nintaani, Yesu Kirisita yabiliŋi u ɲyɛ ku nintaani kafaage sèe woge mbìini na. 21 Uru cye kurugo, bage ŋkunuɲyi pun'à yiye cû cû, maa mpyi baga niɲcɛnŋɛ Kafooŋi Kile á. 22 Uru cye kurugo mú, yii à pyi mu à jwo kafaaya y'à wà yiye na mà tɛ̀g'a baga faanra, Kile à tɛ̀ɛn ŋkemu i u Munaani cye kurugo ke.

3

Supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, Poli à pyi Kile jwumpe jwufoo pir'á

1 Lire kurugo mii Poli u ɲyɛ kàsuŋi i Yesu Kirisita Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo yii supyishiŋi sanŋ'á ke, mii na Kile ɲáare yii kyaa na. 2 Kile à ɲwɔ mii na, maa báaraŋi ŋgemu kan mii á mà yyaha tíi ná yii e ke, yii wà tufiige ɲyɛ à pînni uru na mɛ. 3 Kani Kile mpyi a yal'a yaha ná li mpyi a ŋwɔhɔ ke, u à lire cyêe mii na, bà mii à cyìi niŋkin niŋkin sémɛ yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i mà yyaha tíi ná l'e mà kwɔ̀ mɛ. 4 Yii aha cyire kâla, pyiŋkanni na Kile à mii yákiliŋi múgo, ka mii i lire kaŋwɔhɔni cè mà yyaha tíi ná Kirisita e ke, yii sí lire cè. 5 Kile ɲyɛ a mpyi a lire kaŋwɔhɔni cyêe tèecyiini sùpyire na, bà u à li cyêe numɛ u Munaani cye kurugo u tùnntunmpii ná u jwumpe jwufeebii na mɛ. 6 Lire kaŋwɔhɔni li ɲyɛ: yaayi Kile sí n-kan Yahutuubil'á ke, supyishiŋi sanŋi sí yire ninuyi ta, ɲaha na yɛ pi à wwɔ̀ maa mpyi niŋkin, maa ɲwɔmɛɛni yaayi ninuyi ta Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo.

7 Kile à ɲwɔ mii na u sífente cye kurugo, maa mii pyi u báarapyi puru Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo. 8 Mii u ɲyɛ na naye sɔ̂nŋi Kile wuubii puni nimbileni ke, Kile à ɲwɔ mii na, maa mii pyi mii i Kirisita kasinani tɛgɛlɛ baa wuuni yu supyishiŋi sanŋ'á. 9 Kile u à yaayi puni dá ke, kani u mpyi a ŋwɔhɔ fo tèemɔni i ke, u à mii pyi mii i lire yige bèɛnmpe na. 10 Lire e yaayi niɲyambaayi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná fànhafente e diɲyɛŋi ɲùŋɔ na ke, yire sí li cè numɛ dánafeebii kuruŋke cye kurugo, na yákilifente na ɲyɛ Kile á karigii puni i. 11 U mpyi a lire kani yaa mà ta diɲyɛ sàha dá mɛ, maa mpa li pyi wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 12 Wuu ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge funŋke e, wuu dániyaŋi cye kurugo, wuu yákilitɛɛnrɛ wuubil'à tabaraga ta Kile na. 13 Lire kurugo mii na li caa yii á, yyefuge e mii ɲyɛ yii kurugo ke, yii àha kuru kani tɛ̀gɛ màban fô yiye na mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ k'e yii ɲùɲjirire kurugo.

Poli à Kile ɲáare dánafeebil'á sahaŋki

14 Lire kurugo mii maha na niŋkure sínni maa Tufooŋi Kile ɲáare, 15 uru ŋgemu u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaayi puni mɛyi le ke. 16 Mii na u ɲáare, bà u si mpyi si fànha le yii e u Munaani cye kurugo mà tàanna ná u sífente tɛgɛlɛ baa woore e mɛ. 17 Yii dániyaŋi cye kurugo, Kirisita u tatɛɛngɛ wwû yii zòmpyaagil'e, yii i ndìre wà tàange e, yii i yiye waha kur'e. 18 Lire e yii ná Kile wuubii sanmpii, yii sí Kirisita tàange tɛgɛlɛ baa woge cè. 19 Kuru tàange k'à tòro sùpyire puni tacenke taan ke, yii sí kuru cè. Lire ká mpyi, yaayi puni yi ɲyɛ Kile e ke, yire puni sí n-pyi yii e. 20 Yaayi wuu ɲyɛ na ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na sɔ̂nŋi ɲjemu na ke, mà tàanna ná Kile sífente ti ɲyɛ wuu e ke, u sí n-jà yire kan wuu á fo si ɲjà ntòro bá! 21 Pèente ti taha u na tèrigii puni i dánafeebii kuruŋke shwɔhɔl'e Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e fo tèekwombaa. Amiina!

4

Dánafeebii ŋgwòŋi kani

1 Ŋyɛ lire kurugo, mii u ɲyɛ kàsuŋi i Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge kurugo ke, mii na li caa
yii á, Kile à yii yyere ndemu mɛɛ na ke, yii raa ɲaare yii a ntàanni ná lire e. 2 Lire li ɲyɛ,
yii sàa yiye tîrige, yii i mpyi ɲùmpiŋɛfee ná lùtaanfee, yii yiye karigii kwú tàange funŋke e.
3 Yyeɲiŋke cye kurugo, Kile Munaani à yii pyi yii à wwɔ wwoŋkanni ndemu na ke, yii yiye
waha yii i ŋkwôro uru ŋgwòŋi i. 4 Yii li cè na yii à pyi mu à jwo cyere niŋkin, Kile Munaani
ninuuni li ɲyɛ yii puni i. Kile à yii yyere maa sònnɔre tatahage ŋkemu kan yii á ke, kuru
mú na ɲyɛ niŋkin. 5 Kafoo niŋkin u ɲyɛ, uru ninuŋi na yii pun'à dá, maa batize uru ninuŋi
mɛgɛ na. 6 Kile niŋkin u ɲyɛ, uru u ɲyɛ wuu puni Tuŋi, maa mpyi wuu puni ɲùŋɔ na, u na
báaraŋi pyi wuu puni cye kurugo, maa mpyi wuu puni zòmpyaagil'e.
7 Ŋka Kile à ɲwɔ wuu na, maa màkange kà kan wuu shin maha shin á mà tàanna ná
Kirisita sùpyire kanŋkanni sumare e. 8 Lire e y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Tèni i u à dùgo ke,
u à kàre ná bilii niɲyahamil'e,
maa mayaaya kan sùpyir'á*.»
9 U à dùgo nìɲyiŋi i, di lire ɲwɔhe ɲyɛ yɛ? Lir'à li cyêe na u mpyi a fyânha a tîge fo ɲìŋke
na. 10 Ŋge u à tîge ke, uru ninuŋi u à dùg'a kàre fo cyeyi puni nìɲyiŋi na, bà u si mpyi si
nìɲyiŋi ná ɲìŋke puni ɲî ná u sífente e mɛ. 11 Uru u à pìi pyi Yesu tùnntunmii, maa pìi pyi
Kile tùnntunmii, maa pìi pyi Jwumpe Nintanmpe jwufee, maa pìi pyi dánafeebii kuruŋke
saɲcwɔnsigibii, maa pìi pyi ku cyelentii. 12 U à lire pyi, Kile wuubii pi ɲyɛ Kirisita cyeere
ke, bà pi si mpyi si pire bégele báaraŋi mɛɛ na, pi raa sì yyaha na Kile kuni i siɲcyan, 13 fo
mpa mpyi niŋkin dániyaŋi ná Kile Jyaŋi ɲcèŋi i mɛ. Lire ká mpyi, wuu sí raa sì yyaha na
Kile kuni i, si mpa fûnŋɔ Kirisita fiige.
14 Lire e ke wuu saha sì n-pyi mu à jwo nàŋkopyire s'a fyínge raa mâre cyelentiibii
kafinivinibii kàlaŋi kafɛɛge cye kurugo mɛ. Pi maha sùpyire yákilibii kêɛnŋi ná pi
kàyituwɔgɔre e. 15 Ŋka wuu aha a sèeŋi yu tàange funŋke e, wuu sí raa sì yyaha na karigii
puni i Kirisita wwoɲɛɛge e. Uru u ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke. 16 Kuru ɲùŋke cye kurugo,
cyeere yataŋɲyi pun'à sogo sogo yiye na, maa mpyi cyere niŋkin. Yire yataŋɲyi puni
niŋkin niŋkinŋi ká a yi báaraŋi pyi, cyeere sí raa lyɛge si fànha ta tàange funŋke e.

Dánafeebii ɲaaraŋkanni nivɔnni

17 Lire kurugo mii sí yi jwo n-waha yii á Kafooŋi mɛge na na mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile
kuni i ná yii e mɛ, yii àha raa yii karigii pyi pire wogigii fiige mɛ. Pire maha pi karigii pyi
mà tàanna ná pi sònnɔŋkanni laaga baa wuuni i. 18 Pi yákilibii ɲyɛ a múgo mɛ, shìŋi nivɔnŋi
Kile maha ŋkaan ke, pi Kile kuni ɲcèmbaaŋi ná pi niŋgyiwaani kurugo pi nàzhan ɲyɛ ur'e
mɛ. 19 Lire e silege saha ɲyɛ a sìi pi na mɛ, pi à piye yaha silege baa karigii laage e, maa
katupwɔhɔyi shiŋi puni pyi. Pi funŋɲyi ɲyɛ a sìi na ɲíŋini mɛ.
20 Ŋka yii pi ke, amuni bà yii à Kirisita kani taanna mà dɛ! 21 Nàkaana baa yii à u kyaa
lógo, yii mú s'à u kani taanna maa li sèeŋi cè, 22 na yii à yaa yii yii kapyiɲjyɛgigii yaha.
Sùpyaŋi u ɲyɛ na ɲaare lire pyiŋkanni na ke, uru ɲyii karigii maha u wurugo, lir'a sì u shi
bò. 23 Yii yii yákilibii ná yii sònnɔŋkanni kêɛnŋɛ. 24 Yii pyiŋkanna nivɔnnɔ lwó, nde li sí li
cyêe na Kile à yii pyi shinfɔnmii ke. Lire li ɲyɛ, katiigii ná fyìnmpe karigii mpyiŋi, cyire
maha ntaa sèeŋi cye kurugo.
25 Lire kurugo yii láha kafinare na, shin maha shin u à sèeŋi yu u shinɲɛɛŋ'á, ɲaha na
yɛ wuu pun'à pyi cyere niŋkin yatanya. 26 Yii wà lùu ká yîri, u àha kapii pyi mɛ, u bá kà
canŋaɲyiini yaha li cwo ná lire lùyirini i mɛ†. 27 Yii àha Sitaanniŋi yaha u pyiŋkanna ta
si yii yaha kapii na mɛ. 28 Yii wà ká nta u mpyi nàŋkaawa, urufoo u láha nàŋkaage na, u
raa báare sèl'e ntìiŋi funŋke e, bà u si mpyi s'a kanhamafeebii tère mɛ. 29 Jwumpimpe pà
tufiige ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ. Jwumɔ maha jwumɔ pu sí n-jà sùpya pyi u a sì
yyaha na Kile kuni i ke, yii a puru yu bà pu si mpyi si pu lógofeebii tègɛ mɛ. 30 Yii àha raa

* **4:8** Zaburu 68.18-19 † **4:26** Zaburu 4.5

Kile Munaani lùyiri karigii pyi mɛ. Lire li ɲyɛ Kile fyèŋi yii na, ŋgemu u à li cyêe na Kile sí
n-pa yii ɲùŋɔ wwû feefee canŋka ke. 31 Yii àha wà nàvunŋɔ yaha yiye e mɛ, yii àha mpyi
lùpɛɛnfee mɛ, yii àha yii lùgigii yaha cyi à yîri mɛ, yii àha raa sêre sùpyire na mɛ, yii àha
raa cyàhii pyi mɛ. Yii láha pege karigii shiŋi puni na. 32 Yii a kacɛnŋii pyi yiye na, yii raa
ɲùɲaara taa yiye na, yii a yàfani yiye na, bà Kile à yàfa yii na Kirisita kurugo mɛ.

5

1 Lire e ná yii kyaa s'à táan yii Tuŋi Kile á, yii a u pyiŋkanni taanni. 2 Yii a yii karigii puni
pyi tàange funŋke e, bà Kirisita yabiliŋ'à wuu kyaa táan uy'á fo mà uye kan kwùŋ'á wuu
kurugo, mà pyi sáraga ŋkemu k'à táan Kile á ke.
3 Lire kurugo jacwɔɔre ná kaɲwɔhɔyi shiŋi puni ná funmbwɔhe, cyire karigii pyifoo
ɲyɛ a sàa yaa u ta yii shwɔhɔl'e mɛ. Ɲaha kurugo yɛ Kile wuubii ɲyɛ a yaa pi a cyire karigii
pyi mɛ. 4 L'à pyi silege baa jwumɔ yo, l'à pyi ɲùŋɔ baa jwumɔ yo, l'à pyi keetupwɔhɔya yo,
puru pà mú ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ, fo Kile fwùŋi kanni. 5 Yii li cè na jacwoobii
ná katupwɔhɔyi pyifeebii ná funmbwɔhe feebii, pire wà tufiige nàzhan ɲyɛ a sìi Kirisita
ná Kile Saanre e mɛ. Funmbwɔhe ná kacyinzunn'à tàanna.
6 Mpii pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, cyire karigii cyi maha u lùuni pyi l'à yîri pire taan.
Lire e yii àha n-sìi wà yaha u yii ɲwɔ fáanŋa a wurugo ná laaga baa jwum'i mɛ. 7 Yii
àha ŋgwɔ̀ ná pire mpil'e kyaa na mɛ. 8 Yii li cè na tèni l'e, yii mpyi numpini i, ŋka numɛ,
Kafooŋi wwoɲɛɛge cye kurugo, yii ɲyɛ bɛɛnmpe e. Lire e ke yii a ɲaare bɛɛnmpe sùpyiibii
ɲaaraŋkanni na, 9 ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na ɲaare bɛɛnmpe e ke, urufoo kapyiiŋkii maha
mpyi kacɛnŋkii ná katiigii ná sèejwuuni. 10 Yii yiye waha nde l'à táan Kafooŋi á ke, yii i
lire cya a cè. 11 Numpini karigii ɲyɛ ná nàfan e mɛ. Yii àha raa cyi pyi mɛ, yii bá à yaa yii a
cyi yige bɛɛnmpe na. 12 Karigii tire sùpyire ɲyɛ na mpyi numpini i ke, cyire ɲjwuŋi mú bá
à sìi silege. 13 Yii li cè na kyaa maha kyaa ɲwɔhɔ k'à múgo ke, lire maha fworo bɛɛnmpe
na. 14 Kyaa maha kyaa sí l'à fworo bɛɛnmpe na ke, lire yyaha maha ɲcè. Lire kurugo y'à
jwo:
«Mu u ɲyɛ na ŋwúuni ke,
yîri ŋɔɔmpe na, ɲɛ̀ a fworo kwùubii shwɔhɔl'e,
Kirisita sí bɛɛnmpe yige mu á.»
15 Ɲyɛ yii a yiye kàanmucaa, yii i yii toroŋkanni cè. Yii àha mpyi yákili baa shiin mɛ, ŋka
yii pyi yákilifee. 16 Tèni li ɲyɛ yii á ke, yii yiye waha yii raa kacɛnŋii pyi, ɲaha kurugo yɛ
tìiŋ'à kèɛge. 17 Lire kurugo yii àha mpyi funŋɔ baa shiin mɛ, ŋka nde li ɲyɛ Kafooŋi ɲyii
wuuni ke, yii lire cya a cè. 18 Yii àha sinmpe bya si méɛ mɛ, lire maha sùpyaŋi yaha silege
baa karigii mpyiŋi na, ŋka yii ɲî Kile Munaani na tèrigii puni i. 19 Yii a màban leni yiye e
ná Zaburu sémɛŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a Kafooŋi
pêre cyire myahigil'e ná yii zòmpyaagii puni i. 20 Yii a fwù kaan Tufooŋi Kile á tèrigii puni
i karigii puni kurugo, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na.

Nɔŋi ná u cwoŋi piye cùŋkanni

21 Yii yiye tîrige yiy'á Kirisita yyaha fyagare kurugo. 22 Cyeebii, yii yiye tîrige yii
nàmbaabil'á, bà yii à yiye tîrige Kafooŋi á mɛ, 23 ɲaha na yɛ nɔ̀ŋi u ɲyɛ u cwoŋi ɲùŋke, bà
Kirisita ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke mɛ*. Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Kirisita cyeere, u à
kuru ŋkemu shwɔ ke. 24 Bà dánafeebii kuruŋk'à kuye tîrige Kirisita á mɛ, amuni cyeebil'à
yaa pi piye tîrige karigii puni i pi nàmbaabil'á.
25 Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, bà Kirisita à dánafeebii kuruŋke kyaa táan
uy'á, fo mà uye kan sáraga ku kurugo mɛ. 26 U à lire pyi, si ku yaha kuye kanna na Kile
á, ku fíniŋiŋkwooni kàntugo ná lwɔhe e Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, 27 bà u si mpyi
si ku yaha uye yyahe taan ku sìnampe e, fwɔnrɔ baa ná takuruyo baa ná cyire tìcyiin baa

* **5:23** Pìi maha jwo: «ɲaha na yɛ nɔ̀ŋi u ɲyɛ u cwoŋi ɲùŋɔ na, bà Kirisita ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋɔ na mɛ.»

mɛ. Ŋka ku pyi ɲcèɛgɛ cyaga ná cwo cyaga baa. 28 Lire pyiŋkanni na, nàmbaabil'à yaa pi pi
cyeebii kyaa táan piy'á, bà pi yabilimpii cyeere kyal'à táan piy'á mɛ. Shinŋi u à u cwoŋi
kyaa táan uy'á ke, urufol'à uye kyaa táan uy'á. 29 Ɲaha kurugo yɛ sùpyaŋi wà tufiige cyere
kyaa ɲyɛ a sàa pɛn u á mɛ, ŋka u maha uye ɲwɔ caa maa yaha uye na, bà Kirisita maha
li pyi dánafeebii kuruŋk'á mɛ. 30 Wuu sí pi ɲyɛ u cyeere yataŋɲyi. 31 Y'à jwo Kile Jwumpe
Semɛŋi na «Lire kurugo nàŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni
si mpyi shin niŋkin†.» 32 Puru jwumpe ɲwɔh'à cûgo sèl'e. Mii na pu yu mà yyaha tíi ná
Kirisita ná dánafeebii kuruŋke wwoɲɛɛge e. 33 Ŋka p'à yyaha tíi ná yii e mú: yii shin maha
shin à yaa u u cwoŋi kyaa táan uy'á, bà urufoo kyal'à táan uy'á mɛ. Cyeebii, yii pèenɛ le
yii nàmbaabil'e.

6

Sifeebii ná pyìibii piye cùŋkanni

1 Pyìibii, yii yii sifeebii ɲwɔmɛɛni cû yii tàanna ná Kafooŋi ɲyii wuuni i, ɲaha na yɛ lire l'à
tíi. 2 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i «Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe*.» Kile Saliyaŋi kapyaagil'e,
kabilini niɲcyiini Kile à jwo maa ɲwɔmɛɛ jwo a taha li na ke, lire li ɲyɛ lire. 3 Ɲwɔmɛɛni
u à lwɔ́ ke, lire li ɲyɛ: «Mu shìŋi canmpyaagii sí ɲyaha, si ntáan ɲìŋke na†.» 4 Tiibii, yii pi
ke, yii àha mpi yii pyìibii na s'a pi lùyiri karigii pyi mɛ, ŋka yii a pi byíi, yii raa pi yɛrɛge yii
tàanna ná Kafooŋi jwumpe e.

Bilibii ná pi ɲùŋufeebii piye cùŋkanni

5 Bilibii, yii sàa yii ɲùŋufeebii ɲwɔmɛɛni cû pèente funŋke e ná funvyinge e, yii li pyi bà
yii à Kirisita ɲwɔmɛɛni cû mɛ. 6 Yii àha raa pi ɲyiɲyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á
mɛ, ŋka yii a u pyi mu à jwo Kirisita bilii, mpiimu pi ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ná funŋɔ
niŋkin i ke. 7 Yii a báare pi á ná funɲcɛnŋ'i mu à jwo Kafooŋi á yii ɲyɛ na báare, yii àha
li pyi mu à jwo sùpyire kann'á yii ɲyɛ na báare mɛ. 8 Yii li cè na shin maha shin, mu na
báare wà á yo, mu na báare may'á yo, Kafooŋi sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi
kapyiiŋkii niɲcɛnŋkil'e.

9 Ɲùŋufeebii, yii mú pi ke, yii yii bilibii cùmu lemɛ ɲwɔ, yii àha ntanha pi na mɛ. Yii li cè
na ɲùŋufooŋi ninuŋi u ɲyɛ yii ná pire ɲùŋɔ na nìŋyiŋi na ke, uru ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya
na mɛ.

Dánafeebii kàshikwɔnyaayi kani

10 Ɲyɛ mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu ɲyɛ: yii a yii fànhe caa Kafooŋi wwoɲɛɛge e,
uru fành'à sàa pêe. 11 Yii Kile kàshikwɔnyaayi puni le yiye na, bà yii si mpyi si jà tayyérege
niɲcɛnŋɛ wwû, si Sitaanniŋi nàɲwɔhɔre karigii ɲùŋɔ bê mɛ. 12 Yii li cè, wuu ná mpii pi
ɲyɛ kàshige na ke, sùpyii bà mɛ. Ŋka yaayi yi ɲyɛ numpini i ná ɲùŋufente ná fànhafente ná
kafente e diŋyɛŋi ɲùŋɔ na ŋkèɛgɛŋi mɛɛ na ke, wuu ná yire yi ɲyɛ ku na. 13 Lire kurugo yii
Kile kàshikwɔnyaayi puni lwɔ́, bà yii si mpyi si jà kuru kàshige kwɔ̀n canmpege e mɛ, lire
kàntugo yii begeleŋkanni niɲcɛnni kurugo, yii i jà a kwôro yii tayyérege e.

14 Lire e ke yii bégel'a yaha, yii i sèeŋi pyi yii seepwɔge, yii i katiigii mpyiŋi pyi tɔɔnnɔ
vàanntinŋɛ yii le yiye na. 15 Yyeɲiŋke ku ɲyɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe cye kurugo ke,
yii kuru pyi mu à jwo tanhanya yii tooyi na, bà yii si mpyi si jà ɲjyére kàshige sige mɛ.
16 Yii dániyaŋi pyi yii tɔɔnnte yabeŋke. Ná ur'e yii sí n-jà Sitaanniŋi ŋyahigii nage wogigii
puni fùgo. 17 Zhwoŋi yii à ta Kile á ke, yii uru pyi yii tɔɔnnte ɲùntoŋke. Kile Munaani na
kàshikwɔnŋwɔɔni ndemu kaan ke, yii lire lwɔ́, lire li ɲyɛ Kile jwumpe.

18 Yii a Kileɲareyi shiŋi puni pyi tèrigii puni i, Kile Munaani ntɛ̀gɛŋi funŋke e, yii i
ŋkwôro lire na. Yii raa Kile ɲáare u wuubii puni kurugo. 19 Yii a Kile ɲáare mii á mú,

† **5:31** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nàŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nàŋi ná u cwoŋi
shwɔ̀hɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nàŋi ná u sifeebii wuŋi na.» * **6:2** Ɛkizodi 20.12 † **6:3** Ɛkizodi 20.12

bà li si mpyi tère o tère e mii à na ɲwɔge múgo Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi mɛɛ na ke, si jà raa pu kaŋwɔhɔni yu raa fíniŋi fyagara baa mɛ. 20 Puru ɲjwuŋi kurugo Kirisita à mii tìŋɛ, puru kurugo mii ɲyɛ yɔ̀rɔyi na naha kàsuŋi i. Yii a Kile ɲáare mii á, bà mii si mpyi s'a pu yu pu jwuŋkanni na fyagara baa mɛ.

Jwumpe nizanmpe

21 Kyaa maha kyaa li ɲyɛ mii ɲùŋɔ taan, ná nde mii ɲyɛ na mpyi ke, wuu ntàannamacinmpworoŋi Tisike sí n-sà cyire puni jwo yii á. Kafooŋi báarapyi niɲcɛnŋɛ u ɲyɛ u wi. 22 Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, nde li naha wuu kàmpanŋke na ke, yii i lire cè, u u màban le yii e. 23 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u yyeɲiŋke ná tàange ná dániyaŋi kan cìnmpyiibii pun'á. 24 Shin maha shin u à Kafooŋi Yesu Kirisita kyaa táan uy'á sèeŋi na ke, Kile u ɲwɔ pire puni na, u u jwó le pi á!

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Filipi kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Filipi kànhe na mpyi Masedoni kùluni kànhe kà. Yahutuubii mpyi a ɲyaha wani mɛ, pi mú bá mpyi a shiin kɛ kwɔ̀ si nta nɔ pi Kile Jwumpe kàlambaga faanra mɛ.

Tèni i Poli à sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani ke, lire tooy'e pìl'à piye kan Yesu á maa mpyi dánafee (Kapyiiŋkii 16.11-40). Dánafeebii kuruŋke shiinbii fànha mpyi supyishiŋi sanŋi, Yahutuubii mpyi a ɲyaha pi e mɛ. Lire kàntugo u kùsheeni là tooy'e, fànhafeebil'à u cû a tò kàsuŋi i Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo. Filipi dánafeebil'à yire lógo ke, maa wà tun ná bùɲyɛ yaay'i, u sà ŋkan u á kàsuŋi i. Ɲyɛ Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ mà u yaha kàsuŋi i, maa fwù kan pi á. U jwump'à yyaha tíi ná funntange e, ŋkemu i dánafeebil'à yaa pi pyi yyefuge tèrigil'e ke.

Poli à li cya Filipi dánafeebil'á pi mbèŋi yaha u kwòro pi ná piye shwɔhɔl'e. Yesu Kirisita à uye tîrige pyiŋkanni ndemu na ke, maa li cya pi á, pi piye tîrige piy'á lire pyiŋkanni na.

Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pire la mpyi si fànha cyán dánafeebii na pi raa Yahutuubii saliyaŋi kurigii ɲaare. Pìi sí na mpyi wani, pire mpyi na pi ɲyii karigii kanni pyi. Poli à ɲje yɛrɛyi kan dánafeebil'á mà taha cyire kapyaagii shuunniŋi na, bà pi si mpyi s'a piye kàanmucaa mɛ.

Ŋge lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwump'à li cyêe na Filipi dánafeebii kyal'à táan Poli á sèe sèl'e.

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli ná Timɔti, wuu pi ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyii ke, wuu pi à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ, si ŋkan yii Kile wuubii ná yii kàanmucyafeebii ná tɛgɛfeebil'á, yii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, Filipi kànhe e ke. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à li cyêe Filipi dánafeebii na na pi kyal'à táan ur'á

3 Tère o tère e mii à sɔ̂nŋɔ yii kyaa na ke, mii maha fwù kan Kile á. 4 Mii aha a Kile ɲáare yii kyaa na tère o tère e ke, mii maha u ɲáare ná funntange e, 5 ɲaha na yɛ mà lwɔ́ ku tasiige e mà pa nɔ fo numɛ na, yii à mii tɛ̀gɛ Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na.

6 Kileŋi u à uru báaraŋi niɲcɛnŋi sìi yii e ke, mii à tɛ̀ɛn ná l'e na u sí uru pyi yii e, zà nɔ u tɛgɛni na Yesu Kirisita cannuruge.

7 Mii à yaa mii u a sɔ̂nŋi lire sɔ̀nŋɔŋkanni na yii kyaa na, ɲaha na yɛ yii kyal'à waha mii na sèl'e. Mà mii yaha kàsuŋi i, lire ɲyɛ mɛ mà mii yaha mii u Jwumpe Nintanmpe báami maa pu pyàagii sénmɛge na ɲcyêre sùpyire na, Kile à ɲwɔ mii na maa uru báaraŋi ŋgemu kan mii á ke, yii à pyi mii wwoɲɛɛ uru báaraŋi i. 8 Kile yabiliŋ'à li cè na bà Yesu Kirisita à wuu kyaa táan uy'á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á sèe sèl'e.

9 Nde mii na ɲáare Kile á ke, lire li ɲyɛ, tàange ku ɲyɛ yii ná yiye shwɔhɔl'e ke, kuru k'a sì yyaha na, yii i yákilifente ná ɲcèŋi sèe wuŋi ta, 10 bà li si mpyi ndemu l'à yaa ná yii e ke, yii i lire cè mɛ. Lire e yii sí n-pyi sùpyii mpiimu pi à tíi, maa mpyi tìgire cyaga baa, fo zà nɔ Yesu Kirisita cannuruge na ke. 11 Yii karigii puni sí raa n-pyi ntìiŋi funŋke e ná Yesu Kirisita fànhe e. Lire li sí mɛtange ná pèente taha Kile na.

Poli kàsuŋi ɲjyìŋ'à Jwumpe Nintanmpe pyi p'à nɔ cyeye niɲyahay'e

12 Mii cìnmpyiibii, mii la ɲyɛ yii i li cè na kyaage k'à mii ta ke, kuru bá à pyi kaɲuŋɔ mà shiŋɲyahara pyi t'à Jwumpe Nintanmpe lógo. 13 Ɲaha kurugo yɛ saanbwɔhe pyɛngɛ shiinbii ná sùpyire sannte pun'à li cè na Kirisita kurugo pi à mii cû a pwɔ naha kàsuŋi i. 14 Lire e mii kàsuŋi ɲjyìŋi kurugo, mpii pi à dá Kafooŋi Yesu na ke, pire niɲyahara à piye waha Kile jwumpe ɲjwuŋi na sùpyir'á, fyagara baa.

15 Sèe wi, pìi maha Kirisita kyaa yu mii báaraŋi yiɲcyɛge ná u ɲyipɛɛnni na, ŋka pìi maha
u kyaa yu ná funvyinge e. 16 Pire maha uru báaraŋi pyi tàange funŋke e, ɲaha na yɛ pi à li
cè na mii ɲyɛ naha kàsuŋi i s'a Jwumpe Nintanmpe báami sùpyir'á. 17 Ŋka mpii pi ɲyɛ na
Kirisita kyaa yu ná mii báaraŋi yiɲcyɛge e ke, pire funzɔnŋɔre ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, pi maha lire
pyi si nta là bâra mii yyefuge na naha kàsuŋi i. 18 Ŋka pi na lire pyi ná funɲcɛnŋ'i yo, pi
ɲyɛ na li pyi ná funɲcɛnŋ'i mà yo, mii kuro ɲyɛ yire e mɛ. Kirisita kyaa na yu sùpyir'á mà
kwɔ̀ ke, lir'à mii funŋke táan.

Là bá sí n-bâra mii funntange na, 19 ɲaha na yɛ mii à li cè na yii Kileɲarege ná Yesu
Kirisita Munaani* fànhe sí cyire kawaagii kêɛnnɛ mpyi mii á, sí ta kuro. 20 Nde mii ɲyɛ
na sigili ná na zòmbilini puni i, maa na sɔ̀nnɔre taha li na ke, lire li ɲyɛ, mii sì n-sìi n-sílege
si raa Kirisita pêre ná naye puni i mɛ. Mii sí raa lire pyi fyagara baa bà mii à li pyi taɲjaa
fo mà pa nɔ niɲjaa na mɛ, ali li méɛ ká sàa bê ná mii múnaani i.

21 Ŋaha kurugo yɛ mii múnaani ɲyɛ a taha yafyin na ŋke ɲìŋke na Yesu Kirisita wwoɲɛɛge
kàntugo na mɛ. Mii aha ŋkwû, mii sí kuru wwoɲɛɛge tɔ̀ɔnŋi ta. 22 Ŋka mii u mɔ shì na,
kampyi lire sí n-jà mii pyi mii u báara niɲcɛnnɛ pyi sahaŋki, ɲyɛ mii sàha naha a niɲjwuyo
cè mɛ. 23 Mii funŋke na mii shwɔ́hɔli cyire ɲcyii kapyaagii shuunniŋi shwɔhɔl'e. Mà kwû,
maa mpyi ná Kirisita e, lire l'à táan mii á, lire tɔ̀ɔnŋi mú u à pêe. 24 Ŋka mii u pyi shì na,
lire li sí n-pwɔ́rɔ yii á sèl'e. 25 Mii mú s'à tɛ̀ɛn ná lire e. Lire kurugo mii à li cè na mii sí tère
pyi yii puni taan, si yii tègɛ, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i ná funntange e mɛ.
26 Lire e mii aha núr'a kàre yii yyére tèni ndemu i ke, lire sí yii ɲùɲyi yîrige Yesu Kirisita
wwoɲɛɛge e.

27-28 Ŋka Jwumpe Nintanmpe p'à jwo Kirisita kyaa na ke, yii kapyiiŋkii pun'à yaa cyi
yyaha tíi ná pur'e. Mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e yo, mii laag'à tɔɔn yii na yo, li tɛgɛni li ɲyɛ mii u
lógo na yii na wá a kwôro ɲwɔmɛɛ niŋkin na†, maa yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, maa yii fànhe pyi
niŋkin báaraŋi na, mpii pi ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, bà yii fyagara baa wuubii
si mpyi si pire sige lire na mɛ. Pire u kapyiiŋkil'à li cyêe na Kile sí pi shi bò, yii kapyiiŋkii
s'à li cyêe na Kile sí yii shwɔ. Kile mú sí u à lire yaa, 29 ɲaha na yɛ u à ɲwɔ yii na, maa yii
pyi yii à dá Kirisita na, lire kanni bà mɛ, maa yii pyi yii à kyaala u kurugo mú. 30 Mpii pi
ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, zhìŋi yii mpyi a ɲya mii u leni ná pire e, ná mii saha
na u leni numɛ ke, uru zhìŋi shiŋi yii na leni numɛ.

2

Yii yiye tîrige Yesu Kirisita fiige

1 Ŋyɛ ná Kirisita à wuu tègɛ wuu u màban leni wuye e, maa wuu zòmpyaagii taali tàange
cye kurugo, maa wuu pyi wuu à wwɔ̀ Kile Munaani cye kurugo, maa wuu tègɛ wuu à pyi
ɲùɲaarafee ná ɲùmpiŋɛfee, 2 lire e ke, yii yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, yii yiye kyaa táan yiy'á,
yii bê yii i mpyi niŋkin. Lire ká mpyi, mii funntange sí n-fûnŋɔ. 3 Yii àha raa yii karigii
pyi ná yiɲcyɛge e s'a yiye cyêre mɛ, ŋka yii yiye tîrige, yii yiye yaha pi sanmpii kàntugo.
4 Yii àha raa karigii pyi yii yabilimpii tɔ̀ɔnŋi kanni kurugo mɛ, ŋka yii a cyi pyi pi sanmpii
tɔ̀ɔnŋi kurugo mú.

5 Yii sɔ̀nŋɔŋkann'à yaa li pyi Yesu Kirisita wuuni fiige:
6 U ná Kile na ɲyɛ niŋkin,
ŋka u ɲyɛ a li lwɔ́ uye funŋ'i si fère sín kuru tayyérege na mɛ.
7 U à ɲɛn'a uye tîrige, maa mpa mpyi sùpya, maa mpyi biliwe fiige.
Puru funŋke e
8 u à ɲɛn'a uye tîrige,
maa Kile ɲwɔmɛɛni cû fo mà sà nɔ kwùŋi na,

---

* **1:19** Yesu Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

† **1:27-28** Pìi maha jwo: «li tɛgɛni li ɲyɛ mii u lógo na Kile Munaani cye kurugo yii à kwôro ɲwɔmɛɛ niŋkin na.»

kworokworocige ɲuŋ'i u à kwû bá!
9 Lire kurugo Kile à u dùrugo sèe sèl'e,
mɛge k'à fànha tò mɛyi puni na ke, maa kuru le u na,
10 bà nìŋyiŋi yaayi ná ɲìŋke wuyi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ wuyi puni
si mpyi s'a niŋkure sínni Yesu mɛge na
s'a u pêre,
11 si ntèɛn li taan na
Yesu Kirisita u ɲyɛ Kafooŋi mɛ.
Lire sí pèente taha Tufooŋi Kile na.
12 Lire e ke mii ntàannamacinmpyiibii, pyiŋkanni na yii à mii ɲwɔmɛɛni cû mà mii yaha
yii shwɔhɔl'e ke, mii méɛ ɲyɛ mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e mɛ, yii là bâra tire ɲwɔmɛɛcunte na.
Kile à yii shwɔ báaraŋi ŋgemu mɛɛ na ke, yii a uru pyi yiye ntìrigeŋi funŋke e, yii i pèenɛ
taha u na. 13 Ŋaha na yɛ Kile yabiliŋi u à fànhe kan yii á maa uru báaraŋi mpyiŋi lage le
yii e, bà u ɲyii wuuni si mpyi s'a mpyi mɛ.
14 Yii a yii karigii puni pyi jwuɲyahama ná nàkaana baa, 15 bà yii si mpyi si ntíi si
mpyi tìgire cyaga baa, si mpyi Kile pyìi, wà sì tajwugo ta mpiimu na, diɲyɛŋi sùpyire
nimpeere shwɔhɔl'e mɛ. Yii bèɛnmp'à yaa p'a ɲî tire shwɔhɔl'e mu à jwo wɔrii. 16 Jwumpe
Nintanmpe pu ɲyɛ na shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii raa puru yu pi á. Lire ká mpyi,
Kirisita cannuruge, yii sí mii pyi mii u ɲùɲjirire ta. Lire sí li cyêe na báaraŋi niŋgaŋi mii
à pyi ke, uru ɲyɛ a pyi ɲùŋɔ baa mɛ.
17 Yii li cè na uru báaraŋi mii ɲyɛ na mpyi yii dániyaŋi kurugo ke, mii sìshange méɛ ká
mpyi na sí n-wu sáraga fiige uru tooy'e, lire sí n-táan mii i, mii sí n-pyi funntange e ná yii
puni i. 18 Yii pyi kuru funntange e ná mii i mú.

Báaraŋi Timɔti ná Epaforoditi à pyi ke

19 Kafooŋi Yesu ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii sí Timɔti tun yii á, u u sà màban le yii e, u u
yii yìriŋkanni cè u pa jwo na á, lire sí màban le mii i. 20 Ŋaha kurugo yɛ uru kanni baare e,
sùpya ɲyɛ naha ŋgemu u na sônnŋi yii kyaa na mii fiige mɛ. Sèeŋi na, u na sônnŋi yii kyaa na.
21 Pi sanmpii puni na ŋkòre piy'á. Yesu Kirisita á, bà pi ɲyɛ na ŋkòre mɛ. 22 Ŋka Timɔti wi
ke, yii à li cè na u à li cyêe na u na ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ. U à mii tègɛ Jwumpe Nintanmpe
ɲjwuŋi na, bà pyà maha u tu tègɛ báara na mɛ. 23 Lire kurugo mii karigii sí n-cwɔɔnrɔ
n-yaha cyage ŋkemu i ke, mii aha bú kuru cè, mii sí n-tíi u tun wani yii yyére. 24 Mii mú
s'à tèɛn ná l'e, Kafooŋi ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii yabiliŋi sí n-sà n-fworo yii na.
25 Mii cìnmpworoŋi ná mii báarapyiɲɛɛŋi Epaforoditi wi ke, u à mii tègɛ zhìleni na Kile
Jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo. Yaayi kani li mpyi mii na ke, yii à u tun ná yire e naha
mii yyére. Numɛ mii à li lwó naye e si u núruŋɔ ntùugo wani yii yyére. 26 Ŋaha kurugo yɛ u
la mpyi a sìi si sà fworo yii puni na. Tèni i u à lógo na yii à uru yampe kyaa cè ke, li mpyi
a waha u na. 27 Sèeŋi na, u mpyi a yà fo na ŋko raa ŋkwûu. Ŋka Kile à ɲùɲaara ta u na.
U kanni na bà Kile à ɲùɲaare ta mɛ, u à ɲùɲaara ta mii na mú, bà li si mpyi yyetanhare
tà hà ŋkwò mbâra mii yyetanhare na mɛ. 28 Lire kurugo mii à wyèrɛ na ŋko si u tùugo yii
yyére, bà li si mpyi yii aha núr'a u ɲya, li i yii funɲyi táan, là si fworo mii funmpɛɛnre e
mɛ.
29 Lire e ke u aha bú nɔ wani yii yyére, yii i u ɲùŋɔ bê ná funntange e Kafooŋi Yesu
wwoɲɛɛge kurugo. Yii à yaa yii a pèente tare nte sùpyire shiŋi na. 30 Ŋaha kurugo yɛ
Kirisita báaraŋi kurugo, u mpyi na ŋko si mpôɔn u múnaani i. Kàmpyi yii mpyi naha mii
taan, báaraŋi yii mpyi na sí raa mpyi mii á ke, u à uye kan ur'á fo na ŋko si mpôɔn u
múnaani i.

3

Yesu kurugo Poli à kàntugo wà yaayi puni na

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e Kafooŋi kurugo. Jwumpe mii à fyânha a jwo
yii á ke, mii sì n-sìi n-kànha si puru ninumpe taha yii á mɛ. Puru pu sí yii pyi yii kwôro
kuni niɲcɛnni i.
2 Mpii pi maha báarapege pyi ke, yii a yiye kàanmucaa pire na, pi à pi mu à jwo pwuun, pi
maha sônnŋi na ŋkwɔ̀nnŋi u maha sùpyaŋi pyi u à pyi Kile sùpya, yire sí ɲyɛ sèe mɛ. 3 Wuu pi
ɲyɛ na Kile pêre Kile Munaani fànhe cye kurugo, maa dá Yesu Kirisita na maa wuye pêe
ná u kani i ke, wuu pi ɲyɛ Kile sùpyiibii sèe wuubii. Wuu ɲyɛ a wuu sɔ̀nnɔre taha sùpyire
làdaabii karigii na mɛ.
4 Kàmpyi sùpyire làdaabii karigii mpyi ná kaɲwɔɔni i, mii yabiliŋi mpyi na sí na
sɔ̀nnɔre taha cyi na. Wà méɛ ká nta u u sônnŋi na tànga na ɲyɛ ur'á mà u sɔ̀nnɔre
taha cyire làda karigii na, tànga na ɲyɛ mii á mà tòro urufoo na. 5 Ŋaha kurugo yɛ mii
ziŋi canmpyibaatanrewuuni, pi à mii kwɔ̀n, Izirayɛli shiŋi sùpya u ɲyɛ mii, maa mpyi
Bɛnzhama tùluge shin. Mii à sìi Eburu, mii mpyi na MusaSaliyaŋi kurigii ɲaare mà tàanna
ná Farizhɛɛnbii toŋkuni cyi jwuŋkanni i. 6 Mii mpyi a sàa naye pwɔ lire na fo mii mpyi
maha dánafeebii kyérege. Tìgire cyaga ɲyɛ a mpyi mii na Saliyaŋi kàmpanŋke na mɛ.
7 Mii mpyi na tɔ̀ɔn taa cyire karigil'e, ŋka Kirisita kurugo, tɔ̀ɔn saha ɲyɛ cyi na mii á mɛ.
8 Mà mii Kafooŋi Yesu Kirisita cè, yafyin ɲyɛ a sàa ɲwɔ mà lire kwɔ̀ mii á mɛ. Uru kurugo
mii à kàntugo wà yaayi puni na. Yaayi pun'à pyi mii á mu à jwo kafuntuŋɔ bà mii si mpyi
si Kirisita ta mɛ.
9 Mà mii yaha ná u e, li saha ɲyɛ na ntîri mii funŋ'i na Saliyaŋi kuni ɲaaraŋi cye kurugo
mii à tíi mɛ. Ŋka mii à dá Kirisita na ke, lire cye kurugo Kile à jwo na mii à tíi. Dániyaŋi
cye kurugo Kile maha jwo na sùpyaŋ'à tíi. 10 Nde mii na ɲcaa ke, lire li ɲyɛ mà Kirisita
yal'a cè, fànhe k'à u pyi u à ɲè a fworo kwùŋi i ke, si kuru ta mú, yyefuge k'à u ta ke, si jyè
kur'e mú, pyiŋkanni na u à uye tîrige maa ŋkwû ke, si lire pyiŋkanni lwɔ́ mú. 11 Cyire puni
lage ɲyɛ mii na, bà Kile si mpyi si mii ɲè ɲjige kwùŋi i mɛ.

Wuu wuye waha wuu u tafɛɛre fê a nɔ ti tɛgɛni na

12 Li ɲyɛ mu à jwo mii à na karigii pyi a nɔ cyi tɛgɛni na maa cyi tɔ̀ɔnnŋi ta, lire ɲyɛ mɛ mà
pyi tìgire cyaga baa mɛ. Ali numɛ, mii à yyaha le tafɛɛre na, bà mii si mpyi si mpyi Yesu
Kirisita fiige mɛ. Lire kurugo Yesu Kirisita à wuu cwɔɔnr'a pyi uye wuu. 13 Mii cìnmpyiibii,
mii ɲyɛ a jwo na mii à ti tɔ̀ɔnnŋi ta a kwɔ̀ mà dɛ, ŋka kyaa niŋkin li ɲyɛ mii funŋ'i, lire li ɲyɛ:
karigii cyi à tòr'a kwɔ̀ ke, mii ɲyɛ na cyire kàanmucaa mɛ, nde li ɲyɛ mii yyaha yyére ke,
lire mii ɲyɛ na ɲcaa ná na cyeyi shuunniŋi i tafɛɛre e. 14 Mii à naye waha tire tafɛɛre vèŋi
na, fo si sà nɔ ti tayyérege na, bà mii si mpyi si ti tɔ̀ɔnnŋi ta mɛ. Uru tɔ̀ɔnnŋi kurugo Kile ɲyɛ
na wuu yiri nìɲyiŋi na Yesu Kirisita cye kurugo.
15 Lire e ke Kile Jwumpe à tatɛɛngɛ wwû wuu mpiimu zòmpyaagil'e ke, wuu sɔ̀nnɔŋkanni
l'à yaa li pyi lire. Yii wà ha nta ná sɔ̀nnɔre tabɛr'e, Kile sí yi yyahe fíniŋɛ n-cyêe urufoo
na. 16 L'aha mpyi pyiŋkanna o pyiŋkanna na, Kile kuni i yii ɲyɛ fo mà sà nɔ numɛ na ke, yi
kwôro lire kuni i.
17 Mii cìnmpyiibii, yii puni ɲaaraŋkann'à yaa li pyi mii wuuni fiige. Mpii pi na ɲaare
wuu ɲaaraŋkanni na ke, yii a pire pyiŋkanni taanni. 18 Jwumpe p'à jwo na Kirisita à kwû
kworokworocige na ke, pìi na ɲyɛ wani yii shwɔhɔl'e, pire kapyiiŋkil'à li cyêe na pi na
puru jwumpe tùnni. Mii à fyânha a yi jwo yii á, ŋka numɛ mii mɛɛsuwuŋi saha sí núru
yi taha yii á. 19 Pire canmpyaagii ká ŋkwɔ̀, Kile sí pi shi bò, ɲaha na yɛ pi à pi mùntanma
karigii funŋɔ lwɔ́ mà tòro Kile na. Karigii cyi sí pi sílege ke, pi maha piye pêe ná cyire e.
Diɲyɛŋi karigii kanni cyi à pi yyaha ɲî.
20 Ŋka wuu pi ke, wuu pyɛnge na ɲyɛ nìɲyiŋi na Kile yyére. Wuu na wuu Kafooŋi Yesu
Kirisita sigili, uru u ɲyɛ wuu Shwofooŋi. U sí n-yîri wani si mpa. 21 U aha bú mpa, u sí
wuu cyeere fànha baa woore kɛ̂ɛnŋɛ mpyi cyere nisinana u woore fiige ná u sífente e, tire
ntemu ti sí yaayi puni pyi yi kúu u á ke.

4

Poli à sɔnŋɔŋkanni niɲcɛnni cyêe dánafeebii na

1 Ɲyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, mii la à sìi si núru yii ɲya. Mii funŋk'à táan yii kurugo, yii
à mii ɲùŋke yîrige. Mii ntàannamacinmpyiibii, yɛrɛyi mii à kan yii á numɛ ke, yire kurugo,
yii kwôro Kafooŋi Yesu wwoɲɛɛge e.
2 Mii na li ɲáare Evodi ná Sɛntisi á, pi i bê niŋkin na, pi i ŋkwôro Kafooŋi wwoɲɛɛge
e. 3 Mu u ɲyɛ mii báarapyiɲɛɛŋi sèe wuŋi ke, mu wi ke, mii à li cya mu á, ma a mpii
cyeebii shuunniŋi tègɛ, ɲaha na yɛ pi à fère sín ná mii i, ka wuu u Jwumpe Nintanmpe jwo
sùpyir'á, mà bâra Kilema ná wuu báarapyiɲɛɛbii sanmpii mɛyi y'à sémɛ shìŋi niŋkwombaaŋi
tafeebii mɛyi tasemɛge e ke.
4 Yii pyi funntange e Kafooŋi kurugo tèrigii puni i. Mii sí yi taha yii á sahaŋki, yii pyi
funntange e. 5 Yii sùpyire puni yaha pi li cè na yii na ɲyɛ ɲùmpiŋɛfee. Kafooŋi ɲyɛ yii ŋkere
na. 6 Yii àha zìi kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ, ŋka yaaga maha yaaga kyaa ku ɲyɛ yii na ke,
yii kuru cya Kile á, yii i u ɲáare sèl'e, yii i fwù kan u á. 7 Lire ká mpyi, yyeɲiŋke Kile maha
ŋkaan ná k'à tòro sùpyaŋi sɔnŋɔŋkanni taan ke, kuru sí n-kwôro yii zòompii ná yii sɔnŋɔre
na Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.
8 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, jwumpe nizanmpe mii sí n-jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ mpe: kyaa
maha kyaa li ɲyɛ sèe ke, pèente na ntaa kyaa maha kyal'e ke, kyaa maha kyaa l'à tíi ke,
kyaa maha kyaa l'à fíniŋɛ ke, kyaa maha kyaa l'à táan Kile á ke, kyaa maha kyaa l'à yaa
l'a mpyi ke, kyaa maha kyaa l'à ɲwɔ ke, kyaa maha kyal'e sùpya sí n-jà ŋkèe ta ke, yii a
sônnŋi cyire karigii shiŋi na. 9 Mii à yii taanna karigii ɲcyiimu na, ka yii i ɲcyiimu ta, maa
ɲcyiimu lógo mii ɲwɔ na ke, mà bâra yii à mii ɲya ɲcyiimu tapyige e ke, yii a cyire pyi.
Lire ká mpyi, Kileŋi u maha yyeɲiŋke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e.

Poli à fwù kan Filipi shiinbil'á pi bùŋyɛ yaayi kurugo

10 Mii funntanga wuŋ'à fwù kan Kafooŋi á sèl'e, ɲaha na yɛ yii à li cyêe mii na sahaŋki
na yii na sônnŋi mii na. Yii mpyi a fyânha na sônnŋi mii na, ŋka pyiŋkanna ɲyɛ a mpyi yii á si
mii tègɛ mɛ. 11 Yaaga kurugo bà mii ɲyɛ na yi yu mà dɛ, ɲaha na yɛ yaaga na ɲyɛ mii á yo,
yaaga ɲyɛ mii á mà yo, cyire puni maha bê mii á. 12 Fòŋke e yo, yaarafente e yo, mii à naye
pyiŋkanni cè. Pyiŋkanna maha pyiŋkanna na mii à sìi cyaga maha cyag'e ke, lire maha bê
mii á. Yalyire na ɲyɛ mii á yo, mii na ɲyɛ kategе e yo, yaarafente e yo, yaare kuuŋi i yo,
mii à têe cyire puni na. 13 Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, kuru ku maha mii pyi mii
u jìni cyire karigii puni na. 14 Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii à mii tègɛ mii yyefuge tèni i,
yii à kacɛnnɛ pyi.
15 Yii Filipi shiinbii pi ke, yii à li cè na tèni i mii à yîri Masedoni kùluni i mà pa Jwumpe
Nintanmpe ɲjwuŋi ɲwɔ cû ke, yii baare e, dánafeebii kuruŋke kabɛrɛ ɲyɛ a cye le mii á na
báaraŋi i mɛ. Yii à tɔɔn ta mii báaraŋi i, maa mii tègɛ ná yii cyeyaayi i. 16 Ali mà mii yaha
Tesaloniki kànhe e, yaayi kuuŋi u mpyi mii na ke, yii kanni pi à yire tùugo mii á fo tooyo
shuunni.
17 Li ɲyɛ mu à jwo yii cyeyaayi yà kurugo mii ɲyɛ mà dɛ, ŋka mii la ku ɲyɛ Kile si jwó le
yii á, yii cyeyaayi niŋkanyi kurugo. 18 Yaayi puni kyaa li mpyi mii na ke, yii à là taha yire
na mà kan Epaforoditi u à pa ŋkan mii á. Numɛ mii funŋk'à ɲíŋɛ, ɲaha na yɛ yaaga kuu
saha ɲyɛ mii na mɛ. Yir'à pyi mu à jwo sáraga nùguntanga wogo ŋkemu na Kile à ɲɛɛ ke.
19 Mii Kileŋi sí yii màkwuɲwɔyaayi puni kan yii á mà tàanna ná u yaarafente tɛgɛlɛ baa
woore e, Yesu Kirisita kurugo. 20 Pèente ti taha wuu Tuŋi Kile na fo tèekwombaa. Amiina!

Fwùŋi nizanŋi

21 Yii Kile wuubii puni niŋkin niŋkin shéɛre Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. Cìnmpyiibii pi
naha naha ná mii i ke, pir'à yii shéɛre. 22 Kile wuubii puni pi ɲyɛ naha ke, pir'à yii shéɛre.
Ŋka mpii pi ɲyɛ na báaraŋi pyi Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari pyɛnge e ke, ɲcyì bá a taha pire
u fwùŋi niŋkanŋi na.

23 Kafoonɨ Yesu Kirisita u ɲnwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Kɔlɔsi kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli wwoɲɛɛŋi Epafurasi u à Jwumpe Nintanmpe jwo Kɔlɔsi kànhe e, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli yabiliŋi ɲyɛ a nɔ wani kuru kànhe na mɛ, ŋka u mpyi maha Kile ɲáare pire dánafeebil'á, ali mà u yaha kàsuŋi i.

Ɲyɛ mà Poli yaha kàsuŋi i, Epafurasi à kàr'a sà yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pìi na wá na ɲyàhaŋguruguŋi pyi dánafeebii shwɔhɔl'e Kɔlɔsi kànhe e. Pire kafinivinibii mpyi na dánafeebii ɲùŋyi tare, mà lire ɲùŋke pyi na pi ɲyɛ na pi yalyire ná pi kataangii karigii cwɔɔnre mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mɛ, na pi ɲyɛ na Kile mèlɛkɛɛbii pêre mɛ.

Ɲyɛ Poli à yire lógo ke, ka li i u funŋɔ pɛn. Lire e u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun Kɔlɔsi kànhe dánafeebil'á maa pi funŋɔ cwo Yesu Kirisita fànhe na, maa li cyêe pi na na Yesu Kirisita à fànha tò mèlɛkɛɛbii na. Uru cye kurugo, Kile à pi dá. Yesu ká mpyi ná ŋgemu i ke, urufoo saha ɲyɛ a yaa u a Kile mèlɛkɛɛbii pêre mɛ.

Lire e Poli à li cyêe pi na na pi kàntugo wà diɲyɛŋi ɲyii karigil'á, bà pi kyaa si mpyi si ntáan pi ɲùŋufooŋi Yesu á mɛ, pi a yàfani piye na, pi i piye kyaa táan piy'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi i jwuŋkanna cè ná pire e.

Poli à Kɔlɔsi dánafeebii shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu
cìnmpworoŋi Timɔti, 2 u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Kile wuubil'á Kɔlɔsi kànhe e. Yii pi ɲyɛ wuu
cìnmpyiibii pi à taha Kirisita fye e tèrigii puni i ke, wuu Tuŋi Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke
kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kɔlɔsi dánafeebii kyaa na

3 Ɲyɛ tèrigii puni i wuu aha a si raa Kile ɲáare yii kyaa na, uru ŋgemu u ɲyɛ wuu Kafooŋi
Yesu Kirisita Tuŋi ke, wuu maha u shɛ́ɛre, ɲaha na yɛ 4 pyiŋkanni na yii à dá Yesu Kirisita
na ke, ná pyiŋkanni na Kile wuubii puni kyal'à táan yii á ke, wuu à yire lógo. 5 Yii à yii
sɔ̀nnɔre taha yaage ŋkemu na, ná yii sí kuru ta nìɲyiŋi na ke, kuru ku ɲyɛ yii dániyaŋi ná
yii tàange ɲùŋke. Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ sèeŋi, ná p'à fyânha a nɔ yii na ke, pur'à ku
kyaa jwo. 6 Puru jwump'à nɔ diɲyɛŋi puni na bà p'à nɔ yii na mɛ, p'à yasɛrɛ pyi, maa
mpúgo. Pu na lire pyi yii shwɔhɔl'e mú, mà lwɔ́ yii à Kile kacɛnni kyaa lógo, maa li cè sèe
sèl'e ke. 7 Wuu ntàannamabaarapyiɲɛɛŋi Epafirasi à yii kâla yire cyeyi na. Kirisita báarapyi
niɲcɛnŋɛ u ɲyɛ u wi yii shwɔhɔl'e. 8 Kile Munaani à tàange ŋkemu le yii e ke, u à kuru kyaa
jwo wuu á.

Poli na Kile ɲáare Kɔlɔsi dánafeebii kyaa na

9 Lire l'à li ta, mà lwɔ́ cannŋke wuu à yii kyaa lógo ke, wuu na Kile ɲáare yii á tèrigii puni
i. Wuu na u ɲáare, nde u la ɲyɛ yii a mpyi ke, bà yii si mpyi si lire sénmɛgɛ ɲcè mɛ. U u
yákilifente kan yii á, bà yii si mpyi s'a u karigii ɲaa s'a ɲcwúu mɛ. 10 Lire e yii toroŋkanni
sí Kafooŋi Kile wuuni lwɔ́, s'a u ɲyii wogigii kanni pyi, s'a kacɛnŋkii shiŋi puni pyi, s'a
sì yyaha na Kile ɲcèŋi i. 11 Kile Siŋi Punifoo sí raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi si yii
kaleŋkii puni kwú ná funntange ná funɲiŋke e mɛ.

Kirisita ɲyɛ diɲyɛŋi puni ɲùŋɔ na

12 Yaayi Tufooŋi Kile à yaha u bɛ̀ɛnmpe e nìɲyiŋi na, u wuubii mɛɛ na ke, yii a fwù kaan
u á yire kurugo, ɲaha na yɛ u à yii le yire tafeebil'e. 13 U à wuu dìr'a yige numpini fànhe e
mà le u Jyaŋi saanre e, uru ŋgemu kyaa l'à táan u á ke. 14 Uru cye kurugo Kile à wuu ɲùŋɔ
wwû kapegigii bilere e, maa cyi yàfa wuu na.
15 Uru u ɲyɛ Kileŋi niɲyambaaŋi nàŋjaŋi,

uru u à fànha tò Kileŋi yayaayi puni na,
16 ɲaha na yɛ uru cye kurugo Kile à diɲyɛŋi yaayi puni dá,
nìɲyiŋi wuyi ná ɲìŋke wuyi,
yaayi niɲyayi ná niɲyambaayi,
mu à jwo ɲje yi ɲyɛ saanre ná kafente ná ɲùŋufente ná fànhafente e ke,
yire yaayi pun'à dá u cye kurugo, maa dá u mɛɛ na.
17 Uru u ɲyɛ yaayi puni yyaha na, uru cye kurugo yaayi pun'à yiye cû.
18 Uru u ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke*.
Kuru na ɲyɛ sùpyaŋi cyeere fiige,
uru u ɲyɛ kuru tasiige,
ɲaha na yɛ uru u à pyi shincyiiwe mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.
Lire na, u à yyahayyereŋi lwɔ́ karigii puni i.
19 L'à táan Kile á, cyeyi puni yi ɲyɛ ur'e ke, na yire yi pyi u Jyaŋi i.
20 Uru cye kurugo Kile à mbèŋi cya ná yaayi puni i.
Sìshange u à wu kworokworocige na ke,
ná kur'e Kile à yyeɲiŋke kan ɲìŋke ná nìɲyiŋi yaayi pun'á.
21 Tèecyiini i, yii sɔ̀nŋɔpeere ná yii kapyiiŋkii mpyi a li cyêe na yii laage mpyi a tɔɔn Kile na, maa mpyi u zàmpɛnmii. 22 Ŋka u Jyaŋi à pa mpyi sùpya maa ŋkwû. U kwùŋi cye kurugo, Kile à yii ná uru shwɔ̀hɔŋi yal'a ɲwɔ. Lir'à pyi bà Kile si mpyi si yii fwɔnrɔ baa wuubii ná yii tìgire baa wuubii yaha yii yyére u yyahe taan si ɲɛɛ yii na mɛ. 23 Ŋka fo yii aha yiye pwɔ Kile kuni i, maa tayyérege niɲcɛnŋɛ wwû, yaage na yii sɔ̀nŋɔr'à taha nìɲyiŋi na ke, maa mpyi yii ɲyɛ a funŋɔ wwɔ̀ kuru na mɛ. Kuru yaage kyaa Jwumpe Nintanmpe ɲyɛ na yu. Yii à pu lógo, p'à jwo ɲìŋke sùpyire pun'á mú. Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, Kile à mii Poli pyi u báarapyi.

Poli na zhìŋi leni dánafeebii kurugo

24 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yyefuge e mii ɲyɛ naha numɛ yii kurugo ke, kur'à táan mii i, ɲaha na yɛ Kirisita ná dánafeebii kuruŋk'à kwôro kuru yyefuge e fo mà sà nɔ tèni là na, mii sí na nàzhanŋi pyi kur'e, bà dánafeebii kuruŋke si mpyi s'a sì yyaha na mɛ. 25 Mii à pyi dánafeebii kuruŋke báarapyi, Kile u à mii yaha uru báaraŋi na yii á. Mii à yaa mii u Kile jwumpe puni jwo yii á. 26 L'à mɔ, puru jwumpe mpyi a ŋwɔhɔ sùpyire puni na, ŋka numɛ p'à jwo a nɔ Kile sùpyiibii na. 27 U la mpyi si lire kaŋwɔhɔni nisinani nimbwooni cyêe supyishiŋi puni na. Lire kaŋwɔhɔni li ɲyɛ: Kirisita ɲyɛ yii e, lire l'à yii pyi yii à tèɛn ná l'e na yii sí n-pyi shinbwoo Kile yyére. 28 Wuu na Kirisita kyaa yu sùpyire pun'á, marii pi yɛrɛge maa pi kâlali ná yákilifente e, bà pi si mpyi si fûnŋɔ Kile kuni i, Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo mɛ. 29 Lire kurugo mii ɲyɛ na báaraŋi pyi. Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, ná kure e mii na zhìŋi leni. Kuru fànhe ku maha síŋi kaan mii á.

2

1 Zhìŋi mii na leni yii ná Lawodisi dánafeebii kurugo, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ̀ a mii ɲya a ɲya mɛ, mii la ɲyɛ yii i li cè na ur'à waha a tòro. 2 Mii na uru zhìŋi leni si màban le yii ná pire puni i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìnmpworoge ŋgwòŋi funŋke e, yii i yákilifente shiŋi puni ta, yii i Kile kaŋwɔhɔni cè, lire li ɲyɛ Kirisita. 3 Ur'e nàfuuŋi niŋwɔhɔŋi ɲyɛ mu à jwo yákilifente ná ɲcèŋi. 4 Mii na puru yu bà yii si mpyi si yiye shwɔ kàyituwɔgɔre jwufeebii na mɛ. 5 Mii laage méɛ ká ntɔɔn yii na, mii ɲyɛ yii taan sɔ̀nŋɔre e. Mii funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha na yɛ yii karigii puni sogoloŋkann'à ɲwɔ yiye shwɔhɔl'e, yii s'à taha Kirisita fye e ná funŋɔ niŋkin i.

Yii aha mpyi ná Kirisita e, yii nàzhan à fworo yasunŋyi i

* **1:18** Pìi maha jwo: «dánafeebii kuruŋke ɲùŋɔ na».

6 Ŋyɛ bà yii à ɲɛn'a Yesu Kirisita pyi yii Kafooŋi mɛ, yii kwôro kuru wwoɲɛɛge e ná u
e. 7 Bà cige ndìre maha mpyi ɲìŋke e, ɲìŋk'a sì wá na ku ɲwɔ caa mɛ, lire pyiŋkanni na, yii
ndìre le Kirisita wwoɲɛɛge e, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i, bà yii à taanna li
na mɛ. Mà bâra lire na, yii fwùŋi niŋkanŋi u ɲyaha u á.
8 Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ŋkwɔ̀ yiye yaha ɲwɔtanyifeebii pi yii ɲwɔ fáanŋa a cû mɛ.
Pi jwumpe ɲyɛ kafinara, Kile e bà p'à fworo mɛ. Pu ɲyɛ ɲùŋɔ baa, maa yyaha tíi ná làdaabii
karigii ná diɲyɛŋi yasunɲyi i, yire ná Kirisita sí ɲyɛ kunul'e mɛ. 9 Kirisita u à pyi sùpya ke,
yaayi puni yi ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi i ke, yire puni na ɲyɛ u e. 10 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ
ná ɲùŋufente ná sífente e ke, u à fànha tò yire puni na. Yii ná uru wwoɲɛɛge cye kurugo,
yii à yaayi puni ta mà yii funɲyi ɲíŋɛ. 11 U wwoɲɛɛge cye kurugo mú, yii à kwɔ̀n, lire ɲyɛ
a li cyêe na sùpya u à yii cyeere cyage kà kwɔ̀n mɛ. Ŋka u à yii sɔ̀nnɔpeere kwɔ̀n a láha
yii zòompii na. 12 Yii à batize ke, l'à pyi mu à jwo yii à le fanŋke e ná Kirisita e maa ɲè
ná u e maa mpyi ná u e wwoɲɛɛge e. Lir'à pyi dániyaŋi cye kurugo Kile sífente e. Tire
sífente t'à Kirisita ɲè a yige kwùŋi i. 13 Yii mpyi mu à jwo kwùu, ɲaha na yɛ yii kapegigii
ná yii sɔ̀nnɔpeere mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a láha yii na mɛ, ŋka Kile à shì nivɔnnɔ kan yii á ná
Kirisita e, maa yii kapegigii puni yàfa yii na. 14 Tìgire ná kapegigii cyi mpyi a sém'a yaha
wuu yyaha na, na wuu à Saliyaŋi kɛ̀ɛge ke, Yesu Kirisita kwùŋi kworokworocige na, lir'à
cyire puni shi bò. L'à pyi mu à jwo uru séməŋ'à kwòro kworokworocige na. 15 Uru kwùŋi
cye kurugo, yaayi yi ɲyɛ numpini i ná ɲùŋufente ná sífente e ke, Kile à yire fànhe shwɔ yi
na, maa yi sílege, maa yi pyi yawiige diɲyɛ puni ɲyii na.
16 Lire e yii àha núru ɲɛɛ sùpya u a yii la wwû yii yalyire ná yii yabyɛɛre làdaŋi
ntiimbaaŋi na mɛ. Yii mú àha ɲɛɛ pi a yii la wwû kataanni canɲyi ná yivɔnni ná cannɔŋke
làdaŋi ntiimbaaŋi na mɛ. 17 Cyire karigii puni mpyi kàntugo yyére wuuni nimbwooni
nimpani nàɲjaŋi. Yesu Kirisita kyaa li, u à fànha tò nàɲjaŋi na, uru u ɲyɛ sèeŋi puni.
18 Mpii pi na yà yu yii Kile pèeŋkanni na ke, yii àha raa pire kàanmucaa mɛ, ɲaha na yɛ
mà piye tîrige maraa mèlɛkɛɛbii pêre, lire l'à táan pi á. Pi ŋɔɔyi na pi à piye tíiŋɛ, maa piye
pêl'a tòro, mà tàanna ná pi sɔ̀nnɔŋkanni i. 19 Pi saha ɲyɛ a piye pwɔ Yesu na mɛ, uru sí u ɲyɛ
ɲùŋke, mà li ta cyeere ká a ɲcáa yaage ŋkemu na ke, ɲùŋke ku maha kuru kan t'á. Ŋùŋke
ku maha yatanzogompe ná kapaanre pyi cyere niŋkin, Kile sí u maha tire cyeere lyɛge.
20 Ŋyɛ yii à kwû ná Kirisita e ke, yii nàzhan à fworo ŋke ɲìŋke yasunɲyi i. Yii kuro saha
ɲyɛ yi kafuunŋkil'e mɛ. Lire e ke yii àha núru ɲɛɛ pi fànhe cyán yii na ɲcyii karigil'e mɛ:
21 «Ma hà nde lwó mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Ma hà nde néɛnɛ mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Ma hà mpwɔ̀n
nde na mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.» 22 Cyire kafuunŋkil'à yyaha tíi ná yaayi ɲjemu i ke, yi shìŋi ɲyɛ
a ɲyaha mɛ. Yalyire nintiire ti ɲyɛ ti ti, t'aha lyî a kwɔ̀, yi maha ŋkwɔ̀. Sùpyiibii yabilimpii
niɲjaaŋii cyi ɲyɛ cyi cyi, cyi ɲyɛ a lwó a pwɔ Kile kuni na mɛ. 23 Pìi na sônŋi na cyire karigii
na ɲyɛ ɲcè, ɲaha kurugo yɛ cyi na yu Kile pèeŋkanni ná sùpyaŋi uye ŋkyèregeŋi kyaa na.
Mà li ta, kaɲwɔɔ ɲyɛ cyi na mɛ, sùpyire maha tiye pêre ná cyi e, Kile bà pi ɲyɛ na mpêre ná
cyi e mɛ.

3

Toroŋkanni niɲjyeeni ná nivɔnni kani

1 Ná yii s'à ɲè a fworo kwùŋi i ná Yesu i, lire e ke, sèeyaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na, cyage e
Yesu à tɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na ke, yii a yire caa. 2 Yii a sônŋi kanna nìɲyiŋi sèeyaayi na,
yii i ɲìŋke wuyi yaha wani. 3 Ŋaha na yɛ yii à kwû maa ɲè, yii shìfɔnmii wuu pi à tɛ̀ɛn ná
Kirisita e Kile yyére. Uru shìfɔnŋi na ɲyɛ kyaa ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ na ɲaa mɛ. 4 Kirisita u
à shìfɔnŋi kan yii á ke, u aha a si ɲya cannke ŋkemu i ke, yii sí ɲya ná u e u sìnampe e.
5 Lire e ke yii yii zòmpiibii bò, mu à jwo kaɲwɔhɔyi ná jacwɔɔre shiŋi puni ná yaayi
lapege ná funmbwɔhe, kuru ná kacyinzunni mú à tàanna. 6 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na Kile
pêre mɛ, cyire karigii shiŋi cyi maha Kile lùuni pyi l'à yîri pire taan. 7 Tèecyiini i, yii mpyi

na ntùuli cyi kurigil'e, yii mpyi cyire kapegigii cye e. 8 Ŋka numɛ, lùyirini ná lùpɛɛnni ná pege, yii cyire karigii puni yaha. Cyàhigii, lire ɲyɛ mɛ silege baa jwumpe pà tufiige ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ. 9 Yii àha núru raa fini yiye na mɛ, ɲaha kurugo yɛ yii à fworo yii lyempe e, maa yii kapyiŋjyɛgigii yaha. 10 Yii a zòmii nivɔnmii lwɔ́, yii à pyi sùpyii nivɔnmii, maa mpyi yii Davooŋi málwɔrɔ, si u cè sèl'e. 11 Lire kurugo yii à pyi Yahutuu yo, yii à pyi shiŋi wabɛrɛ yo, yir'à fworo y'e, yii à kwɔ̀n yo, yii ɲyɛ a kwɔ̀n mà yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi kànbwɔhɔshiin yo, yii à pyi ɲyɛgɛɲwɔhɔshiin yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi bilii yo, yii ɲyɛ a pyi bilii mà yo, yir'à fworo y'e. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ: Kirisita kyaa l'à jwo ke, uru u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na, maa mpyi wuu puni i.

Dánafeebii wwoɲɛɛge kani

12 Ŋyɛ ná Kile s'à yii cwɔɔnrɔ, maa yii pyi uye wuu, maa yii kyaa táan uy'á, lire e yii a ɲùɲaara taa yiye na, yii raa sùpyigire pyi ná yiye e, yii i yiye tîrige yiy'á, yii i mpyi ɲùmpiŋɛfee ná lùtaanfee, 13 yii i yii karigii kwú yiye e, yii raa yii kapyiiŋkii yàfani yiye na. Wà ha wurugo wà á, yii i puru jwo a kwɔ̀ feefee, bà Kafooŋi Yesu à yii ná uru shwɔ̀hɔlɔ wogigii kwɔ̀ feefee mɛ. 14 Mà bâra cyire puni na, yii sàa yiye kyaa táan yiy'á, ɲaha kurugo yɛ tàange ku maha ŋgwòŋi shiinbii pwɔ piye na. 15 Mbèŋi Kirisita à le yii shwɔhɔl'e ke, uru u kwôro yii shwɔhɔl'e, ɲaha na yɛ Kile u à yii yyere yii i mpyi niŋkin. Yii a fwù kaan u á mú.

16 Yii Kirisita jwumpe yaha pu tatɛɛngɛ wwû yii zòompil'e sèe sèl'e. Yii a yiye kâlali, yii raa yiye yɛrɛge ná yákilifente e, ná Zaburu séməŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a myahigii cêe ná yii zòmpyaagii puni i, yii raa Kile shéɛre. 17 Yii a yii kapyiiŋkii ná yii kajwuŋkii puni pyi Kafooŋi Yesu mɛge na. Cyire tooy'e, yii raa Tufooŋi Kile shéɛre Yesu mɛge kurugo.

Pyɛnge wwoɲɛɛge kani

18 Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, lir'à yaa ná yii e Kafooŋi Yesu wwoɲɛɛge e. 19 Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, yii àha pi cû bilii fiige mɛ. 20 Nàŋkopyire, yii yii sifeebii ɲwɔmyahigii cû karigii puni i. Yii aha a lire pyi, lire sí n-táan Kafooŋi Yesu i. 21 Tiibii, yii àha lùgigii pɛn ná yii pyìibil'e mɛ, lire ká mpyi, màbanŋi sí n-fworo pi e.

Bilibii ná pi ɲùŋufeebii kani

22 Bilibii, yii yii ɲùŋufeebii ɲwɔmyahigii cû karigii puni i. Yii àha raa pi ɲyiɲyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á mɛ. Yii a u pyi ná funvyinge e, yii raa Kafooŋi Yesu pêre. 23 Báara maha báara na yii ɲyɛ ke, yii a u pyi ná zòvyinre e, bà yii maha báare Kafooŋi Yesu á mɛ, l'àha mpyi mu à jwo yii na báare sùpyir'á mɛ. 24 Yii àha ŋkwɔ̀ funŋɔ wwɔ̀ na Kafooŋi sí yii sâra mɛ. Yaayi u à yaha u wuubil'á ke, yire yà u sí n-kan yii á. Kafooŋi Kirisita á yii na báare. 25 Ŋka shin maha shin u kapyii li ɲyɛ báarapege ke, urufoo sí n-sâra n-tàanna ná kur'e, ɲaha na yɛ Kafooŋi ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.

4

1 Ŋùŋufeebii, yii a yii bilibii cwôre ná fyìnmpe ná ntìiŋi i, yii àha funŋɔ wwɔ̀ na yii mú na ɲyɛ ná Ŋùŋufooŋi w'e nìɲyiŋi na mɛ.

Yɛrɛyi nizanɲyi

2 Yii àha ndáha Kileɲarege na mɛ, yii yyaha le ku na, yii raa fwù kaan Kile á tèrigii puni i. 3 Yii raa Kile ɲáare wuu á mú, bà u si mpyi si pyiŋkanni niɲcɛnni kan wuu á, wuu raa Kirisita kaŋwɔhɔni kyaa yu sùpyir'á mɛ. Lire kurugo mii à le kàsuŋi i.

4 Yii kwôro ɲarege na mii á, bà mii si mpyi s'a li sénmɛge s'a yu li jwuŋkanni na mɛ.

5 Ŋyɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, tère o tère e yii à laaga ta ke, yii a kacɛnŋii pyi pi á, yii raa pi cwôre ná yákilifente e. 6 Yii ɲwɔmugure ti pyi ná tìpoomɔ ná kaɲwɔɔni i tèrigii puni i, yii raa sùpyire ɲwɔ shuu yii a ɲwɔge.

Fwùŋi nizanŋi

7 Wuu ntàannamacinmpworoŋi, Kafooŋi Yesu báarapyiŋi Tisike, u ɲyɛ na báare ná mii i ke, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo wi. Kyaa maha kyaa li ɲyɛ naha ke, u sí n-sà cyire puni jwo yii á. 8 Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, u sà wuu yìriŋkanni jwo yii á, bà lire si mpyi si màban le yii e mɛ. 9 Mii à Onɛzimu mú bâra u na, yii ntàannamacinmpworoŋi wà wi, dánasupya wi. Karigii cyi ɲyɛ naha ke, u sí cyire puni jwo yii á.

10 Mii kàsujyiɲɛɛŋi Asitariki à yii shéɛre. Barinabasi cìnmpworoŋi Marika mú à yii shéɛre. Mii à u kyaa jwo yii á mà kwɔ̀. U aha nɔ yii na, yii u cû a ɲwɔ. 11 Yesu pi maha mpyi Zhutusi ke, ur'à yii shéɛre mú. Yahutuubii dánafeebil'e, pire shiin taanreŋi kanni pi à mii tɛ̀gɛ, pyiŋkanni na sùpya sí n-jà n-jyè Kile Saanre e ke, ka wuu u lire jwo sùpyir'á. Pi à màban le mii i sèl'e. 12 Yii cìnmpworoŋi Epafirasi u na báare Yesu Kirisita á ke, ur'à yii shéɛre mú. Tèrigii puni i u à uye waha Kileɲarege na yii kyaa na, bà yii si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i si fûnŋɔ l'e, s'a Kile ɲyii wuuni pyi tèrigii puni i mɛ. 13 Mii sí n-jà yi jwo yii á: yii ná Lawodisi dánafeebii ná Erapolisi wuubii kani ɲyɛ Epafirasi zòŋi na sèe sèl'e. 14 Luka, wuu cevooŋi dɔ̀gɔtɔrɔnaŋi ná Demasi, pir'à yii shéɛre.

15 Yii Lawodisi kànhe dánafeebii shéɛre, Nimifa ná dánafeebii pi maha bínnini u bage e ke, yii i pire shéɛre mú. 16 Yii aha ŋge lɛtɛrɛŋi kâla, yii i u kan Lawodisi dánafeebil'á pi kâla, sémɛŋi ŋgemu ká yîri Lawodisi i ke, yii mú pi uru kâla. 17 Yii yi jwo Arisipi á, na u àha ŋkwɔ̀ funŋɔ wwɔ̀ Kafooŋi Yesu báaraŋi niŋkanŋi na u á mɛ. U u u pyi u nɔ u tɛgɛni na.

18 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à ŋge fwùŋi sémɛ. Yii àha funŋɔ wwɔ̀ li na na mii ɲyɛ naha kàsuŋi i mɛ.

Kile u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Tesalonike kànhe na mpyi Masedoni kùluni i. Silasi ná Timɔti à Poli tɛ̀gɛ Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na wani, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli ɲyɛ a jà a tère nimbwoo pyi wani kuru kànhe na mɛ, ɲaha kurugo yɛ Yahutuubil'à u kyérege wani (Kapyiiŋkii 17).

Poli yìriŋkwooni kàntugo lire kùluni i, u à Timɔti tun Tesaloniki kànhe e, u sà dánafeebii kàanmucya kampyi yyefuge ɲyɛ a pi pyi pi à sàa le Kile kuni ɲaaraŋi na mɛ. Ɲyɛ tèni i Timɔti à núr'a pa maa jwuntanma jwo Poli á mà yyaha tíi ná dánafeebil'e ke, ka Poli funntanga wuŋi si ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pi á.

Ŋge lɛtɛrɛŋi funŋke e u à fwù kan Kile á, maa màban le dánafeebil'e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i s'a sì yyaha na mɛ.

U à pi funŋɔ cwo u báaraŋi pyiŋkanni na tèni i u mpyi pi shwɔhɔl'e ke. U funŋk'à táan, ɲaha kurugo yɛ u à li ɲya na dánafeebil'à kwôro Kile kuni i, ali mà li ta ŋgahaŋi ɲyɛ pi ɲuŋ'i. U la ɲyɛ si núru pi ɲya (1--3). U à pi funŋɔ cwo u kàlaŋi na mà yyaha tíi ná ɲaaraŋkanni niɲcɛnni i. U à li cya pi á na pi a piye kàanmucaa katupwɔhɔyi na (4.1-12).

Dánafeebii kuruŋke e, pìi funmpɛn wuu pi mpyi mà yyaha tíi ná dánafeebii niŋkwuubil'e. Ka Poli si màban le pi e maa li cyêe pi na na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i pyiŋkanni ndemu na ke, dánafeebii pi à kwû ke, Kile sí pire ɲɛ̀ Yesu fiige. U à jwo na Yesu sí núru n-pa canŋka. U aha mpa, dánafeebii puni sí n-pyi ná u e fo tèekwombaa (4.16-17).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Silivɛn ná Timɔti, wuu pi à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ŋkan yii á. Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á.

Tesaloniki kànhe dánafeebii Kile kuni ɲaaraŋkann'à Poli yyaha ɲî

2 Wuu maha fwù kaan Kile á yii kyaa na tèrigii puni i. Wuu aha a si raa u ɲáare tère o tère e ke, wuu funŋɔ ɲyɛ na wwùu yii na mɛ. 3 Kacɛnŋkii yii à pyi maa li cyêe na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná báaraŋi yii à pyi maa li cyêe na Kile kyal'à táan yii á ke, ná pyiŋkanni na yii à yiye waha maa yii sɔ̀nŋɔre taha wuu Kafooŋi Yesu Kirisita na ke, wuu aha a Kile ɲáare, wuu funŋɔ ɲyɛ na wwùu cyire na mɛ. 4 Wuu cìnmpyiibii, wuu à li cè na Kile à yii kyaa táan uy'á maa yii cwɔɔnr'a pyi u wuu. 5 Yii li cè na tèni i wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, li ɲyɛ a mpyi a dá ɲwɔjwumpe kanni na mɛ, ŋka Kile Munaani fànhe mú mpyi a bâra maa yii pyi yii à dá na wuu jwumpe na ɲyɛ sèe. Ɲaaraŋkanni na wuu mpyi na ɲaare yii shwɔhɔl'e yii ntɛ̀gɛŋi kurugo ke, yii à lire cè. 6 Wuu ɲaaraŋkanni ná Kafooŋi wuuni ɲyɛ niŋkin, lire ɲaaraŋkanni yii s'à lwɔ́. Kile Munaani fành'à yii pyi yii à ɲɛɛ Kile jwumpe na ná funntange e yii yyefuge tèrigil'e. 7 Lire pyiŋkanni na, yii à pyi yyecyeenɛ Masedoni ná Akayi kùligii dánafeebii pun'á. 8 Yii à pyi kaɲuŋɔ mà Kafooŋi Jwumpe pyi p'à caala mà lwɔ́ yii yyére, mà sà nɔ fo Masedoni ná Akayi kùligii na, mà bâra lire na, dániyaŋi yii à pyi Kile na ke, uru kyal'à jwo cyeyi puni i. Lire kurugo wuu saha ɲyɛ na wuye kànre na yii kyaa yu sùpya á mɛ. 9 Tèni i wuu à shà yii yyére ke, pyiŋkanni na yii à wuu ɲùŋɔ bɛ̂, ná pyiŋkanni na yii à kàntugo wà yii yasunɲy'á ke, mà bâra lire na, Kileŋi ɲyii wuŋi u ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi ke, yii à ɲɛɛ uru na maa u pêre, sùpyire puni na yire yu. 10 Pi à li cè mú na yii na Kile Jyaŋi Yesu sigili. Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, uru u sí n-yîri nìɲyiŋi na mpa wuu shwɔ Kile lùyirini nimpani na.

2

Kile báaraŋi Poli à pyi Tesaloniki kànhe e ke

1 Wuu cìnmpyiibii, yii yabilimpil'à li cè na wuu kasheeni ɲyɛ a pyi yii yyére ɲùŋɔ baa mɛ.
2 Yii à li cè na Filipi kànhe shiinbil'à wuu kyérege, maa wuu cyahala, ŋka lire ná li wuuni
mú i, Kile barag'e, wuu à wuye waha maa ŋkàr'a sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ali mà
li ta wuu zàmpɛɛnbil'à ɲyaha.
3 Jwumpe wuu à jwo sùpyir'á maa pi le kuni niɲcɛnni i ke, wuu ɲyɛ a puru jwo pi á ná
pi ŋgurugo funŋ'i, lire ɲyɛ mɛ ná funŋkyaange e, lire ɲyɛ mɛ ná nàɲwɔhɔrɔ funŋ'i mɛ. 4 Ɲka
Jwumpe Nintanmpe Kile à kan wuu á ke, puru wuu ɲyɛ na yu. Ɲaha kurugo yɛ u à wuu
kàanmucya mà li ɲya na wuu sí n-jà uru báaraŋi pyi, lire e u à wuu pyi wuu u mpe Jwumpe
Nintanmpe yu sùpyir'á. Wuu ɲyɛ na pu yu wuu kyaa si ntáan sùpyir'á mɛ, ŋka wuu na pu
yu wuu kyaa si ntáan Kile á. Uru u à wuu zòompii cè.
5 Yii yabilimpil'à li cè kàyituwɔgɔrɔ bà wuu à jwo yii á mɛ, là nta kurugo bà wuu mú s'à
pu jwo mɛ. Kile u ɲyɛ wuu shèrɛfooŋi. 6 Mɛcyara kurugo bà wuu ɲyɛ na puru Jwumpe
Nintanmpe yu yii á, lire ɲyɛ mɛ sùpyire sannt'á mɛ. 7 Mà li ta wuu mpyi na sí n-jà fànha
cyán yii na, ɲaha na yɛ Kirisita tùnntunmii pi ɲyɛ wuu. Ɲka lire ná li wuuni mú i, wuu à
pyi ɲùmpiŋɛfee yii shwɔhɔl'e, bà pyàŋi nuŋi ɲùŋke maha mpi ná u e, maa yaha u na mɛ.
8 Ɲyɛ yii ntàannamagare t'à sìi wuu e ke, tire t'à wuu pyi wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo
yii á, puru mpemu p'à fworo Kile e ke. Lire kanni bà mɛ, wuu mpyi a sàa li ta kacɛnnɛ
si yii tɛ̀gɛ pyiŋkannigii puni na, ali li méɛ ká bê ná wuu múnahigil'e, ɲaha na yɛ yii kyal'à
waha wuu na sèl'e.
9 Mii cìnmpyiibii, tèni i wuu à sà Kile jwumpe jwo wani yii yyére ke, kanhaŋkanni ná
báarawage wuu à pyi pìlaga bâra canŋa na, bà li si mpyi wuu àha bú ŋkwɔ̀ mpyi tuguro yii
ɲuŋ'i mɛ, yii funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ lire na mà kɛ!
10 Yii à li ɲya, Kile mú à li ɲya, ɲaaraŋkanni na wuu mpyi na ɲaare yii shwɔhɔl'e ke, lire
mpyi a ɲwɔ maa ntíi, wuu mú mpyi tìgire cyaga baa.
11 Yii mú à li cè na bà tufooŋi maha u pyìibii cû mɛ, amuni wuu à yii puni niŋkin niŋkinŋi
cû. 12 Wuu mpyi maha yii yɛrɛge maa màban leni yii e, maa yi yu na wahage yii á, na yii
yii ɲaaraŋkanni yaha li yyaha tíi ná Kile ɲyii wuuni i, uru ŋgemu u à yii yyere, bà yii si
mpyi si jyè u Saanre sìnampe e mɛ.
13 Lire kurugo wuu fwù ɲyɛ Kile na tèrigii puni i, ɲaha na yɛ Jwumpe Nintanmpe wuu
à jwo yii á ke, yii ɲyɛ a pu pyi sùpyire jwumɔ mɛ. Ɲka bà pu ɲyɛ mɛ, yii à pu cû amuni, maa
li cè na Kile jwumpe pu ɲyɛ pu pi, yii pi à dá Yesu na ke, na puru pu ɲyɛ na yii sɔ̀nŋɔre
kɛ̂ɛnŋi. 14 Wuu cìnmpyiibii, Kile à mpiimu yyere ka pi i dá Yesu Kirisita na Zhude kùluni i
ke, yii ná pire mú à pyi niŋkin, ɲaha na yɛ bà Yahutuubii pìl'à pire kyérege mɛ, amuni yii
yabilimpii sùpyiibil'à yii kyérege. 15 Pire Yahutuubil'à Kile mùmpɛnmɛ pyi maa Kafooŋi
Yesu ná Kile tùnntunmpii bò, maa wuu kyérege. Pi à piye pyi sùpyire puni zàmpɛnmii.
16 Jwumpe wuu ɲyɛ na yu supyishiŋi sanŋ'á, bà pi si mpyi si shwɔ mɛ, pi la ɲyɛ si wuu
sige puru ɲjwuŋi na. Lire mpyiŋi cye kurugo, pi à là bâra pi kapegigii na, fo Kile lùun'à
pa yîri pi taan maa bégele pi ntùnŋi mɛɛ na.

Tesaloniki kànhe dánafeebii lage ɲyɛ Poli na

17 Cìnmpyiibii, wuu pi ke, wuu à yîri yii taan si tère pyi, wuu ɲyɛ na yii ɲaa mɛ. Ɲka wuu
na sônŋi yii kyaa na. Mà pu fíniŋ'a jwo, wuu la ɲyɛ si yii ɲya sahaŋki. 18 Lire kurugo wuu
la ɲyɛ si sà fworo yii na. Mii Poli yabiliŋ'á lire kùsheeni kyal'à yaha tooyo niɲyahay'e, ŋka
Sitaanniŋi à wuu pyi wuu ɲyɛ a jà a lire kùluni tɔɔge lwɔ́ mɛ.
19 Ɲyɛ jofoo u ɲyɛ wuu sɔ̀nŋɔre tatahage yɛ? Jofoo u ɲyɛ wuu funntange ɲùŋke yɛ? Jofoo
u ɲyɛ wuu pèente ɲùŋke yɛ? Yii pi. Wuu Kafooŋi Yesu cannuruge, yii pi sí n-pyi wuu
sɔ̀nŋɔre tatahage, si mpyi wuu funntange ɲùŋke, si mpyi wuu pèente ɲùŋke Yesu yyahe
taan. 20 Sèeŋi na, yii pi ɲyɛ wuu pèente ná wuu funntange ɲùŋke.

3

Poli à Timɔti tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

1 Ŋyɛ wuu à mɔ a yii kyaa lógo fo li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka wuu u li lwɔ́ wuye funŋ'i, maa
ntèɛn naha Atɛni kànhe e, 2 maa wuu cìnmpworonaŋi Timɔti tun yii á, bà u si mpyi si yii
tègɛ yii a sì yyaha na Kile kuni i, si màban le yii e mɛ. Kile báarapyiɲɛɛ u ɲyɛ u wi Jwumpe
Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo, puru mpemu pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke. 3 Wuu à lire pyi
bà li si mpyi yyefuge ku ɲyɛ yii ɲuŋ'i ke, kuru kà ŋkwɔ̀ màban fô yii e mɛ. Yii yabilimpil'à
li cè na kuru yyefuge yahare e wuu ɲyɛ. 4 Mà wuu yaha wani yii yyére, wuu mpyi maha
yi yu yii á na yyefugo karii sí n-pa wuu dánafeebii ta. Ŋyɛ bà yii ɲyɛ na li ɲaa mɛ, kuru
yyefuge e yii ɲyɛ numɛ. 5 Lire kurugo l'à pa tayyérege fô mii na, ka mii i Timɔti tun yii
yyére u u sà yii Kile kuni ɲaaraŋkanni kàanmucya u pa jwo na á, ɲaha na yɛ mii mpyi na
fyáge Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n n-yige Kile kuni i, si wuu báaraŋi pyi ɲùŋɔ baa mɛ.
6 Ŋka Timɔti à núr'a pa a yîri yii yyére ke, jwumpe u à jwo wuu á mà yyaha tíi ná yii Kile
kuni ɲaaraŋkanni ná yii ntàannamagare e ke, pur'à wuu funɲyi ɲíŋɛ. U à jwo wuu á mú
na yii funŋɔ wà à wwɔ̀ wuu na mɛ, na bà wuu la ɲyɛ si yii ɲya mɛ, amuni yii la mú ɲyɛ si
wuu ɲya. 7 Lire kurugo wuu cìnmpyiibii, wuu à yire lógo ke, ali mà li ta wuu ɲyɛ yyefuge
ná nàvunŋke e, yii Kile kuni ɲaaraŋkann'à wuu funɲyi pyi y'à ɲíŋɛ. 8 Numɛ, wuu yákilibil'à
tèɛn, ɲaha na yɛ yii à kwôro Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 9 Yii kan'à wuu funɲyi táan pyiŋkanni
ndemu na ke, wuu bá naha à cè pyiŋkanni na wuu sí Kile shéɛre n-jwo mɛ. 10 Wuu na Kile
ɲáare sèe sèl'e pìlaga bâra cannŋa na, bà u si mpyi si wuu yaha wuu núr'a sà fworo yii na
mɛ, lire cye kurugo cyeyi yi ɲyɛ yii sàha ŋkwɔ̀ a yire cè Kile kuni i mɛ, bà wuu si mpyi si
yii taanna yire na mɛ.
11 Lire kùluni tɔɔge wuu sí n-lwɔ́ si ŋkàre yii yyére ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi
Yesu u kuni pwɔ́ wuu á. 12 Ntàannamagare ti ɲyɛ yii ná yiye shwɔhɔl'e ná yii ná sùpyire
sannte shwɔhɔl'e ke, Kafooŋi u là bâra tire na sèl'e, bà u a là bâra wuu woore na mà yyaha
tíi ná yii e mɛ. 13 Lire ká mpyi, yii sí fànha ta, si ŋkwôro tufeempe e si mpyi tìgire cyaga
baa wuu Tuŋi Kile yyahe taan, Kafooŋi Yesu cannuruge e ná u wuubii puni i.

4

Ɲaaraŋkanni l'à táan Kile á ke

1 Ŋyɛ cìnmpyiibii, ɲaaraŋkanni na yii à yaa yii a ɲaare, bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile
á mɛ, wuu à lire cyêe yii na. Yii mú bá sí na ɲaare amuni mà kwɔ̀. Nde wuu à sìi na ɲcaa
yii á Kafooŋi Yesu mɛge na numɛ sahaŋki ke, lire li ɲyɛ, yii là bâra lire ɲaaraŋkanni na.
2 Yɛrɛyi Kafooŋi Yesu à kan wuu á, ka wuu u yire jwo yii á ke, yii à yire cè.
3 Nde l'à táan Kile á ke, lire li ɲyɛ: yii pyi fyìnmɛ sùpyii, yii i ɲcû jacwɔɔre mpyiŋi na.
4 Yii shin maha shin u pyi sèeshin u jà uye na, u raa ɲjire karii pyi. 5 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
Kile kuni i ná yii e mɛ, yii àha jacwɔɔre mpyiŋi lage yaha ku yii ta pire fiige mɛ. 6 Cikwuŋi
kàmpanŋke na, yii wà ɲyɛ a yaa u u cìnmpworoŋi wà mùmpɛnmɛ pyi si u nàɲwɔhɔrɔ mɛ,
ɲaha na yɛ bà wuu à têl'a yi jwo a waha yii á mɛ, Kafooŋi sí cyire karigii shiŋi pyifeebii
tùn. 7 Yii li cè na Kile ɲyɛ a wuu yyere katupwɔhɔyi mpyiŋi mɛɛ na mɛ, fo fyinmpe karigii.
8 Lire kurugo ŋgemu ká ɲcyé ɲje yɛrɛyi na ke, sùpya ɲwɔjwumɔ bà urufol'à cyé mɛ. Kileŋi
u à u Munaani le wuu e, ná lire li ɲyɛ Munaani niɲcɛnni ke, uru na urufol'à cyé.
9 Ndemu li ɲyɛ yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi ntàannamagare kani ke, ɲùŋɔ ɲyɛ mà yaaga sém'a
kan yii á kuru kàmpanŋke na sahaŋki mɛ, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋ'à lire kuni le yii taan mà
kwɔ̀. 10 Lire kuni i yii mú ɲyɛ na ɲaare, mà yyaha tíi ná Masedoni kùluni dánafeebii puni i.
Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii cìnmpyiibii, wuu na li caa yii á, yii là bâra tire ntàannamagare
na sahaŋki. 11 Mà bâra lire na, mbèŋi u pyi yii ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e. Sùpyire sannte
karigii kàmpanŋke na, yii yiye pyiŋkanni cè, yii raa báaraŋi pyi bà yii si mpyi si yyere ná
yii ɲùŋɔ karigil'e mɛ. Wuu à fyânha a yire jwo yii á. 12 Lire ká mpyi, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile

kuni i ná yii e mɛ, yii ɲaaraŋkanni sí pire yyaha ɲî, li mú saha sì nɔ sùpya u yii tugure lwɔ́ mɛ.

Kwùubii ɲɛ̀ŋi kani

13 Wuu cìnmpyiibii, mpii pi à kwû ke, wuu la ɲyɛ yii i mpyi numpini ná yyetanhare e pire kàmpanŋke na sùpyire sannte fiige mɛ, pire mpiimu pi ɲyɛ sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga baa ke. 14 Ná wuu à dá li na na Yesu à kwû maa ɲɛ̀, wuu mú à dá li na na dánafeebii pi à kwû ke, na Kile sí pire ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i Yesu cye kurugo pi i mpyi ná Yesu i. 15 Mà tàanna ná Kafooŋi Yesu jwumpe e, wuu sí mpemu jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ mpe: Kafooŋi cannuruge, ɲyii wuubii sì n-sìi n-yaha kwùubii yyaha na mɛ. 16 Kuru canŋke, Kafooŋi Yesu ká kuni kan, Kile mèlɛkɛɛbii ɲùŋufooŋi mɛjwuuni sí n-lógo, lire ɲwɔhɔ na Kile tìinmpini sí n-wyì. Lire ká wyì, Kafooŋi Yesu yabiliŋi sí n-yîri nìŋyiŋi na si mpa. Mpii pi à kwû mà pi yaha Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, pire pi sí n-fyânha ɲɛ̀. 17 Ŋyɛ lire ká mpyi a dánafeebii mpiimu ta ɲyii na ke, pire sí n-bâra pire na, si ŋkò n-yîri siɲcyan, si ŋkàre ɲahaŋyi i, si zà Kafooŋi ɲùŋɔ bê nìŋyiŋi na. Lire pyiŋkanni na, wuu sí n-pyi ná Kafooŋi i tèrigii puni i. 18 Lire e ke yii a yiye fɔ̀ɔnŋi ná puru jwumpe e.

5

Dánafeebil'à yaa pi bégel'a Kafooŋi Yesu cannuruge sige

1 Mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ Kafooŋi Yesu tèenuruni, lire ɲyɛ mɛ u cannuruge kani ke, ɲùŋɔ ɲyɛ mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpanŋke na mɛ. 2 Yii yabilimpil'à li cè a kwɔ̀ na canŋke Kafooŋi sí núru n-pa ke, kuru canŋke sí n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaaŋi maha mpâa yaage fol'e numpilage e mɛ. 3 Tèni i sùpyire sí n-pa raa ŋko: «Wuu ɲyɛ yyeɲiŋke e, wuu saɲcwɔnŋ'à kɔ̀r'a ɲwɔ» ke, ɲyɛ lire tèni i yyefugo nimbwɔhɔ sí n-pâa n-cwo pi na, bà layaŋke maha mpâl'a cwo ceeŋi laa wuŋi na mɛ. Pi wà tufiige sì n-shwɔ mɛ. 4 Ŋka mii cìnmpyiibii, yii pi ke, kuru canŋke sì n-jà n-pâa yii e, bà nàŋkaaŋi maha mpâa yaage fol'e mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ numpini i mɛ. 5 Yii puni na ɲaare bèɛnmpe na canŋke e, wuu ɲyɛ mu à jwo sùpyire ti maha ɲaare numpilage e numpini i mɛ. 6 Lire e ke wuu àha raa ŋwúuni bà sùpyire sannte maha li pyi mɛ. Ŋka wuu kwôro ɲyii na, wuu u wuye pèrɛge cè. 7 Yii li cè na numpilage e sùpyire maha ŋwúuni, mpii pi maha sinmpe byii na ɲcwu ke, numpilage e pire maha byii. 8 Ŋka wuu pi ɲyɛ na ɲaare bèɛnmpe e ke, wuu wuye pèrɛge cè. Dániyaŋi wuu à pyi Yesu Kirisita na ke, wuu raa sì yyaha na ur'e, wuu u wuu shinɲɛɛbii kyaa táan wuy'á. Wuu aha a lire pyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔɔnnɔ vàanntinŋɛ wuu à le wuye na kàshige yyaha na. Canŋke Kile sí wuu shwɔ ke, wuu wuu sɔ̀nŋɔre taha lire na. Lire ká mpyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔɔnnɔ ɲùntoŋɔ wuu à tò.

9 Yii li cè na Kile à wuu yyere ndemu mɛɛ na ke, lire bà li ɲyɛ si tìgire cyán wuu na mɛ. Ŋka u à wuu yyere bà wuu si mpyi si shwɔ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. 10 Yesu à kwû wuu kurugo, bà li si mpyi u cannurug'à wuu ta ɲyii na yo, k'à wuu ta wuu à kwû yo, wuu u mpyi ná u e shì na mɛ. 11 Lire e ke bà yii à têe na li pyi mɛ, yii a màban leni yiye e, yii raa fànha leni yiye e.

Yɛrɛyi nizanɲyi

12 Wuu na li ɲáare yii á wuu cìnmpyiibii, mpii pi ɲyɛ na báare sèl'e Kile á yii shwɔhɔl'e, maa yii yɛrɛge, maa yii yyaha cû mà tàanna ná Kafooŋi ɲyii wuuni i ke, yii pire pyi yii silegeshiin, 13 yii pèenɛ le pi e sèl'e yii i pi kyaa táan yiy'á pi báaraŋi kurugo. Yii yyeɲiŋke yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e.

14 Wuu na li ɲáare yii á wuu cìnmpyiibii, yii i jwo ná sàafeebil'e, bà pi si mpyi s'a báare mɛ. Mpii pi ɲyɛ na fyáge ke, yii pire zòmpyaagii waha. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a shà yyaha na sèl'e Kile kuni i mɛ, yii pire tègɛ. Yii yii lùgigii táan ná sùpyire puni i. 15 Yii a yiye kàanmucaa, yii wà ɲyɛ a yaa u kapii tèg'a kapii fwoo tò mɛ. Yii a kacɛnŋkii pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, ná yii ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e mú tèrigii puni i.

16 Yii pyi funntange e tèrigii puni i. 17 Yii a Kile ɲáare tèrigii puni i. 18 L'à pyi ntàan yo,
l'à pyi mpɛn yo, yii a fwù kaan Kile á cyire karigii puni i. Lire li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni mà
yyaha tíi ná yii e, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.
19 Yii àha Kile Munaani nage fùgo yiye shwɔhɔl'e mɛ. 20 Mpii pi ɲyɛ na Kile tùnnture yu
yii á ke, yii àha raa tire tùnnture jwumpe cyíge mɛ. 21 Ŋka yii a pu puni kàanmucaa. Mpe
p'à ɲwɔ ke, yii i puru cû. 22 Jwumɔ maha jwumɔ pu sí n-jà sùpya wà kapii na ke, yii àha
ɲɛɛ puru pà tufiige na mɛ.

Poli à jwó le Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

23 Kileŋi u ɲyɛ na yyeɲiŋke kaan ke, uru u yii tɛ̀gɛ, bà yii si mpyi si mpyi sèeshiin karigii
puni i mɛ. U u yii múnahigii ná yii zòompii ná yii cyeere mâra, bà yii si mpyi si ŋkwôro tìgire
cyaga baa fo si zà nɔ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge na mɛ. 24 Kileŋi u à yii yyere
ke, u sí lire pyi, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi.
25 Cìnmpyiibii, yii a Kile ɲáare wuu á mú.
26 Yii cìnmpyiibii puni shéɛre cìnmpworogo fwù na ná funɲcɛnŋi i.
27 Mii na li ɲáare yii á Kafooŋi mɛge na, yii i ŋge lɛtɛrɛŋi kâla cìnmpyiibii pun'á.
28 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yii tɛ̀gɛ.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋyɛ Tesaloniki dánafeebii mpyi yyefuge e, Poli à yire lógo ke, maa ŋge lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi tun pi á maa màban le pi e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. U à li cyêe pi na na Kafooŋi Yesu sí núru n-pa pi shwɔ si pi kyéregefeebii tùn. Pìi na mpyi wani kuru kànhe e, pire mpyi a màban fô dánafeebii pìi na ná pi jwumpe e, pi mpyi maha ŋko na Kafooŋi Yesu à núr'a pa a kwɔ̀. Poli à li cyêe na pi à finɛ. Mà jwo Yesu Kirisita u pa ke, Shinpiŋi sí n-pa fɔlɔ si ɲùŋɔ kyán Kile na. Ŋka Kafooŋi Yesu Kirisita sí u shi bò.

Poli mpyi a lógo mú na dánafeebii pìi na wá a piye yaha làmpyimbaaŋi yahare e. Ka u u màban le pire e, bà pi si mpyi s'a báaraŋi pyi mɛ. U à li cyêe pi na na báaraŋi ɲyɛ a táan ŋgemu á mɛ, urufoo mú ɲyɛ a yaa u a lyî mɛ (3.10).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Silivɛn ná Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ŋkan yii á. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e

3 Wuu cìnmpyiibii, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á tèrigii puni i yii kyaa na. Lir'à yaa ná mpyi i, ɲaha na yɛ yii na sì yyaha na Kile kuni i sèl'e, ntàannamagare ti ɲyɛ yii mú puni niŋkin niŋkinŋi ná yiye shwɔhɔl'e ke, là sí i bârali tire na na wá. 4 Lire kurugo wuu aha a yii shɛnrɛ yu Kile dánafeebii kuruɲyi sanɲy'á, wuu ɲùɲyi maha yîrige. Pyiŋkanni na yii à yiye waha yyefuge tèrigii puni ná nàvunŋke tèrigii puni i, maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i ke, wuu maha yire yu pi á.

5 Cyire karigii puni funŋke e, Kile sí li cyêe na uru yukyaan'à tíi. Yii li cè na kuru yyefuge e yii ɲyɛ ke, kuru ku sí yii bégele n-yaha Kile Saanre mɛɛ na, tire ntemu kurugo yii ɲyɛ kyaage e ke. 6 Yii li cè na Kile à tíi, puru funŋke e mpii pi ɲyɛ na yii kyérege ke, u sí n-pa pire kyérege, 7 si yyeɲiŋke kan yii á, yii pi ɲyɛ kyaage e ke, mà bâra wuu na. Canŋke Kafooŋi Yesu sí n-yîri nìɲyiŋi na si uye cyêe ná u mɛ̀lɛkɛɛbii fànhaɲyahaga wuubil'e ke, kuru canŋke, cyire karigii sí n-pyi. 8 U sí n-pa naɲiŋke e, mpii pi à cyé Kile na, maa ɲcyé Jwumpe Nintanmpe na, puru mpemu p'à yyaha tíi ná wuu Kafooŋi Yesu kani i ke, u sí pire tùn. 9 Tunŋkanni na u sí pi tùn ke, lire li ɲyɛ: u sí pi shi bò feefee, pi laage sí n-tɔɔn Kafooŋi na, pi laage sí n-tɔɔn u sífente nisinante na. 10 Canŋke Kafooŋi sí núru n-pa ke, kuru canŋke ɲcyii karigii sí n-pyi. Mpii pi à dá u na maa mpyi u wuubii ke, pire puni sí pèenɛ taha u na, si ɲyii yige u kurugo. Yii mú sí n-pyi pire e, ɲaha na yɛ mpe wuu à jwo yii á u kyaa na ke, yii à dá puru na.

11 Lire kurugo wuu na Kile ɲáare yii á tèrigii puni i. Nde wuu ɲyɛ na ɲáare u á ke, lire li ɲyɛ u yii tègɛ bà yii kapyiiŋkii si mpyi si yyaha tíi ná yii kayini i mɛ. Yii dániyaŋi funŋke e, kacɛnŋkii yii la ɲyɛ s'a mpyi ke, wuu na li ɲáare u á, u yii tègɛ ná u sífente e, yii raa cyire pyi. 12 Lire ká mpyi, yii cye kurugo pèente sí n-taha wuu Kafooŋi Yesu mɛge na, uru cye kurugo yii mú sí pèenɛ ta. Lire na ɲyɛ kyaa wuu Kileŋi ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à ndemu pyi wuu á mana ke.

2

Karigii cyi sí n-pyi mà jwo Yesu u pa ke

1 Wuu cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge kani, ná pyiŋkanni na wuu sí n-bínni u taan ke, wuu sí kyaa niŋkin jwo yii á kuru kàmpanŋke na, lire li ɲyɛ:

2 pìl'à jwo na Kafooŋi Yesu à núr'a pa a kwɔ̀. Yii a yiye kàanmucaa! Puru jwumpe na ɲyɛ kafinara, yii àha raa pu núru mɛ. Yii àha pi yaha pi a yii bàhabaha ná puru jwumpe e, lire ɲyɛ mɛ si pu tɛ̀gɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na wà sí n-jà n-pa puru jwo yii á, si jwo na Kile u à uru tun, lire ɲyɛ mɛ si pu sémɛ lɛtɛr'e si ntùugo yii á ná wuu mɛge e. 3 Yii àha zìi ɲɛɛ sùpya yaha u yii ɲwɔ fáanŋa a wurugo pyiŋkanni là tufiige na mɛ. Yii li cè na mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, shinɲyahara ti sí n-fyânha ɲùŋɔ kyán Kile na. Lire kàntugo sùpyaŋi u à sàa pi maa ɲùŋɔ kyán, ná u à yaha mbòŋi laage e ná Kile sí n-pa u shi bò ke, uru sí uye cyêe mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke. 4 Sùpyire na Kile mɛge yiri yaaga maha yaaga na, maa yaaga maha yaaga pêre ke, uru shinpiŋi sí ntùŋke taha yire puni na. U sí uye pêe yire puni na fo si ŋkàre sà jyè ntɛ̀ɛn Kileɲaarebage e, si jwo na uru yabiliŋi u ɲyɛ Kile.

5 Mà mii yaha yii yyére wani, mii à ɲcyii karigii jwo yii á, taha yii funŋ'à kwɔ̀ a wwɔ̀ cyi na? 6 Nde l'à uru shinpiŋi sige u sì n-jà ɲya numɛ mà u tèeɲyaani yaha nɔmbaa mɛ, yii à lire cè. 7 Lire ná li wuuni mú i, sífente ti ɲyɛ shinpiŋ'á ná t'à ŋwɔhɔ ke, tire na báaraŋi pyi mà kwɔ̀. Ŋka yaage k'à para u yyaha na ke, ná kuru ɲyɛ a yîri wani mɛ, u sì n-jà raa u báaraŋi pyi u ɲyii pyiŋkanni na mɛ.

8 Ŋyɛ kuru ká yîri wani tèni ndemu i ke, shinpiŋi sí n-ta n-fworo. U aha fworo, Kafooŋi Yesu sí u bò ná u ɲwɔge kafɛɛge e. Kafooŋi Yesu nimpaŋi bɛ̀ɛnmpe sí uru shinpiŋi shi bò. 9 Uru shinpiŋi sí n-pa uye cyêe ná Sitaanniŋi fànhe e, kabwɔhigii cyi sí sùpyire kàkyanhala si pi bilibili ke, u sí raa cyire pyi, bà u si mpyi si pi yákilibii yû mɛ. 10 Kuni li maha Kile pyi u à sùpyaŋi shi bò ke, mpii pi maha ɲaare lire kuni i ke, shinpiŋi sí pire ɲwɔ fáanŋa si ɲjaha ntiimbaaŋi karigii shiŋi puni na. Kile sí pi shi bò, ɲaha na yɛ sèeŋi u sí n-jà pi shwɔ ke, pi ɲyɛ a ɲɛɛ uru na, maa u kyaa táan piy'á mɛ. 11 Ná pi s'à cyé uru sèeŋi na, lire kurugo Kile sí pi yaha tire sífente cye e, ti i pi yákilibii kêɛnŋɛ kafinar'á. 12 Ŋyɛ shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲɛn'a dá sèeŋi na mɛ, maa ntiimbaaŋi karigii táan uy'á ke, Kile sí n-pa urufoo tùn.

Dánafeebil'à yaa pi piye pwɔ Kile kuni i

13 Yii pi ɲyɛ wuu cìnmpyiibii ná Kafooŋi Yesu à yii kyaa táan uy'á ke, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á yii kurugo tèrigii puni i. Mà lwɔ́ fo tasiige e, Kile à yii cwɔɔnrɔ maa yii shwɔ. Yii li cè Kile Munaani à yii cwɔɔnr'a yaha yiye kanni na, ka yii i dá sèeŋi jwumpe na. 14 Kile à yii yyere lire mɛɛ na, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, wuu à puru mpemu jwo yii á ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi si ntɛ̀ɛn ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita e u bwompe e mɛ. 15 Lire e wuu cìnmpyiibii, yii yyére tayyérege niɲcɛnŋi i, yii i yiye pwɔ. Yɛrɛyi wuu à jwo yii á, lire ɲyɛ mɛ ɲje wuu à sém'a tùugo yii á ke, yii àha zìi ŋkwɔ̀ funŋɔ wwɔ̀ kuru kà na mɛ.

16 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita ná wuu Tuŋi Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa ɲwɔ wuu na, maa wuu zòompii taala nùmpanŋa mɛɛ na ná sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga niɲcɛnŋ'i ke, 17 pi yii zòompii taala, pi raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi s'a kacɛnŋkii pyi tèrigii puni i, yii karigii pyiŋkanni ná yii jwuŋkanni i mɛ.

3

Poli à li cya dánafeebil'á pi a Kile ɲáare pir'á

1 Ŋyɛ wuu cìnmpyiibii, mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu ɲyɛ: yii a Kile ɲáare wuu á, bà Kafooŋi Jwumpe si mpyi si ɲcaala fwɔfwɔ, pi i pu le ɲjire e, bà l'à pyi yii yyére mɛ. 2 Sùpyire t'à sàa pi ke, yii a Kile ɲáare bà wuu si mpyi si shwɔ tire na mɛ. Yii li cè, sùpyire puni ɲyɛ a dá Kile na mɛ. 3 Ŋka Kafooŋi na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, u sí fànhe kan yii á, si yii shwɔ Sitaanniŋi na. 4 Kafooŋi à wuu pyi wuu à dá yii na, yɛrɛyi wuu à kan yii á ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na yii na yi kurigii ɲaare, yii mú sí n-kwôro s'a yi kurigii ɲaare.

5 Kafooŋi u yii tɛ̀gɛ bà yii si mpyi si Kile kyaa táan yiy'á, si karii kwú yiye e Kirisita fiige mɛ.

Shin maha shin à yaa u a báare u raa uye ɲwɔ caa

6 Wuu cìnmpyiibii, mpii pi ɲyɛ na fàhafaha na mâre là mpyimbaa yii shwɔhɔl'e, maa mpyi
pi ɲyɛ na wuu yɛrɛyi kurigii ɲaare mɛ, wuu na li ɲáare yii á, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita
mɛge na, yii àha pire pyi yii kapyiɲɛɛ mɛ. 7 Yii yabilimpil'à li cè na yii à yaa yii wuu
pyiŋkanni lwɔ́. Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu mpyi a wuye yaha báarapyimbaani
laage e mɛ. 8 Wuu mpyi a wuye tíiŋɛ sùpyaŋi wà tufiige na uru s'a wuu ɲwɔ caa mana
mɛ. Pìlaga bâra canŋa na, wuu mpyi maha báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà li si mpyi wuu àha ŋkwɔ̀
mpyi tuguro yii wà tufiige ɲuŋ'i mɛ. 9 Li ɲyɛ mu à jwo wuu mpyi na yii ntɛ̀gɛŋi fún mà dɛ!
Ŋka wuu la mpyi yii i li cè na yii à yaa yii a báaraŋi pyi wuu fiige. 10 Tèni i wuu mpyi wani
yii yyére ke, wuu à yi jwo a waha yii á na báaraŋi ɲyɛ a táan ŋgemu á mɛ, urufoo mú ɲyɛ a
yaa u a lyî mɛ.
11 Lire ná li wuuni mú i, wuu à yi lógo na yii pìi na wá na fàhafaha na mâre là mpyimbaa,
maa pi ɲwɔyi leni sùpyire sannte karigil'e. 12 Pire pi mpe lóg'a tàra, wuu sí yi jwo n-waha
pi á Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, na pi tɛ̀ɛn tanuge e, pi raa báaraŋi pyi, pi i yyére ná pi
ɲwɔlyiŋi i.
13 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii àha zìi ŋkànha kacɛnŋkii mpyiŋi taan tèni là tufiige e mɛ.
14 Yɛrɛyi wuu à kan yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i ke, wà ha ɲcyé yi lógogo, yii urufoo ɲwɔhɔ múgo, yii
àha núru ŋgwɔ̀ ná urufol'e mɛ. Lire ká mpyi, u sí n-sílege. 15 Lire ɲyɛ a li cyêe na yii urufoo
pyi yii zàmpɛn mà dɛ! Yii u yɛrɛ, ɲaha na yɛ yii cìnmpworo u ɲyɛ u wi.

Jwumpe nizanmpe

16 Kafooŋi u ɲyɛ yyeɲiŋke kanfooŋi ke, uru u yyeɲiŋke kan yii á tèrigii puni ná
pyiŋkannigii puni na. Kafooŋi u pyi ná yii puni i.
17 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à ŋge fwùŋi sémɛ. Amɛ mii maha na kampeeni fyèŋi yare na
lɛtɛribii puni na. Mii sémɛre ti ɲyɛ nte.
18 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii puni niŋkin niŋkinŋi na, u u mpyi ná yii e.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu tun Timɔti á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Timɔti á. Timɔti tuŋi na mpyi Girɛki. U nuŋi sí ɲyɛ Yahutu, uru Yahutucwoŋi mpyi a pa uye kan Yesu á.

Nyɛ tèni i Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Azi kùluni shiinbil'á ke, u ná Timɔti à piye ɲya. Lire pyiŋkanni na pi à jyè piye e. Mà Poli yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na, tooyo niɲyahay'e Timɔti mpyi maha ŋkàre ná u e. Dánafeebii kuruɲyi kani li mpyi a Poli funŋɔ pɛn ke, u mpyi maha Timɔti tunni pire dánafeebil'á. Mà Timɔti yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na Efese kànhe e, Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi tùugo u á maa kapyaa sicyɛɛre cya u á.

U à yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pi ɲyɛ na Kile jwumpe labali na yu Efese kànhe yaha kurugo ke, na Timɔti u yi jwo dánafeebil'á na pi àha ntaha pire ɲwɔh'i mɛ, na pi Kile kuni ɲyɛ sèe mɛ. Pi maha jwo na diɲyɛŋi yaayi pun'à pi, na ŋgemu la ká mpyi si shwɔ yire yapiyi na ke, urufol'à yaa u a yalyire ná yabyɛɛre tà fún, urufoo mú sí ɲyɛ a yaa u fúru pyi mɛ. Ŋka Poli à jwo na yaayi Kile à dá diɲyɛŋi i ke, yire pun'à ɲwɔ.

U à Kile pèeŋkanni jwo u á.

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwɔnribil'à yaa pi pyi ke, Poli à lire jwo u á mú.

Timɔti na mpyi cyelentu nàɲjiibile. Lire kurugo yɛrɛŋkanni na u à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke, Poli à lire kuni le u taan.

Poli à Timɔti shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná wuu shwofooŋi Kile tùnnture e ná
Yesu Kirisita, wuu sɔ̀nnɔre tatahage e ke, 2 mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á, Timɔti, mu u
ɲyɛ mii jyaŋi sèesee wuŋi mà tàanna ná Kile kuni i. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu
Kirisita pi ɲwɔ ma na, pi i ɲùɲaara ta ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Poli à cyelentiibii kafinivinibii kyaa jwo Timɔti á

3 Bà mii à yi jwo a waha mu á, mii niŋkareŋi Masedoni kùluni i mɛ, mu à yaa mu u ntɛ̀ɛn
Efese kànhe e, cyelentiibii pi ɲyɛ na Kile Jwumpe labali na yu ke, maa pi sige lire na. 4 Yi
jwo pi á na pi àha piye pwɔ jwuɲjyempe laaga baa wumpe ná pi à fworo tulyeyi ɲjemu i
ke, yire sìifeebii mɛyi nàkaante laaga baa woore niŋkwombaare na mɛ. Cyire karigii maha
nàkaante ɲyahage, cyi ɲyɛ a yyaha tíi ná Kile ɲyii wuuni i mɛ, wuu maha lire ndemu cè
u kuni cye kurugo ke. 5 Kuru yɛrɛge ɲùŋke ku ɲyɛ pi á, bà pi si mpyi si pi shinɲɛɛbii kyaa
táan piy'á ná zòvyinre ná funɲcɛnŋke ná dániyaŋi sèe wuŋi i mɛ. 6 Ŋka pìi na ɲyɛ wani, pir'à
kàntugo wà lire kun'á, maa ŋkwôro na jwumpe laaga baa wumpe kanni yu. 7 Pi la ɲyɛ si
mpyi Kile Saliyaŋi cyelentii, mà li ta jwumpe pi ɲyɛ na yu ke, pi ɲyɛ a puru yyaha cè mɛ.
Pi à piye pwɔ maa sùpyire kâlali ndemu na ke, pi ɲyɛ a lire cè mɛ.

8 Kile Saliyaŋi wi ke, wuu à li cè na u à ɲwɔ, ŋka fo sùpyire ká a ŋkâlali u na na ɲwɔge.
9 Wuu à li cè mú na uru Saliyaŋi ɲyɛ a tìŋɛ shintiibii kurugo mɛ, ŋka u à tìŋɛ shinpiibii
kurugo. Mpii pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, ná
kapimpyiibii, Kile à Saliyaŋi tìŋɛ pire mpii puni mɛɛ na. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na Kile pêre
mú mɛ, ná Kile mɛkɛɛgɛ feebii ná mpii pi à pi sifeebii cùmu lemɛ pi ke*, ná supyiboompii,
Kile à u Saliyaŋi tìŋɛ pire puni mɛɛ na, 10 ná jacwoobii ná nàmbaabii pi maha wwùu ná
piye e ke, ná mpii pi maha sùpyire cwôre na mpérɛli ke, ná kafinivinibii ná mpii pi maha
ŋkâre Kile na laaga baa ke, ná kyaa maha kyaa l'à kàntugo wà kàlaŋi niɲcɛnŋ'á ke, Kile
à Saliyaŋi tìŋɛ cyire karigii puni pyifeebii mɛɛ na. 11 Uru kàlaŋi niɲcɛnŋi na nta Jwumpe
Nintanmpe e, mpe p'à Kile pèente cyêe wuu na ke. Kileŋi u ɲyɛ yyeɲiŋke kanfooŋi ke, uru
u à mpe jwumpe kan mii á.

---

* **1:9** Pìi maha jwo: «ná mpii pi maha pi sifeebii bùu ke».

Poli à fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ Kile à ɲwɔ u na maa u shwɔ

12 Mii à fwù kan wuu Kafooŋi Yesu Kirisita á, ɲaha na yɛ u à cyɛge taha mii na, maa mii
pyi u báarapyi, maa fànha kan mii á uru báaraŋi mɛɛ na. 13 Mà li ta tèecyiini i, mii mpyi na u
mɛge kèɛge, mpii pi à dá u na ke, marii pire kyérege, marii pi cyere mú. Ŋka Kile à ɲùɲaara
ta mii na, ɲaha na yɛ mii mpyi na cyire karigii pyi cyi ɲcèmbaaŋi funŋke e, mii mpyi na
sàha ŋkwò a dá Yesu na mɛ. 14 Ŋka wuu Kafooŋi Kile à ɲwɔ mii na sèe sèl'e, maa mii tègɛ,
ka mii i dá Yesu Kirisita na, maa u kyaa táan nay'á. 15 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ, sùpyire
pun'à yaa ti ɲɛɛ pu na: Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i si kapimpyiibii yige pi kapegigil'e. Pire
kapimpyiibil'e, mii wogigii cyi à pi pi puni wogigii na. 16 Ŋka Yesu Kirisita à ɲùɲaara ta
mii na, mii u mpyi kapimpyiibii puni nimpiŋi ke, lire nde cye kurugo, u à u lùtaanni cyêe
sùpyire na. U à tire yyecyeente pyi sùpyir'á, nte ti sí n-pa dá u na si shìŋi niŋkwombaaŋi
ta ke. 17 Pèente ti taha saanrefoo Kile na tèrigii puni i, uru u ɲyɛ ɲyii na tèrigii puni i ke,
sùpya ɲyɛ na u ɲaa mɛ; uru u ɲyɛ Kileŋi niŋkinŋi fo tèekwombaa. Amiina!

Poli à Timɔti yɛrɛ na u uye pwɔ Kile kuni na

18 Mii jyaŋi Timɔti, mii à nte tùnnture jwo mu á mà tàanna ná Kile tùnntunmpii pìi jwum'i,
mpe p'à fyânha a jwo mu kyaa na ke. Zhìŋi mu ɲyɛ na leni bà sùpyire si mpyi si kàlaŋi sèe
wuŋi ta mɛ, puru jwumpe pu fànha kan ma á lire zhìleni na. 19 Maye pwɔ Kile kuni ɲaaraŋi
na ná funɲcɛnŋ'i. Kuru funɲcɛnŋk'à pìi kùuŋɔ, ka pi Kile kuni ɲaaraŋi si yyére shwɔhɔl'e,
mu à jwo bakwɔɔgɔ k'à fûru maa ntîge lwɔhe ɲwɔh'i. 20 Nàmbaa shuunni na ɲyɛ pire e,
Imɛnɛ ná Alɛzandiri, mii à pire yaha Sitaanniŋi á, pi i ŋkyaala, bà pi si mpyi pi àha núru
raa Kile mɛge kèɛge mɛ.

2

Dánafeebil'à yaa pi a Kile ɲáare sùpyire puni kurugo

1 Ŋyɛ yaage niɲcyiige mii ɲyɛ na ɲcaa dánafeebil'á ke, kuru ku ɲyɛ ŋke: yii a Kileɲareyi
niɲcɛnɲyi shiŋi puni pyi, yii raa u ɲáare sùpyire puni kyaa na, yii raa fwù kaan u á ti puni
kurugo. 2 Yii a Kile ɲáare saanbii ná shinbwoobii puni kurugo, bà wuu si mpyi si ntèɛn
yyeɲiŋke ná fɛrɛmpe e, s'a Kile pêre ná ɲaaraŋkanna niɲcɛnn'i mɛ. 3 Lire l'à ɲwɔ, lire mú
l'à táan wuu Shwofooŋi Kile á. 4 U la ɲyɛ sùpyire puni si shwɔ, ti i sèeŋi cè. 5 Ŋaha kurugo
yɛ Kile na ɲyɛ niŋkin, sìsuruleŋɛ niŋkin mú u ɲyɛ u ná sùpyire puni shwɔhɔl'e, sùpya u ɲyɛ
u wi, Yesu Kirisita kyaa li. 6 U à uye kan mà pyi sùpyire puni ɲùŋgwulwɔrɔ ti kapegigil'e.
Kile ɲyii tèn'à nɔ ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire na na uru la ɲyɛ ti i shwɔ.

7 Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, Kile à mii Poli tìŋ'a pyi u tùnntunŋɔ. Mii ɲyɛ a finɛ mɛ,
sèe u ɲyɛ u wi, supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, Kile à mii tun na mii u sà a pire
taanni u kuni ɲaaraŋkanni na, lire kuni li ɲyɛ sèeŋi.

Pyiŋkanni na nàmbaabii ná cyeebil'à yaa pi a Kile kuni ɲaare ke

8 Ŋyɛ cyaga maha cyag'e dánafeebii na bínnini ke, mii la ɲyɛ nàmbaabii pi a pi cyeyi yîrige,
pi raa Kile ɲáare ná zòvyinre e, lùyirili ná jwuɲyahama baa.

9 Mii la mú ɲyɛ cyeebii pi pi vàaŋɲyi nindeyi cè. Pi à yaa pi a vàanya leni ɲjemu yi ɲyɛ yi
sì pi ɲjini faha mɛ. Pi ɲyɛ a yaa pi a ɲùɲyi pwu sùpyire s'a pi cyêre kampyahii na mɛ, pi ɲyɛ
a yaa pi a vàaŋɲyi loŋgara wuyi ná pùcyage yaayi loŋgara wuyi leni mɛ, mu à jwo sɛɛnŋi
wuyi ná ŋkèɛɲcurigii loŋgara wogigii. 10 Ŋka pi pùcyage yaleer'à yaa ti pyi kacɛnmpyiini,
ceewe maha ceewe u ɲyɛ na Kile pêre ke, amuni u à yaa u pyi. 11 Mà bâra lire na, cyeebii
ká mpyi Kile Jwumpe tajwuge e, pi à yaa pi tèɛn tanuge e, pi raa pu núru pi raa ɲaare pi
a ntàanni ná p'e. 12 Mii ɲyɛ a ɲɛɛ ceewe u a sùpyire kâlali na cyeebii ɲyɛ nàmbaabii ɲùŋɔ na
mɛ, u à yaa u tèɛn tanuge e*. 13 Lire kajwuuni li ɲyɛ, Kile à Adama dá yyecyiige na, lire

* **2:12** Pìi maha jwo: «Mii la ɲyɛ cyeebii pi pyi nàmbaabii cyelentii, lire ɲyɛ mɛ pi pyi nàmbaabii ɲùŋɔ na mɛ. Pi aha mpyi Kile jwumpe tajwuge e pi a yaa pi fyâha, pi raa núru.»

ɲwɔhɔ na maa Awa dá. 14 Adama bà Sitaanniŋi à ɲwɔ fáanŋa yyecyiige na mɛ, ŋka ceeŋi
u à fyânha a ɲwɔ fáanŋa, ka u u Kile ɲwɔmɛɛni yaha. 15 Ceeŋi pyìisini sì n-jà u pyi u pɔ̂ɔn u
nùmpanŋke e mɛ, li tɛgɛni li ɲyɛ u kwôro Kile kuni i ná tàange ná tufeempe e, u uye pèrɛge
cè.

3

Dánafeebii kuruŋke kàanmucyafeebii kani

1 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ: ŋgemu la ká mpyi si mpyi dánafeebii kuruŋke
kà kàanmucyafoo ke, urufoo la na ɲyɛ si kyaa niɲcɛnnɛ pyi. 2 Dánafeebii kuruŋke
kàanmucyafooŋ'à yaa u pyi sùpya, tìgire cyaga ɲyɛ ŋgemu na mɛ, u à yaa u kúu u cwoŋi
na*, u u uye pèrɛge cè, u ɲyɛ a yaa u kyaa pyi a tòro li tɛgɛni taan mɛ, u à yaa u pyi sùpya
ŋgemu u à tíi ke, u à yaa u pyi nàmpɔnmarawa, u u jà u a sùpyire kâlali u a ɲwɔge Kile kuni
ɲaaraŋkanni na. 3 U ɲyɛ a yaa u pyi sinmbya mɛ, u mú ɲyɛ a yaa u pyi supyikyanga mɛ,
ŋka u à yaa u pyi ɲùmpiŋɛfoo. U ɲyɛ a yaa u pyi kàshikwɔn mɛ, u múnaani mú ɲyɛ a yaa li
lwɔ́ a pwɔ nàfuuŋi na mɛ. 4 U à yaa u jà u pyɛngɛ shiinbii cùŋkanni na, u pyìibii s'a u pêre
sèl'e. 5 Yire kajwuuni li ɲyɛ, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a jà u pyɛngɛ shiinbii cùŋkanni na mɛ, di
urufoo sí n-jà Kile dánafeebii kuruŋke yyaha cû n-jwo yɛ? 6 U mú ɲyɛ a yaa u pyi sùpya
niɲjyivɔnnɔ Kile kuni i mɛ, lire ɲùŋke ku ɲyɛ u àha ŋkwɔ̀ uye pêe, Kile si ŋkwɔ̀ a u cêɛgɛ
bà u à Sitaanniŋi cêɛgɛ mɛ. 7 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, dánafeebii kuruŋke
kàanmucyafooŋi mú à yaa u pyi ná mɛtange e pire shwɔhɔl'e, bà sùpyire si mpyi t'àha bú u
ɲjini faha, u u ɲcwo Sitaanniŋi kànhaŋke e mɛ.

Dánafeebii kuruŋke tɛgɛfeebii kani

8 Nyɛ dánafeebii kuruŋke tɛgɛfeebil'à yaa pi pyi mɛtangafee, pi ɲyɛ a yaa pi pyi
ɲwɔmyahigii shuunni jwufee mɛ, pi ɲyɛ a yaa pi pyi sinmbyaa mɛ, pi ɲyɛ a yaa pi a
nàfuuŋi caa cyaŋkanna nimpii na mɛ. 9 Kuni i Kile à wuu le, ná li mpyi a ŋwɔhɔ tèecyiini
i ke, pi à yaa pi a lire kuni ɲaare ná funvyinge e. 10 Pi à yaa pi kàanmucya sèl'e kampyi
tìgire cyaga ɲyɛ pi na mɛ, pi i nta pi a uru báaraŋi pyi.
11 Cyeebii mú à yaa pi pyi mɛtangafee, pi ɲyɛ a yaa pi a sùpyire sannte mɛyi kèɛge mɛ,
pi à yaa pi piye pèrɛge cè, pi à yaa pi pyi dánasupyii karigii puni i. 12 Dánafeebii kuruŋke
tɛgɛfooŋ'à yaa u kúu u cwoŋi na†, u à yaa u jà u pyìibii ná u pyɛngɛ shiinbii puni cùŋkanni
na. 13 Mpii pi ɲyɛ na uru báaraŋi pyi na ɲwɔge ke, pire sí n-kêe. Pi sí raa pi báaraŋi pyi
fyagara baa Kile kuni i, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.

Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à ɲwɔ

14 Mii na sɔ̂nnŋi, li sì mɔ mɛ, mii sí n-kàre mu yyére, ŋka mii sí ɲcyii karigii séme si ntun mu
á. 15 Mii méɛ ká mpyi mii ɲyɛ a wyèr'a nɔ mu yyére mɛ, mu sí li cè ŋge lɛtɛrɛŋi cye kurugo,
pyiŋkanni na Kile bage shiinbil'à yaa pi a Kile kuni ɲaare ke. Kuru bage shiinbii pi ɲyɛ
Kile ɲyii wuŋi dánafeebii kuruŋke, pire pi à kàlaŋi sèe wuŋi cwɔhɔ cinɲjo ná cinŋkunŋɔ
fiige.
16 Sèe wi, kani li mpyi a ŋwɔhɔ Kile kuni i ke, li mpyi a pêe sèe sèl'e, sùpya sì n-sìi n-jà
nàkaana pyi lire e mɛ:
Kirisita à uye pyi sùpya, maa uye cyêe sùpyire na,
Kile Munaani à li cyêe na u à tíi,
Kile mèlɛkɛɛbil'à u ɲya.
U kyal'à jwo supyishiŋi pun'á,
Diɲyɛŋi cyeyi puni i, pìl'à dá u na,
Kile à u lwɔ́ a kàre nìɲyiŋi na maa u pêe.

---

* **3:2** Pìi maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.» † **3:12** Pìi maha jwo: «Dánafeebii kuruŋke tɛgɛfooŋ'à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

4

1 Nyɛ Kile Munaani à yi fíniŋ'a jwo wuu á na diɲyɛŋi tèekwooni ká byanhara, pìi sí kàntugo wà Kile kun'á, si ntaha kafinivinibii pìi ɲwɔh'i, mpii pi ɲyɛ na sùpyire wurugo ke, pire u kàlaŋi s'à fworo jínabil'e. 2 Pire cyelentiibii na ɲyɛ kafinivinimii, pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na, pi saha sì n-jà sèeŋi cè n-wwû kafinare e mɛ. 3 Pire cyelentiibii maha sùpyire kâlali na fúruŋi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, na yalyire shiŋi puni ɲyɛ a yaa t'a lyî mɛ, mà li ta Kile u à yalyire puni dá. U la ɲyɛ mpii pi à dá uru na maa sèeŋi cè ke, pi fwù kan ur'á pi i ti lyî.
4 Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à ɲwɔ, wuu ɲyɛ a yaa wuu cyé yaaga na mɛ, ŋka wuu à yaa wuu fwù kan u á yaayi puni kurugo. 5 Wuu à li cè Kile Jwumpe cye kurugo na wuu aha fwù kan u á yaayi ɲjemu kurugo ke, yire maha fíniŋɛ.

Yesu Kirisita báarapyiŋi niɲcɛnŋi

6 Mu à yaa mu u ɲcyii karigii yyaha jwo dánafeebil'á, lire e mu sí n-pyi Yesu Kirisita báarapyi niɲcɛnŋɛ ŋgemu u na uye ɲwɔ caa ná kàlaŋi niɲcɛnŋi i Kile kuni i ke. 7 Ma hà raa jwuɲjyempe laaga baa wumpe núru mɛ, pu ɲyɛ a fworo Kile e mɛ. Ta maye taanni Kile yyaha fyagare na.
8 Mà cyeere taanna karigii cyìi na, lir'à ɲwɔ,
ŋka mà maye taanna Kile yyaha fyagare na,
lire tɔ̀ɔnŋ'à pêe sèl'e
ɲaha na yɛ Kile à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á na
uru yyaha fyagare sí wuu niɲjaaŋi ná wuu nùmpanŋke ɲwɔ.
9 Puru na ɲyɛ sèe, sùpyire pun'à yaa ti ɲɛɛ uru sèeŋi na. 10 Nyɛ lire kurugo wuu na báaraŋi pyi, marii zhìŋi leni, ɲaha na yɛ wuu à wuye tíiŋɛ Kileŋi ɲyii wuŋi na, uru u ɲyɛ sùpyire puni Shwofooŋi, ŋka mpii pi à dá Yesu Kirisita na ke, pire wuuni l'à lyɛ. 11 Mu à yaa mu u cyire karigii yyaha jwo pi á sèl'e maa pi taanna cyi na.
12 Mu ɲaaraŋkanni niɲcɛnni l'à yaa li sùpyire sige t'àha bú ŋkwɔ̀ mu wíi ɲcwô na mu na ɲyɛ nàŋkocyaawa mɛ. Mu a yaa mu u ma jwuŋkanni ná ma ɲaaraŋkanni ná ma ntàannamagare ná ma dániyaŋi ná ma zòvyinre cyêe dánafeebii na, bà pi si mpyi si mu pyiŋkanni lwɔ́ cyire karigii puni i mɛ.
13 Mà jwo mii u nɔ mu yyére ke, maye waha Kile Jwumpe Semɛŋi ŋkàlaŋi na sùpyir'á, maa u jwumpe yyaha jwo pi á, bà pi si mpyi si ntaha pu fye e mɛ. 14 Kile tùnnture ntemu t'à jwo mu kyaa na, ka dánafeebii kacwɔnribii si pi cyeyi taha mu ɲùŋke na, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mɛɛ na ke, ma hà cye láha kuru na mɛ.
15 Maye waha maa cyire karigii pyi ná ma fànhe puni i, bà sùpyire si mpyi si ɲcè na mu na sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 16 Ma ɲaaraŋkanni kàanmucya. Kàlaŋi mu ɲyɛ na ŋkaan sùpyir'á ke, maa uru kàanmucya mú. Maye pwɔ cyire karigii na tèrigii puni i. Lire ká mpyi, mu yabiliŋi sí n-shwɔ, mpii pi ɲyɛ na mu jwumpe núru ke, pire mú sí n-shwɔ mu cye kurugo.

5

Yɛrɛŋkanni na Timɔti à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke

1 Ma hà raa jwuɲjwumbaama yu nàŋkolyeebii na mɛ, ŋka ta pi yɛrɛge ná lùtaanni i mu à jwo mu tii pi. Lire pyiŋkanni na mú, ta nàɲjiibii yɛrɛge mu à jwo mu cìnmpyii. 2 Ciɲjyeebii pi ke, ta pire yɛrɛge mu à jwo mu nɛɛ pi. Cipyire mú ti ke, ta tire yɛrɛge mu à jwo ma cìnmpyicyee, ŋka ná zòvyinre e.

Leŋkwucyeebii pi à yaa ná ntɛ̀gɛŋi i ke

3 Tɛgɛfee ɲyɛ leŋkwucyeebii mpiimu na mɛ, pire pi à yaa ná ntɛ̀gɛŋi i. 4 Ŋka pyìi, lire ɲyɛ mɛ ɲampyire ká mpyi leŋkwucwoŋi ŋgemu á ke, pir'à yaa pi Kile yyaha fyagare ntaanniŋi sìi pi pyɛnyi na, pi i pi sifeebii tugure lwɔ́, bà pi sifeebil'à fyânha a pi woore lwɔ́ mɛ. Lire l'à táan Kile á. 5 Leŋkwucwoŋi u ɲyɛ uye kanni na, ná sùpya ɲyɛ u á, ŋgemu u sí u tugure lwɔ́ mɛ,

ur'à Kile pyi u cyɛge tatahage, marii u ɲáare pìlaga bâra canŋa na, bà Kile si mpyi si u tègɛ mɛ. 6 Ŋka leŋkwucwoŋi u ɲyɛ mayaare e ke, uru niŋkwuŋi u ɲyɛ, ali mà li ta u ɲyɛ ɲyii na. 7 Ta dánafeebii kâlali ɲcyii karigii na, bà pi si mpyi s'a cyi kuni ɲaare, si mpyi tìgire cyaga baa mɛ. 8 Shin maha shin à yaa u u cìnmpyiibii tugure lwɔ́, ŋka u pyɛngɛ shiinbii wuuni l'à lyɛ. Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a lire pyi mɛ, urufol'à fworo Kile kuni i feefee. Kilecembaabii mú bá à pwórɔ urufoo na.

9 Leŋkwucyeebii pi à nɔ yyee beetaanre (60) na ke, l'aha nta pi mpyi a kúu pi nàmbaabii na, pire mpii mɛyi y'à yaa y'a sémɛni dánafeebii s'a pire tère. 10 Pi à yaa pi pyi mɛtangafee pi kacɛnŋkii cye kurugo, pi à yaa pi ta pi à pi pyìibii byé byíŋkanna niɲcɛnnɛ na, pi à yaa pi ta pi à nàmpwuun mâra, maa dánafeebii tooyi jyé mú*, pi à yaa pi ta pi à kanhamafeebii pìi tègɛ, pi à yaa pi ta pi à kacɛnŋkii shiŋi puni pyi. Ŋyɛ leŋkwucyeebii pi ɲyɛ amuni ke, pire mɛyi y'à yaa y'a sémɛni.

11-12 Ŋka leŋkwucyeebii pi ɲyɛ cipyire ke, ma hà raa pire mɛyi sémɛni mɛ. Shwɔhɔl'e nàmbajyiini lage sí n-pa pi ta. Lire ká mpyi, ɲwɔmɛɛni pi maha lwɔ́, na pire sí raa báare Kirisita kann'á ke, pi sí lire kèɛge si kàntugo wà u á. 13 Mà bâra lire na, mu aha a pi mɛyi sémɛni, pi sí n-pyi sàafee s'a ɲaare pyɛnyi ná yiye shwɔhɔl'e laaga baa, là mpyimbaa. Lire kanni bà mɛ, pi sí n-pyi jwuɲyahamafee, s'a pi ɲwɔyi leni sùpyire sannte jwumpe e, s'a jwuɲjwumbaampe yu mú. 14 Lire kurugo mii la ɲyɛ leŋkwucipyire ti nàmbaya jyè†, pi i pyìi si, pi i yákili yaha pi pyɛnyi na sèl'e, bà wuu zàmpɛɛnbii si mpyi pi àha ŋkwɔ̀ tìgire cyaga ta wuu na mɛ. 15 Mii na mpe jwumpe yu ɲaha na yɛ leŋkwucipyire tà à kàntugo wà Kile kun'á mà kwɔ̀, maa ntaha Sitaanniŋi ɲwɔh'i. 16 Dánafeebii shwɔhɔl'e, ceeŋi wà cìnmpyicyee ká mpyi leŋkwucyee, ur'à yaa u pi tugure lwɔ́, leŋkwucyeebii pi ɲyɛ piye kanni na ke, bà dánafeebii kuruŋke si mpyi si jà ɲjyére ná pire e mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi a pi kacwɔnribii pêre

17 Dánafeebii kacwɔnribii pi ɲyɛ na pi báaraŋi pyi na ɲwɔge ke, pire pi à yaa ná pèente e, yii yaha pire na sèl'e, mpiimu bá pi à piye pwɔ Kile jwumpe ɲjwuŋi na ke, pire kaɲyɛɛ na. 18 Ŋaha kurugo yɛ y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Mu aha a sùmaŋi bwùun ná nìiyi i si u pyàŋi wwû, mu ɲyɛ a yaa mu u yi ɲwɔyi pwɔ mɛ‡.»

Yi mú à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Báarapyiŋ'à yaa ná u sàraŋi i§.»

Nde Timɔti à yaa u pyi wà ha dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà cêɛge u á ke

19 Wà ha dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà cêɛge kani là na, ná shiin shuunni taanre ɲyɛ a lire kani ɲya maa li jwo mu á mɛ, ma hà ndá li na mɛ. 20 Kacwɔnribii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, pire yɛrɛ pi sanmpii ɲyii na, bà pire mú si mpyi s'a fyáge si kàntugo wà kapegigii na mɛ. 21 Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ná u mèlɛkɛɛbii niɲcwɔnribii ɲyii na, na mu à yaa mu u maye waha maa ɲcyii karigii puni pyi. Mu à yaa mu u sùpyire puni cû cùŋkanna niŋkin na, ma hà sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.

22 Ma hà funŋke wyèɛŋɛ si ma cyeyi taha sùpya ɲùŋɔ na si u pyi dánafeebii kacwɔnrɔwɔ mɛ. Shinŋi u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, ma hà ŋgwɔ̀ ná urufol'e mɛ, mu à yaa mu u pyi ná zòvyinre e tèrigii puni i.

23 Ma hà raa lùtiige kanni byii mɛ, ta ɛrɛzɛn sinmpe nimbilere byii ma funɲjaŋke kurugo, bà mu si mpyi si ɲcùuŋɔ mɛ, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ na ɲcùuŋi na ntahali mɛ.

24 Pìi na ɲyɛ wani, pi kapegigii maha ɲcè, mà li ta wà sàha ŋkwɔ̀ a pi yíbe mɛ. Pìi wogii sí na ɲyɛ wani cyire maha ɲcè pi yíbeŋkwooni kàntugo na. 25 Amuni li mú ɲyɛ kacɛnŋkii

---

* **5:10** Lire tèni i, nàmpɔnŋɔ n'a mpyi a pa mu yyére, mu mpyi maha biliŋi wà pyi u à u tooyi jyé. Lire na mpyi bilibii kapyii. † **5:14** Lire tɛɛnni i, wà fànha mpyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋɛ wani. ‡ **5:18** Duterenɔmu 25.4 § **5:18** Levitiki 19.13; Duterenɔmu 24.14-15

ɲyɛ na jà a ŋwɔhɔ mɛ, cyi maha ɲaa. Cyìi méɛ ká mpyi cyi sàha ŋkwɔ̀ na ɲaa mɛ, cyire sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ.

6

Dánafeebii pi ɲyɛ bilere e ke, pir'à yaa pi a pi ɲùŋufeebii pêre

1 Bilibil'à yaa pi a pi ɲùŋufeebii pêre, bà sùpyire si mpyi t'àha raa Kile mɛge kèɛge, si wuu kàlaŋi pyi laaga baa mɛ. 2 Pi ɲyɛ a yaa pi a pi ɲùŋufeebii ɲwɔ kwùun, na pire na ɲyɛ cìnmpyii mà tàanna ná Kile kuni i mɛ. Ŋka pi bá à yaa pi a báare pi á sèl'e, ɲaha kurugo yɛ mpiimu á pi ɲyɛ na báare ke, pire na ɲyɛ ntàannamadanafee.

Cyire karigii jwo a waha dánafeebil'á.

Cyelentiibii kafinivinibii ná nàfuuŋi kani

3 Wà ha a kàlaŋi wabɛrɛ kaan sùpyir'á ŋgemu u à kàntugo wà wuu Kafooŋi Yesu Kirisita kàlaŋi niɲcɛnŋi ná Kile kun'á ke, 4 urufoo na uye pêre tawage e, u ɲyɛ a yafyin cè mɛ. Jwuɲyahamafoo u ɲyɛ u wi. U maha kàshige kwùun jwumpe laaga baa wumpe ɲùŋɔ taan, cyire karigii maha ma ná yiɲcyɛge ná yoge ná cyàhigii ná sɔ̀nŋɔpeere 5 ná nàkaante tɛgɛlɛ baa woore e sùpyire shwɔhɔl'e. Pire cyelentiibii funɲyi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, pi ɲyɛ na sèeŋi ɲaa sahaŋki mɛ. Pi na sônnŋi na Kile kuni na ɲyɛ nàfuutakuro.

6 Sèeŋi na, Kile kuni na ɲyɛ nàfuu li ɲaarafeebil'á, ná pi cyeyaay'à pi funɲyi ɲíŋɛ. 7 Wuu canzege, wuu ɲyɛ a pa ná yafyin i mɛ, wuu canŋkwuge wuu mú sì n-kàre ná yafyin i mɛ. 8 Lire e yalyire ná vàaɲɲyi ká mpyi wuu á, yir'à yaa yi wuu funɲyi ɲíŋɛ. 9 Mpiimu la ku ɲyɛ si mpyi nàfuufee ke, pire maha piye le kapegigii ɲwɔge e. Sitaanniŋi maha pi cû bà yatɔɔgɔ maha ɲcû kànhaŋa na mɛ. Pi ɲyii karigii nimpegigii ná laaga baa wogigii cyi maha pi wuuni kèɛgɛ feefee. 10 Ŋaha kurugo yɛ nàfuuŋi lage ku maha kapegigii shiŋi puni sini, u lag'à pìi ta, ka pi i fworo Kile kuni i, maa piye le kyaage e.

Poli à Timɔti yɛrɛ

11 Ŋka Timɔti, mu u ɲyɛ Kile sùpya ke, laaga tɔɔn cyire karigii puni na, ma a maye waha katiigii mpyiŋi na Kile yyahe taan. Fànha le ma a maye pwɔ Kile na, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinɲɛɛbii kyaa táan may'á sèl'e, ma a maye waha Kile kuni ɲaaraŋi i, ma a mpyi ɲùmpiŋɛfoo. 12 Ta Kile kuni zhìŋi niɲcɛnŋi leni. Shìŋi niŋkwombaaŋi ta, uru kurugo Kile à mu yyere, ka mu u uru jwumpe jwo, maa li cyêe na mu na Kile kuni ɲaare, shinɲyahara a lire kani lógo maa li ɲya.

13 Ŋyɛ mii sí yi jwo n-waha mu á, ɲyii yaayi puni Davooŋi Kile ɲyii na ná Yesu Kirisita ɲyii na, ŋgemu u à sèeŋi jwo Pɔnse Pilati á ke, 14 mu à yaa mu u Kile tùnnture kurigii puni ɲaara. Ma hà tìgire cyaga yaha ku ta ma na mɛ, fo mà sà yaa ná Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge e. 15 U sí núru n-pa Kile ɲyii tère e, Kileŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, uru u ɲyɛ yyeɲiŋke fooŋi, kileŋi wà saha ɲyɛ uru kàntugo mɛ, uru u ɲyɛ saanbii puni Saanŋi, kafeebii puni Kafooŋi. 16 Uru kanni u ɲyɛ Kileŋi ɲyii wuŋi tèekwombaa; cyage e u ɲyɛ ke, kuru cyage bèɛnmpe mpèeŋi kurugo, sùpya sì n-jà n-file u na mɛ, sùpya ɲyii sàha u ɲya mɛ, sùpya ɲyii mú sì n-jà u ɲya mɛ. Pèente ná síŋi u pyi u wuyo, fo tèekwombaa. Amiina!

Nde nàfuufeebil'à yaa pi pyi ke

17 Yi jwo nàfuufeebil'á na pi àha raa piye pêre si pi cyeyi taha pi nàfuuŋi na mɛ, ɲaha na yɛ nàfuuŋi na ɲyɛ yakwɔgɔ. Pi à yaa pi pi cyeyi taha Kile na, uru u sí yaayi puni kan wuu á, si wuu funɲyi ɲíŋɛ. 18 Yi jwo pi á na pi a kacɛnŋii niɲyahagii pyi tèrigii puni i, pi àha mpyi cyeŋgarafee mɛ, pi raa pi cyeyaayi yà kaan sùpyir'á ná funŋɔ niŋkinŋi i. 19 Pi aha a lire pyi, pi sí nàfuu nimbwo ta nùmpanŋa, nàfuuŋi sèe wuŋi nivwɔnhɔmbaaŋi ná shìŋi niŋkwombaaŋi.

Poli yɛrɛge nizanŋke Timɔti á

20 Ɲyɛ mii jyaŋi Timɔti, tùnnture Kile à le mu cye e ke, ti cû ná ma cyeyi shuunniŋi
i. Jwumpe laaga baa wumpe p'à kàntugo wà Kile kun'á ke, maye kàanmucya puru ná
nàkaante ɲùŋɔ baa woore na. Pìi maha cyire karigii sɔ̂nŋi na ɲcè, mà li ta sèe bà mɛ. 21 Pìl'à
jwo na pir'à ɲcèŋi ta amuni, mà li ta pi à fworo Kile kuni i.
Kile u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Timɔti á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi Poli à tun Timɔti á ke, uru u à pyi Poli lɛtɛrɛŋi nizanŋi, mpii u à sémɛ na pi ɲyɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke. Pi à u niɲjyewuŋi cû a le kàsuŋi i Kile jwumpe ɲjwuŋi kurugo. U mpyi a cè na uru tèekwuun'à byanhara. U mpyi a cè mú na uru ká ŋkwû, na uru sí n-kàre Kafooŋi Yesu yyére. Lire e u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ maa u yɛrɛyi nizanɲyi le u e mà tun Timɔti á, maa màban le u e u báaraŋi mpyiŋi na.

Poli mpyi a cè na Timɔti à ŋgaha ta Kile báaraŋi i. Lire kurugo u à u yɛrɛ na u pyi uru fiige, u u ŋkwôro u a sùpyire kâlali Kile jwumpe na, bà pi à u kâla pu na mà u yaha nàɲjiiwe mɛ; na u à yaa u a kacɛnŋii pyi sùpyire puni na, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na ná lùtaanni i. Bà faapyiŋi maha u kɛrɛge báare mɛ, u raa báare sèe sèl'e amuni, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi si nɔ cyeye niɲyahay'e mɛ.

Poli à Timɔti shéɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, shìŋi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ná uru maha ntaa Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo ke, u à mii tun mii u sà a uru jwumpe yu. 2 Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á Timɔti, mu u ɲyɛ mii ntàannamajyaŋi mà tàanna ná Kile kuni i ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ ma na, pi i ɲùɲaara ta ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Poli à màban le Timɔti i Kile jwumpe ɲjwuŋi na

3 Mii à Kile shéɛre, uru ŋgemu á mii na báaraŋi pyi ná funvyinge e, na tulyeyi fiige ke. Pìlaga bâra canŋa na, mii aha a Kile ɲáare, mii funŋɔ ɲyɛ na wwùu mu na mɛ. 4 Canŋke wuu à láha wuye na ke, mu à mɛɛ sú sèl'e, mii funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ lire na mɛ. Lire e mii la ɲyɛ si núru mu ɲya, bà mii funŋke si mpyi si ntáan sèl'e mɛ. 5 Mii funŋɔ sàha wwɔ̀ mu Kile kuni ɲaaraŋkanni niɲcɛnni na mɛ, mu nulyage Loyisi ná mu nuŋi Enisi à lire ndemu ɲaara mu yyaha na ke. Mii mú s'à tèɛn ná l'e na mu à kwôro lire kuni i.

6 Lire kurugo tèni i mii à na cyeyi taha mu ɲùŋke na maa Kile ɲáare, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mɛɛ na ke, maye pwɔ bà kuru si mpyi si ŋkwôro mu cye e mɛ. 7 Kile Munaani ká wuu yyaha cû, wuu saha ɲyɛ a yaa wuu a fyáge mɛ, ɲaha na yɛ li sí fànha kan wuu á, si tàange le wuu zòmpyaagil'e, si wuu pyi wuu cû wuye na. 8 Lire kurugo ma hà raa silege s'a wuu Kafooŋi Yesu kyaa yu sùpyir'á mɛ. Mii méɛ ɲyɛ kàsuŋi i u mɛge kurugo ke, lire kà mpyi ma á silege kyaa mɛ. Ŋka maye pwɔ Kile fànhe niŋkange na, ma a ma nàzhan lwɔ́ kyaage e mii fiige Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo.

9 Kile u à wuu shwɔ, maa wuu yyer'a pyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu. Wuu kacɛnŋkii kurugo bà u à lire pyi mɛ, wuu ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, u à ɲwɔ wuu na maa lire pyi mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ. 10 Numɛ u à lire kacɛnni cyêe wuu na wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita mpaŋi cye kurugo. Uru u à fànha ta kwùŋi na, maa li cyêe na wuu aha ɲɛɛ Jwumpe Nintanmpe na, wuu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 11 Puru Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo Kile à mii pyi u tùnntunŋɔ. Mii na puru jwumpe yu sùpyir'á marii pi kâlali pu na. 12 Lire kurugo ŋke yyefuge puni ɲyɛ mii ɲuŋ'i. Ŋka lire ná li wuuni mú i, lire ɲyɛ mii á silege kyaa mɛ, ɲaha na yɛ ŋgemu na mii à na cyɛge taha ke, mii à uru cè, mii mú à tèɛn ná l'e, nde mii à kan u á ke, li síŋi ɲyɛ u na mà lire mâra fo diɲyɛ canŋkwɔge.

13 Ɲyɛ Timɔti, jwumpe sèe wumpe mii à jwo mu á ke, puru yaha maye funŋ'i, maa maye pwɔ Kile kuni ɲaaraŋi na. Ntàannamagare ti ɲyɛ na ntaa Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, ta ma karigii pyi ma a ntàanni ná tire e. 14 Jwumpe Nintanmpe p'à jwo mu á ke, ma hà wà

yaha u a pu labali u a yu mɛ. Pu mâra ná Kile Munaani fànhe e, lire ndemu l'à tɛ̀ɛn wuu e ke.
15 Mu à cè na Azi kùluni dánafeebii pun'à kàntugo wà mii na, Fijɛli ná Ɛrimɔjɛni mú na ɲyɛ pire e. 16 Ŋka Onɛzifɔri wi ke, u à mii funŋke ɲíŋɛ karii niɲyahagil'e. Mii kàsujyiini ɲyɛ a pyi u á silege kyaa mɛ. Kafooŋi u ɲùɲaara ta u pyɛngɛ shiinbii na. 17 Tèni i u à pa naha Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, u à mii cya fo mà mii ɲya. 18 Kafooŋi Kile u ɲùɲaara ta u na diɲyɛŋi canŋkwɔge Kafooŋi Yesu mɛge na. U à kacɛnŋkii ɲcyiimu pyi mii na mà mii yaha Efese kànhe e ke, mu Timɔti à cyire cè mà tòro sùpyire puni na.

2

Kirisita sèebaarapyiŋi kani

1 Ŋyɛ mii jyaŋi Timɔti, Yesu Kirisita à ɲwɔ mu na maa fànhe ŋkemu kan mu á, mu ná u wwoɲɛɛge e ke, ta Kile kuni ɲaare ná kur'e. 2 Kile Jwumpe mu à lógo mii ɲwɔ na shinɲyahara ɲyii na ke, puru jwumpe jwo piibɛril'á, wà sí n-jà cye taha mpiimu na, ná pire mú sí n-jà pu jwo piibɛril'á ke.
3 Ná mu sí ɲyɛ Yesu Kirisita sòrolashi niɲcɛnŋɛ, ma nàzhan lwó yyefuge e. 4 Kampyi sòrolashiŋi la ɲyɛ si ntáan u ɲùŋufooŋ'á, u kapyiiŋkii saha ɲyɛ a yaa cyi pyi shintiiwe wogii fiige mɛ. 5 Ŋgemu u ɲyɛ na kajatafɛrɛ fî mú ke, u aha mpyi u ɲyɛ na fî mà tàanna ná tire tafɛɛre kuzhɛgil'e mɛ, urufoo sì kajaɲjwooni ta mɛ. 6 Faapyiŋi u à màban le uye e sèl'e ke, uru sí n-fyânha u kanhare tɔ̀ɔnŋi ta. 7 Karigii yyaha mii à jwo mu á ke, funŋke cya cyi na sèl'e. Lire ká mpyi, wuu Kafooŋi sí mu tɛ̀gɛ bà mu si mpyi si cyi puni yyaha cè mɛ.
8 Funŋɔ cwo saanŋi Dawuda tùluge shinŋi Yesu Kirisita na, u à kwû maa ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Puru Jwumpe Nintanmpe mii ɲyɛ na yu sùpyir'á. 9 Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, mii ɲyɛ kyaage e, pi à mii le a pwɔ kàsuŋi i, mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na Kile Jwumpe pi à le a pwɔ kàsuŋi i mà dɛ! 10 Mii à kuru kyaage puni kwú naye e, Kile niɲcwɔnribii kurugo, bà Yesu Kirisita si mpyi si pi shwɔ pi i mpyi Kile sìnampe e fo tèekwombaa mɛ. 11 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ:

Wuu aha ŋkwû ná Kirisita e,
wuu sí n-pyi ɲyii na ná u e.
12 Wuu aha kyaage kwú wuye e,
wuu sí n-pyi fànhe e ná u e,
ŋka wuu aha kàntugo wà u na,
u mú sí kàntugo wà wuu na.
13 Wuu méɛ ká mpyi wuu ɲyɛ a jà a kwôro ná u e tèrigii puni i mɛ,
wuu a yaa wuu li cè u na ɲyɛ ná wuu e tèrigii puni i
ɲaha na yɛ u ɲyɛ na núruli u ɲwɔmɛɛni ɲwɔh'i mɛ.

14 Ta sùpyire funŋɔ cwo mpe jwumpe na, yi jwo a waha pi á Kile ɲyii na, na pi àha raa nàkaante laaga baa woore pyi mɛ, kaɲwɔɔ ɲyɛ ti na mɛ, ti mú ɲyɛ na ti lógofeebii leni kuro niɲcɛnni i mɛ, ti maha pi wuuni kèɛge. 15 Mu wi ke Timɔti, maye waha ma a li cyêe Kile na na mu na ɲyɛ u báarapyi niɲcɛnŋɛ, bà mu si mpyi ma hà bú ɲùzogoro ta ma báaraŋi cye kurugo mɛ. Ta Kile jwumpe yu ma a ɲwɔge, puru pu ɲyɛ sèeŋi. 16 Cû maye na nàkaante laaga baa woore mpyiŋi na, ti ɲyɛ a táan Kile á mɛ, ɲaha na yɛ mpii pi maha tire nàkaante shiŋi pyi ke, ti maha pire laage tɔɔnge Kile na. 17 Tire nàkaante maha kakyaare pyi, bà nɔkwombaaga maha fwónre na ŋkèɛge mɛ. Imɛnɛ ná Filɛti na ɲyɛ tire nàkaante pyifeebil'e. 18 Pi à sèeŋi kuni yaha marii fini na Kile à dánafeebii ɲɛ̀ a yige kwùŋi i mà kwɔ̀, na kwuɲɛnɛ saha ɲyɛ mɛ. Lire pyiŋkanni na, pi à sùpyire tà ɲwɔ fáanŋa a yige Kile kuni i.
19 Ŋka Kile Jwumpe ɲyɛ na ŋkêɛnŋi mɛ, pu na ɲyɛ mu à jwo baga nintaa ndemu l'à faanra a ɲwɔ ke, l'à sémɛ lire nintaani na:

«Kafooŋi Kile à u wuubii cè*.»

* **2:19** Nɔmburu 16.5

L'à séme mú na:
«Shin maha shin u à jwo na uru na ɲyɛ Kafooŋi Kile wu ke, urufoo u láha kapegigii mpyiŋi na.»
20 Mu aha jyè shinbwoŋi wà bage e, mu maha li ɲya na bage yaayi yà na ɲyɛ sɛɛn wuyo, yà s'à yaa ná wyérɛfyinŋi i, yà sí ɲyɛ cire wuyo, yà sí ɲyɛ cogo wuyo. Yajigiyi loŋgara wuyi maha yaha canmbwoyi mɛɛ na, marii jígini ná yi sanɲyi i canmpyaagii sanŋkil'e.
21 Ɲyɛ amuni li mú ɲyɛ, ŋgemu ká láha kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo sí n-pyi mu à jwo yajigiŋɛ loŋgara wogo. Urufoo sí n-yaha uye kanni na u ɲùŋufooŋi báaraŋi mɛɛ na. Urufoo kaɲwɔɔni sí n-pêe u á sèl'e. Urufoo sí n-bégele báaraŋi niɲcɛnŋi shiŋi puni mpyiŋi mɛɛ na.
22 Timɔti, nàɲjiibii na dìrili pi ɲyii karigii nintiimbaagii ɲcyiimu kurugo ke, laaga tɔɔn cyire na feefee! Maye waha ma a katiigii pyi, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinɲɛɛbii kyaa táan may'á, mpii pi ɲyɛ na Kafooŋi pêre ná zòvyinre e ke, mu ná pire pi bê. 23 Ma hà raa ma ɲwɔge leni nàkaante laaga baa woore e mɛ, tire maha ma ná yoge e. 24 Mà li ta Kafooŋi Yesu báarapyi ɲyɛ a yaa u a kàshi kwùun mɛ. U à yaa u a sùpyigire pyi ná sùpyire puni i, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na, u à yaa u karii kwú uye e.
25 Mpii pi ɲyɛ na u kyáali ke, u raa pire leni kur'e ná lùtaanni i. Shwɔhɔl'e Kile sí pyiŋkanna kan pi á, bà pi funzɔnnɔre si mpyi si ŋkɛ̂ɛnnɛ, pi i sèeŋi cè mɛ, 26 si funɲcɛnŋɛ ta si piye shwɔ Sitaanniŋi na, uru ŋgemu u à pi cû bà kànhaŋa maha yaaga cû mɛ. Pi kacuni li ɲyɛ Sitaanniŋi á, pi raa uru ɲyii wuuni pyi.

3

Diɲyɛŋi canzanɲyi kani

1 Ɲyɛ Timɔti, mu à yaa mu u li cè na diɲyɛŋi canzanɲyi sí n-waha sèe sèl'e, 2 ɲaha na yɛ sùpyire sí raa n-kòre tiy'á, ti funzɔnnɔre puni sí n-taha wyérɛŋi na, pi sí raa piye pêre, pi sì raa piye cyiin sônnɔ mɛ, pi sí raa Kile mɛge kèɛge, pi sì n-pyi ná pèen'i mà yaha tíi ná pi sifeebil'e mɛ, pi sì wà kacɛnnɛ cè mɛ, pi mú sì Kile kuni kani là le dá e mɛ. 3 Pi sí n-pyi sùpyigire baa ná ɲùɲaara baa shiin, s'a sùpyire sannte mɛyi kèɛge, pi sì n-jà n-cû kapegigii mpyiŋi na mɛ, pi sí n-pyi shinpii, pi tafunŋi u sí n-pyi kacɛnŋkii mpyiŋi. 4 Pi sí raa sùpyire leni cye e, pi tɛɛnmɛ sí n-pɛn, s'a piye pêre sèl'e. Pi sí ɲyii yige pi yabilimpii ɲyii karigii kurugo mà tòro Kile ɲyii wogigii na. 5 Pi sí piye pyi sùpyire ɲyii na, mu à jwo Kile kuni ɲaarafee niɲcɛnmii, mà li ta pi sì ɲɛɛ piye yaha Kile u a ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ. Timɔti, laaga tɔɔn uru supyishiŋi na.
6 Pi pìi maha jyè pyɛnyi i marii cyeebii funŋɔ baa wuubii pìi wɔɔge ná pi ɲwɔtanyi i, bà pi si mpyi s'a ɲɛɛge pi jwumpe na mɛ. Pire cyeebil'à kapegigii niɲyahagii pyi, maa pi ɲyii karigii shiŋi puni pyi ɲcyiimu cyi à kàntugo wà Kile kun'á ke. 7 Tèrigii puni i, pi la maha mpyi si karii yyaha cè, ŋka pi sì n-sìi n-jà sèeŋi cè mɛ. 8 Pire nàmbaabii na sèeŋi tùnni, bà Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi* à Kile tùnntunŋiMusa tùn tèecyiini i mɛ. Pi funzɔnnɔre pun'à lwɔ́ a pwɔ kapegigii mpyiŋi na, pi Kile kuni ɲaaraŋi ɲyɛ ɲùŋɔ baa. 9 Ŋka pi karigii sì n-shà yyaha na mɛ, ɲaha na yɛ shinɲyahara sí n-pa li cè na pi funŋɔ baa wuu pi ɲyɛ, mu à jwo Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi.

Timɔti à yaa u kwôro Kile kuni i

10-11 Timɔti, mu wi ke, karigii na mii à kâla ke, ná mii toroŋkanni ná karigii mii la ɲyɛ si mpyi ke, ná mii Kile kuni ɲaaraŋkanni ná pyiŋkanni na mii à cû naye ke, ná pyiŋkanni na sùpyire sannte kyal'à táan mii á ke, ná pyiŋkanni na mii à naye waha Kile kuni i ke, ná pyiŋkanni na mii à kyaala sùpyire cye e ke, mu à pyi mii fiige cyire puni i. Mu à li cè na mii à kyaala Antiyɔshi ná Ikoni ná Lisitiri kànyi i. Mii à kyaala wani sèl'e, ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu Kafooŋi à mii yige kuru yyefuge puni i pi cye e. 12 Lire pyiŋkanni na, shin maha shin la ku ɲyɛ s'a Kile kuni ɲaare Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo sí

* **3:8** Yahutuubii na sônŋi na Misira ɲcèfeebii kyaa l'à jwo Ɛkizodi 7--8 i ke, pire pi ɲyɛ Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi.

n-kyaala sùpyire cye e. 13 Ŋka shinpiibii ná kafinivinibii pi ke, pire sí yyaha le kapegigii mpyiŋi na, pi sí raa sùpyire wuruge s'a piye wuruge mú.

Kile Jwumpe Semɛŋi kaɲwɔɔni

14 Mu wi ke Timɔti, karigii na mu à taanna, ka mu u dá cyi sèeŋi na ke, maye pwɔ cyi na, ɲaha na yɛ mpii pi à mu taanna cyi na ke, sèeshiin pi. 15 Mà lwɔ́ fo mu ɲyɛ nàŋkocyɛɛre e, mu à Kile Jwumpe Semɛŋi kâla a cè, uru Semɛŋi jwumpe pu sí n-jà yákilifente kan mu á, bà mu si mpyi si dá Yesu Kirisita na si shwɔ mɛ. 16 Uru Semɛŋi jwumpe pun'à fworo Kile e, lire kurugo pu tayyéreg'à pêe, pu sí n-jà sùpya taanna, pu sí n-jà sùpya yɛrɛ si u le kuni niɲcɛnni i, pu sí n-jà sùpyaŋi kúu, si u yaha katiigii mpyiŋi na, pu na lire puni ɲwɔge. 17 Lir'à pyi bà Kile kuni ɲaarafeebii si mpyi si fûnŋɔ s'a sì yyaha na kacɛnŋkii shiŋi puni mpyiŋi i mɛ.

4

Poli à Timɔti pyi u yyaha le Kile jwumpe ɲjwuŋi na

1 Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ɲyii na, uru ŋgemu u sí núru n-pa saanwa, si mpyi sùpyire ɲùŋɔ na, si kwùubii ná ɲyii wuubii sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, 2 na mu à yaa mu u a Kile jwumpe yu ma a fíniŋɛ sùpyir'á tèrigii puni i, tèewaa bâra tèetaan na. Pi aha kyaa pyi ndemu l'à para ná Kile kuni i ke, li jwo pi á. Ta pi yɛrɛge ma a màban leni pi e sèl'e, ma a pi taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na ná lùtaanni i. 3 Ŋaha kurugo yɛ tèni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ɲcyíge kàlaŋi niɲcɛnŋi lógogo, s'a pi ɲyii karigii pyi si ntaha cyelentiibii kafinivinibii pìi ɲwɔh'i mpiimu jwumɔ p'à táan pi niŋgyigigil'á ke. 4 Pi sí raa ɲcyíge sèeŋi lógogo, jwuɲjyempe laaga baa wumpe pu sí n-táan pi niŋgyigigil'á. 5 Ŋka mu wi ke Timɔti, cû maye na tèrigii puni i, ma a kyaage kwú maye e, ma a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Báara maha báara Kile à le mu cye e ke, ma a uru pyi ma nɔ u tɛgɛni na.

Poli à jwo u mbòŋi kyaa na

6 Mii wi ke, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-kwû. Mii sìshange sí n-wu n-pyi sáraga fiige. 7 Mii à báaraŋi pyi Yesu Kirisita á ná na zòmbilini puni i, bà zhìleŋɛ niɲcɛnŋɛ maha zhì leni mɛ. Báaraŋi Kile à kan mii á ke, mii à uru pyi a nɔ u tɛgɛni na. Mii tafɛɛr'à nɔ ti tɛgɛni na, mà mii ta mii à kwôro Kile kuni i. 8 Numɛ Kafooŋi Yesu à mii tafɛɛre sàraŋi yaha mii yyaha na nìɲyiŋi na, mii sí ntìiŋi kajaɲjwooni ta. U à tíi, u sí sùpyire puni sâra sí n-tàanna ná pi kapyiiŋkil'e diɲyɛŋi canŋkwɔge. Mii kann'á bà u sí uru sàraŋi kan mɛ, shin maha shin u à bégel'a u tèenuruni sige ná funntange e ke, pire puni sí uru sàraŋi ta.

Poli yɛrɛyi nizanɲyi Timɔti á

9 Timɔti, maye waha ma a mpa na yyére numɛ sasa, 10 ɲaha na yɛ mii wwoɲɛɛŋi Demasi à kàntugo wà mii na, u funzɔnnɔre pun'à taha diɲyɛŋi karigii na, lire e u à kàre Tesaloniki kànhe e. Kerezansi à kàre Galati kùluni i, Titi mú s'à kàre Dalimasi kùluni i. 11 Luka kanni u à kwôro ná mii i naha. Mu aha a si raa ma, yi jwo Marika á yii raa ma siɲcyan, ɲaha na yɛ u tayyéreg'à pêe mii báaraŋi i. 12 Mii à Tisike tun Efese kànhe e. 13 Mu nimpaŋi, ma a ntòro Torasi kànhe e Karipusi yyére, ma a na vàanntinmbwɔhe shwɔ ma a ma, ná mii séməbii, ŋka sɛɛge wuubii kyaa li ɲyɛ mii na sèl'e.

14 Tunntunnaŋi Alɛzandiri à kapii pyi mii na. Ŋka Kafooŋi sí li fwooni tò u na. 15 Ta maye kàanmucaa u na mú, ɲaha na yɛ u à ntùŋke taha wuu na wuu jwumpe kurugo.

16 Toɲcyiige e mii à kàre yukyaala bage e ke, sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ a ɲɛn'a mii tègɛ jwumpe na mɛ. Pi pun'à kàntugo wà mii á, maa mii yaha naye niŋkin. Ŋka Kile kà lire kapiini fwooni tò pi na mɛ. 17 Ŋka Kafooŋi Yesu à mii tègɛ maa fànha kan mii á, ka mii i jà a Kile Jwumpe jwo sèl'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire pun'à pu lógo.

Sitaanniŋi na ɲyɛ mu à jwo cànraga, ŋka Kafooŋi à mii shwɔ ku na. 18 Mii à li cè na
Kafooŋi sí mii shwɔ si mii pyi mii u láha kapegigii mpyiŋi na, si mii le u saanre e nìɲyiŋi
na. U à yaa ná pèente e fo tèekwombaa. Amiina

Fwùŋi nizanŋi

19 Pirisili ná Akilasi shéɛre ma a Onɛzifɔri pyɛngɛ shiinbii shéɛre mú. 20 Erasiti wi ke,
ur'à tèɛn Kɔrɛnti kànhe e. Torofimu sí wi ke, mii à yîri u yaŋgwuŋi taan Milɛti kànhe e.
21 Maye waha, ma a mpa na yyére mà jwo wyeere tèni li nɔ ke. Ebulusi ná Pudɛnsi ná
Linusi ná Kolojya ná dánafeebii sanmpii pun'à mu shéɛre naha. 22 Kafooŋi Yesu u kwôro
ná mu i, u u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Titi á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Titi na mpyi Poli báarapyiɲɛɛ Kile kuni i. Tèni i Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo u á ke, lir'à u ta Kɛrɛti kìni i. Poli à yi jwo u á na u kacwɔnribii pìi tìŋɛ tìŋɛ Kɛrɛti kìni dánafeebii kuruɲyi ɲùŋɔ na, pi raa pi karigii cwɔɔnre. Ŋge lɛtɛrɛŋi i ɲùmbwoyi taanreŋi yi ɲyɛ:

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwɔnribil'à yaa pi pyi ke (1.5-16).

Ná dánafeebil'e Titi sí raa báare, mu à jwo nàŋkolyeebii ná kàciɲjyeebii ná nàɲjiibii ná bilibii ke, Poli à Titi yɛrɛ pire cùŋkanni na (2.1-15).

Nde dánafeebil'à yaa pi pyi bà pi si mpyi si ntèɛn yyeɲiŋke e mɛ, u à lire jwo u á (3.1-15).

Poli à Titi shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Kile báarapyi ná Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ.

Kile à mpiimu cwɔɔnrɔ ke, u à mii tun na mii u kuni le pire taan, si sèeŋi cyêe pi na mà tàanna ná Kile yyaha fyagare e, 2 bà pi si mpyi si sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga ta shìŋi niŋkwombaaŋi kàmpanŋke na mɛ. Kileŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na fini mɛ, uru u à uru shìŋi niŋkwombaaŋi ɲwɔmɛɛni lwɔ́ mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ. 3 Wuu Shwofooŋi Kile ɲyii tèr'à nɔ ke, ka u u uru shìŋi cyêe wuu na u jwumpe cye kurugo, maa puru ɲjwuŋi tùnnture le mii cye e.

4 Ɲyɛ Titi, mu u ɲyɛ mii jyaŋi yabiliŋi mà tàanna ná Kile kuni i, lire ndemu l'à wuu pyi wuu à wwɔ̀ ke, mii sí ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Dánafeebii kacwɔnribii kani

5 Ɲyɛ Titi, mii à mu yaha Kɛrɛti kìni i, bà mu si mpyi si karigii niɲcwɔnrɔmbaagii yaha cyi cyi kuni ta mɛ. Kacwɔnribii pìi cwɔɔnrɔ dánafeebii shwɔhɔl'e ma a pire tìŋɛ kànyi yyaha kurugo dánafeebii kuruɲyi ɲùŋɔ na, bà mii à yi jwo mu á mɛ.

6 Dánafeebii kacwɔnrɔŋ'à yaa u pyi tìgire cyaga baa, u à yaa u kúu u cwoŋi na*, u pyìibil'à yaa pi u ɲwɔmɛɛni cû, pi ɲyɛ a yaa pi ɲùŋɔ kyán u na mɛ. Pi à yaa pi pyi mɛtangafee. 7 Tìgire cyaga ɲyɛ a yaa ku ta dánafeebii kuruŋke kàanmucyafooŋi wà na mɛ, ɲaha na yɛ Kile sùpyiibii kacwɔnrɔŋi u ɲyɛ u wi, u ɲyɛ a yaa u pyi yàmpeenɛfoo mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi lùfwuufoo mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi sinmbya mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi supyikyanga mɛ, u à yaa u a wyérɛŋi caa fyìnmɛ na. 8 U à yaa u pyi nàmpɔnmarawa, u raa kacɛnŋii pyi, u à yaa u pyi yákilifoo, u raa katiigii pyi, u à yaa u pyi ná zòvyinre e, u u jà uye na. 9 U à yaa u uye pwɔ jwumpe sèe wumpe ŋkàlaŋi na, mpemu na u à kâla ke, lire e u sí n-jà màban le sùpyire e, s'a ti taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na. Lire cye kurugo mú, mpii pi ɲyɛ na jwumpe sèe wumpe tùnni ke, u sí n-jà pire tawuruge cyêe pi na.

Kɛrɛti kìni dánafeebii kuruɲyi kani

10 Mii na mpe jwumpe yu, ɲaha na yɛ shinɲyahara ɲyɛ na ɲɛɛge jwumpe sèe wumpe na mɛ, maa piye pwɔ jwumpe laaga baa wumpe ɲjwuŋi na, marii sùpyire wuruge, pire e Yahutuubii pi maha jwo na fànhe kyaa li dánafeebii pi kwɔ̀n ke, pire pi à ɲyaha. 11 Mu à yaa mu u pi sige puru jwumpe shiŋi ɲjwuŋi na, ɲaha na yɛ pi maha pyɛnyi yà nimpuyo ɲwɔ fáanŋi na yige Kile kuni i ná uru jwuzhiŋi i, wyérɛŋi kurugo. 12 Sìɲcyiimɛfooŋi wà na mpyi Kɛrɛti kìni i, ur'à jwo na:

«Kɛrɛti kìni shiinbii na ɲyɛ kafinivinimii tèrigii puni i,
pi na ɲyɛ mu à jwo sige yaaya nimpiye,
sàafee pi ɲyɛ pi pi,
pi funzɔnnɔre pun'à taha yalyire na.»

---

* **1:6** Pìi maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

13 Uru nàŋ'à sèe jwo, lire kurugo mu à yaa mu u pi yɛrɛ ma a pi le kur'e, bà pi si mpyi s'a
Kile kuni ɲaare li ɲaaraŋkanni na mɛ. 14 Pi ɲyɛ a yaa pi taha Yahutuubii jwuɲjyempe laaga
baa wumpe ɲwɔh'i mɛ. Mpii pi na sèeŋi cyíge ke, pi mú ɲyɛ a yaa pi taha pire jwumpe fye
e mɛ. 15 Mpii pi ɲyɛ ná zòvyinre e ke, yafyin sì n-jà pi ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan mɛ, ŋka mpii
pi ɲyɛ na Kile kuni tùnni, ná pi ɲyɛ ná zòvyinre e mɛ, yafyin sì n-jà pire pyi pi fíniŋɛ Kile
yyahe taan mɛ, mà li pyi ɲaha na yɛ pi ɲyɛ ná funɲcɛnŋ'i mɛ, pi sɔ̀nŋɔr'à pi. 16 Pi maha
jwo na pir'à Kile cè, ŋka pi kapyiiŋkii cye kurugo, li maha ɲcè na pi jwumpe ɲyɛ sèe mɛ,
shinpii pi ɲyɛ pi pi, pi à ɲùŋɔ kyán Kile na, pi sì n-sìi n-jà kacɛnnɛ pyi mɛ.

2

Yɛrɛŋkanni na Titi à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke

1 Mu wi ke Titi, ta kàlaŋi niɲcɛnŋi kaan sùpyir'á. 2 Yi jwo nàŋkolyeebil'á na pi i piye pèrɛgɛ
cè, pi i mpyi sèeshiin, pi i mpyi yákilifee, pi i piye waha Kile kuni i ná tàange ná lùtaanni i.
3 Yire ninuyi taha ciɲjyeebil'á mú, bà pi ɲaaraŋkanni si mpyi si ntàanna ná Kile kuni i
mɛ, pi àha raa pi shinɲɛɛbii mɛyi kèɛge mɛ, pi àha mpyi sinmbyaa mɛ; pi a sùpyire sannte
leni kur'e, 4 bà pi si mpyi si li cyêe cipyire na, pyiŋkanni na pi à yaa pi pi nàmbaabii ná
pi pyìibii kyaa táan piy'á mɛ; 5 pi i mpyi yákilifee, pi i mpyi fyìnmɛ sùpyii, pi i piye kan pi
pyɛnyi báaraŋ'á, pi raa kacɛnŋii pyi; pi i pi nàmbaabii ɲwɔmyahigii cû, bà sùpyire si mpyi
si Kile jwumpe le dá e mɛ.
6 Yire mu à yaa mu u jwo nàŋjiibil'á mú, na pi pyi yákilifee karigii puni i. 7 Mu yabiliŋ'à
yaa mu u pyi yyecyeenɛ kacɛnmpyiini i. Fànha le ma a sùpyire taanni ná zòvyinre e. 8 Ta
jwuntarampe kanni yu, bà sùpyire si mpyi pi àha raa cwo cyaga ɲaa mu na mɛ. Mu aha
jà lire na, wuu zàmpɛɛnbii sí n-sílege, pi mú saha sì tajwugo ta wuu na mɛ.
9 Yi jwo bilibil'á na pi piye tîrige pi ɲùŋufeebil'á karigii puni i, pi raa pi ɲyii karigii pyi.
Pi àha raa pi ɲwɔ kwùun mɛ. 10 Pi àha pi yaaga yu mɛ, pi li cyêe tèrigii puni i na pire na ɲyɛ
dánasupyii, jwumpe wuu ɲyɛ na yu wuu Shwofooŋi Kile kyaa na ke, bà sùpyire si mpyi si
puru le dá e mɛ.
11 Ŋaha kurugo yɛ kacɛnni Kile à pyi ke, u à lire cyêe sùpyire na. Lire kacɛnni cye kurugo
sùpyire puni sí n-jà n-shwɔ. 12 Lire kacɛnni kurugo, Kile à jwo na wuu cyé kapegigii na,
wuu u kàntugo wà wuu ɲyii karigii nimpegigil'á. Lire ká mpyi, wuu sí n-pyi ŋge diɲyɛŋi i
yákilifee s'a katiigii pyi, s'a fyáge Kile na. 13 Wuu sɔ̀nŋɔr'à taha canmbwɔhe ŋkemu na, ná
wuu na kuru sigili ke, kur'e wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita u ɲyɛ wuu Kilebwooŋi ke, uru
sí uye cyêe u sìnampe e. 14 U à uye pyi sáraga wuu kurugo, maa wuu ɲùŋɔ wwû kapegigii
puni i. U à lire pyi bà wuu si mpyi si mpyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu, mpiimu Kile à cwɔɔnr'a
yaha uye mɛɛ na ke, si wuye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na.
15 Ŋyɛ tayyérege Kile à kan mu á ke, mà tàanna ná kur'e fànha le ma a sùpyire yɛrɛge ná
mpe jwumpe e bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Wà ɲyɛ a yaa u mu wíl'a faha mɛ.

3

Kile à ɲwɔ wuu na maa wuu shwɔ mana

1 Yi jwo dánafeebil'á ma a pi funŋɔ cwo, na pi piye tîrige fànhafeebii ná kìni ɲùŋufeebil'á, pi
i pi ɲwɔmɛɛni cû, pi i piye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na tèrigii puni i. 2 Pi àha jwumpimɛ jwo
sùpya na mɛ, pi àha raa kàshi kwùun mú mɛ, pi pyi lùtaanfee ná ɲùmpiŋɛfee tèrigii puni
i. 3 Tèni l'e, wuu mpyi funŋɔ baa shiin, maa ɲùŋɔ kyán Kile na. Wuu mpyi numpini i,
marii wuu ɲyii karigii shiŋi puni pyi. Wuu mpyi shinpii, maa mpyi ná yiɲcyɛge e. Wuu
kapyiiŋkii mpyi a pɛn sùpyire sannt'á, wuu ná wuye shwɔhɔl'e maa wuye pɛn mú. 4 Ŋka
tèni i wuu Shwofooŋi Kile à li cyêe sùpyire na na ur'à ɲwɔ, ti kyaa mú s'à táan ur'á ke,
5 u à wuu shwɔ mana. Wuu kacɛnŋkii kurugo bà u à lire pyi mɛ. Kile à wuu ɲùɲaara ta
maa wuu shwɔ, maa wuu jyé a fíniŋɛ. U à lire pyi u Munaani fànhe cye kurugo, maa wuu

pyi sùpyii nivɔnmii bà wuu si mpyi si shìŋi nivɔnŋi ta mɛ. 6 Kile à u Munaani le wuu e
ná funvyinge e, wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 7 Lire pyiŋkanni na, u à ɲwɔ
wuu na maa wuu tíi u yyahe taan, shìŋi niŋkwombaaŋi na wuu sɔ̀nŋɔr'à taha ke, bà wuu
si mpyi si uru ta mɛ. 8 Puru jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ.

Mii la ɲyɛ ma a pu jwo a waha dánafeebil'á bà pi si mpyi s'a kacɛnŋii pyi tèrigii puni i
mɛ. Lir'à ɲwɔ, sùpyire puni tɔ̀ɔn na ɲyɛ lire e. 9 Ma hà raa ma ɲwɔge leni nàkaante ɲùŋɔ
baa woore e mɛ. Pi aha a wuu tulyeyi u tulyeyi mɛyi nàkaante pyi, ma hà ma ɲwɔge le t'e
mɛ. Pi aha nàkaana pyi mà yyaha tíi ná MusaSaliyaŋi i marii piye tùnni, ma hà ɲjwo ná pi
e mɛ. Tire nàkaante pun'à sìi ɲùŋɔ baa.

10 Ŋgemu ká a li caa si dánafeebii kuruŋke jya ke, urufoo yɛrɛ, u aha mpyi u ɲyɛ a li ɲwɔ
yaha mɛ, jwo ná u e tozhɔnwogo. U aha mpyi u ɲyɛ a lógo mɛ, ma hà núru ŋgwɔ̀ ná u e
kyaa na mɛ. 11 Mu à li cè na shin maha shin u ɲyɛ ná kuru funŋke shiŋi i ke, urufol'à
fworo Kile kuni i, shinpi u ɲyɛ u wi, ɲaha na yɛ u kapyiiŋkil'à li cyêe na u ɲyɛ a tíi mɛ.

Yɛrɛge nizanŋke

12 Mii sí tùnntunŋɔ tun mu á, shwɔhɔl'e Aritemasi, lire ɲyɛ mɛ Tisike. Pi wà ha nɔ mu
na, ma a maye waha, ma a mpa na yyére Nikopolisi kànhe e, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si
sà wyeere tèni pyi wani. 13 Zenasi u maha kìni saliyaŋi cyêre sùpyire na ke, maye waha
ma a u ná Apolosi tɛ̀gɛ pi kùsheeni na, bà li si mpyi yaaga kà ŋkwɔ̀ pi kùuŋɔ mɛ. 14 Wuu
cìnmpyiibii ɲyɛ a yaa pi pyi kaɲwɔɔ baa mɛ. Màban le pi e bà pi si mpyi s'a kacɛnŋkii shiŋi
puni pyi tèrigii puni i s'a pìi tɛ̀re tèewaagil'e mɛ.

15 Cìnmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pire pun'à mu shɛ́ɛre. Wuu kyal'à táan mpiimu
á Kile kuni i ke, wuu à pire puni shɛ́ɛre.

Kile u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Filemɔ á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Yesu kyaa yu ke, Poli à puru jwo Filemɔ á, ka u u dá pu na. Filemɔ na mpyi shinbwo, bilinaŋi wà na mpyi u á, uru mɛge na mpyi Onɛzimu. Ka uru bilinaŋi si mpa fê.

Lir'à pi ta pi à Poli cû a tò kàsuŋi i Kile Jwumpe ɲjwuŋi kurugo. Ɲyɛ ka Onɛzimu si fê a sà uye ta Poli yyére kàsuŋi i. Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka Poli si wá na Yesu kyaa yu Onɛzimu á fo u à pa dá Yesu na. Lire kàntugo ka u u Poli tɛ̀gɛ Yesu kani ɲjwuŋi na sùpyire sannt'á. U kyaa mpyi a táan Poli á sèe sèl'e fo Poli mpyi maha u pyi uru jyaŋi mà tàanni ná Kile kuni i. Ɲyɛ tèni là à pa nɔ, ka Poli si li lwɔ́ uye funŋ'i na uru sí Onɛzimu núruŋɔ n-tùugo Filemɔ á.

Lire tèni i, biliŋi n'a mpyi a fê, ka pi i núr'a u ta a cû, u ɲùŋufooŋi mpyi maha u kyérege, lire ɲyɛ mɛ maha u bò. Lire e Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ a kan Filemɔ á, maa yi jwo u á na Onɛzimu ká núr'a nɔ u na, u àha u cû biliwe fiige mɛ, ŋka u u cû u cìnmpworo fiige mà tàanna ná Kile kuni i. Poli zòŋi mpyi na ŋkùre mpe jwumpe tajwuge e Filemɔ á Onɛzimu kyaa na mɛ, ɲaha kurugo yɛ u mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na ur'à jwo a kùuŋɔ cyage ŋkemu na ke, na Filemɔ sí li pyi n-tòro kuru cyage taan. Puru mpe jwumpe cye kurugo, Poli mpyi a yi fɛ̂ɛn a cyán Filemɔ taan na u Onɛzimu cye yaha bilere na.

Poli à Filemɔ shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ kàsuŋi i Yesu Kirisita kurugo ke, mii ná wuu cìnmporoŋi Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu Filemɔ á, wuu cevooŋi ná wuu báarapyiɲɛɛŋi, 2 ná mu Afya á wuu cìnmporocwoŋi ná mu Arisipi u à wuu tɛ̀gɛ zhìleni na Kile jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo ke, ná dánafeebii pi maha piye bínnini mu Filemɔ bage e ke. 3 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à lógo na dánafeebii kyal'à táan Filemɔ á

4 Filemɔ, tère o tère e mii à Kile ɲáare ke, mii maha u shɛ́ɛre mu kurugo, 5 ɲaha na yɛ mii à lógo na Kile shiinbii kyal'à táan mu á, ali numɛ mu à maye tíiŋɛ Kafooŋi Yesu na. 6 Lire kurugo mii na Kile ɲáare mu á, Kile kuni l'à wuu pyi wuu à wwɔ̀ ke, bà kuru wwoɲɛɛge si mpyi s'a sì yyaha na mɛ, yaayi niɲcɛnɲyi wuu à ta Kirisita á ke, kuru wwoɲɛɛge ku ma pyi mà yire cè a ɲwɔ. 7 Pyiŋkanni na Kile wuubii kyal'à táan mu á ke, lir'à mii funŋke táan maa màban le mii i sèl'e. Mii cìnmporoŋi, lire mpyiŋi cye kurugo, mu à Kile wuubii zòmpyaagii waha.

Poli à Filemɔ ɲáare bilinaŋi Onɛzimu kyaa na

8 Lire kurugo mii sí kyaa niŋkin cya mu á. Mà tàanna ná wuu wwoɲɛɛge e Kirisita na, mii mpyi na sí n-jà fànha cyán mu na mu u li pyi. 9 Ŋka Kile wuubii ntàannamagare ti ɲyɛ mu i ke, tire kurugo mii sí mu ɲáare ma a li pyi. Funŋɔ cwo li na na mii Poli yyecwugo wuŋi pi à cû a tò kàsuŋi i Yesu Kirisita kurugo ke, mii u na mu ɲáare. 10 Onɛzimu kurugo mii na mu ɲáare, ɲaha na yɛ u à pyi numɛ mii pyà Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e naha kàsuŋi i. 11 Tèni l'e, u kaɲwɔɔ mpyi mu á mɛ. Ŋka numɛ, u kaɲwɔɔn'à ta mii ná mu á. 12 Ali mà li ta u kyal'à waha mii na bà mii yabiliŋi kan'à waha naye na mɛ, mii sí u núruŋɔ n-tùugo mu á. 13 Mà mii yaha naha kàsuŋi i Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo, li mpyi na sí n-táan mii i mà u yaha naye taan, u raa karii pyi mii á mu cyaga. 14 Ŋka mii à li sônŋ'a ta na mii ɲyɛ a yaa mii u kyaa pyi mu kàntugo ná mii ɲyɛ a li jwo mu á, ka mu u li ɔɔn shwɔ mà yɛ. Mii la ɲyɛ sì mu kárama mu u kacɛnnɛ pyi mii á mɛ, fo ndemu ká fworo mu i ke.

15 Li sí n-jà n-ta Onɛzimu à láha mu na tère nimbilere e, si núru ŋkwɔ̀ mpyi ná mu i fo tèekwombaa. 16 U saha sì n-pyi mu biliwe kanna mɛ, u sí n-pwórɔ biliwe na, u sí n-pyi mu

cìnmpworo. U kyal'à táan mii á sèl'e, ŋka u kyal'à yaa li taan mu á mà tòro mii na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ mu wu, maa mpyi Kafooŋi Yesu wu mú. 17 Ɲyɛ kampyi mii à sìi mu cìnmpworo mà tàanna ná Kile kuni i, mii n'a mpyi a shà mu yyére, mu mpyi na sí mii cû ɲwɔ cùŋkanni ndemu na ke, mii na li caa mu á, Onɛzimu ká nɔ mu na, ma a u cû a ɲwɔ amuni. 18 U aha nta u à kakyara pyi mu á, lire ɲyɛ mɛ mu fwoo ká nta u na, mii sí cyire puni tò. 19 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à mpe jwumpe puni sémɛ na mii sí mu fwɔhigii puni tò, mii sì na wuuni jáara mu na mɛ, lir'à li cyêe na mii fwoo ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ mii à mu le Kile kuni i.

20 Mii cìnmpworoŋi, mii la ɲyɛ ma a lire kacɛnni niŋkinŋi pyi na á Kafooŋi Yesu kurugo, ma a màban le mii i Kirisita wwoɲɛɛge e. 21 Mii à li cè na nde mii à cya mu á ke, na mu sí lire pyi mii á. Lire kurugo mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo mu á. Mii mú à tèɛn ná l'e na mii à jwo a kùuŋɔ cyage ŋkemu na ke, mu sí li pyi n-tòro kuru cyage taan.

22 Ɲyɛ ta na bashɔnge bégeli, mii à tèɛn ná l'e, Kile sí yii ɲareyi shwɔ pi i mii cye yaha mii i sà fworo mu na.

Fwùŋi nizanŋi

23 Epafirasi u naha naha ná mii i kàsuŋi i Yesu Kirisita mɛgɛ kurugo ke, u à mu shéɛre.
24 Mii báarapyiɲɛɛbii Marika ná Asitariki ná Demasi ná Luka à mu shéɛre mú.

25 Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi u à tun Eburu shiinbil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge lɛtɛrɛŋ'à tun Eburubii dánafeebii pìl'á. Eburu shiinbii pi maha mpyi Yahutuubii ná Izirayɛli shiinbii. Shinŋi u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ ke, urufoo mɛge ɲyɛ a cè mɛ. U séməfooŋi mpyi a Yahutuubii saliyaŋi cè. Yahutuubii pi mpyi a dá Yesu na, ná pi mpyi yyefuge e ke, u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pir'á, maa màban le pi e. U à li cyêe pi na na pi aha Yesu dániyaŋi yaha ŋkere na, maa Yahutuubii làdaabii kurigii ɲaare, pi sì tɔ̀ɔn ta lire e mɛ, ɲaha kurugo yɛ zhwoŋi sèe wuŋi na ntaa Yesu dániyaŋi kanni cye kurugo.

Ŋge lɛtɛrɛŋi séməfooŋ'à li cyêe wuu na na Yesu à fànha tò Kile mèlɛkɛɛbii na. U à fànha tò Kile tùnntunŋi Musa na. U à fànha tò Yahutuubii sáragawwuubii ɲùŋufeebii na, ɲaha kurugo yɛ uru u ɲyɛ sáragawwuɲuŋufembwɔhe Kile yyahe taan.

Yesu na ɲyɛ Mɛlikisedɛki fiige, uru na mpyi saanwa maa mpyi sáragawwu Ibirayima tèni i (Zhenɛzi 14.17-24). Sárayi pi mpyi maha wwû tèecyiini i ke, yire mpyi na jìn'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ. Ŋka Yesu à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii yàfa wuu na tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa.

Ŋge séməŋi séməfooŋ'à màban le Eburu dánafeebil'e, bà pi si mpyi si dá Yesu na tèrigii puni i si piye waha Kile kuni i ali yyefuge tèni i, bà Ibirayima ná pi sanmpii mpyi a piye pwɔ Kile na yyefuge e mɛ.

Kile à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye kurugo

1 Tèecyiini i, Kile à jwo ná wuu tulyeyi i tooyo niɲyahaya ná pyiŋkannigii niɲyahagii na
u tùnntunmpii cye kurugo. 2 Ŋka ɲcyii tèrigii nizanŋkil'e, u à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye
kurugo, u à uru ŋgemu tìŋɛ mà pyi yaayi punifoo ke, uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá.
3 Uru u ɲyɛ Kile sìnampe bɛ̀ɛnmpe ná Kile nàɲjaŋi yabiliŋi. U jwumpe fànhe ɲyahaŋi cye
kurugo, diɲyɛŋi yaayi pun'à yiye cû. Sùpyire kapegigii yàfaŋi kàntugo, u à kàr'a sà ntɛ̀ɛn
nìɲyiŋi i Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na.

Yesu Kirisita à fànha tò mèlɛkɛɛbii na

4 Mɛge u à ta Kile á ke, bà kur'à fànha tò mèlɛkɛɛbii woge na mɛ, amuni u tayyéreg'à pêe
mèlɛkɛɛbii woge na. 5 Kile à têl'a jwo u mèlɛkɛŋi ŋgir'á na:
«Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
niɲjaa mii à pyi mu Tuŋi*» yɛ?
U mú ɲyɛ a têl'a jwo mèlɛkɛŋi wà tufiige kyaa na:
«Mii sí n-pyi u Tuŋi,
u sí n-pyi mii Jyaŋi†» mɛ.
6 Ŋka u Jyaŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, tèni i u sí núru uru tun diɲyɛŋi i ke, u sí n-jwo‡:
«Kile mèlɛkɛɛbii, yii puni pi a u pêre§.»
7 Ŋje y'à jwo mèlɛkɛɛbii kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yire yi ɲyɛ:
«Kile à u mèlɛkɛɛbii pyi kafɛɛgɛ,
maa u báarapyiibii pyi na bɛ̀ɛnmɛ*.»
8 Ŋka Kile à yi jwo u Jyaŋi á:
«Mu u ɲyɛ Kile, mu sí n-kwôro ɲùŋufente e tèrigii puni i.
Mpii ɲùŋɔ na mu ɲyɛ ke, mu à tíi pir'á.
9 Ntìiŋi karigii cyi à táan mu á,

---

* **1:5** Zaburu 2.7 † **1:5** 2 Samuwɛli 7.14; 1 Izirayɛli Saanre 17.13 ‡ **1:6** Pìi maha jwo: «Ŋka u Jyaŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, tèni i u à uru tun diɲyɛŋi i ke, u à jwo:» § **1:6** Duterenɔmu 32.43 * **1:7** Zaburu 104.4. Pìi maha jwo: «Kile à kafɛɛge pyi u tùnntunŋɔ, maa kileɲini pyi u báarapyi.»

ntiimbaaŋi karigii ɲyɛ a sàa táan mu á mɛ.
Lire kurugo, e Kile! Mu u Kileŋi à mu cwɔɔnrɔ,
maa mu pêe mà tòro mu fyèɲwɔhɔshiinbii taan,
maa funntange sùguro mu ɲuŋ'i nùguntan sìnmɛ fiige†.»
10 Maa núr'à jwo:
«Kafooŋi, mà lwó fo tasiige e, mu u à ɲìŋke dá,
mu cyɛge k'à nìɲyiŋi yaa.
11 Yire puni sí n-pa n-pînni, ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro fo tèekwombaa.
Yi puni sí n-pa lyɛ bà vàanŋa maha lyɛ mɛ.
12 Mu sí yi kûru bà sùpya maha vàanŋa kûru mɛ,
yi sí n-pa fáa bà sùpya maha u vàanndeŋɛ fáa mɛ.
Ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro ma lyempe e,
mu canmpyaagii sì n-kwɔ̀ mɛ‡.»
13 Mèlɛkɛŋi ŋgi Kile à têl'a pyi:
«Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii pyi mu tooyi tatahage§» yɛ?
14 Mèlɛkɛɛbii ɲyɛ ɲaha shi yɛ? Múnaa yaaya kanna yi ɲyɛ yi yi Kile báaraŋi laage e.
Nùmpanŋk'à bégel'a yaha mpiimu mɛɛ na ke, Kile à pi tun pi i mpa pire tègɛ.

2

Yii àha ɲcwô Yesu jwumpe e mɛ

1 Lire e jwumpe wuu à lógo ke, wuu yákili yaha pu na sèl'e, lire baare e kuni sí n-pînni wuu na. 2 Kile mèlɛkɛɛbii mpyi a jwumpe mpemu jwo ke*, puru mpyi a tàra. Mpii pi ɲyɛ pi mpyi a puru jwumpe cû ná sèl'e, lire ɲyɛ mɛ mà cyé pu na ke, Kile à pire puni sâra mà tàanna ná pi kapyiini i. 3 Ɲyɛ jwumpe p'à jwo múnahigii zhwoŋi kyaa na ke, wuu à puru lógo. Pur'à fànha tò mèlɛkɛɛbii wumpe na. Wuu aha mpyi wuu ɲyɛ a puru cû ná wuu cyeyi shuunniŋi i mɛ, nde l'à yaa li pyi wuu na ke, Kile sí lire pyi wuu na mú. Kafooŋi yabiliŋi u à fyânha a puru jwumpe jwo, mpii pi à pu lógo ke, pir'à jwo na nàkaana ɲyɛ a sìi p'e mɛ. 4 Ka Kile yabiliŋi si li cyêe na pi jwumpe na ɲyɛ sèe, kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii ná kabwɔhigii ná Kile Munaani màkanyi cye kurugo, u à yire ɲjemu kan sùpyir'á mà tàanna ná u ɲyii wuuni i ke.

Yesu cye kurugo Kile maha sùpyaŋi shwɔ

5 Ɲyɛ diɲyɛŋi nimpaŋi kyaa wuu ɲyɛ na yu ke, mèlɛkɛɛbil'á bà Kile à uru ɲùŋufente kan mɛ. 6 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Sùpyaŋi ɲyɛ ɲaha shi fo mu à yákili yaha u na yɛ?
Adama pyàŋi ɲyɛ ɲaha shi fo mu na u kàanmucaa yɛ?
7 Mu à u pyi u tayyérege ɲyɛ a mèlɛkɛɛbii woge kwɔ̀ sèl'e mɛ†,
mu à pèente ná fànhe kan u á maa ɲjire taha u na.
8 Mu à yaayi puni tîrig'a cyán u á‡.»
Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, yafyin ɲyɛ u ɲùŋɔ na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, wuu à li ɲya na yaayi puni sàha ŋkwɔ̀ a yiye tîrige u á mɛ. 9 Ŋka wuu à ndemu kàanmucya ke, lire li ɲyɛ: Yesu mpyi a tîrige mèlɛkɛɛbii ɲwɔh'i mà tère nimbilere pyi, bà u si mpyi si ŋkwû sùpyire puni cyaga Kile kacɛnni kurugo mɛ. Numɛ, pèente ná ɲjini saanwa maha nta ke, u à yire ta, ɲaha na yɛ u à kyaala maa ŋkwû wuu kurugo.
10 Kile à yaayi puni yaa uye wuyo. Lire kurugo li mpyi a ɲwɔ na Yesu u kyaala, bà u si mpyi si shinɲyahara pyi ti pyi shinbwoo u yyére mɛ. Kyaage cye kurugo, Yesu à pyi

† **1:9** Zaburu 45.6,7 ‡ **1:12** Zaburu 102.25-27 § **1:13** Zaburu 110.1 * **2:2** Saliyaŋi u à kan Izirayɛli shiinbil'á Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, uru kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e. † **2:7** Pìi maha jwo: «Mu à u tîrig'a wwû Kile mèlɛkɛɛbii taan mà tère pyi.» ‡ **2:8** Zaburu 8.4-6

ɲùŋufoo niɲcɛnŋɛ, ŋgemu u à jà a kuni múgo shinɲyahara á, bà ti si mpyi si nùmpanŋa ta mɛ. 11 Yesu u maha sùpyire fíniŋi Kile yyahe taan, u aha mpiimu fíniŋɛ ke, u ná pire maha mpyi Tu na, lire kurugo u ɲyɛ a cwɔ̂nrɔ s'a pi pyi u cìnmpyiibii mɛ. 12 Lire e u à jwo Kile á:
«Mii sí mu mɛge kêe na cìnmpyiibil'á,
mii sí mu mɛge pêe mu wuubii shwɔhɔl'e§.»
13 U à jwo mú na:
«Mii kɔni, mii sì na sɔ̀nŋɔre láha Kile na mɛ*»
maa núr'à jwo:
«Pyìibii Kile à kan mii á ke, mii ná pire pi mpii†.»
14 Ɲyɛ Yesu à pire mpiimu pyi pi à nùmpanŋa ta ke, pire na ɲyɛ sùpyii, lire kurugo Yesu mú à pyi sùpya. U à lire pyi bà li si mpyi, u kwùŋi cye kurugo, Sitaanniŋi cye e kwùŋi fànhe ɲyɛ ke, si uru fànhe kwɔ̀, 15 mpii pi mpyi u bilere e kwùŋi fyagare na pi shìŋi canmpyaagil'e ke, si pire ɲùŋɔ wwû mɛ. 16 Sèeŋi na, Yesu ɲyɛ a pa mpa mɛ̀lɛkɛɛbii tɛ̀gɛ mɛ, u à pa mpa Ibirayima tùluge shiinbii tɛ̀gɛ. 17 Lire kurugo fànha ku mpyi ku ki, u sàa pa sùpya u cìnmpyiibii fiige karigii puni i, bà u si mpyi si mpyi Kile sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ, ŋkemu ɲùɲaare t'à pêe, maa báaraŋi pyi na ɲwɔge Kile á, maa sùpyire kapegigii tugure lwɔ́ mɛ. 18 Ɲyɛ ná u s'à tòro ɲwɔwwuure kyaage e, lire e mpii pi ɲyɛ k'e numɛ ke, u sí n-jà pire tɛ̀gɛ.

3

Yesu à fànha tò Kile tùnntunŋi Musa na

1 Lire e ke mii cìnmpyiibii, yii Kile à yyére mà pyi uye wuu ke, yii a Yesu wíi. Wuu Kile kuni i, uru u ɲyɛ Kile tùnntunŋi ná Kile sáragawwuɲuŋufembwɔhe. 2 Yesu à báaraŋi pyi u yyerefooŋ'á ná ɲwɔmɛɛfente e, bà Musa à u pyi Kile pyɛngɛ shiinbil'á mɛ. 3-6 Ɲyɛ baga maha baga, ku ná ku faanrafooŋi u ɲyɛ, yaayi puni Davooŋi sí u ɲyɛ Kile. Ɲyɛ bage faanrafooŋi na ɲyɛ ná ɲjire e mà tòro bage na. Lire pyiŋkanni ninuuni na, Kile Jyaŋi Yesu Kirisita u ɲyɛ bafaanraŋi wwoɲɛɛŋi sèe wuŋi, maa mpyi bage ɲùŋufooŋi ke, uru na ɲyɛ ná ɲjire e mà tòro Musa na. Musa mú à báaraŋi pyi ná sèl'e kuru bage e. Lire e u mpyi báarapyi kanna. Karigii Kile mpyi na sí n-pa n-pyi ke, u báaraŋi u mpyi na cyire yyaha yu sùpyir'á. Wuu aha wuye waha maa wuu sɔ̀nŋɔre taha Kafooŋi na fyagara baa ná funntange e mà sà nɔ tɛgɛni na, wuu sí n-pyi u bage.

Taŋɔŋke k'à bégel'a yaha Kile wuubii mɛɛ na ke

7 Lire e Kile Munaani à jwo:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
8 yii àha yii niŋgyigigii waha,
bà yii tulyey'à cyé Kile na síwage e, maa u ɲwɔ cû mɛ.
9 Kuru cyage e, yii tulyey'à jwo na yire sí mii Kile ɲwɔ cû,
mà li ta pi à mii kapyiiŋkii ɲya fo yyee beeshuunni.
10 Lire l'à mii lùuni yîrige pi taan,
ka mii i jwo “Pi yabilimpii sɔ̀nŋɔre ti ɲyɛ na pi wuruge tèrigii puni i,
kuni mii la ɲyɛ pi lwɔ́ ke, pi ɲyɛ a cè mɛ.”
11 Lire e mii lùyiri wuŋ'à kâa
“Taŋɔŋke mii à bégel'a yaha pi yyaha na ke,
pi saha sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ*.”»
12 Mii cìnmpyiibii, yii yiye kàanmucya, sùpya kà n-sìi ta yii e, pege ná dánabaare zòŋi ɲyɛ ŋgemu i fo si sà nɔ u cyé Kile ɲyii wuŋi na mɛ. 13 Lire e ke canmbile maha canmbile wuu sí n-jà n-yyere: «niɲjaa» ke, yii a yiye yɛrɛge cyire e, bà kapegigii mpyiŋi lage si mpyi

§ **2:12** Zaburu 22.22 * **2:13** Ezayi 8.17 † **2:13** Ezayi 8.18 * **3:11** Zaburu 95.7-11

k'àha yii wà wurugo si u niŋgyiini pyi li waha mɛ. 14 Wuu aha sàa kwôro Kile kuni i mà
lwɔ́ tasiige e fo mà sà nɔ tɛgɛni na, wuu à pyi Kirisita wwoɲɛɛ.
15 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
yii àha yii niŋgyigigii waha,
bà yii tulyey'à ɲùŋɔ kyán Kile na mɛ†.»
16 Ɲyɛ mpire pi à ɲùŋɔ kyán Kile na u mɛjwuuni lógoŋkwooni kàntugo yɛ? Musa à
mpiimu yyaha cû a fworo Misira kìni i ke, tá pire bà mɛ? 17 Mpire taan Kile lùuni mpyi
a yîri yyee beeshuunni funŋ'i yɛ? Mpii pi mpyi a kapiini pyi fo pi à kwû síwage e ke, tá
pire bà mɛ? 18 Mpire kyaa na Kile à kâa na pi sì n-jyè uru taŋɔŋke e mà yɛ? Mpii pi à cyé
u na ke, tá pire bà mɛ? 19 Lire pyiŋkanni na, mii cìnmpyiibii, wuu à li ɲya na pi dánabaare
kurugo, pi ɲyɛ a jà a jyè kuru taŋɔŋke e mɛ.

4

Kile à taŋɔŋɔ ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u pyìibil'á

1 Ɲyɛ Kile à u ɲwɔmɛɛni kan na wuu sí n-pyi ná ur'e u taŋɔŋke e. Lire e wuu pun'à
yaa wuu wuye waha, wuu wà kà ŋkwɔ̀ ŋkùuŋɔ kuru cyage na mɛ. 2 Wuu à Jwumpe
Nintanmpe lógo, bà wuu tulyeyi mpyi a pu lógo mɛ. Ŋka wuu à li ɲya na pu ɲyɛ a yafyin
ɲwɔ pi na mɛ, ɲaha na yɛ pi à pu lógo, ŋka pi ɲyɛ a dá pu na mɛ. Lire kurugo pi ɲyɛ a jyè
taŋɔŋke e mɛ. 3 Wuu pi à dániyaŋi pyi ke, wuu pi sí n-jyè kuru taŋɔŋke e. Mpii pi ɲyɛ pi
ɲyɛ a dániyaŋi pyi mɛ, Kile à jwo pire kyaa na:
«Mii lùyiri wuŋ'à kâa,
taŋɔŋke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ*.»
Mà li ta taŋɔŋk'à yaa, ɲaha na yɛ Kile à kwɔ̀ ku báaraŋi na fo tèni i diɲyɛŋ'à dá ke. 4 Yii li
cè, y'à jwo cibilaage canmpyibaashɔnwuuni kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Kile à kwɔ̀ u báaraŋi puni na, maa ŋɔ̀ canmpyibaashɔnwuuni †»
5 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi cyage kabɛr'e na:
«Taŋɔŋke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ‡.»
6 Mpii pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe lógo ke, pire ɲyɛ a ɲɛn'a dá pu na
mɛ. Lire l'à li ta, taŋɔŋke Kile à bégel'a yaha ke, pi ɲyɛ a jà a jyè kur'e mɛ. Ŋka piibɛrii sí
n-jà n-jyè k'e. 7 Lire kurugo Kile mpyi a canŋke kabɛrɛ kan ku ɲjyìŋi mɛɛ na, kuru ku ɲyɛ
niɲjaa. Shincyiibii Kile ɲwɔmɛɛni yahaŋkwooni kàntugo, yyee niɲyahigil'à tòro ke, ka Kile
si jwumpe pà jwo saanŋi Dawuda cye kurugo, puru pu mpe:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
yii àha yii niŋgyigigii waha mɛ§.»
8 Taŋɔŋke nivɔnŋke kyaa l'à jwo ke, kìni i Zhozuwe à kàre ná sùpyire e ke, lire bà mɛ.
Kampyi lire kìni li mpyi li li, Kile sàha mpyi na sì taŋɔŋke kabɛrɛ kyaa jwo mɛ. 9 Ɲyɛ Kile
wuubii sí n-jyè kuru taŋɔŋke e si ŋɔ̀, bà Kile à ŋɔ̀ canmpyibaashɔnwuuni mɛ. 10 Ŋgemu ká
jyè kuru taŋɔŋke e ke, urufoo sí ŋɔ̀ u báaraŋi na, bà Kile à u wuŋi pyi a kwɔ̀ maa ŋɔ̀ mɛ.
11 Lire e ke wuu wuye waha wuu u jyè kuru taŋɔŋke e, wà kà ŋkwɔ̀ mpyi kàntugo bà Kile
ɲwɔmɛɛcumbaabil'à li pyi mɛ.
12 Kile jwumpe na ɲyɛ ɲyii na, pu fành'à ɲyaha. Pu ɲwɔg'à táan kàshikwɔnŋwɔɔgɔ ɲwɔyi
shuunni woge na. Pu maha jyè sùpyaŋi cyeere e fo maha u zòmbilini ná u múnaani láha
yiye na, mà sà nɔ kacizogompe ná kaciiyi sìnmpe na. Pu maha sùpyaŋi zòŋi ná u sɔ̀nŋɔre
kàanmucya fo maha ɲcè. 13 Yadaŋke kà tufiige ɲyɛ a sìi ŋkemu k'à ŋwɔhɔ Kile na mɛ. U
ɲyiwiini bɛ̀ɛnmp'à wu yi puni na. Ur'á wuu puni sí sà wuu nintaga yyaha jwo.

† **3:15** Zaburu 95.7,8 * **4:3** Zaburu 95.11 † **4:4** Zhenɛzi 2.2 ‡ **4:5** Zaburu 95.11 § **4:7** Zaburu 95.7,8

Yesu u ɲyɛ wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe

14 Ŋyɛ wuu à li cè na sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ na ɲyɛ wuu á ŋkemu k'à dùg'a kàre fo Kile yyére ke, kuru ku ɲyɛ Yesu, Kile Jyaŋi. Lire e ke Kile kuni i wuu ɲyɛ ke, wuu wuye waha, wuu u ŋkwôro l'e. 15 Sáragawwuɲuŋufembwɔhe ku ɲyɛ ku sì n-jà ɲùɲaara ta wuu na wuu fànhaɲcyɛrɛrɛ karigil'e mɛ, kuru bà ku ɲyɛ wuu woge mɛ. Bà Sitaanniŋi maha wuu sɔ̀nni na wàa kapegigii shiŋi puni na mɛ, amuni Sitaanniŋi à ku sɔ̀n a wíi, ŋka ku ɲyɛ a kapii pyi mɛ. 16 Lire e ke wuu wuu zòompii waha, wuu file Kile saanre yatɛɛnŋke na, uru u à ɲwɔ maa mpyi wuu saanŋi. Lire ká mpyi, u sí ɲùɲaara ta wuu na. Wuu la ká mpyi u wuu tègɛ tèni ndemu i ke, u sí ɲwɔ wuu na.

5

1 Ŋyɛ Izirayɛli shiinbii shwɔhɔl'e, sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe maha ɲcwɔɔnrɔ, ku s'a sùpyire ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaa. Kuru ku maha sùpyire yaayi niŋkanyi ná ti sárayi niŋgwuyi kaan Kile á, bà Kile si mpyi si ti kapegigii yàfa ti na mɛ. 2 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe fànhe mú à cyérɛ, puru funŋke e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a Kile kuni cè mɛ, mà bâra mpii pi à wurugo l'e ke, ku maha jà a pire tègɛ ná lùtaanni i. 3 Tire fànhaɲcyɛrɛre kurugo, bà ku maha sùpyire kapegigii yàfaŋi sárayi wwû mɛ, amuni ku maha yaa ku ku yabiliŋi wogigii sárayi wwû. 4 Wà ɲyɛ na kuru mɛbwɔhe kaan uy'á mɛ, ŋka Kile yini li maha ku nɔ wà na, bà Arɔn wuun'à pyi mɛ.

5 Amuni Kirisita wuun'à pyi. Uru bà u à uye pyi sáragawwuɲuŋufembwɔhe mɛ. U à ti pèente ta Kile á, uru ŋgemu u à jwo:

«Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
niɲjaa mii à pyi mu Tuŋi*» ke.

6 Kile à jwo u á sahaŋki:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwuŋi Mɛlikisedɛki fiige†.»

7 Mà Yesu yaha ɲìŋke na, u mpyi a cè na Kile sí n-jà uru shwɔ kwùŋi na. U à uye tîrige Kile á, maa mɛjwuuni dùrugo maa u ɲáare fànha na fo mà ɲyilwɔhe tîrige, ka Kile si u ɲarege shwɔ, ɲaha na yɛ u à uye tîrige. 8 U mén'à sìi Kile Jyaŋi ke, u mpyi maha Kile ɲwɔmɛɛcunte taanni yyefuge cye kurugo. 9 Kile à u pyi u à fûnŋɔ. Lire kurugo mpii pi à u ɲwɔmɛɛni cû ke, Kile à u pyi u à pire puni shwɔ fo tèekwombaa. 10 Yii li cè na sáragawwuɲuŋufembwɔhe shiŋi u mpyi Mɛlikisedɛki ke, kuru shiŋi Kile à pyi u wi.

Yii àha Kile kuni yaha mɛ

11 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, karii niɲyahagii na ɲyɛ wuu á mà jwo yii á puru kyaa na, ŋka cyi yyaha cèm'à pɛn yii á, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na kyaa yyaha cìn'a ta mɛ. 12 Numɛ mpyi a yaa li yii ta yii à pyi cyelentii, ŋka ali numɛ, pi saha na yii taanni Kile kuni karigii niɲcyiigii na. Yii na ɲyɛ mu à jwo pìnmpiɲɲyɛya. Jirimpe kanni yii ɲyɛ na ŋwɔre, ɲjyìŋi fànhe k'à ɲyaha ke, yii sì n-jà uru lyî mɛ. 13 Shinŋi u ɲyɛ na uye ɲwɔ caa ná jirimpe kanni i ke, uru na ɲyɛ pìnmpiɲɲyaga, u ɲyɛ a kacɛnnɛ cè a wwû kapil'e mɛ. 14 Ŋka shinlyeebii pi maha fànhaɲyahaga yalyire lyî, pire yákilibil'à nɔ pi kacɛnnɛ cè a wwû kapil'e, ɲaha na yɛ pi à têe cyi na.

6

1-2 Lire kurugo wuu àha ŋkwôro s'a núruli Kirisita kani kàlaŋi tasiige na mɛ. Wuu àha núru cyi sìi cyi tasiige e s'a ŋko: wuu wuu toroŋkanni kêɛnŋɛ, karigii cyi maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na ke, wuu u cyire ɲwɔ yaha, wuu u dá Kile na mɛ. Cyeresɛɛge jyíŋkannigii ná cyeyi katahani sùpyaŋi na si jwó le u á, ná pyiŋkanni na Kile sí kwùubii ɲè, si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e fo tèekwombaa ke, li saha ɲyɛ a nɔ wà si kàla kan wuu á mà yyaha tíi ná cyire e mɛ. Wuu a sì yyaha na, bà wuu si mpyi si Kirisita kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ. 3 Kile ká ɲɛɛ, lire wuu sí n-pyi.

---

* **5:5** Zaburu 2.7 † **5:6** Zaburu 110.4

4-6 Lire l'à li ta mà kwôro na karigii niɲcyiigii taanni, lire ɲyɛ na ntègɛ pyi mɛ. Pìl'à Kile bèɛnmpe ta, ka Kile si ɲwɔ pi na, ka Kile Munaani si pi tègɛ, ka pi i li cè na Kile jwump'à ɲwɔ, maa diɲyɛŋi nimpaŋi fànhe kà ta, maa núr'a fworo Kile kuni i. Pire saha sì n-jà pi toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ. Li na ɲyɛ mu à jwo pi na Kile Jyaŋi kwòre cige na sahaŋki, maa sùpyire sannte pyi ti i u cyere.

7 Ŋyɛ zànhe ká a ma sèl'e ɲìŋke ŋkemu na, ka ku yafaayi si ɲwɔ ku faafooŋ'á ke, lire maha li cyêe na Kile à jwó lwɔ́ kuru ɲìŋke na. 8 Ŋka k'aha a ŋgure ná ɲyèpege kanni yige, kaɲwɔɔ ɲyɛ na mpyi ku na mɛ. Li ɲyɛ na mɔni mɛ, Kile maha kuru cyage láŋa, pi a sì ku súugo.

9 Wuu na mpe puni yu, ŋka wuu ntàannamacinmpyiibii, wuu à li cè yii na ɲyɛ kuni niɲcɛnni i, ndemu i Kile sí yii shwɔ ke. 10 Kile ɲyɛ kacɛnnɛcembaawa mɛ. Yii à ndemu pyi maa yii tàange cyêe u na u wuubii ntègɛŋi cye kurugo mà lwɔ́ taɲjaa na mà pa nɔ niɲjaa na ke, u sì funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ. 11 Ŋka wuu la ɲyɛ yii shin maha shin u uye waha u u jà a nɔ tɛgɛni na, nde na u à u sɔ̀nŋɔre taha ke, bà u si mpyi si lire ta mɛ. 12 Wuu la ɲyɛ yii pyi sàafee mɛ. Yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, mpii pi sí yire ta pi dániyaŋi ná piye zhiiliŋi kurugo ke, yii a pire pyimpe taanni.

13 Kile à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ Ibirayima á tèni ndemu i ke, u à kâa uye na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a yaaga ta ŋkemu k'à fànha tò uye na mɛ. 14 U à Ibirayima pyi: «Nàkaanna baa, mii sí jwó lwɔ́ mu na, si mu tùluge pêe sèl'e*.» 15 Ŋyɛ ka Ibirayima si Kile ɲyii cyán. Lire pyiŋkanni na, yaage ŋkemu ɲwɔmɛɛ Kile mpyi a lwɔ́ u á ke, u à kuru ta.

16 Sùpyire ká a ŋko si ŋkâa, yaage k'à fànha tò ti na ke, kuru na ti maha ŋkâa si li cyêe na ɲje tir'à jwo ke, yire na ɲyɛ sèe, nàkaante puni maha ŋkwɔ̀. 17 Yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, mpii pi à yaa pi yire ta ke, Kile la mpyi si li cyêe pire na na uru ká ɲwɔmɛɛni ndemu lwɔ́ ke, lire ɲyɛ na fyìinni mɛ. Lire kurugo u à kâa. 18 U à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á, maa ŋkâa. Cyire kapyaagii shuunniŋi sì n-kêɛnŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ Kile ɲyɛ na fini mɛ. Lire e ke wuu pi à u pyi wuu taŋwɔhɔge ke, wuu wuye waha, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛni u à lwɔ́ wuu á ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e, u sí li yige li kuni i. 19 Tire sɔ̀nŋɔre tatahage ku ɲyɛ wuu á ke, kuru na ɲyɛ mu à jwo tɔɔnmɛɛgɛ, ŋkemu k'à wuu yal'a pwɔ Kile na ke. Kuru tɔɔnmɛɛge maha bage táataa vàanŋke† jyiile ná wuu e maha ŋkàre Kile tatɛɛnge e. 20 Wani Yesu à fyânha a jyè wuu yyaha na wuu ntègɛŋi kurugo. U à pyi Mɛlikisedɛki fiige sáragawwuɲuŋufembwɔhe fo tèekwombaa.

7

Mɛlikisedɛki à fànha tò Ibirayima na

1 Uru Mɛlikisedɛki mpyi Salɛmu kànhe saannji, maa mpyi sáragawwu Kileŋi nìɲyi wuŋ'á. Ŋyɛ Ibirayima à kàshige kwɔ̀n saanbii na maa jà pi na, maa núru na ma tèni ndemu i ke, Mɛlikisedɛki à fwor'a sà u ɲùŋɔ bê, maa jwó le u á. 2 Yaayi Ibirayima à ta kàshige e ke, u à yire puni yáhaŋi kan Mɛlikisedɛki á. Ŋyɛ Mɛlikisedɛki mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «ntìiŋi saannji». Mà bâra lire na, Salɛmu saannji u ɲyɛ u wi, puru ɲwɔhe ku ɲyɛ: «yyeɲiŋke saannji». 3 U tuŋi mɛge ɲyɛ a yyere mɛ, u nuŋi mɛge ɲyɛ a yyere mɛ, u tayirige mú ɲyɛ a jwo mɛ, Kile Jwumpe Semɛŋi wà tufiige ɲyɛ a sìi na u siŋkanni, lire ɲyɛ mɛ na u kwùŋkanni kyaa yu mɛ. U na ɲyɛ mu à jwo Kile Jyaŋi, ɲaha na yɛ u sí n-kwôro sáragawwu tèrigii puni i.

4 Yii ɲyɛ a li ɲya na Mɛlikisedɛki tayyéreg'à pêe mà? Puru funŋke e, wuu tulyɛge Ibirayima à kàshige kwɔ̀n mà yaayi ɲjemu ta ke, u à yire puni yáhaŋi kan u á. 5 Levi tùluge shiinbii pi ɲyɛ sáragawwuubii ke, MusaSaliyaŋi mpyi a fànhe cyán pi na pi à pi cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbii cyeyaayi yáhaŋi shuu, ali mà li ta pi ná pire puni na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin. 6 Mɛlikisedɛki mpyi Levi tùluge shin mɛ, ŋka uru u à Ibirayima cyeyaayi yáhaŋi ta.

---

* **6:14** Zhenɛzi 22.17 † **6:19** bage táataa vàanŋke»: sùpyire mpyi maha Kile pêre vàanŋa bage e. Pi mpyi maha vàanŋa pyi maha ntèg'a bage sèe cyage láha ku sèesee cyage na. Kuni mpyi a kan sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kann'á ku jyè bage sèesee cyage e, tɔɔgɔ niŋkin yyeeni i.

Mà bâra lire na, uru u à jwó le Ibirayima á, mà li ta Ibirayima á Kile mpyi a ɲwɔmyahigii lwɔ́. 7 Nàkaana baa, jwóŋi lefooŋ'à fànha tò u tafooŋi na.

8 Sáragawwuubii pi maha yáhaŋi shuu sùpyir'á ke, pire na ɲyɛ sùpyii mpiimu pi sí n-kwû canŋka ke. Mɛlikisedɛki mú mpyi na yáhaŋi shuu, ŋka uru sí n-kwôro ɲyii na bà y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. 9 Levi tùluge shiinbil'á yáhaŋi maha ŋkaan ke, wuu bá sí n-jà n-jwo na pire mú à yáhaŋi wwû, ɲaha na yɛ pi tulyɛge Ibirayima à u wwû mà kan Mɛlikisedɛki á. 10 Tèni i Mɛlikisedɛki à Ibirayima ɲùŋɔ bɛ̂ maa yáhaŋi ta ke, Levi mpyi na sàha si mɛ, ŋka u mpyi u tulyɛge Ibirayima sìshange e, lire e ke u mú à wwû yáhaŋi i.

11 Ma tàanna ná Izirayɛli shiinbii Saliyaŋi i, Levi tùluge shiinbii kanni pi mpyi a yaa pi jà a pyi sáragawwuu. Kampyi pi sáragawwuuni mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni pyi li fûnŋɔ, ɲùŋɔ sàha mpyi na sì n-pyi sáragawwuŋi wabɛrɛ u pa mà ta u ɲyɛ a pyi Arɔn fiige mɛ, fo Mɛlikisedɛki fiige.

12 Ŋyɛ sáragawwuuni ká fáa, fànha ki Saliyaŋi mú u fáa. 13 Ná wuu Kafooŋi i, mpe jwump'à yyaha tíi ke, ur'à fworo tùluge ŋkemu i ke, pire wà ɲyɛ a sáragawwubaaraŋi pyi mà ɲya sárayi tawwuge e mɛ. 14 Sùpyire pun'à cè na wuu Kafooŋi à fworo Zhuda tùluge e, ŋka Kile tùnntunŋi Musa à jwo sáragawwuubii kyaa na ke, u ɲwɔge ɲyɛ a nɔ Zhuda tùluge na mɛ.

Yesu ɲyɛ Mɛlikisedɛki fiige

15 Wuu Kafooŋi à pyi sáragawwu bà Mɛlikisedɛki mpyi mɛ, lire l'à li fíniŋ'a cyêe na u ná Levi tùluge ɲyɛ piye kur'e mɛ. 16 Tùlugo karii cye kurugo bà u à pyi sáragawwu mɛ, shìŋi niŋkwombaaŋi fànhe ku ɲyɛ u e ke, kuru cye kurugo u à pyi u wi. 17 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwu Mɛlikisedɛki fiige*.»

18 Lire pyiŋkanni na, Saliyaŋi niɲjyeŋ'à yîrige, ɲaha na yɛ fànha ɲyɛ a mpyi u e mɛ, kaɲwɔɔ mú ɲyɛ a mpyi u na mɛ. 19 Musa Saliyaŋi ɲyɛ a kyaa yaa ndemu l'à fûnŋɔ mɛ, ŋka numɛ sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga sèe wog'à kan wuu á. Kuru cye kurugo, wuu à tabaraga ta Kile na. 20 Mà bâra lire na, Kile à kâa Yesu á, pi sanmpii s'à pyi sáragawwuu mà ta Kile ɲyɛ a kâa pir'á mɛ. 21 Yesu wi ke, ur'à le sáragawwubaaraŋi i tèni ndemu i ke, Kile à kâa u á na:

«Mii Kafooŋi Kile à kâa,
mii sì na ntilwɔhe niɲcyange lwɔ́ sahaŋki mɛ:
“mu na ɲyɛ sáragawwu fo tèekwombaa†.”»

22 Lire kurugo tunmbyaare Kile à le ná wuu e numɛ ke, tir'à fànha tò niɲjyɛɛre na. Yesu cye kurugo, wuu à tèɛn ná lire e.

23 Ŋyɛ kani là saha na ɲyɛ, ndemu l'à u ná pi wwû piye e ke. Sáragawwuubii niɲyahamil'à tòro mà li ɲùŋke pyi, pi mpyi na ŋkwûu. 24 Ŋka Yesu wi ke, uru na ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa, sùpya saha sì n-pyi sáragawwu u cyaga mɛ. 25 Lire l'à li ta, mpiimu pi à bâra Kile na u cye kurugo ke, u sí n-jà pire shwɔ numɛ fo tèekwombaa, ɲaha na yɛ u na ɲyɛ ɲyii na tèrigii puni i, maa Kile ɲáare pir'á.

26 Sáragawwuɲuŋufembwɔhe kurugo wuu mpyi ke, kuru ku ɲyɛ Yesu. U à fíniŋɛ, ɲcɛɛgɛ cyaga ná ɲwɔhɔmɔ cyaga ɲyɛ u na mɛ. Kile à u láha kapimpyiibii na, maa u dùrugo fo nìɲyiŋi tɛgɛni na. 27 Yesu ɲyɛ sáragawwuubii ɲùŋufembwoyi saŋɲyi fiige mɛ, u kuro ɲyɛ canŋa maha canŋa sáragawwuuni i uye kapegigii yàfaŋi kurugo si nta sùpyire sannte wogigii yàfaŋi sárayi wwû mɛ. U à uye pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na. 28 Yii li cè, Musa Saliyaŋi mpyi a mpiimu tìŋɛ mà pyi sáragawwuubii ɲùŋufembwoyo ke, pire mpyi a fûnŋɔ mɛ. Ŋka Musa Saliyaŋi kàntugo, Kile à kâa maa jwumpe mpemu jwo ke, pur'à pyi kaɲuŋɔ mà u Jyaŋi tìŋɛ mà pyi sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ, uru u à fûnŋɔ tèrigii puni i.

---

* **7:17** Zaburu 110.4 † **7:21** Zaburu 110.4

8

Yesu, wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe

1 Ŋyɛ wuu jwumpe ɲùmbwɔhe ku ɲyɛ: sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ na ɲyɛ wuu á bà wuu
à yi jwo mɛ. U à sà ntɛɛn nìɲyiŋi i fànhe cyage e, Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na.
2 Sèe cyage e u ɲyɛ na báaraŋi pyi ke, kuru ku ɲyɛ Kile vàanŋke bage sèe woge, sùpya cye
kurugo bà k'à faanra mɛ, Kile yabiliŋi cyɛge k'à ku faanra. 3 Sáragawwuubii ɲùŋufembwoyi
pun'à tìŋɛ, yi raa ŋkanŋi pyi Kile á s'a sárayi pyi y'a nɔni Kile na. Lire pyiŋkanni na, wuu
sáragawwuɲuŋufembwɔhe mú à yaa k'a yaaga kaan Kile á. 4 Kàmpyi u mpyi ɲìŋke na, u bá
mpyi na sì n-pyi sáragawwu mɛ, ɲaha kurugo yɛ sáragawwuubii pìi na ɲyɛ naha mpiimu
pi ɲyɛ na yakanyi kaan mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i ke. 5 Pire sáragawwuubii na báare
cyage ŋkemu i ke, kuru na ɲyɛ mu à jwo nìɲyiŋi woge nàɲjaŋi. Tèni i Musa mpyi a bégele
s'a Kile vàanŋke bage yyéeŋi ke, Kile à yi jwo u á: «Lóg'a ɲwɔ, yaayi mii à cyêe mu na
ɲaŋke ɲuŋ'i ke, maye waha ma a yire ɲcamii yaa*.» 6 Ŋyɛ numɛ, Yesu Kirisita u ɲyɛ wuu
sáragawwuɲuŋufembwɔhe ke, báaraŋi Kile à kan ur'á ke, ur'à fànha tò pire wuŋi na, ɲaha
na yɛ tunmbyaare u à le wuu ná Kile shwɔhɔl'e ke, tir'à fànha tò niɲjyɛɛre na. Yaayi
ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ numɛ ke, yire mú à fànha tò tèecyiini wuyi na.

7 Kàmpyi tunmbyaare niɲcyiire† mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni fûnŋɔ, ɲùŋɔ sàha mpyi
na sí n-pyi, mà shɔnworo tèg'a ti fáa mɛ. 8 Ŋka Kile à u shiinbii cêɛgɛ maa jwo:
«Mii Kafooŋi Kile à jwo,
“Canŋa na ma, mii sí n-pa tunmbyara nivɔnnɔ le
ná Izirayɛli shiinbii ná Zhuda shiinbil'e.
9 Canŋke mii à pi tulyeyi cû pi cyeyi na, mà fworo Misira kìni i ke,
tunmbyaare mii à le ná pi e ke, ti sì n-pyi tire fiige mɛ,
ɲaha na yɛ pi à tire kèɛge.
Lire na, mii à pi yaha wani.”
Mii Kafooŋi Kile à jwo amuni.
10 “Ŋyɛ cyire canmpyaagil'à tòro ke,
tunmbyaare mii sí n-le ná Izirayɛli shiinbil'e ke, tire ti nte:
Mii sí na Saliyaŋi le pi yákilibil'e,
si u jwumpe séɲɛ pi zòompii na.
Mii sí n-pyi pi Kileŋi,
pi sí n-pyi mii shiinbii.
11 Wà saha sì u shinɲɛɛ, lire ɲyɛ mɛ u cìnmpworo pyi
‘Maye waha ma a Kafooŋi cè’ mɛ,
ɲaha na yɛ pi puni sí mii cè,
shinbwo bâra shinbilere na.
12 Mii sí toro taha pi ntiimbaaŋi na,
mii sí pi kapegigii yàfa pi na‡.”»

13 Kile à tunmbyara nivɔnnɔ kyaa jwo, puru funŋke e, niɲjyɛɛre kakwoo saha ɲyɛ mɛ,
fànha saha ɲyɛ t'e mɛ, ɲcyèrɛ ti sí n-pînni.

9

Tunmbyaare niɲjyɛɛre

1 Tunmbyaare niɲjyɛɛre tèni i, pyiŋkannigii cyìi mpyi wani, ɲcyiimu ɲwɔ kurugo
sáragawwuubii mpyi maha yaa pi tòro, pi i nta a sárayi wwû ke. Baga mú mpyi wani
ɲìŋke na, ŋkemu i pi mpyi maha yi wwû ke. 2 Vàanŋa baga ku mpyi ku ki, maa ku táa
mà pyi bapyaa shuunni. Babilini niɲcyiini i bèɛnmbwɔhe fùkinaŋi ná tàbalaŋi ɲuŋ'i pi

---

* **8:5** Ɛkizodi 25.40 † **8:7** Tunmbyaare t'à le Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, tire kyaa li ɲyɛ na yu naha (Ɛkizodi 24.3-8).
‡ **8:12** Zheremi 31.31-34

mpyi maha sárage bwúuruŋi yaha ke, yire yi mpyi wani. Lire babilini mɛge mpyi «bage sèecyage». 3 Vàanŋa mpyi lire babilini ná funŋɔ wuuni shwɔhɔl'e. Funŋɔ babilini mɛge mpyi «bage sèesee cyage». 4 Kuru cyage e, sárayi tasogoge sɛɛnŋi woge mpyi, pi mpyi maha wusunaŋi súuge ku ɲuŋ'i. Tunmbyaare mbwùuni mú mpyi wani. Sɛɛnŋi mpyi a tèg'a lire mbwùuni puni wɔɔgɔ. Sɛɛn cwoo mpyi li funŋke e. Ŋjyìŋi mɛge ku ɲyɛ mani ke, uru wà mpyi lire sɛɛnŋi cwooni i. Arɔn kàbiini* li mpyi a wyɛɛre yige ke, ná kafaatente na Kile mpyi a u tunmbyaare jwumpe sémɛ ke, yire mú mpyi mbwùuni i. 5 Sheribɛɛnbii mpyi mbwùuni ɲuŋ'i, pire mpyi maha li cyêre na Kile yabiliŋi ɲyɛ naha. Pire mpyi a fukanyi pìli mbwùuni ɲwɔtoŋke ɲuŋ'i†. Ŋka mii sì n-jà cyire karigii puni jwo nɔ cyi tɛgɛni na numɛ mɛ.

6 Ŋyɛ vàanŋke bage ná ku funŋɔ yaayi mpyi a bégele lire bègeleŋkanni na. Sáragawwuubii mpyi maha jyè kuru bage babilini niɲcyiini i cannɲa maha cannɲa na pi báaraŋi pyi. 7 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kanni ku mpyi maha jyè babilini shɔnwuuni i tɔɔgɔ niŋkin yyeeni i. Kuru cyage e u mpyi maha ma ná yatɔɔre sìshange e na ŋkaan Kile á, u yabiliŋi ná sùpyire sannte ŋgurugoŋi kurugo. 8 Cyire karigii cye kurugo, Kile Munaani à li cyêe wuu na na kuni niɲjyeeni tèni i, sùpyire mpyi na sì n-jà n-jyè bage sèesee cyage e mɛ.

9 Lire maha wuu tègɛ wuu à karii yyaha cè niɲjaa, maa li cyêe wuu na na sùpyaŋi u ɲyɛ na Kile pêre maa yaaya kaan u á, lire ɲyɛ mɛ na yatɔɔre bùu u á ke, lire sì n-jà urufoo zòŋi fíniŋɛ Kile á mɛ. 10 Kuni niɲjyeeni karigii cyi mpyi sárayi yalyire ná yabyɛɛre ná wiliŋkannigii cyìi, si cyeere tufeempe ta. Cyire kurigii ɲaaraŋi fànhe mpyi a cyán sùpyire na fo mà sà yaa ná tèni i Kile à cyi fáa ná pyiŋkanni nivɔnni i ke.

Yesu Kirisita sìshange

11 Ŋyɛ numɛ, Kirisita à pa. Uru u ɲyɛ sáragawwuɲuŋufembwɔhe, uru u à pa yaayi niɲcɛnɲyi kan wuu á. Kile vàanŋke bage tayyérege k'à fànha tò niɲjyɛge na, ku karigii s'a fûnŋɔ ke, kur'e Kirisita à jyè. Sùpya bà u à kuru bage yaa mɛ, ku mú ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi i mɛ. 12 Kirisita à jyè bage sèesee cyage e ke, ná sikapere sìshan, lire ɲyɛ mɛ nupeelyevɔnnɔ sìshan e bà u à jyè mɛ. Ŋka u à jyè tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa maa u yabiliŋi sìshange kan maa wuu ɲùŋɔ wwû wuu kapegigil'e. Tire ɲùŋgwuure na ɲyɛ tèekwombaa woro. 13 Sùpyiibii pi mpyi pi ɲyɛ a fíniŋɛ mà tàanna ná kuni niɲjyeeni i mɛ, pi mpyi maha sikapɛrigii ná nupyahigii bùu, maa cyire sìshange wuuni pire na. Pi mpyi maha nùpya bò maa u súugo, maa tire cwɔɔnre kuu na wuni pire sùpyiibii na. Lire mpyi maha pire cyeere pyi t'à fíniŋɛ Kile á. 14 Yatɔɔre sìshange mpyi na lire pyi, Kirisita woge s'à pwórɔ kuru na. Kile Munaani li sí n-kwôro fo tèekwombaa ke, lire l'à u yyaha cû, ka u u uye kan sáraga cwò cyaga baa wogo Kile á. Karigii cyi maha kwùŋi nɔ wuu na ke, u sìshange sí n-jà wuu zòompii fíniŋɛ cyire e. Lire ká mpyi, wuu sí n-jà n-file Kile ɲyii wuŋi na, s'a báara u á.

15 Ná Kirisita s'à lire pyi, lire kurugo u à pyi tunmbyaare nivɔnnte sùsuruleŋi Kile ná sùpyire shwɔhɔl'e. Sùpyire mpyi a kapegigii ɲcyiimu pyi tunmbyaare niɲjyɛɛre tèni i ke, Kirisita à kwû si ti ɲùŋɔ wwû cyire e, bà li si mpyi Kile à mpiimu yyere maa yaayi niŋkwombaayi ɲwɔmɛɛni lwó pi á ke, pi i yire ta mɛ.

16 Yii li cè, mu aha tunmbyaare ɲya t'à le, yaaga ku maha bò maha mpyi sáraga. 17 Ná kuru ɲyɛ a bò mɛ, mà ku yaha ɲyii na, tunmbyaare maha fworo mɛ. 18 Lire kurugo Kile ɲyɛ a tunmbyaare niɲcyiire le ná sùpyire e sìshan baa mɛ‡. 19 Ŋyɛ ka Musa si Kile Saliyaŋi kapyaagii jwo sùpyir'á, lire kàntugo maa nunaare ná sikapɛrigii sìshange shwɔ, maa lwɔhe wùrugo k'e, maa izope cige wyɛɛre tà ná mpà shire le a wu k'e, mà ɲaraga

---

* **9:4** Arɔn kàbiin'à poroyo yige, maa yasɛrɛ pyi, lir'à li cyêe na Kafooŋi funŋk'à táan ná Musa ná Arɔn e (Nɔmburu 17.1-11). † **9:5** Yatɔɔre pi mpyi maha bò sùpyire kapegigii yàfaŋi kurugo ke, kuru ɲwɔtoŋke ɲuŋ'i tire sìshange mpyi maha wu. ‡ **9:18** Pìi maha jwo: « 16Wuu kɔɔge kani kàanmucya. Mu aha lógo na ma kɔɔge táa, sùpyaŋi u à kwû sèeŋi na ke, uru kɔɔge ku maha ntáa. 17Sùpya ká u kɔɔge táaŋkanni jwo, ná u ɲyɛ a kwû mɛ, wà ɲyɛ na ku táali mɛ. 18Amuni, yi mú ɲyɛ Kile tunmbyaare kàmpanŋke na. Tèni i Kile à tunmbyaare niɲcyiire le ke, u à jwo pi á na pi yatɔɔre tà bò, sùpyiibii puni si ti sìshange ɲya, si ɲcè na t'à kwû.»

ɲaraga Kile Saliyaŋi Semɛŋi ná sùpyire puni na, 20 maa jwo: «Tunmbyaare Kile à le ná yii
e ke, ŋke sìshange k'à tire tígile§.» 21 Lire pyiŋkanni na mú, ka Musa si sìshange kà ɲaraga
Kile vàanŋke bage ná Kile pêepee yaayi puni na. 22 Mà tàanna ná Musa Saliyaŋi, sìshange
mpyi maha karii niɲyahagii fíniŋɛ. Ná sìshanga ɲyɛ a wu mɛ, sùpyire kapegigii sì yàfa ti na
mɛ.
23 Wuu à li ɲya na yatɔɔre sìshange ku mpyi maha ntɛ̀g'a kuni niɲjyeeni yaayi fíniŋɛ,
yire sí na ɲyɛ nìɲyiŋi sèeyaayi nàɲja kanna. Lire e ke sárage sìshange tayyérege k'à pêe
yire woge na ke, kuru kyaa li ɲyɛ Kile na yaayi sèe wuyi vìniŋi kurugo. 24 Sùpyir'à Kile
bage ŋkemu faanra ke, kur'e bà Kirisita à jyè mɛ. Sùpyir'à ŋkemu faanra ke, kuru na ɲyɛ
Kile bage nìɲyi woge malwɔrɔ kanna. Nìɲyiŋi yabiliŋi i Kirisita à jyè maa Kile ɲáare wuu
kurugo. 25 Kuni niɲjyeeni i, sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe mpyi maha jyè Kile bage sèesee
cyage e ná yatɔɔre sìshange e yyee maha yyee, ŋka Kirisita ɲyɛ a jyè nìɲyiŋi i maa uye
kan sáraga tooyo niɲyahay'e mɛ. 26 Ná lire bà mɛ, mà lwɔ́ diɲyɛŋ'à dá ke, mà pa nɔ niɲjaa
na, numɛ mpyi na sí u ta u à kyaala tooyo niɲyahay'e mà kwɔ̀. Ɲka numɛ tèni takwɔɔre
e, u à pa maa uye pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na, maa kapegigii tugure láha
wuu na. 27 Yii à li cè na sùpyaŋi maha ŋkwû tɔɔgɔ niŋkin, lire kàntugo Kile maha u yíbe
u kapyiiŋkii na. 28 Lire pyiŋkanni na mú, Kirisita à pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin kanna, bà u si
mpyi si shinɲyahara kapegigii tugure lwɔ́ mɛ. Mpii pi ɲyɛ na u sigili ke, u sí n-pa uye cyêe
pire na tozhɔnwogo pi zhwoŋi kurugo, ŋka kapegigii yàfaŋi kurugo bà mɛ.

10

Yesu à uye pyi sáraga

1 MusaSaliyaŋi mpyi yaayi niɲcɛnɲyi nimpayi nàɲjaŋi kanna, u mpyi a fûnŋɔ mɛ. U
mpyi a jwo na sárayi ninuyi y'à wwû yyee maha yyee. Lire e sùpyiibii pi ɲyɛ na bârali Kile
na ke, u sì n-jà pire fíniŋɛ n-fûnŋɔ mɛ. 2 Kàmpyi u mpyi na sí n-jà lire pyi, pi mpyi na sí
n-kwôro s'a yi wwû mɛ. Ɲaha na yɛ kàmpyi vìniŋi kurugo yi maha wwû, mpii pi maha
yi wwû ke, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo pir'à fíniŋ'a kwɔ̀, pi sàha mpyi na sí piye ɲya
kapimpyii mɛ. 3 Ɲka lire bà li mpyi li li mɛ. Yyee maha yyee, sárayi mpyi maha wwû si
sùpyire funnŋɔ cwo ti kapegigii na. 4 Ɲaha na yɛ nupyahigii ná sikapɛrigii sìshange sì n-sìi
n-jà sùpya kapegii yàfa u na mɛ.
5 Lire kurugo tèni i Kirisita mpyi na ma diɲyɛŋi i ke, u à jwo Kile á:
«Mu à jwo na mu ɲyɛ na ɲcaa yatɔɔre sárayi na mɛ,
mu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpya si yaaga kan mu á mɛ,
ŋka mu à cyere yaa mii na.
6 Yatɔɔre ti ɲyɛ na súuge sárayi tasogoge e,
lire ɲyɛ mɛ sárayi sanɲyi yi ɲyɛ na ŋkaan mu á kapegigii yàfaŋi kurugo ke,
kuru kà ɲyɛ a mu funŋke ɲíŋɛ mɛ.
7 Lire kurugo mii à jwo
“Kile, mii u ŋge,
mii à pa si mpa mu ɲyii wuuni pyi,
bà y'à sémɛ mii kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ*.”»
8 Bà wuu à li ɲya mɛ, Kirisita à fyânha a jwo Kile á: «Mu à jwo na sárayi ná yakanyi ná
sárayi nizogoyi ná kapegigii yàfaŋi sárayi ɲyɛ a táan mu á mɛ, na yire na bà mu ɲyɛ na
ɲcáa mɛ.» U à yire puni jwo mà li ta MusaSaliyaŋi à jwo na yire puni y'a mpyi. 9 Ɲyɛ ka
Kirisita si núr'a jwo: «Kile, mii u ŋge, mii à pa si mpa mu ɲyii wuuni pyi.» Puru jwump'à
li cyêe na sáraga nivɔnŋ'à tɛ̀g'a sárayi niɲjyeyi fáa. 10 Yesu Kirisita à Kile ɲyii wuuni pyi.
U yabiliŋ'à uye kan mà pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na, lire pyiŋkanni na wuu
kapegigil'à jyé a láha wuu na.

§ **9:20** Ɛkizodi 24.8 * **10:7** Zaburu 40.6-8

11 Kuni niɲjyeeni tèni i, canŋa maha canŋa, sáragawwuubii mpyi maha sárayi ninuyi
wwû Kile á, ŋka yire sárayi mpyi na sì n-sìi n-jà wà kapegigii yàfa u na mɛ. 12 Ŋka Kirisita
wi ke, ur'à uye kan mà pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin, kuru sárage na ɲyɛ tèrigii puni wogo. U
à lire pyi kapegigii yàfaŋi kurugo, lire kàntugo maa ŋkàr'a sà ntɛɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na.
13 Tèni i Kile sí n-pa u zàmpɛɛnbii pyi u tooyi tatahage ke, u à tɛɛn wani kuru cyage e na
lire sigili. 14 Yii li cè, kuru sárage niŋkinŋi cye kurugo, Kile à mpiimu fíniŋɛ ke, u à pire
pyi ɲcɛ̀ɛgɛ cyaga baa fo tèekwombaa.
15 Kile Munaani mú à yire fíniŋ'a jwo wuu á. L'à jwo na:
16 «Kafooŋi Kile à jwo “Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e canɲyi nimpayi i ke, tire ti ɲyɛ:
‘Mii sí na Saliyaŋi le pi zòompil'e,
si u jwumpe sémɛ pi yákilibii na†.’ ”»
17 Maa núr'a jwo:
«Mii saha sì na yákiliŋi yaha pi kapegigii ná pi ntiimbaaŋi karigii na mɛ‡.»
18 Ŋyɛ kapegigil'à yàfa cyage ŋkemu i mà kwɔ̀ ke, ɲùŋɔ saha na ɲyɛ mà sáraga wwû cyi
kurugo la?

Wuu yákilitɛɛnrɛ wuubii pi file Kile na

19 Lire pyiŋkanni na, mii cìnmpyiibii, Yesu sìshange cye kurugo, wuu sí n-jà n-jyè Kile
bage sèesee cyage e fyagara baa. 20 Bage táataa vàanŋke ku mpyi wuu yyaha na ke, bà
kur'à cwɔn mɛ, amuni pi à Yesu cyeere pyi, ka lire si kuro nivɔnnɔ múgo wuu á ndemu li sí
wuu nɔ Kile na, si shìŋi sèe wuŋi kan wuu á ke. 21 Uru u ɲyɛ wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe
maa mpyi Kile bage ɲùŋɔ na. 22 Numɛ, wuu zòompil'à jyé a yige kaɲwɔhɔyi puni i ɲjemu
yi ɲyɛ na wuu cɛ̂ɛge ke, wuu cyeere s'à jyé ná lùcɛnŋke e. Lire e wuu àha núru raa fyáge
mɛ, wuu sàa dá Kile na, wuu u file u na ná funnɔ niŋkin i. 23 Wuu a yi yu ɲwɔfyinge na, na
wuu à wuu sɔ̀nnɔre taha Kile ɲwɔmɛɛni na. Wuu àha wuu funɲyi cɛɛnnɛ mɛ, ɲaha na yɛ u
aha ndemu jwo ke, u maha lire pyi. 24 Wuu yaha wuye na wuu raa màban leni wuye e, bà
wuu si mpyi s'a sì yyaha na tàange ná kacɛnmpyiini i mɛ. 25 Wuu àha wuye mbìnniŋi ɲwɔ
yaha bà pìl'à li pyi mɛ, ŋka wuu a màban leni wuye e, ɲaha na yɛ yii à li ɲya na Kafooŋi
tèepan'à byanhara.
26 Wuu aha sèeŋi kuni cè maa ɲcwɔ́ maa ŋkwôro na kapegigii pyi, sáraga saha ɲyɛ ŋkemu
ku sí cyire yàfa wuu na mɛ. 27 Shinŋi u ɲyɛ na lire pyi ke, ur'à yaa u a fyáge Kile yibige
ná nabwɔhe yyaha na. Mpii pi à cyé Kile na ke, kuru ku sí pire súugo. 28 Wà n'a mpyi a
MusaSaliyaŋi kafuun pyi shiin shuunni taanre ɲyii na, ka pire si yi jwo, pi mpyi maha
urufoo bò ɲùɲaara baa. 29 Numɛ, shinŋi u ɲyɛ na Kile Jyaŋi fare ke, Kile ɲyɛ a yaa u kyaa
pyi uru na ndemu l'à fànha tò mbòŋi na mà? Sèeŋi na, sìshange k'à tɛ̀g'a tunmbyaare le
maa urufoo kapegigii yàfa ke, u ɲyɛ a pèenɛ taha kuru na mɛ. Kile Munaani li maha wuu
pyi wuu à Kile ticɛnmpe cè ke, u bá à lire cyahala. 30 Ŋyɛ Kile yabiliŋ'à jwo: «Mii u sí na
ŋkooŋi wwû. Mii u sí katupwɔhɔyi pyifeebii sâra§.» Yi mú à sémɛ na: «Kafooŋi Kile sí u
wuubii yíbe pi kapyiiŋkii na*.» Ŋyɛ wuu à li cè na nde u à jwo ke, u sí lire yige li kuni i.
31 Fyagara kyaa li ɲyɛ li li wà u cwo Kile ɲyii wuŋi cyeyi i.
32 Nde l'à pyi yii na taɲjaaŋi i ke, yii funnɔ cwo lire na. Yii à Kile bɛɛnmpe ta tèni ndemu i
ke, yyefug'à yii kànha sèl'e cyire canmpyaagil'e, ŋka lire ɲyɛ a yii yataɲɲyi bò mɛ. 33 Tèrigii
cyìl'e, pi mpyi maha yii cyere, maa yii kyérege sùpyire ɲyii na. Tèrigii cyìl'e, mpii pi mpyi
maha ŋkyérege yii fiige ke, yii mpyi maha pire tɛ̀re. 34 Mpii pi mpyi a le kàsuŋi i ke, yii à
pire tɛ̀gɛ pire yyefugo karigil'e. Pi à yii cyeyaayi cyán a shwɔ yii na, ka yii i li kwú yiye e
ná funntange e, ɲaha na yɛ yii à li cè na yaage ku ɲyɛ yii á ke, kur'à fànha tò yire puni na,
ku mú ɲyɛ na ŋkwùu mɛ. 35 Lire e ke yii àha yii dániyaŋi láha Kile na mɛ, lire sí yii pyi yii

† **10:16** Zheremi 31.33 ‡ **10:17** Zheremi 31.34 § **10:30** Duterenɔmu 32.35 * **10:30** Duterenɔmu 32.36; Zaburu 135.14

tɔ̀ɔn nimbwo ta. 36 Yii yiye waha numɛ, yii raa sì yyaha na Kile ɲyii wuuni mpyiŋi i, lire
ká mpyi, yaage ɲwɔmɛɛni u à lwɔ́ ke, yii sí kuru ta. 37 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Ɲcyɛ̀rɛ, ŋgemu u à yaa u pa ke, uru sí n-pa,
u sì mɔ mɛ.»
38 Kile à jwo:
«Shinŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo uru maha mpyi ɲyii na.
Ŋka wà ha kàntugo wà mii á, mii funŋke sì n-táan ná urufol'e mɛ†.»
39 Mii à tɛ̀ɛn ná l'e, mpii pi maha ntêr'a núru maa ŋkàre tapinnage e ke, wuu ɲyɛ pire e
mɛ. Nùmpanŋa tafeebii pi à dá Kile na ke, pire e wuu ɲyɛ.

11

Mpii pi à fyânha a dá Kile na ke, wuu pire kàanmucya

1 Ɲaha ku ɲyɛ dániyaŋi yɛ? Mà ma sɔ̀nŋɔre taha yaaga na maa ntɛ̀ɛn ná l'e mu sí ku ta,
lire ɲyɛ mɛ yaage ku ɲyɛ mu ɲyɛ na ku ɲaa mɛ, maa dá ku na mu à jwo mu ɲyii na ɲyɛ ku
na ke, lire li ɲyɛ dániyaŋi. 2 Wuu tulyeyi dániyaŋi kurugo, Kile à ɲɛɛ pi na.
3 Dániyaŋi cye kurugo, wuu à li cè na Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke dá u jwumpe cye kurugo.
Puru funŋke e, yaaga maha yaaga wuu ɲyɛ na ɲaa ke, Kile à ku dá ná yaɲyambaage e.
4 Abɛli à dá Kile na, lire kurugo sárage u à wwû Kile á ke, kur'à pwórɔ Kanɲi woge na. U
dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi maa ɲɛɛ u sárayi na. U à kwû, ŋka u dániyaŋi kani
maha wuu kâlili ali niɲjaa.
5 Enɔki à dá Kile na, lire kurugo Kile à u lwɔ́ a kàre nìɲyiŋi na mà ta u ɲyɛ a kwû mɛ.
Wà saha ɲyɛ a u ɲya mɛ, ɲaha na yɛ Kile à u lwɔ́. Kile à jwo na ur'à ɲɛɛ u na, mà jwo u u
lwɔ́ ke. 6 Ɲyɛ Kile sì n-jà ɲɛɛ sùpya na ná urufoo ɲyɛ a dá u na mɛ. Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká
mpyi si file Kile na ke, fo urufoo u dá li na na Kile na ɲyɛ wani, na mpii pi ɲyɛ na u caa
ke, na u sí pire sâra.
7 Nuhu à dá Kile na, lire kurugo u mpyi na Kile yɛrɛyi núru mà yyaha tíi ná karigii
nimpaŋkil'e ɲcyiimu cyi ɲyɛ cyi sàha ŋkwɔ̀ na ɲaa mɛ. U à Kile jwumpe cû ná sèl'e,
maa bakwɔɔge yaa ŋkemu i u ná u pyɛngɛ shiinbil'à shwɔ ke, ka lire si sùpyire sannte
ntiimbaaŋi cyêe. U à dá Kile na, lire e Kile à jwo na u à tíi.
8 Ibirayima à dá Kile na, lire kurugo, Kile à u yyere ke, u à Kile ɲwɔmɛɛni cû. Kìni Kile
mpyi a bégele u mɛɛ na ke, u à fworo u yabiliŋi wuuni i na ŋkɛ̀ɛge lire e, mà ta u ɲyɛ a u
tashage cè mɛ. 9 U à dá Kile na, lire kurugo kìni ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ u á ke, u à ɲɛn'a
kàr'a sà ntɛ̀ɛn lire e nàmpɔnnte na. U mpyi na shwùun vàaɲɲyi bayi i. Ishaka ná Yakuba
mú mpyi na shwùun yire y'e. Ɲwɔmɛɛni ninuuni mú mpyi a lwɔ́ pir'á. 10 Kànhe nintaani
l'à cyán a ɲwɔ ke, kuru na Ibirayima à u sɔ̀nŋɔre taha. Kile yabiliŋi u à kuru kànhe bégele,
maa ku faanra.
11 Ali mà li ta Ibirayima mpyi a lyɛ, Sara sí ɲyɛ cijiriŋɛ, mà Ibirayima yaha u à dá na
Kile sí u ɲwɔmɛɛni fûnŋɔ pire pyìtaani kyaa na, u à jà a pùnambile si. 12 Ali mà u yaha u
u sɔ̂nŋi na uru tèekwuun'à nɔ a kwɔ̀, ŋka supyiɲyahara à fworo uru nàŋi niŋkinŋi i mu à
jwo wɔrigii ná lwɔhe ɲwɔge nticɛnŋi.
13 Pire pun'à kwû ná pi dániyaŋi i Kile na. Kile mpyi a yaayi ɲjemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ ke, pi
ɲyɛ a yire ta mɛ, ŋka pi à yi ɲya laage e, ka lire si mpyi pi á funntanga. Puru funŋke e, pi à
ɲɛɛ na pire na ɲyɛ nàmpwuun na ɲaare na mâre ŋke ɲìŋke na. 14 L'à fíniŋɛ na sùpyiibii pi à
ɲɛɛ pur'e ke, na tatɛɛnge kabɛrɛ pire ɲyɛ na ɲcaa. 15 Cyage e pi à yîri ke, kàmpyi kuru kani
mpyi a tîge pi funŋ'i, pi mpyi na sí pyiŋkanna ta si núru ŋkàre wani. 16 Ɲka sèeŋi na, cyaga
pi ɲyɛ na ɲcaa ŋkemu k'à ɲwɔ ke, kuru na ɲyɛ nìɲyiŋi i. Lire kurugo Kile maha ɲɛɛ tire
sùpyire t'a uru yiri ti Kileŋi, ɲaha na yɛ u à cyaga bégel'a yaha ti mɛɛ na. 17-18 Kile mpyi a
ɲwɔmɛɛni lwɔ́ Ibirayima á na u tùluge sí n-fworo Ishaka e*, maa núr'a Ibirayima zò shwɔ

† **10:38** Abakuki 2.3,4 * **11:17-18** Zhenɛzi 21.12

a wíi na u Ishaka pyi sáraga. Ibirayima mpyi a dá Kile na, lire kurugo u ɲyɛ a cyé si u jyaŋi niŋkinŋi pyi sáraga mɛ. 19 Li mpyi u funŋ'i na síŋi na ɲyɛ Kile á mà Ishaka ɲè a yige kwùŋi i, lire kurugo Kile à u jyaŋi núruŋ'a kan u á. L'à pyi mu à jwo kwùŋi i u à fworo.

20 Ishaka à dá Kile na, lire kurugo u à jwó le Yakuba ná Ezawu á karigii nimpaaŋkii kyaa na.

21 Yakuba à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwó le Yusufu jyaabii shuunniŋi niŋkin niŋkinŋ'á, maa ntígile u kàbiini na, maa niŋkure sín, maa Kile pêe.

22 Yusufu à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwo u kacyiiyi kyaa na, na Izirayɛli shiinbii ká a sí raa fwore Misira kìni i, pi a sì ná uru kacyiiy'e.

23 Musa sifeebil'à dá Kile na, lire kurugo, Musa à si ke, ka pi i u ŋwɔhɔ yiɲyɛ taanre, ɲaha na yɛ pi mpyi a li ɲya na u lem'à ɲwɔ. Jwumpe saanŋi mpyi a jwo na pi a pùnampyire nizivɔnnte puni bùu ke, pi ɲyɛ a fyá puru na mɛ.

24 Musa à dá Kile na, lire kurugo, u à pa yyaha cwo ke, u ɲyɛ a ɲɛɛ pi a uru pyi Farɔn pworoŋi jyaŋi mɛ. 25 Mà jwo u uye yaha kapegigii mpyiŋi funntange e ke, u à li lwɔ́ uye e si ŋkyaala ná Kile shiinbil'e, ɲaha kurugo yɛ kuru funntange shiŋi ɲyɛ na mɔni mɛ. 26 Musa mpyi a cè na Misira kìni nàfuuŋ'à ɲyaha, ŋka mà ɲɛɛ cyàhigii na, bà Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-pa ɲɛɛ cyi na mɛ, lire nàfanŋ'à fànha tò Misira nàfuuŋi na. U mpyi a u sɔ̀nŋɔre taha uru nàfannŋi na, u sí n-pa uru ŋgemu ta ke. 27 Musa à dá Kile na, lire e u à fworo Misira kìni i mà ta u ɲyɛ a fyá lire kìni saanŋi lùyirini yyaha na mɛ. Kileŋi u ɲyɛ wà ɲyɛ na u ɲaa mɛ, u mpyi a uye waha mu à jwo u ɲyii na ɲyɛ uru na. 28 U à dá Kile na, lire kurugo u à Izirayɛli shiinbii pyi pi à bilereŋkwoŋi kataanni pyi, maa pi pyi pi à mpàbilini sìshange ɲaraga ɲaraga pi bayi ɲwɔyi na, bà li si mpyi mèlɛkɛŋi u maha boore pyi ke, uru nintoroŋi kà raa pi pùnampyicyiire bùu mɛ.

29 Izirayɛli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo Suumpe Lwɔhe Niɲyage à táa, ka pi i jyiile ɲìŋke niŋgage na. Misira shiinbii la mpyi si jyiile tèni ndemu i ke, ka lwɔhe si pi puni lyî.

30 Izirayɛli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo pi à Zheriko kànhe mâhana canmpyaa baashuunni i, ka kànhe káaŋke si ɲcwo.

31 Fwòrobacwoŋi Arahabu à dá Kile na, lire e Izirayɛli shiinbii pi mpyi a pa kànhe ŋwɔh'a wíi ke, uru ceeŋ'à pire tègɛ. Lire kurugo u ɲyɛ a bò ná Kile ɲwɔmɛɛcumbaabil'e siɲcyan mɛ.

32 Ɲyɛ mii bá sì n-jà yi puni jwo mɛ, ɲaha na yɛ tère naha mii á, mii i jwo a nɔ Zhedeyɔn ná Baraki ná Samusɔn ná Zhɛfitɛ ná Dawuda ná Samuwɛli ná Kile tùnntunmpii sanmpii kyaa na mɛ. 33 Pir'à dá Kile na, lire kurugo pi à jà saanbii pìi na, maa fànhe pyi ná ntìiŋi i, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ ke, maa yire ta, maa cànriyi yà ɲwɔyɔ pwɔ. 34 Pi à pìi le nage e, ŋka yaaga ɲyɛ a pire ta mɛ. Pi à jwo na pire sí pìi bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i, ŋka pir'à shwɔ. Fànha mpyi pi e mɛ, ŋka pi à fànha ta. Síŋi mpyi pi á kàshige cyage e, pi à kìrigii cyìi kàshicyeye kɔ̀r'a caala. 35 Cyeebii pìi sùpyii niŋkwul'à ɲè mà kan pi á.

Pìi mpyi wani, kampyi pire mpyi a fworo Kile kuni i, pi mpyi na sí pi yaha, ŋka pi ɲyɛ a ɲɛn'a fworo l'e mɛ. Pi à ɲɛɛ pi pi kyérege, bà Kile si mpyi si pi ɲè ɲɛŋkanna niɲcɛnnɛ na mɛ. 36 Pi à pìi fwɔ́hɔrɔ maa pi bwɔ̀n ná tiripaanni i. Pi à tɔɔnnte yɔ̀rɔyi le pi na mà yaha kàsuŋi i. 37 Pi à pìi wà a bò ná kafaayi i, maa pìi pahala ná cikyangayi i, maa pìi bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i. Pìi mpyi na ɲaare na mâre ná mpàseeyi ná sikaseeyi i, yire yi mpyi pire vàanndeyi. Yaaga mpyi pi á mɛ. Sùpyiibil'à pi cùɲcyere cû maa pi kyérege. 38 Pi mpyi maha ɲaare na mâre sige ná ɲaɲyi ɲuŋ'i, maa shwuun kafawyiyi ná wyikuuyi i, mà li ta nte sùpyire ɲjin'à pêe ŋge diɲyɛŋi na.

39 Tire nte sùpyire puni mpyi a dá Kile na, lire e Kile à ɲɛɛ ti na. Lire ná li wuuni mú i, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ ke, ti ɲyɛ a yire ta mɛ. 40 Ɲaha na yɛ Kile à yaaga niɲcɛnŋɛ bégele wuu mɛɛ na, u la ɲyɛ a mpyi pi kuru ta a wuu yaha mɛ.

12

Wuu kyaage kwú wuye e Yesu fiige

1 Wuu pi ke, pire sùpyiibii puni pi mpyi a dá Kile na ke, pir'à pyi yyecyeenɛ maa wuu
kwûulo, wuu Kile kuni tafɛɛre e. Lire kurugo tuguro maha tuguro ti ɲyɛ wuu ɲuŋ'i maa
wuu sige tire tafɛɛre na ke, wuu ɲùɲyi wwû tire puni ɲwɔh'i, wuu u kapegigii ɲwɔ yaha,
cyire cyi maha wuu pyi wuu u búruge. Tafɛɛre na Kile à wuu yaha ke, wuu wuye waha
wuu u tire fê fèŋkanna niɲcɛnnɛ na. 2 Wuu a Yesu wíi, uru u à wuu pyi wuu à dá Kile na,
uru mú u sí wuu pyi wuu u nɔ tɛgɛni na. U à ɲɛɛ, ka pi i u kwòr'a bò cige na. U ɲyɛ a kuru
silege wíi yaaga mɛ, ɲaha na yɛ funntange Kile mpyi a bégel'a yaha u mɛɛ na ke, kuru u
mpyi na wíi. U à tèɛn numɛ saanre e Kile kàniŋɛ cyɛge na. 3 Kapimpyiibil'à ntùŋke taha u
na maa u kyérege sèl'e, u à lire kwú uye e pyiŋkanni ndemu na ke, yii funŋɔ cwo lire na,
bà li si mpyi yii àha ŋkànha mɛ, yii yatanɲyi kà ŋkwû mɛ. 4 Ɲaha kurugo yɛ yoge yii ɲyɛ na
ŋkwùun kapegigii na ke, yii wà sàha jà a ku kwɔn a nɔ u shìŋi tɛgɛni na mɛ. 5 Yii pi ɲyɛ Kile
pyìibii ke, yɛrɛge Kile à kan yii á maa màban le yii e ke, yii funŋ'à wwɔ̀ kuru na la? U à
jwo:
«Mii jyaŋi, Kafooŋi ká mu kíbe,
ma hà lire wíi ɲcwo mɛ.
U aha mu cêɛgɛ mú,
lire kà ma yatanɲyi bò mɛ.
6 Ɲaha na yɛ shinŋi u à táan Kile á ke, uru u maha ŋkíbili.
U à ŋgemu cè u pyà ke, uru u maha bwùun*.»

7 Yii Kile ŋkìbiŋi kwû yiye e, ɲaha kurugo yɛ Kile à yii cû mu à jwo u pyìi, lire kurugo u
maha yii kíbili. Pyàŋi ŋgire u ɲyɛ ná u tuŋi ɲyɛ na u kíbili mà yɛ? 8 Kile maha u pyìibii puni
kíbili. U aha mpyi u ɲyɛ a yii kíbe mɛ, lir'à li cyêe na yii ɲyɛ u pyìi sèeŋi na mɛ, ŋka kàsɔɔgɔ
kùŋɔ pyìi pi ɲyɛ yii.

9 Tii na ɲyɛ wuu na naha ɲìŋke na, pi maha wuu kíbili, ŋka wuu maha pi pêre. Lire e ke
wuu Tuŋi nìɲyi wuŋi ká a wuu kíbili, tá wuu ɲyɛ a yaa wuu ɲɛɛ lire na sèe sèl'e, bà wuu
si mpyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ? 10 Wuu tiibii maha wuu kíbili tère nimbilere funŋ'i
maha ntàanna ná pi sɔ̀nŋɔŋkanni i. Ŋka Kile ká a wuu kíbili, u maha li pyi, bà wuu si mpyi si
mpyi shincɛnmii uru yabiliŋi fiige mɛ. 11 Sèe wi, mu aha a si sùpyaŋi kíbe, li tasiige maha
mpyi u á yyetanha kyaa, funntanga kyaa bà mɛ. Ŋka urufoo ká kàla ta ŋkìbiŋi funŋke e,
li maha mpa ɲùŋɔ kuu yyeɲiŋke ná ntìiŋi na.

12 Lire kurugo yii yii cyeyi fànha baa wuyi yîrige, yii niŋkunɲyi yi ɲyɛ na ɲcyêɛnni ke,
yii i yire tígil'a yyéeŋɛ. 13 «Yii a ɲaare kuntiile e†.» Lire e shinŋi u ɲyɛ na sêgere ke, uru
lògoɲcini sì n-fêɛn mɛ, u bá a yaa u cùuŋɔ.

14 Yii yiye waha yii raa yyeɲiŋke caa yii ná sùpyire puni shwɔhɔl'e. Yii raa ɲaare fyìnmpe
e, ɲaha kurugo yɛ sùpya sì n-jà Kafooŋi ɲya mà ta u ɲyɛ na ɲaare fyìnmpe e mɛ. 15 Kile à
ɲwɔ yii na maa yii shwɔ. Yii a yiye kàanmucaa, wà kà ŋkwɔ̀ ɲcyé lire na mɛ. Wà hà uye pyi
cige fiige yii shwɔhɔl'e ŋkemu bàha k'à pi, si kakyaare pyi ti nɔ shinɲyahara na mɛ. 16 Yii
yákili ta, sùpya kà zìi mpyi jacwɔ yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii àha ɲcyé pèenɛ tahaga Kile yaayi
na Ezawu fiige mɛ. Ur'à u lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa zànnɛɛgɛ niŋkin kanna kurugo. 17 Yii à li cè na
kàntugo, u la mpyi u tuŋi si jwó le u á, ŋka tufooŋ'à cyé. U mɛɛsuwuŋi la mpyi si tufooŋi
sɔ̀nŋɔŋkanni kêɛnŋɛ, ŋka u ɲyɛ a jà mɛ.

18 Kile ɲaŋke na wà sí n-jà n-bwɔ̀n ke, tèecyiini i Izirayɛli shiinbil'à file ku na pyiŋkanni
ndemu na ke, yii ɲyɛ a file Kile na amuni mɛ. Nabwɔhɔ ná numpilaga ná nimpiriŋɛ ná
zànha kafeebwɔhɔ mpyi ɲaŋke na, 19 ka pi i mpuruge tùnmpe ná mɛjwuu nimbwoo lógo.
Lire mɛjwuuni jwumpe ŋgahaŋi kurugo, pu lógofeebil'à jwo na pà kà núru mbâra pu na
mɛ. 20 Ɲaha na yɛ ɲje yi mpyi a jwo: «Shin maha shin ká bwɔ̀n ɲaŋke na ke, ali li méɛ ká nta

* **12:6** Taanliŋkii 3.11,12 † **12:13** Taanliŋkii 4.26

yatɔɔgɔ, kuru sí n-wà ná kafaayi i si mbò ke‡» yire mpyi a fànha tò pi na. 21 Nde pi à ɲya
ke, lire mpyi a sìi fyagara fo Kile tùnntunŋiMusa à jwo: «Mii naha fyá fo na ɲcyêɛnni§!»
22 Ŋka lire ɲyɛ yii wuuni mɛ. Yii pi ke, yii à file Siyɔn ɲaŋke ná Kile ɲyii wuŋi kànbwɔhe
na, kuru ku ɲyɛ nìɲyiŋi Zheruzalɛmu, ŋkemu i Kile mèlɛkɛɛ kampwɔhii niɲyahaɲyahamii
ɲyɛ na kataanni pyi ke. 23 Yii à bâra dánafeebii kuruŋke na, pire pi ɲyɛ Kile pyìcyiibii.
Pi mɛy'à sémɛ nìɲyiŋi i. Yii à file Kile na, uru u maha sùpyire puni sâra a tàanna ná ti
kapyiiŋkil'e. Mpii pi à toro ná pi mpyi a tíi, ka Kile si pi pyi pi à fûnŋɔ ke, yii à file pire na
mú. 24 Yii à file Yesu na. U à u sìshange wu, maa ŋkwû wuu kurugo. U sìshange fành'à pêe
Abɛli sìshange woge na. Lire pyiŋkanni na, Kile à tòro Yesu cye kurugo, maa tunmbyaare
nivɔnnte le ná wuu e.
25 Yii a yiye kàanmucaa, Kile ká a yii yɛrɛge, yii àha ɲcyé logogo mɛ. Musa u mpyi na Kile
jwumpe yu mà u yaha ɲìŋke na ke, Izirayɛli shiinbil'à cyé uru yɛrɛge logogo, lire kurugo
kakyaar'à nɔ pi na. Ŋyɛ Kile ká jwo ná wuu e mà u yaha nìɲyiŋi i maa wuu yɛrɛ, wuu
aha ɲcyé, di wuu sí n-shwɔ n-jwo yɛ? 26 Tèni i Kile à jwo Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, u jwumpe
mpyi a ɲìŋke cyêɛnnɛ. Numɛ, u à kâa na: «Tɔɔge kabɛrɛ, mii sì ɲìŋke kanni cyêɛnnɛ mɛ, mii
sí nìɲyiŋi cyêɛnnɛ mú*.» 27 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, yadayi yi sí n-jà n-kèɛgɛ ke, yire sí n-pînni.
Lire ká mpyi, ɲje yi ɲyɛ yi sì n-jà n-kèɛgɛ mɛ, yire kanni yi sí n-kwôro.
28 Amuni li ɲyɛ, saanre ti ɲyɛ ti sì n-cyêɛnnɛ mɛ, wuu sí n-jyè tire e. Lire e ke wuu fwù
kan Kile á, wuu raa báare u á, wuu raa u ɲyii wuuni pyi, wuu raa u pêre, wuu raa fyáge u
na. 29 Ŋaha na yɛ «wuu Kile mú na ɲyɛ na fiige, ŋkemu ku maha sùpyaŋi súug'a kwɔ̀ ke†.»

13

Toroŋkanni l'à táan Kile á ke

1 Mii cìnmpyiibii, yii yiye waha yii i tàange yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e cìnmpworoge
e. 2 Yii àha funŋɔ wwɔ̀ nàmpwuunbii sunmbashwooni na mɛ, ɲaha na yɛ puru funŋke e
pìl'à Kile mèlɛkɛɛbii pìi sunmbaya shwɔ pi pyɛnyi i mà ta pi ɲyɛ a cè mɛ. 3 Yii cìnmpyiibii
pi ɲyɛ kàsuŋi i ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpii na ɲyɛ u e ná pi e. Mpii
pi ɲyɛ na ŋkyérege ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpii pi ɲyɛ na ŋkyérege.
4 Shin maha shin u fúruŋi yaha ɲjire e, fúrupyiɲɛɛŋi wà ɲyɛ a yaa u tasinnaga pyi
ná wabɛr'e u bage wuŋi kàntugo na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kúu pi
fúrupyiɲɛɛbii na mɛ, Kile sí n-pa pire ná jacwɔɔre pyifeebii cêɛgɛ.
5 Yii àha wyérɛŋi kani yaha li tatɛɛngɛ fô yii na mɛ, ŋka yii cye wuŋi u yii funɲyi ɲíŋɛ.
Ŋaha na yɛ Kile yabiliŋ'à jwo:
«Mii sí n-sìi n-yaha mu na.
Mii sì mu yaha maye niŋkin mɛ*.»
6 Lire kurugo wuu maha jà a jwo fyagara baa:
«Kafooŋi u ɲyɛ mii tɛgɛfooŋi,
mii sì n-fyá yafyin na mɛ,
ɲaha shi sùpya sí n-jà n-pyi mii na yɛ†?»
7 Yii yyaha yyére shiinbii niɲcyiibii pi à Kile jwumpe jwo yii á ke, yii funŋɔ cwo pire na,
yii i mpyi pi fiige, bà pi à dá Kile na fo mà sà nɔ pi cannkwɔge na mɛ. 8 Yesu Kirisita ɲyɛ na
ŋkêɛnŋi mɛ: bà u mpyi taɲjaa mɛ, amuni u ɲyɛ niɲjaa, amuni u sí n-kwôro fo tèekwombaa.
9 Yii a yiye kàanmucaa, sùpyire ti ɲyɛ na ma ná kàlaŋi nivɔnnŋi shiŋi puni i ke, yii àha tire
yaha ti yii wurugo mɛ. Karigii cyi à yyaha tíi ná yalyire kani i ke, cyire tayyérege ɲyɛ a
pêe mɛ. Ŋgemu ká ntaha cyire fye e ke, urufoo sì tɔ̀ɔn ta cyi e mɛ. Kuni niɲcɛnni li ɲyɛ
ndemu i Kile yabiliŋ'à ɲwɔ wuu na maa màban le wuu e ke.

---

‡ **12:20** Ɛkizodi 19.12,13 § **12:21** Duterenɔmu 9.19 * **12:26** Agize 2.6 † **12:29** Duterenɔmu 4.24 * **13:5** Duterenɔmu 31.6 † **13:6** Zaburu 118.6,7

10 Yesu à kan sáraga wuu kurugo, ŋka mpii saha pi ɲyɛ na sárayi wwû mà tàanna ná kuni niɲjyeeni i ke, pire ɲyɛ a yaa pi tɔɔn ta u sárage e mɛ. 11 Pi sáragawwuubii ɲùɲufembwɔhe maha jyè bage sèesee cyage e ná yatɔɔre sìshange e sùpyire kapegigii yàfaŋi kurugo. Lire kàntugo pi maha yatɔɔre niŋkwure yige maa ti súugo kànhe kàntugo. 12 Lire kurugo Yesu mú à kwû kànhe kàntugo, bà u si mpyi si sùpyire fíniŋɛ u yabiliŋi sìshange cye kurugo mɛ. 13 Ɲyɛ wuu a sì u taan kànhe kàntugo‡, wuu taha Yesu fye e, silege k'à u ta ke, wuu wuu nàzhan lwɔ́ kur'e ná u e. 14 Ɲaha na yɛ kànha ɲyɛ naha wuu á ŋke ɲìŋke na, ŋkemu ku sì n-kwôro fo tèekwombaa mɛ. Kànhe ku ɲyɛ Kile yyére ke, kuru wuu ɲyɛ na ɲcaa.

15 Lire kurugo wuu a fwù kaan Kile á, wuu raa u mɛge kêre tèrigii puni i Yesu cye kurugo. Lire na ɲyɛ mu à jwo sáraga wuu à wwû u á. 16 Yii a kacɛnŋii pyi yiye na, yii raa yiye tɛ̀re ná yii cyeyaayi i. Yii àha funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ. Lire na ɲyɛ sáraga ŋkemu k'à táan Kile á ke.

17 Yii yii yyaha yyére shiinbii ɲwɔmyahigii cû, yii i yiye tîrige pi á, ɲaha na yɛ pire pi ɲyɛ na yii kàanmucaa maa yaha yii na. Pire Kile sí n-yíbe nùmpanŋa yii múnahigii kyaa na. Yii kúu pi á, lire ká mpyi, pi sí raa pi báaraŋi pyi ná funntange e. Lire baare e pi sí n-pyi yyetanhare e, yii sí sì tɔɔn ta mɛ.

18 Yii a Kile ɲáare wuu á. Wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na funɲɔcɛnŋɛ na ɲyɛ wuu á. Wuu la mú si ɲyɛ s'a ɲaare ɲaaraŋkanna niɲɔcɛnnɛ na tèrigii puni i. 19 Mii à sìi na li caa yii á, yii a Kile ɲáare na á, bà mii si mpyi si wyɛ̀rɛ núru zhà yii yyére mɛ.

Jwumpe nizanmpe

20-21 Yyeɲiŋkefoo Kile u à wuu Kafooŋi Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, uru u yii tɛ̀gɛ yii jà yii a karigii niɲɔcɛnŋkii shiŋi puni pyi, yii raa u ɲyii wogigii pyi. Nde l'à táan u á ke, u yii yaha yii jà yii a lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Uru u ɲyɛ mpànahaŋi niɲɔcɛnŋi. U sìshange k'à pyi sárage ke, kur'à wuu le tunmbyaare niŋkwombaare e. U mɛge ku pêe tèrigii puni i fo tèekwombaa! Amiina.

22 Mii cìnmpyiibii, mii na li caa yii á, yii i na yɛrɛge jwumpe lóg'a tara. Yii li cè na mii jwumpe ɲyɛ a tɔɔn sèl'e mɛ.

23 Mii sí yi jwo yii á na wuu cìnmpworoŋi Timɔti a fworo kàsuŋi i. U aha wyɛ̀r'a nɔ naha mii yyére, mii ná uru sí n-shà wani yii yyére siɲcyan.

24 Yii na fwùŋi kan yii yyaha yyére shiinbii puni ná Kile wuubii pun'á. Dánafeebii pi ɲyɛ Itali kìni i ke, pir'à yii shéɛre.

25 Kile u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á!

‡ **13:13** Wuu a sì u taan kànhe kàntugo»: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu àha núru raa ɲaare kuni niɲjyeeni i mɛ.

Lɛtɛrɛŋi Yakuba à tun dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Dánafeebii pi à caala a tèɛn diɲyɛ yyaha kurugo ke, Yakuba à ŋge lɛtɛrɛŋi tun pir'á, maa màban le pi e Kile kuni ɲaaraŋi na.

U à jwo na yákilifente kyaa ká mpyi wà na, u ti ɲáare Kile á, lire ká mpyi, ti sí n-kan urufol'á.

U à jwo na wuu aha dá Kile na, maa mpyi wuu ɲyɛ na kacɛnŋii pyi maa yaha wuu ɲjirigii na mɛ, uru dániyaŋi na ɲyɛ laaga baa. Lire kurugo Yakuba à ɲje yɛrɛyi kan dánafeebil'á maa màban le pi e maa jwo na:

pi kwôro ná Kile e tèewaagil'e
pi i Kile jwumpe kyaa táan piy'á, pi raa pu kurigii ɲaare
pi i pi shinɲɛɛbii kyaa táan piy'á, pi raa ɲwɔge fòŋɔfeebii na
pi àha raa pi karigii pyi pi kanni tɔ̀ɔnŋi kurugo mɛ
pi àha raa jwumpimɛ yu sùpyire sannte na mú mɛ.

Yakuba à fwù kan dánafeebil'á

1 Mii Yakuba u ɲyɛ Kile ná Kafooŋi Yesu Kirisita báarapyi ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'á*, pire pi à caala a tèɛn diɲyɛ yyaha kurugo ke, mii fwù ɲyɛ pi na.

Yyefuge kani

2 Mii cìnmpyiibii, yyefugo maha yyefugo k'à nɔ yii na ke, yii kuru pyi funntanga nimbwɔhɔ. 3 Yii i li cè na Kile ká yii dániyaŋi kàanmucya yyefuge tèni i mà u ta u à ɲwɔ, lire li sí yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. 4 Ɲyɛ yii yiye waha tèrigii puni i, yii raa sì yyaha na Kile kuni i, bà yii si mpyi si mpyi sùpyii niɲcɛnmii sèeŋi na, tìgire cyaga ɲyɛ mpiimu na mɛ.

Yákilifente kani

5 Mii cìnmpyiibii, yákilifente ká yii wà kùuŋɔ, urufoo u ti ɲáare Kile á. Kile sí ti kan, ɲaha na yɛ u maha sùpyire puni kaan ná funvyinge e fahana baa. 6 Ŋka urufoo u ti ɲáare ná funŋɔ niŋkin i, u àha funɲyi pyi shuunni mɛ, ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na ɲarege pyi ná funyɔ shuunni i ke, urufoo na ɲyɛ mu à jwo suumpe lwɔhe ku maha fuuli na yîri kafɛɛge cye kurugo, marii ku ŋɔɔŋi na ŋkɛ̀ɛge kàmpanɲyi puni na ke. 7 Shin maha shin u ɲyɛ amuni ke, urufoo u tèɛn ná l'e na u sì yaaga ta Kafooŋi á mɛ, 8 ɲaha na yɛ funɲyishuunnifoo u ɲyɛ u wi, yyeshaga niŋkin ɲyɛ urufoo na kani là tufiige e mɛ.

Nàfuufente ná fòŋɔfente

9 Ɲyɛ cìnmpyiibii pi ɲyɛ fòŋke e ke, yii pyi funntange e, ɲaha na yɛ Kile à yii ɲùɲyi yîrig'a kwɔ̀. 10 Ŋka cìnmpyiibii nàfuufeebii, Kile ká ɲùzogoro nɔ yii na, yii pyi funntange e, ɲaha na yɛ nàfuufooŋi sí n-tòro mu à jwo ɲyɛgɛ yafyɛnrɛ. 11 Canŋke ká fworo, ku kafuge maha kuru ɲyɛgɛ waha, maa ku yafyɛɛnre wu, ti sìnamp'a sì láha ti na. Amuni li mú ɲyɛ, nàfuufooŋi sí n-kwû n-fworo u cyeleŋkarigii shwɔhɔl'e.

Yaage ku maha sùpyaŋi sɔ̀n a yaha kapiini na ke

12 Shin maha shin u à jà a uye waha yyefuge tèni i, maa ntèɛn Kile kuni i ke, urufoo wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yyefuge kàntugo, Kile à shìŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u tàanɲɛɛbil'á ke, u sí urufoo tô̂ɔn ná uru shìŋi i.

---

* **1:1** Naha ŋke cyage e, Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à jwo a wà dánafeebii puni na diɲyɛŋi yyaha kurugo.

13 Ŋka shin maha shin, mu aha dìri kapii kurugo, ma hà ɲjwo na Kile u à mu sɔ̀n a wà
li na mà dɛ! Ŋaha kurugo yɛ yafyin sì n-jà Kile sɔ̀n n-wà kapii na mɛ. Kile mú sí ɲyɛ na
sùpya sɔ̀nni na wàa kapii na mɛ. 14 Ŋka sùpyaŋi yabiliŋi ɲyii karigii cyi maha u cû kànhaŋa
fiige ke, cyire cyi maha u sɔ̀n maha wà kapegigii na. 15 Mu ɲyii karigii nimpegigii sí ká
fànha ta mu na, cyire maha mu yyaha kɛ̂ɛnnɛ kapegigii mpyiŋ'á. Cyire sí ká nɔ cyi tɛgɛni
na, cyi maha kwùŋi nɔ mu na. 16 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋi mɛ.
17 Yacɛnnɛ maha yacɛnnɛ wuu maha ntaa ke, yire puni na yîri wuu Tuŋi Kile yyére. Uru
mú u à bɛ̀ɛnmpe yaayi puni dá, u ɲyɛ na ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ, numpire cyaga ɲyɛ u e mɛ. 18 Kile
Jwumpe pu ɲyɛ sèeŋi ke, mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, u à shìfɔnŋi kan wuu á puru jwumpe
cye kurugo, bà wuu si mpyi si mpyi mu à jwo u yadayi puni shwɔhɔl'e niɲcyiige, ŋkemu
ku ɲyɛ u yahare e mɛ.

Yii a ɲaare yii a ntàanni ná Kile Jwumpe e

19 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii ɲcyii karigii lóg'a tàra, shin maha shin à yaa u u niŋgyiini
pérɛ, u raa núru, u ɲwɔge kà ŋgyèrɛ mɛ, u lùuni kà mpɛn mɛ. 20 Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi
lùyiri wuŋi sì n-jà katiile pyi Kile ɲyii na mɛ. 21 Lire kurugo yii pege karigii shiŋi puni
ɲwɔ yaha, cyire na ɲyɛ katupwɔhɔyɔ. Kile jwumpe pu ɲyɛ yii funŋ'i ke, yii yiye tîrige yii i
ɲɛɛ puru na, puru pu sí n-jà yii shwɔ.
22 Yii wà ká mpyi pu lógofoo kanna, urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi. Yii a pu kurigii ɲaare.
23 Ŋaha kurugo yɛ ŋgemu u na Kile jwumpe núru, u sí ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo
na ɲyɛ mu à jwo ŋge u maha uye wíi dùbaŋi i, 24 uye wíiŋkwooni kàntugo, u a sì ŋkàre, u sì
ŋkɛ̀ɛnnɛ yafyin pyi mɛ, lire tèenuuni mujye e, maa funnɔ wwɔ̀ uye pyiŋkanni na ke. 25 Ŋka
Saliyaŋi sèe wuŋi u maha wuu yige kapegigii mpyiŋi bilere e ke, ŋgemu u à jà na uru
kàanmucaa, marii ɲaare na ntàanni ná u kurigii puni i, maa mpyi u ɲyɛ a funnɔ wwɔ̀ u na
mɛ, urufoo wuuni sí ɲwɔ u kapyiiŋkii puni i. 26 Ŋgemu ká a sɔ̂nŋi na uru na ɲaare Kile
kuni i, mà ta u jwuŋkanni ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi, u Kile kuni ɲaaraŋi ɲyɛ
laaga baa. 27 Kile kuni ɲaaraŋkanni sèe wuuni li ɲyɛ nde wuu Tuŋi Kile yyaha taan: mà
yákili yaha círimpii ná leŋkwucyeebii na, pi yyefuge tèrigil'e. Maa kàntugo wà ŋge diŋyɛŋi
kaɲwɔhɔyi shiŋi pun'á.

2

Yii àha sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ

1 Mii cìnmpyiibii, yii pi à dá pèentefoo wuu Kafooŋi Yesu Kirisita na ke, yii àha sùpya
pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ. 2 L'aha mpyi mu à jwo yii à bínni yii Kilepeebage e, ka shiin shuunni
si mpa jyè yii shwɔhɔl'e, wà niŋkin ɲyɛ ná sɛɛn kampefegewe e, maa vàanya nisinanya
le, u sanŋi sí ɲyɛ fòŋɔfoo, maa vàansicuyo le. 3 Ka yii i vàansinayifoo pêe, maa tatɛɛnge
niɲcɛnŋke kan u á, maa fòŋɔfooŋi pyi u yyére, lire ɲyɛ mɛ u tɛ̀ɛn ɲìŋke na yii tooy'e. 4 Tá
yii ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na, maa sìɲcwɔɔnrɔgɔ pyi ná yii sɔnŋɔŋkanni nimpiini i mɛ?
5 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii lógo na ɲwɔ na: Kile à ŋge diŋyɛŋi fòŋɔfeebii cwɔɔnr'a
pyi nàfuufee Kile kuni i, pi i mpyi u Saanre e u à tire ntemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u tàanɲɛɛbil'á
ke. 6 Ŋka yii pi ke, ɲaha na yii à fòŋɔfeebii yaha laaga baa yɛ? Tá nàfuufeebii ɲyɛ na ɲcwu
yii na, marii yii yiri yukyaabii yyére mɛ? 7 Yesu Kirisita mɛtange ku ɲyɛ yii na ke, pire
nàfuufeebii ninuubii bà pi ɲyɛ na kuru mɛge kɛ̀ɛge mà?
8 Yii aha a Kile SaanreSaliyaŋi kurigii ɲaare, bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ na:
«Ma shinɲɛɛŋi kyaa táan may'á, ma yabiliŋi fiige*» lire na ɲyɛ kyaa niɲcɛnnɛ. 9 Ŋka yii aha
sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na, yii à kapii pyi, ka Kile Saliyaŋi si yii cɛ̂ɛgɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a uru
Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ.
10 Ŋyɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, maa ŋkùuŋɔ uru Saliyaŋi
kabilini là niŋkin kanna na ke, urufol'à cɛ̂ɛgɛ u puni i. 11 Ŋaha kurugo yɛ Kileŋi u à jwo:

* **2:8** Levitiki 19:18

«Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ†» uru mú u à jwo: «Ma hà sùpya bò mɛ‡.» Ŋyɛ mu aha mpyi mu ɲyɛ a jacwɔrɔ pyi mɛ, maa sùpya bò, mu à cêɛgɛ Kile Saliyaŋi i. 12 Saliyaŋi u à yii yige kapegigii mpyiŋi bilere e ke, Kile sí yii toroŋkanni tàanna ná ur'e. Lire kurugo yii yii jwuŋkanni ná yii kapyiiŋkii puni yaha cyi yyaha tíi ná uru Saliyaŋi i. 13 Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a pi sanmpii ɲùɲaara ta mɛ, cannke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, u mú sì ɲùɲaara ta urufoo na mɛ. Ŋka yii aha ɲùɲaara ta pi sanmpii na, Kile sí ɲùɲaara ta yii na si yii shwɔ.

Mu aha dá Kile na, li maha ɲcè mu kapyiiŋkii cye kurugo

14 Mii cìnmpyiibii, wà ha jwo na ur'à dá Kile na, u sí ɲyɛ na kacɛnŋii pyi, ɲcyii cyi à li cyêe na u à dá Kile na mɛ, uru dániyaŋi sí ɲaha ɲwɔ urufol'á yɛ? Tá uru dániyaŋi sí n-jà urufoo shwɔ bɛ? 15 L'aha mpyi kee cìnmpworonaŋi wà, lire ɲyɛ mɛ cìnmpworocwoŋi wà na ɲyɛ vàanŋkuuŋi ná sùmakuuŋi i, 16 ka yii wà si jwo pi á: «Kile u yii tègɛ, u u vàanya kan yii á, u u sùma kan yii á» mà li ta yaayi kuuŋi yi ɲyɛ pi na ke, urufoo ɲyɛ a yire kan pi á mɛ, ɲaha uru jwóŋi ndeŋi sí ɲwɔ yɛ? 17 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ sùpya ká dá Kile na, maa mpyi u ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, uru dániyaŋi na ɲyɛ laaga baa.

18 Shwɔhɔl'e wà sí n-jà n-jwo: «Pìl'à dá Kile na, pìi sí i kacɛnŋkii pyi.» Ŋka ɲje mii sí n-jwo ke: «Mii sì n-jà mu dániyaŋi ɲya kacɛnŋii baa mɛ. Ŋka mii wi ke, mii sí na dániyaŋi cyêe na kacɛnŋkii cye kurugo.» 19 Mu à jwo na mu à dá na Kile na ɲyɛ niŋkin, lir'à ɲwɔ. Ŋka lire kanni sì n-jà mu shwɔ mɛ. Jínabii mú à dá li na na Kile na ɲyɛ niŋkin, lire maha pi pyi pi à fyá fo na ɲcyêɛnni. 20 Mu funŋɔ baafooŋi, ɲaha tère e mu sí li cè na dániyaŋi kacɛnŋii baa wuŋi ɲyɛ laaga baa yɛ?

21 Ŋaha kurugo Kile à jwo na wuu tulyage Ibirayima à tíi yɛ? U kapyiiŋkii kurugo bàl'à? U à ɲɛn'a u jyaŋi Ishaka cû si mpyi sáraga. 22 Yii ɲyɛ a li ɲya na Ibirayima a dá Kile na, maa kacɛnŋii pyi mà? Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, u kacɛnŋkil'à u dániyaŋi fûnŋɔ. 23 Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo Ibirayima kyaa na ke, pur'à pyi sèe. Y'à séme: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo u à tíi§.» Lire cye kurugo, u à pyi Kile cevoo. 24 Yii à li ɲya numɛ na sùpyaŋi maha ntíi Kile yyahe taan u kacɛnŋkii kurugo, dániyaŋi kanni bà u maha u pyi u à tíi mɛ.

25 Yii sônnŋɔ fwòrobacwoŋi Arahabu kyaa na. Tèni i Izirayɛli shiinbii tùnntunmpil'à nɔ u yyére ke, u à pi tègɛ, maa pi ŋwɔhɔ, maa kuni labɛrɛ le pi taan, bà pi si mpyi si shwɔ mɛ. Lire kacɛnni mpyiŋi kurugo, Kile à jwo u à tíi.

26 Kwùŋkanni na cyeere maha ŋkwû, múnaani ká fworo t'e ke, amuni li mú ɲyɛ, kacɛnŋkii ká mpyi cyi ɲyɛ dániyaŋi ŋgemu i mɛ, uru dániyaŋi mú maha ŋkwû.

3

Wuu à yaa wuu jwuŋkanna cè

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yii niɲyahamii ɲyɛ a yaa yii funɲyi wyèrɛŋ'a pyi dánafeebii cyelentii mɛ. Yii li cè, wuu pi ɲyɛ cyelentiibii ke, wuu aha wurugo, nde Kile sí n-pyi wuu na ke, lire sí n-waha mà tòro pi sanmpii wuuni na. 2 Wuu puni na wuruge karii niɲyahagil'e, ŋka ŋgemu ká jà a cû u ɲwɔge na, maa mpyi u ɲyɛ na jwumpimɛ yu mɛ, urufoo na ɲyɛ sùpya ŋgemu u à fûnŋɔ ná u sí n-jà n-cû uye na ke. 3 Wuu maha mɛɛre le shɔnge ɲwɔge na ku raa wuu ɲyii wogigii pyi. Lire e wuu maha jà na ku kêɛnŋi na ŋkèɛge wuu ɲyii cyeyi puni i. 4 Yii bakwɔɔge kàanmucya a wíi mú, k'à pêe, kafeebwoyi maha ku ŋɔɔŋi na ŋkèɛge. Ŋka yaani là nimbilere li maha mpyi bakwɔɔge na, lire li maha ku pyi ku u ntíili na ŋkèɛge ku fèvooŋi ɲyii cyeyi i. 5 Amuni ɲjini ɲyɛ sùpyaŋi cyeere e tabilere. Ŋka li maha liye pêe marii jwumbwompe yu.

---

† **2:11** Ɛkizodi 20.14; Duterenɔmu 5.18 ‡ **2:11** Ɛkizodi 20.13; Saliyaŋi kanshonwuuni 5.17 § **2:23** Zhenɛzi 15.6

Tá nabilere bà li maha le a tɛ̀g'a sibwɔhe súugo mɛ? 6 Sùpyaŋi ɲjini mú na ɲyɛ na fiige. Diɲyɛŋi pege puni na ɲyɛ l'e, l'à tɛ̀ɛn wuu cyeere e, marii ti puni ɲwɔ́re, marii nage leni, ŋkemu ku sí wuu tìiŋi puni kɛ̀ɛge ke, kuru nage na yîri nafugombaage yabiliŋi i. 7 Sige yaare shiŋi puni ná saɲcɛɛnre ná ɲìŋke yafiliyi ná lwɔhe ɲwɔhɔ yaayi, sùpyaŋi maha jà a yire puni kúu. 8 Ŋka ɲjini li ke, sùpya ɲyɛ a sìi ŋgemu u sì n-jà li kúu mɛ. Ɲaha kurugo yɛ yapege ku ɲyɛ ku ki, ŋkemu tɛɛnmɛ p'à pɛn ke, ku mú s'à ɲî shɔɔnre na. 9 Kafooŋi Kile u ɲyɛ wuu Tuŋi ke, wuu maha uru pêre ná ɲjini i, marii jwumpimpe yu sùpyire na ná lire ɲjini ninuuni i, Kile à ntemu dá mà pyi u yabiliŋi malwɔrɔ ke. 10 Kile pèente na mpyi ná ɲwɔge ŋkemu i ke, kuru ɲwɔge niŋkinŋi i jwumpimpe ɲyɛ na fwore. Mii cìnmpyiibii, lire ɲyɛ a yaa li pyi mɛ. 11 Lùtanga ná lùsorogo sí n-jà raa fwu raa fwore lùbiliŋi niŋkinŋi i la? 12 Mii cìnmpyiibii, fizhiye cige sí n-jà olivye cige yasɛrɛ pyi la? Lire ɲyɛ mɛ, ɛrɛzɛn cige sí n-jà fizhiye cige yasɛrɛ pyi la? Suumpe lwɔhe na fwore lùbiliŋi ŋgemu i ke, lùtanga sì n-jà n-fworo ur'e mɛ.

Yákilifente sèe woore

13 Ɲyɛ wà ha nta yii shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ na uye sɔ̂nŋi yákilifoo ná kacɛŋɛ ke, urufoo u a kacɛnŋii pyi, u u uye tîrige, lire li sí li cyêe na u na ɲyɛ yákilifoo. 14 Ŋka l'aha nta yiɲcyɛge ná ɲyipɛɛnni ɲyɛ yii e, yii saha ɲyɛ a yaa yii yiye pêe s'a fini na yákilifenɛ na ɲyɛ yii á mɛ. 15 Tire yákilifente shiŋi ɲyɛ a fworo Kile e mɛ. T'à fworo ŋge diɲyɛŋi i. Sùpyire yabilimpii yákilifente ti ɲyɛ ti ti, Sitaanniŋi i t'à fworo. 16 Ɲaha kurugo yɛ cyaga maha cyag'e yiɲcyɛge ná ɲyipɛɛnni ɲyɛ ke, ɲyàhaŋguruguŋi ná katupwɔhɔyi shiŋi puni mú maha mpyi wani. 17 Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ti ɲyɛ yákilifente sèe woore. Shin maha shin u à tire ta ke, urufoo maha mbèŋi caa sùpyire shwɔhɔl'e, maa mpyi ɲùmpiŋɛfoo, u maha wyɛrɛge na ɲɛɛge pi sanmpii jwumpe na, u maha mpyi ɲùɲaarafoo, marii kacɛnŋkii pyi, u mú ɲyɛ na sùpya pwɔ́ɔŋi sùpya na mɛ, u ɲyɛ na ɲwɔmyahii shuunni yu mɛ. 18 Mpii pi ɲyɛ na sìsure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire báaraŋi tɔɔnŋi u ɲyɛ ntìiŋi.

4

Yii kàntugo wà diɲyɛŋi ɲyii karigil'á, yii i ntaha Kile fye e

1 Ɲyɛ yoge ná nàkaante ti ɲyɛ yii shwɔhɔl'e ke, ɲaha ku ɲyɛ ná lire e bɛ? Yii ɲyii karigii nimpegigii cyi à yii yyaha ɲî ke, cyire fyè bàl'à? 2 Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, yii ɲyɛ na yi taa mɛ, lire kurugo shinbuuni lage ɲyɛ yii na. Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, ŋka yii sì n-jà yi ta mɛ, lire kurugo kàshige ná yoge ɲyɛ yii shwɔhɔl'e. Yaayi yii na ɲcaa ke, yii ɲyɛ na yire taa mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na Kile ɲáare mɛ. 3 Yii mɛ́ɛ ká Kile ɲáare si yaage kà ta, u ɲyɛ na kuru kaan yii á mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na Kile ɲáare ná funɲcɛnŋi i mɛ. Yii maha u ɲáare yii yabilimpii ɲyii karigii nimpegigii kurugo. 4 Yii pi à kàntugo wà Kile á, maa ntaha diɲyɛŋi ɲyii karigii fye e ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na shinŋi u à diɲyɛŋi ɲyii karigii kyaa táan uy'á ke, na urufoo maha Kile kyaa pɛn uy'á mà? Amuni li mú ɲyɛ, ŋgemu ká diɲyɛŋi karigii kyaa táan uy'á ke, urufoo maha uye pyi Kile zàmpɛn. 5 Yii na sɔ̂nŋi na nde l'à sémɛ ke, na lir'à jwo ɲùŋɔ baa la? Y'à sémɛ na: «Sùpyaŋi sɔ̀nŋɔr'à pi. Tire sɔ̀nŋɔpeere maha u pyi u à ɲyii yige yaaya niɲyahaya kurugo.» 6 Lire ná li wuuni mú i, Kile à ɲwɔ wuu na, maa fànha kan wuu á, ka wuu u sí ta tire sɔ̀nŋɔpeere na. Nde Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ke, lire li ɲyɛ nde: «Mpiimu pi à piye pêe ke, Kile maha pire tùn. Ŋka mpiimu pi à piye tîrige ke, u maha kacɛnŋii pyi pir'á*.» 7 Lire kurugo yii yiye tîrige Kile yyahe taan, yii i Sitaanniŋi tùn, lire ká mpyi u sí n-fê si laaga tɔɔn yii na. 8 Yii file Kile na, Kile sí n-file yii na mú. Yii mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, yii yii cyeyi jyè a yige cyire mpyiŋi i feefee. Yii funɲyi shuunnifeebii, yii yii zòmpyaagii yaha cyi fíniŋɛ. 9 Yii pyi yyetanhare e yii kapegigii kurugo, yii raa myahigii súu fo ɲyilwɔhe ká a fwore

* **4:6** Taanliŋkii 3.34

yii ɲyiigil'e. Yii kataanre ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi mɛɛ súu. Yii funntange ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi yyetanhara mú. 10 Yii yiye tîrige Kafooŋi Kile yyahe taan, lire ká mpyi, u sí ɲùɲjirire kan yii á.

Yii àha raa yiye yu mɛ

11 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa yiye yu mɛ. Ŋgemu ká u cìnmporoŋi jwo, lire ɲyɛ mɛ mà tìgire cyán u na ke, Kile Saliyaŋi ɲyɛ urufol'á ɲùŋɔ baa ná kaɲwɔɔ baa. L'aha mpyi amuni, lir'à li cyêe na mu saha ɲyɛ na uru Saliyaŋi kuni ɲaare mɛ, ɲaha na yɛ u à mu pɛn. 12 Kile kanni u à Saliyaŋi tìŋɛ, uru kanni mú u sí n-jà sùpya cɛ̂ɛgɛ, lire ɲyɛ mɛ si tànga kan u á, uru kanni mú u sí n-jà sùpya shwɔ, lire ɲyɛ mɛ mà u shi bò. Jofoo mu na maye sɔ̂nŋi marii ma cìnmporoŋi cɛ̂ɛgɛ yɛ?

Yii àha yiye pêe mɛ

13 Yii lógo, yii mpii pi maha jwo: «Niɲjaa, lire ɲyɛ mɛ nùmpanŋa wuu sí n-kàre kànhe kà na, si yyee niŋkin pyi wani, si cwɔ̀hɔnte pyi, si wyérɛɲyahaga ta» ke, 14 nde li sí n-pyi nùmpanŋa ke, yii à lire cè la? Yii ɲyɛ yafyin mɛ, yii na ɲyɛ mu à jwo kàŋkuraŋa. K'aha mpa, tère nimbilere funŋ'i, ku maha mpînni. 15 Yii à yaa yii jwo: «Kile ká ɲɛn'a wuu cùuŋɔ, wuu sí nde ná nde pyi.»

16 Ŋka mà jwo yii lire pyi ke, kabwɔhigii yii la ɲyɛ si mpyi ke, yii maha yiye pêre cyire kyaa na, yàmpeente sí ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.

17 Ɲyɛ yii li cè na ŋgemu u à kacɛnni cè, u sí ɲyɛ na li pyi mɛ, urufol'à kapii pyi.

5

Yɛrɛge k'à yyaha tíi ná nàfuufeebil'e ke

1 Ɲyɛ yii pi ɲyɛ nàfuufeebii ke, yii lógo! Yyefuge ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a myahii súu, yii raa kwuuyi wàa kuru yyaha na. 2 Yii nàfuuŋ'à fwónhɔ. Ntɔɔnŋ'à yii vàanɲyi lyî. 3 Zúnŋ'à yii sɛɛnŋi ná yii wyérɛŋi cû, uru zúnŋi u sí yii cɛ̂ɛgɛ. U sí n-pyi na fiige s'a yii cyeere súuge fo si yii shi bò. Yii a yii nàfuuŋi bínn'a yaha yiye mɛɛ na, yii ɲyɛ a li cè na diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara mà? 4 Mà li ta báarapyiibii pi à yii kɛrɛyi sùmaŋi kwɔ̀n ke, yii ɲyɛ a pire sàraŋi kan pi á mɛ! Myahigii pire báarapyiibil'à sú ke, cyir'à nɔ Siŋi Punifoo Kile na. 5 Yii à yii diɲyɛŋi canmpyaagii puni pyi ntàanŋi kanni na, marii yii ɲyii karigii pyi. Yii à pêe mu à jwo yatɔɔgɔ, ŋkemu pi à byé si mbò mpyi kyara ke. 6 Sùpyaŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a yaaga pyi yii na mɛ, yii à uru cɛ̂ɛgɛ, ka u u uye yaha yii cye e yii à bò, ɲaha na yɛ sí ɲyɛ u na mɛ.

Funɲiŋke ná Kileɲarege

7 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii funɲyi ɲíŋɛ fo Kafooŋi Yesu cannuruge ká nɔ. Yii ɲyɛ a faapyiŋi kàanmucya mà? U maha funŋke ɲíŋɛ na zànŋyi niɲcyiiyi ná nizanŋyi sigili, ɲaha na yɛ yire yi maha sùmaŋi pyi u à ɲwɔ. 8 Yii mú pi funɲyi ɲíŋɛ amuni, yii i yiye waha, ɲaha na yɛ Kafooŋi Yesu tèepan'à byanhara.

9 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa tìgire cyáan yiye na mɛ, Kile kà ŋkwɔ̀ ntîge yii na mɛ. Kafooŋi Yesu tèepan'à byanhara, uru u sí n-pa sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. 10 Kafooŋi Kile tùnntunmpii pi à tòro tèecyiini i ke, yii pire pyiŋkanni lwó, yyefug'à pi ta, ka pi i ku kwú piye e maa ɲcû piye na. 11 Mpii pi à jà a cû piye na yyefuge e, maa ntèɛn Kile kuni i ke, pire wuun'à ɲwɔ. Yii à yi lógo pyiŋkanni na Zhobu à cû uye na yyefuge e, ná nde Kafooŋi Kile à pyi u á yyefuge kàntugo ke. Sèeŋi na, Kafooŋi Kile maha ɲùɲaara taa sùpyire na sèe sèl'e.

12 Mii cìnmpyiibii, mii sí li jwo n-waha yii á, yii àha raa ŋkâre Kile na mɛ, yii àha raa ŋkâre ɲìŋke na mɛ, yii àha raa ŋkâre yaayi yabɛrɛ na mɛ, yii ɔɔnŋ'à yaa u pyi ɔɔn, yii ɔnhɔŋ'à yaa u pyi ɔnhɔ, bà Kile si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ yii cɛ̂ɛgɛ mɛ.

13 Ɲyɛ wà ha mpyi yyefuge e yii shwɔhɔl'e, urufoo u Kile ɲáare. Wà ha mpyi funntange e, urufoo u Kile shéɛre ná myahigil'e. 14 Kampyi yii wà na yà, urufoo u dánafeebii

kacwɔnribii yyere pi i mpa Kile ɲáare u na, pi i sìnmpe tìri u na* Kafooŋi mɛge na.
15 Kileɲarege ká mpyi ná dániyaŋi i, yaŋi sí n-cùuŋɔ, Kafooŋi Kile sí u yîrige. U aha nta
u à kapegii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.
16 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii a yii kapegigii yu yiy'á, yii raa Kile ɲáare yiy'á, bà yii
si mpyi si ticuumpe ta mɛ. Sùpyaŋi u à tíi Kile yyahe taan ke, uru Kileɲarege maha mpyi
ná fànhe e sèl'e. 17 Yii sɔ̂nŋɔ Kile tùnntunŋi Eli na, u mpyi sùpya wuu fiige. U à Kile ɲáare
ná u zòmbilini puni i, na zànha kà mpa mɛ. Ɲyɛ mà lwɔ́ lire tèni na, mà sà nɔ yyee taanre
ná yiɲyɛ baani na, zànha ɲyɛ a pa mɛ. 18 Lire kàntugo ka u u Kile ɲáare sahaŋki, ka zànhe
si mpa cire ná sùmaŋi na, ka yi i yasɛrɛ pyi.
19 Mii cìnmpyiibii, Kile kuni li ɲyɛ sèeŋi kuni ke, wà ha fworo lire e, ka yii wà si urufoo
yɛrɛ, ka u u núr'a pa jyè l'e, lir'à ɲwɔ. 20 Yii li cè na shinŋi u à kapimpyiŋɛ yɛrɛ, ka u u láha
cyi na ke, urufol'à u shwɔ kwùŋi na. U méɛ ká nta u à kapegii niɲyahagii pyi, Kile sí cyi
yàfa u na.

* **5:14** Pìi maha jwo: «pi i sìnmpe wu u na.»

Pyɛri lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi Yesu mpyi a cwɔɔnrɔ ke, Pyɛri mpyi uru wà. Pyɛri ná u sìɲɛɛŋi Andire mpyi maha fyaabii cwôre Galile baŋi i. Ŋka Yesu à pi yyere ke, ka pi i fyácyaani yaha maa ntaha u fye e. U à pa dùgo nìɲyiŋi na ke, ka Pyɛri si wá na Jwumpe Nintanmpe yu na ntùuli.

Ŋyɛ Pyɛri à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun dánafeebil'á, pire mpiimu pi à caala a tèɛn tèɛn Azi kùluni i ke. Lire pi maha mpyi niɲjaa Turiki. Lire tèni i, dánafeebii mpyi yyefuge e wani. Lire kurugo Pyɛri à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pi á, maa màban le pi e. U à pi funŋɔ cwo na Kile à yaaya niɲcɛnyɛ bégel'a yaha pi mɛɛ na nìɲyiŋi na, pi sí yire ta tèni i Yesu sí núru n-pa diɲyɛŋi i ke. Lire kurugo pi à yaa pi kwôro Kile kuni i, ali pi méɛ ká mpyi yyefuge e. Kile yabiliŋi u sí raa pi kàanmucaa. U à li cya pi á na pi a fyáge Kile na, pi i pi shinɲɛɛbii kyaa táan piy'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi a ɲaare ɲaaraŋkanna niɲcɛnnɛ na pire shwɔhɔl'e. U à li cya pi á mú na pi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwɔ́: u à kyaala, mà li ta u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii Pyɛri u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ mà tun yii Kile niɲcwɔnribil'á, yii mpiimu pi à tèɛn tènn'a mâha mu à jwo nàmpwuun Pɔn ná Galati ná Kapadɔsi ná Azi ná Bitini kùligil'e ke. 2 Mà tàanna ná Tufooŋi Kile karigii puni ɲcèŋi i, u à yii cwɔɔnrɔ fo tèemɔni i mà pyi u wuu, u Munaani cye kurugo, bà yii si mpyi si Yesu Kirisita ɲwɔmɛɛni cû, u sìshange si ɲarag'a wà yii na si yii fíniŋɛ mɛ.

Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á sèl'e.

Dánafeebii sɔnŋɔre tatahage kani

3 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi Kile à yaa u kêe! U à sàa ɲùɲaara ta wuu na sèe sèl'e, lire kurugo u à wuu pyi shinfɔnmii, Yesu Kirisita ɲèŋi cye kurugo mà fworo kwùŋi i, bà wuu si mpyi si sɔnnŋɔrɔ tatahaga niɲcɛnnɛ ta 4 nìɲyiŋi yaayi kurugo mɛ. U à yire yal'a yaha u wuubii mɛɛ na. Yire yaayi ɲyɛ na ŋkèɛge mɛ, yi ɲyɛ na ɲwɔ́re mɛ, là ɲyɛ na fworo yi sìnampe e mɛ. Kile à yire yaha wani nìɲyiŋi na yii yyaha na, 5 maa yii mâra u fànhafente funŋke e, yii dániyaŋi cye kurugo yii zhwoŋi mɛɛ na, uru ŋgemu u à bégel'a kwɔ̀, ná u sí n-pa n-cyêe diɲyɛŋi canŋkwɔge ke.

6 Lire l'à yii funɲyi pyi y'à táan sèl'e, ali mà li ta yii ɲyɛ ŋgahaŋi shiŋi puni i numɛ, yii sì n-jà lire fyìinnɛ mɛ, lire nde na ɲyɛ tère nimbilere kyaa. 7 Uru ŋgahaŋi ɲùŋke ku ɲyɛ si yii dániyaŋi tayyérege cè. Sɛɛnŋi u ɲyɛ yakwɔgɔ ke, sɛɛnbuubii maha u le nage e, si ɲcè kampyi u à ɲwɔ. Lire pyiŋkanni na, yii dániyaŋi u à pwɔ́rɔ sɛɛnŋi na sèe sèl'e ke, ŋgahaŋi maha nɔ yii na, bà uru shi si mpyi si ɲcè mɛ. Lire e yii dániyaŋi sèe wuŋi kurugo, canŋke Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, yii sí ŋkèeŋi ná pèente ná mɛtange ta kuru canŋke. 8 Yii méɛ ɲyɛ yii sàha ntêl'a u ɲya mɛ, u kyal'à táan yii á, yii ɲyii ɲyɛ u na mɛ, ŋka yii à dá u na. Funntange ku ɲyɛ yii e ke, kuru mpèeŋi kurugo sùpya sì n-jà ku jwo nɔ ku tɛgɛni na mɛ, 9 ɲaha na yɛ ndemu kurugo yii à dániyaŋi pyi ke, yii sí lire ta, lire li ɲyɛ Kile sí yii shwɔ.

10 Kile tùnntunmpil'à uru zhwoŋi kani yyaha cya sèe sèl'e, tèni i pi à jwo kuru Kile màkange kyaa na, kuru ŋkemu Kile à yaha yii yahare e ke. 11 Kirisita Munaani* li mpyi pi e ke, lire mpyi a li cyêe pi na na Kirisita sí n-pa n-kyaala, kuru kyaage kàntugo, u sí pèenɛ ta. Pi la mpyi si cyire karigii tèepyiini ná cyi pyiŋkanni cè. 12 Kile mpyi a li cyêe pi na na karigii shɛnrɛ pi mpyi na yu ke, na pi yabilimpii wogii bà mɛ, ŋka yii wogigii cyi. Ŋyɛ

* **1:11** Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

niɲjaa, Jwumpe Nintanmpe jwufeebil'à cyire karigii jwo yii á Kile Munaani cye kurugo,
Kile à lire ndemu yaha a yîri nìɲyiŋi na ke. Ali Kile mèlɛkɛɛbii na ɲcaa si cyire karigii
yyaha cè.

Dánafeebii ɲaaraŋkanni

13 Lire kurugo yii yákilibii yaha báaraŋi na tèrigii puni i, yii i ɲcû yiye na, Kile sí n-pa
ɲwɔ yii na si ndemu pyi yii á, Yesu Kirisita cannuruge ke, yii i yii sònŋɔre puni taha lire
na. 14 Yii i Kile ɲwɔmɛɛni cû, yii ɲyii karigii yii mpyi a fyânha na mpyi mà ta yii sàha Yesu
Kirisita cè mɛ, yii i cyire ɲwɔ yaha. 15 Yii i mpyi fyìnmɛ sùpyii yii kapyiiŋkii puni i, bà
yii yyerefooŋi Kile à fíniŋɛ mɛ. 16 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yii pyi fyìnmɛ
sùpyii, ɲaha na yɛ mii à fíniŋɛ†.»

17 Kile u maha sùpyire puni sâra mà tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, uru ɲyɛ a wà pwɔ́ɔŋɔ
wà na mɛ. Ná yii maha u yiri yii Tuŋi yii ɲareyi i, lire kurugo, yii a yii karigii puni pyi
ná u yyaha fyagare e, mà yii yaha ŋge diɲyɛŋi i nàmpwuun fiige. 18 Yii à li cè na Kile à
yaage ŋkemu tèg'a yii ɲùŋɔ wwû yii ɲaaraŋkanni laaga baa wuuni i, yii mpyi a lire ndemu
ta yii tulyey'á ke, kuru ɲyɛ yakwɔgɔ wyérɛŋi ná sɛɛnŋi fiige mɛ. 19 Ŋka u à yii ɲùŋɔ wwû ná
Kirisita sìshange loŋgara woge e. Uru u à uye pyi sáraga mpàbili fiige wuu kurugo, ndemu
li ɲyɛ cwò cyaga baa ná fwɔnrɔ baa ke. 20 Mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a u cwɔɔnrɔ
lire mɛɛ na. Ɲcyii tèrigii nizanŋkil'e, Kile à u pyi u à pa yii kurugo. 21 Uru cye kurugo yii à
dá Kile na, uru ŋgemu u à u ɲè a yige kwùŋi i, maa u pêe, bà yii dániyaŋi ná yii sònŋɔre si
mpyi si ntaha Kile na mɛ.

22 Yii à ɲɛɛ sèeŋi jwumpe na ke, lir'à yii zòmpyaagii fíniŋɛ, maa yii pyi yii à yii cìnmpyiibii
kyaa táan yiy'á ná funvyinge e. Lire e yii yiye kyaa táan yiy'á ná yii zòmpyaagii puni i.
23 Yii li cè na yii à pyi shinfɔnmii, nùguzhiŋi u maha fwɔ́nre ke, uru cye kurugo bà lir'à
pyi mɛ, ŋka ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ na fwɔ́nre mɛ, uru cye kurugo lir'à pyi, uru u ɲyɛ Kile jwumpe,
pu na ɲyɛ ɲyii na, pu ɲyɛ na ŋkêɛnŋi mɛ. 24 Ɲaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi
i na:

«Sùpyaŋi na ɲyɛ mu à jwo ɲyèpurugo,
u sìnampe na ɲyɛ mu à jwo ɲyɛge yafyɛɛnre.
Ɲyɛge maha waha, ku yafyɛɛnr'a sì mîn'a wu,
25 ŋka Kafooŋi Kile jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa‡.»

Puru jwumpe sí pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo yii á ke.

2

1 Lire e ke yii láha pege karigii shiŋi puni ná nàɲwɔhɔre karigii shiŋi puni na. Yii àha
fyìnmɛ tò wwomɔ na mɛ, yii i láha ɲyipɛɛnni ná jwoore shiŋi puni na. 2 Bà jirimpe lage
maha mpyi pìnmpinɲyɛge na mɛ, yii Kile Jwumpe lage yaha ku pyi yii na amuni, puru
jwumpe na ɲyɛ yii á mu à jwo jirimpe yabiliŋi, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i
yii zhwoŋi mɛɛ na mɛ, 3 ɲaha na yɛ yii à li cè ɲwɔŋkanni na Kafooŋi à ɲwɔ ke.

Yesu u ɲyɛ bage kafaage sèe woge bage mbìini na

4 Yii file Kafooŋi na, uru u ɲyɛ kafaage ɲyii woge, sùpyir'à cyé ŋkemu na ke. Ŋka Kile
à ku tayyérege ɲya k'à pêe, maa ku cwɔɔnrɔ. 5 Yii yabilimpii na ɲyɛ kafaaya ɲyii wuyo,
lire e yii wà yiye na, yii i mpyi baga, Kile Munaani sí n-tɛ̀ɛn ŋkemu i ke, yii i mpyi Kile
sáragawwuubii kuruŋɔ, Kile Munaani sí ŋkemu pyi k'a sárayi nintanyi wwû Kile á Yesu
Kirisita cye kurugo ke. 6 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Yii wíi, mii à kafaaga cwɔɔnrɔ,
ku tayyéreg'à pêe sèl'e.
Mii sí ku pyi bage kafaage sèe woge bage mbìini naSiyɔn kànhe e.
Shinŋi u à dá ku na ke,

† **1:16** Levitiki 11.44, 45; 19.2 ‡ **1:25** Ezayi 40.6-8

urufoo sì n-sìi n-sílege mɛ*.»
7 Yii pi à dá ku na ke, yii ɲùɲyi sí n-yîrige. Ŋka mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá ku na mɛ, y'à sémɛ
Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.»
8 «Kafaaga ku ɲyɛ ku ki, sùpyire maha búruge ŋkemu na ke,
fáaga ku ɲyɛ ku ki, ŋkemu ku maha sùpyire pyi ti i ɲɔcwo ke‡.»
Pi ɲyɛ na Kile Jwumpe kurigii ɲaare mɛ, lire kurugo pi maha ɲɔcwu. Lire yahare e Kile
mpyi a pi yaha.
9 Ŋka yii pi ke, yii na ɲyɛ supyishi, Kile à ŋgemu cwɔɔnrɔ ke, Saanŋi Kile sáragawwuubii
kuruŋke ku ɲyɛ yii, maa mpyi Kile kìni shiin, maa mpyi sùpyii, Kile à mpiimu ɲùŋɔ wwû,
bà yii si mpyi s'a u kakyanhala karigii nimpyiiŋkii shɛnrɛ yu mɛ. Uru u à yii yyer'a yige
numpini i, maa yii le u bèɛnmpe e, puru pu ɲyɛ bèɛnmpe sèesee wumpe. 10 Tèni l'e, yii
mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a pyi Kile shiin mɛ, ŋka numɛ, yii à pyi Kile shiin. Tèni l'e, Kile mpyi
na sàha ŋkwɔ̀ a ɲùɲaara ta yii na mɛ, ŋka numɛ, u à ɲùɲaara ta yii na.

Dánafeebil'à yaa pi piye ɲaaraŋkanni cè

11 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii na ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi i mu à jwo nàmpwuun, kùshee fiige,
lire kurugo mii na li caa yii á, yi raa yiye kàanmucaa sùpyaŋi ɲyii karigii nimpegigii na,
cyire karigii maha yii tùnni Kile kuni i. 12 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii
ɲaaraŋkanni cè pire shwɔhɔl'e. Lire e pi méɛ ká a fini na ntare yii na na yii à kapii pyi, pi
sí raa yii kacɛnŋkii ɲaa si Kile pêe canŋke u sí n-pa fworo pi na ke.
13 Kafooŋi kurugo, yii yiye tîrige ɲùŋufeebii pun'á: yii yiye tîrige saanbwɔh'á, uru u ɲyɛ pi
puni ɲùŋɔ na, 14 yii yiye tîrige fànhafeebil'á, pire mpiimu pi à tìŋɛ saanbwɔhe cye kurugo,
bà pi si mpyi s'a kapimpyiibii tùnni s'a kacɛnmpyiibii kêre mɛ. 15 Yii li cè na Kile ɲyii
wuuni li ɲyɛ yii a kacɛnŋkii pyi, bà yii si mpyi si supyikuuyi funŋɔ baa wuyi ɲwɔyi tò yi
funŋɔ jwumpe na mɛ. 16 Yii ɲyɛ bilere e mɛ. Yii a ɲaare yii a ntàanni ná lire e, ŋka yii àha
lire tègɛ fyìnmɛ tò wwomɔ na s'a kapegigii pyi mɛ. Yii pyi Kile bilii. 17 Yii a sùpyire puni
pêre, yii yii cìnmpyiibii kyaa táan yiy'á, yii raa fyáge Kile na, yii raa saanbwɔhe pêre.

Bilibil'à yaa pi Kirisita pyiŋkanni lwɔ́ yyefuge tèrigil'e

18 Bilibii, yii yiye tîrige yii ɲùŋufeebil'á Kile yyaha fyagare funŋke e. Mpii pi à ɲwɔ maa
mpyi ná sùpyigire e ke, yii àha yiye tîrige pire kann'á mɛ. Ali mpii pi à kyán ke, yii yiye tîrige
pir'á, 19 ɲaha na yɛ yyefuge ku ɲyɛ yii ná kuru ɲyɛ a yaa mɛ, pi aha kuru tègɛ yii ɲuŋ'i, ka
yii i ntèɛn k'e, maa li pwɔ Kile na, lire na ɲyɛ kacɛnnɛ. 20 Ŋka l'aha nta kapyimbaala yii à
pyi, ka yyefugo si nɔ yii na, ka yii i ku kwú yiye e, pèente ntire yii sí n-ta lire e yɛ? Ŋka yii
kacɛnmpyiini kurugo, yyefugo ká yii ta, ka yii i ku kwú yiye e, lire na ɲyɛ kacɛnnɛ Kile
á. 21 Yii li cè na kuru yyefuge shinŋi mɛɛ na Kile à yii yyere. Kirisita yabiliŋ'à kyaala yii
kurugo, maa lire kuni le yii taan, bà yii si mpyi s'a ɲaare u fyèŋi i mɛ. 22 U ɲyɛ a kapiini
là tufiige pyi mɛ, kafinara jwumɔ ɲyɛ a fworo u ɲwɔge e mà ɲya mɛ§. 23 Pi à u cyahala,
u ɲyɛ a cyàhii ŋkoo láha pi na mɛ, pi à u kyérege, u ɲyɛ a pi fùguro mɛ, ŋka ŋge u sí n-pa
sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e ke, u mpyi a u wuuni yaha
uru cye e. 24 U à wuu kapegigii tugure lwɔ́ u cyeere e kworokworocige na, bà wuu si
mpyi si ŋkwû kapegigii kàmpanŋke na, si shìfɔnŋɔ ta, s'a ɲaare ntìiŋi i mɛ. Kyaage tooy'e
u à tabannayi ɲjemu ta ke, yire cye kurugo yii à cùuŋɔ. 25 Yii li cè na yii mpyi mu à jwo
mpàa mpiimu pi mpyi piye ɲùŋɔ kurugo ke, ŋka numɛ yii à núr'a pa yii nàhafooŋ'á, uru u
ɲyɛ na yii múnahigii saɲcwɔnŋi sigili.

---

* **2:6** Ezayi 28.16 † **2:7** Zaburu 118.22 ‡ **2:8** Ezayi 8.14 § **2:22** Ezayi 53.9

3

Cileŋɛnambaabii ná nàmbajyicyeebii kani

1 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á. Lire e ali li méɛ ká nta pi pìi
ɲyɛ a ɲɛɛ Kile jwumpe na mɛ, bà pire si mpyi si jyè Kile kuni i yii toroŋkanni cye kurugo,
mà ta yii ɲyɛ a yaaga jwo pi á mɛ, 2 ɲaha na yɛ yii toroŋkanni ná yii sùpyigire sí pi yyaha
ɲî. 3 Yii àha yii wuuni kwɔ̀ ɲjaha pùcyage yaleere ndeŋi kanni na, mu à jwo ɲùmpwooni ná
sɛɛnŋi pùcyage yaayi ndeŋi ná vàaŋɲyi loŋgara wuyi ndeŋi na mɛ. 4 Ŋka pùcyage yaleere
ti ɲyɛ zòmbilini i ke, yii a tire caa. Tire ɲyɛ na ŋkèɛge mɛ, tire yaleere ti ɲyɛ ɲùmpiŋke ná
zòmpyiɲini, kuru ku ɲyɛ pùcyage sèe woge yaleere Kile á. 5 Tèecyiini i, cyeebii pi mpyi a
piye pwɔ Kile na, maa pi sònnɔre taha u na ke, pire mpyi maha piye tîrige pi nàmbaabil'á,
lire li mpyi pire pùcyage loŋgara yaayi. 6 Amuni Sara mpyi. U mpyi a Ibirayima ɲwɔmɛɛni
cû fo u mpyi maha u pyi: «mii kàfooŋi». Nyɛ niɲjaa, yii pi ɲyɛ Sara pworibii, ŋka fo yii aha
a kacɛnŋkii pyi, maa mpyi yii ɲyɛ a yaaga yaha k'à yii fùgur'a láha lire na mɛ.

7 Lire pyiŋkanni na mú, nàmbaabii, yii yii cyeebii cùmu lemɛ ɲwɔ, ɲaha na yɛ cɛɛre na ɲyɛ
yaaga ŋkemu fànhe k'à cyérɛ yii woge na ke. Kile à ɲwɔ wuu na maa shìŋi niŋkwombaaŋi
ŋgemu kan wuu á ke, yii ná yii cyeebil'à uru ta siɲcyan. Lire e yii pi le ɲjire e, bà li si mpyi
yaaga kà ɲjà yii Kileɲarege pyi kà raa nɔni Kile na mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi kwôro kacɛnŋkii mpyiŋi na, ali pi méɛ ká ŋgaha ta l'e

8 Ŋwɔɲyɛga niŋkin na, yii yii sònnɔre pyi niŋkin, yii i mpyi ná funŋɔ niŋkin i, yii i yiye
kyaa táan yiy'á cìnmpworoge e, yii raa ɲùɲaara taa yiye na, yii i yiye tîrige yiy'á. 9 Yii àha
kapii tègɛ kapii fwoo tò mɛ, yii àha cyàhii tègɛ cyàhii ŋkoo láha mɛ. Ŋka yii a jwó leni pi á,
ɲaha na yɛ lire mɛɛ na yii à yyere, jwóŋi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ yii á ke, bà yii si mpyi si uru
ta mɛ. 10 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Shin maha shin la ku ɲyɛ si shì ta,
u canmpyaagii si ntáan u na ke,
urufol'à yaa u láha jwumpimpe ɲjwuŋi
ná kafinare na.
11 Urufoo u laaga tɔɔn pege na,
u raa kacɛnŋii pyi,
u u uye waha u raa yyeɲiŋke caa
u ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e,
12 ɲaha na yɛ mpii pi à tíi ke,
Kafooŋi Kile maha pire kàanmucaa,
u maha niŋgyiini pɛrɛ maa pi ɲareyi núru.
Ŋka mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke,
Kafooŋi sí yyaha kêɛnŋɛ pir'á si pi tùn*.»

13 Ŋyɛ yii aha yiye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na, jofoo u sí yii kyérege yɛ? 14 Yyefugo méɛ
ká nɔ yii na yii ntìiŋi kurugo, yii li cè na yii wuun'à ɲwɔ. Mpii pi ɲyɛ na yii kyérege ke,
yii àha raa fyáge pire na mɛ, yii àha yii yákilibii yaha pi wùrugo mɛ†. 15 Ŋka yii ɲɛɛ Kirisita
kafente na ná yii zòmpyaagii puni i. Sònnɔre tatahage ku ɲyɛ yii á ke, tère o tère e wà sí yii
yíbe kuru kyaa na ke, yii bégele tèrigii puni i yii i ɲwɔshwɔrɔ niɲcɛnnɛ kan urufol'á. 16 Ŋka
yii à yaa yii lire pyi lùtaanni ná pèente funŋke e, ná funvyinge e. Lire e kyaa maha kyal'e
pi ɲyɛ na yii ɲùɲyi tare, mɛtange ku ɲyɛ yii na Kirisita wwoɲɛɛge e, maa kuru kèɛge ke,
cyire karigii pyifeebii sí n-sílege. 17 L'à pwórɔ yii kyaala kacɛnmpyiini kurugo, kampyi
Kile ɲyii wuuni li ɲyɛ li li, mà tòro yii kyaala kapegigii mpyiŋi kurugo.

18 Yii li cè na Kirisita yabiliŋi mú à kyaala tɔɔgɔ niŋkin wuu kapegigii kurugo. Uru u à
tíi ke, u à kwû shintiimbaabii kurugo, bà u si mpyi si yii yyaha kêɛnŋɛ Kile á mɛ. Sùpyir'à
u bò naha ɲìŋke na, ŋka Kile Munaani cye kurugo u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 19 Jínabii pi mpyi

* **3:12** Zaburu 34.12-16 † **3:14** Ezayi 8.12

taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú u à sà yi jwo pir'á na ur'à fànha ta pi na‡.
20 Tèecyiini i, pire pi mpyi a ɲùŋɔ kyán Kile jwumpe na Nuhu tèni i ke, Kile mpyi a u lùuni
bò, ka Nuhu si bakwɔɔge yaa. Shiin baataanre kanna pi à jyè k'e, maa shwɔ lùbwooni
kakyaare na.
21 Ɲyɛ kuru lwɔhe mpyi na batizeliŋi kyaa yu. Numɛ uru batizeliŋi maha li cyêe na wuu
à shwɔ. Lire ɲyɛ a li cyêe na wuu cyeer'à jyè mà fwɔɔnre láha ti na mɛ, ŋka lire ɲwɔhe ku
ɲyɛ wuu maha Kile ɲáare u wuu zòmpyaagii fíniŋɛ§. Wuu à shwɔ Yesu Kirisita ɲèŋi cye
kurugo, 22 uru u à dùg'a kàre nìɲyiŋi na, maa sà ntèɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na. Puru funŋke
e, mèlɛkɛɛbii ná yaayi niɲyambaayi sanɲyi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná sífente e ke, pire pun'à
kúu u á.

4

Dánafeebii pyiŋkanni nivɔnni

1 Ɲyɛ ná Kirisita s'à kyaala cyeere e, yii bégele mú ná tire sɔ̀nŋɔre ninure e. Yii li cè na
uru u à kyaala cyeere e ke, uru u à fànha ta kapegigii na. 2 Lire e mà lwɔ́ numɛ na, yii
à yaa yii yii shìŋi canmpyaagii sanŋkii pyi yii tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, yii sùpyire ɲyii
karigii yaha. 3 Yii li cè na tèni l'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, pire mpyi na
piye mùntanma karigii ɲcyiimu pyi ke, yii à mɔ a tòro pire mùntanma karigii mpyiŋi i. Yii
mpyi na silege baa karigii pyi, maa mpyi ná yaayi lapege e, maa sinmpe byii na ɲcwo,
yii mpyi lakyanhayafee, yii mpyi sinmbyampiye, maa mpyi kacyinzunmii lire s'à núr'a
pɛn Kile á. 4 Ŋka numɛ, yii saha ɲyɛ na cyire kapegigii pyi ná pi e mɛ, lir'à pi kàkyanhala
fo pi na yii ɲùɲyi tare. 5 Kile sí n-pa pi yíbe lire na. Uru u sí sùpyire puni sâra si ntàanna
ná pi kapyiiŋkil'e, ɲyii shiinbii bâra kwùubii na. 6 Lire kurugo mpii pi à kwû ke, Jwumpe
Nintanmpe mpyi a jwo pir'á mú, bà li si mpyi kwùŋi ká nɔ pi na sùpyire sannte fiige, pi i
shìŋi niŋkwombaaŋi ta Kile á, u Munaani cye kurugo mɛ.
7 Karigii puni takwɔɔr'à byanhara, lire e ke, yii pyi yákilifee, yii i ɲcû yiye na, bà yii si
mpyi si yiye pwɔ Kileɲarege na mɛ. 8 Karigii puni niɲcyiini li ɲyɛ: yii yiye kyaa táan yiy'á
sèl'e, ɲaha na yɛ tàange maha pege karigii niɲyahagii kwɔ̀ sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. 9 Yii
a yiye sunmbage shuu, jwuɲyahama baa.
10 Yii shin maha shin à Kile màkange ŋkemu ta mà tàanna ná Kile yabiliŋi ku kanŋkanni
i ke, yii yire cùmu lemɛ ɲwɔ, yii raa ɲwɔge yiye na ná y'e. 11 Wà ha mpyi Kile jwumpe
jwufoo, urufoo jwump'à yaa p'a fwore Kile e, wà ha nta u u sùpyire sannte tɛ̀re, urufoo
u a pi tɛ̀re ná Kile fànhe niŋkange e, bà pèente si mpyi si ntaha Kile na karigii puni i Yesu
Kirisita cye kurugo mɛ. Pèente ná fànhe ɲyɛ u woyo fo tèekwombaa.
Amiina!

Dánafeebii maha yyefuge ŋkemu taa ke

12 Mii ntàannamacinmpyiibii, yyefuge e yii ɲyɛ numɛ ke, ali li méɛ ká nta kuru na yii
súuge na fiige, lire ɲyɛ a yaa li pâa yii e mɛ, yii àha raa sɔ̂nŋi na kani labɛrɛ li ɲyɛ li li
mɛ. Zòzhwɔrɔ ti ɲyɛ ti ti. 13 Lire bà à yaa li pyi funntanga kyaa yii á, mà li ɲya na yii à
yii nàzhan lwɔ́ Kirisita yyefuge e. Lire e canŋke Kirisita sí u sìnampe cyêe ke, kuru canŋke
yii sí raa yogore si mpyi funntange e. 14 Wà ha yii cyahala mà lire ɲùŋke pyi na yii na
ɲyɛ Kirisita wuu, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ Kile Munaani li ɲyɛ sìnampe wuuni ke, lire
na ɲyɛ ná yii e. 15 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, yyefugo ɲyɛ a yaa ku nɔ yii wà na, mà
lire ɲùŋke pyi na urufol'à sùpya bò, lire ɲyɛ mɛ mà nàŋkaaga pyi, lire ɲyɛ mɛ mà kapii pyi,
lire ɲyɛ mɛ mà yii ɲwɔyi le kani l'e, ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ yii kur'e mɛ. 16 Ŋka yyefugo ká nɔ
yii wà na, mà lire ɲùŋke pyi na urufol'à dá Kirisita na, urufoo ka lire pyi silege kyaa mɛ,
ŋka u Kile kêe kuru mɛge kurugo. 17 Yii li cè na Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi

‡ **3:19** Pìi maha jwo: «sùpyire múnahigii cyi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú, u à sà Kile jwumpe jwo cyir'á.» § **3:21** Pìi maha jwo: «wuu maha Kile ɲáare ná zòvyinre e.»

kapyiiŋkil'e, lir'à ɲwɔ cû Kile wuubii na mà kwɔ̀. Ná lire s'à ɲwɔ cû wuu na, mpii pi à cyé Kile jwumpe na ke, di pire sí n-pyi n-jwo yɛ? 18 Mpii pi à tíi ke, pire nùmpanŋa ntaŋi ká waha, lire e ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ maa kapegigii pyi ke, di pire wuuni sí n-pyi n-jwo yɛ?

19 Lire kurugo mpii pi ɲyɛ yyefuge e mà lire ɲùŋke pyi na pi na Kile ɲyii wuuni pyi ke, pir'à yaa pi piye le yaayi puni Davooŋi cye e, ɲwɔmɛɛ niŋkin foo u ɲyɛ u wi, pi raa kacɛnŋkii pyi.

5

Pyɛri jwumpe nizanmpe dánafeebii ná pi kacwɔnribil'á

1 Numɛ, mii sí karii làda cya yii dánafeebii kacwɔnribil'á. Dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà u ɲyɛ mii yii fiige, maa Kirisita yyefuge karigii ɲya. U sí n-pa ná u sìnampe mpemu i ke, mii sí pà ta pur'e mú. Lire e nde mii ɲyɛ na ɲcaa yii á ke, lire li ɲyɛ: 2 dánafeebii kuruŋke Kile à le yii cye e mpàa fiige ke, yii pire cùmu lemɛ ɲwɔ. Li ɲyɛ a yaa li pyi mu à jwo sùpya u à yii kárama a yaha uru báaraŋi na mɛ, yii a u pyi u lage na, yii tàanna ná Kile ɲyii wuuni i. Yii àha raa u pyi nàfuu kurugo mɛ, ŋka yii a u pyi ná funɲcɛnŋ'i. 3 Dánafeebii pi à le yii cye e ke, yii àha raa fànha cyáan pi na mɛ. Ŋka yii pyi yyecyeenɛ pi á. 4 Lire ká mpyi, tèni i dánafeebii kacwɔnribii ɲùŋufembwɔhe sí n-pa ke, yii sí kajaɲjwooni nisinani ta, lire ɲyɛ na ŋkɛ̀ɛge mɛ.

5 Ŋyɛ nàɲjiibii, yii yiye tîrige kacwɔnribil'á. Yii puni, yii yiye tîrige yiy'á, yii i yiye tɛ̀gɛ, ɲaha na yɛ y'à séɱɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi à piye pêe ke, Kile maha pire tùn, ŋka mpii pi à piye tîrige ke, Kile maha kacɛnŋkii pyi pir'á*.» 6 Lire kurugo yii yiye tîrige Kile cyɛge fànhaɲyahaga wog'á, bà u si mpyi si yii dùrugo u ɲyii tèni i mɛ. 7 Yii yii funmpɛn karigii puni le u cye e, ɲaha na yɛ uru u à yaha yii na. 8 Yii i ɲcû yiye na, yii yákili yaha yiye na, ɲaha na yɛ yii zàmpɛnŋi u ɲyɛ Sitaanniŋi ke, uru na ɲaare na mâre, maa ŋkyânge mu à jwo cànraga kategе wogo ku ɲyɛ na ku ɲjyìŋi caa. 9 Yii yiye pwɔ Kile kuni i, yii i u tùn. Yii li cè na kuru yyefuge ninuge e yii cìnmpyiibii ɲyɛ diɲyɛŋi yyaha kurugo.

10 Ŋka Kileŋi u maha kacɛnŋkii shiŋi puni pyi ke, uru u à yii yyere Kirisita wwoɲɛɛge e, bà yii si mpyi si u sìnampe tɛgɛlɛ baa wumpe ta mɛ. Yii sí n-kyaala tère nimbilere funŋ'i, ŋka u sí báraga le yii e, si màban le yii e, si fànha kan yii á, si yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. 11 Fànhe ɲyɛ uru wogo tèrigii puni i. Amiina.

Jwumpe nizanmpe

12 Silivɛn u à mii tɛ̀g'a ɲje ɲwɔkanyi séɱɛ si yii yɛrɛ. Mii cìnmpworo u ɲyɛ u wi, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo wi. Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á si màban le yii e, si li cyêe yii na na kacɛnni nimbwooni Kile à pyi ke, yii yiye pwɔ lire na.

13 Kile à mpiimu cwɔɔnrɔ Babilɔnni kànhe e yii fiige ke, pir'à yii shéɛre, mà bâra Marika na, uru na ɲyɛ mii jya mà tàanna ná Kile kuni i. 14 Yii a cìnmpworogo fwù kaan yiy'á.

Yii shin maha shin u ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile u yyeɲiŋke kan yii á.

---

* **5:5** Taanliŋkii 3.34

Pyɛri lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge lɛtɛrɛŋi i Pyɛri à li cya dánafeebil'á na pi piye pwɔ Kile jwumpe na, bà pi si mpyi si jà piye shwɔ cyelentiibii kafinivinibii na mɛ. Pyɛri à ɲwɔ tàra toroŋkanni niɲcɛnni na mà yyaha tíi ná Kile kuni i, ná ɲwɔmɛɛcunte mà yyaha tíi ná Kile yini zhwoŋi i (1).

Mà bâra lire na, mpii pi ɲyɛ na Kile mɛge kɛ̀ɛge ná pi yabilimpii jwuɲjaampe e ke, u à pire toroŋkanni mú jwo (2). Mpii pi ɲyɛ na Kirisita mpaŋi sigili ke, pi maha pire fwɔ́hɔre, maa ŋko na u saha sì n-pa mɛ. Ŋka Pyɛri à jwo na u papa tooy'à ɲíŋɛ, ɲaha kurugo yɛ Kile à funŋke ɲíŋɛ si tèni kan sùpyire pun'á, bà ti si mpyi si núru mpa tiye kan u á si shwɔ mɛ (3).

Jwumpe tasiige

1 Mii Simɔ Pyɛri u ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi maa mpyi u tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, yii mpii pi à dániyaŋi sèe wuŋi ta wuu fiige ke, uru dániyaŋ'à ta wuu Kileŋi ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita ntìiŋi cye kurugo. 2 Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á sèl'e, Kile ná wuu Kafooŋi Yesu kani ɲcèŋi cye kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi a ɲaare ɲaaraŋkanni ndemu na ke

3 Yaaga maha yaaga ku sí n-jà wuu pyi wuu shìŋi sèe wuŋi ta, si wuu pyi wuu wuye pwɔ Kile na ke, Kileŋi u à u sìnampe ná u fànhe kakyanhala woge tɛ̀g'a wuu yyere ke, uru kani ɲcèŋi cye kurugo Yesu Kirisita à yire puni kan wuu á, u kileere fànhe funŋke e. 4 Puru sìnampe ná kuru fànhe cye kurugo, Kile à ɲwɔmyahigii ɲcyiimu lwɔ́ wuu á ke, cyire fành'à sàa pêe, Kile sí cyire ɲwɔmyahigii fûnnɔ, yaayi lage maha ma ná diɲyɛŋi kakɛgɛyi ɲjemu i ke, bà yii si mpyi si shwɔ yire na, si Kile pyiŋkanni lwɔ́ mɛ.

5 Lire kurugo yii yiye waha yii i ɲaaraŋkanni niɲcɛnni bâra yii dániyaŋi na, yii i Kile ɲcèŋi bâra yii ɲaaraŋkanni niɲcɛnni na, 6 yii i cùmayenaŋi bâra Kile ɲcèŋi na, yii i lùtaanni bâra cùmayenaŋi na, yii i Kile yyaha fyagare bâra lùtaanni na, 7 yii i cìnmpworoge bâra Kile yyaha fyagare na, yii i ntàannamagare bâra cìnmpworoge na. 8 Cyire karigii ká ndire wà a ta yii e, cyi sí yii yaha kacɛnŋkii mpyiŋi na, si yii pyi yii tɔ̀ɔn ta wuu Kafooŋi Yesu Kirisita kani ɲcèŋi i.

9 Ŋka cyire karigii ká mpyi cyi ɲyɛ ŋgemu i mɛ, urufoo maha mpyi fyin fiige, u maha ɲaa na ɲcwúu mɛ. U funŋɔ maha wwɔ̀ li na na Kile à u fíniŋ'a yige u kapyiɲjyagil'e. 10 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii yiye waha yii i li cyêe yii ɲaaraŋkanni cye kurugo na Kile à yii yyere maa yii cwɔɔnrɔ. Yii aha a lire pyi, yafyin sì n-jà yii pyi yii búrug'a cwo mɛ. 11 Lire pyiŋkanni na, wuu Kafooŋi ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita Saanre tèekwombaa woore tajyiɲwɔge sí múgo yii á faaa.

12 Lire kurugo mii sí raa yii funŋɔ cwo ɲcyii karigii na tèrigii puni i, ali mà li ta yii à cyi puni cè a kwɔ̀, sèeŋi jwumpe p'à jwo yii á ke, maa yiye pwɔ puru na. 13 Mà mii yaha ɲyii na, mii à li ta kacɛnnɛ li ɲyɛ li li, mii u a yii funŋɔ cwo tèrigii puni i. 14 Bà wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à li cyêe mii na mɛ, mii à li cè na mii canmpyaagii sanŋkii nɛŋke saha ɲyɛ a tɔɔn ŋke ɲìŋke na mɛ. 15 Lire kurugo mii sí naye waha, bà li si mpyi ali mii kwùŋkwooni kàntugo yii i jà a ɲcyii karigii yaha yiye funŋ'i mɛ.

Nàkaana ɲyɛ Yesu Kirisita fànhe ná u mpaŋi kani i mɛ

16 Yii li cè na jwuɲjyemɛ laaga baa wumɔ na bà wuu à wuye pwɔ maa wuu Kafooŋi Yesu Kirisita fànhe ná u mpaŋi kyaa jwo yii á mɛ. Wuu yabilimpii ɲyiigil'à u bwompe ɲya, 17 ɲaha na yɛ canŋke u à pèente ná sìnampe ta Tufooŋi Kile á ke, lir'à pyi wuu ɲyii na. Kile u ɲyɛ sìnampe ná pèente punifoo ke, ur'à mɛɛ wà kuru canŋke na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ u

ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú*.» 18 Mà wuu yaha ná u e Kile ɲaŋke ɲuŋ'i, lire mɛjwuuni li mpyi a fworo nìɲyiŋi na ke, wuu à li lógo.
19 Lire kurugo mú, wuu à dá Kile tùnntunmpii nìɲjwuyi na sèl'e. Yii aha yiye pwɔ puru jwumpe na, lire sí n-yaa ná yii e, ɲaha na yɛ pu sí yii zòmpyaagii fíniŋɛ, bà bèɛnmpe maha ɲî numpilage e fo mà sà nɔ canŋke na mɛ. Lire tèni i Kirisita u bèɛnmpe sí yii zòmpyaagii fíniŋɛ, bà ɲyèmugo woni maha bèɛnmpe yige mɛ. 20 Kabilini niɲcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li ɲyɛ: jwumɔ maha jwumɔ Kile tùnntunmpil'à jwo, ka pu u sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, puru pà ɲyɛ a fworo pi yabilimpil'e mɛ†, 21 ɲaha na yɛ Kile tùnntunŋi wà tufiige ɲyɛ a li yige uye e s'a Kile tùnnture yu mɛ, ŋka Kile Munaani li mpyi a pi yaha Kile tùnnture ɲjwuŋi na.

2

Cyelentiibii kafinivinibii kani

1 Bà kafinivinibii pìi mpyi a piye pyi Kile tùnntunmiiIzirayɛli shiinbii shwɔhɔl'e mɛ, amuni li mú sí n-pa n-pyi yii á. Cyelentiibii kafinivinibii pìi sí n-pa n-yîri yii shwɔhɔl'e, pi jwumpe sí n-pyi kafinara, s'a kakyaare pyi. Kafooŋi u à pi ɲùŋɔ wwû ke, pi sí uru cyé, ŋka pi yabilimpii nimpyiini sí kakyaare pyi ti pâl'a nɔ pi na. 2 Shinɲyahara sí n-taha pi fye e pi silege baa karigil'e. Pi kapyiiŋkii sí sèeŋi kuni mɛge pɛn. 3 Nàfuuŋi kani sí tatɛɛngɛ fô pi na, lire kurugo, pi sí raa yii cyeyaayi fɔ̀ɔnŋi raa shuu yii na ná pi ɲwɔtanyi i. Ŋka mà lwɔ́ fo tèemɔni i, Kile à bégele si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. Li saha sì mɔ mɛ, Kile sí pi shi bò.
4 Yii li cè na mèlɛkɛɛbii pi mpyi a kapegigii pyi ke, Kile ɲyɛ a li táan pire na mɛ. Ŋka u à pi wà Jahanamaŋi numpini i, canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, na kuru canŋke sigili, pi sì n-jà piye shwɔ lire numpini na mɛ. 5 Yii li cè na mpii pi mpyi pi mpyi na fyáge Kile na Nuhu tèni i mɛ, Kile ɲyɛ a li táan pire na mú mɛ, u à lùbwooni tɛ̀g'a pire puni shi bò. Ŋka Nuhu u mpyi maha yi yu lire tèni sùpyir'á na pi a katiigii pyi ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaare na, mà bâra shiin baashuunni na. 6 Yii li cè mú na u à Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi shi tò, maa yi súug'a pyi cwɔnrɔ yi kapegigii kurugo. Mpii pi ɲyɛ pi sì n-pa raa fyáge Kile na mɛ, u à nde pyi mà tɛ̀g'a pire yɛrɛ. 7 Ŋka Loti u mpyi a tíi, ná u mpyi pire silege baa shiinbii shwɔhɔl'e, ná pi kapyiiŋkii mpyi a u tɛgɛlɛ ta ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaare na. 8 Uru u mpyi a tíi maa mpyi tɛɛnni i ná tire sùpyire e ke, u mpyi maha ti ɲaa silege baa karigii tapyige e, maa ti laaga baa jwumpe niɲjwumpe núru canŋa maha canŋa. Lire mpyi a pyi u á kayana. 9 Nyɛ ɲcyii karigii pun'à li cyêe wuu na na mpii pi à piye pwɔ Kafooŋi Kile na ke, u sí n-jà pire yige kawagil'e, si shinpiibii yaha raa canŋka sigili, kuru canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e, si ŋgaha nɔ pi na. 10 Mpii pi ɲyɛ na dìrili pi yabilimpii ɲyii karigii kurugo, maa katupwɔhɔyi pyi, maa Kafooŋi fànhafente ɲjini fare ke, nde li sí n-pa pire ta ke, lire lemp'à pi a tòro.
Pire cyelentiibii kafinivinibii ɲyɛ na fyáge mɛ, pi maha piye pêre. Yaayi yi ɲyɛ ná pèente e nìɲyiŋi na ke, pi maha yire fare. 11 Mà li ta ali mèlɛkɛɛbii pi ɲyɛ ná Kile e ná pi tayyéreg'à fànha tò pire kafinivinibii woge na fànhe ná sífente e ke, pire ɲyɛ a sìi na ɲɛɛg'a pire cyahala mɛ. 12 Ŋka pire cyelentiibii kafinivinibii na ɲyɛ funŋɔ baa sige yaaya fiige, ɲjemu yi ɲyɛ ɲcùŋi ná mbòŋi laage e ke, yaayi y'à fànha tò pi taceŋke na ke, pi maha yire ɲjini fare. Pi shi sí n-pa n-tò sige yaare fiige. 13 Lire e kapiini pi à pyi ke, kapii li sí n-tègɛ lire fwooni tò pi á. Na silege baa karigii pyi sùpyire ɲyii na, ali canŋke e, lire l'à táan pi á. Kɛgɛmpe karigii ná ɲwɔhɔmpe karigii kanni cyi à pi yyaha ɲî. Cyire maha sùpyire wuruge, pi aha a wwùu ná yii e kataangii na, pi maha yii mɛyi kèɛge. 14 Jacwɔɔre kanni t'à pi yyaha ɲî, pi ɲyɛ na ŋkànre kapegigii mpyiŋi taan mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, pi maha pire yákilibii kɛ̂ɛnŋi ná pi ɲwɔtanyi i. Pi yákilibii pun'à taha nàfuuŋi na, pi à láŋa.

* **1:17** Macwo 17.5; Marika 9.7; Luka 9.35 † **1:20** Pìi maha jwo: «Wà sì n-jà Kile tùnntunmpii jwumpe ɲwɔhe cè ná ma yabiliŋi yákilifente e mɛ.»

15 Pi à kuni niɲcɛnni yaha maa kumpiini lwɔ́ Beyɔri jyaŋi Balamu* fiige. Wyɛ́rɛŋi lage
mpyi maha uru yaha ntiimbaaŋi karigii na. 16 Ŋka Kile à u faha u ntiimbaaŋi kurugo,
maa dùfaanŋa pyi k'à sùpyii mɛɛ jwo ná u e. Ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà Kile tùnntunŋi
Balamu pyi u à láha u funŋɔbaara karigii na.
17 Ŋyɛ pire cyelentiibii kafinivinibii na ɲyɛ laaga baa, pi na ɲyɛ mu à jwo lwɔhɔ baa
lùbilii, pi na ɲyɛ mu à jwo kilewwoo kafɛɛg'à ndemu fwɔ a tòro ke, kyaage ku ɲyɛ na
pi sigili numpini cyage e. 18 Jwumbwompe laaga baa wumpe pi maha yu. Mpii pi à
fworo kumpiini ɲaarafeebii ŋgwòŋi i kàavo ke, pi maha pire yákilibii kɛ̂ɛnnŋi ná pi silege
baa karigil'e, cyire cyi à táan pi á. 19 Pi maha jwo na pire sí pi yige bilere e, mà li ta pi
yabilimpii na ɲyɛ kapegigii bilere e, tire ntemu ti sí kakyaare nɔ pi na ke. Yii li cè na
yaaga maha yaaga k'à fànha ta mu na ke, mu maha mpyi kuru biliwe.
20 Sèeŋi na, wuu Kafooŋi u ɲyɛ wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita ke, mpii pi à fworo diɲyɛŋi
katupwɔhɔyi i uru kani ɲcèŋi cye kurugo ke, cyire karigii ká núr'a pi cû maa fànha ta pi
na, nde li sí n-pa pirefee ta ke, lir'à pi mà tòro niɲcyiini na. 21 Li mú bá mpyi a pwórɔ pi á,
pi àha kuni nintiini cè mɛ, mà tòro pi li cè pi i núr'a kàntugo wà Kile toŋi na, u à uru ŋgemu
kan pi á ke. 22 Tàanlini sùpyire maha yu na:
«Pwunŋ'à núru u tùgur'á» ke,
ná nde pi maha yu na:
«Caaŋ'à wùli, maa ntíl'a sà uye máaŋa yɔ̀ɔge e» ke,
lire li ɲyɛ mpii shiinbii wuuni.

3

Kafooŋi Yesu Kirisita mpaŋi kani

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, mii sémɛŋi shɔnwuŋi u ɲyɛ ŋge mà tùugo yii á. Pire sémɛbii
shuunniŋi puni i, mii à yii funŋɔ cwo yii kàlaŋi nintaŋi na, si yii yákilibii múgo, 2 Kile
tùnntunmpil'à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i, mà bâra Kafooŋi u ɲyɛ Shwofooŋi ke,
kàlaŋi ur'à jwo u tùnntumpil'á, pi à jwo yii á ke, bà yii si mpyi si funŋɔ cwo uru na mɛ.
3 Kabilini niɲcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li ɲyɛ: diɲyɛŋi canzanɲyi i, sùpyire tà sí n-pa a
yii fwɔ́hɔre. Pi sí raa pi ɲyii karigii pyi, s'a yii fwɔ́hɔre na: 4 «Yesu à li ɲwɔmɛɛni lwɔ́ na
uru sí núru n-pa, taa u sí ɲyɛ ke? Mà lwɔ́ wuu tulyey'à kwû ke, karigii puni saha ɲyɛ cyi
talyɛge e diɲyɛŋi tèesiini fiige.»
5 Ŋyɛ tire sùpyire ɲyɛ na ɲɛɛg'a tɛ̀ɛn li taan, na nìɲyiŋi ná ɲìŋk'à yaa l'à mɔ mɛ. Kile à yire
yaa u yabiliŋi ɲwɔjwumpe cye kurugo. U à ɲìŋke yige lwɔhe e, maa ku ná lwɔhe tɛgɛni
wwû. 6 Ŋyɛ kuru lwɔhe k'à diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni lyî tèecyiini i. 7 Ŋka numɛ, Kile
ɲwɔjwumpe cye kurugo mú, nìɲyiŋi ná ɲìŋk'à bégel'a yaha nage mɛɛ na. Canŋke Kile sí
sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiinkil'e ke, u à yi bégel'a yaha kuru canŋke mɛɛ na.
Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge u na mɛ, u sí pire shi tò kuru canŋke.
8 Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, kabile niŋkin na ɲyɛ wani, yii àha funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ,
lire li ɲyɛ: canmbilini niŋkinŋi na ɲyɛ Kafooŋi á mu à jwo yyee kampwoo (1.000), yyee
kampwoo sí ɲyɛ u á mu à jwo canmbile niŋkin. 9 Ŋwɔmɛɛni Kafooŋi à lwɔ́ ke, u sì mɔ ná
u ɲyɛ a li fûnŋɔ mɛ, ali mà li ta pìi na sɔ̂nŋi na u à li yaha l'à mɔ fùnŋɔmbaa. Ŋka yii li cè
na u à funŋke ɲíŋɛ ná yii e, ɲaha na yɛ u la ɲyɛ sùpyaŋi wà tufiige u pɔ̂ɔn u nùmpanŋke e
mɛ, ŋka u la ɲyɛ sùpyire puni si ti toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ. 10 Yii li cè na Kafooŋi cannuruge sí
n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaaŋi maha mpâa cyagefol'e mɛ. Kuru canŋke, nìɲyiŋi sí n-tòro ná
tùnmbwɔh'e, u funŋɔ yaayi sí ɲa, diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni sí n-kwɔ̀.
11 Ná yire yaayi puni sí n-pa n-kwɔ̀ lire kwɔ̀ŋkanni na, lire e ke, yii a ɲaare ɲaaraŋkanna
niɲcɛnnɛ na, yii i yiye pwɔ Kile na, 12 yii raa Kile canmbilini sigili, yii yiye waha bà lire
canmbilini si mpyi si wyèrɛ nɔ mɛ. Kuru canŋke nage sí nìɲyiŋi súugo, si u funŋɔ yaayi

* **2:15** Wyɛ́rɛŋi kurugo, Balamu mpyi a Izirayɛli shiinbii wurugo pi i yasunɲyi sunni (Nɔmburu 22.4-35).

puni ɲa. 13 Ŋka wuu pi ke, bà Kile à li ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á mɛ, wuu sí nìɲyiŋi nivɔnŋi ná ɲìŋke nivɔnŋke ta, katiigii kanni cyi sí raa n-pyi wani, lire wuu ɲyɛ na sigili.

14 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, mà wuu yaha yire yaayi zigini na, yii yiye waha bà yii fyìnmɛ wuubii ná yii tìgire cyaga baa wuubii si mpyi si nta Kile yyahe taan yyeɲiŋke e kuru canŋke mɛ. 15 Yii li cè na wuu Kafooni à funŋke ɲíŋɛ, bà sùpyire si mpyi si shwɔ mɛ. Wuu ntàannamacinmpworoni Poli mú à yire sémɛ mà tàanna ná Kile yákilifente niŋkaanre u á. 16 Cyaga maha cyag'e u à jwo ɲcyii karigii kyaa na u lɛtɛribil'e ke, mpe jwumpe ninumpe u à jwo. U lɛtɛribil'e cyeyi yà na ɲyɛ wani, yire yyahacemɛ ɲyɛ a táan mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a yaaga cè mɛ, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fànha ta Kile kuni i mɛ, pire maha yire cyeyi jwumpe ɲwɔhe labali na yu, bà pi maha lire pyi ná Kile Jwumpe Semɛŋi cyeyi sanɲyi i mɛ. Lire e pi yabilimpii nùmpanŋke ntambaaŋi sí n-fworo pi e.

17 Ŋyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, mii à yii yɛrɛ mà kwɔ̀, yii a yiye kàanmucaa, tayyérege sèe woge ku ɲyɛ yii á ke, bà li si mpyi shinpiibii kà ɲjà kuru shwɔ yii na ná pi kumpiini i mɛ. 18 Pyiŋkanni na Kile maha ɲwɔge yii na ke, yii a sɔ̂nŋi lire na, yii raa ɲwɔge yiye na. Wuu Kafooni u ɲyɛ wuu Shwofooni Yesu Kirisita ke, yii raa sì yyaha na uru ɲcèŋi i. Uru u à yaa ná pèente e, numɛ fo tèekwombaa. Amiina!

Yuhana lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tùugo dánafeebil'á Azi kùluni i. U à li cyêe dánafeebii na na pi ɲyɛ a yaa pi a ŋko pire ɲyɛ na kapegigii pyi mɛ, pi à yaa pi a yyéreli pi kapegigii na, ɲaha kurugo yɛ Yesu à kwû, maa pi kapegigii jyé a láha pi na.

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, ɲaha na yɛ Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á. Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pir'à jwo na Yesu ɲyɛ a pa sùpya diɲyɛŋi i mɛ, na Kile Jyaŋi wi kanna. Yuhana à li cya dánafeebil'á na pi a piye kàanmucaa pire na.

Jwumpe pu ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke

1 Mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, ŋge u mpyi wani ke, wuu à uru kyaa lógo, wuu ɲyiigil'à u ɲya, wuu à u wíi maa bwɔ̀n u na ná wuu cyeyi i. Jwumpe pu ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, puru kyaa li. 2 Kile à uru shìŋi cyêe wuu na. Shìŋi niŋkwombaaŋi u mpyi Tufooŋi Kile taan ná u à u cyêe wuu na ke, wuu à u ɲya, wuu na u shɛnrɛ yu, uru kyaa wuu ɲyɛ na yu yii á. 3 Ŋgemu wuu a ɲya maa u kyaa lógo ke, uru kyaa wuu ɲyɛ na yu yii á, bà yii si mpyi si jyè wuu ŋgwòŋi i mɛ. Wuu pi ke, wuu ná Tufooŋi ná u Jyaŋi Yesu Kirisita pi ɲyɛ wwoɲɛɛ. 4 Wuu na ɲcyii karigii sémɛni si ntun yii á, bà wuu funntange si mpyi si fûnŋɔ mɛ.

Wuu à yaa wuu a ɲaare bɛ̀ɛnmpe e

5 Jwumpe wuu à lógo u á si ɲjwo yii á ke, puru pu ɲyɛ: Kile na ɲyɛ bɛ̀ɛnmɛ, numpire cyaga ɲyɛ a sìi u e mɛ. 6 Wuu aha jwo na wuu ná uru na ɲyɛ wwoɲɛɛ, mà li ta wuu na ɲaare numpini i, wuu na fini, wuu ɲyɛ sèeŋi ɲuŋ'i mɛ. 7 Ŋka wuu aha a ɲaare bɛ̀ɛnmpe e, bà Kile yabiliŋi ɲyɛ bɛ̀ɛnmpe e mɛ, wwoɲɛɛge sí n-pyi wuu ná wuye shwɔhɔl'e. U Jyaŋi Yesu sìshange sí wuu kapegigii puni jyé n-láha wuu na. 8 Wuu aha jwo na wuu ɲyɛ na kapegii pyi mɛ, wuu na wuye ɲwɔ fáanŋi, sèeŋi ɲyɛ wuu á mɛ. 9 Ŋka wuu aha ntɛ̀ɛn li taan, na wuu na ɲyɛ kapimpyimii, Kile sí cyi yàfa wuu na, si ntiimbaaŋi puni jyé n-láha wuu na, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi, u à tíi. 10 Wuu aha jwo na wuu ɲyɛ a kapii pyi mɛ, wuu maha Kile pyi kafiniviniwe, u jwumpe ɲyɛ wuu funŋ'i mɛ.

2

1 Mii pyìibii, mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, bà yii si mpyi si láha kapegigii mpyiŋi na mɛ. Ŋka wà ha kapii pyi, tɛgɛfoo niɲcɛnŋɛ na ɲyɛ wuu á Tufooŋi taan, Yesu Kirisita kyaa li, u à tíi. 2 U à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwɔ́ maa Kile lùuni tìŋɛ. Wuu kanni wogigii kurugo bà u à uye pyi sáraga mɛ, ŋka diɲyɛŋi sùpyire puni wogigii kurugo.

3 Wuu aha a u toŋi kurigii ɲaare, lire cye kurugo wuu sí n-cè na wuu à u cè. 4 Wà ha jwo na ur'à u cè, mà li ta urufoo ɲyɛ na u toŋi kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, sèeŋi ɲyɛ urufol'á mɛ. 5 Ŋka ŋgemu u ɲyɛ na u jwumpe kurigii ɲaare ke, uru maha li cyêe na Kile kyal'à táan ur'á sèeŋi na. Lire cye kurugo, wuu maha li cè na wuu ná Kile à wwɔ̀. 6 Wà ha jwo na ur'à wwɔ̀ ná u e, urufol'à yaa u a u karigii pyi Yesu wogigii fiige.

7 Mii ntàannamacinmpyiibii, toŋi kyaa mii à jwo yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i ke, to nivɔnŋɔ bà mɛ. To niɲjye wi, canŋke na yii à jyè Kile kuni i ke, uru toŋ'à kan yii á kuru canŋke. Jwumpe p'à fyânha a jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ uru toŋi niɲjyeŋi. 8 Ŋka lire ná li wuuni mú i, to nivɔnŋɔ wi mú. Yesu Kirisita à uru toŋi kuni ɲaara, yii mú sí na u kuni ɲaare. Numpini na ntùuli, bɛ̀ɛnmpe sèe wumpe na ɲî mà kwɔ̀. 9 Shinŋi u à jwo na uru na ɲaare bɛ̀ɛnmpe e, mà li ta u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo saha na ɲyɛ numpini i. 10 Shinŋi u à u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi bɛ̀ɛnmpe e, yafyin ɲyɛ na jìn'a urufoo pyi u à cwo mɛ. 11 Ŋka shinŋi u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo na ɲyɛ

numpini i, u na ɲaare numpini i, u ɲyɛ a tashaga cè uye na mɛ, ɲaha na yɛ numpin'à u yyahe wwɔ̀ u na.
12 Mii pyìibii, mii na ɲje sémɛni si ntun yii á, ɲaha na yɛ yii kapegigil'à yàfa yii na Yesu mɛge na.
13 Tiibii, mii na ɲje sémɛni si ntun yii á, ɲaha na yɛ mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, ŋgemu u ɲyɛ ke, yii à uru cè.
Nàɲjiibii, mii na ɲje sémɛni si ntun yii á, ɲaha na yɛ yii à jà Sitaanniŋi na.
14 Mii nàŋkwoobii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ yii à Tufooŋi cè.
Tiibii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, yii à uru cè.
Nàɲjiibii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ yii à pyi fànhaɲyahaga sùpyii. Kile jwump'à tatɛɛngɛ wwû yii zòompil'e, ka yii i jà Sitaanniŋi na.
15 Yii àha diɲyɛŋi ná u funŋɔ karigii kyaa táan yiy'á mɛ. Shinŋi u à diɲyɛŋi kyaa táan uy'á ke, Tufooŋi kyaa maha ntáan urufol'á mɛ. 16 Ɲaha kurugo yɛ yaaga maha yaaga ku ɲyɛ diɲyɛŋi i mu à jwo sùpyaŋi ɲyii karigii ná yaayi u maha ɲaa maa ɲyii yige yi kurugo ke, ná diɲyɛŋi karigii cyi maha ma ná yàmpeente e ke, lire là ɲyɛ a fworo Tufooŋi i mɛ, ŋka diɲyɛŋi i cyi à fworo. 17 Diɲyɛŋi ná u ɲyii karigii na ntùuli. Ɲka shinŋi u ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-kwôro tèekwombaa.

Kirisita zàmpɛnŋi kani

18 Mii nàŋkwoobii, diɲyɛŋi tèekwooni laaga saha ɲyɛ a tɔɔn mɛ. Y'à jwo yii á na Kirisita zàmpɛnŋi sí n-pa. Ɲyɛ tèni i wuu ɲyɛ numɛ ke, Kirisita zàmpɛɛnbii niɲyahamil'à pa a kwɔ̀. Lire cye kurugo wuu à li cè na diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara. 19 Pi à fworo wuu shwɔhɔl'e, ŋka pi mpyi ná wuu e mɛ, ɲaha na yɛ kàmpyi pi mpyi ná wuu e, pi mpyi na sí n-kwôro ná wuu e. Ɲka pi à fworo wuu shwɔhɔl'e ke, lir'à li cyêe na pi wà tufiige mpyi ná wuu e mɛ.
20 Ɲka yii pi ke, Yesu Kirisita u à fworo Kile e ke, ur'à Kile Munaani le yii e, ka yii puni si sèeŋi cè. 21 Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun yii á, ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na yii ɲyɛ a sèeŋi cè mà dɛ! Yii à u cè ke, lire kurugo u à tun yii á. Yii à li cè mú na kafinara sì n-jà n-fworo sèeŋi i mɛ.
22 Jofoo sí u ɲyɛ kafiniviniŋi yɛ? Shinŋi u à Yesu cyé na Kile Niɲcwɔnrɔŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ, uru u ɲyɛ kafiniviniŋi, maa mpyi Kirisita zàmpɛnŋi. Urufol'à cyé Tufooŋi ná Jyafooŋi na. 23 Shin maha shin u à Jyafooŋi cyé ke, urufoo ɲyɛ ná Tufooŋi i mɛ. Ɲka ŋgemu ká ɲɛɛ Jyafooŋi na ke, urufoo mú na ɲyɛ ná Tufooŋi i.
24 Yii pi ke, jwumpe pu ɲyɛ na yu yii á mà lwɔ́ fo yii tèejyiini i Kile kuni i ke, pur'à yaa pu kwôro yii funŋ'i. Puru ká ŋkwôro yii funŋ'i, yii sí n-pyi Jyafooŋi wwoɲɛɛ, sí n-pyi Tufooŋi wwoɲɛɛ mú. 25 Ɲwɔmɛɛni Jyafooŋi s'à lwɔ́ wuu á ke, lire li ɲyɛ: shìŋi niŋkwombaaŋi.
26 Sùpyire ti ɲyɛ na yii leni kumpiini i ke, mii à ɲcyii karigii sém'a tun yii á pire kyaa na.
27 Yii pi ke, Kile Munaani Jyafooŋi à le yii e ke, lir'à tèɛn yii e. Lire e ke ɲùŋɔ saha ɲyɛ mà yaaga jwo yii á mɛ, ɲaha na yɛ lire Munaani na karigii puni yyaha yu yii á. Yaaga maha yaaga li ɲyɛ na yu ke, yire puni ɲyɛ sèe, li ɲyɛ na fini mɛ. Ɲyɛ lire e ke, l'aha ndemu jwo yii á ke, yii a lire pyi. Yii kwôro Kirisita wwoɲɛɛge e.

Kile pyìibii pyiŋkanni

28 Ɲyɛ mii pyìibii, yii kwôro Kirisita wwoɲɛɛge e, bà li si mpyi, canŋke u sí núru n-pa ke, u u mpa wuu yákilibii ta pi à tèɛn, k'àha ŋkwɔ̀ mpyi wuu á silege kuru canŋke mɛ. 29 Bà yii à li cè na Kirisita à tíi mɛ, yii li cè mú na shin maha shin u maha katiigii pyi ke, urufoo maha li cyêe lire cye kurugo na uru ɲyɛ Kile pyà.

3

1 Táanŋkanni na wuu kyal'à táan Tufooŋi á ke, yii lire kàanmucya kɛ! U à wuu kyaa táan uy'á fo wuu na yire Kile pyìi. Kile pyìi pi à sìi wuu. Nde l'à diɲyɛŋi sùpyire pyi ti ɲyɛ a wuu cè mɛ, lire li ɲyɛ: pi ɲyɛ a Kile cè mɛ. 2 Mii ntàannamacinmpyiibii, numɛ kɔni, wuu à pyi Kile

pyìi. Wuu sí n-pa n-pyi yaage ŋkemu ke, kuru sàha ŋkwɔ̀ a cyêe wuu na mɛ. Ŋka wuu kɔn'à cè, canŋke Yesu Kirisita sí n-cyêe ke, pyiŋkanni na u ɲyɛ ke, wuu sí n-pyi amuni. Lire e*, pyiŋkanni na u ɲyɛ ke, wuu sí u ɲya amuni. 3 Shin maha shin u à u sɔ̀nŋɔre taha li na na uru sí n-pyi Yesu fiige ke, urufoo maha uye fíniŋɛ bà u à fíniŋɛ mɛ.

4 Shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, urufoo maha Kile Saliyaŋi tùnni, ɲaha na yɛ kapegigii cyi ɲyɛ Kile Saliyaŋi kafuunŋkii. 5 Yii s'a li cè na Yesu Kirisita à pa si kapegigii shi kwɔ̀. Uru yabiliŋi ɲyɛ a kapii pyi mà ɲya mɛ. 6 Lire e ke shin maha shin u ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo sì ɲɛɛ n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mɛ. Shin maha shin u à kwôro kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo ɲyɛ a Yesu Kirisita ɲya mɛ, u mú ɲyɛ a u cè mɛ.

7 Mii pyìibii, yii àha ŋkwɔ̀ wà yaha u yii le kumpiini i mɛ. Shin maha shin u ɲyɛ na katiigii pyi ke, urufol'à tíi bà Yesu Kirisita à tíi mɛ. 8 Shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, urufoo na ɲyɛ Sitaanniŋi wu, ɲaha na yɛ mà lwɔ́ fo tasiige e, Sitaanniŋi na kapegigii pyi. Kile Jyaŋi kapani sí li ɲyɛ si Sitaanniŋi kapyiiŋkii shi bò.

9 Shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà ke, urufoo ɲyɛ na ŋkwôroli kapegigii mpyiŋi na mɛ, ɲaha na yɛ Kile fànhe maha mpyi urufol'e. Ná urufoo sí ɲyɛ Kile pyà, lire kurugo u sì n-jà n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mɛ. 10 Nde l'à Kile pyìibii ná Sitaanniŋi pyìibii wwû piye e ke, lire li ɲyɛ: shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na katiigii pyi, maa u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á mɛ, urufoo ɲyɛ Kile pyà mɛ.

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á ke

11 Yii li cè na jwumpe p'à jwo yii á mà lwɔ́ fo yii tèejyiini i Kile kuni i ke, puru pu ɲyɛ: wuu wuye kyaa táan wuy'á. 12 Wuu àha mpyi Kaŋɲi fiige mɛ, uru na mpyi Sitaanniŋi wu, u à u sìɲɛɛŋi bò. Kaŋɲi kapyiiŋkii mpyi a pi, lire kurugo u à u sìɲɛɛŋi bò, mà li ta u sìɲɛɛŋi wogigii mpyi a tíi.

13 Cìnmpyiibii, yii kyaa ká mpɛn diɲyɛŋi sùpyir'á, lire kà mpâa yii e mɛ. 14 Wuu à li cè na tèni l'e shìŋi sèe wuŋi mpyi wuu á mɛ. Ŋka numɛ u ɲyɛ wuu á, ɲaha na yɛ wuu à wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á. Shinŋi u à u cìnmpyiibii kyaa pɛn uy'á ke, urufoo na ɲyɛ kwùŋi i. 15 Shin maha shin u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo ná supyiboŋ'à tàanna. Yii s'à li cè na supyiboŋɔ sì n-jà n-kwôro supyibuuni na, si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ. 16 Ndemu cye kurugo wuu à tàange shi cè ke, lire li ɲyɛ: Yesu Kirisita à u múnaani kan wuu kurugo. Lire e wuu mú à yaa wuu wuu múnahigii kan wuu cìnmpyiibii kurugo. 17 Nàfuufoo ká u cìnmpworoŋi wà ɲya kanhare e, maa mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a u tègɛ mɛ, tá Kile tàange ɲyɛ urufol'e? 18 Mii pyìibii, wuu tàange ɲyɛ a sàa yaa ku pyi ɲwɔjwumɔ kanna mɛ. K'à yaa ku pyi tàange yabiliŋi, ŋkemu ku sí raa ɲaa wuu kapyiiŋkil'e ke.

19 Lire cye kurugo, wuu sí li cè na wuu na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, wuu yákilibii mú sí n-tèɛn Kile yyahe taan. 20 Ali wuu zòmpyaagii méɛ ká sìi na wuu cêɛge karigii cyìl'e, wuu li cè na Kile à fànha tò wuu zòmpyaagii na, u à karigii puni cè. 21 Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu zòmpyaagii ká mpyi cyi ɲyɛ na wuu cêɛge mɛ, wuu yákilibii sí n-tèɛn Kile yyahe taan. 22 Lire ká mpyi, wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare u á ke, u sí kuru kan wuu á, ɲaha na yɛ wuu na u toŋi kurigii ɲaare, maa u ɲyii karigii pyi. 23 Nde u à cya wuu á uru toŋi funŋke e ke, lire li ɲyɛ: wuu dá u Jyaŋi Yesu Kirisita na, wuu u wuye kyaa táan wuy'á bà u à li cya wuu á mɛ. 24 Shinŋi u ɲyɛ na Kile toŋi kurigii ɲaare ke, urufoo ná Kile maha mpyi wwoɲɛɛ, Kile ná urufoo mú maha mpyi wwoɲɛɛ. Ndemu cye kurugo wuu maha li cè na wuu ná Kile ɲyɛ wwoɲɛɛ ke, lire li ɲyɛ: u à u Munaani le wuu e.

4

Ndemu cye kurugo Kile tùnntunŋi maha ɲcè ke

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, mpii puni pi ɲyɛ na ma yii á, na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii ke, yii àha ndá pi puni na mɛ, yii a pi zòompii shuu yii a wíi, yii i ɲcè kampyi Kile u à pi

* **3:2** Pìi maha jwo: «ɲaha kurugo yɛ».

tun, ɲaha na yɛ shinɲyahara na fini diɲyɛŋi yyaha kurugo na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii.
2 Ndemu cye kurugo Kile tùnntunŋi maha ɲcè ke, lire li ɲyɛ: shin maha shin u à tɛ̀ɛn li
taan na Yesu Kirisita à pa mpyi sùpya ke, urufoo na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ. 3 Ŋka shin maha
shin u à jwo na uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, maa Yesu cyé ke, urufoo ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ
mɛ. Kirisita zàmpɛnŋi tùnntunŋɔ u ɲyɛ urufoo, u kyaa s'à jwo yii á na u sí n-pa, u s'à pa a
kwɔ̀ diɲyɛŋi i.
4 Yii pi ke, mii pyìibii, yii na ɲyɛ Kile wuu. Yii à fànha ta pire kafinivinibii na, ɲaha na
yɛ Munaani l'à tɛ̀ɛn yii e ke, lir'à fànha tò diɲyɛŋi sùpyire wuuni na. 5 Pire kafinivinibii
pi ke, pire na ɲyɛ diɲyɛŋi wuu, lire kurugo pi maha yu mà tàanna ná diɲyɛŋi jwuŋkanni i,
diɲyɛŋ'a sì wá na núru pi ɲwɔ na. 6 Wuu pi ke, wuu na ɲyɛ Kile wuu. Shinŋi u à Kile cè ke,
urufoo maha núru wuu ɲwɔ na. Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile pyà mɛ, urufoo ɲyɛ na núru wuu
ɲwɔ na mɛ. Lire cye kurugo, wuu maha tùnntunmpii sèe wuubii cè a wwû kafinivinibil'e.

Kile à wuu kyaa táan uy'á, wuu wuu shinɲɛɛbii kyaa táan wuy'á mú

7 Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu wuye kyaa táan wuy'á, ɲaha na yɛ tàang'à fworo Kile
e. Shin maha shiin u à u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo na ɲyɛ Kile pyà, maa u cè.
8 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á mɛ, urufoo ɲyɛ a Kile cè mɛ, ɲaha na yɛ
Kile na ɲyɛ tàanga. 9 Pyiŋkanni na Kile à li cyêe wuu na na wuu kyal'à táan ur'á ke, lire
li ɲyɛ: u à u Jyaŋi niŋkinŋi tun u à pa diɲyɛŋi i, bà wuu si mpyi si shìŋi sèe wuŋi ta u cye
kurugo mɛ. 10 Kuru tàange ku ɲyɛ: wuu bà pi à Kile kyaa táan wuy'á mà dɛ! Ŋka Kile u à
wuu kyaa táan uy'á, maa u Jyaŋi tun u à pa mpyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwɔ́
maa Kile lùuni tìŋɛ.
11 Ŋyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile à wuu kyaa táan uy'á lire pyiŋkanni na, lire e
wuu mú à yaa wuu wuye kyaa táan wuy'á. 12 Sùpya ɲyii ɲyɛ a tɛ̀g'a ɲya Kile na mɛ, ŋka
wuu aha wuye kyaa táan wuy'á, wuu sí n-kwôro Kile wwoɲɛɛge e, u tàange mú sí raa ɲaa
wuu shwɔhɔl'e sèeŋi na.
13 Ndemu cye kurugo wuu à li cè na wuu à wwɔ̀ ná Kile e, Kile mú s'à wwɔ̀ ná wuu
e ke, lire li ɲyɛ: u à u Munaani le wuu e. 14 Tufooŋi à Jyafooŋi tun u à pa mpyi diɲyɛŋi
Shwofooŋi, wuu à lire ɲya wuu ɲyiigii na, maa mpyi lire kani shɛɛnre jwufee. 15 Shinŋi u
à tɛ̀ɛn li taan na Yesu u ɲyɛ Kile Jyaŋi ke, Kile à wwɔ̀ ná urufol'e, urufoo mú à wwɔ̀ ná Kile
e. 16 Táanŋkanni na Kile à wuu kyaa táan uy'á ke, wuu à lire cè, maa dá li na. Kile na ɲyɛ
tàanga, shinŋi u à kwôro tàange e ke, urufol'à wwɔ̀ ná Kile e, ka Kile sí wwɔ̀ ná urufol'e.
17 Wuu kyal'à táan Kile á sèeŋi na, lire kurugo canŋke u sí sùpyire puni sâra si ntàanna
ná pi kapyiinkil'e ke, wuu yákilitɛɛnrɛ wuu pi sí n-pyi kuru canŋke. Ŋaha kurugo yɛ bà
Yesu Kirisita mpyi ŋge diɲyɛŋi i mɛ, amuni wuu mú ɲyɛ. 18 Shinŋi u à Kile ná u cìnmpyiibii
kyaa táan uy'á ke, urufoo yákiliŋi maha ntɛ̀ɛn, ɲaha na yɛ tàange sèe woge maha fyagare
kwɔ̀. Yii li cè na mu aha sùpyaŋi ɲya u u fyáge, u kapegigii sí ndemu nɔ u na ke, lire
yyaha na u maha fyáge. Lir'à li cyêe shinŋi u ɲyɛ na fyáge ke, tàange ɲyɛ a ndìre wà
urufol'e mɛ. 19 Wuu pi ke, Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á, lire kurugo wuu à Kile ná
wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á. 20 Wà ha jwo na Kile kyal'à táan ur'á, mà li ta urufol'à
u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, ɲaha na yɛ mu ɲyii ɲyɛ ma
cìnmpworoŋi ŋgemu na ke, mu aha uru kyaa pɛn may'á, Kile u ɲyɛ mu ɲyii ɲyɛ uru na mɛ,
di uru kyaa sí n-jà n-táan mu á n-jwo yɛ? 21 Nde Kile ɲyɛ na ɲcaa wuu á ke, lire li ɲyɛ: uru
kyal'à táan ŋgemu á ke, urufoo u u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á mú.

5

Kile à ɲjemu jwo Yesu kyaa na ke, wuu dá yire na

1 Shin maha shin u à dá li na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke, urufoo na ɲyɛ Kile
pyà. Tufooŋi Kile kyal'à táan shin maha shin á ke, u pyìibii kyaa maha ntáan urufol'á mú.
2 Wuu aha Kile kyaa táan wuy'á, maa u toŋi kurigii ɲaare, lire cye kurugo wuu sí li cè

na u pyìibii kyal'à táan wuu á. 3 Yii li cè, mà Kile kyaa táan may'á, lire li ɲyɛ: na u toŋi
kurigii ɲaare. Cyire sí ɲyɛ kapyimpɛngii mɛ, 4 ɲaha na yɛ shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà
ke, urufoo maha fànha ta diɲyɛŋi na. Yaage urufoo maha ntɛ̀g'a fànha ta diɲyɛŋi na ke,
kuru ku ɲyɛ wuu dániyaŋi Yesu Kirisita na. 5 Jo u sí n-jà fànha ta diɲyɛŋi na yɛ? Shinŋi u
à dá li na na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu ke, urufoo wi.
6 Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i, maa batize lwɔhe e, maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu.
U ɲyɛ a batize kanna mɛ, u à batize, lire kàntugo maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu. Kile
Munaani na yire yu wuu á, lire li ɲyɛ sèeŋi. 7 Nyɛ yii li cè na yaayi taanre yi ɲyɛ na Yesu
Kirisita kyaa yu wuu á, yire yi ɲyɛ: 8 Kile Munaani ná lwɔhe ná sìshange. Yire taanreŋi
mú s'à bɛ̂ niŋkin na u kyaa na. 9 Nde sùpyir'à ɲya maa li yu ke, wuu maha ɲɛɛge lire na,
mà li ta nde Kile ɲyɛ na yu ke, lir'à fànha tò sùpyire wuuni na, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋ'à
jwo u Jyaŋi kyaa na. 10 Shin maha shin u à dá Kile Jyaŋi na ke, urufol'à ɲɛɛ Kile niɲjwuyi
na, maa yi yaha uye funŋ'i. Ŋgemu sí u ɲyɛ u ɲyɛ a dá Kile niɲjwuyi na mɛ, urufol'à Kile
pyi kafiniviniwe, ɲaha na yɛ nde Kile à jwo u Jyaŋi kyaa na ke, urufoo ɲyɛ a dá lire na
mɛ. 11 Lire sí li ɲyɛ: Kile à shìŋi niŋkwombaaŋi kan wuu á, uru shìŋi na ntaa u Jyaŋi cye
kurugo. 12 Shin maha shin u ɲyɛ ná Jyafooŋi i ke, shìŋi sèe wuŋi na ɲyɛ urufol'á. Shinŋi
u ɲyɛ u ɲyɛ ná u e mɛ, shìŋi sèe wuŋi ɲyɛ urufol'á mɛ.

Jwumpe nizanmpe

13 Yii pi à dá Kile Jyaŋi na ke, mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, bà yii si mpyi si li cè
na yii à shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ. 14 Wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare Kile á mà tàanna
ná u ɲyii wuuni i ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na u sí wuu ɲarege lógo. 15 Ná wuu s'à li cè na u
maha wuu ɲareyi núru, lire e, wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare u á ke, wuu maha li cè
na wuu à kuru ta a kwɔ̀.
16 Wà ha cìnmpworoŋi wà ɲya u u kapii pyi, ndemu li ɲyɛ li sì kwùŋi nɔ u na mɛ, urufoo
u Kile ɲáare u á. Kile sí shìŋi sèe wuŋi kan u á, kapegigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ na kwùŋi nɔni
sùpyaŋi na mɛ, cyire pyifeebii kyaa li. Ŋka kapiini là na ɲyɛ wani, lire maha sàa kwùŋi
nɔ sùpyaŋi na. Lire kapiini shiŋi pyifooŋi kyaa na bà mii à jwo yii Kile ɲáare mɛ. 17 Kyaa
maha kyaa l'à para tapyige e ke, lire na ɲyɛ kapii. Ŋka kapegigii puni ɲyɛ na kwùŋi nɔni
sùpyaŋi na mɛ*.
18 Wuu à li cè na shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà ke, urufoo ɲyɛ na uye yare kapegigii
mpyiŋi yahare e mɛ, ɲaha na yɛ Kile Jyaŋi maha urufoo saɲcwɔnŋi sigili, lire kurugo
Sitaanniŋi sì n-jà yafyin pyi urufoo na mɛ.
19 Wuu à li cè na wuu na ɲyɛ Kile wuu, diɲyɛŋi sùpyire sannte sí ɲyɛ Sitaanniŋi fànhe
ɲwɔh'i.
20 Wuu à li cè mú na Kile Jyaŋi à pa, maa wuu yákilibii múgo, ka wuu u Kileŋi sèe wuŋi
cè. Wuu ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi wwoɲɛɛ, wuu ná u Jyaŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo.
Uru u ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi, ŋgemu u maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke.
21 Mii pyìibii, yii a yiye kàanmucaa yasunɲyi na.

---

* **5:17** Yii Marika 3.28-29 wíi.

Yuhana lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tùugo dánafeebii kuruŋke kà á. Ku mpyi a sàa táan u á. Lire e u à ku yyere: «cìnmpworocwoŋi». U à ku dánafeebii yyere: «cìnmpworocwoŋi pyìibii».

Yuhana à li cya pi á, pi piye kyaa táan piy'á. U à li cya mú na wà ha mpa pi á ná kàlaŋi wabɛr'e, ŋgemu u à li cyêe na Yesu ɲyɛ a pa mpyi sùpya diɲyɛŋi i mɛ, pi àha ɲɛɛ urufoo na mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii u ɲyɛ dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u ɲyɛ na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ntun cìnmpworocwoŋi* ná u pyìibil'á, Kile à uru ŋgemu cwɔɔnrɔ ke. Yii kyal'à táan mii á sèeŋi na. Mii kann'á bà yii kyal'à táan mɛ, ŋka mpii puni pi à sèeŋi cè ke, yii kyal'à táan pire pun'á. 2 Yii kyal'à táan wuu á, ɲaha na yɛ wuu à sèeŋi cè, u mú sí n-kwôro ná wuu e, fo tèekwombaa. 3 Tufooŋi Kile ná u Jyaŋi Yesu Kirisita sí ɲwɔ wuu na, si ɲùɲaara ta wuu na, si yyeɲiŋke kan wuu á, bà wuu si mpyi s'a ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, si wuye kyaa táan wuy'á mɛ.

Wuu à yaa wuu a ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, wuu u wuye kyaa táan wuy'á

4 L'à pyi mii á funntanga nimbwɔhɔ, mà li ɲya na mu pyìibii pìi na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, bà Tufooŋi à li cya wuu á mɛ. 5 Ŋyɛ mii cìnmpworocwoŋi, ɲje mii ɲyɛ na sémɛni si ntun mu á numɛ ke, to nivɔnŋɔ bà mɛ. Uru toŋ'à le wuu á, canŋke wuu à jyè Kile kuni i ke, uru u ɲyɛ: wuu wuye kyaa táan wuy'á. 6 Wuu aha a Kile toŋi kurigii ɲaare, lire li ɲyɛ tàange. Yire yi ɲyɛ na yu yii á, mà lwɔ́ fo yii canɲjyige Kile kuni i, yii a lire pyi.

7 Mpii pi ɲyɛ na sùpyire ɲwɔ fáanŋi na leni kumpiini i ke, pir'à ɲyaha diɲyɛŋi yyaha kurugo numɛ. Pi ɲyɛ na ɲɛɛg'a tèɛn li taan na Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i ná supyicyeere e mɛ. Shin maha shin u ɲyɛ amuni ke, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, maa mpyi Kirisita zàmpɛn. 8 Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ̀ wuu báaraŋi kapyiini yaha li pyi laaga baa mɛ, yii yiye waha bà yii si mpyi si u tɔ̀ɔnŋi puni ta mɛ. 9 Kàlaŋi u à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a uye pwɔ uru na mɛ, maa laaga tɔɔn uru na ke, urufoo ɲyɛ ná Kile e mɛ. Ŋka shinŋi u à uye pwɔ uru na ke, urufoo ɲyɛ ná Tufooŋi ná Jyafooŋi i. 10 Wà ha mpa yii á ná kàlaŋi wabɛr'e, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yyaha tíi ná Kirisita kani i mɛ, yii àha ɲɛɛ urufoo yaha u sunmbage lèŋɛ yii pyɛnge e† mɛ. Yii àha urufoo shéɛre bá mɛ, 11 ɲaha na yɛ ŋgemu ká urufoo shéɛre ke, u à wwɔ̀ ná urufol'e kuru báarapege na.

Jwumpe nizanmpe

12 Karii niɲyahagii saha na ɲyɛ mii á mà jwo yii á, mii la nàha si cyi sémɛ mɛ, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si ŋkàre wani yii yyére si sà cyi jwo yii á, bà wuu funntange si mpyi si fûnŋɔ mɛ. 13 Mu cìnmpworocwoŋi Kile à cwɔɔnrɔ ke, uru pyìibil'à mu shéɛre.

---

* **1:1** Naha ŋke cyage e, dánafeebii kuruŋke kà mɛge ki. Dánafeebii kuruŋke shiinbii pi ɲyɛ u pyìibii. † **1:10** Pyɛnge kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e ke, dánafeebii tabinnige kyaa li. Lire tèni i cyeye mpyi sàha ŋkwɔ̀ a faanra Kile pèente mɛɛ na mɛ, dánafeebii mpyi maha piye bínnini pyɛnyi i.

Yuhana lɛtɛrɛŋi tanrewuŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun Gayusi á. Tùnntunmpii Yuhana mpyi a tun pi sà Jwumpe Nintanmpe jwo Gayusi kànhe e ke, Gayusi mpyi a pire sunmbage lèŋɛ. Ŋka nàŋi wà na mpyi dánafeebii shwɔhɔl'e, na Jwotɛrɛfu. Uru mpyi a ɲɛɛ Yuhana tùnntunmpii sunmbage na mɛ. U mpyi maha Yuhana ɲùŋke tare. Yuhana à Gayusi kêe maa li cya u á na u àha mpyi Jwotɛrɛfu fiige mɛ.

Ŋge lɛtɛrɛŋ'à li cyêe na shin maha shin u ɲyɛ na báare Kafooŋi á ke, wuu à yaa wuu pire cùmu lemɛ ɲwɔ.

Jwumpe tasiige

1 Mii u ɲyɛ dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u ɲyɛ na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ntun
mii ntàannamacinmpworoŋi Gayusi á. Sèeŋi na, mu kyal'à táan mii á. 2 Mii
ntàannamacinmpworoŋi, mii na li ɲáare Kile á, u u ma wuuni ɲwɔ, u u ma yaha ticuumpe
e, bà mu ɲyɛ na sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 3 Mii funŋk'à táan sèl'e, ɲaha na yɛ pyiŋkanni
na mu à maye pwɔ sèeŋi na, ná pyiŋkanni na mu ɲyɛ na ɲaare u ɲuŋ'i ke, cìnmpyiibii pìl'à
pa yire jwo mii á. 4 Mà lógo na mii pyìibii wá na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, funntanga nimbwɔhɔ
ɲyɛ a tòro kuru na mii á mɛ.

Gayusi kani

5 Mii ntàannamacinmpworoŋi, kyaa maha kyaa mu ɲyɛ na mpyi cìnmpyiibil'á fo mà sà nɔ
nàmpwuunbii na ke, mu à li cyêe na mu na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo cyire karigii cye kurugo.
6 Pyiŋkanni na mu à li cyêe pi na na pi kyal'à táan mu á ke, pi à pa lire jwo naha dánafeebii
kuruŋk'á. Mu aha yákili yaha pi na, maa pi tègɛ pi kùsheeni i mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni
i, lire sí n-yaa. 7 Li cè na Kirisita mɛge kurugo pi à nde kùluni tɔɔge lwɔ́, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
Kile kuni i ná wuu e mɛ, pi ɲyɛ a pire cyeyaage kà tufiige ɲáare mɛ. 8 Ŋyɛ wuu à yaa wuu
a tire sùpyire shiŋi tɛ̀re. Wuu aha a lire pyi, lire li sí li cyêe na wuu à cyeyi kan wuy'á maa
báare, bà sèeŋi jwumpe si mpyi si nɔ taɲyahay'e mɛ.

Jwotɛrɛfu ná Demɛtirusi kani

9 Mii à ɲwɔɲyɛya sém'a tùugo dánafeebii kuruŋk'á wani, ŋka Jwotɛrɛfu à wuu jwumpe
cyé, u la ɲyɛ si uye pyi dánafeebii puni ɲùŋufooŋi. 10 Lire e mii aha nɔ wani, kapyimbaagil'e
u à cye le, maa wuu ɲùɲyi tare ke, mii sí cyire puni tègɛ yii niŋgyigigii na. Lire kanni bà
mɛ, u ɲyɛ na ɲɛɛge cìnmpyiibii sunmbage na mɛ, mpiimu la si ku ɲyɛ s'a pi sunmbage lèŋi
ke, u maha núru na pire sigili lire na, maa pi kòre na yige dánafeebii kuruŋke e.

11 Mii ntàannamacinmpworoŋi, ma hà raa dìrili kapiini kurugo mɛ, ta dìrili kacɛnni
kurugo. Shinŋi u ɲyɛ na kacɛnni pyi ke, urufoo na ɲyɛ Kile wu. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na kapiini
pyi ke, urufoo ɲyɛ a yafyin cè Kile e mɛ.

12 Demɛtirusi wi ke, dánafeebii puni na uru mɛtanga yu, sèeŋi ɲuŋ'i u ɲyɛ na ɲaare ke,
uru mú à li cyêe na u mɛg'à táan. Wuu na u mɛtanga yu mú, mu s'à li cè na ɲje wuu à jwo
u kyaa na ke, yire na ɲyɛ sèe.

Jwumpe nizanmpe

13 Karii niɲyahagii saha na naha mii á si ɲjwo mu á, ŋka mii la nàha si cyi sémɛ mɛ.
14 Mii na sɔ̂nŋi li saha sì mɔ mɛ, wuu sí wuye ɲya, si jwo ná wuye e.

15 Kile u yyeɲiŋke kan ma á.

Mu ceveebil'à mu shɛ́ɛre. Wuu ceveebii puni niŋkin niŋkinŋi shɛ́ɛre wani.

Zhude lɛtɛrɛŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Zhude na mpyi wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cìnmpworo. Cyelentiibii kafinivinibii pìi mpyi na kàlaŋi wà kaan dánafeebil'á na Kile maha sùpyire kapegigii yàfani pi na, ná lire e dánafeebii sí n-jà raa pi ɲyii karigii puni pyi. Lire e Zhude à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun dánafeebil'á, maa li cyêe pi na na pi àha raa pi jwumpe núru mɛ, ɲaha kurugo yɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii Zhude u ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi, maa mpyi Yakuba sìɲɛɛ ke, Tufooŋi Kile à yii mpiimu yyere mà pyi u wuu, maa yii kyaa táan uy'á, maa yii saɲcwɔnŋi sigili na Yesu Kirisita cannuruge sigili ke, yii á mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun. 2 Kile u ɲùɲaara ta yii na, u u yyeɲiŋke ná tàange kan yii á sèe sèl'e.

Cyelentiibii kafinivinibii kani

3 Mii ntàannamacinmpyiibii, mii la mpyi a sìi si lɛtɛrɛ sémɛ si ntun yii á wuu mú puni zhwoŋi kyaa na. Ŋka mii à li ta kacɛnnɛ li ɲyɛ li li mii u ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á si màban le yii e, bà yii si mpyi si yiye waha Kile kuni zhì leni na, lire ndemu l'à le Kile wuubii taan tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa ke. 4 Mii à u tun yii á, ɲaha na yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, pire pìl'à ŋwɔh'a jyè yii shwɔhɔl'e, maa wuu Kile kacɛnni kani labali na yu, si nta raa silege baa karigii pyi. Wuu ɲùŋufooŋi ná wuu Kafooŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita ke, pi maha uru cyíge. Mà lwɔ́ fo tèemɔni i y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kile sí pire sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e.

5 Kyaa maha kyaa mii sí n-jwo yii á ke, yii à cyire puni cè mà kwɔ̀, ŋka mii sí yii funŋɔ cwo cyi na na Kafooŋi à u shiinbii yige Misira kìni i ke, mpii pi mpyi pi e pi ɲyɛ a dá u na mɛ, u à pire bò. 6 Yii funŋɔ cwo li na mú, mèlɛkɛɛbii pi mpyi ná pi tayyérege mpyi a pi yyaha ɲî mɛ, ka pi i yîri pi tatɛɛnge e ke, pire nimpwɔɲjahabii pi ɲyɛ tèrigii puni i yòrɔyi na numpini cyage e, na canmbwɔhe sigili, kuru canŋke Kile sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. 7 Yii funŋɔ cwo Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi shiinbii ná pi kwùumpe kànyi shiinbii na mú. Pire mpyi a piye yaha jacwɔɔre ná silege baa karigii mpyiŋi na pire mèlɛkɛɛbii fiige. Lire e Kile à nafugombaage tèg'a pire súugo si mpyi yyecyeenɛ.

8 Ŋyɛ pire cyelentiibii kafinivinibii kyaa mii à jwo ke, cyire karigii shiŋi pire ɲyɛ na mpyi mú: pi maha piye ɲwɔ́re ná jacwɔɔre e, maa ŋko na cyire karigii kun'à kan pir'á ŋɔɔyi i, pi maha Kafooŋi kafente cyíge, pèent'à yaa ti taha yaaga maha yaaga na nìɲyiŋi na ke, pi maha yire cyere. 9 Mà li ta Mishɛli u ɲyɛ mèlɛkɛɛbii ɲùŋufembwɔhɔ ke, mà u ná Sitaanniŋi yaha piye na Musa buwuŋi kyaa na, u ɲyɛ a Sitaanniŋi ɲwɔ shwɔ ná cyàhigil'e mɛ, ŋka u à jwo kanna: «Kafooŋi Kile u ma sâra.» 10 Ŋka pire kafinivinibii ɲyɛ a yaage ŋkemu cè mɛ, pi maha kuru ɲjini fare, pi na ɲyɛ mu à jwo sige yaaya. Pi maha karigii pyi piye ɲùŋɔ kurugo, pi yabilimpii kapyiini li sí pi shi tò. 11 Pi wuun'à kèɛge, ɲaha kurugo yɛ pi à kumpiini lwɔ́ Kanɲi* fiige. Wyérɛŋi kurugo pi à sùpyire wurugo Balamu† fiige. Pi à ɲùŋɔ kyán Kile na, bà Kore‡ mpyi a ɲùŋɔ kyán mɛ, lire kurugo Kile sí pi shi bò.

12 Pire pi maha karigii ɲyaha na wùruge yii kaŋgwɔrɔ ɲjyìŋi cyeyi i, silege ɲyɛ pi na mɛ. Piye kanni pi maha wíi. Pi na ɲyɛ mu à jwo kilewwoo kafɛɛg'à ndemu fwɔ a tòro ke, pi na ɲyɛ mu à jwo cire ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ a sìi na yasɛrɛ pyi tèni là tufiige e mɛ, pi na ɲyɛ mu à jwo cige k'à dìr'a kò ná ku ndìre e ke, lire kurugo k'à waha. 13 Pi maha pi silege baa

---

* **1:11** Adama jyaŋi niɲcyiiŋi u mpyi Kanɲi. Ur'à u cɔɔnŋi bò (Zhenɛzi 4.1-8). † **1:11** Wyérɛŋi kurugo, Balamu mpyi a Izirayɛli shiinbii wurugo pi i kacyanhigii sunni (Nɔmburu 22.4-35). ‡ **1:11** Kore mpyi a ɲùŋɔ kyán Kile tùnntunŋi Musa na (Nɔmburu 16.1-35).

karigii pyi sùpyire ɲyii na, bà suumpe lwɔhe maha ŋkânŋi na yîri maa kakyayi yige na wàa cyíinŋi na mɛ. Pi na ɲyɛ mu à jwo wɔrii ɲcyiimu cyi ɲyɛ na ɲaare na mâre ke. Nde Kile à bégele pi mɛɛ na ke, lire li ɲyɛ nimpiriŋke, pi sí n-pyi kur'e fo tèekwombaa.

14 Enɔki u mpyi Adama tùluge lyeɲwɔge baashɔnwoge ke, Kile mpyi a uru pyi u à jwo
mpii shinpiibii shiŋi kyaa na, u mpyi a jwo: «Kafooŋi sí n-pa ná u mɛ̀lɛkɛɛbii kampwɔhii
niɲyahaɲyahamil'e, 15 si sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
na fyáge Kile na mɛ, si pire cêɛgɛ pi kapegigii mpyiŋi kurugo. Jwuŋgama maha jwuŋgama
pi à jwo u na ke, u sí pi cêɛgɛ cyire puni kurugo.»
16 Jwuɲyahamafee pi ɲyɛ pi pi, pi funŋke ɲyɛ na ɲíŋini mɛ, pi maha ɲaare na ntàanni ná
pi ɲyii karigil'e, pi maha jwumbwompe yu, maa sùpyire booli pi nàfanŋi kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi piye waha Kile kuni i

17 Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, jwumpe Yesu tùnntunmpil'à fyânha a jwo yii á
ke, yii àha funŋɔ wwɔ̀ puru na mɛ. 18 Pi mpyi a jwo yii á na diɲyɛŋi canzanɲyi i, sùpyire tà
sí raa yii fwɔ́hɔre, pi sì raa fyáge Kile na mɛ, pi sí raa pi ɲyii karigii pyi. 19 Tire sùpyire ti
ɲyɛ nte, pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii kuruŋke e, pi maha pi karigii pyi mà tàanna
ná pi yabilimpii sɔ̀nŋɔŋkanni i. Kile Munaani ɲyɛ pi e mɛ.
20 Ŋka yii pi ke, mii ntàannamacinmpyiibii, yii yiye waha yii raa sì yyaha na Kile kuni i,
yii raa Kile ɲáare u Munaani fànhe cye kurugo. 21 Kile à yii kyaa táan uy'á, yii kwôro kuru
tàange e. Kafooŋi Yesu Kirisita ɲùɲaare funŋke e, u sí shìŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu kan yii á
ke, yii a uru sigili. 22 Mpii pi ɲyɛ ná funyɔ shuunni i ke, yii a pire ɲùɲaare taa, yii fànha le,
yii i pi yákilibii tìŋɛ. 23 Yii i pìi dìr'a yige nage e bà pi si mpyi si shwɔ mɛ. Pìi na ɲyɛ wani,
yii a ɲùɲaara taa pire na mú, ŋka yii a yiye kàanmucaa pi na, yii laaga tɔɔn pi katupwɔhɔyi
puni na, ali pi vàanntinɲyi y'à ɲwɔ́hɔ kapegigii cye kurugo ke, yii yire cyé.

Jwumpe nizanmpe

24 Kile sí n-jà yii shwɔ kapegigii mpyiŋi na, si yii tìgire cyaga baa wuubii ná yii
funntanga wuubii pyi yii yyére u yyahe taan u sìnampe e canŋka. 25 Uru Kile niŋkinŋi u à
wuu shwɔ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. Sìnampe ná pèente ná fànhe ná ɲùŋufente
ɲyɛ u á, mà ta diɲyɛŋi sàha dá mɛ, maa mpyi u á numɛ ná tèekwombaa. Amiina!

Kacyeenŋkii séməŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Azi kùluni pi maha mpyi numɛ Turiki ke, Yesu tùnntunŋi Yuhana u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun lire dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋ'á. Lire tèni i, Ɔrɔmu saanbwɔhe mpyi na dánafeebii kyérege. Lire funŋke e, pi à Yuhana cû mà le kàsuŋi i Patimɔsi i, lwɔh'à kuru cyage kwûulo. Mà Yuhana yaha wani, Kafooŋi Yesu Kirisita à uye cyêe u na maa nìɲyiŋi yaayi ná yaayi nimpayi cyêe u na, maa u pyi na nde u à ɲya ke, na u lire séməɛ. Ŋge séməŋi i Yuhana à li cyêe na ɲcyèrɛ Yesu sí n-pa si u wuubii shwɔ, si u zàmpɛɛnbii shi bò. Puru jwumpe cye kurugo, u à dánafeebii fɔ̀ɔnnɔ, maa màban le pi e, bà pi si mpyi si piye pwɔ Kile kuni i yyefuge tèni i məɛ.

Kuni niɲcyiini i, pyiŋkanni na Yesu à uye cyêe Yuhana na ke, u à lire jwo. Jwumɔ tatɛɛnyɛ baashuunni yi ɲyɛ ŋge séməŋi funŋke e, yire tatɛɛnyi puni niŋkin niŋkinŋi sí n-jà n-táa tataaya baashuunni shuunni.

Jwumpe tatɛɛnyi nimbwoyi baashuunniŋi u ɲyɛ:

Lɛtɛribii baashuunniŋi u à tùugo Azi kùluni dánafeebii kuruɲy'á ke (2--3).
Fyèebii baashuunniŋi kani (4.1--8.6).
Mpuruyi baashuunniŋi kani (8.7--11.19).
Kabwɔhigii kani (12--15).
Kile lùyirini ŋkunahigii baashuunniŋi kani (16).
Kapyaagii cyi à yyaha tíi ná Babilɔnni kànhe e ke (17.1--19.10).
Kacyeenŋkii nizanŋkii mà yyaha tíi ná tèrigii nizanŋkii ná Zheruzalɛmu nivɔnŋi kani i (19.11--22.5).
Séməŋi takwɔɔre e, Yesu à ɲwɔmɛɛ lwɔ́, u à jwo «Ɲcyèrɛ, mii sí n-pa.»

Séməŋi tasiige

1 Yesu Kirisita à karigii nimpaaŋkii ɲcyiimu ɲya ke, cyire cyi ɲyɛ ŋge séməŋi i. Kile u à cyire karigii cyêe u na, u cyêe u báarapyiibii na na ɲcyèrɛ cyi sí n-pyi. Yesu à u mɛ̀lɛkɛŋi tun u pa cyire karigii cyêe u báarapyiŋi Yuhana na. 2 Kile à karigii ɲcyiimu kyaa jwo, ka Yesu Kirisita si cyi sèeŋi cyêe Yuhana na, ka u u cyi puni ɲya ke, Yuhana à cyire puni séməɛ. 3 Ŋgemu ká ŋge séməŋi kâla sùpyir'á, ka mpiimu si u funŋɔ jwumpe lógo karigii nimpaaŋkii kyaa na, maa pu kurigii ɲáare ke, pirefee wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ ŋge séməŋi karigii tèepyiin'à byanhara.

4 Dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi* yi ɲyɛ Azi kùluni i ke, mii Yuhana u à ŋge séməŋi séməɛ si ntun yir'á. Kileŋi u ɲyɛ, ná u mpyi, ná u sí n-pa ke, uru u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. Múnahigii baashuunniŋi cyi ɲyɛ u saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére ke, cyire mú cyi ɲwɔ yii na, cyi i yyeɲiŋke kan yii á. 5 Yesu Kirisita u à Kile jwumpe jwo ná ɲwɔmɛɛfente e, maa mpyi shincyiiŋi mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ná uru u ɲyɛ ɲìŋke saanbii ɲùŋufooŋi ke, uru mú u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á.

Uru u à wuu kyaa táan uy'á maa wuu ɲùŋɔ wwû wuu kapegigil'e, u sìshange ŋguŋi cye kurugo, 6 maa wuu le u Saanre e, maa wuu pyi sáragawwuu, bà wuu si mpyi s'a báare u Tuŋi Kile á məɛ. Pèente ná fànhe na ɲyɛ u á tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

7 Yii li cè, u sí n-pa ɲahaɲyi i! Sùpyire puni sí u ɲya, ali mpii pi à u fúrugo ke, pire mú sí u ɲya. Ɲìŋke supyishiŋi puni sí mɛɛ sú u kurugo. Amuni li sí n-pyi. Amiina.

8 Kafooŋi Kile à jwo: «Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega--tasiige ná takwɔge. Mii u ɲyɛ, mii u mpyi, mii sí n-pa, Siŋi Punifoo.»

---

* **1:4** Yahutuubil'á, baashuunniŋi maha jwo a wà yaaga na ŋkemu k'à fûnnɔ ke. Naha ŋke cyage e, baashuunniŋ'à jwo a wà Azi kùluni dánafeebii kuruɲyi puni na.

Yesu Kirisita à uye cyêe Yuhana na

9 Mii Yuhana u ɲyɛ yii cìnmpworoŋi ke, mii ná yii pi ɲyɛ Kile saanre shiinbii, maa wuye
shiile yyefuge e Yesu wwoɲɛɛge kurugo ke, Kile jwumpe ná Yesu kani ɲjwuŋ'à pi pyi pi à
mii cû a kàre Patimɔsi i†. 10 Kafooŋi pèente canŋke, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe
e, ka mii i mɛjwuu nimbwoo lógo naye kàntugo mu à jwo mpurugo mɛɛ. 11 L'à jwo: «Nde
mu ɲyɛ na ɲaa ke, lire sém'a tùugo dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋ'á ɲje kànyi na: Efese
ná Simirina ná Pɛrigamu ná Cyatiri ná Saridɛsi ná Filadɛlifi ná Lawodisi.»
12 Ka mii i yyaha kêɛnnŋɛ si ɲcè shinŋi u ɲyɛ na yu ná mii i ke. Mii à yyaha kêɛnnŋɛ ke,
ka mii i sɛɛnŋi fùkinahii baashuunni ɲya, 13 maa yaage kà ɲya fùkinabii shwɔhɔl'e mu à
jwo sùpya. Vàanntinmbwɔhɔ mpyi u à le, kuru mpyi na u taa fo u nintakuruyi na, sɛɛn
vàanmɛɛgɛ s'à tɛ̀g'a u mâhana u ntùŋke e. 14 U ɲùŋke mpyi a fíniŋɛ weewee, ɲyiigii sí i ɲî mu
à jwo na. 15 U tooyi mpyi na ɲî mu à jwo dàɲyɛ tɔɔnnɔ pi à le a fwɔ̀ nage e, u mɛjwuuni sí
ɲyɛ mu à jwo lufoomɔ tùnmɔ. 16 Wɔrii baashuunni mpyi u kàniŋɛ cyɛge e. Ɲwɔyɔ shuunni
kàshikwɔnŋwɔtanga mpyi na fwore u ɲwɔge e. U yyahe mpyi na ɲî bà canŋke maha mpyi
canvwuge na mɛ.
17 Mii à u ɲya ke, maa ɲcwo u fere e, mu à jwo mii à kwû. Ka u u u kàniŋɛ cyɛge taha mii
na, maa jwo: «Mà hà raa fyáge mɛ, mii u ɲyɛ niɲcyiiŋi ná nizanŋi. 18 Mii ɲyii wu u ɲyɛ. Mii
mpyi a kwû, ŋka numɛ mii ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa. Kwùŋi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage
tirikyaanni na ɲyɛ mii cye e. 19 Ɲyɛ karigii cyi ɲyɛ na mpyi numɛ, ná ɲcyii cyi sí n-pa n-pyi
ke, cyire puni mu à ɲya ke, cyi sémɛ. 20 Wɔrigii baashuunniŋi mu à ɲya mii kàniŋɛ cyɛge
e, ná sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi mu à ɲya ke, cyire karigii ɲwɔhe k'à ŋwɔhɔ ke, kuru
ku ɲyɛ ŋke: wɔrigii baashuunniŋi cyi ɲyɛ dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi yyaha yyére
shiinbii‡. Fùkinabii pi ɲyɛ yire kuruɲyi baashuunniŋi.

2

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Efese kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

1 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Efese kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á*,
maa yi jwo u á na:
"Mii kàniŋɛ cyɛge e wɔrigii baashuunniŋi ɲyɛ, mii i ɲaare sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi
shwɔhɔl'e ke, mii à jwo: 2 mii à yii kapyiinkii cè, báaraŋi yii ɲyɛ na mpyi maa yiye shiile
shiiliŋkanni ndemu na ke, mii à yire cè. Mii à li cè na yii ɲyɛ na ɲɛɛge shinpiibii karigii
na mɛ. Mpii pi à piye pyi Yesu tùnntunmii mà ta sèe bà mɛ, yii à pire kàanmucya mà li ta
na pi na fini. 3 Yii à yiye waha, maa kyaage kwú yiye e mii mɛge kurugo, sàage ɲyɛ a jyè
yii e mɛ. 4 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ yii mpyi a mii kyaa táan yiy'á
pyiŋkanni ndemu na ke, là a fworo lire e. 5 Cyage yii à kùuŋ'a cwo ke, yii funnɔ cwo kuru
na, yii i yiye cêɛgɛ, yii i núru yii toroŋkanni niɲjyeen'á. Ná yii ɲyɛ a lire pyi mɛ, mii sí n-pa
yii mɛɛ na, si yii fùkinaŋi lwó u tayahage e. 6 Ɲka kyaa niŋkin na ɲyɛ yii e, ndemu l'à táan
mii á ke. Nikolayiti shiinbii† kapyiiŋkil'à pɛn yii á, mii fiige. 7 Ɲyɛ Kile Munaani na ɲjemu
yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u
raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, shìŋi cige ku ɲyɛ Kile Arijinaŋi i ke, mii sí kuru yasɛɛre
tà kan urufoo u lyî."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Simirina kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

8 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Simirina kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére
shinŋ'á‡, maa yi jwo u á na:
"Mii u ɲyɛ niɲcyiiŋi ná nizanŋi ke, mii u mpyi a kwû maa ɲè ke, mii à jwo: 9 mii à yii
yyefuge ná yii fòŋke cè, ŋka Kile kàmpanŋke na, yii na ɲyɛ yaarafee. Mpii pi maha ŋko na

† **1:9** Kìribilere li ɲyɛ li li suumpe lwɔhe niŋke e. ‡ **1:20** Pìi maha jwo: «dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi mèlɛkɛɛbii».

* **2:1** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **2:6** Nikolayiti shiinbii na mpyi toŋkuro. Lire toŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiiŋkil'e. ‡ **2:8** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á».

pire pi ɲyɛ Kile shiinbii§, mà ta sèe bà mɛ, pire na yii mɛyi kèɛge pyiŋkanni ndemu na ke, mii à lire cè. Sitaanniŋi wwoɲɛɛ pi ɲyɛ pi pi. 10 Yyefuge ku sí raa yii taa ke, yii àha vyá kuru yyaha na mɛ. Yii lógo, Sitaanniŋi sí yii pìi le kàsuŋi i, bà pi si mpyi si yii zò shwɔ ŋgíi mɛ. Yii sí canmpyaa kɛ yyefugo pyi, ŋka yii kwôro Kile kuni i, pi méɛ ká mpyi na sí yii bò. Lire ká mpyi, mii sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan yii pyi yii kajaɲjwooni.

11 Ɲyɛ Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, kwùŋi shɔnwuŋi sì nɔ urufoo na mɛ."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Pɛrigamu kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

12 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Pɛrigamu* kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á†, maa yi jwo u á na:

"Ɲwɔyɔ shuunni kàshikwɔnŋwɔtange ɲyɛ mii ŋgemu á ke, mii à jwo: 13 mii à yii tatɛɛnge cè. Mii à cè na Sitaanniŋi fànhe tatɛɛnge ki. Antipasi u à pyi ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo maa mii kyaa jwo ke, pi à uru bò wani yii yyére Sitaanniŋi tatɛɛnge e. Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pwɔ mii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kàntugo wà mii na mɛ. 14 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ pìi na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, pir'à taha Balamu‡ kàlaŋi fye e. Balamu u mpyi a saannŋi Balaki sòn, ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà Izirayɛli shiinbii yaha yasunɲyi kyaare ŋkyaŋi ná jacwɔɔre karigii mpyiŋi na. 15 Amuni li mú ɲyɛ, sùpyire tà na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, tir'à taha Nikolayiti shiinbii§ kàlaŋi fye e. 16 Ɲyɛ yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, lire baare e kàshikwɔnŋwɔɔni li ɲyɛ na fwore mii ɲwɔge e ke, ɲcyèrɛ mii sí n-shà yii yyére si sà tire tùn ná l'e.

17 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, ɲjyìŋi mɛge ku ɲyɛ mani ná u à ŋwɔhɔ ke, mii sí uru kan urufol'á. Mii sí kafafyinge kan urufol'á mú. Mɛgɛ nivɔnŋ'à sémɛ kuru kafaage ɲuŋ'i, sùpya ɲyɛ a ku cè mɛ, fo ku tafooŋi."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Cyatiri kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

18 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Cyatiri kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á*, maa yi jwo u á na:

"Mii Kile Jyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ na ɲî na fiige, mii tooyi sí i ɲî dàɲyɛ tɔɔnnɔ fiige ke, mii à jwo: 19 'Mii à yii kapyiiŋkii ná yii tàange ná yii dániyaŋi ná yii sùpyire ntègɛŋi ná yii yiye zhiiliŋi cè. Yii báaraŋi mú s'à ɲyaha numɛ mà tòro niɲcyiiŋi na. 20 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ ceeŋi u ɲyɛ Zhezabɛli† ke, ur'à finɛ na uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, ŋka yii à u yaha u u mii báarapyiibii leni kumpiini i ná u kàlaŋi i, bà pi si mpyi s'a jacwɔɔre pyi, s'a yasunɲyi kyaare kyàa mɛ. 21 Mii à tère kan u á u u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, ŋka u la ɲyɛ sì láha u jacwɔɔre karigii na mɛ. 22 Lire kurugo mii sí yampe pà yaha u na fo si u sínniŋɛ. Mpii pi ɲyɛ na jacwɔɔre pyi ná u e ke, mii sí yyefugo nimbwɔhɔ wà pire na mú, fo pi aha pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 23 Mii sí u fyèɲwɔhɔshiinbii pyi pi a ŋkwûu. Lire e, dánafeebii kuruɲyi puni sí n-cè na shinŋi u à sùpyire sònŋɔre ná ti funŋɔ karigii cè ke, mii wi. Mii sí yii shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e.

---

§ **2:9** Pìi maha jwo: «Yahutuubii». Yahutuubii pìi mpyi maha sônŋi na pire pi ɲyɛ Kile shiinbii, ali pi méɛ ká mpyi pi ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ. * **2:12** Kacinzunni mpyi a fànha ta kuru kànhe e. Kuru mú k'à pyi kànha niɲcyiige ŋkemu i pi à Ɔrɔmu saanbwɔhe pêe mu à jwo Kile ke. † **2:12** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ **2:14** Yɛrɛyi Balamu à kan saannŋi Balaki á ke, yir'à pyi kaɲuŋɔ mà Izirayɛli shiinbii le kumpiini i (Nɔmburu 31.16). Naha ŋke cyage e, cyelentiibii kafinivinibii pi ɲyɛ na sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi i ke, Yuhana à pire tàanna ná Balamu i. § **2:15** Nikolayiti shiinbii na mpyi toŋkuro. Lire toŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiiŋkil'e.

* **2:18** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **2:20** Uru ceeŋi Zhezabɛli kurugo, Akabu mpyi a Kile kuni yaha (1 Saanbii 16.29-31; 1 Saanbii 18.4,19; 2 Saanbii 9.22). Lire kurugo, naha ŋke cyage e, ceeŋi u à dánafeebii le kumpiini i ná u kàlaŋi i ke, Yuhana à uru ceeŋi mɛgɛ le Zhezabɛli.

24 Ɲyɛ yii sanmpii pi ɲyɛ Cyatiri i, ná yii ɲyɛ a ɲɛɛ uru ceeŋi kàlaŋi na mɛ, yii pi à pyi yii ɲyɛ a ɲɛn'a Sitaanniŋi kaŋwɔhigii yyaha cya si ɲcè mɛ, mii sí kyaa niŋkin kanna cya yii á, lire li ɲyɛ: 25 kàlaŋi yii à ta ke, yii kwôro uru na fo mà sà nɔ mii tèepani na. 26 Ŋgemu ká mpyi javoo maa mii ɲyii karigii pyi mà nɔ fo tɛgɛni na ke, mii sí supyishiŋi puni ɲùŋufente kan urufol'á. 27 U sí raa pi kɛ̂ɛnŋi ná tɔɔnnɔ kàbil'e, si pi jya jya pworo cwoo fiige. 28 Mii sí tire ɲùŋufente kan urufol'á, bà mii Tuŋi Kile à ti kan mii á mɛ. Mii sí ɲyèmugo woni kan urufol'á mú.'

29 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."

3

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Saridɛsi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

1 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Saridɛsi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á* maa yi jwo u á na:

"Kile múnahigii baashuunniŋi ná wɔrigii baashuunniŋi ɲyɛ mii ŋgemu á ke, mii à jwo mii à yii kapyiiŋkii cè. Sùpyire na sônŋi na yii à shìŋi sèe wuŋi ta, mà li ta yii à kwû u kàmpanŋke na. 2 Ɲyɛ yii yîri ŋɔɔmpe na, yii fànha le yiye e, ɲaha na yɛ yii fành'à kwɔ̀ a kwɔ̀. Yii li cè na yii ɲyɛ na yii karigii pyi na nɔni cyi tɛgɛni na mii u Kileŋi ɲyii na mɛ. 3 Kàlaŋi yii à lógo maa ɲɛɛ u na ke, yii funŋɔ cwo uru na, yii i u cû yii tàanna ná u lógoŋkanni i, yii i yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. Ná yii ɲyɛ a ɲyiigii múgo mɛ, mii sí n-pâa yii e nàŋkaawa fiige, yii sì mii tèepani cè mɛ. 4 Lire ná li wuuni mú i, sùpyire tà na ɲyɛ wani Saridɛsi kànhe e, tire ɲyɛ a ti vàanŋyi ɲwɔ́hɔ mɛ. Tire ti sí n-pa vàanvyiŋyi le, s'a ɲáare ná mii i, ɲaha na yɛ ti ná lir'à yaa.

5 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, urufoo mú sí vàanvyinge kà le amuni. Mii sì n-sìi urufoo mɛge bò shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mɛ. Mii sí yi jwo mii Tuŋi Kile ná u mèlɛkɛɛbii ɲyii na, na urufoo na ɲyɛ mii wu. 6 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Filadɛlifi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

7 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Filadɛlifi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á†, maa yi jwo u á na:

"Mii u ɲyɛ niɲcɛnŋi, sèeŋifoo, saanŋi Dawuda tirikyaanni foo. Mii aha ɲwɔge ŋkemu múgo ke, wà sì n-jà kuru tò mɛ, mii aha ŋkemu tò ke, wà sì n-jà kuru múgo mɛ. 8 Mii à yii kapyiiŋkii cè. Mii à li cè na yii fành'à cyére, lire ná li wuuni mú i, yii à kwôro na mii jwumpe kuni ɲaare, yii ɲyɛ a cyé mii na mɛ. Lire kurugo, mii à ɲwɔge múgo yii á, sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà ku tò mɛ. 9 Sitaanniŋi wwoɲɛɛbii pi à piye pyi Kile shiin‡ mà ta sèe bà mɛ, mii sí fànha cyán pire na, pi a ma pi a niŋkure sínni yii á, s'a yii pêre. Lire e pi sí n-cè na yii kyal'à táan mii á. 10 Yii à kwôro na mii jwumpe kurigii ɲaare, maa yiye shiile. Lire kurugo, yyefuge ku sí n-pa diɲyɛŋi sùpyire puni ta si pi zò shwɔ ŋgíi ke, kuru tèni ká nɔ, mii mú sí n-kwôro ná yii e. 11 Ɲcyèrɛ mii sí n-pa. Kàlaŋi yii à ta ke, yii uru cû ná sèl'e, wà kà ŋkwɔ̀ kajaɲjwooni shwɔ yii na mɛ. 12 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, mii sí uru pyi cinŋkunŋɔ mii Kileŋi ɲáarebage e, u saha sì n-fworo wani mɛ. Mii sí na Kileŋi mɛge ná Kile kànhe mɛge séme urufoo na. Kuru ku ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke, ŋkemu ku sí n-yîri nìɲyiŋi i Kile yyére si ntîge ke. Mii sí na yabiliŋi mɛge nivɔnŋke séme urufoo na mú.

13 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ u raa núru."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Lawodisi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

---

* **3:1** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **3:7** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ **3:9** Pìi maha jwo: «Yahutuubii». Yii 2.9 wíi.

14 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Lawodisi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á§, maa yi jwo u à na:

"Mii u ɲyɛ Amiina*, ŋgemu u ɲyɛ na Kile jwumpe yu ná ɲwɔmɛɛfente ná sèeŋi i ke. Mii cye kurugo Kile à yaayi puni dá. 15 Mii à yii kapyiiŋkii cè. Yii ɲyɛ a ɲíŋɛ mɛ, yii mú ɲyɛ a wyèrɛ mɛ. Yii n'a mpyi a ɲíŋɛ, lire ɲyɛ mɛ mà wyèrɛ, lire bá mpyi na sí n-pwɔ́rɔ. 16 Ŋka yii na ɲyɛ mu à jwo lùwɔɔgɔ. Yii ɲyɛ a wyèrɛ mɛ, yii mú ɲyɛ a ɲíŋɛ mɛ, lire kurugo mii sí yii tûgo na ɲwɔge e. 17 Yii na yiye sɔ̂nŋi yaarafee, na yaayi puni na ɲyɛ yii á, na yafyin kyaa saha ɲyɛ yii na mɛ, ŋka yii ɲyɛ a cè na yii na ɲyɛ kanhamafee ná ɲùɲaarafee mɛ. Yii cyeŋgaya wuu ná yii cipyire wuu pi ɲyɛ, maa mpyi fyinmii. 18 Lire kurugo, mii na yii yɛrɛge: yii a ma, mii sí sɛɛnŋi sèe wuŋi pérɛ yii á, bà yii si mpyi si mpyi yaarafee mɛ. Yii a ma, mii sí vàanvyinɲyɛ pérɛ yii á, yii tè̀g'a yii cipyire tò, bà silege si mpyi si láha yii na mɛ. Yii a ma, mii sí ɲyiigii wyɛɛre pérɛ yii á, yii pyi yii ɲyiigii na, bà yii si mpyi s'a ɲaa mɛ. 19 Mpii kyaa l'à táan mii á ke, pire wà ká wurugo, mii maha u yɛrɛ, maa u le kuni i. Ŋyɛ yii yiye waha, yii i yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 20 Mii niɲjyereŋi na ɲyɛ ɲwɔge na, maa ku kúuli. Ŋgemu ká mii mɛjwuuni lógo, maa ɲwɔge múgo ke, mii sí n-jyè urufoo yyére si lyî ná u e, urufoo mú sí n-lyî ná mii i.

21 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, mii sí urufoo pyi u tɛ̀ɛn ná mii i na saanre yatɛɛnŋke e, bà mii à pyi javoo maa ntɛ̀ɛn ná na Tuŋi i u saanre yatɛɛnŋke e mɛ.

22 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."»

4

Kile pè̀ente nìɲyiŋi i

1 Lire kàntugo nde à pyi mii á kacyeele mà ɲwɔgɔ ɲya k'à múgo nìɲyiŋi i. Mɛjwuuni mii mpyi a fyânha a lógo mpurugo mɛɛ fiige ke, lir'à jwo: «Dùgo naha, karigii cyi à yaa cyi pyi nde kàntugo ke, mii sí cyire cyêe mu na.» 2 Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i saanra yatɛɛnŋɛ ɲya nìɲyiŋi i, wà s'à tɛ̀ɛn k'e. 3 Urufoo mpyi na ɲî zasipe ná sariduwanɛ kakyanhala kafaare loŋgara woore fiige. Zànhaŋwɔɔge mpyi a kuru tatɛɛnge kwûulo, ku mpyi na ɲî mu à jwo kafaani pi maha mpyi ɛmɛrodiŋi ke. 4 Saanra yatɛɛnyɛ beɲjaaga ná sicyɛɛre mpyi a saanre yatɛɛnŋke niɲcyiige kwûulo. Kacwɔnrii beɲjaaga ná sicyɛɛre mpyi a tɛ̀ɛn y'e, pi mpyi a vàanvyinre le, maa sɛɛnŋi ɲùntoɲyi tò pi ɲùɲyi na. 5 Kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni mpyi na fwore kuru saanre yatɛɛnŋke e. Fùkinahii baashuunni mpyi na ɲî ku yyaha yyére, pire pi ɲyɛ Kile múnahigii baashuunniŋi. 6 Yatɛɛnŋke yyaha yyére, tafabwɔhɔ mpyi wani mu à jwo lwɔhɔ cyaga. Kuru cyage mpyi na ɲî dùba ná zànhafunɲcɛɛnŋɛ fiige. Ŋyii yaaya sicyɛɛre mpyi saanre yatɛɛnŋke nìŋke e maa ku kwûulo, yire yyaha yyéreŋi ná yi kàntugo yyéreŋi puni mpyi ɲyipyaa. 7 Ŋyii yaage niɲcyiige mpyi mu à jwo cànraga, shɔnwoge mpyi mu à jwo nupeyaaga, tanrawoge yyahe sí ɲyɛ mu à jwo sùpya wogo, sicyɛrewoge sí ɲyɛ mu à jwo ɲyɛ u ɲyɛ na mpéeli. 8 Fukanya baani mpyi yire ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi puni niŋkin niŋkinŋi na. Yi cyeere puni mpyi ɲyipyaa. Pìlaga bâra canŋa na, yi maha ŋko:

«Niɲcɛnŋi, niɲcɛnŋi, niɲcɛnŋi, Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo,
ŋgemu u mpyi, ná u ɲyɛ, ná u sí n-pa ke.»

9 Ŋge u à tɛ̀ɛn saanre yatɛɛnŋke e, ná u ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa ke, ɲje ɲyii yaayi ká a uru pêre, maa u báami, maa fwù kaan u á tère o tère e ke, 10 kacwɔnribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi maha niŋkure sín saanre yatɛɛnŋkefoo yyaha yyére, uru ɲyii wuŋi u ɲyɛ tèrigii puni i, maa u pêe, maa pi kajaɲjwooni ɲùntoɲyi kwɔ̀ɔng'a tîrige u taan, maa jwo:

11 «Wuu Kafooŋi Kile, mu à yaa ná pèente ná ŋkèeŋi ná sífente e,

§ **3:14** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». * **3:14** Nde jwumbilini ɲwɔhe ku ɲyɛ naha ŋke cyage e: «Sèe wi.» Kirisita mɛge ká mpyi Amiina, lir'à yaa li wuu pyi wuu tɛ̀ɛn ná l'e na ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ u cye kurugo ke, cyire puni sí n-fûnŋɔ.

ɲaha na yɛ mu u à yaayi puni dá,
mu à yi dá mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.»

5

Mpabilini ná sémɛweŋke kani

1 Nyɛ ŋge u mpyi a tèɛn saanre yatɛɛnŋke e ke, ka mii i sémɛweŋɛ nimbwɔhɔ ɲya k'à
myígile uru kàniŋɛ cyɛge e. Sémɛre mpyi ku kàmpanɲyi shuunniŋi na, maa ku ɲwɔ tò ná
fyèe baashuunni i. 2 Ka mii i Kile mèlɛkɛ fanhaɲyahaga wu ɲya u u yu fànha na: «Jofoo u
à yaa ná fyèebii ndàhaŋi i si sémɛŋi ɲwɔ múgo yɛ?»
3 Ŋka wà ɲyɛ a ta nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná ɲìŋke ɲwɔh'i, ŋgemu u sí n-jà séméŋi ɲwɔ múgo si u
funŋke wíi mɛ. 4 Ka mii i mɛɛ sú sèl'e, ɲaha na yɛ sùpya ɲyɛ a ta ŋgemu u à yaa ná séméŋi
mùgoŋi i, si u funŋke wíi mɛ. 5 Ka kacwɔnrɔŋi wà niŋkin si mii pyi: «Ma hà raa mɛɛ súu mɛ.
Zhuda tùluge shinŋi u ɲyɛ mu à jwo cànraga, maa mpyi saanŋi Dawuda ɲampyige ke, yii
li cè na kur'à pyi javoo. Lire e, ku sí n-jà fyèebii baashuunniŋi láha, si séméŋi ɲwɔ múgo.»
6 Nyɛ ka mii i Mpabili ɲya l'à yyére saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére, ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi
ná kacwɔnribii shwɔhɔl'e. Li mpyi mu à jwo l'à bò mà pyi sáraga. Nèŋii baashuunni mpyi
l'á, ná ɲyii baashuunni, cyire cyi ɲyɛ Kile múnahigii baashuunniŋi cyi à tùugo diɲyɛŋi
cyeyi puni i ke. 7 Ka Mpabilini si file maa séméŋi shwɔ saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi kàniŋɛ
cyɛge e. 8 Lir'à pyi ke, ka ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi ná kacwɔnribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi si
piye tîrig'a cyán Mpabilini á. Pi shin maha shin mpyi ná ŋkɔ̀nn'i, mà bâra sɛɛn ŋkunahii,
cyire puni mpyi a ɲî wusuna nùguntanga wu na. Ɲareyi Kile wuubii maha mpyi ke, yire
yi mpyi uru wusunaŋi. 9 Pi mpyi na mɛɛ nivɔnnɔ cêe na:
«Mu u à yaa ná ŋke séméweŋke zhwoŋi i,
si ku fyèebii láha,
ɲaha na yɛ mu à bò mà pyi sáraga,
maa sùpyire tà ɲùŋɔ wwû ná ma sìshange e mà pyi Kile wuu,
tùluyi puni ná shɛɛnre puni ná supyishiŋi puni ná kìrigii puni i.
10 Mu à pi pyi saanlii ná sáragawwuu, bà pi si mpyi s'a báare Kile á,
si mpyi ɲùŋufente e ɲìŋke na mɛ.»
11 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ miliyoo niɲyahaɲyahamii mɛɛ lógo. Pi mpyi a
saanre yatɛɛnŋke ná ɲyii yaayi ná kacwɔnribii kwûulo. 12 Pi mpyi na ŋko fànha na:
«Mpabilini l'à bò mà pyi sáraga ke,
lire l'à yaa ná sífente ná yaarafente ná yákilifente ná fànhe
ná pèente ná sìnampe ná ŋkèeŋi i.»
13 Yaaga maha yaaga k'à dá nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná ɲìŋke ɲwɔh'i ná lwɔhe e ná yaaga maha
yaaga ku ɲyɛ ke, ka mii i yire puni ɲya yi i mɛɛ cêe na:
«ŋkèeŋi ná pèente ná sìnampe ná fànhafente ti pyi saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi ná Mpabilini
woro, fo tèekwombaa!»
14 Nyii yaayi sicyɛɛreŋi mpyi na ŋko: «Amiina». Ka kacwɔnribii si piye tîrig'a cyán, maa
saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi ná Mpabilini pêe.

6

Mpabilini à fyèe baani láha yyecyiige na

1 Nyɛ séméweŋke fyèebii baashuunniŋi i, ka mii i Mpabilini ɲya l'à niɲcyiiŋi láha. Ɲyii
yaayi sicyɛɛreŋi i, ka mii i kuru kà niŋkin ɲya k'à jwo fànha na mu à jwo kileŋi u à tîn,
na: «Pa naha!» 2 Ka mii i wíl'a shɔnfyinge ɲya, sintaaga mpyi ku fèvooŋi cye e. Kajaɲjwoo
nintoŋɔ mpyi a kan u á, ka u kajaŋguŋi si ŋkàre si sà mpyi kajaŋa sahaŋki.
3 Mpabilini à fyèŋi shɔnwuŋi láha séméweŋke na ke, ka ɲyii yaage shɔnwoge si jwo: «Pa
naha!» 4 Nyɛ ka shɔnge kabɛrɛ si fworo. Kuru mpyi a ɲáaŋa. Fànhe mpyi a kan ku fèvooŋ'á

u yyeɲiŋke kwɔ̀ ɲìŋke na, bà sùpyire si mpyi s'a tiye bùu mɛ. Kàshikwɔnŋwɔtɔɔngɔ mpyi a kan u á.
5 Tèni i Mpabilini à fyèŋi tanrewuŋi láha ke, ka ɲyii yaage tanrawoge si jwo: «Pa naha!»
Ka mii i shɔngɔ niŋgwɔhɔ ɲya k'à fworo. Ŋge u mpyi ku ɲuŋ'i ke, paanni mpyi uru cye e.
6 Ka tùnmɔ si fworo sùpya mɛjwuu fiige ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi shwɔhɔl'e na: «Mɔ̀ɔŋi paanni
ɲyɛge niŋkinŋi na ɲyɛ shin niŋkin canmpunɔ báara sàra. Kàlage paanni ɲyɛyi taanreŋi mú
na ɲyɛ amuni. Ŋka ma hà sìnmpe ná ɛrɛzɛn sinmpe kɛ̀ɛge mɛ.»
7 Ŋyɛ Mpabilini à fyèŋi sicyɛrewuŋi láha ke, ka mii i ɲyii yaage sicyɛrewoge ɲya k'à jwo:
«Pa naha!» 8 Ŋyɛ ka mii i shɔngɔ nishwushwugo ɲya. Ŋge u mpyi ku ɲuŋ'i ke, uru mɛge
ku ɲyɛ Kwùŋi. Ŋìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage mpyi a taha u fye e. Mu aha diɲyɛŋi sùpyire táa
tataaya sicyɛɛre, fànhe mpyi a kan pi á, pi taaga niŋkin bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni ná kategе
ná yampimpe ná ɲìŋke sige yapiyi i.
9 Ŋyɛ Mpabilini à fyèŋi kaŋkuro wuŋi láha ke, mpii pi mpyi a bò Kile jwumpe ná pu
ɲjwuŋi kurugo ke, ka mii i pire múnahigii ɲya sárayi tawwuge ɲwɔh'i. 10 Pi mpyi na ŋko
fànha na: «Wuu Kafooŋi niɲcɛnŋi ná sèe wuŋi, ɲaha tère mu ɲyɛ na sigili si diɲyɛ sùpyire
yíbe wuu mbòŋi kyaa na, si li fwooni tò pi na yɛ?» 11 Ka vàanntinmbwɔhɔ nivyinge si ŋkan
pi shin maha shin á, maa pi pyi pi funɲyi ɲíŋɛ sahaŋki tère nimbilere e fo pi báarapyiɲɛɛbii
ná cìnmpyiibii pi sí n-bò pi fiige ke, pire dáŋi ká fûnŋɔ.
12 Ŋyɛ Mpabilini à fyèŋi baani wuŋi láha ke, ka mii i ɲìŋke ɲya k'à cyêɛnnɛ sèl'e. Ka
canŋaɲyiini si wwɔ̀ diri, ka yiŋke si ɲáaŋa mu à jwo sìshan. 13 Ka wɔrigii si yîri nìɲyiŋi i
mà pa ɲcwo ɲcwo ɲìŋke na mu à jwo kafeebwɔhɔ k'à fizhiye cige nimpimbaaga ɲâhara
a wwû. 14 Ka nìɲyiŋi si myígil'a lwɔ́ wani, bà wà maha sémɛweŋɛ myígile mɛ. Ŋaɲyi ná
kìripyɛɛre ti ɲyɛ suumpe lwɔhe niŋke e ke, ka yire puni si ɲcúnŋɔ ɲcúnŋ'a lwɔ́ yi tatɛɛny'e.
15 Ka ɲìŋke saanbii ná fànhafeebii ná kàshikwɔɔnbii ɲùŋufeebii ná nàfuufeebii ná sifeebii ná
diɲyɛ sùpyire sannte puni, bilibii bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ bilii mɛ, ka pire puni si ŋwɔhɔ
ɲaŋgyiyi ná kafawyiy'e. 16 Pi mpyi na ŋko ɲaɲyi ná kafaay'á: «Yii cwo wuu ɲuŋ'i, yii wuu
ŋwɔhɔ saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi yyaha na, ná Mpabilini lùyirini yyaha na. 17 Ŋaha na yɛ
pi lùyirini canmbwɔhe k'à nɔ niɲjaa, jofoo u si n-jà n-shwɔ yɛ?»

7

Fyè à bwɔ̀n Kile báarapyiibii na

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ sicyɛɛre ɲya pi à yyére diɲyɛŋi ɲùɲyi sicyɛɛreŋi na. Pi
mpyi a kafɛɛge kwɔ̀n diɲyɛŋi ɲùɲyi sicyɛɛreŋi na, bà li si mpyi kafɛɛgɛ kà núru vwɔ ɲìŋke
ná suumpe lwɔhe ná cige kà tufiige na mɛ. 2 Ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ ɲya u à yîri
canŋafyinmpe e. Kileŋi ɲyii wuŋi fyèŋi mpyi u cye e. Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋ'á fành'à kan
pi ɲìŋke ná suumpe lwɔhe yaayi kɛ̀ɛge ke, u mpyi na yu fànha na pir'á na: 3 «Yii àha yaaga
pyi ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná cire na mɛ, fo wuu aha fyè bwɔ̀n wuu Kileŋi báarapyiibii
byahigii na.»
4 Sùpyire na fyèŋi mpyi a bwɔ̀n ke, ka pire pèrɛge si jwo mii á. Pi mpyi shiin kampwɔhii
ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144.000) mà fworo Izirayɛli tùluyi puni i.
5 Zhuda shiinbil'e fyèŋi mpyi a bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni (12.000) na,
Urubɛn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Gadi shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
6 Ashɛri shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Nɛfitali shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Manase shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
7 Simiyɔn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Levi shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Isakari shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
8 Zabulɔn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,

Yusufu shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ́ ná shuunni na,
Bɛnzhama shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ́ ná shuunni na.

Shinɲyahaɲyahara na Kile pêre

9 Lire kàntugo ka mii i núr'a wíi mà sùpyiɲyahaɲyahara ɲya wà sì n-jà ntemu tɔ̀rɔ mɛ.
Kìrigii puni ná tùluyi puni ná supyishiŋi puni ná shɛɛnre puni sùpyii pi mpyi pi pi. Pi
mpyi a yyére Kile saanre yatɛɛnŋke ná Mpabilini yyaha yyére. Vàanvyinre mpyi pi na,
sháhaŋkenyɛ* sí ɲyɛ pi cye e. 10 Pi mpyi na yu fànha na: «Wuu Kileŋi u à tɛ̀ɛn saanre
yatɛɛnŋke e ke, uru ná Mpabilini à wuu shwɔ.» 11 Kile mɛ̀lɛkɛɛbii puni mpyi a saanre
yatɛɛnŋke ná kacwɔnribii ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi kwûulo, maa piye tîrig'a cyán saanre
yatɛɛnŋke taan, maa Kile pêre, 12 maa ŋko:
«Amiina!
Ŋkèeŋi ná sìnampe
ná yákilifente ná fwùŋi ná pèente
ná sífente ná fànhe
na ɲyɛ wuu Kileŋi wuyo fo tèekwombaa.
Amiina.»
13 Ŋyɛ ka kacwɔnrɔŋi wà niŋkin si mii pyi: «Mpire pi à nte vàanvyinre le amɛ yɛ, taa pi
à yîri ke?» 14 Ka mii i jwo: «Mu à pi cè kàfooŋi.» Ka u u jwo: «Mpii pi à fworo kyaage
nimbwɔhe e, maa pi vàanɲyi jyé a fíniŋɛ Mpabilini sìshange e ke, pire pi. 15 Lire e, pi ɲyɛ
Kile saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére, maa u pêre u bage e pìlaga bâra canŋa na. Ŋge u à tɛ̀ɛn
saanre yatɛɛnŋke e ke, uru sí n-tɛ̀ɛn pi shwɔhɔl'e, si pi le u fukange ɲwɔh'i. 16 Kategе ná
byage saha sì pi ta mɛ. Canŋke sì pi súugo mɛ, kafuge kà tufiige saha sì pi ta mɛ, 17 ɲaha na
yɛ Mpabilini li ɲyɛ saanre yatɛɛnŋke nìŋke e ke, lire sí n-pyi pi nàhafooŋi. Lùbilibii lwɔhe ku
maha shìŋi sèe wuŋi kaan ke, li sí n-kàre ná pi e pire cyage e. Kile yabiliŋi sí pi ɲyilwɔhe
puni cwûun.»

8

Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha

1 Tèni i Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha ke, ka tùnmpe si fyâha nìɲyiŋi i, mà tère
nimbilere pyi. 2 Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi u à yyére Kile yyaha yyére ke, ka mii i pire
ɲya, ka mpuruyo baashuunni si ŋkan pir'á.
3 Ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wabɛrɛ si mpa yyére sárayi tasogoge taan. Wusunasuugocwoo mpyi
u cye e, ndemu l'à yaa ná sɛɛnŋi i ke. Ka wusuna niɲyahawa si ŋkan u á, u pyi sáraga
ná Kile wuubii puni ɲarey'e, sárayi tasogoge sɛɛnŋi woge ku ɲyɛ Kile saanre yatɛɛnŋke
yyaha yyére ke, kuru ɲuŋ'i. 4 Ka wusunaŋi ŋguruge si wá na fwore cwooni i Kile mɛ̀lɛkɛŋi
cye e, na dùru ná Kile wuubii ɲarey'e Kile yyahe taan. 5 Lire kàntugo ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi si
wusunaŋi cwooni ɲî sárayi tawwuge naŋkyanhigii na, mà wu ɲìŋke na. Ka kileŋi si wá na
ntînni, maa ɲî, tùnmpe s'à ɲyaha, ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ.

Kile mɛ̀lɛkɛɛbil'à mpuruyo baani wyì yyecyiige na

6 Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi cye e mpuruyi baashuunniŋi mpyi ke, ka pire si bégele
s'a yi wyì.
7 Kile mɛ̀lɛkɛŋi niɲcyiiŋ'à u mpuruge wyì ke, ka zànhafunɲcɛɛnɲyi ná nage ná sìshange
si wùrugo yiye e mà yîri nìɲyiŋi na mà wà ɲìŋke na. Ŋìŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga
niŋkin à sógo ná ku cire ná ku ɲyèpuruge e.
8 Kile mɛ̀lɛkɛŋi shɔnwuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka yaaga nimbwɔhɔ si wà suumpe lwɔhe
e mu à jwo ɲaŋa nawogo. Suumpe lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kêɛnŋ'a
pyi sìshan. 9 Ŋyii yaayi yi ɲyɛ suumpe lwɔhe e ke, yire ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin
à kwû, bakwooyi ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à murulo.

---

* **7:9** Yire ŋkéɲyi mpyi na funntange ná kataanni cyêre.

10 Kile mèlɛkɛŋi tanrewuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka woro nintabaala si yîri nìɲyiŋi i mà mpa ɲcwo ɲìŋke na. Li mpyi na ɲî na fiige. Baabii ká ntáa tataaya taanre, l'à cwo taaga niŋkin ná ku lùbilibii ɲuŋ'i. 11 Lire woni mɛge na ɲyɛ Zoroŋi. Lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, l'à taaga niŋkin pyi k'à soro. Mpii pi à ku bya ke, pire niɲyahara à kwû ku zoroŋi kurugo.

12 Kile mèlɛkɛŋi sicyɛrewuŋ'à u mpuruge wyì ke, canŋke ná yiŋke ná wɔrigii ká ntáa tataaya taanre taanre, taaya niŋkin niŋkin à kèɛge. Lir'à pyi ke, yi saha ɲyɛ a jà a bèɛnmpe yige pu yigeŋkanni na mɛ. Canŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kwôro cannaɲyiini bèɛnmpe baa. Numpilage ká ntáa tataaya taanre, yiŋke ɲyɛ a bèɛnmɛ yige taage tanrawoge e mɛ.

13 Ka mii i núr'a ɲyɛ ɲya fo nìɲyiŋi i, u u ŋko fànha na: «Ɲìŋke sùpyire wuun'à kèɛge, l'à kèɛge, l'à kèɛge, ɲaha kurugo yɛ ɲcyèrɛ mèlɛkɛɛbii taanreŋi sanŋi sí pi mpuruyi wyì.»

9

1 Ɲyɛ Kile mèlɛkɛŋi kaŋkuro wuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka mii i woni là ɲya l'à yîri nìɲyiŋi i mà mpa ɲcwo ɲìŋke na, ka kacyewyicuguŋke tirikyaanni si ŋkan l'á. 2 Ka li i ku múgo, ka ŋguruge si ntíi na dùgudugu na dùru mu à jwo kacɛɛgɛ ku ɲyɛ na sóre, mà cannaɲyiini ná kafɛɛge pyi k'à wwò. 3 Ka kampɛɛnɲyɛ si fworo kuru ŋguruge e mà caala mà ɲìŋke tò. Fànhe mpyi a kan y'a sùpyire nəni nóŋgyahigii fiige. 4 Y'à jwo y'á na y'àha yaaga pyi ɲyɛge, lire ɲyɛ mɛ cire, lire ɲyɛ mɛ yaaga maha yaaga k'à sìi na fyîn ɲìŋke na ke, kuru kà na mɛ, fo sùpyire ti ɲyɛ Kile fyèŋi ɲyɛ a bwɔ̀n ti byahigii na mɛ. 5 Kuni ɲyɛ a kan y'á, y'a sùpyire bùu mɛ, ŋka yi ti yyahayi fwɔhɔrɔ yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i. Yi tanɔŋke yaŋkanni ná nóŋgyaani woge na ɲyɛ niŋkin. 6 Cyire canmpyaagil'e, sùpyire sí raa kwùŋi caa, ŋka ti sì u ta mɛ. Ti la sí n-pyi si ŋkwû, ŋka kwùŋi sí raa fî ti yyaha na.

7 Yire kampɛɛnɲyi mpyi shɔnyɔ fiige, ɲjemu y'à bégele kàshige mɛɛ na ke. Yaaya na mpyi yi ɲùɲyi na sɛɛn ɲùntoyo fiige, yi yyahayi mpyi sùpya wogo fiige. 8 Yi ɲùɲjoore mpyi ceewe woro fiige, ŋkyànhigii sí ɲyɛ cànraga wogii fiige. 9 Yi ntùŋke mpyi mu à jwo k'à tò ná tɔɔnnɔ vàanntinŋ'i, yi fukanyi tùnmpe mpyi mu à jwo shɔnkuruŋɔ ku ɲyɛ na fî ná yi wòtoribil'e na wá kàshige cyage e. 10 Yi nɛɲyi mpyi ná sènŋil'e nóŋgyahii fiige. Yire nɛɲyi cye kurugo, fànhe mpyi y'e, yi jà a yyefuge nɔ sùpyire na yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i. 11 Kacyewyicuguŋke mèlɛkɛŋi u mpyi yi saannji. Eburubii shɛɛnre e pi maha u mɛge pyi: «Abadɔn» Girɛkiibii woore e maa u mɛge pyi: «Apoliyɔn». (Kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kakyampyiŋi».)

12 Ɲyɛ yyefuge niɲcyiig'à tòro, yii li cè shuunni saha na ma kàntugo.

13 Ɲyɛ Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋ'à u mpuruge wyì ke, sárayi tawwuge sɛɛnŋi woge ku ɲyɛ Kile yyaha yyére ke, ka mii i mɛjwuu lógo kuru mbìiŋkii sicyɛɛreŋi na. 14 Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋi u mpyi ná mpuruge e ke, ka nde mɛjwuuni si uru pyi: «Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋi u à pwɔ Efirati baŋi nimbwoŋi cyage e ke, pire sànha.» 15 Pire Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋi mpyi a bégel'a yaha na nde yyeeni ná ŋke yiŋke ná nde canmbilini ná nde tèni yabiliŋi sigili ke, pi à sànha, bà li si mpyi, diɲyɛ sùpyire ká ntáa tataaya taanre, pi i taaga niŋkin bò mɛ. 16 Pi kàshikwɔɔnbii pi mpyi shɔnyi ɲuŋ'i ke, pire pèrɛg'à jwo mii á. Pi mpyi shiin miliyoo ŋkwuu shuunni (200.000.000). 17 Kacyeeni mii à ɲya ke, lire l'à pyi, mii à shɔnyi ná yi feveebii ɲya. Tɔɔnnte vàanntinɲyi yi mpyi pi na ke, yire mpyi a ɲáaŋa na fiige, maa mpyi bula fiige, maa mpyi nɛrɛ fiige. Shɔnyi ɲùɲyi mpyi canraya wuyi fiige. Nage ná ŋguruge ná ŋkìrigiŋi mpyi na fwore yi ɲwɔyi i. 18 Diɲyɛŋi sùpyire ká ntáa tataaya taanre, nage ná ŋguruge ná ŋkìrigiŋi u mpyi na fwore shɔnyi ɲwɔyi i ke, yire yyefuyi taanreŋ'à taaga niŋkin bò. 19 Shɔnyi fànhe mpyi yi ɲwɔyi ná yi nɛɲyi i. Yi nɛɲyi mpyi wwòo fiige, maa mpyi ná ɲùmbogil'e. Cyire cye kurugo, yi mpyi maha yyefuge wàa sùpyire na.

20 Ɲyɛ sùpyire t'à pyi ti ɲyɛ a kwû yire yyefuyi cye e mɛ, tire ɲyɛ a láha ti cyeyayaayi mpèeŋi na mɛ. Ka ti i ntòro ná ti jínasunni ná ti kacyinzunni i, ti mpyi a yire ɲjemu yaa ná sɛɛnŋi, lire ɲyɛ mɛ wyérɛfyinŋi, lire ɲyɛ mɛ dàɲyɛŋi, lire ɲyɛ mɛ kafaayi, lire ɲyɛ mɛ ná

cire e ke. Mà li ta, yire yaayi ɲyɛ na ɲaa mɛ, yi ɲyɛ na núru mɛ, yi ɲyɛ na jà a ɲaara mɛ.
21 Ti mú ɲyɛ a láha ti supyibuuni ná ti sìŋkanmpe ná ti jacwɔɔre ná ti nàŋkaage na mɛ.

10

Sémɛbileni kani

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛ fanhaɲyahaga wuŋi wabɛrɛ ɲya u à tîge mà yîri
nìɲyiŋi i. Ŋahaŋa mpyi u na vàanntinŋɛ fiige, zànhaŋwɔɔge sí ɲyɛ u ɲùŋke e. U yyahe mpyi
canŋaɲyiini fiige, u tooyi sí ɲyɛ mu à jwo na ku ɲyɛ cinŋkunyɔ na. 2 Sémɛbileni là ɲwɔ
mpyi a múgo u cye e. Ka u u u kàniŋɛ tɔɔge yaha suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, maa kàmɛnɛ woge
yaha ɲìŋke na, 3 maa jwo fànha na cànraga fiige. U à jwo amuni ke, ka kileŋi si ntîn tooyo
baashuunni. 4 Cyire kiletiinŋkii baashuunniŋ'à ɲjemu jwo ke, mii la mpyi si yire sémɛ,
ŋka mii à mɛjwuu lógo nìɲyiŋi i na: «Kiletiinŋkii baashuunniŋ'à ɲjemu jwo ke, puru pyi
ma kanni funŋɔ kyaa, ma hà pu sémɛ mɛ.» 5 Kile mèlɛkɛŋi mii mpyi a ɲya u à u tɔɔge
kà niŋkin yaha suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, maa ku sanŋke yaha ɲìŋke na ke, ka uru si u kàniŋɛ
cyɛge yîrige nìɲyiŋi i, 6 maa jwo: «Kileŋi u ɲyɛ fo tèekwombaa, ná u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná
suumpe lwɔhe ná yi funŋɔ yaayi puni dá ke, mii sí n-kâa uru mɛge na na tèn'à nɔ, tère
saha ɲyɛ mɛ. 7 Mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋi ká u mpuruge wyì canŋke ŋkemu i ke, kaŋwɔhɔni
Kile à bégel'a yaha ke, u sí lire pyi, bà u à yi jwo u tùnntunmpii, u báarapyiibil'á mɛ.»
8 Mɛjwuuni mii mpyi a fyânha a lógo mà yîri nìɲyiŋi i ke, ka lire si núr'a mii pyi: «Kile
mèlɛkɛŋi u à yyére suumpe lwɔhe ná ɲìŋke ɲuŋ'i ná sémɛbileni nimugoɲjahani i ke, sà li
shwɔ u cye e.» 9 Ka mii i file uru Kile mèlɛkɛŋi na, maa u pyi u sémɛbileni kan, ka u u mii
pyi: «Li shwɔ ma a ŋkyàa, li sí n-soro mu funŋke e, ŋka li sí n-pôo mu ɲwɔge e sɛrɛ fiige.»
10 Ŋyɛ ka mii i sémɛbileni shwɔ Kile mèlɛkɛŋi cye e mà kyà. Li mpyi a pôo mii ɲwɔge e sɛrɛ
fiige, ŋka mii à li jò ke, ka li i mii funŋke pyi ku u mii yà zoroŋi cye e.
11 Ka pi i yi jwo mii á na Kile saha sí tùnnturo le mii cye e mii u jwo supyishi niɲyahawa
ná kìrii niɲyahagii ná shɛnrɛ niɲyahara sùpyii ná saanlii niɲyahamil'á.

11

Kile tùnntunmpii shuunniŋi kani

1 Ŋyɛ lire kàntugo, ka pi i sumara pyipyi yaaga kan mii á mu à jwo kàbii, maa yi jwo
mii á: «Yîr'a Kileɲaarebage ná sárayi tawwuge súma, mpii pi ɲyɛ wani na Kile pêre ke,
ma a pire tòrɔ. 2 Ŋka ma hà Kileɲaarebage ntàani súma mɛ, ɲaha na yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
Kile kuni i mɛ, kuru cyag'à kan pir'á. Pire pi sí n-pa Kile kànhe jya yiɲyɛ beeshuunni ná
shuunni funŋ'i. 3 Mii sí na jwumpe jwufeebii shuunniŋi tun ná bubaga vàanɲyi i yaciy'e.
Pi sí raa mii tùnnture pyi canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260)
funŋ'i.» 4 Olivye ciyi shuunniŋi ná fùkinabii shuunniŋi pi ɲyɛ ɲìŋke Kafooŋi taan ke, yire
yi ɲyɛ pire tùnntunmpii shuunniŋi. 5 Sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, nage maha fworo
pi ɲwɔyi i, maa uru zàmpɛnɲi bò. Sèeŋi na, sùpya maha sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi
na, urufol'à yaa u bò amuni. 6 Fànhe na ɲyɛ pi á pi jà a zànhe cû k'àha mpa pi tùnnture
canmpyaagii funŋke e mɛ. Pi mú maha jà a lwɔhe kêɛnŋ'a pyi sìshan. Tère o tère l'à pi táan
ke, yyefuge shiŋi u à pi táan ke, pi maha jà a kuru wà sùpyire na ɲìŋke na.
7 Pi aha pi tùnnture jwo a kwɔ̀ tèni ndemu i ke, sige yapege kà sí n-fworo ka-
cyewyicuguŋke e si mpa pi tùn, si jà pi na, si pi bò. 8 Pi buwuubii sí n-yaha kànbwɔhe
tafage e. Kuru kànhe ku sí n-jà n-tàanna ná Sɔdɔmu* ná Misira† e, yi kapegigii kurugo,
kur'e pi à pi Kafooŋi kwòro cige na mú. 9 Pìi sí n-yîri kìrigii puni ná tùluyi puni ná shɛɛnre
puni ná supyishiŋi puni i si mpa a pi buwuubii wíi canmpyaa taanre ná paanga funŋ'i,
pi sì ɲɛɛ wà u pi tò mɛ. 10 Pi ŋkwùŋi funntange kurugo, diɲyɛ sùpyire sí n-pyi ntàanŋi i, s'a

* **11:8** Kuru kànhe mpyi a cè ná silege baa karigil'e (Zhenɛzi 19.4-11). † **11:8** Lire kìni shiinbii na mpyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnmii. Wani Izirayɛli shiinbii mpyi bilere e.

ma yaaya kaan piy'á, ɲaha na yɛ pire Kile tùnntunmpii shuunniŋi mpyi a diɲyɛŋi sùpyire yyahayi fwɔhɔrɔ sèl'e.
11 Ŋyɛ cyire canmpyaa taanre ná paange kàntugo, ka shìŋi ŋɔni si yîri Kile yyére mà jyè pi e, ka pi i yîr'a yyére. Mpii pi à pi ɲya ke, ka pire si fyá sèl'e. 12 Ka pire tùnntunmpii shuunniŋi si mɛjwuu lógo fànha na mà yîri nìɲyiŋi i na: «Yii dùgo naha.» Ka pi i dùgo nìɲyiŋi i ɲahaŋke k'e, mà pi zàmpɛɛnbii yaha tayyérege e na pi wíi. 13 Ka ɲìŋke si ntíl'a cyêɛnnɛ sèl'e. Kànhe ká ntáa tataaya kɛ, taaga niŋkin baya mpyi a cwo, ka shiin kampwɔhii baashuunni (7.000) si ŋkwû kuru ɲìŋke ɲcyèɛnniŋi kajyil'e. Mpii pi à kwôro ke, ka pire si fyá sèl'e, Kileŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, maa li ɲwɔ cû na uru pêre.
14 Ŋyɛ yyefuge shɔnwog'à tòro, ŋka ɲcyèrɛ tanrawoge sí ɲwɔ cû.

Kile mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋ'à u mpuruge wyì

15 Ŋyɛ Kile mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka mɛjwugii si fworo nìɲyiŋi i fànha na:
«Diɲyɛŋi ɲùŋufent'à pyi wuu Kafooŋi Kile ná u Niɲcwɔnrɔŋi woro fo tèekwombaa.»
16 Kacwɔnribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi u à tèɛn pi saanre yatɛɛnɲyi i Kile yyahe yyére ke, ka pire si piye tîrig'a cyán, maa Kile pêe, 17 maa jwo:
«Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo,
mu u ɲyɛ, ná mu mpyi ke,
wuu fwù na ɲyɛ mu na,
ɲaha na yɛ mu à ma fànhe nimbwɔhe tìŋɛ ma Saanre e.
18 Supyishiŋi puni lùgigii mpyi a yîri,
ŋka numɛ mu u lùyirini li ɲyɛ na ɲaa.
Tèni i mu sí kwùubii yíbe ke, lir'à nɔ numɛ,
mu tùnntunmpii pi ɲyɛ mu báarapyiibii ke, pire sàraŋi tèni mú à nɔ,
mà bâra mu shiinbii ná mpii pi ɲyɛ na fyáge mu yyaha na ke,
shinbwo bâra shinbilere na.
Mpii pi ɲyɛ na sùpyire kèɛge ɲìŋke na ke,
pire tèekɛgɛni mú à nɔ.»
19 Lire kàntugo Kileɲaarebage ku ɲyɛ nìɲyiŋi i ke, ka kuru si múgo. Ka Kile tunmbyaare mbwùuni si ɲya kuru bage e. Ka kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni ná ɲìŋke ɲcyèɛnnɛŋi si mpyi mà bâra zànhafunɲcɛɛnɲyi na.

12

Ceeŋi ná wwòlyɛge kani

1 Lire kàntugo nde à pyi kacyeele nìɲyiŋi i, mii à ceeŋi wà ɲya, canŋaɲyiini mpyi u na mu à jwo vàanntinŋɛ, yiŋke sí ɲyɛ u tooyi ɲwɔh'i, wɔrii kɛ ná shuunni s'à pyi kajaɲjwoo ɲùntoŋɔ u ɲùŋke na. 2 U laa wu u mpyi, u mpyi na ŋkwúuli ziŋi cyereyampe cye e.
3 Lire kàntugo nde à pyi kacyeeni labɛrɛ nìɲyiŋi i, mii à wwòlyɛgɛ nimbwɔhɔ niɲyɛga ɲya. Ku mpyi ná ɲùmbogii baashuunni ná ɲɛŋii kɛ e, saanra ɲùntoŋɔ na mpyi ɲùmbogigii puni niŋkin niŋkinŋi na. 4 Wɔrigii ká ntáa tataaya taanre, k'à ku nɛŋke tèg'a taaga niŋkin pwó a wu ɲìŋke na. Ku mpyi a yyére ceeŋi taan, u aha si si pyàŋi jò. 5 Ka ceeŋi si pùnambile si, ka Kile mèlɛkɛŋi wà si li lwó a kàre Kile saanre yatɛɛnŋke taan, Kile yyére. Lire li sí n-pyi supyishiŋi puni ɲùŋɔ na, s'a ti kêɛnŋi ná tɔɔnnɔ kabil'e. 6 Ŋyɛ ka ceeŋi si fê a kàre síwage e. Kile mpyi a cyage kà bégel'a yaha u mɛɛ na wani, bà pi si mpyi s'a u kaan u a lyî canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i mɛ.
7 Lire kàntugo ka kàshige si yîri nìɲyiŋi i. Mishɛli u ɲyɛ Kile mèlɛkɛɛbii ɲùŋufooŋi wà ke, ka uru ná u mèlɛkɛɛbii sí wwòlyɛge tùn, ka wwòlyɛge ná ku mèlɛkɛɛbii si pi tùn mú. 8 Ŋka ku ɲyɛ a jà kàshige na mɛ, ku ná ku mèlɛkɛɛbii saha ɲyɛ a tatɛɛngɛ ta nìɲyiŋi i mɛ. 9 Kuru

wwòlyɛge ku mpyi tèecyiini i. Kuru ku ɲyɛ jínabii ɲùŋufooŋi, maa mpyi Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru wà ɲìŋke na ná ku mèlɛkɛɛbil'e. Kuru ku maha diɲyɛŋi sùpyire wuruge.
10 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo fànha na nìɲyiŋi i na:
«Tèni i wuu Kileŋi sí sùpyire shwɔ, si u sífente cyêe, si ntèɛn u saanre tatɛɛnge e ke, lir'à nɔ numɛ,
ŋge u à cwɔɔnrɔ mà pyi Shwofooŋi ke, uru ɲùŋufente tèepyiin'à nɔ mú.
Ŋaha na yɛ ŋge u maha wuu cìnmpyiibii cêɛge Kile yyahe taan pìlaga bâra canŋa na ke,
pi à uru wà ɲìŋke na.
11 Wuu cìnmpyiibil'à pyi javee u na,
Mpabilini sìshange ŋguŋi
ná Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi cye kurugo.
Pi à ɲɛɛ mà pi múnahigii kan sáraga.
12 Lire e ke tatɛɛngɛ na ɲyɛ yii mpiimu á nìɲyiŋi i ke,
yii pyi funntange e,
ŋka ɲìŋke ná suumpe lwɔhe wuun'à kèɛge,
ɲaha na yɛ Sitaanniŋi nàvunŋɔ wuŋ'à tîge yii yyére.
U à cè na uru canmpyaagii nɛŋɛ saha ɲyɛ a tɔɔn mɛ.»
13 Wwòlyɛg'à pi ɲya pi à kuru wà ɲìŋke na ke, ceeŋi u mpyi a pùnambilini si ke, maa ntaha uru fye e na ŋkòre. 14 Ka ɲyɛ nimbwɔhɔ fukanya shuunni si ŋkan ceeŋ'á, u yîri yire na u a sì u tatɛɛnge e síwage e, bà u ɲwɔ si mpyi s'a ɲcaa wani yyee taanre ná paanga funŋ'i, si laaga tɔɔn wwòlyɛge na mɛ. 15 Lir'à pyi ke, ka wwòlyɛge si lwɔhɔ yige ku ɲwɔge e mà wà ceeŋi kàntugo ba fiige, bà kuru si mpyi si u lwɔ́ mɛ. 16 Ŋka ɲìŋk'à ceeŋi tègɛ. Lwɔhe wwòlyɛg'à yige ku ɲwɔge e mà wà ke, ɲìŋk'à múgo, maa kuru bya. 17 Lir'à pyi ke, ka wwòlyɛge lùuni si yîri ceeŋi taan, maa kàshige kêɛnŋɛ u pyìibii sanmpil'á. Pire pi ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na Kile toŋi kurigii ɲáare, maa Yesu kyaa yu sùpyir'á ke.
18 Lire kàntugo ka wwòlyɛge si sà yyére suumpe lwɔhe ɲwɔge na.

13

Sige yapiyi shuunniŋi kani

1 Ŋyɛ lire kàntugo, ka mii i sige yapege kà ɲya ku u fwore suumpe lwɔhe e. Ŋɛŋii kɛ ná ɲùmbogigii baashuunni ɲyɛ k'á. Saanre ɲùntoŋɔ na mpyi cyire ɲɛɛŋkii puni niŋkin niŋkinŋi na, Kile mɛkɛgɛrɛ mɛyi s'à sémɛ ku ɲùmbogigii na. 2 Sige yapege mii mpyi a ɲya ke, kuru mpyi cin fiige. Fànhe mpyi ku tooy'e, ku ɲwɔge sí ɲyɛ cànraga wogo fiige. Ka wwòlyɛge si ku fànhe fiige kan k'á, maa ku saanre yatɛɛnŋke kan k'á, maa ɲùŋufente kan k'á sèl'e. 3 Sige yapege ɲùmboge kà niŋkin mpyi a bânni mu à jwo ku sí n-kwû. Ŋka kuru tabannag'à pa ŋkwɔ̀, ka li i mpyi kakyanhala sùpyir'á fo t'à yîr'a taha ku fye e. 4 Ka ti i wwòlyɛge pêe, ɲaha na yɛ k'à ɲùŋufente kan sige yapeg'á. Ka ti i sige yapege pêe mú na: «Jofoo u ɲyɛ ŋke sige yapege ɲca yɛ? Jofoo u sí n-jà ku tùn yɛ?»
5 Ŋwɔg'à kan k'á, bà ku si mpyi si kuye pêe, s'a Kile mɛkɛgɛrɛ jwumpe yu mɛ. Kun'à pa ŋkan k'á yiɲyɛ beeshuunni ná shuunni funŋ'i, k'a lire pyi. 6 Ka ku u ku ɲwɔge múgo maa Kile ná u tatɛɛnge mɛge kèɛge, mpii pi à tèɛn nìɲyiŋi i ke, maa pire mɛyi kèɛge mú. 7 Kun'à pa ŋkan k'á, ku Kile wuubii tùn, ku u jà pi na. Fành'à kan k'á, ku pyi tùluyi puni ná kìrigii puni ná shɛɛnre puni jwufeebii ná supyishiŋi puni ɲùŋɔ na. 8 Diɲyɛ sùpyire puni sí raa ku pêre, fo mpii mɛyi y'à sémɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e ke. Mpabilini l'à pyi sáraga ke, uru sémɛŋi na ɲyɛ lire wu.
9 Ŋgemu la ku ɲyɛ si karii yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. 10 Ŋgemu ká mpyi na sí n-le kàsuŋi i ke, urufoo sí n-le kàsuŋi i. Ŋgemu ká mpyi na sí n-bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i ke, urufoo sí n-bò ná l'e. Lire e ke Kile wuubil'à yaa pi kyaage kwú piye e, pi i ŋkwôro Kile kuni i.

11 Ɲyɛ ka mii i núr'a sige yapege kabɛrɛ ɲya ku u fwore ɲìŋke e. Ɲɛŋii shuunni mpyi ku na mpàbili wogii fiige, ku mpyi na yu wwòlyɛgɛ fiige. 12 Ku mpyi na ku karigii pyi sige yapege niɲcyiige ɲyii na, ná kuru u fànhe puni i. Tabannage mpyi na ŋko s'a sige yapege niɲcyiige ŋkemu bùu, ka ku u núr'a yîri ke, ŋke numɛ wog'à diɲyɛŋi ná u sùpyire pyi na t'a kuru pêre. 13 Sige yapege shɔnwoge mpyi maha kakyanhala karigii pyi, fo maha nage pyi ku u yîri nìɲyiŋi i na ntîri ɲìŋke na sùpyire ɲyii na. 14 Lire pyiŋkanni na, fànhe ku mpyi a kan k'à kakyanhala karigii pyi sige yapege niɲcyiige ɲyii na ke, ku mpyi a diɲyɛŋi sùpyire wurugo ná cyire karigil'e. Kàshikwɔnŋwɔɔni mpyi a sige yapege ŋkemu bânni, ka ku u núr'a cùuŋɔ ke, ku mpyi a diɲyɛŋi sùpyire pyi na ti kuru nàɲjaŋi yaa ti raa ku pêre. 15 Ɲyɛ sige yapege niɲcyiige nàɲjaŋi sùpyir'à yaa ke, fành'à kan sige yapege shɔnwog'á, ka ku u múnaa le uru nàɲjaŋi i, bà u si mpyi s'a yu, mpiimu ká ɲcyé si u pêe ke, u u pire bò mɛ. 16 Ka ku u fànha cyán sùpyire puni na, bà fyè si mpyi si bwɔ̀n pi shin maha shin kàniŋɛ cyɛge, lire ɲyɛ mɛ u byaani na mɛ, shinbilere bâra shinbwo na, yaarafoo bâra yaara baafoo na, biliwe bâra shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ biliwe mɛ. 17 Sùpya mpyi na sì n-jà zhwo pyi, lire ɲyɛ mɛ mà pɛrɛmɛ pyi, ná ŋke sige yapege fyèŋi ɲyɛ urufoo na mɛ. Uru fyèŋi u ɲyɛ sige yapege mɛge, lire ɲyɛ mɛ tərɔmpe pu sí n-bê ná ku mɛge e ke.

18 Nde na ɲyɛ yákilifee kyaa. Tərɔmpe pu sí n-bê na sige yapege mɛge ɲwɔh'i ke, shinŋi u ɲyɛ yákilifoo ke, urufoo u puru ɲwɔhe cya a cè. Sùpya mɛgɛ ku ɲyɛ ku ki. Kuru ku ɲyɛ ŋkwuu baani ná beetaanre ná baani (666).

14

Mpabilini ná l'à mpiimu ɲùŋɔ wwû ke

1 Lire kàntugo ka mii i wíi mà Mpabilini niɲjyereni ɲya Siyɔn ɲaŋke ɲuŋ'i. Shiin kampwɔhii ŋkwuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144.000) mpyi ná l'e. Mpabilini mɛge ná li Tuŋi mɛge mpyi a sémɛ pire shiinbii byahigii na. 2 Ka mii i mɛjwuu lógo l'à fworo nìɲyiŋi i mu à jwo lufoomɔ tùnmɔ, maa mpyi mu à jwo kiletinnɛ. Li mú mpyi mu à jwo pìi pi ɲyɛ na ŋkɔ̀nnii bwùun. 3 Pi mpyi Kile saanre yatɛɛnŋke ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi ná kacwɔnribii yyaha yyére na mɛɛ nivɔnnɔ cêe. Pire shiin kampwɔhii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛreŋi ɲùŋɔ Kile à wwû diɲyɛŋi i ke, pire baare e, sùpya mpyi na sì n-jà lire mɛɛni taanna mɛ. 4 Tire sùpyire ɲyɛ a mpyi a ɲɛn'a tiye ɲwɔ́hɔ ná cibahani i mɛ. Ti ɲyɛ a mpyi a ceewe shi cè mɛ. Tire mpyi maha ntaha Mpabilini fye e li tasheyi puni i. Tire ɲùɲyi y'à wwû yyecyiige na sùpyire shwɔhɔl'e, maa ti pyi Kile ná Mpabilini wuu. 5 Ti ɲyɛ a sìi na fini mɛ, ɲcèɛgɛ cyaga ɲyɛ ti na mɛ.

Kile mèlɛkɛɛbii taanreŋi kani

6 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ nintorowo ɲya fo nìɲyiŋi i. Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ tèrigii puni wumpe ke, puru mpyi u á ɲjwuŋi mɛɛ na sùpyire pun'á. U mpyi a yaa u a pu yu kìrigii puni ná tùluyi puni ná shɛɛnre puni jwufeebii ná supyishiŋi pun'á. 7 Ka u u wá na yu fànha na: «Yii a fyáge Kile na, yii raa u kêre, ɲaha na yɛ tèn'à nɔ u diɲyɛ sùpyire yíbe ti kapyiiŋkii na. Uru u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná lùbilibii dá ke, yii a u pêre.»

8 Kile mèlɛkɛ shɔnwu mpyi a pa niɲcyiiŋi kàntugo maa ŋko: «K'à jya! Kànbwɔhe Babilɔnni à jya! Kuru k'à ku ɛrɛzɛn sinmpe kan supyishiŋi puni u a bya. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, k'à supyishiŋi puni pyi u à jacwɔɔre pyi ku fiige.»

9 Ɲyɛ Kile mèlɛkɛ tanrewu mpyi a pa mpii shuunniŋi kàntugo, maa ŋko fànha na: «Shin maha shin ká ŋke sige yapege ná ku nàɲjaŋi pêe, ka ku fyèŋi si bwɔ̀n u byaani, lire ɲyɛ mɛ u cyɛge na ke, 10 urufoo sí ɛrɛzɛnŋi sinmpe nintanhampe bya. Puru pu ɲyɛ Kile lùyirini. Yyefuge sí nɔ u na nage ná ŋkìrigiŋi cye kurugo, Kile mèlɛkɛɛbii ná Mpabilini ɲyii na. 11 Nage e u sí n-pyi ke, kuru sì n-sìi n-fùgo mɛ. Mpii pi à sige yapege ná ku nàɲjaŋi pêe, ku mɛge fyèŋi sí ɲyɛ pi na ke, pìlaga bâra canŋa na, ŋɔmɔ sì n-pyi pir'á mɛ.»

12 Lire e ke mpii pi ɲyɛ Kile wuubii, maa u toŋi kurigii ɲaare maa ntaha Yesu fye e ke,
pir'à yaa pi kyaage kwú piye e.
13 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo nìɲyiŋi i na: «Yi sémɛ na mà lwɔ́ numɛ na, sùpyire
ti sí n-kwû si ti yaha Kafooŋi wwoɲɛɛge e ke, tire wuun'à ɲwɔ.» Kile Munaani à jwo: «Sèe
wi, tire sí ŋɔ̀ ti báarawage na, ɲaha na yɛ Kile sì funŋɔ wwɔ̀ ti báaraŋi niɲcɛnŋi na mɛ.»

Kile lùyirini l'à tàanna ná sùmakwɔngigil'e ke

14 Ŋyɛ ka mii i núr'a wíi mà ɲahaŋke kà nivyinge ɲya, wà mpyi a tɛ̀ɛn ku na mu à jwo
sùpya. Sɛɛn ɲùntoŋɔ mpyi urufoo ɲùŋke na, kɔ̀ɔnŋa nintan sí ɲyɛ u cyɛge e. 15 Ka Kile
mɛ̀lɛkɛŋi wabɛrɛ si fworo Kileɲaarebage e, maa jwo fànha na ná ɲahaŋke ɲùŋi wuŋi i na:
«Ŋìŋke sùmaŋi tèekwɔɔnn'à nɔ, sùmaŋi pun'à nɔ, ma kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́ ma a u kwùun.» 16 Ŋge u
mpyi a tɛ̀ɛn ɲahaŋke ɲuŋ'i ke, ka uru si u kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́, maa ɲìŋke sùmaŋi kwɔ̀n.
17 Lire kàntugo ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wabɛrɛ si fworo Kileɲaarebage e nìɲyiŋi na, kɔ̀ɔnŋa
ɲwɔtanga wu na mpyi uru cye e mú.
18 Ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wabɛrɛ si fworo sárayi tawwuge e, uru u ɲyɛ nage ɲùŋɔ na. Ka u u
kɔ̀ɔnŋaŋifoo pyi: «Ŋìŋke ɛrɛzɛnŋ'à nɔ, u kwɔ̀n ná ma kɔ̀ɔnŋaŋi i.» 19 Ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi si u
kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́, maa ɲìŋke ɛrɛzɛnŋi kwɔ̀n mà wà ɛrɛzɛn lwɔhe tawwuge wyige e. Kuru ku
ɲyɛ Kile lùyirini. 20 Ka pi i ɛrɛzɛnŋi fwòoŋɔ kuru wyige e kànhe kàntugo. Mà pi yaha pi i
u fwòoŋi, sìshang'à fworo wyige e mà dùg'a nɔ shɔnyi ɲwɔyi na, maa fwu a kàre sumare
kampwoo ná ŋkwuu baani (1.600*) ɲìŋke na.

15

Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi ná yyefuyi nizanŋyi kani

1 Lire kàntugo mii à núr'a kakyanhala kacyeele nimbwoo ɲya nìɲyiŋi i: Kile mɛ̀lɛkɛɛ
baashuunni mpyi ná yyefugo kuuyo baashuunni i piye cye e. Yyefuyi nizanŋyi yi mpyi
yire, Kile lùyirini sí ɲùŋɔ kuu yire na.
2 Lire kàntugo ka mii i cyage kà ɲya suumpe lwɔhe fiige, ku mpyi na ɲî dùba fiige, maa
mpyi mu à jwo na k'à wùrugo k'e. Mpii pi à pyi javee sige yapege na ke, mii à pire ɲya pi à
yyére suumpe lwɔhe cyage e. Pire ɲyɛ a mpyi a sige yapege ná ku nàŋjaŋi pêe mɛ, tɔrɔmpe
pu sí n-bɛ̂ ná ku mɛge ɲwɔhe e ke, pi à cyé uru fyèŋi na piye na. Ŋkɔ̀nnibii Kile mpyi a kan
pi á ke, pire mpyi pi cye e. 3 Pi mpyi na Kile báarapyiŋi Musa mɛɛni ná Mpabilini mɛɛni
cêe na:
«Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo!
Mu kapyiiŋkii na ɲyɛ kabwɔhii ná kakyanhala.
Supyishiŋi puni Saannŋi,
mu kapyiiŋkii pun'à tíi,
maa mpyi sèe!
4 Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ u sì n-fyá mu yyaha na mà yɛ?
Jofoo u ɲyɛ u sì mu pêe mà yɛ?
Mu kanni u ɲyɛ niɲcɛnŋi.
Supyishiŋi puni sí n-pa niŋkure sín mu á,
ɲaha na yɛ mu katiigii nimpyiiŋkil'à fíniŋ'a cyêe pi na.»
5 Lire kàntugo ka mii i tunmbyaare cyage ɲya k'à múgo nìɲyiŋi i Kileɲaarebage e.
6 Yyefuyi baashuunniŋi mpyi Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi mpiimu cye e ke, ka pire si
fworo Kileɲaarebage e. Vàanvyinweeweere mpyi pi à le. Sɛɛnŋi vàanmɛɛnyɛ mpyi pi à tɛ̀g'a
piye bînni ntùɲyi i. 7 Ŋyii yaayi sicyɛɛreŋi i, ka kà niŋkin si sɛɛn ŋkunahii baashuunni kan
Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋ'á. Kileŋi u ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa ke, cyi mpyi a ɲî uru
lùyirini na. 8 Lire tèni i, ka Kileɲaarebage si ɲî naŋguruge na, lir'à li cyêe na Kile sìnampe
ná u fànhafente na ɲyɛ kuru cyage e. Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi mpyi a pa ná yyefuyi

* **14:20** Ku laag'à culumɛtirii ŋkwuu taanre (300) kwɔ̀.

baashuunniŋi ɲjemu i ke, sùpya mpyi na sì n-jà n-jyè Kileɲaarebage e ná yire ɲyɛ a tòro mɛ.

16

Ŋkunahigii baashuunniŋi cyi ɲyɛ na Kile lùyirini kyaa yu ke

1 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo fànha na Kileɲaarebage e, li i ŋko Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋ'á na: «Kile lùyirini na ɲyɛ ŋkunahigii baashuunniŋi ɲcyiimu i ke, yii sà cyi sùguro ɲìŋke na.»

2 Ŋyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi niɲcyiiŋi si sà u ŋkunaani sùguro ɲìŋke na. Lir'à pyi ke, sige yapege fyèŋi mpyi mpiimu na, pi sí i ku nàɲjaŋi pêre ke, ka nɔwapiye si fworo pire na.

3 Ka Kile mèlɛkɛŋi shɔnwuŋi si sà u ŋkunaani sùgoro suumpe lwɔhe e, ka lwɔhe si ŋkêɛnŋ'a pyi mu à jwo supyikwugo sìshan. Ŋyii yaayi yi mpyi k'e ke, ka yire puni si ŋkwû.

4 Ka Kile mèlɛkɛŋi tanrewuŋi si sà u ŋkunaani sùgoro baŋi lwɔhe ná lùbilibil'e, ka yire puni si ŋkêɛnŋ'a pyi sìshan. 5 Kile mèlɛkɛŋi u ɲyɛ lwɔhe ɲùŋɔ na ke, ka mii i uru ɲya u à jwo: «Mu u ɲyɛ niɲcɛnŋi, mu u ɲyɛ, ná mu mpyi ke, mu à tíi, ɲaha na yɛ amuni mu ɲyɛ na yoge kwùun. 6 Pi à mu shiinbii ná mu tùnntunmpii sìshange wu, ka mu u sìshange kan pi a byii, pi ná lir'à yaa.» 7 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo sárayi tawwuge e na: «Sèeŋi na, Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo, mu yoge kwɔ̀nŋkann'à tíi.»

8 Ka Kile mèlɛkɛŋi sicyɛrewuŋi si u ŋkunaani sùgoro canŋaɲyiini ɲuŋ'i, bà li kafuge si mpyi si mpêe s'a sùpyire súuge na fiige mɛ. 9 Kuru kafug'à sùpyire súugo sèl'e. Ka pi i wá na Kile mɛge kèɛge, uru cye e cyire yyefuge karigii ɲyɛ. Pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kêɛnŋɛ si u pêe mɛ.

10 Ka Kile mèlɛkɛŋi kaŋkuro wuŋi si u ŋkunaani sùgoro sige yapege saanre yatɛɛnŋke e. Ku mpyi na ku saanre pyi cyeyi ɲjemu ɲùŋɔ na ke, ka numpini si jyè yire puni i, ka sùpyire si wá na ti ɲjirigii nɔni yyefuge cye e. 11 Yyefuge ná nɔwapiyi kurugo, ka pi i wá na nìɲyiŋi Kileŋi mɛge kèɛge, ŋka pi ɲyɛ a pi toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ.

12 Ka Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋi si u ŋkunaani sùgoro Efirati baŋi i, ka baŋi lwɔhe si waha maa tatorogo kan saanbil'á, pire mpyi a yîri canŋafyinmpe e. 13 Lire kàntugo ka mii i múnapegii taanre ɲya ntàsɛɛn fiige, là à fworo wwòlyɛge ɲwɔge e, ka là si fworo sige yapege ɲwɔge e, ka là sí fworo tùnntunŋi kafinivininŋi ɲwɔge e. 14 Jínahii pi mpyi cyire múnahigii, cyi maha kakyanhala karigii pyi. Cyi sí n-shà diɲyɛŋi saanbii puni bínni, bà pi si mpyi si kàshige kwɔ̀n Kile Siŋi Punifoo canmbwɔhe e mɛ.

15 Kafooŋi à jwo: «Lógo, mii sí n-pa mu à jwo nàŋkaawa. Ŋgemu u à kwôro ɲyii na, maa mpyi u ɲyɛ a u vàaŋɲyi wwû sùpyire ti kwɔ̀ t'a u silege cyeyi ɲaa mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

16 Ŋyɛ ka jínabii si sà saanbii bínni cyage k'e, pi maha kuru mɛge pyi Eburubii shɛɛnre e: «Arimagedɔn*».

17 Ŋyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋi si u ŋkunaani sùgoro kafɛɛge e. Ka mɛjwuu si fworo Kileɲaarebage e saanre yatɛɛnŋke e na: «Y'à kwɔ̀ numɛ.» 18 Ka kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni si mpyi, ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ sèl'e. Mà lwɔ́ sùpyire ɲyɛ ɲìŋke na ke, ku mpyi na saha ɲcyêɛnnɛ lire cyèɛnnɛŋkanni na mɛ. 19 Ka Babilɔnni kànbwɔhe si jya mà pyi taanre. Ka kìrigii puni kànyi si ɲcwo. Kile funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ kuru kànbwɔhe na mɛ, maa u lùyirini tîrige ku shiinbii ɲuŋ'i, lire li ɲyɛ mu à jwo u à ɛrɛzɛn sintanhampe kan pi a bya. 20 Kìripyɛɛre ti mpyi suumpe lwɔhe niŋke e ke, ka tire puni si mpînni, wà saha ɲyɛ a ɲaɲyi saha cè mɛ. 21 Ka zànhafunɲcɛɛnyɛ nitabaaya si wá na ɲcwo sùpyire ɲuŋ'i. Yi puni niŋkin niŋkinŋi mpyi a dùgo sèe sèl'e. Ka sùpyire si wá na Kile mɛge kèɛge kuru yyefuge mpèeŋi kurugo.

---

* **16:16** Izirayɛli shiinbil'à kàshibwoyi kwɔ̀n kuru cyage e.

17

Fwòrobacwɔge kani

1 Ŋkunahigii baashuunniŋi mpyi Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi mpiimu cye e ke, ka pire
wà si file mii na, maa jwo: «Ta ma, fwòrobacwɔge ku ɲyɛ lùbwoyi ɲwɔge na ke, tunŋkanni
na mii sí kuru kapegigii tùn ke, mii sí lire cyêe mu na. 2 Diɲyɛŋi saanbil'à jacwɔɔre pyi ná
k'e, ka diɲyɛŋi sùpyire si ku ɛrɛzɛn sinmpe bya a méɛ, lire li ɲyɛ pi à jacwɔɔre pyi ku fiige.»
3 Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlɛkɛŋi si ŋkàre ná mii i síwage
e. Wani mii à ceeŋi wà ɲya u à tèɛn sige yapege niɲyɛga ɲuŋ'i. Kuru sige yapege mpyi
ná ɲùmbogii baashuunni ná ɲɛŋii kɛ e, Kile mɛkɛgɛrɛ jwumpe mpyi a sémɛ ku puni na.
4 Vàanya loŋgara wuyo niɲyɛya ceeŋi mpyi a le, maa uye yaa ná sɛɛnŋi ná kafaare loŋgara
woore ná kóɔnŋi loŋgara wuŋi i. Sɛɛnŋi fùnɲcwokwuu na mpyi u cye e, jacwɔɔre karigii
cyi à nâar'a pi maa ɲwóhɔ ke, li mpyi a ɲî cyire na. 5 Mɛge kà mpyi a sémɛ u byaani na
ŋkemu ɲwɔhe k'à cûgo ke, kuru mɛge ku ɲyɛ: «Kànbwɔhe Babilɔnni: jacwoobii ná diɲyɛŋi
katupwɔhɔyi pyifeebii nuŋi.» 6 Mii à li ɲya na ŋge ceeŋi mpyi a bya mà méɛ Kile wuubii
sìshange ná Yesu kani jwufeebii sìshange e.

Mii à u ɲya ke, li mpyi a mii kàkyanhala mà tòro. 7 Ŋyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi si mii pyi:
«Ŋaha na l'à mu kàkyanhala yɛ? Ceeŋi u à tèɛn sige yapege ɲuŋ'i ná ku ɲyɛ ná ɲùmbogigii
baashuunniŋi ná ɲɛɛŋkii kɛŋi i ke, mii sí lire ɲwɔhe jwo mu á. 8 Sige yapege mu à ɲya ke,
ku mpyi ɲyii na, ŋka ku saha ɲyɛ mɛ, ku sí n-pa fworo wyicuguŋke e, si ŋkàre tapinnage e.
Mà lwó diɲyɛŋ'à dá ke, sùpyire ti ɲyɛ ti mɛyi ɲyɛ a sémɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi
tasemɛge e mɛ, sige yapege ɲyaŋi sí n-pâa tire e. Yii li cè na tèni l'e ku mpyi ɲyii na, ŋka
ku saha ɲyɛ mɛ, ku sí núru n-pa.

9 Sìɲcyiimpe ná yákiliŋi u à yaa u tèg'a ŋke cyage yyaha cè. Ɲùmbogigii baashuunniŋi
na ɲyɛ ɲaɲya baashuunni yire ɲjemu ɲuŋ'i uru ceeŋ'à tèɛn ke. 10 Cyire ɲùmbogigii na ɲyɛ
saanlii baashuunni mú, kaŋkur'à cwo pire e, niŋkin na ɲyɛ wani, u sannŋi sàha mpa mɛ.
Ŋka uru ká mpa, u sí tère nimbilere pyi kanna. 11 Sige yapege ku mpyi ɲyii na, ná ku
saha ɲyɛ mɛ, kuru mú na ɲyɛ saannŋi wà, kuru ku sí pi fûnŋɔ baataanre, ŋka ku na ntɔ̀re
mpii saanbii baashuunniŋi i. Kuru na ŋkèɛge tapinnage e. 12 Ŋɛɛŋkii kɛŋi mu à ɲya ke,
cyire na ɲyɛ saanlii kɛ, pire sàha ŋkwɔ̀ a tèɛn fànhe na mɛ. Pire sí n-pa ɲùŋufente ta si tère
nimbilere kanna pyi ná ŋke sige yapege e siɲcyan. 13 Sɔ̀nŋɔre ninure ti ɲyɛ pire pun'á, pi
sí pi fànhafente ná pi ɲùŋufente kan sige yapeg'á. 14 Pi sí Mpabilini tùn, ŋka Mpabilini sí
n-jà pi na, ɲaha na yɛ lire li ɲyɛ kàfeebii puni Kafooŋi ná saanbii puni Saannŋi. Mpii pi ɲyɛ
ná l'e ke, pire Kile à yyere maa pi cwɔɔnrɔ, ka pi i ŋkwôro u kuni i.»

15 Ka Kile mèlɛkɛŋi si núr'a mii pyi: «Lùbwoyi ɲwɔge na mu à fwòrobacwoŋi ɲya u à tèɛn
ke, yire na ɲyɛ kìrii ná supyikuruyo ná supyishi niɲyahawa ná shɛnrɛ. 16 Ŋɛɛŋkii kɛŋi mu
à ɲya ke, cyire ná sige yapege sí fwòrobacwoŋi kyaa pɛn yiy'á. Yi sí u cyeŋgaya wuŋi ná u
cipyire wuŋi yaha, si ŋkyà u e, si u sannŋi súugo.

17 Yii li cè, Kile u à sɔ̀nŋɔre le pi e pi i uru ɲyii wuuni pyi, pi i pi sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, pi i pi
ɲùŋufente kan sige yapeg'á, fo Kile jwumpe ká fûnŋɔ. 18 Kànbwɔhe ku ɲyɛ na ɲìŋke saanbii
puni kêɛnŋi ke, ceeŋi mu à ɲya ke, uru u ɲyɛ kure.»

18

Babilɔnni kànbwɔh'à jya

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ ɲya u à yîri nìɲyiŋi i na ntîri. Ɲùŋufente
mpyi u á sèl'e, u sìnampe mpyi bèɛnmɛ ɲìŋke cyeyi puni i. 2 Ka u u ŋkwúulo fànha na: «K'à
jya! Babilɔnni kànbwɔh'à jya! K'à pyi numɛ jínabii tatɛɛngɛ, maa mpyi múnapegigii puni
ná màpɛngɛ saɲcyɛnɲwɔhɔyi puni taŋwɔhɔgɔ. 3 Lir'à pyi, ɲaha na yɛ k'à supyishiŋi puni
pyi pi à jacwɔɔre pyi ku fiige, ka lire si mpyi mu à jwo pi à ku ɛrɛzɛn sinmpe bya. Ŋìŋke

saanbil'à jacwɔɔre pyi ná k'e, ɲìŋke cwɔ̀hɔmpil'à pa mpyi kàmpyaafee ku pùcyage yaare cye kurugo.»

4 Ɲyɛ ka mii i mɛjwuuni labɛrɛ lógo nìɲyiŋi i na: «Mii shiinbii, yii fworo Babilɔnni kànhe e, lire e kapegigii k'à pyi ke, yii nàzhan sì n-pyi cyire e mɛ. Amuni li mú ɲyɛ, yyefuyi yi sí nɔ ku na ke, yii nàzhan sì n-pyi yire e mɛ. 5 Yii li cè na ku kapegigil'à bínni cyiye e, mà dùg'a nɔ fo nìɲyiŋi na. Kile funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ ku ntiimbaaŋi karigii na mɛ. 6 Nde k'à pyi pi sanmpii na ke, yii lire fiige pyi ku na. Yii ku nimpyiini fiigii shuunni pyi ku na. K'à yaage ŋkemu kan yii à bya ke, ŋkemu fànhe k'à ɲyaha kuru woge na tooyo shuunni ke, yii kuru le ku byabya ceni i. 7 Bà k'à yasinayi ná nàfuuŋi tɛ̀g'a kuye pêe mɛ, yii kyaage ná nàvunŋke pyi ku nɔ ku na amuni, ɲaha na yɛ k'à kuye pyi saancwo, na kuru ɲyɛ leŋkwucwo mɛ, na kuru sì n-sìi yamɛɛ sú mɛ. 8 Lire kurugo, yyefuyi yi ɲyɛ ku mɛɛ na ke, yire yi ɲyɛ: kwùŋi ná yamɛɛni ná kategе. Yire sí nɔ ku na canŋa niŋkin. Nage sí ku súugo, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile u ɲyɛ na yoge kwùun ku na ke, fànhe na ɲyɛ ur'e.»

9 Ɲyɛ ɲìŋke saanbii pi à jacwɔɔre pyi ná k'e, maa ku pùcyage loŋgara yaayi ta ke, pire ká ku súugo súugo naŋguruge ɲya, pi sí raa ŋkwúuli s'a yamɛɛni súu sèe sèl'e. 10 Pi sí n-yyére tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ pi sí raa fyáge ku yyefuge kà ŋkwɔ̀ nɔ pire na mɛ, s'a ŋko: «Kànbwɔhe Babilɔnni wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Nàmbaa kànhe! Yoge ku kwɔ̀n mu na, lire ɲyɛ a pyi kamɔnɔ mɛ, tère nimbilere kanna.»

11 Diɲyɛŋi cwɔ̀hɔmpii mú sí raa ŋkwúuli s'a yamɛɛni súu ku kurugo, mà li ɲùŋke pyi pi yapɛrɛyi saha ɲyɛ na shuu mɛ. Yire yaayi yi ɲyɛ: 12 sɛɛnŋi ná wyérɛfyinŋi ná loŋgara kafaare ná loŋgara kɔ́ɔnŋi ná shire vàaŋɲyi ná vàaŋɲyɛyi nisinaɲyi ná vàanntufagare loŋgara woore ná nùguntanga cire ná ntàsuuŋi ŋkyaangil'à tɛ̀g'a yaayi ɲjemu yaa ke, ná loŋgara cir'à tɛ̀g'a yaayi ɲjemu yaa ke, ná dàɲyɛŋi wuyi ná tɔɔnnte wuyi ná kafaayi loŋgara wuy'à te mà pyi yaayi ɲjemu ke, 13 ná cyangayaare nùguntanga woore ná làtikoloŋi ná miri nùguntanga sìnmpe ná wusunaŋi ná ɛrɛzɛn sinmpe ná sìnmpe ná farini mbyìmpe ná mɔ̀ɔŋi ná nìiyi ná mpàabii ná shɔnyi ná wòtoribii, ali bilibii mú. 14 Pi sí raa ŋko: «Yaayi mu mpyi a cya ke, yire pun'à fworo mu cye e. Uru nàfuuŋi ná yire kakyanhala yaayi pun'à pînni mu na, mu saha sì n-sìi yi ta mɛ.» 15 Cwɔ̀hɔmpii pi à nàfuuŋi ta ku cye kurugo ke, pire sí laaga tɔɔn ku na, ku yyefuge kà ŋkwɔ̀ nɔ pire na mɛ. Pi sí raa mɛɛ súu s'a ŋkwúuli, 16 s'a ŋko: «Kànbwɔhe wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Ku sí mpyi a yal'a ɲwɔ ná shire vàaŋɲyi ná vàaŋɲyɛyi ná sɛɛnŋi ná kafaare loŋgara woore ná kɔ́ɔnŋi loŋgara wuŋi i. Yire puni y'à kɛ̀ɛge amɛ tère niŋkin!»

17 Bakwooyi ɲùŋufeebii puni ná yi kùsheebii ná mpii pi ɲyɛ na báare yi e ke, ná shin maha shin u ɲyɛ na u ɲwɔlyiŋi taa suumpe lwɔhe ɲuŋ'i ke, pire pun'à pa yyére tatɔɔnge e, 18 maa kànhe wíi tasogoge e, maa jwo fànha na: «Kànha mpyi a sàa pêl'a ŋke kànbwɔhe kwɔ̀ mɛ.» 19 Pi à cwɔɔnre wu pi ɲùmbogigil'e, maa yamɛɛni kwuuni wà, maa jwo: «Kànbwɔhe wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Ku loŋgara yaayi yi mpyi a bakwooyi feebii puni pyi yaarafee ke, tère niŋkin funŋ'i kur'à pînni. 20 Nìɲyiŋi, ta múgure ku ɲjyaŋi kurugo! Kile wuubii ná Yesu tùnntunmpii ná Kile tùnntunmpii, yii a múgure mú, ɲaha na yɛ Kile à yogo kwɔ̀n ku na, maa yii ŋkooŋi wwû ku na.»

21 Ɲyɛ ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si kafaabwɔhɔ lwɔ́ mu à jwo tiraga, maa ku wà suumpe lwɔhe e, maa jwo: «Amɛ Babilɔnni kànbwɔhe sí n-wà fànha na, wà saha sì ku ɲya mɛ. 22 Ŋkɔ̀nnɔ ná mɛceeŋkuruŋɔ ná tìinmpire ná mpurugo mɛɛ saha sì n-sìi n-lógo wani mɛ. Cyebaarapyi saha sì ɲya wani mɛ, tiraga mɛɛ saha sì n-fworo wani mɛ. 23 Fùkina bɛ̀ɛnmɛ saha sì n-fworo wani mɛ, tacwokwɔngɔ ná ku poo jwumɔ saha sì n-lógo wani mɛ, ɲaha na yɛ mu cwɔ̀hɔmpii pi mpyi diɲyɛ shinbwoobii, mu sìŋkanma karigil'à diɲyɛ sùpyire puni wurugo. 24 Mà bâra lire na, Kile tùnntunmpii ná Kile wuubii ná sùpyire puni t'à bò ɲìŋke na ke, mu yyére pire puni sìshang'à ɲya.»

19

1 Lire kàntugo ka mii i tùnmbwɔhɔ lógo nìɲyiŋi i, mu à jwo supyiɲyahara ti ɲyɛ na yu, na:
«Aleluya*! Zhwoŋi ná pèente ná sífente na ɲyɛ wuu Kileŋi á. 2 U kapegigii tunŋkanni na ɲyɛ
sèe, maa ntíi, ɲaha na yɛ fwòrobacwɔge ku mpyi a diɲyɛ sùpyire pyi t'à tiye pwɔ kapegigii
na ke, u à kuru tùn. Kile báarapyiibii k'à bò ke, Kile à lire ŋkooŋi wwû ku na.» 3 Ka pi i
núr'a jwo: «Aleluya! Ku súugosuugo naŋguruge sí raa dùru tèrigii puni i.» 4 Ka kacwɔnribii
beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi si piye tîrig'a cyán, maa Kile nintɛɛnŋi pêe
u saanre yatɛɛnŋke e na: «Amiina, Aleluya!»

Dánafeebii kuruŋk'à bégel'a yaha Mpabilini mɛɛ na mu à jwo tàcwo

5 Ɲyɛ ka mɛjwuu si fworo saanre yatɛɛnŋke cyage e na: «Yii pi ɲyɛ Kile báarapyiibii maa
fyáge u na ke, shinpyɛɛre bâra shinbwoobii na, yii puni, yii a wuu Kileŋi kêre.» 6 Ka mii
i núr'a tùnmbwɔhɔ lógo mu à jwo shinɲyahara, lire ɲyɛ mɛ lufoomɔ, lire ɲyɛ mɛ mu à jwo
kile u à sêe fànha na na: «Wuu wuu Kafooŋi Kile kêe, ɲaha na yɛ wuu Kafooŋi Kile, Siŋi
Punifoo na ɲyɛ u saanre e. 7 Wuu pyi funntange e, wuu raa múgure, wuu u pèenɛ taha u
na, ɲaha na yɛ Mpabilini cikwɔɔnr'à nɔ, li tàcwoŋi mú à tèɛn li tɛɛnl'e. 8 Kun'à kan u á, u
vàanvyinweeweere nisinana le. Kile wuubii kapyiiŋkii nintiigii cyi ɲyɛ tire vàanvyinre.»

9 Ka Kile mèlɛkɛŋi si mii pyi: «Yi sémɛ "mpii pi à yyére Mpabilini cikwɔɔnre ɲjyìŋi na ke,
pire wuun'à ɲwɔ."» Maa núr'a mii pyi: «Kile yabiliŋi jwumpe pu ɲyɛ mpe.»

10 Ka mii i niŋkure sín u fere e si u pêe, ŋka u à mii pyi: «Ma hà li pyi mɛ, mii mú na ɲyɛ
Kile báarapyi mu à jwo mu ná ma cìnmpyiibii pi ɲyɛ na Yesu kyaa yu sùpyir'á ke. Kile mu à
yaa mu u a mpêre.» Jwumpe pu ɲyɛ na yu Yesu kyaa na ke, puru pu ɲyɛ Kile tùnntunmpii
tùnnture ɲùŋke.

Kirisita à pyi javoo sige yapege ná ku fyèɲwɔhɔshiinbii na

11 Ka mii i nìɲyiŋi ɲya u à múgo, ka shɔngɔ nivyinge si fworo. Sùpyaŋi u mpyi ku
ɲuŋ'i ke, uru mɛge ku ɲyɛ: «Ɲwɔmɛɛ niŋkinfooŋi ná sèeŋifooŋi». Ntìiŋi funŋke e, u maha
yoge kwùun maa sùpyire tùnni. 12 U ɲyiigii na ɲî na fiige, saanra ɲùntoyo niɲyahaya sí
ɲyɛ u ɲùŋke na. Mɛge kà mpyi a sémɛ u na, uru kanni baare e wà ɲyɛ a kuru cè mɛ.
13 U mpyi a vàanntinmbwɔhɔ le, ku puni mpyi sìshan. U mɛge na ɲyɛ: «Kile Jwumpe».
14 Nìɲyiŋi kàshikwɔɔnbii kuruɲyi mpyi a taha u fye e shɔnfyinyi ɲuŋ'i. Pi puni mpyi a shire
vàanvyinweeweere le. 15 Kàshikwɔnŋwɔtanga mpyi na fwore u ɲwɔge e, si ntègɛ sùpyire bò.
U sí raa pi kêɛnŋi ná tɔɔnmbil'e. U sí Kile Siŋi Punifoo lùyirini nimbwooni cyêe, bà pi
maha ɛrɛzɛnpiŋke fwòoŋɔ ɛrɛzɛn lwɔhe tawwuge wyige e mɛ. 16 Mɛge kà mpyi a sémɛ u
vàanntinŋke ná u cyiini na na: «saanbii Saannji, kàfeebii Kafooŋi».

17 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wà ɲya u à yyére cannŋaɲyiini ɲuŋ'i, saɲcyɛɛnre ti
ɲyɛ na mpéeli fo nìɲyiŋi i ke, maa jwo fànha na tire pun'á: «Yii a ma, yii pa bínni yii a Kile
lyìmbwooni sigili. 18 Yii pa saanbii ná kàshicyeyi ɲùŋufeebii ná kàshikwɔnmpiyi ná shɔnyi
ná shɔnfeempii ná sùpyire puni, bilibii ná mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ bilii mɛ, ná shinpyɛɛre ná
shinbwoobii kyaare kyà.»

19 Ɲyɛ ka mii i sige yapege ná ɲìŋke saanbii ná pi kàshicyeyi ɲya y'à bínni si kàshige
kwɔ̀n shɔnfyinge fèvooŋi ná u kàshicyɛge na. 20 Ka pi i sige yapege cû mà bâra tùnntunŋi
kavinivininji u mpyi maha kakyanhala karigii pyi sige yapege ɲyii na ke. Kuru sige
yapege fyèŋi mpyi sùpyire ntemu na, ka ti i ku nàɲjaŋi pêe ke, cyire kakyanhala karigil'à
pire wurugo. Ka sige yapege ná tùnntunŋi kafinivininji ɲyii wuubii si ɲcû a wà ŋkìrigiŋi
nabwɔhe e. 21 Kàshikwɔnŋwɔɔge ku mpyi na fwore shɔnfyinge fèvooŋi ɲwɔge e ke, ka u u
pi sanmpii bò ná kur'e. Saɲcyɛɛnre pun'à jò a tìn pi kyaare e.

---

* **19:1** Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Wuu Kile kêe!»

20

Sitaanniŋi à pwɔ mà yyee kampwoo pyi

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wà ɲya u à yîri nìɲyiŋi i na ntîri, kacyewyicuguŋke
tirikyaanni ná yɔ̀rɔyɔ nitabaaya mpyi u cye e. 2 Wwòlyɛge ku mpyi tèecyiini i, ná pi maha
ku pyi jínabii ɲùŋufooŋi, lire ɲyɛ mɛ Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru cû a pwɔ fo yyee kampwoo
(1.000) 3 maa ku wà kacyewyicuguŋke e, maa ku shwɔ̂hɔ, maa fyè bwɔ̀n ku ɲwɔtoŋke na,
bà li si mpyi, k'àha núru s'a sùpyire wuruge ɲcyii yyee kampwooni funŋke e mɛ. Cyire ká
ntòro, k'à yaa ku yige ku tère nimbilere pyi.
4 Ɲyɛ ka mii i saanra yatɛɛnyɛ ɲya. Mpii pi mpyi a tɛ̀ɛn yi ɲuŋ'i ke, fànhe mpyi a kan pir'á,
pi a yoge kyáali. Mpii ɲùmbogigii pi mpyi a kwɔ̀n Yesu kani ɲjwuŋi ná Kile jwumpe ɲjwuŋi
kurugo ke, mii à pire múnahigii ɲya. Pi mpyi a ɲɛn'a sige yapege, lire ɲyɛ mɛ ku nàɲjaŋi
pêe mɛ, pi mú mpyi a ɲɛɛ fyèŋi u bwɔ̀n pire byahigii, lire ɲyɛ mɛ pire cyeyi na mɛ. Pire
mpyi a ɲɛ̀, maa ntɛ̀ɛn ná Kirisita e saanre e mà yyee kampwoo pyi. 5 Shincyiibii pi ɲyɛ
pire mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Kwùubii sanmpii ɲyɛ a ɲɛ̀ mà ta yyeegii sàha fûnŋɔ kampwoo
na mɛ. 6 Mpii pi à pyi niɲcyiibil'e mà ɲɛ̀ ke, pire wuun'à ɲwɔ, pi à pyi Kile wuu. Pi saha sì
kwùzhɔnwuu kwû mɛ. Pi sí n-pyi Kile ná Kirisita sáragawwuu, si ntɛ̀ɛn ná Kirisita e saanre
e si yyee kampwoo pyi.

Fànha à ta Sitaanniŋi na

7 Yyee kampwooni (1.000) ká fûnŋɔ, Sitaanniŋi sí n-yige u tatoŋke e. 8 U sí n-kàre si sà
supyishiŋi puni wurugo diɲyɛŋi yyaha kurugo. Uru supyishiŋi puni mɛge ku ɲyɛ Gɔgi ná
Magɔgi*. U sí supyishiŋi puni bínni kàshige mɛɛ na. Pir'à ɲyaha bà suumpe lwɔhe ɲwɔge
nticyɛnnŋi ɲyɛ mɛ. 9 Mii mpyi a li ɲya na pi à pa cyage puni shwɔ a ta, maa Kile wuubii
cyage kwûulo, kuru ku ɲyɛ kànhe tàange woge. Mà pi yaha puru na, nage kà à yîri nìɲyiŋi
na mà pa pi puni súugo. 10 Ɲyɛ Sitaanniŋi u mpyi maha sùpyire wuruge ke, ka pi i uru cû,
ŋkìrigiŋi na ɲyɛ kacyewyige nage ŋkemu i ke, maa u wà kur'e sige yapege ná tùnntunŋi
kafinivininŋi kurugo. Pi sí raa ŋkyaali wani pìlaga bâra canŋa na fo tèekwombaa.

Kile yoge nizanŋke

11 Ɲyɛ ka mii i núr'a saanre yatɛɛnŋke kà nimbwɔhɔ nivyinge ɲya, wà u à tɛ̀ɛn k'e. Ka
nìɲyiŋi ná ɲìŋke si fê a yîri u yyaha na, wà saha ɲyɛ a yi ɲya mɛ. 12 Mpii pi à kwû ke, ka mii i
pire ɲya, shinbwo bâra shinbilere na, pi puni mpyi a yyére saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére.
Ka séməbii pìi si múgo. Lire kàntugo ka wà si núr'a múgo, shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi
tasemɛge ku mpyi ure. Ka Kile si kwùubii sâra a tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ɲcyiimu cyi à
séməbil'e ke. 13 Suumpe lwɔhe mpyi a sùpyire ntemu lyî ke, k'à tire núruŋ'a yige.
Mpii pi à kwû mà kàre ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e ke, pire mú à fworo, ka shin maha
shin si sâra mà tàanna ná u kapyiiŋkil'e. 14 Ɲyɛ ka kwùŋi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage si
wà kacyewyige nage e, kuru ku ɲyɛ kwùŋi shɔnwuŋi. 15 Shin maha shin u ɲyɛ u mɛge ɲyɛ
a ta k'à séməbil'e ke.

21

Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke kani

1 Lire kàntugo ka mii i nìɲyi nivɔnŋɔ ná ɲìŋɛ nivɔnŋɔ ɲya, ɲaha na yɛ nìɲyiŋi niɲjyeŋi
ná ɲìŋke niɲjyɛge mpyi a pînni, suumpe lwɔhe mú sàha mpyi mɛ. 2 Ka mii i Kile kànhe
ɲya, Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke, k'à yîri Kile yyére nìɲyiŋi i na ntîri ɲìŋke na. Ku mpyi a
légel'a ɲwɔ mu à jwo tacwokwɔngɔ ku ɲyɛ na ŋkɛ̀ɛge ku poo yyére. 3 Ka mii i mɛjwuu

* **20:8** Gɔgi u mpyi Magɔgi kìni ɲùŋufooŋi (Ezekiyɛli 38-39). Uru u à pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnŋi nizanŋi. Naha ŋke cyage e, Sitaanniŋi à mpiimu wurugo supyishiŋi puni i ke, pire pi maha mpyi Gɔgi ná Magɔgi. Pire pi sí n-pa kàshige kwɔ̀n ná Kile shiinbil'e diɲyɛŋi canŋkwɔge.

nimbwoo lógo saanre yatɛɛnŋke cyage e na: «Yii lógo! Kile à u tatɛɛnge yaa sùpyire shwɔhɔl'e, u sí n-tèɛn ná t'e, ti sí n-pyi u shiinbii, Kile yabiliŋi sí n-pyi ná t'e, si mpyi ti Kileŋi. 4 U sí ti ɲyilwɔhe puni cwûun. Kwù saha sì n-pyi mɛ, yamɛɛsuu mú sì n-pyi mɛ, mɛɛsuu sì n-pyi mɛ, kyaaga sì n-pyi mɛ, ɲaha na yɛ yalyey'à tòro.» 5 Ŋge u à tèɛn saanre yatɛɛnŋke e ke, ka uru si jwo: «Yii li cè, mii sí yaayi puni kêɛnŋɛ n-pyi nivɔnyɔ numɛ.» Maa núr'a jwo mii á: «Mpe jwumpe sémɛ, ɲaha na yɛ pu na ɲyɛ pyàa jwumɔ sèe wumɔ!» 6 Maa núr'a mii pyi: «L'à pyi a kwɔ̀. Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega, tasiige ná takwɔge. Byage na ɲyɛ ŋgemu na ke, lùbiliŋi lwɔhe ku ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, mii sí uru lwɔhe kan urufoo u bya mana. 7 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, mii sí yire kan urufol'á. Mii sí n-pyi urufoo Kileŋi, urufoo sí n-pyi mii pyàŋi. 8 Ŋka fyagarafeebii ná mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá mii na mɛ, ná kapimpyiibii ná shinbuubii ná jacwoobii ná sìnŋkanfeebii ná kacyinzunmpii ná kafinivinibii puni, pire nàzhanŋi u ɲyɛ ŋkìrigiŋi wyicuguŋke nage. Uru u ɲyɛ kwùŋi shɔnwuŋi.»

9 Nyɛ ŋkunahigii baashuunniŋi cyi mpyi a ɲî kasanrage yyefuyi baashuunniŋi na ke, cyire mpyi Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi ŋgemu cye e ke, ka pire wà niŋkin si mpa mii pyi: «Pa naha, mii sí cifɔnŋi cyêe mu na, Mpabilini cwoŋi.» 10 Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlɛkɛŋi si ŋkàre ná mii i ɲaŋa nintɔɔngɔ ɲuŋ'i, Kile kànhe ku ɲyɛ Zheruzalɛmu ke, maa kuru cyêe mii na. Ku mpyi na ntîri mà yîri nìŋyiŋi i Kile yyére. 11 Kile sìnampe mpyi ku na mà ku pyi ku u ɲî loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire fiige. Tire maha ɲî dùba fiige. 12 Kàsɔɔgɔ nintɔɔngɔ mpyi a kànhe kwûulo. Tajyiɲwɔyɔ kɛ ná shuunni mpyi ku na. Tajyiɲwɔgɔ maha tajyiɲwɔgɔ, Kile mèlɛkɛ niŋkin mpyi kuru na. Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi mɛyi mpyi a sémɛ yire tajyiɲwɔyi na. 13 Tajyiɲwɔyɔ taanre taanre mpyi kàmpanŋyi sicyɛɛreŋi na: cannŋafyinmpe ná cannŋacwumpe ná suumɔ kùlo ná wòro kùlo. 14 Kàsɔɔge mpyi a cyán kafaaya kɛ ná shuunni ɲuŋ'i, Mpabilini tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi mpyi a sémɛ yire kafaayi na.

15 Mèlɛkɛŋi u mpyi a jwo ná mii i ke, súmasuma sɛɛn kàbii mpyi uru cye e, u tèg'a kànhe ná tajyiɲwɔyi ná kàsɔɔge súma. 16 Kànhe mpyi sìcyeye sicyɛɛre, sìcyeyi puni mpyi a tàanna. U mpyi a kànhe súma ná kàbiini i. Sìcyaga maha sìcyaga mpyi kàbiini sinnagii kampwɔhii kɛ ná shuunni (12.000). Ku yyesanhampe ná ku yyeparampe ná ku yyerempe mpyi a taanna. 17 Lire kàntugo ka u u kànhe kàsɔɔge bilimpe súma, ka ku u bê kàsimɛɛni sinnagii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144) mà tàanna ná sùpyire sumare pyiŋkanni i. 18 Loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire ti mpyi a tèg'a kàsɔɔge faanra, maa sɛɛnŋi yabiliŋi tèg'a kànhe faanra, ku u ɲî dùba fiige. 19 Kàsɔɔge nintaani mpyi a cyán ná loŋgara kafaayi shiŋi puni i. Nintaani kafaage niɲcyiige mɛge mpyi zasipe, shɔnwoge mɛge mpyi safiri, tanrawoge mɛge mpyi agati, sicyɛrewoge mɛge mpyi ɛmɛrodi, 20 kaŋkuro woge mɛge mpyi onikisi, baani woge mɛge mpyi sariduwanɛ, baashɔnwoge mɛge mpyi kirizoliti, baatanrewoge mɛge mpyi berili, baacyɛrewoge mɛge mpyi topazi, kɛ woge mɛge mpyi kirizopirasi, kɛ ná niŋkin woge mɛge mpyi iyasɛnti, kɛ ná shɔnwoge mɛge sí mpyi amɛtisiti. 21 Kànhe tajyiɲwɔyi kɛ ná shuunniŋi bàrayi mpyi loŋgara kɔ́ɔnŋi pyàa kɛ ná shuunni. Bàraga maha bàraga mpyi kɔ́ɔnbile niŋkin. Kànhe tafabwɔhe mpyi sɛɛnŋi yabiliŋi, maa ɲî mu à jwo dùba.

22 Mii ɲyɛ a Kileɲaarebaga ɲya kànhe e mɛ. Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo ná Mpabilini li mpyi kànhe Kileɲaarebage. 23 Bèɛnmpe kàmpanŋke na, kànhe kuro ɲyɛ a mpyi cannŋaɲyiini, lire ɲyɛ mɛ yiŋke e mɛ. Kile sìnampe mpyi ku bèɛnmpe, Mpabilini sí ɲyɛ ku fùkinaŋi. 24 Ŋìŋke sùpyire sí raa ɲaare ku bèɛnmpe e, ɲìŋke saanbii sí n-jyè k'e ná pi bwompe e. 25 Kànhe tajyiɲwɔyi sì n-tò tèni là tufiige e mɛ, ɲaha na yɛ numpilage saha sì n-wwɔ̀ wani mɛ. 26 Supyishiŋi puni sí raa ma ná u pèente ná u ɲjire yaay'e ku funŋke e. 27 Yaɲwɔhɔge kà tufiige sì n-jyè wani mɛ, shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi, lire ɲyɛ mɛ na fini ke, pire wà sì n-jyè wani mɛ. Mpabilini séməŋi u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge ke, mpiimu mɛyi y'à sémɛ ur'e ke, pire kanni pi sí n-jyè wani.

22

1 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si baŋi wà cyêe mii na. Uru lwɔhe maha shìŋi kaan. Ku mpyi na ɲî dùba fiige na fwore Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke e, 2 na fwu kànhe tafabwɔhe e. Cige ku maha shìŋi kaan ke, kuru mpyi baŋi kàmpanɲyi shuunniŋi na. Yyeeni i, ku maha se tooyo kɛ ná shuunni i. Yiŋɛ maha yiŋɛ, ku maha se, ku weyi maha sùpyire wyɛrɛ pyi. 3 Laŋaga sì n-sìi n-pyi mɛ. Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke sí n-pyi kànhe e, Kile báarapyiibii sí raa u pêre, 4 s'a u ɲaa pi ɲyiigii na, u mɛge sí n-sémɛ pi byahigii na. 5 Numpilage saha sì n-wwɔ wani mɛ. Fùkina, lire ɲyɛ mɛ canŋke bèɛnmpe kyaa saha sì n-pyi pi na mɛ, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile yabiliŋi sí bèɛnmpe yige pi á. Pi sí n-pyi saanlii fo tèekwombaa.

Yesu tèepan'à byanhara

6 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si mii pyi: «Jwumpe mu à lógo ke, puru puni na ɲyɛ sèe, wà sí n-jà n-dá pu na. Kafooŋi Kile u maha u jwumpe leni u tùnntunmpii ɲwɔyi i pi i yu u Munaani cye kurugo ke, ur'à u mèlɛkɛŋi tun, karigii cyi à yaa cyi pyi ɲcyèrɛ ke, u pa cyire cyêe u báarapyiibii na.»

7 Yesu à jwo: «Ɲcyèrɛ mii sí n-pa. Jwumpe p'à sémɛ ŋge sémɛŋi i karigii nimpaaŋkii kyaa na ke, ŋgemu u ɲyɛ na pu kuni ɲaare ke, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

8 Mii Yuhana à ɲcyii karigii lógo, maa cyi ɲya. Mii à cyi lógo maa cyi ɲya ke, Kile mèlɛkɛŋi u à cyi cyêe mii na ke, ka mii i niŋkure sín u fere e si u pêe. 9 Ka u u mii pyi: «Ma hà li pyi mɛ! Mii na ɲyɛ báarapyi, mu ná tùnntunmpii sanmpii mu cìnmpyiibii fiige, mà bâra mpii pi ɲyɛ na ŋge sémɛŋi jwumpe kurigii ɲaare ke. Kile mu à yaa mu u a mpêre.»

10 Maa núr'a mii pyi: «Karigii cyi sí n-pa n-pyi ná cyi à sémɛ ŋge sémɛŋi i ke, ma hà cyi ŋwɔhɔ mɛ, ɲaha na yɛ cyi tèepyiin'à byanhara. 11 Ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ à tíi mɛ, u yyaha le ntiimbaaŋi i, ŋge u ɲyɛ na kaɲwɔhɔyi pyi ke, u yyaha le u a kaɲwɔhɔyi pyi. Ŋge u à tíi ke, u yyaha le u a katiigii pyi, ŋge u à fíniŋɛ ke, u yyaha le u a fyìnmɛ karigii pyi.»

12 Yesu à jwo: «Lógo, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-pa. Sùpyire sàraŋi na ɲyɛ mii cye e, mii sí n-pa shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e. 13 Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega, niɲcyiiŋi ná nizanŋi, tasiige ná takwɔge.»

14 Mpii pi à pi vàaŋɲyi jyé ke, pire wuun'à ɲwɔ, ɲaha kurugo yɛ kun'à múgo pi á pi jyè kànhe tajyiɲwɔyi i, cige ku ɲyɛ na shìŋi kaan ke, pi i kuru yasɛɛre lyî. 15 Ŋka kaɲwɔhɔyi pyifeebii ná sìnŋkanfeebii ná jacwoobii ná shinbuubii ná kacyinzunmpii ná kafinar'à táan mpiimu á pi mú si i fini ke, pire sí n-kwôro kànhe kàntugo.

16 «Mii Yesu à na mèlɛkɛŋi tun u pa ɲcyii karigii puni cyêe yii dánafeebii kuruɲyi na. Saanŋi Dawuda tùluge shin u ɲyɛ mii. Ŋyɛmugo woni li maha ɲî ke, mii wi.»

17 Kile Munaani ná cifɔnŋ'à jwo: «Ta ma!» Ŋgemu u à mpe jwumpe lógo ke, urufoo u jwo: «Ta ma!»

Byage na ɲyɛ ŋgemu na ke, urufoo u a ma. Lwɔhe ku ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, kuru lage na ɲyɛ ŋgemu na ke, urufoo u kà kwó a bya mana.

18 Shin maha shin u à ŋge sémɛŋi jwumpe lógo mà yyaha tíi ná karigii nimpaŋkil'e ke, mii sí yi jwo n-waha pir'á, ŋgemu ká pà bâra pu na ke, yyefuyi kyaa l'à jwo ŋge sémɛŋi i ke, Kile sí yire bâra urufoo woge na. 19 Sùpya ká là yige ŋge sémɛŋi jwumpe e, shìŋi cige yasɛɛre ná Kile kànhe kyaa l'à jwo u e ke, Kile sí urufoo nàzhan yige yire e.

20 Ŋgemu u à li cyêe na ɲcyii karigii na ɲyɛ sèe ke, ur'à jwo: «Sèeŋi na, ɲcyèrɛ mii sí n-pa.»

Amiina! Ta ma, Kafooŋi Yesu.

21 Kafooŋi Yesu u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á!